ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש״י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
ב יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא
בֵית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי
יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ
עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ: ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה
לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי:
ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם
סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יא סַבּוּנִי גַם־
סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יב סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים
דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יג דָּחֹה
דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ
וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי
צַדִּיקִים יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: טז יְמִין יְהוָה
רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא־אָמוּת
כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ
וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־
בָם אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ
בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה:
כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ:
כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ:
כה אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה
נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל | יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים
עַד־לַקְרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי
אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ:

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א״ב וכל אות ח׳ פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר״ץ ב״ן דמ״ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי״ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ:
ג אַף לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה
צִוִּיתָה פִּקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי
לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי

המשך בעמוד סב

אגרות קודש

ב״ה, ג׳ אדר ראשון, ה׳תשי״א

שלום וברכה!

שמחתי להוודע מהבשורה טובה אשר נולד לו בן למזל טוב, והנני שולח בזה ברכתי שיכניסוהו לבריתו של אברהם אבינו בעתו ובזמנו ויגדלוהו לתורה לחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה בגשמיות וברוחניות.

ומצוה שקבלו עליהם בשמחה תמשיך שמחה במעונו, ולהעיר ממרז״ל (כתובות ח, ב) ומש״כ ע״ז באות חו״ש סרס״ה סקכ״ז וכ״ט. ועייג״כ מו״ק (ט, א) שאחים **שנהנו** כו׳. ובשו״ע לאדה״ז מהד״ב סוס״ד: תחילת **כניסת** כו׳ במצות מילה - ולפי שהוא **תחילת** צ״ל בשמחה דוקא שלא יהי׳ מודעה רבא. גם כקרבן (זח״א צה, רע״א) שצ״ל לרצונכם דוקא.

בברכת מזל טוב מזל טוב,

מנחם שניאורסאהן

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיח, קיט ..... ג

ג) מאמר ד"ה ויקחו לי תרומה וגו' שבת פרשת תרומה, ד' אדר-ראשון, ה'תשכ"ה ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת תרומה, ד' אדר-ראשון, ה'תשכ"ט ..... יב

ה) משיחות לילות ד' ה' ו' ושבת קודש תרומה ה'תשנ"ב ..... יד

ו) לקוטי-שיחות פרשת תרומה כרך טז..... כג

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... לב

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תרומה..... לג

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת תרומה..... לד

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תרומה ..... סה

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת תרומה ..... סו

יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת תרומה ..... עז

יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם .....פ

שיעורי רמב"ם

יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תרומה ..... פג

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תרומה..... קל

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת תרומה ..... קנ

יז) נביאים וכתובים
ירמיה פרק לא, אסתר פרק ח..... קנב

יח) משניות – מסכת חולין
ביאור קהתי..... קנד

יט) עין יעקב מסכת מגילה ..... קסג

כ) מסכת ברכות עם ביאורים
מדף נא עד דף נז .....קסד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן .....רג

כב) שולחן ערוך הלכות נטילת ידים
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן .....רג

כג) לקוטי תורה ביאור על פסוק הנ"ל
אדמו"ר הזקן .....רו

כד) תורת חיים
אדמו"ר האמצעי .....רח

כה) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך
אדמו"ר ה"צמח צדק" .....רט

כו) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש .....רי

כז) קונטרס עץ החיים
אדמו"ר מוהרש"ב.....ריא

כח) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו"ר מוהריי"צ..... ריב

כט) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק
אדמו"ר מוהריי"צ..... רטז

ל) ספר הזכרונות פרק ג..... ריח

לא) אגרות קודש
אדמו"ר מוהריי"צ.....רכא

לב) חומש לקריאה בציבור ..... רכב

לג) קריאה התורה למנחת שבת-קודש..... רכט

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה/שקלים..... רל

לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רלא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת תרומה, ד' אדר־ראשון, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה וְגוֹ'[1]. וּמְדַיֵּק אַדְמוֹ"ר הַ"צֶּמַח צֶדֶק' בְּמַאֲמָרוֹ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת תְּרוּמָה תר"ה, לִפְנֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה (בַּבִּיכְל[2] שֶׁעֲדַיִן לֹא נִדְפַּס בְּעֵזֶר ה'־יִתְבָּרֵךְ[3]), דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁנֶּאֱמְרוּ כָּאן שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת, וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה, תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי, וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, שֶׁבִּשְׁלֹשׁ גּוּפָא, נֶאֱמַר תְּחִלָּה "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה מוֹסִיף "מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי". וְהַיְנוּ, שֶׁמַּה שֶׁכָּתוּב "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה" (תְּרוּמָה הָרִאשׁוֹנָה) אֵינוֹ בְּאוֹפֶן דְּ"אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ", וְצָרִיךְ לְהָבִין טַעַם הַדָּבָר. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁנֶּאֱמַר "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", דִּלְכְאוֹרָה הַוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר "וְיִתְּנוּ לִי תְּרוּמָה". וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְדַיֵּק גַּם בְּמַה שֶׁכָּתוּב "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", "לִי" דָּיְקָא, וּכְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י: "לִי" לִשְׁמִי, וְצָרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן בָּזֶה[4].

ב) **וּמֵבִיא** הַ"צֶּמַח צֶדֶק' מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל בְּ'רַבּוֹת' פָּרָשַׁת תְּרוּמָה[5] עַל הַפָּסוּק "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה, "פִּתְחִי לִי אֲחוֹתִי רַעְיָתִי"[6], עַד מָתַי אֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּלֹא בַּיִת כּוֹ' אֶלָּא עֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ שֶׁלֹּא אֶהְיֶה בַּחוּץ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כַּוָּנַת הַצִּוּוּי וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ' הִיא בִּשְׁבִיל עֲשִׂיַּת הַמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים[7] וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דַּעֲבוֹדַת הָאָדָם שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִשְׁלֶמֶת כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה הַקָּבָּ"ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים[8].

ביאור בדרך אפשר

בתחילת פרשת השבוע נאמר אודות תרומת הדברים הנחוצים למלאכת המשכן, "וידבר ה' אל משה לאמור, דבר אל בני ישראל":

וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה וְגוֹ'[1]. **וּמְדַיֵּק אַדְמוֹ"ר הַ"צֶּמַח צֶדֶק'** הפותח בפסוק **הַזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת תְּרוּמָה** בשנת **תר"ה, לִפְנֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה** מעת אמירת מאמר זה על־ידי הרבי בשנת תשכ"ה **(בַּבִּיכְל**[2] כרך של מאמרי חסידות כתובים בכתב־יד **שֶׁעֲדַיִן** באותה שעה, בשנת תשכ"ה **לֹא נִדְפַּס, וּמְקַוִּים שֶׁיּוּדְפַּס בְּעֵזֶר ה'־יִתְבָּרֵךְ**[3]**), דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁנֶּאֱמְרוּ כָּאן** בפסוקים אלו בתחילת פרשת תרומה **שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת, וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה, תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי, וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם** ויש להבין מהו הענין של כל אחת משלוש התרומות.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, שֶׁבִּשְׁלֹשׁ הַתְּרוּמוֹת גּוּפָא עצמן, **נֶאֱמַר תְּחִלָּה "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה מוֹסִיף** הכתוב ואומר **"מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי". וְהַיְנוּ, שֶׁמַּה שֶׁכָּתוּב "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה" (תְּרוּמָה הָרִאשׁוֹנָה) אֵינוֹ בְּאוֹפֶן דְּ"אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ", וְצָרִיךְ לְהָבִין טַעַם הַדָּבָר** מדוע בתרומה הראשונה לא נזכר עניין נדיבות הלב?

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁנֶּאֱמַר "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", דִּלְכְאוֹרָה הַוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר היה לו (לפסוק) לומר **"וְיִתְּנוּ לִי תְּרוּמָה"** שהרי בני ישראל נותנים את התרומות למשכן ומדוע נזכר כאן לשון לקיחה ולא לשון נתינה?

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְדַיֵּק גַּם בְּמַה שֶׁכָּתוּב "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", "לִי" דָּיְקָא הכתוב מדייק ואומר **"לִי"** (ולא "למשכן" וכד'), **וּכְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י: "לִי" לִשְׁמִי** לשמו של הקדוש־ברוך־הוא, **וְצָרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן** הפנימי **בָּזֶה**[4].

ב) **וּמֵבִיא הַ"צֶּמַח צֶדֶק'** במאמרו הנזכר **מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל בְּ'רַבּוֹת'** מדרש רבה **פָּרָשַׁת תְּרוּמָה**[5] **עַל הַפָּסוּק וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה,** המדרש מביא בהקשר זה את הפסוק ב'שיר השירים' בו הקדוש־ברוך־הוא אומר לבני ישראל **"פִּתְחִי לִי אֲחוֹתִי רַעְיָתִי"**[6], ומבקש, כביכול, להיכנס לביתם, וכך גם לגבי עשיית המשכן, הקדוש־ברוך־הוא אומר לבני ישראל **עַד מָתַי אֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּלֹא בַּיִת** "שראשי נמלא טל" **כּוֹ' אֶלָּא עֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ שֶׁלֹּא אֶהְיֶה בַּחוּץ.**

וְהָעִנְיָן הפנימי **בָּזֶה, דְּהִנֵּה כַּוָּנַת הַצִּוּוּי וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ' הִיא בִּשְׁבִיל עֲשִׂיַּת הַמִּקְדָּשׁ,** מהדברים המפורטים בפסוק שאותם יש להביא כתרומה (זהב, כסף ונחושת וכן הלאה), **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים**[7] **וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, שֶׁזֶּהוּ** עשיית מקום ראוי להשראת השכינה **כְּלָלוּת הָעִנְיָן דַּעֲבוֹדַת הָאָדָם** בעולם הזה **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** עשיית המשכן והמקדש שבהם תשרה השכינה **נִשְׁלֶמֶת כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה** המטרה והתכלית של בריאת העולם הזה **שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּבָּ"ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים**[8] שדווקא בעולם הזה הנחות והתחתון יהיה מקום של 'דירה' לגילוי והשראת

---

1) ריש פרשתנו. 2) צויין ברשימת מאמרי דא"ח של הצ"צ (קה"ת תשנ"ד) ע' סה. 3) נדפס לאח"ז באוה"ת פרשתנו ע' א'שנט ואילך. 4) ראה גם הביאור בפירש"י שנתבאר בשיחות שלפני המאמר (נדפס בלקו"ש חט"ז ע' 284 ואילך). 5) שמו"ר פל"ג, ג. 6) שה"ש ה, ב. 7) פרשתנו כה, ח. 8) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

1 השכינה. **וְכִדְאִיתָא** כפי שמובא **בַּמִּדְרָשׁ**[9] **אָמַרְתִּי לָכֶם ״וְיִקְחוּ**
2 **לִי תְּרוּמָה״ בִּשְׁבִיל שֶׁאָדוּר בֵּינֵיכֶם, ״וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ״**
3 **כִּבְיָכוֹל אָמַר הַקָּבָּ״ה: קְחוּ אוֹתִי וְאָדוּר בֵּינֵיכֶם** בעולם הזה,
4 בו נמצאים בני ישראל העובדים את ה׳.

5 **וְהִנֵּה, סֵדֶר הָעֲבוֹדָה** של עבודת
6 האדם להביא השראת וגילוי השכינה
7 בעולם **הוּא, שֶׁתְּחִלָּה צְרִיכָה**
8 **לִהְיוֹת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא**
9 התעוררות מלמעלה, מצידו של
10 הקדוש־ברוך־הוא **כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶת**
11 **הָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא** התעוררות
12 מלמטה, מצד האדם, להתקרב
13 לאלוקות, **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב**[6]
14 **קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק פִּתְחִי לִי גוֹ׳**
15 הקדוש־ברוך־הוא (הנקרא בשיר
16 השירים ׳דוד׳) בא מלמעלה ו׳דופק׳
17 בדלת, כביכול, כדי לעורר את בני
18 ישראל הנמצאים למטה.

19 **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר ״וְיִקְחוּ**
20 **לִי (תְּרוּמָה)״, שֶׁהוּא** לשון
21 הכתוב ״לי״ **כְּמוֹ ״פִּתְחִי לִי״,**
22 **דְּהַיְנוּ לָקַחַת וּלְקַבֵּל אֶת**
23 **הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת**
24 **מִלְּמַעְלָה**, ולכן תרומה זו נאמרה
25 בלשון ׳לקיחה׳ ולא בלשון ׳נתינה׳, כי
26 על ידה האדם הנותן את התרומה
27 ׳לוקח׳ ומקבל התעוררות מלמעלה.
28 **וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה** עניין ההתעוררות
29 מלמעלה כדי לעורר את האדם למטה
30 **עַל־פִּי הַיִּדּוּעַ** בתורת החסידות
31 **מִמַּאֲמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב**
32 **נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן**[10] **בְּעִנְיַן הַ׳בַּת**
33 **קוֹל׳** מלמעלה **שֶׁמַּכְרֶזֶת שׁוּבוּ**
34 **בָּנִים**[11], **דְּלְכְאוֹרָה קָשֶׁה, הֲרֵי**
35 **לֹא נִשְׁמָע קוֹל הַכְּרוּזִים הַלָּלוּ**
36 הקוראים לשוב בתשובה **לְשׁוּם**
37 **אָדָם, וְאִם־כֵּן מַהִי הַפְּעוּלָּה**
38 **שֶׁל הַכְּרוּזִים** הללו ומה התועלת
39 בהם?
40 ועונה הבעל־שם־טוב:
41 **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּלִפְעָמִים נוֹפְלִים לָאָדָם הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה**

1 **בַּמִּדְרָשׁ**[9] **אָמַרְתִּי לָכֶם ״וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה״ בִּשְׁבִיל**
2 **שֶׁאָדוּר בֵּינֵיכֶם, ״וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ״ כִּבְיָכוֹל אָמַר**
3 **הַקָּבָּ״ה: קְחוּ אוֹתִי וְאָדוּר בֵּינֵיכֶם. וְהִנֵּה, סֵדֶר**
4 **הָעֲבוֹדָה הוּא, שֶׁתְּחִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת אִתְעֲרוּתָא־**
5 **דִּלְעֵילָא כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶת הָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא,**
6 **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב**[6] **קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק פִּתְחִי לִי גוֹ׳.**
7 **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר ״וְיִקְחוּ לִי (תְּרוּמָה)״, שֶׁהוּא**
8 **כְּמוֹ ״פִּתְחִי לִי״, דְּהַיְנוּ לָקַחַת וּלְקַבֵּל אֶת**
9 **הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה**
10 **עַל־פִּי הַיִּדּוּעַ מִמַּאֲמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב נִשְׁמָתוֹ־**
11 **עֵדֶן**[10] **בְּעִנְיַן הַ׳בַּת קוֹל׳ שֶׁמַּכְרֶזֶת שׁוּבוּ בָּנִים**[11],
12 **דְּלְכְאוֹרָה קָשֶׁה, הֲרֵי לֹא נִשְׁמָע קוֹל הַכְּרוּזִים**
13 **הַלָּלוּ לְשׁוּם אָדָם, וְאִם־כֵּן מַהִי הַפְּעוּלָּה שֶׁל**
14 **הַכְּרוּזִים. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּלִפְעָמִים נוֹפְלִים**
15 **לָאָדָם הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה פִּתְאוֹם, מִבְּלִי שֶׁהֵכִין אֶת**
16 **עַצְמוֹ לְכָךְ, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַכְּרוּזִים הָעֶלְיוֹנִים.**
17 **אָמְנָם עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁהֲרֵי הָעִנְיָן דְּ׳בַּת קוֹל׳**
18 **שֶׁמַּכְרֶזֶת כוּ׳ הוּא בְּכָל יוֹם, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן יָדֵע**
19 **אִינִישׁ בְּנַפְשֵׁיהּ שֶׁיְּכוֹלִים לַעֲבוֹר כַּמָּה וְכַמָּה**
20 **יָמִים מִבְּלִי שֶׁיִּפְּלוּ לוֹ הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה רַחֲמָנָא־**
21 **לִיצְלָן. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[12]
22 **אַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ לָא חָזֵי, מַזְּלֵיהוּ חָזֵי, הַיְנוּ,**
23 **שֶׁ׳מַּזָּל׳ וְעֶצֶם הַנִּשְׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה, שׁוֹמַעַת בְּכָל**
24 **יוֹם אֶת הַכְּרוּזִים הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁזּוֹהִי הַהִתְעוֹרְרוּת**
25 **שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה. אֶלָּא שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה צָרִיךְ**
26 **לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּ״פִּתְחִי לִי״, ״וְיִקְחוּ לִי״, לָקַחַת**
27 **וּלְקַבֵּל אֶת הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה.**
28 **וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁנֶּאֱמַר ״וְיִקְחוּ לִי״, וְלֹא**
29 **נֶאֱמַר ״וְיִתְּנוּ לִי״, כֵּיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה**

ביאור בדרך אפשר

42 **פִּתְאוֹם, מִבְּלִי שֶׁהֵכִין אֶת עַצְמוֹ** מצידו **לְכָךְ, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד**
43 ההשפעה של **הַכְּרוּזִים הָעֶלְיוֹנִים** על נשמתו.
44 **אָמְנָם עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁהֲרֵי הָעִנְיָן דְּ׳בַּת קוֹל׳ שֶׁמַּכְרֶזֶת**
45 **כוּ׳ הוּא** כמאמרי חכמינו ז״ל **בְּכָל יוֹם, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן יָדֵע**
46 **אִינִישׁ בְּנַפְשֵׁיהּ** האדם יודע
47 בעצמו **שֶׁיְּכוֹלִים לַעֲבוֹר כַּמָּה**
48 **וְכַמָּה יָמִים מִבְּלִי שֶׁיִּפְּלוּ לוֹ**
49 **הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה רַחֲמָנָא־**
50 **לִיצְלָן** ואם כן חוזרת השאלה מה
51 התועלת בכרוזים הללו?
52 **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, כְּמַאֲמַר**
53 **רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[12] **אַף־עַל־גַּב**
54 **דְּאִיהוּ לָא חָזֵי, מַזְּלֵיהוּ חָזֵי,**
55 על הכתוב ״וראיתי אני דניאל לבדי את
56 המראה, והאנשים אשר היו עמי לא
57 ראו את המראה [שראה דניאל
58 בנבואה] אבל חרדה גדולה נפלה
59 עליהם ויברחו בהיחבא״, שואלת
60 הגמרא: כיוון שלא ראו, למה נבהלו?
61 ועונה: אף על פי שהם לא ראו, המזל
62 שלהם ראה, **הַיְנוּ, שֶׁ׳מַּזָּל׳** שורש
63 **וְעֶצֶם הַנִּשְׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה** החלק
64 העצמי והפנימי של הנשמה שנשאר
65 למעלה ואינו יורד ומתלבש בגוף,
66 **שׁוֹמַעַת בְּכָל יוֹם אֶת הַכְּרוּזִים**
67 **הָעֶלְיוֹנִים** הקוראים לבני האדם
68 לשוב בתשובה, **שֶׁזּוֹהִי**
69 **הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת**
70 **מִלְּמַעְלָה. אֶלָּא שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה**
71 כדי שההתעוררות מלמעלה אכן תפעל
72 את פעולתה **צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן**
73 **דְּ״פִּתְחִי לִי״** מצד האדם למטה,
74 **״וְיִקְחוּ לִי״, לָקַחַת וּלְקַבֵּל**
75 **אֶת הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת**
76 **מִלְּמַעְלָה.**
77 **וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**
78 בפסוקים אלה העוסקים בתרומת
79 המשכן **״וְיִקְחוּ לִי״** למרות שבני
80 ישראל נותנים את התרומה, **וְלֹא**
81 **נֶאֱמַר ״וְיִתְּנוּ לִי״** שלכאורה הוא
82 לשון מתאים יותר לעניין התרומה, **כֵּיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה** של ההתעוררות למטה

9) ויק״ר פ״ל, יג. 10) כתר שם טוב (הוצאת תשנ״ט) בהוספות סק״א־ב. וש״נ. 11) ראה חגיגה טו, א. 12) מגילה ג, סע״א. וש״נ.

ביאור בדרך אפשר

שבאה כתוצאה מפעולת הכרוזים העליונים **אֵינוֹ עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל הָאָדָם, אֶלָּא מַה שֶּׁלּוֹקֵחַ** ומקבל **אֶת הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה. וּמִטַּעַם זֶה לֹא נֶאֱמַר כָּאן** בתרומה הראשונה בה נאמר ״ויקחו לי תרומה״ **הָעִנְיָן דְּ״יִדְּבֻנוּ לִבּוֹ״** כפי שנזכר בתרומה השנייה בכתוב ״מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי״, **כִּי הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה אֵינָהּ תְּלוּיָה בְּאוֹפֶן עֲבוֹדַת הָאָדָם** ולא בנדיבות לבו, **שֶׁהֲרֵי כָּל עִנְיָנָהּ הוּא אִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא** התעוררות מלמטה **דַּוְקָא. וְזֶהוּ גַּם** הטעם הפנימי על **מַה שֶּׁנֶּאֱמַר ״וְיִקְחוּ לִי״ דַּיְקָא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[13] **״וְיִקְחוּ תְּרוּמָה״ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא ״וְיִקְחוּ לִי״, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״לִי״ הֲרֵי זֶה קַיָּם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, וּבְמָקוֹם אַחֵר**[14] בקיום נצחי, **אִיתָא** מובא עניין זה של הנצחיות בקשר לביטוי ״לי״: **כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״לִי״ אֵינוֹ זָז לְעוֹלָם, לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לָעוֹלָם הַבָּא, דְּכֵיוָן שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁאֵינוֹ תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם** שלא תמיד היא באותו מצב ובאותה מדריגה, **וּבָא בְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא, לָכֵן לֹא שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁינּוּיִים כְּלָל** שהרי למעלה באלוקות הכול נצחי ותמיד בכל התוקף, **וְהוּא קַיָּם וְאֵינוֹ זָז** ואינו משתנה **לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. אָמְנָם** האדם לא אמור להסתפק בהתעוררות שהוא מקבל מלמעלה אלא **לְאַחֲרֵי שֶׁיֵּשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא (שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן ״וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה״ כַּנַּ״ל), צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא,** התעוררות מלמטה, מצד האדם עצמו, **שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב ״כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ״ גו׳. כִּי הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה אֵינָהּ תְּלוּיָה בְּאוֹפֶן עֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁהֲרֵי כָּל עִנְיָנָהּ הוּא אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא דַּוְקָא. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר ״וְיִקְחוּ לִי״ דַּיְקָא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[13] **״וְיִקְחוּ תְּרוּמָה״ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא ״וְיִקְחוּ לִי״, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״לִי״ הֲרֵי זֶה קַיָּם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, וּבְמָקוֹם אַחֵר**[14] **אִיתָא: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״לִי״ אֵינוֹ זָז לְעוֹלָם, לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לָעוֹלָם הַבָּא, דְּכֵיוָן שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁאֵינוֹ תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, וּבָא בְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא, לָכֵן לֹא שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁינּוּיִים כְּלָל, וְהוּא קַיָּם וְאֵינוֹ זָז לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים.**

אָמְנָם לְאַחֲרֵי שֶׁיֵּשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא (שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן ״וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה״ כַּנַּ״ל), צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב ״כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ״ גו׳. וְהָעִנְיָן, דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁהָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא הִיא בְּעִילּוּי גָּדוֹל יוֹתֵר שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ מֵהָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא, מִכָּל־מָקוֹם לֹא מַסְפִּיק שֶׁתִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה מִצַּד אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא בִּלְבַד, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם הָעִנְיָן דְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא, וְכַמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[15] שֶׁכַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא מִצַּד אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא בִּלְבַד, כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנִּתְעוֹרֵר מִלְּמַעְלָה מִבְּלִי שֶׁהֵכִין לִבּוֹ תְּחִלָּה, הִנֵּה אַחַר־כָּךְ חוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת הַהִתְעוֹרְרוּת וְאֵין לָהּ קִיּוּם, וְלָכֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן ״כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ״ גו׳.

ג) **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם גּוּפָא, דְּהִנֵּה בְּעִנְיַן ״תְּרוּמָה״

ביאור בדרך אפשר

התעוררות זו אכן תלויה באדם עצמו.

והולך ומבאר מדוע יש צורך ב״אתערותא דלתתא״ לאחר שהאדם כבר ׳לקח׳ ו׳קיבל׳ ״אתערותא דלעילא״.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁהָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא הִיא בְּעִילּוּי גָּדוֹל יוֹתֵר שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ ללא כל יחס והשוואה **מֵהָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא** שהרי מובן שאין להשוות בין מה שבא מלמעלה, מאלוקות, למה שבא מצד האדם המוגבל, **מִכָּל־מָקוֹם לֹא מַסְפִּיק שֶׁתִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה מִצַּד אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא בִּלְבַד, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם הָעִנְיָן דְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא,** וממשיך ומביא את טעם הדבר **וְכַמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[15] **שֶׁכַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה** של האדם, להתקרב לאלוקות **הִיא מִצַּד אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא בִּלְבַד,** ללא פעולה ומאמץ מצד האדם, **כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנִּתְעוֹרֵר מִלְּמַעְלָה מִבְּלִי שֶׁהֵכִין לִבּוֹ תְּחִלָּה** כשהוא מצידו לא עשה הכנות לכך, **הִנֵּה אַחַר־כָּךְ חוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת הַהִתְעוֹרְרוּת וְאֵין לָהּ קִיּוּם** במשך זמן רב, **וְלָכֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת** מלבד ה״אתערותא דלעילא״ **גַּם הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא** עם הכנה ומאמץ והשתדלות מצד האדם, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן ״כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ״ גו׳.**

ג) וּבֵאוּר הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם גּוּפָא עצמה, היינו כפי ששני האופנים האמורים, ״אתערותא דלעילא״ ו״אתערותא דלתתא״ באים לידי ביטוי בעבודת האדם עצמה **דְּהִנֵּה בְּעִנְיַן**

13) ספרי בהעלותך יא, טז. יל״ש פרשתנו רמז שסד. 14) ויק״ר פ״ב, ב. 15) ויקרא ב, ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

״תְּרוּמָה״ אֵיתָא מובא בַּזֹּהַר[16] שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים[17]. פֵּירוּשׁ אֶחָד, שֶׁתְּרוּמָה הוּא אוֹתִיּוֹת תּוֹרָה מ׳, שֶׁקָּאֵי שמכוון עַל הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לְאַרְבָּעִים יוֹם שבהם היה משה רבנו בהר כדי לקבל את התורה מאת הקדוש־ברוך־הוא. וּפֵירוּשׁ שֵׁנִי, שֶׁתְּרוּמָה הוּא אותיות דומות לאותיות שתי המילים תְּרֵי מִמְּאָה[18], שתים מתוך מאה, וְקָאֵי והכוונה עַל שְׁתֵּי פְּעָמִים שבהם אומרים קְרִיאַת־שְׁמַע בכל יום שַׁחֲרִית וְעַרְבִית (כפי שאומרים ב׳כתר׳ של תפילת מוסף בשבתות וחגים ״עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל יוֹם תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים״[19]) שֶׁבְּכָל פַּעַם שאומרים קריאת שמע יֵשׁ מ״ט אַתְוָן ארבעים וחשע אותיות, כ״ה אוֹתִיּוֹת דִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ׳ אֶחָד, וְכ״ד אוֹתִיּוֹת דְּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, וּשְׁתֵּי פְּעָמִים מ״ט הֵם צ״ח, תשעים ושמונה וַעֲדַיִן חָסֵר תְּרֵי מִמְּאָה, שניים מתוך המאה שֶׁהוּא עִנְיַן הַ״מְסִירוּת־נֶפֶשׁ בְּאֶחָד״ פעמיים שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וכפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, תּוֹרָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַמְשָׁכָה שירדה מִלְּמַעְלָה מאלוקות לְמַטָּה לעולם הזה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[20] לגבי נתינת התורה מהקדוש־ברוך־הוא לבני ישראל כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם, וְנִקְרֵאת התורה גם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם[21], וּכְתִיב[22] הֲלֹא כֹּה דְּבָרַי כָּאֵשׁ, מָה אֵשׁ אֵינוֹ מִקַּבֵּל טוּמְאָה, אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה אֵין מִקַּבְּלִין טוּמְאָה[23] ומכל זה מובן ומודגש שהתורה באה מלמעלה, מאלוקות. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָעִנְיָן דִּקְרִיאַת־שְׁמַע ״לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּאֶחָד״ הוּא בְּאוֹפֶן

ביאור בדרך אפשר

שהאדם עובד את ה׳ ומתקרב לאלוקות בדרך שֶׁל הַעֲלָאָה התעלות מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה.

וְזֶהוּ עִנְיָן ״וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי״, היינו שהכתוב מדבר על עבודת האדם בשני האופנים האמורים (המשכה מלמעלה למטה והעלאה מלמטה למעלה) דְּמַה שֶׁכָּתוּב ״וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה״, בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא (כַּנַ״ל סְעִיף ב), שהאדם מקבל ו׳לוקח׳ את ההתעוררות מלמעלה הוּא הַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן בְּ״תְּרוּמָה״, שֶׁקָּאֵי המכוון עַל הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה והיא עבודת האדם כתוצאה מ״אתערותא דלעילא״, כמבואר לעיל. וּמַה שֶׁכָּתוּב ״מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי״, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא, ובזה מודגשת נדיבות הלב של האדם (בשונה מ״אתערותא דלעילא״ שיכולה להיות גם מבלי שהכין לבו, כאמור לעיל) הוּא הַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּ״תְּרוּמָה״ שֶׁקָּאֵי מכוון עַל הַ״מְסִירוּת־נֶפֶשׁ בְּאֶחָד״ שֶׁהִיא עבודת ה׳ בְּאוֹפֶן שֶׁל הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה כמבואר לעיל.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶׁכָּתוּב ״תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי״ התרומה השלישית המוזכרת כאן קָאֵי מכוון גַּם עַל עִנְיָן הַתּוֹרָה, כִּי אַף־עַל־פִּי שֶׁעִנְיָן הַתּוֹרָה מְרוּמָז בַּפָּסוּק ״וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה״

1 אֵיתָא בַּזֹּהַר[16] שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים[17]. פֵּירוּשׁ אֶחָד,
2 שֶׁתְּרוּמָה הוּא אוֹתִיּוֹת תּוֹרָה מ׳, שֶׁקָּאֵי עַל
3 הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לְאַרְבָּעִים יוֹם. וּפֵירוּשׁ שֵׁנִי,
4 שֶׁתְּרוּמָה הוּא תְּרֵי מִמְּאָה[18], וְקָאֵי עַל שְׁתֵּי
5 פְּעָמִים קְרִיאַת־שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית (״עֶרֶב
6 וָבֹקֶר בְּכָל יוֹם תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע
7 אוֹמְרִים״[19]) שֶׁבְּכָל פַּעַם יֵשׁ מ״ט אַתְוָן, כ״ה
8 אוֹתִיּוֹת דִּ־שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ׳ אֶחָד,
9 וְכ״ד אוֹתִיּוֹת דְּ־בָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם
10 וָעֶד, וּשְׁתֵּי פְּעָמִים מ״ט הֵם צ״ח, וַעֲדַיִן חָסֵר
11 תְּרֵי מִמְּאָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַ״מְסִירוּת־נֶפֶשׁ בְּאֶחָד״
12 שַׁחֲרִית וְעַרְבִית. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, תּוֹרָה הִיא
13 בְּאוֹפֶן שֶׁל הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, כְּמוֹ
14 שֶׁכָּתוּב[20] כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם, וְנִקְרֵאת
15 לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם[21], וּכְתִיב[22] הֲלֹא כֹּה דְּבָרַי כָּאֵשׁ,
16 מָה אֵשׁ אֵינוֹ מִקַּבֵּל טוּמְאָה, אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה אֵין
17 מִקַּבְּלִין טוּמְאָה[23]. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָעִנְיָן דִּקְרִיאַת־
18 שְׁמַע ״לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּאֶחָד״ הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל
19 הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וְזֶהוּ עִנְיַן ״וְיִקְחוּ לִי
20 תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת
21 תְּרוּמָתִי״, דְּמַה שֶׁכָּתוּב ״וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה״,
22 בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא (כַּנַ״ל סְעִיף ב),
23 הוּא הַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן בְּ״תְּרוּמָה״, שֶׁקָּאֵי עַל
24 הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה
25 לְמַטָּה. וּמַה שֶׁכָּתוּב ״מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ
26 לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי״, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן עֲבוֹדַת
27 הָאָדָם בְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא, הוּא הַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי
28 בְּ״תְּרוּמָה״ שֶׁקָּאֵי עַל הַ״מְסִירוּת־נֶפֶשׁ בְּאֶחָד״ שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַעֲלָאָה
29 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה.
30 וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶׁכָּתוּב ״תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי״ קָאֵי גַּם עַל עִנְיַן הַתּוֹרָה,
31 כִּי אַף־עַל־פִּי שֶׁעִנְיַן הַתּוֹרָה מְרוּמָז בַּפָּסוּק ״וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה״ (כַּנַ״ל),

16) ח״ג קעט, א. 17) ראה אוה״ת שם ס״ע א׳שנה ואילך. סה״מ תרכ״ט ע׳ רב ואילך. תש״ט ע׳ 150 ואילך. 18) ראה תרומות פ״ד מ״ג. 19) נוסח קדושת כתר דמוסף שבת ויו״ט. 20) יתרו כ, יט. 21) בשלח טז, ד. וראה של״ה במסכת פסחים שלו קסה, ב. 22) ירמי׳ כג, כט. 23) ברכות כב, א.

ביאור בדרך אפשר

התרומה הראשונה הנזכרת בפסוק (כַּנַּ״ל), הֲרֵי יָדוּעַ[24] בדברי חכמינו ז״ל ובתורת החסידות שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה אַחַר הַתְּפִלָּה לְגַבֵּי לִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁקּוֹדֶם הַתְּפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר אַבָּא בְּנְיָמִין עַל ״תְּפִלָּתִי שֶׁתְּהֵא סְמוּכָה לְמִטָּתִי״[25] מיד בקומו מהשינה, ללא הפסק בינתיים אפילו בלימוד התורה. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּפֵירוּשׁ ״מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי״, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּקְרִיאַת־שְׁמַע וּתְפִלָּה בְּאוֹפֶן דְּ״יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ״, עבודה של ״אתערותא דלתתא״ והעלאה מלמטה למעלה, כמבואר לעיל, נַעֲשֶׂה לִימוּד הַתּוֹרָה שענייָנו ״אתערותא דלעילא״ והמשכה מלמעלה למטה, בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר כמבואר בחסידות ש״אתערותא דלעילא״ שקדמה לה ״אתערותא דלתתא״ (לאחר שהכין לבו כמבואר לעיל במעלת התרומה שבאה מתוך נדיבות לב) נעלית על ״אתערותא דלעילא״ שבאה לאדם מבלי שקדמה לה ״אתערותא דלתתא״, וְהוּא עִנְיַן ״תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי״, ״תְּרוּמָתִי״ מַמָּשׁ שעל־ידי התורה נמשכת לאדם והוא ׳לוקח׳ ומקבל התעוררות מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו, לְהִיוֹת שהתורה שלומד תהיה דְּבַר הָוָיָ׳ אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ[26], תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ[27] כמאמר חכמינו ז״ל שפסוק זה רומז ללימוד התורה באופן נעלה, כאשר הלומד הוא ״כעונה אחר הקורא״ שניכר בלימודו שהתורה היא תורת ה׳ והוא חוזר על דברי ה׳. וּלְאַחֲרֵי כָּל זֶה, אחרי התפילה (״אתערותא דלתתא״ שאחרי ה״אתערותא דלעילא״ הראשונה) והתורה (ה״אתערותא דלעילא״ שקדמה לה ״אתערותא דלתתא״) בָּאָה כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, כּוֹלֵל גַּם הָעֲבוֹדָה בְּעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת בְּאוֹפֶן שֶׁ״כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם״[28] וּ״בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ״[29], שעל ידי זה האדם עובד את ה׳ ומחדיר קדושה בעולם אפילו בעיסוקו בענייני העולם שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר בפסוק ׳תרומה׳ פעם נוספת, ״וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם״ וְגוֹ׳[30].

ד) וְהִנֵּה, נוֹסָף עַל כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ־וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ׳ כְּפִי שֶׁהוּא בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם (כַּנַּ״ל בַּאֲרוּכָה), יֶשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן דְּ־וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ׳ שֶׁתַּכְלִיתוֹ הוּא ״וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ״ גוֹ׳ כְּפִי שֶׁהוּא בְּגַשְׁמִיּוּת כִּפְשׁוּטוֹ. אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין[31] מַה שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ׳, וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ גוֹ׳, ״לִי״ דַּיְקָא, דְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״לִי״ אֵינוֹ זָז לְעוֹלָם לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לְעוֹלָם הַבָּא, וַהֲרֵי עַכְשָׁו לֵיכָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אין כן מהי משמעות הדברים שהמקדש הוא נצחי וקיים לעולם?

אַךְ הָעִנְיָן בָּזֶה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמַהֲרָ״מָ״א[32] פירוש מורנו הרב רבי משה אלשיך על התורה שֶׁמִּקְדָּשׁ הָעֶלְיוֹן הבחינה הרוחנית של בית המקדש הַנִּקְרָא מִקְדָּשׁ אדנ״י[33], כלשון הכתוב בשירת הים מְחוּבָּר מַמָּשׁ לַמִּקְדָּשׁ הַתַּחְתּוֹן הגשמי, וּכְמוֹ בְּעִנְיַן עִיר שֶׁחוּבְּרָה לָהּ יַחְדָּו[34], שֶׁיְּרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה הרוחנית מְחוּבֶּרֶת עִם יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַטָּה הגשמית[35]. וְזֶהוּ שֶׁ״אֵינוֹ זָז המקדש, ולאמתו של דבר אין בו שינוי אלא הוא קיים גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה״, שֶׁמִּקְדָּשׁ הָעֶלְיוֹן מֵאִיר

1 הֲרֵי יָדוּעַ[24] שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה אַחַר
2 הַתְּפִלָּה לְגַבֵּי לִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁקּוֹדֶם הַתְּפִלָּה,
3 כְּמוֹ שֶׁאָמַר אַבָּא בְּנְיָמִין עַל ״תְּפִלָּתִי שֶׁתְּהֵא
4 סְמוּכָה לְמִטָּתִי״[25]. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּפֵירוּשׁ
5 ״מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת
6 תְּרוּמָתִי״, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּקְרִיאַת־שְׁמַע
7 וּתְפִלָּה בְּאוֹפֶן דְּ״יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ״, נַעֲשֶׂה לִימוּד
8 הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, וְהוּא עִנְיַן ״תִּקְחוּ אֶת
9 תְּרוּמָתִי״, ״תְּרוּמָתִי״ מַמָּשׁ, לִהְיוֹת דְּבַר הָוָיָ׳
10 אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ[26], תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ[27].
11 וּלְאַחֲרֵי כָּל זֶה, בָּאָה כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם
12 הַמִּצְוֹת, כּוֹלֵל גַּם הָעֲבוֹדָה בְּעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת בְּאוֹפֶן
13 שֶׁ״כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם״[28] וּ״בְּכָל דְּרָכֶיךָ
14 דָּעֵהוּ״[29], שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר ״וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר
15 תִּקְחוּ מֵאִתָּם״ וְגוֹ׳[30].
16 ד) וְהִנֵּה, נוֹסָף עַל כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ־וְיִקְחוּ לִי
17 תְּרוּמָה גוֹ׳ כְּפִי שֶׁהוּא בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם (כַּנַּ״ל
18 בַּאֲרוּכָה), יֶשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן דְּ־וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ׳
19 שֶׁתַּכְלִיתוֹ הוּא ״וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ״ גוֹ׳ כְּפִי שֶׁהוּא
20 בְּגַשְׁמִיּוּת כִּפְשׁוּטוֹ. אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין[31] מַה
21 שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ׳, וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
22 גוֹ׳, ״לִי״ דַּיְקָא, דְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״לִי״ אֵינוֹ
23 זָז לְעוֹלָם לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לְעוֹלָם הַבָּא, וַהֲרֵי
24 עַכְשָׁו לֵיכָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אַךְ הָעִנְיָן בָּזֶה, כְּמוֹ
25 שֶׁכָּתוּב בְּמַהֲרָ״מָ״א[32] שֶׁמִּקְדָּשׁ הָעֶלְיוֹן הַנִּקְרָא
26 מִקְדָּשׁ אדנ״י[33], מְחוּבָּר מַמָּשׁ לַמִּקְדָּשׁ הַתַּחְתּוֹן,
27 וּכְמוֹ בְּעִנְיַן עִיר שֶׁחוּבְּרָה לָהּ יַחְדָּו[34], שֶׁיְּרוּשָׁלַיִם
28 שֶׁל מַעְלָה מְחוּבֶּרֶת עִם יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַטָּה[35].
29 וְזֶהוּ שֶׁ״אֵינוֹ זָז גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה״, שֶׁמִּקְדָּשׁ
40 בָּאָה כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם

24) ראה לקו״ת ברכה צו, ב. 25) ברכות ה, ב. 26) ע״פ ישעי׳ נט, כא. 27) תהלים קיט, קעב. וראה תו״א יתרו סז, ב. 28) אבות פ״ב מי״ב. 29) משלי ג, ו. 30) ראה אוה״ת תרומה ע׳ א׳תיג. לקו״ש חט״ז ע׳ 293. 31) ראה גם אוה״ת שם ע׳ א׳תכד ואילך. ס״ע א׳תמב. ד״ה ועשו לי מקדש תשמ״ג. ובכ״מ. 32) ר״מ אלשיך בפירושו עה״ת - תרומה כה, ח. 33) בשלח טו, יז. 34) תהלים קכב, ג. 35) ראה תענית ה, א ובחדא״ג מהרש״א. בענין זה נזכר גם מאמר רז״ל (תענית שם) נשבע הקב״ה שאינו נכנס בירושלים (ובית־המקדש) של מעלה עד שיכנס בירושלים (ובית־המקדש) של מטה.

שבת פרשת תרומה, ד׳ אדר־ראשון, ה׳תשכ״ה

ביאור בדרך אפשר

גַּם עַכְשָׁו בְּרוּחָנִיּוּת.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה גַּם בְּנוֹגֵעַ לְבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי שבעצם גם הוא קיים בקיום נצחי, דְּאַף שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי חָרֵב, הֵן בַּיִת ראשון שֶׁאוּמּוֹת הָעוֹלָם הֶעֱבִירוּ אֶת הַתְּקָרָה, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בַּיִת שֵׁנִי שֶׁחוּרְבָּנוֹ הָיָה בְּאוֹפֶן דְּ״עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ״[36] מִכָּל־מָקוֹם בְּנוֹגֵעַ לַמִּשְׁכָּן (דְּאִיקְרֵי שנקרא מִקְדָּשׁ[37]) אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ״ל[38] שֶׁנִּגְנַז תַּחַת מְחִילוֹת שֶׁל הֵיכָל, וְאִם־כֵּן קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהוּא גָּנוּז בְּהֶעְלֵם וְצָרִיךְ לְחַפְּשׂוֹ כוּ׳ וקיומו הנצחי של המשכן בגשמיות מבטא את השראת השכינה במשכן ובמקדש באופן נצחי שאינו זז לעולם. וְעוֹד זֹאת, שֶׁמִּי שֶׁהוּא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל נְשָׁמָה דַּאֲצִילוּת, מי שיש לו נשמה נעלית ששורשה מעולם האצילות (הראשון והנעלה ביותר מבין ארבעת העולמות הרוחניים אצילות־בריאה־יצירה־עשיה) יָכוֹל לִרְאוֹתוֹ את המשכן הקיים בגשמיות בפועל גַּם בִּהְיוֹתוֹ בְּהֶעְלֵם, וּמִי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה זֹאת הֲרֵי זֶה לא מפני חסרון כלשהו בקיומו הנצחי של המשכן אלא בִּגְלַל פְּחִיתוּת מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ הרוחני של האדם, וּבִפְרָט מִצַּד עִנְיָנִים שֶׁל חֲטָאִים וַעֲוֹנוֹת כוּ׳, שֶׁאָז אם האדם חטא צָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ יוֹתֵר בעבודה הרוחנית [עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתַב אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן[39] שֶׁמִּצַּד הָעִנְיָן דְּ״עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים״, צָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ יוֹתֵר כְּדֵי לְבֹא לְעִנְיַן הַיִּרְאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[40] כְּמַטְמוֹנִים תְּחַפְּשֻׂנָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַפֵּשׂ אָדָם מַטְמוֹן וְאוֹצָר הַטָּמוּן בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ, שֶׁחוֹפֵר אַחֲרָיו בִּיגִיעָה עֲצוּמָה], וְצָרִיךְ גַּם לְבַקֵּשׁ מֵה״יִּתְבָּרֵךְ שֶׁיִּפְקַח אֶת עֵינָיו וְיִרְאֶה כוּ׳. וְכֵיוָן שֶׁגַּם עַכְשָׁו קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁאָז הָיוּ צְרִיכִים עֲבוֹדָה וִיגִיעָה רַבָּה שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ כְּדֵי לְהַמְשִׁיכוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ׳ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ גוֹ׳, ״לִי״ דָּיְקָא, שֶׁאֵינוֹ זָז לְעוֹלָם, ולכן התורה מדגישה את עניין הנצחיות בציווי על התרומות למלאכת המשכן כֵּיוָן שֶׁגַּם עַכְשָׁו קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן בְּגַשְׁמִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם כוּ׳. וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן עִם הַגָּהוֹת הַ״צֶּמַח צֶדֶק״[41] (שֶׁנִּזְכָּר בַּמַּאֲמָרִים שֶׁלִּפְנֵי־זֶה[42]) בְּנוֹגֵעַ לְסֵדֶר הַבְּרָכוֹת בַּתְּפִלָּה שֶׁתִּקְּנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, רוֹפֵא חוֹלִים

ביאור בדרך אפשר

1 הָעֶלְיוֹן מֵאִיר גַּם עַכְשָׁו בְּרוּחָנִיּוּת. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף
2 בָּזֶה גַּם בְּנוֹגֵעַ לְבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי, דְּאַף
3 שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי חָרֵב, הֵן בַּיִת רִאשׁוֹן
4 שֶׁאוּמּוֹת הָעוֹלָם הֶעֱבִירוּ אֶת הַתְּקָרָה, וְעַל־אַחַת־
5 כַּמָּה־וְכַמָּה בַּיִת שֵׁנִי שֶׁחוּרְבָּנוֹ הָיָה בְּאוֹפֶן דְּ״עָרוּ עָרוּ עַד
6 הַיְסוֹד בָּהּ״[36], מִכָּל־מָקוֹם בְּנוֹגֵעַ לַמִּשְׁכָּן
7 (דְּאִיקְרֵי מִקְדָּשׁ[37]) אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ״ל[38] שֶׁנִּגְנַז
8 תַּחַת מְחִילוֹת שֶׁל הֵיכָל, וְאִם־כֵּן קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ
9 שֶׁל הַמִּשְׁכָּן גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהוּא גָּנוּז
10 בְּהֶעְלֵם וְצָרִיךְ לְחַפְּשׂוֹ כוּ׳. וְעוֹד זֹאת, שֶׁמִּי
11 שֶׁהוּא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל נְשָׁמָה דַּאֲצִילוּת, יָכוֹל
12 לִרְאוֹתוֹ גַּם בִּהְיוֹתוֹ בְּהֶעְלֵם, וּמִי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה
13 זֹאת הֲרֵי זֶה בִּגְלַל פְּחִיתוּת מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ,
14 וּבִפְרָט מִצַּד עִנְיָנִים שֶׁל חֲטָאִים וַעֲוֹנוֹת כוּ׳, שֶׁאָז
15 צָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ יוֹתֵר [עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתַב אַדְמוֹ״ר
16 הַזָּקֵן[39] שֶׁמִּצַּד הָעִנְיָן דְּ״עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים״,
17 צָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ יוֹתֵר כְּדֵי לָבֹא לְעִנְיַן הַיִּרְאָה, כְּמוֹ
18 שֶׁכָּתוּב[40] כְּמַטְמוֹנִים תְּחַפְּשֻׂנָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַפֵּשׂ
19 אָדָם מַטְמוֹן וְאוֹצָר הַטָּמוּן בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ,
20 שֶׁחוֹפֵר אַחֲרָיו בִּיגִיעָה עֲצוּמָה], וְצָרִיךְ גַּם לְבַקֵּשׁ
21 מֵה״יִּתְבָּרֵךְ שֶׁיִּפְקַח אֶת עֵינָיו וְיִרְאֶה כוּ׳. וְכֵיוָן
22 שֶׁגַּם עַכְשָׁו קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן גַּם
23 בְּגַשְׁמִיּוּת אֶלָּא שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם, הֲרֵי נָקֵל יוֹתֵר
24 לְהַמְשִׁיךְ אֶת בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי בְּפוֹעַל וּבְגָלוּי
25 מֵאֲשֶׁר אִילוּ לֹא הָיְתָה קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל
26 הַמִּשְׁכָּן בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁאָז הָיוּ צְרִיכִים עֲבוֹדָה
27 וִיגִיעָה רַבָּה שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ כְּדֵי לְהַמְשִׁיכוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ לִי
28 תְּרוּמָה גוֹ׳ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ גוֹ׳, ״לִי״ דָּיְקָא, שֶׁאֵינוֹ זָז לְעוֹלָם, כֵּיוָן שֶׁגַּם עַכְשָׁו
29 קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן בְּגַשְׁמִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם כוּ׳. וְעַל־דֶּרֶךְ
30 הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן תקס״ב ע׳ שפב. אוה״ת ענינים ע׳ קכב. 42) ד״ה ויגש
31 שֶׁלִּפְנֵי־זֶה[42]) בְּנוֹגֵעַ לְסֵדֶר הַבְּרָכוֹת בַּתְּפִלָּה שֶׁתִּקְּנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, רוֹפֵא

ביאור בדרך אפשר

43 שֶׁחוֹפֵר אַחֲרָיו בִּיגִיעָה עֲצוּמָה כך גם ברוחניות כדי להתחבר
44 לדברים נעלמים יש צורך ביגיעה ומי שיש לו חטאים ועוונות המעלימים
45 ומסתירים, צריך להתייגע יותר], וְצָרִיךְ גַּם מלבד היגיעה מצידו לְבַקֵּשׁ
46 מֵה״יִּתְבָּרֵךְ שֶׁיִּפְקַח אֶת עֵינָיו וְיִרְאֶה כוּ׳. וְכֵיוָן שֶׁגַּם עַכְשָׁו
47 קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן
48 גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת אֶלָּא שֶׁהוּא
49 בְּהֶעְלֵם, הֲרֵי נָקֵל יוֹתֵר
50 לְהַמְשִׁיךְ אֶת בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ
51 הַגַּשְׁמִי בְּפוֹעַל וּבְגָלוּי מֵאֲשֶׁר
52 אִילוּ לֹא הָיְתָה קַיֶּמֶת
53 מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן
54 בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁאָז הָיוּ צְרִיכִים
55 עֲבוֹדָה וִיגִיעָה רַבָּה שֶׁלֹּא
56 בְּעֶרֶךְ כְּדֵי לְהַמְשִׁיכוֹ
57 בְּגַשְׁמִיּוּת אבל כיוון שמציאות
58 המשכן קיימת בגשמיות תמיד,
59 המשכת המקדש בגשמיות קלה יותר
60 כי אין זה חידוש גמור אלא המשך
61 לדבר שכבר ישנו במציאות. וְזֶהוּ
62 שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ׳
63 וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ גוֹ׳, ״לִי״
64 דָּיְקָא, שֶׁאֵינוֹ זָז לְעוֹלָם, ולכן
65 התורה מדגישה את עניין הנצחיות
66 בציווי על התרומות למלאכת המשכן
67 כֵּיוָן שֶׁגַּם עַכְשָׁו קַיֶּמֶת
68 מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן
69 בְּגַשְׁמִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהוּא
70 בְּהֶעְלֵם כוּ׳. וְעַל־דֶּרֶךְ
71 הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר אַדְמוֹ״ר
72 הַזָּקֵן עִם הַגָּהוֹת הַ״צֶּמַח
73 צֶדֶק״[41] (שֶׁנִּזְכָּר בַּמַּאֲמָרִים
74 שֶׁלִּפְנֵי־זֶה[42]) בְּנוֹגֵעַ לְסֵדֶר
75 הַבְּרָכוֹת בַּתְּפִלָּה שֶׁתִּקְּנוּ אַנְשֵׁי
76 כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, רוֹפֵא חוֹלִים

---

36) תהלים קלו, ז. וראה ירושלמי יומא פ״א ה״א. מדרש תהלים עה״פ. 37) עירובין ב, סע״א. 38) סוטה ט, סע״א. 39) תניא פמ״ב (סט, סע״ב ואילך). 40) משלי ב, ד. 41) מאמרי אדמו״ר הזקן תקס״ב ע׳ שפב. אוה״ת ענינים ע׳ קכב. 42) ד״ה ויגש אליו יהודה פ״ו (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ב ע׳ 84). וראה גם תורת מנחם - ספר המאמרים ניסן ע׳ קפד.

ביאור בדרך אפשר

1 וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲרֵי אָנוּ
2 רוֹאִים שֶׁלִּפְעָמִים לֹא מִתְקַיְּמוֹת הַבְּרָכוֹת בְּפוֹעַל מַמָּשׁ,
3 שֶׁלֹּא נִתְרַפֵּא הַחוֹלֶה כּוּ׳, וְאֵיךְ תִּקְּנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה
4 שֶׁיִּהְיֶה חַס־וְשָׁלוֹם בְּרָכָה לְבַטָּלָה [וְאֵין לְתָרֵץ שֶׁהַבְּרָכוֹת
5 מִתְקַיְּמוֹת בְּרוּחָנִיּוּת הָעִנְיָנִים,
6 שֶׁהֲרֵי הַבַּקָּשׁוֹת שֶׁבַּתְּפִלָּה הֵן
7 עַל פַּשְׁטוּת הָעִנְיָנִים
8 בְּגַשְׁמִיּוּת רפואה ופרנסה
9 כפשוטן] ?
10 אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת
11 שֶׁהַהַמְשָׁכָה אכן נמשכת אבל
12 נִשְׁאֶרֶת בְּהֶעְלֵם וְאֵינָהּ בָּאָה
13 בְּגִלּוּי, וְלָכֵן אֵינָהּ נִקְרֵאת
14 תְּפִלַּת שָׁוְא חַס־וְשָׁלוֹם, ולכן
15 הברכה איננה לבטלה, כִּי בְּוַדַּאי
16 הִמְשִׁיךְ עָלָיו בְּחִינַת רְפוּאָה
17 כּוּ׳ (גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת), רַק שֶׁלֹּא
18 נִתְגַּלָּה לעת עתה אֶלָּא נִשְׁאַר
19 בְּהֶעְלֵם כּוּ׳.

ביאור בדרך אפשר

1 חוֹלִים וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, דְּלִכְאוֹרָה
2 אֵינוֹ מוּבָן, הֲרֵי אָנוּ רוֹאִים שֶׁלִּפְעָמִים לֹא
3 מִתְקַיְּמוֹת הַבְּרָכוֹת בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, שֶׁלֹּא נִתְרַפֵּא
4 הַחוֹלֶה כּוּ׳, וְאֵיךְ תִּקְּנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה
5 שֶׁיִּהְיֶה חַס־וְשָׁלוֹם בְּרָכָה לְבַטָּלָה [וְאֵין לְתָרֵץ
6 שֶׁהַבְּרָכוֹת מִתְקַיְּמוֹת בְּרוּחָנִיּוּת הָעִנְיָנִים, שֶׁהֲרֵי הַבַּקָּשׁוֹת שֶׁבַּתְּפִלָּה הֵן עַל
7 פַּשְׁטוּת הָעִנְיָנִים בְּגַשְׁמִיּוּת]. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהַהַמְשָׁכָה נִשְׁאֶרֶת
8 בְּהֶעְלֵם וְאֵינָהּ בָּאָה בְּגִלּוּי, וְלָכֵן אֵינָהּ נִקְרֵאת תְּפִלַּת שָׁוְא חַס־וְשָׁלוֹם, כִּי
9 בְּוַדַּאי הִמְשִׁיךְ עָלָיו בְּחִינַת רְפוּאָה כּוּ׳ (גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת), רַק שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה אֶלָּא
10 נִשְׁאַר בְּהֶעְלֵם כּוּ׳. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַמִּשְׁכָּן שֶׁנִּמְצָא בְּהֶעְלֵם כּוּ׳.
11 וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב בְּמַאֲמַר חֲסִידוּת שֶׁל רַבִּי הִלֵּל מִפַּאריִטְש[43] בְּשֵׁם אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן,
12 שֶׁלִּפְנֵי נְשָׁמוֹת הַגְּבוֹהוֹת כְּמוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי - לֹא נֶחְרַב הַבַּיִת כְּלָל כּוּ׳[44]

13

20 וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַמִּשְׁכָּן שֶׁנִּמְצָא בְּהֶעְלֵם כּוּ׳
21 וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב בְּמַאֲמַר
22 חֲסִידוּת שֶׁל רַבִּי הִלֵּל מִפַּאריִטְש[43] בְּשֵׁם אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן,
23 שֶׁלִּפְנֵי נְשָׁמוֹת הַגְּבוֹהוֹת כְּמוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי - לֹא
24 נֶחְרַב הַבַּיִת כְּלָל כּוּ׳[44] כי
25 לגביהם אין העלם והסתר. וגם מה
26 שנמצא בהעלם, גלוי להם (וכפי שנזכר
27 לעיל לגבי מי שהוא נשמה דאצילות
28 וביכולתו לראות גם מה שנעלם).

43) פלח הרמון שמות ע׳ ז. 44) חסר הסיום (המו״ל).

המשך מעמוד קצט

1 כאן, בברייתא הראשונה, מדובר בדַּרְכִּיב הוּא לְתוֹרָא – שראה
2 בחלומו שהוא רוכב על השור, שדבר זה הוא סימן שעולה
3 לגדולה, וְהָא – וכאן, בברייתא השניה, מדובר בדַּרְכִּיב תּוֹרָא
4 לְדִידֵיהּ – שראה בחלומו שהשור רוכב עליו, שדבר זה הוא סימן
5 שעתיד הוא למות.
6 הגמרא מפרטת חלומות שונים, למה הם רומזים: חָרְוָאָה חֲמוֹר
7 בַּחֲלוֹם, יְצֵפָה לִישׁוּעָה שתבוא, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ט ט) אודות מלך
8 המשיח, ׳הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ, צַדִּיק וְנוֹשָׁע הוּא, עָנִי וְרֹכֵב עַל חֲמוֹר׳,
9 וכיון שהוזכר חמור בענין ישועה, ראייתו בחלום היא סימן
10 לישועה.
11 חָרְוָאָה חָתוּל בַּחֲלוֹם, אם הוא נמצא בְּאַתְרָא דְּקָרוּ לֵיהּ – במקום
12 שקוראים לחתול ׳שונרא׳, הרי זה סימן שנַעֲשֵׂית לוֹ שִׁירָה נָאָה –
13 לפי שתיבות ׳שירה נאה׳ דומות לתיבת ׳שונרא׳, והיינו שנגזר
14 עליו דבר טוב, שעתיד לומר עליו שירה נאה להקדוש ברוך הוא.
15 ואם הוא נמצא במקום שקוראים לחתול ׳שִׁינְרָא׳, הרי זה סימן
16 שנַעֲשָׂה לוֹ שִׁינוּי רָע ממצבו, לפי שתיבות ׳שינוי רע׳ דומות לתיבת
17 ׳שינרא׳.
18 חָרְוָאָה עֲנָבִים בַּחֲלוֹם, אם ענבים לְבָנוֹת ראה, בֵּין אם ראה אותן
19 בִּזְמַנָּן [–בזמן שדרך הענבים להיות בשלים בו], ובֵּין אם ראה אותן
20 שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן, הן יָפוֹת לחלום, כלומר סימן יפה הן. ואם ענבים
21 שְׁחוֹרוֹת ראה, אם ראה אותן בִּזְמַנָּן, הן יָפוֹת לחלום, ואם ראה אותן
22 שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן, הן רָעוֹת לחלום, כלומר סימן רע הן.
23 חָרְוָאָה סוּס לָבָן בַּחֲלוֹם, בֵּין אם בְּנַחַת היה הסוס שרוי, ובֵּין אם
24 הסוס היה בְּרָדוּף – בעודו רץ, הרי זה סימן יָפֶה לו. ואם סוס אָדוֹם
25 ראה בחלום, אם בְּנַחַת היה הסוס שרוי, סימן יָפֶה לו, ואם הסוס
26 היה בְּרָדוּף – בעודו רץ, סימן קָשֶׁה לו.
27 חָרְוָאָה את יִשְׁמָעֵאל בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן לכך שתְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת
28 [–מתקבלת], לפי שהמילה ׳ישמעאל׳ מורה על קבלת התפילה,
29 כמו שנאמר (בראשית יז כ) ׳וּלְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ׳. וְדַוְקָא אם ראה
30 בחלומו את יִשְׁמָעֵאלִי, לֹא – אין זה סימן שתפילתו נשמעת.
31
32 חָרְוָאָה גָּמָל בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן לכך שמִיתָה נִקְנְסָה לוֹ [–נפסקה
33 עליו בתורת קנס ועונש] מִן הַשָּׁמַיִם, וְהִצִּילוּהוּ מִמֶּנָּה. מביאה
34 הגמרא ראיה לכך, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי קְרָאָה – מהו
35 הפסוק בו נרמז דבר זה, שנאמר (בראשית מו ד) ׳וְאָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ
36 מִצְרַיְמָה, וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַּם עָלֹה׳, והנוטריקון [–ראשי התיבות] של
37 המילים ׳גם עלה׳ הוא כעין המילה ׳גמל׳, ומכאן שגמל הוא רמז
38 להצלה ממיתה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא – מכאן יש ללמוד
39 שגמל הוא רמז להצלה מעונש מיתה, שנאמר (שמואל ב׳ יב יג) ׳גַּם ה׳
40 הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ, לֹא תָמוּת׳, והמילה ׳גם׳ שנאמרה בפסוק זה, דומה
41 למילה ׳גמל׳, וכיון שבהמשך הפסוק נאמר ׳לא תמות׳, הרי
42 ש׳גמל׳ הוא רמז להצלה ממיתה.
43 חָרְוָאָה פִּינְחָס בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן לכך שדבר פֶּלֶא נַעֲשָׂה לוֹ, כמו
44 שנעשו לפינחס ניסים רבים בשעה שהרג את זמרי בן סלוא ואת
45 כזבי בת צור.
46 חָרְוָאָה פִּיל בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן לכך שפְּלָאוֹת רבות נַעֲשׂוּ לוֹ, לפי
47 שהמילה ׳פיל׳ דומה למילה ׳פלאות׳. והרואה הרבה פִּילִים
48 בחלום, הרי זה סימן לכך שפְּלָאֵי פְּלָאוֹת [–פלאות רבות וגדולות]
49 נַעֲשׂוּ לוֹ.
50 מקשה הגמרא: וכי ראיית פיל היא סימן טוב, וְהָתַנְיָא – והלא שנינו
51 בברייתא, כָּל מֵינֵי חַיּוֹת וָפִין לַחֲלוֹם – ראייתם בחלום היא סימן
52 טוב, חוץ מִן הַפִּיל וּמִן הַקּוֹף, שראייתם בחלום אינה סימן טוב, אלא
53 סימן רע. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא,

בס"ד. שיחת שבת פרשת תרומה, ד' אדר־ראשון, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. נתבאר פירוש רש"י בריש פרשתנו, "ויקחו לי תרומה", "לי לשמי"[1] - דכיון ש"קיחה" ("ויקחו") היא העברה מרשות (חולין) לרשות (הקדש)[2], וכן "תרומה" (כב' הפירושים[3]: לשון הרמה והגבהה, ולשון הפרשה) מורה על שייכותה להקדש, על כן צריך לומר, ש"לי" הוא ענין בפני עצמו (נוסף על הנתינה להקדש) - "לי לשמי", שצריך להיות כוונה לשמה (כמו הענין דלשמה בהלכה[4] - בגט[5] וספר־תורה). ואף שבין ג' התרומות האמורות כאן, ישנה גם תרומת המזבח לקרבנות ציבור, והרי ממשכנין על השקלים, גם בעל כרחו[6], ללא כוונה "לשמי" - הרי בכתוב נאמר "ויקחו לי" (ולא "ויתנו לי"), שלקיחת הגזברים מבני־ישראל ("מאת כל איש") צריך להיות "לשמי"[7].

ובפנימיות הענינים: נתינת התרומה היא עבור המשכן והקרבנות שעל ידם נעשה דירה לו יתברך - "עשה טוב", לאחרי הקדמת ה"סור מרע"[8]. והחילוק ביניהם - שב"סור מרע" נוגע בעיקר הפועל, אבל ב"עשה טוב" צריך להיות גם הכוונה לשמה[9]. ולכן: הענין ד"לי לשמי" נוגע בעיקר בכניסה לרשות הקדש (בדוגמת "עשה טוב"), ולא כל־כך בענין ההפרשה מרשות הדיוט (בדוגמת "סור מרע").

וההוראה בנוגע להתעסקות עם הזולת, שגם כאשר צריך לפעול על הזולת בענין של "סור מרע", הנה אצלו הרי זה ענין חיובי, "עשה טוב", שצריך להיות לשמה, ובפרט שבלי זה חסר גם בפעולה על הזולת[10] - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי־שיחות חלק ט"ז עמוד 284 ואילך.

ב. בהמשך השיחה נתבאר בענין "לי לשמי", שהענין ד"לשמה" צריך להיות לא רק בנוגע לקדש הקדשים, אלא גם בנוגע לכל חלקי המשכן, עד לקלעי החצר (שמטרתן היתה להפסיק מהעולם), כולל גם היתדות, "כמין נגרי נחשת עשויין ליריעות האהל ולקלעי החצר .. כדי שלא תהא הרוח מגביהתן" (כדלקמן סעיף ד), ועד למקבות (פטיש) שבהם היו תוחבין ותוקעין את היתדות בארץ, להיותו צורך המשכן, אף שאין זה אלא דבר טפל וחיצוני[11] שצריך להשתמש בו - "כגרזן ביד החוצב בו" - לפי שעה

---

1) ואין לומר שכוונת רש"י לתרץ הקושיא איך שייך לומר "ויקחו לי (להקב"ה) תרומה", מאחר ש"לי הכסף ולי הזהב" (חגי ב, ח) - דא"כ, הי' רש"י צריך לפרש כדברי המדרש (הובא בתו"ש ריש פרשתנו אות יא): "ויקחו לי", "משלי".

2) אלא ש"ויקחו" יכול להתפרש גם בנוגע לשינוי מקום בלבד (ולא שינוי בעלות), וכמו בר"פ תצוה: "ויקחו אליך שמן זית זך", שאין הכוונה שהשמן נעשה של משה, שהרי השמן להדלקת המנורה צריך להיות משל ציבור, ולא משל יחיד, ועכצ"ל, ש"ויקחו אליך" הוא שינוי מקום בלבד, ממקום רחוק למקום קרוב; ולכן עיקר ההוכחה על השייכות להקדש היא מתיבת "תרומה", כדלקמן בפנים.

3) להעיר, שישנו גם פירוש הזהר (ח"ב ר, סע"א. ח"ג קעט, א. קפח, ב) ש"תרומה" הוא "תרי ממאה" (כשיעור מדה בינונית בנתינת תרומה שהיא א' מחמישים (תרומות פ"ד מ"ג־ד)). אבל, פירוש זה הוא ע"ד הרמז, ואינו שייך לפשוטו של מקרא. ובפרט: (א) כיון שבפסוק נאמר "מאת כל איש אשר ידבנו לבו", הרי לא שייך לקבוע בזה שיעור מסויים - תרי ממאה, (ב) תרומת מעשר היא א' ממאה (ולא תרי ממאה), ואעפ"כ נקראת בשם "תרומה".

4) כמדובר כמ"פ שכדי לברר דבר לאשורו הרי זה דוקא ע"י פסק ההלכה, שהרי יכול להיות ש"אלו מטהרין ואלו מטמאין" (יבמות יג, ב ואילך), ואעפ"כ, "אלו ואלו דברי אלקים חיים" (עירובין יג, ב. וש"נ), עד שבאים לבירור הדבר ע"י פסק ההלכה למעשה בפועל.

5) ולהעיר, שכתיבת הגט לשם האשה - "לשמה" - אינו באופן שהגט נעשה שלה, שהרי: (א) כתיבת הגט צריכה להיות גם "לשמו" (לשם הבעל), (ב) הגט צריך להיות משל הבעל דוקא (טושו"ע אה"ע רסק"כ). ומזה מובן גם בנדו"ד, שהענין ד"לי לשמי" הוא דבר נוסף על עצם הנתינה להקדש.

6) ואפילו לא באופן ד"כופין אותו עד שיאמר רוצה אני", כמו בקרבנות עצמם, שנאמר בהם "יקריב אותו לרצונו" (ויקרא א, ג ובפרש"י).

7) וענין זה (שצ"ל "לי, לשמי") הוא הצד השוה בכל ג' התרומות - אף שחלוקות זמ"ז, הן בנוגע לזמן - שבנוגע לתרומת האדנים ותרומת המשכן מצינו ב' דעות אם היתה לאחרי יוהכ"פ או קודם מ"ת (ראה לקו"ש ח"ו ע' 153. וש"נ), משא"כ תרומת המזבח בשביל קרבנות הציבור שהתחלתם היתה בשמונת ימי המילואים; והן בנוגע לתרומה עצמה - שתרומת האדנים ותרומת המזבח היתה אצל כל ישראל בשוה, "מחצית השקל", "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט" (תשא ל, טו), ואילו תרומת המשכן היתה אצל "כל איש (כפי) אשר ידבנו לבו".

8) וכידוע השיחה בענין "אסורה מכאן להתקרב שם" (פרש"י שמות ג, ג. וראה ראה סה"ש תש"ב ע' 46 ואילך).

9) ולהעיר גם מהמבואר בתניא (ספמ"א) בנוגע לכוונה לשמה בתחלת הלימוד, וכן בתחלת כל שעה, כשמשתנה הצירוף כו'.

10) וע"ד מארז"ל (ברכות ו, סע"ב) "כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין".

רק בשביל הקמת המשכן, ולאחרי שהמשכן עומד על עמדו שוב אין צורך בו (עד להקמת המשכן בפעם הבאה).

כן נתבאר שהענין ד״לי לשמי״ שייך לכל אחד מישראל - כמודגש בכתוב: ״ויקחו לי תרומה מאת כל איש״, גם אם הוא איש פשוט שטוען שאינו שייך לענינים של כוונות, כיון שלא למד כו׳ (להיותו תינוק שנשבה),

- וה׳נתינת כח׳ שגם אצלו יהיה הענין ד״לי לשמי״ היא מצד בחינת משה שבו, וכמבואר בתניא[12] שמצד בחינת משה שבכל אחד מישראל הנה בחינת היראה (על־כל־פנים יראה תתאה) היא ״מילתא זוטרתי״ אצלו -

אלא, שאין להמתין עד שיבוא למדריגה ד״לשמה״, לאחרי שילמד עניני הכוונות כו׳, אלא לכל לראש צריכה להיות העבודה דקיום המצוות בפועל ממש (על־דרך האמור לעיל בנוגע ל״סור מרע״), וביחד עם זה, צריך להיות גם לימוד דא״ח והתבוננות כו׳, עד שיבוא לאהבה ויראה, כמו שכתב הרמב״ם[13] ״היאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן כו׳״, ותהיה עבודתו ״לשמה״[14].

וגם אם עד עתה לא עסק בזה, אין לו לטעון שכבר מאוחר, אלא עליו להשלים מה שהחסיר (ולא שייך בזה הענין דאונס רחמנא פטריה[15], ובפרט אם סיבת החסרון היא מצד בחירתו כו׳), ולבוא למעמד ומצב של גאולה פרטית, שזהו כלי, צינור והכנה לגאולה הכללית, במהרה בימינו.

* * *

ג. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל ויקחו לי תרומה.

* * *

ד. נתבאר פירוש רש״י בסיום פרשתנו, בנוגע ל״יתדות״, ״כמין נגרי נחשת עשויין ליריעות האהל ולקלעי החצר קשורים במיתרים סביב סביב בשפוליהן כדי שלא תהא הרוח מגביהתן. ואיני יודע אם תחובין בארץ או קשורין ותלויין וכובדן מכביד שפולי היריעות שלא ינועו ברוח. ואומר אני ששמן מוכיח עליהם שהם תקועין בארץ לכך נקראו יתדות, ומקרא זה מסייעני, אהל[16] בל יצען בל יסע יתדותיו לנצח״ - שאף שהיתדות שעליהם היו תלויים הקלעים בשפתם העליונה היו תקועים בעמודים, מסתפק רש״י בנוגע ליתדות שהיו מלמטה, כיון שמסתבר שלא היו תחובין בארץ (אלא קשורין ותלויין כו׳), כדי שלא תהיה טירחא יתירה להוציאם בעת המסעות. ואף־על־פי־כן, ״אומר אני ששמן מוכיח עליהם שהם תקועין בארץ לכך נקראו (כאן) יתדות״, וראיה מהפסוק שמדבר אודות ״אהל״, שמעתיקים ממקום למקום, שהוא באופן ש״בל יסע יתדותיו לנצח״. ונפקא־מינה להלכה - אם אוהל שיסודותיו אינם תקועין בארץ נקרא ״בנין קבוע״ שאסור מן התורה. ובפנימיות הענינים - שעל־ידי־זה שהיתדות היו תחובין בארץ נמשכה הקדושה גם בקרקע המשכן בפנימיות, וכן הוא בעבודת כל אחד מישראל בבירור חלקו בעולם - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו״ר שליט״א, ונדפס בלקוטי שיחות חלק ו עמוד 162 ואילך.

* * *

[כ״ק אדמו״ר שליט״א נתן משקה לר׳ יונה איידלקאָפּ עבור כפר חב״ד[17], והזכיר על־דבר בניית כפר חב״ד ב׳[18] - בדוגמת המשכן שנבנה מתרומת זהב וכסף ונחושת כו׳].

---

11) מעין דוגמא לדבר: ״לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו״, ״שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק״ (תצא כג, ח ובפרש״י).
12) פמ״ב (ס, סע״ב).
13) הל׳ יסוה״ת רפ״ב.
14) ראה רמב״ם הל׳ תשובה פ״י.
15) ב״ק כח, סע״ב. וש״נ.
16) ישעי׳ לג, כ.
17) ראה מכתב אד״ר שנה זו (אג״ק חכ״ג ע׳ שמז).
18) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חכ״ז ע׳ 460. וש״נ.

בס"ד. משיחות לילות ד' ה' ו' ושבת קודש תרומה ה'תשנ"ב.

- תרגום מאידית -

א. פותחין בברכה[1]. ובפרט בעמדנו בתחילת ובהכניסה לחודש אדר, כשישנו הציווי והדין[2] ש"משנכנס אדר מרבין בשמחה", ובחודש זה "בריא מזלי'"[3] דישראל. במילא מובן שבנ"י מתברכים אז במיוחד בברכות.

יתירה מזו: איתא בגמרא[4] "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה", "הלכך בר ישראל דאית לי' דינא בהדי נכרי לישתמיט מיני' באב דריע מזלי' ולימצי נפשי' באדר דבריא מזלי'". ולכאורה: מהו תוכן ההשוואה בגמרא "כשם שמשנכנס אב ממעטין כו' כך משנכנס אדר מרבין כו'", לכאורה ה"ז ממעיט את גודל השמחה בחודש אדר!

וי"ל, דאדרבה: לשון חז"ל "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה" בא ללמד, שמיעוט השמחה בחודש אב הוא באותו תוכן של ריבוי השמחה בחודש אדר ("כשם .. כך"). שכן כוונת ותכלית מיעוט השמחה בחודש אב היא רק בכדי להפכו מחשוכא לנהורא וממרירו למיתקו[5].

ומכיון שזה נפעל ע"י "מרבין בשמחה" ו"בריא מזלי'" בחודש אדר, שמהפך גם את ה"ממעטין בשמחה" ו"ריע מזלי'" בחודש אב - מובן, שעי"ז מיתווסף עוד יותר שמחה באדר - נוסף להשמחה מצ"ע בטוב הנראה והנגלה, גם השמחה מזה שמהפכים אז את הענינים הבלתי רצויים (שגורמים ל"ממעטין בשמחה"), באופן שנעשה "ועשה לי מטעמים"[6] לשון רבים[7], הן "ממאכלים ערבים ומתוקים" (מרבין בשמחה באדר מצ"ע) והן "מדברים חריפים או חמוצים רק שהם מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש"[7] (האתהפכא דעניני אב לנהורא ולמיתקו).

[ועפ"ז יומתק זה שהציווי להרבות בשמחה מובא דוקא במס' תענית, בסוגיא המדברת אודות הירידה דחודש אב, כולל מיעוט השמחה שבו].

ועי"ז מיתווסף עוד יותר בהפתיחה בברכה - ברכה בכל הענינים, גם בהפיכת כל הענינים של היפך, לברכה ושמחה.

עד לברכה הכי עיקרית - בענין שהזמן גרמא - ברכת הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, כשתהי' שלימות השמחה - "אז ימלא שחוק פינו"[8], ושלימות ד"בריא מזלי'" דבנ"י, ושלימות דאתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקו.

ב. התחלת חודש אדר חלה (- בכו"כ שנים) בשבוע דפרשת תרומה.

וע"פ הידוע[9] שלמועדי השנה יש שייכות לפרשיות התורה בהם הם חלים, צריך להבין השייכות דחודש אדר - "משנכנס אדר מרבין בשמחה", וכ"שבריא מזלי'" של ישראל - לפרשת תרומה.

ונוסף להשייכות לכללות חודש אדר, צ"ל לזה שייכות גם להחידוש בקביעות דחודש אדר בשנה זו:

א) להיותה שנה מעוברת ישנם בשנה זו שני אדרים. וכעת - כשקורין בתורה פ' תרומה - נמצאים בתחילת חודש אדר ראשון.

ב) ב' הימים דראש־חודש אדר ראשון (שהראש כולל בתוכו ומנהיג את כל ימי החודש[10]), חלו בימי ג' וד' בשבוע.

---

1) ע"פ פתיחת אגרת הראשונה באגה"ק שבתניא. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 641 בהערה.

2) תענית כט, סע"א. הובא להלכה במג"א או"ח סו"ס תרפו (וראה לקו"ש חי"א ע' 338 בהערה. שיחת ש"פ תרומה תנש"א הערה 2 (התוועדויות תנש"א ח"ב ע' 300). וש"נ).

3) תענית שם, ריש ע"ב.

4) שם, א־ב.

5) ראה זח"א ד, א.

6) תולדות כז, ז.

7) תניא פכ"ז.

8) תהלים קכו, ב. וראה ברכות לא, א.

9) של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצז, א).

10) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נח, סע"א. ובכ"מ.

ג. ויובן בהקדים דיוק בפרשתנו:

בציווי הקב״ה שבהתחלת פרשתנו - ״ויקחו לי תרומה גו׳ וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת גו׳״[11] - ידועה השאלה: מדוע מתחילה תרומת המשכן דוקא ב״זהב״[12]?

נוסף לכללות השאלה, שהדברים היו צריכים להכתב בסדר מן הקל אל הכבד, לא זו אף זו[13] - הרי בנדו״ד לכאורה מתאים סדר זה עוד יותר: מכיון שכאן מדובר אודות נדבת המשכן - שהיא חובת כל בנ״י כל אחד לפי נדבת לבו (״ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו גו׳״[11]), ובפשטות היו בבנ״י חילוקים בין דל ועשיר[14], ובנדבת המשכן ״לא היתה יד כולם שוה בה״[15] - הרי לכאורה הי׳ מתאים להתחיל בדברים - כסף או נחושת - שהם מצויים יותר אצל כל בנ״י, דברים שבהם הם משתווים יותר, ולאחר מכן למנות זהב ששייך בעיקר אצל יהודים עשירים יותר.

ע״ד שמצינו בסדר הנדבות שלאח״ז - שכל הענינים (מלבד זהב בתחלה) הם בהתאם למצב המנדבים: בתחילה באים זהב כסף ונחושת, ששלשתם היו אצל (רוב[16]) בנ״י, וכל ישראל (״כל איש״) נדבו מזה למשכן. לאחר מכן בא ״תכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים ועורות אלים מאדמים ועורות תחשים״[17] - שע״ז כתוב[18] שרק ״כל איש אשר נמצא אתו תכלת .. הביאו״ - ״כי לא נמצאו מאלה רק למקצתם״[19]. לאחר מכן[20] - ״עצי שטים״ (״כל איש אשר נמצא אתו״) - ״כי היו יותר מעטים שבידם עצי שטים״[21]. והדברים האחרונים - ״שמן למאור וגו׳״, ו״אבני שוהם ואבני מילואים״[22] שרק ״הנשיאים הביאו״[23] (כי ליהודים אחרים לא הי׳ זאת). [ובפרט לפי הפירוש[24] ב״והנשיאים הביאו את אבני שוהם״ - עננים הביאום].

ועפ״ז לכאורה, הי׳ צריך זהב לבוא לאחר כסף ונחושת שכן מספר מועט יותר מבנ״י הביאו זהב מאשר כסף ונחושת.

דהגם שלבנ״י הי׳ ריבוי זהב וכסף[25] מביזת מצרים וביזת הים - כמאמר חז״ל[26] ״אין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים״ - הרי בפשטות הי׳ אצל (המצריים, ובמילא אצל) בנ״י יותר כסף (ונחושת) מזהב, כי דבר יקר יותר (זהב) ישנו מעט בכמות (ואדרבה: משום כך הוא יקר). ובזה גופא (בעשירות) היו חילוקים בבנ״י גופא, כנ״ל.

יתירה מזו: נוסף לכך שלבנ״י הי׳ יותר נחושת מכסף ויותר כסף מזהב - הרי גם למשכן נדבו בנ״י כסף ונחושת יותר מזהב, כמפורש ברמב״ן[27] ״וכל איש אשר הניף תנופת זהב לא היו רבים כמרימי הכסף והנחושת ולא היתה הרמת הזהב מרובה ככסף והנחושת״. והטעם בפשטות ע״ז הוא גם, כי לעשיית המשכן וכליו הוצרכו ליותר כסף ונחושת מזהב (כמסופר בפרטיות בפ׳ פקודי[28]).

שעפ״ז מתחזקת השאלה הנ״ל: מדוע תרומת המשכן מתחילה דוקא ב״זהב״?

אאפ״ל שהתורה מונה את י״ג[29] (ט״ו[30]) הדברים בהתאם לסדר חשיבותם, וזהב הוא

11) פרשתנו כה, ב־ג.
12) ראה בחיי וראב״ע ריש פרשתנו. ועוד.
13) ראה דברי שאול עה״ת כאן.
14) כמפורש בר״פ תשא בהציווי דתרומת שקלים (שנאמר ביחד עם הציווי (בר״פ תרומה) ״ויקחו לי תרומה גו׳״, ״ג׳ תרומות נאמרו כאן כו׳״ (פרש״י שם, ב)) - ״העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט״. וראה גם כלי יקר פרשתנו כה, ג, שבתרומת המשכן לא היו כולם שוים בה כי אם איש לפי עשרו.
ולהעיר ממכילתא ופרש״י עה״פ בר״פ משפטים ״כי תקנה עבד עברי״ - ״מיד ב״ד שמכרוהו בגנבתו כמו שנאמר אם אין לו ונמכר בגניבתו״. אבל ראה לקו״ש חט״ז ע׳ 253.
15) פרש״י תשא ל, טו.
16) ראה ראב״ע שם: ״ברוב הקהל נמצא״.
17) פרשתנו שם, ד.
18) ויקהל לה, כג.
19) רמב״ן עה״פ שם, ב.
20) פרשתנו שם, ה.

21) רמב״ן ויקהל שם.
22) פרשתנו שם, ו־ז.
23) ויקהל שם, כז.
24) תנחומא, ת״י ותיב״ע עה״פ.
25) כל כסף וזהב שבעולם (פסחים קיט, א).
26) בכורות ה, ב. וכ״ה בתנחומא בשלח כה. הובא בפרש״י בא יג, יג (וראה לקו״ש חט״ז ע׳ 253 הערה *20).
27) ויקהל שם, כב.
28) לח, כד ואילך.
29) תנחומא פרשתנו ה. שהש״ר פ״ד, יג. פרש״י ודעת זקנים מבעה״ת ריש פרשתנו. זח״ב קמח, א.
30) בחיי פרשתנו כה, ז. כלי יקר שם, ג. וראה זח״ב קלב, ב.

החשוב ביניהם (חשוב יותר מכסף ונחושת) - כי א) "אבני שוהם ואבני מילואים" שהם דברים יותר חשובים מהדברים הכתובים לפנ"ז, נמנים רק בסוף[31]. ב) ועיקר[32]: בציווי לנדבת המשכן ע"י ישראל הרי לא נוגע חשיבות הדבר, אלא המצב בפועל של בנ"י שהתנדבו והצורך במשכן, ובב' הענינים הי' כסף ונחושת יותר מזהב, כנ"ל.

גם צריך להבין: מהי ההוראה לדורות הנלמדת מכך ש"זהב" הוא הראשון מנדבות המשכן?

ד. ויש לומר הביאור בזה, ובהקדים שאלה בנוגע לכללות המשכן:

עשיית והקמת המשכן לה' היתה תלוי' בכל בנ"י - הן הציווי על נדבת המשכן הי' לכל יהודי ("ויקחו לי תרומה גו' מאת כל איש"), גם לנשים ("ויבואו הנשים על האנשים"[27]), עד שגם טף השתתפו בנדבת המשכן[33]; וגם הציווי לעשיית המשכן ("ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"[34]) הוא חיוב על כל יהודי - כמ"ש הרמב"ם[35]: "הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן, ובממונם, אנשים ונשים כמקדש המדבר".

וצריך להבין:

ע"י המשכן הרי נפעל חידוש נפלא - שעד אז לא הי' - שבבית גשמי למטה יהי' "ושכנתי בתוכם". כפי שהנביא מפליא[36] - "השמים ושמי השמים לא יכלכלוך", ודוקא ב"בית הזה" היא השראת השכינה, "ונועדתי שמה לבני ישראל גו'"[37]!

לפ"ז הי' צ"ל לכאורה, שבכדי לבנות משכן לה' (בו יהי' "ושכנתי בתוכם") זקוקים לאנשים נעלים ביותר בין בנ"י, שיש בכחם לעשות בית כזה שהשכינה תשרה ותתגלה בו,

[כפי שהי' בנוגע לעצם עשיית המשכן, שנעשה ע"י בצלאל "וימלא אותו רוח אלקים גו'"[38], ע"פ הוראות משה רבינו ששמע מהקב"ה עצמו, ועוד יותר - "ככל אשר אני מראה אותך גו' כן תעשו"[39]]

אעפ"כ אומרת התורה, שהמשכן תלוי דוקא בנדבתו ופעולתו של כל יהודי - הן אנשים והן נשים, וגם טף! והיאך יש לאיש פשוט, אשה פשוטה, ואפילו ילד קטן, את הכח לפעול חידוש כזה שהשכינה תשרה בבית גשמי בעולם הזה הגשמי (עד לאופן ד"ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחת מישראל[40]) - דבר שלא יכול להיות אפילו ב"שמים ושמי השמים"?!

ובפרט שה"ויקחו לי תרומה" צריך להיות "לי לשמי"[41], כשם שה"ועשו לי מקדש" צריך להיות "לשמי"[41], היינו, שנוסף להנתינה ועשי' בפועל, צריכה להיות גם כוונה לשמה[42]. אשר עבודה לשמה (ובפרט בתכלית השלימות) איננה בכל בנ"י, אנשים נשים וטף, כמ"ש הרמב"ם (בהל' תשובה)[43], עד ששלימות העבודה לשמה מתוך אהבה ("לא מפני דבר בעולם כו' אלא עושה האמת מפני שהוא אמת") "היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה"[44].

ה. והביאור בזה:

הציווי לעשיית המשכן בא דוקא לאחר מתן תורה, וכהמשך למתן תורה - שאז נפעל "ובנו בחרת מכל עם ולשון"[45], בחירת הקב"ה בכל אחד מישראל, ודוקא בגוף היהודי[46], שגם בהיותו נשמה בגוף גשמי בעולם הזה הגשמי יהי' "ממלכת כהנים וגוי קדוש"[47].

---

31) כ"כ בדברי דוד (להט"ז) ריש פרשתנו.

32) כי שאלה הא' אפשר לתרץ כמ"ש בראב"ע ריש פרשתנו "והתחיל בתחלה הנדבה הנכבד שהוא הזהב והשלים בנכבד אבני שוהם ואבני מילואים כי לא נמצאו רק אצל הנשיאים ולא כן הזהב כי ברוב הקהל נמצא".

33) אדר"נ פי"א, א. וראה צפע"נ מהד"ת ג, ג.

34) פרשתנו כה, ח.

35) הל ביהב"ח פ"א הי"ב.

36) מ"א ח, כז. וראה המשך תרס"ו ע' תקלה. ובכ"מ.

37) תצוה כט, מג.

38) ויקהל לה, לא.

39) פרשתנו כה, ט.

40) אלשיך עה"פ קרוב לסופו (ד"ה עוד יתכן). ר"ח שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו. של"ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב. ובכ"מ.

41) פרש"י עה"פ.

42) ראה לקו"ש חט"ז ע' 287.

43) פ"י ה"א.

44) רמב"ם שם ה"ב.

45) נוסח ברכת אהבת עולם דתפלת שחרית. וקאי על מ"ת - ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ס ס"ד.

46) תניא פמ"ט (סט, סע"ב ואילך).

47) יתרו יט, ו.

וכידוע[48] שעד מתן תורה היתה הגזירה שעליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים, ובמתן תורה נעשה ביטול הגזירה, ובנ"י, כפי שנמצאים בתחתונים - הם (באמת) תמיד ב(מצב ד)עליונים, מצד ה"חלק אלוקה ממעל ממש"[49] שלהם, שהעצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו[50], "ישראל וקוב"ה כולא חד"[51].

ממתן תורה ואילך - מציאותו של כל יהודי היא, שמבלי הבט על חיצוניותו, הרי "אע"פ שחטא ישראל הוא"[52], יש לו "נקודת היהדות", שמצד זה איננו רוצה ואיננו יכול להתנתק ח"ו מאלקות[53], וכפס"ד הרמב"ם[54] - שרצונו האמיתי של כל יהודי הוא לקיים את רצון ה', ומה שלפעמים נראה אחרת, ה"ז רק בחיצוניות מצד זה ש"יצרו הוא שתקפו".

יתירה מזו: אפילו יהודי כזה שאוחז עדיין בעבודה שלא לשמה - מביא הרמב"ם[55] (מחז"ל[56]), ש"לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה", ואומר "לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה כו' עד שתרבה דעתן ויתחכמו כו' ומרגילין אותן כו' עד שישיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה", והטעם ע"ז הוא - כי "מתוך שלא לשמה", התוך והפנימיות[57] של העבודה (עבודתו של יהודי אפילו) "שלא לשמה" (תחתונים) היא - "לשמה" (עליונים).

עפ"ז מובן היאך יש לכל יהודי - אנשים נשים וטף - את הציווי והכח לעשות את המשכן לה', שצריך להיות "לשמי" - כי ע"י מתן תורה נעשה יהודי למציאות חדשה, מציאות כזו שגם בהיותה נשמה בגוף למטה, ומבלי הבט על דרגתו בעבודה (אפילו אם היא שלא לשמה), הרי ה"תוך" ופנימיות ה"לשמה" שלו, לשם ה', מבלי שום טעם וענין אחר, "לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה, אלא עושה האמת מפני שהוא אמת". ולכן בכחו לפעול שגם מציאות העולם (תחתונים) תוכל להעשות קדושה (עליונים), עד - "דירה לו יתברך בתחתונים"[58], משכן ומקדש לה', עליו אומר הקב"ה "ושכנתי בתוכם".

ו. עפ"ז יש לומר הטעם לכך ש"זהב" הוא הראשון מנדבות המשכן:

כשהקב"ה (בתורה) מונה את הנדבות שיהודי צריך להביא - הוא מתחיל ב"זהב" כי בזה מתבטא (לא חשיבותו של הזהב מצ"ע (בלי כל שייכות לנדבת המשכן ע"י ישראל), אלא זה מבטא את) חשיבותו ומעלתו של יהודי, שהראשון - ראשון במעלה - מנכסיו (ובמילא מנדבותיו) הוא "זהב", הדבר החשוב והיקר ביותר.

שכן מציאותו של יהודי - לאחר מתן תורה - היא כזו שאפילו בהיותו למטה בגשמיות העולם, שיש צורך (בבניית המשכן) גם לכסף ונחושת וכו' (ובכמות - יותר מזהב), אזי לכל לראש הוא עשיר בעצם[59], "בן מלך"[60], ויתירה מזו "מלך" עצמו[61], שמציאותו היא (ואליו שייך) הדבר הכי יקר - "זהב", ר"ת "זה הנותן בריא"[62] - הנותן (היהודי) גם כפי שנמצא למטה, הוא בתכלית השלימות דבריאות, בגשמיות וברוחניות.

יתירה מזו: נוסף לכך שהקדמת הזהב מבטאת את מעלתו וחשיבותו של יהודי בכלל - ה"ז נוגע במיוחד להענין ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" גופא, שכן הכח לפעול "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" בא ע"י יהודי, שגם בהיותו למטה הוא "עליונים", בדרגת "זהב".

---

48) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.
49) תניא רפ"ב.
50) כש"ט בהוספות סקט"ז. וש"נ.
51) ראה זח"ג עג, א.
52) סנהדרין מד, רע"א.
53) "היום יום" כ"ה תמוז.
54) הל' גירושין ספ"ב.
55) הל' תשובה שם ה"ה. וכן בהל' ת"ת פ"ג ה"ה. טושו"ע יו"ד סרמ"ו ס"כ. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.
56) פסחים נ, ב. וש"נ. ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז.
57) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 167. ועוד.
58) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפל"ו. ובכ"מ.
59) להעיר ממ"ש (מלאכי ג, יב) "כי תהיו אתם ארץ חפץ גו'", וידועה תורת הבעש"ט ("היום יום" יז אייר): כמו שהחכמים הגדולים לא יגיעו אף פעם לאוצרות הטבעיים הגדולים שהטביע הקב"ה בארץ, שהכל הי' מן העפר (קהלת ג, כ), כמו"כ לא יכול אף אחד להגיע לאוצרות הגדולים שנמצאים בבנ"י, שהם ארץ חפץ של הקב"ה.
60) ראה שבת סז, א.
61) ראה תקו"ז בהקדמה (א, רע"ב).
62) ראה רבותינו בעה"ת ריש פרשתנו. פי' הרא"ש שם. אגרת הטיול (לאחיו של המהר"ל) חלק הרמז אות ז. תורה שלימה עה"פ פרשתנו כה, ג (אות לח).

כשמדובר רק ביחס למשכן ולאופן שבנ״י נדבו למשכן - אז יש לכסף ונחושת קדימה לגבי זהב (כי הם מצויים יותר אצל בנ״י, והיו בריבוי יותר במשכן, כנ״ל); אבל כשמדובר אודות בנ״י, שעושים את כל המשכן - לכל לראש בא ענין הזהב, מכיון שיהודי, גם בהיותו מציאות למטה, הוא שייך לכל לראש ל״זהב״, שלכן בכחו לעשות את המשכן לה׳.

ויש לומר, שזהו גם הטעם לכך שלבנ״י הי׳ אז ריבוי זהב וכסף גם בפשטות - כי זה משתלשל ממעלתם, שמצד עצם ענינם הם עשירים (ברוחניות) בדרגת ״זהב״, ובמילא משתלשל מזה גם עשירות בגשמיות, ריבוי זהב.

ועפ״ז יומתק גם זה שבפ׳ ויקהל (בה מדובר אודות נדבת ישראל בפועל) מחלקת התורה את נדבת הזהב ונדבת הכסף ונחושת בב׳ פסוקים נפרדים: ״ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו חח גו׳ כל כלי זהב, וכל איש אשר הניף תנופת זהב לה׳״[27], וב׳ פסוקים לאח״ז (בהפסק הנדבות של תכלת גו׳) - ״כל מרים תרומת כסף ונחושת גו׳״ כפי שהרמב״ן מבאר[19] ״בעבור שהזכיר שם הנשים ואין להם כסף ונחושת רק הזהב בתכשיטין כו׳״ - כי זהב הוא סוג אחר באיכות מכסף ונחושת ושאר הנדבות - זהב מורה על שלימותו של כל יהודי, אנשים ונשים (ולכן י״ל הי׳ הזהב אצל שניהם אפילו אצל אלה (נשים) שלא הי׳ להם כסף ונחושת).

ז. עפ״ז יובן ג״כ השייכות לחודש אדר (שבתחילת החודש קורין פ׳ תרומה), ובהקדים:

על דברי הגמרא שבחודש אדר ״בריא מזלי״ של יהודי - נשאלת השאלה: חז״ל הרי אומרים[63] ״אין מזל לישראל״[64]?

לכאורה הי׳ אפ״ל ע״פ דברי רש״י על ״אין מזל לישראל״ - ״דעל ידי תפלה וזכות משתנה מזלו לטובה״[65]. היינו, שלבנ״י יש מזל, אך ע״י כח חזק יותר (תפלה וזכות) יכול מזלם להשתנות לטובה. אבל אי״ז ביאור מספיק בנוגע לחודש אדר - כי ״בריא מזלי״ פירושו בפשטות הוא לא שע״י כח שני (תפלה וזכות) משתנה המזל, אלא שהמזל מצד עצמו (בחודש אדר) הוא ״בריא״.

ויש לומר הביאור בזה:

בעצם, מצד שרשם למעלה, בנ״י אינם כלל תחת שליטת המזלות ח״ו, כמ״ש[66] ״אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה״.

חידושו של יהודי הוא יותר מזה, שאפילו כפי שיורד למטה כנשמה בגוף בעולם הטבע, וגופו ״נדמה בחומריותו לגופי אוה״ע״[46] (שמונהגים ע״י מזלות), גם כאן הוא במצב ד״אין מזל לישראל״. ומשום כך בכחו - על ידי תפלה וזכות - לשנות את מזלו לטובה. אבל כ״ז הוא מצד כח עליון יותר (תפלה וזכות), לא המזל מצ״ע.

החידוש דחודש אדר הוא יותר מזה: אפילו כפי שיהודי, יחיד[67], כאן למטה קשור לענין המזל, ונמצא בעולם בו ״אית לי׳ דינא בהדי נכרי״ (עד שבחודש אב עליו להשתמט מכך כי ״ריע מזלי״) - בחודש אדר ד״בריא מזלי״, מיד בכניסה לחודש (אפילו בלי שום עבודה מצדו), המזל מצ״ע הוא ״בריא״, עד שאפילו אינו־יהודי רואה ומרגיש זאת.

ויש להוסיף ע״פ פירושו הפנימי[68] ד״אין מזל לישראל״, ש״מזל ישראל״ הוא בחי׳ אין (ביטול). והחידוש בדבר הוא, שכך הוא לא רק למעלה, אלא המזל (בחי׳ אין) הוא נוזל[69] ונמשך למטה, שגם כפי שיהודי נמצא למטה בעולם המזלות, ו״אית לי׳ דינא בהדי נכרי״, מזלו - בחי׳ אין (ביטול לה׳), כמדובר לעיל (ס״ה) שרצונו הפנימי של יהודי הוא לקיים את רצון ה׳, עד שזה מתבטא בכך ש״בריא מזלי״, מזלו הוא בריא וחזק גם לעיני בשר (אפילו לאוה״ע).

---

63) שבת קנו, סע״א.

64) בחדא״ג מהרש״א ״גם שאמרו אין מזל לישראל, מ״מ מגלגלין זכות ליום זכאי כו׳״ (ולכן ״בר ישראל דאית לי׳ דינא בהדי נכרי כו׳ לימצי נפשי׳ באדר״). אבל בגמרא מפורש הלשון ש״בריא מזלי״.

65) ובתוס׳ שם (ד״ה אין מזל): על ידי זכות גדול משתנה, אבל פעמים שאין המזל משתנה, כדאמר ביבמות פרק החולץ (נ, א) זכה מוסיפין לו לא זכה פוחתין לו.

66) ירמי׳ יו״ד, ב.

67) ראה חדא״ג מהרש״א שבת שם, שהפלוגתא בגמרא (באם יש מזל לישראל או אין מזל לישראל) הוא בנוגע ליחיד בישראל (ולא בנוגע לכלל ישראל).

68) או״ת להה״מ מט, ג. סב, ב. חנוך לנער ע׳ 48.

69) ״מזל״ מלשון נוזל (לקו״ת האזינו עא, ד. ובכ״מ).

ח. עפ״ז מובנת השייכות דחודש אדר לפ׳ תרומה:

בנדבת ועשיית המשכן בא לידי ביטוי בגלוי (הכח שקיבלו במ״ת) שיהודי כפי שהוא למעלה (בעליונים) כך הוא גם למטה בתחתונים, שמציאותו (גם בעולם בו נכסים תופסים מקום) הוא בדרגת ״זהב״, ״זה הנותן בריא״. וזה נותן את הכח שבחודש אדר - כשנסתיימה עשיית המשכן (ולאח״ז הקמת המשכן בז׳ ימי המילואים - בסיום חודש אדר, כ״ג אדר עד ר״ח ניסן) - יהי׳ ״בריא מזלי״ של יהודי, שגם כפי שהוא קשור עם דרגת ה״מזל״ (תחתונים), הוא נמצא באופן ״בריא״, ״זה הנותן בריא״.

ט. ויש לומר שזוהי גם השייכות ל״משנכנס אדר מרבין בשמחה״ (שבא בגמרא בהמשך אחד ל״בריא מזלי״):

השמחה הכי גדולה שיכולה להיות אצל יהודי היא, בשעה שיודע שבכל מצב בו הוא נמצא - אפילו למטה מטה, בעולם שבחיצוניותו נראה כהעלם והסתר על אלקות, הוא קשור להקב״ה[70], שכן אפילו כפי שנמצא למטה נשמה בגוף, הוא בנו יחידו של מלך מלכי המלכים הקב״ה, והקב״ה אומר שראשון נכסיו של יהודי הוא - ״זהב״, שגם בעולם בו נכסים גשמיים תופסים מקום, כל יהודי הוא עשיר, ברוחניות ובגשמיות!

לפ״ז מובן עוד יותר השוואת הגמרא ״משנכנס אדר מרבין בשמחה״ ל״משנכנס אב ממעטין בשמחה״ - כי החידוש בזה הוא, שאפילו בדרגת החושך למטה (שלכן ״ממעטין בשמחה״), יש בכח חודש אדר להפוך זאת כנ״ל (ס״א).

ובשעה שיהודי מתבונן בכך ה״ז מביא אותו לשמחה גדולה ביותר, ושמחה כזו שמשנה את חייו הגשמיים שחי בעולם־הזה בהתאם לגדרי טבע העולם:

תכונת השמחה היא, שפועלת וחודרת בכל עניני האדם. כשאדם שמח - הוא חי חיים שמחים, שמחה שפועלת על כל מעשיו, ועל כל מה שבא איתו במגע, והוא משמח גם אחרים בסביבתו.

ושמחה זו מכניסה הצלחה בכל פעולותיו וכל חייו - כנראה במוחש.

כלומר, נוסף לכך שע״י שמחה נעשים ״בן עולם הבא״ (כמאחז״ל[71] ״הנך בדחי - ששמחים ומשמחים בני אדם - בני עלמא דאתי נינהו״) - הוא נעשה גם ״בן עולם־הזה״ אמיתי, שחייו בעולם־הזה הם חיים אמיתיים שמחים ומוצלחים.

י. ענין זה מודגש יותר בקביעות ראש־חודש אדר בשנה זו - בימים ג׳ וד׳:

איתא בגמרא[72] ״גימ״ל דל״ת - גמול דלים״. היינו, שאפילו כפי שנמצאים במצב ד״דלים״, נמשך גמול והשפעה מלמעלה, כך שנעשה חיבור דג׳ וד׳ יחד - ״גד״, שפירושו הוא מזל[73] - ״בריא מזלי״, עד לאופן ד״זהב״, ״זה הנותן בריא״.

ובפרטיות יותר יש לומר - שגם הענין ד״(גמול) דלים״ מורה על העילוי של יהודי, שנפעל במתן תורה.

ובהקדים דיוק הלשון ״גמול דלים״ דוקא ולא ״גמול רשים״[74]. דלכאורה: ״רשים״ זקוקים ל״גמול״ יותר מ״דלים״ - כידוע[75] שאע״פ שדלי״ת ורי״ש שניהם קשורים לענין הדלות ועניות, הרי רי״ש (ולרש אין כל[76]) הוא ענין דדלי דלות, למטה מדלות?

ויש לומר הביאור בזה[77]: החילוק בין דלי״ת ורי״ש מרומז גם בצורת האות: צורת אות דלי״ת דומה לצורת אות רי״ש (רגל ימיני וגג מעליו), אבל - בהוספת העוקץ (נקודה) מאחורי הגג. שהנקודה - מורה על ענין הביטול - שמקשרת את המקבל (מלכות, דלית לה מגרמה כלום[78]) למשפיע (יסוד), כך שיהי׳ ״גמול דלים״.

70) ראה תניא ספל״ג: ישמח ישראל בעושיו פי׳ שכל מי שהוא מזרע ישראל יש לו לשמוח בשמחת ה׳ אשר שש ושמח בדירתו בתחתוני׳ שהם בחי׳ עשי׳ גשמיית ממש.

71) תענית כב, א.

72) שבת קד, א.

73) פרש״י ויצא ל, יא.

74) דאף ש״גמול דלים״ הוא פירוש הגמרא בר״ת של אותיות ג׳ ד׳ (הסמוכות זל״ז), הרי מכיון שכל ענין בתורה הוא בתכלית הדיוק, מובן, שסמיכות ג׳ וד׳ אינו באקראי ח״ו, אלא היא מפני הענין ד״גמול דלים״ דוקא (ולא ״רשים״).

75) תו״א מג״א קיח, סע״א (מפרדס שער כז פ״ג). ובכ״מ.

76) שמואל־ב יב, ג.

77) בהבא לקמן - ראה ספר הערכים חב״ד מערכת אותיות - אות ד׳ (ע׳ תיז ואילך), ואות ר׳ (ע׳ שסא ואילך). וש״נ.

78) ראה זח״א לג, ב. רמט, ב. ח״ב רטו, א. ועוד.

ובעבודה - הנקודה היא נקודת היהדות שישנה בכל יהודי, בכל מצב שהוא, שמקשרת אותו ל"גמול" (השפעה) מלמעלה.

ויש לומר שהענין ד"(גמול) דלים" - שאפילו כפי שיהודי נמצא במצב ד"דל", יש לו את הנקודה מאחוריו בתכלית השלימות - נפעל במתן תורה, כמדובר לעיל שאז נתבטלה הגזירה בין עליונים ותחתונים, "ובנו בחרת" בבנ"י כנשמות בגופים למטה, ומאז לא שייך בבנ"י הענין דרי"ש, "רשים"[79].

כלומר: גם קודם מתן תורה הי' הענין דהמשכת אלקות למטה, אבל אז ה"ז באופן ד"גמול רשים", שהתחתונים (רשים) נשארו דבר נפרד מהעליונים (גמול), משא"כ במ"ת נפעל הענין ד"גמול דלים", חיבור עליונים ותחתונים.

ויש לומר שזה מרומז גם בתיבת "גר" ר"ת "גמול רשים": קודם מתן תורה אמר משה[80] "גר הייתי בארץ נכרי". היינו, שהי' שם רק "גר" בגלל הקשר שלו להקב"ה, אבל - "הייתי בארץ נכרי". משא"כ לאחר מ"ת לא שייך כל המציאות ד"הייתי בארץ נכרי", שתהי' לו שייכות (אפילו כגר) אל (ארץ מלשון) רצון של נכרי ח"ו, כפס"ד הרמב"ם הנ"ל שרצונו האמיתי של יהודי הוא לקיים את רצון ה' ("רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות") - כי נקודת היהדות שבו (הנקודה מאחורי הדלי"ת) היא בשלימות.

יא. הלימוד מכל האמור:

לכל לראש נלמד מכך - שהקב"ה פוסק בתורתו הקדושה, התורה הנצחית לכל הדורות ובכל המקומות - שכל יהודי שייך לכל לראש ל"זהב". ובפשטות - שכל יהודי צריך להיות בעשירות, הן ברוחניות והן בגשמיות - עשירות בפשטות ממש!

יתירה מזו: לא רק שהוא צריך עשירות - אלא שלכל יהודי ישנה עשירות בפועל. ואפילו אם זה לא נמצא בגלוי ובגשמיות - אי"ז משום שהיא לא קיימת ח"ו, אלא שיהודי צריך לגלות זאת ע"י עבודתו. ואדרבה: עי"ז שמגלים זאת מתוך החושך - ה"ז נעשה באופן דיתרון האור מן החושך[81], תוספת ריבוי של שפע רב דגשמי ברכה, באופן של תגבורת החיות[82], שנעשה שטפון של גשמי ברכה אך ורק למעליותא, עד שזה מהפך את השטפונות שלא למעליותא לשטפונות דטוב וקדושה (עד להכנה ד"מלאה הארץ דיעה את ה' כמים לים מכסים"[83]).

ועאכו"כ בדורנו זה - הדור האחרון בגלות והדור הראשון בגאולה - לאחרי שסיימו הכל, וצריכה להיות רק קבלת פני משיח צדקנו בפועל - ודאי שהקב"ה מברך כל אחד בעשירות בזהב בגשמיות וברוחניות, עד לאופן (כשם שהי' ב"ימי צאתך מארץ מצרים" כך גם עתה "אראנו נפלאות"[84]) ש"אין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים[85] חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים".

מכך ישנה מיד הוראה ברורה - שיהודי צריך להשתדל להיות עשיר בפועל בכל הענינים, מתחיל מעשירות ברוחניות, אין עשיר אלא בדעת[86], להיות עשיר בתורה ומצוות, ועד גם - עשירות בגשמיות, בכדי שיוכל לקיים תורה ומצוות במנוחת הנפש ומנוחת הגוף (כפס"ד הרמב"ם[87]), ויוכל להרבות בנתינת הצדקה וקיום המצוות בהידור, והידור לפנים מהידור וכו', ובכלל - לנצל את העשירות ("זהב כסף ונחושת וגו'") כדי לעשות מביתו הפרטי משכן ומקדש לה' (ושכנתי בתוכם בתוך כל א' וא'), כולל - גם ע"י נתינה לצדקה לבנות בית הכנסת ובית המדרש כפשוטו, "מקדש מעט"[88].

יב. ועוד והוא העיקר - בענין שהזמן גרמא - בניית בית המקדש השלישי בפשטות ממש: לאחרי כל הפירושים בפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי

---

79) ואף שמצינו קרבן במצב של דלי דלות (ויקרא ה, יא. וראה תו"א שם) - אולי י"ל, כי זהו קרבן על חטא, ש"יצרו הוא שתקפו".

80) שמות ב, כב.

81) קהלת ב, יג.

82) ולהעיר מהשייכות לאדר (שהוא בתקופת גשמים) - "אדר פירושו תוקף וגבורה, כמו אדיר במרום ה', ובביצה דט"ו ע"ב הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר, שנאמר אדיר במרום ה' כו'" (לקוטי לוי"צ על פסוקי תנ"ך ומארז"ל ריש ע' צט).

83) ישעי' יא, ט. רמב"ם בסיום וחותם ספרו.

84) מיכה ז, טו.

85) ולהעיר מהשייכות לשנת הצדי"ק. וראה עיון יעקב לע"י בכורות ה, ב.

86) ראה כתובות סח, א. וראה נדרים מא, א.

87) הל' תשובה רפ"ט.

88) יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

בתוכם" כולל הפירוש "בתוך כל א' וא'" - הרי אין מקרא יוצא מדי פשוטו[89], לכל לראש הפירוש בזה בנוגע להלכה למעשה - שעל בנ"י מוטל החיוב לבנות את בית המקדש.

ובנוגע אלינו הכוונה - לבנות את בית המקדש השלישי, בפשטות ממש, כפס"ד הרמב"ם[90] שיבנה ע"י משיח צדקנו, "ובנה מקדש במקומו"[91], וע"פ דברי הרמב"ם "הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם, אנשים ונשים כמקדש המדבר" (כנ"ל), מובן שכך הוא גם בנוגע לבית השלישי, שכל יהודי ישתתף בזה ע"י נדבותיו, אנשים ונשים, ויש לומר - גם טף - (כפי שהי' בנדבת המשכן).

ובפרט שבדורנו זה כבר חינכו והרגילו ילדים יהודיים קטנים - וממשיכים בזה - לתת צדקה: נוסף לכך שעושים אותם שלוחים לתת לצדקה, נותנים להם גם כסף שנעשה ממונם הפרטי, בכדי שהם יתנו מכספם הפרטי לצדקה.

יג. נוסף לכך ישנו הלימוד בפשטות מכך ש"משנכנס אדר מרבין בשמחה" (שבא בהוספה על הציווי וחיוב כללי בכל ימי השנה ד"עבדו את ה' בשמחה"[92], "עבדת את ה"א בשמחה ובטוב לבב"[93], ופס"ד הרמ"א (בסוף חלק או"ח): "טוב לב משתה תמיד"):

בעמדנו בפתיחת חודש אדר, ובשנה זו - דב' חדשי אדר, אדר ראשון ושני - וע"פ הידוע[94] שלפתיחת הדבר כח מיוחד, הפותח את הצינור לשמחה במשך כל ימי חדשי אדר בשנה זו - צריך לשאוב מיד כחות מהפתיחה והכניסה ("משנכנס אדר") להרבות בכל עניני שמחה,

עי"ז שכל אחד ואחת מקבל החלטות טובות ומביאם לפועל - להשתדל בכל האופנים להוסיף ולהרבות בדברים המשמחים, החל עוד ביום זה באופן המותר בשבת [ובפרט ש"ביום שמחתכם אלו השבתות"[95]], ולאח"ז - באופן דמוסיף והולך ואור ושמח בכל יום ויום מב' חדשי אדר, להוסיף בכל יום בעניני שמחה [כידוע[96] שבשמחה צ"ל חידוש בכל יום - "פנים חדשות"].

וע"פ הכלל בכל עניני טוב וקדושה, שכל המקדים ה"ז משובח וכל המרבה ה"ז משובח - עאכו"כ שכן צ"ל בנוגע לעניני שמחה, שמצ"ע הם באופן דפורץ גדר[97], ועאכו"כ "מרבין בשמחה" בחודש אדר, ועאכו"כ - באופן שבכל יום מיתווסף בשמחה לגבי הימים שלפנ"ז.

ובפשטות:

שכל יהודי יוסיף בכל עניני שמחה, הן בנוגע אליו בעצמו, והן בנוגע לשמח את הזולת (כידוע[98] ששלימות ענין השמחה היא דוקא ביחד עם הזולת),

ולכל לראש - ע"י ההוספה ב"פקודי ה' ישרים משמחי לב"[99], לימוד התורה, נגלה דתורה ובפרט פנימיות התורה, ותלמוד גדול שמביא לידי מעשה[100] - קיום המצוות בהידור.

ועוד וג"ז עיקר - שע"י מרבין בשמחה בתומ"צ יתווסף בשמחה גם בפשטות, גם ע"י ובענינים גשמיים [כמדובר לעיל, שהחידוש דאדר הוא שגם בעולם יהי' "בריא מזלי"] - ע"פ הוראת השולחן ערוך. וגם בזה הן בנוגע לשמח עצמו, והן את הזולת, החל מבני ביתו - הבעל יוסיף לשמח את אשתו, והורים יוסיפו לשמח את ילדיהם, בענינים המשמחים אותם (בטבעם), כפס"ד השו"ע[101],

[ובפרט כאשר האב ישמח את הילדים, כפי שרואים בפועל שעי"ז שמשמח את ילדיו, מיתווספת לפעמים אצלם שמחה יתירה, מכיון שרואים שלפעמים יכול לומר להם "מלה קשה" (בגלל חינוך), אבל באופן שלאחר מכן ה"ז מביא להוספה יתירה בחביבותו אליהם].

וכן - להוסיף בלשמח את הזולת בסביבתו (כמדובר לעיל, שעי"ז נעשה בן עוה"ב ובן עוה"ז).

---

89) שבת סג, א. וש"נ.
90) הל' מלכים רפי"א ובסופו. וראה לקו"ש חי"ח ע' 418 ואילך. וש"נ.
91) ל' הרמב"ם שם ספי"א.
92) תהלים ק, ב.
93) תבוא כח, מז.
94) ראה לקו"ש ח"כ ס"ע 74 ואילך. וש"נ.
95) ספרי בהעלותך י, י.
96) כתובות ז, סע"ב. טושו"ע אה"ע סס"ב ס"ז ואילך.
97) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.
98) ראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח.
99) תהלים יט, ט.
100) מגילה כז, א. קידושין מ, ב.
101) פסחים קט, א. רמב"ם שם. טושו"ע או"ח סתקכ"ט ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ז.

יד. ויהי רצון, שההוספה וריבוי בשמחה - תפרוץ כבר את כל הגדרים, החל מהגדרים האחרונים שנותרו בגלות, ולהפכם לטוב וקדושה,

ובעיקר - לפרוץ את הגדרים של הרגע האחרון בגלות, שזה ייעשה הרגע הראשון של הגאולה, שבאה ע"י מעשינו ועבודתינו בכלל, ובפרט מתוך שמחה, ובמיוחד - ע"י עבודתם של נשים צדקניות בישראל, שבזכותן תבוא הגאולה (כשם שהי' בגאולת מצרים) [102],

ובפרט הנשים צדקניות שנספו - ל"ע - על קידוש השם, "פאַר קיין אידן געדאַכט" ויהי רצון שזה יהי' המקרה האחרון כגון זה, ושל ענין הפטירה בכלל. ומכאן ולהבא יהי' רק אריכות ימים ושנים טובות לכל א' מבנ"י ולכל בנ"י אנשים נשים וטף, מתוך בריאות - ובפרט ש"בריא מזלי" - בחודש אדר - בריאות בגשמיות וברוחניות,

עד שעוברים, בלי הפסק כלל, לחיים נצחיים, בגאולה האמיתית והשלימה.

וזכותה תעמוד לכאו"א מישראל, ובודאי לה בעצמה, החל מכך שכבר יהי' "הקיצו ורננו שוכני עפר" [103], וצדיקים וצדקניות קמים מיד [104].

ותמורת כל זה - "ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה" - ובפרט עי"ז שעשו הכנה וכלי לזה ע"י השמחה בזמן הזה מעין ד"ימלא שחוק פינו" [ע"י קיום המצוות בכלל, ובפרט ע"י מצות תפילין, שעי"ז [105] "בדח טובא" [106] מעין ד"ימלא שחוק פינו" [107]], ובפרט בהיותנו בדורו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ששמו "יוסף יצחק" מרמז על הוספה ב(יצחק מלשון) צחוק ושחוק ושמחה.

וכל בנ"י, בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו [108], יחד עם כספם וזהבם אתם [109], יחד עם כל בתי כנסיות ובתי מדרשות שבחוץ לארץ [110] - הולכים לארץ הקודש, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש השלישי והמשולש, ותיכף ומיד ממש.

102) סוטה יא, ב.

103) ישעי' כו, יט.
104) ראה זח"א קמ, א.
105) ראה לקו"ש שבהערה 2. וש"נ.
106) ברכות ל, סע"ב.
107) ראה שם לא, א.
108) בא י, ט.
109) ישעי' ס, ט.
110) ראה מגילה כט, א.

המשך ביאור למס' ברכות ליום רביעי עמ' א

מים ושתה ממנו. וְתוּ – ועוד נס נעשה למר בריה דרבינא, זִמְנָא חֲדָא הֲוָה קָאָזִיל – פעם אחת היה מהלך בְּרִסְתְּקָא [–בשוק] דִּמְחוֹזָא, וּנְפַל עֲלֵיהּ גַּמְלָא פְּרִיצָא – והתנפל עליו גמל משוגע שמעשיו רעים, ונעשה לו נס וְאִיתְּפַרְקָא לֵיהּ אֲשִׁיתָא – ונפלה חומת הבית שהיה סמוך לו, עָל לְגַוֵּהּ – ונכנס לתוך הבית כדי להנצל מהגמל. כִּי מְטָא – כאשר הזדמן מר בריה דרבינא לַעֲרָבוֹת, בָּרִיךְ [–בירך] 'בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בָּעֲרָבוֹת וּבַגָּמָל', כִּי מְטָא – וכאשר הזדמן מר בריה דרבינא לְרִסְתְּקָא [–לשוק] דִּמְחוֹזָא, בָּרִיךְ 'בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּגָּמָל וּבָעֲרָבוֹת'. הרי שבירך ברכה זו אף על פי שניסים אלו נעשו ליחיד, ומוכח שגם על נס שנעשה ליחיד צריך לברך, ולא רק על נס שנעשה לרבים.

מתרצת הגמרא: אָמְרִי – אמרו בני הישיבה, אַנִּיסָּא דְּרַבִּים כּוּלֵּי עָלְמָא מִיחַיְּיבֵי לְבָרוּכֵי – על נס שנעשה לרבים כולם חייבים לברך, אַנִּיסָּא דְּיָחִיד אִיהוּ חַיָּיב לְבָרוּכֵי – אבל על נס שנעשה ליחיד אין כולם חייבים לברך, רק אותו אדם שנעשה לו הנס חייב לברך.

הברייתא מפרטת מקומות שהרואה אותם צריך להודות ולשבח על הניסים שנעשו בהם: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, הָרוֹאֶה מַעֲבָרוֹת הַיָּם – המקום שעברו בו בני ישראל בים סוף בצאתם ממצרים, וּמַעֲבָרוֹת הַיַּרְדֵּן – והמקום שעברו בו בני ישראל בירדן בימי יהושע, וּמַעֲבָרוֹת נַחֲלֵי אַרְנוֹן – והמקום שעברו בו בני ישראל בנחלי ארנון, וְאַכְנֵי אֶלְגַּבִּישׁ שירדו על מלכי האמורי בְּמוֹרַד ההר של בֵּית חוֹרוֹן, וְאֶכֶן שֶׁבִּקֵּשׁ לִזְרוֹק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן עַל יִשְׂרָאֵל, וְאֶכֶן שֶׁיָּשַׁב עָלֶיהָ מֹשֶׁה בְּשָׁעָה שֶׁעָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ מִלְחָמָה בַּעֲמָלֵק, וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט שנעשתה נציב מלח, וְחוֹמַת יְרִיחוֹ שֶׁנִּבְלְעָה בִּמְקוֹמָהּ, עַל כּוּלָּן צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הוֹדָאָה וְשֶׁבַח לִפְנֵי הַמָּקוֹם.

שואלת הגמרא: כְּשֶׁלְּמָא – הנס שהיה בְּמַעֲבָרוֹת הַיָּם, מובן מהו, דִּכְתִיב (שמות יד כב) 'וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה', שנקרע להם הים ונעשה ליבשה, וכן הנס שהיה בְּמַעֲבָרוֹת הַיַּרְדֵּן, מובן מהו, דִּכְתִיב (יהושע ג יז) 'וַיַּעַמְדוּ הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן בְּרִית ה' בֶּחָרָבָה בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן הָכֵן וְכָל יִשְׂרָאֵל עוֹבְרִים בֶּחָרָבָה עַד אֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל הַגּוֹי לַעֲבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן', שפסקה זרימת הירדן ונעשה לחרבה, אֶלָּא בְּמַעֲבָרוֹת נַחֲלֵי אַרְנוֹן, מְנָלָן – מנין לנו שנעשה שם נס.

משיבה הגמרא: דִּכְתִיב (במדבר כא יד) 'עַל כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמוֹת ה' אֶת וָהֵב בְּסוּפָה וגו' וְאֶת הַנְּחָלִים אַרְנוֹן', שהודו ואמרו שירה על הנס שנעשה להם שם, כמבואר בגמרא להלן.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את ענין הנס שנעשה במעברות נחלי ארנון: תָּנָא – שנינו בברייתא, נאמר בפסוק (שם) 'אֶת וָהֵב בְּסוּפָה', ופירוש הפסוק הוא, שֹׁנֵי מְצוֹרָעִים הָיוּ, דַּהֲווּ [–שהיו] מְהַלְּכִין בְּסוֹף מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל במדבר, כִּי הֲווּ קָא חָלְפֵי יִשְׂרָאֵל – כאשר בני ישראל עמדו לעבור בנחלי ארנון שהיו בעמק עמוק בין שני הרים גבוהים, והדרך עברה בתוך הנחל שבין ההרים, אָתוּ אֲמוֹרָאֵי [–באו האמוריים]

לקוטי שיחות פרשת תרומה* כרך טז

א.
"ועשו לי מקדש"

באותו פסוק שבו נמסר הציווי על בניית המשכן והמקדש – "ועשו לי מקדש"[1] – נאמר מיד, שתכלית הבניה הזאת היא: "ושכנתי בתוכם", השראת השכינה במשכן ובמקדש.

אחת העבודות העיקריות בבית המקדש היתה עבודת הקרבנות[2], כדברי הרמב"ם[3], שמטרת מצות בניית המקדש היא "לעבודה בו יהיה ההקרבה[4] והבערת האש תמיד"[5]. מזה מובן, שהכלים העיקריים במקדש היו המזבח החיצון, שעליו הקריבו את הקרבנות (אשר אודותיו מדובר בסוף פרשתנו[6]), והמזבח הפנימי[7] (אשר אודותיו נמסר הציווי בסוף פרשת תצוה[8]).

על הפסוק "ועשו לי מקדש..." אומרים חז"ל[9]: "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם – בתוך כל אחד ואחד מישראל", שכל יהודי צריך להיות מקדש, ומובן שעליו לגרום שבאמצעות עבודתו תשרה שכינה ב"מקדש" שבתוכו.

אחד מן המקומות שבהם מדברים חז"ל על שני המזבחות ועל הקשר שלהם למשכן ולמקדש שבכל יהודי, הוא בסוף מסכת חגיגה.

ב.
המזבחות אינם נטמאים

במשנה האחרונה שבמסכת חגיגה, נאמר: "כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה (לאחר כל רגל היו צריכים לטבול את כלי המקדש כי הם נטמאו על ידי נגיעת עמי הארץ[10]) חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחושת מפני שהן כקרקע דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים מפני שהן מצופין".

והגמרא מסבירה את דברי רבי אליעזר: מנין יודעים שהמזבחות הם כקרקע – "מזבח הנחושת דכתיב[11] מזבח אדמה תעשה לי, מזבח הזהב דכתיב[12] המנורה והמזבחות, איתקוש (=הוקשו) מזבחות זה לזה".

לאחר מכן מתעכבת הגמרא על המילים "וחכמים אומרים מפני שהן מצופין" ושואלת: "אדרבה, כיוון דמצופין נינהו מיטמאו?" (ורש"י מסביר: אילולא הציפוי הם היו טהורים, מפני שהם "כלי עץ העשוי לנחת"[13], שאינו מקבל טומאה). והגמרא עונה: "אימא (=אמור): וחכמים מטמאין מפני שהן מצופין". (כלומר, שחכמים חולקים על רבי אליעזר וסוברים שהמזבחות נטמאו מפני הציפוי). ותירוץ נוסף: "ואי בעית אימא: רבנן לרבי אליעזר קאמרי, מאי דעתיך משום דמצופין מיבטל בטיל ציפויין גבייהו"[14].

---

*) וסיום מס' חגיגה. וראה לקמן סעיף יג ולקמן ס"ע 464 ואילך.

1) פרשתנו כה, ח. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כ'. רמב"ם ריש הל' ביהב"ח.

2) ראה ד"ה באתי לגני ה'שי"ת רפ"ב ורפ"ג. וראה רמב"ן (דרשת תורת ה' תמימה – כתבי הרמב"ן ח"א ע' קס"ג): ולא שרתה שכינה במשכן אלא ע"י קרבנות.. ובבית המקדש נמי ע"י קרבן נבחר, עיי"ש. וראה לקו"ש חי"א ע' 125 ואילך. ובהנסמן שם הערה 63.

3) סהמ"צ שם. ובשורש יב. הל' ביהב"ח שם.

4) ולכן לדעת הרמב"ם מצות בנין ביהמ"ק כוללת גם עשיית כלי המקדש המנורה והשלחן והמזבח וזולתם כולם מחלקי המקדש והכל יקרא מקדש (סהמ"צ שם. ובשורש יב שם) – נתבאר כהנ"ל בלקו"ש שם ע' 116 ואילך.

5) וגם מה שממשיך "ואליו תהי' ההליכה והעלי' לרגל" (סהמ"צ שם) – "וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה" (הל' ביהב"ח שם). הרי גם זה שייך לקרבנות – עולת ראי', שלמי חגיגה כו' (ראה רמב"ם ריש הל' חגיגה. ובפ"ב ה"ד שם).

6) כז, א ואילך.

7) ראה ד"ה באתי לגני שם רפ"ג: "דלהיות שעיקר העבודה במשכן ומקדש.. שזהו ענין עבודת הקרבנות ובפרט מעשה הקטורת" (שהם על מזבח הזהב). וש"נ.

8) ל, א ואילך. וראה צרור המור ובמפרשי התורה שם.

9) ר"ח (שער האהבה פ"ו ד"ה ושני פסוקים). של"ה (ש' האותיות אות ל'. ועוד). ובכ"מ. נסמן בלקו"ש שם ע' 109 הערה 10.

10) ראה פרש"י במשנה שם כו, א (ד"ה מעבירין).

11) יתרו כ, כא.

12) במדבר ג, לא.

13) דאינו מקבל טומאה ד"דומיא לשק בעינן כו'", כבגמ' שם לפנ"ז (כו, ב).

14) ולכאורה צ"ע, דהרי מדובר כאן בכלים שהיו במקדש ואעפ"כ קוראו מזבח הנחושת וצריך לטעם דאקרי אדמה או דבטל ציפוי לגבי העץ, הרי רק מזבח דמשכן הי' מעצי שטים מחופה נחושת (כבפרשתנו שם), אבל של ביהמ"ק הי' מאבנים כו' (וראה שבת נה, א ובפרש"י ותוס' שם), ו"האי רצפה" (זבחים כז, ב) ו"בנין" (שם ס, א. וראה פרש"י ותוס' שם) שאין בה דין טומאה. ובתויו"ט כאן תירץ: "אילו הי' מזבח הנחושת כבימי מרע"ה א"נ אם לעתיד יעשוהו משל נחושת כו'". וראה תוס' כאן ד"ה מזבח. אבל הל' במשנה "כל הכלים שהיו במקדש כו'" (ועד"ז כמ"פ לפנ"ז) צע"ק. וברלב"ג (ועוד) למ"א (ח, סד) דגם מזבח שעשה שלמה הי' מצופה נחושת. וראה רי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג מנין הפרשיות ר"פ נה נו.

אמנם בנוגע למזבח הזהב לדעת הרמב"ם מוכרח לכאורה לפרש (במשנה וגמרא) כאן כמו שתירץ התויו"ט (בתי' הא'), שהרי הרמב"ם (ביהב"ח פ"א הי"ח) כ': "ומזבח הקטורת.. אין עושין אותן אלא מן המתכות בלבד" (וכ"ה באוה"ח פרשתנו כה, ט סד"ה ואני אומר). או י"ל (בדוחק עכ"פ) דאזיל בזה לשיטתו בדין ציפוי כיון שציפם בטלן (ראה

(=תירוץ נוסף: אומרים חכמים לרבי אליעזר, דעתך שהמזבחות אינם נטמאים מפני שהם כקרקע נאמרת מפני שהם מצופין, והיינו יכולים לחשוש שאינם כלי עץ ועשויים להיטמא, אבל הדבר אינו כך, כי הציפויים מתבטלים כלפיהם).

רש״י מסביר: חכמים אומרים לרבי אליעזר, שהוא נזקק לסיבה שהתורה מכנה את המזבחות ״אדמה״ כדי להבטיח שהם נשארים טהורים, ואינו מסתפק בכך שהם ״כלי עץ העשויים לנחת״, כיוון שהם ״מצופין״ והוא סובר שהציפוי מוציאם מכלל ״עץ״. על כך אומרים חז״ל: ״מיבטל בטיל ציפויין גבייהו״ – התורה מכנה אותם ״עץ״, ודבר זה מוכיח שציפוי המתכת בטל כלפיהם, ולכן אין הם נטמאים.

ואילו הרמב״ם[15] סובר, שחכמים אינם אומרים ״מפני שהם מצופין״ כדי להסביר מדוע אומר רבי אליעזר שלכאורה היו המזבחות יכולים להיטמא, אלא כדי להסביר מדוע לפי שיטתם טהורים המזבחות – כנאמר בספרא על הפסוק[16] ״כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם״: ״יכול שאני מרבה את חיפויי כלים, תלמוד לומר בהם – פרט לחיפויי כלים״. כלומר, אם השימוש איננו בגוף הכלי, אלא בציפויו, אין הכלי מקבל טומאה.

ומסבירים[17], שלפי הרמב״ם, המשמעות של ״מיבטל בטיל ציפויין גבייהו״ היא, שלדברי חכמים הציפוי איננו סיבה לטמא את הכלי, אלא להיפך – לטהרו, כי בהיותו ציפוי בלבד הוא בטל לכלי ואינו יכול לגרום לקבלת טומאה בכלי. והכלי עצמו – אף הוא אינו יכול להיטמא, כי השימוש בו הוא באמצעות הציפוי[18].

לפי זה יוצא שרש״י[19] והרמב״ם חולקים לגבי דין ציפוי לפי חכמים. לדברי רש״י ציפוי של מתכת על כלי עץ עלול לטמא את הכלי גם לפי דעת חכמים (אלא שבמזבחות בטל הציפוי כלפיהם, כי התורה קוראת להם ״עץ״), ואילו לדברי הרמב״ם, ציפוי כלים מונע טומאה מן הכלי[20].

צריך להבין: מדוע סובר הרמב״ם אחרת מאשר רש״י? ובמיוחד כאשר לשון הגמרא מובנת יותר לפי שיטת רש״י כדברי המפרשים[21].

ג.
מנהג לקשר סיום מסכת להתחלתה

כבר פשט המנהג[22] לקשר, ב״הדרן״, את סיום המסכת עם התחלתה[23], ולא רק לפלפולא ולחידודי בלבד[24], אלא שאכן יש קשר בתוכנם[25]. וכך בענייננו – לגבי סוף מסכת חגיגה והתחלתה, כפי שיוסבר להלן.

ד.
מחלוקת - כל צד לפי שיטתו

את דברי הרמב״ם ניתן להסביר כך: הרמב״ם

לקמן בפנים ובהערות). אבל לכמה דיעות הי׳ מזבח הזהב של משה גם במקדש (ראה פרש״י זבחים כז, סע״ב). או שגם מזבח הזהב של שלמה הי׳ מחופה זהב, כהכ׳ במ״א ו, כ־כא ובמפרשים שם. וראה צפע״נ עה״ת תצוה ל, יוד. תו״ש מילואים לפ׳ תצוה (חכ״ג). ואכ״מ.

15) פיה״מ כלים פי״א מ״ד. וראה רמב״ם הל׳ מטמאי משכב ומושב פי״א הי״א (בסופו).

16) שמיני יא, לב.

17) כ״מ פ״ד מהל׳ כלים ה״ד, בשם הר״י קורקס (הובא בתויו״ט בסוף חגיגה).

18) מפיהמ״ש שם מובן שכוונת הדרש בספרא ״פרט לחיפוי כלים ר״ל שזה הכלי לא יגיע השימוש בו בעצמו, אבל באמצעות הכיסוי אשר עליו״, שכלי שמצ״ע הי׳ מקבל טומאה – מצד הציפוי טהור. וכמו שמסיים ״כאשר חפה אותן ביטל אותן״. אבל בפ״ד מהל׳ כלים שם הביא דרשת הספרא לענין זה שהחפויין עצמם טהורים. ובהמשך לזה כ׳ ״וכן כלי עץ כו׳ שיש בהן בית קבול שציפם במתכת טהורים ואין מקבלין טומאה מאחר שציפם ביטלן והציפוי עצמו טהור כמו שביארנו״. אבל גם שם צ״ל דזה שהציפוי מבטל להכלי, הכוונה שמבטל דין טומאתן, וג״ז נלמד מהספרא וכל׳ – ״וכן״. ואכ״מ.

19) וכ״ה דעת הראב״ד בהל׳ כלים שם. ופי׳ הרא״ש במס׳ כלים שם. ועוד. וכ״מ דעת המאירי כאן, שכ׳ בטעם חכמים ״הרי כלי בית המקדש אינם בטלים לגבי ציפויים אלא ציפויים בטל אצלם״.

20) לפי פי׳ מהר״י קורקס שם דהטעם ״מפני שהם מצופים״ – ״מיבטל בטל ציפוי גבייהו״, היינו ״דציפויין לא מיטמאי דבטלים אגב כלי דלא חשיבי כדי שיטמא הכלי בשבילו והכלי בשביל עצמו ודאי אינו מטמא כיון שמצופה״, מובן, שהטעם שהמזבחות טהורין הוא רק מפני שמצופין, ובלא״ה היו המזבחות מקבלין טומאה. וכ״מ מפיה״מ שם. אבל לכאורה אי״מ דהרי בלא״ה היו טהורין כיון שהם עשויין לנחת וכו׳, וכמ״ש ברע״ב כאן ״צפויין בטיל לגביהן והוו ככלי עץ העשויין לנחת שאינן מטמאין״. (ומסיים ״כך פי׳ הרמב״ם בהל׳ מטמאי משכב ומושב״). ראה תויו״ט שהקשה עליו דדבריו סותרין זא״ז. וכ״פ במל״מ (כלים שם) ומפרש עפ״ז ל׳ הגמרא ״לר״א קאמרי״.

ואולי י״ל (בדוחק עכ״פ) דהרמב״ם סמיך על הדרש דירושלמי (כאן) א״ר הילא טעמא דרבנן.. התורה קראם אותו מיטלטל, עיי״ש. אלא שלפי פי׳ הקה״ע ופ״מ בא ר׳ הילא לפרש טעם רבנן שמטמאין ועיי״ש בהמשך הירושלמי. והרמב״ם ס״ל רק עצם הדרש שהתורה קראן מיטלטל. ולכן צריכים חכמים לפרש דטעם טהרתם מפני שהם מצופים. ואכ״מ.

21) ראה פי׳ הרא״ש כלים שם, שכ׳ על דברי הרמב״ם שם ״והוא עיין במשנה ולא עיין בגמרא״. וראה דברי הר״י קורקס שם ״וצריך לדחוק״, ובמל״מ שם.

22) וכבר העירו באחרונים מברכות י, רע״א. ובתוס׳ שם. וראה ספר ויהא ברכה.

23) וע״ד מתכיפין התחלה להשלמה (״רשות לחתן בראשית״).

24) שהרי הזהירו עד״ז בתוקף המהר״ל והשל״ה וכו׳ – הובאו בקונט׳ עה״ח פל״א.

25) ולהעיר מספר יצירה פ״א מ״ז: נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן.

סובר, שהמחלוקת הזאת בין חכמים לבין רבי אליעזר – אשר היה "שמותי", מתלמידי בית שמאי[26] – קשורה[27] לשיטה כללית שהיא היסוד למחלוקות רבות אחרות בין בית שמאי לבית הלל[28]. כלומר, כיוון שבמספר מחלוקות בין בית שמאי לבית הלל מוצאים צד שווה בדעותיהם, כפי שהדבר לגבי סוגיות שונות והלכות בש"ס[29], סביר לומר שהיסוד למחלוקותיהם איננו מצד התוכן השונה של כל מחלוקת בפני עצמה, אלא כולן מיוסדות על אותו יסוד, כמסקנת הגמרא במספר מקומות, שבל אחד נוקט לשיטתו[30].

נביא להלן לדוגמה, לפחות מחלוקת אחת מכל סדר", כדי להסביר דברים אלו:

ה.

המחלוקת לגבי נוסח ברכת האש

בסדר זרעים: במסכת ברכות[31] אנו מוצאים מחלוקת בין בית שמאי לבית הלל לגבי נוסח הברכה על "אש" במוצאי שבת־קודש: בית שמאי אומרים שברא מאור האש, ובית הלל אומרים בורא מאורי האש. בגמרא[32] מוסבר "דבית שמאי סברי חדא נהורא איכא בנורא" (=בית שמאי סוברים שבאש יש רק אור – גוון – אחד), ולכן צריך לומר "מאור" בלשון יחיד. "ובית הלל סברי טובא נהורי איכא בנורא (= ובית הלל סוברים שגוונים רבים יש באש) אמרו להם בית הלל לבית שמאי הרבה מאורות יש באור", כלומר, יש באש גוונים רבים: "שלהבת אדומה לבנה וירקרקת"[33], ולכן צריך לומר "מאורי" בלשון רבים.

ברור, שאין הם חולקים על המציאות, ובמציאות רואים שישנם כמה גוונים באור. כיצד, אפוא, אומרים בית שמאי ש"חדא נהורא איכא בנורא"[34]?

ההסבר לכך הוא: בית שמאי סוברים שלפי התורה נקבעים הענינים בעיקר לפי תוכנם הכללי, כפי שהם נראים במבט ראשון[35] (בדומה לכלל "אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות"[36]), ואילו שיטת בית הלל היא, כי להכריע בדיני התורה יש להתחשב בענינים כפי שהם מתחלקים לפרטיהם, גם אם אין הם ניכרים מיד ויש צורך לחפש אחריהם[37].

בכך מובנת הסיבה למחלוקתם: ההלכה קובעת לגבי ברכת הנר ש"אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו"[38] – חייבים בברכה רק כאשר אפשר[39] ליהנות מן האור, או כאשר נהנים ממנו בפועל. ההנאה נגרמת מיד עם ראיית האור בכלל, ואז רואים רק אור אחד – "חדא נהורא" – ולכן סוברים בית שמאי שצריך לברך על הבריאה[40] הכללית של אש: "מאור האש".

ואילו בית הלל אומרים, שכיוון שלאחר התבוננות רואים באש כמה גוונים וההנאה נגרמת על־ידי כולם, צריך לברך "בורא מאורי האש"[41].

---

26) רש"י (ד"ה שמותי) ותוס' (ד"ה דר"א שמותי) – שבת קל, ב. תוד"ה שמותי – נדה ז, ב.

27) ראה תוס' ד"ה ואומר ביצה לד, רע"ב שמקשה בפשיטות אפלוגתת ר"א וחכמים, ש"מחלפא שיטתייהו דב"ש וב"ה".

28) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו (ע' 74 ואילך), ח"ז [המתורגם] (ע' 119 ואילך) סה"ש תשמ"ח ח"ב (ע' 647 ואילך) – עוד סברא כללית ושיטה במחלוקת ב"ש וב"ה. וראה מפענ"צ פרק א' סי' ג. ועוד.

29) אבל בכ"ז צ"ל צריכותא בכל מחלוקת, שלכן צריך לאשמעינן בכל ענין בפ"ע דפליגי.

30) ראה שבת לד, ב.

31) נא, ב.

32) שם נב, ב.

33) פרש"י שם.

34) ראה שנו"א להגר"א שם. ועיי"ש שמפרש שתלוי' גם במחלקותם דברא ובורא. אבל לכאורה בפשטות (ראה תוס' שם ד"ה בברא (ובצל"ח שם דהתוס' כתבו כאן לפי המסקנא)), גם למסקנא דבברא ובורא כ"ע לא פליגי נקט ב"ה בורא דלשון קרא עדיף.

35) ואי"ז מצד העדר השקו"ט וכו', שהרי אדרבא ב"ש מחדדי טפי מב"ה (יבמות יד, א), חריפי טפי (תוד"ה כאן עירובין ו, סע"ב), אלא שהחריפות הוא יותר בגדר הכללי, או למצוא בכל פרט את הכלל.

36) סנהדרין ו, סע"ב. וש"נ. וראה שו"ת נו"ב או"ח מהדו"ק סל"ה.

37) בסגנון אחר קצת: לב"ש קובע הוא מצב וענין הדבר כמו שהוא לפניך. ולב"ה – סיבת ופרטי המצב והענין או המסובב שלו – זהו קובע.

38) ברכות במשנה שם.

39) ראה פרש"י שם. ובירושלמי שם ה"ו מחלוקת בגי' המשנה. וראה הערה הבאה.

40) ולא על ההנאה (אלא שמברכין בעת ההנאה) – ראה בגמרא שם (נג, ב) ובהערה הבאה.

41) אבל אין לומר שפליגי בפלוגתת האמוראים (שם נג, ב) אם יאותו יאותו ממש או לא יאותו ממש אלא שאילו הי' עומד בקירוב ומשתמש לאורה, שלב"ש צריך שיהנה ממש ולכן לדעתם צריך לברך "מאור האש" כי ההנאה היא מכללות אור האש ולא מפרטי הגוונים. וב"ה ס"ל לא יאותו ממש, ולכן מברכין "מאורי האש" כי הברכה (בעיקר) היא על עצם בריאת מאור האש, ובאור עצמו יש כמה גוונים.

כי א) אין לומר שפלוגתת ב"ש וב"ה היא פלוגתת האמוראים, ב) ורבא שס"ל יאותו ממש והלכה כמותו (רמב"ם הל' שבת פכ"ט הכ"ה. טושו"ע סי' רחצ ס"ד שו"ע אדה"ז ס"ו) הוא לפי דעת ב"ש. ג) מפורש בגמרא שבברא ובורא כו"ע לא פליגי דברא משמע לשעבר, והיינו שהברכה היא על עצם בריאת האור. ולדעת ב"ש בפרט מברכין בל' בורה ברא לשעבר. ד) בהשגות הראב"ד להמאור (וכ"כ המאירי) שגם לרבא שיאותו ממש אין הכוונה שישתמש לאורו ואח"כ יברך, אלא שיהי' קרוב כ"כ כדי שיוכל להשתמש לאורה. אבל ראה שו"ת צפע"נ (דווינסק) ח"ב ס"ו (נעתק בכללים בערכו).

ו.

המחלוקת לגבי "כיצד מרקדין לפני הכלה"

בסדר נשים: במסכת כתובות[42] נאמר "כיצד מרקדין לפני הכלה: בית שמאי אומרים: כלה כמות שהיא (רש"י: לפי יופיה וחשיבותה מקלסין אותה) ובית הלל אומרים: כלה נאה וחסודה, אמרו להן בית שמאי לבית הלל: הרי שהיתה חגרת או סומא, אומרים לה כלה נאה וחסודה, והתורה אמרה[43] מדבר שקר תרחק? אמרו להם בית הלל לבית שמאי: לדבריכם, מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו, הוי אומר ישבחנו בעיניו".

ברור, שגם לפי בית הלל קיים הציווי "מדבר שקר תרחק"[44], ושגם לפי בית שמאי צריך לשבח "מקח" בעיני מי שקנה אותו[45],

אלא, שגם כאן מובן, שכל אחד נוקט שיטתו: בית שמאי סוברים, שצריך תמיד לראות את הדבר כפי שהוא נראה במבט כללי. וכאשר אין נראות אצל הכלה המעלות של "נאה וחסודה", אין לשבח אותה בהן, אלא "כלה כמות שהיא" – כפי שהיא נראית מיד.

ואילו בית הלל סוברים, לשיטתם, שצריך להתחשב בפרטים, כפי שהם מתגלים לאחר התבוננות: כיוון שהחתן לקח מקח – בחר בכלה זו, הרי ברור שבעיניו היא "נאה וחסודה[46]" [לפי זה מובן ההמשך "מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות", כי מכאן רואים שכיוון ש"אין דעותיהן שוות"[47], צריך להעריך כל אחד לפי דעתו שלו המיוחדת, בדומה לנאמר "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו[48]", וכך ניתן להיות מעורב אפילו "עם הבריות"].

מובן אפוא, שלדעת בית הלל, אין זה שקר[49], כי לאחר הסתכלות מעמיקה בפרטים, רואים, שביחס לחתן זה, זו באמת "כלה נאה וחסודה", בעוד אשר לפי בית שמאי קובע המראה הכללי, ולכן אין לומר על "חגרת וסומא" את השבחים "כלה נאה וחסודה", וזה בכלל "מדבר שקר תרחק"[50].

ז.

מחלוקת שמאי והלל במסכת עדיות

השיטתיות שבמחלוקות בין בית שמאי ובית הלל מובנת יותר כאשר מוצאים אותה במחלוקת בין שמאי והלל עצמם, וזאת בשני מקרים שבהם השיטתיות בולטת במיוחד: במקרה הראשון הדגש הוא בכך שבעקבות שיטתיות זו, פוסק שמאי לקולא והלל לחומרא (להיפך מדרכם בדרך־כלל)[51], ובשני מודגש הענין עקב "מעשה רב", שכך נהגו שמאי והלל למעשה.

בסדר נזיקין: במסכת עדיות[52] אנו למדים: "שמאי אומר: כל הנשים דיין שעתן, והלל אומר: מפקידה לפקידה אפילו לימים הרבה". שמאי אומר, שאשה שראתה דם מטמאת טהרות שהיא נגעה בהן מזמן הראיה והלאה, אך לא לפני הראיה, ואילו הלל אומר שהיא מטמאת גם מה שנגעה בו לפני הראיה הטמאה, מאחרי הבדיקה הטהורה האחרונה.

ומוסבר בגמרא[53]: "שמאי קסבר: העמד אשה על חזקתה, ואשה בחזקת טהורה עומדת, והלל כי אמר העמד דבר על חזקתו, היכא דלית ליה ריעותא מגופיה, (= והלל: אומרים העמד דבר על חזקתו, רק במקרה שאין ערעור לחזקה מגוף הדבר עצמו) אבל איתתא, כיוון שמגופא קחזיא לא אמרינן אוקמא אחזקתא" (=

---

42) טז, סע"ב ואילך. דרך ארץ רבה ספ"ו.

43) משפטים כג, ז.

44) אבל ראה תוס' רי"ד "ואע"פ שאומר שקר". וכן משמע מתוד"ה כלה. וד"ה ישבחנה. ריטב"א ועיון יעקב כאן. וראה כלה רבתי רפ"י.

45) ראה תוד"ה ישבחנה שם.

46) ראה סוטה מז, א: חן אשה על בעלה (ובפרש"י שם).

47) ראה ברכות נח, רע"א. סנה' לח, א. דרך ארץ פ"ט.

48) אבות פ"ב מ"ד ("הלל אומר"). וראה תניא פ"ל.

49) עד"ז כתב בחדא"ג כאן. וראה לקו"ת שה"ש מח, ג בהגהה.

50) והחידוש בשיטתם בכ"א ממקומות הנ"ל (שלכן צריכי לומר שניהם): באם הי' מפרש המחלוקת שלהם רק בכלה אפ"ל דבנר גם ב"ש ס"ל כב"ה, כי בכלה, הרי במציאות (רואים ו)ישנן מומין גלויים – חיגרת וסומא (אלא שלגבי דעת האיש (המקדש) היא "נאה וחסודה"), אבל בנר הרי במציאות ישנם כמה גוונים באש*. ומטעם הנ"ל אם הי' נאמר מחלקותם רק בנר, אפ"ל דבכלה גם ב"ה מודים לב"ש. וכן להיפך י"ל – דבכלה גם ב"ש מודי כיון דהקב"ה שינה מפני השלום (כלה רבתי שם).

51) ולכן הובא (לקמן בפנים) מחלקותם ממס' עדיות – ראה תויו"ט ריש נדה. ועוד: ד"בחירתא היא" (ברכות כז, א).

52) בתחילת המסכת (ובריש נדה).

53) נדה ב, סע"א ואילך.

---

*) וגם לדעת ב"ה ישנו חידוש במחלוקת דנר (שלא היו יודעים מדעתם בכלה); שהרי המדובר הוא **בבריאת** האור (מהקב"ה) [גם אם נאמר דל' בורא פי' שהוא בורא תמיד (וראה שנו"א שם) ובפרט שגם לדעת רבא סברי ב"ה בורא נמי **ברא** (לשעבר) משמע – בריאת האור בשימ"ב (ראה פרש"י שם)] וחילוק המאורות שיש באש אי"ז מצד עצם בריאת האש כ"א תלוי בקירובו וריחוקו מהפתילה או מן הנעץ (וראה מאירי כאן).

אבל אשה כיוון שמועדת לראות דם, אין אומרים העמד אותה בחזקת טהורה)".

ושוב רואים כאן את השיטתיות שבדעותיהם: לדעת שמאי מסתכלים על דבר כפי שהוא נראה מיד לעינים – ולכן "דיה שעתה" – די בזמן שבו ראתה דם ממש, ולא לפני כן, כשלא היתה ראיה ממשית, ויש להסתמך על חזקה. ואילו הלל סובר, שאין מסתפקים בראיה הכללית של העין, אלא צריך לחקור את פרטי ענין ראיית הדם, שראיית הדם עתה (שעתה) היא תוצאה של ריעותא דגופא – הראיה היא ענין טבעי אצל האשה[54], ולפיכך אין לראותה בחזקת טהורה, וטהרות שנגעה בהן נטמאו (לפחות מספק[55]).

ח.
ההבדל בשיטותיהם לגבי הגרים

גם בסדר מועד, במסכת שבת[56], רואים את ההבדל בין שיטות שמאי והלל, בשלושת המקרים שבהם באו נכרים להתגייר:

במקרה הראשון אמר הנכרי "גיירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב (בלבד)", במקרה שני הוא אמר "גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת", ובמקרה השלישי הוא אמר "גיירני על מנת שתשימני כהן גדול". בכל שלושת המקרים דחה אותם שמאי, והלל קבלם וגיירם.

והדבר אינו מובן: ישנו כלל, שצריך להימנע מקבלת גרים בצורה קלה, ובמיוחד כאשר מדובר בגרים האומרים ברורות שגיורם הוא "על מנת" – בתנאי שאיננו כראוי, וכאשר אדם בא להתגייר למען שררה וכדומה, או שאינו מקבל עליו את כל התורה, אין מגיירים אותו[57]. ואם כך, כיצד קיבלם הלל[58]? ואם קבלת גרותם היתה נכונה, כפי שרואים למעשה שהם אכן הפכו לגרים אמיתיים, כיצד דחה אותם שמאי?

ההסבר לכך הוא כדלעיל: אצל שמאי הכריעה, לשיטתו, ראייתו הכללית, המשמעות הכללית של דבריהם לגבי אופן התגיירותם, וכאשר זו לא היתה כראוי, הוא דחה אותה. ואילו הלל, לשיטתו, דן בענין לפי הפרטים והסיבות לדיבורים אלו, והוא ראה שכל הגרים רוצים להתגייר באמת[59], ודבריהם אלו נבעו מסיבה שולית של חוסר ידע על מהות כהן גדול וכדומה[60].

ט.
ההבדל בשיטותיהם לגבי העלאת עוף עם גבינה על שולחן

בסדר קדשים: במסכת חולין[61] נאמר: "העוף עולה עם הגבינה על השולחן ואינו נאכל, דברי בית שמאי. ובית הלל אומרים: לא עולה ולא נאכל": בית שמאי סוברים שמסתכלים על הפעולה של העלאת העוף עם הגבינה על השולחן כמות שהיא, ואין חוששים לאיסור בהעלתם על השולחן ביחד.

ואילו לשיטת בית הלל, צריך לעיין בפרטים, ולראות פעולה זו כגורם לתוצאה העלולה לנבוע מכך. יש לחשוש (מכיון ש"יצר לב האדם רע מנעוריו"[62]) שאם נתיר ההעלאה על השולחן, עלולה פעולה זו, לגרום לאכילתם יחד[63].

---

54) ראה פרש"י שם, רע"ב ד"ה כיון. וראה פרש"י שם ד"ה תרתי.

55) ומטעם זה עדיפות במחלקותם דנר, כלה ושבת (דלקמן), כי בנדה: א) זה שלא אוקמינן אחזקתה הוא רק סיג בקדשים, אבל לחולין גם ב"ה מודים דאוקמה לה בחזקת טהרה (ראה תוס' ריש נדה. תוד"ה ואב"א – שם ג, א). ב) בגמ' שם (ג, א) קאמר עוד טעמים למחלוקת שמאי והלל.

אבל: א) עי' תוד"ה ואב"א שם דגם לפי הטעם דאשה מרגשת כו' נמי צריך לטעמא דהעמד אשה על חזקתה (אבל ראה גליון התוס' שם). ב) גם לפי המסקנא – דעת רבא שם (ג, ב) דטעמא דשמאי משום בטול פרי' ורבי' כו' (וכ"פ הרמב"ם בפיה"מ, רע"ב וכו') מודגשת שיטתי' הנ"ל: לדעת שמאי אם יעשו סיג בטהרות לא יבחין האדם בפרט זה ויהי' לבו נוקפו ופורש, והלל ס"ל דלביטול פו"ר לא חיישינן, כי האדם יבחין בפרטי הדבר ויבין שמטמאינן לה רק לטהרות כו'. ראה בגמ' שם ובל' הרע"ב כאן ובעדיות.

אבל להעיר: א) שאין הלכה כהלל, כ"א כחכמים שאומרים "לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא מעל"ע כו'". ב) ועיקר: דעת שמאי "כל הנשים כו'" הוא (כבגמרא שם ג, א) לאפוקי מר"א דרק ד' נשים דיין שעתן, והלכה כמותו לגבי ר"י (שם ז, סע"א ואילך),

אף שגם בזה י"ל ע"ד הסברא שבמחלוקת שמאי והלל, דר"א ס"ל דבכל ד' נשים אוקמינהו אחזקה. ור"י ס"ל רק בבתולה דאלים חזקתה, ראה משנה אחרונה שם. ואכ"מ.

56) לא, א.

57) ראה בכ"ז יבמות כד, ב. מז, א. קט, ב. בכורות ל, ב. רמב"ם הל' איסו"ב פי"ג הי"ד.

58) ראה חדא"ג כאן. ושם כ' לענין הגר שבא ע"מ שיהי' כה"ג, דלא גיירי' הלל תיכף אלא עד לבתר הכי. אבל לכאורה מפשטות ל' הגמרא דקאמר "גיירי'" כשבאו – בכל הג' מאורעות – משמע שהלל גיירם תיכף כשבאו אצלו. וכ"מ מפירש"י ד"ה גיירי'. וראה תוס' שבהערה הבאה.

59) ראה תוס' יבמות כד, ב. קט, ב. נסמן בגליון הש"ס שבת שם.

60) ולכאו' כן צריך לפרש גם בפרש"י שבת ד"ה גיירי', דאל"כ הי' מספיק מש"כ "דלא דמיא הא לחוץ מדבר אחד.. הגבורה".

61) קד, ב (במשנה).

62) נח ח, כא.

63) לפי פי' הרמב"ם פ"ט מהל' מאכלות אסורות ה"כ. (עיין לח"מ שם). טושו"ע יו"ד ר"ס פח. וראה פרש"י חולין שם ד"ה אבל הכא. ד"ה גזירה. יד אברהם לשו"ע שם, ועוד.

י.
המחלוקת לגבי מטפחות ספרים

אחת מהמחלוקות בסדר טהרות היא (שעל פיה יובנו הדברים גם כאן):

במסכת כלים[64] נאמר: "מטפחות ספרים, בין מצויירות בין שאינן מצויירות, טמאות כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים: מצויירות טהורות, ושאינם מצויירות טמאות".

הגאון הרוגצ'ובי[65] מסביר את מחלוקתם על יסוד הסברו של הראב"ד[66] על ההבדל שבין "תיק" לבין "חיפוי", המבאר שה"תיק" משמש להגן על המצוי בו, ולכן הוא נטמא, כי הוא נכלל בסוג של "משמשי אדם". ואילו "חיפוי" אינו משמש להגן על המכוסה, אלא "לנוי" בלבד, ולכן הוא נטמא:

ועל זה מתבססת המחלוקת בין בית שמאי לבית הלל, המטפחות המצויירות משמשות לנוי לספרים העטופים בהן, ולכן חל עליהן דין של חיפוי, ולפיכך סוברים בית הלל שהן טהורות, ומטפחות שאינן מצויירות ואינן לנוי נטמאות. לעומת זאת, סוברים בית שמאי שגם חיפוי כלים נטמא.

ההסבר למחלוקתם יובן לפי האמור לעיל[67]: לפי בית שמאי, שמסתכלים על הדבר באופן כללי, ללא התחשבות בפרטים, רואים באופן כללי ששני סוגי ה"מטפחות" משמשים לכיסוי ולשמירת הכלים, ולכן הם נטמאים. אבל לפי בית הלל צריך להתחשב בפרטי הדבר, ובענייננו בפרטים המראים את מטרת השימוש של כל מין בפני עצמו: מטפחות מצויירות הן ל"נוי" עבור הכלים המכוסים, ולכן חל עליהן דין של "חיפוי", הבטל לכלי ואינו בגדר "כלי"[68], ואינו נטמא.

ואילו מטפחות שאינן מצויירות ואינן מיועדות לנוי, אלא משמשות כ"תיק" לשמירה והגנה על הכלי - נטמאות.

ומוצאים שרבי אליעזר סובר כבית שמאי, וחכמים כבית הלל[69].

יא.
רבי אליעזר - כלל, חכמים - פרטים

לפי כל האמור לעיל, אפשר להבין יותר גם את טעם המחלוקת שהובאה לעיל מן המשנה בסוף מסכת חגיגה:

הרמב"ם סובר, שחכמים ורבי אליעזר - שהיה תלמיד של בית שמאי - נוקטים לפי שיטתם של בית שמאי ובית הלל במחלוקות המוזכרות:

רבי אליעזר סובר שציפוי נטמא, כי מהותו הכללית של המזבח, ושל כל פרט שבו, היא כשמו. דהיינו, זהו מזבח נחושת או זהב, המקבלים טומאה, ואין להתחשב בכך שבעצם הנחושת והזהב הם ציפוי בלבד וטפלים למזבח. לכן הם היו נטמאים לולא הדגישה התורה שהם כ"קרקע" שאינה מקבלת טומאה.

לדעת חכמים אין צורך להזדקק ללימוד מקרקע. אמנם באופן כללי המזבח הוא מזבח הנחושת או הזהב – כלי מתכת, ולכן הם נקראים כך, אבל כאשר מתחשבים בפרטים, רואים שהמתכת היא ציפוי בלבד[70], שהוא טפל ובטל לכלי, ואינו נטמא, ואף מונע את היטמאות הכלי.

ולפיכך, לדעתם, אין צורך בלימוד המיוחד מן התורה שהמזבחות אינם נטמאים, אלא מספיק לכך הטעם "מפני שהם מצופים"[71].

---

64) פכ"ח מ"ד.

65) שו"ת צ"פ נ.י. סי' קלו (הובא בצפע"נ עה"ת שמיני ע' קו).

66) בפי' לתו"כ הנ"ל. ומביא שם המשנה כלים ספט"ז: זה הכלל העשוי לתיק טמא, לחיפוי טהור.

67) גם לפי פי' הרמב"ם והרע"ב שם, יש למצוא קו הנ"ל בשיטות ב"ש וב"ה, דב"ה מחלקים לפרטים: דהמטפחות המצוירות ציורן יעיד עליהם שהן מיוחדים לספרים ואינן משמשי אדם כו', וב"ש אין מחלקים (וגם אין מחלקים מהו העיקר השימוש כו'). ובפרט ע"פ פי' משנה אחרונה שם. אבל הבי' שבפנים שייך יותר לנדו"ד דסוף חגיגה.

68) ראה פי' הר"ש שם "אין תכשיט לכלי".

69) ראה בהנסמן בצפע"נ שם (ושם נדפס בטעות ר"מ במקום ר"א).

70) והוא דוגמת מחלוקת ב"ש וב"ה (אהלות פי"א מ"ג): הי' אדם נתון שם (תחת הסדק וכלים מצד אחד וטומאה בצד אחר – אם האדם חשוב אהל להביא את הטומאה) בש"א אינו מביא את הטומאה וב"ה אומרים אדם חלול הוא והצד העליון מביא את הטומאה (ועד"ז שם מ"ד. וראה מפרשי המשנה): דמצד קביעות כללות הדבר, האדם "כמו שהוא", הרי האדם ברי' אחד ומציאות אחת (גוש אחד). אבל מצד הפרטים הרי הוא "עור ובשר תלבישני", ופנימיותו הוא חלל טפח. ראה משנה אחרונה שם. וראה צפע"נ מהדו"ת נו, סע"ג ואילך, שמבאר מחלוקתם אם גופו של האדם נחשב כגוף אחד, או שהוא מורכב מחלקים*. וע"פ הנ"ל י"ל שתלוי בשיטתם הנ"ל.

71) והחידוש בשיטתם כאן: לפי פי' הרמב"ם בפיה"מ כלים שם, ומהר"י קורקס שם (הובא בהערה 21) מובן בפשטות החידוש, כי ביחד עם זה שהציפוי פועל ביטול הכלי שלא יטמא, אומרים שהציפוי בטל לגבי הכלי.

*) ועיי"ש בצפע"נ שגם בזה ס"ל לר"א כב"ש.

יב.
הקשר בין סיום מסכת חגיגה לתחילתה

לפי זה אפשר להבין גם את הקשר שבין סופה של מסכת חגיגה לבין התחלתה, ששם מצויה מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל, אשר הסברה הוא בדיוק כהסבר למחלוקת שבין רבי אליעזר לחכמים בסוף המסכת.

במשנה הראשונה[72] נאמר: "בית שמאי אומרים: הראיה – שתי כסף, והחגיגה – מעה כסף, ובית הלל אומרים: הראיה – מעה כסף, והחגיגה – שתי כסף". לדעת בית שמאי צריך להיות שוויה של עולת הראיה המובאת כשעולים לרגל, שתי כסף, ושוויים של שלמי חגיגה יכול להיות פחות מזה – "מעה כסף". ואילו בית הלל אומרים להיפך, ששוויים של "שלמי חגיגה" צריך להיות גבוה יותר משווי "עולת הראיה".

בגמרא[73] מוסבר, שבית שמאי סוברים "שהראיה עולה כולה לגבוה מה־שאין־כן בחגיגה", ולכן היא צריכה להיות שווה יותר משלמי חגיגה הנאכלים על־ידי בני אדם. ואילו בית הלל סוברים ש"אדרבה חגיגה עדיפא דאית בה (=שיש בה) שתי אכילות"[74].

כלומר, כאשר מסתכלים על ענין הקרבנות באופן כללי, נראה שהקרבן המועלה כולו לגבוה, צריך להיות שווה יותר מקרבן שרק חלקו לגבוה, כשיטת בית שמאי. אבל כאשר מתחשבים בפרטי הדבר, הרי "אדרבה", מגיעים למסקנה הפוכה: אכילת[75] הכהנים, וגם אכילת הבעלים[76], מן הקרבן היא מצוה, ולכן גם האכילה שלהם היא ענין של "גבוה"[77], ולכן "אדרבה חגיגה עדיפא", כשיטת בית הלל, כיוון שיש בה "שתי אכילות" לגבוה, ולכן היא צריכה להיות שווה יותר מאשר "עולת ראיה"[78].

יג.
ההסבר למאמרי הגמרא על "אין אור של גיהנם שולטת..."

לפי ההסבר דלעיל בסברת החכמים, לפי הרמב"ם, אפשר להבין גם את הקשר שבין שני המאמרים שבסוף

וגם לפי המובן מדבריו בהל' מטמאי משכב ומושב, רע"ב ומל"מ (שבהערה שם), שגם מצ"ע לא היו טמאין כיון שעשויין לנחת, וציפויין בטיל לגביהן שישאר כלי עץ העשוי' לנחת – חידוש בשיטתם כאן, שהרי בנדו"ד הציפוי שלהם הוא מצד ציווי התורה שיהי' מצופה נחושת וזהב (דבכ"מ הדין – דמצוותי' אחשבי'*). וראה לעיל הערה 15. ומ"מ גם בזה דעתם שקובע העיקר, ואשר גם ציפוי זה בטל וטפל להעיקר.

72) בהמשנה כנדפס בגמרא. ובמשניות הוא מ"ב. וראה לקמן הערה 78.

73) חגיגה ו, א.

74) בטו"א שם כ' דלב"ה אי"ז שחגיגה עדיפא, אלא שמצד טעם זה שווה הוא לעולת ראיי', אבל: א) פשטות ל' הגמ' שם לכאורה לא משמע כן (וראה גם בסוף דבריו בטו"א שמוסברת העדיפות בנדו"ד) וראה בית האוצר מע' ב' כלל ב'. ב) ועיקר: לדעת הרמב"ם (שאליבי' קיימינן בפנים השיחה) בפיה"מ (וכ"ה ברע"ב) זהו טעם ב"ה שסוברים דשלמים יהיו הדמים שלהם יותר, ולא קאמר טעם אחר.

ומה שלא פי' הטעם שאיתא בגמ' לב"ה (שחגיגה עדיפא שישנה לפני הדיבור כו' דכתיב ויזבחו זבחים שלמים (משפטים כד, ה)) – אולי י"ל, כי ס"ל שדבר זה אם פרשה זו נאמרה לפני מ"ת (ראה פרש"י חגיגה שם) במחלוקת שנוי במכילתא (כמ"ש הרמב"ן שם (פסוק א')). וי"ל שסוגיא זו אתיא כמ"ד שקודם מ"ת נאמרה, אבל ההלכה היא שלאחר מ"ת נאמרה, כסדר הפרשיות (כהרמב"ן שם. וראה אברבנאל: נחלקו המפרשים.. חכמי צרפת.. אבל חכמי ספרד קיימו וקבלו שהי' זה אחר מ"ת כסדר הפרשיות), ולכן מפרש טעם ב"ה אליבי' דכ"ע [ולהעיר שבתוס' רי"ד לחגיגה שם מפרש זה "שישנה לפני הדיבור" דהיינו לפני "וידבר ה' אליו מאהל מועד" (דר"פ ויקרא)].

אבל עדיין צע"ק מדוע לא הביא טעם השני שבגמ' (הן לב"ש והן לב"ה) "ועוד מצינו שריבה בהן הכתוב כו'". ואולי כי ס"ל (כדמשמע מפשטות הלשון) שזהו רק טעם נוסף. וראה מה שמסיים שם בפיה"מ "ואלו הראיות והתשובות וטענות יקצר המקום הזה מלהגידם".

ועוד ועיקר – מכללי הרמב"ם שמביא (באם אין נפק"מ לדינא) קרא ודרשה היותר פשוטה (יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ד). ואכ"מ.

75) בפירש"י שם (ו, א) "שתי אכילות – מזבח ואדם". ובפיה"מ להרמב"ם (ועד"ז ברע"ב): לפי שיש בהם חלק לשם וחלק לבעלים וחלק לכהנים.

אבל צע"ק אם אפשר לפרש הביאור שבפנים לפי דעת הרמב"ם (בפיה"מ), שהרי אין מפורש בדעתו אם גם אכילת בעלים מצוה – ראה בהנסמן בהערה הבאה.

76) ראה הנסמן לעיל ע' 112 בהערה 24.

77) להעיר דכהנים (ובעלים) משלחן גבוה קא זכו – ביצה כא, א. פרש"י שם ד"ה (וראה תוס' שם ד"ה אבל. ועוד). ובפרש"י סוכה (ט, א ד"ה על): שלמי חגיגה.. דזכו בהו בתר הכי משלחן גבוה כעבד הנוטל פרס.

78) וי"ל השייכות דסיום המס' גם למחלוקת הא' ב"ש וב"ה במשנה: איזהו קטן כל שאינו יכול לרכוב על כתפיו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית דברי ב"ש וב"ה אומרים כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית כו'. ובפרש"י: אבל מכאן ואילך אע"פ שאינו חייב מן התורה הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצות. וראה שם תוד"ה איזהו. ובגמ' שם ו, א:

דכללות הענין הוא, שאביו** חייב לחנכו במצות – להביאו לעזרה, א"כ אם אא"פ לו לאביו להביאו (כקטן, לא כטף) פשוט שאין חיוב (וזהו השיעור שאינו יכול לרכוב על כתפיו), אבל כשאביו יכול להביאו – באיזה אופן שיהי' – להקטן מחוייב בזה.

אמנם כשמתבונן בפרטי הדבר, הרי תוכן ענין החינוך הוא לא חינוך סתם, אלא – באופן שקיום המצוה דהקטן בקטנותו – יחנכו וירגילו לעשות מצוה זו בגדלותו, ולכן כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות כו' – דכה"ג בגדלותו פטור – גם מטעם חינוך קטן פטור (כבפרש"י במשנה ד"ה שלש רגלים). אבל אם יכול לאחוז ולהלוך ברגלים שלו מחויב, שהרי אז עושה הקטן המצוה כמו בגדלותו. וראה בגמ' שם ו, א ובפרש"י וטו"א בהסוגיא שם. ואכמ"ל.

---

*) ראה בכורות י, א. פרש"י ביצה כז, ב – ד"ה חלה. וראה אנציקלופדיא תלמודית מע' איסורו חשובו.

**) וידוע השקו"ט אם הקטן נק' מחוייב בדבר או שרק האב חייב לחנכו. בפרש"י ותוס' ברכות מח, א. ועוד. ואכ"מ.

המסכת בגמרא, ש"אין אור של גיהנם שולטת" ב"תלמיד חכמים" וב"פושעי ישראל", ואת המשכם והקשר שלהם לענין ציפוי המזבח, כדלהלן:

לאחר דברי המשנה והגמרא על המזבחות במקדש, שעל ידי הקרבת הקרבנות עליהם מגיעים ל"ושכנתי בתוכם" במקדש, ולאחר שהגמרא מסבירה את דעת חכמים, לפי הרמב"ם, שצריך להתחשב בפרטי הדבר ולראות את הציפוי כבטל לעיקר הכלי, מביאה בהמשך לכך שתי אמרות לגבי "ושכנתי בתוכם" שבתוך כל אחד ואחד מישראל, שכל יהודי בונה באמצעות עבודתו במקדשו הפרטי, וגם בכך קיימת הסברא הנ"ל:

כאשר מתבוננים – כפסק הדין של בית הלל – בפרטי הענינים, הרי ברור, שאפילו הענינים הבלתי־רצויים, ואף אלו הקיימים אצל פושעי ישראל, אינם עיקר מהות האדם. אין זה אלא ציפוי, תוספת[79] וכיסוי[80], הטפל ובטל לעצם מהותו של היהודי, שהוא בפנימיותו כמזבח[81] – טוב וקדושה, ולכן לא ייתכן ש"אור של גיהנם" ישלוט בהם[82].

יד.

ישראל - "כלה נאה וחסודה"

ענין זה מתאים לשיטה הכללית של בית הלל לגבי אופן ההסתכלות על יהודי, כמודגש במחלוקת דלעיל בין בית שמאי ובית הלל, שבית שמאי אומרים "כלה כמות שהיא" ובית הלל אומרים "כלה נאה וחסודה", ודבר זה אף מרומז בשמות "שמאי" ו"הלל":

כידוע[83], נקראים הקדוש־ברוך־הוא וכנסת ישראל "חתן וכלה". בית שמאי[84], ששמאי הוא מלשון "השם אורחותיו", במשמעות של מדידת דרכים[85] – סוברים, שצריך לדייק ולהעריך בדיוק[86] את אופן ההתנהגות של היהודים בהתאם להתנהגותם למעשה – "כלה כמות שהיא" – ובהתאם לכך יש לנהוג בהם. ואילו בית הלל – מלשון[87] "בהלו נרו", המאירים את פנימיותו של כל דבר גם לגבי המעשה בעולם הזה – אומרים, שבפנימיותו כל יהודי הוא טוב, "כלה נאה וחסודה". וההוכחה לכך היא: משל לאדם "שלקח מקח.. מן השוק ישבחנו בעיניו..." – הקדוש־ברוך־הוא לקח את ישראל כ"מקח", ובחר בם, ולכן ברור שהמקח הוא בעצם טוב וקדוש. גם אם בחיצוניותו אין הוא נראה כך, אין משתנה מציאותו האמיתית, ובפנימיותו הוא טוב, כיוון שבודאי בחר ה"חתן" (זה הקב"ה) את המקח, ולכן ברור שזהו "כלה נאה וחסודה"!

אלא שלשם כך נדרש התנאי של "מעורבת עם הבריות", כהמשכה של הגמרא בכתובות: כאשר מעורבים עם הבריות, מכירים ויודעים את המצבים והנסיונות בעולם הזה, אז ברור שיגיעו לאמת, שזוהי "כלה נאה וחסודה".

טו.

ההוראה: קירוב כל יהודי

וזוהי ההוראה לכל אחד: כאשר רואים אצל יהודי אחר ענין בלתי רצוי ח"ו, אפשר לחשוב שהוא במצב של "חגרת או סומא", וכיצד ייתכן שיהיה אתו קשר ומגע? – על כך אומרים בית הלל: מדוע אתה מביט עליו בעיני בשר בלבד? אל תבט אל מראהו! הרי הקדוש־ברוך־הוא בחר בו ולקחו כ"מקח", והוא בודאי "כלה נאה וחסודה". וכיוון שהראו לך פרט פגום זה, עליך להבין, שזה לצורך "בהלו נרו" – לעזור לו להשתפר ולגלות את פנימיותו.

ודוקא באמצעות העבודה בזמן הגלות כשיטת בית הלל, שהרי הלכה כבית הלל[88], ואין לנהוג כשיטת בית שמאי[89], כאשר אין מסתכלים על היהודי כפי שהוא נראה בעיני בשר, אלא מביטים אל פנימיותו, שהיא

---

79) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

80) ראה מאמר ש"פ בראשית תרנ"ט "כמ"ש בס' ההפרש בין ישראל לעכו"ם.. משא"כ ישראל הם בעצם טוב ומה שיש בהם איזה רע הוא דבר נוסף לבד על העצם כו'".

81) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 165 ואילך. ושם גם החילוק דמזבח הנחושת והזהב בישראל.

82) עפ"ז יש לבאר כמה דיוקים בהמימרות דר"א ור"ל – נתבארו בארוכה לקמן ע' 465 ואילך.

83) במדרז"ל בכ"מ. וכל שה"ש מיוסד ע"ז.

84) בהבא לקמן במחלוקת ב"ה וב"ש – ראה לקו"ת ד"ה ת"ר כיצד מרקדין (שה"ש מח, ב ואילך). אלא ששם מבואר הוא לענין כלות הנפש דישראל. עיי"ש.

85) מו"ק ה, סע"א. סוטה ה, ב.

86) דב"ש שרשם מבחי' הגבורות – ראה לקו"ת שם.

87) איוב כט, ג.

88) עירובין יג, ב.

89) דב"ש במקום ב"ה אינה משנה – ברכות לו, רע"ב. וש"נ.

כלה נאה וחסודה, וכאשר כתוצאה מזה עוזרים לכל יהודי לגלות את פנימיותו –

הרי אז זוכים לנישואין[90] של ישראל לקדוש־ברוך־הוא, ואז אפשרית ותתקיים ההלכה כבית שמאי[91], כי "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[92], ויראו גם בגילוי ובעיני בשר שכל יהודי – "כלה כמות שהיא" – הוא "כלה נאה וחסודה".

(משיחות כ' מנ"א, תשל"א)

90) שמו"ר ספט"ו.

91) ראה מד"ש לאבות פ"ה מי"ט. מק"מ לזח"א יז, ב. לקו"ת קרח ד"ה ויקח קרח ספ"ד. תוספות חדשים לאבות בתחלתו.

92) זכרי' יג, ב.

המשך ביאור למס' ברכות ליום ראשון עמ' ב

הכוס. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים** מברך על היין, ולאחר מכן **נֵר וּבְשָׂמִים מָזוֹן וְהַבְדָּלָה**. כלומר, לפי שניהם ברכת ההבדלה בסוף כדי לאחר את יציאת השבת, וברכת הנר ראשונה מפני שמיד כאשר מביאים אותו נהנים מאורו. ונחלקו האם להקדים ברכת המזון לברכת הבשמים מפני שכבר אכל והתחייב בה, או שמא יש להסמיך ברכת הבשמים לברכת הנר לפי ששתיהן מענין השבת, שבשמים באים ליישב נשמתו על צער עזיבת הנפש היתירה.

ו. בנוסח ברכת הנר בהבדלה, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, מברך 'ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם **שֶׁבָּרָא מְאוֹר הָאֵשׁ**, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים**, יש לומר 'בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ'.

המשנה מוסיפה ומבארת על איזה נר ובשמים אין מברכים: **אֵין מְבָרְכִין לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל עַכּוּ"ם** [–גוי]. ואין מברכים **לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל מֵתִים** – על נר שהודלק לכבוד מת, ועל בשמים שהובאו על מנת להעביר ריחו של מת. ואין מברכים **לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה**, כלומר, על נר שהודלק לכבודה לנויה או לתשמישה, ובשמים שהוקטרו לשמה, משום שנאסרו בהנאה ואין מברכים על דבר האסור.

המשנה מביאה דין נוסף בברכת הנר בהבדלה: **וְאֵין מְבָרְכִין עַל הַנֵּר עַד שֶׁיֵּאוֹתוּ לְאוֹרוֹ** – עד שיהנו מאורו.

המשנה מביאה מחלוקת שביעית בין בית שמאי לבית הלל: **מִי שֶׁאָכַל, וְשָׁכַח וְלֹא בֵּירֵךְ** ברכה אחרונה, והלך למקום אחר, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים יַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ** – למקום שאכל שם **וִיבָרֵךְ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים** אינו צריך לחזור למקום שאכל, אלא **יְבָרֵךְ בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכַּר**. מאחר שעסקה המשנה באדם שלא בירך, מבארת עד אימתי רשאי לברך: **וְעַד מָתַי מְבָרֵךְ** ברכה אחרונה, **עַד כְּדֵי שֶׁיִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁבְּמֵעָיו**. עבר זמן זה ולא בירך הפסיד את הברכה.

המשנה מביאה מחלוקת שמינית בין בית שמאי לבית הלל: אנשים שהיו סועדים בפת, **וּבָא לְהָן יַיִן אַחַר הַמָּזוֹן** – אחר שסיימו את הסעודה, ועדיין לא בירכו ברכת המזון. **אִם אֵין שָׁם אֶלָּא אוֹתוֹ כּוֹס** יין בלבד, ואם ישתו אותו עתה לא יהיו יכולים לברך ברכת המזון על הכוס, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים**, אם רוצה **מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן** ושותהו, **וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן** ברכת המזון, לפי שאין חובה לברך ברכת המזון על הכוס. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים מְבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן** ברכת המזון, **וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן**, לפי שברכת המזון טעונה כוס.

המשנה מביאה דין בענין עניית אמן: **וְעוֹנִין אָמֵן אַחַר יִשְׂרָאֵל הַמְבָרֵךְ** אפילו אם שמע רק את סיום הברכה, **וְאֵין עוֹנִין אָמֵן אַחַר כּוּתִי הַמְבָרֵךְ** משום שיש חשש שמא בירך לשם הר גריזים, **עַד שֶׁיִּשְׁמַע כָּל הַבְּרָכָה כּוּלָּהּ**, שאז בודאי בירך לשם שמים ומותר לענות אמן אחריו.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את סברותיהם של בית שמאי ובית הלל במחלוקתם במשנה בענין סדר ברכות הקידוש: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא (תוספתא פ"ה הכ"ה), **דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בהם** מחלוקת **בֵּין בֵּית שַׁמַּאי** ובין **בֵּית הִלֵּל בְּהלכות פְּעוּדָּה**. בקידוש של ליל שבת ויום טוב, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן**, משום **שֶׁהַיּוֹם גּוֹרֵם לַיַּיִן שֶׁיָּבֹא**. כלומר, יום השבת וחובת הקידוש בו, גרמו לכך שצריך לברך על היין. ועוד טעם, **שִׁבְּר קָדֵשׁ הַיּוֹם וְעַדַיִין יַיִן לֹא בָּא**, כלומר, קדושת השבת חלה לפני שבא היין לשולחן, וכיון שקדם היום לכניסה לכן יש להקדימו לברכה. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם**, משום **שֶׁהַיַּיִן גּוֹרֵם לַקִּדּוּשָׁה** [–לברכת הקידוש שבסעודה] **שֶׁתֵּאָמֵר**, שהרי אם אין יין לא מקדשים. **דָּבָר אַחֵר** – טעם נוסף להקדים ברכת היין, משום **שִׁבְרַכַּת הַיַּיִן תְּדִירָה** – מצויה, שהרי מברכים על הכוס אף בכל ברכת המזון, **וּבִרְכַּת הַיּוֹם אֵינָהּ תְּדִירָה** – אינה מצויה כל כך, שנוהגת רק בלילי שבת ויום טוב, והכלל הוא שכאשר עומדות לפניו שתי מצוות, **תָּדִיר וְשֶׁאֵינוֹ תָּדִיר** – אחת מצויה ואחת פחות מצויה, **תָּדִיר קוֹדֵם** – יש לעשות תחילה את המצוה שיותר מצויה. מוסיפה הברייתא: **וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל**, שמברך על היין ואחר כך מברך על היום.

שואלת הגמרא: **מַאי דָּבָר אַחֵר** – מדוע הוצרכו בית הלל לטעם הנוסף.

משיבה הגמרא: כוונת בית הלל לומר כך, **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר שיש לנהוג כפי בית שמאי משום **דְּהָתָם תַּרְתֵּי וְהָכָא חָדָא** – שכשיטתם יש שני טעמים וכפי שיטתנו יש רק טעם אחד, על כך אנו נשיב, **דְּהָכָא נַמִּי תַּרְתֵּי נִינְהוּ** – שאף כשיטתנו יש שני טעמים, והטעם הנוסף הוא, **שִׁבְרַכַּת הַיַּיִן תְּדִירָה וּבִרְכַּת הַיּוֹם אֵינָהּ תְּדִירָה** והכלל הוא **שֶׁתָּדִיר וְשֶׁאֵינוֹ תָּדִיר תָּדִיר קוֹדֵם**.

שנינו בברייתא: **וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל**. הגמרא מבארת מדוע הוצרכה הברייתא לפסוק את ההלכה בזה. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – פשוט שהלכה כבית הלל, **דְּהָא נַפְקָא** – שהרי יצאה **בַּת קוֹל** מן השמים והכריזה שיש לפסוק הלכה כמו בית הלל.

משיבה הגמרא: **אִיבָּעֵית אֵימָא** – אם תרצה אמור, שהברייתא נשנתה **קוֹדֵם** שיצאה **הַבַּת קוֹל**, ועדיין לא היה ידוע בפי מי צריך לפסוק. תירוץ נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה אמור, שהברייתא נשנתה **לְאַחַר** שיצאה **הַבַּת קוֹל**,

פד

ביוסף ובאברהם כתיב "בקר" דהו"ע אור וגילוי, דאברהם (חסד) גומל חסד לכל, וכן יוסף (יסוד) פרנס וכלכל לכל, דחסד ויסוד כולל כל המדות וכו'

ביוסף כתיב בקר, הבקר[1] אור, באברהם כתיב בקר, וישכם[2] אברהם בבוקר, ראה זהר[3] פ' בלק דף רד.

יוסף בחי'[4] יסוד,

אברהם[5] בחי' חסד,

חסד ויסוד דז"א דתיקון, הם הראשית והסוף דז"א, והיינו **כלל** הו' קצוות דז"א, כי חסד[6] כולל כל המדות,

וכן יסוד הנקרא[7] כל, כולל כל המדות.

וכמו אברהם - חסד, שהי' גומל חסד לכל.

וכן יוסף - יסוד, פרנס[8] וכלכל לכל, ויסוד נק'[9] טוב כמ"ש[10] אמרו צדיק כי טוב.

שז"א דתיקון הוא בחי' חסד בכלל, כי[11] חסד אתגלי בפומא דאמה.

וזהו בקר - אור וגילוי.

מלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד כא-כב

---

1) פירוש: אברהם הוא בחי' חסד, וזהו דאברהם "וישכם אברהם בבוקר", בקר אור, אור הוא בחי' חסד - שאור נברא ביום ראשון כנגד מדת החסד, ראה לעיל סימן סג הערה 3, ומדת "החסד" היינו ה"אהבה" הוא התחלת ההשפעה, ויוסף הוא מדות "היסוד" סוף ההשפעה- ההתחלה והסוף דהששה מדות שנעשה "אחת". ראה המצויין בסוף הערה 3.

2) בראשית יט, כז. היינו בשניהם כתיב הליכה בדרך בבקר.

3) דף א. וז"ל: מה שכתוב (תהלים ה, ד) יהו"ה בקר תשמע קולי בקר אערך לך ואצפה. שואל תרי בקר אמאי (למה כתוב ב' פעמים מלת "בקר", ומשיב) אלא חד בקר דאברהם (אלא אחד הוא החסד של אברהם, כמ"ש [בראשית יט, כז] וישכם אברהם בבקר), וחד בקר דיוסף (ואחד הוא החסד של יוסף שהוא ביסוד), דכתיב (בראשית מד, ג) הבקר אור, ומתרגמינן צפרא נהיר, (פי' התרגום על אור נהיר, הבקר האיר מצד החסד), נהיר ודאי (אור ודאי, ור"ל כי בין בחסד ובין ביסוד כלולים כל החסדים והשפעות, כי מהחסד נמשכים החסדים ליסוד, בסוד חסד דשריא בפום אמה - היינו החסד [פי' ההשפעה] מתגלה ושורה בראש ובפום אבר היסוד, לכן האור שלהם גדול מאד וכל אחד נקרא בקר). (שע"ר ומפרשים). ראה ביאור הזהר לאדמו"ר האמצעי שם.

ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשט"ז ח"ג עמוד 93. לקוטי שיחות חלק לט - שיחות על אגרת התשובה (א) עמוד 51 ואילך, ובהערה 30 שם.

4) יוסף בחי' יסוד: ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".

וראה בתורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע. - ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ב' עמוד רז. רטו. חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש".

5) אברהם בחי' חסד: וכמ"ש (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה פרדס שער כג (הכינויים) פ"ד. לקוטי תורה ואתחנן ה, ב. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה עמוד תקפ, ובהנסמן במראי מקומות שם.

6) פירוש: ראה לקוטי תורה האזינו עמוד עו, ב וז"ל: המדות נקראו יומין כידוע, ויומם הוא בחי' החסד כמ"ש בזוהר פ' אמור (דף קג, ע"ב) דכתיב (תהלים מב, ט) יומם יצוה ה' חסדו, והוא בחי' יומא דאזיל עם כולהו יומין, כי החסד הוא הראשון שבמדות וכולל כולם ונותן בהם כח בכולם, ע"ש.

7) יסוד נקרא כל: ראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד עדר וז"ל: היסוד ממשיך מכל הגוף שלכן נקרא כל שכולל הכל. (רמב"ם הלכות דעות פרק ד הלכה יט: שכבת זרע היא כח הגוף וחייו וכו' עיי"ש. ועיין לקוטי שיחות חלק יט עמוד 396). ובלקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית, פרשת לך לך ריש עמוד נח, וסוף עמוד סג, "כל" רומז כל הה' זמנים דמילה (שבת פרק יט, משנה ה) שקטן נימול לח', ט', י', י"א, י"ב מספר כ"ל, שקאי על יסוד, כי מילה הוא ביסוד ברית קודש עיי"ש. וכידוע מ"ש "לך ה' הגדולה (חסד) והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ" - "כי כל" קאי על יסוד (ובגי' "כי כל", עיין שם עמוד מג) המחבר שמים וארץ (שם פרשת ויחי עמוד רד). ובהערות לזהר פרשת שמות-דברים עמוד שלו, יסוד נקרא "כל" ומלכות "כלה". וראה שיחות קודש ה'תשמ"א פרשת בהעלותך סעיף מ' דיסוד נקרא כל דאין בה פסולת וכו'. עיין לקמן סימן קעג הערה 7. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן י. קט. קי.

8) ראה לקמן סימן פח.

9) ראה מארז"ל ביומא דף ל"ח ע"ב: אפילו בזכות צדיק אחד העולם נברא שנאמר (בראשית א, ד) וירא אלקים את האור כי טוב ואין טוב אלא צדיק שנאמר (ישעי' ג, י) אמרו צדיק כי טוב.

וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי נביאים וכתובים עמוד קסו ואילך וז"ל: ידוע שבחי' יסוד שנקרא צדיק עליון נקרא טוב כמ"ש אמרו צדיק כי טוב וכן האור נקרא טוב כמ"ש וירא אלקים את האור כי טוב וגם החסד נקרא טוב כמ"ש כי טוב חסדך אך טוב וחסד וכו', וכ"ז מטעם א' והוא לפי שכל בחי' השפלה וירידת עצמו מגבוה לנמוך נקרא טוב כמו שמטבע הטוב מפני שהוא טוב בעצם יחפוץ בטובות לזולתו שימשך ריבוי טוב לזולתו והיינו ענין טבע הטוב להטיב יותר מכפי המדה, ע"ש.

ראה גם מאמרי אדה"ז פרשיות התורה חלק ב' עמוד תתפט ובהנסמן לשם. לקוטי שיחות חלק לט, ביאורים בלקוטי לוי יצחק על אגרת התשובה עמוד 31 ואילך.

10) ישעי' ג, י.

11) זוהר - אדרא רבא - פרשת נשא דף קמב, א. פירוש: חסד מתגלה בפי ובראש אבר היסוד. ראה תורה אור פרשת לך לך עמוד יא, א. תורת חיים בראשית פ, ג (מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן קנז הערה 12). ספר המאמרים תרמ"ג עמוד יד. ועיין גם כן ילקוט שם סימן קא, סה. (וראה גם זוהר חלק ב' לו, א).

כה, י – ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו

יב. ענין הארון בעבודת ה':

כל יהודי הוא משכן ומקדש לו ית', כדברי רז"ל[1] הידועים על הכתוב "ועשו לי מקדש **ושכנתי** בתוכם", הרי כשם שבמקדש ישנם "שלשה דיורין" – "עזרה" "קודש" ו"קודש הקדשים"[2] (שבו נמצא הארון) – כך ישנם שלשה דיורין אלו במקדש הפרטי שאצל כל יהודי:

העזרה שבה עמד המזבח החיצון, הוא בעבודה בחינת חיצוניות הלב[3]: "קודש" שבו נמצא מזבח הפנימי – פנימיות הלב; ו"קודש הקדשים", שבו נמצא הארון[4] – פנימיות דפנימיות הלב[5] – יחידה[6]; שעל בחי' זו נאמר "בבואה דבבואה לית להו"[7], ואפילו על דרגות שלמטה מזה הרבה נאמר "וגם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית'"[8], שהיא תמיד בשלימות (– נצחי) ואין שייך שמשהו ("אויבים") ישלטו עלי' ויגעו בה[9].

וי"ל שבחינה זו היא ה"משה" שבכל אחד ואחד[10], בדוגמת שהארון (תורה[11]) הוא ענינו של משה, "זכרו תורת משה עבדי"[12].

בזה מובן שבשני הזמנים – זמן המשכן וזמן דלעתיד לבוא – נמצא הארון (פנימיות דפנימיות הלב, בחי' משה) במקומו ובגלוי: דור המדבר הי' דור דעה[13] – כל הדור הי' בדרגתו של משה רבינו שענינו הוא דעת העליון (כמבואר בכתבי האריז"ל[14]); וגם בביאת המשיח (בזמן שבו יקויים מ"ש "ומל **ה"א** את לבבך"[15] – גם הקליפה הדקה[16]) תתגלה "**נקודת** פנימיות הלב", בחי' משה.

משא"כ בזמן מקדש ראשון (בסופו) ומקדש שני (כל זמנו), שאע"פ שגם אז הי' הארון בשלימות ולא נפל בידי אויבים ח"ו – הרי הי' אז בהעלם, "**גנזו** יאשיהו".

יג. עפ"י הנ"ל אפשר גם להסביר, בפנימיות הענינים, מה שהרמב"ם[17] מדייק לקרוא את המשכן – "מקדש **המדבר**" (כי, כידוע, מרמז הרמב"ם בספרו כמה ענינים של קבלה[18] – ועד"ז בענינו):

בלשון "מקדש **המדבר**" מרומזת המעלה הנ"ל של המשכן (שבו הי' הארון במקומו ובגלוי) – כי פנימיות דפנימיות הלב היא בחינת "מדבר" שבנשמה, שהיא **למעלה** מבחי' "אדם" שבנשמה – "לא ישב אדם שם"[19] למעליותא, מסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת[20].

ולכן מצינו גם במשיח בחי' "מאד" שלמעלה מ"אדם": "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד"[21] – ש"מאד" (אע"פ ש"מאד הוא אותיות אדם"[22], אבל זהו בצירוף שהוא) מורה על "בחי' בלי גבול כלל"[23] – למעלה מצירוף אדם – אלא **מדבר** דקדושה, כי זוהי דרגת הארון, שיוחזר ע"י משיח למקומו ובגלוי.

יד. ידוע[24] ש"אדם" מורה על ג' הבחינות מחשבה דיבור ומעשה (א' – מחשבה, ד' – דיבור, מ' – מעשה). ועפי"ז נמצא, שבצירוף "מאד", שלמעלה מציור אדם, ההתחלה היא אות מ' – **מעשה**.

הביאור בזה: ענין מסירות-נפש בא לידי ביטוי דוקא בענין המעשה, דנעוץ תחילתן בסופן דוקא; וע"ד המבואר[25] בענין "אין ערוך לך בעולם הזה", שדוקא בעולם הזה הגשמי בא לידי ביטוי ה"אין ערוך" שלמעלה – כן הוא גם בנוגע לה"אין ערוך" שביהודי, שכח ה'מסירות נפש' של פנימיות דפנימיות הלב, ה"אין ערוך" שבנשמה, בא לידי ביטוי דוקא בכח העשי' שלו[26].

וזהו הקשר בין שני הענינים שבמשכן ומקדש שלישי – (א) שהארון הוא במקומו ובגלוי, (ב) חלקי וכלי המשכן ומקדש הגשמיים הם נצחיים –

כי ענין הארון – פנימיות דפנימיות הלב – מתבטא דוקא בענין העשי'; הנצחיות **הגשמית** של חלקי וכלי המקדש.

חידושים וביאורים על הרמב"ם הלכות בית הבחירה
חלק ב שיחה ד', סעיפים יב-יד – לקוטי שיחות חלק טז פקודי (ב)

---

1) ר"ח שער האהבה פ"ו ד"ה ושני. של"ה שער האותיות אות ל' (ועוד).

2) אור התורה ויקהל עמוד ב'קצה. ד"ה והוא עומד תרס"ג פ"ב. ד"ה כי הוא יברך ה'ש"ת בתחילתו. ולהעיר מרמב"ם הלכות בית הבחירה פרק א הלכה ה.

3) כידוע דמזבח החיצון ומזבח הפנימי הם חיצוניות ופנימיות הלב – תורת חיים תרומה תמג, א ואילך. אור התורה שם עמוד ב'ריג. דרך מצותיך פו, ב ואילך. ועוד.

4) ראה לקוטי שיחות חלק טז עמוד 198 שהוא דרגא רביעית, עיין שם. וראה לקמן הערה 6.

5) ראה לקוטי תורה תצא (לו, א) דגם בפנימיות הלב יש פנימית דפנימית.

6) להעיר מהמבואר בכ"מ (תורת חיים שם (תמח, א). אור התורה שם (עמוד ב'רט ואילך). דרך מצותיך שם) דארון הוא (נגד בד שבירעות) בחי' **פנימיות** הכתר, יחידה. וראה גם כן לקוטי תורה נשא (כג, רע"ג) שנשיאת הארון הוא ענין והחמישית לפרעה, התגלות עתיק כו'.

7) יבמות קכב, וש"נ. לקוטי תורה תצא לז, ג ובכ"מ.

8) תניא סוף פרק כד. וראה מקומות שנסמנו בהערה 6 שהארון הוא ענין אהבה מסותרת.

9) דעלי' נאמר (זח"ב קיד, א) אע"ג דאזיל הכא והכא דיוקנא אשתאר בך לעולם – סד"ה תקעו עת"ר. עשר תעשר תש"א פ"ה.

10) תניא ריש פרק מב. וראה בהעלותך יא, כא. ע"ח של"ב פ"א ("בזהר בהעלותך" וצ"ע). שם של"ח פ"ו. ובכ"מ. וראה לקוטי תורה פקודי (ה, סע"ד) דניצוץ משה שבכל אחד ואחד הוא ענין מסירת נפש דאחד בביטול ממש.

11) דאין בארון רק שני (ה)לוחות גו' – מלכים-א ח, ט. דברי הימים-ב ה, י.

12) מלאכי ג, כב. שבת פט, א.

13) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, ג. ועוד.

14) ע"ח שער הכללים פי"א. של"ב שם. שער הפסוקים ר"פ שמות. ובכ"מ.

15) נצבים ל, ו.

16) אגרת הקודש ס"ד – עיין שם בארוכה.

17) הלכות בית הבחירה פרק א הלכה יב.

18) וכהתחלת ספרו יד החזקה "יסוד היסודות ועמוד החכמות" – ר"ת הוי' (שה"ג להחיד"א מע' רמב"ם – בשם ר' דוד הנגיד, נכדו של הרמב"ם). וראה ספר השיחות ה'ש"ת עמוד 41 ובהערה שם. לקוטי שיחות חלק ג עמוד 768 הערה 18.

19) ירמי' ב, ו.

20) ראה לקוטי תורה במדבר ד, ג ואילך. שיר השירים כב, א. כג, סוף עמוד ב ואילך. ועוד. ולהעיר מלקוטי תורה נשא (כג, ריש עמוד ג) דנשיאת הארון הוא ענין "העלאת בחי' התורה שנק' אדם . . לעצמות אור אין סוף בחי' כי לא אדם הוא כו'".

21) ישעי' נב, יג.

22) תורה אור מו, ד. ע"פ ב"ר פ"ח, ה (ורש"י לב"ר שם).

23) המשך וככה תרל"ז פ"כ.

24) לקוטי תורה בהעלותך לא, ג.

25) המשך תער"ב חלק ב עמוד א'קנא. א'קנח ספר המאמרים תשי"א סוף עמוד 113 ואילך. סוף עמוד 117 ואילך. ועוד.

26) ע"ד משנ"ת (קונטרס ענינה של תורת החסידות סי"ח ואילך) לענין גילוי בחי' יחידה.

◆ יום ראשון כ"ח שבט ◆

כה (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

(ב) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי:**

א **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:**

ב **מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיַפְרְשׁוּן קֳדָמַי אַפְרָשׁוּתָא מִן כָּל גְּבַר דִּיתְרְעֵה לִבֵּהּ תִּסְבּוּן יָת אַפְרָשׁוּתִי:**

רש"י◄ **וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה**[א]• "לִי", לִשְׁמִי. **תְּרוּמָה•** הַפְרָשָׁה[ב]. יַפְרִישׁוּ לִי מִמָּמוֹנָם[ג] נְדָבָה. **יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ•** לְשׁוֹן[ד] נְדָבָה, וְהוּא לְשׁוֹן רָצוֹן טוֹב, פיישנ"ט בְּלַעַ"ז. **תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי•** אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת[ה] אֲמוּרוֹת כָּאן: אַחַת, תְּרוּמַת בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת, שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵהֶם הָאֲדָנִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּ"אֵלֶּה פְקוּדֵי". וְאַחַת, תְּרוּמַת הַמִּזְבֵּחַ בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת לַקֻּפּוֹת, לְקָנוֹת מֵהֶן קָרְבְּנוֹת צִבּוּר. וְאַחַת, תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, נְדִבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד. י"ג דְּבָרִים[ו] הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן, כֻּלָּם הוּצְרְכוּ לִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן אוֹ לְבִגְדֵי כְּהֻנָּה, כְּשֶׁתְּדַקְדֵּק בָּהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יא, עמ' 315)

וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה (כה, ב)

שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים בְּתֵיבַת "תְּרוּמָה": הַפְרָשָׁה וַהֲרָמָה. וּשְׁנֵיהֶם עוֹלִים בְּקָנֶה אֶחָד: כְּשֶׁאָדָם מַפְרִישׁ מִכַּסְפּוֹ וּזְהָבוֹ לְדָבָר שֶׁל קְדֻשָּׁה, הוּא מֵרִים אוֹתָם מֵחֻמְרִיּוּתָם וְגַשְׁמִיּוּתָם - וּמַעֲלֶה אוֹתָם לְגָבוֹהַּ, לְרוּחָנִיּוּת וְלִקְדֻשָּׁה.

כַּפִּתְגָּם הַיָּדוּעַ שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ מַשְׁפִּיעַ לְאָדָם גַּשְׁמִיּוּת, וְהָאָדָם עוֹשֶׂה מֵהַגַּשְׁמִיּוּת - רוּחָנִיּוּת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ד, עמ' 1275)

אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ (כה, ב)

יְהוּדִי הַנּוֹדֵב מִמָּמוֹנוֹ לְדָבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, נוֹתֵן זֹאת בְּכָל הַלֵּב וְעִם כָּל הַלֵּב - "אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ **לִבּוֹ**". צְרִיכִים רַק לִמְצֹא אֶת הַגִּישָׁה הַמַּתְאִימָה לְעוֹרְרוֹ, וְאָז נוֹתֵן כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי יְכָלְתּוֹ: זֶה זָהָב, זֶה כֶּסֶף וְזֶה נְחֹשֶׁת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חט"ז עמ' 287 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"לִשְׁמִהּ" רַק בִּלְקִיחַת הַגִּזְבָּר

וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה

לִי – לִשְׁמִי (כה, ב. ובפרש"י)

וְהַיְנוּ, שֶׁצָּרִיךְ לָתֵת אֶת הַתְּרוּמָה בְּכַוָּנָה "לִשְׁמָהּ". וְקָשֶׁה, הֲרֵי הַדִּין לְגַבֵּי תְּרוּמַת הַמִּזְבֵּחַ (דְּבִיהּ עַסְקִינָן כִּדְפֵרֵשׁ רש"י "ג' תְּרוּמוֹת אֲמוּרוֹת כָּאן") הוּא שֶׁלּוֹקְחִים מֵהַנּוֹתֵן גַּם בְּעַל־כָּרְחוֹ (שֶׁהֲרֵי "מְמַשְׁכְּנִין עַל הַשְּׁקָלִים"), וּכְשֶׁנּוֹתֵן בְּעַל־כָּרְחוֹ וַדַּאי אֵינוֹ מְכַוֵּן לִשְׁמָהּ?

וְיֵשׁ לוֹמַר: דְּבָאֱמֶת הַכַּוָּנָה דְּ"לִשְׁמָהּ" אֵינָהּ דִּין בְּנוֹתֵן הַתְּרוּמָה, כִּי־אִם בִּלְקִיחַת הַגִּזְבָּר, וְכִלְשׁוֹן הַכָּתוּב "וְיִקְחוּ לִי" (וְלֹא "וְיִתְּנוּ לִי"), וְהַיְנוּ דְּהַגִּזְבָּר צָרִיךְ לְכַוֵּן לָקַחַת מֵהַנּוֹתֵן לִשְׁמָהּ. וְהַטַּעַם שֶׁבַּנְּתִינָה אֵינוֹ נוֹגֵעַ הַכַּוָּנָה דְּ"לִשְׁמָהּ" וְרַק הַגִּזְבָּר צָרִיךְ לָקַחַת לִשְׁמָהּ, יֵשׁ לוֹמַר:

כְּדֵי שֶׁנִּכְסֵי הָאָדָם יְקֻדָּשׁוּ וְיֵחָשְׁבוּ כְּנִכְסֵי שָׁמַיִם, צָרִיךְ שְׁנֵי דְּבָרִים: לְהַעֲבִירָם מֵרְשׁוּת הַדְּיוֹט, וּלְהַקְדִּישָׁם לְנִכְסֵי שָׁמַיִם. וְעַל־דֶּרֶךְ לְשׁוֹן הַכָּתוּב "סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב".

וְהִנֵּה, כְּשֶׁהַדָּבָר נִמְצָא עֲדַיִן בִּרְשׁוּת הַדְּיוֹט, אֵינוֹ נוֹגֵעַ כַּוָּנוֹתָיו

שפתי חכמים

כה (ב) **א** דְּהָא כָּל דָּבָר שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁלּוֹ הוּא: **ב** בָּא לוֹמַר, שֶׁאַל תִּפְרְשֵׁהוּ לְשׁוֹן תְּרוּמָה וְהַגְּבָּהָה כְּמוֹ 'שׁוֹק הַתְּרוּמָה' (רא"ם): **ג** דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ"י, כֵּיוָן דִּתְרוּמָה דְּהָכָא הוּא הַפְרָשָׁה, וְאִם כֵּן נֹאמַר שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ קִצְבָּה כְּמוֹ תְּרוּמַת גֹּרֶן וְיֶקֶב, לָכֵן פֵּירֵשׁ 'מִמָּמוֹנָם', וְאֵין כָּאן שׁוּם קִצְבָּה. אִי נַמִּי דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ"י, כֵּיוָן שֶׁפֵּירוּשׁ תְּרוּמָה הַפְרָשָׁה, הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר בְּתִחִלָּה עִנְיַן הַפְרָשָׁתָם וְאַחַר כָּךְ הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב 'וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה'. וּמִלַּת 'מִמָּמוֹנָם' שֶׁמּוֹסִיף רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק, מִשּׁוּם דְּקָשֶׁה לוֹ דִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל פָּסוּק מַשְׁמַע שֶׁהַתְּרוּמָה יִהְיֶה מִגּוּף הָאִישׁ, כְּדִכְתִיב 'מֵאֵת כָּל אִישׁ', וְזֶה אֵינוֹ, דְּהַהַפְרָשָׁה וַאֲשֶׁר יוּפְרַשׁ מִמֶּנּוּ רָאוּי לִהְיוֹת מִמִּין אֶחָד, לָכֵן פֵּירֵשׁ 'יַפְרִישׁוּ לִי מִמָּמוֹנָם נְדָבָה'. וּ'מֵאֵת כָּל אִישׁ' לֹא קָאֵי אַמִּלַּת 'תְּרוּמָה' דְּלְעֵיל מִינַּיהּ, אֶלָּא קָאֵי אַ'יִּדְּבֶנּוּ' דְּלְמַטָּה. וּמִפְּנֵי שֶׁהַהַפְרָשָׁה אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה בְּחִיּוּב, אָמַר שֶׁהִיא נְדָבָה, כַּנִּרְמָז מֵ'אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ' (רא"ם): **ד** כְּאִלּוּ אָמַר 'יִנְדְּבֶנּוּ', וְהַנּוּ"ן מוּבְלַעַת בִּדְגֵשׁ הַדָּלֶ"ת: **ה** פֵּירוּשׁ, רְמוּזוֹת. וְלֹא פֵּירֵשׁ כָּאן כִּי אִם תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהִיא נְדִבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד, דְּאִם לֹא כֵּן 'תְּרוּמָתִי' 'זוֹאת הַתְּרוּמָה' לָמָּה לִי, הֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב 'וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ, זָהָב' וגו': **ו** דִּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כּוּלָּן שֶׁל צֶמֶר הָיוּ, אֶלָּא שֶׁחֲלוּקִין בְּצִבְעָן. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, דְּאַבְנֵי שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלּוּאִים הַנִּשְׂיאִים הֵבִיאוּ, וְרַשִׁ"י לָא קָחֲשִׁיב אֶלָּא מַה שֶׁהַצִּבּוּר נָדְבוּ: תורה ג

שֶׁל הַנּוֹתֵן, דְּהָעִקָּר הוּא שֶׁיּוֹסֵר מֵרְשׁוּת הַהֶדְיוֹט, וְלָזֶה לֹא צָרִיךְ כַּוָּנָה כִּי־אִם הַעֲבָרָה בְּפֹעַל מֵרְשׁוּתוֹ. וְלָכֵן בִּנְתִינַת הַתְּרוּמָה אֵינוֹ נוֹגֵעַ הַכַּוָּנָה דְּ"לִשְׁמָהּ" כִּי הָעִקָּר הוּא שֶׁהַתְּרוּמָה תֶּעֱבַר מֵרְשׁוּתוֹ.

אֲבָל כְּדֵי לְהַקְדִּישׁ אֶת הַחֵפֶץ - שֶׁיֵּחָשֵׁב כְּנִכְסֵי שָׁמַיִם, אָז לֹא מַסְפִּיק הַהוֹצָאָה מֵרְשׁוּת הַהֶדְיוֹט אֶלָּא צָרִיךְ לְהַעֲלוֹתוֹ וּלְהַקְדִּישׁוֹ, וְלָזֶה צָרִיךְ גַּם כַּוָּנָה. וְלָכֵן הַגִּזְבָּר שֶׁמַּעֲבִירוֹ לִרְשׁוּת הַהֶקְדֵּשׁ צָרִיךְ לְכַוֵּן "לִשְׁמָהּ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש ח"ג עמ' 908 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַכַּוָּנָה בִּלְקִיחַת הַצְּדָקָה

וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה

לִי – לִשְׁמִי (כה, ב. ובפרש"י)

יְדוּעָה הַקּוּשְׁיָא מַדּוּעַ נֶאֱמַר "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", דְּלִכְאוֹרָה הַוָּה־לֵיהּ־לְמֵימַר "וְיִתְּנוּ לִי תְּרוּמָה"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל דֶּרֶךְ הָרֶמֶז, דְּהָא גּוּפָא מַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב, דְּלֹא רַק נְתִינַת הַצְּדָקָה צְרִיכָה לִהְיוֹת "לִשְׁמִי" כִּי־אִם גַּם הַ"וְיִקְחוּ לִי" – לְקִיחַת הַצְּדָקָה צְרִיכָה לִהְיוֹת לְשֵׁם הַקָּבָּ"ה. דְּהִנֵּה זֶה שֶׁהַנּוֹתֵן – הֶעָשִׁיר – צָרִיךְ לִתֵּן צְדָקָה "לִשְׁמִי" – לְשֵׁם הַמִּצְוָה, אֵינוֹ חִדּוּשׁ כָּל־כָּךְ. דְּמִכֵּיוָן שֶׁהַכֶּסֶף הוּא רְכוּשׁוֹ הַפְּרָטִי, וְהִתְגַּעֵ לְהַשִּׂיגוֹ, הֲרֵי כְּשֶׁנִּפְרָד מֵהַכֶּסֶף וְנוֹתְנוֹ לְזוּלָתוֹ, הֲרֵי זֶה (בְּדֶרֶךְ כְּלָל) בִּשְׁבִיל לְקַיֵּם מִצְוַת צְדָקָה "לִשְׁמִי".

אַךְ הֶעָנִי הַלּוֹקֵחַ אֶת הַצְּדָקָה, הֲרֵי הוּא לוֹקְחָהּ לְשֵׁם עַצְמוֹ, לְפַרְנֵס עַצְמוֹ וּבְנֵי בֵּיתוֹ, וְיִתָּכֵן שֶׁלֹּא תִּהְיֶה בָּזֶה כַּוָּנָה "לִשְׁמִי". וְזֶה מַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב שֶׁגַּם הֶעָנִי צָרִיךְ לָקַחַת אֶת הַצְּדָקָה לְשֵׁם הַקָּבָּ"ה.

וְהוּא עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּסה"ק (ראה סה"מ תרכ"ח ד"ה תקעו. ועייג"כ שמו"ר פל"א, ה. תנחומא שם) דְּהַטַּעַם שֶׁבָּרָא הַקָּבָּ"ה אֶת עוֹלָמוֹ בְּאֹפֶן שֶׁהֶעָנִיִּים מְקַבְּלִים אֶת כַּסְפָּם דַּוְקָא מֵהֶעָשִׁירִים הוּא, כִּי אִם הָיָה לְכָלָם אֶת כָּל הַנִּצְרָךְ לָהֶם, לֹא הָיָה בָּעוֹלָם עִנְיַן הַחֶסֶד וְהַצְּדָקָה.

וּלְשֵׁם זֶה צָרִיךְ הֶעָנִי לְקַבֵּל אֶת הַצְּדָקָה, לֹא כִּי עַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה לוֹ פַּרְנָסָתוֹ, אֶלָּא "לִשְׁמִי", דְּעַל־יְדֵי שֶׁהֶעָשִׁיר נוֹתֵן לוֹ הַמָּעוֹת מִתְקַיֵּם עִנְיַן הַצְּדָקָה בָּעוֹלָם.

(ג) **וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת:**

ג וְדָא אַפְּרָשׁוּתָא דִּתְסָבוּן מִנְּהוֹן דַּהֲבָא וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא:

רש"י◄ **זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת וְגוֹ'** • כֻּלָּם בָּאוּ בִּנְדָבָה, אִישׁ אִישׁ מַה שֶּׁנִּדְּבוֹ לִבּוֹ, חוּץ מִן הַכֶּסֶף שֶׁבָּא בְּשָׁוֶה, מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל לְכָל אֶחָד. וְלֹא מָצִינוּ בְּכָל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהֵצְרַךְ שָׁם כֶּסֶף יוֹתֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לח) "וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה וְגוֹ' בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת וְגוֹ'". וּשְׁאָר הַכֶּסֶף[י] הַבָּא שָׁם בִּנְדָבָה, עֲשָׂאוּהָ לִכְלֵי שָׁרֵת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (התוועדויות תשמ"ט כרך ב, עמ' 330 ואילך)

זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת (כה, ג)

נֶאֱמַר בִּסְפָרִים שֶׁיֵּשׁ כָּאן שָׁלוֹשׁ דְּרָגוֹת בְּנוֹתְנֵי צְדָקָה, כַּמְרֻמָּז בְּרָאשֵׁי־הַתֵּיבוֹת: 'זָהָב' - זֶה הַנּוֹתֵן בְּרִיא. 'כֶּסֶף' - (הַנּוֹתֵן רַק) כְּשֶׁיֵּשׁ סַכָּנַת פַּחַד. 'נְחֹשֶׁת' - (הַנּוֹתֵן צְדָקָה רַק כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב־מַרָע, וְזוֹ הִיא) 'נְתִינַת חוֹלֶה שֶׁאָמַר תְּנוּ'.

וּמֵאַחַר שֶׁצְּדָקָה שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁשָּׁלֹשׁ הַדְּרָגוֹת הַלָּלוּ, הֵן בְּעֶצֶם שָׁלֹשׁ דְּרָגוֹת בַּשְּׁלִיחוּת הַכְּלָלִית שֶׁל "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ", לַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם דִּירָה לַקָּבָּ"ה:

"זֶה הַנּוֹתֵן בְּרִיא" - עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים שֶׁהִיא עֲבוֹדָה מְשֻׁלֶּמֶת. "כְּשֶׁיֵּשׁ סַכָּנַת פַּחַד" - כְּשֶׁהָאָדָם מְשֻׁפָּע מֵהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁבָּעוֹלָם, וְרַק עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה פּוֹדֶה אֶת עַצְמוֹ וּמִשְׁתַּחְרֵר מֵהַהַשְׁפָּעָה הַשְּׁלִילִית. "נְתִינַת חוֹלֶה שֶׁאָמַר תְּנוּ" - מַצָּב שֶׁבּוֹ הַנּוֹתֵן מְשֻׁפָּע מֵהָעוֹלָם עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהוּא כְּבָר 'חוֹלֶה'. לָמַדְנוּ כָּאן, שֶׁגַּם חוֹלֶה יָכוֹל לָתֵת צְדָקָה, וְכָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, יִהְיֶה מִי שֶׁיִּהְיֶה, יָכוֹל לְהִשְׁתַּתֵּף בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, הִיא הַמְלָאכָה שֶׁל הַפִּיכַת הָעוֹלָם לְמָכוֹן לִשְׁבִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(ד) **וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים:**

ד וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ וּמְעַזֵּי:

רש"י◄ **וּתְכֵלֶת** • צֶמֶר צָבוּעַ[ח] בְּדַם חִלָּזוֹן, וְצִבְעוֹ יָרֹק (יבמות ד. מנחות מד). **וְאַרְגָּמָן** • צֶמֶר צָבוּעַ מִמִּין צֶבַע שֶׁשְּׁמוֹ

שפתי חכמים

(ג) ז דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ"י, הוֹאִיל וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לִשְׁאָר נְדָבָה, לָמָּה כְּתִיב כָּאן כֶּסֶף. וּמִתָּרֵץ דִּשְׁנֵי מִינֵי כְּסָפִים הָיוּ, וְהָא דְּאָמְרִתְּ הָא לֹא הוּצְרַךְ שָׁם כֶּסֶף יוֹתֵר, זֶה אֵין קוּשְׁיָא, דִּשְׁאָר כֶּסֶף כו': תורה ד

(ד) ח וְכֵן פֵּירוּשׁ שֶׁל 'אַרְגָּמָן', צֶמֶר צָבוּעַ. וְהוֹכָחַת רַשִׁ"י מִבְּגְדֵי כְהוּנָּה שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵאַרְבָּעָה מִינִין הַלָּלוּ, מִתְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ, וְלֹא כְּתִיב בְּהוּ מֵאֵיזֶה מִין הָיוּ, אֶלָּא בִּיחֶזְקֵאל גַּבֵּי לְבִישַׁת כֹּהֲנִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים כָּתַב 'בִּגְדֵי פִשְׁתִּים יִלְבָּשׁוּ וְלֹא יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם

אַרְגְּמָן. **וְשֵׁשׁ** • הוּא פִּשְׁתָּן. **וְעִזִּים** • נוֹצָה שֶׁלּ[ט] עִזִּים, לָכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: וּמְעַזֵּי, הַבָּא מִן הָעִזִּים וְלֹא עִזִּים עַצְמָן, שֶׁתַּרְגּוּם שֶׁל "עִזִּים" - עִזַּיָּא.

(ה) **וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים:**

ה **וּמַשְׁכֵּי דְּדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁכֵּי סַסְגּוֹנָא וְאָעֵי שִׁטִּין:**

רש"י◄ **מְאָדָּמִים** • צְבוּעוֹת הָיוּ אָדֹם לְאַחַר עִבּוּדָן. **תְּחָשִׁים** • (שבת כח) מִין חַיָּה, וְלֹא הָיְתָה אֶלָּא[כ] לְשָׁעָה, וְהַרְבֵּה גְּוָנִים הָיוּ לָהּ, לָכֵן מְתַרְגֵּם "סַסְגּוֹנָא", שֶׁשֵּׁשׁ וּמִתְפָּאֵר בִּגְוָנִים שֶׁלּוֹ. **וַעֲצֵי שִׁטִּים** • וּמֵאַיִן הָיוּ לָהֶם[ל] בַּמִּדְבָּר? פֵּרֵשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא: יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, וְהֵבִיא אֲרָזִים לְמִצְרַיִם וּנְטָעָם, וְצִוָּה לְבָנָיו לִטְּלָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק לא עמוד 146 ואילך) – מתוך 'לקראת שבת'

נָחְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם

וַעֲצֵי שִׁטִּים:

וּמֵאַיִן הָיָה לָהֶם בַּמִּדְבָּר, פֵּרֵשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, וְהֵבִיא אֲרָזִים לְמִצְרַיִם וּנְטָעָם, וְצִוָּה לְבָנָיו לִטְּלָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם (כה, ה. ובפרש"י).

יֵשׁ לְעַיֵּן, הֲרֵי כְּדֵי לְהַשִּׂיג אֲרָזִים לִבְנְיַת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ יְכוֹלִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִקְנוֹתָם מִתַּגְּרֵי הָאֻמּוֹת אוֹ לְקַחְתָּם מִיְּעָרוֹת סְמוּכִים, וְאִם כֵּן מַדּוּעַ הָצְרַךְ יַעֲקֹב אָבִינוּ לְהָבִיא אִתּוֹ אֲרָזִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלִנְטֹעַ אוֹתָם בְּמִצְרַיִם?

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל דֶּרֶךְ הַדְּרוּשׁ, דְּעִנְיָן זֶה פֵּרְשׁוּ "רַבִּי תַּנְחוּמָא" – מִלְּשׁוֹן "נֶחָמָה". שֶׁעָשָׂה כֵּן יַעֲקֹב אָבִינוּ כְּדֵי לְנַחֵם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצָּרַת גָּלוּתָם.

דְּכַאֲשֶׁר הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, בְּגָלוּת קָשָׁה בְּיוֹתֵר, עִם גְּזֵרוֹת כְּ"כָל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ" וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, הִנֵּה זוּ הָיְתָה נֶחָמָתָם כְּשֶׁרָאוּ אֶת הָאֲרָזִים שֶׁנָּטַע יַעֲקֹב.

דְּאַף שֶׁיָּדְעוּ שֶׁהִבְטִיחַ לָהֶם הַקָּבָּ"ה – "אָנֹכִי אַעֲלֶךָ גַּם עָלֹה" (ויגש מו, ד), אֵין זֶה דּוֹמֶה לָזֶה שֶׁרָאוּ בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהִנֵּה יֵשׁ אֲרָזִים שֶׁנָּטַע יַעֲקֹב בְּמִצְרַיִם רַק עַל־מְנָת שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְיִקְחוּ אֲרָזִים אֵלּוּ עִמָּהֶם, וְיִבְנוּ בָּהֶם אֶת הַמִּשְׁכָּן.

(ו) **שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים:**

ו **מִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא בּוּסְמַיָּא לְמִשְׁחָא דְּרְבוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:**

רש"י◄ **שֶׁמֶן לַמָּאֹר** • שֶׁמֶן זַיִת זָךְ[מ] לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד. **בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה** • שֶׁנַּעֲשָׂה לִמְשֹׁחַ כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן[נ] וְהַמִּשְׁכָּן לְקַדְּשׁוֹ, וְהוּצְרְכוּ לוֹ בְּשָׂמִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּ"כִי תִשָּׂא". **וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים** • שֶׁהָיוּ מַקְטִירִין בְּכָל עֶרֶב וּבֹקֶר, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּ"וְאַתָּה תְּצַוֶּה"[ס]. וּלְשׁוֹן "קְטֹרֶת", הַעֲלָאַת קִיטּוֹר וְתִמְרוֹת עָשָׁן.

שפתי חכמים

צֶמֶר', וּמַשְׁמַע דִּבְכָל הַשָּׁנָה הָיוּ לוֹבְשִׁין בִּגְדֵי פִּשְׁתִּים וּבִגְדֵי צֶמֶר וְלֹא שׁוּם מִין אַחֵר, וּבְמִכְבָּסִים כְּתִיב 'אֶת מִכְבְּסֵי הַבַּד שֵׁשׁ מָשְׁזָר', וּבַד הוּא פִּשְׁתִּים, שְׁמַע מִינָּהּ דְּ'שֵׁשׁ' פִּשְׁתִּים, וּמִדְּ'שֵׁשׁ' פִּשְׁתִּים 'תְּכֵלֶת' צֶמֶר, דְּאֵין לוֹמַר אִיפְכָּא, דְּהָא מָצִינוּ בְּהֶדְיָא דְּ'שֵׁשׁ' פִּשְׁתִּים, עַל כָּרְחָךְ 'תְּכֵלֶת' צֶמֶר, וְהוּאִיל שֶׁמָּצִינוּ בְּבִגְדֵי כְּהוּנָּה דְּ'תְּכֵלֶת' צֶמֶר, וַדַּאי 'אַרְגְּמָן' נַמִּי מִין צֶמֶר צְבוּעַ: **ט** דְּאִי קָאֵי אַעוֹרוֹת, הָיָה לוֹ לוֹמַר 'וְעוֹרוֹת שֶׁל עִזִּים'. וְכָתַב 'עִזִּים' בְּמִקּוֹם 'נוֹצָה שֶׁל עִזִּים', מִפְּנֵי שֶׁטָּווּ אוֹתָן מִן הָעִזִּים עַצְמָן', תורה ה

(ה) **י** דְּאִלּוּ מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן, הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר 'אֲדוּמִּים': **כ** וְתַרְגֵּשׁ דִּיחֶזְקֵאל מִין חַיָּה טְמֵאָה הִיא, וְקָלָא אֵילָן שְׁמוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא פֶּרֶק בַּמֶּה מַדְלִיקִין: **ל** (מהר"ץ) פֵּירוּשׁ, מִדִּכְתִיב בִּישַׁעְיָה 'אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה' וגו', מִשְּׁמַע דְּלָעְתִיד יִהְיֶה, אֲבָל עַכְשָׁיו לֹא: תורה ו

(ו) **מ** דְּקִשָּׁה לְרַשִּׁ"י, לַמָּאוֹר' לָמָּה לִי, לְכָךְ פֵּירֵשׁ 'שֶׁמֶן זַיִת זָךְ', שֶׁהָיָה שֶׁמֶן זֶה מְשׁוּנָּה מִשְּׁאָר שְׁמָנִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ, מְגַרְגְּרוֹ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת. וְעוֹד קָשֶׁה, וְלָמָּה הָיָה זֶה הַשֶּׁמֶן שֶׁמַּדְלִיקִין בּוֹ הַנֵּרוֹת מְשׁוּנָּה מִשְּׁאָר שְׁמָנִים, וּמְתָרֵץ 'לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד', שֶׁיּוּכַל לְהַעֲלוֹת תָּמִיד, שֶׁלֹּא יִכְבּוּ: **נ** פֵּירוּשׁ, מִשּׁוּם שֶׁהַבְּשָׂמִים שֶׁל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אֵינָם סְתָם בְּשָׂמִים אֶלָּא בְּשָׂמִים מְיוּחָדִים שֶׁהֵם מָר דְּרוֹר וכו', אֶלָּא שֶׁהַכָּתוּב קִצֵּר וְכָתַב 'לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה' סְתָם, וְהָרְאַ"ם הֶאֱרִיךְ, עַיֵּין שָׁם: **ס** כְּלוֹמַר, שֶׁשָּׁם מְפוֹרָשׁ שֶׁצְּרִיכִים לְהַקְטִיר עֶרֶב וָבֹקֶר, כִּי הַסַּמִּים עַצְמָן אֵינָם מְפוֹרָשִׁים בּוֹרְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶלָּא בְּכִי תִשָּׂא. הָרְאַ"ם הֶאֱרִיךְ בְּפֵירוּשׁוֹ, עַיֵּין שָׁם: תורה ז

(ז) **אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן:**

ז אַבְנֵי בּוּרְלָא וְאַבְנֵי אַשְׁלָמוּתָא לְשַׁקָּעָא בְּאֵפוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא:

רש"י◄ **אַבְנֵי־שֹׁהַם** • שְׁתַּיִם הוּצְרְכוּ שָׁם לְצֹרֶךְ הָאֵפוֹד, הָאָמוּר בְּ"וְאַתָּה תְּצַוֶּה". **מִלֻּאִים** • עַל שֵׁם שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם בַּזָּהָב מוֹשָׁב כְּמִין גֻּמָּא, וְנוֹתְנִין הָאֶבֶן שָׁם לְמַלְּאוֹת הַגֻּמָּא, קְרוּיִים אַבְנֵי מִלֻּאִים, וּמְקוֹם הַמּוֹשָׁב קָרוּי מִשְׁבְּצוֹת. **לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן** • אַבְנֵי הַשֹּׁהַם לָאֵפֹד וְאַבְנֵי הַמִּלֻּאִים לַחֹשֶׁן[ע]. וְחֹשֶׁן וְאֵפוֹד מְפֹרָשִׁים בְּ"וְאַתָּה תְּצַוֶּה", וְהֵם מִינֵי תַּכְשִׁיט.

(ח) **וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם:**

ח וְיַעְבְּדוּן קֻדָּמַי מִקְדְּשָׁא וְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתִּי בֵּינֵיהוֹן:

רש"י◄ **וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ** • וְעָשׂוּ[פ] לִשְׁמִי בֵּית קָדְשָׁה.

(ט) **כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: ס**

ט כְּכֹל דִּי אֲנָא מַחֲזֵי יָתָךְ יָת דְּמוּת מַשְׁכְּנָא וְיָת דְּמוּת כָּל מָנוֹהִי וְכֵן תַּעְבְּדוּן:

רש"י◄ **כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ** • (מנחות כט) כָּאן. **אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן.**[צ] הַמִּקְרָא הַזֶּה מְחֻבָּר לַמִּקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ". **וְכֵן תַּעֲשׂוּ** • (סנהדרין טז. שבועות יד) לְדוֹרוֹת, אִם יֹאבַד אֶחָד מִן הַכֵּלִים, אוֹ כְּשֶׁתַּעֲשׂוּ לִי כְּלֵי בֵּית עוֹלָמִים, כְּגוֹן שֻׁלְחָנוֹת וּמְנוֹרוֹת וְכִיּוֹרוֹת וּמְכוֹנוֹת שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, כְּתַבְנִית אֵלּוּ תַּעֲשׂוּ אוֹתָם. (תוספתא. שבת צח) וְאִם לֹא הָיָה הַמִּקְרָא מְחֻבָּר לַמִּקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ, לֹא הָיָה לוֹ לִכְתֹּב "וְכֵן תַּעֲשׂוּ", אֶלָּא 'כֵּן תַּעֲשׂוּ', וְהָיָה מְדַבֵּר עַל עֲשִׂיַּת אֹהֶל מוֹעֵד וְכֵלָיו.

(י) **וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ:**

י וַיַעְבְּדוּן אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא אֲרֻכֵּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא פְּתֵיהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא רוּמֵהּ:

רש"י◄ **וְעָשׂוּ אֲרוֹן** • כְּמִין אֲרוֹנוֹת שֶׁעוֹשִׂים בְּלֹא רַגְלַיִם, עֲשׂוּיִים כְּמִין אַרְגָּז, שֶׁקּוֹרִין אישקרי"ן, יוֹשֵׁב עַל שׁוּלָיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים קונטרסים כרך א, עמ' 318)

וְעָשׂוּ אָרוֹן... אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וַאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וַאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ (כה, י)

מִידוֹת הָאָרוֹן הָיוּ כֻּלָּן חֲצוּיוֹת, כִּי הָאָרוֹן רוֹמֵז לַתּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה צְרִיכָה לִפְעֹל בָּאָדָם הַלּוֹמֵד תּוֹרָה - אֶת שְׁבִירַת הָרְגִילוּת וְהַמִּדּוֹת הָרָעוֹת שֶׁלּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כו עמוד 175 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מִצְוֹת עֲשׂוּיַת הָאָרוֹן

וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים (כה, י)

בְּהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה כּוֹתֵב הָרַמְבַּ"ם בַּאֲרִיכוּת דִּינֵי עֲשִׂיַּת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ, הַמְּנוֹרָה, הַמִּזְבֵּחַ, הַשֻּׁלְחָן וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהִשְׁמִיט דִּינֵי וְצוּרַת עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן. וּכְמוֹ כֵן בְּ'סֵפֶר הַמִּצְוֹת' מָנָה עֲשִׂיַּת שְׁאָר הַכֵּלִים בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת (כְּחֵלֶק מִמְּצַוַּת־עֲשֵׂה דְּבִנְיַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ), אַף אֵינוֹ מַזְכִּיר כְּלָל עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן.

וְשַׁקְלָא וְטַרְיָא בָּזֶה בַּאֲרָכָה בְּנוֹשְׂאֵי־כְּלֵי הָרַמְבַּ"ם (ועיין מנ"ח מ"ע צה. פי' הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג בסופו פרשה נב. ועוד).

שפתי חכמים

(ז) **ע** שֶׁלֹּא תֹּאמַר אַבְנֵי שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלּוּאִים לָאֵפוֹד וְכֵן לַחוֹשֶׁן, הוּצְרַךְ רַשִׁ"י לְפָרֵשׁ כֵּן. וְכָתַב הָרְאַ"ם, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ אַבְנֵי שֹׁהַם גַּם בַּחֹשֶׁן, כֵּיוָן שֶׁמִּלַּת 'מִלּוּאִים' כּוֹלֶלֶת כָּל אַבְנֵי הַחֹשֶׁן, הִנֵּה גַּם הַשֹּׁהַם בַּכְּלָל, וְאִם כֵּן לֹא אָמַר 'אַבְנֵי שֹׁהַם' רַק בַּעֲבוּר אוֹתָם אַבְנֵי שֹׁהַם שֶׁבָּאֵפוֹד לְבַד: תורה ח

(ח) **פ** דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ"י, לָמָּה כְּתִיב 'לִי', הָא בַּתְּחִלָּה נַמִּי שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא. וּמִתְרֵץ, 'וְעָשׂוּ לִשְׁמִי'. וְהוֹסִיף מִלַּת 'בֵּית', לֹא אֵיזֶה דָּבָר מְקוּדָּשׁ שֶׁיִּהְיֶה, כִּי שֵׁם 'מִקְדָּשׁ' בְּכָל מָקוֹם לֹא יִמָּצֵא כִּי אִם עַל הַבַּיִת הַמְקוּדָּשׁ: תורה ט

(ט) **צ** דַּעַת רַשִׁ"י, שֶׁלֹּא תֹּאמַר כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ' בִּשְׁעַת עֲשִׂיַּת הַמִּשְׁכָּן, אֶלָּא 'אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ' כָּאן, דְּאִם לֹא כֵּן 'אַרְאֶךָ' מִיבְּעֵי לֵיהּ: תורה י

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה בְּאֹפֶן מְחֻדָּשׁ, דִּלְדַעַת הָרַמְבַּ"ם חָלוּק דִּין עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן מֵעֲשִׂיַּת שְׁאָר הַכֵּלִים. דִּשְׁאָר כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ נַעֲשׂוּ לְשֵׁם הָעֲבוֹדָה בָּהֶם, כְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת בַּמְּנוֹרָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וּמִפְּנֵי שֶׁהָעֲבוֹדָה בָּהֶם הִיא מִצְוָה לְדוֹרוֹת, שֶׁפִּיר נִמְנוּ כְּמִצְוַת־עֲשֵׂה, וְנִכְתְּבוּ דִּינֵיהֶם בְּהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה.

אַךְ הָאָרוֹן אֵין בּוֹ עֲבוֹדָה כְּלָל, אֶלָּא שֶׁעַל־יְדֵי שֶׁנִּמְצָא בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הֲרֵי זֶה פּוֹעֵל שֶׁתִּהְיֶה שָׁם הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה. וְהַצִּוּוּי עַל עֲשִׂיָּתוֹ הוּא רַק כְּדֵי לִפְעֹל הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסוֹף פָּרָשַׁת עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן (כה, כב) דַּעֲשִׂיָּתוֹ הִיא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם".

וְהִנֵּה, מָצִינוּ חִלּוּק בֵּין בֵּית עוֹלָמִים וְהַמִּשְׁכָּן (הַמִּשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, מִשְׁכַּן שִׁילֹה וְכַיּוֹ"ב). דְּבַזְּמַן שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם הָאָרוֹן הָיָה לַמִּשְׁכָּן דִּין "בָּמָה גְּדוֹלָה" בִּלְבַד (תוספתא זבחים ספי"ג. וראה גם מאירי מגילה ט, ב). מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּבֵית עוֹלָמִים הִנֵּה גַּם לְאַחֲרֵי שֶׁנִּטַּל מִשָּׁם הָאָרוֹן, נִשְׁאֲרָה שְׁכִינָה בַּמָּקוֹם הַהוּא וּקְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם (כמ"ש הרמב"ם בסוף פרק ו' מֵהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה).

וּמִטַּעְתָּה יֵשׁ לוֹמַר, דִּלְאַחַר שֶׁנִּבְנָה בֵּית עוֹלָמִים וְנִקְבְּעָה שָׁם הַקְּדֻשָּׁה לְעוֹלָם, מִמֵּילָא אֵין הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה תְּלוּיָה בָּאָרוֹן, וְאֵין מִצְוָה בַּעֲשִׂיַּת הָאָרוֹן. כִּי כָּל עִקַּר עֲשִׂיָּתוֹ הוּא רַק לִפְעֹל הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה כַּנַּ"ל. וְלָכֵן לֹא הֵבִיא הָרַמְבַּ"ם דִּינֵי עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן בְּהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, וְלֹא מְנָאָהּ בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת מִכֵּיוָן שֶׁאֵין בַּעֲשִׂיָּתָהּ מִצְוָה לְדוֹרוֹת. וְאָתֵי שַׁפִּיר.

(יא) **וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמֵחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב:**

יא **וְתֶחֱפֵי יָתֵהּ דְּהַב דְּכֵי מִגּוֹ וּמִבָּרָא תַּחַפְּנֵהּ וְתַעְבֵּד עֲלוֹהִי זֵיר דְּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר:**

רש"י◄ **מִבַּיִת וּמֵחוּץ תְּצַפֶּנּוּ•** (יומא עב) שְׁלֹשָׁה אֲרוֹנוֹת עָשָׂה בְּצַלְאֵל: ב' שֶׁל זָהָב וְא' שֶׁל עֵץ, וְד' כְּתָלִים וְשׁוּלַיִם לְכָל אֶחָד, וּפְתוּחִים מִלְּמַעְלָה. נָתַן שֶׁל עֵץ בְּתוֹךְ שֶׁל זָהָב וְשֶׁל זָהָב בְּתוֹךְ שֶׁל עֵץ, וְחִפָּה שִׁפְתוֹ הָעֶלְיוֹנָה[ר] בְּזָהָב. נִמְצָא מְצֻפֶּה מִבַּיִת וּמֵחוּץ (שם תנחומא.

שמות רבה) **• זֵר זָהָב•** כְּמִין כֶּתֶר מֻקָּף לוֹ סָבִיב לְמַעְלָה מִשְּׁפָתוֹ, שֶׁעָשָׂה הָאָרוֹן הַחִיצוֹן גָּבֹהַּ מִן הַפְּנִימִי, עַד שֶׁעָלָה לְמוּל עֲבִי הַכַּפֹּרֶת וּלְמַעְלָה הֵימֶנּוּ מַשֶּׁהוּ. וּכְשֶׁהַכַּפֹּרֶת שׁוֹכֶב עַל עֲבִי הַכְּתָלִים, עוֹלֶה הַזֵּר לְמַעְלָה מִכָּל עֲבִי הַכַּפֹּרֶת כָּל שֶׁהוּא, וְהוּא סִימָן לְכֶתֶר תּוֹרָה.

(יב) **וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית:**

יב **וְתַתִּיךְ לֵהּ אַרְבַּע עִזְקָן דְּדְהַב וְתִתֵּן עַל אַרְבַּע זְוָיָתֵהּ וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סִטְרֵהּ חַד וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סִטְרֵהּ תִּנְיָנָא:**

רש"י◄ **וְיָצַקְתָּ•** לְשׁוֹן הַתָּכָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. **פַּעֲמֹתָיו•** כְּתַרְגּוּמוֹ: זְוָיָתֵהּ, וּבַזָּוִיּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת סָמוּךְ לַכַּפֹּרֶת, הָיוּ נְתוּנִים שְׁתַּיִם מִכָּאן וּשְׁתַּיִם מִכָּאן לְרָחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן, וְהַבַּדִּים נְתוּנִים בָּהֶם, וְאָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן מַפְסִיק בֵּין הַבַּדִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי בֵּין בַּד לְבַד, שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם הַנּוֹשְׂאִים אֶת הָאָרוֹן מְהַלְּכִין בֵּינֵיהֶם, וְכֵן מִפֹּרֶשׁ בִּ'מְנָחוֹת' בְּפֶרֶק "שְׁתֵּי הַלֶּחֶם". **וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל צַלְעוֹ הָאֶחָת•** הֵן הֵן הָאַרְבַּע טַבָּעוֹת שֶׁבְּתְחִלַּת הַמִּקְרָא, וּפֵרַשׁ לְךָ הֵיכָן הָיוּ, וְהַוָּי"ו זוֹ יְתֵרָה הִיא, וּפִתְרוֹנוֹ כְּמוֹ "שְׁתֵּי טַבָּעוֹת", וְיֵשׁ לְךָ לְיַשְּׁבָהּ כֵּן: **וּשְׁתֵּי מִן הַטַּבָּעוֹת הָאֵלּוּ עַל צַלְעוֹ הָאֶחָת. צַלְעוֹ• צִדּוֹ.**

(יג) **וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב:**

יג **וְתַעְבֵּד אֲרִיחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא:**

רש"י◄ **בַּדֵּי•** מוֹטוֹת.

שפתי חכמים

(יא) **ק** וְאִם תֹּאמַר, מְנָא לֵיהּ לְרַשִׁ"י, דִּלְמָא לֹא הָיָה רַק אֶחָד, וְהָיָה מְצוּפֶּה מִבַּיִת וּמֵחוּץ בְּזָהָב כְּדַרְכָּן שֶׁהַצּוֹרְפִים עוֹשִׂים (מהר"ן). וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּבְפָרָשָׁה זוֹ שֶׁל עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן שֶׁהָיוּ מוּנָּחִין בּוֹ הַלּוּחוֹת יֵשׁ בּוֹ כָּל אוֹתִיּוֹת שֶׁל אָלֶ"ף בֵּי"ת, לְפִי שֶׁבַּלּוּחוֹת יֵשׁ כָּל הַתּוֹרָה, וּלְכָךְ רוֹמֵז בְּפָרָשָׁה זוֹ הָאָלֶ"ף בֵּי"ת שֶׁהוּא כָּל הַתּוֹרָה לְבַד מִן הַגִּימֶ"ל שֶׁאֵין בּוֹ, וּמַאי טַעְמָא אֵין בּוֹ גִּימֶ"ל, אֶלָּא וַדַּאי לֹא צָרִיךְ לְרַמֵּז הַגִּימֶ"ל לְפִי שֶׁהָאָרוֹן עַצְמוֹ הָיָה גִּימֶ"ל. אִי נַמִּי לְכֵן כָּתַב הַקְּרָא 'תְּצַפֶּנּוּ' יְתֵירָה, שֶׁאַחַר כָּךְ תְּצַפֶּה שִׁפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה; כְּלוֹמַר, שְׁלֹשָׁה אֲרוֹנוֹת הָיוּ, וְהָיָה נוֹתְנָן זֶה לְתוֹךְ זֶה, וּמִמֵּילָא הָיָה מְצוּפֶּה מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ לְבַד שִׁפָּה הָעֶלְיוֹנָה, וְאַחַר כָּךְ הָיָה מְצַפֶּה אֶת שִׁפָתוֹ: תורה יב

(יב) **ר** אֲבָל אִי הֲווּ שְׁנַיִם מִכָּאן וּשְׁנַיִם מִכָּאן לְאָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן לֹא הָיוּ יְכוֹלִין שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם הַנּוֹשְׂאִין לֵילֵךְ זֶה בְּצַד זֶה, לְפִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּינֵיהֶם אֶלָּא אַמָּה וָחֵצִי: תורה יג

(יד) וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם:

יד וְתָעֵל יָת אַרְיַחֲיָא בְּעִזְקָתָא עַל סִטְרֵי אֲרוֹנָא לְמִטַּל יָת אֲרוֹנָא בְּהוֹן:

(טו) בְּטַבָּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ:

רש"י◄ לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ ש• (יומא שם) לְעוֹלָם.

טו בְּעִזְקָתָא דַּאֲרוֹנָא יְהוֹן אַרְיַחֲיָא לָא יְעִדּוּן מִנַּהּ:

(טז) וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:

רש"י◄ וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן• כְּמוֹ: בָּאָרוֹן. הָעֵדֻת• הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא לְעֵדוּת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם, שֶׁצִּוִּיתִיתי אֶתְכֶם מִצְוֹת הַכְּתוּבוֹת בָּהּ.

טז וְתִתֵּן בַּאֲרוֹנָא יָת סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָךְ:

◆ יום שני כ"ט שבט ◆

(יז) וְעָשִׂיתָ כַפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ:

יז וְתַעְבֵּד כַּפֻּרְתָּא דְּדָהַב דְּכִי תַרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא אֲרֻכַּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא פְּתָיַהּ:

רש"י◄ כַּפֹּרֶת• כִּסּוּי עַל הָאָרוֹן, שֶׁהָיָה פָּתוּחַ מִלְּמַעְלָה, וּמַנִּיחוֹ עָלָיו כְּמִין דַּף. אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ• כְּאָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן, וְרָחְבָּהּ כְּרָחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן, וּמֻנַּחַת עַל עָבִי הַכְּתָלִים אַרְבַּעְתָּם. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָתַן שִׁעוּר לְעָבְיָהּ, פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּא שֶׁהָיָה עָבְיָהּ טֶפַח (סוכה ה)•.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 164)

שֶׁהָיָה עָבְיָהּ טֶפַח (רש"י כה, יז) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מָה רָאָה רַשִׁ"י לְפָרֵשׁ שִׁעוּר עֹבִי הַכַּפֹּרֶת. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהֻקְשָׁה לוֹ: מַדּוּעַ נֶאֱמַר לְעֵיל (פסוק י) "**וְעָשׂוּ** אֲרוֹן", בְּנִגּוּד לְמַה שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׁאָר הַכֵּלִים "**וְעָשִׂיתָ**". וּמִתָּרֵץ, שֶׁעֹבִי הַכַּפֹּרֶת הָיָה טֶפַח, וְאֵין בְּכֹחוֹ שֶׁל אָדָם אֶחָד לַעֲבֹד וְלַעֲשׂוֹת חֲתִיכַת זָהָב רַבַּת־מִשְׁקָל כָּזֶה.

(יח) וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת:

יח וְתַעְבֵּד תְּרֵין כְּרוּבִין דְּדָהָב נְגִיד תַּעְבֵּד יָתְהוֹן מִתְּרֵין סִטְרֵי כַּפֻּרְתָּא:

רש"י◄ כְּרֻבִים• דְּמוּתב פַּרְצוּף תִּינוֹק לָהֶם. מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה• שֶׁלֹּא תַּעֲשֵׂם בִּפְנֵי עַצְמָם וּתְחַבְּרֵם בְּרָאשֵׁי הַכַּפֹּרֶת לְאַחַר עֲשִׂיָּתָם כְּמַעֲשֵׂה צוֹרְפִים, שֶׁקּוֹרִין שולדרי"ץ, אֶלָּא הַטֵּל זָהָב הַרְבֵּה בִּתְחִלַּת עֲשִׂיַּת הַכַּפֹּרֶת וְהַכֵּה בְּפַטִּישׁ וּבְקַרְנָס בָּאֶמְצַע, וְרָאשֵׁין בּוֹלְטִין לְמַעְלָה, וְצַיֵּר הַכְּרוּבִים בִּבְלִיטַת קְצוֹתָיו. מִקְשָׁה• בטדי"ץ בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ (דניאל ה' ו) "דָּא לְדָא נָקְשָׁן". קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת• רָאשֵׁיג הַכַּפֹּרֶת.

יח וְתַעְבֵּד תְּרֵין כְּרוּבִין דְּדָהָב נְגִיד תַּעְבֵּד יָתְהוֹן מִתְּרֵין סִטְרֵי כַּפֻּרְתָּא:

שפתי חכמים

(טו) ש מִדִּכְתִיב בַּתְּחִלָּה 'בְּטַבָּעוֹת הָאָרוֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים', לָמָּה לֵיהּ לְמִכְתַּב אַחַר כָּךְ 'לֹא יָסוּרוּ מִמֶּנּוּ': תורה טז

(טז) ת הִקְשָׁה הָרַאי"ם, דְּהָא בְּסִיפּוּר הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן בְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי כְּתִיב 'וְיִתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֶל הָאָרוֹן', וְשָׁם פֵּירֵשׁ 'אֶת הָעֵדוּת', הַלּוּחוֹת. וְעוֹד, וַהֲלֹא לֹא נִכְתַּב סֵפֶר תּוֹרָה אֶלָּא עַד סוֹף הָאַרְבָּעִים שָׁנָה וכו'. וְנִרְאֶה לִי, מִדִּכְתִיב 'אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ', שֶׁהוּא לְשׁוֹן עָתִיד' וְהָא עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כְּבָר נִתְּנוּ, וְאַף אִם נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת מִסְּתָמָא הָיָה מֹשֶׁה כָּתְבָן אוֹ הָיָה מִתְפַּלֵּל שֶׁיַּחֲזוֹר הַלּוּחוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיוּ, אֶלָּא וַדַּאי עַל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ קָאֵי, שֶׁהוּא עָתִיד לִכְתּוֹב: תורה יז

(יז) א מִגְּזֵירָה שָׁוָה, דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי 'פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת', וּכְתִיב 'עַל פְּנֵי יִצְחָק', וְכָל 'פָּנִים' לְכָל הַפָּחוֹת טֶפַח. גְּמָרָא: תורה יח

(יח) ב מִדִּכְתִיב 'כְּרֻבִים' קָרֵינַן 'כְּרַבְיָא', פֵּירוּשׁ כְּנַעַר, כִּי תַּרְגּוּם 'תִּינוֹק' הוּא 'רַבְיָא', וְכָ"ף שֶׁל 'כְּרוּבִים' הוּא כָּ"ף הַדִּמְיוֹן: ג שֶׁהֵם קְצוֹת הָאוֹרֶךְ וְלֹא קְצוֹת הָרוֹחַב, כִּי אָז יְחוּיַב שֶׁיִּהְיֶה אֲחוֹרֵי הַכְּרוּב הָאֶחָד לְצַד אֹהֶל מוֹעֵד, וְאֵין זֶה נָכוֹן. וְעוֹד, כִּי כְּתִיב 'וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים', וְאִם יִהְיֶה אֲחוֹרֵי הַכְּרוּב הָאֶחָד אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִהְיֶה גּוּפוֹ מַבְדִּיל בֵּין מְקוֹם יְצִיאַת הַדִּיבּוּר וּבֵין הָאֹהֶל: תורה יט

(יט) וְעֲשֵׂה כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו:

יט וְעַבֵּד כְּרוּבָא חַד מִסְּטַרָא מִכָּא וּכְרוּבָא חַד מִסְּטַרָא מִכָּא מִן כַּפֹּרְתָּא תַּעְבְּדוּן יָת כְּרוּבַיָּא עַל תְּרֵין סְטְרוֹהִי:

רש"י ◄ וַעֲשֵׂה כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה • שֶׁלֹּא תֹּאמַר שְׁנֵי כְּרוּבִים לְכָל קָצֶה וְקָצֶה. לָכֵן הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ: "כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה". מִן הַכַּפֹּרֶת • עַצְמָהּ תַּעֲשֶׂה אֶת הַכְּרוּבִים, זֶהוּ פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל "מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אוֹתָם", שֶׁלֹּא תַּעֲשֵׂם בִּפְנֵי עַצְמָם וּתְחַבְּרֵם לַכַּפֹּרֶת.

(כ) וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים:

כ וִיהוֹן כְּרוּבַיָּא פְּרִיסָן גַּדְפֵיהוֹן לְעֵלָּא מְטַלִּין בְּגַדְפֵיהוֹן עַל כַּפֹּרְתָּא וְאַפֵּיהוֹן חַד לְקֳבֵל חַד לְקֳבֵל כַּפֹּרְתָּא יְהוֹן אַפֵּי כְּרוּבַיָּא:

רש"י ◄ פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם • שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה כַּנְפֵיהֶם שׁוֹכְבִים, אֶלָּא[ד] פְּרוּשִׂים וּגְבֹהִים לְמַעְלָה אֵצֶל רָאשֵׁיהֶם, שֶׁיְּהֵא עֲשָׂרָה טְפָחִים[ה] בֶּחָלָל שֶׁבֵּין הַכְּנָפַיִם לַכַּפֹּרֶת, כִּדְאִיתָא בְּ"סֵכָּה" (דף ה).

(כא) וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:

כא וְתִתֵּן יָת כַּפֹּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא מִלְּעֵלָּא וּבַאֲרוֹנָא תִּתֵּן יָת סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָךְ:

רש"י ◄ וְאֶל הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת • לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה נִכְפַּל, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "וְנָתַתָּ אֶל הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת"? וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבָּא לְלַמֵּד שֶׁבְּעוֹדוֹ אָרוֹן לְבַדּוֹ בְּלֹא כַּפֹּרֶת, יִתֵּן תְּחִלָּה הָעֵדוּת לְתוֹכוֹ וְאַחַר־כָּךְ יִתֵּן אֶת הַכַּפֹּרֶת עָלָיו, אֲבָל לְהָרַמְבַּ"ן הַכַּפֹּרֶת הִיא חֵלֶק מֵהָאָרוֹן, וְכִלְשׁוֹנוֹ "אָרוֹן יִקָּרֵא גַּם בִּהְיוֹת הַכַּפֹּרֶת עָלָיו" (ועיין שם איך מפרש הפסוק).

וְנִפְקָא־מִינָהּ הֵאֵם בִּשְׁעַת עֲשִׂיַּת הַכַּפֹּרֶת הָיוּ צְרִיכִים לְכַוֵּן לְשֵׁם עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן אוֹ לְשֵׁם עֲשִׂיַּת כַּפֹּרֶת.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה ע"פ פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין בארוכה לקו"ש ח"ד ענ' 1346 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַקֶּשֶׁר בֵּין יִשְׂרָאֵל לְהַקָּבָּ"ה

וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: (כה, כא)

נָחְלְקוּ רַשִׁ"י וְהָרַמְבַּ"ן בְּגֶדֶר הַכַּפֹּרֶת, דִּלְרַשִׁ"י הַכַּפֹּרֶת הִיא כְּלִי בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, וְלָכֵן מְפָרֵשׁ פָּסוּק זֶה "שֶׁבְּעוֹדוֹ אָרוֹן לְבַדּוֹ בְּלֹא כַּפֹּרֶת, יִתֵּן תְּחִלָּה הָעֵדוּת לְתוֹכוֹ וְאַחַר־כָּךְ יִתֵּן אֶת הַכַּפֹּרֶת עָלָיו", אֲבָל לְהָרַמְבַּ"ן הַכַּפֹּרֶת הִיא חֵלֶק מֵהָאָרוֹן, וְכִלְשׁוֹנוֹ "אָרוֹן יִקָּרֵא גַּם בִּהְיוֹת הַכַּפֹּרֶת עָלָיו" (ועיין שם איך מפרש הפסוק).

וְנִפְקָא־מִינָהּ הֵאֵם בִּשְׁעַת עֲשִׂיַּת הַכַּפֹּרֶת הָיוּ צְרִיכִים לְכַוֵּן לְשֵׁם עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן אוֹ לְשֵׁם עֲשִׂיַּת כַּפֹּרֶת.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה ע"פ פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים:

תַּכְלִית הַמִּשְׁכָּן וְהָאָרוֹן שֶׁבּוֹ, הָיָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם" שֶׁה'־יִתְבָּרֵךְ יִשְׁכֹּן בְּתוֹכְכֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וְהַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ שָׁרְתָה שְׁכִינָה הָיָה כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים", מֵעַל הַכַּפֹּרֶת.

אָמְנָם כְּדֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַרְגִּישׁוּ אֶת הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה שֶׁבֵּינֵיהֶם זֶהוּ רַק עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, וְלָכֵן מְפָרֵשׁ הָרַמְבַּ"ן שֶׁהַכַּפֹּרֶת שֶׁשָּׁם שָׁרְתָה שְׁכִינָה, הָיְתָה חֵלֶק מֵהָאָרוֹן שֶׁשָּׁם הָיוּ שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית, הַתּוֹרָה. כִּי רַק עַל יְדֵי הַתּוֹרָה מַרְגִּישִׁים אֶת הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה.

אַךְ בֶּאֱמֶת הַקָּבָּ"ה שׁוֹרֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם אִם אֵינָם לוֹמְדִים תּוֹרָה (אַף שֶׁאָז אֵינָם מַרְגִּישִׁים אֶת הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה), כִּי

שפתי חכמים

(כ) ד וְיִהְיֶה 'פּוֹרְשֵׂי' כְּמוֹ 'פְּרוּשֵׂי', כִּי אֵינָם בַּעֲלֵי חַיִּים. וְהָיָה דַּי לוֹמַר 'פּוֹרְשֵׂי' כְּמוֹ 'פְּרוּשֵׂי', אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁפֵּירוּשׁ 'פּוֹרְשֵׂי' שָׁב אֶל הַכְּרוּבִים, וּפֵירוּשׁ 'פְּרוּשֵׂי' שָׁב אֶל הַכְּנָפַיִם, לְפִיכָךְ הוּצְרַךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כַּנְפֵיהֶם שׁוֹכְבִים, שֶׁיָּשׁוּב אֶל הַכְּנָפַיִם:

ה לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין הַמִּשְׁכָּן כִּשְׁלִישׁ הַמִּקְדָּשׁ, וּמִקְדָּשׁ הָיָה גָּבְהוֹ שְׁלֹשִׁים אַמּוֹת, וְהַכְּרוּבִים מַגִּיעוֹת עַד שְׁלִישׁ שֶׁהוּא עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְהַמִּשְׁכָּן גֹּבַהּ עֶשֶׂר אַמּוֹת שֶׁהֵם שִׁשִּׁים טְפָחִים, לָכֵן צְרִיכִין הַכְּרוּבִים לְהַגִּיעַ עַד שְׁלִישׁ הַמִּשְׁכָּן שֶׁהוּא עֶשְׂרִים טְפָחִים, וְאָרוֹן גָּבְהוֹ אַמָּה וְחֵצִי שֶׁהוּא תִּשְׁעָה טְפָחִים, וְטֶפַח שֶׁל כַּפֹּרֶת, הֲרֵי עֶשְׂרָה: תורה כא

הַקֶּשֶׁר הַפְּנִימִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְקוּב"ה הוּא לְמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר חז"ל "יִשְׂרָאֵל קֹדְמוּ לַתּוֹרָה", וְלָכֵן מְפֹרָשׁ רַשִׁ"י שֶׁהַכַּפֹּרֶת שֶׁשָּׁם שָׁרְתָה הַשְּׁכִינָה הִיא כְּלִי בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, וְהִיא לְמַעְלָה מֵהָאָרוֹן שֶׁשָּׁם הָיוּ הַלּוּחוֹת - הַתּוֹרָה.

(כב) וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כב וֶאֱזַמֵּן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן וֶאֱמַלֵּל עִמָּךְ מֵעִלָּוֵי כַּפֻּרְתָּא מִבֵּין תְּרֵין כְּרוּבַיָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא יָת כָּל דִּי אֶפַקֵּד יָתָךְ לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ **וְנוֹעַדְתִּי** • כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְךָ לְדַבֵּר עִמְּךָ, אוֹתוֹ מָקוֹם אֶקְבַּע לְמוֹעֵד שֶׁאֶבֹא שָׁם לְדַבֵּר אֵלֶיךָ. **וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת** • וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (ויקרא א) "וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר", זֶה הַמִּשְׁכָּן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת. נִמְצְאוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים מַכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה. בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם: (במדבר ז) "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת וְגוֹ'", מֹשֶׁה הָיָה נִכְנָס לַמִּשְׁכָּן, וְכֵיוָן שֶׁבָּא בְּתוֹךְ הַפֶּתַח, קוֹל יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם לְבֵין הַכְּרוּבִים, וּמִשָּׁם יוֹצֵא וְנִשְׁמָע לְמֹשֶׁה בְּאֹהֶל מוֹעֵד. **וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • הֲרֵי רַ"י זוֹ יְתֵרָה וּטְפֵלָה, וְכָמוֹהוּ הַרְבֵּה בַּמִּקְרָא, וְכֹה תִּפְתֹּר: "וְאֵת אֲשֶׁר אֲדַבֵּר עִמְּךָ שָׁם", אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא.

(כג) וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ:

כג וְתַעְבֵּד פָּתוֹרָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין אֲרֻכֵּהּ וְאַמְּתָא פְּתָיֵהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא רוּמֵהּ:

רש"י ◄ **קֹמָתוֹ** • גֹּבַהּ רַגְלָיו עִם עֲבִי הַשֻּׁלְחָן (פסחים קט).

(כד) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב:

כד וְתַחֲפֵי יָתֵהּ דְּהַב דְּכִי וְתַעְבֵּד לֵהּ זֵיר דְּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י ◄ **זֵר זָהָב** • סִימָן לְכֶתֶר מַלְכוּת, שֶׁהַשֻּׁלְחָן שֵׁם עֹשֶׁר וּגְדוּלָּה, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים: 'שֻׁלְחַן מְלָכִים'.

(כה) וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב:

כה וְתַעְבֵּד לֵהּ גְּדַנְפָּא רוּמֵהּ פֻּשְׁכָּא סְחוֹר סְחוֹר וְתַעְבֵּד זֵיר דְּדְהַב לִגְדַנְפֵּהּ סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י ◄ **מִסְגֶּרֶת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: גְּדַנְפָּא, וְנֶחְלְקוּ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בַּדָּבָר. יֵשׁ אוֹמְרִים: לְמַעְלָה הָיְתָה, סָבִיב לַשֻּׁלְחָן, כְּמוֹ לְבַזְבַּזִּין שֶׁבִּשְׂפַת שֻׁלְחַן שָׁרִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְמַטָּה הָיְתָה תְּקוּעָה מֵרֶגֶל לְרֶגֶל, בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשֻּׁלְחָן, וְדֶרֶךְ הַשֻּׁלְחָן שׁוֹכֵב עַל אוֹתָהּ מִסְגֶּרֶת. **וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ** • הוּא זֵר הָאָמוּר לְמַעְלָה, וּפֵרַשׁ לְךָ כָּאן שֶׁעַל הַמִּסְגֶּרֶת הָיְתָה.

(כו) וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו:

כו וְתַעְבֵּד לֵהּ אַרְבַּע עִזְקָן דְּדְהַב וְתִתֵּן יָת עִזְקָתָא עַל אַרְבַּע זְוִיָתָא דִּי לְאַרְבַּע רַגְלוֹהִי:

(כז) לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיךָ הַטַּבָּעֹת לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן:

כז לָקֳבֵל גְּדַנְפָּא יְהֻוְיָן עִזְקָתָא לְאַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא לְמִטַּל יָת פָּתוֹרָא:

רש"י ◄ **לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיךָ הַטַּבָּעֹת** • בָּרַגְלַיִם תְּקוּעוֹת כְּנֶגֶד רָאשֵׁי הַמִּסְגֶּרֶת. **לְבָתִּים לְבַדִּים** • אוֹתָן טַבָּעוֹת יִהְיוּ בָּתִּים לְהַכְנִיס בָּהֶן הַבַּדִּים. **לְבָתִּים**ז • לְצֹרֶךְ בָּתִּים. **לְבַדִּים** • כְּתַרְגּוּמוֹ: לַאֲתָרָא[ח] לַאֲרִיחַיָּא.

שפתי חכמים

(כב) ו אף על פי שאין כתיב 'ואת' כתוב בְּוָא"ו: תורה כג בְּוָא"ו, בְּסֵפֶר תוֹרָה שֶׁל רַשִׁ"י הָיָה

(כז) ז כְּלוֹמַר, שֶׁהֵם יִהְיוּ לְצוֹרֶךְ בָּתִּים בַּעֲבוּר בָּתִּים וּבַדִּים, אֶלָּא הַטַּבָּעוֹת

ח רְאֵ"ם פֵּירֵשׁ שֶׁאֵין הַטַּבָּעוֹת לְבַדִּים:

(כח) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃

כח וְתַעְבֵּד יָת אַרִיחַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא וִיהוֹן נָטְלִין בְּהוֹן יָת פָּתוֹרָא׃

רש״י ◄ **וְנִשָּׂא־בָם** • לְשׁוֹן נִפְעַל, יִהְיֶה נִשָּׂא בָּם אֶת הַשֻּׁלְחָן.

(כט) וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃

כט וְתַעְבֵּד מָגִיסוֹהִי וּבָזִכּוֹהִי וְקַסְוָתֵהּ וּמְכִילָתֵהּ דִּיתְנַסַּךְ בְּהֵן דְּהַב דְּכִי תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃

רש״י ◄ **וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו** • קְעָרוֹתָיו, זֶה הַדְּפוּס, שֶׁהָיָה עָשׂוּי כִּדְפוּס הַלֶּחֶם, וְהַלֶּחֶם הָיָה עָשׂוּי כְּמִין תֵּבָה פְּרוּצָה מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתֶיהָ. שׁוּלַיִם לוֹ לְמַטָּה וְקוֹפֵל מִכָּאן וּמִכָּאן כְּלַפֵּי[ט] מַעְלָה כְּמִין כְּתָלִים, וּלְכָךְ קָרוּי לֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁיֵּשׁ לוֹ פָּנִים רוֹאִין לְכָאן וּלְכָאן, לְצִדֵּי הַבַּיִת מִזֶּה וּמִזֶּה, נוֹתֵן אָרְכּוֹ לְרָחְבּוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן וּכְתָלָיו זְקוּפִים כְּנֶגֶד שְׁפַת הַשֻּׁלְחָן, וְהָיָה עָשׂוּי לוֹ דְּפוּס זָהָב וּדְפוּס בַּרְזֶל. בְּשֶׁל בַּרְזֶל הוּא נָאֶפֶה, וּכְשֶׁמּוֹצִיאוֹ מִן הַתַּנּוּר, נוֹתְנוֹ בְּשֶׁל[כ] זָהָב עַד לְמָחָר בְּשַׁבָּת שֶׁמְּסַדְּרוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן, וְאוֹתוֹ דְּפוּס קָרוּי קְעָרָה. **וְכַפֹּתָיו** • הֵן בָּזִיכִין שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶם לְבוֹנָה. וּשְׁתַּיִם הָיוּ לִשְׁנֵי קוֹמְצֵי לְבוֹנָה שֶׁנּוֹתְנִין עַל שְׁתֵּי הַמַּעֲרָכוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כה) ״וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבוֹנָה זַכָּה״. **וּקְשׂוֹתָיו** • הֵן כְּמִין חֲצָאֵי קָנִים חֲלוּלִים הַנִּסְדָּקִין לְאָרְכָּן. דּוּגְמָתָן עָשָׂה שֶׁל זָהָב וּמְסַדֵּר שְׁלֹשָׁה עַל רֹאשׁ כָּל לֶחֶם שֶׁיֵּשֵׁב לֶחֶם הָאֶחָד עַל גַּבֵּי אוֹתָן הַקָּנִים, וּמַבְדִּילִין בֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם, כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס הָרוּחַ בֵּינֵיהֶם וְלֹא יִתְעַפְּשׁוּ. וּבְלָשׁוֹן עַרְבִּי, כָּל דָּבָר חָלוּל קָרוּי קסו״א.

(ל) וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד׃ פ

ל וְתִתֵּן עַל פָּתוֹרָא לְחֵם אַפָּיָא קֳדָמַי תְּדִירָא׃

רש״י ◄ **לֶחֶם פָּנִים** • שֶׁיֵּשׁ לוֹ פָּנִים כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, וּמִנַּיִן הַלֶּחֶם וְסֵדֶר מַעַרְכוֹתָיו מִפָּרָשִׁים בְּ״אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים״.

◆ יום שלישי ל׳ שבט ◆

(לא) וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃

לא וְתַעְבֵּד מְנַרְתָּא דְּדַהַב דְּכִי נְגִיד תִּתְעַבֵּד מְנַרְתָּא שֵׁדַהּ וּקְנַהּ כַּלִּידָהָא חֵזוּרָהָא וְשׁוּשַׁנָּהָא מִנַּהּ יְהוֹן׃

שפתי חכמים

בַּעֲבוּר בָּתִּים וְהַבָּתִּים בַּעֲבוּר בַּדִּים: תורה כח

(כט) **ט** פֵּירוּשׁ, הַבָּצֵק הָיָה זָקוּף מִכָּאן וּמִכָּאן כְּמִין כְּתָלִים, וּבְאֶמְצַע הָיָה אֲוִיר בֵּינֵיהֶם, וְהוּא כְּמִין חֵי״ת הֲפוּכָה: **י** כְּלוֹמַר, הָיָה נוֹתֵן לֶחֶם הַפָּנִים בִּשְׂפַת הַשֻּׁלְחָן מִמָּשׁ כְּדֵי שֶׁיְּהֵא עֲבִי הַשֻּׁלְחָן נִמְשָׁךְ בְּשָׁוָה לְמַעְלָה עִם לֶחֶם הַפָּנִים, וְכֵן בִּשְׂפָתוֹ הַשְּׁנִיָּה, נִמְצָא שֶׁרוֹאִין לְצִדֵּי הַבַּיִת מִכָּאן וּמִכָּאן, דְּאוֹרֶךְ שֶׁל שֻׁלְחָן עוֹמֵד בְּרוֹחַב שֶׁל מִשְׁכָּן שֶׁהוּא אֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת: **כ** מִדִּכְתִיב ׳קְעָרוֹתָיו׳ מַשְׁמַע שְׁנֵי קְעָרוֹת, וְכֵן בְּכוּלְּהוּ, וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָיוּ יוֹתֵר מֵאֶחָד: **ל** פֵּירוּשׁ, אוֹתָן חֲצָאֵי קָנִים שֶׁהָיוּ מוּנָּחִים בֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם הָיוּ כְּמִין סְכָךְ עַל הַלֶּחֶם, וְאַף שֶׁאֵין נִזְכָּר לֶחֶם כָּאן. וּרְצוֹנוֹ לוֹמַר, שֶׁפֵּירוּשׁ ׳אֲשֶׁר

רש״י◄ **מִקְשָׁה תִּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה•** שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנָּה חוּלִיּוֹת וְלֹא יַעֲשֶׂה קָנֶיהָ וְגֵרוֹתֶיהָ אֲבָרִים אֲבָרִים, וְאַחַר־כָּךְ יַדְבִּיקֵם כְּדֶרֶךְ הַצּוֹרְפִין שֶׁקּוֹרִין שוֹלדרי״ץ, אֶלָּא כֻּלָּהּ בָּאָה מֵחֲתִיכָה אַחַת, וּמַקִּישׁ בְּקַרְנָס וְחוֹתֵךְ בִּכְלֵי הָאֻמָּנוּת וּמַפְרִיד הַקָּנִים אֵילָךְ וָאֵילָךְ. **מִקְשָׁה•** תַּרְגּוּמוֹ ״נְגִיד״, לְשׁוֹן הַמְשָׁכָה, שֶׁמַּמְשִׁיךְ אֶת הָאֲבָרִים מִן הָעֶשֶׂת לְכָאן וּלְכָאן בְּהַקָּשַׁת הַקַּרְנָס. וּלְשׁוֹן ״מִקְשָׁה״, מַכַּת קַרְנָס, בטדי״ץ בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ: (דניאל ה) ״דָּא לְדָא נָקְשָׁן״. **תִּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה•** (תנחומא) מֵאֵלֶיהָ, לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מִתְקַשֵּׁה בָּהּ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: הַשְׁלֵךְ אֶת הַכִּכָּר לָאוּר, וְהִיא נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ. לָכֵן לֹא נִכְתַּב ׳תַּעֲשֶׂה׳ (מנחות כט). **יְרֻכָּהּ•** הוּא הָרֶגֶל שֶׁל מַטָּה הֶעָשׂוּי כְּמִין תֵּבָה, וּשְׁלֹשָׁה הָרַגְלַיִם יוֹצְאִין הֵימֶנָּה וּלְמַטָּה. **וְקָנָהּ•** הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁלָּהּ הָעוֹלֶה בְּאֶמְצַע הַיָּרֵךְ, זָקוּף כְּלַפֵּי מַעְלָה וְעָלָיו נֵר הָאֶמְצָעִי עָשׂוּי כְּמִין בָּזָךְ, לָצוּק הַשֶּׁמֶן לְתוֹכוֹ וְלָתֵת הַפְּתִילָה. **גְּבִיעֶיהָ•** הֵן כְּמִין כּוֹסוֹת שֶׁעוֹשִׂין מִזְּכוּכִית, אֲרֻכִּים וּקְצָרִים, וְקוֹרִין לָהֶם מדירנ״ס, וְאֵלּוּ עֲשׂוּיִין מִזָּהָב וּבוֹלְטִין וְיוֹצְאִין מִכָּל קָנֶה וְקָנֶה כַּמִּנְיָן שֶׁנָּתַן בָּהֶם הַכָּתוּב, וְלֹא הָיוּ בָהּ אֶלָּא לְנוֹי. **כַּפְתֹּרֶיהָ•** כְּמִין תַּפּוּחִים, עֲגֻלִּים סָבִיב, בּוֹלְטִין סְבִיבוֹת הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין לַמְּנוֹרוֹת שֶׁלְּפָנֵי הַשָּׂרִים, וְקוֹרִין לָהֶם פימל״ש, וּמִנְיָן שֶׁלָּהֶם כָּתוּב בַּפָּרָשָׁה: כַּמָּה כַּפְתּוֹרִים בּוֹלְטִין מִמֶּנָּה, וְכַמָּה חָלָק שֶׁבֵּין כַּפְתּוֹר לְכַפְתּוֹר. **וּפְרָחֶיהָ•** צִיּוּרִין עֲשׂוּיִין בָּהּ כְּמִין פְּרָחִים. **מִמֶּנָּה יִהְיוּ•** הַכֹּל מִקְשָׁה, יוֹצֵא מִתּוֹךְ חֲתִיכַת הָעֶשֶׂת, וְלֹא יַעֲשֵׂם לְבַדָּם וְיַדְבִּיקֵם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך א, עמ׳ 174)

תִּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה (כה, לא)

תִּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה: מֵאֵלֶיהָ, לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מִתְקַשֵּׁה בָּהּ, אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה: הַשְׁלֵךְ אֶת הַכִּכָּר לָאוּר וְהִיא נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ (רש״י)

מַדּוּעַ נִתְקַשָּׁה מֹשֶׁה בַּעֲשִׂיַּת הַמְּנוֹרָה דַּוְקָא וְלֹא בַּעֲשִׂיַּת שְׁאָר הַכֵּלִים?

אֶלָּא כִּי הַמְּנוֹרָה הָיְתָה צְרִיכָה לְהָאִיר אֶת חֹשֶׁךְ הָעוֹלָם, וּכְמַאֲמַר רַז״ל (שבת כב) "עֵדוּת הִיא לְבָאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל". וְלָכֵן הוּקְשָׁה לְמֹשֶׁה: אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהָאִיר אֶת חֹשֶׁךְ הָעוֹלָם עַל־יְדֵי מְנוֹרָה גַּשְׁמִית? אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה: אֱמֶת שֶׁאֵין הַדָּבָר בְּכֹחוֹ שֶׁל בֶּן־אָדָם, אַךְ הַשְׁלֵךְ אֶת הַכִּכָּר לְתוֹךְ הָאֵשׁ, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה מִזֶּה מְנוֹרָה.

הַקָּבָּ״ה אוֹמֵר לָאָדָם: אֵינֶנִּי מִסְתַּפֵּק בָּרוּחָנִיּוּת שֶׁלְּךָ, בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלְּךָ, בִּתְפִלָּתְךָ, וּבְקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁלְּךָ. אֲנִי דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ שֶׁגַּם מֵהַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁלְּךָ - תַּעֲשֶׂה לִי מִקְדָּשׁ. אוּלָם לֹא תוּכַל לַעֲשׂוֹתוֹ לְבַדְּךָ; אֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת זֶה. עָלֶיךָ רַק לְהַשְׁלִיךְ אֶת הַזָּהָב שֶׁלְּךָ לְתוֹךְ הָאֵשׁ שֶׁבְּלִבְּךָ, הַיְנוּ - רִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה לַה׳.

(לב) **וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי:**

לב **וְשִׁשָּׁה קָנִין נָפְקִין מִסִּטְרָהָא תְּלָתָא קְנֵי מְנָרָתָא מִסִּטְרַהּ חַד וּתְלָתָא קְנֵי מְנָרָתָא מִסִּטְרַהּ תִּנְיָנָא:**

רש״י◄ **יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ•** לְכָאן וּלְכָאן, בַּאֲלַכְסוֹן נִמְשָׁכִים וְעוֹלִין עַד כְּנֶגֶד גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, שֶׁהוּא קָנֶה הָאֶמְצָעִי, וְיוֹצְאִין מִתּוֹךְ קָנֶה הָאֶמְצָעִי, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה: הַתַּחְתּוֹן אָרֹךְ וְשֶׁל מַעְלָה קָצָר הֵימֶנּוּ וְהָעֶלְיוֹן קָצָר הֵימֶנּוּ, לְפִי שֶׁהָיָה גֹּבַהּ רָאשֵׁיהֶן שָׁוֶה לְגָבְהוֹ שֶׁל קָנֶה הָאֶמְצָעִי הַשְּׁבִיעִי, שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצְאִים הַשִּׁשָּׁה קָנִים.

(לג) **שְׁלֹשָׁה גְּבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח כֵּן לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה:**

לג **תְּלָתָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא חַד חֵזוּר וְשׁוֹשָׁן וּתְלָתָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא חַד חֵזוּר וְשׁוֹשָׁן כֵּן לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִן מְנָרָתָא:**

שפתי חכמים

יְכוּפֶה בָּהֶן׳, מִי שֶׁצָּרִיךְ לְכִיסּוּי, וְהַיְינוּ הַלָּחֶם: תורה ל

(לא) **מ** וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁרָאָה שֶׁנִּתְקַשָּׁה בָּהּ הֶרְאָהוּ מְנוֹרַת אֵשׁ, וְאַף עַל פִּי כֵן נִתְקַשָּׁה בָּהּ, אָמַר לוֹ הַשְׁלֵךְ אֶת הַכִּכָּר לָאוּר, וְזֶה הָיָה עַל יְדֵי בְּצַלְאֵל, וְהִיא נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ בְּפֹעַל, אֲבָל לֹא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּפֵירוּשׁ שֶׁתֵּעָשֶׂה מֵאֵלֶיהָ. וְדָרְשׁוּ כֵּן מִדִּכְתִיב ׳תֵּיעָשֶׂה׳ בְּיוּ״ד, וְלֹא ׳תַּעֲשֶׂה׳. הָרְאֵ״ם הָאֲרִיךְ כָּאן, וַאֲנִי קִצַּרְתִּי: תורה לב

ציור מעשה המנורה לפי שיטת רש"י בפירושו כאן ובמסכת מנחות וכפי שביארו הגאון המקובל רבי עמנואל חי ריקי בספרו "מעשה חושב" וכן הוא לפי ביאור הרמב"ם בפירושו למסכת מנחות

וזה לשון הרמב"ם ז"ל במסכת מנחות פרק ג' משנה ז', ראיתי לצייר בכאן צורת המנורה שלימה. וקודם הציור אני אומר שמסורה בידינו שגובהה שמונה עשר טפחים. ועמוד המנורה עצמה היו בו ארבעה גביעים ושני כפתורים ושלשה פרחים. ונאמר בתורה ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה, ומיעוט רבים שנים, לפיכך התבאר שיש בה שני כפתורים ושני פרחים. והפרח השלישי הוא סמוך לשולי המנורה, והוא מה שנאמר עד יריכה עד פרחה, רצה לומר היסוד שקרא אותו ירך והפרח הסמוך לו[1]. והיו לה שלש רגלים.

והגביע הוא צורת כוס עשוי מקשה שהוא מלמטה צר, ואם תרצה לומר שהוא מחודד כאסטונא הוא כראש אסטונא שניטל ממנו דבר מועט מלמעלה, הכפתור היא דמות כדור שאינו עגול מכל וכל רק שיש בה אורך מעט קרוב לצורת ביצת העוף[2]. ופרח צורת שושן.

ואני מצייר עכשיו הצורה הזאת שהגביעים צורת דבר משולש, והכפתור עגולה, והפרח חצי עגולה, כדי שיהיה קל להצטייר, שאין הכוונה בצורה הזאת להודיע בה צורת הגביע על אמתתו לפי שכבר בארתי אותו לך, אבל הכוונה להודיע בה מספר הגביעים והכפתורים והפרחים ומקומותם והשיעור הנשאר מעמוד המנורה שאין בו שום דבר והמקומות שהיו בהן הפרחים והכפתורים, וכולה איך היתה.

וזו היא צורת כל זה, (ראה הציור ...) ודע שכל הכפתורים שיעור אחד לכולן. וכן הגביעים כולן שוין. והפרחים גם כן.

ונתבאר לך מהצורה הזאת שמספר הגביעים עשרים ושנים, ומספר הפרחים תשעה. ומספר הכפתורים אחד עשר. אמרו, גביעים עשרים ושתים כפתורים אחד עשר פרחים תשעה מעכבין זה את זה.

ואמרו בשיעור גובהה, גובהה של מנורה שמונה עשר טפחים, הרגלים והפרח שלשה, וטפחיים חלק, וטפח שבו[3] גביע כפתור ופרח, וטפחיים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אחד לכאן ואחד לכאן[4] ונמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה[5], טפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים נמשכים ממנו ויוצאים ועולים כנגד גובהה של מנורה, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו נמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה. וטפחיים חלק, נשתיירו שם ג' טפחים שבהן גביעים כפתורים ופרחים[6]. ומאשר ציירנו התבאר לך כל הענין הזה. ומה שנאמר בתורה משוקדים פירושו מעשה שקדים והוא מלאכה ידועה אצל אומני הנחושת שהן מכין בפטיש העשת עד שיהיה כולו שקדים שקדים והוא מעשה מפורסם אין צריך לבאר. (עד כאן לשון הרמב"ם).

(וראה בטור וב"שלחן ערוך יורה דעה" סימן קמ"א ובקש"ע סימן קס"ח ה־ו על דבר איסור עשיית מנורה של שבעה קנים).

---

1) ולשון רש"י, ירכה הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה, ושלשה רגלים יוצאין הימנה ולמטה.

2) ובפרק ג' מהלכות בית הבחירה כתב הרמב"ם, כביצה ששני ראשיה כדין. (עד כאן). ולפירוש מלת "כד", כתב רש"י במסכת חולין דף ס"ד, פלוט"א בלע"ז, שאינו חד אלא ככדור.

3) וזה לשון רש"י במנחות דף כח, ב, וטפח שבו מצד אחד של מנורה גביע, ומצד שני כפתור (פומ"ל בלע"ז), ומצד שלישי פרח. (עד כאן). וכתב עליו ב"מעשה חושב" וזה לשונו, ולדבריו אלו אומר אני, שאף הגביע העליון מהשלושה גביעים והכפתור והפרח היו בטפח העליון בענין זה, והשני-גביעים האחרים היו בשני הטפחים האחרים זה למעלה מזה וכל אחד מהם מקיף את הקנה סביב.

וכאן מקום להעיר שלפי שיטת רש"י מתאים מה שכתב הרמב"ם שכל הכפתורים וכו' שיעור אחד לכולם. ולא יקשה איך יתכן שהכפתור היה טפח, ולעומת זאת היו בטפח אחד גביע וכפתור ופרח.

4) כתב בספר "מעשה חושב" (הוצאת יפה נוף ירושלים תשכ"ה עמוד 123) וזה לשונו, מוכח שהקנים יוצאים על הכפתורים ולא באמצע (כמו שציירו המציירים) וכו', ומקרא נמי מסייענו דכתיב (שמות כה, לה) וכפתור תחת שני הקנים וגו', ולא כתב נגד שני הקנים וכו'.

5) ב"מעשה חושב" כתב, "ונמשכים בעיגול", אבל הרמב"ם צייר הציור בשיפועים, וכן כתב רש"י כאן בפסוק ל"ב "באלכסון נמשכים ועולין עד כנגד גובהה של מנורה".

6) וב"חנוכת הבית" (לרבי משה חפץ) הוכיח שהגביעים שבששת הקנים לא היו מפוזרים באורך הקנים, אלא היו זה אצל זה למעלה, כולם בשוה עם האמצעי.

רש״י◄ **מְשֻׁקָּדִים •** כְּתַרְגּוּמוֹ: מְצַיְּרִים הָיוּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין לִכְלֵי כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁקּוֹרִין ניאל״ר. **וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים • בּוֹלְטִין מִכָּל קָנֶה וְקָנֶה. כַּפְתֹּר וָפָרַח • הָיָה לְכָל קָנֶה וְקָנֶה.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש חכ״א עמ׳ 164 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

צורת גְּבִיעֵי הַמְּנוֹרָה

בְּהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה (פ״ג סה״י) לְאַחֲרֵי שֶׁמְּבָאֵר הָרַמְבַּ״ם צורת הַמְּנוֹרָה, מְסַיֵּם "וְזוֹ הִיא צוּרָתָהּ", וּבְכְתַב־הַיָּד יֵשׁ צִיּוּר הַמְּנוֹרָה. וּמְצִינוּ בָּזֶה דָּבָר תְּמוּהַּ, שֶׁהַגְּבִיעִים מְצֻיָּרִים כְּשֶׁשּׁוּלֵיהֶם לְמַעְלָה וּפִיהֶם לְמַטָּה. וְכֵן הוּא בְּצִיּוּר הַמְּנוֹרָה שֶׁבְּגוּף כתי״ק הָרַמְבַּ״ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיּוֹת (מנחות ספ״ג. צילום ממנה בפיה״מ הוצאת קאפח).

וְטַעֲמָא בָּעֵי, אַמַּאי נִקְבְּעוּ הַגְּבִיעִים בַּמְּנוֹרָה (לְדַעַת הָרַמְבַּ״ם) כְּשֶׁהֵם הֲפוּכִים, וְלֹא כְּאֹפֶן עֲמִידָתָם הָרָגִיל שֶׁשּׁוּלֵי הַגָּבִיעַ לְמַטָּה וּפִיו לְמַעְלָה.

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה עַל־פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲז״ל בְּנוֹגֵעַ לְהַמְּנוֹרָה (מנחות פו, ב) "לֹא לְאוֹרָהּ אֲנִי צָרִיךְ כו׳ עֲדוּת הִיא לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל". וְלָכֵן הָיוּ חַלּוֹנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ "שְׁקוּפִים אֲטוּמִים" (מ״א ו, ד) רְחָבִים מִבַּחוּץ וְצָרִים מִבִּפְנִים (הָפוּךְ מֵחַלּוֹנוֹת רְגִילִים), "כְּדֵי שֶׁתְּהֵא אוֹרָהּ יוֹצֵא מֵהֵיכָל שֶׁתְּאִיר לָעוֹלָם" (ל׳ רש״י כת״י מנחות שם).

וּכְמוֹ כֵן כָּתַב הַ׳בַּחְיֵי׳ (פרשתנו כה, לא) בְּנוֹגֵעַ לִגְבִיעֵי הַמְּנוֹרָה שֶׁהָרֶמֶז בַּגָּבִיעַ הוּא כִּי הוּא "כְּלִי (שֶׁ)מַּשְׁקֶה וּמַרְוֶה". שֶׁכָּל עִנְיַן הַמְּנוֹרָה הִיא לְהַשְׁקוֹת וּלְהַרְווֹת "לָעוֹלָם הַשָּׁפֵל".

וְהִנֵּה בְּדֶרֶךְ־כְּלָל כְּשֶׁגָּבִיעַ עוֹמֵד בְּאֹפֶן רָגִיל כְּשֶׁשּׁוּלָיו לְמַטָּה, אָז נִשְׁאָר הַמַּשְׁקֶה בְּתוֹךְ הַגָּבִיעַ, וְאֵין הָאָדָם יָכוֹל לִשְׁתּוֹת בְּדֶרֶךְ זוֹ. וְרַק כְּשֶׁהוֹפְכוֹ אֶת הַגָּבִיעַ אָז יוּכַל לִשְׁתּוֹת וּלְרַוּוֹת צִמְאוֹנוֹ.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁלָּכֵן נִקְבְּעוּ הַגְּבִיעִים בַּמְּנוֹרָה כְּשֶׁשּׁוּלֵיהֶם לְמַעְלָה, לְהַרְאוֹת שֶׁאֵין הַשְּׁפָעַת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבַּמְּנוֹרָה בִּשְׁבִיל הַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא הִיא "נִשְׁפֶּכֶת" כְּלַפֵּי חוּץ, וּמַשְׁקָה וּמַרְוֶה אֶת הָעוֹלָם הַשָּׁפֵל.

(לד) **וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ:**

לד **וּבְמְנַרְתָּא אַרְבְּעָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין חֵזוּרָהָא וְשׁוּשַׁנָּהָא:**

רש״י◄ **וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים •** בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה הָיוּ אַרְבָּעָה גְּבִיעִים: אֶחָד בּוֹלֵט בָּהּ לְמַטָּה מִן הַקָּנִים, וְהַשְּׁלֹשָׁה לְמַעְלָה מִן יְצִיאַת הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש חכ״ו עמ׳ 183 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

״מְשֻׁקָּדִים״ – מה הַסְּפֵק?

וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ: (כה, לד)

זֶה אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם הֶכְרֵעַ, אֵין יָדוּעַ אִם גְּבִיעִים מְשֻׁקָּדִים, אוֹ מְשֻׁקָּדִים כַּפְתּוֹרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ (בפרש״י).

וּפָסַק הָרַמְבַּ״ם (הל׳ בית הבחירה פ״ג ה״ב): "וְהַכֹּל מְשֻׁקָּדִים כְּמוֹ שְׁקֵדִים בַּעֲשִׂיָּתָן". וּבְטַעַם הַדָּבָר כָּתַב הַ׳כֶּסֶף מִשְׁנֶה׳ שֶׁהוּא מִצַּד סָפֵק הַנַּ״ל.

וְתָמוּהַּ, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁהַתּוֹרָה מְצַוָּה לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לָדַעַת אֵיךְ לְקַיְּמוֹ, וְהָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל זֶה בֵּאוּר בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה אוֹ קַבָּלָה?

(וְסָפֵק זֶה אֵינוֹ דּוֹמֶה לִשְׁאָר הַ״מִּקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם הֶכְרֵעַ" שֶׁאֵינָם צִוּוּי לְמַעֲשֶׂה אֶלָּא סָפֵק בְּבֵאוּר הַכְּתוּבִים).

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה:

הַגְּבִיעִים כַּפְתּוֹרִים וּפְרָחִים לֹא הָיוּ אֶלָּא לְנוֹי הַמְּנוֹרָה (רש״י פרשתנו כ״ה ל״א), וְכַוָּנַת הֲיוֹתָם "מְשֻׁקָּדִים" הִיא בִּכְדֵי לְהַבְלִיט אֶת יָפְיָם, (וּכְבַעֲלֵי הָאֲמָנָיּוֹת שֶׁדַּרְכָּם לַעֲשׂוֹת כָּךְ (פיה״מ להרמב״ם מנחות ספ״ג)). וְאִם כֵּן מוּבָן דְּאַף שֶׁהַתּוֹרָה כָּתְבָה "מְשֻׁקָּדִים" רַק בְּאֶחָד מֵהֶם (= גְּבִיעִים אוֹ כַּפְתּוֹרִים וּפְרָחִים), מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּכֻלָּם, כִּי ׳מַאי שְׁנָא׳.

וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא מוּבָן דְּהַסָּפֵק עַל מַה נֶּאֱמַר "מְשֻׁקָּדִים" אֵינוֹ סָפֵק בַּצִּוּוּי אֶלָּא סָפֵק בְּפֵרוּשׁ הַכְּתוּבִים, כְּלוֹמַר, בְּמַה צִוְּתָה הַתּוֹרָה בְּפֵרוּשׁ לַעֲשׂוֹת מְשֻׁקָּדִים.

(לה) **וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה:**

לה **וְחֵזוּר תְּחוֹת תְּרֵין קָנִין מִנַּהּ וְחֵזוּר תְּחוֹת תְּרֵין קָנִין מִנַּהּ וְחֵזוּר תְּחוֹת תְּרֵין קָנִין מִנַּהּ לְשִׁתָּא קָנִין דְּנָפְקִין מִן מְנַרְתָּא:**

רש״י◄ **וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים •** מִתּוֹךְ הַכַּפְתּוֹר הָיוּ הַקָּנִים נִמְשָׁכִים מִשְּׁנֵי צִדֶּיהָ אֵילָךְ וְאֵילָךְ, כָּךְ שְׁנֵינוּ בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן: (מנחות כט) גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה י״ח טְפָחִים, הָרַגְלַיִם וְהַפֶּרַח שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, הוּא הַפֶּרַח

הָאָמוּר בַּיָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ח) ״עַד יִרְכָּהּ עַד פִּרְחָהּ״, וּטְפָחַיִם חָלָק, וְטֶפַח שֶׁבּוֹ גְּבִיעַ מֵהָאַרְבָּעָה גְּבִיעִים, וְכַפְתּוֹר וָפֶרַח מִשְּׁנֵי כַּפְתּוֹרִים וּשְׁנֵי פְּרָחִים הָאֲמוּרִים בַּמְּנוֹרָה עַצְמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ״. לָמַדְנוּ, שֶׁהָיוּ בַּקָּנֶה שְׁנֵי כַּפְתּוֹרִים וּשְׁנֵי פְּרָחִים, לְבַד מִן הַג׳ כַּפְתּוֹרִים שֶׁהַקָּנִים נִמְשָׁכִין מִתּוֹכָן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְכַפְתּוֹר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים וְגוֹ׳״, וּטְפָחַיִם חָלָק, וְטֶפַח כַּפְתּוֹר וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ אֵילָךְ וְאֵילָךְ, נִמְשָׁכִים וְעוֹלִים כְּנֶגֶד גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, טֶפַח חָלָק וְטֶפַח כַּפְתּוֹר וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, וְטֶפַח חָלָק וְטֶפַח כַּפְתּוֹר וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, וְנִמְשָׁכִים וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, וּטְפָחַיִם חָלָק. נִשְׁתַּיְּרוּ שָׁם ג׳ טְפָחִים שֶׁבָּהֶם ג׳ גְּבִיעִים וְכַפְתּוֹר וָפֶרַח. נִמְצְאוּ גְּבִיעִים כ״ב: י״ח לְשִׁשָּׁה קָנִים, ג׳ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַרְבָּעָה בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, הֲרֵי כ״ב, וְאַחַד עָשָׂר כַּפְתּוֹרִים: ו׳ בְּשִׁשֶּׁת הַקָּנִים וְג׳ בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה שֶׁהַקָּנִים יוֹצְאִים מֵהֶם, וּשְׁנַיִם עוֹד נֶאֱמְרוּ בַּמְּנוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ״, וּמְעוּט כַּפְתּוֹרִים, שְׁנַיִם: הָאֶחָד, לְמַטָּה אֵצֶל הַיָּרֵךְ, וְהָאֶחָד, בְּג׳ טְפָחִים הָעֶלְיוֹנִים עִם ג׳ הַגְּבִיעִים. וְתִשְׁעָה פְּרָחִים הָיוּ לָהּ: ו׳ לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתּוֹר וָפֶרַח״, וְג׳ לַמְּנוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ״, וּמְעוּט פְּרָחִים, שְׁנַיִם, וְאֶחָד הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת ״בְּהַעֲלוֹתְךָ״: ״עַד יִרְכָּהּ עַד פִּרְחָהּ״. וְאִם תִּדְקְדֵק בְּמִשְׁנָה זוֹ הַכְּתוּבָה לְמַעְלָה, תִּמְצָאֵם כְּמִנְיָנָם אִישׁ אִישׁ בִּמְקוֹמוֹ.

(לו) כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר:

לו חֵזוּרֵיהוֹן וּקְנֵיהוֹן מִנַּהּ יְהוֹן כֻּלַּהּ נְגִידָא חֲדָא דְּדַהַב דְּכֵי:

(לז) וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ:

לז וְתַעְבֵּד יָת בּוּצִינָהָא שִׁבְעָא וְתַדְלִיק יָת בּוּצִינָהָא וִיהוֹן מְנַהֲרִין עַל קֳבֵל אַפָּהָא:

רש״י ◄ **אֶת־נֵרֹתֶיהָ** • כְּמִין בָּזִיכִין שֶׁנּוֹתְנִין בְּתוֹכָן הַשֶּׁמֶן וְהַפְּתִילוֹת. **וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ** • עֲשֵׂה פִּי שִׁשֶּׁת הַנֵּרוֹת שֶׁבְּרָאשֵׁי הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ, מוּסַבִּים כְּלַפֵּי הָאֶמְצָעִי, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַנֵּרוֹת כְּשֶׁתַּדְלִיקֵם מְאִירִים ״אֶל עֵבֶר פָּנֶיהָ״, מוּסָב אוֹרָם אֶל צַד פְּנֵי הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי, שֶׁהוּא גּוּף הַמְּנוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ׳ 324)

וְעָשִׂיתָ אֶת נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה (כה, לז) יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַנֵּרוֹת הָיוּ חֵלֶק מִגּוּף הַמְּנוֹרָה, ״מִקְשָׁה אַחַת״; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא הָיוּ חֵלֶק מִגּוּף הַמְּנוֹרָה, אֶלָּא שֶׁשָּׂמוּ אוֹתָם עַל הַמְּנוֹרָה (מנחות פח, ב). וְנִרְאֶה, שֶׁשִּׁיטַת רַשִׁ״י, בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט, הִיא כְּדֵעָה הַשֵּׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי **(א)** הַצִּוּוּי עַל עֲשִׂיַּת הַנֵּרוֹת נֶאֱמַר **לְאַחַר** ״כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת״, **(ב)** בְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי (לט, לז) נֶאֱמַר שֶׁהֵבִיאוּ ״אֶת הַמְּנוֹרָה . . אֶת נֵרוֹתֶיהָ״, וּלְפִי הַדֵּעָה הָרִאשׁוֹנָה אֵין לוֹמַר שֶׁהֵבִיאוּ אֶת הַמְּנוֹרָה **וְגַם** אֶת נֵרוֹתֶיהָ.

(לח) וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר:

לח וְצִבְתָּהָא וּמַחְתִּיתָהָא דְּדַהַב דְּכֵי:

רש״י ◄ **וּמַלְקָחֶיהָ** • הֵם הַצְּבָתִים הָעֲשׂוּיִין לִיקַּח בָּהֶם הַפְּתִילָה מִתּוֹךְ הַשֶּׁמֶן, לְיַשְּׁבָן וּלְמָשְׁכָן בְּפִי הַנֵּרוֹת, וְעַל שֵׁם שֶׁלּוֹקְחִים בָּהֶם קְרוּיִים מֶלְקָחַיִם. וְצִבְיָתָהָא שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס, לְשׁוֹן צְבָת, טוּלַייִשׁ בְּלַעַ״ז. **וּמַחְתֹּתֶיהָ** • הֵם כְּמִין בָּזִיכִין קְטַנִּים שֶׁחוֹתָה בָּהֶן אֶת הָאֵפֶר שֶׁבַּגֵּר בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר, כְּשֶׁהוּא מֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת מֵאֵפֶר הַפְּתִילוֹת שֶׁדָּלְקוּ הַלַּיְלָה וְכָבוּ. וּלְשׁוֹן מַחְתָּה, פּוּישׁדִי״א בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ: ״לַחְתּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד״.

(לט) כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה:

לט כִּכְּרָא דְּדַהַב דְּכֵי יַעְבֵּד יָתַהּ יָת כָּל מָנַיָּא הָאִלֵּין:

שפתי חכמים

(לז) **נ** פֵּירוּשׁ, אֵין מִלּוֹת ׳וְהֵאִיר עַל עֵבֶר פָּנֶיהָ׳ וְלֹא מִלּוֹת ׳וְהֶעֱלָה אֶת נֵרוֹתֶיהָ׳ מוֹרוֹת עַל הַדְּלָקָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת מְדַבֶּרֶת בְּהַדְלָקָתָהּ אֶלָּא בַּעֲשִׂיָּתָהּ, וּלְכָךְ יְחוּיַיב שֶׁיִּהְיֶה פֵּירוּשׁ ׳וְהֶעֱלָה׳ וְגַם ׳וְהֵאִיר׳ אַזְהָרָה עַל הָאוּפָן שֶׁיַּעֲשֶׂה נֵרוֹתֶיהָ בְּאוֹפָן שֶׁכְּשֶׁיַּדְלִיק הַמַּדְלִיק אֶת נֵרוֹתֶיהָ יָאִירוּ אֶל עֵבֶר פָּנֶיהָ, וְאֵיךְ יִהְיֶה זֶה, שֶׁיַּעֲשֶׂה פִּי שִׁשֶּׁת הַנֵּרוֹת שְׁבִשְׁשֶׁת הַקָּנִים מְסוֹבְבִים כְּלַפֵּי הָאֶמְצָעִית. הָרְאֵ״ם: תורה לח

רש״י◄ **כִּכַּר זָהָב טָהוֹר** • שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִשְׁקָלָהּ עִם כָּל כֵּלֶיהָ אֶלָּא כִּכָּר, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, וְהַכִּכָּר שֶׁל חוֹל שִׁשִּׁים מָנֶה, וְשֶׁל קֹדֶשׁ הָיָה כָּפוּל, ק״ך מָנֶה, וְהַמָּנֶה הוּא לִיטְרָא שֶׁשּׁוֹקְלִין בָּהּ כֶּסֶף לְמִשְׁקָל קוֹלוֹנְיָ״א, וְהֵם ק׳ זְהוּבִים. כ״ה סְלָעִים, וְהַסֶּלַע אַרְבָּעָה זְהוּבִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים קונטרסים כרך א, עמ׳ 334)

כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ (כה, לט)

׳כִּכָּר׳ בְּגִימַטְרִיָּא ׳רָם׳ אוֹ ׳מַר׳.

לְלַמֶּדְךָ: בְּכָל מַצָּב שֶׁהָאָדָם נִמְצָא, אִם בְּמַצַּב־רוּחַ שֶׁל הִתְנַשְּׂאוּת וְהַגְּבָהָה מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם (רָם), אוֹ שֶׁהוּא שָׁבוּר וְנִדְכֶּה מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם (מַר) - עָלָיו לַעֲשׂוֹת מִזֶּה ׳מְנוֹרָה׳ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ.

(מ) וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר׃ ס

מ וַחֲזֵי וְעֲבֵד כִּדְמוּתְהוֹן דְּאַתְּ מִתְחַזֵּי בְּטוּרָא׃

רש״י◄ **וּרְאֵה וַעֲשֵׂה** • רְאֵה כָּאן בָּהָר תַּבְנִית שֶׁאֲנִי מַרְאֶה[ס] אוֹתְךָ. מַגִּיד שֶׁנִּתְקַשָּׁה מֹשֶׁה בְּמַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה, עַד שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא[ע] מְנוֹרָה שֶׁל אֵשׁ. **אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳דְּאַתְּ מִתְחַזֵּי בְּטוּרָא׳. אִלּוּ הָיָה נָקוּד מַרְאֶה בְּפַתָּ״ח, הָיָה פִּתְרוֹנוֹ: אַתָּה מַרְאֶה לַאֲחֵרִים. עַכְשָׁו שֶׁנָּקוּד חֲטָף קָמַץ, פִּתְרוֹנוֹ ׳דְּאַתְּ מִתְחַזֵּי׳, שֶׁאַחֵרִים מַרְאִים לְךָ (שֶׁהַנִּקּוּד מַפְרִיד בֵּין עוֹשֶׂה לְנַעֲשֶׂה).

כו (א) וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃

א וְיָת מַשְׁכְּנָא תַּעְבֵּד עֲשַׂר יְרִיעָן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי צוּרַת כְּרוּבִין עוֹבַד אֻמָּן תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃

רש״י◄ **וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת** • לִהְיוֹת לוֹ לְגַג וְלִמְחִצּוֹת מִחוּץ לַקְּרָשִׁים, שֶׁהַיְרִיעוֹת תְּלוּיוֹת מֵאַחוֹרֵיהֶן לְכַסּוֹתָן. **שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי** • הֲרֵי אַרְבָּעָה מִינִין יַחַד בְּכָל חוּט[פ] וְחוּט, אֶחָד שֶׁל פִּשְׁתִּים וְשִׁלְשָׁה שֶׁל צֶמֶר, וְכָל חוּט וְחוּט כָּפוּל שִׁשָּׁה, הֲרֵי ד׳ מִינִין כְּשֶׁהֵן שְׁזוּרִין יַחַד, כ״ד כְּפָלִים לְחוּט (ברייתא דמלאכת המשכן). **כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב** • כְּרוּבִים הָיוּ מְצֻיָּרִין בָּהֶם בַּאֲרִיגָתָן, וְלֹא בִּרְקִימָה שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה[צ] מַחַט, אֶלָּא בַּאֲרִיגָה בִּשְׁנֵי כְּתָלִים, פַּרְצוּף אֶחָד מִכָּאן וּפַרְצוּף אֶחָד מִכָּאן: אֲרִי מִצַּד זֶה וְנֶשֶׁר מִצַּד[ק] זֶה, כְּמוֹ שֶׁאוֹרְגִין חֲגוֹרוֹת שֶׁל מֶשִׁי, שֶׁקּוֹרִין בְּלַע״ז פיישיש״א.

(ב) אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת׃

ב אֲרֻכָּא דִּירִיעָתָא חֲדָא עַשְׂרִין וְתַמְנֵי אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא חֲדָא מִשַּׁחְתָּא חֲדָא לְכָל יְרִיעָתָא׃

שפתי חכמים

(מ) **ס** פֵּירוּשׁ, מִקְרָא קָצָר הוּא, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר ׳וּרְאֵה הַתַּבְנִית אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם׳ וגו׳, דְּאִם לֹא כֵּן מַאי ׳וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר אַתָּה מָרְאֶה׳ וגו׳, וַהֲלֹא לֹא הִגִּיד לָנוּ הַכָּתוּב בְּשׁוּם מָקוֹם שֶׁהֶרְאָהוּ אֶת תַּבְנִיתָם. וְהוֹסִיף הָרַב וְאָמַר ׳כָּאן בָּהָר׳, כִּי אֵין שַׁיָּיךְ לוֹמַר ׳וּרְאֵה בָּהָר׳, שֶׁהֲרֵי הָיָה עוֹמֵד בּוֹ, וְלֹא ׳וּרְאֵה כָּאן׳ מִפְּנֵי שֶׁאָז הָיָה מוֹרֶה עַל מָקוֹם מְיוּחָד מִן הָהָר, וְאִם כֵּן לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר ׳אֲשֶׁר אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר׳ שֶׁהוּא דֶּרֶךְ כְּלָלִית אֶלָּא בְּמָקוֹם הַמְיוּחָד מִמֶּנּוּ הָרָמוּז בְּמִלַּת ׳כָּאן׳. הָרְאַ״ם: **ע** כָּאן מַשְׁמַע שֶׁמֹּשֶׁה עָשָׂה אֶת הַמְּנוֹרָה. וְאִם תֹּאמַר, וְהָא לְעֵיל פֵּירֵשׁ רַשִׁ״י ׳תֵּיעָשֶׂה׳ מֵאֵלֶיהָ. וַיֵּשׁ לוֹמַר דְּגַם זֶה לֹא הָיָה מוֹעִיל עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ, וּכְדִפְרִישִׁית לְעֵיל: תורה א

כו (א) **פ** פֵּירוּשׁ, שֶׁכּוּלָּן הָיוּ שְׁזוּרִין יַחַד, כְּדִכְתִיב ׳מְשְׁזָר׳. וְא״ו ׳וּתְכֵלֶת׳ בְּמָקוֹם בֵּי״ת, כְּאִלּוּ אָמַר ׳שֵׁשׁ מְשְׁזָר בִּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן׳ וגו׳, כְּדָא״ו (ישעיה מח) ׳ה׳ שְׁלָחַנִי וְרוּחוֹ׳, כְּמוֹ בְּרוּחוֹ, (שם יג) ׳ה׳ וּכְלֵי זַעְמוֹ׳, כְּמוֹ בִּכְלֵי זַעְמוֹ: **צ** שֶׁהַפִּרְצוּף שָׁוֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין, זֶה דּוֹמֶה לְזֶה: **ק** כָּתַב הָרְאַ״ם, הֵאי דְּנָקֵט אֲרִי וְנֶשֶׁר לַאו דְּוָקָא, אֶלָּא צוּרוֹת בְּעָלְמָא וכו׳, אֲבָל לֹא יָדַעְתִּי אֵיךְ כִּנָּה הַכָּתוּב שְׁאָר הַצּוּרוֹת בְּשֵׁם ׳כְּרוּבִים׳, אִם פֵּירוּשׁ ׳כְּרוּבִים׳ הוּא צוּרוֹת יְלָדִים שֶׁתַּרְגּוּמוֹ כְּרַבְיָא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ״י זַ״ל וּכְמוֹ שֶׁהוּא מְבוֹאָר בְּפֶרֶק אֵין דּוֹרְשִׁין, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְנִרְאֶה לִי שֶׁלֹּא הָיוּ מְצוּיְּירִין בִּירִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן שׁוּם צוּרוֹת רַק צוּרוֹת הַמֶּרְכָּבָה שֶׁהֵם אַרְבַּע, אָדָם אַרְיֵה שׁוֹר נֶשֶׁר, וְדַוְקָא נָקֵט אֲרִי וְנֶשֶׁר: תורה ב

(ג) חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיךְן חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ:

ג חֲמֵשׁ יְרִיעָן יְהֵוְין מְלַפְּפָן חֲדָא עִם חֲדָא וַחֲמֵשׁ יְרִיעָן מְלַפְּפָן חֲדָא עִם חֲדָא:

רש״י ◄ תִּהְיֶיךְן חֹבְרֹת • תּוֹפְרָן בְּמַחַט זוֹ בְּצַד זוֹ, חָמֵשׁ לְבַד וְחָמֵשׁ לְבַד. אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ • כָּךְ דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא לְדַבֵּר בְּדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן נְקֵבָה. וּבְדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר, אוֹמֵר: ״אִישׁ אֶל אָחִיו״, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּכְּרוּבִים: (לעיל כה) ״וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו״.

(ד) וְעָשִׂיתָ לֵלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצֶה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית:

ד וְתַעְבֵּד עֲנוּבִין דִּתְכְלָא עַל שִׂפְתָא דִּירִיעָתָא חֲדָא מִסְּטָרָא בֵּית לוּפֵי וְכֵן תַּעְבֵּד בְּשִׂפְתָא דִּירִיעָתָא בְּסִטְרָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָתָא:

רש״י ◄ לֵלְאֹת • לצול״ש בְּלַעַ״ז, וְכֵן תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס: עֲנוּבִין, לְשׁוֹן עֲנִיבָה. מִקָּצֶה בַּחֹבָרֶת • בְּאוֹתָהּ יְרִיעָה שֶׁבְּסוֹף הַחִבּוּר. קְבוּצַת חֲמֵשֶׁת הַיְרִיעוֹת קְרוּיָה חוֹבֶרֶת. וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית • בְּאוֹתָהּ יְרִיעָה שֶׁהִיא קִיצוֹנָה, לְשׁוֹן קָצֶה, כְּלוֹמַר: לְסוֹף הַחוֹבֶרֶת.

(ה) חֲמִשִּׁים לֵלְאֹת תַּעֲשֶׂה בַיְּרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֵלְאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלֵּלְאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ:

ה חַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעְבֵּד בִּירִיעָתָא חֲדָא וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעְבֵּד בְּסִטְרָא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָנָא מְכַוְּנָן עֲנוּבְיָא חֲדָא לְקֳבֵל חֲדָא:

רש״י ◄ מַקְבִּילֹת הַלֵּלְאֹת אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ • שְׁמוֹר שֶׁתַּעֲשֶׂה הַלֵּלְאוֹת בְּמִדָּה אַחַת, מְכֻוָּנֶת הַבְּדָלָתָן זוֹ מִזּוֹ, וּכְמִדָּתָן בִּירִיעָה זוֹ כֵּן יִהְיֶה בַּחֲבֶרְתָּהּ, כְּשֶׁתִּפְרֹשׂ חוֹבֶרֶת אַצֶּל חוֹבֶרֶת, יִהְיוּ הַלֵּלָאוֹת שֶׁל יְרִיעָה זוֹ מְכֻוָּנוֹת כְּנֶגֶד לוּלָאוֹת שֶׁל זוֹר, וְזֶהוּ לְשׁוֹן ״מַקְבִּילוֹת״, זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל ״כְּנֶגֶד״ ״לְקֳבֵל״. הַיְרִיעוֹת אָרְכָּן כ״ח וְרָחְבָּן אַרְבַּע, וּכְשֶׁחִבֵּר חָמֵשׁ יְרִיעוֹת יַחַד, נִמְצָא רָחְבָּן כ׳ וְכֵן הַחוֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית. וְהַמִּשְׁכָּן, אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: ״עֶשְׂרִים קְרָשִׁים לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה״ וְכֵן לַצָּפוֹן. וְכָל קֶרֶשׁ אַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה, הֲרֵי שְׁלֹשִׁים מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב. רֹחַב הַמִּשְׁכָּן מִן הַצָּפוֹן לַדָّרוֹם עֶשֶׂר אַמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה וְגוֹ׳״ וּשְׁנֵי קְרָשִׁים לַמְּקֻצָּעוֹת, הֲרֵי עֶשֶׂר. וּבִמְקוֹמָם אֲפָרְשֵׁם לַמִּקְרָאוֹת הַלָּלוּ. נוֹתֵן הַיְרִיעוֹת, אָרְכָּן לְרָחְבּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן: עֶשֶׂר אַמּוֹת אֶמְצָעִיּוֹת לְגַג חֲצִי רֹחַב הַמִּשְׁכָּן, וְאַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן לָעֲבִי רָאשֵׁי הַקְּרָשִׁים, שֶׁעָבְיָם אַמָּה. נִשְׁתַּיְּרוּ ט״ז אַמָּה: ח׳ לַצָּפוֹן וְח׳ לַדָّרוֹם מְכַסּוֹת קוֹמַת הַקְּרָשִׁים שֶׁגָּבְהָן עֶשֶׂר. נִמְצְאוּ שְׁתֵּי אַמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת מְגֻלּוֹת. רָחְבָּן שֶׁל יְרִיעוֹת אַרְבָּעִים אַמָּה, כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרוֹת עֶשְׂרִים אַמָּה לַחוֹבֶרֶת. שְׁלֹשִׁים מֵהֶן לְגַג חֲצִי הַמִּשְׁכָּן לְאָרְכּוֹ, וְאַמָּה כְּנֶגֶד עָבִי רָאשֵׁי הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּמַּעֲרָב, וְאַמָּה לְכַסּוֹת עָבִי הָעַמּוּדִים שֶׁבַּמִּזְרָח, שֶׁלֹּא הָיוּ קְרָשִׁים בַּמִּזְרָח אֶלָּא אַרְבָּעָה (בְּרַשׁ״י יָשָׁן: חֲמִשָּׁה) עַמּוּדִים, שֶׁהַמָּסָךְ פָּרוּשׂ וְתָלוּי בְּזָוִין שֶׁבָּהֶן כִּמְין וִילוֹן. נִשְׁתַּיְּרוּ ח׳ אַמּוֹת הַתְּלוּיִין עַל אַחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן שֶׁבַּמַּעֲרָב וּשְׁתֵּי אַמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת מְגֻלּוֹת. זוֹ מָצָאתִי בִּבְרַיְתָא דְמַסֶּכֶת מִדּוֹת. אֲבָל בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (פרק הזורק): אֵין הַיְרִיעוֹת מְכַסּוֹת אֶת עַמּוּדֵי הַמִּזְרָח וְט׳ אַמּוֹת תְּלוּיוֹת אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן. וְהַכָּתוּב בְּפָרָשָׁה זוֹ מְסַיְּעֵנוּ: ״וְנָתַתָּ אֶת הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים״ — וְאִם כְּדִבְרֵי הַבְּרַיְתָא הַזֹּאת, נִמְצֵאת פָּרֹכֶת מְשׁוּכָה מִן הַקְּרָסִים וְלַמַּעֲרָב אַמָּה.

שפתי חכמים

(ה) ר רְצוֹנוֹ לוֹמַר כְּנֶגֶד לוּלָאוֹת שֶׁל זוֹ, וְהַקְּרָסִים מְחַבְּרָן יַחַד: ש פֵּירוּשׁ, הַפָּרֹכֶת מַפְסִיק בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לְאֹהֶל מוֹעֵד, וּמְשׁוּךְ מִן הַמַּעֲרָב עֶשֶׂר אַמּוֹת כְּאוֹרֶךְ שֶׁל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, נִמְצָא מִפָּרֹכֶת עַד מִזְרָח הָיוּ עוֹד עֶשְׂרִים אַמּוֹת, וְאִי אָמְרַתְּ שֶׁהַיְרִיעוֹת הָיוּ מְכַסּוֹת אֶת עַמּוּדֵי הַמִּזְרָח שֶׁהָיָה עָבְיָן אַמָּה וְאַחַר כָּךְ מְכַסִּין הַיְרִיעוֹת עוֹד עֶשְׂרִים אַמּוֹת עַד הַפָּרֹכֶת שֶׁבֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, נִמְצָא פָּרֹכֶת מְשׁוּכָה מִן הַקְּרָסִים וּלְמַעְלָה אַמָּה, דְּהָא הַקְּרָסִים הָיוּ בְּאֶמְצַע הַיְרִיעוֹת בְּסוֹף שֶׁל מַחְבֶּרֶת, וְכָל מַחְבֶּרֶת לֹא הָיָה רָחְבּוֹ כִּי אִם עֶשְׂרִים אַמּוֹת, וְעַתָּה מְכַסִּין הַיְרִיעוֹת עֶשְׂרִים וְאַחַת אַמּוֹת: תורה ו

(ו) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃

ו וְתַעְבֵּד חַמְשִׁין פּוּרְפִין דִּדְהָב וּתְלָפֵף יָת יְרִיעָתָא חָדָא עִם חָדָא בְּפוּרְפַיָּא וִיהֵי מַשְׁכְּנָא חָד׃

רש״י ◄ קַרְסֵי זָהָב • פירמיל״ש בְּלַעַ״ז, וּמַכְנִיסִין רֹאשָׁן אֶחָד בַּלּוּלָאוֹת שֶׁבְּחוֹבֶרֶת זוֹ וְרֹאשָׁן אֶחָד בַּלּוּלָאוֹת שֶׁבְּחוֹבֶרֶת זוֹ, וּמְחַבְּרָן בָּהֶן.

(ז) וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃

ז וְתַעְבֵּד יְרִיעָן מְעַזֵּי לִפְרָסָא עַל מַשְׁכְּנָא חָדָא עֶסְרֵי יְרִיעָן תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃

רש״י ◄ יְרִיעֹת עִזִּים • מִנּוֹצָה שֶׁל עִזִּים. לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן • לִפְרֹשׂ אוֹתָן עַל הַיְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת.

(ח) אֹרֶךְ ׀ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃

ח אָרְכָּא דִּירִיעָתָא חָדָא תְּלָתִין אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא חָדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא לַחֲדָא עֶסְרֵי יְרִיעָן׃

רש״י ◄ שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה • שֶׁכְּשֶׁנּוֹתֵן אָרְכָּן לְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן כְּמוֹ שֶׁנָּתַן אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת, נִמְצְאוּ אֵלּוּ עוֹדְפוֹת אַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן, לְכַסּוֹת אַחַת מֵהַשְּׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מְגֻלּוֹת מִן הַקְּרָשִׁים. וְהָאַמָּה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל קֶרֶשׁ, שֶׁאֵין הַיְרִיעָה מְכַסָּה אוֹתָהּ, הִיא הָאַמָּה הַתְּחוּבָה בְּנֶקֶב הָאֶדֶן, שֶׁהָאֲדָנִים גָּבְהָן אַמָּה.

(ט) וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל׃

ט וּתְלָפֵף יָת חֲמֵשׁ יְרִיעָן לְחוֹד וְיָת שִׁית יְרִיעָן לְחוֹד וְתֵיעוּף יָת יְרִיעָתָא שְׁתִיתֵיתָא לְקֳבֵל אַפֵּי מַשְׁכְּנָא׃

רש״י ◄ וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית • הָעוֹדֶפֶת בְּאֵלּוּ הָעֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר מִן הַתַּחְתּוֹנוֹת. אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל • חֲצִי רָחְבָּהּ הָיָה תָּלוּי וְכָפוּל עַל״ת הַמָּסָךְ שֶׁבַּמִּזְרָח כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, דּוֹמֶה לְכַלָּה צְנוּעָה הַמְכַסָּה בְּצָעִיף עַל פָּנֶיהָ.

(י) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצֹנָה בַּחֹבֶרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית׃

י וְתַעְבֵּד חַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל שִׂפְתָא דִּירִיעָתָא חָדָא בְּסִטְרָא בֵּית לוֹפֵי וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל שִׂפְתָא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לוֹפֵי תִּנְיָתָא׃

(יא) וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד׃

יא וְתַעְבֵּד פּוּרְפִין דִּנְחָשָׁא חַמְשִׁין וְתָעֵיל יָת פּוּרְפַיָּא בַּעֲנוּבַיָּא וּתְלָפֵף יָת מַשְׁכְּנָא וִיהֵי חָד׃

(יב) וְסָרַח הָעֹדֵף בִּיְרִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן׃

יב וְסִרְחָא דְּיַתִּירָא בִּירִיעַת מַשְׁכְּנָא פַּלְגוּת יְרִיעָתָא דְּיַתִּירָא תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי מַשְׁכְּנָא׃

שפתי חכמים

(ט) ת כֵּיוָן דִּכְתִיב ׳חֲצִי הַיְרִיעָה וגו׳ תִּסְרַח עַל אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן׳, נִמְצָא שֶׁחֲצִיהָ הָאַחֵר תִּסְרַח עַל פְּנֵי הַמִּשְׁכָּן: תורה י

רש״י ◄ **וְסָרַח הָעֹדֵף בִּיְרִיעֹת הָאֹהֶל•** עַל יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן. יְרִיעוֹת הָאֹהֶל הֵן הָעֶלְיוֹנוֹת שֶׁל עִזִּים, שֶׁקְּרוּיִים אֹהֶל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: ״לְאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן״. וְכָל ״אֹהֶל״ הָאָמוּר כָּאן אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן גַּג, שֶׁמַּאֲהִילוֹת וּמְסַכְּכוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְהֵן הָיוּ עוֹדְפוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת חֲצִי הַיְרִיעָה לַמַּעֲרָב, שֶׁהַחֲצִי שֶׁל יְרִיעָה אַחַת־עֶשְׂרֵה הַיְתֵרָה, הָיָה נִכְפָּל אֶל מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל. נִשְׁאֲרוּ שְׁתֵּי אַמּוֹת רֹחַב חֲצִיָּהּ עוֹדֵף עַל רֹחַב הַתַּחְתּוֹנוֹת. **תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן•** לְכַסּוֹת שְׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁהָיוּ[א] מְגֻלּוֹת בַּקְּרָשִׁים. **אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן•** הוּא צַד מַעֲרָבִי, לְפִי שֶׁהַפֶּתַח בַּמִּזְרָח שֶׁהֵן פָּנָיו, וְצָפוֹן וְדָרוֹם קְרוּיִין צְדָדִין לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל.

(יג) **וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ:**

יג וְאַמְּתָא מִכָּא וְאַמְּתָא מִכָּא בִּדְרַתֵּירָא בְּאָרְכָּא יְרִיעָתָא דְּמַשְׁכְּנָא יְהֵי סְרִיחַ עַל סִטְרֵי מַשְׁכְּנָא מִכָּא וּמִכָּא לְכַסָּיוּתֵהּ:

רש״י ◄ **וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה•** לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם. **בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל•** שֶׁהֵן עוֹדְפוֹת עַל אֹרֶךְ יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן שְׁתֵּי אַמּוֹת. **יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן•** לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה. לִמְּדָה תּוֹרָה ״דֶּרֶךְ אֶרֶץ״: שֶׁיְּהֵא אָדָם חָס עַל הַיָּפֶה.

(יד) **וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְּמָעְלָה: פ**

יד וְתַעְבֵּד חוֹפָאָה לְפָרְסָא מַשְׁכֵּי דְּכַרֵי מְסַמְּקֵי וְחוֹפָאָה מַשְׁכֵּי דְּסַסְגּוֹנָא מִלְּעֵלָא:

רש״י ◄ **מִכְסֶה לָאֹהֶל•** לְאוֹתוֹ גַּג שֶׁל יְרִיעוֹת עִזִּים, עֲשֵׂה עוֹד מִכְסֶה אֶחָד שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים[ב], וְעוֹד לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ מִכְסֵה עוֹרוֹת תְּחָשִׁים, וְאוֹתָן מִכְסָאוֹת לֹא הָיוּ מְכַסִּין אֶלָּא אֶת הַגַּג: אָרְכָּן שְׁלֹשִׁים וְרָחְבָּן עֶשֶׂר, אֵלּוּ דִּבְרֵי רַבִּי רַבִּי נְחֶמְיָה, וּלְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה: מִכְסֶה אֶחָד הָיָה. חֶצְיוֹ שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים וְחֶצְיוֹ שֶׁל עוֹרוֹת תְּחָשִׁים.

◆ יום רביעי א׳ אדר ◆

(טו) **וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים:**

טו וְתַעְבֵּד יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין קָיְמִין:

רש״י ◄ **וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים•** הָיָה לוֹ לוֹמַר: ״וְעָשִׂיתָ קְרָשִׁים״, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל דָּבָר וְדָבָר. מַהוּ ״הַקְּרָשִׁים״? מֵאוֹתָן הָעוֹמְדִין וּמְיֻחָדִין לְךָ. יַעֲקֹב אָבִינוּ נָטַע אֲרָזִים בְּמִצְרַיִם, וּכְשֶׁמֵּת צִוָּה לְבָנָיו לְהַעֲלוֹתָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְאָמַר לָהֶם, שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְצַוּוֹת אוֹתָן לַעֲשׂוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר מֵעֲצֵי שִׁטִּים: רְאוּ, שֶׁיִּהְיוּ מְזֻמָּנִים[ג] בְּיֶדְכֶם! הוּא שֶׁיִּסֵּד הַבַּבְלִי בַּפִּיּוּט שֶׁלּוֹ: טָס מַטָּע מִזֹּרְזִים, קוֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים, שֶׁנִּזְדָּרְזוּ לִהְיוֹת מוּכָנִים בְּיָדָם מִקֹּדֶם לָכֵן. **עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים•** אִישְׁטַנְבִי״ש בְּלַעַ״ז, שֶׁיְּהֵא אֹרֶךְ הַקְּרָשִׁים זָקוּף לְמַעְלָה בְּקִירוֹת הַמִּשְׁכָּן, וְלֹא תַּעֲשֶׂה הַכְּתָלִים בִּקְרָשִׁים שׁוֹכְבִים, לִהְיוֹת רֹחַב הַקְּרָשִׁים לְגֹבַהּ הַכְּתָלִים, קֶרֶשׁ עַל קֶרֶשׁ.

שפתי חכמים

(יב) **א** לַאו דַּוְקָא מְגוּלּוֹת בַּקְּרָשִׁים, שֶׁהֲרֵי אַמָּה אַחַת נִכְנָס בָּאֲדָנִים, אֶלָּא רְצוֹנוֹ לוֹמַר שְׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁהָיוּ מְגוּלּוֹת, אַמָּה שֶׁל קְרָשִׁים וְאַמָּה שֶׁל אֲדָנִים. וְצָרִיךְ לוֹמַר נַמִּי, דְּהָא דְּפֵרֵישׁ רַשׁ״י שְׁתֵּי אַמּוֹת, הַיְינוּ אַלִּיבָּא דְּבָרַיְיתָא דְּמַסֶּכֶת מִדּוֹת, אֲבָל אַלִּיבָּא דְּגְמָרָא דְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת לֹא הָיוּ מְגוּלּוֹת לַמַּעֲרָב אֶלָּא אַמָּה שֶׁל הָאֲדָנִים, וְאַלִּיבָּא דְּכוּלֵּי עָלְמָא יְרִיעוֹת הָעִזִּים מְכַסּוֹת גַּם הָאֲדָנִים. וְאַלִּיבָּא דְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת צְרִיכִים אָנוּ נַמִּי לוֹמַר שֶׁהָיָה אַמָּה שֶׁל יְרִיעוֹת הַלָּלוּ מְכַסּוֹת הָאַמָּה שֶׁל הָעַמּוּדִים, וּשְׁתֵּי אַמּוֹת הָיוּ נִכְפָּלִים עַל מָסַךְ פֶּתַח הָאֹהֶל, אִי נַמִּי שֶׁהָיָה אַמָּה אַחַת כָּפוּל עַל מָסַךְ פֶּתַח הָאֹהֶל, וְאַמָּה אַחַת הָיָה סָרוּחַ עַל אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן וּמוּנָּח וּמוּשְׁכָּב עַל הָאָרֶץ, וְקַל לְהָבִין: תורה יג

(יד) **ב** כְּלוֹמַר, עַל הַגַּג וְלֹא עַל הַדְּפָנוֹת, וּמְצִינוּ נַמִּי שֶׁהָאַחַת עֶשְׂרֵה יְרִיעוֹת עִזִּים נִקְרָאוּ ״אֹהֶל״, כִּדְכְתִיב ״וְעָשִׂיתָ יְרִיעוֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן״: תורה טו

(טו) **ג** וּמִפְּנֵי שֶׁהָאֲרָזִים הָיוּ מְיוּחָדִים

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים תש״ו, עמ׳ 114)

וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים (כו, טו) שֹׁרֶשׁ הַמִּלָּה "שִׁטִּים" הוּא 'שִׁטָּה', שֶׁמַּשְׁמָעוּתָהּ נְטִיָּה (כִּי עֵץ הַשִּׁיטָה נוֹטָה הַצִּידָה בְּדֶרֶךְ כְּלָל). דְּהַיְנוּ, יֵשׁ דָּבָר שֶׁהוּא אֶמְצָעִי, וְהַהַטָּיָה לְאֵיזֶה צַד, לְמַעְלָה אוֹ לְמַטָּה, נִקְרֵאת שִׁיטָה. אַף תֵּיבַת 'שִׁטּוּת' הִיא מֵאוֹתוֹ שֹׁרֶשׁ. נִמְצָא כִּי "שִׁטִּים" וּשִׁטּוּת - כֻּלָּם מִשֹּׁרֶשׁ אֶחָד.

וְהִנֵּה דֶּרֶךְ הַמִּצּוּע הִיא - דֶּרֶךְ הַהִגָּיוֹן וְהַשֵּׂכֶל. הַהַטָּיָה מִדֶּרֶךְ זוֹ לְמַטָּה - הִיא 'שִׁטּוּת דִּלְעוּמַּת־זֶה' (דִּקְלִיפָּה), וְהַהַטָּיָה כְּלַפֵּי מַעְלָה - הִיא 'שִׁטּוּת דִּקְדוּשָׁה'.

'שִׁטּוּת דִּלְעוּמַּת־זֶה' הִיא אוֹתָהּ רוּחַ שִׁטּוּת הַגּוֹרֶמֶת לְאָדָם לַחֲטוֹא, וּכְמַאֲמַר רַז״ל (סוטה ג) "אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא־אִם־כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שִׁטּוּת". 'שִׁטּוּת דִּקְדוּשָׁה' הִיא כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי עוֹבֵד אֶת ה׳ בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז״ל (כתובות יז), "אֲהֲנֵי לֵיהּ שִׁטּוּתֵיהּ לְסַבָּא".

עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא אֵפוֹא לַהֲפוֹךְ אֶת הַ'שִׁטּוּת דִּלְעוּמַּת־זֶה' לַ'עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים' - 'שִׁטּוּת דִּקְדוּשָׁה'.

(טז) **עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:**

טז עֲשַׂר אַמִּין אֲרִכָּא דְּדַפָּא וְאַמְּתָא וּפַלְגוּת אַמְּתָא פּוּתְיָא דְּדַפָּא חָד:

רש״י◄ **עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ•** לָמַדְנוּ: גָּבְהוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת. **וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב•** לָמַדְנוּ: אָרְכּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן לְעֶשְׂרִים קְרָשִׁים, שֶׁהָיוּ בַּצָּפוֹן וּבַדָּרוֹם, מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, שְׁלֹשִׁים אַמָּה.

(יז) **שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן:**

יז תַּרְתֵּין צִירִין לְדַפָּא חַד מְשַׁלְּבִין חֲדָא לָקֳבֵל חֲדָא כֵּן תַּעְבֵּד לְכֹל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא:

רש״י◄ **שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד•** הָיָה חוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַטָּה בְּאֶמְצָעוֹ בְּגֹבַהּ אַמָּה, וּמַנִּיחַ רְבִיעַ רָחְבּוֹ מִכָּאן וּרְבִיעַ רָחְבּוֹ מִכָּאן, וְהֵן הֵן הַיָּדוֹת. וְהֶחָרִיץ, חֲצִי רֹחַב הַקֶּרֶשׁ בָּאֶמְצַע, (רוֹצֶה לוֹמַר: קֶרֶשׁ, נִקְרָא מַה שֶּׁנִּשְׁאַר לְאַחַר שֶׁחָרַץ מִכָּאן וּמִכָּאן, וְאָז נִשְׁאַר רֹחַב אַמָּה. נִמְצָא, חֲצִי רֹחַב הַקֶּרֶשׁ שֶׁבָּאֶמְצַע הוּא חֲצִי אַמָּה. וְכֵן פֵּרַשׁ רַשִׁ״י בְּהֶדְיָא בְּפֶרֶק "הַזּוֹרֵק", דַּף צ״ח, שֶׁהֶחָרִיץ בָּאֶמְצַע רָחָב חֲצִי אַמָּה, וְהָיָה חוֹרֵץ רְבִיעִית אַמָּה מִכָּל צַד, וְכָל יָד הָיָה רֹחַב רְבִיעִית אַמָּה, וְכֵן כָּל שְׁפַת אֶדֶן הָיָה רֹחַב רְבִיעִית אַמָּה, וְדוֹק הֵיטֵב. וְאָז סָרָה תְּלוּנַת הָרַמְבַּ״ן, וּתְמִיהָתוֹ מְסֻלֶּקֶת). וְאוֹתָן הַיָּדוֹת, מַכְנִיס בָּאֲדָנִים שֶׁהָיוּ חֲלוּלִים, וְהָאֲדָנִים גָּבְהָן אַמָּה וְיוֹשְׁבִים רְצוּפִים אַרְבָּעִים זֶה אֵצֶל זֶה, וְיָדוֹת הַקֶּרֶשׁ הַנִּכְנָסוֹת בַּחֲלַל הָאֲדָנִים, חֲרוּצוֹת מִשְּׁלוֹשָׁה[ד] צִדֵּיהֶן, רֹחַב הֶחָרִיץ כָּעֲבִי שְׁפַת הָאֶדֶן, שֶׁיְּכַסֶּה הַקֶּרֶשׁ אֶת כָּל רֹאשׁ הָאֶדֶן. שֶׁאִם לֹא כֵּן, נִמְצָא רֶוַח בֵּין קֶרֶשׁ לְקֶרֶשׁ כָּעֲבִי שְׁפַת שְׁנֵי הָאֲדָנִים שֶׁיִּפְסִיקוּ בֵּינֵיהֶם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִהְיוּ תוֹאֲמִים מִלְּמַטָּה" שֶׁיַּחֲרֹץ אֶת צִדֵּי הַיָּדוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּתְחַבְּרוּ הַקְּרָשִׁים זֶה אֵצֶל זֶה. **מְשֻׁלָּבֹת•** עֲשׂוּיוֹת כְּמִין שְׁלִיבוֹת סֻלָּם, מֻבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ וּמְשֻׁפִּין רָאשֵׁיהֶם לְהִכָּנֵס בְּתוֹךְ חָלַל הָאֶדֶן, כִּשְׁלִיבָה הַנִּכְנֶסֶת בְּנֶקֶב עַמּוּדֵי הַסֻּלָּם. **אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ•** מְכֻוָּנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, שֶׁיִּהְיוּ חֲרִיצֵיהֶם שָׁוִים זוֹ כְּמִדַּת זוֹ[ה], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁתֵּי יָדוֹת זוֹ מְשׁוּכָה לְצַד[ו] פְּנִים וְזוֹ מְשׁוּכָה לְצַד חוּץ בָּעֲבִי הַקֶּרֶשׁ שֶׁהוּא אַמָּה. וְתַרְגּוּם שֶׁל "יָדוֹת" צִירִין, לְפִי שֶׁדּוֹמוֹת לְצִירֵי הַדֶּלֶת הַנִּכְנָסִים בְּחוֹרֵי הַמִּפְתָּן.

(יח) **וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה:**

יח וְתַעְבֵּד יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא עֶסְרִין דַּפִּין לְרוּחַ עֵבֶר דָּרוֹמָא:

רש״י◄ **לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה•** אֵין "פֵּאָה" זוֹ לְשׁוֹן מִקְצוֹעַ, אֶלָּא כָּל הָרוּחַ קְרוּיָה פֵּאָה, כְּתַרְגּוּמוֹ: 'לְרוּחַ עֵבֶר דָּרוֹמָא'.

שפתי חכמים

מִתְּחִלָּה לִקְרָשִׁים כִּנָּה הָאֲרָזִים בְּשֵׁם 'קְרָשִׁים', וְכָפֵל 'הַקְּרָשִׁים' בְּהֵ״א הַיְדִיעָה בִּמְקוֹם 'הָאֲרָזִים': תורה טז

(יז) **ד** שֶׁהֵן צַד הַפְּנִימִי וְצַד חִיצוֹנִי בְּעָבְיָן, וְהַצַּד שֶׁל רֹחַב הַקֶּרֶשׁ מִצַּד אֶחָד: **ה** כְּלוֹמַר, בַּחֲרִיצֵי הַיָּדוֹת שֶׁהֵם מְשֻׁלָּשׁ רוּחוֹתָיו וְלֹא עַל חֲרִיצֵי הַקְּרָשִׁים, וְיִהְיֶה 'אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ' שֶׁב אֶל הַיָּדוֹת לֹא עַל הַקְּרָשִׁים: **ו** וְאִם כֵּן לֹא הָיָה יָכוֹל לְכַוֵּין הַקְּרָשִׁים יַחַד, אֶלָּא עוֹמְדִים בְּשִׁפּוּעַ: תורה יח

(יט) **וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כָסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקֶּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו:**

יט וְאַרְבְּעִין סַמְכִין דִּכְסַף תַּעְבֵּד תְּחוֹת עֶסְרִין דַּפִּין תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לִתְרֵין צִידּוֹהִי וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לִתְרֵין צִידּוֹהִי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך א, עמ׳ 162)

וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי כָסֶף (כו, יט)

הָאֲדָנִים נַעֲשׂוּ מִתְּרוּמַת "בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת", שֶׁהַכֹּל הִשְׁתַּתְּפוּ בָּהּ בְּמִדָּה שָׁוָה. וְאִילוּ הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו, נַעֲשׂוּ מִתְּרוּמוֹת "כְּפִי נִדְבַת לִבּוֹ" שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל.

בַּמֶּה שׁוֹנִים הָאֲדָנִים מִשְּׁאָר כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן?

כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן רוֹמְזִים לַעֲבוֹדָה בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ, הַיְרִיעוֹת - לַכֹּחוֹת הַמַּקִּיפִים, רָצוֹן וָעֹנֶג. וְהַקְּרָשִׁים (שֶׁמִּדָּתָם עֶשֶׂר אַמּוֹת) - לַעֲשָׂרָה כֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁל הַנֶּפֶשׁ, שֵׂכֶל וּמִדּוֹת.

לְעוּמַת זֹאת, הָאֲדָנִים, שֶׁהָיוּ הַחֵלֶק הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר בַּמִּשְׁכָּן, רוֹמְזִים לַעֲבוֹדָה שֶׁל מַלְכוּת שָׁמַיִם פְּשׁוּטָה, שֶׁאֵינָהּ נִשְׁעֶנֶת עַל שֵׂכֶל וְרֶגֶשׁ (אַף־עַל־פִּי־כֵן, הָעֲבוֹדָה בְּקַבָּלַת־עֹל, 'אֲדָנִים', הִיא הַיְסוֹד לְכָל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, כִּי רֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה וְשָׁרְשָׁהּ הִיא קַבָּלַת־עֹל).

לָכֵן, שׁוֹנָה תְּרוּמַת הָאֲדָנִים מִתְּרוּמַת שְׁאָר כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן: בַּעֲבוֹדָה פְּנִימִית יֵשׁ הֶבְדֵּלִים בֵּין יְהוּדִי לִיהוּדִי, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד עוֹבֵד עַל־פִּי כֹּחוֹתָיו וְחוּשָׁיו. לָכֵן הַתְּרוּמָה שֶׁל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן הָיְתָה כְּנִדְבַת לִבּוֹ שֶׁל כָּל אָדָם. אַךְ בָּעִנְיָן הַיְסוֹדִי שֶׁל קַבָּלַת־עֹל - אֲדָנִים, הַכֹּל שָׁוִים.

(כ) **וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ:**

כ וְלִסְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיְתָא לְרוּחַ צִפּוּנָא עֶסְרִין דַּפִּין:

(כא) **וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:**

כא וְאַרְבְּעִין סַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד:

(כב) **וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים:**

כב וְלִסְיָפֵי מַשְׁכְּנָא מַעַרְבָא תַּעְבֵּד שִׁתָּא דַּפִּין:

רש״י ◄ **וּלְיַרְכְּתֵי •** לְשׁוֹן סוֹף, כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וְלִסְיָפֵי'. וּלְפִי שֶׁהַפֶּתַח בַּמִּזְרָח, קָרוּי מִזְרָח 'פָּנִים' וְהַמַּעֲרָב 'אֲחוֹרַיִם'. וְזֶהוּ סוֹף, שֶׁהַפָּנִים הוּא הָרֹאשׁ. **תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים •** הֲרֵי תֵּשַׁע אַמּוֹת רֹחַב.

(כג) **וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצֹעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיְרֵכָתָיִם:**

כג וּתְרֵין דַּפִּין תַּעְבֵּד לְזָוִיַת מַשְׁכְּנָא בְּסוֹפֵיהוֹן:

רש״י ◄ **וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצֹעֹת •** אֶחָד לְמִקְצוֹעַ צָפוֹנִית מַעֲרָבִית, וְאֶחָד לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. כָּל שְׁמוֹנָה קְרָשִׁים בְּסֵדֶר אֶחָד הֵן, אֶלָּא שֶׁאֵלּוּ הַשְּׁתַּיִם אֵינָן בַּחֲלַל הַמִּשְׁכָּן אֶלָּא חֲצִי אַמָּה מִזּוֹ וַחֲצִי אַמָּה מִזּוֹ נִרְאוֹת בֶּחָלָל לְהַשְׁלִים רָחְבוֹ לְעֶשְׂרִי, וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּאוֹת כְּנֶגֶד אַמּוֹת עֲבִי קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן הַצָּפוֹן וְהַדָּרוֹם, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַמִּקְצוֹעַ מִבַּחוּץ שָׁוֶה.

(כד) **וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ:**

כד וִיהוֹן מְכַוְּנִין מִלְּרַע וְכַחֲדָא יְהוֹן מְכַוְּנִין עַל רֵישֵׁהּ לְעִזְקְתָא חֲדָא כֵּן יְהֵי לְתַרְוֵיהוֹן לִתְרֵין זָוְיָן יְהוֹן:

רש״י ◄ **וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה •** כָּל הַקְּרָשִׁים תּוֹאֲמִים זֶה לָזֶה מִלְּמַטָּה, שֶׁלֹּא יַפְסִיק עָבִי שְׁפַת שְׁנֵי הָאֲדָנִים בֵּינֵיהֶם, לְהַרְחִיקָן זוֹ מִזּוֹ, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, שֶׁיִּהְיוּ צִירֵי הַיָּדוֹת חֲרוּצִים מִצִּדֵּיהֶן, שֶׁיְּהֵא רֹחַב הַקֶּרֶשׁ בּוֹלֵט

שפתי חכמים

(כג) ז דְּיָלְפִינַן מִבֵּית עוֹלָמִים שֶׁהָיָה רָחְבוֹ כִּשְׁלִישׁ אָרְכּוֹ, דְּאָרְכּוֹ הָיָה שִׁשִּׁים אַמּוֹת וְרָחְבוֹ עֶשְׂרִים אַמּוֹת, הָכִי נַמִּי בַּמִּשְׁכָּן רָחְבוֹ כִּשְׁלִישׁ אָרְכּוֹ, וְאָרְכּוֹ הָיָה שְׁלֹשִׁים: תורה כד

לְצִדָּיו, חוּץ לִידֵי הַקֶּרֶשׁ, לְכַסּוֹת אֶת שִׂפַת הָאֵדֶן, וְכֵן הַקֶּרֶשׁ שֶׁאֶצְלוֹ, וְנִמְצְאוּ תּוֹאֲמִים זֶה לָזֶה, וְקֶרֶשׁ הַמִּקְצוֹעַ שֶׁבְּסֵדֶר הַמַּעֲרָב חָרוּץ לְרָחְבּוֹ בְּעָבְיוֹ, כְּנֶגֶד חָרִיץ שֶׁל צַד קֶרֶשׁ הַצְּפוֹנִי[ח] וְהַדְּרוֹמִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַפְרִידוּ הָאֲדָנִים בֵּינֵיהֶם. **וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַּמִּים** • כְּמוֹ תְּאוֹמִים. **עַל רֹאשׁוֹ** • שֶׁל קֶרֶשׁ. **אֶל הַטַּבַּעַת הָאֶחָת** • כָּל קֶרֶשׁ וְקֶרֶשׁ הָיָה חָרוּץ מִלְּמַעְלָה בְּרָחְבּוֹ שְׁנֵי חֲרִיצִין בִּשְׁנֵי צִדָּיו כְּדֵי עֲבִי טַבַּעַת, וּמַכְנִיסוֹ בְּטַבַּעַת אַחַת. נִמְצָא, מִתְאִים לַקֶּרֶשׁ שֶׁאֶצְלוֹ, אֲבָל אוֹתָן טַבָּעוֹת, לֹא יָדַעְתִּי אִם קְבוּעוֹת הֵן[ט], אִם מְטַלְטָלוֹת. וּבַקֶּרֶשׁ שֶׁבַּמִּקְצוֹעַ הָיְתָה טַבַּעַת בָּעָבִי הַקֶּרֶשׁ (נִרְאֶה, כִּי מִלּוֹת ׳הַדְּרוֹמִי וְהַצְּפוֹנִי׳ אַלְמַטָּה קָאֵי, וְרוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהַדְּרוֹמִי וְהַצְּפוֹנִי וְרֹאשׁ קֶרֶשׁ וְכוּ׳ נִכְנָס לְתוֹכוֹ, וּמַה שֶּׁכָּתַב הָיְתָה טַבַּעַת בָּעָבִי קֶרֶשׁ, רוֹצֶה לוֹמַר בָּעָבִי קֶרֶשׁ הַמַּעֲרָבִי. וְדוּ״ק) הַדְּרוֹמִי וְהַצְּפוֹנִי, וְרֹאשׁ קֶרֶשׁ הַמִּקְצוֹעַ שֶׁבְּסֵדֶר מַעֲרָב נִכְנָס לְתוֹכוֹ. נִמְצְאוּ, שְׁנֵי הַכְּתָלִים מְחֻבָּרִים. **כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם** • לִשְׁנֵי הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּמִּקְצוֹעַ, לַקֶּרֶשׁ שֶׁבְּסוֹף צָפוֹן וְלַקֶּרֶשׁ[כ] הַמַּעֲרָבִי וְכֵן לִשְׁנֵי הַמִּקְצוֹעוֹת.

(כה) **וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:**

כה וִיהוֹן תְּמַנְיָא דַּפִּין וְסַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף שִׁתָּא עֲשַׂר סַמְכִין תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד:

רש״י ◄ **וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים** • הֵן הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה: ״תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים, וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצָעֹת״. נִמְצְאוּ, שְׁמוֹנָה קְרָשִׁים בְּסֵדֶר מַעֲרָבִי. כָּךְ שְׁנוּיָה בַּמִּשְׁנָה ׳מַעֲשֵׂה סֵדֶר הַקְּרָשִׁים׳ בִּ׳מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן׳: הָיָה עוֹשֶׂה אֶת הָאֲדָנִים חֲלוּלִים וְחוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַטָּה, רְבִיעַ מִכָּאן וְרָבִיעַ מִכָּאן, וְהֶחָרִיץ חָצְיוֹ בָּאֶמְצַעַל, וְעָשָׂה לוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת כְּמִין שְׁנֵי חֲמוּקִין (וְלִי נִרְאֶה שֶׁהַגִּרְסָא ׳כְּמִין שְׁנֵי חֲרָקִין׳), כְּמִין שְׁנֵי שְׁלִיבוֹת סֻלָּם הַמֻּבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ וּמְשֻׁפּוֹת לְהִכָּנֵס בַּחֲלַל הָאֶדֶן כִּשְׁלִיבָה הַנִּכְנֶסֶת בְּנֶקֶב עַמּוּדֵי הַסֻּלָּם, וְהוּא לְשׁוֹן ״מְשֻׁלָּבוֹת״, עֲשׂוּיוֹת כְּמִין שְׁלִיבָה, וּמַכְנִיסָן לְתוֹךְ שְׁנֵי אֲדָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״שְׁנֵי אֲדָנִים, שְׁנֵי אֲדָנִים״, וְחוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַעְלָה אֶצְבַּע מִכָּאן וְאֶצְבַּע מִכָּאן, וְנוֹתְנָן לְתוֹךְ טַבַּעַת אַחַת שֶׁל זָהָב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְגוֹ׳״. כָּךְ הִיא הַמִּשְׁנָה, וְהַפֵּרוּשׁ שֶׁלָּהּ הִצַּעְתִּי לְמַעְלָה, בְּסֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת.

(כו) **וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד:**

כו וְתַעְבֵּד עַבְּרֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין חַמְשָׁא לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא חָד:

רש״י ◄ **בְּרִיחִם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: עַבְּרִין, וּבְלַעַ״ז אשפרי״ש. **חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן** • אֵלּוּ ה׳, ג׳ הֵן, אֶלָּא שֶׁהַבְּרִיחַ הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן עָשׂוּי מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת: זֶה מַבְרִיחַ עַד חֲצִי הַכֹּתֶל, וְזֶה מַבְרִיחַ עַד חֲצִי הַכֹּתֶל, זֶה נִכְנָס בַּטַּבַּעַת מִצַּד זֶה, וְזֶה נִכְנָס בַּטַּבַּעַת מִצַּד זֶה, עַד שֶׁמַּגִּיעִין זֶה לָזֶה. נִמְצָא, שֶׁעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן,

---

שפתי חכמים

(כד) **ח** וְאַף עַל גַּב דְּכָל הַקְּרָשִׁים הָיוּ חֲרוּצִים מִשְּׁלֹשֶׁת צִידֵיהֶן, מִכָּל מָקוֹם שָׁם הָיָה רַק לְנוֹי, שֶׁיִּהְיוּ שִׁטְחֵי הָאֲדָנִים וְשִׁפְּתֵי הַקְּרָשִׁים שָׁוִים, אֲבָל בְּאֵלּוּ הַקְּרָשִׁים חַיָּיב לַעֲשׂוֹתָם בְּרָחְבָּן, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְיִהְיוּ תוֹאֲמִים מִלְּמַטָּה׳. הָרְאֵ״ם: **ט** רְצוֹנוֹ לוֹמַר, אִם הָיָה טַבַּעַת קָבוּעַ בְּאֶחָד מִן הַקְּרָשִׁים שֶׁמְּחַבְּרִים הַקְּרָשִׁים וְהַטַּבָּעוֹת בְּיַחַד. (נַחֲלַת יַעֲקֹב) לְאַפּוּקֵי הַטַּבָּעוֹת הַמּוּזְכָּרִים בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה שֶׁהַבְּרִיחִים נִכְנָסוֹת בָּהֶם הָיוּ קְבוּעוֹת, כִּדְאִיתָא בְּשַׁבָּת דַּף צ״ח:

י פֵּירוּשׁ, דְּאַמָּה מִזּוֹ וְאַמָּה מִזּוֹ בָּאוֹת כְּנֶגֶד עֲבִי הַקֶּרֶשׁ הַצָּפוֹן וְהַדָּרוֹם, הִלְכָּךְ הָיָה טַבַּעַת בְּתוֹךְ עֲבִי הַקֶּרֶשׁ שֶׁבַּצָּפוֹן וְשֶׁבַּדָּרוֹם וְנִכְנָס בְּתוֹךְ הַקֶּרֶשׁ הַמִּקְצוֹעַ שֶׁבְּסֵדֶר הַמַּעֲרָב: **כ** מִדִּכְתִיב ׳יִהְיֶה׳ יִתֵּירָא עַל כָּרְחָךְ ׳כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם׳ דִּבּוּר לְעַצְמוֹ. וּרְצוֹנוֹ לוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁכָּל הַקְּרָשִׁים הָיוּ חֲרוּצִים לְמַעְלָה בְּרָחְבָּן שְׁנֵי חֲרִיצִים מִפְּנֵי הַטַּבָּעוֹת, ׳כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם׳, לַקֶּרֶשׁ שֶׁבְּסוֹף צַד צָפוֹן וְהַקֶּרֶשׁ הַמַּעֲרָבִי הַדָּבוּק לוֹ. וְכֵן ׳לִשְׁנֵי הַמִּקְצוֹעוֹת׳ שֶׁהֵם מִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מַעֲרָבִית וּמִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית, וּבְזֶה יִהְיוּ כָּל הַקְּרָשִׁים קְשׁוּרִים זֶה בָּזֶה: תורה כה

(כה) **ל** פֵּירוּשׁ, חוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַטָּה בְּאוֹפֶן זֶה שֶׁהִנִּיחַ רְבִיעַ הַקֶּרֶשׁ מִכָּאן וּרְבִיעַ הַקֶּרֶשׁ מִכָּאן, וְהֶחָרִיץ הָיָה כְּדֵי חֲצִי הַקֶּרֶשׁ בָּאֶמְצַע, דְּאִם לֹא כֵּן לֹא יִשָּׁאֵר כְּלוּם מִכָּל רוֹחַב הַקֶּרֶשׁ וּמֵאי ׳וְעָשָׂה לוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת כְּמִין שְׁנֵי חֲמוּקִים׳ דְּקָאָמַר. רְאֵ״ם: תורה כו

שְׁנַיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע, אֲבָל הָאֶמְצָעִי אָרְכּוֹ כְּנֶגֶד כָּל הַכֹּתֶל וּמַבְרִיחַ מִקְּצֵה הַכֹּתֶל וְעַד קָצֵהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן וְגוֹ׳ מַבְרֵחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה". שֶׁהָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים הָיוּ לָהֶן טַבָּעוֹת בַּקְּרָשִׁים לְהִכָּנֵס לְתוֹכָן, שְׁתֵּי טַבָּעוֹת לְכָל קֶרֶשׁ, מְשֻׁלָּשִׁים בְּתוֹךְ עֶשֶׂר אַמּוֹת שֶׁל גֹּבַהּ הַקֶּרֶשׁ, חֵלֶק אֶחָד מִן הַטַּבַּעַת הָעֶלְיוֹנָה וּלְמַעְלָה, וְחֵלֶק אֶחָד מִן הַתַּחְתּוֹנָה וּלְמַטָּה, וְכָל חֵלֶק הוּא רְבִיעַ אֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ, וּשְׁנֵי חֲלָקִים בֵּין טַבַּעַת לְטַבַּעַת[מ], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַטַּבָּעוֹת מְכֻוָּנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, אֲבָל לַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן אֵין טַבָּעוֹת, אֶלָּא הַקְּרָשִׁים נְקוּבִין בְּעָבְיָן, וְהוּא נִכְנָס בָּהֶם דֶּרֶךְ הַנְּקָבִים שֶׁהֵם מְכֻוָּנִין זֶה מוּל זֶה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים". הַבְּרִיחִים הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים שֶׁבַּצָּפוֹן וּבַדָּרוֹם, אֹרֶךְ כָּל אֶחָד ט״ו אַמָּה, וְהַתִּיכוֹן אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים אַמָּה, וְזֶהוּ: "מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה", מִן הַמִּזְרָח וְעַד הַמַּעֲרָב, וַחֲמִשָּׁה בְּרִיחִים שֶׁבַּמַּעֲרָב, אֹרֶךְ הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים שֵׁשׁ אַמּוֹת, וְהַתִּיכוֹן אָרְכּוֹ י״ב כְּנֶגֶד ח׳ קְרָשִׁים. כָּךְ הִיא מְפֹרֶשֶׁת בִּ׳מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן׳ (שבת צח)◆

(כו) וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה׃

כז וַחֲמִשָּׁא עַבְּרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָתָא וַחֲמִשָּׁא עַבְּרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא לְסוֹפֵיהוֹן מַעַרְבָּא׃

(כח) וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מַבְרֵחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה׃

כח וְעַבְּרָא מְצִיעָאָה בְּגוֹ דַּפָּיָא מַעְבַּר מִן סְיָפֵי לִסְיָפֵי׃

(כט) וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב׃

כט וְיָת דַּפָּיָא תַּחְפֵּי דַּהֲבָא וְיָת עִזְקָתְהוֹן תַּעְבֵּד דַּהֲבָא אַתְרָא לְעַבְּרַיָּא וְתַחְפֵּי יָת עַבְּרַיָּא דַּהֲבָא׃

רש״י◄ **בָּתִּים לַבְּרִיחִם•** הַטַּבָּעוֹת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָּהֶן, יִהְיוּ בָּתִּים לְהַכְנִיס בָּהֶן הַבְּרִיחִים. **וְצִפִּיתָ אֶת הַבְּרִיחִם זָהָב•** לֹא שֶׁהָיָה הַזָּהָב מְדֻבָּק עַל הַבְּרִיחִים, שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם שׁוּם צִפּוּי, אֶלָּא בַּקֶּרֶשׁ הָיָה קוֹבֵעַ כְּמִין שְׁתֵּי פִּיפִיּוֹת שֶׁל זָהָב, כְּמִין שְׁנֵי סִדְקֵי קָנֶה חָלוּל, וְקוֹבְעָן אֵצֶל הַטַּבָּעוֹת לְכָאן וּלְכָאן[נ], אָרְכָּן מְמַלֵּא אֶת רֹחַב הַקֶּרֶשׁ מִן הַטַּבַּעַת לְכָאן וּמִמֶּנָּה לְכָאן, וְהַבְּרִיחַ נִכְנָס לְתוֹכוֹ, וּמִמֶּנּוּ לַטַּבַּעַת, וּמִן הַטַּבַּעַת לַפֶּה הַשֵּׁנִי. נִמְצְאוּ הַבְּרִיחִים, מְצֻפִּים זָהָב כְּשֶׁהֵן תְּחוּבִין בְּקְרָשִׁים, וְהַבְּרִיחִים הַלָּלוּ מִבַּחוּץ הָיוּ בּוֹלְטוֹת, וְהַטַּבָּעוֹת וְהַפִּיפִיּוֹת לֹא הָיוּ נִרְאוֹת בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן, אֶלָּא כָּל הַכֹּתֶל חָלָק מִבִּפְנִים.

(ל) וַהֲקִמֹתָ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ בָּהָר׃ ס

ל וּתְקִים יָת מַשְׁכְּנָא כְּהִלְכָתֵהּ דִּי אִתְחֲזֵיתָא בְּטוּרָא׃

שפתי חכמים

(כו) מ וְהָא דְּלָקְחוּ הַחִילּוּק הַזֶּה שֶׁבּוֹ הָיוּ מְשׁוּלָּשִׁים, וְלֹא הַחִילּוּק שֶׁמֵּרֹאשׁ הַקֶּרֶשׁ עַד הַבְּרִיחַ כְּמִבְּרִיחַ רִאשׁוֹן עַד הַשֵּׁנִי לוֹ, וּמִבְּרִיחַ הַשֵּׁנִי עַד הַשְּׁלִישִׁי כְּמִשְׁלִישִׁי עַד סוֹף הַקֶּרֶשׁ שֶׁיִּהְיֶה נֶחְלָק לְאַרְבָּעָה חֲלָקִים, הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׁנֵי צְדָדִין שֶׁל בְּרִיחַ הָעֶלְיוֹן שֶׁצַּד אֶחָד הוּא מֵרֹאשׁ הַקֶּרֶשׁ עַד הַבְּרִיחַ הָרִאשׁוֹן וְהַצַּד הַשֵּׁנִי מִבְּרִיחַ הַהוּא עַד בְּרִיחַ הַתִּיכוֹן הֵם חֲלָקִים שְׁוִים מִשְּׁנֵי צְדָדָיו, וְהַחֲלָקִים הָהֵם נִקְרָאִים שֶׁל בְּרִיחַ הָעֶלְיוֹן, וְכֵן הַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן מִשְּׁנֵי צְדָדָיו עַד בְּרִיחַ הַתַּחְתּוֹן וְהָעֶלְיוֹן הֵם שְׁוִים וְנִקְרָאִים שֶׁלּוֹ, וְכֵן בִּשְׁנֵי צְדָדָיו שֶׁל בְּרִיחַ הַתַּחְתּוֹן מִבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן וּמִבְּרִיחַ הַתַּחְתּוֹן עַד סוֹף הַקֶּרֶשׁ הֵם שְׁוִים וְנִקְרָאִים שֶׁלּוֹ, לָכֵן חִלֵּק אוֹתָן לִשְׁלִשָׁה חֲלָקִים וְלֹא לְאַרְבָּעָה. הָרְאֵ״ם: תורה כז

(כט) נ פֵּירוּשׁ, הַסִּדְקֵי קָנִים לֹא הָיוּ מְכֻסִּים הַטַּבָּעוֹת אֶלָּא מַגִּיעִין מִטַּבַּעַת לְטַבַּעַת, הִלְכָּךְ לְכָל קֶרֶשׁ צָרִיךְ שְׁנֵי חֲצָאֵי קָנִים, דִּלְכָל קֶרֶשׁ הָיָה בְּאֶמְצָעוֹ טַבַּעַת אַחַת: תורה ל

רש״י◄ **וַהֲקִמֹתָ אֶת הַמִּשְׁכָּן • לְאַחַר שֶׁיִּגָּמֵר**ᵇ, **הַקִּימֵהוּ. הָרְאֵיתָ בָּהָר •** קֹדֶם לָכֵן**ᵍ**, שֶׁאֲנִי עָתִיד לְלַמֶּדְךָ וּלְהַרְאוֹתְךָ סֵדֶר הֲקָמָתוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ׳ 183)

וַהֲקִמֹתָ אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ בָּהָר (כו, ל) יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמֹּשֶׁה נִצְטַוָּה כָּאן לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן (בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן) **לְבַדּוֹ**, בְּלִי סִיּוּעַ. וְזֶהוּ **וַהֲקִמֹתָ** (לְשׁוֹן יָחִיד).. **אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ** (רַק מֹשֶׁה). וְיֵשׁ לְדַיֵּק כֵּן גַּם בִּלְשׁוֹן רַשִׁ״י **״שֶׁאֲנִי** (יָחִיד) עָתִיד לְלַמֶּדְךָ **וּלְהַרְאוֹתְךָ** סֵדֶר הֲקָמָתוֹ״: הַקָּבָּ״ה הֵקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּעַצְמוֹ, כִּבְיָכוֹל (וְהַרֵי ׳סֵדֶר׳ כּוֹלֵל לֹא רַק קְדִימָה וְאַחוּר, אֶלָּא גַּם פְּרָטֵי הָעִנְיָן בִּכְלָל, וּכְמוֹ ׳סֵדֶר הַגָּדָה׳).

◆ יום חמישי ב׳ אדר ◆

(לא) **וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים:**

לא **וְתַעְבֵּד פָּרֻכְתָּא תְּכֶלֶת וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אֻמָּן יַעְבֵּד יָתַהּ צוּרַת כְּרוּבִין:**

רש״י◄ **פָּרֹכֶת •** לְשׁוֹן מְחִצָּה הוּא, וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים: ׳פַּרְגּוֹד׳, דָּבָר הַמַּבְדִּיל בֵּין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם. **תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן •** כָּל מִין וּמִין הָיָה כָּפוּל, בְּכָל חוּט וְחוּט שִׁשָּׁה חוּטִין. **מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב •** כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי שֶׁזּוֹ הִיא אֲרִיגָה שֶׁל שְׁתֵּי קִירוֹת, וְהַצִּיּוּרִין שֶׁמִּשְׁנֵי עֲבָרֶיהָ אֵינָן דּוֹמִין זֶה לָזֶה. **כְּרֻבִים •** צִיּוּרִין שֶׁל בְּרִיּוֹת יֵעָשֶׂה בָּהּ: אַרְבָּעָה עַמּוּדִים תְּקוּעִים בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה אֲדָנִים, וְאוּנְקְלִיּוֹת קְבוּעִין בָּהֶן עֲקֵמִין לְמַעְלָה, לְהוֹשִׁיב עֲלֵיהֶן כְּלוֹנָס, שֶׁרֹאשׁ הַפָּרֹכֶת כָּרוּךְ בָּהּ, וְהָאוּנְקְלִיּוֹת הֵן הַנָּוִין, שֶׁהֲרֵי כְּמִין וָוִין הֵן עֲשׂוּיִים, וְהַפָּרֹכֶת אָרְכָּהּ עֶשֶׂר אַמּוֹת לְרָחְבּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר אַמּוֹת כְּנֶגְבָהָן שֶׁל קְרָשִׁים**ᵈ**, פְּרוּסָה בִּשְׁלִישׁ שֶׁל מִשְׁכָּן, שֶׁיְּהֵא הֵימֶנָּה וְלִפְנִים עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְהֵימֶנָּה וּלְחוּץ עֶשְׂרִים אַמָּה. נִמְצָא, בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְנָתַתָּ אֶת הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים״ הַמְחַבְּרִים אֶת שְׁתֵּי חוֹבְרוֹת שֶׁל יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן וְרֹחַב הַחוֹבְרוֹת עֶשְׂרִים אַמָּה, וּכְשֶׁפְּרָשָׂם עַל גַּג הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לַמַּעֲרָב, כָּלְתָה בִּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמִּשְׁכָּן, וְהַחוֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית כִּסְתָה שְׁלִישׁוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וְהַמּוֹתָר תָּלוּי לַאֲחוֹרָיו, לְכַסּוֹת אֶת הַקְּרָשִׁים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לו עמ׳ 140)

לִשּׁוֹן מְחִצָּה . . דָּבָר הַמַּבְדִּיל (רַשִׁ״י כו, לא) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי מִפֹּרָשׁ בְּסָמוּךְ ״וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם״. וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּהְנָה כְּתִיב ״וְסַכֹּתָ עַל הָאָרוֹן אֶת הַפָּרֹכֶת״ (פקודי מ, ג). וְרַשִׁ״י מְחַדֵּשׁ, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר שֶׁיֵּשׁ בַּפָּרֹכֶת שְׁנֵי דְּבָרִים, מְחִצָּה הַמַּבְדֶּלֶת וּמָסָךְ עַל הָאָרוֹן, אֶלָּא שֶׁהַחֻפְצָא שֶׁלָּהּ הִיא מְחִצָּה (כְּפִשְׁטוּת הַכְּתוּבִים ״וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת״), וְרַק שֶׁפּוֹעֶלֶת **גַּם** לִהְיוֹת מָסָךְ. וּלְהָעִיר מֵרַשִׁ״י שָׁם: ״וְסַכֹּתָ עַל הָאָרוֹן, לְשׁוֹן הֶגְנָה, **שֶׁהֲרֵי מְחִצָּה הָיְתָה**״.

(לב) **וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב עַל־אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף:**

לב **וְתִתֵּן יָתַהּ עַל אַרְבָּעָא עַמּוּדֵי שִׁטִּין מְחַפְּיָן דַּהֲבָא וָוֵיהוֹן דַּהֲבָא עַל אַרְבָּעָא סַמְכֵי דִכְסָף:**

(לג) **וְנָתַתָּה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים:**

לג **וְתִתֵּן יָת פָּרֻכְתָּא תְּחוֹת פּוּרְסַיָּא וְתָעֵל תַּמָּן מִגּוֹ לְפָרֻכְתָּא יָת אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא וְתַפְרֵשׁ פָּרֻכְתָּא לְכוֹן בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין קֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא:**

שפתי חכמים

(ל) **ם** פֵּירוּשׁ, צִיּוּוּי לְמֹשֶׁה שֶׁיְּקִימֵהוּ הוּא בְּעַצְמוֹ (נַחֲלַת יַעֲקֹב), בְּסִפְרֵי. הָכִי פֵּירוּשׁוֹ, אַחַר שֶׁיִּגָּמֵר כָּל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן וְכָל כֵּלָיו אָז תָּקִימוּ בְּפַעַם אַחַת, וְלֹא שֶׁתְּקִימֵהוּ לִפְרָקִים כָּל אֶחָד כְּשֶׁיִּהְיֶה נִגְמָר, אֶלָּא דַּוְקָא כּוּלּוֹ כְּאֶחָד: **ע** פֵּירוּשׁ, קוֹדֶם הֲקָמָתוֹ. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁעַכְשָׁיו עֲדַיִן לֹא הֶרְאָה לוֹ וְהָיָה רָאוּי לוֹמַר ׳כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר תִּרְאֶה בָּהָר׳ בְּלִשׁוֹן עָתִיד, מִכָּל מָקוֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עָבָר, מִפְּנֵי שֶׁבְּעֵת הֲקָמָתוֹ כְּבָר הֶרְאָה לוֹ בָּהָר: תורה לא

(לא) **פ** הָרְאֵ״ם. וְלֹא יָדַעְתִּי לָמָּה יִהְיֶה אָרְכָּהּ לְרָחְבּוֹ וְרָחְבָּהּ לְגָבְהוֹ וְלֹא בְּהֵיפָךְ, שֶׁיִּהְיֶה רָחְבָּהּ לְרָחְבּוֹ וְאָרְכָּהּ לְאָרְכּוֹ, וְעוֹד מֵאַחַר שֶׁהִיא מְרוּבַּעַת אֵיךְ יִפּוֹל בָּהּ אוֹרֶךְ וְרוֹחַב כו׳ (נַחֲלַת יַעֲקֹב). וְלִי נִרְאֶה לְיַיֵּשֵׁב, דְּהַצּוּרוֹת שֶׁהָיוּ בַּפָּרֹכֶת הָיוּ אָרְכָּן לְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן, וּלְהִלּוּף הַצּוּרוֹת הוּא קוֹרֵא ׳אֹרֶךְ׳: תורה לב

(לד) וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים׃

לד וְתִתֵּן יָת כַּפֻּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא בְּקֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא׃

(לה) וְשַׁמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־צֶלַע צָפוֹן׃

לה וּתְשַׁוִּי יָת פָּתוֹרָא מִבָּרָא לְפָרֻכְתָּא וְיָת מְנָרְתָּא לְקֳבֵל פָּתוֹרָא עַל צִדָּא דְמַשְׁכְּנָא דָרוֹמָא וּפָתוֹרָא תִּתֵּן עַל סְטַר צִפּוּנָא׃

רש״י ◄ וְשַׁמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן • שֻׁלְחָן בַּצָּפוֹן, מָשׁוּךְ מִן הַכֹּתֶל הַצָּפוֹנִי שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם, מְשׁוּכָה מִן הַכֹּתֶל הַדָּרוֹמִי שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, וּמִזְבַּח הַזָּהָב נָתוּן כְּנֶגֶד אֲוִיר שֶׁבֵּין שֻׁלְחָן לַמְנוֹרָה, מָשׁוּךְ קְמִעָא כְּלַפֵּי הַמִּזְרָח, וְכֻלָּם נְתוּנִים מִן חֲצִי הַמִּשְׁכָּן וְלִפְנִים, כֵּיצַד? אֹרֶךְ הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לַפָּרֹכֶת עֶשְׂרִים אַמָּה. הַמִּזְבֵּחַ וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה מְשׁוּכִים מִן הַפֶּתַח לְצַד מַעֲרָב עֶשֶׂר אַמּוֹת.

(לו) וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃

לו וְתַעְבֵּד פְּרָסָא לִתְרַע מַשְׁכְּנָא תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּר׃

רש״י ◄ וְעָשִׂיתָ מָסָךְ • וִילוֹן, שֶׁהוּא מָסָךְ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, כְּמוֹ: (איוב א) "שַׂכְתָּ בַּעֲדוֹ", לְשׁוֹן מֵגִין. מַעֲשֵׂה רֹקֵם • הַצּוּרוֹת עֲשׂוּיוֹת בּוֹ מַעֲשֵׂה מַחַט, כְּפַרְצוּף שֶׁל עֵבֶר זֶה, כָּךְ פַּרְצוּף שֶׁל עֵבֶר זֶה. רֹקֵם • שֵׁם הָאֻמָּן וְלֹא שֵׁם הָאֻמָּנוּת, וְתַרְגּוּמוֹ: עוֹבַד צַיָּר, וְלֹא עוֹבַד צִיּוּר. מִדַּת הַמָּסָךְ כְּמִדַּת הַפָּרֹכֶת: עֶשֶׂר אַמּוֹת עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת.

(לז) וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי נְחֹשֶׁת׃

לז וְתַעְבֵּד לִפְרָסָא חַמְשָׁא עַמּוּדֵי שִׁטִּין וְתַחְפֵּי יָתְהוֹן דַּהֲבָא וְוֵיהוֹן דַּהֲבָא וְתַתִּיךְ לְהוֹן חַמְשָׁא סַמְכֵי נְחָשָׁא׃

◆ יום שישי ג׳ אדר ◆

כז (א) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ׃

א וְתַעְבֵּד יָת מַדְבְּחָא דְאָעֵי שִׁטִּין חֲמֵשׁ אַמִּין אֶרְכָּא וַחֲמֵשׁ אַמִּין פּוּתְיָא מְרַבַּע יְהֵי מַדְבְּחָא וּתְלַת אַמִּין רוּמֵהּ׃

רש״י ◄ וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְגוֹ׳ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ • (זבחים נט) דְּבָרִים כִּכְתָבָן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "רָבוּעַ", וְנֶאֱמַר בַּפְּנִימִיּ״ "רָבוּעַ". מַה לְהַלָּן גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ, אַף כָּאן גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: "שָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ"? מִשְּׁפַת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה.

(ב) וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיךָ קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת׃

ב וְתַעְבֵּד קַרְנוֹהִי עַל אַרְבַּע זְוָיָתֵהּ מִנֵּהּ תְּהֶוְיָן קַרְנוֹהִי וְתַחְפֵּי יָתֵהּ נְחָשָׁא׃

רש״י ◄ מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיךָ קַרְנֹתָיו • שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂם לְבַדָּם וִיחַבְּרֵם בּוֹ. וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת • לְכַפֵּר עַל עַזּוּת מֵצַח, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה מח) "וּמִצְחֵךְ נְחוּשָׁה".

שפתי חכמים

כז (א) **צ** דְּמִלַּת 'רָבוּעַ' כָּאן וּלְהַלָּן מוּפְנֶה הוּא לְגֵזֵרָה שָׁוָה, מִכְּדֵי כְּתִיב 'חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב', 'רָבוּעַ' לָמָה לִי, אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ לְאַפְנוּיֵי. וּמִצַּד הַשֵּׁנִי נַמִּי מוּפְנֶה, דִּכְתִיב 'אַמָּה אָרְכָּהּ וְאַמָּה רָחְבָּהּ', 'רָבוּעַ' לָמָה לִי, אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ לְאַפְנוּיֵי. וְכֵיוָן שֶׁמּוּפְנֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין, אֵיכָא לְמִדְרַשׁ וּלְהוֹצִיא מִמַּשְׁמָעוּת הַקְּרָא: תורה ב

(ג) וְעָשִׂיתָ סִירֹתָיו לְדַשְׁנוֹ וְיָעָיו וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת:

ג וְתַעְבֵּד פְּסַכְתְּרָוָתֵהּ לְמִסְפֵּי קִטְמֵהּ וּמַגְרוֹפָיָתֵהּ וּמִזְרָקָתֵהּ וְצִנּוּרָיָתֵהּ וּמַחְתָּיָתֵהּ לְכָל מָנוֹהִי תַּעְבֵּד נְחָשָׁא:

רש״י◄ **סִירֹתָיו** • כְּמִין יוֹרוֹת. **לְדַשְׁנוֹ** • לְהָסִיר דִּשְׁנוֹ לְתוֹכָהּ, וְהוּא שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: לְמִסְפֵּי קִטְמֵהּ, לִסְפּוֹת הַדֶּשֶׁן לְתוֹכָם, כִּי יֵשׁ מִלּוֹת בְּלָשׁוֹן עִבְרִית — מִלָּה אַחַת מִתְחַלֶּפֶת בַּפִּתְרוֹן לְשַׁמֵּשׁ בִּנְיָן וּסְתִירָה, כְּמוֹ: (תהלים פ) ״וַתַּשְׁרֵשׁ שָׁרָשֶׁיהָ״, (איוב ה) ״אֱוִיל מַשְׁרִישׁ״, וְחִלּוּפוֹ: (שם לא) ״וּבְכָל־תְּבוּאָתִי תַּשְׁרֵשׁ״. וְכָמוֹהוּ: (ישעיה יז) ״בִּסְעִפָיהָ פֹּרִיָּה״, וְחִלּוּפוֹ: (שם י) ״מִסָּעֵף פֵּאֹרָה״, מְפַשֵּׁחַ סְעִיפֶיהָ. וְכָמוֹהוּ: (ירמיה נ) ״וְזֶה הָאַחֲרוֹן עִצְּמוֹ״, שִׁבֵּר עַצְמוֹתָיו. וְכָמוֹהוּ: (מלכים א כא) ״וַיִּסְקְלֵהוּ בָאֲבָנִים״, וְחִלּוּפוֹ: (ישעיה סב) ״סַקְּלוּ מֵאֶבֶן״, הָסִירוּ אֲבָנָיהָ, וְכֵן: (שם ה) ״וַיְעַזְּקֵהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ״. אַף כָּאן לְדַשְׁנוֹ, לְהָסִיר דִּשְׁנוֹ, וּבְלַעַ״ז אדשצנדר״יר.

(ד) וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו:

ד וְתַעְבֵּד לֵהּ סְרָדָא עוּבַד מְצַדְתָּא דִּנְחָשָׁא וְתַעְבֵּד עַל מְצַדְתָּא אַרְבַּע עִזְקָן דִּנְחָשָׁא עַל אַרְבַּע סִטְרוֹהִי:

רש״י◄ **מִכְבָּר** • לְשׁוֹן כְּבָרָה, שֶׁקּוֹרִין קריבל״ש, כְּמִין לְבוּשׁ עָשׂוּי לוֹ לַמִּזְבֵּחַ, עָשׂוּי חוֹרִין חוֹרִין כְּמִין רֶשֶׁת. וּמִקְּרָא זֶה מְסֹרָס, וְכֹה פִּתְרוֹנוֹ: ׳וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר נְחֹשֶׁת מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת׳.

(ה) וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמָטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ:

ה וְתִתֵּן יָתַהּ תְּחוֹת סוֹבְבֵי מַדְבְּחָא מִלְּרַע וּתְהֵי מְצַדְתָּא עַד פַּלְגוּת מַדְבְּחָא:

רש״י◄ **כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ** • סוֹבֵב. כָּל דָּבָר הַמַּקִּיף סָבִיב בְּעִגּוּל קָרוּי כַּרְכֹּב, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּ״הַכֹּל שׁוֹחֲטִין״: ׳אֵלּוּ הֵן גֶּלְמֵי כְּלֵי עֵץ: כָּל שֶׁעָתִיד לָשׁוּף... וּלְכַרְכֵּב׳, וְהוּא כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין חֲרִיצִין עֲגֻלִּין בְּקַרְשֵׁי דָּפְנֵי הַתֵּבוֹת וְסַפְסְלֵי הָעֵץ. אַף לַמִּזְבֵּחַ עָשָׂה חָרִיץ סְבִיבוֹ, וְהָיָה רָחְבוֹ אַמָּה בְּדָפְנוֹ לְנוֹי, וְהוּא לְסוֹף שָׁלֹשׁ (ספרים אחרים שש) אַמּוֹת שֶׁל גָּבְהוֹ, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר: ׳גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ׳. הָא, מָה אֲנִי מְקַיֵּם: ״וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ״? מִשְּׁפַת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה, אֲבָל סוֹבֵב לְהִלּוּף הַכֹּהֲנִים לֹא הָיָה לְמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, אֶלָּא עַל רֹאשׁוֹ לִפְנִים מִקַּרְנוֹתָיו. וְכֵן שָׁנִינוּ בְּ׳זְבָחִים׳: ׳אֵיזֶהוּ כַּרְכּוֹב? בֵּין קֶרֶן לְקֶרֶן׳, וְהָיָה רֹחַב אַמָּה, וְלִפְנִים מֵהֶן אַמָּה שֶׁל הִלּוּף רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים, וּשְׁתֵּי אַמּוֹת הַלָּלוּ קְרוּיִים כַּרְכֹּב. וְדִקְדַּקְנוּ שָׁם, וְהָכְתִּיב: ״תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמָטָּה״ לָמַדְנוּ, שֶׁהַכַּרְכֹּב בְּדָפְנוֹ הוּא וּלְבוּשׁ הַמִּכְבָּר תַּחְתָּיו? וְתֵרֵץ הַמְתָרֵץ: ׳תְּרֵי הֲווֹ, חַד לְנוֹי וְחַד לְכֹהֲנִים דְּלָא יִשְׁתָּרְגוּ׳. זֶה שֶׁבַּדֹּפֶן לְנוֹי הָיָה, וּמִתַּחְתָּיו הִלְבִּישׁוּ הַמִּכְבָּר וְהִגִּיעַ רָחְבוֹ עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ. נִמְצָא, שֶׁהַמִּכְבָּר רָחָב אַמָּה, וְהוּא הָיָה סִימָן לַחֲצִי גָּבְהוֹ, לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים לְדָמִים הַתַּחְתּוֹנִים, וּכְנֶגְדּוֹ עָשׂוּי לְמִזְבַּח בֵּית עוֹלָמִים דֵּגְמַת חוּט הַסִּקְרָא בְּאֶמְצָעוֹ. וְכֶבֶשׁ שֶׁהָיוּ עוֹלִין בּוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ בְּעִנְיָן זֶה, כְּבָר שָׁמַעְנוּ בְּפָרָשַׁת ״מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי״ ״וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלוֹת״, לֹא תַּעֲשֶׂה לוֹ מַעֲלוֹת בַּכֶּבֶשׁ שֶׁלּוֹ, אֶלָּא כֶּבֶשׁ חָלָק. לָמַדְנוּ, שֶׁהָיָה לוֹ כֶּבֶשׁ, כָּךְ שָׁנִינוּ בַּמְּכִילְתָּא. וּמִזְבַּח אֲדָמָה, הוּא מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת שֶׁהָיוּ מְמַלְּאִין חֶלְבּוֹ אֲדָמָה׳ בִּמְקוֹם חֲנִיָּתָן, וְהַכֶּבֶשׁ הָיָה בִּדְרוֹם הַמִּזְבֵּחַ, מֵבְדָּל מִן הַמִּזְבֵּחַ מְלֹא חוּט

שפתי חכמים

(ג) ק כְּלוֹמַר, שֶׁהַכֵּלִים עַצְמָן תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת, לֹא הַדְּבָרִים שֶׁהֵם לַכֵּלִים, כִּי אֵין שֵׁם זוּלָתָם, וְלָמֶ״ד יְתֵירָה הוּא לְתִיקוּן הַלָּשׁוֹן: תורה ד

(ה) ר כְּדֵי לְהַקְרִיב עָלָיו קָרְבָּנוֹת: תורה ו

הַשְּׁעָרָה, וְרַגְלָיו מַגִּיעִין עַד אַמָּה סָמוּךְ לְקַלְעֵי הֶחָצֵר שֶׁבַּדָּרוֹם, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר עֶשֶׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ. וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: דְּבָרִים כִּכְתָבָן: "וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ", לֹא הָיָה אֹרֶךְ הַכֶּבֶשׁ אֶלָּא עֶשֶׂר אַמּוֹת, כָּךְ מָצָאתִי בְּמִשְׁנַת אַרְבָּעִים וְתֵשַׁע מִדּוֹת, וְזֶה שֶׁהָיָה מֵבְדָּל מִן הַמִּזְבֵּחַ מְלֹא הַחוּט, בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים לָמַדְנוּהָ מִן הַמִּקְרָא.

(ו) וְעָשִׂיתָ בַדִּים לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת:

ו וְתַעְבֵּד אֲרִיחַיָּא לְמִדְבְּחָא אֲרִיחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן נְחָשָׁא:

(ז) וְהוּבָא אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת וְהָיוּ הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בִּשְׂאֵת אֹתוֹ:

ז וְיָעֵל יָת אֲרִיחוֹהִי בְּעִזְקָתָא וִיהוֹן אֲרִיחַיָּא עַל תְּרֵין סְטְרֵי מַדְבְּחָא בְּמִטַּל יָתֵהּ:

רש״י ◄ **בַּטַּבָּעֹת** • בְּאַרְבַּע טַבָּעוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לַמִּכְבָּר.

(ח) נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֶרְאָה אֹתְךָ בָּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ: ס

ח חֲלִיל לוּחֵי תַּעְבֵּד יָתֵהּ כְּמָא די אַחֲזִי יָתָךְ בְּטוּרָא כֵּן יַעְבְּדוּן:

רש״י ◄ **נְבוּב לֻחֹת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: חֲלִיל לוּחֵי. לוּחוֹת עֲצֵי שִׁטִּים מִכָּל צַד, וְהֶחָלָל בָּאֶמְצַע, וְלֹא יְהֵא כֻּלּוֹ עֵץ אֶחָד, שֶׁיְּהֵא עָבְיוֹ חָמֵשׁ אַמּוֹת עַל חָמֵשׁ אַמּוֹת כְּמִין סַדָּן.

◆ שבת קודש ד׳ אדר ◆

(ט) וְעָשִׂיתָ אֵת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן לִפְאַת נֶגֶב־תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָאַמָּה אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת:

ט וְתַעְבֵּד יָת דָּרַת מַשְׁכְּנָא לְרוּחַ עֵבֶר דָּרוֹמָא סָרְדִין לְדָרְתָּא דְּבוּץ שְׁזִיר מְאָה בְּאַמִּין אֲרָכָא לְעֵבֶר חָד:

רש״י ◄ **קְלָעִים** • עֲשׂוּיִין כְּמִין קַלְעֵי סְפִינָה, נְקָבִים נְקָבִים, מַעֲשֵׂה קְלִיעָה וְלֹא מַעֲשֵׂה אוֹרֵג, וְתַרְגּוּמוֹ סָרְדִין כְּתַרְגּוּם שֶׁל מִכְבָּר, הַמְתֻרְגָּם סָרְדָא, לְפִי שֶׁהֵן מְנֻקָּבִין כִּכְבָרָה. **לַפֵּאָה הָאֶחָת** • כָּל הָרוּחַ קָרוּי פֵּאָה.

(י) וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף:

י וְעַמּוּדוֹהִי עֶשְׂרִין וְסַמְכֵיהוֹן עֶשְׂרִין נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכַבּוּשֵׁיהוֹן כְּסַף:

רש״י ◄ **וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים** • חָמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד[ש] לְעַמּוּד. **וְאַדְנֵיהֶם** • שֶׁל[ת] הָעַמּוּדִים נְחֹשֶׁת. הָאֲדָנִים יוֹשְׁבִים

שפתי חכמים

(י) **ש** כְּלוֹמַר, עִם רֹחַב הָעַמּוּד שֶׁהָיָה אַמָּה. וְאִם תֹּאמַר, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה כִּי אִם חָמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד לְעַמּוּד, וְהָעַמּוּדִים לֹא הָיוּ כִּי אִם עֶשְׂרִים, לֹא יִהְיֶה אֶלָּא תִּשְׁעִים וְחָמֵשׁ אַמּוֹת. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָכִי פֵּירוּשׁוֹ, שֶׁהָעֶשְׂרִים עַמּוּדִים שֶׁל צַד דָּרוֹם הִתְחִילוּ בְּמִקְצוֹעַ מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית וְכָלוּ לְסוֹף תִּשְׁעִים וְחָמֵשׁ אַמּוֹת, וּלְסוֹף מֵאָה אַמּוֹת בְּמִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית הִתְחִילוּ הָעֶשְׂרָה עַמּוּדִים שֶׁל צַד מַעֲרָב וְכָלוּ לְסוֹף אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ אַמּוֹת, וּלְסוֹף חֲמִשִּׁים אַמּוֹת בְּמִקְצוֹעַ מַעֲרָבִית צְפוֹנִית הִתְחִילוּ הָעֶשְׂרִים שֶׁל צָפוֹן וְכָלוּ לְסוֹף תִּשְׁעִים וְחָמֵשׁ אַמּוֹת, וּלְסוֹף מֵאָה בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מִזְרָחִית הִתְחִילוּ הַשְּׁלֹשָׁה עַמּוּדִים שֶׁל כְּתֵף הָאֶחָד מֵהַשַּׁעַר וְכָלוּ לְסוֹף עֶשֶׂר אַמָּה, וּלְסוֹף חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה הָעֲמִיד עַמּוּד שֶׁל הַשַּׁעַר וְכָלוּ הָאַרְבָּעָה עַמּוּדִים שֶׁל הַשַּׁעַר בְּסוֹף שְׁלֹשִׁים אַמּוֹת. וּלְסוֹף שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ אַמָּה הִתְחִילוּ הַשְּׁלֹשָׁה עַמּוּדִים שֶׁל כְּתֵף הַשֵּׁנִית וְכָלוּ לְסוֹף אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ אַמָּה, וּלְסוֹף חֲמִשִּׁים הָיָה הָעַמּוּד שֶׁל מִקְצוֹעַ מִזְרָחִית דְּרוֹמִית (רא״ם), וְכֵן מְפָרֵשׁ רַשׁ״י בְּהֲדָיָא בְּסָמוּךְ, וְדוֹ״ק אַחֲרָיו: **ת** לֹא שֶׁל הַקְּלָעִים, דְּאִם כֵּן הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר 'וְעַמּוּדֵיהֶם' לְשׁוֹן רַבִּים, אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ הַכִּינּוּי שֶׁל 'עַמּוּדָיו' שָׁב אֶל הֶחָצֵר,

עַל הָאָרֶץ וְהָעַמּוּדִים תְּקוּעִין לְתוֹכָן. הָיָה עוֹשֶׂה כְּמִין קַנְדָּסִין שֶׁקּוֹרִין פלא״ש, אָרְכָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים וְרָחְבָּן שְׁלֹשָׁה, וְטַבַּעַת נְחֹשֶׁת קְבוּעָה בּוֹ בְּאֶמְצָעוֹ, וְכוֹרֵךְ שְׂפַת הַקֶּלַע סְבִיבָיו בְּמֵיתָרִים כְּנֶגֶד כָּל עַמּוּד וְעַמּוּד, וְתוֹלֶה הַקַּנְדָּס דֶּרֶךְ טַבַּעְתּוֹ בְּאוּנְקְלִיּוֹת שֶׁבָּעַמּוּד הֶעָשׂוּי כְּמִין יָ״ו, רֹאשׁוֹ זָקוּף לְמַעְלָה וְרֹאשׁוֹ אֶחָד תָּקוּעַ בָּעַמּוּד, כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְהַצִּיב דְּלָתוֹת, שֶׁקּוֹרִין גּוּנְזִי״שׁ, וְרֹחַב הַקֶּלַע תָּלוּי מִלְּמַטָּה וְהִיא קוֹמַת מְחִצּוֹת הֶחָצֵר. **וָוֵי הָעַמֻּדִים** • הֵם הָאוּנְקְלִיּוֹת. **וַחֲשֻׁקֵיהֶם** • מֻקָּפִין הָיוּ הָעַמּוּדִים בְּחוּטֵי כֶּסֶף סָבִיב, וְאֵינִי יוֹדֵעַ, אִם עַל פְּנֵי כֻּלָּן, אִם בְּרֹאשָׁם וְאִם בְּאֶמְצָעָם, אַךְ יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁחִשּׁוּק לְשׁוֹן חֲגוֹרָה, שֶׁכָּךְ מָצִינוּ בְּפִלֶּגֶשׁ בַּגִּבְעָה: (שופטים יט) ״וְעִמּוֹ צֶמֶד חֲמוֹרִים חֲבוּשִׁים״, תַּרְגּוּמוֹ: חֲשׁוּקִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כח עמ׳ 41)

וְעַמּוּדָיו עֶשְׂרִים (כז, י) צָרִיךְ עִיּוּן גָּדוֹל, שֶׁסָּתַם הַכָּתוּב וְלֹא פֵּרֵשׁ מִמַּה נַעֲשׂוּ הָעַמּוּדִים (עַתָּה רָאִיתִי שֶׁהִקְשָׁה כֵּן בְּתוֹסְפוֹת הָרִיב״א וְעוֹד). וְתָמוּהַּ עוֹד יוֹתֵר מַה שֶּׁלֹּא נִזְכְּרוּ, וַאֲפִילוּ בְּרֶמֶז, הַקּוּנְדְּסִין. וְרַשִׁ״י מְבִיאָם **בְּפַשְׁטוּת** וּמְפָרֵשׁ ״כְּמִין קוּנְדְּסִין שֶׁקּוֹרִין פל״ש״, וְתוּ לֹא! וּרְאֵה רַשִׁ״י עֵרוּבִין לד, ב: קונדס, פל״ו בְּלַעַ״ז, וְאֵינָם מְחֻבָּרִים.

(יא) וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ וְעַמּוּדָיו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף:

יא וְכֵן לְרוּחַ צִפּוּנָא בְּאֲרֻכָּא סְרָדִין מְאָה אֲרֻכָּא וְעַמּוּדוֹהִי עֶשְׂרִין וְסַמְכֵיהוֹן עֶשְׂרִין נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכַבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְסַף:

(יב) וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה:

יב וּפוּתְיָא דְּדַרְתָּא לְרוּחַ מַעַרְבָּא סְרָדִין חַמְשִׁין אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן עַשְׂרָא וְסַמְכֵיהוֹן עַשְׂרָא:

(יג) וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה:

יג וּפוּתְיָא דְּדַרְתָּא לְרוּחַ קִדּוּמָא מַדִּינְחָא חַמְשִׁין אַמִּין:

רש״י ◄ **לִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה** • פְּנֵי הַמִּזְרָח קָרוּי קֵדֶם, לְשׁוֹן פָּנִים. אָחוֹר, לְשׁוֹן אֲחוֹרַיִם. לְפִיכָךְ, הַמִّזְרָח קָרוּי קֵדֶם שֶׁהוּא פָּנִים, וּמַעֲרָב קָרוּי אָחוֹר, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: (דברים יא) ״הַיָּם הָאַחֲרוֹן״, יַמָּא מַעַרְבָּא. **חֲמִשִּׁים אַמָּה** • אוֹתָן חֲמִשִּׁים אַמָּה לֹא הָיוּ סְתוּמִים כֻּלָּם בְּקְלָעִים, לְפִי שֶׁשָּׁם הַפֶּתַח, אֶלָּא ט״ו אַמָּה קְלָעִים לְכָתֵף הַפֶּתַח מִכָּאן וְכֵן לַכָּתֵף הַשֵּׁנִית. נִשְׁאַר רֹחַב חֲלַל הַפֶּתַח בֵּינְתַּיִם עֶשְׂרִים אַמָּה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ עֶשְׂרִים אַמָּה״, וּילוֹן לְמָסָךְ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח עֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ, כְּרֹחַב הַפֶּתַח.

(יד) וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:

יד וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵי אַמִּין סְרָדִין לְעִבְרָא עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא:

רש״י ◄ **עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה** • חָמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד לְעַמּוּד, בֵּין עַמּוּד שֶׁבְּרֹאשׁ הַדָּרוֹם הָעוֹמֵד בְּמִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מִזְרָחִית עַד עַמּוּד שֶׁהוּא מִן הַג׳ שֶׁבַּמִּזְרָח ה׳ אַמּוֹת, וּמִמֶּנּוּ לַשֵּׁנִי חָמֵשׁ אַמּוֹת, וּמִן הַשֵּׁנִי לַשְּׁלִישִׁי חָמֵשׁ אַמּוֹת, וְכֵן לַכָּתֵף הַשֵּׁנִית, וְאַרְבָּעָה עַמּוּדִים לַמָּסָךְ, הֲרֵי י׳ עַמּוּדִים לַמִּזְרָח כְּנֶגֶד י׳ לַמַּעֲרָב.

(טו) וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:

טו וּלְעִבְרָא תִּנְיָנָא חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵי סְרָדִין עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא:

שפתי חכמים

וְ׳אַדְנֵיהֶם׳ שֶׁהוּא לְשׁוֹן רַבִּים שָׁב אֶל הָעַמּוּדִים הַסְּמוּכִים לוֹ: **א** רְצוֹנוֹ לוֹמַר, לָקַח עֵץ אֶחָד וְעָשָׂה אוֹתוֹ כְּעֵין קוּנְדֵּיס, וְאָרְכּוֹ שִׁשָּׁה טְפָחִים: תורה יא

(טז) וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ ׀ עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וַאֲדָנֵיהֶם אַרְבָּעָה:

טז וְלִתְרַע דַּרְתָּא פְּרָסָא עֶשְׂרִין אַמִּין תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּר עַמּוּדֵיהוֹן אַרְבָּעָא וְסַמְכֵיהוֹן אַרְבְּעָא:

(יז) כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כֶּסֶף וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת:

יז כָּל עַמּוּדֵי דַּרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר מְכַבְּשִׁין כְּסַף וָוֵיהוֹן כְּסַף וְסַמְכֵיהוֹן נְחָשָׁא:

רש״י ◄ כָּל עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְגוֹ׳ • לְפִי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ וָוִין וְחִשּׁוּקִים וְאַדְנֵי נְחֹשֶׁת אֶלָּא לַצָּפוֹן וְלַדָּרוֹם, אֲבָל לַמִּזְרָח וְלַמַּעֲרָב לֹא נֶאֱמַר וָוִין, וְחִשּׁוּקִים וְאַדְנֵי נְחֹשֶׁת. לְכָךְ, בָּא וְלִמֵּד כָּאן.

(יח) אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב ׀ חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת:

יח אֲרָכָא דְּדַרְתָּא מְאָה בְּאַמִּין וּפוּתְיָא חַמְשִׁין בְּחַמְשִׁין וְרוּמָא חֲמֵשׁ אַמִּין דְּבוּץ שְׁזִיר וְסַמְכֵיהוֹן נְחָשָׁא:

רש״י ◄ אֹרֶךְ הֶחָצֵר • הַצָּפוֹן וְהַדָּרוֹם, שֶׁמִּן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב מֵאָה בָּאַמָּה. וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים • חָצֵר שֶׁבַּמִּזְרָח הָיְתָה מְרֻבַּעַת חֲמִשִּׁים עַל[ב] חֲמִשִּׁים, שֶׁהַמִּשְׁכָּן אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים וְרָחְבּוֹ עֶשֶׂר. הֶעֱמִיד מִזְרַח פִּתְחוֹ בִּשְׁפַת חֲמִשִּׁים הַחִיצוֹנִים שֶׁל אֹרֶךְ הֶחָצֵר. נִמְצָא, כָּלוּ בַּחֲמִשִּׁים הַפְּנִמִיִּים, וְכָלֶה אָרְכּוֹ לְסוֹף שְׁלֹשִׁים. נִמְצְאוּ, עֶשְׂרִים אַמָּה רֶוַח לַאֲחוֹרָיו בֵּין הַקְּלָעִים[ג] שֶׁבַּמַּעֲרָב לִירִיעוֹת שֶׁל אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן, וְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת בְּאֶמְצַע רֹחַב הֶחָצֵר. נִמְצְאוּ לוֹ, עֶשְׂרִים אַמָּה רֶוַח לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם מִן קַלְעֵי הֶחָצֵר לִירִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן, וְכֵן לְמַעֲרָב, וַחֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים, חָצֵר לְפָנָיו (עירובין כג:). וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת • גֹּבַהּ מְחִצּוֹת הֶחָצֵר, וְהוּא רֹחַב הַקְּלָעִים. וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת • לְהָבִיא אַדְנֵי הַמָּסָךְ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: לֹא נֶאֱמְרוּ אַדְנֵי נְחֹשֶׁת אֶלָּא לְעַמּוּדֵי הַקְּלָעִים, אֲבָל אַדְנֵי הַמָּסָךְ שֶׁל מִין אַחֵר הָיוּ, כָּךְ נִרְאֶה בְּעֵינַי, שֶׁלְּכָךְ חָזַר וּשְׁנָאָן.

(יט) לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־יִתְדֹת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת: ססס

יט לְכָל מָאנֵי מַשְׁכְּנָא בְּכֹל פָּלְחָנֵהּ וְכָל סִכּוֹהִי וְכָל סִכֵּי דְּדַרְתָּא נְחָשָׁא: ס ס ס

רש״י ◄ לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן • שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לַהֲקָמָתוֹ וּלְהוֹרְדָתוֹ, כְּגוֹן[ד]: מַקָּבוֹת לִתְקֹעַ יְתֵדוֹת וְעַמּוּדִים. יִתְדֹת • כְּמִין[ה] נִגְרֵי נְחֹשֶׁת עֲשׂוּיִין לִירִיעוֹת הָאֹהֶל וּלְקַלְעֵי הֶחָצֵר, קְשׁוּרִים בְּמֵיתָרִים סָבִיב סָבִיב בְּשִׁפּוּלֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא הָרוּחַ מַגְּבִיהָתָן. וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם תְּחוּבִין בָּאָרֶץ, אוֹ קְשׁוּרִין וּתְלוּיִין, וְכָבְדָן מַכְבִּיד שִׁפּוּלֵי הַיְרִיעוֹת שֶׁלֹּא יָנוּעוּ בָּרוּחַ. וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁשְּׁמָן מוֹכִיחַ עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם תְּקוּעִין בָּאָרֶץ, לְכָךְ נִקְרְאוּ יְתֵדוֹת, וּמִקְרָא זֶה מְסַיְּעֵנִי (ישעיה לג) "אֹהֶל בַּל־יִצָּעֶן בַּל־יִסַּע יְתֵדוֹתָיו לָנֶצַח":

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ׳ 166).

וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם תְּחוּבִין בָּאָרֶץ אוֹ קְשׁוּרִין וּתְלוּיִין (רש״י כז, יט) לְסָפֵק זֶה יֵשׁ גַּם נַפְקָא־מִינָהּ לַהֲלָכָה. דְּהִנֵּה, מְלֶאכֶת בִּנְיָן אֲסוּרָה בְּשַׁבָּת מִן הַתּוֹרָה רַק בִּבְנְיָן שֶׁל קֶבַע, וּמֵאַחַר שֶׁכָּל מְלָאכוֹת שַׁבָּת נִלְמָדוֹת מִמְּלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, נִקְבַּע הַגֶּדֶר

שפתי חכמים

(יח) ב דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ״י, דְּמַשְׁמַע שֶׁלֹּא הָיָה אָרְכּוֹ אֶלָּא חֲמִשִּׁים, מִדִּכְתִיב 'וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים'. וּמִתָּרֵץ, אוֹתוֹ חֵלֶק חָצֵר שֶׁהָיָה בַּמִּזְרָח שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּתַח הָיְתָה מְרוּבַּעַת חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים: ג וְאִם תֹּאמַר, וְהָא הַמִּשְׁכָּן הָיָה חָלָל שֶׁלּוֹ שְׁלֹשִׁים אַמּוֹת בָּאֹרֶךְ וְעֶשֶׂר אַמּוֹת בָּרֹחַב, וְגַם הַקְּרָשִׁים הָיוּ עָבְיָין אַמָּה, וְאִם כֵּן לֹא יִהְיֶה אֶלָּא תְּשַׁע עֶשְׂרֵה אַמּוֹת רֶיוַח לַאֲחוֹרָיו, וְגַם חָצֵר הַמִּשְׁכָּן לֹא יִהְיֶה חֲמִשִּׁים אֶלָּא אַרְבָּעִים וְתֵשַׁע, וְגַם מִן הַצְּדָדִין לַצָּפוֹן וְלַדָּרוֹם לֹא יִהְיֶה כִּי אִם תְּשַׁע עֶשְׂרֵה אַמּוֹת. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁגַּם הָעַמּוּדִים שֶׁל חֲצַר הַמִּשְׁכָּן הָיָה עָבְיָין שֶׁל קְרָשִׁים, וְהַקְּלָעִים לֹא הָיוּ תְּלוּיִין לְפָנִים מִן הָעַמּוּדִים אֶלָּא לְחוּץ מִן הָעַמּוּדִים, וְלָכֵן נָקוֹט רַשִׁ״י הַחֶשְׁבּוֹן עַל הַקְּלָעִים וְלֹא עַל הָעַמּוּדִים: תורה יט

(יט) ד כְּמִין פַּטִּישׁ: ה כְּמִין בְּרִיחִים:

שֶׁל 'בְּנָיָן קָבֵע' עַל פִּי בְּנָיָן הַמִּשְׁכָּן. וּלְפִי זֶה: לְפִי הַצַּד הָרִאשׁוֹן, הָאִסּוּר שֶׁל בְּנַיַּת אֹהֶל בְּשַׁבָּת מִן הַתּוֹרָה חָל דַּוְקָא עַל בְּנַיַּת אֹהֶל בְּאֹפֶן שֶׁל 'תְּחוּבִין'; וְאִלּוּ לְפִי הַצַּד הַשֵּׁנִי, דַּי בְּכָךְ שֶׁהָאֹהֶל חָזָק וְאֵינוֹ מִתְנַעְנֵעַ בָּרוּחַ.

צ"ו פסוקים, יעי"ו סימן. חסלת פרשת תרומה

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רכו - רכח

המשך ביאור למס׳ ברכות ליום חמישי עמ׳ א

שהקדוש ברוך הוא מכריז בעצמו על השובע.

פַּרְנָם טוֹב, **דִּכְתִיב** (שמות לא א–ב) בציווי הקדוש ברוך הוא שבצלאל יהיה ממונה על מלאכת המשכן, (**וּיאמר**) [**וַיְדַבֵּר**] **ה׳ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל׳** וגו׳, ומלשון הפסוק ׳קראתי׳ מבואר שהקדוש ברוך הוא הכריז עליו בעצמו.

שמועה נוספת בענין מינוי פרנס על הציבור: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֵין מַעֲמִידִין פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן נִמְלָכִים תחילה בַּצִּבּוּר**, האם הוא הגון [–רצוי ומקובל] לפניהם, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם לה ל) ׳**וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, רְאוּ קָרָא ה׳ בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל**׳, וכוונת הפסוק היא, **שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה**, מֹשֶׁה, האם הָגוּן עָלֶיךָ בְּצַלְאֵל שיתמנה למלאכת המשכן, **אָמַר לוֹ** משה לקדוש ברוך הוא, **רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם לְפָנֶיךָ** הוא הָגוּן, **לְפָנַי לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שהוא הגון. **אָמַר לוֹ** הקדוש ברוך הוא למשה, **אַף עַל פִּי כֵן לֵךְ אֱמוֹר לָהֶם** לבני ישראל, ושאל אותם האם בצלאל הגון גם עליהם. **הָלַךְ** משה **וְאָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, האם הָגוּן עֲלֵיכֶם בְּצַלְאֵל, אָמְרוּ לוֹ** בני ישראל למשה, **אִם לְפָנַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּלְפָנֶיךָ הוּא הָגוּן, לְפָנֵינוּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שהוא הגון.

שמועה נוספת אודות בצלאל: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, בְּצַלְאֵל עַל שֵׁם חָכְמָתוֹ נִקְרָא** בשם זה, **שִׁבְשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, לֵךְ אֱמוֹר לוֹ לְבַצְלְאֵל עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן אָרוֹן וְכֵלִים**, כגון שלחן ומנורה, **הָלַךְ מֹשֶׁה וְחָפַךְ** את הסדר, **וְאָמַר לוֹ לבצלאל עֲשֵׂה אָרוֹן וְכֵלִים וּמִשְׁכָּן. אָמַר לוֹ בצלאל, מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת תחילה, וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיס לְתוֹכוֹ כֵּלִים**, וְאילו **אַתָּה אוֹמֵר עֲשֵׂה לִי אָרוֹן וְכֵלִים** תחילה, ואחר כך **מִשְׁכָּן**, אם כך אעשה, **כֵּלִים שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה לְהֵיכָן אַכְנִיסֵם, שֶׁמָּא כָּךְ אָמַר לְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עֲשֵׂה מִשְׁכָּן** תחילה, ואחר כך **אָרוֹן וְכֵלִים. אָמַר לוֹ** משה, אכן כך אמר לי, **שֶׁמָּא בְּצַל אֵל הָיִיתָ וְיָדַעְתָּ** שכך אמר לי הקדוש ברוך הוא. ולכן נקרא ׳בצלאל׳, שחכמתו היא כאילו היה בצל אל.

שמועה נוספת אודות בצלאל: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, יוֹדֵעַ הָיָה בְּצַלְאֵל לְצָרֵף אוֹתִיּוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בָהֶן שָׁמַיִם וָאָרֶץ** על ידי צירופם, שעל בצלאל **כְּתִיב הָכָא** (שם לה לא) ׳**וַיְמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה (ו)בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה**׳, ועל בריאת שמים וארץ **כְּתִיב חָתָם** (משלי ג יט), ׳**ה׳ בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה, וּכְתִיב** (שם ג כ) עוד על בריאת העולם, ׳**בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ**׳, הרי שבריאת שמים וארץ היתה בחכמה תבונה ודעת, ואלו הן המעלות שהקדוש ברוך הוא נתן לבצלאל, ומכך יש ללמוד שידע בצלאל לצרף את האותיות שנבראו בהן שמים וארץ.

שמועה בענין נתינת חכמה מאת הקדוש ברוך הוא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן חָכְמָה אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** כבר **חָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (דניאל ב כא) ׳**יָהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין, וּמַנְדְּעָא לְיָדְעֵי בִינָה**׳ – הקדוש ברוך הוא נותן חכמה לאותם שהם כבר חכמים, ודעה לאותם שיש להם כבר בינה.

שָׁמַע רַב תַּחֲלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא [–בן ארץ ישראל] שמועה זו, **וְאָמְרָהּ קַמֵּיהּ** [–לפני] **דְּרַבִּי אֲבָהוּ. אָמַר לֵיהּ** רבי אבהו, **אַתּוּן מֵהָתָם מַתְנִיתוּ לָהּ** – אתם [–בני ארץ ישראל], לומדים ענין זה מהפסוק ׳יהב חכמתא לחכימין׳ וכאמור, אבל **אֲנַן מֵהָכָא מַתְנִינַן לָהּ** – אנו [–בני בבל], לומדים ענין זה מ**דִּכְתִיב** (שמות לא ו) במלאכת המשכן, ׳**וּבְלֵב כָּל חֲכַם לֵב נָתַתִּי חָכְמָה**׳, הרי שהקדוש ברוך הוא נתן חכמה רק למי שהיה חכם קודם לכן.

לעיל נתבאר שחלום טוב הוא אחד מהדברים שצריך לבקש עליהם רחמים, ומתוך כך הגמרא עוסקת בהרחבה בענייני חלומות: **אָמַר רַב חִסְדָּא, כָּל חֲלוֹם יראה האדם, ובלבד שֶׁלֹּא יראה** חלום שהוא צריך לשבת עליו **בְּטָוָוּת** [–בתענית], שאינו חלום טוב.

הגמרא מביאה כמה שמועות בשם רב חסדא בענין חלומות: **וְאָמַר רַב חִסְדָּא, חֶלְמָא דְּלֹא מְפַשַּׁר** – חלום שלא פתרוהו, הרי הוא **כְּאִגַּרְתָּא דְּלֹא מַקְרְיָא** – כאגרת שלא קראו את הכתוב בה, ואינו לא טוב ולא רע, לפי שכל החלומות הולכים אחר הפתרון, וחלום שלא פתרוהו, אינו כלום.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, לֹא חֶלְמָא טָבָא מִקַּיֵּים כּוּלֵּיהּ – לא חלום טוב מתקיים כולו, **וְלֹא חֶלְמָא בִּישָׁא מִקַּיֵּים כּוּלֵּיהּ** – ולא חלום רע מתקיים כולו, לפי שאין חלום בלא דברים בטלים.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, חֶלְמָא בִּישָׁא – חלום רע, **עָדִיף מֵחֶלְמָא טָבָא** – מחלום טוב, לפי שהוא מביא את האדם לידי תשובה.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, חֶלְמָא בִּישָׁא צָעִיבוּתֵיהּ מִסְתָּיֵיהּ – חלום רע, די לו שיתבטל בכך שהאדם מתעצב מחמתו, לפי שנחשב בזה כאילו כבר התקיים הענין הרע שראה בחלומו. **וְחֶלְמָא טָבָא חֲדָיֵיהּ מִסְתָּיֵיהּ** – וחלום טוב, די לו שיתקיים בכך שהאדם שמח מחמתו, לפי שנחשב בזה כאילו כבר התקיים הענין הטוב שראה בחלומו.

אָמַר רַב יוֹסֵף, חֶלְמָא טָבָא אֲפִילּוּ לְדִידִי – אפילו לי, שסומא אני, **בְּדִיחוּתֵיהּ מִסְפַּכְּחָא לֵיהּ** – בדיחות הדעת שיש לי מהחלום, מבטלתו, שלא יתקיים כלל.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא חֶלְמָא בִּישָׁא קָשֶׁה מִנַּגְדָּא – חלום רע קשה לגוף האדם יותר ממלקות, לפי שדואג ממנו. ודבר זה נלמד ממה **שֶׁנֶּאֱמַר** (קהלת ג יד) ׳**וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו**׳, **וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֶה חֲלוֹם רָע** שהקדוש ברוך הוא מביא על האדם, כדי שירא ממנו, וישוב בתשובה ויכנע לפני הקדוש ברוך הוא.

שמועה נוספת בענין חלומות: נאמר על נבואת אמת ונבואת שקר (ירמיה כג כח), ׳**הַנָּבִיא אֲשֶׁר אִתּוֹ חֲלוֹם יְסַפֵּר חֲלוֹם, וַאֲשֶׁר דְּבָרִי אִתּוֹ יְדַבֵּר דְּבָרִי אֱמֶת, מַה לַּתֶּבֶן אֶת הַבָּר נְאֻם ה׳**", וכוונת הפסוק היא, שנביא שקר אשר נבואותיו הם כדמיון החלום, יספר נבואותיו כדרך סיפור חלום, ולא יחשבו כנבואה. ונביא אמת שהקדוש ברוך הוא דיבר איתו בחלום, יספר נבואותיו כדרך סיפור נבואת אמת. ואין להשוות ביניהם, כמו שאין להשוות בין בר [–תבואה] לתבן [–קש]. ולכאורה קשה, **וְכִי מָה עִנְיַן בָּר וְתֶבֶן אֵצֶל חֲלוֹם**, ומדוע הפסוק השוה אותם לחלום, **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי**, כוונת הפסוק היא, **שֶׁכֵּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַבַּר בְּלֹא תֶבֶן** – שאי אפשר שלא יהיה קש מעורב בתבואה, **כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לַחֲלוֹם בְּלֹא** שיהיו בו גם **דְּבָרִים בְּטֵלִים**, שאין בהם ממש.

מוסיפה הגמרא: **אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, חֲלוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתוֹ מִתְקַיֵּים**, ונראה מכך שהוא חלום אמיתי, מכל מקום **כּוּלּוֹ אֵינוֹ מִתְקַיֵּים**. מבארת הגמרא, **מַנָּא לָן** – מהיכן למדנו דבר זה, **מִיּוֹסֵף, דִּכְתִיב** בחלום שחלם (בראשית לז ט), ׳**וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וגו׳ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי**׳, והשמש היא רמז ליעקב, והירח הוא רמז לרחל, ואחד עשר הכוכבים הם רמז לאחד עשר אחי יוסף, שכולם ישתחוו לו,

המשך מזמור קיט מעמוד ג

צִדְקֶךָ׃ ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד׃
ב ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ׃
י בְּכָל־לִבִּי דִרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ׃
יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ׃
יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ יג בִּשְׂפָתַי
סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ׃ יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שָׂשְׂתִּי
כְּעַל כָּל־הוֹן׃ טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה
אָרְחֹתֶיךָ׃ טז בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח
דְּבָרֶךָ׃ ג יז גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ׃
יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׃ יט גֵּר אָנֹכִי
בָאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ׃ כ גָּרְסָה נַפְשִׁי
לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת׃ כא גָּעַרְתָּ זֵדִים
אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִّצְוֹתֶיךָ׃ כב גַּל מֵעָלַי חֶרְפָּה
וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃ כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים בִּי
נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ כד גַּם־עֵדֹתֶיךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי׃ ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי
חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי
חֻקֶּיךָ׃ כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה
בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי
כִּדְבָרֶךָ׃ כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי׃
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי׃ לא דָּבַקְתִּי
בְּעֵדְוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי׃ לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃ ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ
וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב׃ לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ
כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃ לו הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל
אֶל־בָּצַע׃ לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ
חַיֵּנִי׃ לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃
לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים׃ מ הִנֵּה תָאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃
ו מא וְיָבֹאנִי חַסְדֶּךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃
מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ׃ מג וְאַל־
תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטְךָ
יִחָלְתִּי׃ מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃

מה וְאֶתְהַלְּכָה בֶרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃
מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃ מח וְאֶשָּׂא־
כַפַּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְּחֻקֶּיךָ׃
ז מט זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃ נ זֹאת
נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ נא זֵדִים הֱלִיצָנִי
עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי׃ נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
מֵעוֹלָם ׀ יְהוָה וָאֶתְנָחֵם׃ נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי
מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תוֹרָתֶךָ׃ נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ
בְּבֵית מְגוּרָי׃ נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה
וָאֶשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ׃ נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ׃
נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃
נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ׃
ס חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ׃
סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדָנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ׃ סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
פִקֻּדֶיךָ׃ סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ ט סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
כִּדְבָרֶךָ׃ סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ
הֶאֱמָנְתִּי׃ סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ
שָׁמָרְתִּי׃ סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב ׀ אֶצֹּר
פִּקּוּדֶיךָ׃ ע טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ
שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ עא טוֹב־לִי כִּי־עֻנִּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד
חֻקֶּיךָ׃ עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף׃
י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה
מִצְוֹתֶיךָ׃ עד יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה
עִנִּיתָנִי׃ עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ
לְעַבְדֶּךָ׃ עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי׃ עח יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי
אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ׃ עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ

וְיִדְעֵי עֵדֹתֶיךָ׃ פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא
אֵבוֹשׁ׃ כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי׃ פג כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי׃ פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי
מִשְׁפָּט׃ פה כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
כְתוֹרָתֶךָ׃ פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי
עָזְרֵנִי׃ פז כְּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי
פִקֻּדֶיךָ׃ פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ׃
ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם׃ צ לְדֹר
וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אָרֶץ וַתַּעֲמֹד׃ צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ׃ צב לוּלֵי תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי׃ צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי׃ צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ צה לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי
עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן׃ צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה
מִצְוָתְךָ מְאֹד׃ מ צז מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם
הִיא שִׂיחָתִי׃ צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי
לְעוֹלָם הִיא־לִי׃ צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי
עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי׃ ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ קא מִכָּל־אֹרַח רָע כָּלֵאתִי רַגְלָי לְמַעַן
אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ׃ קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה
הוֹרֵתָנִי׃ קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי׃
קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי ׀ כָּל־אֹרַח
שָׁקֶר׃ נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי׃
קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִדְבָרֶךָ׃ קח נִדְבוֹת
פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ קט נַפְשִׁי
בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ קי נָתְנוּ רְשָׁעִים
פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי׃ קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ
לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה׃ קיב נָטִיתִי לִבִּי
לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב׃ ס קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי
וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת
אֱלֹהָי׃ קטז סָמְכֵנִי כְאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי
מִשִּׂבְרִי׃ קיז סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ
תָמִיד׃ קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־שֶׁקֶר
תַּרְמִיתָם׃ קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן
אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ׃ קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי
וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי׃ ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק
בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי׃ קכב עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־
יַעֲשְׁקֻנִי זֵדִים׃ קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
צִדְקֶךָ׃ קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ קכה עַבְדְּךָ־אָנִי הֲבִינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ׃
קכו עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ׃ קכז עַל־כֵּן
אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז׃ קכח עַל־כֵּן ׀
כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי׃
פ קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי׃
קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים׃ קלא פִּי־פָעַרְתִּי
וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי׃ קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי
כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃ קלג פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ
וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן׃ קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ׃ קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי
אֶת־חֻקֶּיךָ׃ קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
תוֹרָתֶךָ׃ צ קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ׃
קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד׃
קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי׃
קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ׃
קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת׃ קמג צַר־
וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ קמד צֶדֶק
עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה׃ ק קמה קָרָאתִי
בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה׃ קמו קְרָאתִיךָ
הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ׃ קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף
וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת
לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ׃ קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה
כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי׃ קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ
רָחָקוּ׃ קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת׃
קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
יְסַדְתָּם׃ ר קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא

שָׁכַחְתִּי׃ קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃
קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃
קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים ׀ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃ קנז רַבִּים
רֹדְפַי וְצָרַי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי׃ קנח רָאִיתִי
בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ׃
קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃
קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃
ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי׃
קסב שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב׃
קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֲבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃
קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל׃
קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי׃
קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם מְאֹד׃
קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ׃
ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי׃
קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי׃
קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק׃
קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָּחָרְתִּי׃
קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃
קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֵנִי׃
קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃

המשך מעמוד ר

1 לשמוע את דרשת הרב.
2 הגמרא מביאה שאכן כך אירע לאמוראים שראו בחלומם שנכנסו
3 לאגם וליער: רַב פָּפָא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ חָזוּ חֶלְמָא – ראו
4 חלום, רַב פָּפָא שראה בחלומו דְּעַיֵּיל לְאַגְמָא – שנכנס לאגם, נַעֲשָׂה
5 רֹאשׁ יְשִׁיבָה, וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ שראה בחלומו דְּעַיֵּיל
6 [–שנכנס] לְיַעַר, נַעֲשָׂה רֹאשׁ לִבְנֵי כַלָּה.
7 אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו מעשה זה בלשון אחרת, תַּרְוַיְיהוּ
8 לְאַגְמָא עָיְילִי – שניהם, גם רב פפא וגם רב הונא בריה דרב יהושע,
9 ראו בחלומם שנכנסו לאגם, אֶלָּא שחלומותיהם היו שונים זה מזה
10 בדבר אחר, שֶׁרַב פָּפָא ראה בחלומו דְּתָלֵי טַבְלָא – שתלוי בצוארו
11 פעמון שמשמיע קול, והוא סימן שעתיד להיות ראש ישיבה
12 המשמיע קולו לרבים, ולכן כך היה, שנַעֲשָׂה רֹאשׁ יְשִׁיבָה. וְרַב הוּנָא
13 בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ דְּלֵא תָּלֵי טַבְלָא – שלא ראה בחלומו שתלוי
14 בצוארו פעמון, נַעֲשָׂה רֹאשׁ לִבְנֵי כַלָּה בלבד.
15 הגמרא מביאה שמועה נוספת בענין זה: אָמַר רַב אַשִׁי, אֲנָא עַיֵּילִית
16 לְאַגְמָא – ראיתי בחלומי שנכנסתי לאגם, וּתְלָאי טַבְלָא – ותליתי
17 פעמון בצוארי, וְנָבְחִי בָּהּ נַבּוּחֵי – וקשקשתי בו והשמעתי קול,
18 ועליתי לגדולה.
19 תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ [–שנה אחד החכמים לפני] דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,
20 הַמַּקִּיז דָּם בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן שעֲוֹנוֹתָיו מְחוּלִין לוֹ, לפי שהדם הוא
21 רמז לעונות שקרויים 'אדומים', וחלום זה שהקיז דם והדם יצא
22 ופרש ממנו, סימן הוא שעונותיו פורשים ממנו, כלומר שנמחלים
23 לו. מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא – והלא שנינו בברייתא שהמקיז דם
24 בחלום הוא סימן שעֲוֹנוֹתָיו סְדוּרִין לוֹ, ו'סדורין' היינו שהם עומדים
25 לחובתו, ויענש עליהם. מתרצת הגמרא: מַאי 'עונותיו סְדוּרִין'
26 ששנינו בברייתא, היינו שהם סְדוּרִין לִימָּחֵל.
27 תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ [–שנה אחד החכמים לפני] דְּרַב שֵׁשֶׁת, הָרוֹאֶה נָחָשׁ
28 בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן שפַּרְנָסָתוֹ מְזוּמֶּנֶת לוֹ כנחש שמאכלו עפר,
29 ומצוי לו בכל מקום. ואם ראה בחלום שנִשְׁכּוֹ נחש, הרי זה סימן
30 שנִכְפְּלָה לוֹ פרנסתו. ואם ראה בחלום שהֲרָגוֹ לנחש, הרי זה סימן
31 שאֲבָדָה פַּרְנָסָתוֹ.
32 רב ששת דחה את דברי החכם, אָמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת, אדרבה, אם
33 הרג את הנחש בחלום, כָּל שֶׁכֵּן שסימן הוא לכך שֶׁנִּכְפְּלָה פַּרְנָסָתוֹ,
34 שהרי התגבר על הנחש ונצחו.
35 דוחה הגמרא: וְלֹא הִיא – אין דבר זה נכון, ולעולם אם הרגו לנחש
36 בחלום, סימן הוא שאבדה פרנסתו, אלא שרַב שֵׁשֶׁת הוּא דַּחֲזָא
37 חִוְיָא בְּחֶלְמֵיהּ וְקַטְלֵיהּ – רב ששת עצמו ראה נחש בחלומו והרגו,
38 ולכן פתר חלום זה כך, כדי לפתור את חלומו לטובה.
39 תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ [–שנה אחד החכמים לפני] דְּרַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מִינֵי
40 מַשְׁקִין יָפִין לַחֲלוֹם, כלומר, ראייתם בחלום היא סימן טוב, חוּץ מִן
41 הַיַּיִן, שֵׁשׁ שׁוֹתֵהוּ בחלומו וְסימן טוֹב הוא לוֹ, וְיֵשׁ שׁוֹתֵהוּ בחלומו
42 וְסימן רָע הוא לוֹ. ולכן אם ראה יין בחלומו, אי אפשר לדעת מהו
43 פתרון החלום.
44 מבארת הגמרא מנין לומדים דבר זה: יֵשׁ שׁוֹתֵהוּ בחלומו וְהוא סימן
45 טוֹב לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קד טו) 'וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ', ומכאן שהיין
46 מביא לשמחה, ולכן יש ששתייתו בחלום היא סימן טוב. וְיֵשׁ
47 ששׁוֹתֵהוּ בחלומו וְהוא סימן רָע לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי לא ו) 'תְּנוּ שֵׁכָר
48 לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ', ומכאן שראוי לתת את היין למרי נפש, ולכן
49 יש ששתייתו בחלום היא סימן רע.
50 מוסיפה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְתַּנָּא – לאותו חכם ששנה כן
51 לפניו, תְּנֵי – הוסף על הברייתא ושנה, וְתַלְמִיד חָכָם שראה יין
52 בחלומו, לְעוֹלָם הוא סימן טוֹב לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ט ה) אודות התורה,
53 'לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחְמִי וּשְׁתוּ בְּיַיִן מָסָכְתִּי'. הרי שמצינו שהתורה נמשלה
54 ליין, ומכאן שתלמיד חכם שראה יין בחלומו, הוא סימן טוב לו,
55 שרמזו לו בכך שיזכה בתורה שנמשלה ליין.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ח שבט מפרק קלה עד סוף פרק קלט	**יום רביעי - א' אדר** פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
יום שני - כ"ט שבט מפרק קמ עד סוף פרק קמד	**יום חמישי - ב' אדר** מפרק י עד סוף פרק יז
יום שלישי - ל' שבט פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ	**יום שישי - ג' אדר** מפרק יח עד סוף פרק כב
שבת קודש - ד' אדר פרק כ מפרק כג עד סוף פרק כח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ח שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 70, פרק כט אך... עד עמ' לו, בצדיקים.

פֶּרֶק כט. בפרקים הקודמים, העלה רבנו הזקן שורה של עצות, כיצד להשתחרר מעצבות, שיש בה משום הפרעה לעבודת ה'. בפרק שאנו עומדים ללמוד, מורה רבנו הזקן כיצד להשתחרר מהפרעה אחרת בעבודת ה', והיא – טמטום הלב, שלעתים קורה שלבו של אדם סתום ואינו בר־הרגשה, ולכן אין הוא מסוגל לקלוט את אור ה"שכל" הפועל להשפיע על הלב, שיגיע בתפילתו לאהבת ה' וליראת ה'.

אַךְ עוֹד אַחַת צָרִיךְ לָשִׁית עֲצוּת – לחפש עצות, **בְּנַפְשׁוֹת הַבֵּינוֹנִים,** – בנפשות אלה שהם במדריגת ה"בינוני" **אֲשֶׁר לִפְעָמִים וְעָתִּים רַבִּים יֵשׁ לָהֶם טִמְטוּם הַלֵּב שֶׁנַּעֲשָׂה** – הלב, **כְּאֶבֶן, וְלֹא יָכוֹל לִפְתֹּחַ לִבּוֹ בְּשׁוּם אֹפֶן לַעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה,** – כפי שמפרשים בתורת החסידות, הכוונה היא, שהתפילה היא עבודה **בתוך** הלב **ועם** הלב; העבודה בתוך הלב – היינו: שמה שהאדם מבין במוחו, יאיר בלבו; ומגמתה של עבודה זו היא, להשפיע על הלב לשנות את רגשותיו לטובה, שבמקום תאוות הלב לדברים גופניים – תהיינה לו אהבת ה' ויראת ה'. ברם, לעבודה זו, זקוק האדם לפתיחת הלב שלבו יהיה פתוח לקלוט מה שהמוח מבין ומושפע ממנו. כשהלב סתום ואינו מסוגל לקלוט – יש בכך משום הפרעה לעבודת הלב שבתפילה. **וְגַם לִפְעָמִים לֹא יוּכַל לְהִלָּחֵם עִם הַיֵּצֶר, לְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בַּמֶּה שֶׁהוּתַּר לוֹ, מִפְּנֵי כְּבֵדוּת שֶׁבְּלִבּוֹ.** – כפי שלמדנו בפרק כ"ו, חלק מעבודתו של ה"בינוני", הוא לקדש את עצמו בדברים המותרים: לא לעשות את מה שהוא מתאווה לעשות, כמו: להימנע מלאכול – כשהוא רוצה לאכול, וכדומה. דבר זה בא בדרך של מלחמה – על האדם להלחם עם היצר הרע שרוצה שהאדם יספק את תאוותיו בכל דבר. וכשהלב נמצא במצב של טמטום וכבדות – אין הוא מסוגל לנהל מלחמה זו עם היצר הרע. **וְזֹאת הִיא עֲצָה הַיְעוּצָה בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ, דְּאָמַר רַב מְתִיבְתָּא: בְּגַן עֵדֶן,** – שאמר ראש הישיבה בגן עדן, **"אָעָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא - מְבַטְּשִׁין לֵיהּ כּוֹ",** – בול עץ שאין האש אוחזת בו – מבטשים אותו, מכים בו ומפרידים אותו לחתיכות. כדי להדליק בול עץ שאין האש נאחזת בו – אין מן הצורך להוסיף אש חזקה יותר, אלא אפשר להכין את העץ שהאש תשלוט בו, וזאת – על־ידי שמפרידים אותו לחתיכות קטנות ודקות. כך גם – ממשיך ב"זוהר": **גּוּפָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא דְּנִשְׁמָתָא - מְבַטְּשִׁין לֵיהּ כּוֹ".** – גוף שלא נקלט בו האש והאור של הנשמה – מבטשים אותו. אז – מסיים ה"זוהר" נעשה הגוף ראוי לקליטת "נהורא דנשמתא" (אור הנשמה). **פֵּרוּשׁ "נְהוֹרָא דְּנִשְׁמָתָא",** – משמעות "נהורא דנשמתא" – אור הנשמה – (שאינו מאיר בגוף), **שֶׁאוֹר הַנְּשָׁמָה וְהַשֵּׂכֶל אֵינוֹ מֵאִיר כָּל־כָּךְ לִמְשֹׁל עַל חָמְרִיּוּת שֶׁבַּגּוּף.** – שכן, על ה"שכל" של הנשמה, לשלוט בחומריות הגוף ולזכבה. ואילו בנידון דידן (בענינו) אין אור הנשמה והשכל משפיעים על החומריות. **וְאַף שֶׁמֵּבִין וּמִתְבּוֹנֵן בְּשִׂכְלוֹ בְּגֹדֶל הַ' ה'** – כלומר: ב"התבוננות" לא חסר לו כלום, ובכל זאת, **אֵינוֹ נִתְפָּס וְנִדְבָּק בְּמֹחוֹ כָּל־כָּךְ** – הבנה זו אינה נתפסת ונדבקת כל־כך במוחו, **שֶׁיּוּכַל לִמְשֹׁל עַל חָמְרִיּוּת הַלֵּב,** – וזאת, **מַחֲמַת חָמְרִיּוּתָן וְגַסּוּתָן.** – של המוח והלב. **וְהַסִּבָּה** – לכך, **הִיא גַּסּוּת הַקְּלִיפָּה, שֶׁמַּגְבִּיהַּ עַצְמָהּ עַל אוֹר קְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית,** – הנפש הבהמית, שהיא נפש של קליפה, מגביהה את עצמה בחומריותה, כנגד אור הקדושה של הנפש האלקית, **וּמַסְתֶּרֶת וּמַחֲשִׁיכָה אוֹרָהּ.** – את אור

ליקוטי אמרים

פרק כט אך עוד אחת צריך לשית עצות בנפשו' הבינונים אשר לפעמים ועתים רבים יש להם טמטום הלב שנעשה כאבן ולא יכול לפתוח לבו בשום אופן לעבודה שבלב זו תפלה. וגם לפעמים לא יוכל להלחם עם היצר לקדש עצמו במותר לו מפני כבדות שבלבו וזאת היא עצה היעוצה בזהר הקדוש דאמר רב מתיבתא בגן עדן אעא דלא סליק ביה נהורא מבטשין ליה כו'. גופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מבטשין ליה כו' פי' נהורא דנשמתא שאור הנשמה והשכל אינו מאיר כל כך למשול על חומריות שבגוף. ואף שמבין ומתבונן בשכלו בגדולת ה' אינו נתפס ונדבק במוחו כל כך שיוכל למשול על חומריו' הלב מחמת חומריותן וגסותן והסיבה היא גסות הקליפה שמגביה עצמה על אור קדושת נפש האלהית ומסתרת ומחשיכה אורה. ולזאת

---

1. ספרי, רש"י דברים יא, יג. **2.** חלק ג קסח, א. **3.** מפי זקני החסידים שמענו: אף שמתחילת הפרק אמר רבנו הזקן, שהטמטום הוא בלב בלבד, ואילו כאן הוא מסיים, מחמת חומריותן וגסותן, שזה מזיק לחומריות ולגסות של שניהם, של הלב והמוח? אלא ממה שהלב אינו כמו שצריך להיות, הוכחה שגם במוח לא נתקבלה ההתבוננות כראוי. אם המוח מקבל את ההתבוננות כראוי - מן ההכרח שזה ישפיע על הלב. כפי הכלל הידוע, ששכל ומדות הם "עילה ועלול", סיבה ומסובב, וכשהסיבה קיימת בא המסובב בדרך ממילא. ולכן - אם אין ביכולת השכל להשפיע על הלב, מן ההכרח לומר, שהשכל אינו מאיר כראוי במוח עצמו, וזה נובע מחומריות וגסות המוח. על דברים אלה - העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "א"כ למה לא אמר גם בר"פ ע"ד המוח? - אולי התירוץ על הנ"ל בר"פ קאי בבינונים, ובינוני תמיד מוחו ברשותו כו' (עיין פי"ז). משא"כ כאן מפרש הזהר, ובזהר פשיטא דמדבר **גם** ברשעים (אף - שגם בבינונים קאי, שלכן הביאו בנדו"ז)".

הקדושה של הנפש האלקית. כשם שבמשל, כשאין האש נאחזת בבול העץ, לא נדרש דוקא להוסיף יותר אש, אלא מפרידים את בול העץ לחתיכות קטנות, שתהיינה מסוגלות להידלק – כך גם בנמשל, לא נדרשת התבוננות גדולה ועמוקה יותר בגדולת ה', אלא יש לשבור את חומריות הקליפה, כדי שהאדם יהיה ראוי לקלוט בתוכו את אור הקדושה של הנפש האלקית. **וּלְזֹאת** – ולכן, **צָרִיךְ לְכַבְּשָׁהּ וּלְהַשְׁפִּילָהּ לְעָפָר, דְּהַיְנוּ לִקְבֹּעַ עִתִּים לְהַשְׁפִּיל עַצְמוֹ,** – לעשות "חשבונות" שישפיעו על השפלתו, **לִהְיוֹת "נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס"**[4] **כַּכָּתוּב, וְ"לֵב נִשְׁבָּר" - "רוּחַ נִשְׁבָּרָה"**[5]**, הִיא הַסְּטְרָא־אָחֳרָא,** – על־ידי ההשפלה נשברת רוח ה"סטרא אחרא", **שֶׁהִיא הִיא הָאָדָם עַצְמוֹ כַּבֵּינוֹנִים,** – הנפש הבהמית של הקליפה, היא האדם עצמו באלה שמדריגתם היא מדריגת ה"בינוני", **שֶׁנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַמְחַיָּה הַגּוּף, הִיא בְּתָקְפָּהּ כְּתוֹלַדְתָּהּ בְּלִבּוֹ,** – של ה"בינוני", **נִמְצָא הִיא הִיא** – הנפש שמן הקליפה, **הָאָדָם עַצְמוֹ.** – ב"בינוני". וכשהוא שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא". **וְעַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבּוֹ, נֶאֱמַר**[6]**: "נִשְׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא", "שֶׁנָּתַתָּ בִּי" דַּיְקָא,** – **בִּי**, דוקא, **מִכְּלָל** – מכאן, **שֶׁהָאָדָם עַצְמוֹ אֵינֶנּוּ הַנִּשְׁמָה הַטְּהוֹרָה,** – שהרי, אז לא היה אומר "שנתת בי". בשעה שהאדם אומר "שנתת בי", אומרים זאת נפשו וגופו, כי הגוף כשלעצמו איננו אדם שיכול לומר. משמעות הדברים היא שהאדם עצמו הוא הנפש הבהמית המחיה את הגוף, והיא אומרת על הנפש האלקית "שנתת **בי**". **כִּי־אִם בְּצַדִּיקִים,** – בהם, אין הנפש הבהמית – האדם עצמו; **שֶׁבָּהֶם הוּא לְהַפֵּךְ, שֶׁ"נִּשְׁמָה הַטְּהוֹרָה" שֶׁהִיא נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית - הוּא הָאָדָם,** – שכן, כל חיותם באה מהנפש האלקית בלבד, גם הגוף חי מהנפש האלקית, **וְגוּפָם נִקְרָא**[7] **"בְּשַׂר אָדָם",** – טפל לאדם עצמו. **וּכְמַאֲמַר הִלֵּל הַזָּקֵן לְתַלְמִידָיו**[8]**, כְּשֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לֶאֱכֹל, הָיָה אוֹמֵר שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לִגְמֹל חֶסֶד עִם הָעֲלוּבָה וַעֲנִיָּה - הוּא גּוּפוֹ, כִּי** – הגוף, **כְּמוֹ זָר נֶחֱשָׁב אֶצְלוֹ, וְלָכֵן אָמַר שֶׁהוּא גּוֹמֵל חֶסֶד עִמּוֹ כְּמַה שֶׁמַּאֲכִילוֹ,** – כמו שעושים חסד כשנותנים לאכול לזולת. **כִּי הוּא עַצְמוֹ אֵינוֹ רַק נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבַד, כִּי הִיא לְבַדָּהּ** – הנפש האלקית, **מְחַיָּה גּוּפוֹ וּבְשָׂרוֹ, שֶׁהָרַע שֶׁהָיָה בַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּדָמוֹ וּבְשָׂרוֹ - נִתְהַפֵּךְ לְטוֹב, וְנִכְלָל בִּקְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מַמָּשׁ, בַּצַּדִּיקִים.** – וממילא, הנפש האלקית היא האדם עצמו בצדיקים.

ליקוטי אמרים

צריך לבטשה ולהשפילה לעפר דהיינו לקבוע עתים להשפיל עצמו להיות נבזה בעיניו נמאס ככתוב ולב נשבר רוח נשברה היא הס"א שהיא היא האדם עצמו בבינונים שנפש החיונית המחיה הגוף היא בתקפה כתולדתה בלבו נמצא היא היא האדם עצמו. ועל נפש האלהית שבו נאמר נשמה שנתת בי טהורה היא שנתת בי דייקא מכלל שהאדם עצמו איננו הנשמה הטהורה כי אם בצדיקים שבהם הוא להפך שנשמה הטהורה שהיא נפש האלהית הוא האדם וגופם נקרא בשר אדם. וכמאמר הלל הזקן לתלמידיו כשהיה הולך לאכול היה אומר שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה ועניה הוא גופו כי כמו זר נחשב אצלו ולכן אמר שהוא גומל חסד עמו במה שמאכילו כי הוא עצמו אינו רק נפש האלהית לבד כי היא לבדה מחיה גופו ובשרו שהרע שהיה בנפש החיונית המלובשת בדמו ובשרו נתהפך לטוב ונכלל בקדושת נפש האלהית ממש בצדיקים.

יום שני כ"ט שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לו, אבל בבינוני... עד עמ' 72, נגדי תמיד.

אֲבָל בַּבֵּינוֹנִי, מֵאַחַר שֶׁמְּחוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַבְּהֵמִית שֶׁמִּסְּטְרָא־אָחֳרָא, הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּדָמוֹ וּבְשָׂרוֹ, לֹא נֶהְפַּךְ לְטוֹב - חֲרֵי הִיא הִיא – הנפש הבהמית שמן הקליפה, **הָאָדָם עַצְמוֹ.** – וכשאדם שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא". להלן, עושה רבנו הזקן חשבונו של ה"בינוני", כיצד יגיע ללב נשבר – מעובדה זו עצמה, **שהאדם** שבו הוא מ"סטרא אחרא": **וְאִם כֵּן** – אם ה"אדם" שבו הוא מהנפש של "סטרא אחרא", **הוּא רָחוֹק מה' בְּתַכְלִית הָרִחוּק, שֶׁחֲרֵי כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית יָכוֹל גַּם־כֵּן לְהִתְאַוּוֹת לִדְבָרִים**

ליקוטי אמרים

אבל בבינוני מאחר שמהותה ועצמותה של נפש החיונית הבהמית שמס"א המלובשת בדמו ובשרו לא נהפך לטוב הרי היא היא האדם עצמו וא"כ הוא רחוק מה' בתכלית הריחוק שהרי כח המתאוה שבנפשו הבהמית יכול ג"כ להתאוות לדברי' האסורים

---

4. תהלים טו, ד. **5.** תהלים נא, יט: רוח נשברה לב נשבר. **6.** ברכות השחר: ברכות ס, ב. **7.** שמות ל, לב. **8.** ויקרא רבה לד, ג.

הָאֲסוּרִים שֶׁהֵם נֶגֶד רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, אַף שֶׁאֵינוֹ מִתְאַוֶּה לַעֲשׂוֹתָם בְּפֹעַל מַמָּשׁ חַס־וְשָׁלוֹם, רַק שֶׁאֵינָם מְאוּסִים אֶצְלוֹ בֶּאֱמֶת, כְּבַצַּדִּיקִים, – בצדיקים מאוסים באמת הדברים שהם נגד רצונו של הקב"ה, ואילו ב"בינוני" אין הם מאוסים ויתכן שגם יתאוה להם, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל [פֶּרֶק יב].** – שה"בינוני" לאחרי תפילתו, כשאהבת ה' איננה בהתגלות בלבו, יתכן שיתאוה לכל הדברים הגשמיים שבעולם הזה, גם בהיתר וגם באיסור. אלא, כפי שמוסבר שם, התאוה לדבר של איסור אינה גדולה כל כך שירצה לממשה בפועל, הוא נכשל רק בהרהורי עבירה. **וְכָזֶה** – בהתאוותו לדברים שהם נגד רצונו של הקב"ה, **הוּא גָּרוּעַ וּמְשֻׁקָּץ וּמְתֻעָב יוֹתֵר מִבַּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** – בפרק כ"ד, שבעלי החיים הטמאים אינם עושים דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ואילו האדם שעושה דבר כזה, הוא גרוע מהם, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[9]: "וְאָנֹכִי תּוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ וְגוֹ'"** – וכשאדם נמשל לתולעת, הרי הוא ממילא גרוע מתולעת, שאין לה בחירה לשנות את עצמה מכפי שבראו אותה. על כל פנים, כל האמור מהווה חשבון נפש, להביא את ה"בינוני" לשבירת עצמו. ברם, יש הרי זמנים בהם אין ל"בינוני" קשר לתאוות, כמו בשעת התפילה, כשהאהבה להקב"ה היא בהתגלות בלבו, כפי שהוסבר בפרק י"ב – ועל כך אומר רבנו הזקוק: [**וְגַם כְּשֶׁמִּתְגַּבֶּרֶת בּוֹ נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה לַה' בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה - אֵינָהּ בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ לְגַמְרֵי, מֵאַחַר שֶׁחוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת אַחַר הַתְּפִלָּה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סוֹף פֶּרֶק יג].** – "אמת" היא רק כשהיא נשארת לתמיד, ועל כך נאמר: "שפת אמת תכון לעד"[10]. ואילו, אם היא מתקיימת לזמן קצוב בלבד – אין זו האמת האמיתית לגמרי. אף שבאותו פרק הוסבר, שב"בינוני", מאחר שביכולתו לעורר בתוכו תמיד את האהבה לה' מחדש – גם זה נקרא "שפת אמת תכון לעד", הרי זו רק האמת לאמיתו "שלהם" (של הבינונים), אבל אין זו האמת האמיתית לגמרי. כשעל ה"בינוני" להגיע ל"לב נשבר", עליו לעשות את חשבון נפשו, שאכן אין זו האמת האמיתית לגמרי, מאחר שאהבתו לה' חולפת ועוברת אחרי התפילה. **וּבִפְרָט כְּשֶׁיִּזְכֹּר טֻמְאַת נַפְשׁוֹ בְּחַטֹּאת נְעוּרִים, וְהַפְּגָם שֶׁעָשָׂה בָּעֶלְיוֹנִים,** – שם **שורש** נפשו, ואף **שכיום** אין הוא שייך לאותם חטאים, אלה התרחשו אצלו לפני שנעשה "בינוני" – אומר על כך רבנו הזקן: **וְשָׁם** – בעולמות העליונים, **הוּא לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן, וּכְאִלּוּ פְּגַם וְנִטְמָא הַיּוֹם חַס־וְשָׁלוֹם מַמָּשׁ. וְאַף שֶׁכְּבָר עָשָׂה תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה,** – על חטאיו, ותשובה הרי מסירה את הפגם, **הֲרֵי עִקַּר הַתְּשׁוּבָה בַּלֵּב,** – שהחרטה העמוקה בלב על העבירה – מסירה את הפגם, **וְהַלֵּב יֵשׁ בּוֹ בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת רַבּוֹת,** – כפי הידוע[11] על מה שנאמר[12]: "ממעמקים קראתיך" – שבלב האדם ישנו עומק לפנים מן העומק, **וְהַכֹּל** – תלוי **לְפִי מַה שֶּׁהוּא אָדָם,** – בשעה שאדם נמצא במדריגה עליונה יותר – נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר וחרטה עמוקה יותר בלבו, **וּלְפִי הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם,** – שבזמן מסויים ובמקום מסויים אפשר שתידרש ממנו תשובה עמוקה יותר מאשר במקום ובזמן אחר, למשל: אם **באותו** זמן **ובאותו** מקום קיימים לפניו פחות נסיונות בענין מסויים – נדרש אז ממנו שהתשובה על אותו ענין תהיה גדולה יותר מאשר במקום ובזמן שעליו להיאבק יותר באותם נסיונות, **כַּיָּדוּעַ לַיּוֹדְעִים.** – לכן, יתכן שהתשובה שעשה **אי פעם**, לא יהיה די בה למצב בו הוא נמצא **כיום**, והיום נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר; **וְלָכֵן עַכְשָׁו בְּשָׁעָה זוֹ, שֶׁרוֹאֶה בְּעַצְמוֹ "דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא דְּנִשְׁמָתָא",** – שאור הנשמה אינו "נתפס" בו, **מִכְּלָל** – מכאן, **שֶׁהַיּוֹם לֹא נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתוֹ, וַעֲוֹנוֹתָיו מַבְדִּילִים,** – בינו לבין אביו שבשמים, ואינם מאפשרים לאור הנשמה להאיר בו, **אוֹ שֶׁרוֹצִים לְהַעֲלוֹתוֹ לִתְשׁוּבָה עֶלְיָאָה יוֹתֵר,** – לתשובה עליונה יותר, **מֵעֲמָקָא דְּלִבָּא יוֹתֵר.** – מעומק עמוק יותר שבלב, מאשר התשובה הקודמת. כלומר: לא שהיום אין תשובתו מקובלת, אדרבה, מלמעלה רוצים **לקרב** אותו ולהביאו לדרגה עליונה יותר של תשובה, ולכן מערימים לפניו סיבות והפרעות בעבודת ה', כדי לעורר בו כוחות עמוקים יותר ולהביאו לתשובה עליונה יותר. **וְלָכֵן אָמַר דָּוִד[13]: "וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָּמִיד"[14].**

ליקוטי אמרים

שהם נגד רצונו ית' אף שאינו מתאוה לעשותם בפועל ממש ח"ו רק שאינם מאוסים אצלו באמת כבצדיקים כמש"ל [פ' יב]. ובזה הוא גרוע ומשוקץ ומתועב יותר מבעלי חיים הטמאים ושקצים ורמשים כנ"ל וכמ"ש ואנכי תולעת ולא איש וגו' [וגם כשמתגברת בו נפשו האלהית לעורר האהבה לה' בשעת התפלה אינה באמת לאמיתו לגמרי מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה כנ"ל ספי"ג] ובפרט כשיזכור טומאת נפשו בחטאת נעורים והפגם שעשה בעליוני' ושם הוא למעלה מהזמן וכאלו פגם ונטמא היום ח"ו ממש ואף שכבר עשה תשובה נכונה הרי עיקר התשובה בלב והלב יש בו בחי' ומדרגות רבות והכל לפי מה שהוא אדם ולפי הזמן והמקום כידוע ליודעים ולכן עכשיו בשעה זו שרואה בעצמו דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מכלל שהיום לא נתקבלה תשובתו ועונותיו מבדילים או שרוצים להעלותו לתשובה עילאה יותר מעומקא דלבא יותר ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד.

---

9. תהלים כב, ז. **10.** משלי יב, יט. **11.** לקוטי תורה דברים מה, ד. **12.** תהלים קל, א. **13.** תהלים נא, ה. **14.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "והנה לכאורה זהו פלא - שאין דבר (עוון) המבדיל, ובכ"ז לא יהא סליק נהורא דנשמתא בהגוף. ולכן מכריח זה מהכתוב ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד, גם לאחר שאמר ולבי חלל - שאין לו יצה"ר רע ועון - מדרי' צדיק, כדלעיל פ"א - וא"כ מדוע צריך תמיד להיות אצלו בזכרון ולעמוד לנגדו מה שהוא חטא פעם? ומוכרח לומר שזהו בשביל עלי' במדרי' הטוב עצמו, תשו"ע יותר כו'".

יום שלישי ל' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 72, וגם מי שהוא נקי... עד עמ' לז, באריכות.

וְגַם מִי שֶׁהוּא נָקִי מֵחַטֹּאת נְעוּרִים הַחֲמוּרִים – הרי כדי להגיע ל"לב נשבר", **יָשִׂים אֶל לִבּוֹ לְכַוֵּן מַאֲמַר זֹהַר הַקָּדוֹשׁ**[15], **לִהְיוֹת מִ"מְּאֵרֵי דְּחֶשְׁבְּנָא"**, – מבעלי החשבון, כמו שבעל עסק ערוך חשבון רווחיו והפסדיו, שחשבון זה נוגע לו ביותר; לא כמו שכיר, שהדבר אינו נוגע לו כל כך, **דְּהַיְינוּ לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹן עִם נַפְשׁוֹ, מִכָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת וְהַדִּבּוּרִים וְהַמַּעֲשִׂים שֶׁחָלְפוּ וְעָבְרוּ מִיּוֹם הֱיוֹתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה, אִם הָיוּ כֻּלָּם מִצַּד הַקְּדֻשָּׁה, אוֹ מִצַּד הַטֻּמְאָה רַחֲמָנָא־לִצְלָן, דְּהַיְינוּ** – צד הטומאה אין משמעו עבירות דוקא, אלא **כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת וְהַדִּבּוּרִים וְהַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא לַה' הֵמָּה וְלִרְצוֹנוֹ וְלַעֲבוֹדָתוֹ**, – שכן, גם אם אין הם ענינים של עבירה, עצם העובדה שאין מחשבות, דיבורים ומעשים אלה לשם ענינים של קדושה – הרי הם מצד הטומאה. **שֶׁזֶּהוּ פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן "סִטְרָא אָחֳרָא"**, **כְּנִזְכָּר לְעֵיל [בְּפֶרֶק ו]**. – שמשמעות הביטוי "סטרא אחרא" היא – צד אחר, לא צד הקדושה: אם המחשבות שהוא חושב, הדיבורים שהוא מדבר והמעשים שהוא עושה, אין בהם ענין של קדושה – הרי הם צד הטומאה והקליפה, (גם אם אינם עבירות ממש). **וּמוֹדַעַת זֹאת**, – וידוע הדבר, **כִּי כָּל עֵת שֶׁהָאָדָם מְחַשֵּׁב** – חושב, **מַחֲשָׁבוֹת קְדוֹשׁוֹת נַעֲשָׂה מֶרְכָּבָה בְּעֵת זוֹ לְהֵיכָלוֹת הַקְּדֻשָּׁה, שֶׁמֵּהֶן מָשְׁפָּעוֹת מַחֲשָׁבוֹת הַלָּלוּ.** – כשאדם חושב מחשבות שיש להן זיקה לאהבת ה', הוא מקבל אז השפעה מ"היכל האהבה" שלמעלה; כשהוא חושב מחשבות שיש להן שייכות ליראת ה', הוא מקבל אז השפעה מ"היכל היראה" שלמעלה, וכך הלאה; **וְכֵן לְהֵפֶךְ** – כשהוא חושב מחשבות **שלא** מן הקדושה, **נַעֲשָׂה מֶרְכָּבָה טְמֵאָה בְּעֵת זוֹ לְהֵיכָלוֹת הַטֻּמְאָה, שֶׁמֵּהֶן מָשְׁפָּעוֹת** – ומקבלות חיות, **כָּל מַחֲשָׁבוֹת רָעוֹת, וְכֵן בְּדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה.** – שבשעה שהוא מדבר או עושה מעשים של קדושה, הוא נעשה "מרכבה" ומקבל השפעה וחיות מהיכלות הקדושה. כך גם להיפך, כשהוא מדבר או עושה מעשים של "סטרא אחרא", הוא נעשה "מרכבה" להיכלות הטומאה. כבר הוסבר בפרקים הקודמים[16], שהמושג "מרכבה" משמעו, כמו מרכבה שנתונה כל כולה לרצונו של הרוכב עליה, כך גם כשרוצים לומר על מישהו שהוא מסור כולו ובטל לקדושה – אומרים שהוא "מרכבה" לקדושה. וכך גם בצד ההפכי. על כל פנים, הרי גם כשאינו מוצא עבירות בעצמו, הוא בכל זאת יכול להגיע ל"לב נשבר", על־ידי שיעשה חשבון נפשו מכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו, שבסיכומו ימצא שלא כולם היו מצד הקדושה. ואם הם לא היו מצד הקדושה – הרי שהם היו מצד ה"סטרא אחרא". הרי – שהוא היה אז "מרכבה" לטומאה ול"סטרא אחרא". **עוֹד יָשִׂים אֶל לִבּוֹ**, – כדי להגיע ל"לב נשבר", **רֹב חֲלוֹמוֹתָיו** – שכן, יותר ממה שאדם יכול ללמוד על מצבו האמיתי מהזמן שהוא ער – הוא יכול ללמוד אותו מחלומותיו בשעת השינה, **שֶׁהֵם הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ**[17], – וכל כך למה? **מִשּׁוּם שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ עוֹלָה לְמַעְלָה**, – בשעת השינה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[18]: **"מִי יַעֲלֶה בְּהַר ה', נְקִי כַפַּיִם וְגוֹ'"**, – ואילו, מי שאינו נקי כפים וכו', אין נפשו עולה למעלה בשעת השינה. מי שנפשו עולה למעלה בשעת השינה – חלומותיו נעלים יותר; מגלים לו והוא רואה ענינים שלמעלה, היינו עניני תורה וקדושה. ואילו חלומותיו **הוא** הם הבל ורעות רוח. **וְ"אִינּוּן סִטְרִין בִּישִׁין אָתְיָן וּמִתְדַּבְּקָן בֵּיהּ** – ואותם צדדי הרע באים ומתדבקים בו, **וּמוֹדְעִין לֵיהּ בְּחֶלְמָא מִלִּין דְּעָלְמָא וְכוּ'**, – ומודיעים לו בחלום דברי חולין וכדומה, **וּלְזִמְנִין דְּחַיְכָן בֵּיהּ וְאַחֲזִיאוּ לֵיהּ מִלֵּי שֶׁקֶר** – ולפעמים הם צוחקים ממנו ומראים לו דברי שקר, **וְצַעֲרִין לֵיהּ בְּחֶלְמֵיהּ כּוּ"**, – ומצערים אותו בחלום, וכפי שמסיים שם ב"זוהר", אפשרי הדבר שגם יטמאו אותו רחמנא־ליצלן, אלא שכאן הרי מדובר אודות "בינוני", שבו לא שייך דבר זה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר וַיִּקְרָא [דַּף כה עַמּוּד א וְעַמּוּד ב], עַיֵּן שָׁם בַּאֲרִיכוּת.** – הרי שמחלומותיו הוא יכול ללמוד על מצבו האמיתי, ועל־ידי־זה – יבוא ל"לב נשבר" – אף שאין ביכלתו למצוא בעצמו עבירות חמורות – גם לא בעבר. ועליו להגיע ל"לב נשבר", כדי לשבור את רוח ה"סטרא אחרא" שבו, המגביהה עצמה לעומת אור הקדושה של נפשו האלקית, ואינה נותנת לאור הנשמה להאיר בגופו.

ליקוטי אמרים

וגם מי שהוא נקי מחטאות נעורים החמורים ישים אל לבו לקיים מאמר זה"ק להיות ממארי דחושבנא דהיינו לעשו' חשבון עם נפשו מכל המחשבות והדיבורים והמעשים שחלפו ועברו מיום היותו עד היום הזה אם היו כולם מצד הקדושה או מצד הטומאה ר"ל דהיינו כל המחשבות והדיבורים והמעשים אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו שזהו פי' לשון ס"א כנ"ל [בפ"ו] ומודעת זאת כי כל עת שהאדם מחשב מחשבות קדושות נעשה מרכבה בעת זו להיכלות הקדושה שמהן מושפעות מחשבות הללו וכן להפך נעשה מרכבה טמאה בעת זו להיכלות הטומאה שמהן מושפעות כל מחשבות רעות וכן בדבור ומעשה. עוד ישים אל לבו רוב חלומותיו שהם הבל ורעות רוח משום שאין נפשו עולה למעלה וכמ"ש מי יעלה בהר ה' נקי כפים וגו' ואינון סטרין בישין אתיין ומתדבקן ביה ומודעין ליה בחלמא מילין דעלמא וכו' ולזמנין דחייכן ביה ואחזיאו ליה מילי שקר וצערין ליה בחלמיה כו' כמ"ש בזהר ויקרא [ד' כ"ה ע"א וע"ב] ע"ש באריכות.

---

15. ראה זח"ג קעח, א. **16.** ראה לעיל פרק כג. **17.** ראה לעיל פרק ו. **18.** תהלים כד, ג־ד.

יום רביעי א' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לז, והנה כל מה... עד עמ' 74, כל העבודה.

וְהִנֵּה, כָּל מַה שֶּׁיַּאֲרִיךְ בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וְגַם בְּעִיּוּנוֹ בַּסְּפָרִים, – הדנים בענינים הגורמים "לב נשבר", **לִהְיוֹת לִבּוֹ נִשְׁבָּר בְּקִרְבּוֹ, וְ"נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס" בַּכָּתוּב[3], בְּתַכְלִית הַמִּאוּס, וּלְמָאֵס חַיָּיו מַמָּשׁ** – שחייו נמאסים עליו בחשבו על מצבו הרוחני, **חֲרֵי בָּזֶה מְמָאֵס וּמְבֻזֶּה הַסִּטְרָא־אָחֳרָא וּמַשְׁפִּילָה לֶעָפָר, וּמוֹרִידָה מִגְּדֻלָּתָהּ וְגַסּוּת רוּחָהּ וְגַבְהוּתָהּ, שֶׁמַּגְבִּיהַּ אֶת עַצְמָהּ עַל אוֹר קְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְהַחֲשִׁיךְ אוֹרָהּ.** – של הנפש האלקית. שכן כאמור, ב"בינוני", האדם שבו, הוא הנפש הבהמית שמן הקליפה; ועל־ידי שלבו נשבר בקרבו, נשברת ה"סטרא אחרא". ברם, עד כאן דובר על השפלת ה"סטרא אחרא" באמצעות "חשבונות", על־ידי שהוא ישבור את **עצמו** ויגיע ל"לב נשבר". להלן יוסבר אופן עבודה של השפלת ה"סטרא אחרא", על־ידי שירעים על נפשו הבהמית ויצרו הרע, מבלי להיכנס לחשבונות על מעמדו ומצבו. **וְגַם יַרְעִים עָלֶיהָ** – על ה"סטרא אחרא", **בְּקוֹל רַעַשׁ וָרֹגֶז לְהַשְׁפִּילָהּ, כְּמַאֲמַר רַז"ל[19]: "לְעוֹלָם יַרְגִּיז אָדָם יֵצֶר טוֹב עַל יֵצֶר הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר[20]: רִגְזוּ וְגוֹ'"**, – ואל תחטאו. **דְּהַיְנוּ לְרָגֵז עַל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהִיא יִצְרוֹ הָרַע, בְּקוֹל רַעַשׁ וְרֹגֶז כְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לוֹמַר לוֹ:** – ליצר הרע: **אַתָּה רַע וְרָשָׁע וּמִשְׁקָץ וּמִתּוֹעֵב וּמְנֻוָּל וְכוּ', כְּכָל הַשֵּׁמוֹת שֶׁקְּרָאוּ לוֹ** – ליצר הרע[21], **חֲכָמֵינוּ זַ"ל, בֶּאֱמֶת** – שהאמת היא אכן כך, כמו כל השמות שקראו חכמינו ז"ל ליצר הרע. **כ"ק רבינו** עומד על המלה "באמת" ושואל: "לפ"ז צ"ע מאי קמ"ל"? ואומר: "בנראה הפי' שהתיבות **ככל... ז"ל** הם מאמר המוסגר. לומר לו אתה הרע באמת ורשע באמת כו' [דלא (כבשרשו) הזונה בסוף הפרק – וזה **מוכרח** להצלחת הביטוש]". **עַד מָתַי תַּסְתִּיר לְפָנַי[22] אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,** – הממלא את כל העולמות, אין הוא מתכוון כאן לבחינת "ממלא כל עלמין", כמו במקומות אחרים, אלא – אור אין־סוף הנמצא בכל העולמות, **הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה בְּשָׁוֶה, גַּם בְּמָקוֹם זֶה שֶׁאֲנִי עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁהָיָה אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְבַדּוֹ קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, בְּלִי שׁוּם שִׁינּוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[23]: "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי",** – שאין בו, בביכול, שום שינוי מלפני בריאת העולם ועד לאחרי בריאת העולם, **כִּי הוּא** – אור אין־סוף, **לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן וְכוּ',** – הרי שלא שייך בו שינוי הנובע מהזמן, מלפני הבריאה ללאחרי הבריאה, **וְאַתָּה** – היצר הרע, **מְנֻוָּל וְכוּ' מַכְחִישׁ הָאֱמֶת הַנִּרְאֶה לָעֵינַיִם, דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ כֶּאֱמֶת,** – שהכל לגבי הקב"ה – כאפס ממש באמת, **כִּבְחִינַת רְאִיָּה חוּשִׁיִּית.** – דבר שיכולים לראות אותו במוחש, שבמחשבות האמורות, של רעש ורוגז על הנפש הבהמית והיצר הרע, יצליח להשפילה מגבהותה כנגד אור הקדושה של הנפש האלקית, וייקלט בו אור הנשמה. **וְהִנֵּה, עַל־יְדֵי־זֶה** – שיגיע לשפלות ול"לב נשבר" – שבזה, ישבור את רוח ה"סטרא אחרא", **יוֹעִיל לְנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, לְהָאִיר עֵינֶיהָ בֶּאֱמֶת,** – לראות, **יִחוּד אוֹר אֵין־סוֹף** – ההתאחדות של אור אין־סוף שהוא יחיד ומיוחד, אחרי הבריאה כמו לפני הבריאה – תראה זאת הנפש האלקית, **כִּרְאִיָּה חוּשִׁיִּית,** – כאילו ראה זאת בעיניו ממש, **וְלֹא כְּחִינַת שְׁמִיעָה וַהֲכָנָה לְכַדָּה,** – כלומר: ענין האחדות, מה שאור אין־סוף יחיד ומיוחד, יהיה מקובל עליו באותה מדת אמת, כאילו ראה זאת ממש בעיניו, ולא מתוך הבנת שכלו בלבד, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, שֶׁזֶּהוּ שֹׁרֶשׁ כָּל הָעֲבוֹדָה.** – שכן, ההבנה משפיעה על הרצון והתשוקה לאלקות בלבד, ואילו ההכרה באלקות בצורה של ראיה חושיית – משפיעה להתבטלות ולהתמסרות שהן למעלה מרצון ותשוקה.

ליקוטי אמרים

והנה כל מה

שיאריך בעניינים אלו במחשבתו וגם בעיונו בספרים להיות לבו נשבר בקרבו ונבזה בעיניו נמאס ככתוב בתכלית המיאוס ולמאס חייו ממש הרי בזה ממאס ומבזה הס"א ומשפילה לעפר ומורידה מגדולתה וגסות רוחה וגבהותה שמגביה את עצמה על אור קדושת נפש האלהית להחשיך אורה. וגם ירעים עליה בקול רעש ורוגז להשפילה כמאמר רז"ל לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר שנאמר רגזו וגו' דהיינו לרגוז על נפש הבהמית שהיא יצרו הרע בקול רעש ורוגז במחשבתו לומר לו אתה רע ורשע ומשוקץ ומתועב ומנוול וכו' ככל השמות שקראו לו חכמינו ז"ל באמת עד מתי תסתיר לפני אור א"ס ב"ה הממלא כל עלמין היה הוה ויהיה בשוה גם במקום זה שאני עליו כמו שהיה אור א"ס ב"ה לבדו קודם שנברא העולם בלי שום שינוי כמ"ש אני ה' לא שניתי כי הוא למעלה מהזמן וכו' ואתה מנוול וכו' מכחיש האמת הנראה לעינים דכולא קמיה כלא ממש באמת בבחי' ראייה חושיית. והנה על ידי זה יועיל לנפשו האלהית להאיר עיניה באמת יחוד אור אין סוף בראייה חושיית ולא בחי' שמיעה והבנה לבדה כמ"ש במ"א שזהו שרש כל העבודה

---

19. ברכות ה, א. **20.** תהלים ד, ה. **21.** ראה קידושין ל, א. **22.** לפני - ל' בחיריק, פ' בשבא, נ' בצירי - כך אמר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע במאמר "שופטים ושוטרים" בשנת תרצ"ט. **23.** מלאכי ג, ו.

יום חמישי ב' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 74, והטעם לפי שבאמת... עד עמ' לח, בזה"ק:

ליקוטי אמרים

והטעם לפי שבאמת אין שום ממשות כלל בס"א שלכן נמשלה לחשך שאין בו שום ממשות כלל וממילא נדחה מפני האור וכך הס"א אף שיש בה חיות הרבה להחיות כל בעלי חיים הטמאים ונפשות אומות עכו"ם וגם נפש הבהמית שבישראל כנ"ל מ"מ הרי כל חיותה אינה מצד עצמה ח"ו אלא מצד הקדושה כנ"ל ולכן היא בטלה לגמרי מפני הקדושה כביטול החשך מפני האור הגשמי רק שלגבי קדושת נפש האלהית שבאדם נתן לה הקב"ה רשות ויכולת להגביה עצמה כנגדה כדי שהאדם יתעורר להתגבר עליה להשפילה ע"י שפלות ונמיכת רוחו ונבזה בעיניו נמאס ובאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא לקיים מ"ש משם אורידך נאם ה' דהיינו שמסירה מממשלתה ויכלתה ומסלק ממנה הכח ורשות שנתן לה להגביה עצמה נגד אור קדושת נפש האלהית ואזי ממילא בטילה ונדחית כביטול החשך מפני אור הגשמי. וכמו שמצינו דבר זה מפורש בתורה גבי מרגלים שמתחלה אמרו כי חזק הוא ממנו אל תקרי ממנו כו' שלא האמינו ביכולת ה' ואח"כ חזרו ואמרו הננו ועלינו וגו' ומאין חזרה ובאה להם האמונה ביכולת ה' הרי לא הראה להם משרע"ה שום אות ומופת על זה בנתיים רק שאמ' להם איך שקצף ה' עליהם ונשבע שלא להביאם אל הארץ ומה הועיל זה להם אם לא היו מאמינים ביכולת ה' ח"ו לכבוש ל"א מלכי' ומפני זה לא רצו כלל

1 **וְהַטַּעַם,** – מדוע השפלות ושברון לב, מסייעים להסיר את
2 טמטום הלב, ולהביא לידי כך שיגיע לראיה חושית באלקות,
3 **לְפִי שֶׁבְּאֱמֶת אֵין שׁוּם מַמְשׁוּת כְּלָל בַּסִּטְרָא־אָחֳרָא, שֶׁלָּכֵן**
4 **נִמְשְׁלָה** – ה"סטרא אחרא", **לְחֹשֶׁךְ, שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם מַמְשׁוּת**
5 **כְּלָל, וּמִמֵּילָא נִדְחֶה** –
6 החושך, **מִפְּנֵי הָאוֹר,** –
7 כשמכניסים אור במקום
8 מסויים – נדחה החושך
9 ממילא, מבלי להזדקק
10 למלחמה, כי מציאות
11 החושך אין בה ממשות
12 כלל – ומשמכניסים את
13 האור, נדחה החושך
14 ממילא, **וְכָךְ** – גם,
15 **הַסִּטְרָא־אָחֳרָא, אַף**
16 **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חִיּוּת הַרְבֵּה,**
17 **לְהַחֲיוֹת כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים**
18 **הַטְּמֵאִים וְנַפְשׁוֹת אֻמּוֹת**
19 **הָעוֹלָם, וְגַם נֶפֶשׁ**
20 **הַבְּהֵמִית שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל**
21 **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[24] – שכל
22 הדברים מקבלים חיותם
23 מה"סטרא אחרא" – הרי,
24 אף שיש ל"סטרא אחרא"
25 הרבה חיות להחיות את
26 כל הדברים, **מִכָּל־מָקוֹם,**
27 **הֲרֵי כָּל חִיּוּתָהּ אֵינָהּ**
28 **מִצַּד עַצְמָהּ הַס־וְשָׁלוֹם,**
29 **אֶלָּא מִצַּד הַקְּדֻשָּׁה** –
30 שכן, קדושה מחיה את
31 הכל, וגם ה"סטרא אחרא"
32 מקבלת חיותה מן
33 הקדושה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[25], **וְלָכֵן הִיא** – ה"סטרא אחרא", **בְּטֵלָה**
34 **לְגַמְרֵי מִפְּנֵי הַקְּדֻשָּׁה, כְּבִטּוּל הַחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי הָאוֹר הַגַּשְׁמִי.** –
35 שכן, מאחר שכל חיותה נובעת מן הקדושה, היא ממילא בטלה
36 לקדושה, ואין בה שום ממשות כלל. **רַק שֶׁלְּגַבֵּי קְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ**
37 **הָאֱלֹהִית שֶׁבָּאָדָם, נָתַן לָהּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רְשׁוּת וְיכֹלֶת**
38 **לְהַגְבִּיהַּ עַצְמָהּ כְּנֶגְדָּהּ,** – כנגד קדושת הנפש האלקית, וזאת
39 – **כְּדֵי שֶׁהָאָדָם יִתְעוֹרֵר לְהִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ,** – על ה"סטרא
40 אחרא", **לְהַשְׁפִּילָהּ עַל־יְדֵי שִׁפְלוּת וּנְמִיכַת רוּחוֹ, וְ"נִבְזֶה**
41 **בְּעֵינָיו נִמְאָס".** – שעל־ידי־כך הוא משפיל וממאס את
42 ה"סטרא אחרא". **וּבְאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא** – על־ידי ההתעוררות
43 למטה, שהאדם מתעורר להשפיל את ה"סטרא אחרא",
44 **אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא,** – מתהווה התעוררות גם למעלה להוריד
45 ולהשפיל את ה"סטרא אחרא", **לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[26]**: "מִשָּׁם**
46 **אוֹרִידְךָ, נְאֻם ה'"**, – את ה"סטרא אחרא" המנסה להגביה את
47 עצמה ולהסתיר על אלקות וקדושה; **דְּהַיְנוּ שֶׁמְּסִירָה**
48 **מִמֶּמְשַׁלְתָּהּ וִיכֹלְתָּהּ,**
49 **וּמְסַלֵּק מִמֶּנָּה הַכֹּחַ**
50 **וּרְשׁוּת שֶׁנָּתַן לָהּ**
51 **לְהַגְבִּיהַּ עַצְמָהּ נֶגֶד אוֹר**
52 **קְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית,**
53 **וַאֲזַי** – כשנוטלים
54 מה"סטרא אחרא" את
55 הכוח ואת הרשות
56 להתנגד לקדושה, **מִמֵּילָא**
57 – היא, **בְּטֵלָה וְנִדְחֵית**
58 **כְּבִטּוּל הַחֹשֶׁךְ** – ממילא,
59 **מִפְּנֵי אוֹר הַגַּשְׁמִי.** – הרי,
60 שעל־ידי שהוא משפיל
61 את עצמו ושובר את לבו
62 – ניטל ממילא הכוח
63 מה"סטרא אחרא"
64 להסתיר ולהפריע לנפש
65 האלקית בעבודתה את ה'.
66 **וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ דָּבָר זֶה**
67 **מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה גַּבֵּי**
68 **מְרַגְּלִים, שֶׁמַּתְּחִלָּה**
69 **אָמְרוּ: "כִּי חָזָק הוּא**
70 **מִמֶּנּוּ"**[27] - **"אַל תִּקְרֵי**
71 **מִמֶּנּוּ כוּ'"**, – חכמינו ז"ל
72 אומרים[28], שהמרגלים
73 התכוונו לא רק "ממנו" –
74 **מאתנו**, אלא "ממנו" –
75 בגוף שלישי, מהקב"ה
76 כביכול, **שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ בִּיכֹלֶת ה'**, – להכניסם לארץ ישראל,
77 **וְאַחַר־כָּךְ חָזְרוּ וְאָמְרוּ: "הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ וְגוֹ'"**[29]**;** – לארץ ישראל,
78 כמו שאמר הקב"ה – **וּמֵאַיִן חֲזָרָה וּבָאָה לָהֶם הָאֱמוּנָה**
79 **בִּיכֹלֶת ה'?** – לומר שהם מוכנים ללכת לארץ ישראל, אף
80 שבתחילה לא האמינו שזה בר ביצוע, **הֲרֵי לֹא הֶרְאָה לָהֶם**
81 **מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם שׁוּם אוֹת וּמוֹפֵת עַל זֶה בֵּינְתַיִם,**
82 – שיביאו אותם לאמונה ביכולת ה', **רַק שֶׁאָמַר לָהֶם**[30] **אֵיךְ**
83 **שֶׁקָּצַף ה' עֲלֵיהֶם וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא לַהֲבִיאָם אֶל הָאָרֶץ; וּמַה**
84 **הוֹעִיל זֶה לָהֶם, אִם לֹא הָיוּ מַאֲמִינִים בִּיכֹלֶת ה' הַס־וְשָׁלוֹם**
85 **לִכְבֹּשׁ ל"א מְלָכִים**[31]**,** – שמשלו אז בארץ ישראל, **וּמִפְּנֵי זֶה**
86 **לֹא רָצוּ כְּלָל לִכָּנֵס לָאָרֶץ? אֶלָּא וַדַּאי, מִפְּנֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל**

---

24. פרק ו - ז. **25.** פרק ו ופרק כב. **26.** עובדי' א, ד. **27.** במדבר יג, לא. **28.** סוטה לה, א. מנחות נג, ב. ערכין טו, א. **29.** במדבר יד, מ. **30.** שם פסוק לא. **31.** מפורטים ביהושע יב.

עַצְמָן הֵם "מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים", – הם עצמם מאמינים תמיד בהקב"ה, בהיותם בנים לאבות מאמינים; וגם באותה שעה שאמרו "כי חזק הוא ממנו" – האמינו – מצד נשמותיהם – בהקב"ה וביכלתו להביאם לארץ ישראל, **רַק שֶׁהַסִּטְרָא־אָחֳרָא** – שמן הנפש הבהמית, **הַמְלַכֶּשֶׁת בְּגוּפָם הִגְבִּיהַּ עַצְמָהּ עַל אוֹר קְדֻשַּׁת נַפְשָׁם הָאֱלֹהִית בְּגַסּוּת רוּחָהּ וְגַבְהוּתָהּ, בְּחֻצְפָּה בְּלִי טַעַם וָדַעַת,** – שהביא אותם לומר "כי חזק הוא ממנו". **וְלָכֵן מִיָּד שֶׁקָּצַף ה' עֲלֵיהֶם, וְהִרְעִים בְּקוֹל רַעַשׁ וְרֹגֶז:** – באמרו[32]: **"עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת וְגוֹ'", "כַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְגוֹ'", "אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי, אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת וְגוֹ'",** – שכל אלה, הרי הם דברים קשים וחמורים, **וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ דְּבָרִים קָשִׁים אֵלּוּ נִכְנַע וְנִשְׁבַּר לִבָּם בְּקִרְבָּם[33], כִּדְכְתִיב: "וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד", וּמִמֵּילָא נָפְלָא הַסִּטְרָא־אָחֳרָא מִמֶּמְשַׁלְתָּהּ וְגַבְהוּתָהּ וְגַסּוּת רוּחָהּ, וְיִשְׂרָאֵל עַצְמָן** – מצד נשמתם, **הֵם** – הרי, **מַאֲמִינִים.** – הם האמינו לכתחילה ביכולת ה', ולכן אמרו שהם מוכנים ללכת לארץ ישראל, אף שבינתיים לא אירעו שום אות ומופת שישפיעו עליהם להאמין בכך; היה נדרש רק להוריד ולהשפיל את ה"סטרא אחרא" – ואמונתם נתגלתה, וכך הדבר בכל אדם: כשאור הנשמה אינו מאיר בגופו – הרי זה מפני גבהותה וגאוותה של ה"סטרא אחרא", המגביהה עצמה כנגד הנפש האלקית. ועל־ידי שהוא שובר את לבו – הוא שובר את ה"סטרא אחרא", ואור הנשמה מאיר בו. **וּמִזֶּה יָכוֹל לִלְמֹד כָּל אָדָם שֶׁנּוֹפְלִים לוֹ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ סְפֵקוֹת עַל אֱמוּנָה, כִּי הֵם דִּבְרֵי רוּחַ הַסִּטְרָא־אָחֳרָא לְבַדָּהּ,** – ה"סטרא אחרא" היא זו שמעוררת בו מחשבות של ספיקות באמונה, **הַמַּגְבִּיהַּ עַצְמָהּ עַל נַפְשׁוֹ,** – האלקית, **אֲבָל יִשְׂרָאֵל עַצְמָן** – מצד נשמתם, **הֵם "מַאֲמִינִים כּוֹ'".** – בני מאמינים, ואין בהם שום ספיקות באמונה. **וְגַם הַסִּטְרָא־אָחֳרָא עַצְמָהּ** – שורש הנפש הבהמית, **אֵין לָהּ סְפֵקוֹת כְּלָל בֶּאֱמוּנָה,** – כפי שלמדנו בפרק כ"ב, שהקליפות הרוחניות, שאינן מלובשות בגוף, אינן כופרות בהקב"ה, **רַק שֶׁנִּתַּן לָהּ** – ל"סטרא אחרא", **רְשׁוּת לְבַלְבֵּל הָאָדָם בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר וּמִרְמָה,** – כדי, **לְהַרְבּוֹת שְׂכָרוֹ,** – ועל־ידי שהאדם לא יתן לבלבל את דעתו ולהוליכו שולל – יקבל יותר שכר, **כְּפִתּוּיֵי הַזּוֹנָה לְבֶן הַמֶּלֶךְ בְּשֶׁקֶר וּמִרְמָה בִּרְשׁוּת הַמֶּלֶךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[34]:** – משל למלך השוכר זונה שתנסה לפתות את בנו ולהטותו מהדרך הישרה, אבל כוונתו של המלך בכך, היא: כדי לגלות את חכמתו של בן המלך, שאינו נותן להוליכו שולל. הזונה עצמה גם כן אינה רוצה באמת, שבן המלך ישמע לדבריה, כי היא הרי רוצה למלא את רצון המלך. כך גם בנמשל: ה"סטרא אחרא" עצמה אינה רוצה שהאדם ישמע בקולה ויעשה את ה"רע". אין זה, אלא שזה התפקיד שהוטל עליה, לנסות לפתות את האדם, כדי שיקבל יותר שכר כשלא ישמע בקולה. אלא שדבר זה הוא בדרגת ה"סטרא אחרא" המשמשת כ"**שורש**" לנפש הבהמית וליצר הרע – היא, אין בה שום ספיקות באמונה ואיננה רוצה שהאדם ייכשל על־ידה. ואילו כשהנפש הבהמית והיצר הרע נמצאים בגוף – הרי זה "רע" אמיתי, שכוונתו היא להטות את האדם מן הדרך הישרה. במשל הרי זה, כשהזונה אותה שכר המלך, ממנה במקומה זונה שניה לתפקיד זה, והשניה ממנה זונה שלישית, וכך הלאה, עד שהאחרונה מאבדת לחלוטין את כוונת המלך האמיתית, והיא מתכוונת באמת להכשיל ולפתות את בן המלך. על־כל־פנים, כל הספיקות באמונה אינם נובעים מהיהודי עצמו, ובני ישראל מצד נשמתם – הם כולם מאמינים בני מאמינים. בקשר לאמור בפרקנו זה, שה"אדם" בצדיקים הוא הנפש האלקית, וכל חיותם, גם של גופם, היא מהנפש האלקית – מעניין להוסיף, שמהתענוג הרוחני באלקות אפשר שתתוסף שמנונית בגוף האדם. מובא על כך[35] שמעניית "אמן יהא שמי' רבא" נהיה גופו של הצדיק רבי נחום מצ'רנובל – שמן. ענייה זו הסבה לו כל־כך הרבה תענוג וחיות, שגופו הגשמי נהיה שמן מכך.

ליקוטי אמרים

ליכנס לארץ אלא ודאי מפני שישראל עצמן הם מאמינים בני מאמינים רק שהס"א המלובשת בגופם הגביה עצמה על אור קדושת נפשם האלהית בגסות רוחה וגבהות' בחוצפה בלי טעם ודעת ולכן מיד שקצף ה' עליהם והרעים בקול רעש ורוגז עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו' במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת וגו' וכששמעו דברים קשים אלו נכנע ונשבר לבם בקרבם כדכתיב ויתאבלו העם מאד וממילא נפלה הס"א מממשלתה וגבהותה וגסות רוחה וישראל עצמן הם מאמינים ומזה יכול ללמוד כל אדם שנופלים לו במחשבתו ספיקות על אמונה כי הם דברי רוח הס"א לבדה המגביה עצמה על נפשו אבל ישראל עצמן הם מאמינים כו' וגם הס"א עצמה אין לה ספיקות כלל באמונה רק שניתן לה רשות לבלבל האדם בדברי שקר ומרמה להרבות שכרו כפיתויי הזונה לבן המלך בשקר ומרמה ברשות המלך כמ"ש בזה"ק:

---

32. במדבר יד, פסוקים כז, כט, לה. **33.** שם פסוק לט. **34.** ח"ב קסג, א. ראה גם לעיל סוף פרק ט. **35.** היום יום, טו תמוז.

יום שישי ג' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לח, פרק ל עוד... עד עמ' 76, באריכות.

פֶּרֶק ל. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שבשעה שה"בינוני" סובל מטמטום הלב, ואף שבמוחו הוא מהרהר בגדולתו של הקב"ה, אין זה משפיע על לבו, למשול בחומריותו וגסותו – הרי העצה לכך היא: להתעמק בדברים המביאים ל"לב נשבר", שעל־ידי־זה ישבור את חומריות הקליפה של נפשו הבהמית, ויוריד אותה מגבהותה שהיא רוצה להגביה את עצמה כנגד אור הקדושה של נפשו האלקית. רבנו הזקן גם הסביר בפרק האמור – באלו ענינים עליו להתעמק, כדי להגיע ל"לב נשבר".

עוֹד זֹאת יָשִׂים אֶל לִבּוֹ, לְקַיֵּם מַאֲמַר רַז"ל[1]: "וֶהֱוֵי שְׁפַל רוּחַ בִּפְנֵי כָּל הָאָדָם", "וֶהֱוֵי" – לשון המשנה "והוי" מורה שהכוונה היא שיהיה **בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ,** – שכן, לכאורה הדברים טעונים הסבר: חכמינו ז"ל אומרים כאן, שעליו להיות "שפל רוח" – ושפלות איננה ענווה. ענווה משמעה: שהוא יודע מעלת ומדריגת עצמו, אלא שהוא סובר, שהוא קבל אותן במתנה, שמלמעלה נתנו לו כוחות והזדמנויות מיוחדות, שיוכל להגיע לאותה מדריגה; ואילו ניתנו כוחות אלה למישהו אחר – היה הלז מנצל אותם יותר טוב ממנו. מאידך, שפלות משמעה: שמחזיק את עצמו נחות ממש מהשני, ומוצא בתוך עצמו, שהוא **גרוע** ממנו – כיצד, איפוא, אפשר לומר למי שלומד תורה ומקיים מצוות, שיחזיק את עצמו בדרגה נחותה מכל אדם, גם מ"קל שבקלים", שאינו לומד תורה ואינו מקיים מצוות?! לכן, יש מפרשים, שאין הכוונה שאכן יראה את עצמו נחות מהשני, אלא **שיתנהג** בהנהגה של שפלות, בפני כל אדם. ברם, לשון חכמינו ז"ל "והוי", כלומר **שתהיה,** ולא "התנהג" – מורה, שאכן יחזיק את עצמו באמת למטה במדריגה, ובפני מי? – **"בִּפְנֵי כָּל הָאָדָם"** - **מַמָּשׁ, אֲפִלּוּ בִּפְנֵי קַל שֶׁבַּקַּלִּים.** – כיצד, באמת, אפשר לו למי שלומד תורה ומקיים מצוות, להחזיק את עצמו פחות מה"קל שבקלים"? – מוכיח רבנו הזקן שגם מי שמקיים כל המצוות, ואינו עובר על שום עבירה, אפשר שיהיו בו דברים שבגללם עליו להחזיק את עצמו נחות במדריגה: ישנם דברים שלגבם נדרש ממנו ללחום כנגד היצר הרע. ואף שהמלחמה שנדרשת ממנו, פחותה בחומרתה מהמלחמה הנדרשת מה"קל שבקלים" ללחום כנגד היצר הרע **שלו** – בכל זאת אין הוא יכול לעמוד נגד יצרו הרע; וכשאין **הוא** יכול לעמוד במלחמתו **הוא,** הרי זה – כפי שיסביר להלן – גרוע בהרבה ממה שה"קל שבקלים" אינו יכול לעמוד במלחמה **שלו.** על־ידי חשבון זה יהיה בידו באמת, להחזיק את עצמו למטה גם מה"קל שבקלים". **וְהֵינוּ עַל־פִּי מַאֲמַר רַז"ל[2]: "אַל תָּדִין אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ",** – אל תשפוט ואל תפסוק עד שלא תעמיד את עצמך במקום ובמצב שחבירך נמצא בהם. "מקום" יש בו שני פירושים: המקום והסביבה הגשמית, והמקום הרוחני – מצבו הרוחני של האדם ואיזה יצר הרע נמצא בו: לאחד יש יצר הרע חזק ומחומם, ולשני – יצר הרע לא כל כך חזק שאינו בוער כל כך אחרי תאוות. וכך אומר רבנו הזקן להלן: **כִּי מְקוֹמוֹ** – הגשמי וסביבתו, **גּוֹרֵם לוֹ לַחֲטֹא, לִהְיוֹת פַּרְנָסָתוֹ לֵילֵךְ בַּשּׁוּק כָּל הַיּוֹם, וְלִהְיוֹת** – באותה שעה שאינו מסתובב בשוק, **מְיוֹשְׁבֵי קִרְנוֹת, וְעֵינָיו רוֹאוֹת כָּל הַתַּאֲוֹת, וְהָעַיִן רוֹאָה וְהַלֵּב חוֹמֵד,** – כלומר, מקומו הגשמי יש בו משום סיבה לחטוא. וגם מקומו הרוחני, מצב יצרו הרע, הוא – **וְיִצְרוֹ בוֹעֵר כְּתַנּוּר בוֹעֵרָה מֵאוֹפֶה,** – כתנור בוער של אופה[3], אצלו בוער התנור בצורה חזקה יותר ולעתים קרובות יותר מאשר אצל בעל־הבית סתם, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּהוֹשֵׁעַ[3]: "הוּא בוֹעֵר כְּאֵשׁ לֶהָבָה וְגוֹ'",** – הרי שגם מקומו הרוחני, מצבו של יצרו הרע, הוא כזה שגורם ומביא לחטא. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִי שֶׁהוֹלֵךְ בַּשּׁוּק מְעַט, וְרֹב הַיּוֹם יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ.** – שאינו מיושבי קרנות, וממילא אינו רואה את התאוות לנגד עיניו, ואין לו אותם נסיונות שיש למי שמתהלך כל היום בשוק; **וְגַם אִם הוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם בַּשּׁוּק** – בעל עסק שמזדמן לו להיות כל היום ברחוב, ומבחינת מקומו הגשמי הוא דומה ל"קל שבקלים", **יָכוֹל לִהְיוֹת** – שבמקומו הרוחני, במצב יצרו הרע, אינו דומה לו, **שֶׁאֵינוֹ מְחֻמָּם כָּל־כָּךְ בְּטִבְעוֹ,** – וגם כשעליו להיות כל היום ברחוב, אין לו אותם נסיונות שיש לאלה שיצרם הרע בוער בקרבם. **כִּי אֵין הַיֵּצֶר שָׁוֶה בְּכָל נֶפֶשׁ, יֵשׁ שֶׁיִּצְרוֹ כוֹ',** – יש שיצרו הרע בוער, ויש שאינו כך, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[4].** – וכפי הידוע, פירושו של הבעל־שם־טוב על המשנה[5] "איזהו גבור? – הכובש את יצרו". שהוא גובר על יצרו הרע באותם דברים שהוא לוחם במדה החזקה ביותר. כי, ביחס לדברים אחרים,

ליקוטי אמרים

פרק ל עוד זאת ישים אל לבו לקיים מאמר רז"ל והוי שפל רוח בפני כל האדם. והוי באמת לאמיתו בפני כל האדם ממש אפי' בפני קל שבקלים. והיינו ע"פ מארז"ל אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו. כי מקומו גורם לו לחטוא להיות פרנסתו לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות ועיניו רואות כל התאוות והעין רואה והלב חומד ויצרו בוער כתנור בוערה מאופה כמ"ש בהושע הוא בוער כאש להבה וגו'. משא"כ מי שהולך בשוק מעט ורוב היום יושב בביתו וגם אם הולך כל היום בשוק יכול להיות שאינו מחומם כ"כ בטבעו כי אין היצר שוה בכל נפש יש שיצרו כו' כמ"ש במ"א. והנה באמת

---

1. אבות פרק ד משנה י. 2. אבות פרק ב משנה ד. 3. ראה הושע ז, ד. ז, ו. 4. ראה לקוטי תורה ויקרא ב, ד. 5. אבות פרק ד משנה א.

יתכן שאין לו לגביהם יצר הרע כלל, ואין משום גבורה באי־היענותו לעצמו באותם דברים. **כאן מעיר הרבי:** שבמה שיאמר להלן, בא רבנו הזקן לתרץ קושיא: "ולכאורה אם הנ"ל נכון – למה נק' קל שבקלים?" – אם אכן נכונים הדברים, שהאדם נכשל בגלל המקום שהוא נמצא בו והנסיבות בגשמיות וברוחניות, המעמידות בפניו נסיונות קשים – מדוע, איפוא, קוראים לו "קל שבקלים"? ורבנו הזקן מפרש את הדברים להלן, שאף שהמלחמה בבדה יותר למי שגם מבחינת מקומו הגשמי והרוחני הוא עלול לחטוא – בכל זאת, אין לו שום התנצלות על שאינו גובר על יצרו הרע. שכן, הפחד מהקב"ה היה צריך למנוע ממנו לחטוא, למרות הנסיונות שעליו לעמוד בהם. וכך אומר רבנו הזקן: **וְהִנֵּה, בֶּאֱמֶת גַּם מִי שֶׁהוּא מְחֻמָּם מְאֹד בְּטִבְעוֹ, וּפַרְנָסָתוֹ הִיא לִהְיוֹת מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת כָּל הַיּוֹם** – גם הוא, אֵין לוֹ שׁוּם הִתְנַצְּלוּת עַל חֲטָאָיו, וּמִקְרֵי – ונקרא, "רָשָׁע גָּמוּר" עַל אֲשֶׁר אֵין פַּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינָיו, – שכן, מבלי הבט על מקומו וסביבתו ועל יצרו הרע הבוער – היה הפחד מהקב"ה עוזר לו לעמוד בפני כל הקשיים; כִּי הָיָה לוֹ לְהִתְאַפֵּק וְלִמְשֹׁל עַל רוּחַ תַּאֲוָתוֹ שֶׁבְּלִבּוֹ, מִפְּנֵי פַּחַד ה' הָרוֹאֶה כָּל מַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[6] כִּי הַמֹּחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב בְּתוֹלַדְתּוֹ. – האדם נולד בטבע, שיש בכוח המוח לשלוט ולמשול בתאוות הלב. אילו היה לאדם הפחד הראוי מפני ה' – הרי למרות הנסיבות הגורמות לחטא – היה יכול להימנע מעשיית עבירות. **וְהִנֵּה, בֶּאֱמֶת שֶׁהִיא מִלְחָמָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה, לִשְׁבֹּר הַיֵּצֶר הַבּוֹעֵר כְּאֵשׁ לֶהָבָה מִפְּנֵי פַּחַד ה',** – ויש בכך קשיים חמורים, **וּכְמוֹ נִסָּיוֹן מַמָּשׁ. וְהֹלֶךְ,** – ולכן, **צָרִיךְ כָּל אָדָם, לְפִי מַה שֶּׁהוּא מְקוֹמוֹ וּמַדְרֵגָתוֹ בַּעֲבוֹדַת ה', לִשְׁקֹל וְלִבְחֹן בְּעַצְמוֹ אִם הוּא עוֹבֵד ה' בְּעֶרֶךְ וּבְחִינַת מִלְחָמָה עֲצוּמָה כָּזוֹ וְנִסָּיוֹן כָּזֶה,** – כשנדרשת ממנו מלחמה כזו, ועליו לעמוד בפני נסיון כזה, שמלחמה כזו יכולה להיות נדרשת מכל אחד (גם מיושב אוהל ובעל יצר־הרע "צונן") ולעתים קרובות, **בְּבְחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב"**[7]. – במצוות ובענינים הקשורים בעשיית טוב, **כְּגוֹן, בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה בְּכַוָּנָה,** – שהיא יום יומית, שצורת תפילתו תהיה, **לְשָׁפֹךְ נַפְשׁוֹ לִפְנֵי ה' בְּכָל כֹּחוֹ מַמָּשׁ** – בכל כוח כוונתו, **עַד מִצּוּי הַנֶּפֶשׁ**[8], – שכל כוחות נפשו יהיו נתונים בעבודת התפילה[9], ועל סוג תפילה כזה, נדרש מאבק קשה עם היצר הרע, **וּלְהִלָּחֵם עִם גּוּפוֹ וְנַפְשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבּוֹ הַמּוֹנְעִים** – ומפריעים, **הַכַּוָּנָה** – ועליו להיאבק **בְּמִלְחָמָה עֲצוּמָה, וּלְבַטְּשָׁם וּלְכַתְּתָם כְּעָפָר קֹדֶם הַתְּפִלָּה שַׁחֲרִית וְעַרְבִית מִדֵּי יוֹם בְּיוֹם,** – שזוהי המלחמה **שלפני** התפילה – להכין את הגוף ואת הנפש הבהמית שלא יפריעו לתפילה בכוונה. **וְגַם בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, לְיַגֵּעַ עַצְמוֹ בִּיגִיעַת נֶפֶשׁ** – שלא יהיה קשה לו לאמץ את מחשבתו להתעמק ולהרהר בגדולת ה', כל הזמן הדרוש, **וִיגִיעַת בָּשָׂר,** – להסיר את המניעות הנובעות מן הגוף, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[10] **בַּאֲרִיכוּת.** – כיצד צריכות להיות יגיעת הנפש ויגיעת הבשר. יתבונן נא, איפוא, אם אכן הוא מנהל מלחמה **כזו** בעבודת התפילה,

ליקוטי אמרים

גם מי שהוא מחומם מאד בטבעו ופרנסתו היא להיות מיושבי קרנות כל היום אין לו שום התנצלות על חטאיו ומיקרי רשע גמור על אשר אין פחד אלהי' לנגד עיניו. כי היה לו להתאפק ולמשול על רוח תאוותו שבלבו מפני פחד ה' הרואה כל מעשיו כמש"ל כי המוח שליט על הלב בתולדתו. והנה באמת שהיא מלחמה גדולה ועצומ' לשבור היצר הבוער כאש להבה מפני פחד ה' וכמו נסיון ממש. והלכך צריך כל אדם לפי מה שהוא מקומו ומדרגתו בעבודת ה' לשקול ולבחון בעצמו אם הוא עובד ה' בערך ובחי' מלחמה עצומה כזו ונסיון כזה בבחי' ועשה טוב כגון בעבודת התפלה בכוונה לשפוך נפשו לפני ה' בכל כחו ממש עד מיצוי הנפש ולהלחם עם גופו ונפש הבהמית שבו המונעים הכוונה במלחמה עצומה ולבטשם ולכתתם כעפר קודם התפלה שחרית וערבית מדי יום ביום וגם בשעת התפלה לייגע עצמו ביגיעת נפש ויגיעת בשר כמ"ש לקמן באריכות.

יום שבת קודש ד' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 76, וכל שלא הגיע... עד עמ' לט, כשגגות:

ליקוטי אמרים

וכל שלא הגיע לידי מדה זו להלחם עם גופו מלחמה עצומה כזו עדיין לא הגיע לבחי' וערך מלחמת היצר הבוער כאש להבה להיות

וְכָל שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לִידֵי מִדָּה זוֹ, לְהִלָּחֵם עִם גּוּפוֹ מִלְחָמָה עֲצוּמָה כָּזוֹ – עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְבְחִינַת וְעֶרֶךְ מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר – המלחמה עם היצר הרע, **הַבּוֹעֵר כְּאֵשׁ לֶהָבָה,** – ב"קל שבקלים" מיושבי

---

6. פרק יב. **7.** תהלים לד, טו. **8.** ספרי על דברים ו, ה. **9.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה צ"ל בכאו"א ויום יום ידרשון כמשנ"ת אגה"ק ס"א". **10.** בפרק מ"ב.

הקרנות, שעליו להילחם ביצר הרע, **לִהְיוֹת נִכְנָע וְנִשְׁבָּר מִפְּנֵי פַּחַד ה'.** – יתבונן נא, האם הוא אכן לוחם בתוקף כזה ביצרו הרע, בנוגע לתפילה בכוונה, כפי שעל ה"קל שבקלים" ללחום ביצר הרע שלו; וכך גם בנוגע לענינים אחרים עליהם מדובר להלן. **וְכֵן בְּעִנְיַן בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וְכָל בִּרְכוֹת הַנֶּהֱנִין וְהַמִּצְוֹת** – שתהיינה כולן, **בְּכַוָּנָה,** – שלשם כך נדרשות התאמצות ומלחמה נגד היצר הרע, **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר כַּוָּנַת הַמִּצְוֹת לְשֶׁמָּן.** – לקיימן לשם מצוה ולשמו של הקב"ה, שלשם כך נדרשת בודאי התאמצות גדולה ומלחמה עם היצר הרע, וברור הדבר שהוא יכול למצוא בעצמו, שעדיין חסר בו בכוונה לשמה כשהוא מקיים מצוות. **וְכֵן** – כשנדרש ממנו להילחם, **בְּעִנְיַן עֶסֶק לִמּוּד הַתּוֹרָה, לִלְמֹד הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵחֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ לְפִי טִבְעוֹ וּרְגִילוּתוֹ** – כי, כדי ללמוד עד כמה שרצוי לו מצד טבע התמדתו, או מצד רגילותו ללמוד בהתמדה – אין עליו להילחם כלל, כנזכר לעיל בפרק ט"ו. אך, כדי ללמוד יותר מאשר טבעו ורגילותו – זה יכול להיות רק, **עַל־יְדֵי מִלְחָמָה עֲצוּמָה עִם גּוּפוֹ, כִּי הַלּוֹמֵד מִעֵּט יוֹתֵר מִטִּבְעוֹ** – שעל כך עליו כבר להילחם – אבל, **הֲרֵי זוּ מִלְחָמָה קְטַנָּה, וְאֵין לָהּ עֵרֶךְ וְדִמְיוֹן עִם מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר הַבּוֹעֵר כְּאֵשׁ,** – ב"קל שבקלים", כפי שלמדנו לעיל, **דְּמִקְרֵי** – שנקרא, **"דָּשֵׁעַ גָּמוּר" אִם אֵינוֹ מְנַצֵּחַ יִצְרוֹ, לִהְיוֹת נִכְנָע וְנִשְׁבָּר מִפְּנֵי ה'.** – הרי שמלחמתו ללמוד קצת יותר מכפי טבעו ורגילותו – אינה דומה כלל למלחמתו הגדולה של הלז, אלא אם כן הוא לומד הרבה יותר מאשר ברצונו, שלשם כך עליו להיאבק במלחמה גדולה – יבדוק נא את עצמו, אם אכן יש לו מלחמה כזו. ואף שאצל ה"קל שבקלים" המלחמה היא בענינים של "סור מרע" – ואילו אצלו חסר ב"ועשה טוב" – אומר על כך רבנו הזקן: **וּמַה לִּי בְּחִינַת "סוּר מֵרָע", וּמַה לִּי בְּחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב" - הַכֹּל הִיא מִצְוַת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ יָחִיד וּמְיֻחָד בָּרוּךְ־הוּא.** – ההבדל שבין "סור מרע" ל"ועשה טוב" הוא רק בנוגע לענינים של כוונות ומה שנובע מכך, אך בעצם קיום המצוות – אין מצד המְצַוֶּה, זה שציווה על המצוות, שהוא יחיד ומיוחד, שום הבדל ביניהם. ממילא, אי לחימתו כראוי בענינים של "ועשה טוב" דומה להיכשלותו של הלז בענינים של "סור מרע". **וְכֵן בִּשְׁאָר מִצְוֹת,** – שכדי לקיימן, נדרש ממנו להילחם – גם בכך הוא יכול למצוא בעצמו שאין הוא לוחם מספיק ביצר הרע כפי שנדרש ממנו, **וּבִפְרָט בְּדָבָר שֶׁבִּמְמוֹן,** – מצוות הקשורות לעניני כספים, **כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה** – לתת צדקה באופן של **עבודה**, לתת צדקה יותר מאשר יש ברצונו וברגילותו, **וּכְהַאי גַּוְנָא.** – וכדומה, בהם הוא יכול למצוא בעצמו, שאין הוא לוחם מספיק כפי שנדרש ממנו. **וַאֲפִלּוּ בִּבְחִינַת "סוּר מֵרָע",** יָכוֹל כָּל אִישׁ מַשְׂכִּיל לִמְצֹא בְּנַפְשׁוֹ שֶׁאֵינוֹ סָר לְגַמְרֵי מֵהָרַע בְּכֹל מִכֹּל כֹּל[11], בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לִמְלְחָמָה עֲצוּמָה כְּעֵרֶךְ הַנִּזְכָּר לְעֵיל, – המלחמה הנדרשת מ"קל שבקלים", **וַאֲפִלּוּ פָּחוֹת מֵעֵרֶךְ הַנִּזְכָּר לְעֵיל,** – כשנדרשת ממנו לחימה קלה יותר מאשר נדרש מהלז – אין הוא יכול לעמוד במלחמה זו, **כְּגוֹן לְהַפְסִיק בְּאֶמְצַע שִׂיחָה נָאָה, אוֹ** – באמצע, **סִפּוּר בִּגְנוּת חֲבֵרוֹ, וַאֲפִלּוּ גְּנַאי קָטָן וְקַל מְאֹד, אַף שֶׁהוּא אֱמֶת, וַאֲפִלּוּ** – כשהוא מספר זאת **כְּדֵי לְנַקּוֹת עַצְמוֹ,** – שלא יאשימו **אותו** בגנאי זה, **כַּנּוֹדָע**[12] **מֵהָא** – ממה, **דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאָבִיו רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ:** – בקשר לגט מסובך שלא נכתב כמו שצריך: **"לָאו אֲנָא כַּתְבֵיהּ, אֶלָּא יְהוּדָא חַיְטָא כַּתְבֵיהּ",** – "לא אני כתבתי את הגט, כי־אם יהודה חייטא" – באותו מקום היה בכך משום גנאי לא כל־כך גדול, והוא השתמש בו כדי לנקות את עצמו, ובכל זאת **וְאָמַר לוֹ:** – רבנו הקדוש לבנו רבי שמעון: **"כַּלֵּךְ מִלְּשׁוֹן הָרַע"** – "לך לך מלשון הרע", [**עַיֵּן שָׁם בַּגְּמָרָא רֵישׁ פֶּרֶק י דְּכָבָא בַּתְרָא**], – הרי שאפשר לו לאדם למצוא בעצמו, שגם בענינים של "סור מרע",

ליקוטי אמרים

נכנע ונשבר מפני פחד ה'. וכן בענין ברכת המזון וכל ברכת הנהנין והמצות בכונה ואצ"ל כונת המצות לשמן. וכן בענין עסק לימוד התורה ללמוד הרבה יותר מחפצו ורצונו לפי טבעו ורגילותו ע"י מלחמה עצומה עם גופו. כי הלומד מעט יותר מטבעו ה"ז מלחמה קטנה ואין לה ערך ודמיון עם מלחמת היצר הבוער כאש דמקרי רשע גמור אם אינו מנצח יצרו להיות נכנע ונשבר מפני ה'. ומה לי בחי' סור מרע ומה לי בחי' ועשה טוב הכל היא מצות המלך הקדוש יחיד ומיוחד ב"ה. וכן בשאר מצות ובפרט בדבר שבממון כמו עבודת הצדקה וכה"ג. ואפי' בבחי' סור מרע יכול כל איש משכיל למצוא בנפשו שאינו סר לגמרי מהרע בכל מכל כל במקום שצריך למלחמה עצומה כערך הנ"ל ואפי' פחות מערך הנ"ל כגון להפסיק באמצע שיחה נאה או סיפור בגנות חבירו ואפי' גנאי קטן וקל מאד אף שהוא אמת ואפי' כדי לנקות עצמו כנודע מהא דאר"ש לאביו רבינו הקדוש לאו אנא כתבי' אלא יהודא חייטא כתביה וא"ל כלך מלה"ר [ע"ש בגמ' רפ"י דב"ב]. וכה"ג כמה מילי דשכיחי טובא

---

11. על הלשון "בכל מכל כל" העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל בדא"פ: כי צ"ל שלימות (ל' כל) העבודה בכל הג' הקווין (האבות) [וכהדוגמא שמביא בזה תומ"י: נאה, גנות, אמת] וכמרז"ל באבות (ב"ב יז, א) ושנק' כן מפני שבחי' צ"ל בכאו"א (תו"א ר"פ וארא) - שמשכרם בכל כו' נדע עבודתם בכל כו' שלמות (עיי"ש בחדא"ג ועוד) - ואצלו חסר זה עכ"פ בא' מהנ"ל". **12.** בבא בתרא קסד, ב.

אין הוא מנהל כראוי את המלחמה עם גופו ויצרו הרע, **וּכְהַאי גַּוְנָא** – ודומה לכך, **כַּמָּה מִלֵּי דִּשְׁכִיחֵי טוּבָא.** – דברים שכיחים רבים, בעתים קרובות. הרי, שכל אחד יכול למצוא בעצמו, שאין הוא לוחם מספיק לנצח את היצר הרע. **וּבִפְרָט בְּעִנְיַן לְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בַּמֶּתֶר לוֹ, שֶׁהוּא מִדְּאוֹרַיְתָא**[13], – שאדם מחוייב לקדש את עצמו ולהימנע מלעשות גם דברים המותרים, : **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[14]**: "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ וְגוֹ'", "וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וְגוֹ'"**[15]**;** – ובכל זאת, הוא מוצא בעצמו, שאין הוא מקיים מצוה זו בשלימותה, כשנדרשת ממנו מלחמה עצומה, **וְגַם, דִּבְרֵי סוֹפְרִים** – דברים שחכמים קבעו אותם, **חֲמוּרִים מִדִּבְרֵי תוֹרָה**[16] **וְכוּ'.** – שגם לפי הדיעה ש"קדש עצמך במותר לך" הוא מדרבנן – הרי דינים שקבעו רבנן, חמורים מדיני התורה. **אֶלָּא שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הֵן מֵעֲוֹנוֹת שֶׁהָאָדָם דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו**[17], – כי אין הוא חש בחומרתם ואינו שם לב שיש בכך משום עבירה, **וְגַם נַעֲשׂוּ כְּהֶתֵּר, מַחֲמַת שֶׁעָבַר וְשָׁנָה וְכוּ'.** – כפי שהגמרא אומרת[18]: "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה... נעשית לו כהיתר" – משום שאינו חש, שהוא חוטא במשהו. בהתאם לאמור, הרי שאין הוא טוב יותר מאשר ה"קל שבקלים", כי כשם **שהלז** אינו מתאבק לנצח במלחמתו **הוא**, כך גם **הוא** אינו מנהל מלחמה, כדי לעמוד בנסיונות **שלו**. ברם, חכמינו ז"ל הרי אומרים "והוי שפל רוח בפני כל אדם", אפילו בפני ה"קל שבקלים" – במה, איפוא, הוא **גרוע** מה"קל שבקלים"? – אומר על כך רבנו הזקן: **אֲכָל בֶּאֱמֶת, אִם הוּא** – אותו אדם שעושה את החשבון, **יוֹדֵעַ סֵפֶר,** – יודע ללמוד תורה, **וּמַחֲזִיק בְּתוֹרַת ה', וְקִרְבַת אֱלֹקִים יָחְפֹּץ - גָּדוֹל עֲוֹנוֹ מִנְּשֹׂא, וְאַשְׁמָתוֹ גְּדֹלָה כְּכִפְלֵי כִפְלַיִם** – וכל כך למה? **כְּמַה שֶׁאֵינוֹ נִלְחָם וּמִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ בְּעֵרֶךְ וּבְחִינַת מִלְחֶמֶת עֲצוּמָה הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל** – הנדרשת מה"קל שבקלים". אשמתו של היודע ספר היא איפוא גדולה בהרבה, **מֵאַשְׁמַת** כָּל שֶׁבַּקַּלִּים מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת, הָרְחוֹקִים מֵה' וְתוֹרָתוֹ. **וְאֵין אַשְׁמָתָם גְּדוֹלָה כָּל־כָּךְ כְּמַה שֶׁאֵינָם כּוֹבְשִׁים יִצְרָם הַבּוֹעֵר כְּאֵשׁ לֶהָבָה,** – ואינם שולטים ביצר הרע שלהם, **מִפְּנֵי פַּחַד ה' הַמֵּבִין וּמַבִּיט אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם,** – אין אשמתם גדולה כל כך, **כְּאַשְׁמַת כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל**[19] **ה' וְאֶל תּוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל גַּבֵּי אַחֵר:** – לגבי אלישע בן אבוי[20], המכונה "אחר", **"שֶׁיָּדַע בְּכִבּוּדִי וְכוּ'".** – בכבוד ה', ובכל זאת חטא – הרי שאשמתו גדולה יותר, **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל עַל עַמֵּי הָאָרֶץ**[21]**: "שִׁגְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם כִּשְׁגָגוֹת":** – כאילו חטאו מתוך שגגה, יען שאין הם יודעים חומרתם של חטאים. ואילו בתלמיד חכם, הדבר הפוך, ש"שגגת תלמוד עולה זדון"[22], שגם אם הוא נכשל בחטא מפני שלא למד מספיק – נחשב לו הדבר בחומרה כאילו חטא במזיד. הרי, בכך שאין הוא מתחזק למשול ביצר הרע – הוא גרוע מה"קל שבקלים". חשבון זה יעזור לו לקיים מאמר חכמינו ז"ל "והוי שפל רוח בפני כל האדם", ועל־ידי־כך יגיע גם ל"לב נשבר", שיביא לשבירת רוח ה"סטרא אחרא" – ויאיר לו אור הנשמה, כפי שהוסבר בפרק כ"ט.

ליקוטי אמרים

ובפרט בענין לקדש עצמו במותר לו שהוא מדאוריית' כמ"ש קדושים תהיו וגו' והתקדשתם וגו'. וגם ד"ס חמורים מד"ת וכו'. אלא שכל אלו וכיוצא בהן הן מעוונות שהאדם דש בעקביו וגם נעשו כהיתר מחמת שעבר ושנה וכו'. אבל באמת אם הוא יודע ספר ומחזיק בתורת ה' וקרבת אלקי' יחפץ גדול עונו מנשוא ואשמתו גדלה בכפלי כפליים במה שאינו נלחם ומתגבר על יצרו בערך ובחי' מלחמה עצומה הנ"ל מאשמת קל שבקלים מיושבי קרנות הרחוקים מה' ותורתו ואין אשמתם גדולה כ"כ במה שאינם כובשים יצרם הבוער כאש להבה מפני פחד ה' המבין ומביט אל כל מעשיהם כאשמת כל הקרב הקרב אל ה' ואל תורתו ועבודתו וכמשארז"ל גבי אחר שידע בכבודי וכו' ולכן ארז"ל על ע"ה שזדונות נעשו להם כשגגות:

---

13. ראה לעיל סוף פרק כז. **14.** ויקרא יט, ב. **15.** ויקרא כ, ז. **16.** סנהדרין פי"א מ"ג. **17.** עבודה זרה יח, א. **18.** יומא פו, ב. **19.** לשון הפסוק במדבר יז, כח. **20.** חגיגה טו, א. ראה הגהות הב"ח שם. **21.** בבא מציעא לג, ב. **22.** אבות פרק ד משנה יג.

המשך מעמוד קצג

זרה, **הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא** – והרי מכך ששנינו בהמשך המשנה, **'אֵין מְבָרְכִין לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה', מִכְּלָל דְּרֵישָׁא לָאו כַּעֲבוֹדָה זָרָה עֲסָקִינַן** – משמע שהאיסור בנר של נכרים אינו מטעם עבודה זרה, שהרי אם ברישא הטעם הוא מפני עבודה זרה מדוע חוזרת המשנה בסיפא על הדין של בשמים של עבודה זרה.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִסּוּרָא, מַה טַּעַם קָאָמַר** – הסיפא באה לפרש את הטעם של הרישא, **מַה טַּעַם אֵין מְבָרְכִין לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל עַכּוּ"ם,** כלומר הבאים ממסיבת גויים, **מִפְּנֵי שֶׁפְּתָם מְסַבַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לַעֲבוֹדָה זָרָה,** ו'אין מברכים לא על הנר ולא על הבשמים של עבודה זרה'. דהיינו, שבסיפא מבאר התנא מהו הטעם שנר ובשמים הבאים ממסיבתם של גויים אסורים לברך עליהם.

הגמרא דנה בענין האיסור לברך על נר שלא שבת: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **אוֹר** [–אש] **שֶׁשָּׁבַת** ממלאכה בשבת **מְבָרְכִין עָלָיו** בהבדלה, **וְשֶׁלֹּא שָׁבַת** ממלאכה בשבת **אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.** מבררת הגמרא: (**מַאי שָׁבַת**) **וּמַאי לֹא שָׁבַת,** כלומר מהו כוונת החילוק בין אור ששבת לאור שלא שבת.

יום ראשון

יום רביעי — כח שבט — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: משפטים, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: וכיוצא . . . לב ב״ה כנ״ל.

אַחַת מִתּוֹרוֹת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב:

כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר – כַּאֲשֶׁר תִּסְתַּכֵּל בְּעִיּוּן טוֹב בְּהַחֹמֶר שֶׁלְּךָ שֶׁהוּא הַגּוּף, תִּרְאֶה – שׂוֹנַאֲךָ – שֶׁהוּא שׂוֹנֵא אֶת הַנְּשָׁמָה הַמִּתְגַּעֲגַעַת לֶאֱלִקוּת וְרוּחָנִיּוּת. וְעוֹד תִּרְאֶה, שֶׁהוּא – רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ – שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַגּוּף שֶׁיִּזְדַּכֵּךְ עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְהַגּוּף מִתְעַצֵּל בְּקִיּוּמָם. וְאוּלַי יַעֲלֶה בִּלְבָבְךָ – וְחָרַלְתָּ מֵעֲזוֹב לוֹ – שֶׁיּוּכַל לְקַיֵּם שְׁלִיחוּתוֹ, כִּי־אִם תַּתְחִיל בְּסִגּוּפִים לִשְׁבֹּר אֶת הַחָמְרִיּוּת, הִנֵּה לֹא בְּזוֹ הַדֶּרֶךְ יִשְׁכֹּן אוֹר הַתּוֹרָה, כִּי־אִם – עָזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ – לְבָרֵר אֶת הַגּוּף וּלְזַכְּכוֹ וְלֹא לְשָׁבְרוֹ בְּסִגּוּפִים.

יום שני

יום חמישי — כט שבט — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: משפטים, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: ויחוד . . . לב כמ״ש במ״א.

דער אלטער רבי האָט אַמאָל געזאָגט: פירש״י אויף חומש איז יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות, פירש״י אויף גמרא איז פותח המוח ומגלה שכל עצמי.

אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן אָמַר פַּעַם: פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י עַל חֻמָּשׁ הוּא יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה, פּוֹתֵחַ הַלֵּב וּמְגַלֶּה אַהֲבָה וְיִרְאָה עַצְמִיּוֹת. פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י עַל גְּמָרָא, פּוֹתֵחַ הַמֹּחַ וּמְגַלֶּה שֵׂכֶל עַצְמִי.

יום שלישי

יום ששי — ל שבט, ר״ח — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: משפטים, ששי עם פירש״י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: ובזה . . . שעה כנ״ל.

כַּמָּה וְכַמָּה חֲסִידִים חִשְׁבוּ יוֹם בּוֹאָם לְלִיוּבאַוִיטְשׁ לְיוֹם הֻלֻּדֶת שֶׁלָּהֶם. מוֹרִי הָרַשְׁבַּ״ץ [=הָרַב שְׁמוּאֵל בְּצַלְאֵל] בָּא בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה לְלִיוּבאַוִיטְשׁ אוֹר לְיוֹם שִׁשִּׁי פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים שְׁנַת תר״ח, וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הָיָה עֵר כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, וּמְכַוֵּן לְהָנִיחַ תְּפִלִּין בָּהּ בַּשָּׁעָה אֲשֶׁר נִכְנַס לְהַ״צֶּמַח צֶדֶק״ בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה.

יום רביעי

שבת — א אדר א, שר״ח — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: משפטים, שביעי עם פירש״י.
תהלים: א־ט.
תניא: פרק כו. ברם . . . העצם כנ״ל.

״תּוֹרָה אוֹר״ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה״, סָעִיף הַמַּתְחִיל ״וְהִנֵּה אַחַר״ – ״בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ בפ״ע״. פֵּרוּשׁ הָרָאשֵׁי תֵּבוֹת הוּא ״בִּפְנִימִית עַצְמוּתוֹ״.

כְּתִיב: ״יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ, וְלַעֲבוֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב״. הִנֵּה כָּל נְשָׁמָה בִּירִידָתָהּ לְמַטָּה, יֵשׁ לָהּ מְלָאכוֹת כְּלָלִיּוֹת וּפְרָטִיּוֹת, וְזֶהוּ ״יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ״, דִּיצִיאַת הַנְּשָׁמָה מֵעֲמִידָתָהּ בִּשְׁמֵי רוּם בְּאוֹצַר הַנְּשָׁמוֹת וִירִידָתָהּ מִדַּרְגָּא לְדַרְגָּא עַד בּוֹאָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַטִּבְעִית וְהַבַּהֲמִית, הוּא

בִּשְׁבִיל "אָדָם לְפָעֳלוֹ" - בַּמְּלָאכוֹת הַכְּלָלִיּוֹת, לְהַגְבִּיר הַצּוּרָה עַל הַחֹמֶר, לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה וְנֵר מִצְוָה, "וְלַעֲבוֹדָתוֹ" - שֶׁהִיא מְלָאכָה הַפְּרָטִית, דְּכָל נְשָׁמָה יֵשׁ לָהּ עֲבוֹדָה פְּרָטִית בַּמֹּחִין וּבַמִּדּוֹת כְּפִי טִבְעָהּ וְעִנְיָנָהּ.. "עֲדֵי עָרֶב" - בְּעוֹד יֵשׁ זְמַן לַעֲשׂוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "הַיּוֹם לַעֲשֹׂתָם". וּבְעֹמֶק הָעִנְיָן, בֵּאוּר הַכָּתוּב . . דְּקָאֵי עַל כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲלִיָּה שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה דְּ"יֵצֵא אָדָם", דְּבַעֲלוֹת הַנְּשָׁמָה מִהְיוֹתָהּ לְמַטָּה מְלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף, "לְפָעֳלוֹ", הִיא עוֹסֶקֶת בָּעוֹלָם הַבָּא בְּאֹפֶן הִתְעַסְּקוּתָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאִם הָיָה קוֹבֵעַ עִתִּים לַתּוֹרָה, גַּם שָׁם מַכְנִיסִים אוֹתוֹ בְּאָהֳלֵי תּוֹרָה. "וְלַעֲבוֹדָתוֹ", אִם עָסַק בַּעֲבוֹדָתוֹ כָּרָאוּי, אָז הִנֵּה עֲלִיָּתוֹ "עֲדֵי עָרֶב", שֶׁעוֹלֶה בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי עַד הַנֹּעַם וְהָעֲרֵבוּת דְּעַצְמוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

יום שני — א אדר שני, ר"ח — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, שני עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: ומשחרב . . . 86 ה' לו.

בְּיַעֲלֶה וְיָבֹא: זָכְרֵנוּ ה' אֱלֹקֵינוּ בּוֹ – בְּי"ת דְּגוּשָׁה – וּפָקְדֵנוּ בּוֹ – בְּי"ת רְפוּיָה.

יום חמישי

יום ראשון — ב אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: פרק כז. ואם . . . לד עשה ממש.

רבינו הגדול – הזקן – סידר לפני אנ"ש העבודה במוח ולחפש את האמת, לבקר כל תנועה, שתהי' רק כפי האמת ובאה ע"י עבודה.

ועבודה זו אינה כמו שטועים בזה טעות גמור לחשוב שצריך לפרק הרים ולשבר סלעים, איבערקערען די וועלט . האמת הגמור הוא, אשר כל עבודה ופועל, איזה שיהיו, בכוונה אמיתית די ומספיק: א ברכה בכוונה, דעם ווארט אין דאוונען כדבעי בהכנת הלב ובידיעה לפני מי אתה עומד, א פסוק חומש בידיעה שהוא דבר ה', א פסוק תהלים, ומדה טובה לקרב לבו של חברו באהבה וחבה.

אמת הדבר, אשר בכדי להגיע לזה צריכים יגיעת רבה ועצומה, פשוט לערנען א רבוי און פארשטיין – כל אחד לפי ערכו – ואז ה' בעזרו שיהי' כפי האמת.

רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל – הַזָּקֵן – סִדֵּר לִפְנֵי אַנַ"שׁ [=אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, חֲסִידֵי חַבַּ"ד] הָעֲבוֹדָה בַּמֹּחַ וּלְחַפֵּשׂ אֶת הָאֱמֶת, לְבַקֵּר כָּל תְּנוּעָה שֶׁתִּהְיֶה רַק כְּפִי הָאֱמֶת וּבָאָה עַל יְדֵי עֲבוֹדָה.

וַעֲבוֹדָה זוֹ אֵינָהּ כְּמוֹ שֶׁטּוֹעִים בָּזֶה טָעוּת גָּמוּר, לַחֲשֹׁב שֶׁצָּרִיךְ לְפָרֵק הָרִים וּלְשַׁבֵּר סְלָעִים, 'לַהֲפֹךְ אֶת הָעוֹלָם'. הָאֱמֶת הַגָּמוּר הוּא, אֲשֶׁר כָּל עֲבוֹדָה וּפֹעַל, אֵיזֶה שֶׁיִּהְיוּ, בְּכַוָּנָה אֲמִתִּית – דַּי וּמַסְפִּיק: בְּרָכָה בְּכַוָּנָה, מִלָּה בַּתְּפִלָּה כָּרָאוּי בַּהֲכָנַת הַלֵּב וּבִידִיעָה לִפְנֵי מִי אַתָּה עוֹמֵד, פָּסוּק חֻמָּשׁ בִּידִיעָה שֶׁהוּא דְּבַר ה', פָּסוּק תְּהִלִּים, וּמִדָּה טוֹבָה לְקָרֵב לִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאַהֲבָה וְחִבָּה.

אֱמֶת הַדָּבָר, אֲשֶׁר בִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לָזֶה צְרִיכִים יְגִיעָה רַבָּה וַעֲצוּמָה, פָּשׁוּט לִלְמֹד הַרְבֵּה וּלְהָבִין – כָּל אֶחָד לְפִי עֶרְכּוֹ – וְאָז ה' בְּעֶזְרוֹ שֶׁיִּהְיֶה כְּפִי הָאֱמֶת.

יום שלישי — ב אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, שלישי עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: ואם ירחיב . . . 86 כמ"ש לקמן.

הַבְּרָכָה צְרִיכָה לְאֵיזֶה דָּבָר שֶׁתֵּאָחֵז בּוֹ, וּכְמוֹ הַמָּטָר – עַל שָׂדֶה חָרוּשָׁה וּזְרוּעָה, אוֹ הַיּוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ – עַל תְּבוּאַת הַשָּׂדֶה וְהַכֶּרֶם. אֲבָל בִּשְׂדֵה בּוּר לֹא חָרוּשָׁה וְלֹא זְרוּעָה, אֵין הַמָּטָר יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ מְבִיאִים תּוֹעֶלֶת.

יום שישי

יום שני — ג אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תרומה, שני עם פירש״י.
תהלים: יח־כב.
תניא: ואדרבה . . . לד ידים כנ״ל.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן אָמַר: מִצְוַת אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל הוּא לִיליד עַם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מֵעוֹלָם לֹא רָאָה אוֹתוֹ, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן לְחָבֵר עֵדַת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בִּמְקוֹם מְגוּרוֹ, שֶׁהוּא בֶּן אוֹ בַּת עֲדָתוֹ.

יום רביעי — ג אדר שני — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: פקודי, רביעי עם פירש״י.
תהלים: יח־כב.
תניא: והנה בכל . . . 86 מסטרא דא.

מענה הצ״צ לחסיד בקי בש״ס כו׳ ומשכיל גדול בחסידות: קבלת עול איז משנה דעם מהות. דורך קבלת עול פון א עבד פשוט, וואָס בשעת ער שלאָפט איז אויך ניכר דער עול העבדות זיינער, קען אפילו א למדן און א גאון אויך קומען צו דער מעלה און חשיבות פון א פראָסט־תמימות׳דיקען מסירת־נפש איד.

מַעֲנֶה הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ לְחָסִיד בָּקִי בַּשַּׁ״ס כו׳ וּמַשְׂכִּיל גָּדוֹל בַּחֲסִידוּת: קַבָּלַת עֹל מְשַׁנָּה אֶת הַמַּהוּת. עַל יְדֵי קַבָּלַת עֹל שֶׁל עֶבֶד פָּשׁוּט, שֶׁגַּם בִּשְׁנָתוֹ נִכָּר עָלָיו עֹל עַבְדוּתוֹ, יָכוֹל גַּם לַמְּדָן וְגָאוֹן לְהַגִּיעַ לְמַעֲלָתוֹ וַחֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל יְהוּדִי שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ פָּשׁוּט וְתָמִים.

שבת קודש

יום שלישי — ד אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תרומה, שלישי עם פירש״י.
תהלים: כג־כח.
תניא: ובכל דחי׳ . . . לד צדיקים.

רֵאשִׁית הַהֲכָנָה לְהִתְעַסְּקוּת בִּשְׁכָלִים עִיּוּנִיִּים, וּבְשֵׂכֶל אֱלֹקִי בִּפְרָט, הוּא: א) יְגִיעַת בָּשָׂר לְהָסִיר הַטּוּב טַעַם מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם, ב) יְגִיעַת נֶפֶשׁ לְעוֹרֵר הַטּוּב טַעַם בְּמַשְׂכְּלוֹת בִּכְלָל, וּבְעִנְיְנֵי אֱלֹקוּת בִּפְרָט.

יום חמישי — ד אדר שני — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: פקודי, חמישי עם פירש״י.
תהלים: כג־כח.
תניא: פרק לה. והנה . . . מד ועבודתם.

צו חסידות ביים מיטעלען רבי׳ן, איז געווען זייער שטיל, דאָך פלעגט ער בשעת חסידות זאָגען: שא, שא.

דער טאטע האָט עס ערקלערט, אז דאָס איז געווען אויף להשקיט נביעת המוחין. און האָט מיט דעם מבאר געווען דעם מאמר הזהר סבא דעתוהי סתים דשקיט ושכיך.

בְּעֵת אֲמִירַת הַחֲסִידוּת אֵצֶל אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי שָׂרַר שֶׁקֶט מֻחְלָט. לַמְּרוֹת זֹאת נָהַג לוֹמַר תּוֹךְ כְּדֵי אֲמִירַת חֲסִידוּת: שֹׁאַ! שֹׁאַ!

אַבָּא [=אַדְמוֹ״ר הָרַשַׁ״ב] הִסְבִּיר, שֶׁהַדָּבָר נַעֲשָׂה כְּדֵי לְהַשְׁקִיט [=לְרַסֵּן] אֶת נְבִיעַת הַמֹּחִין, [הַמַּעֲלָה בַּמַּחֲשָׁבָה דַעוֹת נוֹגְדוֹת] וּבְכָךְ בֵּאֵר מַאֲמַר הַזֹּהַר ״סָבָא דַּעְתּוֹהִי סְתִים, דְּשָׁקִיט וְשָׁכִיךְ״ [=זָקֵן דַּעְתּוֹ מָפְלָאָה מִשּׁוּם שֶׁשּׁוֹקֵט וּמְיַשֵּׁב].

מתי נחשב העובר כילוד? יום ראשון כ"ח שבט ה'תש"פ

הלכות טומאת מת פרק כה, הלכה יב: מֵת עֻבָּרָה בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, וּפָשְׁטָה הַחַיָּה אֶת יָדָהּ וְנָגְעָה בּוֹ - הַחַיָּה טְמֵאָה שִׁבְעָה... וְטֻמְאַת הַחַיָּה מִדִּבְרֵיהֶם - גְּזֵרָה, שֶׁמָּא תִּגַּע בּוֹ מִשֶּׁיֵּצֵא לַפְּרוֹזְדוֹר.

מקור ההלכה הוא בדברי רבי אושעיא (חולין עב, א), שגם לדעת רבי ישמעאל הסובר שעובר מת במעי אמו אינו טמא, אם נגעה בו המילדת - נטמאת, גזירת חכמים שמא יוציא הוולד את ראשו חוץ ל'פרוזדור' (המגיע עד פתח בית הרחם) "והרי הוא כילוד ומטמא" (רש"י שם) והמילדת תטעה לחשוב שהיא טהורה כי עדיין לא נולד.

ואדמו"ר הזקן מדייק מלשון הרמב"ם - "שמא תגע בו משיצא לפרוזדור" - שגם אם העובר עדיין ברחם, אם הגיע ל'פרוזדור' הרי הוא כבר כילוד ומטמא (כי אין העובר מטמא עד שנולד. תוס' שם ד"ה גזירה). ואילו לפי הגרסה שלפנינו, "שמא יוציא הוולד ראשו חוץ לפרוזדור" פירוש הדבר שהעובר נחשב כילוד רק בצאתו ל'בית החיצון' שמחוץ לפרוזדור הרחם.

והנה, בגמרא (נדה מב, ב) הובאו דברי רבי אושעיה גם לענין טומאת יולדת – שאם הולד הוציא ראשו חוץ ל'פרוזדור', הרי אף שעדיין לא יצא החוצה נחשב כילוד, והאם טמאה טומאת לידה.

ומדייקים התוספות (שם ד"ה שהוציא) שהדברים אמורים דווקא חוץ לפרוזדור, אבל ב'פרוזדור' עצמו טהורה ועדיין אין הוולד נחשב לילוד. ולפי זה הקשו מדברי הגמרא (שם יז, ב) "דם הנמצא בפרוזדור ספקו טמא", והרי הגמרא משווה שם דם נדה ללידה? ולכן חילקו בין דם נדה הנמצא ב'פרוזדור' שספקו טמא, ללידה שהיא רק כאשר הוולד הוציא ראשו חוץ ל'פרוזדור', שלא כמשמעות הגמרא.

אבל לפי גרסת הרמב"ם שטומאת המילדת היא גזירה שמא תיגע בעובר "משיצא לפרוזדור" כי אכן ביציאה ל'פרוזדור' בלבד נחשב העובר כילוד. וגם דם נדה טמא כשיצא ל'פרוזדור'.

(קונטרס אחרון יו"ד סי' קפג סק"ג)

נצחיות אפר הפרה יום שני כ"ט שבט ה'תש"פ

הלכות פרה אדומה פרק ג, הלכה ד: וְתֵשַׁע פָּרוֹת אֲדֻמּוֹת נַעֲשׂוּ מִשֶּׁנִּצְטַוּוּ בְּמִצְוָה זוֹ, עַד שֶׁחָרַב הַבַּיִת בַּשְּׁנִיָּה: רִאשׁוֹנָה עֲשָׂהּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וּשְׁנִיָּה עֲשָׂהּ עֶזְרָא, וְשֶׁבַע מֵעֶזְרָא עַד חָרְבַּן הַבַּיִת.

מקורו בדברי המשנה (פרה פ"ג מ"ה). אך בעוד שבמשנה מובאים גם דברים שאינם נוגעים להלכה, ספרו של הרמב"ם הוא "הלכות הלכות" (כלשונו בהקדמת הספר) ואיזו הלכה נלמדת ממספר הפרות שנעשו במשך הדורות?

ועוד יש לדייק: למה הזכיר הרמב"ם רק את משה ועזרא ולא את שאר עושי הפרות, אף שבמשנה נזכרו כולם?

והביאור:

במשנה נימנו עושי הפרות כי זה בא בהמשך לדין הכנת הכהן השורף את הפרה, ש"מזין עליו כל ז' הימים מכל חטאות שהיו שם". אך ברמב"ם הדבר מובא בהמשך לדין "ושלשה חלקים היו חולקין את כל אפרה... זה שניתן בחיל היה מוכן ומוצנע... וכן היו מצניעין מאפר כל פרה ופרה ששורפין בחיל" ובהמשך לכך: "ותשע פרות אדומות נעשו...".

כלומר: במשנה נמנים עושי הפרות בהמשך לדין השימוש באפר הפרה (ההזאה על הכהן השורף) ואילו ברמב"ם - בהמשך לדין חלק האפר המוצנע למשמרת, ובכך מגדיר הרמב"ם את יסוד חיוב הנחת חלק מהאפר למשמרת שאין זה רק כדי שיהא מוכן להזאה בפועל, אלא 'למשמרת', היינו שחלק מהמצוה הוא שהאפר יהא מצוי תמיד, אף כאשר אין הוא נצרך להזאה לטהרה מטומאת מת. וליסוד זה מביא הרמב"ם ראיה מכך שהאפר היה קיים "משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשניה". ולכן הזכיר רק את משה ועזרא ולא את שאר עושי הפרות, כי בהם מודגש ענין הנצחיות – מעשה ידי משה נצחיים (סוטה ט, א) ואפר הפרה שלו קיים לעולם (במדב"ר חוקת פי"ט, ו) ועזרא שקול כמשה (סנהדרין כא, ב).

(לקוטי שיחות כח, ענ' 131)

מי ים למי חטאת ולנטילת ידיים יום שלישי ל' שבט ה'תש"פ

הלכות פרה אדומה פרק ו, הלכה יב: מַיִם הַמֻּכָּין וְהַמְכַזְּבִין, פְּסוּלִין. וְאֵלּוּ הֵם הַמֻּכָּין - הַמְּלוּחִין אוֹ הַפּוּשָׁרִין.

הקשה ה'כסף משנה': לעיל (הלכה י) כתב הרמב"ם שמי הים הגדול פסולים למי חטאת כי הוא נחשב כ'מקוה' ולא כמעין. ולכאורה, לפי המבואר כאן שמים מלוחים פסולים, בלאו־הכי מי הים פסולים מחמת מליחותם, ולשם מה הוצרך לטעם אחר?

ותירץ:

א. במקומות מסוימים בים יש מים מתוקים, 'כמו שהוא ידוע לספנים שמכירים המקומות ההם ושואבים מהם ושותים'. ולגבי מים אלו הוצרך הרמב"ם לתת טעם שפסולים כי אינם כמעין, אך לגבי שאר מי הים אכן אין צורך בטעם זה כי הם פסולים מחמת מליחותם.

ב. רק מים שאין תקנה למליחותם פסולים למי חטאת, אך מי הים ניתנים להמתקה באמצעים שונים, ולכן פסולים רק משום שאינם כמעין.

ולגבי נטילת ידיים נפסק ב'שולחן ערוך' (או"ח קס, ט) שמים מלוחים פסולים לנטילה, וכתב על כך ה'מגן אברהם' (שם סקי"ב): 'מי הים ראויין לשתיית הכלב אם מרתיחין אותן', וה'מחצית השקל' (שם) ביאר כוונתו שמאחר ואם ירתיחו את המים יהיו ראויים לשתיה, הרי הם כשרים לנטילה גם ללא הרתחה. ולפי זה, דין נטילת ידיים כדין מי חטאת.

אך אדמו"ר הזקן (שם סי"ב) כתב: 'ומי הים הן מלוחין ואין ראויין לשתיית כלב, ואין נוטלין מהן לידיים אלא אם כן הרתיחו אותם, שאז ראויים', הרי שלדעתו כשרים לנטילת ידיים רק אם הורתחו בפועל, בשונה מדין מי חטאת שכשרים אף ללא הרתחה.

וטעם החילוק, כי לגבי מי חטאת צריך שיקראו 'מים חיים', ולשם כך די שהם ראויים לתיקון, אך בנטילת ידיים אין די שיקראו מים אלא הם צריכים להיות ראויים לשתיה בפועל, ומטעם זה מים סרוחים פסולים לנטילת ידיים אף שהם קרויים מים, ולכן מי הים כשרים לנטילה רק אם הרתיחו אותם והם ראויים לשתייה בפועל (ראה 'קבא דקשייתא' כב, 'קבא דתירוצא' (גשטטנר) שם).

ספק טומאה מדרבנן - טהור?

יום רביעי א' אדר ה'תש"פ

הלכות פרה אדומה פרק ט, הלכה ח: מַיִם מְקֻדָּשִׁין שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶם מַיִם אַחֵר כָּל שֶׁהוּא... הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין.

זו דעת חכמים (זבחים פ, א) שמי חטאת מקודשין באפר הפרה שנתערבו בהם מים שאינם כשרים להזאה, נפסלו כי 'יש בילה', היינו לח בלח מתערב היטב "ואין לך טיפה מזה שאין בחבירו"(רש"י שם) ו'הזאה צריכה שיעור', וכאן אין בהזאה שיעור כי יש בה מהמים הפסולים. ואף אם יזה הזאה, אין היא מצטרפת לראשונה (כסף משנה).

ומקשה ה'משנה ראשונה' (פרה פ"ט מ"א):

מן התורה המים הפסולים בטלים ברוב המים הכשרים, ואם נאמר שבמי חטאת החמירו חכמים (כמו שכתבו התוספות זבחים עט, ב), הרי זה רק ספק אם אין שיעור הזאה במים אלו, וספק דרבנן לקולא?

ומבאר: בספק במי חטאת הבאים לטהר את הטמא יש להחמיר, כי הדבר דומה לטמא הטובל במקוה וספק אם יש בו מים כשיעור מקוה שספקו טמא (לדעת רבי יוסי והלכה כמותו. ראה מקואות פ"ב מ"ב) אף אם טומאתו מדרבנן, כי דבר שהוא בחזקת טמא (אפילו שהוא רק מדרבנן), לעולם הוא בטומאתו עד שיתברר שטהר. ורק כאשר הטהור נגע בספק טומאה, אזי בטומאה מדרבנן ספקו טהור, כי מעמידים הטהור בחזקתו.

וה'כסף משנה' הקשה:

להלן (פ"י מ"ח) כתב הרמב"ם שהזאה אינה צריכה שיעור, וטמא ש"נגע בו מן המים בכל שהוא טהור", ואם כן מדוע פסק כאן שמים המעורבים פסולים, והרי אף שבהזאה מעורבים מים פסולים, גם מעט מים הנוגעים בטמא מטהרים אותו?

ותירץ בשם הר"י קורקוס:

הזאה אמנם אינה צריכה שיעור, והזאה כל שהיא מטהרת, אבל אזוב שבו מזה צריך שיהא בו שיעור הזאה, וכיון שהמים באזוב מעורבים עם מים פסולים, חסר בשיעור המים הכשרים.

הזאה באזוב של תרומה טהורה

יום חמישי ב' אדר ה'תש"פ

הלכות פרה אדומה פרק יא, הלכה ו: אֵזוֹב... שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה - פָּסוּל. שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה, לֹא יַזֶּה; וְאִם הִזָּה, כָּשֵׁר.

הקשה הרמב"ם ב'פירוש המשניות' (פרה פי"א מ"ז): מדוע אם הזה באזוב של תרומה טהורה כשר, והרי מי החטאת נטמאו כשטבל בהם את האזוב כי גם בתרומה טהורה מי החטאת המים טמאים כי "כל האוכלין אפילו אוכל קודש - אינו טהור לחטאת"? ותירץ על פי המבואר במשנה (שם, שם מ"ג) שאין האוכל מטמא אחרים עד שיהיה בו כביצה, וכאן מדובר באזוב פחות מכביצה ולכן המים נשארו בטהרתם.

ומדוע לכתחילה לא יזה באזוב של תרומה טהורה?

על כך מביא ה'כסף משנה' בשם הר"ש שני טעמים: א. מפני שמכשירו לקבל טומאה. ב. מפני שמפסיד את התרומה. כלומר, כשם שאין ליטול אתרוג של תרומה טהורה (סוכה לה, ב), לדעה אחת – "מפני שמכשירה", כי נגיעת האתרוג במים שבאגד הלולב (רגילים היו להניח את אגד הלולב בכלי עם מים כדי שלא ייבש – רש"י) מכשירה את האתרוג לקבל טומאה ואסור לגרום טומאה לתרומה. ולדעה השניה הסיבה היא – "מפני שמפסידה", שעל ידי נטילתה "קליפתה החיצונה נמאסת במשמוש הידים" (רש"י) ואסור להפסיד תרומה.

והרמב"ם שפסק באתרוג של תרומה "שלא יטול, שמא יכשירו לטומאה" (הל' לולב פ"ח ה"ב) - פסק כאן שלא יזה באזוב של תרומה טהורה, ולא כתב שהטעם הוא מפני "שמכשירו לטומאה" שהרי כאמור האזוב המדובר כאן הוא פחות מכביצה ואף שמקבל טומאה אינו מקבל 'הכשר' לטומאה (תוד"ה לאימת, פסחים לג, ב). אלא הטעם שלא להזות באזוב של תרומה הוא כמו שכתב ה'כסף משנה' - "שגזרו פחות מכביצה אטו כביצה" ובאזוב שיש בו כביצה האיסור הוא אכן שלא יבוא ל'הכשירו' לטומאה (מים טהורים פרה פי"א מ"ז).

הסגר המצורע

יום שישי ג' אדר ה'תש"פ

הלכות טומאת צרעת פרק א, הלכה י: לֹא הָיָה בָהּ שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה - יַסְגִּיר שִׁבְעַת יָמִים.

לדעת רש"י (בפרושו עה"ת ויקרא יג ד) הכהן סוגר את בעל הנגע בתוך הבית שלא ייראה החוצה עד סוף שבעת הימים. ובתוספות הרא"ש (מו"ק ז, ב) הוסיף כי לשיטת רש"י הכוונה שהוא סגור בבית "ואין אדם נכנס אליו, דהיינו הסגר, שיהא סגור בבית כל שבעת הימים" אך העיר שמשמעות לשון הפסוק "והסגיר... את הנגע" היא הסגר הנגע ולא הסגר האדם, ולכן פירש שההסגר הוא באחד משני דרכים אלו:

א. שיסגיר את הנגע על ידי סימון בצבע סביב הנגע, "כדי שיהא ניכר אם פשה, כי הפשיון מטמא בכל שהוא, והחכם שבחכמים אי אפשר לו לעמוד בטביעת עין על פשיון כל שהוא אם לא יעשה סימן סביב". [וכתב ה'מנחת חינוך' (מצוה קסט), שלדעת הרמב"ם אינו מסמן סביב הנגע, שהרי כתב להלן (פ"ט ה"ד) "מת הכהן שראהו תחילה... רואהו כהן אחר, ואין השני יכול לטמאו בפשיון, שאין יודע אם פשה או לא פשה", ואם הכהן הראשון צריך לסמן את הנגע – הרי גם השני יוכל לדעת אם פשה הנגע?]

ב. שיחבוש את הנגע בבד וכדו', כדי לסגור ולהגן עליו שלא יוסר על ידי מכה או שפשוף וחיכוך.

וה'משנה למלך' (להלן פי"ד ה"ז) פירש שההסגר ענינו אמירת הכהן לבעל הנגע שהוא מוסגר וצריך להמתין לבדיקה אחר שבעת ימים, אך אין צורך לעשות פעולה כל שהיא.

ועוד דנו ראשונים האם הסגר המצורע הוא בתוך המחנה או מחוץ לשלוש מחנות. לדעת רש"י (מו"ק ז, א) מצורע מוסגר אינו צריך לצאת מחוץ לשלוש מחנות, אך כתבו התוספות (שם, ד"ה אמר) שרש"י חזר בו שהרי מפורש (מגילה ח, ב) שלענין שילוח מחוץ למחנה, המוסגר והמוחלט שווים.

והקשה המאירי (מגילה שם): "שמא תאמר אם המוסגר טעון שילוח, היאך אתה קוראהו מוסגר, והרי מחוץ למחנה הוא?" ותירץ: "אפשר שבבית שחוץ למחנה הוא עומד".

אור נעלה אינו נותן מקום לישות

שבת קודש ד' אדר ה'תש"פ

הלכות טומאת צרעת פרק ב, הלכה ט: סָפֵק שֵׂעָר לָבָן קָדַם, סָפֵק הַבַּהֶרֶת קָדְמָה - חֲרֵי זֶה טָמֵא.

בשאלה זו, ספק האם הבהרת קדמה לשער לבן וטמא או השיער קדם לבהרת וטהור, נחלקו במתיבתא דרקיעא: "קוב"ה אמר טהור, וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא". שאלו את רבה בר נחמני בעת יציאת נשמתו, והוא הכריע כדעת הקב"ה (בבא מציעא פו, א).

ותמוה: איך שייך לומר ש'מתיבתא דרקיעא' תחלוק על הקב"ה?

תורת החסידות מאירה אור בהיר על המאורע.

מדובר בשתי דרגות אלוקיות: 'הקדוש ברוך הוא' זו דרגת האלוקות המקודשת ומובדלת מהעולם – 'סובב כל עלמין'; ואילו ב'מתיבתא דרקיעא' מאירה האלוקות שבערך העולם – 'ממלא כל עלמין'.

גם לטומאה ולטהרה יש משמעות פנימית: טומאה מבטאת הרגשת ישות, וטהרה מבטאת התבטלות מוחלטת.

וכאן התעורר דיון: מה הדין כאשר יש ספק האם ישות האדם יש בה כדי לטמאו?

'מתיבתא דרקיעא' אמרו טמא, שכן מצד האור המתלבש בעולמות יש נתינת מקום לישות; ואילו 'הקדוש ברוך הוא' אמר טהור, כי האור שלמעלה מהעולמות אינו נותן שום מקום לישות, ולכן כל עוד לא נודע בבירור שהאדם נטמא – הוא טהור.

וכיון שתורה 'לא בשמים היא', אין לפסוק שטהור מפני שהקב"ה אומר טהור. כך יובן כיצד יכל הרמב"ם לפסוק שטמא.

(לקוטי תורה תזריע, כב, ג; לקוטי שיחות, יב, עמ' 64)

המשך מעמוד קצז

1 יוֹחָנָן הִשְׁכִּים – עמד ממיטתו, וְנָפַל לוֹ פָּסוּק לְתוֹךְ פִּיו, חֲרֵי זוֹ נְבוּאָה
2 קְטַנָּה, כלומר, לפחות מקצת ממנו יתקיים.
3 שלשה חלומות הם, שודאי מתקיימים: וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן יֵשׁ שְׁלֹשָׁה
4 חֲלוֹמוֹת שֶׁמִּתְקַיְּמִין, ואלו הם, חֲלוֹם שֶׁל שַׁחֲרִית – חלום שאדם
5 חולם במשמרה האחרונה של הלילה, סמוך לעלות השחר, וַחֲלוֹם
6 שֶׁחָלַם לוֹ [–עליו] חֲבֵירוֹ, וְחֲלוֹם שֶׁנִּפְתַּר בְּתוֹךְ חֲלוֹם – שהראו לו גם
7 את פתרונו בחלום. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר, שאַף חֲלוֹם שֶׁנִּשְׁנָה שתי פעמים,
8 ודאי שמתקיים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מא לב) בפתרון שפתר יוסף לפרעה
9 את חלומו, 'וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם וגו' אֶל פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם, כִּי נָכוֹן הַדָּבָר
10 מֵעִם הָאֱלֹהִים, וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ'.
11 ההרהורים שהאדם מהרהר ביום, מראים לו מהם בחלום: אָמַר רַבִּי
12 שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אֵין מַרְאִין לוֹ לָאָדָם בחלומו, אֶלָּא
13 מַהְרְהוּרֵי לִבּוֹ – ממה שהרהר ביום, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ב כט) בדברי
14 דניאל לנבוכדנצר אודות החלום שחלם, 'אַנְתְּ מַלְכָּא רַעְיוֹנָךְ עַל
15 מִשְׁכְּבָךְ סְלִיקוּ' – אתה המלך, ההרהורים שהרהרת ביום, עלו על
16 משכבך, ובאו לך בחלום. הרי שהחלומות שמראים לאדם, הם
17 ממה שהרהר ביום. מקור נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא – ואם תרצה
18 תאמר שיש ללמוד ענין זה מכאן, שנאמר (שם ב ל) בהמשך דברי
19 דניאל לנבוכדנצר, 'וְרַעְיוֹנֵי לִבְּךָ תִּנְדָּע' – ההרהורים שהינך
20 מהרהר בהם ביום, הודיעוך אותם בחלום.
21 מביאה הגמרא ראיה לדברי רבי יונתן: אָמַר רָבָא, תֵּדַע שכן הוא,
22 שאין מראים לאדם אלא מהרהורי לבו, דִּלְמָא מַחְווּ לֵיהּ לְאִינְשׁ –
23 שהרי אין מראים לאדם בחלומו, לֹא דִּקְלָא דְּדַהֲבָא – דקל שעשוי
24 זהב, וְלֹא פִּילָא דְּעָיֵיל – פיל שהוא חיה גדולה שנכנס בְּקוֹפָא
25 דְּמַחַטָא – בנקב המחט, ובהכרח שלפי שלא הורגל לראות דברים
26 אלו, ולא הרהר בהם מעולם, אין מראים לו אותם בחלומו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ח שבט־ד' אדר ה'תש"פ

יום ראשון כ"ח שבט ה'תש"פ

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין בית שחלקו בקנקנים טהורים או בנסרים ויריעות וטומאה בחציו האחד, בית שהוא מלא תבן ואין בינו לקורות פותח טפח וטומאה בתוכו, כותל שבין שתי בתים וטומאה בתוך הכותל, ודין כותל המשמש את הבית, ודין כותל שחצי עוביו בנין וחציו סלע.

1 **א. בַּיִת שֶׁחִלְקוֹ בְּקַנְקַנִּים[2] טְהוֹרוֹת מִן הָאָרֶץ וְעַד**
2 **הַקּוֹרָה, וְטֻמְאָה בְּחֶצְיוֹ הָאֶחָד: אִם הָיָה פִּי הַקַּנְקַנִּים**
3 **כְּלַפֵּי הַטָּהֳרָה - חֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילוֹת[3], וְאִם הָיוּ כְּלַפֵּי**
4 **הַטֻּמְאָה - אֵינָן מַצִּילוֹת[4]. טָחָן בְּטִיט[5], בֵּין מִבִּפְנִים[6]**
5 **בֵּין מִבַּחוּץ[7] - רוֹאִין: אִם יָכוֹל הַטִּיט לַעֲמֹד בִּפְנֵי**
6 **עַצְמוֹ - מַצִּיל, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מַצִּיל, וַחֲרֵי הַכֹּל**
7 **אֹהֶל אֶחָד.**

2) של חרס. 3) שכלי חרס אינו מיטמא מגבו, וכלים טהורים עם דפנות הבית חוצצים. 4) שהרי נטמאו מתוכם וכלי טמא אינו חוצץ אפילו עם דפנות. 5) ופיהם לצד הטומאה. 6) מצד הטהרה. 7) בצד הטומאה.

8 **ב. בַּיִת שֶׁחִלְקוֹ בְּנְסָרִים[8] אוֹ בִּיְרִיעוֹת[9], אִם חִלְקוֹ מִן**
9 **הַצְּדָדִין[10] אוֹ מִכְּלַפֵּי הַקּוֹרוֹת[11], וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה**
10 **בַּבַּיִת[12] - כֵּלִים שֶׁבֵּין הַמְּחִיצָה וּבֵין הַכֹּתֶל אוֹ שֶׁבֵּין**
11 **הַמְּחִיצָה וְהַקּוֹרוֹת טְהוֹרִין[13]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּין**
12 **מְחִצָּה לַכֹּתֶל אוֹ בֵּין מְחִצָּה לַקּוֹרוֹת - כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת**
13 **טְמֵאִין; שֶׁאֵין הַמְּחִיצָה מוֹנַעַת הַטֻּמְאָה שֶׁלֹּא תֵּצֵא**
14 **וּתְטַמֵּא[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּאֹהֶל שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת. הָיוּ**
15 **הַכֵּלִים בְּתוֹךְ עֳבִי הַמְּחִיצָה עַצְמָהּ[15], בֵּין שֶׁהָיְתָה**
16 **הַטֻּמְאָה לִפְנִים מִן הַמְּחִיצָה אוֹ שֶׁהָיְתָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת:**
17 **אִם הָיָה מְקוֹם הַכֵּלִים טֶפַח עַל טֶפַח - טְמֵאִים[16],**
18 **וְאִם לָאו - טְהוֹרִין[17]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ כֵּיצַד דִּין הַבַּיִת**
19 **אִם חִלְקוֹ מִכְּלַפֵּי אַרְצוֹ[18].**

8) שאינם מקבלים טומאה וחוצצים. 9) שקבען לאוהל וחוצצות אף על פי שמקבלות טומאה. 10) העמיד את המחיצה בזקיפה בין כתלי הבית. 11) המחיצה מפרידה בין הבית והקורות, וקמה על גבה כעין עלייה. 12) החלק שבו הפתח לחוץ נקרא בית. 13) שהמחיצה מצילה מפני שאין דרך הטומאה להיכנס לחלק שאחורי המחיצה ולא לעלייה אלא דרך פתח הבית. 14) אם סופה לצאת הרי היא מטמאה אף לפני שיצאה. 15) במשנה שם בבבא האחרונה כתוב: "כלים שבחצץ" ומפרש רבינו בעובי המחיצה וכגון שהיה במחיצה חור מעבר לעבר והכלים מונחים שם. 16) מפני שהטומאה נכנסת לחור. 17) כדין כל פתח שאין בו טפח על טפח ברום טפח. ואין זה דומה לכותל שבין שני בתים (לקמן הלכה ד), שכלים הנמצאים בחציו שלצד הטומאה טמאים אפילו אין בסדק טפח, מפני שמחיצה זו "אינה משמשת את הבית" (פירוש, ואינה צורך בניין הבית), ולפיכך אין לה דין כותל (במשנה שם פרק ו, ג, כתוב: כותל המשמש את הבית) והרי זו דומה לקיר המגדל (למעלה פרק י"ח הלכה ז) וטומאה בתוך המגדלים שכלים שבעוביו - טהורים. אמנם רבינו שם כתב "היה עומד באוויר" אבל הוא הדין בעומד בתוך הבית (כדעת הרא"ש) ורבינו נקט לשון המשנה. וכשיש בו טפח טמאים גם הכלים המונחים בחצייה שלצד הטהרה מפני שהיא מחיצה עראית אינה נידונית ככותל. 18) בנה מחיצה על פני שטח הבית סמוך לרצפה, ופתח הבית נשאר למעלה מן המחיצה.

20 **ג. בַּיִת שֶׁהוּא מָלֵא תֶּבֶן[19] וְאֵין בֵּינוֹ לְבֵין הַקּוֹרוֹת**
21 **פּוֹתֵחַ טֶפַח: טֻמְאָה בִּפְנִים[20], בֵּין בְּתוֹךְ הַתֶּבֶן בֵּין**
22 **שֶׁהָיְתָה בֵּין תֶּבֶן לַקּוֹרוֹת - כָּל הַכֵּלִים שֶׁכְּנֶגֶד יְצִיאַת**
23 **הַטֻּמְאָה[21] בִּמְלוֹאוֹ שֶׁל פֶּתַח[22] טְמֵאִים; הָיְתָה טֻמְאָה**
24 **חוּץ לַתֶּבֶן בִּמְלוֹאוֹ שֶׁל פֶּתַח - כֵּלִים שֶׁבִּפְנִים[23], אִם**
25 **יֵשׁ בִּמְקוֹמָן טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח - טְהוֹרִין[24],**
26 **וְאִם לָאו טְמֵאִין[25]. וְאִם יֵשׁ בֵּין תֶּבֶן לַקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ**
27 **טֶפַח - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[26] טְמֵאִין[27]; שֶׁאֵין הַתֶּבֶן**
28 **חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁסְּתָם תֶּבֶן דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ.**

19) ונשאר פנוי המקום שכנגד הפתח בלבד, עד הכותל הנגדי להיכנס בו ולהוציא דרכו את התבן. 20) בחלק שהתבן בו. 21) כל המקום הפנוי שכנגד הפתח, אפילו החלק הרחוק מהפתח, שהטומאה לא תעבור שם, נקרא "יציאת הטומאה" מפני שהטומאה תצא דרך המקום הזה וכולו שטח אחד הוא (סדרי טהרות). 22) לשון התוספתא, והכוונה: ברוחב כל הפתח, אף על פי שהפתח רחב הרבה יותר מרוחב מיטת המת ונושאיה. ונראה שגם הכלים שבתבן טמאים אם אין במקומם טפח על טפח ברום טפח. 23) שבתוך התבן. 24) מפני שהוא אוהל בפני עצמו ואף על פי שדעת בעל הבית להוציא את התבן, מציל הוא על הטהרה מליטמא כמו כל אוהל עראי בתוך אוהל שאף על פי שאינו מציל על הטומאה מלטמא כשדרכה לצאת שם, אבל מציל על הטהורים מליטמא. 25) שהרי אין כאן אוהל שיצילו וגם משום מחיצה אין התבן מציל שבעל הבית עתיד לפנותו (רבינו לשיטתו, שמחיצה שדעתו לפנותה אינה חוצצת, אפילו כשהיא סותמת את כל מקום הטומאה). 26) בין יש במקום הכלים פותח טפח ובין שאין בו. 27) משום שיש כאן אוהל בתוך אוהל ואינו מציל אלא כשאין דעתו לפנותו, אבל כשאין פותח טפח בין התבן לקורות אין זה אוהל בתוך אוהל, שהרי אין טומאה מאהילה על התבן.

29 **ד. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָּתִּים וְטֻמְאָה בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל - בַּיִת**

הַקָּרוֹב לַטֻּמְאָה טָמֵא[28], וְהַקָּרוֹב לַטָּהֳרָה[29] טָהוֹר[30]. הָיְתָה מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה[31] - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּאֶחָד מִשְׁנֵי הַבָּתִּים, וְהַכֵּלִים בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל: מֻחֶצְיוֹ וּכְלֵי טֻמְאָה - טְמֵאִים; מֻחֶצְיוֹ וּכְלֵי טָהֳרָה - טְהוֹרִין; מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה - טְמֵאִין. וְכֵן מַעֲזִיבָה[32] שֶׁבֵּין הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה, וְהַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ מַעֲזִיבָה: מֻחֶצְיָהּ וּלְמַטָּה - הַבַּיִת טָמֵא וְהָעֲלִיָּה טְהוֹרָה; מֻחֶצְיָהּ וּלְמַעְלָה - הָעֲלִיָּה טְמֵאָה וְהַבַּיִת טָהוֹר; מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן, וְכֵלִים בְּתוֹךְ הַמַּעֲזִיבָה: מֻחֶצְיָהּ וּכְלֵי טֻמְאָה - טְמֵאִין; מֻחֶצְיָהּ וּכְלֵי טָהֳרָה - טְהוֹרִין; מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה הַמַּעֲזִיבָה לָאֲוִיר[33] וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ: מֻחֶצְיָהּ וּלְמַטָּה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה אֲפִלּוּ כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָהוֹר[34], שֶׁהֲרֵי פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בְּכָל הַבַּיִת[35]; הָיְתָה הַטֻּמְאָה מֻחֶצְיָהּ וּלְמַעְלָה - הַבַּיִת טָהוֹר[36], וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא[37]; מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם[38].

28) המדובר כשאין פותח טפח במקום הטומאה, ואף על פי כן אין עליה דין טומאה רצוצה, משום שחלק זה של הכותל הוא כחלק מן הבית עצמו. ורואים אנו את הטומאה כאילו היא שקועה בטיט, שאין הטיט מציל. ואם יש פותח טפח במקום הטומאה ואינו פתוח לבית, הרי הוא כקבר סתום שמטמא מכל צד. 29) פירוש, שהוא רחוק מן הטומאה. 30) משום, שהטומאה נמצאת בחצי הכותל הנגרר אחר הבית השני. 31) באמצע עובי הכותל. 32) תקרה. 33) שאין עליה גג. 34) ואין דנים אותה כטומאה רצוצה הבוקעת עד לרקיע ומטמאה כל מה שכנגדה. 35) והסברנו למעלה שרואים את הטומאה, כאילו היא מונחת בתוך הבית אלא שהיא מכוסה טיט ואם כן אינה כלל רצוצה והמעזיבה חוצצת. 36) כמו בבית ועלייה. 37) שהרי אינה כמונחת בבית ומשום כך היא רצוצה ומטמאה כנגדה, אבל העומד על המעזיבה מן הצד - טהור. 38) מטמאים את האדם שמא הטומאה מונחת משהו למעלה מחצי המעזיבה, ומטמאים את הבית שמא היא מונחת משהו למטה מחצייה. [למעלה בכותל בין שני בתים אין אנו צריכים לטעם זה, שהרי הבתים שווים ואי אפשר לטהר אחד ולטמא את השני, אבל כאן המעזיבה מגולה לאוויר ואין הדבר נראה מוזר כל כך לחלק בין דין האדם העומד למעלה לדין הבית, ומפני כך מביא רבינו את הנימוק שאי אפשר לצמצם].

ה. וְכֵן כֹּתֶל הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַבַּיִת - יִדּוֹן מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה. כֵּיצַד? כֹּתֶל שֶׁהוּא לָאֲוִיר, וְגַג הַבַּיִת סָמוּךְ לַכֹּתֶל וְאֵינוֹ מֻרְכָּב עַל הַכֹּתֶל[39], וְטֻמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל: הָיְתָה מֻחֶצְיוֹ וּלְפָנִים - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעֹמֵד מִלְּמַעְלָה עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל[40] טָהוֹר, כְּעוֹמֵד עַל גַּג הַבַּיִת; הָיְתָה מֻחֶצְיוֹ וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי לֹא פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת. הָיְתָה הַטֻּמְאָה מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי לֹא פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת. הָיְתָה הַטֻּמְאָה מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה - הַבַּיִת טָהוֹר, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי לֹא פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת. הָיְתָה הַטֻּמְאָה מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת. הָיְתָה הַטֻּמְאָה מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה - הַבַּיִת טָהוֹר[41]. אוֹ שֶׁהוֹסִיף בַּכֹּתֶל מִבַּחוּץ עַד שֶׁנִּמְצֵאת הַטֻּמְאָה מֻחֲצִי כֹּתֶל וְלִפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא; נָטַל מִבַּחוּץ[42] אוֹ שֶׁהוֹסִיף בָּעֲבִי הַכֹּתֶל מִבִּפְנִים עַד שֶׁנִּמְצֵאת הַטֻּמְאָה מֻחֲצִי כֹּתֶל וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר[43]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה נְתוּנָה עַל גַּבֵּי הַכֹּתֶל[44], אֲפִלּוּ מֻחֶצְיוֹ וְלִפְנִים - הַבַּיִת טָהוֹר[45].

39) ראש הכותל נשאר מחוץ לגג. 40) בין כנגד הטומאה ובין מן הצדדים. 41) הטומאה היתה מחצייה ולחוץ, וקילף שכבה דקה מהכותל בפנים הבית. 42) והטומאה היתה מחצייה ולפנים. 43) הטהרות שיכניסו לבית אחרי השינוי הזה - טהורים. 44) שהוא מחוץ לגג כאמור בראש הלכה זו. 45) והטעם, משום שהכותל אינו משמש את הבית. ועוד, שהטומאה גלויה לאוויר.

ו. בַּיִת הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֹּתֶל[46] - יִדּוֹן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם[47]. כֵּיצַד? הַחוֹפֵר שְׁנֵי כּוּכִים[48] אוֹ שְׁתֵּי מְעָרוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ שְׁנֵי בָּתִּים[49] חֲפוּרִים בַּקַּרְקַע וְנַעֲשָׂה בֵּינֵיהֶן כֹּתֶל הַמַּבְדִּיל בֵּין שְׁנֵיהֶן, וְהָיְתָה טֻמְאָה בַּבָּתִּים וְכֵלִים בַּכֹּתֶל, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - טְהוֹרִין; הָיְתָה טֻמְאָה בְּכֹתֶל זֶה וְכֵלִים בַּבָּתִּים, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - טְהוֹרִים. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכֹּתֶל בִּנְיָן נִדּוֹן מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה, וְכֹתֶל הַסֶּלַע[50] אוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה מִגּוּשׁ הָאָרֶץ כְּשֵׁיחְפֹּר מִכָּאן וּמִכָּאן נִדּוֹן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם.

46) כותל בנוי נקרא "משמש את הבית" מפני שהכותל עשה את הבית, וכותל שבין שתי מערות מוקם על ידי חפירת המערות, שחפרו מערה מכאן ומערה מכאן ונשארת ביניהן מחיצה של עפר או סלע ולפיכך המערה משמשת את הכותל. 47) כלומר, אפילו מחיצה דקה כקליפת השום מפרידה בין הטומאה והטהרות - הכל טהור ואין הבדל בין מחצייה ולפנים ובין מחצייה ולחוץ. 48) קברי מתים שלהם היו חצובים בכתלי מערות בעומק מתאים לאורך הארונות, וחפירה חצובה כזו נקראת כוך. 49) שטחים חלולים. 50) אם חצבו בית וכדומה בסלע ונעשו מחיצות מאליהן.

ז. כֹּתֶל שֶׁחֲצִי עָבְיוֹ בִּנְיָן וְחֶצְיוֹ סֶלַע - נִדּוֹן מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה[51].

51) ואף על פי שהסלע הנידון כקליפת השום הוא מבפנים - הבית טמא.

ח. טֻמְאָה שֶׁהָיְתָה בֵּין קוֹרוֹת הַבַּיִת[52], אֲפִלּוּ אֵין תַּחְתֶּיהָ אֶלָּא כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - הַבַּיִת טָהוֹר[53], וְרוֹאִין אֶת הַטֻּמְאָה כְּאִלּוּ הִיא רְצוּצָה[54] בָּאָרֶץ וּמְטַמְּאָה כְּנֶגְדָּהּ בִּלְבַד. וְאִם יֵשׁ בְּמְקוֹמָהּ טֶפַח עַל טֶפַח -

הַכֹּל טָמֵא[55]. וְכֵן אִם הָיְתָה נִרְאֵית בְּתוֹךְ הַבַּיִת[56] - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ הַבַּיִת טָמֵא. שְׁנֵי פִּתְחִים זֶה עַל גַּבֵּי זֶה וְטֻמְאָה בַּכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן: אִם נִרְאֵית שֶׁהִיא[57] לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - הוּא טָמֵא וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר, וְאִם לָאו - נִדּוֹנִין מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[58].

52) הקורות נתונות מכותל לכותל שכנגדו ועליהן וביניהן המעזיבה מטיט. המדובר כשהטומאה בתוך הקורה עצמה. 53) דין קורה כדין סלע ונידונה ככליפת השום (למעלה הלכה ו), מפני שלא נעשו בה שינויים מכריעים ואפשר להוציאה מבלי לקלקלה (וכעין זה אמרו בבבא קמא סז, א, גבי גזל קורה: "מריש שמו עליו") אין עליה תורת "משמש את הבית", מה שאין כן במעזיבה, שהיא נפרכת כשמורידים אותה. 54) המדובר כשאין במקומה טפח על טפח. במעזיבה (למעלה בהלכה ד) אין דין טומאה רצוצה מפני שהיא נפרכת, מה שאין כן קורות, שאינן עומדות להיבקע (כסף משנה). 55) שהרי היא כקבר סתום המטמא מכל צדדיו. 56) פירוש, שאין עליה אפילו כקליפת השום. 57) כל שהוא אפילו כקליפת השום. 58) כשהטומאה במחצית הכותל העליונה, הפתח העליון טמא, וכשהיא בתחתונה התחתון טמא.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר עמוד העומד בתוך הבית וטומאה רצוצה תחתיו, טומאה שבתוך הכותל ומקומה טפח על טפח על רום טפח, חור גדול שבעובי הכתלים שדרך לעשותו לתשמיש וטומאה בתוכו, ודין ב' פרדסקים זה בצד זה או למעלה מזה. וכלב שאכל בשר מת תוך שלשה ימים, האשה שמת עוברה בתוך מעיה והאשה שמקשה לילד, האשה שהפילה שליה, ואם ילדה ב' ילדים אחד חי ואחד מת, האשה שמת עוברה בתוך מעיה ונגעה בו המיילדת, והבולע טבעת טמאה.

א. עַמּוּד[2] הָעוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְטֻמְאָה רְצוּצָה[3] תַּחְתָּיו - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה בִּלְבַד. וְאִם הָיָה פֶּרַח[4] יוֹצֵא מֵעַמּוּד זֶה וְכֵלִים תַּחַת הַפֶּרַח - הַכֵּלִים טְהוֹרִים[5], שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה[6].

2) אהלות פ"ו מ"ו. 3) שאין במקומה טפח על טפח פנוי. 4) קישוט בולט מן העמוד עשוי בתבנית פרח. 5) שם מ"ז. 6) ולא מצידיה, ומשמיענו שאין אנו דנים את העמוד כשיפוע האוהל של הפרח, ושיפועי אוהלים כאוהלים (ראה למעלה פי"ח ה"ז).

ב. [וְאִם יֵשׁ בִּמְקוֹם הַטֻּמְאָה][7] טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח - הֲרֵי הוּא כְּקֶבֶר סָתוּם וּמְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבָיו, וְהַבַּיִת כֻּלּוֹ טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִיל עַל הַקֶּבֶר.

7) כלומר, במקום הפנוי מחוץ לשטח התפוס ע"י הטומאה (ראה למעלה פ"ז ה"ד).

ג. טֻמְאָה שֶׁבְּתוֹךְ הַכֹּתֶל[8] וּמְקוֹמָהּ טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח - כָּל הָעֲלִיּוֹת הַבְּנוּיוֹת עַל כֹּתֶל זֶה, אֲפִלּוּ עֶשֶׂר[9], טְמֵאוֹת; שֶׁהֲרֵי הַכֹּתֶל כֻּלּוֹ קֶבֶר סָתוּם עַד סוֹפוֹ, וְהוּא כֹּתֶל הָעֲלִיּוֹת, וְכָל עֲלִיָּה מֵהֶן מַאֲהֶלֶת עַל הַקֶּבֶר[10]. בָּנָה בַּיִת[11] בְּצַד הַכֹּתֶל מִכָּאן וּבַיִת מִכָּאן וּבָנָה עֲלִיָּה עַל גַּבֵּי שְׁנֵי הַבָּתִּים עַד שֶׁנִּמְצָא רֹאשׁ הַכֹּתֶל הַטָּמֵא הוּא בְּאֶמְצַע קַרְקַע הָעֲלִיָּה - הֲרֵי הָעֲלִיָּה טְמֵאָה, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִילָה עַל הַקֶּבֶר, וְהָעֲלִיָּה הַשְּׁנִיָּה הַבְּנוּיָה עַל גַּבָּהּ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וְאֵין הַכֹּתֶל הַטָּמֵא כָּתְלָהּ[12].

8) שם פ"ז מ"א. 9) זו על גבי זו, והכותל שהטומאה בה מגיע עד לעליה העליונה. 10) כל זה כשיש במקום הטומאה טפח על טפח. ואם אין בו טפח על טפח, דינו ככותל המשמש את הבית, למעלה בפכ"ד ה"ה, ומטמא את החדר שכנגד הטומאה בלבד ולא את החדרים שתחתיו ושעליו. 11) שם. 12) ותקרת העליה התחתונה חוצצת בפני הטומאה.

ד. חוֹר[13] גָּדוֹל[14] שֶׁבָּעֲבִי הַכְּתָלִים שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹתוֹ לְתַשְׁמִישׁ, וְהוּא הַנִּקְרָא פַּרְדִּסְק, שֶׁהָיְתָה טֻמְאָה מֻנַּחַת בְּתוֹכוֹ וְיֵשׁ עָלָיו[15] דְּלָתוֹת סְגוּרוֹת - הַבַּיִת טָהוֹר[16]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה רְצוּצָה בְּקַרְקָעִיתוֹ אוֹ בִּכְתָלָיו אוֹ בְּגַגּוֹ - רוֹאִין אֶת כָּל הַחוֹר כֻּלּוֹ כְּאִלּוּ הוּא אָטוּם[17], וְרוֹאִין[18] מְקוֹם הַטֻּמְאָה: אִם הוּא בַּחֲצִי עֲבִי הַכֹּתֶל שֶׁלְּפָנִים - הַבַּיִת טָמֵא; וְאִם הָיְתָה טֻמְאָה מֵחֲצִי כֹּתֶל וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - הַבַּיִת טָמֵא.

13) תוספתא שם פ"ז הי"א. 14) לא פחות מטפח על טפח ברום טפח. 15) פירוש, אפילו יש עליו (ראה הערה הבאה). 16) הכסף־משנה מגיה: הבית טמא, וכך גירסתנו בתוספתא שם. והטעם, מפני שסוף הטומאה לצאת דרך הדלתות לבית. 17) סתום. 18) דוגמה לטומאה בכתליו: עובי הכותל ששה טפחים, והפרדיסק פתוח לחוץ, ועומקו שלושה, והטומאה בעובי הכותל במרחק שני טפחים מצד הבית, וטפח אחד מחללו של הפרדיסק, אין אנו אומרים שהטומאה מחציו של הכותל ולחוץ, שהרי עוביו במקום זה הוא שלושה טפחים, אלא רואים את החור כאילו הוא אטום. ואם כן, עובי הכותל הוא ששה טפחים, ונמצא שהטומאה המרוחקת לא יותר משני טפחים מן הבית מקומה במחצית הפנימית, והבית טמא.

ה. שְׁנֵי פַּרְדִּסְקִין[19] זֶה בְּצַד זֶה אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה[20], וְטֻמְאָה מֻנַּחַת בְּאֶחָד מֵהֶן, וְנִפְתַּח[21] - הוּא וְהַבַּיִת טָמֵא, וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר[22]. הָיְתָה טֻמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַבִּנְיָן - רוֹאִין אֶת הַפַּרְדִּסְקִין כְּאִלּוּ הֵן אֲטוּמִין, וְיִדּוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[23].

19) משנה שם פ"ו, ז. 20) ודלתותיהם נעולות. 21) הדלת נפתחה. 22) הדלת הנעולה חוצצת, כשאין דרך הטומאה לצאת שם, כמו שנתבאר כמה פעמים. אבל אם גם דלתו פתוחה נכנסת לו הטומאה, מכיוון שיש בו פותח טפח (ראה למעלה פ"כ ה"ז דין ביב קמור). 23) כמו שביארנו בסוף ההלכה הקודמת.

ו. כְּזַיִת[24] מִן הַמֵּת מֻדְבָּק בְּאַסְקֻפַּת הַבַּיִת מִבַּחוּץ[25] - הַבַּיִת טָהוֹר[26]. הָיָה רָצוּץ תַּחַת הָאַסְקֻפָּה - יִדּוֹן מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה[27]. הָיָה מֻדְבָּק לַמַּשְׁקוֹף[28] - הַבַּיִת טָמֵא[29].

24) שם פי"ב ה"ח. 25) במקום שאין עליו משקוף. 26) כר' יהושע שם, אפילו כשהדלת פתוחה, ואם יש עליו משקוף והדלת פתוחה הבית טמא, מפני שהמשקוף מאהיל על הטומאה ומתחבר עם אוהל הבית, ואם הדלת נעולה טהור אפילו המשקוף מאהיל, מפני שאין דרך הטומאה להכנס, ולכן הדלת חוצצת (תפארת ישראל). 27) כמו במונחת בכותל, מחציה ולפנים - כבפנים, מחציה ולחוץ - כבחוץ. 28) שם. 29) אפילו אם מודבק כחלק שמחוץ לדלת. בזה גם ר' יהושע מודה, מפני שחלקו הפנימי הוא עצמו חלק מאוהל הבית, לכן כולו בטל לגבי הבית. מה־שאין־כן באסקופה, שהיא נמשכת יותר לקרקע מאשר לבית.

ז. כֶּלֶב שֶׁאָכַל[30] בְּשַׂר הַמֵּת וּמֵת[31] בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים[32] וַהֲרֵי הוּא מֻטָּל עַל הָאַסְקֻפָּה - רוֹאִין חָלָל הַטֻּמְאָה מִגּוּפוֹ[33]: אִם הוּא כְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹף וְלִפְנִים[34] - הַבַּיִת טָמֵא[35], וּמִכְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹף וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר[36].

30) שם פי"א מ"ז. 31) אבל אם הוא חי, אינו מטמא אפילו בתוך שלושה ימים, מפני שהטומאה בלועה בגופו (למעלה פ"כ ה"ב, וה"ה). 32) ולא נתעכל עדיין הבשר (ראה למעלה פ"כ ה"ד). 33) המקום בגופו שהטומאה מונחת שם (בפירושו למשנתנו, כותב רבינו: האיצטומכה, פירוש, קיבה). 34) בין שיש בחללו פותח טפח, ובין אין בו. 35) אם יש בחללו פותח טפח, צידו העליון מאהיל על הטומאה ואינו חוצץ, והמשקוף מאהיל עליו, ולפיכך כל הבית כאוהל הטומאה, ואם אין בו פותח טפח, הרי הטומאה רצוצה ובוקעת ועולה לתוך הבית, ומפני שדלת הבית פתוחה מתפשטת הטומאה לכל הבית (ראה תפארת ישראל "קרית ארבע" דיני טומאה רצוצה אות ב). 36) כר' יוסי במשנתנו, לפי פירוש הרע"ב (ראה 'תוספות יום טוב' וסדרי טהרות). [ויש לעיין בדבר, מהו ההבדל בין זה לדין אדם מוטל על האסקופה בפי"ח ה"ב, ולמה מטהר רבינו כשקיבת הכלב בחוץ, אפילו אם מקצת גופו של הכלב מן המשקוף ולפנים?].

ח. הָאִשָּׁה[37] שֶׁמֵּת עֻבָּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, אִם נַעֲשָׂה רֹאשׁ הַנֵּפֶל כְּפִקָּה[38] שֶׁל שְׁתִי - כֵּיוָן שֶׁנִּפְתַּח הָרֶחֶם עַד שֶׁנִּרְאָה הָרֹאשׁ נִטְמָא הַבַּיִת מִפְּנֵי הָעֻבָּר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא.

37) שם פ"ז, מ"ד. 38) כראש המעוגל של פלך לחוטי האורך (בכורות כב ע"א).

ט. הָאִשָּׁה שֶׁמַּקְשָׁה[39] לֵילֵד וְיָצְאָה מִבַּיִת לְבַיִת וְהִפִּילָה נֵפֶל מֵת בְּבַיִת שֵׁנִי - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָמֵא בְּסָפֵק, שֶׁמָּא כְּשֶׁהָיְתָה בּוֹ יָצָא רֹאשׁוֹ שֶׁל נֵפֶל הַזֶּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא הָיָה רֹאשׁ הַנֵּפֶל כְּפִקָּה שֶׁל שְׁתִי; אֲבָל אִם הֶעֱגִיל רֹאשׁ הַנֵּפֶל כְּפִקָּה - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָהוֹר; שֶׁאִלּוּ נִפְתַּח רַחְמָהּ שָׁם, לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ עַל רַגְלֶיהָ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה נִטֶּלֶת בַּאֲגַפַּיִם[40] וְהוֹצִיאוּהָ מִבַּיִת לְבַיִת - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָמֵא בְּסָפֵק אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱגִיל רֹאשׁ הַנֵּפֶל כְּפִקָּה שֶׁל שְׁתִי[41].

39) אהלות שם. 40) בידי חברותיה. 41) מאותו הנימוק שאמרנו: שמא הוציא הנפל ראשו בבית ראשון.

י. הָאִשָּׁה שֶׁהִפִּילָה[42] שִׁלְיָא[43] - הַבַּיִת טָמֵא וַדַּאי. חֲזָקָה הוּא שֶׁאֵין שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד.

42) משנה נדה כו, א. 43) כעין שק של עור שהוולד מונח בו.

יא. מִי שֶׁיָּלְדָה[44] שְׁנֵי יְלָדִים, אֶחָד חַי וְאֶחָד מֵת: אִם הַמֵּת יָצָא רִאשׁוֹן - הַחַי טָהוֹר[45], שֶׁהֲרֵי לֹא נָגַע בּוֹ מִשֶּׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם[46]; וְאִם הַחַי יָצָא רִאשׁוֹן - הֲרֵי הוּא טָמֵא, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע בּוֹ הַמֵּת מִשֶּׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְגַּלְגֵּל אַחֲרָיו כְּאֶבֶן, שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים כְּדֵי לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ[47].

44) שם מ"ה. 45) פירוש, אינו טמא טומאת שבעה ואינו צריך הזאה שלישי ושביעי כנוגע במת, אבל טמא טומאת ערב מפני שנגע באמו שנגעה במת ושהיא טמאה גם כיולדת, שבעה ימים לזכר וארבעה עשר לנקבה. 46) והנגיעה בו בתוך גופה של האשה אינה מטמאה (למעלה פ"כ ה"א). והמדובר כשהוציאו את החי מן הבית לפני שיצא המת. שאם לא כן, נטמא החי טומאת שבעה באוהל המת. 47) כשיצא המת תחילה, אין החי נמשך אחריו, מפני שהוא מתאמץ ומעכב את עצמו מלהתגלגל אחרי המת שיצא, אבל דבר שאין בו רוח חיים מתגלגל מאליו למקום הפתוח (מפירושו של רבינו במשנתנו).

יב. הָאִשָּׁה שֶׁיָּלְדָה[48] וָלָד מֵת, אֲפִלּוּ נֵפֶל קָטָן כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[49] - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה[50]. מֵת עֻבָּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ וּפָשְׁטָה הַחַיָּה[51] אֶת יָדָהּ וְנָגְעָה בּוֹ - הַחַיָּה טְמֵאָה שִׁבְעָה, וְהָאִשָּׁה טְהוֹרָה עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד. וְטֻמְאַת הַחַיָּה מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּגַּע בּוֹ מִשֶּׁיֵּצֵא לַפְּרוֹזְדוֹר[52]. אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵין מַגַּע בֵּית הַסְּתָרִים[53] מַגָּע; הוֹאִיל וְהוּא בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם, הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר. וְכֵן הַבּוֹלֵעַ[54] טַבַּעַת טְמֵאָה וְחָזַר וּבָלַע אַחֲרֶיהָ טַבַּעַת טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁנָּגְעוּ זוֹ בָּזוֹ בְּוַדַּאי בְּתוֹךְ מֵעָיו - אֵינוֹ מַגָּע, וְהַטְּמֵאָה בְּטֻמְאָתָהּ[55] וּטְהוֹרָה בְּטָהֳרָתָהּ[56].

48) משנה חולין עא, א. 49) למעלה פ"ב ה"א. 50) טומאת מת, וטעונה הזאה שלישי ושביעי, שהרי נגע גופה במת (מובן שהיא טמאה גם כיולדת, ואם הפילה נקבה טמאה ארבעה עשר יום, אבל כאן אנו עוסקים בדיני טומאת

מת בלבד, ולפיכך כתב טומאת שבעה). 51) המיילדת. 52) שם עב, א. החלק החיצון של אברי הלידה. 53) מקום מכוסה מטבעו. 54) שם עא, ב. 55) כשתצא מן הגוף. 56) אשריך הלכות טומאת מת, שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה (ראה סיום מסכת כלים).

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה

1 **יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶהוּ פְּרָטָן: א) דִּין**
2 **פָּרָה אֲדֻמָּה. ב) דִּין טֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָן.**
3 **וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר פרה אדומה בת כמה שנים כשירה, ואם לוקחים עגלה לגדלה, אם היתה זקנה, והמראות שפוסלות בה, ובאי זה מקום, המומים הפוסלים בה, ואם העבודה פוסלת בה, ואי זו עבודה, פרה שנולד בה פיסול, ואם לקחו פרה ומצאו אחרת נאה ממנה, על יד מי נעשית הפרה, וטבולי יום אם כשרים בה.

~ נקודות משיחות קודש ~

בהמשך להלכות טומאת מת, באות הלכות פרה אדומה. על־דרך המבואר במדרשי חז"ל ש"נתכרכמו פניו של משה" שלא ידע במה תהא טהרתו של זה הנטמא בטומאה הכי חמורה – טומאת מת, ולכן נאמרה לו פרשת פרה אדומה, כך גם הרמב"ם הביא הלכות פרה אדומה תיכף לאחר הלכות טומאת מת, מבלי לסיים הלכות אלו כדרכו בכמה מקומות בספרו בביאור עניינים של תיקון הדעות.

(על־פי 'יין מלכות' ספר טהרה סימן ד)

4 **א. מִצְוַת פָּרָה[2] אֲדֻמָּה[3] שֶׁתִּהְיֶה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים[4] אוֹ**
5 **בַּת אַרְבַּע[5]. וְאִם הָיְתָה זְקֵנָה - כְּשֵׁרָה[6]; אֶלָּא שֶׁאֵין**
6 **מַמְתִּינִין לָהּ, שֶׁמָּא תַּשְׁחִיר[7] וְתִפָּסֵל. וְאֵין לוֹקְחִין**
7 **עֶגְלָה וּמְגַדְּלִין אוֹתָהּ[8]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה -**
8 **וְלֹא עֶגְלָה. לֹא מָצְאוּ אֶלָּא עֶגְלָה - פּוֹסְקִין עָלֶיהָ**
9 **דָּמִים[9] וְתִהְיֶה אֵצֶל בְּעָלֶיהָ עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתֵעָשֶׂה פָּרָה.**
10 **וְלוֹקְחִין אוֹתָהּ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[10].**

2) פרה פ"א מ"א. 3) טמאי מת אינם נטהרים בטבילה במקווה בלבד, אלא צריכים הזאת מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה, ודיניה מפורשים לקמן. 4) כל זמן שלא הגיעה לגיל זה, נקראת "עגלה" או "עגלת בקר". רבינו בפירושו שם מבאר, שעגל סתם הוא בן שנה, ו"עגלת בקר" היא בת שתים. 5) כחכמים, שם. 6) שם. משמע שאינה נקראת זקינה אלא אם עברו עליה יותר מארבע שנים. ולכאורה זה מנוגד לדבריו בפ"א מהל' מעשה הקרבנות, שפר למעלה מבן שלוש נקרא זקן. וב'משנה למלך' מבאר: פרה אדומה שתחילתה מבת שלוש, נקראת זקינה אחר עבור שנתיים. ז.א. למעלה מבת ארבע, וכן פר שתחילתו מבן שתים, נקרא זקן כשתעבורנה עליו שנתיים. 7) טבען של שערות לשנות את גוונן מבהיר לכהה עם עלות הגיל, ושתי שערות שחורות פוסלות את הפרה. 8) 'ספרי' זוטא. 9) קובעים ומשלמים את מחירה (וכן בבבא־מציעא פ"ה מ"ז: אין פוסקים על הפירות). 10) שקלים פ"ד מ"ב. כל גבר מישראל מגיל עשרים ולמעלה מחוייב לתת מחצית השקל (מטבע עתיק) לצרכי בית־המקדש ובעיקר לקניית קרבנות. השקלים ניתנו לידי הכהנים שהכניסום לחדר (לשכה) בבית־המקדש, ושלוש פעמים בשנה – לפני הפסח, לפני שבועות ולפני סוכות – ממלאים שלוש קופות גדולות מאתם השקלים לצרכים השוטפים. המטבעות שבקופות נקראים "תרומת הלשכה".

11 **ב. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה[11] 'תְּמִימָה' - תְּמִימַת**
12 **אַדְמִימוּת[12], לֹא תְּמִימַת קוֹמָה[13]; אֶלָּא אִם הָיְתָה**
13 **נַנְסָה[14] - כְּשֵׁרָה[15], כְּשְׁאָר הַקֳּדָשִׁים. הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי**
14 **שְׂעָרוֹת[16] לְבָנוֹת אוֹ שְׁחוֹרוֹת בְּתוֹךְ גֻּמָּא[17] אַחַת[18], אוֹ**
15 **בְּתוֹךְ שְׁנֵי כּוֹסוֹת[19] וְהֵן מֻנָּחוֹת זוֹ עַל זוֹ - פְּסוּלָה.**

11) במדבר, שם. 12) שכל שערותיה אדומות. ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכג, דרשו: תמימה – תמימה באדמות. או (אולי) תמימה במומים (שלא יהיה בה מום)? כשהוא אומר: "אשר אין בה מום" הרי מומים אמורים, הא (אם כן) מה תלמוד־לומר תמימה? שתהא תמימה באדמות. 13) שתהיה קומתה גבוהה. 14) נמוכת קומה. 15) פרה פ"ב, מ"ב. ננסות, מום הוא באדם (בכורו' מה, ב), אבל לא בבהמה. 16) פרה שם מ"ה. 17) שרשי השערות יושבים בשקיעות קטנטנות שבעור, והן נקראות "גומות". 18) [בבבא־בתרא טז, א - אמרו: "כל נימא ונימא בראתי לה גומא בפני עצמה". ואולי שונה עור האדם מעור הבהמה ('תפארת ישראל')]. 19) במס' פרה פ"ב מ"ה, שנינו: "היו בה שתי שערות שחורות או לבנות בתוך גומא אחת פוסלות. רבי יהודה אומר אפילו בתוך כוס אחד, היו בתוך שתי כוסות והן מוכיחות זו את זו – פסולה". ופירש שם רבינו: "וכוס הוא עגול מן הגשם יש בו כלל (הרבה) מן השיעור (צ"ל השיער) בשטח אחד". פירוש, השערות מסודרות על גוף הבהמה כעין תלתלים (הגר"א), והם בולטות ביותר כשהן רטובות. ודעת רבינו שנחלקו רבי יהודה ותנא־קמא בדין שתי שערות יוצאות משתי גומות או יותר ואינן כרוכות זו בזו או מונחות זו על זו. תנא־קמא סובר שאינן פוסלות (וכן אמרו בפירוש בתוספתא פרה פ"ב ה"ב: בתוך שתי גומות – כשירה), ורבי יהודה חולק ואומר שלא רק בגומא אחת אלא אפילו בכוס אחת פסולה, ואפילו אינן מונחות זו על זו. ומה שאמרו במשנה: "היו בתוך שתי כוסות והן מוכיחות זו את זו - פסולה" דברי הכל הוא. ומובן שכן הדין בכוס אחת לדעת תנא־קמא, ומשום רבי יהודה הפוסל בכוס אחת אפילו אינן מוכיחות, נקט שתי כוסות. ורבינו פסק כתנא־קמא, ונקט לשון המשנה, כדרכו במקומות רבים.

16 **ג. הָיוּ בָהּ[20] שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[21] עִקָּרָן[22] מַאְדִּים וְרֹאשָׁן**
17 **מַשְׁחִיר, עִקָּרָן מַשְׁחִיר וְרֹאשָׁן מַאְדִּים - הַכֹּל הוֹלֵךְ**
18 **אַחַר הָעִקָּר[23]. וְגוֹזֵז בְּמִסְפָּרַיִם[24] אֶת רֹאשָׁן הַמַּשְׁחִיר[25]**

1 **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם גְּזֵרָה בְּקָדָשִׁים[26], שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ**
2 **לָגוּז[27].**

20) שם. 21) בגומא אחת או בשתים ומונחות זו על זו. 22) מקום צמיחתן. 23) כחכמים, שם. 24) תוספתא פרה פ"ב ה"ד. 25) רבינו בפירוש למשנה כותב, שצריך לגזוז, וכל זמן שלא גזז – פסולה. 26) התורה אמרה (דברים טו, יט) "לא תגוז בכור צאנך", והוא־הדין בשאר קדשים הקרבים על המזבח. 27) טעם זה אינו מספיק להתיר גזיזת קדשי מזבח, אבל קדושת פרה אדומה היא כקדושת בדק הבית (דברים שהוקדשו לצרכי תיקונים ושיפוצים בבית־המקדש וכדומה). ורבינו פוסק בהל' מעילה (פי"א הי"ב) שאיסור גזיזתם הוא גזירת חכמים, ולא גזרו בפרה מפני הנימוק האמור כאן.

3 **ד. וְצָרִיךְ שֶׁיִּשָּׁאֵר מִן הַמַּאֲדִים[28] כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל בְּזוּג[29];**
4 **שֶׁכָּל שַׁעֲרָה שֶׁאֵינָהּ נִטֶּלֶת בְּזוּג[30] - הֲרֵי הִיא כְּאִלּוּ**
5 **אֵינָהּ[31]. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת אוֹ**
6 **שְׁחוֹרוֹת שֶׁאֵינָן נִלְקָטִין בְּזוּג[32] - הֲרֵי זוֹ כְּשַׁעֲרָה[33].**

28) אחרי גזיזת העליון השחור. 29) מספריים. 30) שסכיני המספריים אינן תופסות אותן. 31) [במסכת נידה (נב, ב) מחלוקת חכמים כמה הוא שיעורן של שערות בפרה ובנגעים וכו'. ובגמרא שם אמרו: "הלכה כדברי כולן להחמיר". ודעת רבינו (בפירוש שם), ששיעור ניטלות בזוג הוא הקטן שבכולם, ובהתאם לכך פסק בסוף הלכה זו, ששתי שערות לבנות או שחורות הנקלטות בזוג – פוסלות את הפרה. וכן בהל' טומאת צרעת (פ"ב ה"א) ששיער לבן שניטל בזוג מטמא בבהרת (ראה שם הערה ב). ולכאורה תמוהים דבריו כאן, למה הכשיר אם שיעור המאדים הוא כדי שינטל בזוג, ולא החמיר להצריך כדי לכוף ראשון לעיקרן כדעת רבי ישמעאל שם? ונראה, שדעת רבינו, ששערות הנקלטות בזוג, שם (השין צרויה) שערות עליהן לדברי הכול, ולא אמרו בהן "כאילו אינן", אולם נקבעו שיעורים לכל דבר (מהם הלכה למשה מסיני, ומהם שיעורי חכמים) ולמטה משיעורים הללו אינו מספיק, אבל אין זה אומר שהדבר "כאילו אינו", ולכן בראשון משחיר ועיקרן מאדים, הרי השערות האדומות כשהן לעצמן לא קבעה להן התורה ולא חכמים שיעור מיוחד, שהרי פרה שכל שערותיה קצרות כשירה, אם רק שם שערות עליהן, ומה אנו צריכים כדי להכשירה? הוי אומר, הפסק בין השחורות לבין עור הפרה, ולזה מספיקות שערות כל שהן אם שם שערה עליהן (על־פי ה'כסף משנה' בתוספת ביאור)). 32) אף־על־פי שכל ארכן לבן או שחור. 33) משמע ששערות אדומות קצרות משיעור זה – פוסלות.

7 **ה. הָיוּ[34] קַרְנֵיהָ אוֹ טְלָפֶיהָ שְׁחוֹרִים - יָגֹד[35]. גַּלְּגַל**
8 **הָעַיִן[36] וְהַשִּׁנַּיִם וְהַלָּשׁוֹן - אֵין מַרְאֵיהֶן פּוֹסְלִים**
9 **בְּפָרָה.**

34) שם מ"ב. 35) יחתוך כמו "גודו אילנא" (דניאל ד, יא). בבכורות מד, א - מבואר, שמותר לחתוך את הקליפה החיצונה שעל גבי העצם הנקראת "זכרות הקרן", אבל אם חתך את הזכרות עצמה נעשית בעלת מום ופסולה. 36) פרה, שם.

10 **ו. הָיְתָה בָהּ[37] יַבֶּלֶת וַחֲתָכָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁצָּמַח**
11 **בִּמְקוֹמָהּ שֵׂעָר אָדֹם - פְּסוּלָה[38].**

37) שם. 38) כרבי יהודה. הראב"ד מנמק: לפי שאין עולה בו אדמימות גמורה, אלא הוא שיער לקוי.

12 **ז. כָּל הַמּוּמִין[39] הַפּוֹסְלִין בְּקָדָשִׁים - פּוֹסְלִין בְּפָרָה,**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם. הָיְתָה יוֹצֵא דֹּפֶן[40] אוֹ**
14 **מְחִיר[41] אוֹ אֶתְנַן[42] אוֹ טְרֵפָה[43] אוֹ שֶׁנִּרְבְּעָה[44] -**
15 **פְּסוּלָה; שֶׁכָּל הַפּוֹסְלִין אֶת הַקָּדָשִׁים לַמִּזְבֵּחַ -**
16 **פּוֹסְלִין אֶת הַפָּרָה וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא כְּקָדְשֵׁי בֶדֶק**
17 **הַבַּיִת, הוֹאִיל וּקְרָאָהּ הַכָּתוּב חַטָּאת. וּמִתָּר לִקַּח**
18 **אוֹתָהּ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[45] וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא רְבָעָהּ**
19 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁאֵינוֹ מַפְסִיד בְּהֶמְתּוֹ[46]. יְתֵרָה**
20 **פָּרָה[47] עַל הַקָּדָשִׁים, שֶׁהָעֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ. שֶׁנֶּאֱמַר:**
21 **אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל, וּבְעֶגְלָה עֲרוּפָה אוֹמֵר:**
22 **אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְּעֹל; מָה עֹל**
23 **הָאָמוּר בְּעֶגְלָה - עָשָׂה שְׁאָר עֲבוֹדוֹת כְּעֹל, אַף עֹל**
24 **הָאָמוּר בְּפָרָה - יִפְסֹל בָּהּ שְׁאָר עֲבוֹדוֹת כְּעֹל. אֶלָּא[48]**
25 **שֶׁהָעֹל פּוֹסֵל בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת**
26 **עֲבוֹדָה[49], וּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלוֹת אֶלָּא בִּשְׁעַת**
27 **עֲבוֹדָה. כֵּיצַד? קָשַׁר עָלֶיהָ הָעֹל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
28 **חָרַשׁ בָּהּ - פְּסוּלָה; הִכְנִיסָהּ לָדוּשׁ - אֵינָהּ נִפְסֶלֶת**
29 **עַד שֶׁיָּדוּשׁ בָּהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. רָכַב עָלֶיהָ[50],**
30 **נִשְׁעַן עָלֶיהָ, נִתְלָה בִּזְנָבָהּ[51] וְעָבַר בָּהּ אֶת הַנָּהָר, קִפֵּל**
31 **עָלֶיהָ אֶת הַמּוֹסְרָה[52], נָתַן טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ, נָתַן עָלֶיהָ**
32 **כְּסוּת שֶׁל שַׂקִּים - פְּסוּלָה[53]. קְשָׁרָהּ בְּמוֹסֵרָה: אִם**
33 **הָיְתָה מוֹרֶדֶת[54] וּצְרִיכָה שְׁמִירָה - כְּשֵׁרָה, וְאִם לָאו**
34 **- פְּסוּלָה; שֶׁכָּל שְׁמִירָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מַשּׁוּי הוּא.**
35 **עָשָׂה בָהּ[55] סַנְדָּל שֶׁלֹּא תַּחֲלִיק, פֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ**
36 **מִפְּנֵי הַזְּבוּבִין - כְּשֵׁרָה. זֶה הַכְּלָל[56]: כֹּל שֶׁהוּא**
37 **לְצָרְכָּהּ[57] - כְּשֵׁרָה[58]; לִצְרָךְ אַחֵר[59] - פְּסוּלָה. נַעֲשֵׂית**
38 **בָּהּ מְלָאכָה מֵאֵלֶיהָ[60] אוֹ שֶׁעָלָה עָלֶיהָ עֹל מֵאֵלָיו, אִם**
39 **לִרְצוֹנוֹ - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ, שֶׁאִם**
40 **עֻבַּד בָּהּ לִרְצוֹנוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁעֻבַּד בָּהּ[61]. לְפִיכָךְ,**
41 **אִם שָׁכַן עָלֶיהָ הָעוֹף - כְּשֵׁרָה[62]; עָלָה עָלֶיהָ זָכָר -**
42 **פְּסוּלָה[63]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַמְעֻבֶּרֶת פְּסוּלָה.**
43 **הִכְנִיסָהּ[64] לִרְבִקָה[65] וְדָשָׁה מֵאֵלֶיהָ[66] - כְּשֵׁרָה;**
44 **הִכְנִיסָהּ כְּדֵי שֶׁתִּינָק וְתָדוּשׁ - פְּסוּלָה[67], שֶׁהֲרֵי עָשָׂה**
45 **לִרְצוֹנוֹ[68]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

39) שם מ"ג. 40) לא נולדה באופן טבעי דרך הרחם, אלא פתחו את דופן הבהמה בסכין והוציאוה. 41) נתן כלב, ולקח פרה מחירה. 42) זונה שקיבלה פרה בשכרה. 43) טריפות שאינה עושה מום, כגון איברים הפנימיים שניקבו וכדומה (חולין יא ע"א). 44) בא עליה אדם. 45) שם. כחכמים. 46) דמי פרה אדומה מרובים, ואם

יוודע שרבעה - לא יקנוה. 47) תוספתא פרה פ"ב. גמרא סוטה מו, א. 48) כלומר, קיים הבדל בין עול ובין עבודות אחרות. 49) שנתן עליה את העול, אבל לא עשה בה כל עבודה שהיא, כמבואר למטה. 50) משנה, פרה פ"ב, ג. 51) הוא־הדין בנתלה בחלק גוף אחר. 52) החבל הקשור בראש הבהמה נקרא "מוסירה" וקשירתו אינה פוסלת, אבל אם קיפל את החלק התלוי באויר והניחו על הפרה - הרי זה משא ונפסלה. 53) כשהתכוון לשם משא, אבל בנתינה בלבד ובלי כוונה - רק עול פוסל ('תפארת ישראל'). 54) ואפשר שתברח (שבת נב, א). 55) צ"ל: לה. 56) שם. 57) לצורך הפרה בלבד, ולא לצורך האדם כלל. 58) אפילו משא כבד. 59) אף־על־פי שהדבר הוא גם לצרכה (בבא־מציעא ל, א). 60) שם. 61) שם, ל, ב: כתיב עבד (עין קמוצה) וקרינן (אנו קוראים) עובד (עין שרוקה), בעינן (צריכים) עובד דומיא (בדומה) דעבד. 62) שזה שלא ברצון הבעלים. 63) אפילו שלא בידיעתו, מפני שרצוי הדבר לבעליה, כדי שתלד. אמנם, כשאנו פוסלים את הפרה לא נוח לו, שהרי יצא שכרו בהפסדו פי כמה, אבל אם נכשירה ירויח דמי העגל וירצה בכך, ולפיכך אין להכשירה. 64) שם. 65) צמד פרות קשורות יחד, ודשות בפרסותיהן את שיבלי התבואה. 66) והוא לא נתכוון לדישה כלל. 67) בפסחים כו, א. וכן בבבא־מציעא ל, א - מובא דין זה בעגלה ערופה, אולם בתוספתא פרה פ"ב ה"ב נאמר בפרה. 68) ואף־על־פי שהתכוון גם לצורך הפרה.

1 **ח. פָּרָה[69] שֶׁנּוֹלַד בָּהּ פְּסוּל - תִּפָּדֶה[70]. וְכֵן אִם מֵתָה**
2 **- תִּפָּדֶה מִפְּנֵי עוֹרָהּ[71], אֲבָל לֹא לְהַאֲכִיל בְּשָׂרָהּ**
3 **לְכֶלָבִים[72].**

69) ברייתא, שבועות יא, ב. 70) קדשים העומדים להקרב על המזבח אין להם פדיון, אבל פרה אדומה שקדושתה קלה כקדושת בדק הבית – יש לה פדיון. 71) שם. 72) שאין פודים את הקדשים כדי להאכילם לכלבים. בבכורות טו, א - דרשו זה מן הכתוב בדין קדשים שהוממו ונפדו (דברים יב, טו): "ואכלת" – ולא לכלביך (ראה 'תוספות' שבועות יא, ב, ד"ה משום). (אף־על־פי שרבינו פסק בפ"ה מהל' ערכין, שקדשי בדק הבית צריכים העמדה והערכה, ככתוב בתורה (ויקרא כז, יב): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן... והעריך", ואי אפשר להעמיד בהמה מתה – פרה אדומה "לב בית־דין מתנה עליהן" (שבועות, שם) פירוש, בית־דין הקונה אותה מקדיש אותה על תנאי שאם לא יצטרכו לה – תצא לחולין).

4 **ט. נִשְׁחֲטָה[73] לְשֵׁם חֻלִּין[74] - תִּפָּדֶה וְאֵינָהּ מְכַפֶּרֶת[75].**
5 **נִשְׁחֲטָה עַל גַּב מַעֲרַכְתָּהּ[76] - אֵין לָהּ פִּדְיוֹן[77]**
6 **עוֹלָמִית.**

73) שבועות, שם. 74) בברייתא, נאמר סתם: "נשחטה תפדה". ומפרש רבינו שנשחטה לשם חולין, ולא חילק רבינו בין נשחטה במקומה (על גבי מערכתה) או שלא במקומה, מכיוון שנשחטה לשם חולין מותר לפדותה. (בגמרא שם, אמרו הטעם, מפני שלב בית־דין מתנה עליה בשעה שמקדישים אותה, שאם תיפסל תצא לחולין, ופירשו ב'תוספות' שם ד"ה אי הכי, שעל־ידי תנאי בית־דין זה, דינה כבעל מום מעיקרו (שקדם מומה להקדישה) שהכול מודים שאינה צריכה העמדה והערכה). 75) כלומר, אינה ראויה להזאת אפרה, וצריכים להביא פרה אחרת. מצאנו לשון כפרה בפרה אדומה, במסכת מועד קטן כח, א. 76) המקום המזומן לשחיטת פרה ושריפתה (ראה לקמן פ"ג ה"א). 77) כשנשחטה בהכשר מלא, גנאי הדבר להוציאה לחולין (רש"י שם). ומדובר כשאין בה פיסול, אבל אם נפסלה – תיפדה אפילו אם נשחטה במקומה. (למעלה בה"ח סתם רבינו ולא חילק בין במקומה ובין שלא במקומה). (ה'חזון איש' פירש בדרך אחרת, אולם פירושו נראה דוחק).

7 **י. לָקְחוּ[78] פָּרָה וּמָצְאוּ אַחֶרֶת נָאָה מִמֶּנָּה - הֲרֵי זוֹ**
8 **תִּפָּדֶה שֶׁלֹּא בְּמוּם.**

78) שם.

9 **יא. אַף כֹּהֵן הֶדְיוֹט[79] כָּשֵׁר לִשְׂרֵפַת הַפָּרָה[80];**
10 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן, וַעֲדַיִן אַהֲרֹן**
11 **הָיָה קַיָּם. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[81] לָמְדוּ: זוֹ נַעֲשֵׂית**
12 **בְּאֶלְעָזָר, וּשְׁאָר כָּל הַפָּרוֹת - בֵּין בְּכֹהֵן גָּדוֹל בֵּין**
13 **בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט.**

79) כהן מן השורה. 80) שנינו (פרה פ"ד מ"א): "ושלא בכהן גדול – פסולה, ורבי יהודה מכשיר". אמנם דרכו של רבינו לפסוק כתנא־קמא, אולם כאן לא פסק כמותו מפני שב'ספרי' (חוקת קכג) אמרו: "זאת (פרה שנעשתה בימי משה) נעשית באלעזר (בן אהרן, שהיה אז סגנו של כהן גדול) ושאר כל הפרות בכהן גדול, דברי רבי מאיר. רבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון ורבי אליעזר בן יעקב אומרים: זאת נעשית באלעזר, ושאר כל הפרות בין בכהן גדול בין בכהן הדיוט". ומכאן למד רבינו שהתנא־קמא במסכת פרה הוא רבי מאיר, וחולקים עליו ארבעת חבריו, ופסק כרבים (כסף־משנה). 81) איש מפי איש עד משה רבינו.

14 **יב. וְהָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ[82] לוֹבֵשׁ אַרְבָּעָה כֵּלִים[83] שֶׁל כֹּהֵן**
15 **הֶדְיוֹט, בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ כֹּהֵן הֶדְיוֹט בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ כֹּהֵן**
16 **גָּדוֹל[84].**

82) פרה, שם. 83) ארבעה בגדי לבן שכהן הדיוט לובש בשעת עבודתו במקדש. 84) שבעבודות אחרות לובש שמונה בגדים. ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכג - למדו זה מ'גזירה־שוה' (אחת המידות שהתורה נדרשת בהן). מלשונו משמע, שכהן גדול עושה אותה באותם הבגדים שכהן הדיוט עושה, וכן שנינו בתוספתא שם פ"ד ה"ד, ואף־על־פי שבעבודות אחרות אבנטו של כהן גדול אינו דומה לאבנטו של כהן הדיוט. וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' כלי המקדש ה"ג, שבעשיית פרה לובש כהן גדול אבנט של כהן הדיוט (ראה משנה־למלך כאן).

17 **יג. כָּל הָעוֹסְקִין[85] בַּפָּרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף שֶׁהָיוּ**
18 **טְבוּלֵי יוֹם[86] - כְּשֵׁרִים לְמַעֲשֵׂה הַפָּרָה וּלְקַדֵּשׁ[87]**

וּלְהַזּוֹת מֵאֶפְרָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הֶעֱרִיב שִׁמְשָׁן. שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל הַפָּרָשָׁה 'אִישׁ טָהוֹר' - הוּא הַטָּהוֹר לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[88]; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לִתְרוּמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְפָרָה.

85) ביומא מג, ב - למדו מן הכתוב (במדבר יט, יט): "והזה הטהור על הטמא", שטבול יום כשר בפרה. 86) טמא שטבל נקרא "טבול יום" כל זמן שלא שקעה השמש אחר טבילתו. 87) לתת את אפר הפרה על המים. 88) בכלים פ"א מ"ה שנינו: טבול יום אסור בקודש ובתרומה, ומותר במעשר (שני).

יד. הַצְּדוֹקִין[89] הָיוּ אוֹמְרִים, שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה הַפָּרָה כָּשֵׁר אֶלָּא בִּמְעֹרְבֵי שֶׁמֶשׁ. לְפִיכָךְ הָיוּ בֵּית דִּין בְּבֵית שֵׁנִי מְטַמְּאִין אֶת הַכֹּהֵן[90] הַשּׂוֹרֵף אֶת הַפָּרָה בְּשֶׁרֶץ[91] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, וְטוֹבֵל וְאַחַר כָּךְ עוֹסֵק בָּהּ, כְּדֵי לְבַטֵּל דִּבְרֵי אֵלּוּ הַזֵּדִים שֶׁמּוֹרִים מֵהָעוֹלֶה עַל רוּחָם, לֹא מִן הַקַּבָּלָה. וְכֵן כָּל הַכֵּלִים שֶׁמַּכְנִיסִין לְתוֹכָם אֵפֶר הַפָּרָה - כֻּלָּם טְבוּלֵי יוֹם[92].

89) כת דתית בימי בית שני, שכפרה בתורה שבעל־פה. 90) פרה פ"ג מ"ז. 91) (בתוספתא שם ה"ד שטימאוהו ע"י סמיכת ידים עליו. ורבינו לשיטתו בהלכה הבאה גבי שפופרת, שפסק כרבי יהושע שהקפידו שיהיה טבול יום דאורייתא (ראה הערה שם), והתוספתא היא לפי שיטת רבי אליעזר. ואולי לא היתה שם אפשרות לטמא את הכהן בשרץ, שהרי המעשה היה בזמן שגברה יד הצדוקים, והכהן הגדול היה מחבריהם, ומובן שלא יתנו להכניס שרץ לחדרו של הכהן, אבל אי אפשר היה לו לכהן זה להשמר מנגיעת ידי אחד מהפרושים. ראה 'תוספות יום־טוב' שם ד"ה ומטמאים). 92) דין זה למד רבינו מדין שפופרת של קנה, במשנה, פרה פ"ה, מ"ד (ראה הלכה הבאה).

טו. הַחוֹתֵךְ[93] שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל קָנֶה[94] לְהַנִּיחַ בָּהּ אֵפֶר חַטָּאת - יְטַמֵּא אוֹתָהּ וְיִטְבְּלֶנָּה וְאַחַר כָּךְ יַנִּיחַ בָּהּ. וְהַחוֹתְכָהּ וְהַמַּטְבִּילָהּ טָעוּן טְבִילָה[95], מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוּהָ כִּטְמֵא מֵת בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ. וּלְפִיכָךְ[96] אֵינָהּ צְרִיכָה הַזָּאָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, אֶלָּא מְטַמְּאָה[97] כְּדֵי לְהַרְאוֹת לַצְּדוֹקִין וּמַטְבִּילָהּ וְנוֹתֵן בָּהּ[98].

93) אפילו אם הוא טהור למעשה פרה. 94) שנינו (פרה פ"ה מ"ד): "שפופרת שחתכה לחטאת (סתם "חטאת" בכל מסכת זו משמעותה פרה אדומה, על־פי הכתוב (במדבר יט, ט): חטאת היא), רבי אליעזר אומר יטביל מיד, רבי יהושע אומר יטמא ויטביל". פירוש הדברים: אמרנו (בהלכה הקודמת), שהפרה נעשית בכלים שהם טבולי יום, ומפני שחכמים גזרו על הכלים הנגמרים בטהרה שיהיו טמאים לקודש ולפרה (משנה, חגיגה כ, ב) אומר רבי אליעזר שאין צורך לטמא את השפופרת שנגמרה בטהרה (כשטהור הוציא ממנה את התוך הרך ונעשתה כלי) ולהטבילה כדי שתהיה טבולת יום, אלא מטבילה מיד, שהרי היא טמאה לפרה כטומאת מת ביום שביעי שלו (חגיגה כג, א), ולפיכך יש כבר פרסום עובדתי לדעת הפרושים שטבול יום טהור לפרה. ורבי יהושע סובר, מכיוון שאין הצדוקים מודים בגזירות חכמים, אין כאן קביעת הלכה למעשה כחכמים, שהרי גם לדעת הצדוקים מותר להשתמש בכלי זה. ועוד, שהרי גם לדעת הפרושים אינה צריכה הערב שמש לקודש אלא לפרה בלבד, ואין כאן הוכחה שטבול יום הפסול לקודש כשר לפרה, ולכן מטמאים את השפופרת טומאה דאורייתא ומטבילים אותה ומשתמשים בה בניגוד לדעת הצדוקים. ופסק רבינו כרבי יהושע. 95) שם. מעלה יתירה בפרה שאינה בקודש. 96) מפני שטומאה כיום שביעי של טמא מת, ולא כסתם טמא מת, שטעון הזאה שלישי ושביעי. 97) טומאה דאורייתא, כמו שביארנו. 98) אפר פרה לפני שקיעת החמה.

יום שני כ"ט שבט ה'תש"פ

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שמעלות והרחקות יתרות עשו בטהרת פרה אדומה ומה הן.

א. מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת עָשׂוּ בְּטָהֲרַת פָּרָה אֲדֻמָּה וְהַרְחָקוֹת גְּדוֹלוֹת הִרְחִיקוּ מִטֻּמְאַת הַמֵּת בְּכָל מַעֲשֶׂיהָ; מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּשֵׁרָה בִּטְבוּלֵי יוֹם, חָשׁוּ שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לְזַלְזֵל בָּהּ. וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשֶׁמַּפְרִישִׁין הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף אוֹתָהּ - מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ לְלִשְׁכָּה מוּכֶנֶת בָּעֲזָרָה[2]. וּבֵית אֶבֶן הָיְתָה נִקְרֵאת, מִפְּנֵי שֶׁכָּל כֵּלֶיהָ כְּלֵי אֲבָנִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וּבְכְלֵי הָאֶבֶן הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַהַפְרָשָׁה. וְלֹא הָיוּ נוֹגְעִין בּוֹ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּטָהֲרָתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מעלות יתירות עשו בטהרת פרה אדומה, והרחקות גדולות הרחיקו מטומאת המת בכל מעשיה, מפני שהיא כשירה בטבולי יום, חשו שמא יבואו לזלזל בה כו'".

וממשיך: "הצדוקין היו אומרים שאין מעשה הפרה כשר אלא במעורבי שמש, לפיכך היו בית־דין בבית שני מטמאין את הכהן השורף את הפרה בשרץ וכיוצא בו וטובל ואח"כ עוסק בה, כדי לבטל דברי אלו הזדים שמורים מהעולה על רוחם, לא מן הקבלה".

וצריך להבין: מצד אחד נזהרים מאוד שמא יבואו לזלזל בפרה אדומה ו"מעלות יתרות" ו"הרחקות גדולות" עשו בה, ומצד שני מטמאין את הכהן כדי שדווקא טבול יום יעסוק בה כדי לבטל דברי הצדוקים, ואין חוששים לזלזול בפרה אדומה ש'טבול יום' יעסוק בה, הגם שעדיין לא העריב שמשו.

והביאור בזה: כאשר קובעים את דרגת קדושתו האמיתית של עניין מסוים, ואומרים שקדושתו קלה מעניין אחר, אין בזה זלזול כלל, כגון הדינים השונים בשעיר המשתלח, הן באופן שילוחו שהיו "מתלשים בשערו ואומרים לו טול וצא, טול וצא כו'". והן בנוגע לעשייתו שהיה "דוחפו

לאחוריו והוא מתגלגל ויורד", או בקדשי הבית שהן קלים מקדשי המזבח שאין לפדותן וכו', כי אלו הדינים המיוחדים לכל דבר ודבר, ולכן אין לחשוש שמא יבואו לזלזל בהם. אבל זה שפרה אדומה מותרת בטבול יום עלול להביא לידי זלזול, כי יבואו לומר שאין צריכים להיות זריזין בטהרתה, וכשם שמותר בטבול יום כך מותר בלא טבילה כלל, ומשום זה עשו "מעלות יתירות" לפרה אדומה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר טהרה סימן ה)

2) במשנה שם כתוב: "שעל פני הבירה" ורבי יוחנן (ביומא שם) אומר שבירה הוא מקום בהר הבית ולמה כותב רבינו כאן ללשכה מוכנת בעזרה? ונראה, שהלשכות שלא נתקדשו בקדושת המקדש, אף על פי שהן בשטח העזרה, בכלל "בירה" הן, ולשכה זו לא נתקדשה.

1 **ב. שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם שְׁרֵפַת הַפָּרָה מַפְרִישִׁין כֹּהֵן**
2 **הַשּׁוֹרֵף אוֹתָהּ מִבֵּיתוֹ, כְּשֵׁם שֶׁמַּפְרִישִׁין כֹּהֵן גָּדוֹל**
3 **לַעֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ[3].**
4 **וְכֵן מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ מֵאִשְׁתּוֹ, שֶׁמָּא תִּמָּצֵא נִדָּה וְיִהְיֶה**
5 **טָמֵא שִׁבְעַת יָמִים[4].**

3) במסכת יומא ב, א. דרשו מצות הפרשה מן המקרא. ודעת רבינו, שאין זאת דרשה גמורה אלא הדין מקובל ממשה רבינו והסמיכוהו על המקרא. 4) "בועל נידה - כנידה".

6 **ג. הַלִּשְׁכָּה שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בָּהּ כָּל שִׁבְעָה צָפוּנִית**
7 **מִזְרָחִית הָיְתָה, כְּדֵי לְהַזְכִּירוֹ שֶׁהִיא כַּחַטָּאת**
8 **הַנִּשְׁחֶטֶת בַּצָּפוֹן אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נִשְׁחֶטֶת בַּחוּץ[5].**

5) חוץ לבית המקדש.

9 **ד. כָּל יוֹם וָיוֹם[6] מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַהַפְרָשָׁה מַזִּין עָלָיו**
10 **מֵי חַטָּאת, שֶׁמָּא נִטְמָא לְמֵת וְהוּא לֹא יָדַע. חוּץ**
11 **מִיּוֹם רְבִיעִי לַהַפְרָשָׁה, שֶׁאֵין צָרִיךְ הַזָּאָה; לְפִי שֶׁאִי**
12 **אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה לֹא שְׁלִישִׁי לְטֻמְאָתוֹ[7] וְלֹא שְׁבִיעִי[8],**
13 **שֶׁאֵין הַזָּאָה בַּשְּׁבִיעִי עוֹלָה מִשּׁוּם הַזָּאַת שְׁבִיעִי עַד**
14 **שֶׁיַּזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי מִלְּפָנֶיהָ. וּמִן הַדִּין הָיָה, שֶׁאֵין צָרִיךְ**
15 **הַזָּאָה אֶלָּא בִּשְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[9] לַהַפְרָשָׁה בִּלְבַד; וְזֶה**
16 **שֶׁמַּזִּין יוֹם אַחַר יוֹם, מַעֲלָה יְתֵרָה עָשׂוּ בַּפָּרָה[10].**

6) פרה פרק ג משנה א. מי שנטמא במת צריך הזאת מי פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי. וזה צריך הזאה בכל יום שמא הוא שלישי או שביעי. 7) שהרי לא נטמא בהיותו בלשכה בשמירה קפדנית. 8) אמנם אפשר הדבר, שרביעי להפרשה יהיה שביעי לטומאה, כגון שהופרש ביום רביעי לטומאה, אבל לעניין הזאה אין דינו כשביעי מפני שלא קיבל הזאת יום שלישי לטומאתו, כמו שמבאר רבינו. 9) ככל טמא מת שלא הקפידה תורה אלא על הזאת שביעי שתהיה ארבעה ימים אחר ההזאה הראשונה, אבל הזאה ראשונה שנתאחרה אין בכך כלום. 10) שם. והחמירו בה יותר מבעבודת יום הכיפורים, שאין מזים עליו אלא שלישי ושביעי בלבד.

17 **ה. בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת הָיוּ מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ, כְּדֵי שֶׁיָּחוּל**
18 **רְבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת; שֶׁהַהַזָּיָה אֵינָהּ דּוֹחָה**
19 **שַׁבָּת, וְהָרְבִיעִי אֵין צָרִיךְ הַזָּיָה[11].**

11) כמבואר בהלכה הקודמת, ואם יפרישו אותו ביום אחר נפסיד שני ימי הזאה.

20 **ו. בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִימֵי הַהַפְרָשָׁה שֶׁמַּזִּין עָלָיו בָּהֵן**
21 **מַזִּין מֵאֵפֶר פָּרָה מִן הַפָּרוֹת שֶׁנִּשְׂרְפוּ כְּבָר[12]; וְאִם לֹא**
22 **הָיָה שָׁם אֶלָּא אֵפֶר פָּרָה אַחַת בִּלְבַד - מַזִּין מִמֶּנּוּ**
23 **עָלָיו כָּל הַשִּׁשָּׁה[13].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואם לא היה שם אלא אפר פרה אחת בלבד, מזין ממנו עליו כל הששה".

הנה אמרו חז"ל "שכל הפרות בטילות, ושלך קיימת". ועניין זה מדויק בלשון המשנה "לא מצאו משבע, עושין משש, מחמש, מארבע, משלוש, משתים ומאחת, ומי עשאן: הראשונה עשה משה כו'" היינו שאפר פרתו של משה קיים לעד.

(על־פי לקו"ש חל"ג עמוד 127 והערה 3)

12) מימות משה ואילך, שליש מאפר כל פרה שנשרפה היה שמור בבית המקדש בחיל (שם משנה י"א). 13) כל ששת הימים. במשנה אמרו: "ומזין עליו וכו' מכל חטאות שהיו שם", ומפרש שם רבינו שכל יום היו מזים עליו אפר פרה אחרת, ויש מפרשים שכל יום ויום היו מזים מכל החטאות. ורבינו כאן - לשיטתו בפירושו.

24 **ז. כְּשֶׁמַּזִּין עָלָיו בִּימֵי הַהַפְרָשָׁה, אֵין מַזֶּה עָלָיו אֶלָּא**
25 **אָדָם שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמֵת מֵעוֹלָם, שֶׁהַמַּזֶּה צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה**
26 **טָהוֹר. וְאִם תֹּאמַר: יַזֶּה עָלָיו אִישׁ שֶׁנִּטְמָא וְהֶזֶּה**
27 **עָלָיו? שֶׁמָּא זֶה שֶׁהִזָּה עָלָיו לֹא הָיָה טָהוֹר[14] מִטֻּמְאַת**
28 **מֵת. וְכֵן הַכֵּלִים שֶׁמְּמַלְּאִין בָּהֶן וּמְקַדְּשִׁין לְהַזּוֹת עַל**
29 **הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף - כֻּלָּם כְּלֵי אֲבָנִים הָיוּ שֶׁאֵין מְקַבְּלִין**
30 **טֻמְאָה. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת הֵן שֶׁעָשׂוּ**
31 **בָּהּ. וְכֵיצַד יִמָּצֵא אִישׁ שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמֵת מֵעוֹלָם?**
32 **חֲצֵרוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם בְּנוּיוֹת עַל גַּבֵּי הַסֶּלַע,**
33 **וְתַחְתֵּיהֶן חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם[15]. וּמְבִיאִין הָיוּ**
34 **נָשִׁים עֲבָרוֹת וְיוֹלְדוֹת שָׁם וּמְגַדְּלוֹת שָׁם אֶת בְּנֵיהֶם[16].**
35 **וּכְשֶׁיִּרְצוּ לְהַזּוֹת עַל הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף, מְבִיאִין שְׁוָרִים,**
36 **מִפְּנֵי שֶׁכְּרֵסֵיהֶן נְפוּחוֹת[17], וּמַנִּיחִים עַל גַּבֵּיהֶן**
37 **דְּלָתוֹת[18], וְיוֹשְׁבִין הַתִּינוֹקוֹת עַל גַּבֵּי הַדְּלָתוֹת, כְּדֵי**
38 **שֶׁיִּהְיֶה הָאֹהֶל[19] מַבְדִּיל בֵּינָם לְבֵין הָאָרֶץ, מִפְּנֵי קֶבֶר**
39 **הַתְּהוֹם, וְכוֹסוֹת שֶׁל אֶבֶן בְּיָדָם וְהוֹלְכִין לַשִּׁילוֹחַ[20].**
40 **הִגִּיעוּ לַשִּׁילוֹחַ, יוֹרְדִין שָׁם וּמְמַלְּאִין[21]. שֶׁאֵין לָחוּשׁ**
41 **שָׁם מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִקְבֹּר**
42 **בִּנְהָרוֹת. וְעוֹלִין וְיוֹשְׁבִין עַל גַּבֵּי הַדְּלָתוֹת וְהוֹלְכִין**
43 **עַד שֶׁמַּגִּיעִין לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, יוֹרְדִין**
44 **וּמְהַלְּכִין עַל רַגְלֵיהֶן. מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַר הַבַּיִת וְהָעֲזָרוֹת**

- תַּחְתִּיהֶן הָיָה חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם. וּמְהַלְּכִין
עַד פֶּתַח הָעֲזָרָה[22]. וּבְפֶתַח הָעֲזָרָה הָיָה קַלָּל שֶׁל
אֵפֶר, נוֹטְלִין הָאֵפֶר וְנוֹתְנִין בַּמַּיִם שֶׁבַּכּוֹסוֹת וּמַזִּין
עַל הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף. וּמַטְבִּילִין הָיוּ הַתִּינוֹקוֹת
שֶׁמְּמַלְּאִין וּמְקַדְּשִׁין וּמַזִּין עַל הַשּׁוֹרֵף, אַף עַל פִּי
שֶׁהֵן טְהוֹרִין מִטֻּמְאַת הַמֵּת, שֶׁמָּא נִטְמְאוּ בְּטֻמְאָה
אַחֶרֶת.

14) והתורה אמרה (במדבר יט, יט): והזה הטהור על הטמא.
15) שמא יש קבר בעומק רב עד התהום ואי אפשר להגיע שם ולבדוק, וקבר שעפר על גביו אפילו אלף אמה אינו חוצץ בפני הטומאה והיא בוקעת ועולה ומטמאה כל מה שכנגדה, ואם יש למעלה מן הקבר מקום חלול טפח על טפח בגובה טפח הוא מפסיק ואין הטומאה עוברת.
16) בתוספתא שם פרק ג הלכה ב: "עד שיהיו בני שמונה", ולא יותר מזה. ופירש בברטנורא הטעם, כדי שלא יראו קרי.
17) רחבות ויפסיקו בין התינוקות היושבים על גביהם ובין הטומאה הנמצאת במקומות שעליהם לעבור.
18) שחוצצות בפני הטומאה. 19) הדלתות נעשות אוהל, שהרי הן מאהילות על הנמצא תחתיהן. 20) נהר שוטף קרוב לירושלים. 21) בסוף הלכה זו כותב רבינו, שהתינוקות מקדשים, ולכאורה זה נוגד את דבריו לקמן בפרק ו הלכה ב: "הכול כשרים למלאות המים חוץ מחרש שוטה וקטן, והכול כשרים לקדש חוץ מחרש שוטה וקטן". בתוספות יום טוב עמד על סתירה זו במשנתנו וביאר מפני שכל ההזאה על הכהן העושה את הפרה היא מחמת חשש טומאה ומגזירת חכמים, לכן התירו מילוי וגם קידוש על ידי קטן. 22) עזרת נשים הסמוכה לחיל ששם שמור אפר הפרות.

ח. תִּינוֹק שֶׁטָּבַל לְמַלֹּאת וּלְהַזּוֹת - לֹא יְמַלֵּא בְּכֵלָיו
תִּינוֹק אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁטָּבַל. וְתִינוֹק שֶׁטָּבַל לְהַזּוֹת
עַל כֹּהֵן זֶה - אֵינוֹ מַזֶּה עַל כֹּהֵן אַחֵר, עַד שֶׁיִּטְבֹּל
לְשֵׁם מַעֲשֵׂה זֶה הַכֹּהֵן. וְכֵן כֵּלִים שֶׁטְּהֲרוּם לְחַטָּאת
זוֹ וּבְנֵי אָדָם שֶׁטְּהֲרוּם לְחַטָּאת זוֹ - לֹא יִתְעַסֵּק בָּהֶם
בְּפָרָה אַחֶרֶת עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ לִשְׁמָהּ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ
מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת בַּפָּרָה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר באי זה מקום שורפים הפרה וכיצד שורפים אותה, האזוב והארז ושני התולעת אם מעכבים זה את זה, לשלשה חלקים היו חולקים אפר הפרה ומי מתקדש בכל חלק, כמה פרות נעשו משנצטוו במצוה זו ומי עשאם.

א. אֵין שׂוֹרְפִין אֶת הַפָּרָה אֶלָּא חוּץ לְהַר הַבַּיִת[2],
שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל מִחוּץ לַמַّחֲנֶה. וּבְהַר
הַמִּשְׁחָה[3] הָיוּ שׂוֹרְפִין אוֹתָהּ. וְכֶבֶשׁ[4] הָיוּ עוֹשִׂין מֵהַר
הַבַּיִת לְהַר הַמִּשְׁחָה, וְתַחְתָּיו בָּנוּי כִּפִּין כִּפִּין[5], וְכִפָּה
עַל כָּל שְׁתֵּי כִּפִּין[6], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּי רַגְלֵי הַכִּפָּה עַל
גַּג[7] שְׁתֵּי כִּפִּין שֶׁתַּחְתֶּיהָ, כְּדֵי שֶׁתְּהֵיהָ תַּחַת הַכֹּל
חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם[8]. אַף מְקוֹם שְׂרֵפָתָהּ וּמְקוֹם
הַטְּבִילָה שֶׁהָיוּ בְּהַר הַמִּשְׁחָה - תַּחְתֵּיהֶן חָלוּל, מִפְּנֵי
קֶבֶר הַתְּהוֹם. וְהַפָّרָה וְהַשּׁוֹרֵף וְכָל הַמְסַעֲדִין
בִּשְׂרֵפָתָהּ יוֹצְאִין מֵהַר הַבַּיִת לְהַר הַמִּשְׁחָה עַל גַּבֵּי
כֶּבֶשׁ זֶה.

2) מפני שבהר הבית היה מקום שריפת קדשים שנפסלו (רבינו פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד), כתב כאן "חוץ להר הבית". כלומר, לא במקום השריפה שבהר הבית אלא במקום השריפה שמחוץ לחומת ירושלים (יומא סח, ב, וזבחים קה, ב). ורבינו עצמו מסיים כאן: ובהר המשחה (שהוא מחוץ לחומה) היו שורפים אותה (ובזה מסולקת תמיהת החזון־איש על רבינו, הלא פרה נשרפת חוץ לחומת ירושלים, ולמה כתב חוץ להר הבית?). 3) למזרח ירושלים. 4) כעין גשר. 5) קשתות. 6) שתי שורות עשו, אחת על גבי חבירתה, וכל כיפה עליונה עמדה על שתי כיפות של השורה התחתונה. 7) שלא כנגד הרגל.
8) כמבואר בפרק ב ה"ז גבי חצירות.

ב. כֵּיצַד[9] שׂוֹרְפִין אוֹתָהּ? זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ מַקְדִּימִין
בְּרַגְלֵיהֶן לְהַר הַמִּשְׁחָה. וּבֵית טְבִילָה הָיָה שָׁם. וְכֹהֵן
וְהַמְסַעֲדִין בִּשְׂרֵפָתָהּ וְהַפָّרָה יוֹצְאִין עַל הַכֶּבֶשׁ וּבָאִין
לְהַר הַמִּשְׁחָה. וּמְטַמְּאִין אֶת הַכֹּהֵן[10], וְסוֹמְכִין[11]
הַזְּקֵנִים אֶת יְדֵיהֶם עַל הַכֹּהֵן[12] וְאוֹמְרִים לוֹ: טְבֹל
אַחַת. וְאִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל, אוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי[13] כֹּהֵן
גָּדוֹל, טְבֹל אַחַת. יָרַד וְטָבַל, וְעָלָה וְנִסְתַּפֵּג. וְעֵצִים
מְסֻדָּרִים הָיוּ שָׁם: אֲרָזִים, אַלּוֹנִים וּבְרוֹשִׁים, וַעֲצֵי
תְּאֵנָה חֲלָקָה[14]. וְעוֹשִׂין מַעֲרָכָה כְּמִין מִגְדָּל[15],
וּמְפַתְּחִין בָּהּ חַלּוֹנוֹת[16], כְּדֵי שֶׁתְּהֵיהָ הָאוּר מְלַבֶּבֶת[17]
בָּהֶן. וּמַרְאֵה[18] הַמַּעֲרָכָה בְּמַעֲרָב. וְכוֹפְתִין אֶת הַפָّרָה
בְּחֶבֶל שֶׁל מָגָג[19], וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ עַל גַּבֵּי הַמַּעֲרָכָה,
רֹאשָׁהּ לְדָרוֹם וּפָנֶיהָ לְמַעֲרָב. הַכֹּהֵן עוֹמֵד בְּמִזְרָח
וּפָנָיו לְמַעֲרָב. שׁוֹחֵט בִּימִינוֹ וּמְקַבֵּל הַדָּם בִּשְׂמֹאלוֹ[20].
וּמַזֶּה בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן הַדָּם שֶׁבְּכַפּוֹ הַשְּׂמָאלִית
שֶׁבַע פְּעָמִים כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, עַל כָּל הַזָּאָה
טְבִילַת אֶצְבַּע בַּדָּם. וּשְׁיָרֵי הַדָּם שֶׁבָּאֶצְבַּע פְּסוּלִים
לְהַזָּיָה, לְפִיכָךְ עַל כָּל הַזָּאָה מְקַנֵּחַ אֶצְבָּעוֹ בְּגוּפָהּ שֶׁל
פָּרָה[21]. גָּמַר מִלְּהַזּוֹת, מְקַנֵּחַ אֶת יָדָיו[22] בְּגוּפָהּ שֶׁל
פָּרָה וְיוֹרֵד מִן הַמַּעֲרָכָה. וְהִצִּית אֶת הָאֵשׁ בְּעֵצִים
קְטַנִּים וְהִכְנִיסָן תַּחַת עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה וְהִתְחִיל הָאֵשׁ
בָּהּ, וְהַכֹּהֵן עוֹמֵד בְּרָחוֹק וּמְשַׁמֵּר לָהּ עַד שֶׁיֵּצֵת הָאוּר
בְּרִבָּהּ[23] וְתִקְרַע בִּטְנָהּ. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב,
אֵין פָּחוֹת מִטֶּפַח[24], וְצֶמֶר צָבוּעַ בְּתוֹלַעַת מִשְׁקַל
חֲמִשָּׁה סְלָעִים[25]. וְאוֹמֵר לָעוֹמְדִים שָׁם: עֵץ אֶרֶז זֶה?
עֵץ אֶרֶז זֶה? עֵץ אֶרֶז זֶה? אֵזוֹב זֶה? אֵזוֹב זֶה? אֵזוֹב
זֶה? שְׁנִי תּוֹלַעַת זֶה? שְׁנִי תּוֹלַעַת זֶה? שְׁנִי תּוֹלַעַת
זֶה? שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְהֵן אוֹמְרִין
לוֹ: הֵין! הֵין! הֵין! שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל אֶחָד
וְאֶחָד. וְכָל כָּךְ לָמָּה? לְפִי שֶׁמִּינֵי אֲרָזִים שִׁבְעָה הֵן,
וּמִינֵי אֵזוֹב אַרְבָּעָה, וְהַצָּבוּעַ אָדֹם - יֵשׁ שֶׁצּוֹבְעִין

1 אוֹתוֹ בְּפוּאָה, וְיֵשׁ שֶׁצּוֹבְעִין אוֹתוֹ בְּלַכָּא, וְיֵשׁ
2 שֶׁצּוֹבְעִין אוֹתוֹ בְּתוֹלַעַת. וְהַתּוֹלַעַת הִיא הַגַּרְגְּרִים
3 הָאֲדֻמִּים בְּיוֹתֵר הַדּוֹמִים לְגַרְעִינֵי הֶחָרוּבִים, וְהֵן כְּמוֹ
4 הָאוֹג, וְתוֹלַעַת כְּמוֹ יַתּוּשׁ יֵשׁ בְּכָל גַּרְגִּיר מֵהֶן.
5 וּלְפִיכָךְ מוֹדִיעַ לַכֹּל וּמְגַלֶּה לָהֶן שֶׁאִלּוּ הֵן הַמִּינִים
6 הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה. וְהָאֵזוֹב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא הָאֵזוֹב
7 שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בַּעֲלֵי בָתִּים וּמִתַּבְּלִין בּוֹ הַקְּדֵרוֹת.
8 הָאֵזוֹב וְהָאֶרֶז וְהַתּוֹלַעַת - שְׁלָשְׁתָּן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה.
9 וְכוֹרֵךְ הָאֵזוֹב עִם הָאֶרֶז בְּלָשׁוֹן שֶׁל שָׁנִי וּמַשְׁלִיךְ אֶל
10 תּוֹךְ בִּטְנָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה.
11 וְאֵינוֹ מַשְׁלִיךְ קֹדֶם שֶׁיֵּצֵת הָאוּר בְּרֻבָּהּ וְלֹא אַחַר
12 שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר[26], וְאִם הִשְׁלִיךְ - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל
13 תּוֹךְ שְׂרֵפַת - לֹא קֹדֶם שֶׁיֵּצֵת הָאוּר בְּרֻבָּהּ וְלֹא אַחַר
14 שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ שְׁלָשְׁתָּן כְּאַחַת בֵּין
15 שֶׁהִשְׁלִיךְ זֶה אַחַר זֶה, בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ לְתוֹךְ גּוּפָהּ אוֹ
16 לְתוֹךְ שְׂרֵפָתָהּ, בֵּין שֶׁנִּקְרְעָה מֵאֵלֶיהָ וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִיךְ
17 בֵּין שֶׁקְּרָעָהּ בְּיָדוֹ אוֹ בִּכְלִי - כְּשֵׁרָה[27].

9) הדינים האמורים בהלכה זו, מקורם במשניות פרה פ"ג, בתוספת פרטים אחדים שיתבארו לקמן. 10) ראה למעלה פ"ב הי"ד. 11) מבאר כיצד מטמאים את הכהן, כשלא היתה אפשרות לטמאו בשרץ. 12) והזקנים לא היו טהורים לפרה. 13) תואר לאדם רום המעלה. 14) שאין בה חורים או קשרים. 15) רחב למטה וצר למעלה. 16) מקומות פתוחים. 17) מתלהבת ומתחזקת. 18) החזית, הצד שמדליקים בו את האש. 19) מין גמי. 20) ביד ולא בכלי. בספרי חוקת פיסקה קכג, אמרו: מצוותה מצוות יד ולא מצוות רגל. 21) במשנתנו כתוב: גמר מלהזות, מקנח ידו בגופה של פרה. ומפרש אביי (בזבחים צג, ב) שבין הזאה להזאה מקנח אצבעו בשפת מזרק, וכשגמר מקנח ידו בגופה של פרה. ובכסף־משנה מתפלא למה נטה רבינו מדברי אביי. ולא ירדתי לעומק תירוצו. ובזרע אברהם מתרץ, שרבינו סובר כר' נתן בספרי פיסקא קכ"ג, שאינו מחלק בין גמר ובין לא גמר. 22) גם השמאלית שקיבל בה את הדם. [ב'שיטה מקובצת' מנחות ז, ב, מביא גירסא לפי כת"י עתיקים: "בפנים" במאי מקנח, פירוש, בקרבנות הנעשים בפנים, ואומר אביי: בשפת מזרק, והשאר נמחק. ונראה שגירסא זו היתה לעיני רבינו]. 23) כר' עקיבא, בספרי חוקת פיסקא קכד. 24) נדה כו, א. 25) ביומא מב, א, אמרו: משקל "עשרה זוז" [בתקופה העתיקה שימשו המטבעות משקלות]. ובהגהה כאן מסתמך על משנה תרומות פ"י מ"ח: "עשרה זוז ביהודה, שהם חמשה סלעים בגליל". אולם כבר הקדימו רבינו עצמו בפירושו למשנתנו. ולא נתבאר למה העדיף רבינו משקל גליל על משקל יהודה, שהסלע היה ארבעה זוזים. 26) תוספתא פרה פ"ג ה"ז. 27) תוספתא שם.

18 ג. נִגְמְרָה[28] שְׂרֵפָתָהּ - חוֹבְטִין אוֹתָהּ בְּמַקְלוֹת, הִיא
19 וְכָל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה שֶׁנִּשְׂרְפָה בָּהֶן, וְכוֹבְרִין אֶת הַכֹּל
20 בִּכְבָרוֹת. וְכָל שֶׁחוֹר שֶׁאִפְשָׁר שֶׁיִּכָּתֵשׁ וְיִהְיֶה אֵפֶר, בֵּין
21 מִבְּשָׂרָהּ בֵּין מִן הָעֵצִים - כּוֹתְשִׁין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה
22 אֵפֶר; וְשֶׁאֵין בּוֹ אֵפֶר - מַנִּיחִין אוֹתוֹ. וְכָל עֶצֶם שֶׁנִּשְׁאַר
23 מֵעֲצָמֶיהָ בְּלֹא שְׂרֵפָה - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ הָיָה נִכְתָּשׁ.

28) כל הלכה זו מקורה במשנה פ"ג, יא.

24 ד. אֵין מַכְנִיסִין כְּלוּם מֵאֶפְרָהּ לְהַנִּיחוֹ בָּעֲזָרָה,
25 שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים[29] הָיוּ
26 חוֹלְקִין אֶת כָּל אֶפְרָהּ: אֶחָד נִתָּן בַּחֵיל[30], וְאֶחָד בְּהַר
27 הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד מִתְחַלֵּק לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת. זֶה
28 שֶׁמִּתְחַלֵּק[31] לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת - הָיוּ הַכֹּהֲנִים מְקַדְּשִׁין
29 מִמֶּנּוּ. וְזֶה שֶׁנִּתַּן בְּהַר הַמִּשְׁחָה - הָיוּ יִשְׂרָאֵל מַזִּין
30 מִמֶּנּוּ. וְזֶה שֶׁנִּתַּן בַּחֵיל הָיָה מוּכָן וּמְצֻנָּע; שֶׁנֶּאֱמַר:
31 וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת - מְלַמֵּד
32 שֶׁמְּצֻנִּיעִין מִמֶּנּוּ. וְכֵן הָיוּ מַצְנִיעִין מֵאֵפֶר כָּל פָּרָה
33 וּפָרָה שֶׁשּׂוֹרְפִין בַּחֵיל. וְתֵשַׁע פָּרוֹת[32] אֲדֻמּוֹת נַעֲשׂוּ
34 מִשֶּׁנִּצְטַוּוּ בְּמִצְוָה זוֹ עַד שֶׁחָרַב הַבַּיִת בַּשְּׁנִיָּה.
35 רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שְׁנִיָּה עָשָׂה עֶזְרָא, וְשֶׁבַע
36 מֵעֶזְרָא עַד חֻרְבַּן הַבַּיִת. וְהָעֲשִׂירִית יַעֲשֶׂה הַמֶּלֶךְ
37 הַמָּשִׁיחַ, מְהֵרָה יִגָּלֶה. אָמֵן, כֵּן יְהִי רָצוֹן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וזה שנתן בחיל היה מוכן ומוצנע, שנאמר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת".

וההוראה מזה לעבודת ה': יהודי יכול להיות שקוע בעסקנות ציבורית ובהשפעה על יהודי אחר, ולשכוח מענייניו הרוחניים בעצמו, ועל־כך באה ההוראה שגם כאשר "מטהרים" יהודי אחר, צריך לזכור ולהשמר שלא יהיה עניין של טומאת מת בו עצמו שבגללו יצטרך להגיע לאפר פרה אדומה.

(על־פי לקו"ש חלק ד' עמוד 1060)

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ותשע פרות אדמות נעשו משנצטוו במצוה זו... והעשירית עושה המלך המשיח, מהרה יגלה".

וצריך להבין מדוע מציין הרמב"ם למספר הפרות שנעשו במשך כל הדורות, ומדוע ציין גם לפרה העשירית שיעשה מלך המשיח כמובדלת מכל העניינים והקרבנות של "הנשיא" שבנבואת יחזקאל, והדגיש שיעשנה מלך המשיח. ויש לומר הביאור בזה: על המילים "ויקחו אליך פרה גו'" (שנאמרו למשה דווקא), אמרו חז"ל "שכל הפרות בטילות, ושלך קיימת". ועוד אמרו "לך אני מגלה טעם פרה", "אמר הקב"ה תבוא פרה ותכפר על חטא העגל", וביארו המפרשים את השייכות בין חטא העגל לטהרה מטומאת מת, שלולא חטא העגל לא היתה מיתה אצל בני ישראל כי היתה "חירות ממלאך המות", שהרי במתן תורה פסקה זוהמתן (מחטא עץ הדעת – גורם המיתה) וחזרה על־ידי חטא העגל.

עפ"ז תובן השייכות של פרה אדומה למשה רבינו, כי יסוד הטהרה של פרה אדומה אינו רק ביטול הטומאה בפועל אלא גם ביטול סיבת הטומאה מעיקרא, היינו ענין המיתה, ולזה צריך את הכח של משה רבינו – הנצחיות - שהרי מעשי משה נצחיים "לא מת משה.... מה להלן עומד ומשמש, אף כאן כו'". ולכן הטהרה של כל פרה ופרה צריכה לכח הטהרה שבפרה שעשה משה רבינו.

ובזה יובן גם מה שמרמז הרמב"ם בכתבו על הפרה העשירית, ששלימות הטהרה על־ידי פרה אדומה בכלל תהיה רק בפרה שתיעשה בידי מלך המשיח, שאין כפרה גמורה לחטא העגל עד לעתיד־לבוא.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ג עמוד 128)

29) שם. 30) כל שטח המקדש היה מוקף חומה (חומת הר הבית), לפנים מן החומה היתה גדר מעשה רשת ונקראת סורג, ושטח שלפנים מהסורג בצד מזרח של המקדש ברוחב עשר אמות נקרא "חיל". 31) תוספתא שם. 32) כחכמים במשנה שם פ"ג ו.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר אם שוחטים ב' פרות אדומות כאחת, ואם לא רצתה לצאת אם מוציאים אחרת עמה, פרה שנשחטה שלא לשמה או על מנת לאכול מבשרה או מקבל דמה בכלי, אם היזו (שבעה) כהנים כאחת או שלא כיוון כנגד ההיכל או חיסר אחת מהמתנות כו', הוציא הדם חוץ ממערכתה או היזה בלילה, ואם שחטה חוץ ממקום שריפתה, שרפה חוץ למערכתה או הפשיטה ואחר־כך שרף ואם חסר או פקע ממנה, אם נפסלת בלינה, ואם שרפה שלא בקידוש ידים ורגלים, והיכן מקדש, שרפה שלא בעצים, ואם מרבה לה עצים.

1 **א. אֵין שׁוֹחֲטִין[2] שְׁתֵּי פָּרוֹת אֲדֻמּוֹת כְּאַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **וְשָׁחַט אֹתָהּ.**

2) 'ספרי' חוקת קכג.

3 **ב. לֹא רָצְתָה[3] פָּרָה לָצֵאת - אֵין מוֹצִיאִין עִמָּהּ**
4 **שְׁחֹרָה[4], שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: שְׁחֹרָה שָׁחֲטוּ; וְלֹא אֲדֻמָּה,**
5 **שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: שְׁתַּיִם שָׁחֲטוּ.**

3) פרה, פ"ג מ"ז. 4) כשפרה מתעקשת ואינה רוצה לצאת, לוקחים פרה אחרת הנשמעת למוליכה, ועמה הולכת גם המסרבת.

6 **ג. פָּרָה[5] שֶׁנִּשְׁחֲטָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[6], אוֹ שֶׁקִּבֵּל[7] אוֹ**
7 **שֶׁהִזָּה[8] שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אוֹ לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[9], אוֹ**
8 **שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְלִשְׁמָהּ, אוֹ שֶׁנַּעֲשֵׂית שֶׁלֹּא בְּכֹהֵן אוֹ**
9 **בִּמְחֻסַּר בְּגָדִים[10], אוֹ שֶׁעֲשָׂאָהּ בִּבְגָדֵי זָהָב[11] אוֹ בִּבְגָדֵי**
10 **חֹל - פְּסוּלָה[12]. שְׁחָטָהּ עַל מְנָת לֶאֱכֹל מִבְּשָׂרָהּ אוֹ**
11 **לִשְׁתּוֹת מִדָּמָהּ - כְּשֵׁרָה[13], לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ רֵיחַ**
12 **נִיחוֹחַ[14].**

5) שם פ"ד ה"א. 6) בשעת שחיטה אמר שהוא שוחטה לשם אחד הקרבנות, כגון עולה או חטאת. 7) דמה. 8) ראה פ"ג ה"ב. 9) כגון לשם פרה אדומה ולשם עולה. 10) שלא לבש כל ארבעת הבגדים. 11) של כהן גדול. 12) שלא לשמה פסולה, מפני שנקראה חטאת, שנאמר (במדבר יט, יט): "חטאת היא" וחטאת פסולה שלא לשמה. ומחוסר בגדים, בגדי זהב ובגדי חול, למדנו גם כן ב'ספרי' שם פיסקה קכד מפסוק זה, אולם רבינו בפירושו למשנה כותב שכל זה למדנו ב'גזירה־שוה' מעבודת יום הכיפורים. 13) שם מ"ג. ויש גורסים שם "פסולה". 14) כלומר, שדמה ובשרה אינם קרבים לגבי מזבח. (תמהו רבים, שהרי גם בקרבנות שנאמר בהם "ריח ניחוח" אין מחשבה כזו פוסלת לדעת חכמים – שהלכה כמותם – במשנה זבחים לה, א. ונראה שרבינו מוסיף נימוק זה שכוחו יפה גם לפי דעת רבי אליעזר במשנה שם, שמחשבה כזו פוסלת בקרבנות).

13 **ד. קִבֵּל דָּמָהּ בִּכְלִי - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח אֶלְעָזָר**
14 **הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ - מִצְוָתָהּ מִצְוַת יָד וְלֹא מִצְוַת**
15 **כְּלִי[15].**

15) 'ספרי' שם, פיסקה קכג.

16 **ה. הִזָּה בִּכְלִי[16] אַחַת מֵהֶן - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה.**
17 **הִזָּה אַחַת מֵהֶן בִּשְׂמֹאלוֹ - פְּסוּלָה. הִזּוּ שִׁבְעָה**
18 **כֹּהֲנִים[17] הַזָּיָתָן כְּאֶחָד[18] - הַזָּיָתָן פְּסוּלָה; זֶה אַחַר זֶה**
19 **- כְּשֵׁרָה[19]. הִזָּה וְלֹא כִּוֵּן כְּנֶגֶד הַהֵיכָל - פְּסוּלָה[20];**
20 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד - עַד שֶׁיְּכַוֵּן כְּנֶגֶד**
21 **הַהֵיכָל וְיִהְיֶה רוֹאֵהוּ[21]. וְכֵן אִם שְׁחָטָהּ אוֹ שְׂרָפָהּ**
22 **שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַהֵיכָל - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ**
23 **לְפָנָיו[22].**

16) תוספתא, שם פ"ד ה"א. 17) כל אחד הזה הזאה אחת. 18) בבת אחת. 19) שם. 20) פרה פ"ד מ"ב. 21) הכהן יראה את ההיכל בשעה שהוא מזה. 22) לא נתבאר כיצד נלמד ממקרא זה שצריך לשחוט ולשרוף כנגד ההיכל (בגמרא זבחים קיג, א - למדו דינים אלה מהיקש מן הזאה).

24 **ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[23] שֶׁהִזָּה אוֹ שָׂרַף אוֹ שָׁחַט**
25 **כְּנֶגֶד הַדָּרוֹם אוֹ כְּנֶגֶד צָפוֹן אוֹ שֶׁהָיָה אֲחוֹרָיו**
26 **לַמִּקְדָּשׁ; אֲבָל אִם עָמַד בֵּין מִזְרָח וּמַעֲרָב וּפָנָיו כְּנֶגֶד**
27 **הַהֵיכָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כִּוֵּן כְּנֶגֶד [הַהֵיכָל] בְּדִקְדּוּק**
28 **- כְּשֵׁרָה[24].**

23) שלא כנגד ההיכל, פסולה. 24) כרבא, מנחות כח, א - בפירושה של הברייתא, וכן מתפרשת לדעתו גם משנתנו (פ"ד, ג).

29 **ז. חִסֵּר[25] אַחַת מִן הַמַּתָּנוֹת - פְּסוּלָה. טָבַל שְׁתַּיִם**
30 **וְהִזָּה אַחַת - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. טָבַל אַחַת וְהִזָּה שְׁתַּיִם,**
31 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חִשֵּׁב הַזָּאָה שְׁנִיָּה אֶלָּא טָבַל וְהִזָּה**
32 **אַחֶרֶת - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[26]. כֵּיצַד? טָבַל אֶצְבָּעוֹ טְבִילָה**
33 **שִׁשִּׁית וְהִזָּה שִׁשִּׁית וּשְׁבִיעִית[27], אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר**

וְטָבַל אֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה שְׁבִיעִית - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה. הִזָּה מִטְּבִילָה שְׁבִיעִית [שְׁבִיעִית] וּשְׁמִינִית, אֲפִלּוּ חָזַר וְטָבַל טְבִילָה שְׁמִינִית וְהִזָּה שְׁמִינִית - כְּשֵׁרָה; שֶׁכֹּל שֶׁמּוֹסִיף עַל הַשֶּׁבַע אֵינוֹ כְּלוּם. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה זֶה שֶׁהוֹסִיף כֹּהֵן אַחֵר; אֲבָל הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף אוֹתָהּ אִם הוֹסִיף - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ בִּשְׁעַת שְׂרֵפָתָהּ.

25) משנה, מנחות כז, א: "שבע הזאות שבפרה מעכבות זו את זו". ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכד, למדו מן הכתוב (במדבר יט, י) "חטאת היא" שאם שינה אחד מכל מעשיה, פסולה. ובגמרא שם מנמק רבא, משום שכתוב בפרה (שם): "חוקת עולם", וכל מקום שנאמר בו לשון חוקה – מעכב. 26) תוספתא, פרה פ"ד, ה"א. ב'קרית ספר' להמבי"ט מנמק, מפני שהתורה קבעה טבילה אחת לכל הזאה ולא שתי טבילות. ודעתו, שבכל הדינים האמורים כאן נפסלה הפרה ולא אותה ההזאה בלבד, והטעם מפני שעשה פעולה שלא לצורך הזאה כשירה. 27) במשנה, שם: "הזה מששית שביעית". ומפרש רבינו, מטבילה ששית הזה גם את השביעית בלי טבילת אצבע בינתיים, והתורה אמרה טבילה לכל הזאה. כל שינוי במעשה פרה מעכב (פוסל אפילו בדיעבד). ראה למעלה הערה כד. במשנתנו מפרש רבינו: ואף־על־פי שהוא שב אחר זה וטבל טבילה שביעית, והזה ממנה הזאה שביעית, הנה זה לא יספיק לפי שהוא כבר פסלה.

ח. הוֹצִיא[28] אֶת הַדָּם חוּץ מִמַּעֲרַכְתָּהּ וְהִזָּה[29] - פְּסוּלָה[30].

28) תוספתא, שם פ"ג ה"ו. 29) חוץ למערכתה. 30) הפרה נפסלה. ולכתחילה לא יחזיר את הדם לשטח מערכתה על מנת להזות, אבל אם החזיר את הדם למערכתה והזה – כשירה. (בתוספתא זו ישנן כמה גירסאות, וקשה לקבוע את גירסת רבינו).

ט. הִזָּה[31] מִדָּמָהּ בַּלַּיְלָה, אֲפִלּוּ הִזָּה שֵׁשׁ הַזָּיוֹת בַּיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה - פְּסוּלָה[32].

31) תוספתא, שם פ"ד ה"א. 32) כמו בקרבנות, שהתורה קראה לפרה 'חטאת' (במדבר, שם).

י. שְׂחָטָהּ[33] חוּץ מִמְּקוֹם שְׂרֵפָתָהּ, אֲפִלּוּ שְׁחָטָהּ לִפְנִים מִן הַחוֹמָה[34] - פְּסוּלָה.

33) זבחים קיב, א. 34) חומת ירושלים. בגמרא שם קיג, א - אמרו, שאפשר להעלות על הדעת, שאם הקריב את הפרה למקום מקודש יותר – היא כשירה.

יא. שְׂרָפָהּ[35] חוּץ מִמַּעֲרַכְתָּהּ שֶׁנִּשְׁחֲטָה עָלֶיהָ, אוֹ שֶׁחִלְּקָהּ לִשְׁנַיִם וּשְׂרָפָהּ בִּשְׁתֵּי מַעֲרָכוֹת, אוֹ שֶׁשָּׂרַף שְׁתַּיִם בְּמַעֲרַכְתָּהּ אַחַת - פְּסוּלָה[36]. וְאִם אַחַר שֶׁנַּעֲשֵׂית אֶפֶר מֵבִיא אַחֶרֶת - שׁוֹרֵף עַל גַּבָּהּ[37] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

35) פרה פ"ד מ"ב. שם שנינו: "שרפה חוץ מגיתה". ודעת רבינו שגת ומערכה היינו הך (כסף־משנה), ובפירושו למשנה זבחים קיב, א - מפרש: "עצים מסודרים כעין גת במקום ששוחטים אותה בהר המשחה". ונראה שמדובר כששרפה שלא כנגד פתח ההיכל, ופסק כרבי יוחנן (שם קיג, א). וכן פירש הברטנורא במשנתנו. (ויש מפרשים, שאפילו נגד פתח ההיכל – פסולה, מפני שצריך לשורפה במקום שחיטתה. על דעתם יתפרש שינוי לשון רבינו מלשון המשנה שבא להשמיענו ש"חוץ מגיתה" שאמרו, הוא לאו דווקא, אלא אפילו חוץ ממערכתה – פסולה). 36) כמו בשחיטה, למעלה ה"א, מפני שנאמר "אותה" ודרשו: אותה – לבדה. 37) על גבי הראשונה. תוספתא, שם פ"ד ה"ה.

יב. הִכְשִׁיטָהּ וְנִתְּחָהּ[38] וְאַחַר כָּךְ שָׂרַף כֻּלָּהּ - כְּשֵׁרָה[39]; וְאִם חִסֵּר מִמֶּנָּה כְּלוּם, אֲפִלּוּ מִפִּרְשָׁהּ[40] - פְּסוּלָה[41]. פָּקַע[42] מֵעוֹרָהּ אוֹ מִבְּשָׂרָהּ, אֲפִלּוּ מִשְּׂעָרָהּ, כְּזַיִת - יַחֲזִיר[43]; וְאִם לֹא הֶחֱזִיר - פְּסוּלָה. פָּקַע חוּץ לְמַעֲרַכְתָּהּ - מַרְבֶּה עָלָיו וְשׁוֹרְפוֹ בִּמְקוֹמוֹ. פָּקַע מִקַּרְנֶיהָ, מִטְּלָפֶיהָ אוֹ מִפִּרְשָׁהּ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר[44].

38) שם מ"ג. 39) לכתחילה צריך לשרפה כשהיא שלימה (חולין יא, א) אבל בדיעבד לא נפסלה אם נותחה לפני שריפתה. 40) האוכל המעוכל שבמעיה. 41) כתוב בתורה (שם יט, ה): "את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרוף". 42) תוספתא, פרה פ"ג ה"ז. 43) בתוספתא שנינו: "פקע מעורה משערה ומבשרה חוץ לגיתה יחזיר, ואם לא החזיר פסול, חוץ ממערכתה הרי זה מרבה עליו ושורפו במקומו". כאן על־כרחנו עלינו לפרש שגת היא חפירה בקרקע, ובה מסדרים מערכת עצים לשרוף עליה את הפרה, והמערכה אינה ממלאה את כל החפירה. ואם פקע ונפל חוץ לגת צריך להחזיר ואם לא החזיר פסול, אבל אם פקע ונפל בתוך הגת רחוק מן המערכה מרבה עצים ומרחיב את המערכה עד מקומו ושורפו במקום שנפל. וכן יש להבין גם דברי רבינו כאן. 44) תוספתא, שם.

יג. הַפָּרָה[45] אֵינָהּ נִפְסֶלֶת בְּלִינָה. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁחֲטָה הַיּוֹם וְהִזָּה דָמָהּ כְּהִלְכָתוֹ וְנִשְׂרְפָה לְמָחָר - כְּשֵׁרָה.

45) תוספתא, שם פ"ד ה"א.

יד. שְׂרָפָהּ[46] אוֹנֵן[47] אוֹ מְחֻסַּר כִּפֻּרָה[48] - כְּשֵׁרָה[49].

46) זבחים יז, ב. 47) אבל ביום מיתת קרוביו (רבינו בפ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ט). ויש אומרים שלפני הקבורה בלבד נקרא אונן. בפ"ב מהל' אבל ה"א, מונה רבינו את הקרובים שאוננים על מיתתם. 48) מצורע, זב וזבה ויולדת מביאים קרבנות אחרי שטבלו והעריב שמשם, ולפני הקרבתם נקראים "מחוסרי כיפורים", 49) ואף־על־פי שהם פסולים בקרבנות, והתורה קראה לפרה – חטאת. והטעם, לפי שאמרה תורה טבול יום כשר בפרה (למעלה פ"א הי"ג) יש ללמוד מזה קל־וחומר להכשיר אונן ומחוסר כיפורים, שטומאתם קלה מטומאת טבול־יום ('תוספות' שם ד"ה שרפה).

טו. שְׂרָפָהּ[50] שֶׁלֹּא בְּקִדּוּשׁ[51] יָדַיִם וְרַגְלַיִם - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ כְּעֵין עֲבוֹדָה[52]. וְהֵיכָן מְקַדֵּשׁ[53] יָדָיו

וְרַגְלָיו? בִּכְלִי שָׁרֵת[54] בִּפְנִים[55]. וְאִם קִדֵּשׁ בַּחוּץ
וּמִכְּלִי חֹל, אֲפִלּוּ בִּמְקִידָה[56] שֶׁל חֶרֶס - כָּשֵׁר, הוֹאִיל
וְכָל מַעֲשֶׂיהָ בַּחוּץ. וְכֵן כְּשֶׁמַּטְבִּילִין אֶת הַכֹּהֵן
הַשּׁוֹרֵף אַחַר שֶׁמְּטַמְּאִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[57] - אֵינוֹ
צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ[58], הוֹאִיל וְכָל מַעֲשֶׂיהָ בִּטְבוּלֵי
יוֹם[59].

50) פרה פ"ד מ"א. 51) כהן מחויב לרחוץ ידיו ורגליו לפני שהוא מתחיל בעבודה, ורחיצה זו נקראת "קידוש". 52) עבודת קרבנות. 53) זבחים ב, ב. 54) כלי שנתקדש לצרכי המקדש. 55) בעזרה. 56) כוס קטנה. (בסוף מס' שבת, מפרש רבינו: לוח קטן. מובן שכאן אין לפרש כך). 57) למעלה פ"ג ה"ב. 58) כהן שנטמא וטבל, צריך לקדש. 59) שם כ, א.

טז. שְׂרָפָהּ[60] שֶׁלֹּא בְּעֵצִים[61] אוֹ בְּכָל עֵצִים[62], אֲפִלּוּ
בְּקַשׁ אוֹ בִּגְבָבָא[63] - כְּשֵׁרָה. וּמִצְוָתָהּ[64] שֶׁלֹּא יְמַעֵט
לָהּ עֵצִים מִן הָרָאוּי לָהּ, אֲבָל מַרְבֶּה הוּא לָהּ חֲבִילֵי
אֵזוֹב[65] וְאֵזוֹב יָוָן בִּזְמַן שְׂרֵפָה כְּדֵי לְהַרְבּוֹת אֶת
הָאֵפֶר. וְיֵשׁ לוֹ[66] לְהַרְבּוֹת עֵצִים בִּשְׂרֵפָתָהּ עַד
שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר; אֲבָל מִשֶּׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר, אִם הוֹסִיף בָּהּ
אֲפִלּוּ עֵץ אֶחָד - הֲרֵי זֶה כִּמְעָרֵב אֵפֶר מִקְלָה[67] בְּאֵפֶר
הַפָּרָה.

60) פרה פ"ד מ"ג. 61) אלא הצית את גוף הפרה. 62) בכל עצים שהם, אפילו לא מסוגים שנמנו למעלה (פ"ג ה"ב). 63) בהל' שבת תחילת פ"ג, מפרש רבינו: "זבל שדות", ונראה שהתכוון למה שנשאר בקרקע אחר קצירת התבואה. 64) שם מ"ד. 65) בתוספתא, פרה פ"ד ה"ו: "לעולם מרבה לה עצים. אמר רבי יהודה, אף כשהיו מרבין לה לא היו מרבין אלא חבילי אזוב מפני שאפרו יפה ומרובה". ודעת רבינו שרבי יהודה אינו חולק על תנא־קמא אלא מפרש דבריו, ולפיכך פסק כמותו (כסף־משנה). 66) כלומר, מותר לו עד שתיעשה אפר. 67) אפר מעצים שנשרפו לצרכי חולין.

יז. כָּל מַעֲשֵׂה הַפָּרָה[68] מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף אֵינוֹ אֶלָּא
בַּיּוֹם, וּבִזְכָרִי כְּהֻנָּה[69], וְהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ[70], עַד
שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. אֲבָל מִשֶּׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר[71], אִם כִּנֵּס
אֶפְרָהּ בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁכִּנְסָתוּ אִשָּׁה אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה
אַחֶרֶת בִּשְׁעַת כְּנִיסָתוֹ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[72]. וּמִנַּיִן
שֶׁאֵסִיפַת הָאֵפֶר בְּכָל אָדָם[73] מִיִּשְׂרָאֵל חוּץ מֵחֵרֵשׁ
שׁוֹטֶה וְקָטָן[74]? שֶׁנֶּאֱמַר[75]: וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר.
מִכְּלָל[76] שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה כֹּהֵן. וּכְאִלּוּ אָמַר: אָדָם[77]
טָהוֹר, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה. וּמִנַּיִן שֶׁהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת
בָּהּ?[78] שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ[79]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְלַמֵּד, שֶׁאִם נִתְעַסֵּק
בְּדָבָר אַחֵר בִּשְׁעַת שְׁחִיטָתָהּ - פְּסָלָהּ. וְנֶאֱמַר:
וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו - שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו בָּהּ. לְלַמֵּד,
שֶׁהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ מִשְּׁעַת שְׁחִיטָה עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה
אֵפֶר. וְכָל הָעוֹסֵק בִּשְׂרֵפָתָהּ וְעָשָׂה מְלָאכָה אַחֶרֶת
- פְּסָלָהּ, עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר.

68) שם פ"ד מ"ד. 69) משמע שגם שחיטה טעונה כהן, אולם בפ"א מהל' פסולי המוקדשין פסק בפירוש שכשירה בזר. ראה סוף הלכה זו. 70) אם המתעסק בה עשה אז איזו מלאכה שהיא אינה לצורך שריפתה – הפרה פסולה. 71) תוספתא, שם פ"ד ה"ו. 72) במסכת יומא מב, ב. ומג, א - דרשו זה מהמקרא. 73) בין איש ובין אשה. 74) התורה אמרה "והניח", ודרשו חכמים (שם מג, א) מי שיש בו דעה להניח, ואלה אין בהן דעת. 75) נימוק להכשיר בכל אדם. 76) מזה שאמר "איש" ולא "כהן", יוצא ברור שגם זר (לא כהן) כשר. 77) שאם עשה מלאכה אחרת בשעה שהיה עוסק במעשה פרה – נפסלה. 78) כלומר, המילה איש אינה מוציאה את האשה, ופירושה – אדם. בגמרא שם אמרו: "איש" להכשיר את הזר, "טהור" להכשיר את האשה. פירוש: כתוב בתורה (במדבר יט, ט) "ואסף איש טהור את אפר הפרה", המילה "איש" מלמדת שאיסוף אינו צריך כהן, והמילה "טהור" שהיא מיותרת, שהרי נאמר בה (שם, יט) "חטאת היא" וטמא פסול למעשה חטאת, באה ללמד שעל טהרה בלבד הקפידה תורה, אבל לא על המין. 79) שם מב, א - נאמרה דרשה זו לדעת רב, ששחיטת פרה צריכה כהן, אבל לדעת שמואל למדו ממקרא זה ששחיטתה כשירה בזר, ופסול מלאכה נלמד מהכתוב (שם, ה) ושרף את הפרה לעיניו. ותמוה הדבר, שהרי רבינו פסק בפ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, ששחיטת פרה כשרה בזר, וכיצד למד ממקרא זה פסול מלאכה? (ונראה לומר בדעת רבינו, שאפשר לדרוש שתי הדרשות מהפסוק הזה, ולפיכך דקדק רבינו והביא כאן רק את קטע הפסוק "ושחט אותה", שממנו לומדים פסול מלאכה, ומן "לפניו" למדנו, שזר שוחט ואלעזר רואה, כשמואל. נראית לו לרבינו סברת רב, שצריכים לימוד מיוחד להיסח הדעת (פסול מלאכה) בשחיטה וכן גם בשריפה, אבל להלכה פסק כשמואל ששחיטה בזר כשירה, ואין בכך כל סתירה. עי' בגמרא שם).

יח. שָׁחַט[80] אֶת הַפָּרָה וְנִשְׁחֲטָה בְּהֵמָה אַחֶרֶת עִמָּהּ[81]
אוֹ נֶחְתְּכָה דְּלַעַת עִמָּהּ - כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְכַּוֵּן[82]
לִמְלָאכָה; אַף עַל פִּי שֶׁהַבְּהֵמָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה עִמָּהּ
כְּשֵׁרָה לַאֲכִילָה[83], שֶׁאֵין שְׁחִיטַת הַחֻלִּין צְרִיכָה כַּוָּנָה.
אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לַחְתֹּךְ הַדְּלַעַת[84] וְנֶחְתְּכָה בִּשְׁעַת
שְׁחִיטָה - פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה עִמָּהּ מְלָאכָה.

80) חולין לב, א. 81) שלא בכוונה, כגון ששחט בסכין ארוכה. 82) עשיית מלאכה פוסלת מפני שמסיח דעתו מן הפרה, ומובן שמלאכה בלי כוונה אין בה היסח הדעת. 83) לפי הגירסה שלפנינו בדברי רבא שם, תלויים שני הדינים זה בזה, אם שחיטת בהמת חולין אינה צריכה כוונה – הפרה פסולה, מהדרשה "ושחט אותה" ולא אותה ואת חבירתה, ואם שחיטת בהמת החולין פסולה – הפרה כשירה, ומתפלא ה'כסף משנה' על רבינו כאן שמכשיר שתיהן (פתגם תלמודי אומר: "מזכי שטרא לבי תרי"), ולא

מצא דרך אחרת אלא לשנות את הגירסא בדברי רבא. עיי"ש. 84) וכל־שכן אם נתכוון לשחוט בהמה אחרת.

יום שלישי ל' שבט ה'תש"פ

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שכל העוסקים בפרה מתחלה ועד סוף מטמאים בגדים, אם אחר שיפרוש ממטמאיו מטמא בגדים, והפרה עצמה אם מטמאה, המתעסק בה אחר שהכניסו אפרה, כל הנשרפים מטמאים עד שייעשו אפר, ובאיזה מקום הוא שורף, מאימתי מטמאים בגדים הנושאים פרים ושעירים הנשרפים.

1 **א. כָּל הָעוֹסְקִין בַּפָּרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף מְטַמְּאִין**
2 **בְּגָדִים כָּל זְמַן עֲשִׂיָּתָן. שֶׁנֶּאֱמַר בַּשּׁוֹחֵט וּמַשְׁלִיךְ עֵץ**
3 **אֶרֶז: וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ; וְנֶאֱמַר בַּשּׂוֹרֵף:**
4 **וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו; וְנֶאֱמַר: וְכִבֵּס הָאֹסֵף אֶת**
5 **אֵפֶר הַפָּרָה. מְלַמֵּד, שֶׁכָּל הָעוֹסְקִין בָּהּ מִתְּחִלָּה וְעַד**
6 **סוֹף מְטַמְּאִים בְּגָדִים וּטְעוּנִין טְבִילָה וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ**
7 **דִּין תּוֹרָה. אֲבָל הַמְשַׁמְּרָהּ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָהּ מְטַמֵּא**
8 **בְּגָדִים מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָזִיז בָּהּ אֵיבָר[2].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף מטמאין בגדים כל זמן עשייתן.... וטעונין טבילה והערב שמש דין תורה".

וצריך להבין בדברי חז"ל בדברי אומות העולם שמונין את ישראל על מצוה זו: איך יתכן שפרה אדומה תטהר את הטמאין ותטמא את הטהורים. והביאור בזה על־פי הסיפור הידוע שהיה אצל אדמו"ר האמצעי שמסקנתו שכדי לתת לאדם את התיקון וסדר התשובה הראויים לו, צריך למצוא בעצמו עניין דומה בדקות דדקות. ועוד, גם מצבו של הזולת צריך שיהיה נוגע לו, כידוע פתגם אדמו"ר הריי"ץ על הפסוק מהמגילה "ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו", שצריך להרגיש כאילו העניין של חברו קרה לו עצמו.

כך גם בטהרת פרה אדומה, צריך המטהר שתהיה לו שייכות מסוימת למצב של היפך הטהרה, כדי שיוכל לטהר את חברו.

(על־פי 'יין מלכות' ספר טהרה סימן ז)

2) לצורך שריפתה ודינו יהיה כעסוק בפרה.

9 **ב. כָּל מָקוֹם[3] שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה בְּטֻמְאוֹת 'יְכַבֵּס בְּגָדָיו'**
10 **- לֹא בָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁהַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו בִּלְבַד הֵם**
11 **טְמֵאִים; אֶלָּא לְלַמֵּד, שֶׁכָּל בֶּגֶד אוֹ כְּלִי שֶׁיִּגַּע בּוֹ**
12 **הַטָּמֵא הַזֶּה בִּשְׁעַת חִבּוּרוֹ בִּמְמַאֲיוֹ - הֲרֵי הֵן**
13 **טְמֵאִים. אֲבָל אַחַר שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמְּטַמְּאָיו אֵינוֹ מְטַמֵּא**
14 **בְּגָדִים. כֵּיצַד? הַנּוֹשֵׂא אֶת הַנִּבְלָה - אֶחָד בֶּגֶד שֶׁעָלָיו**
15 **אוֹ כְּלִי שֶׁיִּגַּע בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁהוּא נוֹשְׂאָהּ הֲרֵי הֵן**
16 **טְמֵאִין, וַהֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֵן זֶה הַנּוֹשֵׂא הֲרֵי**
17 **הוּא רִאשׁוֹן. פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו וְהִשְׁלִיךְ אֶת הַנְּבֵלָה -**
18 **הֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן כְּמוֹת שֶׁהָיָה, וְאִם יִגַּע בִּכְלִי אוֹ בֶּגֶד**
19 **- אֵינוֹ מְטַמֵּא אוֹתוֹ, שֶׁאֵין וְלַד טֻמְאָה מְטַמֵּא כֵּלִים,**
20 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּנְבֵלָה.**
21 **וְכֵן כָּל הָעוֹסְקִין בַּפָּרָה, אִם נָגַע בְּבֶגֶד אוֹ בִּכְלִי בִּשְׁעַת**
22 **שְׁחִיטָה אוֹ בִּשְׁעַת שְׂרֵפָה - הֲרֵי הֵן טְמֵאִין. אֲבָל אַחַר**
23 **שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמַּעֲשֵׂיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא טָבַל, אִם**
24 **נָגַע בִּכְלִי - אֵינוֹ מְטַמְּאוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְלַד הַטֻּמְאָה[4].**
25 **וְהַפָּרָה עַצְמָהּ אֵינָהּ מְטַמְּאָה לֹא אָדָם וְלֹא כֵּלִים[5]**
26 **שֶׁנָּגְעוּ בּוֹ, אֶלָּא הַמִּתְעַסֵּק בָּהּ בִּלְבַד הוּא הַטָּמֵא**
27 **וְטָעוּן טְבִילָה וּמְטַמֵּא בְּגָדִים כָּל זְמַן שֶׁעוֹסֵק בָּהּ.**

3) תורת כהנים שמיני פרק ו פרשתא ו: "מנין לעשות שאר כלים כבגדים? תלמוד לומר וטמא". 4) ראשון לטומאה. אדם וכלים הנוגעים באב הטומאה נעשים ולד הטומאה. 5) והוא הדין שאינה מטמאה אוכלים, אלא שכאן המדובר בטומאת אדם וכלים בלבד וסמך על דבריו בהלכה ז.

28 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּשְׂרֶפֶת כְּמִצְוָתָהּ;**
29 **אֲבָל אִם נִפְסְלָה - הַמִּתְעַסֵּק בָּהּ טָהוֹר. אֵרַע פִּסּוּל**
30 **בִּשְׁחִיטָתָהּ[6] - אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים. אֵרַע פִּסּוּל**
31 **בְּהַזָּיָתָהּ - כָּל הָעוֹסֵק בָּהּ לִפְנֵי פִּסּוּלָהּ מְטַמֵּא**
32 **בְּגָדִים[7], לְאַחַר פִּסּוּלָהּ אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים.**

6) הרי לא נעשה בה כל פעולה כשירה לשם אפר פרה. 7) ואין אנו אומרים הרי פרה זו לא נעשתה כמצוותה ולא תטמא בגדים אפילו לפני פיסולה. וטעמו של דבר, מכיוון שהאדם או הכלים נטמאו, אינם חוזרים לטהרתם בלי טבילה והערב שמש.

33 **ד. הִשְׁלִים לִכְנֹס אֶת אֶפְרָהּ - הַמִּתְעַסֵּק בָּהּ אַחַר כֵּן**
34 **בְּחִלּוּק הָאֵפֶר אוֹ בְּהַצְנָעָתוֹ וְכֵן הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר[8]. וְלֹא**
35 **הַפָּרָה בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַחַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[9] מִן הַפָּרִים**
36 **וּמִן הַשְּׂעִירִים - הַשּׂוֹרְפָם מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת**
37 **שְׂרֵפָתוֹ עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ אֵפֶר. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּפַר**
38 **וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים: וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם יְכַבֵּס. מִפִּי**
39 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה בִּנְיַן אָב[10] לְכָל הַנִּשְׂרָפִים שֶׁיְּהוּ**
40 **מְטַמְּאִין בְּגָדִים עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ אֵפֶר. בַּמֶּה דְּבָרִים**
41 **אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא אֵרַע לָהֶן פִּסּוּל וְנִשְׂרְפוּ כְּמִצְוָתָן**
42 **בְּבֵית הַדֶּשֶׁן[11]; אֲבָל אִם נִפְסְלוּ בָּעֲזָרָה - נִשְׂרָפִין**
43 **שָׁם[12] כִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, וְשׂוֹרְפָן טָהוֹר. וְכֵן**
44 **הַמִּתְעַסֵּק בָּהֶן[13] מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ אֵפֶר[14] אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים.**
45 **וְאֵי זֶהוּ שׂוֹרֵף? זֶה הַמְסַיֵּעַ בִּשְׂרֵפָה, כְּגוֹן הַמְהַפֵּךְ**
46 **בַּבָּשָׂר וְהַמַּשְׁלִיךְ עֵצִים וְהַמְהַפֵּךְ בָּאֵשׁ וְהַחוֹתֶה**
47 **גֶּחָלִים כְּדֵי שֶׁתִּבְעַר הָאֵשׁ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל הַמַּצִּית**
48 **הָאוּר[15] וְהַמְסַדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה - טָהוֹר. כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי**
49 **הַשְּׁמוּעָה, שֶׁהַנּוֹשֵׂא פָּרִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין**
50 **לְהוֹצִיאָן לְבֵית הַדֶּשֶׁן לְשָׂרְפָן - טָמֵא וּמְטַמֵּא בְּגָדִים**
51 **דִּין תּוֹרָה כָּל זְמַן שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּהוֹלָכָתָן, וְטָעוּן**
52 **טְבִילָה וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ; כְּמוֹ הַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר**
53 **לַעֲזָאזֵל, שֶׁהוּא מְטַמֵּא כָּל בֶּגֶד וְכָל כְּלִי שֶׁיִּגַּע בּוֹ**

1 **בַּכֵּלִים שֶׁעָלָיו כָּל זְמַן שֶׁמִּתְעַסֵּק בְּשִׁלּוּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו.**

8) איסוף האפר הוא המעשה האחרון בעיסוק הפרה. 9) פר ושעיר של יום הכיפורים, פר העלם דבר של צבור ופר כהן משיח ושעירי חטאת של ציבור על עוון עבודה זרה. 10) אחת המידות שהתורה נדרשת בהן ומשמעותה, הדבר שנאמר כאן מחייב גם בכל העניינים הדומים. 11) שמחוץ לחומת ירושלים. 12) אם נפסלו לאחר זריקת דמם, ואם נפסלו לפני זריקה שורפים אותם בהר הבית. 13) בפרים ושעירים הנשרפים. 14) ונגמרה מצוותם, שהרי אפרם אינו טעון איסוף כאפר פרה. 15) בעצים.

3 **ה. מֵאֵימָתַי מְטַמְּאִין בְּגָדִים הַנּוֹשְׂאִין פָּרִים וּשְׂעִירִים**
4 **הַנִּשְׂרָפִים? מִשֶּׁיָּצְאוּ בָּהֶן חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה. נִשָּׂאוּם**
5 **בְּמוֹטוֹת וְיָצְאוּ מִקְצָת הַנּוֹשְׂאִים חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה**
6 **וְהָאַחֲרוֹנִים לֹא יָצְאוּ - אִלּוּ שֶׁיָּצְאוּ מְטַמְּאִין בְּגָדִים,**
7 **וְאִלּוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצְאוּ אֵינָן מְטַמְּאִין בְּגָדִים עַד שֶׁיֵּצְאוּ.**
8 **יָצְאוּ וְחָזְרוּ[16] לַעֲזָרָה - הַנּוֹשְׂאִין בָּעֲזָרָה[17] טָהוֹר[18] עַד**
9 **שֶׁיֵּצֵא בָּהֶן. הָיָה עוֹמֵד חוּץ לָעֲזָרָה[19] וּמוֹשֵׁךְ אוֹתָם**
10 **מִשָּׁם מֵאַחַר שֶׁחָזְרוּ[20], הוֹאִיל וּכְבָר יָצְאוּ לַחוּץ וַהֲרֵי**
11 **זֶה הַמּוֹשְׁכָם בַּחוּץ - הֲרֵי הוּא סְפֵק טָמֵא.**

16) הפרים. 17) באו אנשים אחרים והתחילו לנושאם. 18) ואין אנו אומרים הפרים כבר יצאו ולפיכך הם מטמאים את כל המטפל בהם. וטעמו של דבר, לפי שנאמר (במדבר יט, ז), "ורחץ בשרו במים ואחר יבוא אל המחנה", משמע שהוא נמצא מחוץ למחנה, ואלה הלא עודם בעזרה. 19) האנשים האחרים שבאו להוציא שנית את הפרים. 20) הפרים.

12 **ו. וּמֵאֵימָתַי מְטַמֵּא בְּגָדִים הַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר[21]?**
13 **מִשֶּׁיָּצָא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם עַד שֶׁעַת דְּחִיָּתוֹ**
14 **לַעֲזָאזֵל[22]. אֲבָל אַחַר שֶׁדָּחָהוּ, אִם נָגַע[23] בְּכֵלִים**
15 **וּבְבְגָדִים - טְהוֹרִים[24].**

21) לעזאזל ביום הכיפורים, ונאמר בו (ויקרא טז, כו): ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל המחנה. 22) שהוא דוחה את השעיר מן הצוק (צוק = הר סלעי זקוף). 23) הדוחה. והוא הדין אם נגע לפני דחייתו בשעה שפירש מן השעיר. 24) אבל מטמא אוכלין ומשקין כוולד הטומאה.

16 **ז. הַנּוֹגֵעַ בְּפָרִים וּבִשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין עַצְמָן, אֲפִלּוּ**
17 **אַחַר שֶׁיָּצְאוּ, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, בֵּין אֲכָלִין בֵּין**
18 **מַשְׁקִין[25] - הַכֹּל טָהוֹר. וְכֵן אִם נָגְעוּ בְּשָׂעִיר**
19 **הַמִּשְׁתַּלֵּחַ עַצְמוֹ בִּזְמַן הוֹלָכָתוֹ - טְהוֹרִין. שֶׁאֵין אֵלּוּ**
20 **מְטַמְּאִין אֶלָּא לַמִּתְעַסֵּק בָּהֶן בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַשֹּׂרֵף**
21 **אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו; אֲבָל הַנּוֹגֵעַ - טָהוֹר.**

25) כרב דימי זבחים קה, א. לפי גירסת הספרים שבידינו (וכן גורס רש"י שם): "צריכים הכשר טומאה ממקום אחר" ורבינו מפרש הדברים כפשוטם, שלדעת חכמים פרים הנשרפים ופרה אדומה אינם מטמאים טומאת אוכלין, אלא אם נגעו בשרץ וכדומה, אבל כל זמן שלא נטמאו אינם מטמאים.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר המים שנותנים עליהם אפר פרה מאי זה מקום ממלאים אותם, ובאי זה דבר, הכשרים למלאות המים או לקדש, ואם מילוי וקידוש כשרים בלילה, כלים הכשרים למלאות ולקדש, והמסייע למלאות בדבר המקבל טומאה, המפנה המעיין לתוך הגת וחזר ומילא ממנו בכלי, המים הכשרים למלאות ומי התערובת.

22 **א. הַמַּיִם שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו אֵפֶר הַפָּרָה - אֵין מְמַלְּאִין**
23 **אוֹתָן אֶלָּא בִּכְלִי, וּמִן הַמַּעְיָנוֹת אוֹ מִן הַנְּהָרוֹת**
24 **הַמּוֹשְׁכִין[2]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי[3].**
25 **וּנְתִינַת אֵפֶר הַפָּרָה עַל הַמַּיִם[4] שֶׁנִּתְמַלְּאוּ הוּא הַנִּקְרָא**
26 **קִדּוּשׁ, וְהַמַּיִם הָאֵלּוּ שֶׁנִּתַּן עֲלֵיהֶן הָאֵפֶר הֵן הַנִּקְרָאִין**
27 **מֵי חַטָּאת וּמַיִם מְקֻדָּשִׁין, וְהֵם שֶׁקָּרָאָן הַכָּתוּב מֵי**
28 **נִדָּה[5].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"המים שנותנין עליו אפר הפרה אין ממלאין אותו אלא בכלי, שנאמר ונתן עליו מים חיים אל כלי".

זה ש"אין ממלאין אותן אלא בכלי" הוא לא מפני שאי־אפשר לקחת מים ללא דבר שיש לו בית קיבול, אלא שצריך למלאות בכלי שיש בו בית קיבול דווקא. וההוראה מזה, שכל עניין של גילוי והמשכה צריך שיבוא בכלים דווקא, כמבואר בכמה מקומות החשיבות של המשכה בגדרי הטבע.

בנוסף צריכים המים להיות "חיים", וכפירוש הרמב"ם להלן "מים המכזבין פסולין", ואם המים חרבין אפילו פעם בשבע שנים - פסולין".

ובזה ההוראה היא שעבודת היהודי צריכה רצף תמידיות וקביעות, שאם לא כן - מורה הדבר שאין זה באופן של אמת לאמיתו. ויתירה מכך, צריך שתהיה בעבודתו בעילוי אחר עילוי עד להליכה האמיתית שהיא עילוי שלא בערך לדרגתו הקודמת, עד כדי כך שמבטל לגמרי את דרגתו הקודמת, כפי שמצינו ברבי זירא ש"ישב מאה תעניתא דלישתכח גמרא בבלאה מיניה" כדי לבוא לעילוי של תלמוד ירושלמי שהוא באין־ערוך. וכמבואר ששכחה זו אינה של הלימוד עצמו ח"ו אלא של דרך הלימוד של תלמוד בבלי.

(על־פי 'יין מלכות' ספר טהרה סימן ט)

2) אבל מי בורות שניקוו פסולים. 3) מקרא זה מלמדנו שני הדינים: א. שאין ממלאים אלא בכלים; ב. מי בורות פסולים. "מים חיים" פירושו מי מעיינות או נהרות מושכים. 4) בתוספתא פרה פ"ו ה"ב, שנינו: "נתן את האפר ואחר־כך נתן את המים, פסול". ובגמרא סוטה טז, ב מפורש הטעם, מפני שכתבה תורה "מים חיים אל כלי", משמע שהמים

צריכים להגיע ישר לכלי, בלי הפסק אפר ביניהם. 5) במדבר יט, ט.

ב. הַכֹּל כְּשֵׁרִים[6] לְמַלֹּאת הַמַּיִם, חוּץ מֵחֶרֶשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[7]; וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ[8], חוּץ מֵחֶרֶשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[9]. וְאֵין מְמַלְּאִין וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא בִּכְלִי, וְאֵין מַזִּין אֶלָּא מִכְּלִי[10]. וְהַמִּלּוּי וְהַקִּדּוּשׁ כְּשֵׁרִין בַּלַּיְלָה[11], אֲבָל אֵין מַזִּין וְאֵין טוֹבְלִין[12] אֶלָּא בַּיּוֹם[13]. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְהַזָּאָה וְלִטְבִילָה[14].

6) אפילו אשה. רבינו מדמה מילוי לאיסוף האפר (ראה פ"ד הי"ז). 7) ראה פ"ב ה"ז, ובהערות שם. 8) לתת האפר על המים. 9) פרה פ"ה, מ"ד, כתנא־קמא. 10) ידים פ"א מ"ב. 11) תוספתא פרה פ"ד ה"ו. 12) את האזוב במי חטאת, כדי להזות על הטמא. 13) פרה פי"ב מי"א. והטעם, מפני שכתבה תורה (שם, יט): "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וכו'". וטבילת אזוב למדנו בהיקש מהזאה, משום שנאמר: וטבל . . . והזה (רבינו בפירושו למשנה שם). 14) הכסף־משנה רושם מקור הדין במשנה מגילה כ, ב. לא התכוון למה שנאמר במשנה "הזאה", שהרי שם הכוונה להזאת דם קרבנות, אלא למה שאמרו: זה הכלל, כל שמצוותו ביום, כשר כל היום.

ג. בְּכָל הַכֵּלִים מְמַלְּאִין וּמַזִּין וּמְקַדְּשִׁין[15], אֲפִלּוּ בִּכְלֵי גְלָלִים[16] וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה[17] וּבִסְפִינָה. וְאֶחָד כְּלֵי חֶרֶס וְאֶחָד כָּל הַכֵּלִים. אֲבָל אֵין מְמַלְּאִין וְאֵין מְקַדְּשִׁין וְלֹא מַזִּין בְּדָפְנוֹת הַכֵּלִים[18], וְלֹא בְּשׁוּלֵי הַמַּחַץ[19], וְלֹא בִּמְגוּפַת הֶחָבִית[20], וְלֹא בְּחָפְנָיו[21], וְלֹא בְּבֵיצַת הַתַּרְנְגֹלֶת[22], וְלֹא בְּשֹׁקֶת שֶׁבְּסֶלַע[23]. אֲבָל בֵּיצַת הַיּוֹצְרִים[24] כְּשֵׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּלִי אֲדָמָה.

15) בפרה פ"ה מ"ה, שנינו: "בכל הכלים מקדשים". ורבינו מדמה מילוי והזאה לקידוש. 16) רפש בקר מיובש. 17) ואף־על־פי שלגבי טומאה אין דינם ככלי. 18) כלי שנשבר ונשאר בית קיבול בדופן שבור. 19) כלי חרס לשאוב בו יין מן הגת, ובשוליו מבחוץ יש לו בית קיבול (ויש מפרשים, גומא בשולי הכלי בפנים). 20) אם יש בה בית קיבול, מפני שחור זה אינו משמש לקבלת משקין אלא לתחוב בו אצבע ולהוציא את המגופה מן החבית. 21) בכף היד. 22) כחכמים שם במשנה. 23) שחצב בית קיבול בסלע המחובר לקרקע, ונופלים בו מי מעיינות (רבינו כותב שם: "אם יהיה בו חפירה". אולם אין הבדל בין חפירה טבעית ובין חצובה בידי אדם). 24) יוצרי כלי חרס גובלים בתחילה תבנית ביצה מטיט, ויש לה בית קיבול, ולאחר מכאן נותנים לה התבנית הרצויה להם. ביצת היוצרים היא איפוא חומר גלמי, ואף־על־פי־כן מותר לקדש בה מפני שהיא כבר כלי (שם משנה ו).

ד. שׁוּלֵי כְּלֵי עֵץ[25] וּכְלֵי זְכוּכִית וּכְלֵי עֶצֶם - אֵין מְקַדְּשִׁין בָּהֶן עַד שֶׁיְּשׁוּף אוֹתָן וִיתַקְּנֵם וְיַעֲשֵׂם כֵּלִים בִּפְנֵי עַצְמָן[26]. וְכֵן מְגוּפָה שֶׁהִתְקִינָהּ[27] לִהְיוֹת כְּלִי - מְקַדְּשִׁין בָּהּ. וּבֵיצַת הַנַּעֲמִית[28] כְּשֵׁרָה לְקַדֵּשׁ בָּהּ[29], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁכְּשֵׁרָה לְמַלֹּאת בָּהּ וּלְהַזּוֹת מִמֶּנָּה[30].

25) תוספתא שם פ"ה ה"ו. שולי כלים שיש להם בית קיבול מבחוץ. 26) אבל אם הפך את הכלי ושוליו למעלה - אין מקדשים בהם. 27) תוספתא שם, לפי גירסת הר"ש והגר"א. 28) של בת היענה, שהיא גדולה וקליפתה קשה כאבן, ומתקנים ממנה כלים. 29) תוספתא שם. 30) עיקר הדין שצריכים כלי, נאמר בתורה גבי קידוש: "ונתן עליו מים חיים אל כלי". ומילוי והזאה למדנו מקידוש, ולפיכך הכשר לקידוש, ברור שהוא כשר גם למילוי והזאה.

ה. כְּלִי[31] שֶׁחִבְּרוּ בָּאָרֶץ אוֹ בְּסֶלַע[32], אֲפִלּוּ חִבְּרוּ בְּסִיד - מְקַדְּשִׁין בּוֹ[33] וּמַזִּין מִמֶּנּוּ. עָשָׂה עֲטָרָה[34] שֶׁל טִיט סָבִיב לַכְּלִי[35], וְהַמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי צָפִין עַד שֶׁהָלְכוּ[36] לָעֲטָרָה: אִם נִטֶּלֶת הָעֲטָרָה עִם הַכְּלִי[37] - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ כְּשֵׁרִים, שֶׁהֲרֵי הֵן בִּכְלִי אֲדָמָה[38]; וְאִם לָאו - הֲרֵי הֵן כְּמִי שֶׁהִקִּיף עֲטָרָה שֶׁל טִיט בְּסֶלַע אוֹ עַל הָאָרֶץ וּמִלֵּא אוֹתָהּ מַיִם, שֶׁהֵן פְּסוּלִין מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בִּכְלִי.

31) משנה שם פ"ה, ז. 32) מחובר לקרקע מימי בראשית. 33) הכלי לא נתבטל לגבי האדמה או הסלע. 34) שם. 35) רבינו במשנה אומר, שהמדובר בכלי שחיברו לסלע שבבבא הראשונה. וכן גם משמעות לשונו כאן בסוף ההלכה, ומפרש, שהקיף את כל הכלי בעטרה של טיט ושפתה עודפת על שפת הכלי. נראה כוונתו שהעטרה מרוחקת קצת מן הכלי, ונוצר חלול בינה ובין הכלי והיא מחוברת לשולי הכלי, וכשהמים עוברים על שפת הכלי הם נשפכים לחלול. 36) שהגיעו לעטרה אחרי שעברו על שפת הכלי. 37) ואינה מתפוררת ולא נשארת במקומה. 38) שאינו קשור בסלע (הר"ש פירש שהמדובר בסלע תלוש, וכן פירוש הברטנורא).

ו. כְּלִי חֶרֶס[39] שֶׁנִּקַּב בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה[40] - אֵין מְמַלְּאִין וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ; אֲבָל אִם נִקַּב בְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה[41] - מְקַדְּשִׁין בּוֹ.

39) מימרא של רבא, במסכת שבת צה, ב. 40) אם יכניסו את המקום המנוקב למשקין, ייכנסו דרך הנקב. 41) המשקה שבתוך הכלי המנוקב יוצא דרך הנקב, אבל המשקין אינם נכנסים דרכו. מובן ששיעור זה הוא פחות מכונס משקה. [רבינו כאן וגם רבא שם, לא פירשו באיזה משקה אמרו. ברור שיש נקב שמוציא מים ואינו מוציא שמן. ונראה שהכוונה למים].

ז. כְּלִי שֶׁנִּקַּב[42] מִלְּמַטָּה[43] וּסְתָמוֹ בְּסַמַּרְטוּטִין - פָּסוּל, שֶׁהַמַּיִם שֶׁבּוֹ אֵינָן עַל עִגּוּל הַכְּלִי[44] אֶלָּא עַל הַפִּקָּק[45]. הָיָה נָקוּב מִן הַצַּד וּפִקְּקוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[46] לְמַלֹּאת וּלְקַדֵּשׁ וּלְהַזּוֹת מִמֶּנּוּ.

42) פרה פ"ה מ"ז. 43) בשוליים. 44) סתם כלים, עגולים הם. 45) הכלי אינו מחזיק את המים, ולולא הפקק

היו נשפכים. 46) פירוש, החלק שלמטה מן הנקב, והוא־הדין כשלא סתם את הנקב. ונקט "פקקו", משום הרישא בנקוב מלמטה, שאפילו פקקו - פסול (כן פירוש הרא"ש והגר"א במשנה).

1 **ח. הַזּוֹלֵף מַיִם**[47] **מִן הַמַּעְיָן בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו**[48]
2 **וּבַחֲרָסִים**[49] **וְנָתַן לְתוֹךְ הֶחָבִית - פְּסוּלִין**[50]**, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא**
3 **נִתְמַלְּאוּ בִּכְלִי. נָתַן אֶת הֶחָבִית**[51] **בַּמַּיִם וְדָחַק הַמַּיִם**
4 **בְּיָדָיו אוֹ בְּרַגְלָיו אוֹ בַּעֲלֵי יְרָקוֹת כְּדֵי שֶׁיַּעַבְרוּ לֶחָבִית**
5 **- הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין**[52]**. וְכֵן אִם שִׁקְּעוּ בַּמַּיִם כְּדֵי**
6 **שֶׁיִּגְּבְרוּ הַמַּיִם וְיַעֲלוּ וְיִשָּׁפְכוּ לֶחָבִית - פְּסוּלִין. וְאִם**
7 **עָשָׂה כֵּן בַּעֲלֵי קָנִים אוֹ בַּעֲלֵי אֶגּוֹז**[53] **- הֲרֵי הַמַּיִם**
8 **כְּשֵׁרִים. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה, אִם**
9 **סִיַּע בּוֹ הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיִּמָּלְאוּ הַכְּלִי - הַמַּיִם פְּסוּלִין;**
10 **וְאִם סִיַּע בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה - כְּשֵׁרִים.**

47) תוספתא פרה פ"ו ה"ב. 48) שואב את המים בידיים או ברגליים. 49) שברי כלי חרס. 50) כך גורס רבינו בתוספתא, ולא כגירסא שבספרים שלנו. ואפשר גם לפרש שהעמיד ידיו או רגליו במקום המעיין או הנהר המושך, והפנה את זרם המים לחבית. 51) פרה פ"ו מ"ד. 52) מפני שנכנסו לחבית באמצעות או בסיוע דבר המקבל טומאה. 53) שניהם אינם ראויים לאכילה ואינם מקבלים טומאה.

11 **ט. הַמַּפְנֶה**[54] **הַמַּעְיָן לְתוֹךְ הַגַּת אוֹ לְתוֹךְ הַגֶּבֶא**[55]**,**
12 **וְחָזַר וּמִלֵּא בִּכְלִי מֵאוֹתוֹ הַגֶּבֶא אוֹ הַגַּת - פְּסוּלִים;**
13 **שֶׁהֲרֵי צָרִיךְ שֶׁתְּהֵיֶה לְקִיחַת הַמַּיִם מִן הַמַּעְיָן בִּכְלִי**
14 **בַּתְּחִלָּה.**

54) שם מ"ה. רבינו שם מפרש, שהשקיע ידו במעיין, ועלו המים ונשפכו לתוך הגת. והר"ש פירש שעשה חריץ מן המעיין עד הגת, וזרמו מים לתוכו ואחר־כך סתם את החריץ. 55) בור קטן לא עמוק, מלשון "כמשק גבים שוקק" בישעיה לג, ד (הר"ש).

15 **י. הַיָּם**[56] **הַגָּדוֹל**[57] **- כְּמִקְוֶה**[58]**, וְאֵינוֹ כְּמַעְיָן. לְפִיכָךְ**
16 **אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ לְקִדּוּשׁ. וְכָל הַנְּהָרוֹת**[59] **פְּסוּלִין**[60]
17 **לְקַדֵּשׁ מֵהֶן מֵי חַטָּאת. וּשְׁאָר הַיַּמִּים**[61] **- כְּמַעְיָן**[62]**.**

56) שם פ"ח מ"ח. 57) הכוונה לים התיכון ולאוקיינוס (תפארת ישראל). 58) שנאמר (בראשית א, י): "ולמקוה המים קרא ימים", ולפיכך אף־על־פי שמימיו חוזרים ושבים (ובגמרא חולין סז, א קורא להם "נובעים") פסולים לקדש מגזירת הכתוב. 59) שיש עליהם חשש תערובות של מים פסולים. 60) תוספתא פרה פ"ט ה"א. [גירסת הגר"א בתוספתא: "כשרות", וכנראה גם בדברי רבינו הוא גורס כך, בהסתמך על דבריו בהלכה א, שכל הנהרות המושכים כשרים]. אבל נהרות שאין בהם חשש תערובות, כתב רבינו למעלה בהלכה א שהם כשרים. 61) הקטנים, כגון כנרת וחולה. 62) כשרים לקידוש.

18 **יא. וְהַמַּיִם הַנִּגְרָרִין**[63] **מִשְּׁאָר הַיַּמִּים**[64]**, וְהֵן הַנִּקְרָאִין**
19 **זוֹחֲלִין - פְּסוּלִין**[65]**. וְהַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן - הֲרֵי הֵם**
20 **כְּמַעְיָן וּכְשֵׁרִים**[66]**.**

63) עוברים את שפת הים ונמשכים ונקווים בגומות. 64) וכל־שכן הנגררים מים הגדול. 65) לחטאת, כר' יוסי במשנה שם. ואפשר שגם ר' יהודה מודה שזוחלים פסולים גם בשאר ימים. 66) מקוואות פ"ה מ"ה, "הזוחלין כמעיין".

21 **יב. מַיִם**[67] **הַמַּכִּין**[68] **וְהַמְכַזְּבִין**[69] **- פְּסוּלִין. וְאֵלּוּ הֵן**
22 **הַמַּכִּין: הַמְּלוּחִים אוֹ הַפּוּשְׁרִים**[70]**. וְהַמְכַזְּבִים הֵם**
23 **הַמַּעְיָנוֹת שֶׁפְּעָמִים מְקִירִים**[71] **וּפְעָמִים חֲרֵבִין וִיבֵשִׁין.**
24 **אֲפִלּוּ הָיוּ חֲרֵבִין פַּעַם אַחַת לְשֶׁבַע שָׁנִים - פְּסוּלִין.**
25 **אֲבָל אִם הָיוּ חֲרֵבִין בִּשְׁנֵי בַּצֹּרֶת**[72] **אוֹ לְשָׁנִים רַבּוֹת**
26 **יָתֵר מִשֶּׁבַע, אוֹ שֶׁהָיוּ מֵימֵיהֶן פְּעָמִים מְרֻבִּין וּפְעָמִים**
27 **מוּעָטִין וְאֵינָן חֲרֵבִין - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים. וּמַעְיָן**
28 **הַיּוֹצֵא בַּתְּחִלָּה**[73] **- כָּשֵׁר**[74]**, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק שֶׁמָּא**
29 **יְכַזֵּב.**

67) פרה פ"ח מ"ט. 68) שהם מזיקים לגוף. 69) כלשון "אשר לא יכזבו מימיו" (ישעיה נח, יא). לקמן יבואר. 70) מעיין שמימיו מלוחים מטבעם או חמים, הם הנקראים "מוכים". 71) מוציאים מים, מלשון: "כהקיר בו מימיה" (ירמיה ו, ז). 72) עצירת גשמים יוצאת מן הכלל. 73) מעיין חדש, ואין אנו יודעים אם יכזב או לא. 74) כחכמים בתוספתא פרה פ"ט ה"ב.

30 **יג. מֵי בְּצִים**[75] **וּמֵי הַיַּרְדֵּן וּמֵי הַיַּרְמוּךְ - פְּסוּלִין,**
31 **מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת**[76]**. וְאֵלּוּ הֵן מֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת:**
32 **מַיִם כְּשֵׁרִים לְקִדּוּשׁ שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַיִם פְּסוּלִין - אֵין**
33 **מְמַלְּאִין מִתַּעֲרֹבֶת שְׁנֵיהֶם; אֲבָל מַיִם כְּשֵׁרִים**
34 **שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַיִם כְּשֵׁרִים, כְּגוֹן מֵימֵי שְׁתֵּי הַמַּעְיָנוֹת**
35 **שֶׁנִּתְעָרְבוּ וְנִמְשְׁכוּ - מְמַלְּאִין מֵהֶן**[77]**.**

75) משנה יוד שם. פירוש, מים שנמצאים שמקומות מרעה שמעורב בהם טיט רך. 76) מעורבים בהם מים פסולים. 77) ולא גזרו על תערובת כשרים משום תערובת פסול. כחכמים שם.

36 **יד. הַמַּיִם**[78] **שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ**[79] **שִׁנּוּיִין מֵחֲמַת עַצְמָן**[80] **-**
37 **כְּשֵׁרִין.**

78) שם מי"א. 79) נשתנה טעמם או צבעם. 80) ולא מתערובת דבר מן החוץ.

38 **טו. בְּאֵר**[81] **שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ חַרְסִית אוֹ אֲדָמָה וְנַעֲשׂוּ**
39 **מֵימֶיהָ עֲכוּרִין**[82] **- מְמַלֵּא מִמֶּנָּה וְאֵין צָרִיךְ**
40 **לְהַמְתִּין**[83]**. נָפַל לְתוֹכָהּ שֶׁטֶף**[84] **שֶׁל מֵימֵי גְשָׁמִים**[85] **-**
41 **יַמְתִּין עַד שֶׁתֵּצַל**[86]**.**

81) שהוא מעיין. 82) על־ידי עליית אבק וחול מקרקע הבאר (רבינו בפירושו שם). 83) עד שקיעת החול, שהחול הבא מקרקעית המעיין, אינו פוסל. כר' עקיבא שם. 84) תוספתא שם פ"ט ה"ב. 85) ונשתנה מראה מי הבאר

(הגר"א שם). 86) שיחזרו המים לצלילותם הקודמת. חרסית ואדמה אינם מתערבים כל־כך במים, ולפיכך אין צריך להמתין. אבל מי גשמים מתערבים ונשתנו המים שלא מחמת עצמם. שנינו בתוספתא: הכול שווים (אין אדם חולק על זה) בבאר שירד לתוכה שטף של מי גשמים שצריך להמתין.

טז. אַמַּת[87] הַמַּיִם[88] הַבָּאָה מֵרָחוֹק, הוֹאִיל וּתְחִלָּתָהּ מִן הַמַּעְיָן - כְּשֵׁרָה לְמַלֹּאת מִמֶּנָּה. וּבִלְבַד שֶׁיִּשְׁמְרֶנָּה שֶׁלֹּא יִפְסְקֶנָּה אָדָם[89], וְנִמְצָא מְמַלֵּא מִן הַמַּיִם שֶׁפָּסְקוּ תְּחִלָּתָן מִן הַמַּעְיָן, שֶׁהֵן פְּסוּלִין.

87) שם במשנה. 88) חריץ עמוק בקרקע, ומי מעיין מושכים בו. 89) "אדם" לאו דווקא, אפילו תיפסק מאליה, נפסלו המים שנשארו בחלק האמה שאינו מחובר למעיין. פסק כתנא־קמא, שצריכה שמירה.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר אם המלאכה פוסלת במים קודם שיתקדשו או בהזאה, השכר אם פוסל בקידוש ובהזייה ומילוי, הממלא בידו אחת ועושה מלאכה באחרת, והממלא לאחרים או לעצמו, חמשה שמילאו חמש חביות לקדשם חמשה קידושים ונמלכו לערבם, הרוצה למלאות מים לקדש ומים אחרים לצרכיו, השואל חבל למלאות בו כו', הממלא ונותן לחבית והצניע החבית שלא תשבר, הממלא ונותן לשוקת ופינה חרסית מהשוקת והממלא לשתות ונמלך, שלשל הדלי ונפסק החבל מידו, ומים שמלאם לחטאת ואח"כ נמלך.

א. הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת[2] בַּמַּיִם קֹדֶם שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ[3], וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת בַּהַזָּאָה. וּדְבָרִים אֵלּוּ הֵן דִּבְרֵי קַבָּלָה[4]. כֵּיצַד? הַמְמַלֵּא מַיִם לְקִדּוּשׁ וְנִתְעַסֵּק בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת בִּשְׁעַת הַמִּלּוּי, אוֹ בִּשְׁעַת הוֹלָכַת הַמַּיִם שֶׁמְּמַלֵּא, אוֹ בְּעֵת שֶׁמְּעָרֶה אוֹתָן מִכְּלִי אֶל כְּלִי[5] - פְּסָלָן. לְעוֹלָם הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בַּמַּיִם עַד שֶׁיָּטִיל לָהֶן אֶת הָאֵפֶר. הֵטִיל אֶת הָאֵפֶר וְנִתְקַדְּשׁוּ וְנַעֲשׂוּ מֵי נִדָּה - אֵין הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן; אֶלָּא הַמּוֹלִיךְ הַמַּיִם הַמְּקֻדָּשִׁין אוֹ מְעָרֶה אוֹתָן מִכְּלִי לִכְלִי וְהוּא עוֹסֵק בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וְכֵן מַזֶּה מֵהֶן בְּיָדוֹ אַחַת וְהוּא עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיָדוֹ הָאַחֶרֶת.

2) משנה, פרה פ"ד, ד. 3) לפני נתינת האפר עליהם. 4) איש מפי איש עד משה רבינו. ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכד - שנינו: אין לי אלא שמלאכה פוסלת בפרה, במים מנין (שמלאכה פוסלת אותם)? תלמוד־לומר (במדבר יט, ט): "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה". או אפילו קידשו (המלאכה פוסלת אותם)? תלמוד־לומר "למי נדה", כבר הם מי נדה. ובמשנתנו מפרש רבינו שלמדנו מים מפרה, ששניהם נכללו באותו פסוק, ואות "ל" של "למי נדה" משמעותה, שהאדם חושב לעשותם מי נדה, ואחרי נתינת האפר כבר נעשו מי נדה, ואין הכתוב מדבר בהם. (נתבאר כבר, שהדינים שאינם יוצאים מפשוטו של הכתוב, אלא ע"י דרשה נוטה מהפשוט, דינים מקובלים הם, ומקובל גם לדרוש כך את הכתוב, ולפיכך אומר רבינו כאן: "דברי קבלה" אף־על־פי שנדרשים ב'ספרי' מן הכתוב). 5) מהכלי ששאב בו את המים מהמעיין, לכלי שבו יתן את האפר על המים.

ב. הַשָּׁכָר[6] פּוֹסֵל בַּקִּדּוּשׁ וּבַהַזָּיָה[7], וְאֵינוֹ פּוֹסֵל בַּמִּלּוּי[8]. כֵּיצַד? הַנּוֹטֵל שְׂכָרוֹ לְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת אוֹ לְהַזּוֹת מֵהֶן - הֲרֵי אוֹתָן הַמַּיִם כְּמֵי הַמַּעְרָה[9] וְהָאֵפֶר כְּאֵפֶר מִקְלֶה[10] שֶׁאֵינוֹ כְּלוּם. אֲבָל נוֹטֵל הוּא שָׂכָר לְמַלֹּאת הַמַּיִם אוֹ לְהוֹלִיכָן. וּמְקַדְּשִׁין אוֹתָן בְּחִנָּם, וּמַזֶּה מֵהֶן הַמַּזֶּה בְּחִנָּם. הָיָה הַמְקַדֵּשׁ אוֹ הַמַּזֶּה זָקֵן[11] שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל רַגְלָיו, וּבָא הַטָּמֵא וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לַהֲלֹךְ עִמּוֹ בְּמָקוֹם רָחוֹק לְקַדֵּשׁ אוֹ לְהַזּוֹת - הֲרֵי זֶה מַרְכִּיבוֹ עַל הַחֲמוֹר, וְנוֹתֵן שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל שֶׁבָּטַל מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה שֶׁבִּטְּלוֹ מִמֶּנָּה[12]. וְכֵן אִם הָיָה כֹּהֵן, וְהָיָה טָמֵא[13] בְּטֻמְאָה הַמּוֹנַעְתּוּ מִלֶּאֱכֹל תְּרוּמָתוֹ[14] בְּעֵת שֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לְהַזּוֹת אוֹ לְקַדֵּשׁ - הֲרֵי זֶה מַאֲכִילוֹ וּמַשְׁקֵהוּ וְסָכוֹ[15]; וְאִם בִּטְּלוֹ מִמְּלָאכָה - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל שֶׁל אוֹתָהּ מְלָאכָה. שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֵינָן שָׂכָר שֶׁנִּשְׂתַּכֵּר בַּקִּדּוּשׁ אוֹ בַּהַזָּאָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הִרְוִיחַ כְּלוּם וְלֹא נָטַל אֶלָּא כְּנֶגֶד מַה שֶׁהִפְסִיד.

6) משנה, בכורות כט, א. 7) אם קיבל שכר כדי לקדש או להזות, לא נתקדשו המים וההזאה פסולה, בגמרא שם למדו זה מן המקרא. 8) גמרא, שם. 9) שפסולים לקידוש. 10) אפר עצים שרופים. 11) משנה, שם. 12) כפי שכר פועל בינוני שמנכים משכרו המלא את ערך מניעת טירחת העבודה. כלומר, שמים במה היה הפועל מסכים לקבל ולהיבטל ממלאכתו, ורק סכום זה מותר לו לקבל (רבינו בפירושו למשנה). 13) ההליכה תגרום לו טומאה. 14) וצריך לקנות חולין שמחירם גדול ממחיר תרומה שמותרת רק לכהנים בלבד. 15) רגילים היו לסוך גופם בשמן (מלשונו – שהיא גם לשון המשנה – משמע שמאכילהו ומשקהו חינם, ולא נתבאר למה לא ינכה דמי תרומה).

ג. הַמְמַלֵּא[16] בְּאַחַת יָדוֹ וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיָדוֹ הָאַחֶרֶת, אוֹ הַמְמַלֵּא לוֹ וּלְאַחֵר, אוֹ שֶׁמִּלֵּא לִשְׁנַיִם כְּאַחַת[17] - שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין; שֶׁהַמִּלּוּי מְלָאכָה, וְנִמְצָא כָּל מִלּוּי מִשְׁנֵיהֶם כְּאִלּוּ עָשָׂה עִמּוֹ מְלָאכָה אַחֶרֶת. וּכְבָר הוֹדַעְנוּ, שֶׁהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בַּמִּלּוּי, בֵּין שֶׁמִּלֵּא לְעַצְמוֹ בֵּין שֶׁמִּלֵּא לַאֲחֵרִים.

16) פרה פ"ז מ"ב. 17) אבל בזה אחר זה כשרים, כמבואר בה"ד.

ד. הַמְמַלֵּא[18] לַאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ מִלֵּא אֶלֶף חָבִיּוֹת זוֹ אַחַר זוֹ לְאֶלֶף בְּנֵי אָדָם[19] - כֻּלָּן כְּשֵׁרִים, וְכָל אֶחָד מֵהֶן נוֹטֵל הַמַּיִם שֶׁלּוֹ וּמְקַדְּשָׁן. מִלֵּא לְעַצְמוֹ חָבִית אַחַר חָבִית: אִם נִתְכַּוֵּן לְקַבֵּץ כָּל הֶחָבִיּוֹת לִכְלִי אֶחָד וּלְהַשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶן אֶת הָאֵפֶר וּמְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד -

כֻּלָּן כְּשֵׁרִים, שֶׁהַכֹּל מִלּוּי אֶחָד הוּא[20]; אֲבָל אִם נִתְּכַּוֵּן לְקַדֵּשׁ כָּל חָבִית וְחָבִית בִּפְנֵי עַצְמָהּ - כֻּלָּן פְּסוּלִין חוּץ מִן הָאַחֲרוֹנָה; שֶׁהָרִאשׁוֹנָה נִפְסֶלֶת בְּמִלָּאכָה שֶׁעָשָׂה קֹדֶם שֶׁיְּקַדֵּשׁ, וְהוּא מִלּוּי הַשְּׁנִיָּה, וְכֵן הַשְּׁנִיָּה נִפְסֶלֶת בְּמִלּוּי הַשְּׁלִישִׁית, וְאֵין כְּשֵׁרָה אֶלָּא אַחֲרוֹנָה[21].

18) רבינו בפירושו למ"א שם, כותב שדין זה התבאר בתוספתא (כנראה התכוון לפ"ז ה"ד) ומנמק את ההבדל בין לאחרים ובין לעצמו: אם מילא לאחרים, הרי אחר מילוי כל חבית גמר את פעולתו במים שבחבית זו, ולהיפך אין המילויים האחרונים פוסלים את הקודמים, אבל במילא לעצמו כדי לקדש הרי המילוי השני הוא מלאכה המפסיקה בין מילוי לקידוש ופוסל את המילוי. 19) משמע, שאם מילא כמה חביות לאדם אחד, הדין כמו במילא לעצמו. (וכן משמע מדבריו בפ"ח ה"ה במילא לאחר בשתי ידיו). 20) והמילוי ייגמר עם שפיכת כל המים לכלי הגדול. 21) שלא עשה כל מלאכה בין מילואה לבין הקידוש.

ה. חֲמִשָּׁה[22] שֶׁמִּלְּאוּ חָמֵשׁ חָבִיּוֹת לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁים[23], כְּגוֹן שֶׁיַּשְׁלִיךְ הָאֵפֶר עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְנִמְלְכוּ לְעָרְבָן וּלְקַדְּשָׁן כֻּלָּן קִדּוּשׁ אֶחָד, אוֹ שֶׁמִּלְּאוּם לְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד וְנִמְלְכוּ לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין - כֻּלָּן כְּשֵׁרִין, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְעַסֵּק הַמְמַלֵּא בְּמִלּוּי אַחֵר[24]. אֲבָל הַיָּחִיד שֶׁמִּלֵּא חָמֵשׁ חָבִיּוֹת לְקַדְּשָׁם חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְנִמְלַךְ לְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא אַחֲרוֹן[25]. מִלְּאָן לְקַדְּשָׁם קִדּוּשׁ אֶחָד וְנִמְלַךְ לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא זֶה שֶׁקִּדֵּשׁ בַּתְּחִלָּה[26]. וְכֵן אִם אָמַר לְאַחֵר[27]: קַדֵּשׁ לְךָ[28] אֶת אֵלּוּ - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא זוֹ שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה מֵהֶן בַּתְּחִלָּה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: קַדֵּשׁ לִי[29] אֶת אֵלּוּ - הֲרֵי כֻּלָּן כְּשֵׁרִין[30]; שֶׁהֲרֵי לְקִדּוּשׁ אֶחָד מִלְּאָן[31], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּמְלַךְ עָלֶיהָ לְקַדְּשָׁהּ חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין[32] - הֲרֵי לֹא קִדֵּשׁ הוּא אֶלָּא אַחֵר[33] קִדֵּשׁ לוֹ.

22) שם מ"א. 23) שכל אחד יקדש את חביתו. 24) וגם לא היה הפסק בין מילוי לקידוש. 25) הראשונות נפסלו לפני שנמלך, ואינן חוזרות להיות כשרות. 26) והאחרות נפסלו על־ידי קידוש ראשון המפסיק בין מילויין ובין קידושן. ואין זה דומה לחמשה שנמלכו, מפני ששם כל אחד מטפל בחבית שלו בלבד, ובה אין כל הפסק. 27) המדובר במילאן לקדש קידוש אחד ונמלך לקדש חמשה. שאם מילאן בתחילה על־מנת לקדש כל אחת בפני־עצמה נפסלו ארבע החביות הראשונות ע"י המלויים שאחריהן, כמו שנתבאר למעלה. 28) והממלא מסתלק מכל הענין, הרי השני בא במקומו, וכאילו הוא מילאן (רבינו בפירושו למשנתנו). 29) ואם כן, השני אין לו כל השתדלות במעשה המילוי, והראשון שמילא אינו עושה כל מלאכה. 30) כמו בחמישה שמילאו. 31) נימוק למה לא נפסלו ארבעה הראשונים. 32) ואמרנו שבנמלך, כשרה הראשונה בלבד. 33) שלא מילא, ואינו פוסל את המילויים של אדם אחר.

ו. הָרוֹצֶה[34] לְמַלֹּאת מַיִם לְקַדְּשָׁן וּמַיִם אֲחֵרִים לִצְרָכָיו[35] - מְמַלֵּא אֶת שֶׁל צְרָכָיו תְּחִלָּה, וְקוֹשְׁרָן[36] וְטוֹעֲנָן לַאֲחוֹרָיו, וְאַחַר כָּךְ מְמַלֵּא אֶת שֶׁל חַטָּאת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק בִּמְלָאכָה[37] אַחַר הַמִּלּוּי[38], וְנוֹתְנָם לְפָנָיו[39] וְהוֹלֵךְ.

34) שם מ"ה. 35) צרכים פרטיים. 36) בזמנם היו ממלאים מים בנודות של עור, וקושרים את פיהם בחבל וכדומה, כדי שלא יישפכו. 37) מילוי המים לצרכיו הפרטיים. 38) של מי חטאת. 39) ואם נתן את מי החטאת לאחוריו – פסולים, לפי שכתבה תורה (במדבר יט, ט): "למשמרת", משמע שצריך לשומרם, ואם הם מאחוריו אינו יכול לשמרן שמירה מעולה (נראה שפסולים מדרבנן, ומדאורייתא מספיקה השמירה גם כשהמים לאחוריו. ראה לקמן פ"י ה"ד).

ז. שְׁנַיִם[40] שֶׁהָיוּ מְמַלְּאִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעַצְמוֹ וְהִגְבִּיהוּ זֶה עַל זֶה[41] וְנָטַל זֶה לָזֶה קוֹץ מִיָּדוֹ אוֹ מִגּוּפוֹ בִּשְׁעַת מִלּוּאוֹ[42]: אִם מִלְּאוּ שְׁנֵיהֶם לְקִדּוּשׁ אֶחָד[43] - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים[44]; וְאִם מִלְּאוּ לְקַדֵּשׁ כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ - זֶה שֶׁהִגְבִּיהַּ אוֹ הוֹצִיא אֶת הַקּוֹץ פָּסַל מֵימָיו[45].

40) שם מי"א. 41) עזרו זה לזה בהגבהת החביות. 42) והקוץ התחוב מפריע לו בעבודת המילוי. 43) לערב את המים וליתן את האפר על המים המעורבים. 44) מפני שכל המלאכות היו לצורך המילוי האחד. 45) מפני שעשה מלאכה בשעת המילוי שלא לצורך המילוי שלו.

ח. הַשּׁוֹאֵל[46] חֶבֶל לְמַלֹּאת בּוֹ וּמִלֵּא, וְנָטַל הַחֶבֶל בְּיָדָיו וּמֵימָיו עַל כְּתֵפוֹ, וּפָגַע בַּבְּעָלִים[47] בְּדַרְכּוֹ וְנָתַן לָהֶן אֶת הַחֶבֶל כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ - כְּשֵׁרִין[48]. וְאִם יָצָא מִן הַדֶּרֶךְ כְּדֵי לְהוֹלִיךְ הַחֶבֶל לַבְּעָלִים - פָּסַל אֶת הַמַּיִם[49].

46) שם מ"ו. 47) שהשאילו את החבל. 48) הולכת החבל בלי הוספת דרך, אינה מלאכה. 49) ההליכה שלא לצורך המים - פוסלת.

ט. מִי שֶׁהָיָה מְמַלֵּא[50] וּמַשְׁלִיךְ הַחֶבֶל שֶׁמִּלֵּא בּוֹ עַל הָאָרֶץ, וְאַחַר שֶׁמִּלֵּא חָזַר וְקִבֵּץ[51] עַל יָדוֹ - פְּסָלָן[52]. וְאִם הָיָה דּוֹלֶה וּמְקַבֵּץ לְתוֹךְ יָדוֹ - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים.

50) שם מ"ז. 51) כרך אותו סביב ידו. 52) אפשר היה לו לכרוך על ידו אגב דליה, והוסיף עבודה ע"י השלכת החבל על הקרקע.

י. הַמְמַלֵּא[53] וְנוֹתֵן לְחָבִית[54] עַד שֶׁיְּמַלְּאֶנָּה מַיִם, וְהִצְנִיעַ אֶת הַחָבִית[55] שֶׁלֹּא תִּשָּׁבֵר[56] בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מְמַלֵּא, אוֹ שֶׁכְּפָאָהּ עַל פִּיהָ עַל מְנָת לְנַגְּבָהּ[57] לְמַלֹּאת בָּהּ - כָּשֵׁר, שֶׁזֶּה מִצְּרָךְ הַמִּלּוּי הוּא. אֲבָל אִם הִצְנִיעָהּ אוֹ נִגְּבָהּ כְּדֵי לְהוֹלִיךְ בָּהּ אֶת הַקִּדּוּשׁ[58] -

1 פָּסַל, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ הַמִּלּוּי[59].
2 וְכֵן הַמְמַלֵּא וְנוֹתֵן לְשׂוֹקֶת, וּפִנָּה חַרְסִית מִן הַשּׂוֹקֶת
3 בִּשְׁעַת מִלּוּי: אִם בִּשְׁבִיל שֶׁתַּחֲזִיק מַיִם רַבִּים -
4 כְּשֵׁרִים, שֶׁהֲרֵי זוֹ צֹרֶךְ הַמִּלּוּי; וְאִם בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא
5 יִהְיוּ הַחֲרָסִין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא זוֹלֵף[60] אֶת
6 הַמַּיִם שֶׁמְּלֵא בַּשּׂוֹקֶת - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין.

53) שם מ"ח. 54) ממלא בדלי קטן, ומערה לתוך חבית גדולה על שתתמלא. אף־על־פי שהוא דולה כמה פעמים, הרי זה מילוי אחד. 55) להעמידה במקום שאין שם עוברים ושבים. 56) ברגלי אדם ובהמה. 57) להוציא ממנה את המים שלא נשאבו לשם מי חטאת. 58) את המים המקודשים. כשנתמלאה החבית, מפזר אפר פרה על המים ואחר הקידוש הזה הוא שואב ממנה פעם אחר פעם כפי צרכיו ונותן לחבית קטנה, ואם הצניע או נגב את החבית הקטנה כדי להוליך את המים המקודשים. 59) אלא לצורך קידוש או הזאה. 60) מוציא את המים מן השוקת.

7 יא. הַמְמַלֵּא[61] דְּלִי לִשְׁתּוֹת, וְנִמְלַךְ וְחִשֵּׁב עָלָיו לְמִי
8 חַטָּאת: אִם עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַדְּלִי לַמַּיִם חִשֵּׁב -
9 מְעָרֶה[62] וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב[63]; וְאִם מִשֶּׁהִגִּיעַ הַדְּלִי
10 לַמַּיִם חִשֵּׁב - מְעָרֶה וְצָרִיךְ לְנַגֵּב[64] וְאַחַר כָּךְ יִמְלֵא
11 בּוֹ לְחַטָּאת. שֶׁלְּשֵׁל הַדְּלִי וְנִפְסַק הַחֶבֶל מִיָּדוֹ[65], אִם
12 עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַדְּלִי לַמַּיִם חִשֵּׁב עָלָיו - מְעָרֶה וְאֵינוֹ
13 צָרִיךְ לְנַגֵּב[66]. נִמְלַךְ וְהוּא עוֹדֵהוּ בְּתוֹךְ הַמַּיִם[67] וְחִשֵּׁב
14 עָלָיו לְמִי חַטָּאת - מְעָרֶה וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב[68]. מַיִם
15 שֶׁמִּלְּאָן לְמֵי חַטָּאת[69], וְאַחַר שֶׁנִּתְמַלֵּא[70] חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן
16 לִשְׁתּוֹתָן - כְּשֶׁיַּטֶּה אֶת הַכְּלִי לִשְׁתּוֹת פָּסַל הַמַּיִם[71],
17 אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁתָה מֵהֶן כְּלוּם.

61) תוספתא פרה פ"ה ה"ב, ויש בה גירסאות שונות, וגירסת רבינו ניכרת מתוך דבריו כאן. 62) שופך את המים ששאב. כלומר, הם פסולים למי חטאת, מפני שהורדת הדלי היתה שלא לשם מי חטאת. 63) המחשבה שלפני הגעת הדלי למים הועילה במקצת, שלא יצטרך לנגב את הדלי לפני שאיבת מים אחרים במחשבת קידוש (כסף־משנה). 64) המחשבה אחר שהגיע הדלי למים אינה מועילה כלום, ודין דלי זה ככל דלי שיש בו רטיבות מים פסולים שצריך ניגוב. 65) ונפל הדלי למים. 66) כמו בלא נפסק. 67) נמלך אחר שהגיע למים, ולפני שהוציאו. 68) ה'כסף משנה' גורס "וצריך לנגב". אולם אפשר לקיים גירסתנו: "ואינו צריך לנגב", וכן היא בדפוס רומי (ר"מ) וכן בכת"י תימן. והטעם, מפני שהוא לא הוריד את הדלי עד למים במחשבת שתיה אלא שנפל מאליו ע"י קריעת החבל, אנו רואים מחשבתו לשתיה כאילו נפסקה לפני הגעת הדלי למים. (אמנם לא ברור למה לא כלל את שני הדינים (עד שלא הגיע ואחר שהגיע) בבבא אחת, אולם גם לגירסת ה'כסף משנה' קשה למה לא כלל בבבא אחת דיני נפסק ולא נפסק, שהרי דינם שווה). 69) משנה, שם פ"ט, ד. 70) ולפני שנתקדשו. 71) המחשבה לבדה אינה פוסלת אלא עם מעשה ההטייה, כרבי יהושע במשנה שם. והטעם, מפני שהפסול הוא משום היסח הדעת משמירת המים לחטאת, וכל זמן שלא עשה מעשה אינו מסיח דעתו כי שמא יימלך ולא ישתה. לקמן (פ"ט הט"ו) יתבאר דין מים מקודשים.

יום רביעי א' אדר ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המתעסק בדבר אחר קודם שיתן האפר על המים, דבר שאין בו משום מלאכה ועמד או בהיפך, הממלא מים לקדשם ומסרם לאחר לשומרם ועשו הבעלים מלאכה, היו שנים שומרים המים ועשה אחד מהם מלאכה, והמקדש בידו אחת ועשה מלאכה באחרת, מילוי או קידוש שעשה עמו מלאכה לעצמו או לאחד, האומר קדש או מלא לי ואקדש ואמלא לך, אם אמר מלא לי ואקדש לך, וההולך לקדש מה עושה.

18 א. מִי שֶׁהָיוּ מֵימָיו עַל כְּתֵפוֹ וְעָמַד וְהוֹרָה הוֹרָאָה[2]
19 לַאֲחֵרִים, אוֹ שֶׁדָּן דִּין, אוֹ שֶׁחָלְצָה בְּפָנָיו[3] אוֹ מֵאֲנָה[4],
20 אוֹ שֶׁהֵרְאָה לַאֲחֵרִים אֶת הַדֶּרֶךְ[5], אוֹ שֶׁהָרַג[6] נָחָשׁ אוֹ
21 עַקְרָב, אוֹ נָטַל אָכָלִין מִן הַשּׁוּק לְהַצְנִיעָם - הֲרֵי
22 הַמַּיִם פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי נִתְעַסֵּק בְּדָבָר אַחֵר קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן
23 הָאֵפֶר עַל הַמַּיִם. אֲבָל אִם נָטַל הָאָכָלִין לְאָכְלָן
24 וַאֲכָלָן כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ, אוֹ שֶׁהָרַג נָחָשׁ אוֹ עַקְרָב
25 הַמְעַכְּבִין אוֹתוֹ[7] - הֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִים, שֶׁזֶּה מִצֹּרֶךְ
26 הוֹלָכַת הַמַּיִם[8]. זֶה הַכְּלָל: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם
27 מְלָאכָה שֶׁעָשָׂהוּ קֹדֶם מַתַּן הָאֵפֶר, בֵּין עָמַד בֵּין לֹא
28 עָמַד - פָּסַל; וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִשּׁוּם מְלָאכָה: אִם לֹא
29 עָמַד - כְּשֵׁרִים, וְאִם עָמַד - פָּסַל. הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמַּיִם
30 וּפָרַץ בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ מָקוֹם שֶׁיֵּלֵךְ בּוֹ, אַף עַל פִּי
31 שֶׁפָּרַץ עַל מְנָת לִגְדֹּר[9] - כְּשֵׁרִים[10]; וְאִם גָּדַר קֹדֶם
32 שֶׁיִּתֵּן הָאֵפֶר - פְּסוּלִין[11]. וְכֵן אִם קָצָה[12] פֵּרוֹת לֶאֱכֹל,
33 אַף עַל פִּי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַקְצוֹת[13] אֶת הַשְּׁאָר[14] - כְּשֵׁרִין;
34 וְאִם הִקְצָה קֹדֶם מַתַּן הָאֵפֶר - פָּסַל[15].

2) בענייני איסור והיתר. 3) השתתף כדיין בסידור החליצה. 4) קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה, יכולה למאן ולומר בפני עדים אינני רוצה בבעלי זה והנישואין בטלים. 5) עד כאן המדובר בעמד, אבל אם עשה אחת מאלה אגב הילוכו - המים כשרים. 6) אפילו אגב הילוך וכן מתפרש הדין הבא "נטל אוכלין להצניעם". מפני ששני אלה הם מלאכה ממש פוסלים אפילו לא עמד. 7) אינו יכול להמשיך בדרכו מפני הסכנה. 8) נראה שרבינו מכשיר בנחש ועקרב המעכבים אותו אפילו עמד. 9) כשיחזור בלי מי חטאת. 10) הפירצה היא לצורך הולכת המים ואינה פוסלת אף על פי שהיא מלאכה, ואפילו אם לא נתנו לו לפרוץ בלי התחייבות לגדור אחר כך את הפירצה. 11) אף על פי שלא הוסיף על מה שהיה לפני שפרץ, הרי היא מלאכה שלא לצורך המים (מהר"ם מרוטנבורג בפירושו למשנה). 12) קצץ. 13) לקצוץ ויש

מפרשים לשטוח לייבוש. 14) את הפירות שנשארו על העץ ובעל הפירות אינו נותן לו לאכול אם לא יתחייב להקצות אותם אחר כן. 15) שמלאכה זו אינה לצורך האכילה ממש.

1 **ב. הָיָה אוֹכֵל בִּשְׁעַת הוֹלָכַת הַמַּיִם וְהוֹתִיר, וְזָרַק מַה**
2 **שֶּׁהוֹתִיר לְתַחַת הַתְּאֵנָה אוֹ לְתַחַת הַמַּקְצֶה[16]: אִם**
3 **נִתְכַּוֵּן שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ הַפֵּרוֹת - הֲרֵי הַמַּיִם פְּסוּלִין,**
4 **שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מְלָאכָה; וְאִם זְרָקָן לְפִי שֶׁאֵין לוֹ צֹרֶךְ**
5 **בָּהֶן - הֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִין. הַמְמַלֵּא מַיִם לְקַדְּשָׁן וּמְסָרָן**
6 **לְאַחֵר לְשָׁמְרָן, וְעָשׂוּ הַבְּעָלִים מְלָאכָה - לֹא נִפְסְלוּ**
7 **הַמַּיִם, שֶׁהֲרֵי מְסָרָן לְשׁוֹמֵר; וְאִם עָשָׂה הַשּׁוֹמֵר**
8 **מְלָאכָה - פָּסָלָן, שֶׁהֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ וְהוּא נִכְנַס תַּחַת**
9 **הַבְּעָלִים. הָיוּ שְׁנַיִם שׁוֹמְרִין אֶת הַמַּיִם וְעָשָׂה אֶחָד**
10 **מִהֶן מְלָאכָה - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים, שֶׁהֲרֵי הַשֵּׁנִי מְשַׁמֵּר;**
11 **חָזַר הָרִאשׁוֹן[17] לִשְׁמֹר[18] וְעָמַד הַשֵּׁנִי וְעָשָׂה מְלָאכָה**
12 **- הַמַּיִם כְּשֵׁרִים[19], עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל הַשּׁוֹמְרִין מְלָאכָה**
13 **כְּאַחַת[20].**

16) מחצלת שיש לה לבזבז ונותנים בה תאנים לייבשן. 17) אחר שעשה מלאכה. 18) בעשיית מלאכה הוא מסיח דעתו מן השמירה ולפיכך אומר רבינו "חזר לשמור". 19) אף על פי ששניהם עשו מלאכה בשעת שמירה. 20) אבל אם כל אחד עשה מלאכה בשעה אחרת - המים כשרים שהרי לא נפסקה השמירה.

14 **ג. הַמְקַדֵּשׁ בְּאַחַת יָדוֹ וְעָשָׂה מְלָאכָה בַּשְּׁנִיָּה: אִם**
15 **לְעַצְמוֹ קִדֵּשׁ - פָּסַל, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מְלָאכָה קֹדֶם מַתַּן**
16 **אֵפֶר בַּמַּיִם[21]; וְאִם לַחֲבֵרוֹ קִדֵּשׁ - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים,**
17 **שֶׁאֵין זֶה פּוֹסֵל מֵימָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ[22] בַּמְּלָאכָה שֶׁעָשָׂה;**
18 **שֶׁאֵין הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בַּקִּדּוּשׁ[23] אֶלָּא בַּמַּיִם, וְהוּא[24]**
19 **שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹשֶׂה הַשּׁוֹמֵר אוֹ הַבְּעָלִים.**

21) שהרי בשעה שלקח האפר לידו התחיל לעשות מלאכה. [והר"ש מפרש הטעם, שמא קדמה המלאכה]. 22) חבירו לא מסר לו כל פעולה במילוי המים אלא בקידוש, ומלאכה פוסלת רק במילוי עד נתינת האפר. 23) ולפיכך אף על פי שנמסרה לו פעולה בקידוש, אין מלאכתו פוסלת. 24) בתנאי. ובכן, מלאכה פוסלת רק אם קיימים שני התנאים האמורים: א. אם נעשתה לפני נתינת האפר על המים; ב. עשו את המלאכה הבעלים או מי שנמסרה לו השמירה על המים.

20 **ד. הַמְקַדֵּשׁ לְעַצְמוֹ וּלְאַחֵר כְּאַחַת - שֶׁלּוֹ פָּסוּל,**
21 **שֶׁהֲרֵי נִפְסְלוּ הַמַּיִם שֶׁל עַצְמוֹ[25] בָּעֵסֶק שֶׁנִּתְעַסֵּק**
22 **בְּקִדּוּשׁ חֲבֵרוֹ. אֲבָל אִם קִדֵּשׁ לִשְׁנַיִם כְּאַחַת - שְׁנֵיהֶם**
23 **כְּשֵׁרִין, שֶׁאֵין מְלַאכְתּוֹ פּוֹסֶלֶת מִי אֲחֵרִים.**

25) לפני נתינת האפר.

24 **ה. הַמְמַלֵּא לְעַצְמוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו[26] כְּאַחַת: בְּקִדּוּשׁ**
25 **אֶחָד - פָּסוּל, בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁים - כָּשֵׁר[27]. קִדֵּשׁ לְעַצְמוֹ**
26 **בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת: בְּקִדּוּשׁ אֶחָד[28] - כְּשֵׁרִים[29], בִּשְׁנֵי**
27 **קִדּוּשִׁין[30] - פְּסוּלִין[31]. מִלֵּא וְקִדֵּשׁ בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת**
28 **לְעַצְמוֹ[32] - שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין[33]. מִלֵּא לְאַחֵר בִּשְׁתֵּי יָדָיו**
29 **כְּאַחַת: בְּקִדּוּשׁ אֶחָד - כָּשֵׁר, בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁין -**
30 **פְּסוּלִין[34]. קִדֵּשׁ לְאַחֵר בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת, בֵּין בְּקִדּוּשׁ**
31 **אֶחָד בֵּין בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁין - שְׁנֵיהֶן כְּשֵׁרִים[35]. מִלֵּא**
32 **וְקִדֵּשׁ בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת לְאַחֵר - הַמְּלוּי פָּסוּל[36],**
33 **וְהַקִּדּוּשׁ כָּשֵׁר[37]. זֶה הַכְּלָל: כָּל מִלּוּי שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ**
34 **מְלָאכָה, בֵּין שֶׁמִּלֵּא לְעַצְמוֹ בֵּין שֶׁמִּלֵּא לְאַחֵר -**
35 **פָּסוּל. וְכָל מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ כְּהִלְכָתָן וְעָשָׂה מְלָאכָה**
36 **קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן אֶת הָאֵפֶר: אִם הָיוּ הַמַּיִם שֶׁלּוֹ - הֲרֵי הֵן**
37 **פְּסוּלִין, וְאִם הָיוּ שֶׁל אַחֵר - כְּשֵׁרִין. וְכָל דָּבָר**
38 **שֶׁבִּידָיו[38] וְעָשָׂה מְלָאכָה, בֵּין שֶׁיֵּשׁ שָׁם שׁוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ**
39 **עוֹשֶׂה מְלָאכָה בֵּין שֶׁאֵין [שָׁם] שׁוֹמֵר - פָּסוּל[39];**
40 **וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ בִּידָיו וְעָשָׂה מְלָאכָה: אִם יֵשׁ [שָׁם]**
41 **שׁוֹמֵר - לֹא פָּסַל[40], אִם אֵין שָׁם שׁוֹמֵר - פָּסַל[41].**

26) שתי חביות. 27) הכסף משנה גורס: "בקידוש אחד כשר בשני קידושין פסול" ומפרש, בקידוש אחד - כשנתכוון לקבץ כל המים לכלי אחד ולקדשם - כשר, שהרי אפילו מילא בזה אחר זה - כשרים (כלמעלה פרק ז הלכה ד), אבל בשני קידושין - לקדש כל חבית בפני עצמה - שניהם פסולים, מפני שמילוי שני פוסל את הראשון ואין אנו יודעים איזו חבית קדמה. 28) הטיל אפר בשתי ידיו לחבית אחת. 29) מפני שקידוש אחד הוא ואפילו קדמה יד אחת לשנייה אין בכך כלום, כאילו הטיל בידו אחת קימעה קימעה. 30) הטיל אפר לשתי חביות כאחת. 31) שקידוש הראשון פוסל את המים שבחבית השנייה ואין אנו יודעים איזו ראשונה. [נתבאר כבר (פרק ז הלכה ה), שלעצמו פוסל הקידוש את המילוי]. 32) מילא חבית וקידש חבית שמילאה קודם. 33) שמא קדם מילוי השנייה לקידוש הראשונה ונפסלה הראשונה על ידי מילוי השנייה, והשנייה נפסלה על ידי קידוש הראשונה. 34) במילוי אין הבדל בין לעצמו ובין לאחרים, שמלאכת הממלא פוסלת אפילו לאחרים, כמו שנתבאר למעלה. 35) כמו קידש לשניים כאחת בהלכה ד. 36) שמא קדם לו הקידוש. 37) שאפילו קדם המילוי לקידוש, לא נפסל כמו שנתבאר בהלכה ג. 38) אף על פי שאינו שלו אלא חבירו מסר לו. 39) פיסול המלאכה אינו תלוי בהיסח הדעת משמירת המים אלא פיסול בפני עצמו הוא (ודעת הראב"ד שמלאכה פוסלת מפני היסח הדעת). 40) מלאכה אינה פוסלת בשל אחרים, והיסח הדעת אין כאן שהרי יש שומר אחר. 41) בשעת עשיית המלאכה הוא מסיח דעתו מן השמירה.

42 **ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קַדֵּשׁ לִי וַאֲקַדֵּשׁ לָךְ, וְקִדְּשׁוּ זֶה**
43 **לָזֶה - הָרִאשׁוֹן כָּשֵׁר, וְהַשֵּׁנִי פָּסוּל, שֶׁהֲרֵי קִדֵּשׁ**
44 **בִּשְׁכָרָם[42]. אָמַר לוֹ: מַלֵּא לִי וַאֲמַלֵּא לָךְ, וּמִלְּאוּ זֶה**
45 **לָזֶה - הָרִאשׁוֹן פָּסוּל, הוֹאִיל וְכַוָּנָתוֹ שֶׁיְּמַלֵּא לוֹ**
46 **חֲבֵרוֹ חֵלֶף מִלּוּי זֶה, הֲרֵי זֶה כְּמְמַלֵּא לוֹ וּלְאַחֵר[43]**
47 **שֶׁהֵן פְּסוּלִין[44]; וְהַשֵּׁנִי כָּשֵׁר, שֶׁהַמִּלּוּי בִּשְׂכָר מֵתָּר,**

1 **וַהֲרֵי לֹא עָשָׂה מְלָאכָה אַחַר שֶׁמִּלֵּא, וְאֵין בְּכַוָּנָתוֹ**
2 **מִלּוּי אַחֵר[45].**

42) ונתבאר למעלה (פרק ז הלכה ב) שקידוש בשכר - פסול. והקידוש הראשון כשר מפני שבשעה שקידש לא קיבל כלום בשכרו וגם לא יקבל כל שכר, שהרי הקידוש השני יהיה פסול. 43) בבת אחת. 44) כלמעלה פרק ז הלכה ג, מפני שכל מילוי הוא מלאכה לגבי מילוי שני. וגם כאן רואים את מחשבתו למילוי שני כמלאכה. 45) הוא מתכוון רק למלא לחבירו אבל על מילוי בשביל עצמו אינו חושב כלל, שהרי מימיו כבר נתמלאו. והמדובר, כשקידש את מימיו לפני שהוא ממלא לחבירו, שאם לא קידשם עדיין, גם מימיו נפסלו, מפני שמילא לחבירו לפני נתינת האפר במים שלו.

3 **ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קַדֵּשׁ לִי וַאֲמַלֵּא לְךָ - שְׁנֵיהֶן**
4 **כְּשֵׁרִין; שֶׁהַמְּלָאכָה אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת הַקִּדּוּשׁ[46], וְהַמִּלּוּי**
5 **בְּשָׂכָר מֻתָּר. מַלֵּא לִי וַאֲקַדֵּשׁ לְךָ - שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין.**
6 **זֶה שֶׁמִּלֵּא בַּתְּחִלָּה פָּסוּל - שֶׁהֲרֵי הוּא כִּמְמַלֵּא**
7 **וּמְקַדֵּשׁ כְּאַחַת[47], וּפָסַל הַמַּיִם בִּמְלָאכָה; וְזֶה שֶׁקִּדֵּשׁ**
8 **בָּאַחֲרוֹנָה פָּסוּל - שֶׁהֲרֵי קִדֵּשׁ בְּשָׂכָר, וּכְאִלּוּ הֶחֱזִיר**
9 **חוֹב שֶׁעָלָיו.**

46) כמבואר למעלה הלכה ג, ולפיכך אין מחשבת המילוי פוסלת את הקידוש. וההבטחה למלא בשבילו אינה נחשבת כשכר, מפני שהמקדש אינו סומך עליה, שהרי אם זה יקיימה יפסול את מימיו שנתקדשו. 47) מחשבת הקידוש כקידוש, כמו במלא לי ואמלא לך.

10 **ח. הַהוֹלֵךְ לְקַדֵּשׁ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל אֶת הַמַּפְתֵּחַ וּפוֹתֵחַ**
11 **לְהוֹצִיא הָאֵפֶר, וְנוֹטֵל קַרְדֹּם אִם צָרִיךְ לַחְפֹּר בּוֹ אֵפֶר**
12 **הַפָּרָה, וְנוֹטֵל סֻלָּם וּמוֹלִיךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לְהָבִיא**
13 **הָאֵפֶר, וְכָשֵׁר[48]. וְאִם מִשֶּׁנְּטַל הָאֵפֶר לְקַדֵּשׁ בּוֹ כִּסָּה**
14 **הַכְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ הָאֵפֶר אוֹ שֶׁהֵגִיף[49] אֶת הַדֶּלֶת אוֹ**
15 **שֶׁזָּקַף אֶת הַכְּלִי[50] בָּאָרֶץ קֹדֶם שֶׁיַּשְׁלִיךְ הָאֵפֶר לַמַּיִם -**
16 **פָּסַל הַמַּיִם[51]; אֲבָל הָאֵפֶר כָּשֵׁר לְקַדֵּשׁ בּוֹ מַיִם**
17 **אֲחֵרִים. זָקַף אֶת הַכְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הָאֵפֶר בְּיָדוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא**
18 **יִתְפַּזֵּר[52] - כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר; שֶׁהֲרֵי אִם**
19 **הִנִּיחוֹ בָּאָרֶץ - פָּסַל, וְאִם כִּסָּהוּ - פָּסַל[53]. נָטַל אֶת**
20 **הָאֵפֶר וְרָאָה שֶׁהוּא מְרֻבֶּה וְהֶחֱזִיר מִמֶּנּוּ[54] - כָּשֵׁר[55].**
21 **נָתַן הָאֵפֶר עַל הַמַּיִם וְרָאָה שֶׁהוּא מְרֻבֶּה וְנָטַל מִמֶּנּוּ**
22 **לְקַדֵּשׁ מַיִם אֲחֵרִים - כָּשֵׁר[56]. קִרְסֵם[57] עֲלֵה זַיִת לַחְתּוֹת**
23 **בּוֹ הָאֵפֶר[58]: אִם בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יַחֲזִיק אֵפֶר הַרְבֵּה[59] -**
24 **פָּסַל[60], וְאִם בִּשְׁבִיל שֶׁיִּכָּנֵס הָאֵפֶר בַּכְּלִי[61] - כָּשֵׁר[62].**

48) שכל אלה הם לצורך הקידוש. 49) סגר. 50) שנטל ממנו את האפר. 51) כל אלה הם לצורך האפר ולא בשביל קידוש זה ואם כן עשה מלאכה לפני נתינת האפר על המים. 52) כשהוא שופך את האפר על המים הוא מטה את הכלי שהאפר בו (במשנה: שפופרת) ואם לא יזקפנו יתפזר האפר שבו. 53) המשך הנימוק למה שאמר: "אי אפשר". הדין עצמו, שאם כיסהו פסול, נאמר כבר למעלה. 54) לפני נתינתו על המים. 55) שהחזרת האפר לשפופרת אינה מלאכה (כסף משנה בשם הר"ש). 56) מפני שמלאכה אינה פוסלת אחר נתינת האפר על המים. 57) קטף (ויש מפרשים: חתך והתאימו לשפופרת). 58) עשהו כעין מרזב והכניסו לשפופרת, כדי שהאפר יעבור על פניו. 59) שלא יפול הרבה אפר לתוך המים. 60) שהרי מלאכה זו אינה לצורך קידוש זה, אלא לקמץ אפר. 61) כשיטה את השפופרת שהאפר בה, לא יתפזר האפר חוץ לכלי שהמים בו, אלא יפול לתוכו. 62) מעשה זה הוא לצורך הקידוש.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר כיצד מקדשים המים באפר פרה, ואם צריך כוונה לקידוש כו', קידש פחות מכשיעור בכלי זה ופחות מכשיעור בכלי אחר, אפר שנגע במים אם מקדשים ממנו פעם שנית. וכלי קטן שהוא בכלי גדול שהם מלאים מים, היה ספוג במים בעת שנתן האפר ושתי שוקתות שבאבן אחת שנתנו אפר לאחת מהן, שתי אבנים שהקיפן זו לזו ועשאן שוקת, ומים מקודשים שנתערבו בהם מים אחרים, המטביל כלי לחטאת במים שאינם ראויים לקדש, מים מקודשים שנפלו לתוכם שרצים ורמשים או ששתתה מהם בהמה או חיה, מי חטאת או אפר חטאת שנשתנו מראיהם, החושב על מי חטאת לשתותם, מים שהניחם מגולים ומצאם מכוסים או איפכא, המוסר מים מקודשים לטמא לשמרם.

25 **א. כֵּיצַד מְקַדְּשִׁין[2] אֶת הַמַּיִם בְּאֵפֶר הַפָּרָה? נוֹתֵן אֶת**
26 **הַמַּיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְשֵׁם מֵי חַטָּאת בִּכְלִי, וְנוֹתֵן אֵפֶר**
27 **עַל פְּנֵי הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אַף עַל פִּי**
28 **שֶׁהִיא חֲבִית גְּדוֹלָה מְלֵאָה מַיִם[3], וּמְעָרֵב הַכֹּל. וְאִם**
29 **נָתַן הָאֵפֶר תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ נָתַן עָלָיו הַמַּיִם - פָּסַל[4].**
30 **וּמַהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְנָתַן עָלָיו[5] מַיִם חַיִּים? כְּדֵי**
31 **לְעָרֵב אֶת הָאֵפֶר בַּמַּיִם[6].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"... נותן את המים שנתמלאו לשם מי חטאת בכלי ונותן אפר על המים... כו'".

וצריך להבין איך עולה סדר זה עם המבואר בלקו"ת בעניין שנקראה מצות פרה אדומה "חוקת התורה" כי כללות כל התורה כולה היא רצוא ושוב, וכך גם פרה אדומה ששריפת האפר הוא ה"רצוא" ונתינת המים היא ה"שוב", והלא סדר העבודה בכללות הוא שקודם צריך להיות ה"רצוא" ואח"כ עניין ה"שוב" כסדר עבודת התפילה שבכל יום שהיא עניין ה"רצוא", ואח"כ על־ידי לימוד התורה וקיום המצוות נעשה עניין ה"שוב".

ועל־פי־זה היה צריך להיות אפר קודם למים, ומדוע אינו כן. ויתירה מזו "אם נתן האפר תחילה ואח"כ נתן עליו המים פסל". ויש לומר שכיון שהדין הוא שגם המים שנותן בתחילה צריך להיות האפר, והיינו שמצד מחשבת האדם הרי המחשבה על האפר קודמת לנתינת המים בכלי.

ועוד יש לומר שגם עניין ה'רצוא' (אפר) צריך להיות חדור

ומיוסד על תנועת הביטול – 'שוב' (מים), והוא היסוד לקיום כל המצוות כולן.

(על־פי יין מלכות ספר טהרה סימן יא)

2) סוטה טז, ב. 3) אינו צריך לתת יותר מכדי שייראה על פני המים. 4) כחכמים שם, נגד דעת ר' שמעון. 5) ומשמע שנותן המים על האפר. 6) אחר נתינת האפר על המים, יערב הכול ויהיו מים על האפר. שם מבואר, שחכמים אומרים "אל כלי" דווקא. פירוש, כתוב בתורה "מים חיים אל כלי", משמע שהמים ניתנים ישר אל הכלי ולא אל האפר.

1 **ב. הַמְקַדֵּשׁ צָרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן[7] וְיִתֵּן הָאֵפֶר בְּיָדוֹ עַל**
2 **הַמַּיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקְחוּ לַטָּמֵא - עַד שֶׁיִּהְיֶה מִתְכַּוֵּן**
3 **לְקִדּוּשׁ וּלְמִלּוּי וּלְהַזָּיָה[8]. אֲבָל אִם נָפַל הָאֵפֶר מִן**
4 **הַכְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הָאֵפֶר לְתוֹךְ הַמַּיִם, אוֹ שֶׁנָּטַל הָאֵפֶר**
5 **בְּיָדוֹ וּדְחָפוֹ חֲבֵרוֹ אוֹ הָרוּחַ וְנָפַל הָאֵפֶר מִיָּדוֹ עַל**
6 **הַמַּיִם, אוֹ שֶׁנָּפַל הָאֵפֶר מִיָּדוֹ עַל צַד הַכְּלִי[9] אוֹ עַל**
7 **יָדוֹ וְאַחַר כָּךְ נָפַל לַמַּיִם - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[10].**

7) תוספתא פ"ו ה"ג. 8) "ולקחו לטמא", משמע שהלקיחה תהיה לשם טהרת הטמא. וכן שאר הפעולות. 9) משנה פרה פ"ו, מ"א. 10) מפני שנאמר "ולקחו . . . ונתן", משמע מה שלקח, יתן הוא עצמו.

8 **ג. קְדֵשׁ[11] פָּחוֹת מִכְּדֵי הַזָּאָה בִּכְלִי זֶה וּפָחוֹת מִכְּדֵי**
9 **הַזָּאָה בִּכְלִי אַחֵר - לֹא נִתְקַדֵּשׁוּ. הָיָה הָאֵפֶר[12] צָף עַל**
10 **פְּנֵי הַמַּיִם וְכָנַס מִמֶּנּוּ מִלְּמַעְלָה[13] וְקִדֵּשׁ בּוֹ מַיִם**
11 **אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ מְקֻדָּשִׁין; וְכֹל שֶׁנָּגַע בַּמַּיִם - אֵין**
12 **מְקֻדָּשִׁין בּוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[14], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּגְּבוּ. וַאֲפִלּוּ**
13 **נָשְׁבָה הָרוּחַ וְנָתְנָה אֶת הָאֵפֶר עַל גַּבֵּי הַמַּיִם[15] - אֵינוֹ**
14 **מְנַגְּבוֹ וּמְקַדֵּשׁ בּוֹ.**

11) זבחים צג, ב. 12) פרה פ"ו מ"ב. 13) אפר שלא נרטב במים. 14) כחכמים, שם. 15) ואמרנו למעלה (ה"ב) שאין המים מקודשים, אף־על־פי־כן נפסל האפר לקידוש. רבינו למד דין זה מדבריהם של חכמים במשנתנו, שאמרו: כל שנגע במים אין מקדשים בו, ומשמע אפילו לא נתקדשו המים.

15 **ד. כְּלִי קָטָן[16] שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ כְּלִי גָּדוֹל וְהֵן מְלֵאִין מַיִם**
16 **וְהַמַּיִם מְעֹרָבִין - כֵּיוָן שֶׁנָּתַן הָאֵפֶר בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי**
17 **הַגָּדוֹל נִתְקַדְּשׁוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי הַקָּטָן; וְאַף**
18 **עַל פִּי שֶׁהָיָה פִּיו צַר בְּיוֹתֵר וְלֹא נִכְנַס לוֹ אֵפֶר, שֶׁהֲרֵי**
19 **הַמַּיִם כֻּלָּן מְעֹרָבִין.**

16) שם משנה ג.

20 **ה. הָיָה סְפוֹג[17] בְּתוֹךְ הַמַּיִם בְּעֵת שֶׁנָּתַן הָאֵפֶר - הֲרֵי**
21 **הַמַּיִם שֶׁבַּסְּפוֹג פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בִּכְלִי[18]. כֵּיצַד**
22 **יַעֲשֶׂה? זוֹלֵף אֶת כָּל הַמַּיִם עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַסְּפוֹג, וְלֹא**
23 **יִגַּע בַּסְּפוֹג. וְאִם נָגַע בַּסְּפוֹג, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם צָפִין**
24 **עַל גַּבָּיו כָּל שֶׁהֵן[19] - פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם שֶׁבַּסְּפוֹג**
25 **יוֹצְאִין[20] וּמִתְעָרְבִין בַּמַּיִם הַכְּשֵׁרִין. נָפַל סְפוֹג לְתוֹךְ**
26 **הַמַּיִם הַמְקֻדָּשִׁין - נוֹטְלוֹ[21] וְסוֹחֲטוֹ חוּץ לַכְּלִי,**
27 **וְהַמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי כְּשֵׁרִין[22].**

17) שם. 18) והתורה אמרה: אל כלי. 19) פירוש, בכל כמות שהיא, אפילו הרבה. 20) ע"י לחץ קל. 21) מוציאו מן המים, ואינו חושש שמא יצאו מים ע"י סחיטה קלה. 22) אבל המים שנסחטו - פסולים. הכסף־משנה בשם הר"י קורקוס מנמק: גזרו משום נפל קודם קידוש, ולא החמירו כל־כך לאסור הנגיעה בספוג. ועוד נימוק: כי המים שאינם יוצאים אלא ע"י סחיטה, הרי הם כנשפכו מן הכלי. מקור דין זה בתוספתא פרה פ"ה ה"ה (נפלו שיבושים בתוספתא זו, וגירסת רבינו היא כמו בספרים שלפנינו).

28 **ו. שְׁתֵּי[23] שְׁקָתוֹת[24] שֶׁבְּאֶבֶן[25] אַחַת שֶׁנָּתַן אֶת הָאֵפֶר**
29 **לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אֵין הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה מְקֻדָּשִׁין. וְאִם**
30 **הָיוּ נְקוּבוֹת זוֹ לָזוֹ[26] כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[27], אוֹ שֶׁהָיוּ**
31 **הַמַּיִם צָפִין עַל גַּבֵּיהֶן[28] אֲפִלּוּ כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם, וְנָתַן**
32 **אֵפֶר לְאַחַת מֵהֶן - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה מְקֻדָּשִׁין[29].**

23) משנה שם פ"ה, ח. 24) שני בתי קיבול חצובים. 25) לא מחוברת בקרקע. 26) היה נקב במחיצה שבין שתי השקתות, והמים עוברים דרכן מאחת לשניה. 27) כשרוצים לשפוך המשקין שבנודות של עור, נותנים שפופרת לתוך פיו וקושרים אותו יפה, כדי שלא יזלפו המשקין מן הצדדים. ושיעורה כעובי "שתי אצבעות חוזרות למקומן". פירוש, שאפשר להכניס בנקב שתי אצבעות (אצבע ואמה) ולסבב אותן ברווח. 28) על גבי המחיצה המפרידה ביניהן, ונמצאו שתיהן מחוברות במים הצפים. 29) מפני שהן ככלי אחד.

33 **ז. שְׁתֵּי אֲבָנִים[30] שֶׁהִקִּיפָן זוֹ לָזוֹ וַעֲשָׂאָן שֹׁקֶת[31], וְכֵן**
34 **שְׁתֵּי עֲרֵבוֹת[32], וְכֵן שֹׁקֶת שֶׁנֶּחְלְקָה, וְנָתַן אֵפֶר בְּחֵלֶק**
35 **אֶחָד מֵהֶן - הַמַּיִם שֶׁבֵּינֵיהֶן[33] אֵינָן מְקֻדָּשִׁין[34]. וְאִם**
36 **חִבְּרָן בְּסִיד אוֹ בְּגִפְסִיס[35] וְהֵם יְכוֹלוֹת לְהִנָּטֵל כְּאַחַת**
37 **- הַמַּיִם שֶׁבֵּינֵיהֶן מְקֻדָּשִׁין[36].**

30) שם מ"ט. 31) כגון שבשתיהן היתה חציבה פתוחה מצד אחד ופתוחה מלמעלה, וכשהסמיכן זו לזו נוצרה שוקת. 32) כלומר, שברי עריבות (ראב"ד). 33) שכנגד החריץ שביניהן. והמדובר כשחיברן בטיט, ואם יטול לידו חלק אחד תשבר השוקת. אולם אין המים יוצאים דרך הסדק, ולפיכך המים שבשוקת מקודשים, ואם לא חיברם כלל, אין כאן כלי וכל הקידוש פסול (כסף־משנה). 34) מפני שמקום החריץ משתייך גם לחצייה השני של השוקת שמימיה נתקדשו, אבל אם נתן אפר בשני החלקים - נתקדשו גם המים שבחריץ. 35) בהרבה לשונות לועזיות - גיפס. 36) אפילו אם נתן האפר רק בחלק אחד.

38 **ח. מַיִם מְקֻדָּשִׁין[37] שֶׁנִּתְעָרְבוּ בָּהֶן מַיִם אֲחֵרִים כָּל**
39 **שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְקִדּוּשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ**
40 **פְּסוּלִין[38]. וְכֵן אִם יָרַד לְתוֹכָן טַל[39] - הֲרֵי אֵלּוּ**

פְּסוּלִין. נָפַל לְתוֹכָן מַשְׁקִין[40] וּמֵי פֵּרוֹת - יְעָרֶה הַכֹּל, וְצָרִיךְ לְנַגֵּב הַכְּלִי וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין אֲחֵרִים. נָפַל לְתוֹכָן דְּיוֹ קוֹמוֹס[41] וְקַנְקַנְתּוֹם[42] וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם - יְעָרֶה וְאֵין צָרִיךְ לְנַגֵּב[43]; שֶׁאִם יִשָּׁאֵר שָׁם דָּבָר הָרוֹשֵׁם, הֲרֵי הוּא נִרְאֶה.

37) שם פ"ט מ"א. 38) בפרה החמירו שלא יתבטלו המים הפסולים בכשרים. [פסק כחכמים, ונימוקם נתבאר בזבחים פ, א, שהזאה צריכה שיעור, וכאן אין שיעור מלא מפני שמים פסולים מעורבים בהם, ואפילו אם יזה פעמיים לא יועיל מפני שהזאות אינן מצטרפות. ואף־על־פי שרבינו (לקמן פ"י ה"ז) פסק שאם נפלה הזאה כל שהיא על הטמא נטהר, מודה הוא שעל האזוב שבו מזים - צריך להיות שיעור (הר"י קורקוס)]. 39) נגד דעת ר' אליעזר, האומר "יניחנה בחמה והטל עולה". 40) המונח "משקין" בכל הספרות התלמודית, פירושו שבעת המשקין: מים, חלב, שמן, טל, יין, דם, ודבש דבורים. אבל מיצים הנסחטים מפירות, חוץ מזיתים וענבים, נקראים "מי פירות", וגם כאן כך. ויוצא מזה, שגם בנפלו מים או טל, צריך לערות ולנגב כשרוצה לקדש מים אחרים באותו כלי. ולמה כתב רבינו בבבא ראשונה סתם "פסולים"? מפני ששם בא להשמיענו דין המים המקודשים, שהלכה כחכמים נגד ר' אליעזר שאמר: יזה שתי הזיות. ובנוגע לעירוי וניגוב, סמך על מה שיתבאר בבבא שניה (תפארת ישראל, בועז אות ג). 41) שרף־אילן צובע. 42) מים מכילים חלקיקי נחושת, ועושים מהם צבע. 43) אם לא נשארו רשמי צבע על דופני הכלי. ואם נשארו צריך להסירם, והניגוב לא יועיל.

ט. הַמַּטְבִּיל[44] כְּלִי לְחַטָּאת בְּמַיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְקַדֵּשׁ[45] - צָרִיךְ לְנַגֵּב[46] וְאַחַר כָּךְ יְקַדֵּשׁ בּוֹ. הִטְבִּילוֹ בְּמַיִם הָרְאוּיִין לְקַדֵּשׁ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב[47]. וְאִם הִטְבִּילוֹ לֶאֱסֹף בּוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ צָרִיךְ לְנַגֵּב[48].

44) שם פ"ה מ"ב. כל הכלים צריכים טבילה לפני שמשתמשים בהם למי חטאת. 45) שאינם מים חיים. ראה למעלה פ"ו. 46) כדי להעביר את לחלוחית המים הפסולים שעל דופני הכלי. 47) ואף־על־פי שצריכים מילוי לשם קידוש, לא הקפידו על הלחלוחית כמו במים פסולים. ועוד, מפני שהטבילו לצרכי חטאת, הרי זה כמו לשם מילוי (תפארת ישראל). 48) מפני שתערובת מים שאינם מקודשים במקודשים - פוסלת בכל שהיא.

י. קִרּוּיָהּ[49] שֶׁהִטְבִּילָהּ בְּמַיִם הָרְאוּיִין לְקַדֵּשׁ[50] - מְקַדְּשִׁין בָּהּ[51]; אֲבָל אֵין אוֹסְפִין לְתוֹכָהּ מֵי חַטָּאת[52], מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם שֶׁהֻטְבְּלָה בָּהֶן נִבְלָעִים בְּתוֹכָהּ וְיוֹצְאִין וּמִתְעָרְבִין בְּמֵי חַטָּאת וּפוֹסְלִין אוֹתָן. נִטְמֵאת וְהִטְבִּילוּהָ - אֵין מְקַדְּשִׁין בָּהּ[53], שֶׁהַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין הַנִּבְלָעִין בְּגוּפָהּ יֵצְאוּ וְיִתְעָרְבוּ בַּמַּיִם שֶׁמְּקַדְּשִׁין אוֹתָן בְּתוֹכָהּ.

49) דלעת שהוציאו את מה שבתוכה, ונשארה הקליפה העבה, וראויה לשאוב בה מים. ומפני שהיא גוף ספוגי, נבלעים בה מים ונפלטים ממנה (שם מ"ג). 50) במשניות שבידינו, הגירסא "במים שאין ראויים לקדש". ורבינו גורס "הראויים". 51) ואין חוששים שמא ספגה מים אגב טבילה, ולא נשאבו לשם מי חטאת, ונפלטים לתוך המים העומדים לקידוש. אבל אם הטבילוה במים שאינם ראויים לקדש - חוששים (ראה ההלכה הקודמת בדין ניגוב). 52) החמירו בתערובת שאינם מקודשים במקודשים, יותר מתערובת מים שנשאבו שלא לשם מילוי. 53) בטומאה החמירו יותר (כסף־משנה).

יא. מַיִם מְקֻדָּשִׁין[54] שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וְנִתְבַּקְּעוּ אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן[55] - פְּסוּלִין[56]. אֲפִלּוּ הָיוּ יְבֵשִׁים[57] בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן הַנְּמָלָה וְהַדִּיָּרָה וְהַכְּנָה שֶׁבַּתְּבוּאָה. נָפַל לְתוֹכָהּ חִפּוּשִׁין[58], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְבַּקְּעוּ וְלֹא נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן - הֲרֵי הַמַּיִם פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִּשְׁפוֹפֶרֶת[59] וְהַמַּיִם נִכְנָסִין בְּתוֹכָהּ וְיוֹצְאִין מִתּוֹכָהּ עִם הַלֵּחָה שֶׁבָּהּ.

54) שם פ"ט מ"ב. 55) של המים, ואף־על־פי שלא נתבקעו. 56) שינוי מראה המים מוכיח שנפלטה לתוכם ליחותם של בעלי החיים. 57) מטבעם, ועורם קשה. 58) תולעת שחורה בעלת כנפים קשות סוככות על כנפים דקות. 59) פיה, וכן מקום יציאתה רחבים והמעי ישר.

יב. מַיִם מְקֻדָּשִׁין[60] שֶׁשָּׁתָת מֵהֶן בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה - פְּסוּלִין[61]. וְכֵן כָּל הָעוֹפוֹת - פְּסוּלִין; חוּץ מִן הַיּוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מוֹצֶצֶת[62] וְאֵין רִיר יוֹצֵא מִפִּיהָ וּמִתְעָרֵב בַּמַּיִם. וְכֵן כָּל הַשְּׁרָצִים[63] שֶׁשָּׁתוּ - אֵינָן פּוֹסְלִין; חוּץ מִן הַחֻלְדָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְלַקֶּקֶת בִּלְשׁוֹנָהּ, וְנִמְצֵאת הַלֵּחָה יוֹצְאָה מִפִּיהָ לַמַּיִם.

60) שם מ"ג. 61) מפני שמים מעורבים בריר, ניגרים מפיהן וחוזרים לכלי (רבינו במשנה). 62) כשהיא שותה, פותחת את פיה קימעה ומוצצת. 63) שמונת השרצים האמורים בתורה (ויקרא יא, כט - ל): החולד (חולדה) והעכבר והצב והאנקה והכח והלטאה והחומט והתנשמת.

יג. מֵי חַטָּאת[64] שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן[65] מֵחֲמַת עַצְמָן - כְּשֵׁרִים; נִשְׁתַּנּוּ מֵחֲמַת עָשָׁן[66] - פְּסוּלִין. הִגְלִידוּ[67] וְחָזְרוּ וְנִמּוֹחוּ - כְּשֵׁרִים[68]. אֲפִלּוּ נִמּוֹחוּ[69] בַּחַמָּה. אֲבָל אִם הִמְחָן בָּאוּר - פְּסוּלִין.

64) מים מקודשים ומי חטאת היינו הך, אלא שרבינו נקט לשונם של המקורות שמהם שאב. 65) תוספתא פרה פ"ט ה"ה. 66) עשן מעכיר את המים. 67) קרשו מפני הקור. 68) שם. 69) חימום טבעי, לא בידי אדם - דינו כמו נימוח מאליו.

יד. אֵפֶר חַטָּאת[70] שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאָיו מֵחֲמַת עַצְמוֹ אוֹ מֵחֲמַת עָשָׁן - כָּשֵׁר[71]. נִשְׁתַּנּוּ מֵחֲמַת אָבָק, אוֹ שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ סִיד אוֹ גִּפְסִיס, אוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ אֵפֶר מִקְלֶה[72] כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי זֶה פָּסוּל.

70) שם. 71) מפני שעשן אינו דבר זר לגבי אפר. 72) אפר פשוט, שלא משריפת פרה אדומה.

טו. הַחוֹשֵׁב[73] עַל מֵי חַטָּאת לִשְׁתּוֹתָן - לֹא פְּסָלָן, עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה מֵהֶן[74]. וְאִם שָׁפַךְ מִן הַכֵּלִי לְתוֹךְ גְּרוֹנוֹ וְלֹא נָגְעָה שְׁפָתוֹ בַּמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִי - לֹא פָּסַל[75].

73) משנה פרה פ"ט, ד. 74) כר' יוסי בשיטתו של ר' יהושע. והטעם, מפני שהמים כבר מקודשים אינו מסיח דעתו מהם, אולי יחזור בו ברגע האחרון. אבל אם שתה פסלם, מפני הרוק שבפיו, כמו בעלי חיים אחרים (ראה למעלה סוף פ"ז דין מים שאינם מקודשים). 75) את המים שנשארו בכלי. שם: ואם גרגר כשר. והטעם, זהירותו שלא לנגוע בשפתיו במים, מוכיחה שלא הסיח דעתו לגמרי, וחשב על הכשרן של המים שישארו.

טז. כְּלִי[76] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין שֶׁהִנִּיחוֹ מְגֻלֶּה וּבָא וּמְצָאוֹ מְכֻסֶּה - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; שֶׁמָּא אָדָם שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת נָגַע בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי אָדָם כִּסָּהוּ בְּוַדַּאי. הִנִּיחוֹ מְכֻסֶּה וּבָא וּמְצָאוֹ מְגֻלֶּה: אִם יְכוֹלָה הַחֲלָדָה[77] לִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁיָּרַד לוֹ טַל בַּלַּיְלָה - פְּסוּלִין, וְאִם לָאו - כְּשֵׁרִין. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁתֵּי סְפֵקוֹת: סָפֵק אָדָם גִּלָּה אוֹ בְּהֵמָה חַיָּה וָרֶמֶשׂ; וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר אָדָם גִּלָּהוּ, שֶׁמָּא הָיָה טָהוֹר[78] לְחַטָּאת אוֹ לֹא.

76) שם פי"א מ"א. 77) הפוסלת בשתייתה (ראה למעלה הי"ב). 78) ושני ספקות להתיר - מותר בין באיסור והיתר, ובין בטומאה וטהרה.

יז. הַמּוֹסֵר[79] מַיִם מְקֻדָּשִׁין אוֹ מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְקִדּוּשׁ לְטָמֵא לְשָׁמְרָן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[80].

79) שם פ"ז מ"י. 80) טמא אינו שומר כראוי מן הטומאה.

יח. שְׁנַיִם[81] שֶׁהָיוּ שׁוֹמְרִין אֶת הַמַּיִם וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן - כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל שֵׁנִי[82]. טָהַר וְחָזַר לִשְׁמֹר וְנִטְמָא הַשֵּׁנִי - כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן[83]. נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת - הַמַּיִם פְּסוּלִין[84].

81) שם פ"ח מ"א. 82) השני שומר עליהם. 83) שחזר לטהרתו. 84) מפני שאין להם שומר טהור. [דינים דומים נתבארו למעלה (פ"ח ה"ב)].

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר הממלא מים לקידוש אם צריך שיהיה הוא בעצמו המקדש והמזה, אם ממלא ומקדש אדם מים ומניחם אצלו ואם מוליכם ממקום למקום, אם יוליכם בנהר ובספינה, ומים שנתקדשו אם מפשיל הכלי לאחוריו, מי חטאת ששקלם במשקל, ומי הוא כשר להזות, המזה וזה שמזין עליו אם צריך כוונה, ואם צריך טבילת האיזוב לכל הזייה.

א. הַמְמַלֵּא[2] מַיִם לְקִדּוּשׁ - אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הוּא עַצְמוֹ הַמְקַדֵּשׁ וְהַמַּזֶּה, אֶלָּא מְקַדֵּשׁ אֶחָד וּמַזֶּה אֶחָד. וְכֵן מְמַלֵּא אָדָם בִּכְלִי וּמְעָרֶה מִכְּלִי לִכְלִי[3] וּמְקַדֵּשׁ בִּכְלִי אַחֵר, וּמְעָרֶה הַמַּיִם הַמְקֻדָּשִׁין מִכְּלִי לִכְלִי וּמַזֶּה מִכְּלִי אַחֵר.

2) יומא מג, א. 3) תוספתא פרה פ"ט ה"א, וכן משמע בכמה משניות במס' פרה.

ב. מְמַלֵּא אָדָם[4] מַיִם וּמַנִּיחָן אֶצְלוֹ בְּלֹא קִדּוּשׁ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם, וּמוֹלִיכָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּמֵעִיר לְעִיר, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶן אֵפֶר וּמְקַדְּשָׁן בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. וְכֵן הַמַּיִם הַמְקֻדָּשִׁין מַנִּיחָן אָדָם אֶצְלוֹ יָמִים וְשָׁנִים וּמַזֶּה מֵהֶן בְּכָל יוֹם שֶׁהוּא צָרִיךְ עַד שֶׁיִּתַּמּוּ, וּמוֹלִיכָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּמֵעִיר לְעִיר. וּמְשַׁמֵּר אָדָם אֵפֶר פָּרָה אֶצְלוֹ וּמוֹלִיכוֹ[5] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּמֵעִיר לְעִיר. פַּעַם אַחַת[6] הוֹלִיכוּ כְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ מֵי חַטָּאת בִּסְפִינָה בַּיַּרְדֵּן, וְנִמְצָא כְּזַיִת מִן הַמֵּת בְּקַרְקַע הַסְּפִינָה וְנִטְמְאוּ הַמַּיִם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה גָּזְרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, שֶׁאֵין מַעֲבִירִין מֵי חַטָּאת וְלֹא אֵפֶר חַטָּאת בְּנָהָר[7] וּבִסְפִינָה, וְלֹא יִשְׁיטֵם עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְלֹא יַעֲמֹד בְּצַד הַנָּהָר מִכָּאן וְיִזְרְקֵם לַצַּד הַשֵּׁנִי. אֲבָל עוֹבֵר הוּא אָדָם בַּמַּיִם עַד צַוָּארוֹ[8] וּבְיָדוֹ אֵפֶר פָּרָה אוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין. וְכֵן אָדָם וְכֵלִים הָרֵיקָנִים שֶׁהֵן טְהוֹרִין לְחַטָּאת, וּמַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְחַטָּאת וַעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשׁוּ - מַעֲבִירִין אוֹתָם בְּנָהָר בִּסְפִינָה[9].

4) תוספתא חגיגה פ"ג, ט. 5) בכת"י תימן: ומוליכו. 6) חגיגה כג, א. 7) כחכמים, שם. ובמשנה פרה פ"ט מ"ה, שגזרו בכל הנהרות, נגד דעת חנניה בן עקביה "שלא גזרו אלא בירדן ובספינה כמעשה שהיה". 8) פרה, שם. 9) שם, שלא גזרו אלא על מי חטאת אחר שנתקדשו בנתינת האפר.

ג. מַעֲבִירִין מַיִם מְקֻדָּשִׁין בִּסְפִינָה בַּיָּם הַגָּדוֹל[10] וְשָׁטִין [בָּהֶם] עַל פְּנֵי הַמַּיִם; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל הַמַּיִם הַמְקֻדָּשִׁין וְעַל הָאֵפֶר בְּנָהָר.

10) משמיענו, שאפילו החכמים שאינם מצמצמים את הגזירה לכמעשה שהיה, לא הרחיבוה על הים הגדול, ואפילו בספינה לא גזרו בו. ולמד זה מלשונם בברייתא: "אחד הירדן ואחד שאר הנהרות" משמע נהרות אבל לא ים.

ד. הַמּוֹלִיךְ מַיִם[11] לְקַדְּשָׁן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מַיִם שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ[12], לֹא יַפְשִׁיל הַכְּלִי לַאֲחוֹרָיו אֶלָּא לְפָנָיו. שֶׁנֶּאֱמַר: לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה; בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁמוּרִין - הֵן מֵי נִדָּה, וְאִם לָאו - פְּסוּלִין. מִלֵּא שְׁתֵּי חָבִיּוֹת - נוֹתֵן אַחַת לְפָנָיו וְאַחַת לַאֲחוֹרָיו, מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר[13].

11) שם, פ"ז, מ"ו. 12) בבא זו הוסיף רבינו מדעתו בהתאם לשיטתו, שפסול מלאכה ופסול היסח הדעת הם שני ענינים, והמלאכה אמנם אינה פוסלת מים שנתקדשו, אבל היסח הדעת פוסלת אותם. (נתבארה כבר שיטת הראב"ד, שמלאכה פוסלת מפני היסח הדעת משמירת

המים. ומכיוון ששנינו, שמלאכה אינה פוסלת מים מקודשים, ברור שהיסח הדעת אינה פוסלת, ולפיכך השיג כאן על דברי רבינו). 13) השמירה היא אמנם מדאורייתא, אבל חובת שמירה מעולה מלפניו דווקא ולא מאחוריו – גזירת חכמים היא, ולא גזרו במקום שאי־אפשר, ולא החמירו על הממלא ללכת פעמיים (ראה למעלה פ"ז ה"ז).

1 **ה. מֵי חַטָּאת שֶׁשִּׁקְלָן[14] בְּמִשְׁקָל[15]: אִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ**
2 **- פְּסוּלִין[16], וְאִם לָאוּ - כְּשֵׁרִין. אֲבָל אִם שָׁקַל דְּבָרִים**
3 **אֲחֵרִים בְּמֵי חַטָּאת, הוֹאִיל וַעֲשָׂאָן מִשְׁקֹלֶת -**
4 **פְּסָלָן[17], שֶׁאֵין זוֹ מִשְׁמֶרֶת[18]. כָּל אֵלּוּ הַטְּהוֹרִים**
5 **שֶׁמְּמַלְּאִין אוֹ שֶׁמְּקַדְּשִׁין אוֹ שֶׁמַּזִּין, וְכֵן כָּל הַכֵּלִים**
6 **שֶׁמְּמַלְּאִין וּמְקַדְּשִׁין מֵהֶם וְשֶׁמַּזִּין מֵהֶן, אִם הָיוּ**
7 **טְבוּלֵי יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשָׁן - הֲרֵי**
8 **אֵלּוּ כְּשֵׁרִים[19]; שֶׁכָּל מַעֲשֵׂה הַפָּרָה וְהַמִּלּוּי וְהַקִּדּוּשׁ**
9 **וְהַהַזָּיָה כָּשֵׁר בִּטְבוּל יוֹם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמִפְּנֵי**
10 **הַצְּדוּקִין מְטַמְּאִין אֶת כָּל כְּלֵי שֶׁטֶף וּמַטְבִּילִין אוֹתָן**
11 **וְאַחַר כָּךְ מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּמֵי חַטָּאת.**

14) גיטין נג, א־ב. 15) כדי לדעת משקל המים, מסקנת הגמרא שם "כנגדן" – אם הסיח דעתו פסולים, ואם לאו – כשרים. ומפרש רבינו "שכנגדן" היינו שהניח כנגד המים משקלות בכף המאזנים. 16) מפני שהיסח הדעת פוסל גם במים המקודשים. 17) בגמרא שם אמרו "בגופם", פסולים אפילו כשלא הסיח דעתו מהם. ולפי פירוש רבינו "בגופם" הכוונה שהשתמש בהם במשקלות לשקול דברים אחרים (לרש"י דרך אחרת בפירוש הסוגיא שם. ראה 'חזון איש' ו'אור שמח'). 18) והתורה אמרה (במדבר יט, ט) "למשמרת למי נדה". יוצא מזה שמלאכה במים עצמם פוסלת אפילו במקודשים, ומה שאמרו שמלאכה אינה פוסלת אחר הקידוש, הכוונה אם עשה מלאכה אחרת בשעת עיסוקו במים (ראה 'מנחת חינוך' מצוה שצט). 19) נתבאר למעלה פ"א הי"ג, ופ"ד, וכפלו דברים אלו כאן במקומן של ההלכות הנוגעות לבני אדם העוסקים במי חטאת.

12 **ו. הַכֹּל כְּשֵׁרִין[20] לְהַזּוֹת, חוּץ מֵאֵשָׁה וְטֻמְטוּם**
13 **וַאֲנְדְּרוֹגִינוֹס[21] [וְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה] וְקָטָן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת[22];**
14 **אֲבָל קָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת - כָּשֵׁר לְהַזּוֹת. וְהֶעָרֵל כָּשֵׁר**
15 **לְהַזּוֹת, שֶׁאֵין הֶעָרֵל טָמֵא. קָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת שֶׁהִזָּה**
16 **וְהָאִשָּׁה מְסַעֲדַתּוּ[23], כְּגוֹן שֶׁאֲחָזָה לוֹ הַמַּיִם בְּיָדוֹ -**
17 **הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֶּאֱחֹז בְּיָדוֹ בִּשְׁעַת הַזָּאָה.**
18 **וְאִם אָחֲזָה בְּיָדוֹ בִּשְׁעַת הַזָּיָתוֹ - פְּסוּלָה.**

20) פרה פי"ב מ"י. 21) שהם ספק אשה. 22) במשנה: "ותינוק שאין בו דעת". (ביומא מג, א - דרשו מן הכתוב, שקטן כשר להזות אף־על־פי שהוא פסול למילוי מים ולאיסוף אפר. ומובן שהכשירו רק קטן שיש בו דעת, שהרי הזאה צריכה כוונה (לקמן ה"ז). ומזה יוצא, שבאיסוף ומילוי ששנינו (פרה פ"ה מ"ד) "חוץ מחרש שוטה וקטן", פסול גם קטן שיש בו דעת ('תוספות יום־טוב' במשנה ג שם, וראה קושייתו מברייתא יומא שם)). 23) שם.

19 **ז. הַמַּזֶּה צָרִיךְ לְכַוֵּן וּלְהַזּוֹת עַל הַטָּמֵא לְטַהֲרוֹ[24];**
20 **וְאִם הִזָּה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. אֲבָל זֶה**
21 **שֶׁמַּזִּין עָלָיו[25] אֵינוֹ צָרִיךְ כַּוָּנָה, אֶלָּא מַזִּין עַל הָאָדָם**
22 **לְדַעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ. הַמִּתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת[26] לְפָנָיו וְהִזָּה**
23 **לַאֲחוֹרָיו, לַאֲחוֹרָיו וְהִזָּה לְפָנָיו - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[27].**
24 **נִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת לְפָנָיו וְהִזָּה לַצְּדָדִין שֶׁל פָּנָיו - הַזָּיָתוֹ**
25 **כְּשֵׁרָה[28].**

24) 'ספרי' זוטא: "והזה הטהור על הטמא" (שם, יט) ולא בזמן שלא נתכוון לטמא. 25) שם מ"ב. 26) במשנה, שם. 27) מפני שלא התכוון להזאה זו. 28) הצדדים של פניו, דינם כפניו.

26 **ח. הַמַּזֶּה[29] אֵינוֹ צָרִיךְ טְבִילָה[30] לְכָל הַזָּיָה, אֶלָּא**
27 **טוֹבֵל אֶת הָאֵזוֹב וּמַזֶּה הַזָּיָה אַחַר הַזָּיָה עַד שֶׁיִּגָּמְרוּ**
28 **הַמַּיִם[31]. וּמַזֶּה הַזָּיָה אַחַת עַל כַּמָּה בְּנֵי אָדָם אוֹ עַל**
29 **כַּמָּה כֵּלִים כְּאַחַת, אֲפִלּוּ מֵאָה. כֹּל שֶׁנָּגַע בּוֹ מִן**
30 **הַמַּיִם כָּל שֶׁהוּא - טָהוֹר[32], וְהוּא שֶׁיִּתְכַּוֵּן הַמַּזֶּה**
31 **לְהַזּוֹת עָלָיו. טָבַל אֶת הָאֵזוֹב[33] וְנִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל**
32 **דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה[34] אוֹ עַל הָאָדָם[35], וְהִזָּה מֵאוֹתָהּ**
33 **טְבִילָה עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אוֹ עַל הַבְּהֵמָה,**
34 **אִם נִשְׁאֲרוּ מַיִם בָּאֵזוֹב - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר**
35 **וּלְהַטְבִּיל[36], אֶלָּא מַזֶּה מִן הַשְּׁאָר עַל הָאָדָם אוֹ עַל**
36 **הַכֵּלִים הַטְּמֵאִים, שֶׁהֲרֵי תְּחִלַּת טְבִילָתוֹ כְּשֵׁרָה**
37 **הָיְתָה[37]. אֲבָל אִם טָבַל אֶת הָאֵזוֹב לְהַזּוֹת עַל דָּבָר**
38 **שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אוֹ עַל הַבְּהֵמָה, וְהִזָּה עַל הָאָדָם**
39 **אוֹ עַל הַכְּלִי הַטָּמֵא - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[38], עַד שֶׁיְּחַזֵּר**
40 **וְיִטְבֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה וְיִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל הָאָדָם אוֹ עַל**
41 **דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה.**

29) שם. 30) טבילת אזוב במי חטאת. 31) שבאזוב. 32) למד זה מלשון המשנה "עד מאה". 33) שם מ"ג. 34) כלים. מלשונו של רבינו בפירושו למשנתנו, יש ללמוד שמדובר בכלים טמאים ממש, וכן באדם טמא (ראה 'ברטנורא' ו'תפארת ישראל'). 35) נקט לשון המשנה, שכתבה "אדם" בבבא בפני־עצמה (ולא נתברר לי טעם הכפילות במשנה). 36) במשנה: "לא ישנה", ומפרש רבינו, שאינו צריך להטביל פעם שנית. 37) לשם דבר שצריך הזאה. 38) מפני שהטבילה פסולה. (במשנה: "אם יש באזוב ישנה". ורבינו מפרש צריך לטבול שנית, ולפי זה, צריך לפרש מה ששנינו: "אם יש באזוב", הכוונה אפילו נשארו מים באזוב. ראה גירסת 'רבינו חננאל' ביומא יז, א. ופירושו. וראה רש"י שם).

42 **ט. הִטְבִּיל[39] אֶת הָאֵזוֹב וְנִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ**
43 **מְקַבֵּל טֻמְאָה - הַמַּיִם הַמְנַטְּפִים[40] כְּשֵׁרִין[41]. לְפִיכָךְ,**
44 **אִם נָטְפוּ בַּכְּלִי וְחָזַר וְהִטְבִּיל בָּהֶן אֶת הָאֵזוֹב בְּכַוָּנָה**
45 **לְהַזּוֹת עַל דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה - הַזָּיָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

39) פרה, שם. 40) מן האזוב. 41) הטבילה בכוונה לא נכונה פסולה, שהרי התורה אמרה "וטבל... והזה", אבל המים נשארו בכשרותם. ונראה, שאפילו הזה על דבר שאינו

מקבל טומאה, לא נפסלו המים שנשארו באזוב, ואם נטפו לכלי טהור לחטאת - מותר לטבול בהם את האזוב ולהזות.

י. מִי חַטָּאת[42] שֶׁנִּתְמַעֲטוּ - טוֹבֵל בָּהֶן אֲפִלּוּ רָאשֵׁי גִּבְעוֹלִין[43] וּמַזֶּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְסַפֵּג[44]. צְלוֹחִית[45] שֶׁפִּיהָ צַר - טוֹבֵל וּמַעֲלֶה כְּדַרְכּוֹ[46] וּמַזֶּה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַזֵּהַר שֶׁמָּא יִגַּע בְּצִדֵּי הַכְּלִי[47] בְּפַעַם שְׁנִיָּה.

42) שם מ"ב. 43) ראשי הבדים של האזוב. 44) שלא יקנח מדופני הכלי, אלא יטבול (רבינו בפירושו למשנתנו). 45) שם. 46) אפילו כמה פעמים. 47) שנדבקו שם טיפות מים אגב הוצאת האזוב בפעם הקודמת, ועכשיו יעלה האזוב את אותן הטיפות ויזה בהן ואין כאן טבילה (רבינו, במשנה שם). אמנם הסגנון מגומגם קצת, אבל הכוונה ברורה (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

יום חמישי ב' אדר ה'תש"פ

פֶּרֶק אֶחָד עָשָׂר[1]

1) יבאר כיצד מטהרים טמא מת במי פרה, ואם טבל ביום והיזה בלילה, מי שנטמא במת ושהה כמה ימים בלא הזאה, מי שהוזה עליו בשלישי ולא בשביעי, ושכל המטמאין מקבלין הזאה, כיצד מצוות אזוב, ואם נפרדו הגבעולים ונשרו העלים או שלא אגדו, ודין מאימתי מזים באזוב, ואי זהו אזוב הכשר.

א. כֵּיצַד מְטַהֲרִים טְמֵא מֵת בְּמֵי נִדָּה? לוֹקֵחַ אָדָם טָהוֹר שְׁלֹשָׁה[2] קְלָחִין[3] שֶׁל אֵזוֹב וְאוֹגְדָן אֲגֻדָּה אַחַת, וּבְכָל בַּד וָבַד גִּבְעוֹל אֶחָד[4], וְטוֹבֵל רָאשֵׁי גִּבְעוֹלִין בְּמֵי נִדָּה שֶׁבַּכְּלִי, וּמִתְכַּוֵּן וּמַזֶּה עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכֵּלִים בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַחַר שֶׁתָּנֵץ הַחַמָּה. וְאִם הִזָּה מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר - כָּשֵׁר. וְאַחַר שֶׁיַּזֶּה עָלָיו בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי טוֹבֵל בַּיּוֹם[5] וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ וַהֲרֵי הוּא טָהוֹר לָעֶרֶב. טָבַל אֶת הָאֵזוֹב בַּלַּיְלָה וְהִזָּה בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁטָּבַל אֶת הָאֵזוֹב בַּיּוֹם וְהִזָּה בַּלַּיְלָה - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה, וְהַמַּיִם מְטַמְּאִין[6] מִשּׁוּם מֵי חַטָּאת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[7]. עַד שֶׁתִּהְיֶה טְבִילַת הָאֵזוֹב בַּמַּיִם[8] וְהַזָּאָתוֹ מְמֻנּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַחַר שֶׁתָּנֵץ הַחַמָּה. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַّחַר - כָּשֵׁר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

2) בספרי חוקת פיסקא קכח למדו זה בגזירה שווה מפסח מצרים שכתוב בו (שמות יב, כב) "ולקחתם אגודת אזוב", ואין אגודה פחות משלושה. 3) בדים עם השורש שלהם. 4) שלא יצאו כמה בדים משורש אחד ואם יש יותר מפרידם וכולם כשירים (רבינו בפירוש למשנה ח שם אמר שגבעול הוא פרח לפני שייפתח, אולם כאן אי אפשר לפרש כך, וראה שם משנה ט). 5) לא התכוון לומר שהטמא צריך לטבול ביום ולא בלילה, שהרי המשנה (פרה שם) אומרת בפירוש: "אבל הוא עצמו טובל בלילה" וכן כותב רבינו בהלכה הבאה, אלא מבאר, כיצד אפשר למהר את הטהרה (כסף משנה למעלה פרק ו הלכה ב). 6) פירוש, המים של ההזאה הפסולה מטמאים. 7) לקמן פרק ט"ו הלכה א, שמי חטאת מטמאים כל זמן שלא נעשה מצוותם, פירוש, שלא הוזו על הטמא כהלכתם. 8) למעלה כתב דין זה בהזאה וכאן מוסיף ומשמיענו שגם בטבילה כך הדין.

ב. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְשָׁהָה כַּמָּה יָמִים בְּלֹא הַזָּאָה, כְּשֶׁיָּבוֹא לְהַזּוֹת - מוֹנֶה בְּפָנֵינוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וּמַזִּין עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, וְטוֹבֵל בַּשְּׁבִיעִי וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעַם הָאָרֶץ שֶׁבָּא לְהַזּוֹת, שֶׁאֲפִלּוּ אָמַר: הַיּוֹם שְׁלִישִׁי שֶׁלִּי - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁמָּא הַיּוֹם נִטְמָא, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִמְנוֹת בְּפָנֵינוּ; אֲבָל חָבֵר שֶׁבָּא לְהַזּוֹת[9] - מַזִּין עָלָיו אוֹ עַל כֵּלָיו מִיָּד[10]. מִי שֶׁהֻזֶּה[11] עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי וְלֹא הֻזֶּה עָלָיו בַּשְּׁבִיעִי, וְשָׁהָה כַּמָּה יָמִים - טוֹבֵל בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה אַחַר הַשְּׁבִיעִי, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, וּמַזִּין עָלָיו בַּיּוֹם, בֵּין קֹדֶם טְבִילָה בֵּין אַחַר טְבִילָה. אֲפִלּוּ טָבַל בְּלֵיל תְּשִׁיעִי אוֹ בְּלֵיל עֲשִׂירִי[12] - מַזִּין עָלָיו לְמָחָר אַחַר הָנֵץ הַחַמָּה[13].

9) ואומר שהיום יום שלישי לטומאתו. 10) הזאה ראשונה ואחר ארבעה ימים מזים עליו או על כליו הזאה שנייה. 11) רבינו בפירושו למשנה פרה פרק יב, משנה יא מוסר מקור דינים אלה בספרי חוקת פיסקא קכט, ויש שם כמה גירסאות, ורבינו גורס: אין לי אלא ליום שביעי, שמיני, תשיעי ועשירי מניין (פירוש אם לא היזה בשביעי לטומאתו אלא בשמיני, בתשיעי או בעשירי, מניין שהוא טהור)? תלמוד לומר "וחטאו" - מכל מקום (בכל אופן אפילו לא בשביעי). והספרי ממשיך: שהייתי אומר אם קדמה טבילה להזאה יצא, תלמוד לומר "וחטאו" ואחר כך "וכבס בגדיו ורחץ במים". ומפרש שם רבינו שדרשה אחרונה זו נאמרה רק כשהיזה בשביעי, אבל אם היזה בשמיני או תשיעי רשאי הוא לטבול קודם ההזאה, ונימוקו, מפני שהכתוב שעליו מסתמך לימוד הספרי מדבר בהזאה בשביעי. ולפיכך פסק למעלה בהלכה א, בהזאת שביעי; "ואחר שיזה עליו ביום השביעי טובל וכו'" ובהלכה זו בשהה כמה ימים כותב: "ומזין עליו ביום בין קודם טבילה בין לאחר טבילה". 12) והוא טבול יום עד שקיעת החמה של יום מחר. 13) ואינו צריך טבילה שנייה. ומכל שכן כשטבל לפני שקיעת החמה ונגמרה טהרת הטבילה.

ג. כָּל הַמִּטַּמְּאִין[14] מְקַבְּלִין הַזָּאָה. כֵּיצַד? זָבִים וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת - מַזִּין עֲלֵיהֶן בְּשְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וַהֲרֵי הֵם טְהוֹרִין מִטֻּמְאַת מֵת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִין טֻמְאָה אַחֶרֶת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַזָּיָה מוֹעֶלֶת לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא. וְכֵן הֶעָרֵל מְקַבֵּל הַזָּאָה. כֵּיצַד? עָרֵל שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֻזָּה עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי - הֲרֵי זֶה טָהוֹר מִטֻּמְאַת מֵת, וּכְשֶׁיִּמּוֹל טוֹבֵל וְאוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים לָעֶרֶב[15].

14) ספרי זוטא חוקת יט ובברייתא ובזבחים צג, א אמרו:

"נדה מזין עליה". ונראה שדין זה אינו שנוי במחלוקת (כסף משנה). 15) שם: "מלו וטבלו ועשו פסחיהם בטהרה".

1 **ד. מִצְוַת אֵזוֹב[16] - שְׁלֹשָׁה קְלָחִין, וְכָל קֶלַח וָקֶלַח**
2 **גִּבְעוֹל אֶחָד. נִמְצְאוּ שְׁלֹשָׁה גִּבְעוֹלִין. וּשְׁיָרָיו**
3 **שְׁנַיִם[17]. אוֹ אִם לָקַח[18] שְׁנַיִם בַּתְּחִלָּה וַאֲגָדָן - כָּשֵׁר.**
4 **נִתְפָּרְדוּ הַגִּבְעוֹלִין וְנָשְׁרוּ הֶעָלִין, אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר**
5 **מִכָּל גִּבְעוֹל מֵהֶם אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא - כָּשֵׁר; שֶׁשְּׁיָרֵי**
6 **הָאֵזוֹב בְּכָל שֶׁהוּא[19]. קֶלַח שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה בַּדִּין[20] -**
7 **מְפַסְּקוֹ[21] וְאַחַר כָּךְ אוֹגֵד שְׁלָשְׁתָּן; שֶׁמִּצְוָתוֹ לִהְיוֹת**
8 **אֲגֻדָּה[22], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה**
9 **אֲגֻדָּה. פִּסְקוֹ וְלֹא אֲגָדוֹ אוֹ שֶׁאֲגָדוֹ וְלֹא פִּסְקוֹ אוֹ**
10 **שֶׁלֹּא פִּסְקוֹ וְלֹא אֲגָדוֹ וְהִזָּה בּוֹ - כָּשֵׁר. הָאֵזוֹב**
11 **הַקָּצָר[23] - אוֹגְדוֹ[24] בְּחוּט עַל הַכּוֹשׁ[25] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ,**
12 **וְטוֹבֵל[26] בַּמַּיִם וּמַעֲלֶה, וְאוֹחֵז בָּאֵזוֹב וּמַזֶּה[27]. נִסְתַּפֵּק**
13 **לוֹ אִם מִן הַחוּט[28] הִזָּה אוֹ מִן הַכּוֹשׁ[29] אוֹ מִן**
14 **הַגִּבְעוֹל[30] - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה[31].**

16) תחילת הלכה זו נאמרה כבר למעלה ונכפלה כאן כהקדמה קצרה לדינים הבאים אחריה. 17) אם לקח שלושה ואגדם ונאבד אחד מהם מותר להזות בהם לכתחילה. 18) מצוה מן המובחר לקחת שלושה קלחים ואם לקח רק שניים ואגדם מותר להזות לכתחילה. בסוכה יג, א אמרו "לרבנן שלושה למצוה" אבל לא לעכב ופסק רבינו כרבנן. [בברייתא שם אמרו חכמים שאם נשתייר אחד גם כן כשר, ומדברי רבינו כאן משמע שרק שניים כשרים, ונראה שפסק בזה כרבי יוסי מפני שבמשנתנו אין חולק עליו]. 19) לפני כן המדובר בשיירי מספר הבדים ופסק רבינו שצריך שניים וכאן המדובר בשיריים של כל בד ובד עצמו, ודבר זה התכוון להדגיש בסיומו זה. 20) נראה שרבינו גורס כך במשנה ומפרש, ששלושה בדים יוצאים משורש אחד. בספרי שלפנינו כתוב: איזוב שיש בו שלושה קלחים. 21) מפריד את שלושת הבדים. 22) למעלה (הלכה א בהערה הראשונה) הובאו דברי הספרי חוקת פיסקא קכח, שלמדנו בגזירה שווה מפסח מצרים שמצוותו בשלושה בדים ומגזירה שווה זו עצמה נלמד שמצוה לאגדם. 23) וכשיאחזנו בידו לא יגיע למי החטאת. 24) קושרו. 25) פלך. 26) כשהוא אוחז בכוש. 27) שצריך להזות באיזוב עצמו ולא להניעו על ידי דבר אחר. 28) שאגד בו את בדי האיזוב. 29) שקשרו בו. 30) והזאתו כשירה. 31) מפני שהוא וודאי טמא ואין ספק הזאה מוציאה אותו מידי טומאתו הוודאית.

15 **ה. אֵין מַזִּין לֹא בְּיוֹנְקוֹת הָאֵזוֹב וְלֹא בַּתְּמָרוֹת[32],**
16 **אֶלָּא בַּגִּבְעוֹלִין. אֵלּוּ הֵן הַיּוֹנְקוֹת? גִּבְעוֹלִין שֶׁלֹּא**
17 **גָּמְלוּ[33]. וּמִי שֶׁהֵזָּה עָלָיו בַּיּוֹנְקוֹת וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ -**
18 **פָּטוּר[34]. וּמֵאֵימָתַי מַזִּין בָּאֵזוֹב? מִשֶּׁיָּנֵץ[35]. וְאֵזוֹב**
19 **שֶׁהֵזָּה בּוֹ מֵי נִדָּה - כָּשֵׁר לְטַהֵר בּוֹ אֶת הַמְּצֹרָע. כָּל**
20 **אֵזוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לְוַי[36] - פָּסוּל. וְהָאֵזוֹב שֶׁקּוֹרִין**
21 **אוֹתוֹ אֵזוֹב בִּיחוּד[37] - הוּא הַכָּשֵׁר, וְהוּא הָאֵזוֹב**
22 **שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בַּעֲלֵי בָּתִּים; אֲבָל זֶה שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ**
23 **אֵזוֹב יָוָן וְאֵזוֹב כָּחְלִית וְאֵזוֹב מִדְּבָרִי - פָּסוּל.**

32) כיס שבו זרע האיזוב (רבינו בפירושו למשנה). 33) רכים מאוד, במשנה מפרש רבינו: "הוא אשר בארץ". 34) בשוגג מחטאת ובמזיד ממלקות אם התרו בו למלקות, מפני שגם יונקות איזוב שמם, וכשרים מן התורה, ומדרבנן לא יצא בהזאה זו וצריך הזאה שנייה. ואם הזה בתמרות חייב. פסק כתנא קמא שם. 35) יוציא ניצה (כיס קטן שהפרח טמון בו לפני פיתוחו). 36) שם נוסף המלווה את השם "איזוב". 37) בלי תוספת.

24 **ו. אֵזוֹב שֶׁל אֲשֵׁרָה[38] וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת וְשֶׁל עֲבוֹדָה**
25 **זָרָה וְשֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה[39] - פְּסוּלָה[40]. שֶׁל תְּרוּמָה**
26 **טְהוֹרָה - לֹא יַזֶּה[41], וְאִם הִזָּה - כָּשֵׁר.**

38) אילן ונטעים אחרים שניטעו לשם אליל. כיוצא בזה שנינו בסוכה כט, ב, גבי לולב ופירשו בגמרא (שם לא, ב) שהמדובר באשירה דמשה (שבזמן משה) שהתורה אמרה (דברים יב, ג): "ואשריהם תשרפון באש" ולפיכך "כתותי מיכתת שיעוריה" (ככתות וטחון הוא ואין בו שיעור) ולולב צריך שיעור. אבל האשירות שניטעו אחרי כיבוש הארץ אינן טעונות שריפה וכשירות בדיעבד אף על פי שהן אסורות בהנאה, ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו" (המצוות חובה הן ולא הנאה). ונראה, שגם התוספתא כאן מתכוונת לאשירה שבזמן משה ופסול מפני שאיזוב צריך שיעור (הר"ש בפירושו למשנה פרק י"א ז). 39) שם. איזוב שלקטו לאכילה חייב בתרומה ומעשרות. 40) אפילו אם הוא פחות מכביצה ואינו מטמא את מי החטאת (ראה לקמן פרק י"ב הלכה ו). והטעם, מפני שאמרה תורה (במדבר יט, יא) "והזה הטהור על הטמא" למדנו שכל העיסוק בהזאה צריך להיות בטהרה (הרא"ש בפירושו למשנתנו). 41) כיוצא בזה שנינו בסוכה לד, ב גבי אתרוג של תרומה ופירשו שם בגמרא (לה, ב) מפני שמפסידה או מפני שמכשירה לקבל טומאה.

27 **ז. אֵזוֹב שֶׁלִּקְּטוֹ לְעֵצִים[42] וְנָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין[43] -**
28 **מְנַגְּבוֹ[44] וְהוּא כָּשֵׁר לְהַזָּיָה[45]. לִקְּטוֹ לָאֲכָלִין[46] וְנָפְלוּ**
29 **עָלָיו מַשְׁקִין[47], אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְּבוֹ - פָּסוּל, שֶׁהֲרֵי**
30 **נִטְמָא לְהַזָּיָה[48]; שֶׁכָּל הַמַּשְׁקִין וְכָל הָאֲכָלִין וְכָל**
31 **הַכֵּלִים[49] הֲרֵי הֵן כִּטְמֵאִים לְעִנְיַן חַטָּאת, כְּמוֹ**
32 **שֶׁבֵּאַרְנוּ. לִקְּטוֹ לְחַטָּאת - הֲרֵי זֶה כְּנִלְקָט לְעֵצִים[50],**
33 **וְאִם נָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין - מְנַגְּבוֹ וּמַזֶּה בּוֹ.**

42) איזוב שלא נלקט בכוונה לאוכלו אינו מקבל טומאה, מפני שאינו מיוחד למאכל אדם ואף על פי שיש אנשים שאוכלים אותו, אבל דבר שהוא מיוחד למאכל אדם, אפילו אם לקטו להסקה - מקבל טומאה. 43) אפילו טמאים ממש. 44) כדי שלא תתערבנה טיפות המשקין במי החטאת. 45) שהרי אינו מקבל טומאה. 46) מחשבתו עושה אותו אוכל וראוי לקבל טומאה כשיוכשר באחד משבעת המשקין. 47) שלא נשמרו בטהרת חטאת. 48) בנגיעתו במשקין שלא נטהרו לחטאת ועל ידי אותם

המשקין עצמם הוכשר לקבל טומאה, וההכשר והטומאה באים כאחת. 49) שלא נשמרו בטהרת חטאת. 50) רק מחשבת אכילה עושה אותו כאוכל.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר אדם שנטמא במת והיזה עליו כמה הוא השיעור הצריך ליגע בו, נתכוון להזות על שני כלים או על שני בני אדם כאחת והיזה על האחד ונפל ממנו לאחר, היזה על שני כלים ונסתפק לו אם היזה על שניהם כאחת, הכלים שהם חיבור לטומאה ולהזייה או לזה ולא לזה או חיבור לטומאה ולא להזייה.

א. אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֵזָּה עָלָיו - כֵּיוָן שֶׁנָּגַע כָּל שֶׁהוּא מִמֵּי הַנִּדָּה בְּכָל מָקוֹם מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ שֶׁל טָמֵא עָלְתָה לוֹ הַזָּיָה[2]. אֲפִלּוּ נָפְלָה הַהַזָּאָה עַל רֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ אוֹ עַל רֹאשׁ שִׁפְתּוֹ. אֲבָל אִם נָגְעָה בִּלְשׁוֹנוֹ - אֵינָהּ כְּלוּם[3]; אַף עַל פִּי שֶׁהַלָּשׁוֹן כָּאֵיבָרִים שֶׁבַּגָּלוּי לְעִנְיַן טֻמְאָה[4], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[5], אֵינָן כָּאֵיבָרִים שֶׁבַּגָּלוּי לְעִנְיַן הַזָּאָה וּטְבִילָה. וְכֵן כְּלִי[6] שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֵזָּה עָלָיו - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְגוּפוֹ שֶׁל כְּלִי כָּל שֶׁהוּא מִמֵּי הַנִּדָּה עָלְתָה לוֹ הַזָּאָה.

2) כרבא (זבחים צג, א), שמפרש דעתם של חכמים שהזאה אינה צריכה שיעור. ופירשו שם בגמרא, שבכלי צריך להיות כשיעור טבילת ראשי גבעולים של האזוב (וכן כתב רבינו לקמן בפט"ו ה"א), אבל על הטמא מספיקה טיפה כל שהיא. 3) מפני שאינה מקום גלוי. מחלוקת רבי ורבנן בקידושין כה, א ופסק כחכמים. 4) דברי עולא שם. 5) בפ"א מהלכות טומאת מת ה"ג. 6) פרה פי"ב מ"ב: "מזין על האדם ועל הכלים אפילו הן מאה".

ב. שְׁנֵי כֵּלִים[7] אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת וְהֵזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן, וְנָטְפוּ הַמַּיִם מֵעַל הָרִאשׁוֹן עַל הַשֵּׁנִי - חֲרֵי הַשֵּׁנִי בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיִּפְּלוּ עָלָיו הַמַּיִם מֵהַזַּיַּת הַמַּזֶּה, לֹא מִן הַתַּמְצִית[8]. הִזָּה עַל שְׁנֵי כֵּלִים וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם הִזָּה עַל שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד אוֹ מֵחֲבֵרוֹ נִמְצָה עָלָיו - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[9].

7) דין זה יוצא מהבבא השניה שבהלכה זו, שמקורה במשנה פרה פי"ב, ב. 8) המתמצים ממקום אחר, לא מן האזוב. 9) שספק הזאה אינה מוציאה מידי ודאי טומאה, ואנו אומרים: העמד טמא על חזקתו (ראה למעלה פי"א ה"ד).

ג. מַחַט[10] שֶׁנִּתּוּנָה עַל הַחֶרֶשׂ[11] וְהִזָּה עָלֶיהָ, סָפֵק עַל הַמַּחַט הִזָּה סָפֵק מִן הַחֶרֶשׂ נִמְצָה עָלֶיהָ - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[12].

10) שם. 11) וכלי חרס אין לו הזאה. 12) שלוש בבות במשנה זו, ובכולן המדובר בספק הזאה: א. ספק מן החוט, ספק מן האזוב (ראה למעלה פי"א מ"ד); ב. שני כלים; ג. מחט על החרס. ונשנו בסדר "לא זו אף זו", כל בבא מוסיפה על קודמתה. לא רק בחוט, שהספק הוא אם בכלל נפלה הטיפה מן האזוב, אלא גם בשני כלים, שבוודאי נפלה הטיפה מן האזוב והגיעה גם לכלי השני - פסולה. ויותר מזה, לא רק בשני כלים שהטיפה שנפלה על כלי אחד נעשית מצוותה ואינה ראויה יותר להזאה, אלא אפילו במחט על החרס, שאפילו אם נפלה על החרס לא נעשית מצוותה, ואפשר לחשוב שאפילו ניתזה מן החרס ונפלה על המחט היא כשרה, משמיעה אותנו המשנה שהיא פסולה, מפני שההזאה צריכה לבוא ישר מן האזוב על הכלי הטמא (תפארת ישראל).

ד. כֵּלִים[13] הַמְּפֻצָּלִין[14] שֶׁמְּחֻבָּרִין זֶה לָזֶה בְּמַסְמְרִים, כְּגוֹן מַסְפֹּרֶת[15] שֶׁל פְּרָקִים[16] וְאִיזְמֵל שֶׁל רְהִיטְנֵי[17] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן: בִּשְׁעַת מְלָאכָה[18] - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה[19], שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה[20] - אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה. כֵּיצַד הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה? שֶׁאִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה - נִטְמָא הַשֵּׁנִי[21], וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה - עָלְתָה הַזָּיָה לִשְׁנֵיהֶן, וּכְאִלּוּ הֵן גּוּף אֶחָד. וְכֵיצַד אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּיָה? שֶׁאִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ, וְאִם נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶן וְהִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - לֹא טְהֵר חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין. וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[22] גָּזְרוּ, שֶׁיִּהְיוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שְׁעַת מְלָאכָה, וּלְעוֹלָם אִם נָגְעָה בְּאֶחָד מֵהֶן טֻמְאָה - נִטְמָא חֲבֵרוֹ. וְכֵן גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן, שֶׁלֹּא יִהְיוּ חִבּוּר לְהַזָּיָה אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מְלָאכָה, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וּלְעוֹלָם אִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן - לֹא טְהֵר חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁיַּזֶּה גַּם עָלָיו. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ חִבּוּר לְטֻמְאָה וְאֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּיָה - אֵין זֶה אֶלָּא גְּזֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם[23], עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

13) שבת מח, ב. 14) חלקי הכלי מתפרקים, ובשעת מלאכה החלקים מחוברים. 15) מספריים. 16) חלקים. 17) רש"י מפרש "דפוס של עץ שמכניסים בו איזמל, ובו מחליקים את הקרשים" (מעצד). אולם רבינו מתכוון כנראה לכלי אחר, שהרי כתב: "שמחוברים זה לזה במסמרים" ומעצד אין חלקיו מחוברים במסמרים. 18) בזמן שהאדם משתמש בהם. 19) מבואר לקמן. 20) ואפילו כשהפרקים מחוברים. 21) כאילו נגע הוא בטומאה. 22) כרבא, שם מט, א. 23) שמן התורה אין הבדל בין חיבור לטומאה ובין חיבור להזאה, וכל מה שהוא חיבור לטומאה הוא חיבור להזאה.

ה. שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁחִבְּרָן עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּגוּף אֶחָד, כְּגוֹן שֶׁתָּפַר שְׁנֵי בְּגָדִים אוֹ שְׁתֵּי יְרִיעוֹת - חֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה[24] וּלְהַזָּאָה[25], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּכְלִי אֶחָד[26].

24) לחומרא. 25) לקולא, אפילו מדרבנן. 26) ראה ההלכה הבאה.

ו. שְׁלַל[27] הַכּוּבְסִין[28] וְהַבֶּגֶד שֶׁהוּא תָּפוּר בְּכִלְאַיִם[29] וְהֵן עוֹמְדִין לְהַתִּירָן[30] - אֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּיָה[31], וַהֲרֵי הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה. וְכֵן הַסִּלִּים[32] שֶׁבַּקַּנְתָּל[33], וְהַמִּטָּה שֶׁל טַרְבָּל[34], וְקֶרֶן שֶׁל כְּלִיבָה[35], וְקַרְנַיִם שֶׁל יוֹצְאֵי דְרָכִים[36], וְשַׁלְשֶׁלֶת הַמַּפְתְּחוֹת[37] - חִבּוּר לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּאָה; אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיִּגְּעוּ הַמַּיִם מִן הַמַּזֶּה בְּכָל סַל וָסַל, וּבְכָל מַפְתֵּחַ וּמַפְתֵּחַ, וּבְכָל קֶרֶן וָקֶרֶן, וּבְכָל קוֹרָה וְקוֹרָה מִמִּטָּה זוֹ הַמְּפֻצֶּלֶת.

27) תפירה שנעשתה לזמן קצר. 28) דרכם של כובסים לחבר בגדים קטנים עם גדולים, כדי שלא יאבדו אגב כביסה או כדי שלא להחליפם בבגדים של אחרים. 29) שעטנז, צמר ופשתים יחדיו, כגון שתפר בגדי צמר בחוט פשתן. 30) מפני האיסור, ולפיכך אין זה חיבור גמור. ואף־על־פי שהתפירה כשהיא לעצמה היא בת קיימא. 31) אם הזה על אחד מהם לא נטהר השני, ואף־על־פי שלטומאה הם חיבור. 32) פרה פי"ב מ"ט. 33) סלים גדולים קשורים יחד, ומובילים בהם פירות על גבי חמורים, והם תלויים אחד מימין החמור והשני משמאלו (ר"ש שם. וכנראה גם רבינו בפירושו התכוון לכך, אלא שקיצר). 34) כלי לדוש בו תבואה, והוא מחובר מכמה חלקים מתפרקים. 35) מיטת מתים שרגליה מתפרקות, והרגל נקראת "קרן" (רבינו בפירושו). 36) כלים בתבנית קרן עשויים חוליות חוליות, ומשתמשים בהם לשתייה. 37) שתלויים בהם כמה מפתחות.

ז. הַמְחַבֵּר[38] שָׁלֹשׁ כְּסָתוֹת[39] שֶׁל צֶמֶר, וְשֵׁשׁ שֶׁל פִּשְׁתָּן, אוֹ שְׁלֹשָׁה סְדִינִים, אוֹ שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִטְפָּחוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה[40]; יָתֵר מִכָּאן[41] - חִבּוּר לְטֻמְאָה[42] וְלֹא לְהַזָּאָה[43]. חָלוּק אֶחָד וְטַלִּית אַחַת וּקְלוּבְקָרִין אֶחָד - הֲרֵי הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה, אֲפִלּוּ הָיוּ אֲרֻכִּין בְּיוֹתֵר אוֹ רְחָבִין בְּיוֹתֵר, כֹּל שֶׁהֵן[44]. וְאֵי זֶהוּ קְלוּבְקָרִין? זֶה שְׁנֵי בְּגָדִים שֶׁמַּנִּיחִין צֶמֶר גֶּפֶן בֵּינֵיהֶן וְתוֹפְרִין אוֹתָן כְּאַחַת וְעוֹשִׂין מֵהֶן חָלוּק לִימוֹת הַגְּשָׁמִים.

38) כלים פכ"ט מ"ב. 39) בגד עב שמתכסים בו מפני הקור. 40) דינם כבגד גדול אחד, כמו בהלכה ה. 41) אם חיבר יותר מהמספר האמור כאן. 42) לחומרא, כדין התורה. 43) אין רגילים לחבר כל־כך הרבה בגדים ביחד, ומפני כך יפרידו אותם. וגזרו חכמים שלא תספיק הזאה על בגד אחד, כמו בשלל הכובסים. משמע, שההזאה מועילה רק לאותו בגד שעליו הזה, וכל האחרים - אפילו המספר הקבוע בראש הלכה זו - לא נטהרו. 44) כל גודל שהוא.

ח. כִּסּוּי[45] הַמֵּחַם[46] שֶׁמְּחֻבָּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת[47]: הִזָּה עַל הַמֵּחַם - טָהַר הַכֹּל[48]; הִזָּה עַל הַכִּסּוּי - לֹא טָהַר הַמֵּחַם[49] עַד שֶׁיַּזֶּה עָלָיו.

45) פרה פי"ב ה"י. 46) כלי גדול לחמם בו מים. 47) למיחם. 48) מפני שהמיחם הוא עיקר הכלי, והכיסוי טפל לו. כבית־הלל שם. 49) בזה גם בית־הלל מודים.

ט. הַזּוּג[50] וְהָעִנְבָּל[51] - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה, וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן - טָהֲרוּ שְׁנֵיהֶן[52].

50) שם מ"ט. 51) הלשון של הפעמון המתנועע, ודופק על הזוג המקיפו. 52) מפני שהם כלי אחד ואין מפרידים אותם.

י. הַטְּוִי[53] שֶׁטָּווּים בּוֹ הַפִּשְׁתִּים אוֹ שׁוֹזְרִין בּוֹ הַחֲבָלִים - שְׁלֹשָׁה גּוּפִין יֵשׁ בּוֹ: הָעֵץ שֶׁמְּלַפְּפִין עָלָיו הַטָּווּי, וְהוּא הַנִּקְרָא כּוּשׁ[54]; וְהַנְּחֹשֶׁת אוֹ הַבַּרְזֶל שֶׁבְּרֹאשׁ הָעֵץ, וְהוּא הַנִּקְרָא צִנּוֹרָא, שֶׁבָּהּ פּוֹתְלִין וְטוֹוִין; וְהָרְחַיִם שֶׁבְּאֶמְצַע הַכּוּשׁ, וְהִיא הַנִּקְרֶאת פִּקָּא[55]. הַכּוּשׁ שֶׁפּוֹתְלִין בּוֹ[56] הַחֲבָלִים שֶׁנִּטְמָא - לֹא יַזֶּה[57] עַל הַפִּקָּא שֶׁלּוֹ וְלֹא עַל הַכּוּשׁ[58], אֶלָּא עַל הַצִּנּוֹרָא[59]; וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן - טָהַר הַכֹּל. וְשֶׁל פִּשְׁתָּן[60] - מַזֶּה עַל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן לְכַתְּחִלָּה, שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן חִבּוּר.

53) שם מ"ח. 54) לפעמים משתמש רבינו במונח כוש לפלך בשלימותו, וכן במשנה, אבל בעיקרו הוא מגדיר את העץ בלבד. 55) בפירושו לכלים פ"ט מ"ז, כותב רבינו שהפיקה היא בראש הכוש. פירוש, בראשו השני של הכוש, וכן פירשו כל מפרשי המשנה כאן. 56) כאן הכוונה לפלך בשלימותו. 57) לכתחילה. 58) העץ שמלפפים עליו. 59) שהיא עיקר הכלי. 60) חלקי הפלך שטווים בו פשתן, הם יותר מהודקים מאשר חלקי הכלי ששזורים בו חבלים.

יא. עוֹר[61] שֶׁל עֲרִיסָה[62] שֶׁהוּא מְחֻבָּר לְפִקּוֹת[63] - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה[64]. הַמַּלְבֵּן שֶׁל מִטּוֹת[65] - אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּאָה[66].

61) שם. 62) רגילים היו לעשות שוליים של עור למיטות של תינוקות, ועניבות יוצאות מצידיהם, וכעין כפתורים היו תלויים בדפנות העריסה ליד השוליים ומחברים אליהם את העניבות. ולפעמים, כשהשוליים מלוכלכים ביותר, מורידים את השוליים כדי לנקותם. 63) לכפתורים. 64) מפני שהכול כלי אחד, ואין מורידים את העור אלא במקרים יוצאים מן הכלל, ובהפסק זמן רב. 65) רבינו מפרש במשנתנו שמלבן הוא "מרובע של עץ מורכב למעלה מן המיטה". בהלכות כלים פרק ד הלכה ב, מבוארת תבנית המיטה וחלקיה. ראה שם. 66) מפני שחיבורו רופף, וכשמזיזים את המיטה מורידים את המלבן. [הר"ש מפרש שמלבנות מונחים תחת כרעי המיטה].

יב. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים[67] הַקְּדוּחוֹת[68], כְּגוֹן נְצַב הַסַּכִּין וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהַנְּצָב נָקוּב וְהַבַּרְזֶל נִכְנָס בּוֹ - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה. אֲבָל הַיָּדוֹת הַחֲרוּקוֹת, כְּגוֹן עֵץ הַחֲנִית, שֶׁהָעֵץ נִכְנָס בַּבַּרְזֶל - אֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּאָה[69].

67) שם. 68) מלשון מקדח. יש בהן חור עמוק, וקצה

הכלי תחוב בו. 69) הקדוחות מהודקות יותר ואין רגילים לנתקן, והחרוקות מתנתקות בנקל.

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שמעלות יתרות עשו בטהרת החטאת ומה הן, הכל נאמנין על טהרת חטאת מפני חומרתה.

א. מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת[2] עָשׂוּ בְּטָהֲרַת הַחַטָּאת[3]: שֶׁהָאָדָם הַטָּהוֹר, אֲפִלּוּ טָבַל לְקֹדֶשׁ וְעוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת[4] וְלֹא לִשְׂרֵפַת הַפָּרָה וְלֹא לְמִלּוּי הַמַּיִם וְלֹא לְקַדְּשָׁן[5] וְלֹא לְהַזּוֹת עַד שֶׁיִּטְבֹּל לְשֵׁם חַטָּאת וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה טָהוֹר לְחַטָּאת. וְכֵן הַכֵּלִים, אֲפִלּוּ מִזְרָק שֶׁבַּעֲזָרָה, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת עַד שֶׁיַּטְבִּילוּהוּ לְשֵׁם חַטָּאת. וְכֵן כָּל הָאֲכָלִין וְכָל הַמַּשְׁקִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין, הֲרֵי הֵן לְעִנְיַן חַטָּאת כָּאֲכָלִין וּמַשְׁקִין הַמְטַמְּאִין.

2) דרגות טהרה יוצאות מן הכלל. 3) טהרת פרה אדומה. 4) לשחיטה, קבלת הדם והזאתו. 5) לתת את אפרה במים חיים על־מנת להזות מהם על הטמאים. מקור הלכה זו, בחגיגה כ, א.

ב. כָּל כְּלִי[6] הָרָאוּי לְמוֹשָׁב אוֹ לְמוֹשָׁב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַבֵּי הַקֹּדֶשׁ, הֲרֵי הוּא לְגַבֵּי חַטָּאת כְּמִדְרַס הַזָּב[7] עַד שֶׁיַּטְבִּילוּהוּ לְשֵׁם חַטָּאת. יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגָּדָא[8] הָיָה אוֹכֵל בְּטָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ כָּל יָמָיו, וְהָיָה מִטְפַּחְתּוֹ כְּמִדְרַס הַזָּב לְעִנְיַן הַחַטָּאת[9].

6) שם. 7) המונח "מדרס" כולל משכב, מושב, מרכב ומדרס, ודיניהם מפורשים בהל' מטמאי משכב ומושב. 8) מגדולי התנאים. 9) היה מקפיד על מאכלי חולין שלו שיהיו טהורים, כטהרת דברים קדושים.

ג. כָּל[10] וְלַד הַטֻּמְאוֹת[11], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם וְלֹא כֵּלִים אֲפִלּוּ לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[12] - הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים לְחַטָּאת. לְפִיכָךְ אָמְרוּ[13]: הַמְקַדֵּשׁ[14] אֶת מֵי חַטָּאת לֹא יִנְעַל אֶת הַסַּנְדָּל, שֶׁמָּא יִפְּלוּ מַשְׁקִין[15] עַל הַסַּנְדָּל וְנִמְצָא הַסַּנְדָּל טָמֵא, שֶׁכָּל הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין הֵן לְגַבֵּי הַחַטָּאת, וְיִתְטַמֵּא זֶה הַמְקַדֵּשׁ בִּנְגִיעָתוֹ בַּסַּנְדָּל[16], וְנִמְצְאוּ מֵי חַטָּאת טְמֵאִים[17].

10) פרה פ"ח מ"ב. 11) הנוגע באב הטומאה נקרא ראשון, והנוגע בו הוא שני, וכן הלאה. וכולם נקראים ולד הטומאה. 12) בהל' טומאת מת פ"ה ה"ז־ח. 13) במשנה, שם. 14) הנותן את האפר על המים. 15) שאינם טהורים לחטאת, ומטמאים אדם ובגדים לחטאת. ולמה לא חששו שמא יפלו משקין על בגדיו, מפני שדרכם של משקין ליפול על הסנדלים וקשה להזהר מזה (ע"פ פירושו של ה'ברטנורא' למשנה. ראה ראב"ד וכסף־משנה. וראה 'תוספות יום־טוב' במשנתנו). 16) אם תיפול הטיפה על רגלו, לא תטמא את האדם, שמשקין מטמאים כלים בנגיעה, אבל את האדם אינם מטמאים אלא־אם־כן נגעו בידיו (לקמן ה"י), והכלי שנטמא במשקין מטמא את האדם בכל נגיעה שהיא. "והרי הוא (האדם) אומר: מטמאיך לא טימאוני, ואתה טמאתני" (מליצת המשנה). 17) שאין מונים לחטאת ראשון ושני ושלישי (לקמן ה"ו).

ד. מִי שֶׁנִּטְמְאוּ יָדָיו[18] בִּלְבַד[19] בִּדְבָרִים הַמְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם, כְּגוֹן שֶׁנָּגַע בָּאֲכָלִין אוֹ בְּמַשְׁקִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא טְבִילַת יָדָיו[20] בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[21] - הֲרֵי נִטְמָא כָּל גּוּפוֹ לְעִנְיַן הַחַטָּאת וְצָרִיךְ טְבִילָה[22]. אֲפִלּוּ לֹא נִטְמְאַת אֶלָּא יָדוֹ אַחַת[23] - נִטְמָא כֻּלּוֹ, וַהֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[24].

18) שם פי"ב מ"ז. 19) וגופו לא נטמא. 20) לקודש צריכות טבילה בארבעים סאה. 21) בפ"ח מהל' אבות הטומאות ה"ז. 22) טבילת כל הגוף. 23) בפרה פ"י מ"ב, שנינו: "הטהור לחטאת שנגע באוכלין ומשקין בידו – טמא", משמע אפילו בידו אחת. 24) לא נתבארה כוונתו, הרי בחטאת אין מונים ראשון ושני כלל, כמו שיתבאר בה"ו. ראה 'חזון איש' שהתבלט בזה, ולא מצא יישוב לתמיהה זו.

ה. כָּל הַטָּעוּן טְבִילָה[25], בֵּין מִן הַתּוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵיהֶם, מְטַמֵּא[26] אֶת מֵי חַטָּאת[27] וְאֶת אֵפֶר הַחַטָּאת וְאֶת הַמַּזֶּה מֵי חַטָּאת בְּמַגָּע[28] וּבְמַשָּׂא[29]. וְכֵן מְטַמֵּא אֶת הָאֲזוֹב הַמֻּכְשָׁר[30], וְאֶת הַמַּיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ וַעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשׁוּ, וְאֶת הַכְּלִי הָרֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת. מְטַמֵּא כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ בְּמַגָּע אֲבָל לֹא בְּמַשָּׂא[31]. וְטָמֵא שֶׁנָּגַע בְּמִקְצָת אֵפֶר חַטָּאת - פָּסַל אֶת כֻּלּוֹ[32].

25) שם פי"א מ"ו. 26) אפילו אם טבל לקודש, אלא שלא התכוון לטהרת חטאת. 27) שניתן עליהם האפר. 28) אם נגע בהם. 29) אם הוא נשא אותם בלא נגיעה, כגון שהכלי עם מי החטאת היה מונח על דבר שאינו מקבל טומאה, והטמא הגביהו או הזיזו ממקומו. 30) שנרטב במשקין טהורים לחטאת, שאם נרטב במשקין שאינם טהורים לחטאת, כבר נפסל לפני נגיעת הטמא. 31) לא גזרו חומרת משא אלא על דברים המקודשים לחטאת, אבל לא למזומנים לחטאת טרם שנתקדשו. פסק כחכמים, שם. (טומאת משא האמורה בכל מקום, פירושה שהטהור נשא את הטומאה, אבל כשטמא נושא את הטהור מטמא בזב בלבד, כמו ששנינו בשבת פג, א "שלא מצאנו לו חבר בכל התורה כולה", אלא שמעלה יתירה עשו בחטאת). 32) עדויות, פ"ח מ"א.

ו. אֵין מוֹנִין[33] לְחַטָּאת רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנִין לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה שֶׁטָּבְלוּ לְשֵׁם חַטָּאת וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן, אֲפִלּוּ לֹא נִטְמָא אֶלָּא לְגַבֵּי חַטָּאת בִּלְבַד, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמְאַת יָדוֹ בִּלְבַד, וְנָגַע בַּחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - כֻּלָּן טְמֵאִין לְחַטָּאת. וְכֵן כֵּלִים[34] הַטְּהוֹרִים לְחַטָּאת שֶׁנִּטְמָא כְּלִי מֵהֶן,

אֲפִלּוּ לֹא נִטְמְאוּ אֶלָּא אַחוֹרָיו בִּלְבַד לְגַבֵּי חַטָּאת[35], כְּגוֹן שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין בַּאֲחוֹרָיו, וְנָגַע כְּלִי זֶה בִּכְלִי שֵׁנִי וְשֵׁנִי בַּשְּׁלִישִׁי - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים כֻּלָּן לְגַבֵּי הַחַטָּאת, וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

33) פרה, פי"ב מ"ז. 34) שם מ"ח. (ראה 'תפארת ישראל' 'בועז' יד, שבכלים החמירו יותר מבאדם, שאדם שנגע בכלי שאינו טהור לחטאת אינו מתטמא אלא אם נגע בידיו, אבל אם נגע בגופו לא נטמא, וכלי מתטמא בכל נגיעה שהיא). 35) המילים "לגבי חטאת" מיותרות, ומקומן בסוף ההלכה לפני הפיסקה "אפילו הן מאה", ונכפלו כאן בטעות. אם נקיים הגירסא כמו שהיא לפנינו, אפשר לטעות ולפרש שגם לגבי חטאת לא נטמא תוכו כשנגעו באחוריו. ומשנתנו אומרת בפירוש: לגין של חטאת שנטמאו אחריו - נטמא תוכו.

ז. כָּל הָרָאוּי[36] לְהִתְטַמֵּא בְּמִדְרַס הַזָּב[37], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ[38], אִם הֶנִּידוֹ[39] הַטָּהוֹר לְחַטָּאת - נִטְמָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. וְכֵן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהֵנִיד אֶת הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת[40], אוֹ שֶׁהֵנִיד אֶת רֵקוֹ אוֹ אֶת מֵימֵי רַגְלָיו שֶׁל אָדָם זֶה[41] - נִטְמָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. אֲבָל כְּלִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמִדְרָס - אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אֶלָּא אִם כֵּן נָגַע בּוֹ.

36) שם פי"א מ"א. 37) כלים המיוחדים לשכיבה, לישיבה ולרכיבה. פרטי דיניהם מבוארים בהל' משכב ומושב. 38) הר"ש מפרש משנתנו בטהור לתרומה, אבל הטהור לקודש אינו מטמא בלא נגיעה (ראה לקמן הערה נב, והשלמות שם). 39) הזיזו. במשנה שם שנינו: "כל הראוי לטמא מדרס – מדף לחטאת", ומפרש רבינו (וכן הר"ש) שאם הסיטו הטהור לחטאת, נטמא טומאת מדף. פירוש, טומאה קלה מדרבנן, מלשון המקרא (ויקרא כו, לז): "קול עלה נדף" (רבינו, בפירושו שם). 40) אע"פ שהוא טהור לקודש (ראה השלמות). 41) בתוספתא שם נאמר דין רוקו ומימי רגליו בשם רבי, ובטהור לתרומה. וסובר רבינו שהתרומה לאו דוקא, הוא־הדין לקודש.

ח. כְּלִי[42] הַטָּמֵא[43] בִּטְמֵא מֵת[44], אִם הֶנִּידוֹ הַטָּהוֹר לְחַטָּאת - נִטְמָא, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין טְמֵא מֵת מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[45]. כֵּיצַד? מַפְתֵּחַ שֶׁהוּא טְמֵא מֵת שֶׁהָיָה תָּלוּי בְּדֶלֶת הוֹאִיל וְהֵנִיד אֶת הַדֶּלֶת, וְסָגַר הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אֶת הַדֶּלֶת - נִטְמָא[46]. וְכֵן אִם הֵסִיט אֶת הַשֶּׁרֶץ וְאֶת שִׁכְבַת זֶרַע[47] - הֲרֵי זֶה טָמֵא לְחַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[48].

42) שם. 43) טמא ממש. מדובר, בדבר שאינו ראוי למדרס. 44) מן התורה. בתוספתא שם, אנו שונים: "טמא שאמרו, טמא מת ולא טמא מדף". פירוש, הדין שהנדה מטמאה בלא נגיעה נאמר רק בטומאה דאורייתא ולא בטומאה קלה מדרבנן. 45) בפ"ה מהל' טומאת מת ה"ט. 46) ראה השלמות לה"ז. 47) תוספתא שם. בתוספתא שלפנינו כתוב: "ראת הנבילה". והגר"א מוחק את המילים האלו. ונראה שגם רבינו אינו גורסן, מפני שנבילה מטמא במשא אפילו חולין. 48) שרץ – לקמן בפ"ד מהל' אבות הטומאות ה"ב. שכבת זרע – שם ה"א.

ט. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת[49] שֶׁנָּגַע בִּכְלִים שֶׁהָיוּ לְמַעְלָה מִן הַזָּב[50] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְהֵן הַנִּקְרָאִין מַדָּף, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא[51] טָהוֹר לְקֹדֶשׁ[52] - נִטְמָא לְחַטָּאת[53]. וְכֵן כְּלִי הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּמַדָּף - נִטְמָא לְחַטָּאת.

49) שם מ"ב. 50) ולא נגע בהם הזב, כגון שהיו הרבה כלים מונחים עליו זה על גבי זה, ורק התחתון נגע בו ונטמא מן התורה. אבל העליונים לא נטמאו מן התורה, אבל חכמים גזרו עליהם טומאה משום שדומים לכלים שהזב שוכב עליהם, שכולם, אפילו מאה, טמאים מן התורה. וטומאה זו נקראת "מדף" (ראה פ"ו מהל' משכב ומושב ה"ג). 51) הנוגע. 52) פירוש, לא נטמא לקודש מפני שמדף דינו כראשון לטומאה ומטמא אוכלין ומשקין בלבד, אבל לא את האדם. 53) ואף־על־פי שהכלים אינם ראויים למדרס, שאם הם ראויים למדרס מטמאים אפילו כשהנידם בלי נגיעה. (ה'כסף משנה' בשם הר"י קורקוס, שואל: הלא נגיעה מטמאה גם בכלים טהורים לגמרי אלא שאינם טהורים לחטאת (למעלה בסוף ה"ז) ומה בא להשמיענו כאן בנגיעה במדף? והשיב, שכלים טהורים מטמאים רק אם נגע בידיו, אבל נגיעה בגופו אינה מטמאה, בדומה לאוכלין ומשקין, אבל מדף מטמא גם אם נגע בגופו). (ראה השלמות).

י. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת[54] שֶׁנָּגַע בָּאָכָלִין וּמַשְׁקִין, בֵּין טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִים, שֶׁכָּל אָכָלִין וּמַשְׁקִין לְגַבֵּי חַטָּאת אֵינָן טְהוֹרִין, אִם נָגַע בָּהֶן בְּיָדוֹ - נִטְמָא כָּל גּוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55]. נָגַע בָּהֶן בְּרַגְלוֹ[56] אוֹ בִּשְׂאָר גּוּפוֹ אוֹ שֶׁהֶסִיטָן בְּיָדוֹ וְלֹא נָגַע בָּהֶן - טָהוֹר[57]. וְכֵן[58] אִם נָגַע[59] בְּתַנּוּר[60] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִשְּׁאָר כֵּלִים שֶׁאֵינָם טְהוֹרִין לְחַטָּאת[61] - נִטְמָא כֻּלּוֹ; אֲבָל אִם נָגַע בְּרַגְלוֹ בָּהֶן - הֲרֵי הוּא טָהוֹר לְחַטָּאת כְּמוֹ שֶׁהָיָה.

54) משנה, שם. 55) למעלה ה"ד. 56) ה'כסף משנה' מפרש, שההבדל בין נגיעה בידיו לבין נגיעה בשאר חלקי הגוף נאמר באוכלין ומשקין טהורים, אבל לא בטמאים ממש. והביא ראיה מהלכה הקודמת בנגע בכלים, שלא חילק בין מגע ידים לבין מגע הגוף. (ב'אור שמח' דחה ראיה זו, מפני שאין לדמות אוכלין לכלים, שכלים ראויים להיות אב הטומאה ויש מקום לגזור גם כשהם וולד הטומאה, אבל אוכלין ומשקין אינם נעשים אב הטומאה. וכן משמע גם מלשונו של הר"ש בפירושו למשנתנו. והבדל זה בין ראויים להיות אב הטומאה לשאינם ראויים, כתב רבינו עצמו בפירושו למ"ד (ראה הערה אחרונה בהלכה הקודמת). 57) כחכמים, במשנה שם. וגם בזה מדובר בין בטהורים ובין בטמאים ('תפארת ישראל', וכן גם ב'אליהו רבה' שם). 58) שם מ"ד. 59) בידו. 60) של חרס, שאינו נעשה אב הטומאה לעולם (רבינו בפירושו למשנה). 61) שלא גזרו על כלי חרס שנגעו בגוף האדם, אבל כלי

שטף (כלים שיש להם טהרה במקווה, נקראים בלשון חכמים "כלי שטף") גזרו (רבינו, שם).

יא. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת[62] שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְתוֹךְ מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְחַטָּאת - נִטְמָא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁאוּבִין[63]; וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין - נִטְמָא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[64].

62) שם פי"א מ"ג. 63) מים הנמצאים בכלים נקראים "שאובים", ואינם מטהרים את הטובל בהם. 64) בפ"ט מהל' אבות הטומאות ה"א. מפני שאמרו, שמי חטאת אינם מטמאים את הטהור לחטאת כמו שמטמאים את שאינו טהור, אפשר לטעות ולומר שגם הבא ראשו ורובו בהם לא נטמא, מלמדת המשנה שאין דבר כן, אלא מטמאים אותו כמו מים שאובים אחרים. (רבינו בפירושו שם מבאר, שהוא נעשה ראשון לטומאה ואוכלין הנוגעים בו נעשו שני, ואף־על־פי שמים שאובים אחרים עושים את האדם שני לטומאה (רבינו בהל' אבות הטומאות, שם). והטעם מפני שהוא נטמא כשני, ונפסל לחטאת, והטמא לחטאת נטמא בנגיעה במי חטאת ונעשה ראשון (רבינו במשנתנו). ראה 'תפארת ישראל' במשנתנו, 'בועז' אות יג).

יב. הַכֹּל נֶאֱמָנִין[65] עַל טָהֲרַת הַחַטָּאת, וַאֲפִלּוּ עַמֵּי הָאָרֶץ[66], מִפְּנֵי חֲמִרָתָהּ, וּמַעֲלוֹת אֵלּוּ שֶׁעָשׂוּ בָּהּ הַכֹּל נִזְהָרִין בָּהּ. וַהֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת - כָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִין לִשְׁמִירָה[67]. לְפִיכָךְ, עַם הָאָרֶץ שֶׁהֵבִיא כְּלִי מִבֵּיתוֹ, אֲפִלּוּ כְּלִי חֶרֶס[68], וְאָמַר: כְּלִי זֶה טָהוֹר לְחַטָּאת - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ וּמַזִּין מִמֶּנּוּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאוֹתוֹ כְּלִי טָמֵא לְקֹדֶשׁ וְלִתְרוּמָה. וְכֵן עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר: טָהוֹר אֲנִי לְחַטָּאת, אוֹ שֶׁהָיוּ מֵי חַטָּאת אֶצְלוֹ וְאָמַר: טְהוֹרִין הֵן - נֶאֱמָן; שֶׁאֵין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל מְזַלְזֵל בָּהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכן עם הארץ שאמר טהור אני לחטאת או שהיו מי חטאת אצלו ואמר טהורין הן נאמן שאין אדם מישראל מזלזל בה".

וצריך להבין מדוע לא נקט הרמב"ם הטעם שהובא בגמרא לדין נאמנות עם־הארץ בפרה אדומה: "כדי שלא יהיה כל אחד ואחד הולך ושורף פרה אדומה לעצמו". ויש לבאר הטעם על־פי דיוק לשון הרמב"ם (בדין טומאת עם־הארץ ברגל) ש"עם־הארץ הרי הוא בחזקת טמא" ולא כתב שחכמים גזרו עליו טומאה, כי גזירת חכמים אינה רק מחשש טומאה (טומאת ספק) אלא שהטילו על ע"ה חזקת טומאה כיון "שאינן בקיאין בדקדוקי טהרות וטומאות" לכן הן בחזקת טומאה. מסיבה זו לא הביא הרמב"ם שם את הטעם המובא בגמרא "משום איבה" כי מטעם זה לא היו חכמים מפקיעים חזקת טומאה, אלא רק משום שמפני חומרתן אין מזלזלים בה, ולכן "הרי זה בחזקת טהורה". מאותה הסיבה לא הביא הרמב"ם את טעם הגמרא בדין נאמנות עם־הארץ על טהרת פרה אדומה "שלא יהא כל אחד ואחד הולך ועושה פרה אדומה לעצמו" כי טעם זה אינו מספיק להסיר "חזקת טומאה" מעמי הארץ, ולכן נקט הטעם ש"מפני חומרתה אין מזלזלין בה".

(על־פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 23)

65) שם פ"ה מ"ה. 66) שאינם נזהרים במצוות, ואינם מקפידים בדיני טומאה וטהרה, וגזרו טומאה על מגעם. 67) תוספתא, חגיגה פ"ג ה"ח. 68) שאם נטמא אין לו טהרה במקווה, אף־על־פי־כן אין חוששים שמא נטמא, ומכל־שכן כלי שטף שאפילו נטמא יכול להטבילו ולטהרו.

יום שישי ג' אדר ה'תש"פ

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר כלי חרס שהיה בו אפר חטאת ונגע בו שרץ מצידו, הניח הכלי על גבי השרץ או על גבי אוכל שני וכיוצא בו, אם אפר חטאת ניצל בצמיד פתיל, או מים שאינם מקודשים וכלי הטהור לחטאת, היה עומד במקום שאינו טהור לחטאת והוציא ידו עם כלי שיש בו מי חטאת לחוץ, הזייה שעברה על גבי טומאה, כלי שיש בו אפר חטאת וכלי שיש בו קדש שנגעו זה בזה, הגביה או הסיט שני הכלים בידו, וכל ספק טומאות שהוא טהור לגבי תרומה מה דינו לחטאת, הספיקות שתולין בהם את התרומה מה דינם לגבי חטאת.

א. כְּלִי חֶרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת וְנָגַע בּוֹ שֶׁרֶץ מִצִּדּוֹ[2] - טָהוֹר, שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶס מְטַמֵּא מִגַּבּוֹ אֲפִלּוּ לְגַבֵּי חַטָּאת. הִנִּיחַ הַכְּלִי עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמָא הַכְּלִי - הֲרֵי הָאֵפֶר טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר, וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר. וְלֹא עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי אֹכֶל שֵׁנִי[3] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הֲרֵי נִטְמָא הָאֵפֶר; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמָקוֹם טָהוֹר[4] - שֶׁלֹּא יִהְיֶה עַל [גַּבֵּי] שׁוּם טֻמְאָה בָּעוֹלָם. וְכֵן כְּלִי חֶרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת וְנָתוּן עַל אַרֻבָּה שֶׁבְּבֵית טָמֵא[5]: אִם הָיָה הַכְּלִי מְשֻׁלְּשָׁל לַבַּיִת[6] - נִטְמָא הָאֵפֶר וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּאַרֻבָּה פּוֹתֵחַ טָפַח[7]; וְאִם לֹא הָיָה מְשֻׁלְּשָׁל[8], אִם הָיָה בָּאַרֻבָּה פּוֹתֵחַ טָפַח - טָמֵא[9].

2) מצד הכלי ולא מתוכו. 3) שהוא שני לטומאה ואינו עושה שלישי בחולין. [יש מקום להסתפק מה דינו של שלישי בתרומה ושל רביעי בקודש. יש פנים לכאן ולכאן. ומלשונו של רבינו, שכתב "אוכל שני" יש להסיק ששלישי ורביעי אינם נקראים מקום טמא לעניין זה]. 4) פירוש, חכמים עשו דבריהם כשל תורה וכשם שדברים הטמאים מדאורייתא פוסלים מן התורה את האפר שעל גביהם, אף על פי שהנגיעה בכלי אינה מטמאה, כך גזרו חכמים גם בדברים הטמאים מדבריהם. [ואפשר גם לפרש, שהאפר פסול מן התורה, מפני שהמקום הטמא מדברי חכמים אינו נקרא טהור. וסיוע קל לפירוש זה אתה מוצא בסיום דברי רבינו: שלא יהיה על גבי "שום טומאה בעולם". אולם זה

מכניס אותנו לבעייה הסבוכה שהתלבטו בה רבים - ראשונים ואחרונים - אם גזירת חכמים מועילה לענייניים שהם דברי תורה]. 5) שיש בו דברים המטמאים באוהל. 6) לחלק הארובה הנמצא בתוך הבית ולא יצא מפי הארובה לבית. 7) טפח אורך וטפח רוחב ברום טפח ואין טומאה נכנסת בפחות משיעור זה. והטעם, מפני שאין המקום טהור. שהרי האפר בתוך הבית הטמא וזה דומה לכלי חרס העומד על השרץ. 8) אלא מונח על פי הארובה. 9) מפני שהטומאה נכנסת לארובה והכלי אינו חוצץ ונכנסת הטומאה לתוך הכלי.

1 **ב. הָיָה הַכְּלִי שֶׁל אֶבֶן[10], בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח**
2 **בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ - הָאֵפֶר טָהוֹר[11].**

10) שאינו מקבל טומאה כלל אפילו מדברי סופרים לא מגבו ולא מתוכו. 11) כשאינו משולשל (כסף משנה). מפני שאינו מקבל טומאה כלל הוא חוצץ.

3 **ג. וְכֵן כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֵפֶר אוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁים וּמֵקֶף**
4 **צָמִיד פָּתִיל[12] וְנָתוּן בְּאֹהֶל הַמֵּת - הֲרֵי הָאֵפֶר וְהַמַּיִם**
5 **טְמֵאִים. שֶׁאֵין אֵפֶר הַחַטָּאת נִצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל;**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמָקוֹם טָהוֹר, וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר.**

12) לשון המקרא (במדבר יט, טו) ופירושו, כלי חרס מכוסה בכיסוי מהודק ומחובר.

7 **ד. וְכֵן אֲכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ[13] אֵינָן נִצָּלִין בְּצָמִיד**
8 **פָּתִיל[14]. אֲבָל מַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין וּכְלִי רֵיקָן הַטָּהוֹר**
9 **לְחַטָּאת - נִצָּל בְּצָמִיד פָּתִיל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
10 **כְּשֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים טְהוֹרִים; אֲבָל אִם נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים**
11 **- נִפְסְלוּ הַמַּיִם בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן. כֵּיצַד? הָיוּ מֵימָיו**
12 **מֻקָּפִין צָמִיד פָּתִיל וְהוּא וָהֵם[15] בְּאֹהֶל הַמֵּת - שְׁנֵיהֶן**
13 **טְמֵאִים. הָיָה הוּא מִבַּחוּץ וְהַמַּיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין**
14 **מִבִּפְנִים[16] - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין[17]. הוּא בִּפְנִים וְהַמַּיִם**
15 **בַּחוּץ - כְּשֵׁם שֶׁהוּא טָמֵא, כָּךְ מֵימָיו פְּסוּלִין[18].**

13) חגיגה כה, א: אין הקודש ניצל בצמיד פתיל. 14) משנה שם. והטעם, מפני שלא כתבה תורה "במקום טהור" אלא באפר לבד, ומים המקודשים נפסלים מפני האפר שבהם. 15) המים שאינם מקודשים. 16) באוהל המת בצמיד פתיל. 17) נתבאר למעלה, שמים שאינם מקודשים ניצולים בצמיד פתיל. 18) מפני שאדם טמא שומר עליהם (זר זהב ומנחת בכורים, וראה למעלה פרק ט הלכה י"ז).

16 **ה. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהָיָה עוֹמֵד עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר[19]**
17 **וְכִיוֹצֵא בּוֹ מִכֵּלִים שֶׁאֵינָם טְהוֹרִים לְחַטָּאת וּפָשַׁט**
18 **יָדוֹ חוּץ לַתַּנּוּר וּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת בְּיָדוֹ, וְכֵן**
19 **קָנֶה הַמֻּטָּל עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר וּשְׁנֵי כֵּלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵי**
20 **חַטָּאת תְּלוּיִין בּוֹ אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן - הֲרֵי אֵלּוּ**
21 **טְמֵאִין, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּמָקוֹם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, וְהוֹאִיל**
22 **וְהֵם נִשְׁעָנִין עַל הַתַּנּוּר - הֲרֵי הֵן כְּאִלּוּ מֻנָּחִין עַל**
23 **גַּבָּיו. אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד עַל הַתַּנּוּר וּבְיָדוֹ כְּלִי רֵיקָן**
24 **הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אוֹ מַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין - הֲרֵי אֵלּוּ**
25 **טְהוֹרִין[20] כְּמוֹת שֶׁהָיוּ. הָיָה עוֹמֵד חוּץ לַתַּנּוּר וּפָשַׁט**
26 **יָדוֹ לַחַלּוֹן וְנָטַל כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוֹ עַל**
27 **גַּבֵּי הַתַּנּוּר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן הַזָּיָה שֶׁעָבְרָה עַל**
28 **גַּבֵּי טֻמְאָה[21], כְּגוֹן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן -**
29 **הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[23].**

19) של חרס, שאינו נעשה אב הטומאה לעולם ולפיכך אינו מטמא את האדם שנגע בו ברגלו. 20) לא הקפידה תורה על מקום טהור אלא באפר בלבד, ולא נטמאו מנגיעת ידיו מפני שהאדם עצמו לא נטמא. 21) זרק את המים במקום טהור ועברו על פני טומאה ונפלו על הטמא הטעון הזאה העומד במקום טהור. 22) של זב שמטמאים טומאה חמורה, ומכל שכן אם עברה על שרץ ונבילה. 23) ומטהרת את המוזה. בתוספתא פרה פרק י הלכה ג אמרו, שבזה אף רבי עקיבא מודה, ופירש אביי בזבחים (צג, א) מפני שהטיפה כבר נעקרה מידו אין מקום לגזור שמא יניחנה במקום הטמא.

30 **ו. כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת וּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קֹדֶשׁ שֶׁנָּגְעוּ**
31 **זֶה בָּזֶה - הֲרֵי נִטְמָא כְּלִי שֶׁל חַטָּאת וְכֹל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ,**
32 **אֲבָל כְּלִי הַקֹּדֶשׁ טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן אִם נָגַע הַטָּהוֹר**
33 **לְחַטָּאת בִּשְׁנֵיהֶן בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּשֶׁהֵן מֻנָּחִין עַל הָאָרֶץ**
34 **- הֲרֵי נִטְמָא שֶׁל חַטָּאת; שֶׁהֲרֵי הַטָּהוֹר לְחַטָּאת**
35 **נִטְמָא בִּנְגִיעַת הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת, כְּמוֹ**
36 **שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר וְטִמֵּא אֶת מֵי חַטָּאת.**

37 **ז. הִגְבִּיהַּ[24] שְׁנֵי הַכֵּלִים בִּשְׁתֵּי יָדָיו[25] - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין.**
38 **זֶה שֶׁל חַטָּאת נִטְמָא - מִפְּנֵי שֶׁנָּגַע בּוֹ אָדָם שֶׁנָּגַע**
39 **בִּכְלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת; וְשֶׁל קֹדֶשׁ נִטְמָא - מִפְּנֵי**
40 **זֶה שֶׁהִגְבִּיהוֹ וְהוּא טָמֵא בִּנְשִׂיאַת מֵי נִדָּה, שֶׁהֵן**
41 **מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא מִפְּנֵי שֶׁנִּטְמְאוּ[26] מֵחֲמַת הַכְּלִי שֶׁל**
42 **קֹדֶשׁ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַכְּלִי שֶׁל קֹדֶשׁ כָּרוּךְ בְּנֵיר**
43 **וְהִגְבִּיהוֹ בַּנֵּיר וְלֹא נָגַע בּוֹ[27], וְהִגְבִּיהַּ הַחַטָּאת[28] בְּיָדוֹ**
44 **שְׁנִיָּה - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; שֶׁהֲרֵי לֹא נָגַע בַּכְּלִי[29] וְלֹא**
45 **נִטְמָא לְחַטָּאת. אֲבָל אִם הָיָה נוֹגֵעַ בִּכְלִי הַקֹּדֶשׁ**
46 **בְּיָדוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל חַטָּאת בְּנֵיר - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין[30].**

24) האדם הטהור לחטאת. 25) והוא הדין אם נגע בשל קודש והגביה את של חטאת. 26) צריך להיות: שנטמא, פירוש מפני שהאדם נטמא לחטאת בנגיעתו בכלי של קודש מטמאים אותו מי החטאת במשא ואף על פי שלא נגע במים עצמם, אבל כל זמן שהוא טהור לחטאת, אין מי חטאת מטמאים אותו (רבינו במשנתנו שורש ז). 27) בכלי עצמו. 28) אף על פי שאינו כרוך בנייר. 29) וכלי זה אינו מטמא במשא. 30) טומאת משא פירושה אפילו בלי נגיעה. ואם כן נטמא הנושא כלי החטאת וחוזר ומטמא את כלי הקודש בנגיעתו.

47 **ח. הִסִּיט[31] אֶת שְׁנֵי הַכֵּלִים בְּיָדוֹ וְלֹא נָגַע בָּהֶן -**
48 **שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; שֶׁאֵין הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת**

מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת עַד שֶׁיִּגַּע בּוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָאוּי לְמִדְרָס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

31) הזיז.

ט. כָּל סְפֵק הַטֻּמְאוֹת שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַבֵּי תְּרוּמָה[32], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - הֲרֵי הוּא טָהוֹר לְחַטָּאת; וְכָל הַסְּפֵקוֹת שֶׁתּוֹלִין בָּהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, אִם נוֹלְדוּ בְּחַטָּאת[33] - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׁפָּכִין[34]. וְאִם נַעֲשׂוּ טְהָרוֹת[35] עַל גַּבֵּי אוֹתָן כֵּלִים וְאָדָם שֶׁנּוֹלְדוּ לָהֶן סְפֵקוֹת אֵלּוּ שֶׁהַחַטָּאוֹת נִשְׁפָּכִין עֲלֵיהֶן - הֲרֵי אוֹתָן הַטְּהָרוֹת תְּלוּיוֹת[36]. וְהָרְפָּפוֹת[37] אֵינָן כְּכֵלִים, וַהֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ וּלְחַטָּאת.

32) שלושה סוגי ספק טומאה הם לעניין תרומה: א. ספק טומאה, ששורפים את התרומה שנולד בה הספק; ב. שאין שורפים אותה אבל גם לא אוכלים אותה (בלשון המשנה: "תולים"); ג. התרומה נשארה בטהרתה, ספקות אלה לסוגיהם נתבארו במסכת טהרות פרק ה. 33) אם נולדו ספקות כאלה במי חטאת. 34) תרומה שהיא ראוייה לאכילה אסור לאבדה בידיים ולפיכך אם נולד בה ספק טומאה אסור לשורפה שמא היא טהורה, אבל מי חטאת שאפילו לא נטמאו אינם ראויים לשתייה מותר לשפוך אותם. 35) חולין שנעשו בטהרת חטאת. 36) ואין אנו אומרים הואיל ומי חטאת נשפכים על ספק זה, גם חולין על טהרת חטאת יישרפו, אלא הן תלויות. והטעם, מפני שהמים אינם דבר מאכל ומשתה אין כל הפסד אם שופכים אותם, שהרי אינם ראויים להזאה. אבל הטהרות ראויות לאכילה ולא גזרו עליהן. 37) שבכות מעץ.

י. דְּבֵלָה[38] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה[39] לְתוֹךְ מֵי חַטָּאת וּנְטָלָהּ וַאֲכָלָהּ: אִם יֵשׁ בָּהּ כְּבֵיצָה[40] - הַמַּיִם טְמֵאִין, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַדְּבֵלָה טְמֵאָה בֵּין שֶׁהָיְתָה טְהוֹרָה; שֶׁכָּל הָאֲכָלִין, אֲפִלּוּ אֹכֶל קֹדֶשׁ, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת. וְהָאוֹכְלָהּ חַיָּב מִיתָה[41], מִפְּנֵי שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְמֵאָה[42]. וְאִם אֵין בָּהּ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם בְּטָהֳרָתָן; שֶׁאֵין הָאֹכֶל מְטַמֵּא אֲחֵרִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּבֵיצָה, בֵּין לִתְרוּמָה בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְחַטָּאת.

38) תאנים יבשות שנדרסו בעיגול ונדבקו לגוש אחד. 39) מעצמה לא מרצון הבעלים. 40) אוכלים פחות משיעור זה אינם מטמאים. 41) בידי שמים. 42) יש למחוק את המלה "טמאה" ובמקומה לכתוב: והוא כבר נטמא ממי נדה (כתב יד תימן), שהאוכל תרומה טמאה אינו חייב מיתה, ובנידון שלפנינו חייב מיתה מפני שנטמא בנגיעת מי חטאת שלא לצורך הזאה. וטמא שאכל תרומה חייב מיתה בידי שמים.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הנוגע במי חטאת שלא לצורך הזאה, וכמה שיעור הזאה, הנוגע בהן אחר שעשו מצוותן והנוגע במי חטאת שנפסלו, מי חטאת שנפלו לתוכם מי מעיין או מי פירות, ואפר פרה שנתערב באפר מקלה, אפר כשר שנתנו על גבי מים פסולים נגע בהם הטהור לתרומה, מי חטאת אם בטלים בטיט, ופרה ששתתה מי חטאת, המזה ממים שמזים עליהם לרבים ואחר כך נמצאו המים פסולים, ודין המזה באזוב הטמא לחטאת, והמגביה כלי שהיזה עליו והרי עליו מים.

א. הַנּוֹגֵעַ בְּמֵי חַטָּאת שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַזָּאָה[2], בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים - טָמֵא, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[3]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד הָעָרֶב. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁמֵּי הַנִּדָּה אָב מְאֻבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה. וְטֻמְאַת מַגָּעָן בְּכָל שֶׁהוּא[4]. וְאִם הָיָה בָּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה - מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[5], וְהַנּוֹגֵעַ בָּהֶן אוֹ שֶׁנּוֹשְׂאָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ - מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[6] אוֹ בִּשְׁעַת מַשָּׂאוֹ עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמְּטַמְּאָיו[7]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּמַזֵּה מֵי הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו. אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּמַזֵּה עַל הַטָּמֵא[8]; אִם טִהֵר אֶת הַטָּמֵא, קַל וָחֹמֶר שֶׁיִּהְיֶה הוּא טָהוֹר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּמַזֵּה מֵי הַנִּדָּה - לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לְשַׁעוּר[9], שֶׁהַנּוֹגֵעַ אוֹ הַנּוֹשֵׂא מֵי נִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כְּדֵי הַזָּיָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַזָּאָה - טָמֵא וּמְטַמֵּא בְּגָדִים דִּין תּוֹרָה. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הַזָּאָה? כְּדֵי שִׁיטְבֹּל רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין שֶׁל אֵזוֹב בַּמַּיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמֵּי חַטָּאת מְטַמְּאִין? בִּזְמַן שֶׁנָּגַע בָּהֶן אוֹ נְשָׂאָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ מִצְוָתָן; אֲבָל אַחַר שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן - אֵינָן מְטַמְּאִין כְּלָל[10]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁטָּבַל אֶת הָאֵזוֹב וְהִזָּה עַל הָאָדָם הַטָּמֵא אוֹ עַל הַכֵּלִים, וְהָיוּ הַמַּיִם שׁוֹתְתִין וְיוֹרְדִין מֵעַל הַטָּמֵא לָאָרֶץ, וְכֵן הַמַּיִם הַנִּתָּזִין בִּשְׁעַת הַזָּאָה עַל הָאָרֶץ אוֹ עַל הַטָּהוֹר - הֲרֵי אוֹתָן הַמַּיִם טְהוֹרִים[11], וְהַנּוֹגֵעַ בָּהֶן וְהַנּוֹשֵׂאָן טָהוֹר. הִטְבִּיל אֶת הָאֵזוֹב לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[12] - הֲרֵי הַמַּיִם הַמְנַטְּפִין[13] כְּשֵׁרִין לְהַזּוֹת מֵהֶן[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15]. לְפִיכָךְ מְטַמְּאִין טֻמְאַת מֵי חַטָּאת, לְפִי שֶׁלֹּא עָשׂוּ מִצְוָתָן, שֶׁהֲרֵי הַטְּבִילָה הָיְתָה לְשֵׁם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[16].

2) אבל לצורך הזאה אינם מטמאים (נדה ט, א). 3) כלומר, אפילו בשעת מגעו. ומכל־שכן אם נגע בכלים אחר שפירש מן המים. והמדובר, כשאין במים כשיעור הזאה. 4) אפילו טיפה קטנה מטמאה במגע. 5) בלי נגיעה, כגון הרבה כלים מונחים זה על גבי זה והמים בעליון, והגביה את כולם ונגע רק בתחתון, או שהזיזם ממקומם בלי נגיעה (ספרי חוקת, פיסקא קכט). 6) בכלים פ"א מ"ב, שנינו גבי מי חטאת: "וחשוכי בגדים במגע". ופירש רבינו, למנוע בגדים מטומאה כשנגע האדם במי חטאת ולא נשא אותם. ולכאורה דברי רבינו כאן מנוגדים למשנה זו, אולם בפ"ו מהלכות אבות הטומאות הי"ג, מפרש רבינו מה שסתם כאן, וכתב: "מי חטאת . . . הנוגע בהם מטמא בגדים בשעת מגעו משום נושא, שאי־אפשר שיגע במים שלא יסיט אותם, וכבר ביארנו שאחד הנושא ואחד המסיט", והמשנה תתפרש שאינו מיטמא משום מגע, אבל משום משא - מיטמא (כסף־משנה). 7) והבגדים שנגע בהם אחר שפירש מן הטומאה - טהורים, מפני

שהאדם הוא ראשון לטומאה, וכלים אינם מיטמאים בנגיעה אלא מאב הטומאה. ב'תורת כהנים' פרשת מצורע פרשתא ב ה"ט, דרשו: "ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו" - בשעת מגעו מטמא בגדים, פירש - אינו מטמא בגדים. ומכאן למדו לשאר מטמאים במשא. 8) נדה ט. 9) ללמדנו מה היא כמות המים המטמאה במשא ומטמאה בגדים. 10) משנה פרה פי"ב, מ"ד. 11) מפני שנעשה בהם כבר מה שציוותה תורה. 12) על הבהמה או על כלי אבנים. 13) מן האזוב לכלי טהור. 14) כשיטביל בהם את האזוב לשם הזאה על דבר המקבל טומאה, מפני שהטבילה הראשונה היא פסולה. 15) למעלה פ"י ה"ט. ראה בהערות שם. 16) כלומר, אפילו הזה על דבר המקבל טומאה לא נעשה מצוותם, מפני שכשהטבילה פסולה, גם ההזאה שלאחריה פסולה, ולפיכך המים שנשארו באזוב מטמאים.

1 **ב. אֵין מֵי חַטָּאת[17] מְטַמְּאִין אֶת הַכֹּל קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ**
2 **מִצְוָתָן עַד שֶׁיִּהְיוּ[18] טְהוֹרִין וּכְשֵׁרִין לְהַזָּאָה. אֲבָל מֵי**
3 **חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלוּ, כְּגוֹן שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן מַיִם אוֹ שֶׁשָּׁתְתָה**
4 **מֵהֶן בְּהֵמָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מֵאֵלּוּ הַדְּבָרִים הַפּוֹסְלִין**
5 **אוֹתָן[19]: אִם נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה - נִטְמָא[20], בֵּין**
6 **שֶׁנָּגַע בְּיָדָיו בֵּין שֶׁנָּגַע בִּשְׂאָר גּוּפוֹ[21]; נָגַע בָּהֶן אָדָם**
7 **הַטָּהוֹר לְחַטָּאת וַאֲפִלּוּ בְיָדָיו - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[22]**
8 **כְּמוֹת שֶׁהָיָה[23].**

17) שם פ"ט מ"ח. 18) פירוש, אלא אם הם. 19) נמנו למעלה בפ"ט הי"א, יב ויג. 20) ואסור לאכול תרומה מגזירת חכמים. אבל מן התורה, כיון שנפסלו ואינם ראויים להזאה אינם מטמאים (כסף־משנה). ולא גזרו אלא לתרומה, אבל לא לחולין. 21) ראה הלכה ג. 22) "לפי שהוא (המים) ממין מה שהוא טהור לו (להאדם)". לשון רבינו בפירושו שם. התכוון לומר, מפני שמי חטאת כשרים אינם מטמאים את הטהור לחטאת, לא גזרו חכמים בפסולים, ואף־על־פי שהוא נוגע שלא לצורך הזאה. 23) צ"ל: כמות שהיה (כת"י תימן).

9 **ג. מֵי חַטָּאת[24] שֶׁנִּטְמְאוּ וְנָגַע בָּהֶן אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ**
10 **אָדָם הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין בְּגוּפוֹ -**
11 **נִטְמָא[25]. וְאִם נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת בְּיָדָיו -**
12 **נִטְמָא[26]; נָגַע בִּשְׂאָר גּוּפוֹ - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[27] כְּמוֹת**
13 **שֶׁהָיָה.**

24) שם. 25) כמו בנפסלו. 26) כל גופו. והטעם, מפני שנגע במשקין טמאים. 27) שמשקין אינם מטמאים במגע בגוף.

14 **ד. מֵי חַטָּאת[28] שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָן מֵי מַעְיָן אוֹ מֵי מִקְוֶה**
15 **אוֹ מֵי פֵּרוֹת: אִם רֹב מֵי חַטָּאת - מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא[29];**
16 **וְאִם רֹב מֵי פֵּרוֹת - אֵין מְטַמְּאִין; מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה -**
17 **מְטַמְּאִין. אֵפֶר פָּרָה שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֵפֶר מִקְלֶה[30] וְקִדֵּשׁ**
18 **בְּכֻלָּן: אִם הָיָה הָרֹב אֵפֶר פָּרָה - מְטַמְּאִין[31] בְּמֵי**
19 **נִדָּה; וְאִם הָיָה הָרֹב אֵפֶר מִקְלֶה - אֵין מְטַמְּאִין**
20 **בְּמַגָּע[32] אֲבָל מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא[33].**

28) תוספתא פרה פ"ט ה"ג. 29) את הטהור לתרומה, אבל לא את הטהור לחטאת (חזון־איש, ראה ה"ב). ונראה שגם במגע מטמא, כדברי רבינו בפ"ו מהלכות אבות הטומאות הי"ג, שאי־אפשר ליגע במים ולא להסיטם. 30) אפר עצי חולין שרופים. 31) משנה פרה פ"ט, ז. 32) מפני שאפר באפר אינו נבלל יפה. ומכיוון שהרוב הוא אפר מקלה, אנו אומרים: באפר מקלה נגע. 33) בכורות כג, א. והטעם, מפני שנשא גם את אפר הפרה.

21 **ה. אֵפֶר כָּשֵׁר[34] שֶׁנִּתְּנוּ עַל גַּבֵּי הַמַּיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִין**
22 **לְקַדְּשָׁן וְנָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין**
23 **בְּגוּפוֹ - נִטְמָא. נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, אֲפִלּוּ בְיָדָיו**
24 **- הֲרֵי זֶה טָהוֹר כְּמוֹת שֶׁהָיָה[35].**

34) שם, מ"ט. 35) כל דיניהם שווים למי חטאת שנפסלו (ה"ג).

25 **ו. מֵי חַטָּאת[36] שֶׁנִּפְסְלוּ - לֹא יִגְבְּלֵם בְּטִיט, שֶׁלֹּא**
26 **יַעֲשֵׂם תַּקָּלָה לַאֲחֵרִים, שֶׁמָּא יִגַּע בַּטִּיט וְיִטְמָא; שֶׁמֵּי**
27 **חַטָּאת אֵינָם בְּטֵלִין בְּטִיט, שֶׁנֶּאֱמַר: חַטָּאת הִיא[37].**

36) שם מ"ה. 37) בפירושו למשנה מביא רבינו דרשה זו בשם הספרי, אולם בספרי שבידינו לא מצאתיה.

28 **ז. פָּרָה שֶׁשָּׁתָת[38] מֵי חַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחֲטָה**
29 **בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[39] - בְּשָׂרָהּ טָהוֹר[40].**
30 **שֶׁנֶּאֱמַר: לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה; בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁמוּרִין -**
31 **אֵינָן בְּטֵלִין, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁשִּׁתְּאָתָן פָּרָה - בָּטְלוּ,**
32 **שֶׁהֲרֵי אֵינָם שְׁמוּרִים[41].**

38) שם. 39) ולא נתעכלו עדיין. 40) אף־על־פי שנגע אחר שחיטה במי החטאת שבמעיה. 41) ספרי חוקת, פיסקא קכה. פסק כר' יהודה במשנתנו נגד תנא־קמא, מפני שאמרו בספרי (שם): "וכבר הלכה זו נשאלה לפני שלושים ושמונה זקנים ביבנה, וטיהרו את בשרה", וכן נאמר שם בשם ר' יוסי הגלילי ור' טרפון (כסף־משנה).

33 **ח. הַמַּזֶּה[42] מֵחֲלוֹן שֶׁמַּזִּין מִמֶּנּוּ עַל הָרַבִּים, וְהֵזָּה**
34 **עָלָיו וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִין**
35 **- הֲרֵי זֶה פָּטוּר[43]; שֶׁחֶזְקַת הַמַּיִם שֶׁמַּזִּין מֵהֶן עַל**
36 **הָרַבִּים שֶׁהֵן כְּשֵׁרִין, וַהֲרֵי זֶה כְּאָנוּס[44]. אֲבָל אִם הֵזָּה**
37 **עָלָיו מֵחֲלוֹן שֶׁל יָחִיד וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ וְנִמְצְאוּ הַמַּיִם**
38 **פְּסוּלִין - חַיָּב בְּקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[45], מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ**
39 **לִבְדֹּק עַל הַמַּיִם וְאַחַר כָּךְ יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ. מַחֲלִיקִים[46]**
40 **הָיוּ הָעָם בַּמַּיִם שֶׁשּׁוֹתְתִים בָּאָרֶץ מֵחֲלוֹן שֶׁל רַבִּים[47],**
41 **וְדוֹרְסִים אוֹתָן וְנִכְנָסִים לַמִּקְדָּשׁ, וְלֹא הָיוּ חוֹשְׁשִׁין**
42 **לָהֶן שֶׁמָּא פְּסוּלִין הֵן.**

42) שם פי"ב מ"ד. 43) מלהביא קרבן, כאדם טמא ששגג ונכנס למקדש. 44) מפני שלא היה צריך לחקור אם המים היו כשרים. [בפירושו למשנתנו, מוסיף רבינו עוד טעם ואומר, שאפילו אם היה ספק שמא הוא טמא, הרי אמרו, ספק טומאה ברשות הרבים - ספיקו טהור]. 45) עשיר מביא כשבה או שעירה, ועני מביא שתי תורים או שני בני

יונה, ועני מדוכא ("דלי דלות") מביא סולת. ברוב החטאות, אין הבדל בין עשיר לעני, ונקראות "חטאת קבועה". 46) שם. 47) דרך החלון הזה היו מזים על טמאים רבים, ונאספו שם מים, והעם היו מתחלקים ובגדיהם מתלכלכים (רבינו שם).

1 **ט. הַמַּזֶּה[48] בְּאֵזוֹב הַטָּמֵא[49] לְחַטָּאת[50]: אִם יֵשׁ בּוֹ**
2 **כְּבֵיצָה - הַמַּיִם פְּסוּלִין[51] וְהַזָּיָתוֹ [פְּסוּלָה]; אֵין בּוֹ**
3 **כְּבֵיצָה - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים[52] וְהַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה[53]. וְאֵזוֹב**
4 **זֶה[54] מְטַמֵּא חֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה,**
5 **שֶׁאֵין מוֹנִין לְחַטָּאת[55].**

48) שם מ"ו. 49) כגון שלקטו לאכילה (ראה פרק יא ה"ז). 50) והוא טהור לקודש. 51) ואם היה טמא לתרומה או לקודש, המים טמאים ולא רק פסולים (רבינו בפירושו). 52) שאין אוכל טמא מטמא אחרים בפחות משיעור זה (הלכות טומאת אוכלים פ"ד ה"א). 53) שנאמר (במדבר יט, יט): "והזה הטהור", בין האדם המזה ובין האזוב שבו מזים. 54) כשיש בו כביצה. 55) ראה למעלה פי"ג ה"ו.

6 **י. הַמַּגְבִּיהַּ[56] כְּלִי שֶׁהָזָּה עָלָיו וַהֲרֵי עָלָיו הַמַּיִם כְּדֵי**
7 **הַזָּאָה - טָהוֹר; שֶׁהַמַּיִם שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן אֵינָן מְטַמְּאִין,**
8 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[57].**

56) שם מ"ה "אוחז הוא הטהור בקורדום". 57) למעלה ה"א.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת. שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) לְהוֹרוֹת בְּצָרַעַת אָדָם כְּדִינָהּ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה. ב) שֶׁלֹּא יָקֵץ סִימָנֵי טֻמְאָה. ג) שֶׁלֹּא יְגַלַּח הַנֶּתֶק. ד) שֶׁיִּהְיֶה הַמְּצֹרָע מְפֻרְסָם בִּקְרִיעַת בְּגָדָיו וּפְרִיעַת רֹאשׁוֹ וַעֲטִיָּה עַל שָׂפָם. ה) טָהֳרַת צָרַעַת. ו) שֶׁיְּגַלַּח הַמְּצֹרָע אֶת כָּל שְׂעָרוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר. ז) דִּין צָרַעַת הַבֶּגֶד. ח) דִּין צָרַעַת הַבַּיִת.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר אי זהו צרעת עור הבשר, וכמה מראות בה, ואם מצטרפים זה עם זה, מראה הפיתוך ומראה נגע שאינו עמוק מעור הבשר, שיעור כל נגע צרעת, וכל מקום שנאמר בהרת אם הוא דווקא, שלשה סימני טומאה הם בצרעת עור הבשר.

9 **א. צָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[2] הוּא שֶׁיַּלְבִּין מָקוֹם מִן הָעוֹר[3],**
10 **וְתִהְיֶה הַלַּבְנוּנִית כִּקְרוּם בֵּיצָה[4] וּמִקְּרוּם בֵּיצָה**
11 **וּלְמַעְלָה[5]. אֲבָל לַבְנוּנִית שֶׁהִיא דֵּהָה[6] מִקְּרוּם הַבֵּיצָה**
12 **וּלְמַטָּה - אֵינָהּ צָרַעַת, אֶלָּא בֹּהַק[7] הוּא.**

2) האמורה בתורה (ויקרא יג, ב): אדם כי יהיה בעור בשרו וכו' והיה בעור בשרו לנגע צרעת. 3) להוציא צרעת בראש או בזקן, שדיניה יתבארו לקמן בפ"ח. במה דברים אמורים, כשהלבנונית קשורה באיזו שהיא מחלת העור, אבל סתם כתם לבן בעור בריא לגמרי - אינו צרעת. וכן שנינו ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א ה"ו: "והיה בעור בשרו לנגע", מלמד שהוא מצטער ממנו. ברור שהכוונה שהנגע גורם לו כאב או גירוי מצער (ראה 'התורה והמצוה' למלבי"ם שם). 4) כקרום הרך שבפנים ולא הקליפה הקשה החיצונית ('תפארת ישראל' נגעים פ"א מ"א ב'בועז'). 5) לבנונית יותר עזה. 6) כהה. 7) שנאמר (שם, לט): בוהק הוא פרח בעור טהור הוא.

13 **ב. וְאַרְבַּע מַרְאוֹת[8] יֵשׁ בְּצָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן:**
14 **לֹבֶן עַז בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא נִרְאֶה**
15 **בְּעוֹר הַבָּשָׂר כַּשֶּׁלֶג, הוּא הַנִּקְרָא בַּהֶרֶת[9]. וְלֹבֶן שֶׁהוּא**
16 **דֵּהֶה מִזֶּה מְעַט, שֶׁנִּרְאֶה כְּצֶמֶר נָקִי שֶׁל כֶּבֶשׂ בֶּן**
17 **יוֹמוֹ[10], הוּא הַנִּקְרָא[11] שְׂאֵת[12]. וְלֹבֶן שֶׁדֵּהֶה מִן הַשְּׂאֵת**
18 **מְעַט, שֶׁנִּרְאֶה כְּסִיד הַהֵיכָל[13], הוּא תּוֹלֶדֶת הַבַּהֶרֶת[14],**
19 **וְנִקְרֵאת סַפַּחַת[15]. וְלֹבֶן שֶׁדֵּהֶה מִסִּיד הַהֵיכָל מְעַט,**
20 **וַהֲרֵי הוּא כִּקְרוּם בֵּיצָה[16], הִיא תּוֹלֶדֶת הַשְּׂאֵת, וְגַם**
21 **זֶה נִקְרָא סַפַּחַת. הִנֵּה לָמַדְתָּ[17], שֶׁהַמַּרְאֶה שֶׁהוּא**
22 **כְּסִיד הַהֵיכָל הוּא סַפַּחַת הַבַּהֶרֶת, וְהַמַّרְאֶה שֶׁהוּא**
23 **כִּקְרוּם בֵּיצָה הִיא סַפַּחַת הַשְּׂאֵת; שֶׁאֵין לְשׁוֹן סַפַּחַת**
24 **אֶלָּא טְפֵלָה. מִכָּאן אָמְרוּ: מַרְאוֹת נְגָעִים - שְׁתַּיִם**
25 **שֶׁהֵן אַרְבַּע[18]: בַּהֶרֶת וְסַפַּחְתָּהּ, שְׂאֵת וְסַפַּחְתָּהּ.**

8) נגעים פ"א מ"א. 9) האמורה בתורה (שם, ב): אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת. ונקראה כך על שם הלובן העז והבהיר, כמו "בהיר הוא בשחקים" (איוב לז, כא) – רש"י בפירושו על התורה. וב'תורת כהנים' (פרשת נגעים, פ"ב ה"ב) שנינו: "וכמה תהא לבנוניתה? כשלג, שנאמר (במדבר יב, י) והנה מרים מצורעת כשלג". 10) ביום שנולד, ואחר שרחצו את צמרו כדי לנקותו (רבינו בפירושו על המשנה שם). 11) בתורה, שם. 12) כחכמים במשנה שם נגד דעת רבי מאיר. רבינו בפירושו למשנה שם אומר שהכתוב (שם, לט): "שאת לבנה או בהרת לבנה" מוכיח שאלו הן הלבנות ביותר. 13) של בית המקדש, שהוא לבן מאד, מפני שמלבינים את ההיכל בכל שנה, כמפורש במס' מדות פ"ג מ"ד ('תפארת ישראל' שם). 14) הנגעים המפורשים בתורה – בהרת ושאת – נקראים אבות, והנלמדים מדרשה כטפלים להם - נקראים תולדות, ונלמדו מהמילה "ספחת". ראה בהערה הבאה. 15) בגמרא שבועות ו, ב - אמרו: ואין ספחת אלא טפילה, וכן הוא אומר (שמואל־א ב, לו): ספחני נא אל אחת הכהונות. 16) רבינו נוקט שיטת רבי עקיבא (שבועות ה, ב) שארבעת המראות הם "זו למעלה מזו", פירוש נבדלים הם זה מזה בדרגת חוזק לבנוניתם ומסודרים בהתאם לכך, בהרת שלבנוניתה עזה ביותר נשנית בראש, ואחריה מראה השאת שהוא כצמר לבן, והשאת לבנוניתה למעלה מלובן סיד ההיכל, וסיד למעלה מקרום ביצה שלבנוניתו דיהה משלוש הקודמות. אבל לרבנן ההבדל הוא בסוג הלבנונית,

לובן השלג והסיד הוא מסוג מיוחד שאינו דומה לסוג הלובן של צמר וקרום ביצה (ראב"ד כאן. והרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא יג, ג) מבאר שסוג לובן הבהרת הוא מבריק ומסנוור מה־שאין־כן סוג השאת. וראה 'תפארת ישראל' בתחילת מס' נגעים שחילק ג"כ את המראות לשני סוגים: מזהיר ובלתי מזהיר). 17) מזה שאמרנו, שהבהרת יותר לבנה משאת, וסיד יותר לבן מקרום ביצה, יש ללמוד שסיד הוא טפל לבהרת, וקרום ביצה טפל לשאת. 18) בגמרא שם משמע, ששיטת רבי עקיבא: "זו למעלה מזו, וזו למעלה מזו" מנוגדת לשיטת אבות ותולדות השנויה בנגעים פ"א מ"א, ומכאן תמיהה חמורה על דברי רבינו כאן שנוקט שתי השיטות המנוגדות זל"ז. ב'כסף משנה' עמד על תמיהה זו ומבאר, שאמנם השקלא־וטריא במס' שבועות שם מסתמכת על ניגוד בין שתי השיטות, אבל לפי המסקנה שם ו, א - אפשר שגם רבי עקיבא מודה באבות ותולדות כפי שנשנו במשנתנו. ביאור נוסף בהערה הבאה.

1 **ג. אַרְבַּע מַרְאוֹת נְגָעִים אֵלּוּ - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין זֶה עִם**
2 **זֶה[19], בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר[20]; בֵּין בִּתְחִלַּת רְאִיַּת**
3 **הַנֶּגַע[21], בֵּין בְּסוֹף הַשִּׁבְעָה[22], בֵּין לְאַחַר שֶׁנִּפְטַר**
4 **הַמְּצֹרָע[23] אוֹ נֶחְלַט[24]. כֵּיצַד? אֶחָד נֶגַע שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ**
5 **לָבָן כְּשֶׁלֶג אוֹ כְּסִיד הַהֵיכָל אוֹ כְּצֶמֶר נָקִי אוֹ כִּקְרוּם**
6 **בֵּיצָה, וְאֶחָד נֶגַע שֶׁהָיָה מִקְצָת הַלֶּבֶן כְּמַרְאֵה הַבַּהֶרֶת**
7 **וּמִקְצָתוֹ כְּמַרְאֵה הַשְּׁאֵת וּמִקְצָתוֹ כְּמַרְאֵה הַסַּפַּחַת[25] -**
8 **הַכֹּל כְּמַרְאֶה אֶחָד הוּא חָשׁוּב. אִם כֵּן, לָמָּה מְנָאוּם**
9 **חֲכָמִים[26] וְאָמְרוּ: מַרְאוֹת נְגָעִים - שְׁתַּיִם שֶׁהֵן**
10 **אַרְבַּע?[27] כְּדֵי לְהָבִין בַּמַּרְאוֹת[28]. שֶׁכָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ**
11 **מַכִּיר[29] הַמַּרְאוֹת וּשְׁמוֹתֵיהֶן כְּשֶׁמְּלַמְּדִין אוֹתוֹ**
12 **וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ - לֹא יִרְאֶה הַנֶּגַע, עַד שֶׁיָּבִין וְיַכִּיר[30]**
13 **וְיֹאמַר: זוֹ הִיא הַבַּהֶרֶת וְזוֹ הִיא סַפַּחְתָּהּ[31], זוֹ הִיא**
14 **הַשְּׁאֵת וְזוֹ הִיא סַפַּחְתָּהּ.**

19) בנגעים שם מ"ג, אנו שונים: "ארבעה מראות הללו מצטרפים זע"ד", ומשמע שאין כל הגבלה בדבר, ואפילו שתי התולדות או תולדה של שאת עם בהרת, שיש ביניהן הבדל של שלוש דרגות, גם כן מצטרפות. וכן משמע מ'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א ה"ד, שדרשו: והיה (פירוש, נאמר בתורה (שם יג, ב): "והיה לנגע צרעת" בלשון יחיד, ולא נאמר "והיו", והרי הכתוב מדבר בנגעים רבים) מלמד שמצטרפים זה עם זה, מפני שכולם נחשבים כאחד (ראה רש"י שבועות ו, א ד"ה ואע"ג, ורא"ש בפירושו למשנתנו). אמנם בסוגיה שם משמע, שמי ששונה אבות ותולדות סובר שתולדה מצטרפת רק עם אב שלה, אולם זה נאמר בשקלא־וטריא, אבל לפי המסקנה שם אליבא דרבי עקיבא, שדרגות הלובן אינן קובעות בצירוף, ונאמרו רק לשם לימוד טבעי הנגעים, אפשר שגם אבות ותולדות לא נקבעו לענין דיני צירוף אלא לשם לימוד טבעי הנגעים ומראותיהם "וכל כהן שאינו בקיא בהם ובשמותיהם אינו רואה את הנגעים" (גמרא שם). 'כסף משנה'. וראה דברי רבינו בסוף הלכה זו. 20) בין אם הצירוף מביא הקלה למצורע, בין אם הוא מחמיר עליו. כיצד? נקדים עיקרי דיני נגעי עור בשר: א. אדם שלקה בנגע מביאים אותו אל הכהן. ב. אם מצא הכהן נגע גדול כגריס (שיעורו יתבאר לקמן ה"ז) ויש בו שתי שערות שהלבינו או מחיה (בשר חי) כעדשה, הוא מודיע שהמנוגע הוא מצורע מוחלט. ג. אם אין בנגע אחד משני הסימנים האלה, הכהן מסגירו לשבעה ימים (פרטי ההסגר יבוארו לקמן). ד. אם לא פשה (= התרחב) הנגע אחרי שבעת הימים וגם לא נולדו בו סימני הטומאה שאמרנו למעלה, מסגירו הכהן שנית לשבוע. ה. אם אחרי הסגר שני לא נולדו בו אחד משלושת סימני הטומאה – שתי שערות לבנות, מחיה, פשיון – מטהרו הכהן. ולעולם אין הסגר שלישי בנגעי אדם (ראה סוף הפרק כאן. וראה רש"י בפירושו על התורה ויקרא יג, ו. וברבינו אליהו מזרחי שם). ו. אם פשה הנגע אחרי הסגר ראשון או הסגר שני - הוא מצורע מוחלט. ז. אם אחרי ההסגר או אחרי שהוחלט התרחבה הצרעת ופרחה בכל גופו – טהור. ח. אם פרחה הצרעת בכל הגוף בתחילה, דינה ככל נגע ומסגירים את המנוגע. ועכשיו נפרש. 21) כאן הצירוף הוא לחומרא בלבד, כגון שהיה במנוגע כחצי גריס מראה בהרת וכחצי גריס מראה שאת, מצטרפים לשיעור גריס ומסגירים אותו כשאין בנגע סימני טומאה או מחליטים אותו כשיש בו סימן טומאה (ראה דין ב). 22) של הסגר ראשון או הסגר שני. ויש בשניהם להקל ולהחמיר. כיצד? היתה בו בהרת כגריס ונסגר, ואחרי שבעת הימים ירדה הלבנונית ונמצא מראה שאת, אין אנו אומרים שזה נגע חדש וטעון הסגר ראשון, אלא דנים שני המראות כנגע אחד ומסגירים אותו שנית, ואינו טעון הסגר שלישי (ראה דין ה). ולהחמיר כיצד? היתה בו בהרת כגריס, ואחרי ההסגר הוכהה הלבנונית של מחצית הנגע והפך למראה שאת, אין אנו דנים את שני החצאים כשני נגעים שונים פחותים מכגריס אלא מצטרפים ודנים אותם כנגע אחד. וכן בסוף הסגר שני הצירוף הוא לפעמים להקל ולפעמים להחמיר. להקל כיצד? היתה בו בהרת כשני גריסים, ואחרי הסגר שני, מצאו במקום הנגע גריס או יותר שאת, והשאר כמה שהיה, אין אנו אומרים נגע חדש – שאת – הוא זה וטעון הסגר, אלא מצטרפים ונגע אחד הוא שלא פשה בהסגר שני – וטהור (ראה דין ה). ולהחמיר: ניתוספה אפילו פחות מכגריס שאת, הרי זה פשיון ומחליטים את המנוגע (ראה דין ו). 23) פירוש, שטיהרוהו ופטרוהו מדיני נגעים, היינו, כשלא נמצאו סימני טומאה – שיער לבן, פשיון, מחיה – אחרי הסגר שני. ואם אחרי שפטרוהו פשתה הצרעת, הוא מצורע מוחלט ואפילו אם הפשיון היה ממראה אחד - מצטרף הוא לנגע הראשון. 24) אם אחר החליטה פרח נגע ממראה אחר בכל הגוף, אנו דנים שני המראות כנגע אחד ומטהרים אותו (ראה דין ז). כל הדינים שלמעלה, נשנו בקיצור במסכת נגעים פ"א מ"ג. 25) כסיד ההיכל או כקרום ביצה, ואפילו אין בנגע שיעור גריס אלא אם נצרף כל ארבעת המראות – מצטרפים. 26) שם מ"א. 27) ויותר רצוי היה לומר: מקרום ביצה ולמעלה – טמא. 28) שלימדו הכהנים להכיר ולראות הנגעים. 29) שבועות ו, א. 30) אין בזה סתירה לדברי רבינו לקמן (פ"ט ה"ב): "ואפילו היה הכהן קטן או שוטה, החכם אומר לו והוא

מחליט", מפני ששם מדובר כשכהן אינו סומך על עצמו כלל ואומר מה שהחכם מלמדו, כמו שמבאר שם רבינו, וכאן כשהכהן רוצה לסמוך על בינתו ואינו מזדקק להוראותיו של חכם בקיא, אסור לו לראות נגעים עד שיבין ויכיר ('קרית ספר', וראה ב'כסף משנה' שם הסבר אחר). 31) לקמן (שם) כותב רבינו שצריך להיות בקיא גם בנגעי בתים ובגדים.

ד. הָיָה בְּמַרְאֵה הַלֵּבֶן מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת אֵלּוּ מִקְצָת אַדְמוּמִיּוּת מְעֹרֶבֶת בּוֹ - גַּם זֶה נֶגַע צָרַעַת הוּא; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בַּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת, וְהוּא הַדִּין לַשְּׂאֵת[32] וְלַסַּפַּחַת שֶׁל שְׂאֵת וּלְסַפַּחַת הַבַּהֶרֶת. וְהַמַּרְאֶה הַזֶּה, שֶׁהוּא מְעֹרָב מִלַּבְנוּנִית וּמְעַט אֹדֶם, הוּא הַנִּקְרָא פָּתוּחַ[33]. וְכֵיצַד מַרְאֵה הַפָּתוּחַ בְּאַרְבַּע מַרְאוֹת אֵלּוּ? כְּאֵלּוּ הֵן אַרְבַּע כּוֹסוֹת[34] מְלֵאוֹת חָלָב[35], וְנִתְעָרֵב בַּכּוֹס הָרִאשׁוֹנָה שְׁנֵי טִפֵּי דָם, וּבַשְּׁנִיָּה אַרְבָּעָה טִפִּין, וּבַשְּׁלִישִׁית שְׁמוֹנָה טִפִּין, וּבָרְבִיעִית שִׁשָּׁה עָשָׂר טִפִּין. הַפָּתוּחַ שֶׁבַּבַּהֶרֶת הוּא הַמַּרְאֶה הָרְבִיעִי, וְהַפָּתוּחַ שֶׁבַּשְּׂאֵת - כְּמַרְאֶה כּוֹס שְׁלִישִׁית, וְהַפָּתוּחַ שֶׁבְּסַפַּחַת הַבַּהֶרֶת - כְּמַרְאֶה הַכּוֹס הַשְּׁנִיָּה, וְהַפָּתוּחַ שֶׁבְּסַפַּחַת הַשְּׂאֵת - כְּמַרְאֶה הַכּוֹס הָרִאשׁוֹנָה[36].

32) נגעים פ"א מ"ב. ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ד ה"ג, אנו שונים: "יכול (אפשר לחשוב) השאת תטמא חלקה (בלי תערובת אדמומית) והברת תטמא בפתוח (בתערובת כזו, שהרי "אדמדמת" נכתבה בתורה אצל בהרת בלבד), מנין ליתן את האמור בבהרת בשאת, ואת האמור בשאת בבהרת? תלמוד־לומר צרעת היא". ופירש רבינו במשנה (שם) מפני שגם בבהרת בשאת כתוב "צרעת היא" למדים זו מזו. (זוהי אחת המידות שהתורה נדרשת בהן ונקראת "גזירה שוה", היינו שבשני מקומות נמצאת אותה המילה, ולומדים מזה ששני הענינים דינם שווה). 33) מעורב בלשון ארמית. בתרגום יונתן בן עוזיאל (איוב כה, ב): "פתיכין אשא ומיא", פירוש: מעורבים אש ומים ('תוספות יום־טוב' במשנתנו). 34) סתם כוס מחזיקה רביעית הלוג ('מראה כהן' סי' ד). 35) שבועות ו, א. 36) רבינו מפרש, שבהרת הלבנה ביותר אין אדמומית ניכרת בה אלא־אם־כן תתערב כמות גדולה של אודם, ובמראות הכהים ניכרת אדמומית כשנתערבה כמות יותר קטנה, וכל מה שהלבנונית מחלישה והולכת, מצטמצמת כמות החומר האדום הדרושה, כדי שתהיה ניכרת (הראב"ד מהפך את הסדר, וראה 'כסף משנה').

ה. כָּל הַמַּרְאוֹת הָאֵלּוּ, בֵּין הַלָּבָן בֵּין הַפָּתוּחַ[37], מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה וּכְמַרְאֶה אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין. וּבֵין שֶׁהָיָה הַנֶּגַע כֻּלּוֹ לָבָן אוֹ מִקְצָתוֹ לָבָן וּמִקְצָתוֹ אֲדַמְדַּם - הַכֹּל כְּמַרְאֶה אֶחָד הוּא, בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר.

37) למעלה בה"ג השמיענו רבינו שארבעה המראות החלקים (בלי תערובת אדמימות) מצטרפים, וכאן מוסיף ואומר שגם הפתוכים מצטרפים, מפני שדין צירוף מראות נגעים נשנה (בנגעים פ"א מ"ג) אחרי דיני הפתוכים, ומשמע שכל האמור למעלה כלול בדין צירוף.

ו. כָּל מַרְאֵה צָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[38] אֵינָהּ קְרוּיָה נֶגַע[39] וְלֹא מְטַמְּאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה מַרְאֶה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר הַבָּשָׂר[40]. לֹא עָמֹק בִּמְשִׁישָׁתוֹ[41], אֶלָּא בְּמַרְאִית הָעַיִן, כְּמַרְאֵה הַחַמָּה הַנִּרְאִית לָעַיִן עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל. אֲבָל אִם הָיָה מַרְאֵה הַלֵּבֶן אוֹ הַפָּתוּחַ בְּשָׂוֶה עִם שְׂאָר הָעוֹר אוֹ גָּבוֹהַּ מִן הָעוֹר - אֵינוֹ נֶגַע, אֶלָּא כְּמוֹ צֶמַח מִן הַצְּמָחִים הָעוֹלִים בַּגּוּף.

38) כל הנגעים שבגוף האדם, חוץ מנגעי הראש והזקן, נקראים צרעת עור הבשר. ודיני נגעי ראש וזקן יתבארו לקמן בפ"ח. 39) בין המראות הלבנים ובין הפתוכים. 40) שבועות ו, ב. כתוב בתורה (ויקרא יג, ג): "ומראה הנגע עמוק מעור בשרו". ומה שאמרו בגמרא (שם): "אין שאת אלא גבוה" פירושו, שגבוהה ממראה הבהרת מפני שהיא כהה ממנה, אבל עמוקה ממראה העור (כסף־משנה). 41) שיהיה העור הבריא גבוה ממש ממקום הנגע, ומורגש במשמוש היד. "ומראה הנגע עמוק, אין ממשו עמוק" ('תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב ה"ה). התכוון לומר, שאפילו אין הנגע עמוק ממש מבשר העור אלא מראהו — נקרא צרעת, אבל גם כשהוא עמוק ממש דין צרעת עליו אם מראהו עמוק ('קרית ספר').

ז. שְׁעוּר כָּל נִגְעֵי צָרַעַת, בֵּין צָרַעַת אָדָם בֵּין צָרַעַת בְּגָדִים - כִּגְרִיס[42] הַקִּלְקִי[43] שֶׁהוּא מְרֻבָּע[44]. וְהוּא מָקוֹם מְרֻבָּע מֵעוֹר הַבָּשָׂר כְּדֵי צְמִיחַת שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ[45] שְׂעָרוֹת, שֵׁשׁ שְׂעָרוֹת אֹרֶךְ וְשֵׁשׁ שְׂעָרוֹת רֹחַב. וְכָל הַפָּחוֹת מִזֶּה[46] אֵינוֹ נֶגַע צָרַעַת[47].

42) נגעים פ"ו מ"א. 43) מין פול שהוא יותר גדול מפול רגיל, ונקרא כך על שם המקום שהוא גדל שם. 44) פירוש, הפול עצמו הוא מרובע. כך מפרש רבינו במס' מעשרות פ"ה מ"ח: "ומן הפולים מין אחד שהגרגרים שלו גדולים (גדילים?) מרובעים מיוחסים למקום, והוא הידוע כגריס הקלקי". (וראה רא"ש כאן שפירש, שהגריס הוא עגול אלא שמוסיפים עליו את ארבע הקרנות ומשלימים לריבוע). 45) כלומר, לא כעוביין של שלושים ושש שערות, אלא כשטח המקום שגדלות בו בממוצע (ש"ך יו"ד סי' קצ ס"ק יח). 46) משש שערות באורך וכן ברוחב, ואע"פ שיש בו כדי לרבעו ויצטרף למקום 36 שערות. 47) ראה בהלכה הבאה.

ח. נֶגַע שֶׁהָיָה רָחְבּוֹ כְּדֵי צְמִיחַת חָמֵשׁ שְׂעָרוֹת, אֲפִלּוּ הָיָה אָרְכּוֹ אַמָּה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, וְאֵינוֹ נֶגַע צָרַעַת עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ רִבּוּעַ כִּגְרִיס[48]. וְכָל הַשִּׁעוּרִין הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[49].

48) באורך כגריס וברוחב כגריס. בפירושו על המשנה (שם) מבאר רבינו, שאין תבנית הנגע צריכה להיות מרובעת ממש, אלא שתתפוס מקום שאפשר להכניס בו גריס מרובע ולא יחרוג מגבולות הנגע. 49) עירובין ד, א.

ט. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּהֶרֶת[50] - הוּא הַדִּין לִשְׁאָר אַרְבַּע מַרְאוֹת[51] שֶׁל לֵבֶן אוֹ שֶׁל פָּתוּחַ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַנֶּגַע כִּגְרִיס אוֹ יָתֵר, וְיִהְיֶה עָמֹק מֵעוֹר הַבָּשָׂר. וְזֶה הוּא שֶׁאָנוּ קוֹרִין אוֹתוֹ בַּהֶרֶת סְתָם[52]. בַּהֶרֶת שֶׁהִיא עַזָּה כְּשֶׁלֶג נִרְאֵית בְּאָדָם שֶׁהוּא לָבָן כֵּהָה[53], וּבַהֶרֶת שֶׁהִיא כֵּהָה נִרְאֵית בְּכוּשִׁי[54] עַזָּה. לְפִיכָךְ אֵין מְשַׁעֲרִין הַכֹּל אֶלָּא בְּבֵינוֹנִי[55], שֶׁאֵינוֹ לֹא לָבָן וְלֹא שָׁחֹר.

50) פירוש, שנאמר איזה דין שהוא בבהרת. 51) בפירושו על המשנה (שם) כותב רבינו, שלמדו מ'גזירה שוה', נאמר בבהרת "צרעת", ונאמר בנגעים אחרים "צרעת", ליתן בכל הנגעים את האמור בבהרת. 52) לפי הענין מסתיימת כאן ה"ט, ומכאן ואילך ענין בפני עצמו. 53) לפעמים אפילו למטה מקרום ביצה. 54) שעורו שחור. 55) לפי מראה עורו של אדם בינוני, לא בהיר ביותר ולא כהה ביותר. כחכמים, במס' נגעים פ"ב מ"א.

י. שְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה הֵן בִּצְרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[56]: שֵׂעָר לָבָן, וְהַמִּחְיָה[57], וְהַפִּשְׁיוֹן[58]. וּשְׁלָשְׁתָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה. כֵּיצַד? מִי שֶׁנּוֹלְדָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיַת בָּשָׂר חַי, כְּשֶׁיִּרְאֵהוּ הַכֹּהֵן - יַחְלִיטוֹ וְיֹאמַר טָמֵא. לֹא הָיָה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה - יְסָגֵר[59] שִׁבְעַת יָמִים. וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם נוֹלַד בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיָה, אוֹ שֶׁפָּשְׂתָה וְהוֹסִיפָה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט; לֹא נוֹלַד בָּהּ לֹא מִחְיָה וְלֹא שֵׂעָר לָבָן וְלֹא פָּשְׂתָה בָּעוֹר - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. אִם נוֹלַד בָּהּ אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן - מַחְלִיטוֹ, וְאִם לָאו - הֲרֵי זֶה טָהוֹר וְיִפְטְרֶנּוּ; שֶׁאֵין בְּנִגְעֵי עוֹר הַבָּשָׂר הֶסְגֵּר יָתֵר עַל שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת[60]. וְאִם לְאַחַר שֶׁפִּטְּרוֹ וְטָהֵר פָּשָׂה הַנֶּגַע אוֹ נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיָה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט טֻמְאָה[61].

56) ראה למעלה הערה לז. 57) בשר בריא באמצע הנגע. 58) התרחבות הנגע. פרטי דיניהם מבוארים בפרקים הבאים. 59) ב'משנה למלך' לקמן פי"ד ה"ה כתב שאין סוגרים אותו ממש בבית, אלא הכהן אומר לו: הנך מוסגר, אולם רש"י בפירושו על התורה אומר שהכהן מסגירו ממש, וכן כתב גם בנדרים נו, ב. והר"ן וה'תוספות' שם קיבלו דעתו. 60) ראה מה שכתבנו למעלה ה"ג (דין ה). 61) נגעים פ"ג מ"ג.

יא. בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה עַזָּה כְּשֶׁלֶג וּלְאַחַר הַהֶסְגֵּר נַעֲשֵׂית כִּקְרוּם בֵּיצָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה בַּתְּחִלָּה כִּקְרוּם בֵּיצָה וְנַעֲשֵׂית כְּשֶׁלֶג - הֲרֵי הִיא כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[62]; שֶׁאֵין עַזּוּת הַמַּרְאֶה סִימַן טֻמְאָה, וְלֹא כְּהִיָּתוֹ סִימַן טָהֳרָה. אֶלָּא אִם נִתְמַעֵט מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת וְנַעֲשֵׂית כֵּהָה מִקְּרוּם בֵּיצָה, שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂית בֹּהַק[63], וּלְפִיכָךְ טָהוֹר. אִם כֵּן, מַהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע וְלֹא פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן?[64] שֶׁאִם כָּהָה מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת[65] - טָהוֹר. וְכֵן אִם לֹא כֵּהָה וְלֹא פָשָׂה וְלֹא נוֹלַד בּוֹ לֹא שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[66].

62) שם פ"ד מ"ז. דינה כאילו לא נשתנה כלל. 63) ראה למעלה ה"א. 64) ומשמע שכהיית הנגע הוא סימן טהרה, וכן אפשר ללמוד לכאורה מכאן שאם לא כהה – טמא. 65) למטה מקרום ביצה. 66) ומה שאמרה תורה "ולא פשה" הכוונה או לא פשה, כמו "ומכה אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, טו). ורש"י בפירושו על התורה אומר, ש"כהה הנגע" טהור, אבל לא כהה אפילו לא פשה – טמא. (והרמב"ן שם מפריך דעת רש"י ופסק כדעת רבינו. ראה 'תוספות יום־טוב' שם פ"א מ"ג).

יום ש"ק ד' אדר ה'תש"פ

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שיער לבן שהוא סימן טומאה, וכמה שערות יהיו ושיעורם, לובן השערות מטמא בכל מראה ובאי זה מקום יהיו, אם קדם שיער לבן את הבהרת, שיער פקודה אם הוא סימן טומאה, היתה בו בהרת כגריס ובה שתי שערות והוחלט והלך ממנה כחצי גריס וטהר.

א. שֵׂעָר לָבָן שֶׁהוּא סִימַן טֻמְאָה בִּצְרַעַת - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת[2]. וְכַמָּה יִהְיֶה אָרְכָּן? כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נְטָלוֹת בְּזוּג[3]. הָיְתָה אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה מִשִּׁעוּר זֶה, אוֹ אַחַת שְׁחֹרָה[4] וְאַחַת לְבָנָה, אוֹ אַחַת מִלְּמַטָּה וְנֶחְלְקָה מִלְּמַעְלָה וְנִרְאֵית כִּשְׁתַּיִם, אוֹ שֶׁהָיָה עִקָּרָן מַשְׁחִיר[5] וְרֹאשָׁן מַלְבִּין[6] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיָה עִקָּרָן מַלְבִּין וְרֹאשָׁן מַשְׁחִיר, אַף עַל פִּי שֶׁהַלָּבָן כָּל שֶׁהוּא - טָמֵא.

2) בתורת כהנים על הכתוב (ויקרא יג, ג): "ושער בנגע הפך לבן" דרשו: "ושער - מיעוט שיער שניים", פירוש "שערה" משמעותה - אחת, אבל "שיער" הוא שם כולל היינו שם המין וכולל כמה פרטים. 3) שאפשר יהיה לגוזזן במספריים. במשנה נדה נב, ב נחלקו תנאים בדבר שיעורן של השערות, ובגמרא שם אמר מר עוקבא: "הלכה כדברי כולם להחמיר", ומפני שלדעת רבינו (בפירושו למשנה שם) שיעור זה הוא הקטן שבכולם קיבלו כאן להלכה. ולקמן בפרק ח הלכה ו בעניין שתי שערות שחורות שהן מצילות בנגעי ראש וזקן ומטהרות את המנוגע, מצריך רבינו השיעור הגדול היינו כדי לכוף ראשן לעיקרן גם כן להחמיר. [נראה שרבינו מפרש שמר עוקבא, באמרו: "הלכה כדברי כולם להחמיר" לא התכוון להגיד שמחמירים מפני הספק, אלא קבע הלכה וודאית, שלטמא ולפסול מספיק השיעור הקטן, אבל להציל מן הטומאה או מן הפסול צריך שיעור גדול, ולפיכך סתם רבינו כאן וכן לקמן בפרק ח הלכה ו וכתב סתם "טמא" ולא כתב "טמא מספק". והוכחה חותכת לפירושו זה ממה ששנינו בנגעים פרק ה משנה א: "ספק נגעים טהור", וכן פסק רבינו לקמן פרק ו הלכה ה, ולמה החמירו כאן? שמע מינה, שהלכה וודאית אמרו ולא חומרא מפני הספק]. 4) לאו דווקא שחורה, אלא כל צבע שהוא חוץ מלבן, ונקט שחורה, מפני שרוב בני האדם במקומם ובזמנם שערותיהם שחורות היו. 5) אפילו כל שהוא. 6) בתורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ב הלכה ב למדו זה

מהכתוב (שם) "ושער בנגע הפך לבן". משמע חלק השיער שנוגע בנגע הלבין.

ב. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת שֶׁהֵן בְּתוֹךְ הַנֶּגַע, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שֵׂעָר שָׁחוֹר בֵּינֵיהֶן וְהֵן מְפֻזָּרוֹת אַחַת כָּאן וְאַחַת כָּאן - הֲרֵי אֵלּוּ סִימַן טֻמְאָה[7]. אֲפִלּוּ הָיָה הַנֶּגַע כִּגְרִיס מְצֻמְצָם - אֵין מְקוֹם שֵׂעָר הַשָּׁחוֹר מְמַעֲטוֹ[8]. וּבֵין שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת וְהִיא מַקַּפְתָּן וּבֵין שֶׁהָיוּ בְּסוֹפָהּ - הֲרֵי זֶה טָמֵא[9]. אֲבָל אִם הָיוּ בְּצִדָּהּ מִבַּחוּץ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[10], עַד שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹר שֶׁצּוֹמְחוֹת בּוֹ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת לָבָן. הָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַנֶּגַע[11] וְשׁוֹכְבוֹת חוּצָה לוֹ[12] - טָמֵא[13]; הָיוּ חוּצָה לוֹ וְשׁוֹכְבוֹת בְּתוֹכוֹ - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[14].

7) ששיער לבן מטמא וכו' במכונס ובמפוזר". וכשהן מפוזרות יש ביניהן שערות מצבע הטבעי. 8) אם היה נגע כגריס מצומצם ובו שיער שחור אין אנו אומרים שמקום השיער השחור ממעט את גודל הנגע ואין בו שיעור כגריס, ולמדנו למעלה בפרק א הלכה ז שפחות מכגריס אינו מטמא (שם משנה ד). ומובן מאליו ששיער לבן - שהוא סימן טומאה וודאי אינו ממעט. 9) שם משנה ג אמרו: "מטמא וכו' במבוצר ושלא במבוצר", פירוש בין שהשערות מוקפות נגע כעיר בצורה מוקפת חומה ובין כשאין הנגע מקיף אותן אלא עומדות על גבולו ממש. 10) שם משנה א: שער לבן מטמא בתוך הנגע בלבד. 11) פירוש, צמחו בתוך הנגע. 12) נכפפו לצד העור הבריא ושוכבות עליו. 13) תורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ב הלכה ב: "ושער בנגע, להביא את מה שבתוכו (פירוש שצמח בתוך הנגע) ואפילו שוכב חוצה לו". 14) שם: "פרט שחוצה לו ושוכב בתוכו".

ג. לֻבֶן[15] הַשְּׂעָרוֹת מְטַמֵּא בְּכָל מַרְאֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ לְבָנוֹת כְּשֶׁלֶג בֵּין שֶׁהָיוּ לְבָנוֹת לֻבֶן דֵּהֶה בְּיוֹתֵר[16], הוֹאִיל וּמַרְאֵיהֶן לָבָן - טָמֵא.

15) נגעים פרק ד משנה א: "ששיער לבן ... ומטמא בכל מראה לובן". 16) אפילו למטה מקרום ביצה, "ומראה הנגע עמוק - אין שער לבן עמוק" (תורת כהנים פרשת נגעים פרק ב, ה).

ד. אֵין שֵׂעָר לָבָן סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּגוּף הַבַּהֶרֶת[17]. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת וּבְתוֹכָהּ שְׁחִין אוֹ מִכְוָה אוֹ בֹּהַק אוֹ מִחְיַת הַשְּׁחִין אוֹ מִחְיַת הַמִּכְוָה, וּשְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ הַבֹּהַק שֶׁבְּתוֹךְ הַנֶּגַע - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[18], וְהֲרֵי זוֹ כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וַיַּסְגִּיר. אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּהֶרֶת מַקֶּפֶת[19] אֶת הַשְּׁחִין אוֹ אֶת הַמִּכְוָה אוֹ אֶת מִחְיָתָן אוֹ אֶת הַבֹּהַק שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת. וְכֵן אִם הָיָה שְׁחִין אוֹ מִכְוָה אוֹ מִחְיָתָן אוֹ בֹּהַק מַקִּיף אֶת שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת[20] - הֲרֵי אֵלּוּ אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[21], וַהֲרֵי הַבַּהֶרֶת כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וַיַּסְגִּיר.

17) נגעים פרק א, משנה ה. נקדים פירוש המונחים: א. שחין - מכה בעור שלא מחמת האש ונפשט העור; ב. מכווה - כמו שחין, אבל מכוויית אש; ג. מחיית השחין - התחיל להתרפאות ועלתה על השחין כעין קליפה דקה. בתורה: "צרבת השחין"; ד. מחיית המכווה - כמו מכוות השחין; ה. בוהק, ראה למעלה פרק א הלכה א. 18) והמדובר כשהשחין או המכווה הם פחות מכגריס, שאם הם כגריס, מטמאים מחמת עצמם מבלי צירוף הבהרת כשיש בהם שיער לבן. 19) אין אנו רואים את השערות כאילו הן בתוך הבהרת, ומכל שכן אם הבהרת אינה מקיפה אותם מכל צדדיהם, שזה כבהרת הסמוכה לשחין שהיא טהורה אפילו כשיש בה סימני טומאה, מפני שהבהרת אינה מטמאה אלא אם כן "כל שחוצה לנגע הוא בעור הבשר וראוי לפשיון" (לשון רבינו שם), ומקום השחין או המכווה אינו ראוי לכך, ואם פשה הנגע לתוכם אין זה סימן טומאה. 20) והם מחלקים את הבהרת לשני חלקים: בהרת פנימית שבה שתי שערות והיא מוקפת טבעת של שחין ובהרת חיצונה בצורת טבעת. 21) מפני שאין השערות שבבהרת הפנימית מועילה לבהרת החיצונה. והפנימית גם כן אינה מטמאה מפני שאין עור בשר ראוי לפשיון מקיף אותה. במשנה שם נמצא עוד דין אחד: "או שחילקן", פירוש, השחין נכנס בין שתי השערות והפריד ביניהן - טהור.

ה. הָלְכוּ לָהֶן הַשְּׁחִין[22] וְהַבֹּהַק וְהַמִּכְוָה שֶׁהִקִּיפוּ אֶת הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת אוֹ נִסְמָכִין לָהֶן אוֹ חוֹלְקִין אוֹתָן, וְנִמְצְאוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת[23] בְּגוּפָהּ[24] בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ הָרִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט; וְאִם לֹא הָלְכוּ לָהֶן - יִפְטְרֶנּוּ[25].

22) בסוף הסגר ראשון או שני וכן מסיים רבינו לקמן. 23) כגון שנרפא השחין לגמרי והתפשטה הבהרת למקומו וכן בבוהק המדובר כשהתפשטה שמה הבהרת. 24) בלי הפסק שחין או מכווה בינן ובין הבהרת. 25) יטהרנו, כדין כל בהרת שלא נולדו בה סימני טומאה אחרי ההסגר. והמדובר בסוף הסגר שני, אבל אם לא הלכו בסוף שבוע ראשון אין פוטרין אותו אלא מסגירים אותו שנית.

ו. אֵין שֵׂעָר לָבָן[26] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתַּקְדִּים הַבַּהֶרֶת אֶת הַשֵּׂעָר הַלָּבָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן - שֶׁתַּהֲפֹךְ אוֹתוֹ[27] הַבַּהֶרֶת. אֲבָל אִם קָדַם שֵׂעָר לָבָן אֶת הַבַּהֶרֶת - הֲרֵי הִיא כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ סִימַן טֻמְאָה וַיַּסְגִּיר.

26) שם פרק ד משנה יא: "אם בהרת קדמה לשיער לבן - טמא, ואם שיער לבן קדם לבהרת - טהור". 27) כלומר, המלה "והיא" נמשכת אל הצרעת. והכוונה, שהצרעת הפכה את השיער השחור ללבן.

ז. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן וְהֶחְלַט בּוֹ, וְאַחַר כָּךְ הָלְכָה הַבַּהֶרֶת וְהִנִּיחָה שֵׂעָר לָבָן בִּמְקוֹמוֹ וְטָהֵר[28], וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה בַּהֶרֶת אַחֶרֶת בִּמְקוֹם הַבַּהֶרֶת הָרִאשׁוֹנָה וַהֲרֵי הַשֵּׂעָר לָבָן בְּתוֹכָהּ - זֶהוּ הַנִּקְרָא שְׂעַר פִּקֻּדָה[29], וְאֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא

1 הָפְכָה שֵׁעָר לָבָן - שֶׁהֲפָכַתּוּ הִיא, לֹא שֶׁהֲפָכַתּוּ
2 חֲבֵרְתָּהּ[30].

28) אף על פי שהשערות נשארו, המנוגע טהור כיוון שהבהרת נתרפאה. 29) כאילו הבהרת הראשונה שהלכה לה הפקידה כאן את שערותיה הלבנות (רבינו בפירושו על המשנה). 30) והפירוש, שאינה מטמאה אלא אם נגע זה הפך את השיער ללבן אבל לא כשנגע אחר עשה זאת.

3 ח. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְהֶחְלַט,
4 וְהָלַךְ מִמֶּנָּה כַּחֲצִי גְרִיס וְטָהֵר[31], וְנִשְׁאֲרוּ שְׁתֵּי
5 הַשְּׂעָרוֹת בַּחֲצִי גְרִיס הַנִּשְׁאָר, וְחָזַר כַּחֲצִי גְרִיס
6 בְּמָקוֹם זֶה שֶׁהָלַךְ וַהֲרֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת בַּבַּהֶרֶת
7 כִּגְרִיס - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[32], עַד שֶׁיַּהֲפֹךְ שְׁתֵּי
8 הַשְּׂעָרוֹת בַּהֶרֶת אַחַת.

31) מפני שלא נשאר בה כשיעור. 32) גם במקרה זה אין אנו אומרים שחצי הגריס שהלך הוא הוא שחזר, אלא אנו רואים את הגריס החדש כצירוף של שתי בהרות ויוצא מזה שבהרת אחרת הפכה את השיער.

9 ט. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, וְנוֹלְדָה בְּצִדָּהּ[33]
10 בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי זוֹ
11 לְהַסְגִּיר[34]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת,
12 וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי
13 זוֹ לְהַסְגִּיר[35]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת,
14 וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי
15 זוֹ לְהַסְגִּיר[36]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם,
16 וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי
17 זוֹ לְהַחְלִיט, שֶׁהֲרֵי קָדְמָה בַּהֶרֶת לִשְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת
18 הַלְּבָנוֹת[37]. סָפֵק שֵׁעָר לָבָן קָדַם סָפֵק הַבַּהֶרֶת קָדְמָה
19 - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה[38]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁטֻּמְאָתוֹ בְּסָפֵק.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ספק שער לבן קדם, ספק בהרת קדמה הרי זה טמא.. כו'".

הרמב"ם פסק כדעת ה"מתיבתא דרקיעא", ובגמרא היא מחלוקת: "קאמיפלגי במתיבתא דרקיע אם בהרת קודמת לשער לבן טמא, ואם שער לבן קודם לבהרת טהור. ספק, הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא. ואמרי מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני, דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות, שדרו שליחא בתרי' כו' אמר טהור טהור". והתמיהה ברורה, הייתכן שמתיבתא דרקיעא יחלקו על הקב"ה, והיאך יעלה על הדעת שרבה בר נחמני הוא שיכריע בפלוגתא שבין הקב"ה ומתיבתא דרקיעא.

ויש לבאר בהקדים: כשאנו אומרים ש"הלכה כדברי המכריע" אין הפשט שהדעה השלישית היא כמו הראשונה או השניה, אלא שהיא כוללת את שתי הדעות ולכן הלכה כמותה. כך גם בענייננו זה שאמר רבה בר נחמני טהור טהור הוא לא הסכמה ל"דעת" הקב"ה אלא שהיא דיעה נוספת הכוללת בתוכה את שתי הדעות.

קוב"ה ומתיבתא דרקיעא הם שתי דרגות באלוקות, קוב"ה הוא למעלה מהעולמות בחי' "סובב כל עלמין" ולכן נקרא בשם קודשא־בריך־הוא לפי שהוא קדוש ומובדל מעולמות. והאור המאיר במתיבתא דרקיעא הוא מבחינת האור שבערך העולמות בבחינת ממלא כל עלמין. זהו "ספק, הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא" כי ענין הטומאה בא מצד הישות ולכן טהרתה בטבילה – אותיות ביטול. כל ישות אינה באה לעולם אלא מתוך האפשרות של הנבראים להרגשת מציאותם. האור ה"ממלא כל עלמין" שמאיר במתיבתא דרקיעא הוא אור שיש לו שייכות לעולמות, וממילא יש בו נתינת מקום למציאות וישות, ולכן במקום הספק אמרו טמא. אבל בקודשא־בריך־הוא – "סובב כל עלמין" אין העולמות תופסים מקום ואין בו נתינת מקום לישות ומציאות. ולכן שם, ספק טהור.

אמנם ידוע שגם ל"סובב כל עלמין" יש איזושהי שייכות לעולמות, שהרי אנו אומרים "סובב כל עלמין" לשון המראה על שייכות לעולמות, כי אם היה לגמרי מובדל מהם לא היה שייך לומר עליו "סובב כל עלמין" כי אפילו אינו סובב להם. ומזה מובן שגם ביטול העולמות שמצד אור זה הגם שהוא "ביטול במציאות" אינו שולל לגמרי את מציאות העולמות, וישנה איזושהי מציאות הבטלה אליו. אבל למעלה מדרגה זו הוא עצמותו ומהותו שאינו בגדר עלמין כלל, וביטול העולמות מצד בחינה זו שולל לגמרי כל מציאות שלהם. לכן מבואר שלגבי עצמותו "לא שייך עליו מילת אחד" כי עניין "אחד" הוא שכולל הכל ז' רקיעים וארבע רוחות העולם (המרומזים במילה אחד) ולמעלה מזה הוא דרגת יחיד שאינו ביחס לעולמות כלל. ומעתה יובן מה שאמרו במתיבתא דרקיעא טמא, אף שידעו שהקב"ה אומר טהור, כי מצד מדרגתם והבנת שכלם מורגשת מציאות העולם שהיא הגורמת ישות וטומאה. אבל מצד קודשא־בריך־הוא שהוא "סובב כל עלמין", כל העולמות בביטול המציאות אליו ואין שייך שם ישות כנ"ל ולכן אמר טהור. גדולתו של רבה בר נחמני היא שהמשיך בעולם אור מבחינת "יחיד" – (יחיד בנגעים... כו') שאינו בגדר העולמות כלל, ולגבי בחינה זו אין העולמות תופסים מקום, לכן הכריעה סברתו של רבה בר נחמני את דעת המתיבתא דרקיעא כי המשיך בחינת יחיד גם בעולמות ובשכל שלהם. על־דרך הפס"ד של רב שכששאלוהו הטעם - שתק, כי לא היה שייך להסבר שכלי, אבל לא חזר בו מפסק זה.

בזה יובן מדוע הקב"ה אמר טהור פעם אחת, ורבה בר

נחמני פעמיים, מכיון שמצד קוב"ה העולמות בטלים במציאות ואין בם ישות, לכן "ספק" טהור. אבל לרבה בר נחמני שהמשיך מבחינת יחיד גם לשכל שבעולם, הרי שלא רק מצד למעלה טהור אלא אף מצד למטה ובשכל שבעולם מובן שטהור.

(על פי לקו"ש חלק יב ע' 64)

33) כלומר, סמוך לה ללא הפסק עור בריא ביניהם. 34) ואפילו אם גם בחצי גריס השני אין כלום גם כן מסגירים. בבא זו אין בה כל חידוש ונאמרה כהקדמה לבבות הבאות אחריה, וכולן נשנו בסדר "לא זו אף זו". פירוש, כל בבא יש בה יותר חידוש. 35) אף על פי שיש בה שתי שערות לבנות אין מחליטים אלא מסגירים, מפני שהשערה הראשונה נהפכה על ידי חצי הגריס הראשון ולא על ידי כל הנגע. שנינו בתורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ג, הלכה ו: "והיא הפכה, שהפכה כולה את כולו ולא שהפכה כולה את מקצתו". 36) ולא להחליט, מפני שחצי הנגע הפך את שתי השערות ולא כולו. וברור, שמכל שכן אם אין שערה בחצי השני הדין כך. 37) כשנהפכו ללבן הייתה כבר בהרת שלימה והפכה "כולה את כולו". 38) כתנא קמא שם בסוף הפרק. בבבא מציעא פא, א מסופר, ששאלה זו נידונה בשמים בישיבה של מעלה, הקדוש ברוך הוא אמר טהור וכל בני הישיבה אמרו טמא, ושאלו את רבה בר נחמני ואמר טהור. ומבאר הכסף משנה כאן, שנקבעה הלכה: "תורה לא בשמים היא", פירוש, הקדוש ברוך הוא מסר לחכמי ישראל את הסמכות הבלעדית להכריע הלכות, וההכרעה בישיבה של מעלה אינה קובעת.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המחייה שהיא סימן טומאה כמה שיעורה ואם היתה מפוזרת, אם המחייה מטמאה בכל מראה ואם צריך שתהיה בגופה של בהרת, ודין אם קדמה מחייה את הבהרת או בהרת למחייה, בהרת כגריס מצומצם ובאמצע כעדשה מצומצמת, איזה הם ראשי איברים שאינם מטמאים במחייה.

1 **א. אֵין הַמִּחְיָה[2] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתִּהְיֶה כַּעֲדָשָׁה[3]**
2 **מְרֻבַּעַת[4] אוֹ יָתֵר עַל זֶה. וְכַמָּה שֶׁעוּרָהּ? כְּדֵי צְמִיחַת**
3 **אַרְבַּע שְׂעָרוֹת[5], שְׁתַּיִם אֹרֶךְ וּשְׁתַּיִם רֹחַב[6]. וְהוּא**
4 **שֶׁתִּהְיֶה הַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת, וְהַבַּהֶרֶת מַקֶּפֶת**
5 **אוֹתָהּ מִכָּל צַד[7], וְהִיא יְתֵרָה עַל הַמִּחְיָה רֹחַב שְׁתֵּי**
6 **שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר. אֲבָל אִם הָיְתָה הַמִּחְיָה בְּצַד הַבַּהֶרֶת**
7 **- אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה. הָיְתָה מְפֻזֶּרֶת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָּשָׂר**
8 **חַי כְּחַרְדָּל בְּמָקוֹם זֶה וּבָשָׂר חַי כְּחַרְדָּל בְּמָקוֹם אַחֵר,**
9 **אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת - אֵינָן מִצְטָרְפִין**
10 **לְכַעֲדָשָׁה[8], עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת**
11 **כַּעֲדָשָׁה מְרֻבָּע אוֹ יָתֵר.**

2) בשר חי בתוך הבהרת הוא אחד משלושת סימני הטומאה, שהם: שערות לבנות, פשיון, מחיה. ומרומזים בנוטריקון של המלה "שפם" (שערות, פשיון, מחיה) שנאמרה במצורע (ויקרא יג, מה "ועל שפם יעטה").

3) נגעים פ"ד מ"ה. 4) העדשה היא עגולה, ומוסיפים עליה את הקרנות כדי לרבעה. תבניתה של המחיה אינה קובעת אלא גודלה, ואינה סימן טומאה אלא כשיש בה מקום להכניס בו עדשה שמילאו את קרנותיה ועשאוה רבוע, שאורכו ורחבו שוים. שם פ"א מ"ה. וראה רבינו בפירושו למשנה שם פ"ו, א. 5) משנה שם. 6) ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פרשתא ג ה"ז, שנינו: מה שיער לבן מקום שתי שערות, אף מחיה מקום שתי שערות. 7) שם פ"א, מ"ה: "מבוצרת". פירוש, כעיר מבצר המוקפת חומה מכל צדדיה, שנאמר בתורה (שם, ט "ומחית בשר חי בשאת"), וההיקף צריך להיות ברוחב של שתי שערות ('תורת כהנים' שם ה"ט). 8) נגעים פ"א מ"ה: "מכונסת ונתפזרה . . . הרי אלו להקל".

12 **ב. הַמִּחְיָה מְטַמְּאָה בְּכָל מַרְאֶה[9], בֵּין שֶׁהָיָה מַרְאֵה**
13 **הַמִּחְיָה אָדֹם אוֹ שָׁחוֹר אוֹ לָבָן. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה**
14 **הַלֶּבֶן מֵאַרְבַּע הַמַּרְאוֹת שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].**

9) משנה שם פ"ד, ב. 10) למעלה בפ"א. ואם מראה שלה כלובן ארבעה המראות, אין זה בשר חי אלא נגע.

15 **ג. אֵין הַמִּחְיָה[11] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתִּהְיֶה בְּגוּפָהּ שֶׁל**
16 **בַּהֶרֶת. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה[12] בְּאֶמְצַע[13] שְׁחִין אוֹ**
17 **מִכְוָה אוֹ מִחְיָה[14] אוֹ בֹהַק, וְהַמִּחְיָה בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ**
18 **בְּתוֹךְ הַמִּכְוָה אוֹ בְּתוֹךְ מִחְיָתָן אוֹ בְּתוֹךְ הַבֹּהַק, אַף**
19 **עַל פִּי שֶׁהַמִّחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת - אֵינָהּ סִימַן**
20 **טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ**
21 **בְּתוֹךְ הַבֹּהַק אוֹ מִחְיָתָן. וְכֵן אִם הִקִּיף הַשְּׁחִין אוֹ**
22 **מִחְיָתוֹ וְהַמִּכְוָה אֶת מִחְיָתָהּ[15] וְהַבֹּהַק אֶת הַמִּחְיָה[16],**
23 **אוֹ שֶׁנִּסְמַךְ אֶחָד מֵהֶן לַמִּחְיָה מִצִּדָּהּ, אוֹ שֶׁחָלַק אֶחָד**
24 **מֵהֶן אֶת הַמִּחְיָה וְנִכְנַס לְתוֹכָהּ - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה,**
25 **וַהֲרֵי זוֹ כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן וְיַסְגִּיר. הָלְכוּ לָהֶן**
26 **הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ הַבֹּהַק שֶׁהָיוּ תַּחַת הַמִּחְיָה אוֹ**
27 **שֶׁהָיוּ בְּצִדָּהּ אוֹ שֶׁהָיוּ מַקִּיפִין אוֹתָהּ אוֹ שֶׁהָיוּ נִכְנָסִין**
28 **לְתוֹכָהּ, וְנִמְצֵאת הַמִּחְיָה לְבַדָּהּ בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת בְּסוֹף**
29 **שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה יַחְלִיט;**
30 **אִם לֹא הָלְכוּ לָהֶן - יִפְטֹר[17].**

11) נגעים פ"א מ"ה. 12) בדפוס רומי (ר"מ) ובכת"י תימן, הגירסא "שהיה" (והיא הגירסא הנכונה). 13) צ"ל: באמצעה (כת"י תימן), כלומר שבאמצע הבהרת היה שחין או מכווה. 14) מחית שחין או מחית מכווה. ראה למעלה פ"ב ה"ד. 15) טעות סופר, וצ"ל "או" מחייתו . . . " או" מחייתה. וכן הגירסא בכת"י תימן ובדפוס רומא (ר"מ). 16) אף־על־פי שהמחיה מטמאה בכל מראה, אינה זהה עם בוהק. שבוהק הוא לובן קשור במחלה - אלא שהוא למטה מקרום ביצה, אבל מחיה בשר בריא הוא ('תוספות יום טוב' נגעים פ"ו מ"ו). 17) כל הדינים שבהלכה זו, מתאימים להאמור למעלה בפ"ב ה"ד והי"ה, בדין שער לבן. ראה שם.

31 **ד. הַמִּחְיָה סִימַן טֻמְאָה לְעוֹלָם[18], בֵּין שֶׁקָּדְמָה מִחְיָה**
32 **אֶת הַבַּהֶרֶת בֵּין שֶׁקָּדְמָה בַּהֶרֶת אֶת הַמִּחְיָה, לְפִי**

שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ 'וְהִיא הָפְכָה'[19]. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְּׂאֵת - אֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁגִיהֶן, לְשֵׂעָר וּלְמִחְיָה, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן סִימַן טֻמְאָה; וְלֹא נֶאֱמַר שֵׂעָר לָבָן עִם הַמִּחְיָה אֶלָּא לִתֵּן שִׁעוּר לַמִּחְיָה, שֶׁתִּהְיֶה כְּדֵי לְקַבֵּל שֵׂעָר לָבָן, שֶׁהוּא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.

18) שם פ"ד מ"ג: "שהמחיה מטמאה . . . הפוכה ושלא הפוכה", פירוש: בין שהבהרת הפכה למחיה ובין שהמחיה קדמה לבהרת. 19) ראה למעלה פ"ב ה"ו (ב'תורת כהנים' פרשת נגעים, אמרו לימוד אחר, וידועה דרכו של רבינו להביא את הלימוד שלדעתו הוא יותר פשוט, ואף־על־פי שבתלמוד או במדרשי הלכה נאמר לימוד אחר).

ה. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס מְצֻמְצָם[20] וּבְאֶמְצָעָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה מְצֻמְצֶמֶת - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט. נִתְמַעֲטָה הַבֶּהָרֶת[21] אוֹ שֶׁנִּתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה[22] - טָהוֹר[23]. וְכֵן אִם רָבְתָה הַמִּחְיָה שֶׁבְּתוֹךְ בַּהֶרֶת זוֹ - טָהוֹר; שֶׁאֵין הַבַּהֶרֶת מְטַמְּאָה בְּמִחְיָה עַד שֶׁתִּהְיֶה יְתֵרָה עַל הַמִּחְיָה רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת מִכָּל צַד[24]. הָיְתָה הַמִּחְיָה פְּחוּתָה מִכַּעֲדָשָׁה וְרָבְתָה הַמִּחְיָה עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית כַּעֲדָשָׁה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט[25]. נִתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה מִמַּה שֶׁהָיְתָה אוֹ שֶׁהָלְכָה לָהּ[26] - הֲרֵי זוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[27], וְאֵין כָּאן סִימַן טֻמְאָה.

20) ביחד עם העדשה שבתוכה. 21) מבחוץ. 22) אחרי הסגר. 23) נתמעטה הבהרת - טהור, מפני שאין בה כגריס. ואם נתמעטה המחיה – טהור, מפני שאין בה כעדשה. ומשמיענו שאע"פ שפשתה הבהרת אינה מטמאה משום פשיון, מפני שאין פשיון מטמא אלא כשפשה חוץ לנגע (לקמן פ"ד ה"א) וכאן פשה לתוכו. 24) ומכיוון שכל הבהרת היא כגריס מצומצם, היינו שש שערות באורך וברוחב (למעלה פ"א ה"ז), והעדשה שבאמצעה תופסת יותר משתי שערות, לא נשאר מקום שתי שערות מכל צד. 25) שהרי נולד סימן טומאה. 26) פירוש, הבהרת נכנסה לתוך המחיה ומיעטה אותה או תפסה כל מקומה. 27) ומסגירים את המנוגע. ואינה מטמאה משום פשיון, מפני שאין פשיון מטמא אלא כשפשה מחוץ לנגע, כמו שביארנו למעלה. והמדובר כשנתמעטה אחר הסגר הראשון, אבל אחר הסגר שני - טהור. מחלוקת ר' מאיר ורבנן שם פ"ו מ"ג, ופסק כרבים. [בעדשה מצומצמת, גם ר' מאיר מודה שהוא טהור כשנתמעטה או הלכה, שהרי היה כאן סימן טומאה והלך לו. אבל מחיה פחותה מכעדשה אינה סימן טומאה, ודינה כעור בלתי מנוגע, ולפיכך אם פשה הנגע לתוכה - טמא. דעת ר' מאיר שפשיון מבפנים מטמא (תפארת ישראל שם)]. ראה פירוש רבינו למשנתנו, ועליו מסתמך ביאורנו כאן.

ו. בַּהֶרֶת[28] יְתֵרָה מִכִּגְרִיס וּבָהּ מִחְיָה יְתֵרָה מִכַּעֲדָשָׁה, וְרָבוּ אוֹ שֶׁנִּתְמַעֲטוּ - טָמֵא; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְמַעֵט בַּהֶרֶת מִכִּגְרִיס, וְלֹא תִּתְמַעֵט הַמִּחְיָה מִכַּעֲדָשָׁה, וְלֹא תִּקְרַב הַמִּחְיָה לְסוֹף הַבַּהֶרֶת בְּפָחוֹת מִכְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[29].

28) שם מ"ד. 29) בפרק זה.

ז. בַּהֶרֶת[30] כִּגְרִיס וּבְשָׂר חַי כַּעֲדָשָׁה אוֹ יָתֵר מַקִּיפָהּ מִבַּחוּץ, וּבַהֶרֶת שְׁנִיָּה מַקֶּפֶת אֶת הַבָּשָׂר הַחַי - הֲרֵי הַבַּהֶרֶת הַפְּנִימִית לְהַסְגִּיר, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהּ סִימַן טֻמְאָה[31], וּבַהֶרֶת הַחִיצוֹנָה לְהַחְלִיט[32], שֶׁהֲרֵי הַמִּחְיָה בְּאֶמְצָעָהּ. נִתְמַעֵט הַבָּשָׂר הַחַי שֶׁבֵּינֵיהֶן[33] אוֹ שֶׁהָלַךְ כֻּלּוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה מִתְמַעֵט וְכָלֶה מִבִּפְנִים בֵּין שֶׁהָיָה מִתְמַעֵט מִבַּחוּץ - הֲרֵי שְׁתֵּיהֶן כְּבַהֶרֶת אַחַת שֶׁאֵין בָּהּ סִימַן טֻמְאָה[34].

30) שם מ"ה. 31) מפני שהמחיה אינה בבהרת אלא מחוצה לה. 32) כתנא־קמא שם, האומר שמחיה זו מבוצרת היא ע"י הבהרת החיצונה. 33) ונשאר פחות מכעדשה. 34) והפשיון אינו סימן טומאה, מפני שפשה לתוך המחיה. פסק כר' עקיבא, ואף־על־פי שהמחיה אינה סימן טומאה לפנימית, אין הפשיון שלה לתוך המחיה נקרא פשיון מבחוץ (ראה ה"ה). ואין הבדל בין אם היתה המחיה כעדשה מצומצמת, ובין אם היתה גדולה יותר, ולא כר' שמעון שם במ"ו.

ח. בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה בְּרֹאשׁ אֵיבָר[35] מִן הָאֵיבָרִים, וְהַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת בְּרֹאשׁ הָאֵיבָר - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה. מִפְּנֵי שֶׁהַמִּחְיָה חוֹלֶקֶת אֶת הַנֶּגַע, וְנִמְצָא מִקְצָתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד מִכָּאן וּמִקְצָתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד מִכָּאן, וְנֶאֱמַר בִּנְגָעִים: וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן - שֶׁיִּהְיֶה רוֹאֶה הַנֶּגַע כֻּלּוֹ כְּאַחַת. וְאֵלּוּ הֵן רָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁאֵינָם מְטַמְּאִין בְּמִחְיָה: רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם[36], וְרֹאשׁ הָעֲטָרָה[37], וְרָאשֵׁי דַדִּין שֶׁל אִשָּׁה. אֲבָל רָאשֵׁי דַדִּין שֶׁל אִישׁ וְהַיִּבֶלֶת וְהַדִּלְדּוּלִין[38] מִטַּמְּאִין בְּמִחְיָה[39].

35) שם מ"ו. נאמרו פירושים רבים על משנה זו. והכסף־משנה כאן מפרש לדעת רבינו, שיש הבדל בין בהרת בלי מחיה ובין בהרת שיש בה מחיה, והמדובר בהלכה זו כשיש בראש האבר מקום כגריס, ואף־על־פי־כן אינה נראית כאחת אם יש באמצעה מחיה, אבל אם אין בה מחיה היא נראית כאחת. ולפיכך כתב רבינו בה"ט: "שהיה מקומן יושב כגריס מטמאים בנגעים" פירוש, אם אין מחיה חולקת אותם. [אולם אין פירוש זה מתיישב לפי דברי התוספתא נגעים פ"ה, עיין־שם וצריך־עיון. ראה השגת הראב"ד כאן, ופירוש הרא"ש על המשנה]. 36) האף. 37) ראש אבר הזכרות. 38) גידול חולני על העור (רבינו בפירושו על המשנה). 39) שם במשנה, אומר ר' אליעזר, שגם יבלות ודלדולים אינם מטמאים, ומשמע שתנא־קמא חולק עליו. ופסק רבינו - כדרכו בכל מקום – כתנא־קמא. ולא נתבאר טעם ההבדל בין אלה ובין ראשי איברים (ראה 'תוספות יום טוב' שם).

ט. וְכָל רָאשֵׁי אֵיבָרִים[40] אֵלּוּ שֶׁהָיָה מְקוֹמָן יוֹשֵׁב

כִּגְרִיס - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים; אֲבָל אִם הָיוּ עֲגֻלִּין כְּרֹב בְּרִית בְּנֵי אָדָם - טְהוֹרִין. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת כִּגְרִיס בְּרֹאשׁ חָטְמוֹ אוֹ בְּרֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ שׁוֹפַעַת אֵילַךְ וְאֵילַךְ - טָהוֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן - עַד שֶׁיִּרְאֶהוּ כֻּלּוֹ כְּאַחַת.

40) תוספתא נגעים פ"ב. ראה ה"ח והערות שם.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר כמה שיעור פשיון המטמא, ומאי זה מראה, ואם פשה לתוך הנגע, אי זה פשיון הוא סימן טומאה, ובהרת שנכנסה אחר הפטור ופשתה כמות שהיתה, בהרת כגריס ובה כעדשה ושיער לבן בתוך המחייה והחליטו, הטמא שהוחלט בתחילת או בסוף שבוע ראשון או שני.

א. הַפִּשְׁיוֹן מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא[2]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַפִּשְׁיוֹן מֵאַחַת מִמַּרְאוֹת הַנְּגָעִים[3]; אֲבָל אִם הָיָה הַפִּשְׁיוֹן מַרְאֶה בֹּהַק - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן. וְאֵין הַפִּשְׁיוֹן סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּפְשֶׁה חוּץ לַנֶּגַע[4]; אֲבָל אִם פָּשָׂה לְתוֹךְ הַנֶּגַע - הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת וּבְתוֹכָהּ בָּשָׂר חַי פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה וְהִסְגִּירָהּ, וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ נִתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה מִמַּה שֶׁהָיְתָה[5] אוֹ שֶׁהָלַךְ הַבָּשָׂר הַחַי כֻּלּוֹ - אֵין זֶה פִּשְׁיוֹן; שֶׁאֵין הַבַּהֶרֶת פּוֹשָׂה לְתוֹכָהּ אֶלָּא חוּצָה לָהּ.

2) נגעים פ"ד מ"א. 3) שם. ואפילו הפשיון אינו ממראה הנגע הראשון. ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב הי"ד, שנינו: "המראות שהאום (הנגע העיקרי) מטמא — הפשיון מטמא". 4) ראה למעלה פ"ג ה"ה וה"ז. 5) והבהרת תפסה מקומה.

ב. אֵין הַפִּשְׁיוֹן סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה אַחַר הֶסְגֵּר[6]; אֲבָל אִם בָּא בַּתְּחִלָּה וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע שֶׁהוּא פּוֹשֶׂה וְהוֹלֵךְ - אֵינוֹ מַחְלִיטוֹ, אֶלָּא מַסְגִּירוֹ עַד סוֹף הַשָּׁבוּעַ וְיִרְאֶה.

6) נגעים פ"ג מ"ג: "ובפסיון (מטמא) בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני". וכן משמע שם בפ"ד מ"ב. ב'תורת כהנים' שם הי"ג למדו דין זה מהכתוב (ויקרא יג, ז): "אחרי הראותו אל הכהן".

ג. אֵין הַבַּהֶרֶת[7] פּוֹשָׂה לְתוֹךְ הַשְּׁחִין וְלֹא לְתוֹךְ הַמִּכְוָה, וְלֹא לְתוֹךְ מִחְיַת הַשְּׁחִין[8] וְלֹא לְתוֹךְ מִחְיַת הַמִּכְוָה, וְלֹא לָרֹאשׁ וְלֹא לַזָּקָן אַף עַל פִּי שֶׁנִּקְרְחוּ וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר מֵהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר[9]. אֲבָל בַּהֶרֶת שֶׁפָּשְׂתָה לְתוֹךְ הַבֹּהַק - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן[10].

7) שם פ"ו מ"ח. 8) שם פ"א, מ"ה. וראה למעלה פ"ב ה"ד פירוש המונחים. 9) ולא בשחין ומכווה, ולא בראש ובזקן שהתורה קבעה להם דינים מיוחדים לענין נגעים (ראה לקמן פ"ח). 10) מפני שבוהק אינו נגע, ודינו ככל עור בשר. (ומה שאמרו ב'תורת כהנים' פרשת נגעים סוף פ"ב "פרט שפשה לבוהק" הכוונה שהפשיון הוא מראה בוהק. ראה שם).

ד. הַשְּׁחִין[11] וְהַמִּכְוָה וְהַבֹּהַק וּמִחְיַת הַשְּׁחִין וּמִחְיַת הַמִּכְוָה שֶׁהֵן חוֹלְקִין בֵּין הָאוֹם לַפִּשְׁיוֹן[12] - אֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה. הִסְגִּירוּ[13] וְהָלְכוּ לָהֶן עַד שֶׁנִּמְצָא[14] הַפִּשְׁיוֹן סָמוּךְ לָאוֹם - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט.

11) משנה, שם. 12) אחרי שבוע ההסגר, פשה הנגע והפשיון אינו נוגע בבהרת, ואחד מאלה מבדיל בינו לבינה. 13) הסגר שני. 14) אחרי שבעת ימי ההסגר.

ה. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס[15] וּפָשְׂתָה[16] כַּחֲצִי גְרִיס[17] וָעוֹד[17], וְהָלַךְ מִן הָאוֹם[18] כַּחֲצִי גְרִיס[19], אַף עַל פִּי שֶׁהַנּוֹתָר מִן הָאוֹם עִם הַפִּשְׁיוֹן יָתֵר מִכִּגְרִיס - [הֲרֵי] זֶה טָהוֹר[20]. הָיְתָה כִּגְרִיס וּפָשְׂתָה כִּגְרִיס וָעוֹד[21], וְהָלְכָה לָהּ הָאוֹם[22] - תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה[23] וְיַסְגִּיר שָׁבוּעַ אַחַר שָׁבוּעַ[24]. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וְהִסְגִּירוֹ, וְהָלְכָה הַבַּהֶרֶת[25] בְּסוֹף יְמֵי הֶסְגֵּר[26], וְחָזְרָה בַּהֶרֶת בִּמְקוֹמָהּ[27] כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[28] - הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה[29]. נִתְמַעֲטָה [בְּתוֹךְ יְמֵי הֶסְגֵּר] וּפָשְׂתָה וְחָזְרָה כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[30], אוֹ שֶׁפָּשְׂתָה[31] וְנִתְמַעֵט הַפִּשְׁיוֹן וְחָזְרָה[32] כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה - הֲרֵי זֶה יַסְגִּיר[33] אוֹ יִפְטַר[34].

15) שם פ"ד מ"ט. 16) אחרי ההסגר. 17) משהו יותר מחצי גריס. 18) מצדו השני נתמעט הנגע. 19) והתוצאה היא פשיון כשיעור ה"ועוד". 20) כחכמים, שם. ונימוקם: הנגע הראשון נתמעט ולא נשאר בו כשיעור, והרי כולו כאילו אינו, ולפיכך אין הפשיון מצטרף עם הנותר להשלים את שיעורו, והחדש לבדו אינו כגריס. (רבינו דילג על הדין שבמשנה ח "שפשתה כחצי גריס", מפני שפסק כחכמים שמטהרים בכחצי גריס ועוד, ומכל־שכן בכחצי גריס מצומצם. והמשנה באה להשמיענו דעתו של רבי עקיבא שמחלק בין שני המקרים. ראה שם מ"ח ומ"ט, וראה כסף־משנה לקמן ה"ה, ד"ה באור). 21) והוא־הדין אם פשתה כגריס מצומצם, ורבינו נקט לשון המשנה (שם) שרבי עקיבא חולק ומטמא בכגריס ועוד, אבל בכגריס מודה לחכמים. 22) ונשאר כל הפשיון שיש בו כגריס ועוד, היינו יותר מהאום. 23) צ"ל: כתחילה. כחכמים שם, בהתאם למה שביארנו למעלה בפשיון של כחצי גריס, שהפשיון נידון כנגע חדש. 24) פירוש, שני הסגרים חדשים אם לא פשתה הבהרת אחרי ההסגר הראשון (שהוא למעשה הסגר שני), ויוצא מזה אפשרות של שלושה הסגרים. 25) שם מ"ז. 26) במשנה שלפנינו, הגירסה: "הלכה וחזרה בסוף שבוע". ואפשר לפרש, שהלכה באמצע ימי ההסגר וחזרה בסופם. ונראה שגירסת רבינו במשנה היא: "הלכה בסוף שבוע וחזרה". 27) באותו מקום עצמו של הבהרת הראשונה. 28) לא יתירה על הראשונה ולא פחותה ממנה. 29) כלומר, אין דנים אותה כנגע חדש להטיל עליו שני הסגרים, אלא דיו בהסגר נוסף אחד. ומדובר כשלא פטר הכהן את המנוגע לפני שחזרה, אבל אם פטרו - דינה כבהרת חדשה. במשנה שם, אמרו: "לאחר

הפטור תראה כתחילה". 30) אחרי ההסגר. 31) בתוך ימי ההסגר. 32) בסוף ההסגר. 33) אם הוא בסוף שבוע ראשון. 34) אם המקרה הוא בסוף שבוע שני. ומשמיענו רבינו שאין זה פשיון כלל, ודין הנגע כאילו לא נשתנה כלל. ומקור דין זה ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב ה"ז: "שאם כנס ופשה, כאילו לא כנס. ואם פשה וכנס, כאילו לא פשה", שכל השינויים בתוך ימי ההסגר אינם לא מעלים ולא מורידים (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

1 **ו. בַּהֶרֶת כְּגָרִיס[35] וּפָשְׁתָה כְּגָרִיס[36], וְנוֹלַד[37] בַּפְּשִׁיוֹן**
2 **מִחְיָה אוֹ שֵׂעָר לָבָן, וְהָלְכָה לָהּ הָאוֹם - תֵּרָאֶה**
3 **בַּתְּחִלָּה[38]. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כְּגָרִיס וְהִסְגִּירוֹ, בְּסוֹף**
4 **הַשָּׁבוּעַ וַהֲרֵי הִיא כְּסֶלַע[39], סָפֵק שֶׁהִיא הִיא[40] סָפֵק**
5 **שֶׁהִיא אַחֶרֶת[41] בָּאָה תַּחְתֶּיהָ - הֲרֵי זֶה טָמֵא[42].**

35) שם מ"ו. מחלוקת רבי עקיבא וחכמים. 36) והוחלט. 37) אחרי שפשתה והוחלט, אבל אם בא הפשיון ביחד עם המחיה או עם שיער לבן, מודים חכמים שנשאר בטומאתו הראשונה ('תפארת ישראל'. ראה שם טעמו של דבר). 38) כאילו הוא נגע חדש, וצריך הכהן להתבונן בסימני הטומאה. כחכמים שם נגד דעת רבי עקיבא האומר שנשאר בטומאתו הראשונה מפני הפשיון (רבינו בפירושו על המשנה, שם). (נראה, שרבינו שם מתכוון לבאר מהו ההבדל שבין רבי עקיבא לחכמים, שהרי לדברי שניהם המנוגע טמא, ולפיכך הוא מפרש, שלדעת חכמים שזה נגע חדש צריך הכהן לבדוק את כל הפרטים המחייבים במחיה ובשיער לבן, אבל רבי עקיבא לשיטתו שהפשיון הוא חלק מהנגע הראשון ואין צורך בבדיקת כהן. ומכאן, שאם לא נולד סימן טומאה חדש והלכה האום, אף־על־פי שנשאר הפשיון כגריס – טהור לדעת חכמים. ור"ש שם כתב שההבדל הוא לענין קרבנות, לדעת רבי עקיבא מביא קרבן אחד, ולדעת חכמים – שנים. ובגליון הש"ס על ה'ירושלמי' מועד קטן פ"א ה"ה מעיר, שב'ירושלמי' שם נשאלה שאלה זאת: "מה ביניהון?" ומתפלא למה לא הזכירו רבינו והר"ש וגם ה'כסף משנה' את ה'ירושלמי' הזה). 39) שם פ"ה מ"א. הסלע גדול מגריס. 40) ופשתה והיא טמאה. 41) וטעונה הסגר. 42) רבינו לא ביאר כאן אם ספק טמא או ודאי טמא. ומפירושו על המשנה כאן משמע שהוא ספק טמא כמו בספק אם בהרת קדמה לשיער לבן או להיפך בסוף פ"ב.

6 **ז. בַּהֶרֶת כְּגָרִיס[43] וְחוּט יוֹצֵא מִמֶּנָּה[44], אִם יֵשׁ בּוֹ**
7 **רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - זוֹקְקָהּ[45] לְשֵׂעָר לָבָן וּלְפִשְׁיוֹן[46],**
8 **אֲבָל לֹא לְמִחְיָה[47]; שֶׁאֵין הַמִּחְיָה סִימָן טֻמְאָה עַד**
9 **שֶׁתַּקִּיף אוֹתָהּ הַבַּהֶרֶת וְיִהְיֶה בֵּין סוֹף הַמִּחְיָה וְסוֹף**
10 **הַבַּהֶרֶת רֹחַב צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. הָיוּ שְׁתֵּי בֶּהָרוֹת**
11 **וְחוּט יוֹצֵא מִזּוֹ לָזוֹ: אִם יֵשׁ בּוֹ רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת -**
12 **מְצָרְפָן, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מְצָרְפָן[48] הִסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ אַחַר**
13 **שָׁבוּעַ, וְלֹא נוֹלַד לוֹ סִימָן טֻמְאָה וּפְטָרוֹ, וּלְאַחַר הֶפְטֵר**
14 **פָּשָׂה הַנֶּגַע כָּל שֶׁהוּא, הֲרֵי זֶה מֻחְלָט.**

43) שם מ"ה. 44) פס מנוגע צר. 45) פירוש, דין החוט כבהרת עצמה. 46) אם יש שתי שערות לבנות בתוך החוט, או אם התרחב החוט המנוגע – טמא. 47) כי אי אפשר לה למחיה שהוא סימן טומאה, להימצא במקום צר שכזה, כמו שמסיים רבינו, אבל אם רוחב החוט הוא כמקום צמיחת שש שערות, ובאמצע המחיה רחבה שתי שערות – מטמאה. 48) כאן מסתיימת ה"ז לפי הענין.

15 **ח. בַּהֶרֶת שֶׁטָּהֲרָה[49] מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר[50] אוֹ מִתּוֹךְ הֶחְלֵט,**
16 **שֶׁהָלְכוּ מִמֶּנָּה סִימָנֵי טֻמְאָה[51] - אֵין מַסְגִּירִין בָּהּ**
17 **לְעוֹלָם[52].**

49) תוספתא נגעים פ"ב. 50) שהסגירה פעמיים ולא נולדו סימני טומאה. 51) או שפרחה בכל גופו (ראה לקמן פ"ז ה"א). 52) ואם נולדו בה סימני טומאה כגון פשיון, שיער לבן או מחיה – מחליטים, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

18 **ט. בַּהֶרֶת[53] שֶׁכָּנְסָה אַחַר הַפִּטּוּר[54] וּפָשְׁתָה לִכְמוֹת**
19 **שֶׁהָיְתָה[55], אוֹ שֶׁפָּשְׁתָה וְחָזְרָה לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה - הֲרֵי**
20 **הוּא בְּטָהֳרָתוֹ[56].**

53) מדובר כשהיתה כגריס מצומצם (ראב"ד כאן), אבל כשהיא יותר מכגריס ופחתה לכגריס וחזרה ופשתה, הרי זה פשיון ומטמא (כן משמע במשנה נגעים פ"ט, מ"ג. וראה כסף־משנה כאן). 54) מפני שלא פשתה ולא נולדו בה מחיה או שתי שערות לבנות. 55) לפני הפיטור. 56) ואף־על־פי שאמרנו בה"ח שפשיון אחרי פיטור מטמא, היינו אם הנגע גדול משהיה בשעת הפיטור.

21 **י. בַּהֶרֶת[57] כְּגָרִיס וּבָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה[58] וְשֵׂעָר לָבָן**
22 **בְּתוֹךְ הַמִּחְיָה וְהֶחְלִיטוּ[59], וּלְאַחַר הֶחְלֵט הָלְכָה**
23 **הַמִּחְיָה[60] - טָמֵא מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן[61]; הָלַךְ הַשֵּׂעָר לָבָן**
24 **- טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה. הָיָה הַשֵּׂעָר לָבָן בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת**
25 **וְהָלַךְ לוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה; הָלְכָה הַמִּחְיָה -**
26 **טָמֵא מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן.**

57) שם פ"ד מ"ו. 58) לשון המשנה. שתי בבות בהלכה זו: א. שיער לבן בתוך המחיה: ב. שיער לבן בתוך הבהרת, ושתיהן שנויות שם במחלוקת רבי שמעון וחכמים, רבי שמעון מטהר וחכמים מטמאים. ומדובר שם, בבא ראשונה כשהבהרת לבדה – בלי המחיה – היא כגריס, והבבא השניה עוסקת במקרה שאין בבהרת כגריס אלא ביחד עם מחייתה. ומכאן שינוי הלשון בבבא כגריס", ובשתיהן באה המשנה להשמיענו כוחו של רבי שמעון שהוא מטהר אפילו כשהבהרת לבדה היא כגריס אם השיער הלבן הוא במחיה, ואם אין בבהרת כגריס הוא מטהר אפילו אם השיער הוא בתוך הבהרת ממש (ראה שם נימוקו). וחכמים מטמאים אפילו כשאין בבהרת כגריס בלי המחיה והשיער הלבן נמצא במחיה. רבינו פוסק כחכמים, ולפיכך דילג בבבא שניה על המילים: "היתה היא ומחייתה כגריס", כי שתי הבבות עוסקות באותו המקרה עצמו, היינו כשאין בבהרת כגריס אלא עם המחיה ואעפ"כ טמא, וכל־שכן אם יש בה כגריס (ראה פירוש רבינו למשנה שם, וראה 'תפארת ישראל' שם "יכין' אות מב ומה, ולשונו של רבינו בפירושו למשנה שם, מוכיחה את נכונות פירושי). 59) מפני שני סימני הטומאה. 60) ונתפשטה הבהרת לתוכה ונמצא

השיער הלבן בתוך הבהרת. 61) ואע"פ שאמרנו למעלה (פ"ב ה"ו) שאם קדם שיער לבן לבהרת אינו סימן טומאה, והרי כאן היה שיער לבן במקום זה לפני שהגיעה הבהרת, סוברים חכמים שהמחיה נחשבת כחלק מאותו הנגע, והתורה אמרה (ויקרא יג, ג) "ושער בנגע הפך לבן" ('תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א פרשתא ב' ה"ז).

יא. בַּהֶרֶת[62] וּבָהּ מִחְיָה וּפִשְׁיוֹן[63]: הָלְכָה הַמִּחְיָה - טָמֵא מִפְּנֵי הַפִּשְׁיוֹן; הָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן - טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה. וְכֵן בְּשֵׂעָר לָבָן וּבְפִשְׁיוֹן. הֶחְלִיטוּ[64] בְּשֵׂעָר לָבָן וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר וְחָזַר בּוֹ שֵׂעָר לָבָן אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלְדָה לוֹ מִחְיָה אוֹ פִּשְׁיוֹן, אוֹ שֶׁהֶחְלִיטוּ בְּמִחְיָה וְהָלְכָה הַמִּחְיָה וְנוֹלְדָה לוֹ מִחְיָה אַחֶרֶת אוֹ שֵׂעָר לָבָן אוֹ פִּשְׁיוֹן, אוֹ שֶׁהֶחְלִיטוּ בְּפִשְׁיוֹן וְהָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן וְחָזַר בּוֹ פִּשְׁיוֹן אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלְדָה בָּהּ מִחְיָה אוֹ שֵׂעָר לָבָן - הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיָה[65]. אֶחָד הַטָּמֵא שֶׁהֶחְלַט בַּתְּחִלָּה[66] אוֹ שֶׁהֶחְלַט בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי[67] אוֹ אַחַר הַפִּטּוּר[68], הוֹאִיל וְהֶחְלַט מִכָּל מָקוֹם - אֵינוֹ טָהוֹר עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בּוֹ סִימַן טֻמְאָה, לֹא סִימַן הֶחְלֵט[69] וְלֹא סִימָן אַחֵר[70].

62) שם מ"ז. 63) פירוש, אחר ההסגר נמצאו בה שני סימני טומאה אלה, שהרי פשיון לפני ההסגר אינו מטמא (למעלה ה"ב). 64) כאן מתחילה בבא חדשה, ואינה קשורה עם הדינים שלפניה. 65) ואינה זקוקה להערכת כהן. 66) בראייה ראשונה של הכהן, כגון שהיו בו מחיה או שערות לבנות. 67) ע"י אחד מסימני הטומאה. 68) אחר שטיהרו הכהן נולד בו סימן טומאה והוחלט, ואחר־כך הלך סימן זה ובא במקומו אחר. 69) מחיה ושער לבן. 70) פשיון, שאינו סימן החלט בתחילה, אלא אחר הסגר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ח שבט־ד' אדר ה'תש"פ

יום א' כ"ח שבט ה'תש"פ

הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר דין שומרים שרצו לשלם ולא רצו להישבע, ודין מי שאמר הפקדתי אצל אביכם והוא לא ציווה כשמת, ודין טוען קניתי ממך את הפיקדון או החזרתיו לך ודין מפקיד טוען אני הפקדתי אצלך חפץ אחר.

א. שׁוֹמֵר חִנָּם[2] שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע, אִם הַפִּקָּדוֹן דָּבָר שֶׁכָּל מִינוֹ שָׁוֶה וּמָצוּי בַּשּׁוּק לִקְנוֹת כְּמוֹתוֹ, כְּגוֹן פֵּרוֹת, אוֹ יְרִיעוֹת שֶׁל צֶמֶר וְשֶׁל פִּשְׁתָּן הַשָּׁווֹת בְּכָל עִנְיָנָם, אוֹ קוֹרוֹת שֶׁאֵינָן מְצֻיָּרוֹת, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע. אֲבָל אִם הָיָה הַפִּקָּדוֹן בְּהֵמָה אוֹ בֶּגֶד מְצֻיָּר אוֹ כְּלִי מְתֻקָּן אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא לִקְנוֹת כְּמוֹתוֹ בַּשּׁוּק - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בּוֹ, וּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּתַקָּנַת חֲכָמִים שְׁבוּעָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְשַׁלֵּם. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַשּׁוֹמְרִין, כְּגוֹן הַשּׁוֹאֵל שֶׁאָמַר: מֵתָה אוֹ נִגְנְבָה, וְשׁוֹמֵר שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר שֶׁאָמַר: נִגְנְבָה אוֹ שֶׁאָבְדָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם - מַשְׁבִּיעִין אוֹתָן שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתָן, וְאַחַר כָּךְ מְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַבְּהֵמָה אוֹ הַחֵפֶץ; שֶׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בָּהּ. וְאִם אָמְרוּ הַבְּעָלִים: יָתֵר עַל זֶה הָיָה שָׁוֶה - כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ[3] שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה אֶלָּא כָּךְ וְכָךְ. נִמְצָא, כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין - כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים[4]: שֶׁשָּׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין[5], וְשֶׁאֵרְעוֹ כָּךְ וְכָךְ וְאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְשֶׁלֹּא שָׁלַח בּוֹ יָד[6] קֹדֶם שֶׁאֵרְעוֹ הַמְּאֹרָע הַפּוֹטֵר אוֹתוֹ. וְאִם רָצָה לְשַׁלֵּם - נִשְׁבָּע שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁכָּךְ וְכָךְ הָיָה שָׁוֶה.

2) בבבא מציעא לד: אמר רב הונא: "משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, חיישינן (חוששים אנו) שמא עיניו נתן בה", פירוש שמא חמד את הדבר הזה ורוצה לשלם שוויו ולהשאירו בידו. ומדבריו למד רבינו, שאם דבר כזה מצוי לקנות בשוק אין משביעים אותו. 3) זה נקרא "גלגול שבועה", שלולא שבועה אחרת המוטלת עליו לא היה חייב שבועה זו. 4) בבא קמא קז: אמר רב ששת שלוש שבועות משביעין אותו. 5) שלא פשע בשמירתו. 6) לא השתמש בו לצורך עצמו, שאם שלח בו יד, אפילו הוא שומר חינם, דינו כגזלן וחייב גם באונסים.

ב. יֵשׁ לְשׁוֹמֵר לְהַתְנוֹת[7] שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין, אֶלָּא מָעוֹת אֵלּוּ שֶׁהִפְקִיד אֶצְלִי - בְּזָוִית בֵּיתִי אֲנִי מַנִּיחַ אוֹתָן[8], וְכֵיוָצֵא בָּזֶה. טָעַן הַשּׁוֹמֵר, שֶׁתְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ, וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי, אַף עַל פִּי שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ בְּעֵדִים[9] - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: שָׁמַרְתִּי כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין וְנֶאֱנַסְתִּי[10], נֶאֱמָן לוֹמַר שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן תְּנַאי[11]. לְפִיכָךְ יִשְׁבַּע[12] שֶׁלֹּא שָׁלַח יָד בּוֹ, וְשֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְשֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן תְּנַאי.

7) שנינו (שם צד.) "מתנה שומר חינם להיות פטור משבועה והשואל להיות פטור מלשלם וכו'". ובגמרא שם ביארו

הטעם, שכל תנאי בדבר שבממון, אפילו כשהוא נגד האמור בתורה - קיים. 8) ואם הניח אותן במקום שהתנה ונגנבו - פטור, אף על פי שכספים אין להם שמירה אלא בקרקע (כאמור למעלה פרק ד הלכה ד). 9) והם לא שמעו את התנאי. 10) והיה נאמן בשבועה. 11) כלומר, לפני שהפקיד אצלו בעדים הותנה ביניהם התנאי שלמעלה ואחר כך הפקיד בעדים סתם, ותנאי אינו צריך עדים. ואם טען שאמר לו כך בפני העדים - אינו נאמן שאין אומרים מיגו כשעדים מכחישים דבריו (כסף משנה). 12) נראה, שנשבע שבועת התורה, שהרי גם הטוען נאנסו חייב שבועת התורה (מגיד משנה).

1 **ג. שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ[13] - פָּטוּר**
2 **מִשְּׁבוּעָה[14], וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמָּא שָׁלַח בּוֹ יָד[15] קֹדֶם**
3 **שֶׁיֹּאבַד. וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁפָּשַׁע הַשּׁוֹמֵר**
4 **- מְשֻׁלָּם. וְאִם טָעַן וְאָמַר: תְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ[16] - אֵינוֹ**
5 **נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים שֶׁפָּשַׁע[17].**

13) ונגנבה. 14) מכל השבועות. למעלה בפרק ד הלכה א ביאר המגיד משנה, שעיקר השבועה שחייבה התורה הוא שנגנבה ושאר השבועות הן מדין גלגול. ומשום כך, כשאין עליו חיוב שבועה זו - נפטר גם מהשבועות האחרות. אמנם למעלה (שם) כתב רבינו שגם השבועה שלא פשע בה מגלגלים. דעתו כאן שהיא כלולה בשבועה שנגנבה, שפירושה נגנבה שלא בפשיעה. 15) בגמרא שם למד איסי בן יהודה מהכתוב (שמות כב ט־י): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - הא (אבל, אם) יש רואה, יביא ראייה וייפטר. 16) שלא אשמור שמירה מעולה כדרך השומרים. 17) ואין לו מיגו לומר: שמרתי כדרך השומרים ונאנסתי. מובן שהמדובר כשיש עדים שקיבל עליו שמירה, שאם לא כן, יכול הוא לטעון אמרתי לך רק: הנה הבית לפניך, הנח במקום שאתה רוצה, ואין עלי דין שומר כלל והיה נשבע היסת ונפטר ולפיכך כשטען אמנם קיבלתי לשמור, אבל רק שמירה מוגבלת - היה נאמן במיגו (ראה ראב"ד וכסף משנה).

6 **ד. הִפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁזֶּה**
7 **הַחֵפֶץ[18] בְּפָנֵינוּ הִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ - אֵין הַשּׁוֹמֵר יָכוֹל**
8 **לִטְעֹן וְלוֹמַר: חָזַרְתִּי וּלְקַחְתִּיו מִמֶּנּוּ[19] אוֹ נְתָנוֹ לִי**
9 **בְּמַתָּנָה. לְפִיכָךְ, אִם מֵת הַשּׁוֹמֵר - מוֹצִיאִין הַפִּקָּדוֹן**
10 **עַצְמוֹ מִן הַיְתוֹמִים[20] בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא**
11 **מִי שֶׁבָּא[21] וְאָמַר[22]: כָּךְ וְכָךְ הִפְקַדְתִּי אֵצֶל אֲבִיכֶם,**
12 **וְנָתַן סִימָנִין מֵבְּהִקִּין, וְנִמְצָא הַפִּקָּדוֹן כְּמוֹ שֶׁאָמַר[23],**
13 **וְהָיָה יוֹדֵעַ הַדַּיָּן[24] שֶׁלֹּא הָיָה הַמֵּת אָמוּד שֶׁזֶּה**
14 **הַפִּקָּדוֹן שֶׁלּוֹ - יֵשׁ לוֹ לַדַּיָּן הַזֶּה לָתֵת הַפִּקָּדוֹן לָזֶה**
15 **שֶׁנָּתַן סִימָנָיו. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמַּפְקִיד רָגִיל לְהִכָּנֵס**
16 **אֵצֶל זֶה שֶׁמֵּת; אֲבָל אִם הָיָה רָגִיל לִכָּנֵס אֶצְלוֹ -**
17 **שֶׁמָּא[25] שֶׁל אַחֵר הוּא וְהִכִּיר הַסִּימָנִין שֶׁלּוֹ[26]. בָּאוּ**
18 **עֵדִים וְהֵעִידוּ לַדַּיָּן שֶׁאֵין זֶה אָמוּד - אֵין מוֹצִיאִין**
19 **מִיַּד הַיְתוֹמִים בְּעֵדוּתָן; שֶׁאֵין זֶה רְאָיָה בְּרוּרָה[27],**
20 **וְאַמְדַּן דַּעְתָּן אֵינוֹ אֹמֶד דַּעְתּוֹ[28], וְאֵין לוֹ לַדַּיָּן אֶלָּא**
21 **מַה שֶּׁדַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת**
22 **סַנְהֶדְרִין. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[29], שֶׁהִפְקִיד שֶׁמְּשֻׁמִּין אֵצֶל**
23 **חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וּבָא לְתָבְעוֹ, וְאָמַר לוֹ: הֶחֱזַרְתִּים. אָמַר**
24 **לוֹ הַמַּפְקִיד: וַהֲלֹא כָּךְ וְכָךְ הִיא מִדָּתָם, וַהֲרֵי הֵם**
25 **מֻנָּחִים אֶצְלְךָ בְּחָבִיתְךָ. אָמַר לוֹ: שֶׁלְּךָ הֶחֱזַרְתִּי לְךָ,**
26 **וְאֵלּוּ[30] אֲחֵרִים הֵן. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מוֹצִיאִין**
27 **מִיָּדוֹ, שֶׁמָּא אֵלּוּ הַשְּׁמָשְׁמִין שֶׁל שׁוֹמֵר הֵן[31], אֶלָּא**
28 **יִשָּׁבַע הַשּׁוֹמֵר בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁהֶחֱזִיר, כְּמוֹ**
29 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[32].**

18) שאנו רואים אותו עתה (מגיד משנה). 19) רי"ף בבא מציעא סוף פרק שלישי. 20) ואין בית דין טוען ליתומים: שמא קנה אביהם מהמפקיד, וטעמו של דבר, שאין אנו טוענים ליתומים אלא טענה שאביהם היה יכול לטעון. 21) כתובות פה: מעשה שהיה. 22) ואין לו עדים על זה. 23) נמצא הפיקדון בבית היתומים ויש בו אותם הסימנים שמסר התובע. 24) מאומדן דעתו שזה הפיקדון שלו - הדיין מכיר את מצבו הכלכלי של הנפקד ובטוח הוא שהפיקדון הזה אינו שלו. 25) חוששים אנו "שמא" וכו'. 26) כל פרטי דין זה נאמרו בגמרא שם בשם רב נחמן ופסק כן הרי"ף בבבא מציעא שם. 27) עדותם זו אינה הוכחה ברורה אלא אומדן דעתם. 28) של הדיין. רבינו למד זה מלשונו של רב נחמן: "ידענא ביה בחסא (שם הנפקד) דלא אמיד" ובכן הדגיש שאומדן דעת עצמו הוא (מגיד משנה). 29) יבמות קטו: 30) המונחים שם בחבית. 31) שמניין ומשקל אינם סימנים מובהקים לעניין זה אף על פי שנידונים כמובהקים לעניין החזרת אבידה (ראה הלכות גזילה ואבידה, פרק י"ג הלכה ט"ו) ולזה התכוון המגיד משנה באמרו, שאין מניין סימן מובהק "לגמרי". 32) בפרק ב מהלכות שכירות הלכה י"ב, שאם הפקיד או השאיל בשטר והשומר טוען החזרתי, הוא נאמן במיגו שהיה יכול לטעון נאנסתי. ומחייבים אותו שבועה בנקיטת חפץ כמו בטוען נאנסתי, ומדמה רבינו כאן דין עדים לדין שטר, אבל כשאין שם לא שטר ולא עדים הוא נאמן במיגו של טענת לא היו דברים מעולם ומשום כך נשבע היסת ונפטר, כמו בטענת "לא היו דברים מעולם".

30 **ה. בַּעַל הַפִּקָּדוֹן שֶׁתָּבַע פִּקְדוֹנוֹ, וְנָתַן לוֹ הַשּׁוֹמֵר,**
31 **וְאָמַר הַמַּפְקִיד: אֵין זֶה פִּקְדוֹנִי, אֶלָּא אַחֵר הוּא; אוֹ**
32 **שָׁלֵם הָיָה, וְאַתָּה שִׁבַּרְתּוֹ; אוֹ חָדָשׁ הָיָה, וְנִשְׁתַּמֵּשְׁתָּ**
33 **בּוֹ; מֵאָה סְאִין הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְאֵין אֵלּוּ אֶלָּא**
34 **חֲמִשִּׁים; וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: זֶהוּ שֶׁהִפְקַדְתָּ בְּעַצְמְךָ,**
35 **וּמַה שֶּׁנָּתַתָּ אַתָּה נוֹטֵל - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע הֶסֵּת[33],**
36 **כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין. שֶׁאֵין כָּל שׁוֹמֵר נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת**
37 **הַשּׁוֹמְרִין הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמּוֹדֶה**
38 **בְּעַצְמוֹ עַל פִּקָּדוֹן כְּמוֹ שֶׁהַמַּפְקִיד אוֹמֵר, וְטוֹעֵן**
39 **שֶׁנִּגְנַב אוֹ מֵת אוֹ נִשְׁבָּה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: טוֹעֵן לִפְטֹר**
40 **עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין - [נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִין].**
41 **אֲבָל אִם אָמַר: זֶהוּ שֶׁהִשְׁאַלְתַּנִי אוֹ שֶׁהִשְׁכַּרְתָּ לִי אוֹ**
42 **שֶׁנָּטַלְתִּי שָׂכָר עַל שְׁמִירָתִי, וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ**

זֶה אֶלָּא אַחֵר, אוֹ נִשְׁתַּנָּה מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה - הַשּׂוֹכֵר נִשְׁבָּע הֶסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת[34]. כֵּיצַד? מֵאָה סְאָה הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְהַשּׂוֹמֵר אוֹמֵר: לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, לֹא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַשּׂוֹמְרִין. מֵאָה כּוֹר שֶׁל חִטִּים הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא מֵאָה שֶׁל שְׂעוֹרִים - נִשְׁבָּע הֶסֵּת, כְּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנָה כָּזוֹ.

33) במגיד משנה מציין מקורו משנה וגמרא בפרק שבועת הדיינים. אולם לא נמצא שם מאומה מכל טענות אלו. ובבית יוסף חושן משפט סימן רצו כותב שהתכוון למה ששנינו שם (מב:): "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה, שבמשקל ושבמניין". וקשה מאוד להבין כיצד הוציא מכאן את כל הדינים האלה. ובפרישה שם מפרש שבכל אלה הוא פטור משבועת מודה במקצת מפני שזה כאומר אין לך בידי אלא כך וכך והילך (הֵא לך) וכל הטוען הילך פטור משבועת מודה במקצת (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ג). 34) מדין מודה במקצת שחייבה אותו תורה להישבע אפילו לא קיבל עליו שמירה (כמבואר בסוף הלכה זו). מלשון רבינו משמע שאפילו החמישים סאה הם בעין חייב שבועת התורה. והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו. ודעתם, שפטור משבועת מודה במקצת, מפני שפיקדון נשאר תמיד ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא והרי זה כהילך (מגיד משנה).

יום שני כ"ט שבט ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר דין מפקיד פירות אצל חבירו לא ייגע בהם אפילו הם מתקלקלים, ודין מפקיד ספר תורה או כסות, ודין מוכר פיקדון בבית דין כשחסר יותר מכדי חיסרון, ודין מפקיד מעות אצל שולחני או חנווני, ודין מפקיד אצל חבירו ונשברה, ושאין מקבלים פיקדונות מן הנשים ומן הקטנים ומן העבדים, ודין נפקד שהלך למדינת הים.

א. הַמַּפְקִיד[2] פֵּרוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן חוֹסְרִין וּמִתְמַעֲטִין[3] וְהוֹלְכִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁחָסְרוּ חִסָּרוֹן הָרָאוּי לָהֶן[4] בְּכָל שָׁנָה; אֲבָל אִם חָסְרוּ יוֹתֵר מִכְּדֵי חֶסְרוֹנָן - מוֹכְרָן[5] בְּבֵית דִּין[6], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵשִׁיב אֲבֵדָה[7] לַבְּעָלִים. וּכְשֶׁהוּא מוֹכְרָן - יִמְכֹּר לְכֹהֲנִים בִּדְמֵי תְּרוּמָה[8], שֶׁמָּא עָשׂוּ אוֹתָן הַבְּעָלִים תְּרוּמָה אוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת[9].

2) משנה וגמרא, בבא־מציעא לח. 3) כתנא־קמא שם. ואף־על־פי שרבי יוחנן אמר (שם עמ' ב) הלכה כרבן שמעון בן גמליאל שימכרם בפני בית־דין. וטעמו, משום שרב נחמן, שהוא אחרון, פסק כתנא־קמא. וכן כתב הרי"ף שם. 4) שדרכם של פירות אלו להחסיר. למעלה (פ"ה ה"ה) נתבאר שיעור החסרון למיני פירות שונים. 5) כרבי יוחנן שם, שביותר מכדי חסרונם - מודה תנא־קמא שמוכרם. 6) בפיקוחם על המחיר ועל הכמות. 7) שאם יניחם - יפסיד המפקיד הרבה [הרמב"ן, הובא במגיד־משנה כאן, מפרש מה שאמרו בגמרא (שם) "יותר מכדי חסרונן דברי־הכל מוכרן" הכוונה שחסרו בפחות משנה כפי שדרכם לחסור בשנה תמימה, שאם תפרש כפשוטו - יצא מזה, שלרבן שמעון בן גמליאל מוכרם אפילו כשלא חסרו יותר מן הרגיל, וזה אינו מתקבל על הדעת (קדמוהו בזה ה'תוספות' שם ד"ה מחלוקת). והמגיד־משנה מוסיף שאפשר לפרש כך גם את דברי רבינו כאן]. 8) מחיר תרומה נמוך ממחיר חולין, מפני שאין הרבה קופצים עליה. 9) טבל שיש לו במקום אחר ואסורים באכילה לזרים. הראב"ד כותב: "ועכשיו באלו המקומות שאין תורמין ומעשרין (הכוונה לחוצה־לארץ) מוכרן למי שירצה". ברור שגם רבינו התכוון למקומות החייבים בתרומה ומעשר (מגיד־משנה). לקמן בה"ד כותב רבינו: בד"א בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים, אבל אם היו עמו באותה הארץ הרי זה לא יגע בו אף־על־פי שאבד. ונראה שהסתייגות זו כוחה יפה גם להאמור בהלכה זו (מגיד־משנה).

ב. הַמַּפְקִיד[10] אֵצֶל חֲבֵרוֹ פֵּרוֹת וְהִרְקִיבוּ, דְּבַשׁ וְנִפְסַד, יַיִן וְהֶחֱמִיץ - עוֹשֶׂה תַּקָּנָה לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן וּמוֹכְרָן בְּבֵית דִּין. אַף עַל פִּי שֶׁעָמְדוּ[11] בְּהֶפְסֵדָן וְאֵין הַהֶפְסֵד פּוֹשֶׂה[12] בָּהֶן, הֲרֵי הַקַּנְקַנִּים וְהַסַּלִּים מוֹסִיפִין הֶפְסֵד[13].

10) ברייתא שם. 11) צ"ל שיעמדו. פירוש, שלא יוסיפו על קלקולם. 12) מתרבה, מלשון הכתוב (ויקרא יג, ה): לא פשה. 13) הנוזל הנפסד מקלקל אותם. פסק כרבנן שם, שחוששים גם להפסד מועט.

ג. הַמַּפְקִיד חָמֵץ[14] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהִגִּיעַ הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ עַד שָׁעָה חֲמִישִׁית[15] מִיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[16]; מִכָּאן וְאֵילַךְ יוֹצֵא וּמוֹכְרוֹ בַּשּׁוּק[17] לְשַׁעְתּוֹ[18], מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים. וְהוּא הַדִּין[19] לִשְׁאָר הַפִּקְדּוֹנוֹת, שֶׁלֹּא יִגַּע בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁיָּזוּלוּ בִּזְמַן פְּלוֹנִי אוֹ יֶאֱנַס אוֹתָם הַמֶּלֶךְ, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ בַּעֲלֵיהֶן מִקֹּדֶם וְיִטְּלוּ מָמוֹנָם.

14) פסחים יג. 15) שהיא התחלת איסור אכילת חמץ בערב פסח. 16) בניסן. טעמו של דבר - בסוף ההלכה. 17) בגמרא שם: "מוכרן לנכרים". ואפשר גם להאכילו לבהמה חיה ועוף. 18) באותה שעה ממש, כל זמן שמותר בהנאה - היינו עד סוף שעה חמישית, ולאחר מכאן אסור בהנאה מדרבנן. 19) מכל־שכן מחמץ בפסח שוודאי יפסיד הכל.

ד. הַמַּפְקִיד סֵפֶר תּוֹרָה[20] אֵצֶל חֲבֵרוֹ - גּוֹלְלוֹ[21] פַּעַם אַחַת לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם כְּשֶׁהוּא גּוֹלְלוֹ[22] פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ - מֻתָּר; אֲבָל לֹא יִפְתַּח בִּגְלַל עַצְמוֹ[23] וְיִקְרָא. וְהוּא הַדִּין שְׁאָר סְפָרִים[24]. וְאִם פָּתַח וְקָרָא וְגָלַל בִּגְלַל עַצְמוֹ - הֲרֵי שָׁלַח יָד בַּפִּקָּדוֹן, וְנִתְחַיֵּב בָּאֲנָסִין. הִפְקִיד אֶצְלוֹ כְּסוּת שֶׁל צֶמֶר[25] - מְנַעְנְעָהּ אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בַּאֲבֵדָה, כָּךְ אָמְרוּ

בְּפִקָּדוֹן[26]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[27]. שֶׁזּוֹ חוֹבָה עָלָיו מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפִקָּדוֹן שֶׁהָלְכוּ בְּעָלָיו לִמְדִינַת הַיָּם; אֲבָל אִם הָיוּ עִמּוֹ בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָבֵד[28].

20) ברייתא בבא־מציעא כט: כפי שנתפרשה בגמרא שם. 21) כדי לאוורורו שלא יתעפש. 22) לצורך הספר. 23) כתב בהגהות מיימוניות: "אמרו משמיה דרב האי גאון ז"ל... והני מילי (במה דברים אמורים) בבור, אבל חבר מותר לקרות בו, ומותר להעתיק ממנו שלא ברשות אפילו לכתחילה, והוא (בתנאי) שאין לו כיוצא בו". מובן "שלא ברשות" הכוונה שלא נטל רשות מהמפקיד, אבל כשהוא אינו מסכים - אסור גם לחבר. וב'בית יוסף' חו"מ סוף סי' רצב, מביא דין זה בשם רב יהודאי גאון, והוא (הגאון) מבאר טעמו: לפי כשהפקידו אצלו יודע היה שילמוד בו, ואדעתא דהכי (על מנת כן) הפקיד אצלו . . . ושמא הטעם משום דאיתא במדרש משלי על (הכתוב) "לא יבוזו לגנב כי יגנוב" (משלי ו, ל), שאין לבזות מי שגונב דברי תורה ומעתיקן. 24) בזמנם, כל הספרים עשויים כמגילה ונפתחים ונסגרים בגלילה. [בהלכות גזילה ואבידה פי"ג הי"ג כתב רבינו, שהמוצא ספרים קורא בהם אחת לשלושים יום. ברור שהוא מחלק בין אבידה לפקדון, ויפרש מה שאמרו בברייתא (שם ל) "כדרך שאמרו באבידה, כך אמרו בפקדון" אינו נוגע לדין ספרים. ודעת ה'טור' (חו"מ סוף סי' רצב) שגם בפקדון גוללם כל שלשים יום. ונראה שרבינו קבע הבדל זה, כדי ליישב את הסתירה שבין המשנה והברייתא (שם כט: ראה ב"ח שם). ומוצאים אנו עוד הבדל גדול בין האמור בהלכות גזילה ואבידה, ובין האמור כאן בדין ספרים. שם הוסיף כמה הסתייגויות "לא ילמוד בהם לכתחילה (פירוש, דבר חדש שלא למדו מעולם), ולא יקרא פרשה וישנה, ולא יקרא פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יותר משלושה דפין, ולא יהיו שנים קורין משני ענינים, שמא ימשוך זה וימשוך זה ויבלה הספר, אבל קורין הם בענין אחד. ולא יקראו שלושה בספר ואפילו בענין אחד, וכאן השמיט כל זאת. כנראה סמך כאן על דבריו שם, וכתב רק את הדינים שאינם דומים או שלא נכתבו שם]. 25) במשנה, שם, נאמר סתם: "מצא כסות - מנערה אחת לשלושים יום", ובגמרא שם מחלקים בין כסות של צמר לשל פשתן, ולא פירשו. ומפרש רבינו, שהניעור קשה לפשתן ומועיל לצמר. ורש"י שם מפרש להיפך. [בהלכות גזילה ואבידה שם, מוסיף רבינו שני תנאים ע"פ הגמרא שם: שלא ינערו שנים ולא יחבוט במקל. וסמך כאן על מה שאמר שם. 26) ברייתא שם ל. במשנה אמרו דין זה באבידה, והברייתא מפרשת את המשנה. 27) בכל מקום שיש לחשוש להפסד - מחויב הנפקד לטרוח ולמנעו. 28) אלא מודיע לו שהפקדון עלול להיפסד.

ה. כָּל הַמּוֹכֵר פִּקָּדוֹן עַל פִּי בֵּית דִּין[29] - הֲרֵי זֶה מוֹכֵר לַאֲחֵרִים, וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְעַצְמוֹ[30], מִפְּנֵי הַחֲשָׁד[31]. וְהַדְּמִים יִהְיוּ מֻנָּחִים אֶצְלוֹ[32], וְיֵשׁ לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ הוּא עֲלֵיהֶם שׁוֹמֵר שָׂכָר[33]. וְאִם אָבְדוּ אוֹ נִגְנְבוּ - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן; וְאִם נֶאֱנְסוּ, כְּגוֹן שֶׁאָבְדוּ בְּלִסְטִים מְזֻיָּן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

29) ראה למעלה ה"א. 30) ברייתא שם לח. "מוכרן בבית־דין. וכשהוא מוכרן - מוכרן לאחרים ואינו מוכרן לעצמו". 31) אף־על־פי שמוכר ע"פ בית־דין יש מקום לחשוד בו שהוא משתדל להוריד את המחיר. [ה'טור' שם השמיט דין זה, ולא נתבאר למה השמיט דין מפורש בברייתא. ראה 'דרישה' ו'פרישה' שם]. 32) משנה, שם כח: גבי אבידה. ורבינו משווה פקדון לאבידה בדין זה. 33) ההנאה, שיש לו מזה שהוא רשאי להשתמש בהן כשיצטרך להן, נחשבת כשכר. בפי"ג מהלכות גזילה ואבידה הי"ז, כתב רבינו שהמוצא חייב באונסי דמי אבידה אפילו לא נשתמש בהם עדיין, אבל בפקדון אינו חייב באונסין. ובמגיד־משנה מבאר נימוק ההבדל: שומר אבידה חייב בגניבה ואבידה אפילו כשאין לו כל הנאה, מפני שהוא עושה מצוה ופטור ממצוות אחרות (הלכות גזילה ואבידה ה"י). ולפיכך, כשיש לו הנאה העלו התחייבותו לדרגת שואל שחייב באונסין, אבל נפקד דינו כשומר חנם, ובמקרה שהוא מקבל הנאה - עלה גם כן בדרגה אחת ונעשה שומר שכר.

ו. הַמַּפְקִיד[34] מָעוֹת אֵצֶל חֲנֻנִי אוֹ הַשֻּׁלְחָנִי[35]: אִם הָיוּ צְרוּרִין וַחֲתוּמִין, אוֹ קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה[36] - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם אָבְדוּ אוֹ נִגְנְבוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[37]. וְאִם אֵינָן חֲתוּמִין וְלֹא קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן צְרוּרִין - יֵשׁ לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[38]. לְפִיכָךְ הוּא נַעֲשֶׂה עֲלֵיהֶם שׁוֹמֵר שָׂכָר[39]. וְאִם אָבְדוּ אוֹ נִגְנְבוּ - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן; וְאִם נֶאֱנְסוּ, כְּגוֹן שֶׁאָבְדוּ בְּלִסְטִים מְזֻיָּן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

34) משנה, שם מג. 35) חלפן, שמחליף מטבע על מטבע. 36) משונה, ויותר חזק מהקשר הרגיל. 37) נראה שהמדובר כששמרן כדרכי השמירה שנתבארו למעלה בפ"ד. 38) המפקיד יודע שהחנוני והשולחני צריכים להרבה מעות, ואנו אומדים את דעת המפקיד שהוא מסכים שישתמשו במעותיו. ודרכו של כל אדם לצרור מעותיו אף־על־פי שעומדות להשתמש בהן כל שעה. 39) נתבאר בהלכה הקודמת.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[40] קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן; אֲבָל אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - נִתְחַיֵּב בְּאַחֲרָיוּתָן, כְּכָל מִלְוֶה שֶׁבָּעוֹלָם[41], עַד שֶׁיַּחֲזִירֵם לַבְּעָלִים.

40) רי"ף בשם רב האי גאון. 41) אם השתמש בהן, הרי לקח אותן בהלוואה והרי הן שלו, וחל עליו חיוב להחזיר לנפקד כסף אחר, והוא־הדין במוכר פקדון שאמרנו (למעלה ה"ה) שדינו כשומר שכר.

ח. הַמַּפְקִיד מָעוֹת[42] אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, בֵּין צְרוּרִין בֵּין מֻתָּרִין - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם אָבְדוּ לְפִיכָךְ, הֲרֵי הוּא עֲלֵיהֶן שׁוֹמֵר שָׂכָר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[33].

29) ראה למעלה ה"א. 30) ברייתא שם לח. "מוכרן בבית־דין. וכשהוא מוכרן - מוכרן לאחרים ואינו מוכרן לעצמו". 31) אף־על־פי שמוכר ע"פ בית־דין יש מקום לחשוד בו שהוא משתדל להוריד את המחיר. [ה'טור' שם השמיט דין זה, ולא נתבאר למה השמיט דין מפורש בברייתא. ראה 'דרישה' ו'פרישה' שם]. 32) משנה, שם כח: גבי אבידה. ורבינו משווה פקדון לאבידה בדין זה. 33) ההנאה, שיש לו מזה שהוא רשאי להשתמש בהן כשיצטרך להן, נחשבת כשכר. בפי"ג מהלכות גזילה ואבידה הי"ז, כתב רבינו שהמוצא חייב באונסי דמי אבידה אפילו לא נשתמש בהם עדיין, אבל בפקדון אינו חייב באונסין. ובמגיד־משנה מבאר נימוק ההבדל: שומר אבידה חייב בגניבה ואבידה אפילו כשאין לו כל הנאה, מפני שהוא עושה מצוה ופטור ממצוות אחרות (הלכות גזילה ואבידה ה"י). ולפיכך, כשיש לו הנאה העלו התחייבותו לדרגת שואל שחייב באונסין, אבל נפקד דינו כשומר חנם, ובמקרה שהוא מקבל הנאה - עלה גם כן בדרגה אחת ונעשה שומר שכר.

אוֹ נִגְנְבוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן. וְהוּא שֶׁיִּטְמְנֵם בַּקַּרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[43].

42) משנה שם. 43) למעלה פ"ד ה"ד גבי שומר חנם.

ט. הַמַּפְקִיד חָבִית[44] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁיִּחֲדוּ לָהּ הַבְּעָלִים[45] מָקוֹם בֵּין לֹא יִחֲדוּ לָהּ מָקוֹם, וְטִלְטְלָהּ לְצָרְכּוֹ[46] וְנִשְׁבְּרָה, בֵּין מִתּוֹךְ יָדוֹ[47] נִשְׁבְּרָה בֵּין אַחַר שֶׁהֶחֱזִירָהּ לַמָּקוֹם שֶׁיִּחֲדוּ לָהּ נִשְׁבְּרָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם[48]. טִלְטְלָהּ לְצָרְכָּהּ, בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִתּוֹךְ יָדוֹ בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִשֶּׁהִנִּיחָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר[49] - פָּטוּר[50].

44) משנה, שם מ: וגמרא מא. 45) בעל החבית קבע את המקום להנחת החבית. 46) הנפקד טלטל את החבית לצורך עצמו בלי נטילת רשות מהמפקיד. 47) בשעה שטלטלה והשתמש בה. 48) כרבי עקיבא שם, שחזרה צריכה דעת בעלים, ואם לא הודיע לבעלים שלקח והחזיר - הרי זה כאילו לא החזיר, וחייב באונסין כדין שולח יד בפקדון. 49) ומכל־שכן אם החזירה למקומה. 50) קיבל דעת רבו הרי"ף שם, שהלכה כרבי יוחנן האומר, שהרישא של המשנה שם היא כדעת רבי ישמעאל שחזרה למקומה אינה צריכה דעת בעלים, והרי זה כאילו לא נטלה. והסיפא כדעת רבי עקיבא ואין ללמוד כלום מסתם משנה זו ששתי בבותיה סותרות זו את זו, ולפיכך הלכה כרבי עקיבא לפי הכלל: הלכה כרבי עקיבא מחבירו. [לא נתברר לי למה פסק כרבי יוחנן נגד רב ששת, הרי כלל הוא בידינו שהלכה כבתראי (כאחרונים נגד הקודמים להם)? ובכסף־משנה פ"א מהלכות ברכות ה"ח, בדין אמר תנו מאכל לבהמה, כתב שרבינו פסק כרב ששת נגד רבי יוחנן מפני שהלכה כבתראי (כנראה, הוא אינו מגביל את הכלל הזה לתקופה מאוחרת, מאביי ורבא ואילך)].

י. אֵין מְקַבְּלִין[51] פִּקְדּוֹנוֹת לֹא מִן הַנָּשִׁים[52] וְלֹא מִן הָעֲבָדִים[53] וְלֹא מִן הַתִּינוֹקוֹת. קִבֵּל מִן הָאִשָּׁה - יַחֲזִיר לָאִשָּׁה[54]; מֵתָה - יַחֲזִיר לְבַעְלָהּ[55]. קִבֵּל מִן הָעֶבֶד[56] - יַחֲזִיר לָעֶבֶד; מֵת - יַחֲזִיר לְרַבּוֹ[57]. קִבֵּל מִן הַקָּטָן[58] - יִקְנֶה לוֹ בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ דֶּקֶל שֶׁיֹּאכַל בָּהֶן פֵּרוֹתָיו[59]. וְכֻלָּן שֶׁאָמְרוּ[60] בִּשְׁעַת מִיתָתָן: שֶׁל פְּלוֹנִי הֵם, אִם נֶאֱמָנִין לוֹ[61] - יַעֲשֶׂה כְּפִרוּשָׁן[62], וְאִם לָאו - יַחֲזִיר לְיוֹרְשֵׁיהֶם[63].

51) ברייתא בבא־בתרא נא: נב. 52) הנשואות, שמא הם של הבעל, וכדי להסתירם מעיניו היא מפקידה אותם אצל אחרים, ואסור לסייע ידי עוברי עבירה (לפעמים, נשים מורות היתר לעצמן לקחת מרכוש בעליהן שלא ברשות). 53) סתם עבדים חשודים על הגזל (רשב"ם שם). 54) ואף־על־פי שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, אנו אומרים שמא הפקיד מישהו אצלה (מגיד־משנה בשם הר"י מיגש). ועוד, שמא נתן לה מישהו ע"מ שאין לבעלה רשות בו. 55) שהרי הבעל יורש את אשתו. ואם הפקדון הוא של אחרים - יבוא ויתבע מבעלה. 56) מאותם הנימוקים שאמרנו באשה. 57) ואין דין הפקדון כנכסי הפקר, שכל הקודם זכה בהם. והטעם, משום שסתם עבדים גונבים מאדוניהם. ואף־על־פי־כן, כשהוא חי מחזיר למקום שנטל, מכיון שלא נתברר הדבר שגזל או גנב. [וכתב הרשב"ם שם, שאם נתגרשה האשה ואחר־כך מתה - נותנים ליורשיה, ועבד שנשתחרר ומת - נותנים לרבו, שסתם עבדים גזלנים הם]. 58) ואין להחזיר לו, שמא לא ישמור עליו ויאבדו. 59) בברייתא שם כתוב: "יעשה לו סגולה". ובגמרא נאמרו שני פירושים, אחד – ספר־תורה, והשני - דקל, וקיבל רבינו שני הפירושים. וקטן שאמרו - הכוונה עד בן שש, אבל למעלה משש אם הוא חריף ומבין בטיב משא ומתן אין חוששים לאיבוד, שהרי מקחו מקח וממכרו ממכר (ראה הלכות מכירה פכ"ט ה"ו), ולפיכך מחזירים לו (מגיד־משנה). [והרשב"א מפרש מה שאמר רבינו "יחזיר לאשה, יחזיר לעבד" בא ללמדנו, שלא תחשוב שאסור להחזיר להם מפני שיש להניח שהפקדון הוא של הבעלים, אבל גם אם החזיר לבעלים - פטור, ולכתחילה מחזיר להם, שהרי הוא מחזיר למקום שנוטל (מגיד־משנה). וראה רמ"א אבן־העזר סימן פו ס"א, ו'בית שמואל' שם ס"ק ח. ובהגהות מיימוניות כתב בשם הראב"ן, שאם תבעו הבעלים יחזירו הנפקד להם. 60) גמרא שם. 61) אם הנפקד מאמין להם. 62) כמו שאמרו. 63) ודוקא כשאמרה בשעת מיתתה כשאין לה האפשרות לקחת הפקדון מיד הנפקד, אבל כשהיא בריאה - יתן לפלוני אפילו אין הנפקד מאמין לה, שהרי היא יכולה לקחת ממנו את הפקדון ולהחזירו בעצמה לידו ('טור' אבן־העזר שם).

יא. הַפִּקָּדוֹן וְהָאֲבֵדָה[64] לֹא נִתְּנוּ לִתְּבַע אֶלָּא בִּמְקוֹמָם. כֵּיצַד? הִפְקִיד אֶצְלוֹ בִּירוּשָׁלַיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לִתְבְּעוֹ בְּנֹב[65]; וְאִם הֶחֱזִיר לוֹ בְּנֹב - מְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ[66]. הִפְקִיד אֶצְלוֹ בַּיְּשׁוּב, וְהֵבִיא פִּקְדּוֹנוֹ בַּמִּדְבָּר - אֵינוֹ מְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ[67]; אֶלָּא יֹאמַר לוֹ[68]: הֲרֵי הוּא בְּאַחֲרָיוּתְךָ עַד שֶׁתַּחֲזִירֶנּוּ לִי בַּיְּשׁוּב, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ בַּיְּשׁוּב.

64) בבא־קמא קיח. 65) אינו יכול לדרוש מהנפקד או ממוצא אבידה להביאו אליו לנוב. 66) ואינו יכול לטעון: הפקדתי אצלך בירושלים, החזיר לי שם. 67) אינו מחויב לקבלו ולפטור את הנפקד מחובת השמירה. 68) יכול הוא לומר לנפקד (כתב בהגהות מיימוניות, שאם הוכרח להוציאו למדבר משום שלא היה לו מקום להטמין את הפקדון ביישוב, ולשומר אחר אסור למסור, ולקח אתו הפקדון או את האבידה למדבר ונאנס - דעת ראבי"ה שהוא פטור).

יב. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהָלַךְ בַּעַל הַפִּקָּדוֹן לִמְדִינַת הַיָּם, וַהֲרֵי הַשּׁוֹמֵר רָצָה לְפָרֵשׁ מִיַּבָּשָׁה לַיָּם אוֹ לָצֵאת בְּשַׁיָּרָא[69] - יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאִם בָּא הַשּׁוֹמֵר וְהֵבִיא הַפִּקָּדוֹן לְבֵית דִּין - נִפְטַר מֵאַחֲרָיוּת שְׁמִירָתוֹ. וּדְבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם, שֶׁאֵין אוֹסְרִין זֶה בִּמְדִינָה זוֹ מִפְּנֵי פִּקָּדוֹן שֶׁל זֶה שֶׁהָלַךְ, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹלִיכוֹ עִמּוֹ, שֶׁמָּא יֵאָרַע לוֹ אֹנֶס וְיִהְיֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וּבֵית דִּין מַפְקִידִין אוֹתוֹ בְּיַד נֶאֱמָן אֶצְלָם, מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים[70].

69) לדרך רחוקה. 70) שאם ישאיר הפקדון ללא שמירה - ייגנב או יאבד (סברת עצמו).

יום שלישי ל' שבט ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) דין שומר ששילם דמי הפיקדון ונמצא הגנב, ודין שומר שאמר פשעתי ודין קונה הכפל שקונה השבח הבא מאליו, ודין תבעוהו בעלים לשומר ונשבע ואחר כך שילם והוכר הגנב, ודין שאל מן השותפים ושילם לאחד מהם או מן האשה ושילם לבעלה, ודין נגנב הפיקדון באונס ואחר כך הוכר הגנב.

1 **א. הַמַּפְקִיד[2] אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּהֵמָה אוֹ כֵּלִים, וְנִגְנְבוּ אוֹ**
2 **אָבְדוּ[3], אָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע, וְנִמְצָא**
3 **הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל, טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם**
4 **תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. לְמִי מְשַׁלֵּם? לְמִי שֶׁהָיָה**
5 **הַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ[4], שֶׁהֲרֵי אָמַר אֲשַׁלֵּם[5]. חָזְרָה הַבְּהֵמָה**
6 **עַצְמָהּ - חוֹזֶרֶת לְבָעֳלֶיהָ[6] הִיא וְגִזּוּתֶיהָ[7] וּוְלָדוֹתֶיהָ;**
7 **שֶׁאֵין זֶה הַשּׁוֹמֵר קוֹנֶה שֶׁבַח הַבָּא מִגּוּפָהּ, אֶלָּא שֶׁבַח**
8 **הַבָּא מֵאֵלָיו[8]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[9], שֶׁאֵין הַגַּנָּב מַחֲזִיר גִּזּוֹת**
9 **וּוְלָדוֹת אֶלָּא לִפְנֵי יֵאוּשׁ[10]. נִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר וְלֹא רָצָה**
10 **לְשַׁלֵּם[11], וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי**
11 **כֶּפֶל, טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה**
12 **וַחֲמִשָּׁה. לְמִי מְשַׁלֵּם? לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר[12]**
13 **פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ וְנִגְנְבָה, וְאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי**
14 **נִשְׁבָּע, וְאַחַר כָּךְ הֵכַּר הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל**
15 **וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַשּׁוֹכֵר; שֶׁאִלּוּ רָצָה**
16 **הַשּׁוֹכֵר, הָיָה נִשְׁבָּע שֶׁנִּגְנְבָה בְּאֹנֶס וְנִפְטָר.**

2) בבא־מציעא לג: 3) המדובר בשומר חנם שהוא פטור מגניבה ואבידה, אלא שהוא מחויב לישבע שבועת השומרים. 4) בגמרא שם (לד.) מפרש רבא: "נעשה כאומר לו לכשתגנב ותרצה ותשלמני - הרי פרתי קנויה לך מעכשיו" (ויש אומרים: סמוך לגניבתה קנויה לך, ראה שם). וטעמו של דבר, שאנו אומדים דעתו של המפקיד, שהוא מעדיף לוותר על ספק הכפל (אם ימצא הגנב) על־מנת שהקרן יהיה בטוח לו (רש"י שם). 5) רבינו מדגיש כאן שהלכה כרבי יוחנן (שם) שאפילו לא שילם עדיין - הכפל שלו, מכיוון שקיבל עליו לשלם. [למעלה (פ"ו ה"א) נתבאר שמשביעים את השומר שאינה ברשותו, שמא עיניו נתן בה. והרא"ש בסוגיא שלנו כותב, שלדעת הרי"ף אין השומר קונה את הכפל אלא אחר שנשבע שאינה ברשותו. וב'בית יוסף' דחה פירושו זה לדברי הרי"ף, מכיון שנאמר סתם "אמר הריני משלם", ומשמע שאמירה גרידא מספיקה]. וגם באבדה, שאין בעיית כפל יש נפקא־מינה מסברת רבא, כגון אם עלה בינתיים מחיר הפקדון, אין השומר משלם אלא מחירו הקודם (ראה לקמן ה"ג). ואם עלה שויו זמן מסוים לפני הגניבה, יש הבדל בין שני הלשונות בדעת רבא שנאמרו למעלה: אם הפקדון קנוי משעת התחלת השמירה כלשון ראשון - משלם מחירו הקודם, ואם הוא קנוי סמוך לגניבתו - משלם לפי מחירו באותה שעה. [בגמרא שם אמרו שיש הבדל לבין בית שתי השיטות שהובאו למעלה לדעת רבא, במקרה שהבהמה לא נמצאה ברשותו של הנפקד בשעת הגניבה ואינו יכול לזכות בה: לשיטה ראשונה - קנה הכפל, ולשיטה שניה - לא קנה. ראה 'טור' חו"מ סי' רצה שכתב, שזכה בכפל אפילו לא היתה ברשותו, הרי שקיבל שיטה ראשונה. וב'בית יוסף' שם כתב שגם דעת הרי"ף כך, כי סתם ולא כתב שדווקא בעומדת ברשותו קנה. מדבריו יוצא, שגם רבינו אינו מחלק בין עומדת ללא עומדת ברשותו]. 6) בבא־קמא קח: (כסף־משנה בשם תלמידי הרשב"א). 7) הצמר שגזז הגנב. 8) טעם זה אמרו בב"מ שם לפי ביאורו של רבי זירא לשיטה הראשונה של רבא, שהשומר קונה משעה שקיבל את הפרה, אולם גם ללשון שני אנו צריכים לסברא זו לענין גיזות וולדות שנטענה ושילדה בבית הגנב, שלדעת רבינו (לפי ביאורו של המגיד־משנה) הם המפקיד. 9) בהלכות גניבה פ"א הי"א. 10) כלומר, הצמר שגזז לפני שנתייאשו הבעלים (יאוש = הבעלים חדלו מלקוות להחזרת הגניבה), והוולדות שילדה לפני יאוש חוזרים לבעלים, אפילו אם חזרה אחר יאוש. 11) משנה, שם לג: 12) למעלה בפ"א מהלכות שכירות, נתבאר ששוכר דינו כשומר בשכר, ושניהם חייבים בגניבה ואבידה ופטורים מאונסין.

17 **ב. שׁוֹמֵר[13] חִנָּם שֶׁאָמַר: פָּשַׁעְתִּי - זָכָה בַּכֶּפֶל. שֶׁהֲרֵי**
18 **חִיֵּב עַצְמוֹ לְשַׁלֵּם[14]; וְאִלּוּ רָצָה, אָמַר: נִגְנְבָה אוֹ**
19 **אָבְדָה, וְהָיָה פָּטוּר[15]. וְכֵן נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר[16]**
20 **שֶׁאָמַר: נִגְנְבָה - קָנָה הַכֶּפֶל. שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ**
21 **לְשַׁלֵּם; וְאִלּוּ רָצָה, אָמַר: מֵתָה[17], וְהָיָה נִפְטָר. אֲבָל**
22 **הַשּׁוֹאֵל - אֵינוֹ קוֹנֶה הַכֶּפֶל עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם מֵעַצְמוֹ[18].**
23 **קָדַם וְשִׁלֵּם מֵעַצְמוֹ, וְאַחַר כָּךְ הֵכַּר הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם**
24 **תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַשּׁוֹאֵל[19].**

13) מימרא של רב פפא, שם לד. 14) בזה שאמר "פשעתי", כבר חייב עצמו לשלם וזכה בכפל אף־על־פי שלא אמר בפירוש: הריני משלם ('בית יוסף' חו"מ שם). 15) אם היה נשבע על כך. 16) כרב פפא, שם. 17) כדרכה. 18) אבל כשאמר הריני משלם, ולא שילם עדיין - לא קנה הכפל. מחלוקת רב פפא ורב זביד שם, ופסק כרב זביד, מפני ששנינו בברייתא כמותו. 19) בגמרא שם נתבאר מה בין שואל לשומר: שואל - כל הנאה שלו, שהרי אינו משלם כלום לבעלים, ומשום כך אין הבעלים מקנים לו הכפל בזכות ההבטחה לשלם, כי סבורים הם שמוטל על השואל לפצות את ההפסד, ואף־על־פי־כן כששילם וקיבלו פיצוי מלא - הקנו לו את הכפל (רש"י שם).

25 **ג. כָּל הַקּוֹנֶה[20] הַכֶּפֶל - קוֹנֶה הַשֶּׁבַח הַבָּא מֵאֵלָיו.**
26 **כֵּיצַד? הִפְקִיד אַרְבַּע סְאִין אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וַהֲרֵי הֵן שָׁוִין**
27 **סֶלַע, וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, וְאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם סֶלַע**
28 **וְאֵינִי נִשְׁבָּע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ, וַהֲרֵי הֵן שָׁוִין אַרְבַּע**
29 **סְלָעִים - הֲרֵי הֵן שֶׁל שׁוֹמֵר, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא**
30 **סֶלַע[21]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הִטְרִיחָן**
31 **לַבְּעָלִים בַּדִּין; אֲבָל אִם הוֹדָה שֶׁפָּשַׁע, וְחִיְּבוּהוּ בֵּית**

1 דִּין לִתֵּן, וְלֹא נָתַן בִּרְצוֹנוֹ עַד שֶׁכְּפוּהוּ בֵּית דִּין עַל
2 כָּרְחוֹ וְנָטְלוּ מִמֶּנּוּ, וְאַחַר כָּךְ הֵכַּר הַגַּנָּב אוֹ נִמְצָא
3 הַפִּקָּדוֹן - יַחֲזֹר לַבְּעָלִים כְּמוֹת שֶׁהוּא, וּמַחֲזִירִין
4 לַשּׁוֹמֵר הַדָּמִים שֶׁלָּקְחוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם כֵּלִים אוֹ קַרְקַע
5 גָּבוּ בֵּית דִּין מִמֶּנּוּ בְּשׁוּמָא[22] - מַחֲזִיר לַשּׁוֹמֵר כֵּלָיו
6 אוֹ שָׁוֵיהוּ[23].

20) שם לד. מעשה בכיפי (נזמים). 21) במסקנא שם חילקו בין לא הטריח את הבעלים בבית־דין לבין הטריחו: במקרה ראשון - הרווח לנפקד, ובמקרה השני - למפקיד. הראב"ד בהשגותיו כותב שהנפקד אינו זוכה בשבח הבא מאליו שלפני אמירתו הריני משלם. ונראה שדעת רבינו אינה כן, וסובר שקנה משעת גניבה (והמדובר לפני יאוש בעלים, שהרי שבח הבא מאליו אחר יאוש בעלים - קנה הגנב). והמגיד־משנה מוסיף, שאפשר שזכה אפילו בשבח שהשביח משעה שקיבל את הפקדון, כלשון ראשון בשיטת רבא (ראה ביאורנו למעלה בדין חזרה הבהמה עצמה). 22) הדיינים העריכו את שויים, ונתנו אותם למפקיד לתשלום הפסדו. 23) ואינו יכול לעכבם לעצמו ולתת לנפקד את דמיהם כפי שהעריכו הדיינים. כך פסק רב נחמן שם במעשה הנזמים שהנפקד שכח באיזה מקום הניחם. וביארו שם, שאפילו לשיטת הסוברים ששומת בית־דין אינה חוזרת, ואם שמו בית־דין כליו של לווה ונתנום למלוה בחובו ואחר־כך בא הלוה והביא כסף מזומן ודורש החזרת כליו - אין שומעים לו, כאן מחזירים מפני שהשומא עיקרה בטעות, שהרי הוברר שהנזמים היו ברשותו של הנפקד, אלא שלא זכר באיזה מקום הניחם. וסובר רבינו שהוא־הדין בהוכר הגנב או נמצא הפקדון. [ובמגיד־משנה מביא דעת החולקים על רבינו בדין זה, ואומרים שאין זה דומה למעשה הנזמים שנמצאו במקום שהניחם והוברר שלא פשע, אבל בנידון כאן הרי פשע וגרם לגניבה או לאבידה, ולפיכך שומא זו דינה ככל השומות של נכסי לוה למלוה].

7 ד. תְּבָעוּהוּ[24] בְּעָלִים לַשּׁוֹמֵר, וְנִשְׁבָּע[25], וְאַחַר כָּךְ
8 שִׁלֵּם[26], וְהֵכַּר הַגַּנָּב, הוֹאִיל וְשִׁלֵּם בִּרְצוֹנוֹ - זָכָה
9 בַּכֶּפֶל[27], אַף עַל פִּי שֶׁהִטְרִיחָן בַּתְּחִלָּה לַדִּין עַד
10 שֶׁנִּשְׁבָּע. אָמַר הַשּׁוֹמֵר בַּתְּחִלָּה: אֵינִי מְשַׁלֵּם, וְחָזַר
11 וְאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם - זָכָה בַּכֶּפֶל[28].

24) מחלוקת אביי ורבא בבבא־קמא קח. 25) שומר חנם נשבע שנגנב שלא בפשיעה. 26) לפנים משורת הדין (רש"י שם). 27) כרבא שם, שהלכה כמותו בכל מקום נגד אביי, חוץ לשש הלכות המסומנות בגמרא בראשי תיבות "יע"ל קג"ם". 28) ב"מ לד. "פשיטא, הא קאמר (הרי הוא אומר) הריני משלם".

12 ה. אָמַר[29]: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם, וְחָזַר וְאָמַר: אֵינִי
13 מְשַׁלֵּם[30]; אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם, וּמֵת, וְאָמְרוּ
14 הַבָּנִים: אֵין אָנוּ מְשַׁלְּמִין[31]; אוֹ שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לִתְבֹּעַ
15 אֶת הַשּׁוֹמֵר עַד שֶׁמֵּת, וְתָבַע הַבָּנִים[32], וְשִׁלְּמוּ בְּנֵי
16 הַשּׁוֹמֵר; אוֹ שֶׁשִּׁלְּמוּ הַבָּנִים לַבָּנִים[33]; אוֹ שֶׁשִּׁלֵּם
17 הַשּׁוֹמֵר מֶחֱצָה[34]; שָׁאַל שְׁתֵּי פָּרוֹת, וְשִׁלֵּם אַחַת
18 מֵהֶן[35]; שָׁאַל מֵהַשֵּׁתָּפִין, וְשִׁלֵּם לְאֶחָד מֵהֶן; שֶׁתָּפִין
19 שֶׁשָּׁאֲלוּ, וְשִׁלֵּם אֶחָד מֵהֶן[36]; שָׁאַל מִן הָאִשָּׁה[37],
20 וְשִׁלֵּם לְבַעְלָהּ[38]; אִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָהּ[39], וְשִׁלֵּם בַּעְלָהּ[40] -
21 כָּל אֵלּוּ סָפֵק, וַהֲרֵי הַכֶּפֶל מֻטָּל בְּסָפֵק וְאֵינוֹ תַּחַת יַד
22 אֶחָד מֵהֶן[41], לְפִיכָךְ חוֹלְקִין הַכֶּפֶל[42] אוֹ הַשֶּׁבַח בֵּין
23 בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וּבֵין הַשּׁוֹמֵר. וְאִם קָדַם אֶחָד מֵהֶן
24 וְתָפַס הַכֹּל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[43], וַאֲפִלּוּ בְּחוּצָה
25 לָאָרֶץ[44].

29) כל הדינים שבהלכה זו נשאלו בגמרא שם לד: ונשארו בתיקו. 30) אפילו אם אמר בבי"ד הריני משלם ואינו יכול לחזור בו, אפשר שלא קנה הכפל מפני שהטריחו בבי"ד (מגיד־משנה). 31) צדדי הספק הם: אפשר שהם מסכימים לשלם, וכוונתם לדחות התשלום לזמן מה, מחמת חוסר מזומנים. 32) בגמרא שאלו סתם: שילמו בנים - מאי? והרי"ף הוסיף וביאר, שהמדובר, כשלא הספיק לתובעו עד שמת. ורבינו קיבל ביאורו, כדרכו בכל מקום לקבל שיטת רבו של רבו. ונראה שהוספה זו באה ללמדנו, שהמדובר בנגנבה בחיי השומר, שאם נגנבה אחר שמת אין כל ספק שהיורשים אינם זוכים בכפל אף־על־פי ששילמו, שהרי אין עליהם חובת שמירה כלל ופטורים מלשלם, ואין זה דומה לנשבע ושילם שבהלכה ד. למעלה בפ"א ה"ה אמנם אמרנו, שהיורשים דינם כשומר שכר, אולם שם המדובר בשואל, ויש הנאה ליורשים שיכולים להשתמש בפקדון. וכאן בשומר ואסור להשתמש בפקדון. ונראה להוסיף עוד, שאם תבעו הבעלים את השומר ומת - אין מקום לכל בעיא, שאם אמר הריני משלם ושילמו הבנים - פשיטא שזכו בכפל, ואם אמר איני משלם - ברור היה לרי"ף ולרמב"ם שלא זכו, שהרי אין עליהם לא חובת תשלום ולא חובת שבועה, ולפיכך דקדקו וכתבו שלא הספיק לתבוע. [בגמרא שם נשאלה עוד בעיא: "שילם לבנים" פירוש, מתו הבעלים ושילם השומר ליורשיו. והרי"ף - ורבינו בעקבותיו - השמיטו בעיא זו. ונראה שלא גרסו אותה בגמרא, ונימוקם: שאין מקום לבעיא זו, שאם נגנבה בחיי הבעלים - בוודאי לא זכו בניו בכפל, שהרי אין אדם מוריש קנס לבניו (ראה כסף־משנה כאן). ואם נגנבה אחר שמתו (וכן פירש"י שם), אפשר שלדעתם, כשהשומר ממשיך בשמירה והיורשים לא לקחו הפקדון בחזרה, הרי זה כאילו מסרו לו הם את הפקדון. ובשילמו בנים לבנים, המדובר כשמתו הבעלים והשומר ממשיך בשמירתו בהסכמת בניו ונגנבה ואחר־כך מת השומר, ויש כאן שני נימוקים לטובתם של היורשים: א. מיתת הבעלים; ב. מיתת השומר, ולפיכך שאלו מה הדין]. 33) נתבאר בהערה הקודמת. 34) כשתבעו, אמר: הריני משלם מחצה (רש"י). והבעיא היא אם זכה במחצית הכפל או לא זכה בו, משום שהמפקיד לא הקנה לו כלום כשאינו מפצה את כל ההפסד. 35) אם־תמצי־לומר בשילם מחצה לא קנה כלום, מה הדין בשני דברים שלמים ושילם דמי דבר שלם (רש"י). [ידועה שיטתו של רבינו לפסוק בכל מקום כאם־תמצי־לומר, ולמה לא פסק כאן בשילם מחצה שלא זכה? כבר קבעו רושמי־כללים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות טז) שכלל זה כוחו יפה רק

כשאמרו בפירוש בגמרא "אם־תמצי־לומר", אבל לא כשזה יוצא ממשמעותה של הבעיא השניה]. 36) הבעיא היא אם קנה חצי הכפל, שהרי שילם כל חלקו, או לא? [מובן שגם בעיא זו נשאלה באם־תמצי־לומר ששילם מחצה לא קנה כלום]. 37) מנכסי מלוג שלה, שהבעל אוכל פירותיהם והקרן שלה. 38) ושאלו שם, אם הבעל קונה את הכפל מפני שהוא כאפוטרופוס על נכסיה וגם אוכל פירותיהם או לא קנה, מפני שהקרן אינו שלו (ע"פ פירוש רש"י שם). 39) לצורך נכסי מלוג שלה. 40) צדדי בעיא זו הם אותם הנימוקים עצמם שנאמרו בבעיה הקודמת, ובכיוון הפוך (ראה 'תוספות' שם ד"ה שאל). 41) שאם היה תפוס ביד אחד מבעלי הדינים, היינו אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה. 42) כן פסק הרי"ף בהלכותיו, ורבינו קיבל דעתו. והרא"ש כאן דחה שיטתם, ואומר שיש לדון את המפקיד כמוחזק, שהרי הפקדון הוא שלו בכל מקום שהוא נמצא, ומשום כך כל הכפל שייך לו. [וב'בית יוסף' חו"מ סי' רצה מסביר שיטת הרי"ף והרמב"ם, שאמנם המפקיד הוא מוחזק בפקדון, אבל אינו מוחזק בכפל (ראה רא"ש כאן, ופלפולא חריפתא אות ד)]. 43) וזכה בכל הכפל, שהרי הוא מחזיק בממון. 44) שאין בית־דין מגבים קנסות בחוץ לארץ, וכפל קנס הוא, אף־על־פי־כן אם תפסו הבעלים אין מוציאים מידם. [מה שאמר רבינו "אפילו" בחוצה־לארץ, מפרש בכסף־משנה: שבחוצה־לארץ הורע כוחו של התופס, משום שישנם שני נימוקים לחובתו בנוגע לחצי הכפל, א. אין בית־דין מגבים כלל כפל בחוץ־לארץ; ב. אפילו אם מגבים, היה מקבל חציו בלבד. אבל בארץ ישראל יש רק נימוק אחד, היינו שבית־דין היו נותנים לו חצי. ולפיכך הדגיש רבינו וכתב "אפילו". פירושו זה דחוק קצת. ואפשר לפרש כוונת רבינו באופן יותר פשוט, והוא: המלה "אפילו" אינה נמשכת לדין שבין המפקיד והנפקד, שהרי שם רבותא יותר גדולה בא"י שמגבים קנס והבית־דין היו נותנים חצי לזה וחצי לזה, ואף־על־פי־כן אם תפס אחד הכול אין מוציאים מידו. ה"אפילו" נמשך אפוא לדין תפיסת קנס בחוצה־לארץ בלבד, כלומר, אף־על־פי שאין מגבים קנס - אם תפס אין מוציאים מידו].

ו. גְּנָבוּם[45] הַפִּקָּדוֹן בְּאֹנֶס[46], וְאַחַר כָּךְ הֵכִּיר הַגַּנָּב[47] - אֶחָד שׁוֹמֵר חִנָּם וְאֶחָד שׁוֹמֵר שָׂכָר עוֹשֶׂה דִּין עִם הַגַּנָּב[48] וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע[49]. קָדַם וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הֵכִּיר הַגַּנָּב[50]: אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא - רָצָה עוֹמֵד בִּשְׁבוּעָתוֹ[51], רָצָה עוֹשֶׂה דִּין עִם הַגַּנָּב[52]; וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר הוּא - עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין[53]. גְּנָבוּם הַפִּקָּדוֹן בְּאֹנֶס[54], וְהֶחֱזִירוֹ הַגַּנָּב לְבֵית הַשּׁוֹמֵר, וַהֲרֵי הוּא בְּהֵמָה, וּמֵתָה שָׁם בִּפְשִׁיעָה - יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק אִם כָּלְתָה שְׁמִירָתוֹ[55] וְנִפְטַר, אוֹ עֲדַיִן לֹא כָּלְתָה שְׁמִירָתוֹ[56]. לְפִיכָךְ: הַשּׁוֹמֵר פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְאִם תָּפְסוּ הַבְּעָלִים - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.

45) בבא־קמא קח: 46) בליסטים מזוין שהשומר אינו יכול להציל מידו, ולא לקח בפרהסיא אלא הסתתר שלא יראוהו. מעשה שכזה נידון כגניבה המחייבת תשלומי כפל (רבינו פ"ד מהלכות גניבה ה"ד) ונידון כאונס לפטור שומר שכר שחייב בגניבה רגילה. 47) ואפשר להוציא ממנו את הגניבה או דמיה. 48) בגמרא כתוב: "עושה עמו דין". ורבינו ביאר "עם הגנב", כלומר, על השומר מוטל לטרוח ולהוציא מיד הגנב, אבל אינו מחויב לשלם מכיסו כלום. ורש"י מפרש שם, שהשומר משלם לבעלים וגובה מהגנב (מגיד־משנה. ראה סמ"ע סימן רצד ס"ק ז, וש"ך שם ס"ק ז). 49) פירוש, אינו יכול לטעון: אשבע שלא שלחתי בה יד, ואולי גם שאינה ברשותי - ואסתלק. 50) בגמרא כתוב סתם: "שקדם ונשבע", ומפרש רבינו, שקדם לפני שהוכר הגנב (וכן פירש הרי"ף). 51) יכול הוא לטעון: נשבעתי ונפטרתי והסתלקתי מכל הענין הזה. 52) לא נתבארה כוונתו. לשם מה יטרח אם אינו מחויב לעשות זאת, וגם לא ירוויח מזה כלום (ראה ב"ח חו"מ סי' רצד שעמד על תמיהה זו, ותירץ בדוחק: שרוצה לעשות מצוה). 53) מכיון שקיבל שכר עבור שמירתו, מוטל עליו לטרוח ולהוציא מיד הגנב, משום שאין זה נידון כאונס, כשאפשר להוציא מידו. [ב'שיטה מקובצת' שם הובאו כמה שיטות בפירוש סוגיא זו. ופירושנו כאן מסתמך בעיקר על המגיד־משנה]. 54) בעיא שלא נפשטה, שם. 55) כשנגנבה באונס נפטר השומר לגמרי, ונפסק חיוב השמירה שהיה מוטל עליו, וכשהוחזרה לא קיבל על עצמו שמירה שניה. 56) מכיוון שהוחזרה ליד השומר, והוא לא החזירה לבעלים - קיים עדיין חיוב השמירה הראשון.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּיעָן

יום רביעי א' אדר ה'תש"פ

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתִּים עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֵּרָטָן: א) לְהַלְווֹת לְעָנִי וָמָךְ. ב) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ[1] אוֹתוֹ. ג) לִגֹּשׁ[2] אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים. ד) שֶׁלֹּא יְמַשְׁכֵּן בַּעַל חוֹב בִּזְרוֹעַ. ה) לְהַחֲזִיר הַמַּשְׁכּוֹן לִבְעָלָיו בַּזְּמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ[3]. ו) שֶׁלֹּא יְאַחֵר הַמַּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו הֶעָנִי בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. ז) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל אַלְמָנָה. ח) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ. ט) שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית. י) שֶׁלֹּא יִלְוֶה הַלּוֶה בְּרִבִּית. יא) שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק[4] אָדָם בֵּין מַלְוֶה וְלוֶה בְּרִבִּית: שֶׁלֹּא יָעִיד בֵּינֵיהֶן, וְלֹא יִכְתֹּב שְׁטָר, וְלֹא יַעֲרֹב. יב) לִלְווֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְהַלְווֹת[5] לוֹ בְּרִבִּית.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

1) ילחוץ, יתבע בתקיפות "והוא יודע שאין לו מה יחזיר" (רבינו לקמן פרק א הלכה ב). 2) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה (ראה ביאורנו שם הלכה ה). 3) כסות יום ביום, כסות לילה בלילה (לקמן פרק ג הלכה ה). 4) שלא ייתן יד. 5) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה. ראה ביאורנו פרק ה הלכה א.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר שמצוה להלוות לעני, ושהלווה חייב לפרוע ואין מרחמים בדין ומסדרין לבעל חוב.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַלְווֹת לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל[2], שֶׁנֶּאֱמַר: אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ. יָכוֹל רְשׁוּת[3]? תַּלְמוּד לוֹמַר: הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ וְגוֹ'. וּמִצְוָה זוֹ גְּדוֹלָה מִן הַצְּדָקָה[4] אֶל הֶעָנִי הַשּׁוֹאֵל[5]; שֶׁזֶּה כְּבָר נִצְרַךְ לִשְׁאֹל, וְזֶה עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְמִדָּה זוֹ[6]. וְהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל מִי שֶׁיִּמָּנַע מִלְּהַלְווֹת לֶעָנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְגוֹ'[7].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה להלוות לעניי ישראל"

וצריך להבין מדוע לא כתב הרמב"ם גם החיוב להלוות לעשיר הצריך להלוואה בזמן מסוים הגם שבדרך כלל הוא עשיר, והלא מפורש בגמרא ש"גמילות חסד בין לעניים ובין לעשירים" ומדוע לא פסק הרמב"ם כהגמרא הנ"ל.

בשו"ע אדמו"ר הזקן הביא לשון הרמב"ם "מצות־עשה להלוות לעניי ישראל" אבל הוסיף אח"כ "אין לי אלא עני, עשיר מניין שמצוה להלוותו לפי שעה, תלמוד לומר "את עמי"" ומכאן לימוד נוסף שמצות הלוואה היא גם לעשיר.

את חיוב ההלוואה לעשירים אפשר לפרש בשני אופנים: א. שעשיר הזקוק להלוואה הוא כעני באותה שעה, וממילא נכלל בחיוב ההלוואה לעניים. ב. עני האמור בתורה מדבר על עני ממש ולא על עשיר, ולכן יש צורך בלימוד נוסף מיוחד: אין לי אלא עני, עשיר מנין כו'".

מזה שהאדמו"ר הזקן העתיק את לשון הרמב"ם, משמע שדבריו הם בהתאם לשיטתו, ואם כן חוזרת השאלה מדוע לא כתב הרמב"ם מצות הלוואה לעשירים בפירוש.

והביאור בזה: בספר המצוות, שורש ב' כתב, שאין למנות במניין המצוות כל מה שלמדו חכמים בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם או מריבוי דקרא (אלא אם כן פירשו בעצמם שדין זה הוא מהתורה). ומכיון שכך, הרי שמה שנתפרש בתורה הוא ההלוואה לעניי ישראל, מה־שאין־כן את ההלוואה לעשירים למדו חכמים מריבויא דקרא ("את עמי") ולכן אין למנותה בתור מצות־עשה מהתורה.

ובנוגע לעצם עניין ההלוואה לעשירים, סומך הרמב"ם על מה שכתב בהלכות דעות (פ"ו ה"ג) "מצות־עשה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כו'" ובזה כלל גם את מצוות ההלוואה לעשירים.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן ז)

2) ואפילו עשיר מצוה להלוותו בשעה שאין מעות מצויות בידו (רבינו יונה אבות פרק א משנה א. טור ושולחן ערוך סימן צג סעיף א, על פי סוכה מט: גמילות חסד נוהג בין לעניים בין לעשירים. (ובמכילתא דרשב"י: "העני עימך: אין לי אלא עני, עשיר מניין? תלמוד לומר עימך וכו'. אם כן למה נאמר עני? ממהרני ליפרע על ידי עני יתר מן העשיר"). ומה שכתב רבינו "לעניי ישראל" לאו דווקא, אלא כל מי שצריך וזקוק להלוואה, כי עשיר הזקוק להלוואה בכלל עני הוא (השווה ספר החינוך מצוה תמח הוצאת מוסד הרב קוק). 3) מכילתא משפטים פרשה יט: "רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה - רשות, חוץ מזה ועוד שניים (שאם משמש בלשון כאשר), וכו'. "אם כסף תלוה" - חובה ולא רשות, אתה אומר חובה או אינו אלא רשות? כשהוא אומר (בלשון ציווי): העבט תעביטנו - חובה ולא רשות". 4) מצות נתינת צדקה (שבת סג "גדול המלוה יותר מן הנותן צדקה") 5) המבקש. 6) "כי מי שנתבזה וגילה פניו לשאול מידי האנשים אין צרת עניינו (מצבו) כמו המכוסה שירצה להיעזר עד שלא יתגלה עניינו ולא יתבזה" (רבינו בספר המצוות עשין קצז). 7) "ולא תיתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא".

ב. כָּל הַנּוֹגֵשׁ[8] הֶעָנִי, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ מַה יַּחֲזִיר לוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה[9]. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לִנְגֹּשׁ אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְהָצֵר לוֹ[10], שֶׁנֶּאֱמַר: לַנָּכְרִי[11] תִּגֹּשׁ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[12], שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[13].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצות־עשה לנגוש את העכו"ש ולהצר לו כו'".

וצריך להבין הרי גם בנוגע לאומות העולם מצינו פרטי דינים של הנהגה במדת החסד והרחמים, ולדוגמא "מפרנסין ומכסין עניי עכו"ם עם ישראל. ובנוגע לבני נח כתב בהלכות מלכים (סוף פ"ח) שכן "אין האכזריות והעזות מצויה אלא בגויים עובדי עבודה־זרה... אבל זרעו של אברהם והם ישראל ... רחמנים הם על הכל".

ולא עוד אלא שאפילו על בעלי חיים הזהירה תורה, שהלא איסור צער בעלי חיים הוא מן התורה, כמו שכתב הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג ספי"ז).

ולכאורה אין מתאים כל הנ"ל עם ה"מצוה לנגוש את העכו"ם ולהצר לו", וכמו כן הוא בנוגע לריבית שכתב: "ומצות־עשה להשיך לעכו"ם כו'".

ויש לומר שהמצוה להלוות בריבית לנכרי היא לא כדי להצר לו אלא כדי שלא להפסיד ממון ישראל, שהרי הגויים בינם לבין עצמם מלווים בריבית אלא שיש דין מיוחד שאין להלוות לישראל בריבית.

וכן הוא בעניין ליגוש את העכו"ם ולהצר להם, שהכוונה בזה היא להציל ממון ישראל ולאלצו להשיב ההלוואה בזמנה כדי שלא לגרום הפסד ממון לישראל, שכן על הרווחת זמן הפירעון משלמים (הגויים) ממון.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן ט)

8) לוחץ, תובע בחזקה. 9) כמלוה דוחק ותובע (ראה בבא

מציעא עה:). 10) לאלצו לפרוע החוב בזמן, ולא להרוויח לו זמן הפירעון (השווה חינוך תמז). 11) צריך להיות: את הנכרי. 12) ספרי דברים ראה - קיג. 13) ודעת הרמב"ן (בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש השישי ובפירוש התורה דברים טו), שאין נגישת הגוי מצוה, ומה שאמרו בספרי שזו מצוות עשה, הכוונה שכתוב זה משמיענו מצוות עשה באחיך. וכך הוא נדרש: לנכרי את רשאי ליגוש ולא לאחיך, והוא לאו הבא מכלל עשה שהוא נקרא עשה, ולומר לך שהנוגש את הישראל עובר בעשה ולא תעשה.

1 ג. אָסוּר לְאָדָם לְהַרְאוֹת[14] עַצְמוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ בִּזְמַן
2 שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ, אֲפִלּוּ לַעֲבֹר לְפָנָיו, שֶׁלֹּא יַפְחִידוֹ
3 אוֹ יַכְלִימוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ תּוֹבְעוֹ, וְאֵין צָרִיךְ
4 לוֹמַר אִם תִּבְעוֹ[15]. וּכְשֵׁם שֶׁאָסוּר לָזֶה לִתְבֹּעַ, כָּךְ
5 אָסוּר לַלָּוֶה לִכְבֹּשׁ[16] מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁבִּידוֹ וְלוֹמַר לוֹ:
6 לֵךְ וָשׁוּב. וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ
7 לֵךְ וָשׁוּב. וְכֵן אָסוּר לַלָּוֶה לִקַּח הַלְוָאָה וּלְהוֹצִיאָהּ
8 שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ וּלְאַבְּדָהּ[17], עַד שֶׁלֹּא יִמְצָא בַּעַל חוֹב
9 מֵאַיִן יִגְבֶּה. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה עָשִׁיר גָּדוֹל. וְעוֹשֶׂה
10 זֶה - רָשָׁע הוּא; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם[18].
11 וְצִוּוּ חֲכָמִים[19]: יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ.

14) מכילתא משפטים יט: "לא תהיה לו כנושה": - "לא תראה לו בכל זמן". בבבא מציעא עה: אמרו: מניין לנושה בחבירו וכו' שאסור לעבור לפניו? תלמוד לומר "לא תהיה לו כנושה (ברש"י שם "לא תראה בעיניו כנושה בו שיראה וייבוש"). 15) רוצה לומר, אם כבר תבעו, כגון, שלא ידע שאין לו ותבעו, שאסור לו לעבור לפניו מכאן ואילך (אבן האזל). 16) לעכב, להשהות. 17) וגורם לאבדה מן המלווה. 18) ראה אבות פרק ב משנה ט. שמות רבה לא, טו. 19) אבות שם, משנה יב.

12 ד. כְּשֶׁיִּתְבַּע הַמַּלְוֶה הַלְוָאָתוֹ[20], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא
13 עָשִׁיר וְהַלּוֶה דָּחוּק וְטָרוּד בְּמִזּוֹנוֹת[21] - אֵין מְרַחֲמִין
14 בַּדִּין[22], אֶלָּא גּוֹבִין לוֹ חוֹבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה מִכָּל
15 מְטַלְטְלִין שֶׁיִּמְצְאוּ לוֹ. וְאִם לֹא הִסְפִּיקוּ הַמַּטַּלְטְלִין
16 - גּוֹבִין לוֹ מִן הַקַּרְקַע[23], אַחַר שֶׁמַּחֲרִימִין[24] עַל מִי
17 שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְטַלְטְלִין אוֹ מִי שֶׁיֵּדַע לוֹ[25] מְטַלְטְלִין וְלֹא
18 יְבִיאֵם לְבֵית דִּין[26]. וְגוֹבִין מִכָּל קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ. אַף
19 עַל פִּי שֶׁהִיא מְשֻׁעְבֶּדֶת לִכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ אוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ
20 שֶׁקָּדַם[27] - גּוֹבִין לָזֶה[28], וְאִם יָבוֹא[29] הָרִאשׁוֹן וְיִטְרֹף
21 - יִטְרֹף[30]. טַעַן הַלּוֶה: שֶׁמְּטַלְטְלִין אֵלּוּ שֶׁבְּיָדֵי אֵינָן
22 שֶׁלִּי, אֶלָּא פִּקָּדוֹן הֵם בְּיָדִי אוֹ שְׁכוּרִין אוֹ שְׁאוּלִין -
23 אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[31], אוֹ יָבִיא[32] רְאָיָה[33] אוֹ יַגְבֶּה מֵהֶן
24 בַּעַל חוֹבוֹ.

20) בבית דין. 21) טורח הוא הרבה כדי להתפרנס. בפרק כ מסנהדרין הלכה ד כותב רבינו: "אל תאמר עני הוא זה ובעל דינו עשיר, הואיל ואני (הדיין) והעשיר חייבין לפרנסו אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בכבוד". 22) כתובות פד. "ועל זה הזהירה התורה "ודל לא תהדר בריבו" ונאמר (ויקרא יט, טו) "לא תשא פני דל" (רבינו שם על פי תורת כוהנים קדושים פרק ד). 23) שהמטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע, שכשם שהמִלוה בממון היה - כך תחילת גבייתו מממון או ממטלטלים (שדינם כממון. בבא קמא יד.). מלשון רבינו נראה שמעמיד מטלטלין וממון בדרגה אחת, היינו שאם יש לו ממון ויש לו מטלטלין - רצה משלם ממון, רצה מגבהו מטלטלין (השווה רבינו פרק י מהלכות נזקי ממון). ברם דעת הרי"ף בבבא בתרא בתחילת פרק שישי שהממון קודמים לגבייה מן המטלטלין (וכן כתב רשב"ם בבא בתרא צב: בשם רבינו חננאל) וכן הרא"ש בבא קמא פרק א סימן ד בשם רבינו תם. 24) "הטלת חרם לדברים אלו לא מצאנו בגמרא אבל כן נמצא בכל ספרי הגאונים ז"ל. ונראה שהדבר בקבלה אצלם" (מגיד משנה להלן פרק י"א הלכה ז). 25) שיש לו ללווה. 26) או לא הודיע לבית דין. 27) לווה ממנו לפני שלווה מזה הבא עכשיו לגבות, אבל עדיין לא הגיע זמן פרעונו, וכן הכתובה אינה נגבית מחיים כמבואר בפרק י"ט מהלכות אישות הלכה ג. 28) מיד, ואין ביד הבעל חוב והאשה למנוע גבייתו. 29) כלומר, ולכשיבוא. 30) זה נימוק למה אין מונעים גביית הקרקע אף על פי שהיא משועבדת לאחרים, לפי שהגביה אינה גורמת כל הפסד לבעל השיעבוד, שהרי כשיגיע זמן פירעון חובו - יטרוף מה שגבה ראשון, שכל הקודם בחובו זכה (על פי תשובת הרי"ף סימן קיד, רט ועיין ירושלמי כתובות פרק י הלכה ו). 31) "חזקה כל מה שביד אדם הוא שלו" (מגיד משנה). והמקור להלכה זו מצא רבינו בכתובות יט בסוגיית שטר אמנה. 32) פירוש, אלא או יביא. 33) עדים, שכן הוא כדבריו.

25 ה. אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה לֹא מִכְּסוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁל
26 לוֶה, וְלֹא מִבְּגָדִים צְבוּעִים שֶׁצָּבָעָן לִשְׁמָן[34], אַף עַל
27 פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא לָבְשׁוּ אוֹתָן, וְלֹא מִסַּנְדָּלִים חֲדָשִׁים
28 שֶׁלְּקָחָן לִשְׁמָן, אֶלָּא חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהֶן[35]. בַּמֶּה דְּבָרִים
29 אֲמוּרִים? בִּכְלֵי הַחֹל; אֲבָל בִּגְדֵי שַׁבָּת וְהַמּוֹעֵד -
30 גּוֹבֶה אוֹתָן בַּעַל חוֹב[36]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיוּ
31 בָּהֶן טַבָּעוֹת וּכְלֵי זָהָב אוֹ כֶּסֶף[37], שֶׁהַכֹּל לְבַעַל חוֹבוֹ.

34) לשם אשתו ובניו. 35) שמשעה שנתנם או לקחם לשמן יצאו מרשותו וזכו בהם והרי הם שלהם (רי"ף בתשובה סימן ריט, על פי ערכין כד.). 36) מתוך שהם בגדים מכובדים, ואינם לשימוש יום יום, אין הבעל נותנם במתנה גמורה על דעת שלא יוכל למכרם אם יצטרך להם (רי"ף בתשובה סימן רנה על פי ירושלמי קידושין פרק א הלכה ד). 37) "שאדם קונה על מנת שתתקשט, ואם הוצרך יתפרנס מהם" (כלומר, ימכור לשם פרנסתו. רי"ף שם סימן רט).

32 ו. הָיוּ לוֹ מְטַלְטְלִין אוֹ קַרְקַע, וַהֲרֵי עָלָיו שְׁטָרֵי
33 חוֹבוֹת לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאָמַר: הֲרֵי כָּל נְכָסַי
34 מְשֻׁעְבָּדִין לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאִם יִטְּלוּ אוֹתָן
35 הַיִּשְׂרְאֵלִים בְּחוֹבָם, יֵאָסְרוּ אוֹתִי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
36 בְּחוֹבָן וְאֶהְיֶה בַּשְּׁבִיָּה - הוֹרוּ רַבּוֹתַי[38], שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין

לוֹ, וְיִגְבּוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים; וּכְשֶׁיָּבוֹאוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְיַאַסְרוּהוּ - הֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לִפְדּוֹתוֹ[39].

38) הרי"ף שם. 39) המצוה להצילו אינה מוטלת על התובע יותר מאשר על כל אחד ואחד מישראל.

ז. מְסַדְּרִין[40] לְבַעַל חוֹב[41], כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּסַדְּרִין בַּעֲרָכִין[42]. כֵּיצַד? אוֹמְרִין לַלּוֶה: הָבֵא[43] כָּל הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ לְךָ, וְלֹא תַּנִּיחַ אֲפִלּוּ מַחַט אַחַת. וְנוֹתְנִין לוֹ מִן הַכֹּל מְזוֹן[44] שְׁלֹשִׁים יוֹם וּכְסוּת שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ מִכְּסוּת הָרְאוּיָה לוֹ. וְלֹא שֶׁיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי מֶשִׁי אוֹ מִצְנֶפֶת זְהוּבָה[45], אֶלָּא מַעֲבִירִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ[46], וְנוֹתְנִין לוֹ כְּסוּת הָרְאוּיָה לוֹ[47] לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וּמִטָּה[48] לֵישֵׁב עָלֶיהָ, וּמִטָּה וּמַצָּע הָרְאוּיִין לוֹ לִישֹׁן עֲלֵיהֶם. וְאִם הָיָה עָנִי - מִטָּה וּמַפָּץ[49] לִישֹׁן עָלָיו. וְאֵין נוֹתְנִין כֵּלִים כָּאֵלּוּ[50] לְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו[51], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶם[52]. וְנוֹתְנִין לוֹ סַנְדָּלָיו וּתְפִלָּיו[53]. הָיָה אֻמָּן[54] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי כְּלֵי אֻמָּנוּת מִכָּל מִין וָמִין. כְּגוֹן שֶׁהָיָה חָרָשׁ[55] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי מַעֲצָדִין וּשְׁתֵּי מְגֵרוֹת[56]. הָיָה לוֹ מִין אֶחָד מְרֻבֶּה וּמִין אֶחָד מוּעָט[57] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנַיִם מִן הַמְרֻבֶּה, וְכָל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַמּוּעָט, וְאֵין לוֹקְחִין לוֹ כֵּלִים מִדְּמֵי הַמְרֻבֶּה[58]. הָיָה אִכָּר אוֹ חַמָּר - אֵין נוֹתְנִין לוֹ לֹא צֶמִדּוֹ[59] וְלֹא חֲמוֹרוֹ[60]. וְכֵן אִם הָיָה סַפָּן - אֵין נוֹתְנִים לוֹ סְפִינָתוֹ[61]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ מְזוֹנוֹת אֶלָּא מֵאֵלּוּ - אֵין אֵלּוּ כֵּלִים[62], אֶלָּא נְכָסִים[63], וְיִמָּכְרוּ עִם שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין בְּבֵית דִּין, וְיִנָּתְנוּ לְבַעַל חוֹבוֹ.

40) "מעריכין נכסי הלווה, ואם הוא עני אף על פי שאינו נשלם החוב כולו, אין נוטלין כל מה שיש לו, אלא משיירין לו לפי כבודו" (ערוך ערך סדר) וכמו שמבאר רבינו והולך. 41) כשיגיע זמן הפירעון ויבוא המלוה לבית דין לגבות חובו (שולחן ערוך סימן צז, כג). 42) מי שהתחייב לתת להקדש ערך עצמו או ערך אחרים, בית דין לוקח כל רכושו ומוכרו ונותן הדמים להקדש, ושנינו (ערכין כג:) שמשאירים לו כל המפורט כאן בדברי רבינו (בבא מציעא קיג:). 43) ראה לקמן פרק ב הלכה י"ב. 44) שם כד. דרשו זה מן הכתוב (ויקרא כז, ח): "ואם מך הוא מערכך" - החייהו מערכך. 45) רקומה זהב. 46) בבא מציעא שם. 47) לאיש כמותו לצורך ימי החול, אבל לא לשבתות וימים טובים (רבינו בפרק ג מהלכות ערכין הלכה טו. ומקורו נראה שהוא מהמבואר למעלה הלכה ה על פי ירושלמי קידושין הובא בביאורנו שם). 48) כיסא. 49) מצע גס ארוג מקנים שעניים רגילים להשתמש בהם ואינו יכול לדרוש מצע של לבד. 50) לא כסות וגם לא מזון. 51) אפילו הקטנים. 52) כמבואר בפרק י"ב מהלכות אישות הלכה ב, יד. שלא הוטל על המלוה להחיות את אשתו ובניו. ערכין שם: "הוא (החייהו) מערכך, ולא אשתו ובניו מערכך". 53) של ראש ושל יד (שם) - כשם שנותנין לו כסות (והשווה פסחים קיג). 54) שם. 55) נגר. 56) משורים. 57) כגון, שיש לו שלושה מעצדים והמגירה האחת. 58) אין מוכרים המעצד השלישי לקנות מגירה בדמיה, כדי שיהיו לו שתי מגירות, שהרי גם קודם לא היו לו כי אם אחת (ערכין שם). 59) צמד בקר לאיכר. 60) אם היה חמר (שם). 61) שם יח. 62) כלי אומנות. 63) שם בגמרא לדעת תנא קמא.

ח. מַלְוֶה[64] שֶׁבָּא לְהִפָּרַע שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלּוֶה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַלּוֶה בִּמְדִינָה רְחוֹקָה, וְתָפְסָה הָאִשָּׁה מִטַּלְטְלִין מִנִּכְסֵי הַבַּעַל כְּדֵי שֶׁתִּזּוֹן מֵהֶן - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדָהּ[65] וְנוֹתְנִין לְבַעַל חוֹב; שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה בַּעְלָהּ עִמָּהּ - לֹא הָיָה יָכוֹל לָזוּן אֶת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו עַד שֶׁיִּפָּרַע לוֹ כָּל חוֹבוֹ[66].

64) תשובת הרי"ף הובאה בטור סימן צז. 65) ואף על פי שחוב האשה למזונות קדם לחובו "שכשם שבערכין מיעט מזון אשתו ובניו (כמבואר בערכין כג:) אף על פי שקדמו לחוב המעריך - הוא הדין גם לבעל חוב" (כסף משנה בשם בעל התרומות). 66) כמבואר למעלה הלכה ז.

יום חמישי ב' אדר ה'תש"פ

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר תקנת הגאונים להשביע ללווה הטוען שאין לו, ודין מלווה שאמר שטר אמנה הוא זה במקום שחב לאחרים, וכלל שם שאסור להלוות מעותיו בלא עדים, ודין לווה מעבדו ושחררו.

א. דִּין תּוֹרָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּתְבַּע הַמַּלְוֶה אֶת חוֹבוֹ: אִם נִמְצְאוּ לַלּוֶה נְכָסִים - מְסַדְּרִין לוֹ, וְנוֹתְנִין לְבַעַל חוֹבוֹ אֶת הַשְּׁאָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[2]; וְאִם לֹא נִמְצָא לַלּוֶה כְּלוּם, אוֹ נִמְצְאוּ לוֹ דְּבָרִים שֶׁמְּסַדְּרִין לוֹ בִּלְבַד - יֵלֵךְ הַלּוֶה לְדַרְכּוֹ. וְאֵין אוֹסְרִין אוֹתוֹ[3], וְאֵין אוֹמְרִים לוֹ: הָבֵא רְאָיָה שֶׁאַתָּה עָנִי, וְלֹא מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ[4], כְּדֶרֶךְ שֶׁדָּנִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה[5]. אֶלָּא אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה: אִם אַתָּה יוֹדֵעַ נְכָסִים לָזֶה הַמְחֻיָּב לְךָ - לֵךְ וּתְפֹס אוֹתָן.

2) למעלה פ"א הלכה ז. 3) בבית־הסוהר, כי "לא מצאנו בשום מקום (בתלמוד) חיוב הגוף (היינו מאסר או עונש מלקות וכיוצא בזה) מחמת ממון" (מגיד־משנה). 4) שאין לו כלום. 5) ודרכים אלו - אמצעי נגישה הם.

ב. טָעַן[6] שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְהֶחְבִּיא אוֹתָן וַהֲרֵי הֵן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אֵין מִן הַדִּין שֶׁיִּכָּנֵס לְבֵיתוֹ, לֹא הוּא וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין[7]; שֶׁהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד. אֲבָל מַחֲרִימִין עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְלֹא יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ. כְּשֶׁרָאוּ הַגְּאוֹנִים הָרִאשׁוֹנִים[8] שֶׁעָמְדוּ אַחַר חִבּוּר הַגְּמָרָא, שֶׁרַבּוּ הָרַמָּאִים[9], וְנִנְעֲלָה דֶּלֶת בִּפְנֵי לוִין[10], הִתְקִינוּ שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אֶת הַלּוֶה שְׁבוּעָה חֲמוּרָה כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[11]: שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם יָתֵר עַל דְּבָרִים שֶׁמְּסַדְּרִין לוֹ, וְשֶׁלֹּא הֶחְבִּיאָן בְּיַד אֲחֵרִים, וְשֶׁלֹּא נָתַן מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר[12]. וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָה

40) "מעריכין נכסי הלווה, ואם הוא עני אף על פי שאינו נשלם החוב כולו, אין נוטלין כל מה שיש לו, אלא משיירין לו לפי כבודו" (ערוך ערך סדר) וכמו שמבאר רבינו והולך. 41) כשיגיע זמן הפירעון ויבוא המלוה לבית דין לגבות חובו (שולחן ערוך סימן צז, כג). 42) מי שהתחייב לתת להקדש ערך עצמו או ערך אחרים, בית דין לוקח כל רכושו ומוכרו ונותן הדמים להקדש, ושנינו (ערכין כג:) שמשאירים לו כל המפורט כאן בדברי רבינו (בבא מציעא קיג:). 43) ראה לקמן פרק ב הלכה י"ב. 44) שם כד. דרשו זה מן הכתוב (ויקרא כז, ח): "ואם מך הוא מערכך" - החייהו מערכך. 45) רקומה זהב. 46) בבא מציעא שם. 47) לאיש כמותו לצורך ימי החול, אבל לא לשבתות וימים טובים (רבינו בפרק ג מהלכות ערכין הלכה טו. ומקורו נראה שהוא מהמבואר למעלה הלכה ה על פי ירושלמי קידושין הובא בביאורנו שם). 48) כיסא. 49) מצע גס ארוג מקנים שעניים רגילים להשתמש בהם ואינו יכול לדרוש מצע של לבד. 50) לא כסות וגם לא מזון. 51) אפילו הקטנים. 52) כמבואר בפרק י"ב מהלכות אישות הלכה ב, יד. שלא הוטל על המלוה להחיות את אשתו ובניו. ערכין שם: "הוא (החייהו) מערכך, ולא אשתו ובניו מערכך". 53) של ראש ושל יד (שם) - כשם שנותנין לו כסות (והשווה פסחים קיג). 54) שם. 55) נגר. 56) משורים. 57) כגון, שיש לו שלושה

1 זו: שֶׁכֹּל שֶׁיַּרְוִיחַ וְכֹל שֶׁיָּבוֹא לְיָדוֹ אוֹ לִרְשׁוּתוֹ
2 מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ - לֹא יַאֲכִיל מִמֶּנּוּ כְּלוּם לֹא לְאִשְׁתּוֹ
3 וְלֹא לְבָנָיו[13], וְלֹא יַלְבִּישׁ אוֹתָן, וְלֹא יַטִּפֵל בָּהֶן, וְלֹא
4 יִתֵּן מַתָּנָה לְאָדָם בָּעוֹלָם, אֶלָּא יוֹצִיא מִכָּל אֲשֶׁר
5 תַּשִּׂיג יָדוֹ מְזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם וּכְסוּת שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ,
6 מָזוֹן הָרָאוּי לוֹ וּכְסוּת הָרָאוּי לוֹ[14], לֹא אֲכִילַת
7 הַזּוֹלְלִים וְהַסּוֹבְאִין אוֹ בְּנֵי מְלָכִים וְלֹא מַלְבּוּשֵׁי
8 הַפַּחוֹת וְהַסְּגָנִים[15], אֶלָּא כְּדַרְכּוֹ, וְכָל הַיָּתֵר עַל צָרְכּוֹ
9 יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, עַד שֶׁיַּגִּבְּנוּ כָּל חוֹבוֹ.
10 וּמִמְּרִימִין תְּחִלָּה עַל מִי שֶׁיֵּדַע לִפְלוֹנִי נְכָסִים, גְּלוּיִין
11 אוֹ טְמוּנִין, וְלֹא יוֹדִיעַ לְבֵית דִּין. גַּם אַחַר הַתַּקָּנָה
12 הַזֹּאת, אֵין בַּעַל חוֹב יָכוֹל לְהִכָּנֵס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל
13 לֹוֶה, לֹא הוּא וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין; שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ לַעֲקֹר
14 גּוּף הַתּוֹרָה[16]. אֶלָּא הַלֹּוֶה עַצְמוֹ יוֹצִיא כֵּלָיו, אוֹ
15 יֹאמַר: כָּךְ וְכָךְ הוּא שֶׁיֵּשׁ לִי; מַנִּיחִין הָרָאוּי לוֹ,
16 וְיוֹצִיא הַשְּׁאָר, וְיִשְׁבַּע בְּתַקָּנָה זוֹ. וְכָזֶה דָּנִין יִשְׂרָאֵל
17 בְּכָל מְקוֹמוֹתָן. נִרְאָה לוֹ מָמוֹן אַחֵר שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעָה
18 זוֹ, וְאָמַר: שֶׁל אֲחֵרִים הוּא, אוֹ עֵסֶק הוּא בְּיָדִי - אֵין
19 שׁוֹמְעִין לוֹ[17], עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי[18].

6) המלוה. 7) בבא־מציעא קיג. ראה לקמן פ"ג הל' ג.
8) רבנן סבוראי (הגהות מיימוניות). 9) המסתירים ממונם, ואומרים אין לי. 10) שנמנעו מלהלוות ממון לאחרים מפני החשש, שמא יחביאו כל אשר להם ויטענו: אין לי.
11) היינו כשס"ת בידו, כדוגמת השבועה שאינו ברשותו שתיקנו חכמים על השומר האומר הריני משלם, מפני החשש שמא עיניו נתן בחפץ שנמסר לשמירתו, כמבואר בפ"ו מהל' שאלה ופקדון הל' א (הגר"א סי' צט ס"ק א. עיין שם). 12) ואע"פ שמתנה על־מנת להחזיר, דינה כמתנה - כאן אין מתנתו מתנה, כי רגלים לדבר שלא נתנו אלא כדי להבריח מן הבעל־חוב, ומן הדין בעל־חוב גובה אותה, והראשונים קראו לשבועה זו: "שבועת החשד" (כסף־משנה שם). 13) השווה למעלה פ"א הל' ז.
14) השווה שם. 15) פקידי מלוכה גבוהים. 16) דבר תורה שהקפידה על הכניסה לבית הלווה. ולא באו חכמים אלא לעשות סייג וגדר שלא תנעול דלת בפני לווים.
17) חזקה - כל מה שביד אדם שהוא שלו (השווה למעלה פ"א הל' ד). 18) הר"י מיגאש, בתשובה סי' קסט.

20 ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעָה זוֹ, שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם וְכָל מַה
21 שֶׁיַּרְוִיחַ יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ - אֵין כָּל אֶחָד מִבַּעֲלֵי
22 חוֹבוֹת בָּא וּמַשְׁבִּיעוֹ[19], שֶׁשְּׁבוּעָה אַחַת כּוֹלֶלֶת כָּל
23 בַּעֲלֵי חוֹבוֹת. וְתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[20] הִיא, וְאֵין מְדַקְדְּקִין
24 בָּהּ לְהַחְמִיר[21] אֶלָּא לְהָקֵל.

19) שנית אותה שבועה. 20) כלומר, הואיל ותקנת הגאונים היא. 21) לחייבו שבועה לכל אחד מבעלי־חובות, שכל שירוויח יתן גם להם (לחם־משנה ומשנה־למלך).

25 ד. מִי שֶׁהֶחְזַק שֶׁהוּא עָנִי וְכָשֵׁר[22] וְהוֹלֵךְ בַּתֹּם,
26 וְהַדָּבָר גָּלוּי וְיָדוּעַ לַדַּיָּן וּלְרֹב הָעָם, וּבָא בַּעַל חוֹבוֹ
27 לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּתַקָּנָה זוֹ, וְהֶחְזֵק הַתּוֹבֵעַ[23] שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק
28 בַּעֲנִיּוּת זֶה[24], אֶלָּא רוֹצֶה לְצַעֲרוֹ בִּשְׁבוּעָה זוֹ, לְהָצֵר
29 לוֹ וּלְבַיְּשׁוֹ בָּרַבִּים, כְּדֵי לְהִנָּקֵם מִמֶּנּוּ, אוֹ כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ
30 וְיִלְוֶה מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[25], אוֹ יִקַּח נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[26]
31 וְיִתֵּן לָזֶה, עַד שֶׁיִּנָּצֵל מִשְּׁבוּעָה זוֹ - יַרְאֶה לִי, שֶׁאָסוּר
32 לְדַיָּן יָרֵא שָׁמַיִם לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעָה זוֹ; וְאִם הִשְׁבִּיעוֹ
33 - בִּטֵּל לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁל תּוֹרָה: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה.
34 וְלֹא עוֹד, אֶלָּא רָאוּי לַדַּיָּן לִגְעֹר בַּתּוֹבֵעַ וּלְטָרְדוֹ[27],
35 מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹטֵר וְהוֹלֵךְ בִּשְׁרִירוּת לִבּוֹ. שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ
36 הַגְּאוֹנִים תַּקָּנָה זוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי הָרַמָּאִין[28], וַהֲרֵי
37 נֶאֱמַר[29]: עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ - דָּרְשֵׁהוּ אִם רַמַּאי הוּא
38 אוֹ אֵינוֹ רַמַּאי, וּמֵאַחַר שֶׁהֶחְזֵק זֶה שֶׁהוּא עָנִי וְשֶׁאֵינוֹ
39 רַמַּאי - אָסוּר לְהַשְׁבִּיעוֹ. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמִּי
40 שֶׁהֶחְזֵק רַמַּאי, וּדְרָכָיו מְקֻלְקָלִין בְּמַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ, וַהֲרֵי
41 הוּא אָמוּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָמוֹן, וְטָעַן שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם, וַהֲרֵי
42 הוּא רָץ לְהִשָּׁבַע בְּתַקָּנָה זוֹ - שֶׁאֵין רָאוּי לְהַשְׁבִּיעוֹ[30].
43 אֶלָּא אִם יֵשׁ כֹּחַ בַּדַּיָּן לְעַשּׂוֹתוֹ[31] עַד שֶׁיִּפְרַע בַּעַל
44 חוֹבוֹ, אוֹ לְנַדּוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן - יְעַשֶּׂה, מֵאַחַר שֶׁהוּא
45 אָמוּד, שֶׁפְּרִיעַת בַּעַל חוֹב מִצְוָה[32]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר:
46 כֹּל שֶׁיַּעֲשֶׂה הַדַּיָּן מִדְּבָרִים אֵלּוּ, וְכַוָּנָתוֹ לִרְדֹּף הַצֶּדֶק
47 בִּלְבַד, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִרְדְּפוֹ[33], וְלֹא לַעֲבֹר[34] הַדִּין עַל
48 אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין - הֲרֵי זֶה מֵרִשָּׁה לַעֲשׂוֹת, וּמְקַבֵּל
49 שָׂכָר. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם[35].

22) אדם ישר. 23) יודעים בו רבים. 24) אין לו ספק, שכן הוא עני. ויש גורסים: "בענין של זה", כלומר באופיו ובמצבו של הנתבע (עיין 'פרישה' סי' צט). 25) בריבית.
26) שהכניסה לו בין נכסי מלוג ובין נכסי צאן ברזל, שאינם משועבדים לבעל־חוב ואינו גובה מהם (השווה שו"ע סי' צז סעיף כו). 27) לגרשו מעל פניו. 28) כמבואר לעיל הל' ב. 29) בבבא־מציעא כח, בענין מוצא אבידה.
30) ויקרא רבה פ"ו, ג: "אין נותנין את השבועה למי שהוא רץ אחר השבועה" (הגר"א סימן פז ס"ק קיב). 31) לכופו.
32) כתובות פו. ושם נתבאר שמכין אותו עד שתצא נפשו או יקיים מצוה זו. 33) כמו שנאמר (דברים טז, כ): צדק צדק תרדוף. ובסנהדרין לו: פירשו שהמדובר בדין מרומה (עיין רדב"ז פכ"ב מהל' סנהדרין הל' ג). 34) להטות.
35) כמו שאמרו (אבות פ"ב משנה יב "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". וכתב המגיד־משנה בשם המפרשים האחרונים ז"ל: "שלא כל ב"ד מורשה בכך אלא־אם־כן הוא ב"ד חשוב ומוחזק בחכמה וחסידות. ומשרבו הדיינין שאינן מומחין - יש לחוש שלא יהא כל אחד פורץ לעשות לו דרך לעצמו". ובפכ"ד מהל' סנהדרין הל' ב, כתב רבינו עצמו: "משרבו בתי דינים שאינם הגונים וכו' אינם חכמים כראוי ובעלי בינה, הסכימו רוב בתי דיני ישראל וכו' ולא ידון הדיין בסמיכות דעתו, כדי שלא יאמר כל הדיוט לבי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה". ונראה שכאן כתב דין לפי הגמרא, וסמך על מה שכתב שם (לחם־משנה).

ה. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ מִפְּנֵי שְׁטַר חוֹב שֶׁעָלָיו, וְהוֹדָה[36] לַאֲחֵרִים בְּחוֹבוֹת אֲחֵרִים[37], וְהִשִּׁיגָה יָדוֹ יָתֵר עַל הָרָאוּי לוֹ - לֹא יִטְּלוּ הַיָּתֵר אֶלָּא בַּעֲלֵי שְׁטָרוֹת בִּלְבַד[38], שֶׁמָּא קְנוּנְיָא[39] עוֹשֶׂה בְּהוֹדָאָתוֹ עַל נְכָסָיו שֶׁל זֶה.

36) מעצמו, ואין כאן עדי הלוואה או אפילו יש עדי הלוואה, אלא שהלווה יכול לטעון פרעתי, והוא מודה שלא פרע (ראה ש"ך סי' צט, ג). 37) הקודמים - לדבריו - להלוואה שבשטר. 38) אבל אם יש עדי הלוואה והם מעידים שהותנה בין המלוה והלוה שלא יפרע אלא בעדים - המלוה בלי שטר קודמת לגביה (מגיד־משנה, וראה ה"ו). 39) תחבולה בין הלווה והאחרים, להבריח נכסיו מן המלוה.

ו. רְאוּבֵן שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן[40] מֵאָה, וְלֵוִי חַיָּב לְרְאוּבֵן מֵאָה - מוֹצִיאִין מִלֵּוִי וְנוֹתְנִין לְשִׁמְעוֹן. לְפִיכָךְ, אִם אֵין לִרְאוּבֵן נְכָסִים[41], וְהָיוּ לוֹ שְׁטָרֵי חוֹב עַל לֵוִי, וְאָמַר לֵוִי: שְׁטַר אֲמָנָה הוּא[42], פָּרוּעַ הוּא[43], וְהוֹדָה לוֹ רְאוּבֵן[44] - אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הוֹדָאָתוֹ[45], שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הֵם עוֹשִׂין לְאַבֵּד זְכוּתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן;[46] אֶלָּא יִשָּׁבַע שִׁמְעוֹן[47] וְיִטֹּל מִלֵּוִי, כְּדִין כָּל טוֹרֵף[48] שֶׁאֵינוֹ נִפְרָע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[49]. וְכֵן כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שְׁטַר חוֹב, וְהוֹדָה לְאַחֵר מֵעַצְמוֹ בְּחוֹב אַחֵר[50], אִם אֵין לוֹ נְכָסִים כְּדֵי שֶׁיִּגְבּוּ שְׁנֵיהֶם - גּוֹבֶה בַּעַל הַשְּׁטָר בִּלְבַד, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא עַל שְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה[51].

40) כתובות יט. כרבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? תלמוד־לומר (במדבר ח, ז): "ונתן לאשר אשם לו" (כלומר, לאשר הלוהו אין כתוב כאן, אלא לאשר האשם שלו, דהיינו למי שהקרן שלו - רש"י). 41) כי אם יש לו נכסים - אין שמעון גובה מלוי מדרשתו של רבי נתן, לפי שלא נאמרה אלא כשאין ללוה נכסים אחרים, כמבואר בבבא־קמא מ. (מגיד־משנה). 42) לא לוה כלום, אלא מסרו לו מתוך אימון שלא יתבענו אלא אם ילווהו. 43) ונשאר השטר בידי ראובן. 44) שהשטר פרוע או אמנה. 45) של ראובן. 46) כתובות שם, וכפירושו של אביי. 47) בנקיטת חפץ, שלא נפרע חוב זה ולא מחלו או מכרו לאחר (ע"פ רבינו להלן פכ"ב הל' י). 48) מנכסים המכורים או משועבדים לאחרים. 49) כמבואר לקמן (פכ"ב שם ע"פ שבועות מה). 50) שקדם, לדבריו, להלוואה בשטר - ואין כאן עדי הלוואה (ראה למעלה ה"ה הערה לו). 51) כבר לימדנו רבינו (למעלה הל' ה') שחוששים לקנוניא, ואין מקבלים הודאתו בחובות אחרים. וחזר רבינו וכתב דין זה שנית, לפי שאין רקע החשד לקנוניא של הנידון כאן דומה להמבואר בהל' ה, כי בהל' ה המדובר, כשנשבע כבר שבועת הסידור, והגורם לקנוניא הוא דאגתו לפרנסת אשתו ובניו, שאינו רשאי להאכיל אותם אלא פורע ראשון ראשון לבעל־חובו כמבואר שם, ובכן החשד מבוסס על זה שאדם עשוי להורות היתר לעצמו בגלל פרנסת אשתו ובניו, ואפשר שגם האחרים רואים בזה מצוה לפרנס אשה וילדים קטנים. ובנידון שלפנינו, שמודה לפני שבועת הסידור, הגורם לקנוניא האפשרית הוא, כדי שלא ישאר ערום מנכסיו, ולכן מלמדנו רבינו, שחוששים לקנוניא גם בגלל סיבה זו (ולצד שני, אין הנידון בהל' ה נלמד מהמבואר כאן, לפי שבנידון הל' ה כבר התחייב בשבועה שלא יעשה שום קנוניא, ולכך מלמדנו רבינו שאין שבועה זו מסייעתו לאמת הודאתו – כסף־משנה. עיין ש"ך סי' צט ס"ק ג).

ז. אָסוּר לְאָדָם לְהַלְווֹת מְעוֹתָיו בְּלֹא עֵדִים[52], וַאֲפִלּוּ לְתַלְמִיד חָכָם[53], אֶלָּא אִם כֵּן הִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן[54]. וְהַמַּלְוֶה בִּשְׁטָר - מְשֻׁבָּח יוֹתֵר[55]. וְכָל הַמַּלְוֶה בְּלֹא עֵדִים - עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[56], וְגוֹרֵם קְלָלָה לְעַצְמוֹ[57].

52) שמתוך כך עולה על דעתו של הלווה להכחיש (ב"מ עה: וברש"י שם). 53) שאין לחשוד בו שיכחיש, והטעם - שמא מתוך טרדת משנתו ישכח (שם, מעשה שהיה). 54) שהמלוה נאמן בשבועה, כמו שיתבאר להלן פרק יג הל' ג. 55) לפי שבשטר סכום המלוה רשום בו, אבל במלוה על המשכון אין הסכום ידוע, ואפשר ללווה לטעון שלוה פחות מהסכום שהמלוה תובע (סמ"ע סי' ע, ס"ק ד). 56) שגורם מכשול ללווה שמביאהו לידי כפירה. 57) שבני אדם מקללים אותו על שתובע מחבירו מה שאינו חייב לו.

ח. הָרַב[58] שֶׁלָּוָה מֵעַבְדּוֹ וְאַחֵר כָּךְ שִׁחְרְרוֹ, אוֹ לָוָה מֵאִשְׁתּוֹ וְאַחַר כָּךְ גֵּרְשָׁהּ - אֵין לָהֶן עָלָיו כְּלוּם; שֶׁכָּל מַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד - קָנָה רַבּוֹ, וְכָל הַמָּעוֹת שֶׁבְּיַד הָאִשָּׁה - בְּחֶזְקַת בַּעְלָהּ[59], אֶלָּא אִם הֵבִיאָה רְאָיָה שֶׁהֵן מִנְּדוּנְיָתָהּ[60].

58) בעלו של העבד (בבא־בתרא נא). 59) כלומר, משל בעלה הם, ולקחם באמתלא בתור הלוואה כדי להוציא מהם ממונו (עיין גמ' ב"ב שם. והשווה רבינו פכ"ב מהל' אישות הל' כט, ובמגיד־משנה ולחם־משנה שם). 60) נכסים שהכניסה לו בשעה שנישאו (עיין כתובות כח. "לוה הימנו מנכסי אביה וכו'").

יום שישי ג' אדר ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מבאר שלא לחבול אלמנה, ולא כלים שעושים בהם אוכל נפש, ושמצוה להחזיר המשכון, ודין שליח בית דין שבא למשכן.

א. אַלְמָנָה, בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהִיא עֲשִׁירָה - אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ[2], לֹא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה[3] וְלֹא שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, וְלֹא עַל פִּי בֵּית דִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה[4]. וְאִם חָבַל - מַחֲזִירִין מִמֶּנּוּ בְּעַל כָּרְחוֹ[5]. וְאִם תּוֹדֶה לוֹ - תְּשַׁלֵּם[6], וְאִם תִּכְפֹּר[7] - תִּשָּׁבַע[8]. אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיר - לוֹקֶה[9].

2) כסתם משנה, ב"מ קטו. 3) מרצונה ומדעתה. זה למד רבינו מסתימת לשון המשנה: "אין ממשכנין אותה", ומשמע בין בשעת הלוואה ובין שלא בשעת הלוואה (מגיד־משנה). והראב"ד משיג וכותב: "בשעת הלוואה אין זה חובל", כלומר: ואין אני קורא בזה "ולא תחבול בגד אלמנה" מאחר שבעצמה וברצונה מביאה לו. 4) ובפירושו שם, מסביר רבינו ואומר: "ואסור לחבול האלמנה משום חשד כשתתעכב אצל הממשכן בשביל המשכון שלה, או שיארע ביניהם קלקול (שיבואו לידי דבר איסור), ולפיכך השווה בדבר העניה והעשירה" (עיין לחם־משנה). 5) כדברי רבא (תמורה ד): "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד - אי עביד לא מהני". בעברית: כל דבר שאסרה התורה לעשות - אין עשייתו מועילה, וכאילו לא עשה (ריב"ש סי' תפח). 6) כלומר, בית־דין גובה ממנה בעל־כרחה, שלא אמרה תורה אלא שלא למשכן את האלמנה, אבל לא אמרה תורה שלא להגבות ממנה. וגובים מאלמנה כדרך שגובים מכל אדם (מגיד־משנה, ריב"ש סי' תפח). 7) כגון, שלא היתה ההלוואה בשטר. 8) כשאר כל טוען ונטען. 9) אבל כל עוד שהמשכון בעין - אינו לוקה, "שכל לאו שניתק לעשה - אין לוקין עליו", כל זמן שבידו לקיים ה'עשה', ולאו זה ניתק ל'עשה' של השבת המשכון, הוא שנאמר (דברים כד, יג) "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש" (ראה בסמוך הל' ד).

1 **ב. וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן[10]**
2 **בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ אַחַר הַלְוָאָה, בְּיָדוֹ אוֹ עַל פִּי בֵּית דִּין**
3 **- לֹא יַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן**
4 **הָרֵחַיִם[11], וְהָעֲרֻבּוֹת שֶׁל עֵץ[12], וְיוֹרוֹת שֶׁמְּבַשְּׁלִין**
5 **בָּהֶם, וְסַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה[13] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי**
6 **נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל[14]. וְאִם חָבַל - מַחֲזִיר בְּעַל כָּרְחוֹ[15].**
7 **וְאִם אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיר - לוֹקֶה[16].**

10) בשעת הלוואה (השווה למעלה הל' א. והראב"ד החולק על רבינו שם, השיג עליו גם בהלכה זו). 11) של יד, המיטלטלים. אבל הקבועים בקרקע, כגון ריחיים של מים אינם בגדר משכון כלל (שו"ע סי' צז, סעיף ו). 12) המשמשות ללישה. 13) שם קטז. 14) שנינו שם קטו. "ולא רחיים ורכב בלבד אמרו, אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש, שנאמר: כי נפש הוא חובל". 15) כדברי רבא, בתמורה ד. (השווה למעלה הערה ד). 16) אבל כל זמן שהמשכון קיים - אינו לוקה, כמבואר למעלה (סוף ה"א) גבי חובל אלמנה.

8 **ג. חָבַל כֵּלִים הַרְבֵּה שֶׁל אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁחָבַל**
9 **עֲרֻבָּה וְיוֹרָה וְסַכִּין - חַיָּב עַל כָּל כְּלִי וּכְלִי בִּפְנֵי**
10 **עַצְמוֹ[17]. אֲפִלּוּ שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁהֵן עוֹשִׂין מְלָאכָה אַחַת[18]**
11 **- חַיָּב עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, וְלוֹקֶה שְׁתַּיִם עַל**
12 **שְׁנֵיהֶם[19]. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב[20] - לְחַיֵּב**
13 **עַל הָרֵחַיִם בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הָרֶכֶב בִּפְנֵי עַצְמוֹ.**
14 **כְּשֵׁם[21] שֶׁהָרֶכֶב וְהָרֵחַיִם מְיֻחָדִין, שֶׁהֵן שְׁנֵי כֵּלִים**
15 **וּמְשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת, וְחַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ**
16 **וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ; כָּךְ כָּל שְׁנֵי כֵּלִים, אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת - חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ**
18 **וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכֵן אִם חָבַל אֶמֶד בָּקָר[22]**
19 **הַחוֹרֵשׁ[23] - לוֹקֶה שְׁתַּיִם.**

17) גמרא שם. 18) כשמרכיבים אותם יחד - לא תיעשה המלאכה באחד משניהם בלתי האחר. 19) כרב יהודה, האומר (שם קטו:): "חבל ריחיים לוקה אחת, רכב לוקה אחת, ריחיים ורכב לוקה שתיים". 20) הטל "לא" על ריחיים ועל רכב, כלומר לא יחבול ריחיים, ולא רכב (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' דברים כי־תצא פיסקא רעב). [ריחיים של יד, מורכבים משתי אבנים מונחות זו על זו, העליונה נקראת "רכב" וכשמסובבים אותה נטחנים הגרעינים הנופלים בינה ובין האבן התחתונה הנקראת "ריחיים"]. 21) שם קטז. 22) הצמד הם כלי חרישה מורכב משני חלקים, ולפיכך חייב שתיים (מגיד־משנה). [באבן־האזל מפרש שהכוונה לפרות, וקשה מאוד לקבל פירושו. וראייתו מזה שרבינו כתב "החורש" ולא "החורשת" - ג"כ קשה להבינה, שהרי בקר הוא לשון יחיד. ראה 'תוספות' שם ד"ה צמד, וגם סיום דברי רש"י שם ד"ה חייב שתים, משמע שהמדובר בכלי. וראה 'בית יוסף' חו"מ סי' צז, שכתב שפרות אינן ככלי ואינן בכלל איסור חבלה. ויש לתמוה למה העדיף בעל אבן־האזל את דעת המגדל־עוז על דעתו של המגיד־משנה]. 23) רבינו משמיענו כאן, שהתורה אסרה לחבול גם כלים שמלאכתם אינה באוכל נפש ממש, להוציא מדעת האומרים, שלא אסרה תורה כלים כאלה (ראה 'טור' ח"מ סי' צז).

20 **ד. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר - לֹא**
21 **יְמַשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין[24]. וַאֲפִלּוּ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין**
22 **שֶׁבָּא לְמַשְׁכֵּן - לֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וִימַשְׁכְּנֶנּוּ, אֶלָּא**
23 **עוֹמֵד בַּחוּץ, וְהַלּוֶה נִכְנָס לְבֵיתוֹ וּמוֹצִיא לוֹ**
24 **הַמַּשְׁכּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד[25]. אִם כֵּן[26], מַה בֵּין**
25 **בַּעַל חוֹב לְשְׁלִיחַ בֵּית דִּין? שֶׁשְּׁלִיחַ בֵּית דִּין[27] - יֵשׁ**
26 **לוֹ לִקַּח הַמַּשְׁכּוֹן מִיַּד הַלּוֶה[28] בִּזְרוֹעַ[29] וְנוֹתְנוֹ**
27 **לַמַּלְוֶה, וּבַעַל חוֹב - אֵין לוֹ לִקַּח הַמַּשְׁכּוֹן עַד שֶׁיִּתֵּן**
28 **לוֹ הַלּוֶה מְדַעְתּוֹ[30]. עָבַר בַּעַל חוֹב וְנִכְנַס לְבֵית הַלּוֶה**
29 **וּמִשְׁכְּנוֹ, אוֹ שֶׁחָטַף הַמַּשְׁכּוֹן מִיָּדוֹ בִּזְרוֹעַ - אֵינוֹ**
30 **לוֹקֶה; שֶׁהֲרֵי נִתַּק לַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב[31] לוֹ**
31 **אֶת הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. וְאִם לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּה,**
32 **כְּגוֹן שֶׁאָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף - לוֹקֶה[32]. וּמְחַשֵּׁב**
33 **דְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן[33], וְתוֹבֵעַ הַשְּׁאָר בַּדִּין.**

24) במצוות הדיין וע"י שליח. 25) וגומר: "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה". בגמרא (שם קיג.) אמרו: ממשמע שנאמר "בחוץ תעמוד" איני יודע שהאיש אשר אתה נושה בו יוציא, אלא מה תלמוד־לומר והאיש? לרבות שליח ב"ד כמלוה (כלומר, "בחוץ תעמוד" אתה (המלוה) והאיש (שהוא שליח ב"ד) - ואשר אתה נושה בו, יוציא אליך העבוט החוצה (רש"י שם). 26) מאחר שהכניסה לבית הלווה לשניהם אסורה, גם לשליח ב"ד. 27) הרי אמרנו: "לא ימשכננו אלא בב"ד", משמע ששליח

ב"ד רשאי למשכן, והמלוה אסור. 28) במצאו חוץ לביתו, בשוק (כשמואל, שם). 29) בחזקה. 30) 'ספרי' דברים, כי־תצא פיסקא רעו: "לא תבוא אל ביתו, יכול לא ימשכננו מבפנים (כלומר בבית) אבל ימשכננו מבחוץ, ת"ל לעבוט עבוטו" (אפילו מבחוץ). 31) בבבא־מציעא לא: דרשו: "השב תשיב (כלומר כפל לשון למה), אין לי אלא שמשכנו ברשות ב"ד, משכנו שלא ברשות ב"ד - מנין? ת"ל השב תשיב, מכל־מקום". 32) השווה למעלה הערה טו. 33) מנכה דמי המשכון שאחריותו עליו, מסכום החוב (כמבואר בפ"י מהל' שכירות הל' א. ולדעת הרב המגיד - חייב, במשכנו שלא ברשות, אפילו באחריות אונסין). [הראב"ד משיג ומקשה: מאחר שהוא חייב בתשלומין, למה לוקה? הרי לאו שניתן לתשלומין אין לוקים עליו (מכות טז.)? והמגיד־משנה מבאר שיטת רבינו, שאינו נקרא ניתן לתשלומין אלא במקום שהתשלומין – כלומר, הממון - הם תיקון הלאו וסיבתו, כגון גזילה, שהלאו הוא על הפקעת ממון חבירו, וכשמשלם - מתקנו, אבל במשכון אין לתשלומין קשר עם הלאו, כי הלאו אינו על הפקעת־ממון - שהרי אין כוונתו לגוזלו, אלא על עצם נטילת החפץ בתור משכון הקפידה תורה - וחיוב התשלומין הוא מפני שנתחייב באחריותו, ומשום כך אין זה לאו שניתן לתשלומין אלא לאו שניתק ל'עשה' של השבת המשכון, ומאחר שנאבד ולא קיים ה'עשה' - לוקה. ובסברא זו מיישב המגיד־משנה גם מה שהקשו למה לוקה, והרי אין אדם לוקה ומשלם? (ראה פ"ג מהל' גניבה הל' א), שלפי המבואר המלקות והתשלומין אינם באים כאחת, שהלאו הוא על נטילת המשכון, והתשלומין הם על שעת אבידתו, וכבר נתבאר בהל' גניבה שם, שאם המלקות והתשלומין אינם באים כאחת - לוקה ומשלם].

1 **ה. אֶחָד הַמְמַשְׁכֵּן אֶת חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ**
2 **בְּיָדוֹ, בִּזְרוֹעַ אוֹ מִדַּעַת הַלּוֶה, אִם אִישׁ עָנִי הוּא[34]**
3 **וּמִשְׁכְּנוֹ דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ[35] - הֲרֵי זֶה מְצַוֶּה**
4 **לְהַחֲזִיר לוֹ הָעֲבוֹט בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ: מַחֲזִיר לוֹ**
5 **אֶת הַכַּר בַּלַּיְלָה כְּדֵי לִישֹׁן עָלָיו, וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם**
6 **כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בָּהּ מְלַאכְתּוֹ[36]; שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ**
7 **אֶת הָעֲבוֹט[37]. עָבַר וְלֹא הֵשִׁיב לוֹ כְּלִי הַיּוֹם בַּיּוֹם**
8 **וּכְלִי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[38], שֶׁנֶּאֱמַר:**
9 **לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ - לֹא תִשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ אֶצְלְךָ. זוֹ**
10 **כְּסוּת לַיְלָה. וּבְכֵלִים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶן מְלַאכְתּוֹ בַּיּוֹם**
11 **אוֹ לוֹבְשָׁן הוּא אוֹמֵר: עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ.**
12 **מְלַמֵּד, שֶׁיַּחֲזִירוֹ כָּל הַיּוֹם[39]. אִם כֵּן הוּא, שֶׁמַּחֲזִיר**
13 **לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן[40] בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ וְלוֹקֵחַ אוֹתוֹ בָּעֵת**
14 **שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ, מַה יּוֹעִיל הַמַּשְׁכּוֹן? כְּדֵי שֶׁלֹּא**
15 **יִשְׁמֹט הַחוֹב בַּשְּׁבִיעִית[41], וְלֹא יֵעָשֶׂה מִטַּלְטְלִין אֵצֶל**
16 **בָּנָיו[42], אֶלָּא יִפָּרַע מִן הַמַּשְׁכּוֹן[43] אַחַר שֶׁמֵּת הַלּוֶה.**
17 **הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמְמַשְׁכֵּן אֶת הֶעָנִי דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ**
18 **וְלֹא הֶחֱזִירוֹ לוֹ בִּזְמַנּוֹ - עוֹבֵר מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה**
19 **שְׁמוֹת[44]: מִשּׁוּם לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ, וּמִשּׁוּם הָשֵׁב**
20 **תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט, וּמִשּׁוּם לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ.**
21 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת**
22 **הַלְוָאָתוֹ; אֲבָל אִם מִשְׁכְּנוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ[45] - אֵינוֹ**
23 **חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלָל[46], וְאֵינוֹ עוֹבֵר בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת**
24 **הָאֵלּוּ.**

34) הלוה. שם קיד: "אם איש עני הוא, לא תשכב ועבוטו אצלך. הא עשיר (כלומר, משכנו דבר שאינו צריך לו, ויש לו להחליף במקומו) שכב ועבוטו אצלך". 35) "ואינו יכול לעמוד בלתו, ואין אצלו מה שיחליף במקומו, כמו שביאר השם יתברך (שמות כב, כו) כי היא כסותה לבדה היא שמלתו לעורו, במה ישכב" (רבינו בפירוש המשנה שם, וב'ספר המצוות' לאוין רמ. ומקור הדברים במכילתא דרשב"י, ראה להלן הערה נה). 36) מלאכה שאינה של אוכל נפש, כי כלי של אוכל נפש אסור למשכנו בכלל, כמבואר למעלה הל' ב (ראה להלן הערה מח). 37) שם קיד: וב'ספרי' דברים, כי־תצא פיסקה רעז, דרשו: "השב תשיב העבוט: מלמד שמחזיר לו כלי היום ביום וכלי הלילה בלילה, סגוס (כר) בלילה ומחרישה ביום וכו'". 38) ואינו לוקה עליו, לפי שאין בו מעשה (מגיד־משנה). 39) שם קיד:, מכילתא משפטים פרשה יט. רש"י שמות כב, כה מפרש: "עד בוא השמש" כלומר, וכבוא השמש תחזור ותטלנו עד שיבוא בוקר של מחר. 40) להבטחת המלוה, הרי הוא מחזירו ללווה כשהוא צריך לו? 41) בשנת השמיטה שהיא משמטת (מפקיעה) כל ההלוואות חוץ ממלוה על המשכון, כמו ששנינו בשביעית פ"י, מ"ב. [רבינו (בפירושו שם) מנמק: "והעיקר אצלנו, בעל־חוב (המלוה) קונה משכון, לפיכך כשילוה אותו על המשכון - יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון ההוא שהלוהו לזמן ידוע ואינו משמט". ברור, שקיבל כאן דעתו של רבי יצחק (בפסחים לא:), שבעל־חוב קונה משכון. אולם ביד החזקה פ"י מהלכות שכירות ה"א פסק שהמלווה על המשכון דינו כשומר שכר, ואם נאנס המשכון - גובה כל חובו (ראה השגת הראב"ד שם), ויוצא מזה שחזר בו כאן מפירושו הנ"ל שכתב בצעירותו, וקיבל דעתו של הרי"ף (מפרשי יד־החזקה האחרונים, העירו על כמה חזרות כאלו). ונראה שרבינו מקבל כאן דרשתו של שמואל בירושלמי (שביעית שם) על הכתוב (דברים טו, ג) "ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך" - פרט לזה שיש לאחיך בידך. ואע"פ שלא קיבל דעתו של שמואל, שאפילו משכונו מחט אינו משמט כלום, ופסק (בפ"ט משמיטה ויובל הי"ד) שמשמט את חלק החוב היתר על דמי המשכון - קיבל את דרשתו לגבי דמי המשכון. גם הרע"ב במשנה שם מנמק ע"פ דרשה זו]. 42) ולא יוכל לגבות ממנו, מפני שאמרו (כתובות צב.): "מטלטלי דיתמי - לבעל חוב לא משתעבדי" (מטלטלין של יתומים - אינם משועבדים לבעל־חוב של אביהם). 43) בבא־מציעא קטו. והטעם, שבשעה שמשכנו - החוב כגבוי. 44) שלוש מקראות שבתורה - שני לאוין ועשה. [שם = מקרא (רש"י מכות ד:)]. 45) מרצונו של הלוה. 46) ברייתא שם קיד: כפי דעת רבא. [במגיד־משנה ולחם־משנה למעלה ה"א וה"ב מקשים, למה בחובל אלמנה וכן בחובל כלי אוכל נפש, פסק שגם בשעת הלוואתו אסור. וכאן, בדין חזרה, הוא מחלק בין בשעת הלוואתו לשלא

בשעת הלוואתו? והרי כל שלוש המצוות האלו נאמרו בלשון חבלה? והראב"ד בהל' א משיג בדין אלמנה (וכמו כן בהל' ב באוכל נפש): "בשעת הלוואה אין זה חובל". ונראה שרבינו מודה להראב"ד שסתם חבלה משמעותו שלא בשעת הלוואה, ומשום כך פסק שאינו חייב להחזיר במשכנו בשעת הלוואתו, אולם בכלי אוכל נפש גילתה התורה טעם האיסור, ואמרה: "כי נפש הוא חובל", ונימוק זה כוחו יפה גם בשעת הלוואתו. ובדומה לזה יש להסביר גם שיטת רבינו בחובל בגד אלמנה, כי ב'ספר החינוך' (מצוה תקצח - ע"פ הוצאת מוסד הרב קוק תשי"ד) מנמק איסור זה באמרו: וציונו לרחם על האלמנה, שלבבה שבור ודואג, שלא למשכנה. ומסתבר שגם רבינו מסתמך על נימוק זה (הטעם של הוצאת שם רע לא קיבל, שהרי אינו מחלק בין עניה לעשירה - ראה גמרא שם) ומשום כך לא מצא כל טעם לחלק בין שעת הלוואתו ללא בשעת הלוואתו, אבל במצוות החזרה לא מצא נימוק להוציא את המונח חבלה ממשמעותו הרגילה].

ו. שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁבָּא לְמַשְׁכֵּן[47] - לֹא יְמַשְׁכֵּן דְּבָרִים שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לִתֵּן אוֹתָם מַשְׁכּוֹן[48], כְּגוֹן בֶּגֶד שֶׁעָלָיו וּכְלִי שֶׁאוֹכֵל בּוֹ[49] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וּמַנִּיחַ מִטָּה וּמַצָּע[50] לְעָשִׁיר, וּמִטָּה וּמַקֶּף[51] לְעָנִי[52]. וְכָל הַנִּמְצָא בְּיָדוֹ חוּץ מֵאֵלּוּ[53] - יֵשׁ לוֹ לְמַשְׁכְּנוֹ[54]. וְיַחֲזִיר לוֹ כְּלִי הַיּוֹם בַּיּוֹם, וּכְלִי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי כֵּלִים[55] - נוֹטֵל אֶחָד[56] וּמַחֲזִיר אֶחָד[57]. עַד מָתַי[58] הוּא חַיָּב לְהַחֲזִיר וְלִקַּח?[59] עַד לְעוֹלָם[60]. וְאִם הָיָה הַמַּשְׁכּוֹן מִדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶם[61] וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן לַלּוֶה[62] - הֲרֵי זֶה מַנִּיחוֹ אֶצְלוֹ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[63], וּמִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְאֵילַךְ מוֹכֵר[64] הַמַּשְׁכּוֹן בְּבֵית דִּין[65]. מֵת הַלּוֶה - אֵינוֹ מַחֲזִיר לְבָנָיו[66]. מֵת הַלּוֶה אַחַר שֶׁהֵשִׁיב לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן - שׁוֹמְטוֹ[67] הַמַּלְוֶה מֵעַל בָּנָיו[68], וְאֵינוֹ מַחֲזִיר.

47) לביתו של לוה - כשהוא מוציא את המשכון, או בשוק - אפילו בזרוע. 48) שצריך להם בין ביום ובין בלילה. 49) כגון קדירה קערה וכוס (השווה פרק יג מה' אישות הל' ג, וראה ראב"ד כאן), והמקור לזה מציין הגר"א (בסי' צז ס"ק נו) מכל־שכן ממיטה ומצע, שמניחים לו, כמבואר בסמוך. וה'דרישה' שם בסוף אות יז אומר שכן היתה גירסת רבינו בברייתא (שם קיג:) "וכלי שאוכל בו". ויותר נראה שגירסת רבינו היא: "ולא ימשכנו דברים שהן חיי נפש" (השווה דק"ס שם, והנוסחא שלפנינו היא: "ולא ימשכנו דברים שעושין בהן אוכל נפש"), כלומר דברים שהוא צריך להם לחייו, שאי־אפשר לו בלעדם ביום ובלילה. 50) וכן מניח לו כסא לישב עליו - ולא חש רבינו לכותבו, מפני שסמך על מה שכתב למעלה פ"א הל' ז לענין סידור (כסף־משנה). 51) מצע גס - ארוגה מקנים. 52) שם קיג: 53) כגון כלי אומנותו או כר, אע"פ שהם דברים הנחוצים לו לכדי חייו - אינו זקוק להם ביום ובלילה. 54) שלא אמרו מניחים לו כלי אומנותו אלא גבי סידור (ראה למעלה שם) כשהגיע זמן הפרעון, אבל למשכן - ממשכנים, שהרי מחזירו בעת שהוא צריך לו. וכן אמרו במשנה (קיג.) "ואת המחרישה ביום" (וראה למעלה הל' ה, ובהערה לו. ועיין מגיד־משנה שם, ובלחם־משנה בהלכה שלפנינו). 55) כגון שני כרים או שתי מחרישות, והוא צריך רק לאחד. 56) תוספתא בבא־מציעא פ"י ה"ג (משנה שם קיג, וכפירוש הרשב"א הובא ב'שיטה מקובצת' בפירוש המשנה) ואינו מחזירו, כמבואר למעלה הל' ד, שאינו מחזיר אלא כלי הצריך לו. וכן אמרו במכילתא דרשב"י שמות כב, כו "יכול אפילו היו לו שני כלים ואין צריך לאחד מהם (=מחזיר), תלמוד־לומר היא כסותה, והיא (=משמשת) שמלתו והיא לעורו, במה ישכב. בן עזאי אומר 'לעורו' את שעורו משתמש בה, פרט למקופלת ומונחת בתיבה". 57) זה שצריך לו. 58) שם כחכמים. 59) ואינו מחליטו אצלו בתורת גבייה. 60) מאחר שבא לידו בתורת משכון - הרי הוא במצוות השבת העבוט לעולם. "וכיצד הוא עושה, אם רוצה לגבות חובו? מחזיר את הכר ומשאירו גם ביום ואת המחרישה גם בלילה, ובא לב"ד ומגבים לו חובו" (מגיד־משנה). 61) שאין על המלוה מצות השבת העבוט. 62) אבל דברים שמניחים לו, כגון מיטה ומצע, אעפ"י שאינם נלקחים במשכון ולא נתחייב עליהם המלוה במצות השבת העבוט, אינו מוכרם לעולם - כי דברים אלו הם מהדברים שמסדרים לבעל־חוב ואינם בתורת גבייה, כמבואר למעלה פ"א הל' ז (עיין סמ"ע סי' צ"ז ס"ק מא). 63) כי נטילת המשכון אפילו לאחר שהלוהו - כהלוואה מחודשת היא, והרי זה כאילו מלוהו עתה על המשכון בסתם, שאינו רשאי לתובעו בפחות משלושים יום, כמו שיתבאר להלן פי"ג הל' ה. 64) שם ועיין הגר"א סי' צז, סא. 65) כלומר, על־פי שומת ב"ד. 66) אלא מוכר המשכון בבית־דין שנאמר "תשיבנו לו: לו אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר ליורשיו" (מכילתא דרשב"י שמות כב, כה, והובאה ברש"י במשנה שם. חמש המלים: "מת הלוה אינו מחזיר לבניו" אינן בדפוס רומי (ר"מ) ולא בכת"י תימן, כנראה נמחקו מפני שדין זה נכלל בבבא אחרונה). 67) שם קיד: מאמר של רבי יוחנן. 68) אמנם אין גובים מטלטלין של יתומים לשלם חוב אביהם, כמבואר להלן פי"א הל' ז, - משכון גובין.

ז. הֶעֱרֵב[69] מֶתָּר[70] לְמַשְׁכְּנוֹ בִּזְרוֹעַ וּלְהִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלִטֹּל הַמַּשְׁכּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: לְקַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר[71]. וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁכָר[72] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין שְׁכַר מְלַאכְתּוֹ[73] בֵּין שְׁכַר בְּהֶמְתּוֹ וְכֵלָיו בֵּין שְׁכַר בֵּיתוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְמַשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי בֵּית דִּין, וְנִכְנָס לְבֵיתוֹ[74] וְנוֹטֵל הַמַּשְׁכּוֹן בִּשְׁכָרוֹ. וְאִם זָקַף[75] עָלָיו הַשָּׁכָר בְּמִלְוָה[76] - אָסוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה וְגוֹ'[77].

69) את הערב. 70) אפילו שלא ע"פ ב"ד. 71) למלוה אומר הכתוב קח בגדו של ערב, כי ערב בשביל זר (שם קטו.). וכן למדוהו בגמרא שם ממה שנאמר "לא תבא אל ביתו לעבוט" - לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס לביתו של ערב" (והביא רבינו הפסוק ממשלי, ולא הביא את הדרש על הפסוק של תורה. וטעמו נראה לפי

שמהפסוק של משלי אנו למדים גם כי חובתו של הערב כלפי המלוה הוא אפילו באמירה בלבד (עיין ב"ב קעג:). 72) חוב של שכירות. 73) שהשכיר את עצמו למלאכה. 74) שם, לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס למשכנו חוב אחר שאינו מלוה, אלא שכר פעולה. 75) רשם (עיין שו"ע חו"מ סי' סז, יד, ובב"י שם). 76) השאיר השכר אצלו בתור הלוואה. 77) כל סוג מלוה שהוא (שם).

1 **ח. מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל עָנִי, אִם הָיָה שְׂכָרוֹ[78]**
2 **יָתֵר עַל פְּחָתוֹ[79], כְּגוֹן קַרְדֹּם[80] וּמַסָּר [הַגָּדוֹל] וְכַיּוֹצֵא**
3 **בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהַשְׁכִּירוֹ, וּמְנַכֶּה שְׂכָרוֹ תָּמִיד**
4 **בְּחוֹבוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה, וְאֵין צָרִיךְ רְשׁוּת**
5 **בְּעָלִים[81].**

78) שכר השימוש בו. 79) מה שהכלי נפחת מחמת השימוש. 80) את, מעדר. 81) שם פ: פב:

יום ש"ק ד' אדר ה'תש"פ

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר דין איסור נשך ותרבית ודין המלווה לחבירו ומצא הלווה יותר מכדי שהדעת טועה, ודין מלווה על המטבע, ודין שמותר להלוות נכסים של יתומים קרוב לשכר ורחוק להפסד.

6 **א. נֶשֶׁךְ וּמַרְבִּית אֶחָד הוּא[2]. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כַּסְפְּךָ לֹא**
7 **תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ, וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ; וּלְהַלָּן הוּא**
8 **אוֹמֵר: נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ.**
9 **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ[3] נֶשֶׁךְ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׁךְ, שֶׁמְּצַעֵר**
10 **אֶת חֲבֵרוֹ וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ[4]. וְלָמָּה[5] חִלְּקָן הַכָּתוּב[6]?**
11 **לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין[7].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"נשך ומרבית אחד הוא כו'"

האיסור "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך" אינו איסור נפרד על כסף, ואיסור נוסף על אוכל, אלא על כללות ההלוואה בריבית (שלא כמו האיסור "לא תוכל לאכול בשעריך גו'" שאינו על כללות הפעולה של אכילת מעשר שני חוץ לחומה אלא על דגן לחוד, מעשר תירוש לחוד, ומעשר יצהר לחוד).

ועל־פי־זה תתורץ קושיית ה'לחם משנה' "איך למד רבינו מדברים אלו (שיש איסור נשך באוכל וריבית בכסף) דנשך ומרבית אחד הוא" כי אם נשך היה איסור בכסף ומרבית איסור באוכל, היה אפשר ללמוד שהם שני לאוין שונים, אלא שעל־פי הנ"ל האיסור בשניהם אחד הוא - הלוואה בריבית.

וי"ל שזו גם הסיבה שאחרי שכתב "שנאמר את כספך... כל דבר אשר ישך כו'" הוסיף, "ולמה נקרא שמו נשך מפני שהוא נושך כו'", ורק אח"כ מסיים כללות העניין שנשך ומרבית אחד הוא "ולמה חילקן הכתוב כו'". כי אף ששני האיסורים הם בכל דבר, היה מקום לומר שהם שני לאוין שונים מצד הנשך והמרבית, ולכן הוסיף שהסיבה שנקרא שמו נשך "מפני שהוא נושך ומצער את חבירו ואוכל את בשרו" שמזה מובן שאי אפשר לנשך בלא תרבית ולתרבית בלא נשך.

(על פי לקו"ש חלק ו' ע' 184 הע' 32)

2) הוראה אחת ובעניין אחד הם כלומר, הלוואה על מנת לשלם יותר ממה שלווה, והם נמנים למצוות לא תעשה אחת, כי הנשך הוא גם מרבית והמרבית הוא גם נשך, שכן, המלווה בריבית, הן כסף הן אוכל הן כל דבר, יש בו נשך ללווה ומרבית למלווה (עיין בבא מציעא ס: ושיעור דברי רבינו כך הוא: נשך ומרבית שאסרתם תורה בכמה אזהרות, שנאמר את כספך לא תיתן לו בנשך ובמרבית וכו' וכן להלן הוא מזהיר ואומר "נשך כסף וגו'" - אחד הוא, כלומר, מצוות לא תעשה אחת היא (לחם משנה). 3) של התוספת. 4) ובשמות רבה פרשה ל"א אמרו: "לְמַה הריבית דומה? למי שנשכו נחש ולא הרגיש ולא ידע עד שנתבטבט (מבעבע מבצבץ) - כך הריבית אין אדם מרגיש בו עד שתתבטבט עליו". 5) כלומר, אם כן שהנשך והמרבית מצוות לא־תעשה אחת היא. 6) בשתי אזהרות - את כספך לא תיתן וכו', ובמרבית לא תיתן וכו', ולא כתבן כאחד: את כספך ואת אכלך לא תיתן לו בנשך. 7) להרבות באזהרות על הלוואה בריבית, כדי לחזק האיסור, אבל במניין המצוות הן כאחת, "שאין ראוי למנות (בחשבון המצוות) הלאווין והעשה (=הנכפלים בתורה - לחיזוק), אלא הדברים המוזהר מהם והמצווה בהם" (רבינו בספר המצוות בשורש התשיעי עיין שם ובלאווין רלה).

12 **ב. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָסוּר לְהַלְווֹת, כָּךְ אָסוּר לִלְווֹת בְּרִבִּית[8];**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[9],**
14 **שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַלָּוֶה. כְּלוֹמַר: לֹא תִּנָּשֵׁךְ לְאָחִיךָ[10]. וְכֵן**
15 **אָסוּר לְהִתְעַסֵּק[11] בֵּין לָוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית. וְכָל מִי**
16 **שֶׁהָיָה עָרֵב אוֹ סוֹפֵר אוֹ עֵד בֵּינֵיהֶן - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר**
17 **בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְשִׂימוּן[12] עָלָיו נֶשֶׁךְ. זוֹ**
18 **אַזְהָרָה אַף[13] לָעֵדִים וְלָעָרֵב וְלַסּוֹפֵר[14]. הָא לָמַדְתָּ,**
19 **שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית - עוֹבֵר עַל שִׁשָּׁה[15] לָאוִין: לֹא תִהְיֶה**
20 **לוֹ כְּנֹשֶׁה[16]; אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ; וּבְמַרְבִּית**
21 **לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ; אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית; לֹא**
22 **תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ; וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[17].**
23 **וְהַלָּוֶה עוֹבֵר בִּשְׁנַיִם[18]: לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ; וְלִפְנֵי עִוֵּר**
24 **לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל. עָרֵב וְעֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין**
25 **עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם לֹא תְשִׂימוּן[19] עָלָיו נֶשֶׁךְ. וְכָל מִי**
26 **שֶׁהָיָה סַרְסוּר[20] בֵּין שְׁנֵיהֶם, אוֹ שֶׁסִּיַּע אֶחָד מֵהֶן, אוֹ**
27 **הוֹרָהוּ - עוֹבֵר מִשּׁוּם לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל.**

8) "ואין זה דומה לאונאה שיעבור עושה האונאה (כלומר האונה) ולא מי שנעשית לו האונאה" (רבינו בספר המצוות לאווין רלו). 9) בבא מציעא עה: 10) כלומר, לא תינשך

הימנו, לא תגרום שאחיך ישיך (עיין בבא מציעא ע:). 11) לתת יד, כגון להיות סופר או עד או לסרסר ביניהם. 12) כל הפרשה כתובה בלשון יחיד "אם כסף תלווה", "לא תהיה לו כנושה" וכאן שינה וכתב בלשון רבים: "לא תשימון" (עיין מדרש שמות רבה פרשה לא, ו, ובמדרש הגדול משפטים כד, עמוד תקכז). 13) נוסף על המלווה והלווה. 14) (שם, ובבבא מציעא עה: - כחכמים). 15) שם. 16) שהלוואה בריבית היא דרכו של נושה, שאינו מלווה מעותיו בחינם. ובכלל לאו זה גם הנוגש העני אפילו במלווה שלא בריבית והוא יודע שאין לו מה יחזיר, כמבואר למעלה פרק א הלכה ב, שגם זה מדרך הנושים הוא (מגיד משנה). 17) שמכשיל את הלווה. 18) שם וכנוסחת הרי"ף וכן העתיק רבינו בספר המצוות לאווין רלז "לווה עובר משום לא תשיך ומשום לפני עיוור לא תיתן מכשול". ולפי הנוסחה שלפנינו מבואר, שהלווה עובר בשלושה, גם על "ולאחיך לא תשיך". 19) אבל על לפני עיוור אינם עוברים. המדובר כשהעדים אינם מהווים גורם לביצוע ההלוואה, כגון שהמלווה היה מלווה גם בלעדיהם (ראה בתוספות שם בדיבור המתחיל העדים). 20) מתווך המהווה גורם לביצוע ההלוואה אבל אינו מתעסק בשימת הריבית (עיין לחם משנה).

1 **ג. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה וְהַלְוֶה עוֹבְרִין עַל כָּל אֵלּוּ**
2 **הַלָּאוִין - אֵין לוֹקִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּתַּן לְהִשָּׁבוֹן[21].**
3 **שֶׁכָּל הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית, אִם הָיְתָה רִבִּית קְצוּצָה[22],**
4 **שֶׁהִיא אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה[23] - הֲרֵי זוֹ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין[24],**
5 **וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִן הַמַּלְוֶה[25] וּמַחֲזִירִין לַלּוֶה. וְאִם**
6 **מֵת הַמַּלְוֶה - אֵין מוֹצִיאִין מִיַּד הַבָּנִים[26].**

21) שם סב: שנאמר "וחי אחיך עימך" (בסיום הפסוק הפותח באזהרת ריבית אל תיקח מאיתו נשך) - "אהדר ליה כי היכי דניחי בהדך" (כלומר, אל תיקח. ואם לקחת - השב לו, כדי שיחיה עימך), וכל לאו שניתן להישבון אין לוקים עליו. כמבואר בפרק א מהלכות גזילה הלכה א - ובנוגע לעדים, לערב ולסופר לא ביאר רבינו אם לוקים, ברם מתוך זה שלא פירטם רבינו בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד בין הלוקים, נראה דעתו שאין לוקים. ובטעם הדבר אומר החינוך (מצוה עג): "אבל אין לוקין עליו (אף על פי שהם עוברים על הלאו במעשה, בכתיבת השטר וחתימת עדות) שאפילו המלווה אינו במלקות, שהרי ניתן להישבון ואינו בדין דהני דאתו מחמתיה (שאלו הבאים בסיבתו) יתחייבו במלקות". 22) קצובה, שקצץ התוספת בשעת הלוואה, כגון שהלווהו סלע על מנת שישלם לו חמישה דינרים. 23) להבדיל מאבק ריבית, כגון, שלא קצץ התוספת בשעת ההלוואה, שהוא אסור מדבריהם, ואינה יוצאה בדיינים (ראה רבינו להלן פרק א הלכה א, ב, ג). 24) על־פי בית דין, כלומר, בית דין נזקקים לכך להוציאה מידי המלוה. 25) בעל כורחו (שם סא:). 26) שהתורה לא הטילה עליהם חיוב השבה (בבא קמא קיב.) "לדידיה (=למלווה) קא מזהר ליה רחמנא (אל תיקח ואם לקחת - השב) - לבריה לא מזהר רחמנא".

7 **ד. הִנִּיחַ[27] לָהֶם אֲבִיהֶם מָעוֹת שֶׁל רִבִּית, אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהֵן שֶׁל רִבִּית - אֵינָן חַיָּבִים לְהַחֲזִיר.**
9 **הִנִּיחַ לָהֶם פֵּרָה וְטַלִּית שֶׁל רִבִּית וְכָל דָּבָר הַמְסֻיָּם[28]**
10 **- חַיָּבִים לְהַחֲזִיר, מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים**
11 **אֲמוּרִים? כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְלֹא הִסְפִּיק לְהַחֲזִיר עַד**
12 **שֶׁמֵּת; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין**
13 **לִכְבוֹדוֹ[29], וַאֲפִלּוּ דָּבָר הַמְסֻיָּם אֵין מַחֲזִירִין.**

27) ברייתא בבא מציעא סב. 28) דבר ששם בעליו עליו, דהיינו שיש בו סימן, וניכר לרבים שזה הוא שלקח אביהם בתור ריבית ושמו נזכר על ידי זה לקלון. 29) מפני שאין הבן מחוייב לכבד אב רשע (שם). במה דברים אמורים שאין הבן חייב בכבוד אב רשע? כשמת ולא עשה תשובה, אבל בחייו, מחוייב הבן לכבדו (רבינו פרק ו מהלכות ממרים הלכה יא). והטעם מפרש הרב"ז שם, שמא יעשה תשובה ונמצא הבן מבזה אב עושה מעשה עמך (ראה כסף משנה ולחם משנה שם).

14 **ה. הַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ[30] - אֵין מְקַבְּלִין**
15 **מֵהֶן[31], כְּדֵי לִפְתֹּחַ לָהֶן דֶּרֶךְ לִתְשׁוּבָה[32]. וְכָל הַמְקַבֵּל**
16 **מֵהֶן - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[33]. אִם הָיְתָה**
17 **גְּזֵלָה קַיֶּמֶת וְהָרִבִּית דָּבָר הַמְסֻיָּם[34] וַהֲרֵי הוּא**
18 **בְּעַצְמוֹ[35] - מְקַבְּלִין מֵהֶן[36].**

~ נקודות משיחות קודש ~

הגזלנין ומלוי בריבית שהחזירו אין מקבלין מהם כדי לפתוח להן דרך תשובה".

ידועה מחלוקת הפוסקים אם יש מחילה בריבית; דעת הגאונים שגם אם המלוה כבר גבה את הריבית אין מחילת הלוה מועילה לפטור את המלוה מלהחזירה ללוה, כי "התורה אסרה מחילה זו".

אבל דעת הרא"ש (וכך נפסקה ההלכה בשו"ע) שיש מחילה בריבית, ואמנם אינה מועילה ללקיחת ריבית מעיקרא, אבל אם כבר לקח ריבית זו וצריך להחזירה מועילה מחילת הלוה.

ומבאר הריטב"א: "שהוא כמו איסור שבלע ... והכא לשמים הוא חייב וכיון שכן לא תועיל מחילת חבירו" והיינו שכוונת הגאונים היא שאיסור לקיחת ריבית אינו בגדר דין ממון שהוא חייב לחבירו אלא שהוא ענין ואיסור שהתורה הטילה על המלוה בגדר מצוה וחיוב לשמים עד שיחזיר את ה"איסור שבלע".

ובדעת הרא"ש שמהני מחילה, צריך לומר שעם היות שהחיוב להחזיר הריבית ללוה הוא חיוב לשמים, הרי מצד מצוה זו התחייב להשיב את הממון ללוה ומשום כך מהני מחילה.

ונמצא שגם לדעת הגאונים וגם לדעת הרא"ש נחשב ממון בריבית לממונו של המלוה, ואין עליו חיוב להחזירו מצד דין ממון כשלעצמו אלא מצד החיוב שחייבה התורה.

ולכן פסק הרמב"ם שהמלוה בריבית אם בא לעשות

תשובה ולהחזיר הריבית אין מקבלין ממנו, כדי לפתוח לו דרך תשובה.

(על פי לקו"ש חי"ב ע' 118)

30) שבאו מעצמם ומביעים רצונם להחזיר. 31) אלא מוחלים להם (בבא קמא צד:). 32) להקל עליהם לחזור בתשובה ולא לנעול דלת בפניהם, כאותו מעשה (שהובא בברייתא שם): "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה, אמרה לו אשתו: ריקה (אדם ריק מבינה) אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך (שאתה צריך למוכרו, כדי להחזיר את כל הגזילות) ונמנע ולא עשה תשובה". ומסיימת הברייתא: "באותה שעה אמרו: הגזלנין ומלווי בריבית שהחזירו אין מקבלים מהם". 33) אין מעשיו נוחים וישרים בעיני החכמים (השווה רבינו בפירוש המשנה סוף שביעית, וראה תוספות יום טוב אבות פרק ג משנה י). 34) ונזכר בה לקלון. 35) בעין כמו שהיה (עיין משנה למלך ונקודות הכסף יורה דעה קסא). 36) רבינו דייק בלשונו וכתב גבי גזלנים: "אם הייתה גזילה קיימת" ומשמע אפילו דבר שאינו מסויים, ואילו בריבית כתב "דבר המסויים" אבל כשאינו מסויים אינו מחזיר. ראה משנה למלך בזה, ונימק את ההבדל: גזילה לא קנה הגזלן - בין שהוא בעין בין שאינה בעין, אבל ריבית קנה (ראה נקודות הכסף יורה דעה קסא, ז).

1 **ו. שְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ רִבִּית[37], בֵּין קְצוּצָה בֵּין שֶׁל**
2 **דִּבְרֵיהֶם - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אֶת הָרִבִּית[38].**
3 **קָדַם וְגָבָה הַכֹּל[39] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הָרִבִּית קְצוּצָה[40];**
4 **אֲבָל אֲבַק[41] רִבִּית, שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם - אֵינוֹ גּוֹבֶה[42]**
5 **מִן הַלּוֶה לַמַּלְוֶה, וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ מִן הַמַּלְוֶה**
6 **לַלּוֶה[43].**

37) "פלוני לווה מפלוני מנה בריבית כך וכך לזמן פלוני" (רש"י בבא מציעא עב.). 38) ואין קונסין את המלוה, שיפסיד את הקרן משום הריבית (שם כחכמים ולא כרבי מאיר האומר קנסינן היתרא משום איסורא ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית). 39) אף את הריבית. 40) שיוצאה בדיינין, כמבואר למעלה הלכה ג. 41) כעין ריבית ולא ריבית ממש - כאבק שהוא כעין עפר ולא עפר ממש. 42) בית דין. 43) אם קדם וגבה, שאין אבק ריבית יוצאה בדיינים, כמו שיתבאר להלן פרק ו הלכה א.

7 **ז. כָּל הַכּוֹתֵב שְׁטַר רִבִּית - הֲרֵי זֶה כְּכוֹתֵב וּמֵעִיד**
8 **עָלָיו[44] עֵדִים שֶׁכָּפַר בַּשֵּׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל[45]. וְכֵן כָּל**
9 **הַלּוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן - הֲרֵי הֵן**
10 **כְּכוֹפְרִים בַּשֵּׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָפְרוּ בִּיצִיאַת**
11 **מִצְרַיִם[46]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וְגוֹ׳,**
12 **אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם[47].**

44) על עצמו. 45) בבא מציעא עא: "תניא אמר רבי יוסי בוא וראה סמיות עיניהם של מלווי בריבית, אדם קורא לחבירו רשע - יורד עימו לחייו, והם מביאים עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוני זה (שהלווה לישראל בריבית) כפר באלוקי ישראל". 46) כלומר, בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על ברואיו להמציא לכל אחד פרנסתו בדרך הכשרה. 47) בתורת כהנים פרשת בהר פרשה ה שנינו: "על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתקבלו את מצוות ריבית, שכל המודה במצוות ריבית - מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצוות ריבית - כופר ביציאת מצרים".

13 **ח. אָסוּר לְאָדָם[48] לְהַלְווֹת[49] בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּרִבִּית[50].**
14 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד[51] וּמַתָּנָה הוּא שֶׁנּוֹתֵן לָהֶן[52]**
15 **- הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁמָּא יַרְגִּילֵם בְּדָבָר זֶה[53].**

48) בבא מציעא עה. 49) לעשות הלוואה אצל בניו, כלומר, ללוות מבניו. 50) מתוך כוונה להטעימן טעם ריבית, כלומר, הנאת ריבית, - כדי שיהיה שכרם גדול, בהימנעם מלהלוות לאחרים בריבית, לאחר שכבר טעמו הנאת ריבית כפירוש רבינו חננאל והרי"ף מובא בשיטה מקובצת. ודברי הר"ח והרי"ף לא היו לפני הלחם־משנה והמשנה־למלך והטורי־זהב, עיין עליהם). 51) נוהג בוותרנות בממונו ביחסיו עם הבנים. 52) ולא בתור ריבית. 53) בקבלת ריבית ויבואו להלוות גם לאחרים בריבית.

16 **ט. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהִלְוּוּ זֶה אֶת זֶה, וְנָתַן לוֹ[54] יָתֵר**
17 **עַל מַה שֶּׁלָּוָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ**
18 **שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא מַתָּנָה, שֶׁהֲרֵי הֵן יוֹדְעִין חֹמֶר אִסּוּר**
19 **הָרִבִּית[55].**

54) בשעת הפירעון מעצמו מבלי שהתנו על כך בשעת ההלוואה (כי אם קצץ בשעת ההלוואה הרי זה ריבית קצוצה (ראה להלן פרק ו הלכה ג). ולא התירו לתלמיד חכם אלא בכעין ריבית מאוחרת האסורה מדבריהם - מגיד משנה). 55) ואינו נותנם בתור ריבית, אבל למי שאינו תלמיד חכם, שאינו יודע חומר איסור ריבית - אסור, משום שנותן בתור ריבית (גמרא שם). ובהגהות מיימוניות כתוב: "ואף על פי כן אין נכון לתלמידי חכמים להיות רגילין בדבר, שלא ירגילו המון העם בדבר זה. והר"י מיגא"ש בתשובותיו (סימן קפ"ב) דעתו "שאין לסמוך על זה אלא היחידים הכשרים לא זולתם".

20 **י. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ[56] וּמָצָא הַלּוֶה יוֹתֵר, [אוֹ**
21 **שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ חוֹבוֹ וּמָצָא הַמַּלְוֶה יוֹתֵר[57]]: אִם בִּכְדֵי**
22 **שֶׁהַדַּעַת טוֹעָה[58] - חַיָּב לְהַחֲזִיר; וְאִם לָאו[59] - מַתָּנָה**
23 **הוּא שֶׁנָּתַן לוֹ[60], אוֹ גְּזֵלָה[61] הָיְתָה לוֹ בְּיָדוֹ[62] וְהִבְלִיעַ**
24 **לוֹ בַּחֶשְׁבּוֹן[63], אוֹ אַחֵר[64] צִוָּה לְהַבְלִיעַ לוֹ. בְּכַמָּה**
25 **הַדַּעַת טוֹעָה? בְּאֶחָד[65] וּבִשְׁנַיִם[66] אוֹ בַּחֲמִשָּׁה[67] אוֹ**
26 **בַּעֲשָׂרָה; שֶׁמָּא מָנֶה[68] חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה אוֹ עֲשָׂרָה**
27 **עֲשָׂרָה. וְכֵן אִם מָצָא יָתֵר מִנִּין הַחֲמִישִׁיּוֹת[69] אוֹ מִנִּין**
28 **הָעֲשִׂירִיּוֹת אֶחָד אֶחָד[70] - חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ; שֶׁמָּא**
29 **הָאֶחָדִים[71] שֶׁהָיָה מוֹנֶה בָּהֶן הַחֲמִישִׁיּוֹת אוֹ**
30 **הָעֲשִׂירִיּוֹת נִתְעָרְבוּ עִמָּהֶם[72].**

56) שם סג: 57) בדפוסים הראשונים (רומא, ונציא) בקטע המוסגר אינו, אך מלשון המגיד משנה כאן נראה שגרסו. וכמקור לדין זה, שגם במצא המלווה יותר בכדי שאין הדעת טועה אינו חייב להחזיר, הוא אומר שנראה שגירסת רבינו בגמרא שם הייתה "האי מאן דאוזיף פשיטי לחבריה ואשכח בהו (מצא בכסף שהחזיר לו הלווה) טופיאתא (יותר)". 58) כלומר, עלולה לטעות במניין המעות (בסמוך מבאר רבינו בכמה הדעת טועה) - ויש להניח שהמלווה, או הלווה, טעה בחשבון. 59) שמצא - בכדי שאין הדעת טועה. 60) ואף על פי שאמרנו למעלה (בהלכה ט) שתוספת סתם מותרת לתלמידי חכמים בלבד, מכל מקום כשהגיעה ליד המלווה בלי ידיעתו - אינו חייב להחזיר אפילו למי שאינו תלמיד חכם (חוות דעת יורה דעה סימן קס סעיף קטן ב). 61) כלומר, ובמקום שאין לתלות במתנה, כגון, שהלווה אדם קשה לב שאינו נותן מתנת חינם - אנו תולים שגזילה וכו' הואיל שאין להניח שטעה בחשבון (גמרא שם). 62) זה ימים רבים, ועתה חוזר בתשובה. 63) ויוצא בזה ידי מצוות השבת הגזילה כמבואר בפרק א מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח. 64) במקום שאין לתלות בגזילה, כגון, שלא היה ביניהם מעולם שום משא ומתן - תולים שאדם אחר גזל ממנו וכו' (שם בגמרא). 65) מטבע אחד - כשהוא מונה המעות בספירה יחידית היינו אחד אחד ומצא מטבע אחד יותר, תולים שטעה במניין. 66) כשהוא מונה ספירה זוגית היינו בשניים, כי אין הדעת טועה במניין יותר מפעם אחת. 67) כלומר, וכן אם מצא יתירים חמישה או עשרה יש לתלות בטעות. 68) מנהגו של מלווה או לווה זה למנות לא אחד אחד או שנים שניים, אלא בחמישיות או עשיריות (עיין לחם משנה). 69) לפי החישוב של ספירה לפי חמישיות. 70) כגון, שמצא שישה או אחד עשר. 71) דרך המונים בחמישיות או עשיריות להניח בצד מטבע אחד לכל חמישייה או עשירייה ואחר גמר המניין סופרים את המטבעות האלה וקובעים מספר החמישיות או העשיריות. 72) שם וכפירוש הרי"ף.

יא. הַמַּלְוֶה[73] אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ[74], וְכֵן הַכּוֹתֵב לְאִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ מַטְבֵּעַ יָדוּעַ, וּפֵרֵשׁ מִשְׁקָלוֹ[75], וְהוֹסִיפוּ[76] עַל מִשְׁקָלוֹ: אִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת מֵחֲמַת הַתּוֹסֶפֶת[77] - מְנַכֶּה לוֹ שִׁעוּר הַתּוֹסֶפֶת, וַאֲפִלּוּ הוֹסִיפוּ עָלָיו כָּל שֶׁהוּא; וְאִם לֹא הוּזְלוּ מֵחֲמַת הַתּוֹסֶפֶת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה[78]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[79]? בְּשֶׁהוֹסִיפוּ עָלָיו עַד חֲמִישִׁיתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מִשְׁקָלוֹ אַרְבָּעָה וְעָשׂוּהוּ חֲמִשָּׁה; אֲבָל אִם הוֹסִיפוּ לוֹ יוֹתֵר עַל חֲמִישִׁיתוֹ[80] - מְנַכֶּה לוֹ כָּל הַתּוֹסֶפֶת[81], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת. וְהוּא הַדִּין לְמַלְוֶה עַל הַמַּטְבֵּעַ וּפִחֲתוּ מִמֶּנּוּ[82].

73) בבא קמא צז: 74) התנה בפירוש - בשטר או בעל פה שיפרענו באותו מטבע, כגון דינר, זוז וכדומה. 75) בתקופתם התאימו ערכי המטבעות למספר יחידות משקלם: מטבע שמשקלו כפול ממשקל המטבע הקטן - ערכו כפול. 76) מטעם המלכות. 77) שער המטבע עלה ונמצא המלווה משתכר כשנפרע באותו מטבע עם התוספת, והרי זה ריבית. 78) בשעת הפירעון, שהרי המלווה אינו מרוויח כלום על ידי תוספת המשקל, כי אינו יכול לקנות במטבע שהוא מקבל יותר ממה שהיה יכול לקנות בשעת ההלוואה. ראה רש"י ותוספות שם. 79) שאינו מנכה. 80) שכתוצאה מהתוספת הושבחה המטבע לעניין המתכת שבו, ואם יתיכו לגוש של כסף יקבל יותר. אבל עד חמישיתו, בהתחשב עם הוצאות ההתכה, השבח מועט, ואין דרך בני אדם להקפיד על זה ונותנם בתור מתנה (עיין שיטה מקובצת שם). 81) אפילו את ההפרש של התוספת שלמטה מחמישיתו. 82) אם הוקרו הפירות מחמת הפחת מוסיף לו, למלווה, ההפרש. ואם לא הוקרו נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. במה דברים אמורים, שפחתו עד חמישיתו אבל אם פחתו יתר על כך משלים כל הפחת (רי"ף שם).

יב. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ, וְנִפְסַל[83]: אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְיֵשׁ לוֹ דֶּרֶךְ לְאוֹתָהּ מְדִינָה - נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ שֶׁהִלְוָהוּ, וְאוֹמֵר לוֹ: לֵךְ וְהוֹצִיאוֹ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי; וְאִם אֵין לוֹ דֶּרֶךְ לְשָׁם - נוֹתֵן לוֹ מִמַّטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה[84]. וְכֵן בִּכְתֻבָּה[85].

83) הוצאה מהמחזור מטעם המלכות. 84) שם צח. 85) ביארו בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה י.

יג. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים[86]: שֶׁהַלְוֶה שֶׁמָּחַל לַמַּלְוֶה בָּרִבִּית שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁעָתִיד לִקַּח, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ שֶׁמָּחַל אוֹ נָתַן מַתָּנָה - אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם[87]; שֶׁכָּל רִבִּית שֶׁבָּעוֹלָם מִחִילָה[88] הִיא, אֲבָל הַתּוֹרָה לֹא מָחֲלָה וְאָסְרָה מְחִילָה זוֹ, וּלְפִיכָךְ אֵין הַמְּחִילָה מוֹעֶלֶת בְּרִבִּית, אֲפִלּוּ בְּרִבִּית שֶׁל דִּבְרֵיהֶם. יְרֵאָה לִי, שֶׁאֵין הוֹרָאָה זוֹ נְכוֹנָה. אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁאוֹמְרִים לַמַּלְוֶה לְהַחֲזִיר לוֹ, וְיָדַע הַמַּלְוֶה[89] שֶׁדְּבַר אִסּוּר עָשָׂה וְיֵשׁ לוֹ[90] לִטֹּל מִמֶּנּוּ[91], אִם רָצָה לִמְחֹל - מוֹחֵל, כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹחֵל הַגָּזֵל. וּבְּפֵרוּשׁ אָמְרוּ חֲכָמִים[92], שֶׁהַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ - אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן. מִכְּלָל שֶׁהַמְּחִילָה מוֹעֶלֶת[93].

86) על פי בבא מציעא סא. ועיין בראש שם סימן ב. 87) להתיר נתינתו או לתיקון הלאו אם כבר גבהו. 88) הלווה מדעתו נותנו. 89) בספרים אחרים הנוסחה: הלווה - והיינו הך. 90) ללווה. 91) יכול הוא להוציא מהמלווה בבית דין. 92) בבא קמא צב: (השווה למעלה פרק ד הלכה ה). 93) לשון רבינו מורה שאינו חולק על הגאונים אלא בריבית שגבה כבר, משום שהמחילה מועילה כחשבון, אבל על ריבית העתיד לגבות דעתו מסכמת, שאין המחילה והבעת רצונו שנותנו במתנה מועילה להתיר נתינת ריבית, שכן כל נתינת ריבית מחילה היא (מגיד משנה, והשווה למעלה הלכה י).

יד. נִכְסֵי יְתוֹמִים - מֵתָּר לִתֵּן אוֹתָם[94] לְאָדָם נֶאֱמָן, שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְכָסִים טוֹבִים[95], קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד. כֵּיצַד? אוֹמְרִים לוֹ: תִּהְיֶה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶן; אִם יֵשׁ שָׁם רֶוַח - תֵּן לָהֶם חֶלְקָן מִן הָרֶוַח; וְאִם יֵשׁ שָׁם הֶפְסֵד - תַּפְסִיד אַתָּה לְבַדְּךָ. שֶׁזֶּה[96] אֲבַק רִבִּית הוּא[97], וְכָל אֲבַק רִבִּית אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, וּבְנִכְסֵי יְתוֹמִים לֹא גָּזְרוּ[98].

94) בתור עיסקא (בבא מציעא ע.). 95) היינו, קרקעות, ויהיו עידית (קרקע משובח) (רבינו פרק י"א מהלכות נחלות הלכה א) - וכפי הנראה נוסחת רבינו בגמרא שם "דמשפר ניכסיה", ולפנינו "דמשפו" ועיין רש"י שם. ושם - בהלכות נחלות - יתבארו התנאים הנוספים למינוי אפוטרופוס: "ושומע דיני התורה, ומעולם לא קיבל נידוי" - ולא פרטם רבינו כאן וסמך על מה שיתבאר בהלכות נחלות - ששם עיקר מקום ביאור הדינים הנוגעים לנכסי יתומים (לחם משנה). 96) היינו, נתינת העסק לפי תנאים אלו. 97) כמבואר להלן פרק ה הלכה ח, - ואין זה ריבית קצוצה, מאחר שאין הריווח קצוץ ובטוח, כי הרי ייתכן שיהיה שם הפסד. 98) לתקנת היתומים "שלא יכלו מעותיהם להאכילם פרוטה פרוטה" (שם, וראה רש"י שם).

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ח שבט־ד' אדר ה'תש"פ

יום ראשון כ"ח שבט ה'תש"פ

מצות עשה קז. קיג.

הַמִּצְוָה הַקּ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

הַמִּצְוָה הַקי"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִّינוּ לַעֲשׂוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶא מוּכָנֶת לְמַה שֶׁצָּרִיךְ בְּטָהֳרָה מִטֻּמְאַת מֵת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת" (במדבר יט, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּמַּסֶּכֶת הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, וְהִיא מַסֶּכֶת פָּרָה.

יום שני כ"ט שבט ה'תש"פ

מצות עשה קיג.

הַמִּצְוָה הַקי"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִّינוּ לַעֲשׂוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶא מוּכָנֶת לְמַה שֶׁצָּרִיךְ בְּטָהֳרָה מִטֻּמְאַת מֵת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת" (במדבר יט, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּמַּסֶּכֶת הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, וְהִיא מַסֶּכֶת פָּרָה.

יום שלישי ל' שבט ה'תש"פ

מצות עשה קיג.

הַמִּצְוָה הַקי"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִّינוּ לַעֲשׂוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶא מוּכָנֶת לְמַה שֶׁצָּרִיךְ בְּטָהֳרָה מִטֻּמְאַת מֵת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת" (במדבר יט, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּמַּסֶּכֶת הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, וְהִיא מַסֶּכֶת פָּרָה.

יום רביעי א' אדר ה'תש"פ

מצות עשה קח.

הַמִּצְוָה הַקּ"ח — שֶׁצִּוָּנוּ בְּדִינֵי מֵי נִדָּה (מי הזאה, שמערבים בהן את אפר הפרה האדומה ומזים על טמא מת — אדם או כלי — לטהרו), הַמְטַהֲרִים בְּאֹפֶן מְסֻיָּם וּמְטַמְּאִים בְּאֹפֶן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות פרה אדומה). דַּע, שֶׁשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר מִינֵי הַטֻּמְאוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקָּדַם מִנְיָנָם, וְהֵם: טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שְׁרָצִים וְטֻמְאַת אָכָלִים וְטֻמְאַת נִדָּה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת וְטֻמְאַת צָרַעַת אָדָם וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבֶּגֶד וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבַּיִת וְטֻמְאַת הַזָּב וְטֻמְאַת הַזָּבָה וְטֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע וְטֻמְאַת מֵת וְטֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָם — כָּל־אֶחָד מֵהֶם מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וּבְכָל־מִצְוָה מֵאֵלֶּה יֵשׁ מִקְרָאוֹת הַרְבֵּה וְדִינִים וּתְנָאִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וּבְפָרָשַׁת "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" וּבְפָרָשַׁת "זֹאת תִּהְיֶה" וּבְפָרָשַׁת "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה"; וְאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת כָּל־הַמִּקְרָאוֹת שֶׁבָּאוּ בְּטֻמְאוֹת אֵלּוּ. אֲבָל דִּינֵי כָּל־הַמִּינִים הָאֵלֶּה וְהִלְכוֹת כָּל־מִין מֵהֶם — חֲרֵי סֵדֶר טְהָרוֹת כּוֹלֵל כָּל־זֶה. מֵהֶם מִינִים שֶׁנִּתְיַחֲדוּ לָהֶם מַסֶּכְתּוֹת — מֵהֶן מַסֶּכֶת טְהָרוֹת וּמַסֶּכֶת מַכְשִׁירִין וּמַסֶּכֶת עֻקְצִים, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַסֶּכְתּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין בִּלְבַד, וּבִשְׁבִילָהּ נִתְחַבְּרוּ; אַךְ אִם נִזְדַּמֵּן בָּהֶם דִּין מִדִּינֵי שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת, חֲרֵי לֹא בָּאוּ שָׁם אֶלָּא בְּמִקְרֶה. בְּדוֹמֶה לְכָךְ כּוֹלֶלֶת מַסֶּכֶת נִדָּה כָּל־דִּינֵי מִצְוֹת טֻמְאַת נִדָּה וְזָבָה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת, וּבְמַסֶּכֶת כְּרִתוֹת יֵשׁ גַּם־כֵּן חֵלֶק מִדִּינֵי טֻמְאַת יוֹלֶדֶת. מַסֶּכֶת נְגָעִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי נִגְעֵי אָדָם וּבֶגֶד וָבַיִת; וּמַסֶּכֶת זָבִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי זָב וְזָבָה וְשִׁכְבַת זֶרַע; וּמַסֶּכֶת אֳהָלוֹת כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת; וּמַסֶּכֶת פָּרָה כּוֹלֶלֶת דִּינֵי מֵי נִדָּה לְטַמֵּא וּלְטַהֵר. אֲבָל טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שֶׁרֶץ לֹא יִחֲדוּ לָהֶן מַסֶּכְתּוֹת, אֶלָּא דִּינֵיהֶן מְפֻזָּרִים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסֵדֶר זֶה, רֻבָּם בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים וּטְהָרוֹת. וְכֵן דִּבְּרוּ עַל שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִסּוּג זֶה בְּמַסֶּכֶת עֵדֻיּוֹת. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ אָנוּ סֵדֶר זֶה כֻּלּוֹ, כְּלוֹמַר: סֵדֶר טְהָרוֹת, פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין צָרִיךְ לְעַיֵּן בְּסֵפֶר אַחֵר עִמּוֹ בְּשׁוּם דָּבָר מֵעִנְיָנֵי הַטֻּמְאָה וְהַטָּהֳרָה.

יום חמישי ב' אדר ה'תש"פ

מצות עשה קח.

הַמִּצְוָה הַק"ח —— שֶׁצִּוָּנוּ בְּדִינֵי מֵי נִדָּה (מי הזאה, שמערבים בהן את אפר הפרה האדומה ומוזים על טמא מת — אדם או כלי — לטהרו), הַמְטַהֲרִים בְּאֹפֶן מְסֻיָּם וּמְטַמְּאִים בְּאֹפֶן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות פרה אדומה). דַּע, שֶׁשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר מִינֵי הַטֻּמְאוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקָּדַם מִנְיָנָם, וְהֵם: טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שְׁרָצִים וְטֻמְאַת אֳכָלִים וְטֻמְאַת נִדָּה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת וְטֻמְאַת צָרַעַת אָדָם וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבֶּגֶד וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבַּיִת וְטֻמְאַת הַזָּב וְטֻמְאַת הַזָּבָה וְטֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע וְטֻמְאַת מֵת וְטֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָם —— כָּל־אֶחָד מֵהֶם מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וּבְכָל־מִצְוָה מֵאֵלֶּה יֵשׁ מִקְרָאוֹת הַרְבֵּה וְדִינִים וּתְנָאִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וּבְפָרָשַׁת "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" וּבְפָרָשַׁת "זֹאת תִּהְיֶה" וּבְפָרָשַׁת "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה אֲדֻמָּה"; וְאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת כָּל־הַמִּקְרָאוֹת שֶׁבָּאוּ בְּטֻמְאוֹת אֵלּוּ. אֲבָל דִּינֵי כָּל־הַמִּינִים הָאֵלֶּה וְהִלְכוֹת כָּל־מִין מֵהֶם —— הֲרֵי סֵדֶר טְהָרוֹת כּוֹלֵל כָּל־זֶה. מֵהֶם מִינִים שֶׁנִּתְיַחֲדוּ לָהֶם מַסֶּכְתּוֹת —— מֵהֶן מַסֶּכֶת טְהָרוֹת וּמַסֶּכֶת מַכְשִׁירִין וּמַסֶּכֶת עֲקָצִים, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַסֶּכְתּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין בִּלְבַד, וּבִשְׁבִילָהּ נִתְחַבְּרוּ; אַךְ אִם נִזְדַּמֵּן בָּהֶם דִּין מִדִּינֵי שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת, הֲרֵי לֹא בָּאוּ שָׁם אֶלָּא בְּמִקְרֶה. בְּדוֹמֶה לְכָךְ כּוֹלֶלֶת מַסֶּכֶת נִדָּה כָּל־דִּינֵי מִצְוֹת טֻמְאַת נִדָּה וְזָבָה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת, וּבְמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת יֵשׁ גַּם־כֵּן חֵלֶק מִדִּינֵי טֻמְאַת יוֹלֶדֶת. מַסֶּכֶת נְגָעִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי נִגְעֵי אָדָם וּבֶגֶד וָבָיִת; וּמַסֶּכֶת זָבִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי זָב וְזָבָה וְשִׁכְבַת זֶרַע; וּמַסֶּכֶת אֳהָלוֹת כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת; וּמַסֶּכֶת פָּרָה כּוֹלֶלֶת דִּינֵי מֵי נִדָּה לְטַמֵּא וּלְטַהֵר. אֲבָל טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שֶׁרֶץ לֹא יִחֲדוּ לָהֶן מַסֶּכְתּוֹת, אֶלָּא דִּינֵיהֶן מְפֻזָּרִים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסֵדֶר זֶה, רֻבָּם בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים וּטְהָרוֹת. וְכֵן דִּבְּרוּ עַל שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִסּוּג זֶה בְּמַסֶּכֶת עֲדֵיּוֹת. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ אָנוּ סֵדֶר זֶה כֻּלּוֹ, כְּלוֹמַר: סֵדֶר טְהָרוֹת, פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין צָרִיךְ לְעַיֵּן בְּסֵפֶר אַחֵר עִמּוֹ בְּשׁוּם דָּבָר מֵעִנְיָנֵי הַטֻּמְאָה וְהַטָּהֳרָה.

יום שישי ג' אדר ה'תש"פ

מצות עשה קח. קא.

הַמִּצְוָה הַק"ח נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַק"א —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת אָדָם מְצֹרָע (שנראתה לבנונית בעורו) טָמֵא [מְטַמֵּא]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי צָרַעַת אָדָם: מַה מִּמְּנָּה טָמֵא וּמַה מִּמְּנָּה טָהוֹר, מַה מִּמְּנָּה צָרִיךְ הֶסְגֵּר (שבעת ימים), וּמַה שֶּׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וּמַה שֶּׁצָּרִיךְ עִם הַהֶסְגֵּר —— גִּלּוּחַ, כְּלוֹמַר: תִּגְלַחַת (מסביב) הַנֶּתֶק (שמו של נגע כשהוא במקום שער) —— וְזוּלַת זֶה מִפְּרָטֵי דִּינָיהָ וְאֵיכוּת טֻמְאָתָהּ.

יום ש"ק ד' אדר ה'תש"פ

מצות לא תעשה שח. שז.

הַמִּצְוָה הַש"ח —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּתְלוֹשׁ סִימָנֵי צָרַעַת אוֹ לִכְוֹתָם (באש) כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה מַרְאֶה, וְהוּא אָמְרוֹ: "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת" (דברים כד, ח). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם): "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת' (דברים כד, ח) —— בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (נגעים פרק ז משנה ד): "הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה וְהַכּוֹוֶה אֶת־הַמִּחְיָה (הבשר החי שבנגע) —— עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה" וְלוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

הַמִּצְוָה הַש"ז —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּגַלֵּחַ שְׂעַר הַנֶּתֶק (נגע בשער), וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ" (ויקרא יג, לג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת תזריע): "מִנַּיִן לְתוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה מִתּוֹךְ שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ".

המשך מעמוד קצד

שאין לברך על בשמים של עבודה זרה, **ואם רוֹב** אנשי הכרך הם ישְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ. רבי יוֹסי אוֹמֵר, **אֲפִילוּ רוֹב** אנשי הכרך הם ישְׂרָאֵל, נַמִּי [–גם] **אֵינוֹ** מְבָרֵךְ, **מִפְּנֵי** שֶׁבְּנוֹת ישְׂרָאֵל מְקַטְּרוֹת לַכְּשָׁפִים – מעלות עשן של בשמים בבית כדי לפייס את השדים שלא יזיקו לחולה, ועל ריח זה אין מברכים כיון שאינו נעשה להנאת הריח. שואלת הגמרא על רבי יוסי: **אִטּוּ** כּוּלְהוּ לִכְשָׁפִים מְקַטְּרָן – וכי כולם מקטרים לכשפים, והלא בוודאי רק מיעוט עושות כן. מתרצת הגמרא: **הָוָה לֵיהּ מִיעוּטָא לִכְשָׁפִים** – יש מיעוט הנעשה לכשפים, **וּמִיעוּטָא נַמִּי לְגַמֵּר אֶת הַכֵּלִים** – ובנוסף לכך יש מיעוט הנעשה כדי לתת ריח טוב בבגדים **אִשְׁתְּכַח** – נמצא, שיש בכרך **רוּבָא דְּלָאו לְרֵיחָא עָבִיד** – רוב בשמים שאינו נעשה להנאת הריח אלא לדברים אחרים, **וְכָל רוּבָא דְּלָאו לְרֵיחָא עָבִיד** – ומכיון שיש רוב בשמים שאינם נעשים להנאת ריח, **לֹא מְבָרֵךְ** עליו, שכן אנו תולים שהוא מן הרוב בשמים שבעיר שאין מברכים עליו.

אָמַר רבי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמְהַלֵּךְ בְּעָרֵבֵי שַׁבָּתוֹת בָּעִיר טְבֶרְיָא וכן ההולך **בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת בָּעִיר צִפּוֹרִי, וְהֵרִיחַ רֵיחַ** ואינו יכול לברר לשם מה נעשה הריח, **אֵינוֹ מְבָרֵךְ** עליו ברכת הריח, **מִפְּנֵי שֶׁחֶזְקָתוֹ** אֵינוֹ **עָשׂוּי אֶלָּא לְגַמֵּר בּוֹ אֶת הַכֵּלִים**. כלומר מן הסתם נעשה כדי לתת ריח טוב בבגדים ולא כדי ליהנות בריחו, שכן בזמנים אלו היה מנהגם לגמר את הכלים.

תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, **הָיָה מְהַלֵּךְ** בְּשׁוּק שֶׁל (עכו"ם) [**עֲבוֹדָה זָרָה**], והריח ריח בשמים של עבודה זרה, **וּנִתְרַצָּה לְהָרֵיחַ**, כלומר הריח בכוונה, **הֲרֵי זֶה חוֹטֵא**. שאף על פי שאין בריח ממש מכל מקום יש בו איסור הנאה.

ירמיה פרק־לא ד־יג

ד עֹוד תִּטְּעִי כְרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרֹון נָטְעוּ נֹטְעִים וְחִלֵּלוּ: ה כִּי יֶשׁ־יֹום קָרְאוּ נֹצְרִים בְּהַר אֶפְרָיִם קֻומוּ
וְנַעֲלֶה צִיֹּון אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: ו כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה רָנּו לְיַעֲקֹב שִׂמְחָה וְצַהֲלוּ בְּרֹאש הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ
הַלְלוּ וְאִמְרוּ הוֹשַׁע יְהוָה אֶת־עַמְּךָ אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל: ז הִנְנִי מֵבִיא אֹותָם מֵאֶרֶץ צָפֹון וְקִבַּצְתִּים
מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ בָּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ הָרָה וִילֶדֶת יַחְדָּו קָהָל גָּדֹול יָשֻׁובוּ הֵנָּה: ח בִּבְכִי יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אֹובִילֵם
אֹולִיכֵם אֶל־נַחֲלֵי מַיִם בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָּהּ כִּי־הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי הוּא: ט שִׁמְעוּ
דְבַר־יְהוָה גוֹיִם וְהַגִּידוּ בָאִיִּים מִמֶּרְחָק וְאִמְרוּ מְזָרֵה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ וּשְׁמָרֹו כְּרֹעֶה עֶדְרֹו: י כִּי־פָדָה
יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלֹו מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ: יא וּבָאוּ וְרִנְּנוּ בִּמְרֹום־צִיֹּון וְנָהֲרוּ אֶל־טּוּב יְהוָה עַל־דָּגָן וְעַל־תִּירֹש
וְעַל־יִצְהָר וְעַל־בְּנֵי־צֹאן וּבָקָר וְהָיְתָה נַפְשָׁם כְּגַן רָוֶה וְלֹא־יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה עֹוד: יב אָז תִּשְׂמַח בְּתּולָה
בְּמָחֹול וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשֹון וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגֹונָם: יג וְרִוֵּיתִי נֶפֶשׁ הַכֹּהֲנִים
דֶּשֶׁן וְעַמִּי אֶת־טּוּבִי יִשְׂבָּעוּ נְאֻם־יְהוָה:

רש"י

(ד) וחללו. בשנה הרביעית יחללו את פרים לפדותו בכסף: (ה) נוצרים. צופים בראשי מגדלים גבוהים להכריז קול נשמע למרחוק. ל"א נוצרים כמו נוצר חסד לאלפים (שמות ל"ד) לשון שמירה כלומר יש יום שיקראו אותם ששמרו התורה ויאמרו קומו וכת"י ארי אית אריכות יומיא וסגי טובא דעתיד למיתי לצדיקיא דנטרו אורייתי מלקדמין: (ו) וצהלו בראש הגוים. במגדלות גבוהים כדי שישמעו למרחוק: (ז) בם עור ופסח. אפילו הנכשלים שבהם לא אמאס: (ח) בבכי יבאו. על ידי תפלה ותשובה: (ט) מזרה. ספריינ"ש בלע"ז: (יא) ונהרו. יאספו כמו נהר: (יג) דשן. שמן:

מצודת דוד

(ד) בהרי שמרון. עם כי עתה המה שוממין: נטעו. עבר במקום עתיד ור"ל הנוטעים ינטעו הכרמים והם יחללוה בשנה הד' כמ"ש ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הלולים לה' (ויקרא יט) שצריך להביא הפירות לירושלים ולאוכלן שם או לפדותן ולחללן על כסף ויוציא הכסף בירושלים ואמר שהנוטעים יחללום ולא יקחם האויב כמאז ומגודל הרבוי לא יוכלו להביאם לירושלים ויחללום על כסף: (ה) כי יש יום. הנה יום מוכן אשר הצופים העומדים בהרים יקראו בקול קומו ונעלה אל ציון אל ה' כי באה הגאולה וחזרה השכינה למקומה לציון: (ו) רנו ליעקב שמחה. הוא היפוך, ה' אמר ליעקב רנו בקול שמחה: וצהלו. השמיעו קול גדול: בראש הגוים. רצה לומר במקומות הגבוהות שבארצות הגוים להיות הקול נשמע למרחוק: השמיעו הללו וכו'. השמיעו קול והללו את ה' ואמרו אתה ה' הנה הושעת את עמך וכו': (ז) הנני מביא. כי הנני מביא אותם מארץ צפון הם שגלו לבבל: מירכתי ארץ. הם בני עשרת השבטים שגלו למרחוק לקצות הארץ: בם. בהבאים יהיה עור ופסח וכו' ר"ל כולם ישובו איש לא נעדר: קהל גדול. קיבוץ גדול: (ח) בבכי יבואו. ר"ל ע"י תשובה ותפלה אגאלם: אל נחלי מים. אצל נחלי מים למען ימצאו לרוות הצמאון: בדרך ישר. בדרך שוה מבלי עקמימות למען לא יכשלו בם: לאב. לחשוש בתקנתם כאב החושש בתקנת בנו: בכורי הוא. חביב עלי כבן בכור לאביו: (ט) והגידו. מה שתשמעו הגידו באיים הרחוקים: ואמרו. כה תאמרו הנה ישראל המפוזר באומות המקום יקבץ אותו וישמרו כרועה השומר עדרו: (י) כי פדה. מן הגולה: ממנו. מישראל המסור בידו: (יא) במרום ציון. בהר ציון שהוא רם ונשא: ונהרו. ימשכו לבוא אל טוב ה' ר"ל לקבל טובה מרובה וחוזר ומפרש על דגן וכו': כגן רוה. יהיו שביעים בטובה כגן הירק השביעה בכל עת כי הדרך להשקותה ברגל: ולא יוסיפו לדאבה עוד. לא יוסיפו להיות בעצבון ודאגה כמאז: (יב) ובחורים וזקנים יחדיו. לרוב השמחה יהיו הזקנים נמשכים אחר הבחורים לעשות כמעשיהם לשמוח במחול: והפכתי. האבל שהיה להם מאז, אהפוך לששון ובזה יהיו מנוחמים על האבל שמאז: ושמחתים מיגונם. ר"ל ערך השמחה יהיה יותר מערך היגון שהיה להם מאז: (יג) ורויתי. לפי שבעת החורבן היה נעדר מהכהנים מיתר אשי ה' לכן אמר הנה אז אשביע נפש הכהנים דשן כי יאכלו בשר הקדשים: את טובי. את הטוב הבא להם מאתי:

מצודת ציון

(ד) וחללו. ענין פדיון כמו נטע כרם ולא חללו (דברים כ): (ה) נוצרים. ענין שמירה ועל הצופים יאמר שדרכם לעמוד במקום גבוה לראות מי ומי הבאים לשמור את העיר מן הנזק: (ו) וצהלו. ענין השמעת קול גרול כמו פצחי רנה וצהלי (ישעיה נד): (ז) מירכתי. מסוף: ופסח. חגר: (ח) אובילם. ענין הבאה כמו יובל שי (שם יח): אל נחלי מים. על נחלי מים: (ט) מזרה. ענין פזור כמו וזריתים לכל רוח (לקמן מט): (יא) ונהרו. ימשכו כנהר וכן ונהרו אליו כל הגוים (ישעיה ב): תירוש. כן יקרא ענבי היין: יצהר. הוא השמן: רוה. שבעה כמו הרוה את הארץ (שם נה). לדאבה. ענין עצבון ודאגה כמו ודאבון נפש (דברים כח): (יב) במחול. ריקוד של שמחה: (יג) ורויתי. ענין שביעה: דשן. ענין שומן:

אסתר פרק־ח א־יז

א בַּיּוֹם הַהוּא נָתַן הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֶת־בֵּית הָמָן צֹרֵר (היהודיים) הַיְּהוּדִים וּמָרְדְּכַי
בָּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי־הִגִּידָה אֶסְתֵּר מָה הוּא־לָהּ: ב וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ אֲשֶׁר הֶעֱבִיר מֵהָמָן וַיִּתְּנָהּ
לְמָרְדְּכָי וַתָּשֶׂם אֶסְתֵּר אֶת־מָרְדְּכַי עַל־בֵּית הָמָן: (ס) ג וַתּוֹסֶף אֶסְתֵּר וַתְּדַבֵּר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתִּפֹּל לִפְנֵי
רַגְלָיו וַתֵּבְךְּ וַתִּתְחַנֶּן־לוֹ לְהַעֲבִיר אֶת־רָעַת הָמָן הָאֲגָגִי וְאֵת מַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים: ד וַיּוֹשֶׁט
הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֶת שַׁרְבִיט הַזָּהָב וַתָּקָם אֶסְתֵּר וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: ה וַתֹּאמֶר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב
וְאִם־מָצָאתִי חֵן לְפָנָיו וְכָשֵׁר הַדָּבָר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְטוֹבָה אֲנִי בְּעֵינָיו יִכָּתֵב לְהָשִׁיב אֶת־הַסְּפָרִים מַחֲשֶׁבֶת
הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי אֲשֶׁר כָּתַב לְאַבֵּד אֶת־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ: ו כִּי אֵיכָכָה אוּכַל
וְרָאִיתִי בָּרָעָה אֲשֶׁר־יִמְצָא אֶת־עַמִּי וְאֵיכָכָה אוּכַל וְרָאִיתִי בְּאֹבְדַן מוֹלַדְתִּי: (ס) ז וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּלְמָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי הִנֵּה בֵית־הָמָן נָתַתִּי לְאֶסְתֵּר וְאֹתוֹ תָלוּ עַל־הָעֵץ עָל
אֲשֶׁר־שָׁלַח יָדוֹ (ביהודיים) בַּיְּהוּדִים: ח וְאַתֶּם כִּתְבוּ עַל־הַיְּהוּדִים כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְחִתְמוּ
בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ כִּי־כְתָב אֲשֶׁר־נִכְתָּב בְּשֵׁם־הַמֶּלֶךְ וְנַחְתּוֹם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ אֵין לְהָשִׁיב: ט וַיִּקְרְאוּ
סֹפְרֵי־הַמֶּלֶךְ בָּעֵת־הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא־חֹדֶשׁ סִיוָן בִּשְׁלוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה
מָרְדְּכַי אֶל־הַיְּהוּדִים וְאֶל הָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים וְהַפַּחוֹת וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת אֲשֶׁר | מֵהֹדּוּ וְעַד־כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים
וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְעַם וָעָם כִּלְשֹׁנוֹ וְאֶל־הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם: י וַיִּכְתֹּב בְּשֵׁם
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וַיַּחְתֹּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים בַּסּוּסִים רֹכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחַשְׁתְּרָנִים
בְּנֵי הָרַמָּכִים: יא אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ לַיְּהוּדִים | אֲשֶׁר בְּכָל־עִיר־וָעִיר לְהִקָּהֵל וְלַעֲמֹד עַל־נַפְשָׁם לְהַשְׁמִיד
וְלַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־חֵיל עַם וּמְדִינָה הַצָּרִים אֹתָם טַף וְנָשִׁים וּשְׁלָלָם לָבוֹז: יב בְּיוֹם אֶחָד בְּכָל־מְדִינוֹת
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר: יג פַּתְשֶׁגֶן הַכְּתָב לְהִנָּתֵן דָּת
בְּכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה גָּלוּי לְכָל־הָעַמִּים וְלִהְיוֹת (היהודיים) הַיְּהוּדִים (עתודים) עֲתִידִים לַיּוֹם הַזֶּה לְהִנָּקֵם
מֵאֹיְבֵיהֶם: יד הָרָצִים רֹכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחַשְׁתְּרָנִים יָצְאוּ מְבֹהָלִים וּדְחוּפִים בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְהַדָּת נִתְּנָה
בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה: (ס) טו וּמָרְדְּכַי יָצָא | מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וָחוּר וַעֲטֶרֶת זָהָב גְּדוֹלָה
וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוּשָׁן צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה: טז לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר:
יז וּבְכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל־עִיר וָעִיר מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ שִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן לַיְּהוּדִים
מִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וְרַבִּים מֵעַמֵּי הָאָרֶץ מִתְיַהֲדִים כִּי־נָפַל פַּחַד־הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם:

רש"י

(א) מה הוא לה. איך הוא קרוב לה: (ג) להעביר את רעת המן. שלא תתקיים עצתו הרעה: (ז) הנה בית המן וגו'. ומעתה הכל רואים שאני חפץ בכם וכל מה שתאמרו יאמינו הכל שמאתי הוא לפיכך אין צריכין אתם להשיבם אלא כתבו ספרים אחרים כטוב בעיניכם: (ח) אין להשיב. אין נאה להשיבו ולעשות כתב המלך בזיוף: (ט) ככתבה. באותיות שלה: כלשנו. הוא הדיבור: (י) ביד הרצים. רוכבי סוסים שצוה להם לרוץ: האחשתרנים. מין גמלים הממהרים לרוץ: (יא) ושללם לבוז. כאשר נכתב בראשונות והם בבזה לא שלחו את ידם שהראו לכל שלא נעשה לשם ממון: (יג) פתשגן. אגרת מפורש: (יד) מבהלים. ממהרים אותם לעשות מהרה לפי שלא היה להם פנאי שהיה להם להקדים רצים הראשונים להעבירם: (טו) ותכריך בוץ. מעטה בוץ טלית העשוי להתעטף: (יז) מתיהדים. מתגיירים:

ג **הַמַּפְשִׁיט בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה, בַּטְּהוֹרָה וּבַטְּמֵאָה, בַּדַּקָּה וּבַגַּסָּה, לְשָׁטִיחַ — כְּדֵי אֲחִיזָה; וּלְחֵמֶת — עַד שֶׁיְּפַשִּׁיט אֶת הָחֶזֶה; הַמַּרְגִּיל — כֻּלּוֹ חִבּוּר לַטֻּמְאָה; לִטְמֹא וּלְטַמֵּא. עוֹר שֶׁעַל הַצַּוָּאר — רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: אֵינוֹ חִבּוּר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: חִבּוּר, עַד שֶׁיְּפַשִּׁיט אֶת כֻּלּוֹ.**

ד **עוֹר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר, הַנּוֹגֵעַ בְּצִיב הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וּבְשַׁעֲרָה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ — טָמֵא. הָיוּ עָלָיו כִּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים — מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וְלֹא בְּמַגָּע; דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בְּמַגָּע, וְלֹא בְּמַשָּׂא. וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא, בִּשְׁנֵי**

פירוש ברטנורא

ג **בטהורה ובטמאה.** בין שהיא טהורה שחוטה והמפשיט טמא, בין שהיא נבילה טמאה והמפשיט טהור, אם מפשיטו לעשות מן העור שטיח דהיינו מצע להציע על גבי המטה או על גבי שלחן, כגון שקורע וחותך העור כולו לארכו מראש הבהמה ועד זנבה, ומתחיל להפשיט העור, הוי חבור יד להוציא טומאה מן הנבילה אם נוגע אדם טהור בעור, ולהכנים טומאה לבשר אם טהורה היא: **עד כדי אחיזה.** שהן שני טפחים. וטפי מהכי לא הוי יד להכנים ולהוציא טומאה, ואם הבשר טהור ונגעה טומאה ביותר משני טפחים אלו לא נטמא הבשר, ואם הבשר נבילה ונגע טהור ביותר משני טפחים הללו לא נטמא הטהור: **ולחמת.** אם לא חתך העור מתחלה לארכו אלא מפשיטו כפול לצורך חמת, מתחיל מצואר והופכו כלפי זנבה: **עד שיפשיט את החזה.** הוי חבור. והנוגע בעור כנוגע בבשר בין ליטמא בין לטמא. מפני שהחזה קשה להפשיט מכל האברים: **המרגיל.** שמתחיל מרגלי הבהמה להפשיט ומפשיטו כפול לצורך חמת: **כולו חבור.** מפני שהחזה לסוף הפשטו הוא לפיכך כולו חבור עד החזה, והנוגע בעור המופשט כנוגע בבשר בין ליטמא בין לטמא: **עור שעל הצואר.** מעצמו נפשט, לפיכך אינו חבור לעשות המופשט הראשון חבור כדרך שהחזה עושה: **וחכמים אומרים וכו'.** והלכה כחכמים:

ד **עור שיש עליו כזית בשר.** במקום אחד: **הנוגע בציב היוצא ממנו.** רצועה ותלתול היוצא מאותו בשר ותלוי ודבוק במקצת. ובאותו ציב ליכא כזית אבל מעורה הוא לכזית: **ובשערה.** שבעור כנגד אותו בשר: **טמא.** דשערה הוי שומר: **מטמא במשא.** שהרי נשא כזית נבילה: **ולא במגע.** דאי אפשר ליגע ביחד, ושתי נגיעות אינן מצטרפות: **לא במגע ולא במשא.** כדמפרש טעמא בסיפא שהעור מבטלו: **ומודה ר"ע.** דאע"ג דלא הוי כזית מעורה במקום

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ג

כפי שלמדנו בשתי המשניות הקודמות אין עורה של הבהמה מטמא כבשרה, דהיינו שהעור שהופשט מנבלת הבהמה אינו מטמא, והוא הדין לחיה. ברם, כל זמן שהעור מחובר בבשר הבהמה או החיה, הנוגע בעור כנוגע בבשר, ואם יש בבשר כדי לטמא טומאת נבלות הרי הוא נטמא. משנתנו באה ללמד בעור שהופשט מקצתו מן הבהמה או מן החיה, מהו שיעורו של העור המופשט שלא יהא נחשב כמחובר לבשר, דהיינו שהנוגע בו לא יהא כנוגע בבשר.

הַמַּפְשִׁיט – את העור, **בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה** – בין בבהמה ובין בחיה, **בַּטְּהוֹרָה וּבַטְּמֵאָה** – בין שהיא טהורה שחוטה, והמפשיט טמא, בין שהיא טמאה, דהיינו נבילה, והמפשיט טהור **(רש"י; ברטנורא).** ויש מפרשים: בטהורה ובטמאה – בין בבהמה או חיה טהורה, כגון פרה או צבי, ובין בבהמה או חיה טמאה, כגון חמור או ערוד **(עיין רמב"ם הל' אבות הטומאות א, י).** **בַּדַּקָּה וּבַגַּסָּה** – בין בבהמה דקה ובין בבהמה גסה, **לְשָׁטִיחַ** – אם מפשיטו לעשות מן העור שטיח, דהיינו מצע לישב עליו או להציעו על המטה או על השולחן, שבכגון זה קורע וחותך את העור לאורך גופה של הבהמה, מראשה ועד זנבה, ואחר כך מפשיט את הבהמה משני הצדדים, **כְּדֵי אֲחִיזָה** – כלומר עד שהפשיט כדי אחיזה, שהוא שיעור שני טפחים, נחשב העור המופשט כמחובר לבשר ("יד לבשר"). והנוגע בו כנוגע בבשר; אבל משהפשיט יותר מכדי אחיזה, דהיינו יותר משני טפחים, אין העור המופשט נחשב כמחובר לבשר, ואם הבהמה נבילה אין העור המופשט מטמא את הנוגע בו; ואם הבהמה טהורה שחוטה ונטמא העור המופשט, אינו מטמא את הבהמה **(רש"י; ברטנורא).** ויש מפרשים: כדי אחיזה – שמשהפשיט את העור כדי אחיזה, שהוא שני טפחים, אין העור המופשט נחשב עוד כמחובר לבשר בהבהמה; ורק עד שלא הפשיטו כדי אחיזה, דהיינו בפחות משני טפחים, נחשב עדיין העור המופשט כמחובר לבשר **(הרב רבנו יעקב מאורלינ"ש לפי התוספות דיבור המתחיל "טהור"— חולין קכג, א; רמב"ם; המאירי).** **וּלְחֵמֶת** – והמפשיט את העור כדי לעשות ממנו חמת (נאד), שבכגון זה אינו חותך את העור לאורך גופה של הבהמה אלא חותך עיגול בעור בצד הצואר ומפשיט והולך משם כלפי הזנב ונמצא העור שלם וצורתו כמין חמת, **עַד שֶׁיְּפַשִּׁיט אֶת הָחֶזֶה** – הרי העור נחשב כמחובר לבשר עד שיפשיט את כל החזה, והנוגע בעור המופשט כנוגע בבשר, לפי שקשה בדרך זו להפשיט את החזה, ואינו נקרא הפשט עד שמפשיטו; אבל משהפשיטו, אין העור המופשט נחשב עוד כמחובר לבשר. **הַמַּרְגִּיל** – המפשיט את העור לחמת אלא שאינו מתחיל מן הצואר אלא מהרגלים, ומפשיט והולך משם כלפי הראש, **כֻּלּוֹ חִבּוּר לַטֻּמְאָה** – העור כולו חשוב חיבור לבשר, והנוגע בו כנוגע בבשר, עד שיפשיט את כולו מעל הבשר, לפי שהחזה הוא בסוף הפשטו; **לִטְמֹא וּלְטַמֵּא** – כל השיעורים הללו הם בין להיטמא, שאם הבהמה שהפשיטה היתה טהורה שחוטה, ונגעה טומאה בעור המופשט, כל זמן שהוא חשוב חיבור לבשר, אף בשר הבהמה ניטמא, ובין לטמא, שאם הפשיט נבילה, העור המופשט, שהוא חיבור לבשר, מטמא את הנוגע בו כאילו נגע בבשר הנבילה. **עוֹר שֶׁעַל הַצַּוָּאר** – לפי רש"י ושאר מפרשי המשנה הרי זה המשך לענין ששנינו לעיל: "המרגיל כולו חיבור", ובאה המשנה להשמיענו שאם הפשיט את העור לחמת, והתחיל מהרגלים, וכבר הפשיט גם את החזה, אלא שנשאר עדיין העור שעל הצואר שלא הפשיטו, נחלקו בזה רבי יוחנן בן נורי וחכמים, **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: אֵינוֹ חִבּוּר** – שמה ששנינו לעיל "המרגיל כולו חיבור", אינו אלא עד הצואר, אבל משהפשיט עד הצואר, אף על פי שעור הצואר לא הופשט עדיין, אין העור המופשט חשוב חיבור לבשר, לפי שעור הצואר מעצמו נפשט. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: חִבּוּר, עַד שֶׁיְּפַשִּׁיט אֶת כֻּלּוֹ** – מה ששנינו "כולו חיבור" דווקא הוא, עד שלא הופשט העור כולו, ואף עור הצואר, העור המופשט עדיין חשוב חיבור לבשר **(עיין במהרש"א ובמהר"ם על דברי רש"י חולין קכג, א— שתמהים הם על פירושו,** שכן מתוך הגמרא מוכח שמחלוקת רבי יוחנן בן נורי וחכמים הוא בעור הצואר עצמו ולא בדין "המרגיל", שכן אמרו בגמרא: "בשומר העשוי להינתק מאליו קמיפלגי"). והלכה כחכמים.

באור משנה ד

עוֹר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר – של נבילה במקום אחד, **הַנּוֹגֵעַ בְּצִיב הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ** – ויש גורסים: בסיב, והוא חוט של בשר היוצא מאותו כזית בשר הדבוק לעור, אף על פי שאין בציב עצמו כזית, **וּבְשַׁעֲרָה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ** – או הנוגע בשער שבעור כנגד אותו כזית בשר מאחוריו, **טָמֵא** – שהציב הוא כבשר, והשער הוא שומר לבשר, והנוגע בשומר דינו כנוגע בבשר. **הָיוּ עָלָיו** – על העור, **כִּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים** – של בשר נבילה, שהיו נפרדים זה מזה, **מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא** – הנושא אותם נטמא, שהרי נשא כזית נבילה, **וְלֹא בְּמַגָּע** – הנוגע בהם אינו טמא, לפי שאי אפשר ליגע כזית ביחד, ושתי נגיעות אינן מצטרפות **(רש"י), דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – הסובר, שאף

חֲצָאֵי זֵיתִים שֶׁתְּחָבָן בְּקִיסָם וְהֶסִיטָן — שֶׁהוּא טָמֵא. וּמִפְּנֵי מָה רַבִּי עֲקִיבָא מְטַהֵר בָּעוֹר? מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹר מְבַטֵּלָן.
ה קוּלִית הַמֵּת, וְקוּלִית הַמֻּקְדָּשִׁים, הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן, בֵּין סְתוּמִים בֵּין נְקוּבִים — טָמֵא. קוּלִית נְבֵלָה, וְקוּלִית הַשֶּׁרֶץ, הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן סְתוּמִים — טָהוֹר; נְקוּבִים כָּל שֶׁהוּא — מְטַמְּאִין בְּמַגָּע. מִנַּיִן שֶׁאַף בְּמַשָּׂא? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יא, לט-מ): "הַנֹּגֵעַ... וְהַנֹּשֵׂא", אֶת שֶׁבָּא לִכְלָל מַגָּע — בָּא לִכְלָל מַשָּׂא; לֹא בָּא לִכְלָל מַגָּע — לֹא בָּא לִכְלָל מַשָּׂא.
ו בֵּיצַת הַשֶּׁרֶץ הַמְרֻקֶּמֶת — טְהוֹרָה; נִקְּבָה כָּל שֶׁהוּא — טְמֵאָה. עַכְבָּר שֶׁחֶצְיוֹ בָּשָׂר וְחֶצְיוֹ אֲדָמָה, הַנּוֹגֵעַ בַּבָּשָׂר — טָמֵא; בָּאֲדָמָה — טָהוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַנּוֹגֵעַ בָּאֲדָמָה שֶׁכְּנֶגֶד הַבָּשָׂר — טָמֵא.

פירוש ברטנורא

אחד, בכהאי גוונא כגון שתחב שני חצאי זיתים בקיסם, כלומר עץ דק, והסיטן, שהוא טמא. והלכה כר"ע:
ה קוּלִית. כל עצם שיש בו מוח קרוי קולית. וקולית המת הנוגע בה בין סתומה בין נקובה טמא, דהא עצם כשעורה במת מטמא במגע ובמשא, כדכתיב (במדבר י"ט) או בעצם אדם: **וקוּלִית הַמֻּקְדָּשִׁים.** שהפיגול והנותר מטמאין הידים. דגזרו בהו רבנן משום חשדי כהונה ועצלי כהונה, וגזרו אף בעצמות ששמשו את הנותר: **קוּלִית נְבֵלָה.** נבילה אין עצמותיה מטמאין, דכתיב בנבלתה, ולא בעצמות. וכן שרץ. הלכך סתומים טהורים אף מלטמא במשא, וכל שכן במגע דאי אפשר לו ליגע במוח שבפנים. ואף על גב דשומר מכנים ומוציא טומאה, הני מילי בדבר שאפשר ליגע בטומאה עצמה ואפילו לא נגע בה אלא בשומר, טמא, אבל היכא דאי אפשר ליגע בטומאה עצמה אין שומר ממטמא: **נְקוּבִים כָּל שֶׁהוּא.** אפילו כחוט השערה שאפשר להכניס בו חוט השערה של ראשו או זקנו והרי הוא מיטמא בכך: **מִנַּיִן שֶׁאַף בְּמַשָּׂא.** אקולית דנבלה קאי, דשרץ אינו מטמא במשא:
ו בֵּיצַת הַשֶּׁרֶץ. יש משמונה שרצים שמטילים ביצים, כגון הצב והלטאה והחומט: **הַמְרֻקֶּמֶת.** שנוצר בה אפרוח: **טְהוֹרָה.** לפי שאי אפשר ליגע באפרוח שבפנים: **נִקְּבָה כָּל שֶׁהוּא טְמֵאָה.** ואע"פ שלא נגע. שהשומר מכנים ומוציא טומאה בדבר שאפשר ליגע: **עַכְבָּר שֶׁחֶצְיוֹ בָּשָׂר.** יש מין עכבר שאינו פרה ורבה אלא מעצמו נוצר מן האדמה, כאשפה המשרצת תולעים. ואם עדיין לא נשלמה בריאת העכבר אלא מצדו אחד הימני או השמאלי. הנוגע בבשר, טמא. באדמה שכנגדו, טהור: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כו'.** ואין הלכה כרבי יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

על פי שאינו מטמא במגע מטמא במשא. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בְּמַגָּע, וְלֹא בְּמַשָּׂא** – כמבואר הטעם להלן. **וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא, בִּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים** – של בשר נבילה, **שֶׁתְּחָבָן בְּקִיסָם וְהֶסִיטָן** – ונענע אותם, וזה חשוב כמשא, **שֶׁהוּא טָמֵא** – לפי שנשא את שני חצאי הזיתים כאחד, והרי זה כאילו נשא כזית שלם (ואם לא היו תחובים בקיסם ונגע בהם, דעות שונות הן בדבר דעתו של רבי עקיבא – עיין "תוספות יום טוב"). **וּמִפְּנֵי מָה רַבִּי עֲקִיבָא מְטַהֵר בָּעוֹר** – בין במגע ובין במשא, כפי ששנינו לעיל? **מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹר מְבַטֵּלָן** – שכל אחד משני חצאי הזיתים בטל לגבי העור ואין כאן שיעור בשר לטומאה.

יום שני

באור משנה ה

אגב דיני העור המחובר לבשר באה משנתנו ללמד בענין עצמות המת ונבילה ושרץ, שדומים דיניהם לדיני העור.

קוּלִית הַמֵּת – "קולית" היינו כל עצם שיש בו מוח, ובייחוד נקרא כך עצם הירך, **וְקוּלִית הַמֻּקְדָּשִׁים** – של קרבנות שנעשו פיגול או נותר, ומטמאים הם את הידים, משום גזירת חכמים, כדי שהכהנים יהיו זהירים שלא לפגל את הקרבנות בכוונה להפסיד את בעליהם, ושלא להותיר מהקרבנות מחמת עצלות, **הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן** – בקולית המת או בקולית המוקדשים, **בֵּין סְתוּמִים** – בין שהעצמות סתומים ואי אפשר לנגוע במוח שבהם, **בֵּין נְקוּבִים** – שיש בהם נקב ואפשר לנגוע גם במוח, **טָמֵא** – הנוגע בקולית המת טמא, שהרי עצם כשעורה מן המת אפילו בלי מוח מטמא במגע ובמשא; וכן הנוגע בקולית המוקדשים שנפסלו טמא מכל מקום, מטעם שהבאנו לעיל. **קוּלִית נְבֵלָה, וְקוּלִית הַשֶּׁרֶץ, הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן סְתוּמִים** – כשהם סתומים ואי אפשר לנגוע במוח שבהם, **טָהוֹר** – שעצמותיהם של נבילה ושרץ אינם מטמאים, שבנבילה כתוב (ויקרא יא, לט): "הנוגע בנבלתה יטמא", ודרשו: "בנבלתה" ולא בעצמות, וכן בשרץ כתוב (שם שם, לו): "ונוגע בנבלתם יטמא", ודרשו: "בנבלתם" ולא בעצמות; **נְקוּבִים כָּל שֶׁהוּא** – אבל אם היו נקובים אפילו כחוט השערה, שאפשר להכניס בו שערה של ראשו או זקנו ולנגוע במוח, והרי הוא נטמא בכך, **מְטַמְּאִין בְּמַגָּע** – הנוגע בקולית הנקובה טמא, כאילו נגע במוח שבפנים; ולמדים זה מן הכתוב (שם): "הנוגע... יטמא" – את שאפשר ליגע (במוח) טמא, ואת שאי אפשר ליגע טהור (**ברייתא בגמרא חולין קכו, א**). **מִנַּיִן שֶׁאַף בְּמַשָּׂא** – דינו כמו במגע, שהנושא קולית סתומה של נבילה טהור, והנושא קולית נקובה של נבילה (שאילו שרץ אינו מטמא במשא) טמא? **תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַנֹּגֵעַ... וְהַנֹּשֵׂא"** – "הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב... והנושא את נבלתה... וטמא עד הערב", **אֶת שֶׁבָּא לִכְלָל מַגָּע, בָּא לִכְלָל מַשָּׂא** – כל דבר מן הנבילה שהנוגע בו טמא, אף הנושאו טמא; **לֹא בָּא לִכְלָל מַגָּע, לֹא בָּא לִכְלָל מַשָּׂא** – אבל דבר מן הנבילה שהנוגע בו טהור, אף הנושאו טהור.

באור משנה ו

משנתנו ממשיכה בדין הדומה לדין קולית השרץ.

בֵּיצַת הַשֶּׁרֶץ הַמְרֻקֶּמֶת – בין שמונת השרצים הטמאים האמורים בתורה יש שרצים שמטילים ביצים, והם: הצב והלטאה והחומט (**רש"י**), ובאה משנתנו ללמד שביצה שנוצר בה שרץ, **טְהוֹרָה** – אף על פי שהשרץ שבתוכה טמא, הואיל ואי אפשר לנגוע בו, הביצה טהורה; וענין "המרוקמת" מבואר בפירוש המשנה להרמב"ם: "שיש בו כבר שרטוט תואר בעל חי ואבריו בתוך הביצה, כמו שכתוב (**תהלים קלט, טו**): "אשר עשיתי בסתר רוקמתי בתחתיות הארץ". **נִקְּבָה** – הביצה, **כָּל שֶׁהוּא** – אפילו כחוט השערה, כמו שבארנו במשנה הקודמת, **טְמֵאָה** – הביצה, ומטמאה במגע, כדין הקולית הנקובה ששנינו במשנה הקודמת, שהואיל ואפשר לנגוע בשרץ שבתוך הביצה, אף הנוגע בביצה, שהיא שומרת על השרץ, הריהו טמא. **עַכְבָּר שֶׁחֶצְיוֹ בָּשָׂר וְחֶצְיוֹ אֲדָמָה** – בימיהם ידעו על מין עכבר כזה, שאינו פרה ורבה אלא שנוצר מן האדמה; והרמב"ם כותב: "הוויית העכבר בלבד מן האדמה, עד שנמצא קצתו בשר וקצתו עפר וטיט... והוא ענין מפורסם מאד, אין מספר לרוב המגידים לי שראו זה, אף על פי שמציאות בעל חיים כזה דבר מתמיה"... (**עיין "תפארת ישראל"**), מכל מקום משנתנו באה ללמד, שכל זמן שלא הושלמה בריאת העכבר הזה, אלא חציו בשר וחציו עדיין אדמה, **הַנּוֹגֵעַ בַּבָּשָׂר, טָמֵא** – כדין הנוגע בשרץ מת, **בָּאֲדָמָה** – אבל הנוגע בחלק האדמה שלו, **טָהוֹר** – שחלק זה אינו בכלל שרץ עדיין. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַנּוֹגֵעַ בָּאֲדָמָה שֶׁכְּנֶגֶד הַבָּשָׂר, טָמֵא** – לפי שסופו להיות בשר (**"תפארת ישראל"**). ואין הלכה כרבי יהודה.

ז הָאֵבֶר וְהַבָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּלִין בַּבְּהֵמָה — מְטַמְּאִין טֻמְאַת אֹכָלִין בִּמְקוֹמָן, וּצְרִיכִין הֶכְשֵׁר. נִשְׁחֲטָה הַבְּהֵמָה — הֻכְשְׁרוּ בְּדָמֶיהָ; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לֹא הֻכְשָׁרוּ. מֵתָה הַבְּהֵמָה: הַבָּשָׂר — צָרִיךְ הֶכְשֵׁר. הָאֵבֶר — מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵבֶר נְבֵלָה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר.

ח הָאֵבֶר וְהַבָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּלִין בָּאָדָם — טְהוֹרִין. מֵת הָאָדָם, הַבָּשָׂר — טָהוֹר. הָאֵבֶר — מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי,

פירוש ברטנורא

ז האבר והבשר המדולדלים בבהמה. נתלש ממנה אבר דהיינו בשר וגידים ועצמות, או נתלש ממנה בשר לבדו, ועדיין הן מעורין בה במקצת. ויש הפרש בין אבר מן החי, לבשר מן החי, שהאבר מטמא אדם וכלים כנבילה, והבשר שאינו אבר, טהור מכלום, כדילפינן מקרא דכתיב (ויקרא י"א) וכי ימות מן הבהמה, ממקצת בהמה כגון אבר ממנה, וסיפא דקרא הנוגע בנבלתה יטמא, ומדכתיב וכי ימות משמע כעין מיתה בעינן שאינה עושה חליפין, לאפוקי בשר שעושה חליפין שאם יתלוש בשר מן הבהמה, בשר אחר עולה תחתיו: **מטמאין טומאת אוכלין.** אם חשב עליהן להאכילן לנכרי, הוו אוכל לקבל טומאה ולטמא אחרים. דטומאת עצמן אין בהן עד שיתלשו כולן, אבל מקבלין טומאה מן השרץ ומטמאין בה את אחרים: **וצריכים הכשר.** לבוא במים לאחר שנדלדלו, ואחר כך מקבלים טומאה לעולם: **נשחטה הבהמה.** נטהרו מלטמא עוד משום נבילה. ואף על פי שאסורים באכילה משום ובשר בשדה טריפה, ידי נבילה טהרו, דאין שחיטה עושה ניפול: **הוכשרו בדמיה.** לקבל טומאה בלא הכשר אחר, כדין בהמה שנשחטה ויצא ממנה דם שהוכשר בשרה באותו דם: **מתה הבהמה, הבשר** שנדלדל **צריך הכשר.** לקבל טומאה מן השרץ אם לא הוכשר משנדלדל. דטומאת נבילה אין בו, דמיתה עושה ניפול ונחשב כאילו נפל אותו האבר או אותו הבשר המדולדל ואינו נעשה נבילה עמה במיתתה, אלא כאילו פירש מחיים הוא ובשר הפורש מן החי טהור: **האבר ממטמא משום אבר מן החי.** דמיתה עושה ניפול כדפרישנא, ואינו נעשה נבילה עמה, הלכך אינו מטמא משום נבילה. ואיכא בין אבר מן החי לאבר מן הנבילה, דבשר הפורש מאבר מן החי לא מטמא, שהרי אפילו בשר הפורש מן החי לא מטמא כל שכן בשר הפורש מאבר מן החי, ואילו בשר הפורש מאבר מן הנבילה מטמא כבשר הפורש מן הנבילה עצמה: **ורבי שמעון מטהר.** אי אפשר לאוקמי מילתיה דר' שמעון אהך דסיפא, דממה נפשך, אי מיתה עושה ניפול ליטמא משום אבר מן החי, ואי אינה עושה ניפול ליטמא משום אבר מן נבילה. הלכך על כרחך ר' שמעון אריש קאי, האבר והבשר המדולדלים בבהמה מטמאין טומאת אוכלין במקומן, ור' שמעון מטהר האבר כל זמן שמעורה בבעלי חיים שאינו מטמא טומאת אוכלין. וטעמא דר' שמעון, דאמר קרא (ויקרא י"א) מכל האוכל אשר יאכל, אוכל שאתה יכול להאכילו לנכרים בהיתר קרוי אוכל ומטמא טומאת אוכלים, לאפוקי האבר והבשר המדולדלים שאסורים לנכרי משום אבר מן החי ובשר מן החי. שאינן קרויין אוכל ואין מטמאין טומאת אוכלים. והלכה כר' מאיר בשתיהן:

ח המדולדלים באדם טהורים. דאדם כי ימות כתיב (במדבר י"ט): **מת האדם הבשר טהור.** דמיתה עושה ניפול ובשר שפירש מן האדם החי טהור: **האבר מטמא משום אבר מן החי.** ודין האבר שפירש מן האדם החי שהוא מטמא, כל זמן שהוא אבר שלם מטמא במגע ובמשא ובאוהל. אבל כזית בשר שפירש

משניות מבוארות – קהתי

יום שלישי

באור משנה ז

משנתנו חוזרת ללמד בדין טומאת אוכלין.

הָאֵבֶר – שיש בו בשר וגידים ועצמות, **וְהַבָּשָׂר** – או בשר לבדו, **הַמְּדֻלְדָּלִין בַּבְּהֵמָה** – שנתלשו מן הבהמה והם תלויים בה, אבל אין כל סיכויים שידבקו בגופה ויתרפאו, **מְטַמְּאִין טֻמְאַת אֹכָלִין בִּמְקוֹמָן** – שכן אם נתלשו לגמרי הרי דינם כדין אבר מן החי ובשר מן החי; ויש הבדל בין אבר מן החי לבשר מן החי, שאבר מן החי מטמא אדם וכלים כנבילה, ואילו בשר מן החי טהור לגמרי (**עיין גמרא חולין קכח, ב**), אבל כיון שעדיין מעורים הם בבהמה אין דינם כדין אבר מן החי ובשר מן החי אלא דינם כאוכלים; ומבואר במפרשים, שאם חשב להאכילם לאדם, כגון לגוי, נעשים הם כאוכלים, שמקבלים טומאה משרץ ומטמאים בה אוכלים אחרים, **וּצְרִיכִין הֶכְשֵׁר** – שאין אוכל מקבל טומאה עד שיבוא עליו אחד משבעת המשקים המכשירים את האוכלים לקבל טומאה, והם: מים, יין, שמן, חלב, דבש, דם, טל (**עיין לעיל ב, ה**); ואף אלו צריכים "הכשר לטומאה", לאחר שנידלדלו, על ידי משקה שיבוא עליהם פעם אחת. **נִשְׁחֲטָה הַבְּהֵמָה** – ועדיין לא בא עליהם כל משקה ולא הוכשרו לטומאה, **הֻכְשְׁרוּ בְּדָמֶיהָ** – הוכשרו בדמי השחיטה לקבל טומאה. ואף על פי שאינם ניתרים באכילה בשחיטת הבהמה, כמו שלמדנו לעיל (ד, ו), מכל מקום מועילה השחיטה לטהר אותם מדין נבילה ולהכשירם לקבל טומאה. **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – הסובר, שדם היוצא בשעת השחיטה מכשיר את הבהמה כולה לקבל טומאה. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לֹא הֻכְשָׁרוּ** – לטומאה. בגמרא מבואר שרבי שמעון הולך לשיטתו, שהשחיטה מכשרת ולא הדם, וכיון שאין השחיטה מועילה להתירם באכילה, אף לטומאה אינה מכשירה אותם (**עיין לעיל ב, ה**). **מֵתָה הַבְּהֵמָה** – ומבואר בגמרא ש"מיתה עושה ניפול", כלומר כיון שהבהמה מתה, נחשבים האבר והבשר המדולדלים כאילו נפלו ממנה בחייה, ואינם נעשים עמה נבילה במיתתה, הלכך **הַבָּשָׂר** – המדולדל, **צָרִיךְ הֶכְשֵׁר** – לקבל טומאה, שכן דינו כבשר מן החי, שטהור הוא לגמרי, כפי שבארנו לעיל. **הָאֵבֶר** – המדולדל, **מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי** – שהרי דינו כאבר שפירש מן החי, **וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵבֶר נְבֵלָה** – אמנם בין אבר מן החי ובין אבר מן הנבילה מטמאים כנבילה, אלא שיש הבדל בין אבר מן החי לאבר מן הנבילה, שבשר הפורש מאבר מן החי טהור, שהרי אפילו בשר הפורש מן החי טהור, כל שכן בשר הפורש מאבר מן החי; ואילו בשר הפורש מן האבר של נבילה מטמא כבשר הפורש מן הנבילה עצמה. **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר** – לפי מסקנת הגמרא חולק רבי שמעון בענין הבשר המדולדל, שרבי מאיר סובר שצריך הכשר, ואם הוכשר הרי הוא מקבל טומאה, ואילו רבי שמעון סובר שאפילו הוכשר אינו מקבל טומאה, שהרי "מיתה עושה ניפול", כמו שבארנו לעיל, ונמצא בשר זה אינו ראוי לאכילה לשום אדם, שאף לגוי אסור הוא באכילה משום אבר מן החי, ולפיכך אינו חשוב כאוכל, וטהור הוא לגמרי. ומכל שכן שחולק רבי שמעון על רבי מאיר ברישא, בדין "האבר והבשר המדולדלין בבהמה" (בעודה חיה), שרבי מאיר סובר "מטמאין טומאת אוכלין במקומן", ואילו לדעתו של רבי שמעון האבר והבשר טהורים לגמרי, שהואיל ומעורים הם בבהמה אין דינם כאוכלים, לפי שאינם ראויים לאכילה לשום אדם, שהרי אף לגוי אסורים הם משום אבר מן החי ובשר מן החי. טעמו של רבי שמעון, שכתוב בטומאת אוכלין (**ויקרא יא, לד**): "מכל האוכל אשר יאכל" – אוכל שאתה יכול להאכילו לגויים בהיתר קרוי אוכל ומטמא טומאת אוכלים, יצאו האבר והבשר המדולדלים שאסורים לגויים משום אבר מן החי ובשר מן החי, שאינם קרויים אוכל ואינם מטמאים טומאת אוכלים. והלכה כרבי מאיר גם ברישא וגם בסיפא.

באור משנה ח

אגב המשנה הקודמת העוסקת בדין האבר והבשר המדולדלים בבהמה, הובאה כאן משנתנו בדין האבר והבשר המדולדלים באדם.

הָאֵבֶר וְהַבָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּלִין בָּאָדָם – שנתלשו מגופו ועדיין מעורים בו במקצת, **טְהוֹרִין** – אף על פי שאינם יכולים לחזור ולהתרפא, טהורים הם, שאין טומאה אלא במה שהוא משולל מן החיות לגמרי

וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַמֵּת; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר.

פ ר ק ע שׂ י ר י

א הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה נוֹהֲגִין בָּאָרֶץ, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת, וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, בַּחֻלִּין אֲבָל לֹא בַּמֻּקְדָּשִׁין. שֶׁהָיָה בַדִּין, וּמָה אִם הַחֻלִּין, שֶׁאֵינָן חַיָּבִין בֶּחָזֶה וְשׁוֹק, חַיָּבִין בַּמַּתָּנוֹת — קָדָשִׁים שֶׁחַיָּבִין בֶּחָזֶה וְשׁוֹק, אֵינוֹ דִין שֶׁחַיָּבִין בַּמַּתָּנוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ז, לד): "וָאֶתֵּן אֹתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם" — אֵין לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁאָמוּר בָּעִנְיָן.

ב כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן, וְנִפְדּוּ — חַיָּבִין בַּבְּכוֹרָה וּבַמַּתָּנוֹת, וְיוֹצְאִין לְחֻלִּין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד, וּוְלָדָן וַחֲלָבָן מֻתָּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ פָּטוּר, וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה, וְאִם מֵתוּ יִפָּדוּ, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר.

פירוש ברטנורא

ממנו, או עצם כשעורה שפירש ממנו, טהור. ואבר שפירש מן המת וחזר ופירש מאותו אבר כזית בשר או עצם כשעורה, טמא: **ור' שמעון מטהר.** באבר מן המת נמי כמו באבר מן החי. דסבר כשם שאבר מן החי בשר הפורש ממנו או עצם כשעורה הפורש ממנו טהור, הכי נמי באבר מן המת. ואין הלכה כר' שמעון:

י א הזרוע והלחיים. בארץ ובחוץ לארץ. משום דבעי למיתני בחולין אבל לא במוקדשים, תני לכולהו: **בפני הבית.** בזמן שבית המקדש קיים: **ואתן אותם.** בחזה ושוק כתיב. אותם מיעוט הוא, חזה ושוק אין מידי אחרינא לא:

ב כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן. הרי הן כמקדיש עצים ואבנים לדמיהן, ואין בהן קדושת הגוף: **ונפדו חייבין בבכורה.** אם ילדו לאחר שנפדו. אבל קודם פדיון לא, דקדושת דמים מדחה מן הבכורה שאין קדושה חלה על קדושה: **וולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן.** אבל מקדיש תמימים ונעשו בעלי מומין ונפדו ולדן אסור כדלקמן. ובין רישא דקתני מותר ובין סיפא דקתני אסור מיירי כגון דאיעבר לפני פדיונו ואתיליד לאחר פדיונו. וחלבן נמי דמקדיש תמימים ונפדו נפקא לן דאסור, דכתיב בפסולי המוקדשין שנפדו תזבח ואכלת בשר, תזבח ולא גיזה, ואכלת ולא לכלבך, בשר ולא חלב: **ואין עושין**

משניות מבוארות – קהתי

(המאירי). **מֵת הָאָדָם** — הואיל ומיתה עושה ניפול, כמו שבארנו במשנה הקודמת, **הַבָּשָׂר** — המדולדל, **טָהוֹר** — שדינו כבשר שנפל מן האדם בעודו בחיים, ובשר הפורש מן החי טהור. **הָאֵבָר** — המדולדל, **מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַמֵּת** — אמנם אבר מן החי כאבר מן המת כל זמן שהוא אבר שלם מטמא במגע ובמשא ובאוהל, אבל יש הבדל בין אבר מן החי לאבר מן המת, שאבר מן החי, כזית בשר שפירש ממנו טהור, ואילו אבר שפירש מן המת, כזית בשר הפורש ממנו טמא; ברם, עצם כשעורה הפורש מן האבר, בין מאבר מן החי ובין מאבר מן המת, הרי הוא טמא, כדעת רבי נחוניא (עדיות ו, ג). או שההבדל הוא לענין עצם כשעורה הפורש מהאבר, שהפורש מאבר מן החי טהור, והפורש מאבר מן המת טמא; אבל כזית בשר הפורש מן האבר, בין מאבר מן החי ובין מאבר מן המת הרי הוא טמא, כדעת רבי אליעזר (שם). ברם, בבשר הפורש מן החי (ולא מאבר מן החי) סובר תנא קמא ברישא שטהור; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** — המבדיל בין אבר מן החי לאבר מן המת בדבר אחד בלבד, או בכזית בשר, או בעצם כשעורה, כפי שבארנו לעיל. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר** — בשניהם, שבין כזית בשר ובין עצם כשעורה הפורש מאבר מן החי טהור, כדעת רבי יהושע (שם). — בארנו את ענין המחלוקת של רבי מאיר ורבי שמעון כמסקנת הגמרא על פי רש"י ותוספות. אבל הרמב"ם בפירוש המשנה מפרש, שרבי מאיר מבדיל בין אבר מן החי לאבר מן המת בין בכזית בשר ובין בעצם כשעורה, כדעת רבי יהושע (שם), ואילו לדעתו של רבי שמעון אין כל הבדל בין אבר מן החי לאבר מן המת, שאף באבר מן המת כזית בשר או עצם כשעורה הפורש ממנו, טהור הוא (וכן מבואר גם בברטנורא; עיין "תוספות יום טוב". ויש תמהים על פירוש זה — עיין "מלאכת שלמה").

יום רביעי

באור משנה א

כתוב בתורה (דברים יח, ג): "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זובחי הזבח אם שור אם שה, ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה", מכאן שהשוחט בהמה, חייב לתת ממנה לכהן את הזרוע והלחיים והקבה. פרק זה בא ללמד פרטי הדינים בענין מתנות כהונה אלו.

הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה — שחייבים לתת לכהן, כמבואר לעיל, **נוֹהֲגִין בָּאָרֶץ, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ** — בין בארץ ובין בחוצה לארץ, **בִּפְנֵי הַבַּיִת, וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת** — בין בזמן שבית המקדש קיים ובין בזמן שאינו קיים, **בַּחֻלִּין** — בבהמות חולין, **אֲבָל לֹא בַּמֻּקְדָּשִׁין** — לא בבהמות קדשים. **שֶׁהָיָה בַדִּין** — שאפשר היה ללמוד בקל וחומר, שהזרוע והלחיים והקיבה נוהגים גם בקדשים: **וּמָה אִם הַחֻלִּין** — בהמות חולין, **שֶׁאֵינָן חַיָּבִין בֶּחָזֶה וְשׁוֹק** — הניתנים לכהנים מקרבנות שלמים, **חַיָּבִין בַּמַּתָּנוֹת** — של הזרוע והלחיים והקיבה, **קָדָשִׁים שֶׁחַיָּבִין בֶּחָזֶה וְשׁוֹק** — כמו שכתוב (ויקרא ז, לא-לב): "והיה החזה לאהרן ולבניו. ואת שוק הימין תתנו תרומה לכהן מזבחי שלמיכם", **אֵינוֹ דִין שֶׁחַיָּבִין בַּמַּתָּנוֹת** — כלום אינו קל וחומר? **תַּלְמוּד לוֹמַר** — בחזה ושוק: "כי את חזה התנופה ושוק התרומה לקחתי מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם **וָאֶתֵּן אֹתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם"** — "אותם" מיעוט הוא: **אֵין לוֹ** — לכהן מן המוקדשים, **אֶלָּא מַה שֶּׁאָמוּר בָּעִנְיָן** — חזה ושוק, ולא מתנות אחרות.

באור משנה ב

כָּל הַקֳּדָשִׁים — בהמות שהוקדשו למזבח, **שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן** — שהיה בהן מום קבוע קודם שהוקדשו, **וְנִפְדּוּ** — שאף על פי שאסור להקדיש בעלי מומין, מכל מקום אם עבר והקדישן, חלה עליהן קדושת דמים, ופודים אותם, ומביאים בדמיהם קרבנות; ובאה המשנה ללמד, שלאחר שנפדו, **חַיָּבִין בַּבְּכוֹרָה** — אם ילדו בכור, הרי הוא קדוש בקדושת הבכורה, **וּבַמַּתָּנוֹת** — שאם שחט אותם, חייב לתת מהם לכהן את הזרוע והלחיים והקבה; אבל קודם פדיונם פטורים הם מן הבכורה ומן המתנות, שקדושת דמים מדחה מן הבכורה ומן המתנות, לפי שאין קדושה חלה על קדושה; **וְיוֹצְאִין לְחֻלִּין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד** — לאחר שנפדו יוצאות הבהמות לחולין ומותרות בגיזה ובעבודה; אבל המקדיש תמימים ונעשו בעלי מומים, ונפדו, אסורים בגיזה ובעבודה, כמבואר להלן; **וּוְלָדָן וַחֲלָבָן מֻתָּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** — הולד שנולד להם לאחר פדיונם וכן החלב שנחלב מהם לאחר שנפדו, מותרים; **וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ** — לעזרה, אפילו קודם פדיונם, **פָּטוּר** — מכרת, שהואיל ויש בהם מום הרי אינם ראויים להיקרב בפנים; הלכך אין חייבים עליהם משום שחוטי חוץ; **וְאֵין**

כָּל שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן, אוֹ מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן, וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹלַד לָהֶם מוּם קָבוּעַ וְנִפְדּוּ — פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה, וּמִן הַמַּתָּנוֹת, וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחֻלִּין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד, וּוְלָדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ חַיָּב, וְעוֹשִׂין תְּמוּרָה, וְאִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ.

ג בְּכוֹר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה, בִּזְמַן שֶׁמֵּאָה שׁוֹחֲטִין אֶת כֻּלָּן — פּוֹטְרִין אֶת כֻּלָּן. אֶחָד שׁוֹחֵט אֶת כֻּלָּן — פּוֹטְרִין לוֹ אֶחָד. הַשּׁוֹחֵט לַכֹּהֵן, וְלַנָּכְרִי — פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶן — צָרִיךְ שֶׁיְּרַשֵּׁם. וְאִם אָמַר: חוּץ מִן הַמַּתָּנוֹת —

פירוש ברטנורא

תמורה. אפילו קודם פדיונן. טוב מעיקרא עושה תמורה ואפילו נעשה רע אחר שהקדישו, אבל רע מעיקרו אינו עושה תמורה: **ואם מתו יפדו.** ואף על פי שאינן ראויין אלא לכלבים ואנן קיימא לן דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, הני כעצים בעלמא נינהו ולא נחית להו קדושת הגוף: **חוץ מן הבכור והמעשר.** דאף על גב דקדם מומן להקדשן, חלה עליהן קדושה גמורה לכל דבריהם, אלא שאין כשרים ליקרב, דבכור ברחם תלה רחמנא, לא שנא תם ולא שנא בעל מום קדיש. תם קרב, ובעל מום נאכל לכהן במומו. ומעשר בהמה נמי כתיב ביה (ויקרא כ"ז) העשירי יהיה קודש לה' לא יבקר בין טוב לרע. טוב תם, רע בעל מום: **או מום עובר קודם להקדישן.** דמום עובר כמאן דליתיה דמי: **פטורים מן הבכורה.** דכתיב בפסולי המוקדשין שנפדו כצבי וכאיל, מה צבי ואיל פטורים מן הבכורה, דהא כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך כתיב (דברים ט"ו), אף פסולי המוקדשין שנפדו אפילו ילדו לאחר שנפדו פטורים מן הבכורה: **ומן המתנות.** הזרוע והלחיים והקיבה: **ולדן וחלבן אסור.** בדאיעבר לפני פדיונו ואתיליד לאחר פדיונו מיירי, כדפרישית לעיל. דאי איעבר ואתיליד לאחר פדיונו, ולד צבי ואיל הוא. ואי אתיליד לפני פדיונו, אפילו קדם מומן להקדשן נמי ולדן אסור: **והשוחטן בחוץ חייב.** ואע"ג דאינן ראוין לפתח אוהל מועד דהא בעלי מומין נינהו, ותנן הראוי לפתח אהל מועד חייבין עליו בחוץ ושאינו ראוי לפנים אין חייבים עליו בחוץ, מוקמינן לה למתניתין בדוקין שבעין ור' עקיבא היא דאמר אם עלו לא ירדו, הלכך הואיל ובפנים לא ירדו, חייבין עליהם בחוץ אם שחטן קודם פדיונן: **ועושין תמורה.** קודם פדיונן. דכתיב (ויקרא כ"ז) טוב ברע או רע בטוב: **ואם מתו.** מעצמן: **יקברו.** דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים:

ג בכור שנתערב במאה. מתניתין איירי בבכור שבא ליד כהן ונפל בו מום ביד כהן ומכרו לישראל במומו. דאי בבכור ביד ישראל קודם שנתנו לכהן, אמאי פוטרים את כולן ממתנות כהונה, לימא ליה כהן, אי בכור הוא כולה דידי הוא, אי לא בכור הוא הב לי מתנתאי. אבל כשכבר בא ליד כהן ומכרו לישראל במומו ונתערב במאה, פוטרים את כולן ממתנות כהונה, דכל חד וחד יכול לדחות את עצמו ולומר לכהן שלי בכור הוא שמכרו הכהן ופטור מן המתנות, דמן הבכור אין נותנים מתנות שאין קדושה חלה על קדושה: **אחד שוחט את כולן פוטרים לו אחד.** שאי אפשר שלא יהא הבכור אחד מהן,

משניות מבוארות – קהתי

עוֹשִׂין תְּמוּרָה – אפילו קודם פדיונם, שאם המיר בהם בהמה, דהיינו שאמר: הרי זו תמורת זו, לא חלה על התמורה כל קדושה; **וְאִם מֵתוּ** – קודם שנפדו, **יִפָּדוּ** – לאחר מיתה, ואף על פי שאינם ראויים אלא לכלבים, ודין הוא שאין פודים את הקדשים להאכילן לכלבים, מכל מקום הואיל ולא חלה עליהם קדושת הגוף, מותר לפדותם לאחר מיתה; ואף שבפדיון קדשים כתוב (**ויקרא כז, יא-יב**): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן, והעריך הכהן אותה", אין אלו צריכים העמדה והערכה, **חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר** – של בהמה, שאף על פי שקדם מומם להקדשם, חלה עליהם קדושה גמורה, לפי שהבכור קדושתו מרחם בין תם ובין בעל מום, אלא שתם קרב על המזבח, ובעל מום נאכל לכהן במומו; ובמעשר בהמה כתוב (**ויקרא כז, לב-לג**): "העשירי יהיה קודש לה', לא יבקר בין טוב לרע", והיינו בין תם לבעל מום. **כָּל שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן** – שהקדישן כשהיו תמימות ואחר כך נולד בהן מום, **אוֹ מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן** – או שקדם להקדשן מום עובר שאינו חשוב כמום וחלה עליהן קדושת הגוף, **וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹלַד לָהֶם מוּם קָבוּעַ** – והרי מצוה לפדותן, **וְנִפְדּוּ** – ויצאו לחולין, אף על פי כן הואיל וחלה עליהם קדושת הגוף, **פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה** – אם ילדו בכור אינו קדוש בקדושת הבכורה, שכתוב בפסולי המוקדשין (**דברים יב, טו**): "כצבי וכאיל" – מה צבי ואיל פטורים מן הבכורה, שהרי כתוב (**דברים טו, יט**): "כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך", אף פסולי המוקדשים שנפדו, אפילו ילדו לאחר שנפדו, פטורים מן הבכורה, **וּמִן הַמַּתָּנוֹת** – הזרוע והלחיים והקיבה, **וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחֻלִּין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד** – שכתוב בפסולי המוקדשין (**דברים יב, טו**): "תזבח ואכלת בשר" ודרשו: "תזבח ואכלת" – אין לך בהם אלא זביחה ואכילה אבל לא גיזה ועבודה, **וּוְלָדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – שאם נתעברו לפני פדיונן וילדו לאחר פדיונן, ומכל שכן אם ילדו קודם פדיונן, הולד אסור, שקדוש הוא ואינו נפדה, וכל חלבן אסור, שנאמר (**שם**): "ואכלת בשר", ודרשו: "בשר" ולא חלב, **וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ** – לעזרה, קודם שנפדו, **חַיָּב** – משום שחוטי חוץ; בגמרא מבואר, שמדובר כאן שלא היה בהן מום אלא בדוקין שבעין, ומשנתנו כרבי עקיבא היא, הסובר בכגון זה, שאם עלו למזבח לא ירדו (**זבחים ט, ג**), לפיכך השוחטן בחוץ לפני פדיונן חייב. ברם, אין הלכה כן. אלא כל שאינו ראוי ליקרב בפנים, השוחטו בחוץ פטור. **וְעוֹשִׂין תְּמוּרָה** – קודם פדיונן, שאם המיר בהן בהמה, חלה עליה קדושה, שכתוב בתמורה (**ויקרא כז, י**): "טוב ברע או רע בטוב", ומכאן למדים שבעלי מומין שקדם הקדשן את מומן עושין תמורה, **וְאִם מֵתוּ** – קודם פדיונם, **יִקָּבְרוּ** – שאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים.

יום חמישי

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה ללמד פרטי דינים בענין המתנות לכהן.

בְּכוֹר – בעל מום, שמותר לשחטו בכל מקום ולאכלו, ואין חייבים לתת ממנו לכהן את הזרוע והלחיים והקיבה, כמו ששנינו במשנה הקודמת, **שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה** – בהמות של חולין, ואין מכירים אותו ביניהן, ומבואר בתוספות, כגון שכל הבהמות יש בהן אותו מום, **בִּזְמַן שֶׁמֵּאָה שׁוֹחֲטִין אֶת כֻּלָּן** – אם מאה בני אדם שוחטים את מאה הבהמות הללו, כלומר שכל בהמה שייכת לאדם אחר, **פּוֹטְרִין אֶת כֻּלָּן** – פוטרים הם את כל הבהמות הללו מן המתנות, שכל אחד מהם אומר שבידו הבכור, והרי הוא פטור מן המתנות. – בגמרא מבואר שאם הבכור היה ביד ישראל, קודם שנתנו לכהן, אין אלו פטורים מן המתנות, שיכול הכהן לטעון: אם זהו הבכור, הרי כולו שלי, ואם אינו הבכור, הרי חייב אתה במתנות; אלא שבמשנתנו מדובר בבכור שהיה כבר בידו של הכהן ונפל בו מום ומכרו לישראל במומו, ובכגון זה אם נתערב הבכור במאה, בזמן שמאה שוחטין את כולן, פוטרין את כולן, כמו שבארנו לעיל. **אֶחָד שׁוֹחֵט אֶת כֻּלָּן** – אם אחד שוחט את כל הבהמות, שכולן שלו, **פּוֹטְרִין לוֹ אֶחָד** – הואיל וביניהן נמצא בודאי הבכור, שפטור מן המתנות, לפיכך פוטרים לו בהמה אחת מליתן מתנותיה; אבל מכל שאר הבהמות חייב לתת את המתנות. **הַשּׁוֹחֵט לַכֹּהֵן** – בהמתו של כהן בשביל הכהן, **וְלַנָּכְרִי** – או השוחט בהמתו של גוי בשביל הגוי, **פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת** – שהכהן והגוי פטורים מן המתנות, שכתוב (**דברים יח, ג**): "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם", ודרשו: "מאת העם" ולא מאת הכהנים; וכל שכן גוי שאינו בכלל העם (**"תוספות יום טוב"**). בגמרא מבואר שלפיכך נקטה משנתנו לשון זה ואינה שונה "הכהן והנכרי פטורין". כדי להשמיענו שיכול

פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת. אָמַר: מְכֹר לִי בְּנֵי מֵעֶיהָ שֶׁל פָּרָה, וְהָיוּ בָּהֶן מַתָּנוֹת — נוֹתְנָן לַכֹּהֵן, וְאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים. לָקַח הֵימֶנּוּ בַּמִּשְׁקָל — נוֹתְנָן לַכֹּהֵן, וּמְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים.

ד גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ פָּרָה, נִשְׁחֲטָה עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר — פָּטוּר; מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר — חַיָּב; סָפֵק — פָּטוּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. אֵיזֶהוּ הַזְּרוֹעַ? מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכּוּבָה עַד כַּף שֶׁל יָד; וְהוּא שֶׁל נָזִיר. וּכְנֶגְדּוֹ בָּרֶגֶל — שׁוֹק. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שׁוֹק מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכּוּבָה, עַד סֹבֶךְ שֶׁל רֶגֶל. אֵיזֶהוּ לֶחִי? מִן הַפֶּרֶק שֶׁל לֶחִי עַד פִּקָּה שֶׁל גַּרְגֶּרֶת.

פרק אחד עשר

א רֵאשִׁית הַגֵּז נוֹהֵג בָּאָרֶץ, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, בַּחֻלִּין, אֲבָל לֹא בַּמֻּקְדָּשִׁין. חֹמֶר בַּזְּרוֹעַ

פירוש ברטנורא

ויכול לומר זה הוא: **צריך שירשום.** שיעשה בו סימן. שיבינו הכל שיש לכהן או לנכרי שותפות בה: **ואם אמר לו.** אם אמר כהן לישראל פרה זו אני מוכר לך חוץ מן המתנות שבה: **פטור.** ישראל מן המתנות: **אמר לו.** ישראל לחבירו טבח, מכור לי בני מעיה של פרה זו: **והיו בהן מתנות.** הקיבה, שהיא אחת מן המתנות: **נותנן.** לוקח זה לכהן: **ואין המוכר מנכה לו מן הדמים.** שהרי היה יודע הלוקח שמתנות שם, וזה לא מכר לו את הקיבה: **לקח הימנו במשקל.** כך וכך הליטרא, ושקל לו הקיבה. נותנה לו לוקח לכהן, שהרי הגזילה אצלו וצריך להשיב, והטבח ינכה לו מן הדמים שהרי מכר דבר שאינו שלו. ואם עבר השוחט ולא נתן מתנות מן הבהמה, לא נאסר הבשר באכילה, אבל מנדין אותו. ואפילו כהן שפטור מן המתנות אם הוא טבח ששוחט ומוכר בשוק ממתינין לו שתים ושלש שבתות, מכאן ואילך מוציאין ממנו מתנות ונותנין אותן לכהנים אחרים. ואם קבע בית מטבחים, אין ממתינים לו אלא מוציאין ממנו מיד, ואם לא רצה ליתן מנדין אותו:

ד מן הפרק של ארכובה. הנמכרת עם הראש: **עד כף של יד.** עצם רחב של כתף שקורין אספלדו"ן. וזהן שני עצמות, העצם האמצעי דהיינו מן הפרק של ארכובה הנמכרת עם הראש עד מקום שכנגדו בגמל ניכר, והעצם העליון המחובר לגוף. והזרוע הימיני בלבד הוא שנותנים לכהן, דכתיב (דברים י"ח) ונתן לכהן הזרוע, המיומן שבזרוע: **והוא של נזיר.** כלומר, וכן זרוע בשלה האמור בנזיר, כך ניטלת: **וכנגדו ברגל שוק.** האמור בשלמים נמי הוי שני עצמות מן הפרק של ארכובה עד בוקא דאטמא דהיינו כל הירך: **סובך של רגל.** היינו פרק שבין הקולית ועצם האמצעי. ואין הלכה כר' יהודה: **הפרק של לחי.** אצל הצדעים. וחותך כלפי מטה **עד פיקה של גרגרת.** עד שיפוי כובע שהיא פקעיתה ופתחה של קנה, דהיינו לחיים התחתונות עם הלשון. פירוש אחר, פיקה של גרגרת טבעת הגדולה של קנה שעשויה עגולה כפיקה. ופיקה היא עגולה כבדור ובתוכה נקב שתוחבות הנשים בפלך להכבידו כשטוות בו:

יא א ראשית הגז. כל הגוזז צאנו ואפילו גוזז מאה פעמים נותן מן הגיזה מתנה לכהן: **נוהג בארץ ובחוצה לארץ.** והאידנא נהוג עלמא כר' אלעאי, דאמר ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ. דיליף נתינה נתינה מתרומה, מה תרומה אינה נוהגת אלא בארץ אף ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ. ורבותי

משניות מבוארות – קהתי

הכהן לתבוע מתנותיו מאת הטבח, ואין הטבח רשאי לעכב ולומר לכהן שימתין עד שיבואו בעליה; ולמדים זה ממה שכתוב בענין המתנות (**דברים יח, ג**): "מאת זובחי הזבח". אבל אם הטבח שוחט בהמתו של כהן או של גוי, פטור מן המתנות. **וְהַמִּשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶן** – ישראל שיש לו שותפות בבהמה זו עם הכהן או עם הגוי, **צָרִיךְ שֶׁיִּרְשֹׁם** – לעשות רושם בבהמה לסימן, כדי שידעו הכל, שיש לכהן או לגוי שותפות בה, ולא יחשדוהו שגוזל את המתנות, שכן שותפותם פוטרת אותו מן המתנות. **וְאִם אָמַר** – כהן לישראל: **חוּץ מִן הַמַּתָּנוֹת** – שמכר לו בהמה ואמר לו, שהוא מוכר אותה לו חוץ מן המתנות שבה, **פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת** – פטור הישראל מן המתנות, שהרי אינן שלו, ואינו חייב לתת לכהן את דמיהן. **אָמַר** – ישראל לטבח: **מְכֹר לִי בְּנֵי מֵעֶיהָ שֶׁל פָּרָה** – ששחטת, **וְהָיוּ בָּהֶן מַתָּנוֹת** – כלומר הקיבה שהיא אחת מן המתנות, **נוֹתְנָן לַכֹּהֵן** – חייב הלוקח ליתן אותן לכהן, **וְאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים** – ואין הלוקח מנכה למוכר את דמי המתנות, שהרי ידע הלוקח שהמתנות ביניהן, ועל מנת כן לקח. **לָקַח הֵימֶנּוּ בַּמִּשְׁקָל** – כל ליטרא מבני המעיים במחיר מסויים, ושקל לו את הקיבה, **נוֹתְנָן לַכֹּהֵן** – נותן הלוקח את הקיבה לכהן, **וּמְנַכֶּה לוֹ** – למוכר, **מִן הַדָּמִים** – את הקיבה, שהרי היא דבר שאינו שלו וחישב את דמי משקלו. – ודין הוא, שטבח שאינו נותן המתנות, לא נאסר בשרו באכילה, אבל מנדין אותו (**ברטנורא**).

באור משנה ד

גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ פָּרָה, נִשְׁחֲטָה – על ידי ישראל, **עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר** – קודם שהתגייר, **פָּטוּר** – מן המתנות, לפי שבשעת השחיטה היה גוי; **מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר** – אם נשחטה לאחר שהתגייר, **חַיָּב** – לתת לכהן את המתנות, כשאר ישראל; **סָפֵק** – אם יש ספק בענין השחיטה, אם נשחטה קודם שהתגייר או לאחר שהתגייר, **פָּטוּר** – מן המתנות, **שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה** – הכהנים התובעים ממנו את המתנות צריכים להביא ראיה שנשחטה לאחר שהתגייר. **אֵיזֶהוּ הַזְּרוֹעַ** – שנותנים לכהן? **מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכּוּבָה** – הנמכרת עם הראש (עיין לעיל ד, ו), דהיינו מן הברך התחתונה, **עַד כַּף שֶׁל יָד** – עד כף הירך של הרגל הקדמית, והיינו השוק והקולית של הרגל הקדמית הימנית, שכתוב: "ונתן לכהן הזרוע" – ודרשו המיומן שבזרוע; **וְהוּא שֶׁל נָזִיר** – וזו היא הזרוע הנזכרת בנזיר, שכתוב בו (**במדבר ו, יט**): "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל". **וּכְנֶגְדּוֹ בָּרֶגֶל, שׁוֹק** – שכן מקרבן שלמים נותנים לכהן את השוק, ובאה משנתנו ללמד שהכוונה היא לאותם החלקים – מן הפרק של ארכובה עד כף הירך – ברגל האחורית הימנית, דהיינו ה"שוק" והקולית. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שׁוֹק מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכּוּבָה, עַד סֹבֶךְ שֶׁל רֶגֶל** – היינו עד הברך העליונה המחברת את החלק האמצעי של הרגל עם החלק העליון, כלומר שלדעת רבי יהודה "שוק" האמור בשלמים אינו אלא החלק האמצעי של הרגל, הנקרא "שוק" ואינו כולל את הקולית. ואין הלכה כרבי יהודה. **אֵיזֶהוּ לֶחִי** – **ששייכת למתנות הכהונה? מִן הַפֶּרֶק שֶׁל לֶחִי** – מן הלחי התחתונה, לאחר הצדעים, ולמטה, **עַד פִּקָּה שֶׁל גַּרְגֶּרֶת** – עד הטבעת העליונה שבקנה, שהיא עגולה כ"פיקה", דהיינו כדור עגול הנקוב באמצע, שתוחבים בו האורגים את הפלך כשרוצים לטוות (**"תפארת ישראל"**).

יום שני

באור משנה א

בהמשך הכתוב המדבר במתנות הכהונה של "הזרוע והלחיים והקיבה", שפרטי דיניהן נישנו בפרק הקודם, נאמר (**דברים יח, ד**): "וראשית גז צאנך תתן לו", ומכאן שכל הגוזז צאנו, ואפילו גוזזן הרבה פעמים, חייב לתת מן הגיזה מתנה לכהן. מתנה זו, הנקראת "ראשית הגז", אין לה שיעור מן התורה, אלא שחכמים קבעו בה שיעור, כמבואר לקמן במשנה ב. – בענין טעם המצוה כותב הרמב"ם (הלכות ביכורים י, ה): "כיון שזיכה לו הקב"ה (לכהן) בתרומות שהן לחמו ויינו, וזיכה לו במתנות בהמה וקדשי מקדש שהבשר שלו, זיכה לו בראשית הגז ללבושו, וגזל הגר והחרמים ושדה אחוזה ופדיון בכורות להוצאותיו ושאר צרכיו, שהרי אין לו חלק בנחלה ובביזה". – פרק זה בא ללמדנו פרטי הדינים של "ראשית הגז".

רֵאשִׁית הַגֵּז נוֹהֵג בָּאָרֶץ, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ – בין בארץ ובין בחוץ לארץ. ברם, בגמרא מובאת ברייתא (**חולין קלו, א**): "רבי אלעאי אומר: ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ", וטעמו שלמדים בגזירה שווה

וּבַלְּחָיַיִם וּבַקֵּבָה מֵרֵאשִׁית הַגֵּז, שֶׁהַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה נוֹהֲגִים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן, בַּמְּרֵבֶּה וּבַמְּעָט; וְרֵאשִׁית הַגֵּז אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בָּרְחֵלוֹת, וְאֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בַּמְּרֻבֶּה.

ב וְכַמָּה הוּא מְרֻבֶּה? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי רְחֵלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ז, כא)**: "יְחַיֶּה־אִישׁ עֶגְלַת בָּקָר וּשְׁתֵּי־צֹאן". וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: חָמֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמואל א כה, יח)**: "חָמֵשׁ צֹאן עֲשׂוּיוֹת". רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס אוֹמֵר: חָמֵשׁ רְחֵלוֹת גּוֹזְזוֹת מָנֶה, מָנֶה, וּפְרַס — חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: חָמֵשׁ רְחֵלוֹת, גּוֹזְזוֹת כָּל שֶׁהֵן. וְכַמָּה נוֹתְנִין לוֹ? מִשְׁקַל חָמֵשׁ סְלָעִים בִּיהוּדָה, שֶׁהֵן עֶשֶׂר סְלָעִים בַּגָּלִיל; מְלֻבָּן וְלֹא צוֹאִי, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ בֶּגֶד קָטָן, שֶׁנֶּאֱמַר**

פירוש ברטנורא

הורו במתנות נמי דאין נוהגות אלא בארץ, דראשית הגז והמתנות שוין הן. ולא הודו להן שאר חכמי הדור: **במוקדשים.** אפילו קדשי בדק הבית. משום דכתיב גז צאנך, ולא של הקדש: **נוהגים בבקר ובצאן.** דכתיב (דברים י"ח) אם שור אם שה: **ובמועט.** אפילו לא שחט אלא אחת: **אלא ברחלות.** כתיב הכא (שם) גז צאנך, וכתיב התם (איוב ל"א) ומגז כבשי יתחמם, מה להלן כבשים אף כאן כבשים:

ב ושתי צאן. אלמא תרתי מקרי צאן: **שנאמר חמש צאן עשויות.** שמעשות את בעליהן ואומרות לו קום עשה מצוה חדשה שלא היתה מצוה עליו בפחות מכן. והיינו על כרחך ראשית הגז, דכתיב ביה צאן דמשמע מרובה. דאילו בכור כתיב בכור שור, דמשמע אפילו חד. וכן מתנות אם שור אם שה: **מנה מנה ופרס.** כל אחת מנה וחצי. ובציר מהכי לא חשיב גז, שזו פחות שבגיזות: **בכל שהן.** לאו דוקא, דבפחות מששים סלעים לא מחייב בראשית הגז. אלא משום דרבי דוסא יהיב שיעורא רבה, קרי תנא לשיעורא זוטא דרבנן כל שהן. והסלע משקלו כ"ד מעים, ומשקל כל מעה ששה עשר גרעיני שעורה: **כמה הוא נותן לו.** הבא לחלק ראשית הגז שבידו, לא יפחות לכל כהן ממשקל חמש סלעים צמר: **מלובן.** ולא שיהיה חייב הישראל ללבנו, אלא שיתן לו שיעור מן הצמר הצואי, דהיינו שאינו מלובן עד שכשילבננו הכהן יעמוד על משקל חמש סלעים צמר מלובן: **כדי שיוכל לעשות ממנו בגד קטן.** הראוי

משניות מבוארות – קהתי

"נתינה, נתינה" מתרומה, מה תרומה בארץ ולא בחוץ לארץ, אף ראשית הגז בארץ ולא בחוץ לארץ; ואמרו בגמרא, שנהגו העולם כרבי אלעאי בראשית הגז. וכן גם פוסק הרמב"ם, שראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ (**הל' ביכורים י, א**). **בְּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת** – בין בזמן שבית המקדש קיים ובין בזמן שאין בית המקדש קיים, **בַּחֻלִּין** – בצאן של חולין, **אֲבָל לֹא בַּמֻּקְדָּשִׁין** – בגמרא מבואר, שאין צריך לומר שאינו נוהג בקדשי מזבח, דהיינו בצאן שהוקדשו לקרבנות, שקדושתם קדושת הגוף היא, שהרי אפילו נולד בהם מום ונפדו, אסורים הם בגיזה, כמו ששנינו לעיל (י, ב); ואפילו בצאן שהוקדשו לבדק הבית, שקדושתם קדושת דמים היא, דהיינו שפודים את הצאן בדמים והם יוצאים לחולין, הרי כל זמן שלא נפדו אסורים אף הם בגיזה מדברי סופרים; אלא שמשנתנו באה להשמיע בכגון שהקדיש אדם כבשה לבדק הבית חוץ מגיזותיה וכחישתה (מה שהגיזה תכחיש בשרה) שמותר לו לגזזה והגיזה שלו (ואילו אם הקדיש למזבח ואמר "חוץ מגיזותיה וכחישתה", אין זה מועיל, שכן קדושתה מתפשטת בכולה), ואף על פי כן אינו חייב ב"ראשית הגז", שכתוב: "ראשית גז צאנך", ודורשים: צאנך, ולא צאן הקדש. **חֹמֶר בַּזְּרוֹעַ וּבַלְּחָיַיִם וּבַקֵּבָה מֵרֵאשִׁית הַגֵּז** – יש במתנות של הזרוע והלחיים והקיבה חומרה שאינה בראשית הגז, **שֶׁהַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה נוֹהֲגִים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן** – שכתוב בהם (**דברים יח, ג**): "אם שור אם שה", **בַּמְּרֻבֶּה וּבַמְּעָט** – בין ששחט בהמות הרבה בין שלא שחט אלא בהמה אחת, **וְרֵאשִׁית הַגֵּז אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בָּרְחֵלוֹת** – כלומר בכבשים, בין זכרים בין נקבות, אבל לא בעזים. בגמרא למדים זה בגזירה שווה "גיזה, גיזה", שכתוב כאן: "ראשית גז צאנך תתן לו", וכתוב (**איוב לא, ב**): "ומגז כבשי יתחמם". מה שם כבשים, אף כאן כבשים. ויש למדים בגמרא ממה שכתוב בהמשך ענין ראשית הגז: "כי בו בחר ה'... לעמוד לשרת", ומכאן שיתן לו דבר הראוי לשירות, ואין דבר הראוי לשירות אלא גז של כבשים, לפי שצמרם ראוי לבגדי הכהונה. **וְאֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בַּמְּרֻבֶּה** – כמבואר במשנה הבאה.

באור משנה ב

וְכַמָּה הוּא מְרֻבֶּה – כמה כבשים יגזוז ויהא חייב בראשית הגז? **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי רְחֵלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְחַיֶּה־אִישׁ עֶגְלַת בָּקָר וּשְׁתֵּי־צֹאן"** – מכאן ששתיים נקראות צאן, וכתוב: "ראשית גז "צאנך", הרי שאין אדם חייב בראשית הגז אלא אם כן גזז לפחות שני כבשים. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: חָמֵשׁ** – רחלות, **שֶׁנֶּאֱמַר: "חָמֵשׁ צֹאן עֲשׂוּיוֹת"** – ודרשו בגמרא: "עשויות" – שמעשות את בעליהן ואומרות לו "קום עשה מצוה חדשה", שלא היה מצווה עליה בפחות מכן, והיינו על כרחך "ראשית הגז", שכתבו בו "צאן" שמשמעו מרובה, שאילו בבכורה כתוב (**במדבר יח, יז**): "בכור שור", ומשמע אפילו אחד, וכן במתנות של הזרוע והלחיים והקיבה כתוב (**דברים יח, ג**): "אם שור אם שה" – אפילו אחד (**רש"י**). **רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס אוֹמֵר: חָמֵשׁ רְחֵלוֹת גּוֹזְזוֹת מָנֶה, מָנֶה, וּפְרַס** – כלומר שגיזת כל אחת מהן משקלה לפחות מנה וחצי (**רש"י**), היינו מאה וחמישים דינר (600 גרם בערך). **חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז** – שכך שיעורה של הפחותה מן הגיזות, ופחות מכן לא חשוב "גז". **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: חָמֵשׁ רְחֵלוֹת, גּוֹזְזוֹת כָּל שֶׁהֵן** – כל גיזה שלהן חייבת ב"ראשית הגז". בגמרא מבואר, שאף לדעת חכמים לא "כל שהן" ממש, אלא צריך שגיזת כל אחת מהן משקלה יהא לפחות שנים עשר סלעים (= 48 דינרים), שהם ששים סלע לחמש הרחלות. ולמה אמרו "כל שהן"? לפי שרבי דוסא אמר שיעור גדול, ולעומת שיעורו נקטה המשנה, בשיעור הקטן שקבעו חכמים, לשון "כל שהן" (**ברטנורא**). **וְכַמָּה נוֹתְנִין לוֹ** – בגמרא מבואר, שאין זה מוסב על מה ששנינו לפני כן, אלא ענין בפני עצמו הוא, במי שיש לו הרבה גיזות ורוצה לחלקן לכמה כהנים, כמה יתן לכל כהן? **מִשְׁקַל חָמֵשׁ סְלָעִים בִּיהוּדָה, שֶׁהֵן עֶשֶׂר סְלָעִים בַּגָּלִיל** – שמשקל סלע שבגליל הוא מחצית משקל הסלע שביהודה, **מְלֻבָּן וְלֹא צוֹאִי** – הצמר שגוזזים מן הצאן הוא צואי (מטונף, מלוכלך), וצריך עוד ללבנו (לכבסו), ובאה המשנה ללמד, שמשקל חמש סלעים של ראשית הגז שנותנים לכהן משערים בצמר מלובן, דהיינו שנותנים לו צמר צואי בשיעור כזה, שישתייר לו ממנו לאחר ליבונו משקל חמש סלעים, **כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ בֶּגֶד קָטָן** – בגמרא מבואר, כגון אבנט, **שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּתֶּן־לוֹ"** – "ראשית גז צאנך תתן לו", **שֶׁיְּהֵא בּוֹ כְּדֵי מַתָּנָה** – ובגמרא דרשו את הכתוב: "וראשית גז צאנך תתן לו, כי בו בחר ה'... לעמוד לשרת" – תן לו מראשית גז צאנך, כדי שיוכל לעשות בגד לעמוד לשרת, והקטן שבבגדים הראוי לשירות הוא אבנט, ושיערו חכמים שהוא נעשה ממשקל חמש סלעים צמר מלובן (**רש"י; ברטנורא**), – ברם, כפי שהזכרנו כבר בהקדמה למשנה א, אין ל"ראשית הגז" שיעור מן התורה, אלא שחכמים קבעו שלא יפחות מאחד משששים; והלכה היא כדעת חכמים שהבאנו לעיל, שאין אדם חייב בראשית הגז אלא אם כן גזז חמישה כבשים, שגיזת כל אחד מהם הוא לפחות משקל שנים עשר סלעים, שהם ששים סלע לחמשת

(דברים יח, ד): "תִּתֶּן־לוֹ" — שֶׁיְּהֵא בּוֹ כְּדֵי מַתָּנָה. לֹא הִסְפִּיק לִתְּנוֹ לוֹ עַד שֶׁצְּבָעוֹ — פָּטוּר. לִבְּנוֹ, וְלֹא צְבָעוֹ — חַיָּב. הַלּוֹקֵחַ גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל נָכְרִי — פָּטוּר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז. הַלּוֹקֵחַ גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ: אִם שִׁיֵּר הַמּוֹכֵר — הַמּוֹכֵר חַיָּב. לֹא שִׁיֵּר — הַלּוֹקֵחַ חַיָּב. הָיוּ לוֹ שְׁנֵי מִינִים, שְׁחוּפוֹת וּלְבָנוֹת, מָכַר לוֹ שְׁחוּפוֹת, אֲבָל לֹא לְבָנוֹת, זְכָרִים, אֲבָל לֹא נְקֵבוֹת — זֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ וְזֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ.

פרק שנים עשר

א שְׁלוּחַ הַקֵּן נוֹהֵג בָּאָרֶץ, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת, וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, בַּחֻלִּין, אֲבָל לֹא בַּמֻּקְדָּשִׁין. חֹמֶר בִּכְסוּי הַדָּם מִשְּׁלוּחַ הַקֵּן: שֶׁכְּסוּי הַדָּם נוֹהֵג בַּחַיָּה, וּבָעוֹף, בַּמְּזֻמָּן וּבְשֶׁאֵינוֹ מְזֻמָּן; וְשְׁלוּחַ הַקֵּן אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בָּעוֹף, וְאֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּשֶׁאֵינוֹ מְזֻמָּן. אֵיזֶהוּ שֶׁאֵינוֹ מְזֻמָּן? כְּגוֹן אַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין שֶׁקִּנְּנוּ בַּפְּרָדֵס. אֲבָל אִם קִנְּנוּ בַּבַּיִת, וְכֵן יוֹנֵי הַרְדְּסִיאוֹת — פָּטוּר מִשְּׁלוּחַ.

פירוש ברטנורא

לשירות. ומאי ניהו, אבנט. מדסמך קרא אחר ראשית הגז מיד. כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת, שמעינן מינה דהכי קאמר, תן לו מראשית גז צאנך כדי שיוכל לעשות בגד לעמוד לשרת. והקטן שבבגדים הראוי לשירות הוא אבנט, והוא נעשה מחמש סלעים צמר מלובן. וראשית הגז אין לו שיעור מן התורה. ומדברי סופרים שלא יפחות מאחד מששים. ואין חייב בראשית הגז עד שיגזוז חמש צאן, ותהיה גיזת כל אחת מחמשתן אין פחות מי"ב סלע, שאם היתה גיזת אחת מהן פחות מי"ב סלע אע"פ שחמשתן גוזזות יותר מס' סלעים הרי זה פטור: **עד שצבעו.** בעליו קודם שנתנו: **פטור.** מליתנו עוד. דקנייה בשינוי, והוה ליה כמזיק מתנות כהונה או שאכלן, דפטור: **ולא צבעו.** אין זה שינוי ואכתי בעיניה הוא: **הלוקח גז צאנו של נכרי.** כשהוא מחובר לצאן, פטור. דגז צאנך כתיב, והאי צאן לאו דידיה הוא, ואצאן קפיד רחמנא ולאו אגיזין דידיה: **אם שייר המוכר, המוכר חייב.** דאמר ליה לוקח מתנה דכהן גבך היא: **ואם לאו הלוקח חייב.** דאמר ליה מוכר מתנה דכהן לא זבני לך: **שחופות.** לא שחורות ולא לבנות: **זה נותן לעצמו.** הלוקח נותן לעצמו על מה שלקח, והמוכר נותן לעצמו על מה ששייר אצלו. דגיזת הלבנות טובה משל שחופות. וכן זכרים ונקבות גיזת הזכרים קשה והאי דנקבות רכך:

יב א **שלוח הקן. אבל לא במוקדשין.** משכחת מוקדשין דאילו היו חולין היו חייבים בשלוח הקן, כגון שהיה לו עוף והקדישו כשהוא ברשותו לבדק הבית וברח ומצאו אח"כ רובץ על הקן והכירו. אי נמי, כגון שהקדיש גחלות של שובכו למזבח לעולת נדבה ואח"כ כשגדלו אותן גחלות ברחו ויצאו וקננו במקום אחר, דמעיקרא כי אקדשינהו דידיה הוו וחל הקדש עליהו, והשתא דמצאן לאו מזומן הוא, ואי הוו חולין הוו מחייבי: **ואינו נוהג אלא בשאינו מזומן.** דכתיב כי יקרא, פרט למזומן: **שקננו בפרדס.** שמרדו ויצאו מן הבית, ואינן חוזרות לבית ונעשו מדבריות. ופרדס לאו מזומן הוא מפני שיכולות לברוח: **הרדסיאות.** שדרכן ליגדל עם בני אדם. ועל שם הורדוס המלך שהיה מתעסק בגידולן נקראו הרדסיאות על שמו:

משניות מבוארות – קהתי

הכבשים; אבל אם היתה גיזת אחד מהם פחות ממשקל שנים עשר סלעים, אף על פי שבגיזת חמשתם יש משקל ששים סלע ויותר, פטורים מראשית הגז (**רמב"ם; ברטנורא**). **לֹא הִסְפִּיק לִתְּנוֹ לוֹ** – לכהן, **עַד שֶׁצְּבָעוֹ** – שצבע בעל הגיזה את כל הצמר קודם שנתן ראשית הגז לכהן, **פָּטוּר** – מליתנו עוד, שהואיל וצבעו קנאו בעל הגיזה בשינוי, והרי הוא כמזיק מתנות כהונה או כמו שאכלן, שפטור הוא אפילו מהחזרת דמים, מפני שהוא ממון שאין לו תובעים, דהיינו שאין מי שיוכל לתבעו בדין, שיכול לומר לו: לכהן אחר אני נותנן ולא לך (**גמרא ורש"י חולין קל, ב**). **לִבְּנוֹ, וְלֹא צְבָעוֹ** – אם בעל הגיזה ליבן את הצמר קודם שנתן ראשית הגז לכהן, אבל לא צבעו, **חַיָּב** – לתת לכהן, שהליבון אינו שינוי ואינו מפקיע מידי "ראשית הגז". **הַלּוֹקֵחַ גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל נָכְרִי** – אפילו קודם שנגזז (**רש"י; ברטנורא**); ויש מפרשים: אחר שגזזו (**עיין רמב"ם הל' ביכורים י,ט**), **פָּטוּר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז** – שכתוב: "ראשית גז צאנך", ולא צאנו של גוי. **הַלּוֹקֵחַ גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ: אִם שִׁיֵּר הַמּוֹכֵר** – מעט מצאנו להגזז, **הַמּוֹכֵר חַיָּב** – לתת את ראשית הגז מחלקו על כל הגיזה, שחזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה (**גמרא**). **לֹא שִׁיֵּר** – מן הגיזה לעצמו, **הַלּוֹקֵחַ חַיָּב** – לתת את ראשית הגז, שיכול המוכר לומר ללוקח, שלא חישב לו את דמי ראשית הגז במחיר שקיבל ממנו. **הָיוּ לוֹ שְׁנֵי מִינִים** – של רחלות, **שְׁחוּפוֹת וּלְבָנוֹת** – יש מפרשים: שחופות – לא שחורות ולא לבנות (**רש"י**), ויש מפרשים: שחומות (**רמב"ם**). ויש גורסים "טחופות", ומפרשים: שחורות (**הערוך**). **מָכַר לוֹ שְׁחוּפוֹת, אֲבָל לֹא לְבָנוֹת** – מכר לחברו את גיזת השחופות אבל לא גיזת הלבנות; או שהיו לו זכרים ונקבות, ומכר לחברו **זְכָרִים, אֲבָל לֹא נְקֵבוֹת** – גיזת הזכרים ולא גיזת הנקבות, **זֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ וְזֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ** – המוכר נותן ראשית הגז על הצאן ששייר לעצמו, והלוקח נותן על הצאן שקנה ממנו, שהואיל ומכר מין אחד ושייר לעצמו מין אחר, אין זה נקרא שיור, ואין המוכר חייב לתת ראשית הגז משלו על הגיזה שמכר. ברם, בגמרא מבואר שאף בכגון זה נותן המוכר בשביל הלוקח, אלא שמשנתנו באה להשמיע עצה טובה למוכר שהואיל וגיזת הלבנות ששייר לעצמו טובה מגיזת השחופות שמכר, וכן גיזת הנקבות רכה משל הזכרים, לפיכך לא יתן מן הגיזה המשובחת שלו בשביל גיזת הלוקח, אלא יקנה מן הלוקח כשיעור ראשית הגז שצריך לתת מגיזת השחופות או הזכרים שמכר לו (**גמרא חולין קלו, ב; עיין בר"ן, וברמב"ם ונושאי כליו הל' ביכורים י, יא**).

שבת קודש

באור משנה א

כתוב בתורה (דברים כב, ו-ז): "כי יקרא קן צפור לפניך בדרך בכל עץ או על הארץ אפרוחים או ביצים והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים, לא תקח האם על הבנים. שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך, למען ייטב לך והארכת ימים". מצוה זו נקראת מצוות "שילוח הקן", ופרטי דיניה מבוארים בפרק זה.

שְׁלוּחַ הַקֵּן נוֹהֵג בָּאָרֶץ, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ – מצוות שילוח הקן נוהגת בין בארץ ובין בחוץ לארץ, **בִּפְנֵי הַבַּיִת, וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת** – בין בזמן שבית המקדש קיים ובין בזמן שאין בית המקדש קיים, **בַּחֻלִּין** – בעופות של חולין, **אֲבָל לֹא בַּמֻּקְדָּשִׁין** – בגמרא מבואר, כגון שהיה לו עוף והקדישו לבדק הבית, ואחר כך פרח מידו, והרי הוא מכירו, ומצאו רובץ על האפרוחים או על הביצים, שאילו היה חולין היה חייב בשילוח הקן, אבל מכיון שהוא הקדש הרי הוא מביא הכל לגזבר ההקדש, שנאמר: "שלח תשלח את האם" – במי שאתה מצווה לשלחו, יצא זה שאין אתה מצווה לשלחו אלא להביאו לידי גזבר, שאף על פי שברח לא פקעה קדושתו ממנו. **חֹמֶר בִּכְסוּי הַדָּם מִשְּׁלוּחַ הַקֵּן** – יש בכיסוי הדם חומרה שאינה במצוות שילוח הקן, **שֶׁכְּסוּי הַדָּם נוֹהֵג בַּחַיָּה, וּבָעוֹף** – בין בחיה ובין בעוף, **בַּמְּזֻמָּן וּבְשֶׁאֵינוֹ מְזֻמָּן** – בין בחיות ובעופות הגדלים בבית ומזומנים לאדם, ובין בחיות ובעופות מדבריים שאינם מזומנים לאדם, כמו ששנינו

ב עוֹף טָמֵא — פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. עוֹף טָמֵא רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר, וְטָהוֹר רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָמֵא — פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. קוֹרֵא זָכָר — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין.

פירוש ברטנורא

ב עוף טמא פטור מלשלח. דכתיב קן צפור, עוף משמע בין טהור בין טמא, צפור טהור ולא טמא: **עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור.** אע"ג דמינא דאפרוחים בר שלוח הוא, פטור. דקן צפור בעינן, שתהא האם המקננת טהורה: **ועוף טהור הרובץ על ביצי עוף טמא פטור.** דאמר קרא ואת הבנים תקח לך, לך ולא לכלביך: **קורא.** בערבי קורין לו שונא"ר, ובלע"ז פרדי"ז. ודרכו שהזכר רובץ על הביצים כמו הנקבה. הלכך ר' אליעזר מחייב לשלח הזכר. אבל בשאר עופות מודה ר"א שזכר פטור, דאם אמר רחמנא, ולא אב. ואין הלכה כר"א:

משניות מבוארות – קהתי

לעיל (ו, א), **וְשִׁלּוּחַ הַקֵּן אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בָּעוֹף** – ולא בחיה, **וְאֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּשֶׁאֵינוֹ מְזֻמָּן** – שכתוב: "כי יקרא", פרט למזומן, שאין שילוח הקן נוהג בו. **אֵיזֶהוּ שֶׁאֵינוֹ מְזֻמָּן? כְּגוֹן אַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין שֶׁקִּנְּנוּ בַּפְּרְדֵּס** – כלומר אפילו אווזים ותרנגולים שעופות ביתיים הם, אם ברחו מן הבית ואינם חוזרים, וקננו בפרדס, שהוא מקום שאינו משתמר, ואינם ניצודים שם אלא בטורח גדול, הרי אלו אינם מזומנים, וחייב בהם בשילוח הקן. **אֲבָל אִם קִנְּנוּ בַּבַּיִת** – אם העופות קננו בבית, **וְכֵן יוֹנֵי הַרְדְּסִיאוֹת** – מין יוני־בר שדרכן לגדול בבתים, ונקראות "הרדסיאות" על שם הורדוס המלך שהיה מגדלן בארמונו, **פָּטוּר מִשִּׁלּוּחַ** – האם, לפי שעופות מזומנים הם.

באור משנה ב

עוֹף טָמֵא, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ – פטור מלקיים מצוות שילוח הקן, שכתוב: "כי יקרא קן צפור", וכל מקום שנאמר "צפור", עוף טהור במשמע. **עוֹף טָמֵא רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר, וְטָהוֹר רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָמֵא** – בין שהאם היא עוף טמא, ובין שהביצים של עוף טמא הן, **פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ** – שכתוב: קן צפור", ומכאן שהאם המקננת צריכה להיות טהורה; וכתוב: "ואת הבנים תקח לך", ודרשו: "לך" ולא לכלביך, ומכאן שאם הביצים של עוף טמא הן שאינו יכול לקחת אותן לעצמו אלא לכלביו, אינו חייב במצוות שילוח הקן. **קוֹרֵא זָכָר** – שדרכו להיות רובץ על הביצים כמו הנקבה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב** – בשילוחו, מפני שטבעו בכך, והרי הוא לענין זה כאם, **וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין** – משילוח, שכתוב: "שלח תשלח את האם", ולא את האב. והלכה כחכמים.

המשך ביאור למס' ברכות ליום ראשון עמ' א

1 **וְאָמְרִי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – ויש אומרים ששנינו זאת בברייתא,
2 **עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּכוֹס שֶׁל בְּרָכָה,** – שמברכים עליו ברכת
3 המזון: **א. טָעוּן הֲדָחָה** – רחיצת פנים הכוס היטב במים. **ב. וְשִׁטִּיפָה**
4 מבחוץ. **ג.** נותן היין לכוס בעודו חַי, ולאחר מכן מוזגו במים. **ד.**
5 **וְמָלֵא** על כל גדותיו. **ה. עִיטּוּר** – יש לעטרו באופן שיתבאר להלן.
6 **ו. וְעִיטּוּף** – כיסוי הראש בשעה שמברך. **ז. נוֹטְלוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו. ח.**
7 **וּכשמתחיל לברך נוֹתְנוֹ בְּיַד יָמִין. ט. וּמַגְבִּיהוֹ מִן הַקַּרְקַע טֶפַח. י.**
8 **וְנוֹתֵן עֵינָיו בּוֹ** – ומסתכל בכוס. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים** הלכה נוספת, **אַף**
9 **מְשַׁגְּרוֹ בְּמַתָּנָה לְאַנְשֵׁי בֵיתוֹ** – שולח את הכוס לאשתו לשתות,
10 בדרך של מתנה וחשיבות.
11 שיטה נוספת בדיני כוס של ברכה: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָנוּ אֵין לָנוּ**
12 במנהגינו **אֶלָּא אַרְבָּעָה כְּלָבַד,** ואלו הן, **הֲדָחָה, שִׁטִּיפָה, חַי, וּמָלֵא.**
13 הברייתא מבארת את דין שטיפה והדחה: **תָּנָא, הֲדָחָה,** היא רחיצת
14 הכוס היטב **מִבִּפְנִים. וְשִׁטִּיפָה** היא רחיצת הכוס **מִבַּחוּץ.**
15 בשבח המברך על כוס מלא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְבָרֵךְ עַל כּוֹס**
16 **מָלֵא, נוֹתְנִין לוֹ נַחֲלָה בְּלִי מִצָּרִים** – ללא גבול, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים לג כג),
17 **'וּמְלֵא בְּרִכַת ה' יָם וָדָרוֹם יְרָשָׁה',** כלומר, שהמברך על כוס מלא,
18 ירש נחלה המתפשטת מהים ועד הדרום. מוסיפה הגמרא: **רַבִּי יוֹסֵי**
19 **בַּר חֲנִינָא אוֹמֵר,** המברך על כוס מלא אף **זוֹכֶה וְנוֹחֵל שְׁנֵי עוֹלָמִים,**
20 **הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא,** שיכלה התורה לכתוב 'ים ודרום רֵשׁ',
21 נמצא שהאותיות יו"ד וה"א מיותרות, ובאו לרמוז שיזכה לשני
22 עולמות שנבראו באותיות אלו, כמו שדרשו (מנחות כט:) מהפסוק
23 (ישעיהו כו ד), 'כי ביה ה' צור עולמים', שבאותיות יו"ד וה"א יצר
24 הקב"ה את העולם הזה והעולם הבא.

25 שנינו בברייתא שיש לעשות **עִיטּוּר** לכוס של ברכה. מביאה
26 הגמרא איך קיימו האמוראים הלכה זו: מנהגו של **רַב** יְהוּדָה היה,
27 **שֶׁמְּעַטְּרֵהוּ** לכוס **בְּתַלְמִידִים,** שהיו תלמידיו מסביבו בשעת הברכה.
28 ומנהגו של **רַב חִסְדָּא** היה, **שֶׁמְּעַטֵּר לֵיהּ בְּנַטְלֵי** – היה נותן כוסות
29 מסביב הכוס של ברכה. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי חָנָן, וּבְחַי** – את
30 כוסות העיטור ימלא ביין חי. **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, וּבְכַרְתֵּי הָאָרֶץ** –
31 כשיגיע לברכת הארץ [–לברכת 'נודה לך'] ישפכו מעט יין מן
32 הכוסות שמסביבו לכוס של המברך.
33 שנינו בברייתא שיש לעשות **עִיטּוּף** בשעת הברכה. מביאה הגמרא
34 כיצד קיימו האמוראים הלכה זו: **רַב פַּפָּא מְעַטֵּף וְיָתִיב** – היה
35 מתעטף בטליתו ויושב ומברך. **רַב אַסִּי פָּרִים סוּדְרָא עַל רֵישֵׁיהּ** –
36 היה חובש בראשו סודר [–מלבוש חשוב שהיו לובשים על ראשם].
37 שנינו בברייתא, **נוֹטְלוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו.** מבררת הגמרא: **אָמַר רַבִּי חִינְנָא**
38 **בַּר פַּפָּא, מַאי קְרָאָה** – מהו הפסוק בו נרמז שיש ליטול את הכוס
39 של ברכה בשתי ידיו. משיבה הגמרא: שנאמר (תהילים קלד ב), **'שְׂאוּ**
40 **יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת ה'",** כאן נרמז שיגביה את שתי ידיו ליטול
41 הכוס כדי לברך.
42 שנינו בברייתא, **וְנוֹתְנוֹ** [–את הכוס] **לְיָמִין.** הגמרא דנה בהלכה זו:
43 **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** החכמים **הָרִאשׁוֹנִים שֶׁאֲלוּ,**
44 יד **שְׂמֹאל מַהוּ שֶׁתְּסַיֵּיעַ לְיַד יָמִין** להחזיק את הכוס של ברכה. ולא
45 פשטו את ההלכה בזה. ולפיכך **אָמַר רַב אַשִׁי, הוֹאִיל וְרִאשׁוֹנִים**
46 **אִיבַּעְיָא לְהוּ וְלֹא אִיפְּשַׁט לְהוּ** – הואיל והראשונים הסתפקו
47 בשאלה זו ולא נפשטה שאלתם,

רש"י

זבלגן — עיניו זולפות דמעה. **לא ישא את כפיו** — לפי שמסתכלין בו. **דש בעירו הוה** — כבר היו רגילין אנשי עירו ולא היו מסתכלין בו עוד. דש לשון מרגיל, כמו כיון דדש דש (בגיטין נו, ב). **סטים** = קרו"ג. **משנה אף בלבנים לא יעבור** — טעמא מפרש בגמרא. **העושה תפלתו עגולה** — תפילין שבראשו, עגולה כביצה וכאגוז. **סכנה** — שלא תכנס בראשו. **ואין בה מצוה** — דמרובעות בעינן. **נתנה על מצחו** — של ראש, ושל יד על פס ידו. **הרי זו דרך המינות** — שמבזין מדרש חכמים והולכין אחר המשמע, כמשמען בין עיניך ממש, ועל ידך ממש, ורבותינו דרשו במנחות (לז, ב) בגזירה שוה בין עיניך — זה קדקד, מקום שמוחו של תינוק רופס. ועל ידך — גובה היד, קיבורת בראש הזרוע, שתהא שימה כנגד הלב. **על בית אונקלי** — על בית יד לבושו מבחוץ. **הרי זה דרך חיצונים** — בני אדם ההולכים אחרי דעתם חוץ מדעת חכמים, דבעינן "לך לאות" ולא לאחרים לאות (שם). **ציפן זהב** — נמי כתיב "למען תהיה תורת ה' בפיך" (שמות יג) שיהא הכל מבהמה טהורה. **גמרא שמא מינות נזרקה בו** — כומרין תלמידי ישו הנוצרי מקפידין בכך. **בתפרן ובאלכסונן** — כשהוא תופר בית מושבן צריך ליזהר שלא יקלקל ריבועין במשיכת חוט התפירה, וצריך שיהא להן אלכסון כהלכתו במרובע, צריך שתהא אצבע ברוחב ובאורך שהיא אצבע ושני חומשין באלכסון. **כי אמגוזא** — עגולות כאגוז. אבל עגולה כביצה וכעדשה — שפיר דמי, ולא תסייעא לברייתא ממתניתין.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כד ע"א: **אָמַר רַב הוּנָא, זַבְלְגָן** - מי שעיניו זולגות דמעות, **לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו** לפי שמסתכלים בו. מקשה הגמרא: **וְהָא הַהוּא** - והרי אותו כהן זבלגן **דַּהֲוָה בְּשִׁיבְבוּתֵיהּ דְּרַב הוּנָא** - שהיה דר בשכונתו של רב הונא, **וַהֲוָה פָּרִים יָדֵיהּ** - והיה נושא את כפיו, ואיך הניח לו רב הונא, הלא הוא אמר שזבלגן לא ישא את כפיו. מתרצת הגמרא: **הַהוּא** - אותו כהן, **דָּשׁ בְּעִירוֹ הֲוָה** - היו מורגלים בו בני עירו שהוא זבלגן, וכבר לא היו נמשכים להסתכל בו. **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, זַבְלְגָן לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, וְאִם הָיָה דָּשׁ בְּעִירוֹ מוּתָּר.**

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, סוּמָא - שאינו רואה אפילו **בְּאַחַת מֵעֵינָיו, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו,** מפני שמסתכלים בו. מקשה הגמרא: **וְהָא הַהוּא** כהן שהיה סומא בעינו אחת, **דַּהֲוָה בְּשִׁיבְבוּתֵיהּ** - שהיה דר בשכונתו **דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דַּהֲוָה פָּרִים יָדֵיהּ,** ואיך הניח לו רבי יוחנן. מתרצת הגמרא: **הַהוּא דָּשׁ בְּעִירוֹ הֲוָה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו וְאִם הָיָה דָּשׁ בְּעִירוֹ מוּתָּר.**

שנינו במשנה: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִי שֶׁהָיוּ יָדָיו צְבוּעוֹת לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. תָּנָא, אִם רוֹב אַנְשֵׁי הָעִיר מְלַאכְתָּן בְּכָךְ** וידיהם צבועות, **מוּתָּר** לישא את כפיו, כיון שבני עירו מורגלים בכך, ואינם מסתכלים בו.

משנה המשנה מונה מנהגים המטילים חשד מינות על הנוהגים אותם: **הָאוֹמֵר אֵינִי עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּיבָה** בבגדים **צְבוּעִין, אַף** בבגדים **לְבָנִים לֹא יַעֲבוֹר,** וכן האומר **בְּסַנְדָּל אֵינִי עוֹבֵר** לפני התיבה, **אַף יָחֵף לֹא יַעֲבוֹר.**

הָעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ - תפילין של ראש **עֲגוּלָה, סַכָּנָה** היא להניחה, שמא תיכנס בראשו, **וְאֵין** יוצא **בָּהּ** ידי חובת **הַמִּצְוָה** של הנחת תפילין. **נְתָנָהּ עַל מִצְחוֹ, אוֹ** שנתן את התפילה של יד **עַל פַּס** [-כף] **יָדוֹ, הֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ הַמִּינוּת,** שהמינים אינם מאמינים בדרשות חכמים, ומפרשים את הכתוב 'לאות על ידך' ו'בין עיניך' כפשוטו. **צִיפָּן** לבתי התפילין **בַּזָּהָב, וּנְתָנָהּ עַל בֵּית אוּנְקְלִי שֶׁלּוֹ** - או שהניח את התפילה של יד על בית יד של חלוקו [אף על פי שנתנה כנגד הקיבורת], **הֲרֵי זֶה דֶּרֶךְ הַחִיצוֹנִים,** שהולכים אחר דעתם ואינם נזהרים בדברים שדרשו חכמים.

גמרא הגמרא מבארת את שני הדינים הראשונים: **מַאי טַעְמָא** שהאומר איני עובר בצבועים או בסנדלים אינו עובר אף בלבנים ויחף, **חַיְשִׁינָן שֶׁמָּא מִינוּת נִזְרְקָה בּוֹ,** כיון שדרך המינים היא להקפיד על דברים אלו.

שנינו במשנה: **הָעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ עֲגוּלָה סַכָּנָה וְאֵין בָּהּ מִצְוָה.** שואלת הגמרא: **לֵימָא תָּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן** – האם נאמר ששנינו במשנה מה ששנינו בברייתא, **שֶׁתְּפִלִּין** צריכות להיות **מְרוּבָּעוֹת הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. וְאָמַר רָבָא,** שהכוונה היא שצריך להיזהר **בְּתִפְרָן** - כשתופר את התפילין שלא יתקלקל הריבוע במשיכת חוט התפירה, וְכן יש להיזהר **בַּאֲלַכְסוֹנָן** - שאלכסון הריבוע יהיה שיעורו כרוחבו של הריבוע ועוד שני חמישיות. דוחה הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא, מַתְנִיתִין דַּעֲבִידָא כִּי אַמְגוּזָא** - משנתינו שאסרה תפילין עגולות, כוונתה לעגולות כאגוז שגם תחתיתו עגולה ואין לו מושב שטוח, אך עדיין יתכן שעגולות כעדשה כשרות. והברייתא מחדשת שצריך דווקא מרובעות.

משנה תועלת אשר הדור הצעיר וגם אלה שכבר באו בשנים ידעו וגם יספרו לבניהם על־דבר מנהיגי ישראל אשר עמדו על המשמר ומסרו נפשם על הנוגע לעדתם ולכל בני ישראל בכלל בענייניהם הרוחניים ובענייניהם הגשמיים.

ממכתב כ"ח אדר א', תשי"ט

שואלת הגמרא: בְּמִידֵּי דְּלָא מִמְאִיס נַמִּי לְסַלְקִינְהוּ לְצַד אֶחָד וְלִיבְרַךְ – באוכלים שאינם נמאסים, מדוע צריך לפולטם, יסלקם גם כן לצד אחד ויברך. משיבה הגמרא: תַּרְגְּמָא – ביארה רַב יִצְחָק קַסְקְסָאָה קַמֵּיהּ [–לפני] דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, שהוא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים עא ח), 'יִמָּלֵא פִי תְהִלָּתֶךָ', ואם יש אוכלין בתוך פיו, אין פיו מלא בתהילה, לפיכך פולטם.

מי שאכל ושכח לברך עד מתי הוא יכול לברך ברכה ראשונה: בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַב חִסְדָּא, מִי שֶׁאָכַל וְשָׁתָה וְלֹא בֵּרֵךְ לפני האכילה או השתייה, ונזכר באמצע סעודתו, מַהוּ שֶׁיַּחֲזוֹר וְיְבָרֵךְ עכשיו. אָמַר לְהוּ רב חסדא, משל למה הדבר דומה, לְמִי שֶׁאָכַל שׁוּם, וְרֵיחוֹ נוֹדֵף, האם יַחֲזוֹר וְיֹאכַל שׁוּם אַחֵר, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא רֵיחוֹ נוֹדֵף לזמן ארוך יותר, כמו כן בענייננו, האם מפני שעבר ואכל בלא ברכה יחזור שוב ויאכל בלא ברכה.

ממשיכה הגמרא: אָמַר רַבִינָא, הֵלְכָךְ, מכיון שאמר רב חסדא, שהנזכר בתוך סעודתו שלא בירך, יכול לברך לאחר שאכל ושתה, הוא הדין אֲפִילּוּ אם נָמַר סְעוּדָּתוֹ ונזכר שלא בירך, יַחֲזוֹר וְיְבָרֵךְ לאחר הסעודה.

מביא רבינא ראיה לדבריו: דְּתַנְיָא, טָבַל הטמא במקוה, וְעָלָה מטבילתו, אוֹמֵר בַּעֲלִיּוֹתוֹ מהמים, 'בָּרוּךְ אתה ה' וכו', אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל הַטְּבִילָה'. וכשם שהטובל מברך לאחר שטבל, אף מי שגמר סעודתו, יכול לברך לאחר האכילה. דוחה הגמרא את הראיה: וְלֹא הִיא – ראיה זו אינה נכונה, לפי שיש לחלק, דְּהָתָם מֵעִיקָּרָא נַבְרָא לֹא חֲזִי – שם לפני הטבילה לא היה האדם ראוי לברך, שבעל קרי אסור לברך (לעיל כז:), ומכיון שלא היה ראוי בתחילה לא נדחה מהברכה, אבל הָכָא מֵעִיקָּרָא נַבְרָא חֲזִי – כאן בתחילה היה האדם ראוי לברך על האכילה, וְהוֹאִיל וְאִידְּחֵי אִידְּחֵי – ומכיון ששכח לברך ונדחה, הרי הוא דחוי ואינו חוזר ומברך.

בזמן חז"ל נהגו לשתות בבוקר לפני האכילה כוס משקה שנקרא 'אספרגוס', לרפואה. בסוגיא שלפנינו יתבאר ענין שתיה זו: תָּנוּ רַבָּנָן, משקה הָאִסְפַּרְגּוֹס, יָפֶה – בריא לַלֵּב, וְטוֹב לָעֵינַיִם, וְכָל שֶׁכֵּן שטוב לִבְנֵי מֵעַיִם. וְהָרְגִיל בּוֹ, לשתות ממנו בקביעות, הרי הוא יָפֶה לְכָל גּוּפוֹ. וְהַמִּשְׁתַּכֵּר הֵימֶנּוּ, הרי הוא קָשֶׁה – מזיק לְכָל גּוּפוֹ.

הגמרא מבררת האם האספרגוס טוב לבני מעיים. מדקדקת הגמרא: מִדְּקָתָנֵי – ממה ששנינו, שהאספרגוס יָפֶה לַלֵּב, מִכְּלָל דְּבְחַמְרָא עָסְקִינַן – משמע שמדובר באספרגוס העשוי מיין, שהוא טוב ללב, וְקָתָנֵי – ובהמשך שנינו, וְכָל שֶׁכֵּן שטוב לִבְנֵי מֵעַיִם, משמע שאספרגוס של יין טוב לבני מעיים. מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא, ששתיית האספרגוס העשוי מיין, לְלֵעֵ"ט יָפֶה, כלומר, הוא מועיל ללב, לעינים ולטחול, אך לְרַמַ"ת קָשֶׁה, כלומר, לראש, למעיים ולתחתוניות [–חולי בפי הטבעת] הוא קשה, הרי שאספרגוס של יין רע לבני מעיים. מתרצת הגמרא: כִּי תַּנְיָא הַהִיא, שהיין יפה לבני מעיים, מדובר בְּיַיִן מְיוּשָׁן, בן שלש שנים.

מביאה הגמרא ראיה לחילוק זה: כְּדְתָנֵן (נדרים סו.), מי שאמר, קוֹנָם יַיִן שֶׁאֲנִי טוֹעֵם, כלומר, טעימת היין אסור עלי כהקדש, משום שֶׁהַיַּיִן קָשֶׁה לִבְנֵי מֵעַיִם. אָמְרוּ לוֹ, וַהֲלֹא יין מְיוּשָׁן יָפֶה הוּא לִבְנֵי מֵעַיִם, וְשָׁתַק, אָסוּר בְּיַיִן חָדָשׁ וּמוּתָּר בִּמְיוּשָׁן, שמה שנדר מהמיושן היה בטעות, ונדר שנידר בשגגה אינו נדר. שְׁמַע מִינָּהּ שהיין המיושן אכן טוב למעיים, ועל אספרגוס כזה נאמר שהוא טוב למעיים.

דרך שתיית האספרגוס: תָּנוּ רַבָּנָן, שִׁשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּשתיית הָאִסְפַּרְגּוֹס: א. אֵין שׁוֹתִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּשֶׁהוּא מיין חַי שאינו מוזג. ב. וְמבוּס טָלֵא. ג. מְקַבְּלוֹ בְּיָמִין, וְשׁוֹתֵהוּ בְּשְׂמֹאל. ד. וְאֵין מְשִׁיחִין אַחֲרָיו – אין לדבר סמוך לאחר שתייתו, עד שיאכל. ה. וְאֵין מַפְסִיקִין בּוֹ, באמצע שתייתו. ו. וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לאחר שתייתו, אֶלָּא לְמִי שֶׁנְּתָנוּ לוֹ. עוד נאמר על האספרגוס: וְרַק אַחֲרָיו – יש לירוק את המים שבאים בפיו לאחר שתייתו. וְאֵין סוֹמְכִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּמַיְנוּ, – מיד לאחר שתייתו יש לאכול מאכל שהוא ממין האספרגוס. כאשר יתבאר להלן.

למדנו בברייתא, שאין סומכין את האספרגוס אלא במינו. מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא בברייתא אחרת, אֵין סוֹמְכִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּפַת, והלא הפת אינו ממין האספרגוס. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא בִּדְחַמְרָא – כאן מדובר באספרגוס של יין, שסמיכתו בפת, וְהָא בִּדְשִׁכְרָא – ובברייתא הראשונה מדובר באספרגוס העשוי משיכר תאנים או תמרים, שיש לסומכו במינו, תאנים לשיכר תאנים, ותמרים לשיכר תמרים.

סתירה בין שתי ברייתות לאלו איברים טוב האספרגוס. מקשה הגמרא: תָּנֵי חֲדָא – בברייתא אחת שנינו, לְלֵעֵ"ט יָפֶה – האספרגוס מועיל ללב, לעינים ולטחול, אך לְרַמַ"ת קָשֶׁה – לראש, למעיים ולתחתוניות, האספרגוס מזיק. וְתַנְיָא אִידָּךְ – אולם בברייתא אחרת שנינו, לְרַמַ"ת יָפֶה – האספרגוס מועיל לראש, למעיים ולתחתוניות, אך לְלֵעֵ"ט קָשֶׁה – ללב, לעינים ולטחול, הוא מזיק. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא בִּדְחַמְרָא הָא בִּדְשִׁכְרָא – הברייתא של ללע"ט יפה ולרמ"ת קשה דיברה על אספרגוס של יין, ואילו הברייתא של לרמ"ת יפה ללע"ט קשה דיברה על אספרגוס של שיכר.

שנינו בברייתא שיש לירוק את המים שבאים בפיו לאחר שתיית האספרגוס, מביאה הגמרא סתירה בענין זה. מקשה הגמרא: תָּנֵי חֲדָא – בברייתא אחת שנינו, רַק אַחֲרָיו – הרוקק את המים הבאים בפיו לאחר שתיית האספרגוס, לוֹקֶה במחלה. וְתַנְיָא אִידָּךְ – ואילו בברייתא אחרת שנינו, שאם לֹא רַק אַחֲרָיו, לוֹקֶה. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא בִּדְחַמְרָא – הברייתא שאמרה שאין לרקוק לאחריו מדברת באספרגוס של יין, וְהָא בִּדְשִׁכְרָא – והברייתא שאמרה שיש לרקוק אחריו, מדברת באספרגוס של שיכר. מוסיפה הגמרא: אָמַר רַב אַשִׁי, הַשְׁתָּא דְּאָמְרַת – עכשיו שאמרת, שאספרגוס של שיכר, אם לֹא רַק אַחֲרָיו, לוֹקֶה, אם כן מֵימָיו של האספרגוס נוֹזְקִין בּיריקה, אֲפִילּוּ כִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ, שלא יבוא לידי סכנה אם לא ירוק.

בברייתא של מעשה מרכבה מובא שרבי ישמעאל בן אלישע עלה לרקיע על ידי הזוכרת שם של הקב"ה, להלן מובאים כמה הנהגות שלימדו המלאך בזמן שהיה שם: אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים סָם – אמר לִי, המלאך סוּרִיאֵל, שהוא שַׂר הַפָּנִים, כלומר, שחשוב לבוא לפני הקב"ה: א. אַל תִּטּוֹל חֲלוּקְךָ בעת קומך בשַׁחֲרִית מִיַּד הַשַּׁמָּשׁ, וְתִלְבַּשׁ. ב. וְאַל תִּטּוֹל יָדֶיךָ בשחרית מִמִּי [–על ידי אדם] שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו שחרית. ג. וְאַל תַּחֲזִיר כּוֹס האִסְפַּרְגּוֹס, אֶלָּא לְמִי שֶׁנָּתְנוּ לְךָ. וטעם הדבר, מִפְּנֵי שֶׁחבורת שדים בשם תַּכְסִפִּית, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים, שאִסְתְּלַגְנִית, שהיא חבורה שֶׁל מַלְאֲכֵי חַבָּלָה, מְצַפִּין לוֹ לָאָדָם, וְאוֹמְרִים אֵימָתַי יָבֹא אָדָם לִידֵי אֶחָד מִדְּבָרִים הַלָּלוּ, ולא יזהר באמור, וְיִלְכֶּד בהם.

במסכת כתובות (עז:) מובא, שרבי יהושע בן לוי הלך עם מלאך המוות ונכנס עמו חי לגן עדן. בזמן זה לימדו המלאך כמה הנהגות: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים סָם לִי מַלְאַךְ הַמָּוֶת: א. אַל תִּטּוֹל חֲלוּקְךָ שַׁחֲרִית מִיַּד הַשַּׁמָּשׁ, וְתִלְבַּשׁ. ב. וְאַל תִּטּוֹל יָדֶיךָ בשחרית מִמִּי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו. ג. וְאַל תַּעֲמוֹד לִפְנֵי הַנָּשִׁים בְּשָׁעָה שֶׁחוֹזְרוֹת מִן הלווית הַמֵּת, מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי מְרַגֵּד וּבָא לִפְנֵיהֶן באותה שעה, וְחַרְבִּי בְּיָדִי, וְיֵשׁ לִי רְשׁוּת לְחַבֵּל.

תקנה למי שפוגע בנשים שחוזרות מן המת. אומרת הגמרא: וְאִי פָּגַע בנשים בשעה שחוזרות מן המת, מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ שלא ינזק ממלאך המוות. לִינְשׁוֹף מִדּוּכְתֵּיהּ – יקפוץ ממקום עומדו אַרְבַּע אַמּוֹת. אֵי אִיכָּא נַהֲרָא לְיַעְבְּרֵיהּ – ואם יש שם נהר, יעברנו, ויהיה הנהר מפריד בינו לבין הנשים. וְאִי אִיכָּא דְּרִכָּא אַחֲרִינָא – ואם אין נהר, אבל יש דרך אחרת, לֵיזֵיל בָּהּ – ילך בדרך ההיא. וְאִי אִיכָּא גּוּדָא – ואם אין דרך אחרת, אבל יש שם כותל, לֵיקוּ אַחוֹרָא יעמוד מאחורי הכותל. וְאִי לֵא – ואם אין גם כותל, לֶיהְדַּר אַפֵּיהּ וְלֵימָא – יסובב פניו מהנשים, ויאמר, 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׂטָן, יִגְעַר ה' בְּךָ וגו' הַשָּׂטָן, וְיִגְעַר ה' בְּךָ הַבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלִַם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ' (זכריה ג ב), וימשיך לומר פסוק זה, עַד דְּחָלְפִי מִינֵּיהּ – עד שיעברו ממנו הנשים.

בשעת ברכת המזון אוחז המברך כוס של יין בידו, בסוגיא שלפנינו יתבארו הלכות ברכה על הכוס: אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ,

המשך בעמוד קסב

רש"י

במידי דלא ממאים נמי. למה לי פולטן לסלקינהו לצד אחד: יחזור ויאכל שום אחר. כדי שיסריח יותר. כלומר: יוסיף על סרחונו ויעשה ברכה לבטלה: **מי שאכל ושתה ולא ברך.** לפניהם קאי אברכת "המוציא" וברכת היין: **מהו שיחזור וכו'.** לאחר אכילה ושתיה: **הלכך.** כיון דאם נזכר באמצע יכול לברך אפילו גמר סעודתו נמי יכול לברך: **על הטבילה.** אלמא אף על גב דטבל הויא ברכה: **התם מעיקרא לא חזי.** דרוב טבילות משום קרי הם ובעלי קריין אסורים בברכות שהם דברי תורה כדאמרינן בפרק "מי שמתו" (כב). ודחוי מעיקרא לאו דחוי הוא ולכי מתקן הדר מברך אבל האי מעיקרא איחזי וכיון דגמר אידחי והואיל ואידחי אידחי: **אספרגוס.** כוס שהיו שותים בכל בקר אליבא ריקנא לרפואה: **דבחמרא עסקינן.** דאמרינן לקמן בשמעתין אספרגוס ללע"ט יפה ואוקמינן בשל יין. וסימן לע"ט: לב עין טחול: **וכל שכן לבני מעים.** קושיא היא. כלומר: בדחמרא קתני וכל שכן לבני מעים: **והתניא.** לקמן לרמ"ת קשה אספרגוס של יין וסימן רמ"ת: ראש מעים תחתוניות: **כי תניא ההיא.** דקתני "וכל שכן לבני מעים". ביין מיושן. של שלש שנים. כדתנן ב"בבא בתרא" (צחא): ישן משל אשתקד מיושן — של שלש שנים: **קונם יין שאני טועם.** כהקדש יהא עלי יין שאני טועם: **אלא חי.** יין חי שאינו מזוג: **אין מפסיקין בו.** אלא שותהו בבת אחת: **ואין סומכין אותו.** לאכול אחריו מיד: **בדחמרא.** סמיכתו בפת: **בדשכרא.** סמיכתו במינו אם שכר תאנים — סומכו בתאנים ואם של תמרים הוא — סומכו בתמרים: **לוקה.** בחולה: **בדחמרא.** לא ירוק: **בדשכרא.** אם לא רק מים הבאים בפיו אחריו לוקה: **אפילו בפני המלך.** ירוק ואל יסתכן: **סוריאל.** מלאך חשוב לבא לפני הקדוש ברוך הוא: **אל תבול חלוקך.** שחרית מיד השמש אלא אתה בעצמך טלהו ממקום שהוא שם ותלבשנו: **תכספית.** שם חבורת שדים: **איסתלגנית.** שם חבורת מלאכי חבלה: **אימתי יבא אדם לידי אחד מן הדברים הללו וילכד.** רבי ישמעאל עלה לרקיע על ידי שם בברייתא דמעשה מרכבה: **גודא** = כותל: **כוס של ברכה.** ברכת המזון: **הדחה ושטיפה וכו'** — כולהו מפרש להו ואזיל: **מן הקרקע.** אם על גבי קרקע הסב ואם על גבי שלחן — מגביהו מן השלחן: **במתנה.** דרך דורון וחשיבות: **לאנשי ביתו.** לאשתו: חי. שמוזגו במים לאחר שנתנו בכוס חי. אבל לברך עליו חי הא אמרן במתניתין אין מברכין. אי נמי "חי" בלעז פריש"ק להביאו מן החבית לשמו: **מעטרהו בתלמידים.** תלמידיו סובבין אותו כשהוא מברך: **בנטלי** = כוסות: **וכברכת הארץ.** כשמגיע לברכת הארץ מוסיף עליה: **מעטף.** בטליתו.

אגן

תוספות

מעיקרא גברא לא חזי. תימה: והלא טמא אינו אסור לברך! ובקונטרס פירש דבעלי קריין אסורים בדברי תורה. ויש לומר: דמיירי בטבילת גרים, ומפני אותה טבילה הצריכו לכל שאר טבילות לברך לאחר טבילה. וכן בנטילת ידים, שפעמים אדם בא מבית הכסא ואין אדם ראוי לברך עד לאחר הנטילה, נהגו העם לברך כל שאר ברכת ידים לאחר נטילה.

אין לנו אלא ארבעה דברים — ומיהו לא משמע (כן) דפליג ר' יוחנן אההיא דנותנו לימינו, כדאמרינן לקמן: אמר רבי יוחנן ראשונים שאלו מהו שתסייע שמאל לימין, משמע שכן היו נוהגים. ומיהו, מדהאמוראים היו עושים עיטור ועיטוף, משמע שהיו מחמירים על עצמן והיו נוהרים בכולן; ולפיכך יש להחמיר בכוס של ברכה.

שטיפה חי ומלא. ירושלמי דסוף פירקין, אמר רבי אחא: שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכה: מלא, עיטור ומודח. ושלשתן מקרא "נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה'". "שבע" — עיטור, "רצון" — מודח, "ומלא" — כמשמעו. **שטיפה** מבחוץ והדחה מבפנים — ופירש רבינו יצחק: דוקא שאין הכוס יפה, שיש בו שיורי כוסות. אבל אם הוא יפה — בלאו הכי שפיר דמי, דלא בעינן אלא שיהא כוס של ברכה יפה. **זוכה** לשני עולמות — פירש הרב רבי יוסף ממרשיליי"א: מדהתה ליה למכתב "ים ודרום רש", וכתב "ירשה", הרי יו"ד ה"א יתירה. וביו"ד ה"א נבראו שני עולמות, כדאמרינן ב"התכלת" (מנחות כט,ב): "כי ביה ה' צור עולמים" (אל תקרי "צור", אלא "צר" וכו'). **שמאל** מהו שתסייע לימין — בכוסות גדולות מיירי, או בראש חדש טבת שחל להיות בשבת שהוא בחנוכה, או בנישואין, וצריך להאריך בברכת המזון.

אין

בְּמִידֵי דְּלָא מְמָאִים נַמִּי, לְסַלְקִינְהוּ לְצַד אֶחָד וְלִיבָרֵךְ! - תִּרְגֻּמָא רַב יִצְחָק קַסְקְסָאָה קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן; מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "וְמָלֵא פִי תְּהִלָּתֶךָ". בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַב חִסְדָּא: מִי שֶׁאָכַל וְשָׁתָה וְלֹא בֵּרֵךְ - מַהוּ שֶׁיַּחֲזוֹר וִיבָרֵךְ? אֲמַר לְהוּ: מִי שֶׁאָכַל שׁוּם וְרֵיחוֹ נוֹדֵף, יַחֲזוֹר וְיֹאכַל שׁוּם אַחֵר כְּדֵי שֶׁיְּהֵא רֵיחוֹ נוֹדֵף?! אֲמַר רַבִּינָא: הִלְכָּךְ, אֲפִילּוּ גָּמַר סְעוּדָתוֹ, יַחֲזוֹר וִיבָרֵךְ. דְּתַנְיָא: טָבַל וְעָלָה - אוֹמֵר בַּעֲלִיָּיתוֹ: "בָּרוּךְ... אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַטְּבִילָה". וְלָא הִיא, הָתָם - מֵעִיקָּרָא גַּבְרָא לָא חָזֵי, הָכָא - מֵעִיקָּרָא גַּבְרָא חָזֵי, וְהוֹאִיל וְאִידְּחֵי אִידְּחֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: אַסְפַּרְגּוּס - יָפֶה לַלֵּב וְטוֹב לָעֵינַיִם וְכָל שֶׁכֵּן לִבְנֵי מֵעַיִם, וְהָרָגִיל בּוֹ - יָפֶה לְכָל גּוּפוֹ, וְהַמִּשְׁתַּכֵּר הֵימֶנּוּ - קָשֶׁה לְכָל גּוּפוֹ. מִדְּקָתָנֵי יָפֶה לַלֵּב, מִכְּלָל דִּבְחַמְרָא עָסְקִינַן, וְקָתָנֵי: וְכָל שֶׁכֵּן לִבְנֵי מֵעַיִם; וְהָתַנְיָא: לְלַע"ט יָפֶה לְרַמ"ת קָשֶׁה! - כִּי תַּנְיָא הַהִיא - בְּמְיוּשָׁן, כְּדְתָנֵן: "קוֹנָם יַיִן שֶׁאֲנִי טוֹעֵם, שֶׁהַיַּיִן קָשֶׁה לִבְנֵי מֵעַיִם", אָמְרוּ לוֹ: וַהֲלֹא מְיוּשָׁן יָפֶה הוּא לִבְנֵי מֵעַיִם! וְשָׁתַק - אָסוּר בְּחָדָשׁ וּמוּתָּר בְּמְיוּשָׁן, שְׁמַע מִינָּהּ. תָּנוּ רַבָּנַן: שִׁשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּאַסְפַּרְגּוּס, אֵין שׁוֹתִין אוֹתוֹ אֶלָּא כְּשֶׁהוּא חַי וּמָלֵא, מְקַבְּלוֹ בִּימִין וְשׂוֹתֵהוּ בִּשְׂמֹאל, וְאֵין מְשִׂיחִין אַחֲרָיו, וְאֵין מַפְסִיקִין בּוֹ, וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְמִי שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ וְרָק אַחֲרָיו, וְאֵין סוֹמְכִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּמִינוֹ. וְהָתַנְיָא: אֵין סוֹמְכִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּפַת! - לָא קַשְׁיָא, הָא - בְּדַחֲמָרָא, הָא - בְּדִשְׁכָרָא. תָּנֵי חֲדָא: לְלַע"ט יָפֶה לְרַמ"ת קָשֶׁה, וְתַנְיָא אִידָּךְ: לְרַמ"ת יָפֶה לְלַע"ט קָשֶׁה! - לָא קַשְׁיָא; הָא בְּדַחֲמָרָא, הָא בְּדִשְׁכָרָא. תָּנֵי חֲדָא: רָק אַחֲרָיו - לוֹקֶה, וְתַנְיָא אִידָּךְ: לֹא רָק אַחֲרָיו - לוֹקֶה! - לָא קַשְׁיָא: הָא בְּדַחֲמָרָא, הָא בְּדִשְׁכָרָא. אֲמַר רַב אַשִׁי: הָשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ לֹא רָק אַחֲרָיו לוֹקֶה - מֵימָיו נִזְרָקִין אֲפִילּוּ בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים סָח לִי סוּרִיאֵל שַׂר הַפָּנִים: אַל תִּבּוֹל חֲלוּקְךָ בְּשַׁחֲרִית מִיַּד הַשֶּׁמֶשׁ וְתִלְבַּשׁ. וְאַל תִּבּוֹל יָדֶיךָ מִמִּי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו. וְאַל תַּחֲזִיר כּוֹס אַסְפַּרְגּוּס אֶלָּא לְמִי שֶׁנְּתָנוֹ לְךָ. מִפְּנֵי שֶׁתַּכְסְפִית, וְאָמְרִי לָהּ: אִסְתַּלְגָּנִית שֶׁל מַלְאֲכֵי חַבָּלָה מְצַפִּין לוֹ לָאָדָם, וְאוֹמְרִים: אֵימָתַי יָבֹא אָדָם לִידֵי אֶחָד מִדְּבָרִים הַלָּלוּ וְיִלָּכֵד. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים סָח לִי מַלְאַךְ הַמָּוֶת: אַל תִּבּוֹל חֲלוּקְךָ שַׁחֲרִית מִיַּד הַשֶּׁמֶשׁ וְתִלְבַּשׁ. וְאַל תִּבּוֹל יָדֶיךָ מִמִּי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו. וְאַל תַּעֲמוֹד לִפְנֵי הַנָּשִׁים בְּשָׁעָה שֶׁחוֹזְרוֹת מִן הַמֵּת, מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי מְרַגֵּד וּבָא לִפְנֵיהֶן וְחַרְבִּי בְּיָדִי וְיֵשׁ לִי רְשׁוּת לְחַבֵּל. וְאִי פָּגַע מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ? - לִינְשׁוֹף מִדּוּכְתֵּיהּ אַרְבַּע אַמּוֹת, אִי אִיכָּא נַהֲרָא - לִיעַבְרֵיהּ, וְאִי אִיכָּא דְּרָכָא אַחֲרִינָא - לִיזִיל בָּהּ, וְאִי אִיכָּא גּוּדָא - לֵיקוּ אֲחוֹרָא, וְאִי לָא - לִיהַדַּר אַפֵּיהּ וְלִימָא: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׂטָן יִגְעַר ה' בְּךָ" וגו', עַד דְּחָלְפִי מִינֵּיהּ. אֲמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, וְאָמְרִי לֵהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּכוֹס שֶׁל בְּרָכָה: טָעוּן הַדָּחָה, וּשְׁטִיפָה, חַי, וּמָלֵא, עִיטּוּר, וְעִיטּוּף, נוֹטְלוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וְנוֹתְנוֹ בִּימִין, וּמַגְבִּיהוּ מִן הַקַּרְקַע טֶפַח, וְנוֹתֵן עֵינָיו בּוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף מְשַׁגְּרוֹ לְאַנְשֵׁי בֵיתוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא אַרְבָּעָה בִּלְבַד: הַדָּחָה, שְׁטִיפָה, חַי, וּמָלֵא. תָּנָא: הַדָּחָה - מִבְּפָנִים, וּשְׁטִיפָה - מִבַּחוּץ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמְבָרֵךְ עַל כּוֹס מָלֵא - נוֹתְנִין לוֹ נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמָלֵא בִּרְכַּת ה' יָם וְדָרוֹם יְרֵשָׁה". רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אוֹמֵר: זוֹכֶה וְנוֹחֵל שְׁנֵי עוֹלָמִים, הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא. "עִיטּוּר" - רַב יְהוּדָה מְעַטְּרֵהוּ בְּתַלְמִידִים, רַב חִסְדָּא מְעַטֵּר לֵיהּ בְּנִטְלֵי. אָמַר רַבִּי חָנָן: וּבְחַי. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: וּבְבִרְכַּת הָאָרֶץ. "עִיטּוּף" - רַב פַּפָּא מְעַטֵּף וְיָתֵיב, רַב אַסִי פָּרֵס סוּדָרָא עַל רֵישֵׁיהּ. "נוֹטְלוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו" - אָמַר רַבִּי חִינְנָא בַּר פַּפָּא: מַאי קְרָאתָהּ - "שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת ה'". "וְנוֹתְנוֹ לְיָמִין". אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רִאשׁוֹנִים שָׁאֲלוּ: שְׁמוּאֵל מַהוּ שֶׁתְּסַיֵּעַ לְיָמִין? אֲמַר רַב אַשִׁי: הוֹאִיל וְרִאשׁוֹנִים אִיבַּעְיָא לְהוּ וְלָא אִיפְּשַׁט לְהוּ,

אגן

תוספות

אין מסיחין על כוס של ברכה — פירש רש"י: שלא יסיח (דעת) המברך משנתנו לו כוס של ברכה, והוא הדין המסובין שאין רשאין להסיח דבעינן שיתכוין שומע ומשמיע, וגם אין להפסיק השומעים בשיחת חולין כמו שאין המברך רשאי להסיח. ואף על פי שאמר התם (פרק בתרא דר"ה לד,ב): שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום — יצא, משמע שהשומע סח בינתים ואפילו הכי יצא, אך לכתחלה אין לעשות כן. ומיהו, נראה דהיינו דוקא בשעה שהמברך שותק מעט בין ברכה לברכה, אבל בשעה שהוא מברך, אם היה מדבר — אפילו בדיעבד לא יצא. **והלכתא** בבולהו יושב ומברך — לפי שברכת המזון דאורייתא החמירו בה להיות יושב ומברך. שהרי עשרה דברים נאמרו בו, מה שאין כן בשאר ברכות. והוא נוטריקון, "ואכלת ושבעת" — "שב עת" ו"ברכת" — לברכת המזון, מפי רבי משה אלברט.

הדרן עלך שלשה שאכלו

אֲנַן נַעֲבֵד לְחוּמְרָא. "וּמַגְבִּיהוּ מִן הַקַּרְקַע טָפַח" - אֲמַר רַב אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי קְרָאָה - "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא". "וְנוֹתֵן עֵינָיו בּוֹ" - כִּי הֵיכִי דְּלָא נִיסַח דַּעְתֵּיהּ מִינַּיהּ. "וּמְשַׁגְּרוֹ לְאַנְשֵׁי בֵיתוֹ בְּמַתָּנָה" - כִּי הֵיכִי דִּתְתָּבְרֵךְ דְּבֵיתְהוּ. עוּלָּא אִקְלַע לְבֵי רַב נַחְמָן, בָּרִיךְ רִיפְתָּא, בָּרִיךְ בִּרְכַּת מְזוֹנָא, יְהַב לֵיהּ כָּסָא דְּבִרְכָתָא לְרַב נַחְמָן. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן: לִישַׁדַּר מָר כָּסָא דְּבִרְכָתָא לְיָלְתָא. אֲמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין פְּרִי בִטְנָהּ שֶׁל אִשָּׁה מִתְבָּרֵךְ אֶלָּא מִפְּרִי בִטְנוֹ שֶׁל אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנֶךָ" - "פְּרִי בִטְנָהּ" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "פְּרִי בִטְנֶךָ". תַּנְיָא נַמִי הָכִי, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֵין פְּרִי בִטְנָהּ שֶׁל אִשָּׁה מִתְבָּרֵךְ אֶלָּא מִפְּרִי בִטְנוֹ שֶׁל אִישׁ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנֶךָ" - "פְּרִי בִטְנָהּ" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "פְּרִי בִטְנֶךָ". אַדְּהָכִי שְׁמַעְהָ יָלְתָא, קָמָה בְּזִיהֲרָא וְעָלְתָה לְבֵי חַמְרָא וּתְבָרָא אַרְבַּע מְאָה דַּנֵּי דְּחַמְרָא. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן: נְשַׁדַּר לָהּ מָר כָּסָא אַחֲרִינָא, שְׁלַח לָהּ: כָּל הַאי נַבְגָּא, דְּבִרְכָתָא הִיא. שְׁלַחָה לֵיהּ: מִמַּהֲדוּרֵי - מִילֵּי, וּמִסְּמַרְטוּטֵי - כַּלְמֵי. אָמַר רַב אַסִי: אֵין מְסִיחִין עַל כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה. וְאָמַר רַב אַסִי: אֵין מְבָרְכִין עַל כּוֹס שֶׁל פּוּרְעָנוּת. מַאי כּוֹס שֶׁל פּוּרְעָנוּת? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: כּוֹס שֵׁנִי. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: הַשּׁוֹתֶה כְּפָלִים לֹא יְבָרֵךְ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל" - וְהַאי לָא מִתַּקַּן. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, וְאָמְרִי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: הָאוֹכֵל וּמְהַלֵּךְ - מְבָרֵךְ מְעוּמָּד, וּכְשֶׁהוּא אוֹכֵל מְעוּמָּד - מְבָרֵךְ מְיוּשָּׁב, וּכְשֶׁהוּא מֵיסֵב וְאוֹכֵל - יוֹשֵׁב וּמְבָרֵךְ. וְהִלְכְתָא: בְּכוּלְּהוּ יוֹשֵׁב וּמְבָרֵךְ.

הדרן עלך שלשה שאכלו

משנה אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁבֵּין בֵּית שַׁמַּאי וּבֵין בֵּית הִלֵּל בַּפְּעוּדָה: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נוֹטְלִין לַיָּדַיִם וְאַחַר כָּךְ מוֹזְגִין אֶת הַכּוֹס, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מוֹזְגִין אֶת הַכּוֹס וְאַחַר כָּךְ נוֹטְלִין לַיָּדַיִם. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מְקַנֵּחַ יָדָיו בַּמַּפָּה וּמַנִּיחָהּ עַל הַשּׁוּלְחָן, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עַל הַכֶּסֶת. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מְכַבְּדִין אֶת הַבַּיִת וְאַחַר כָּךְ נוֹטְלִין לַיָּדַיִם, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: נוֹטְלִין לַיָּדַיִם וְאַחַר כָּךְ מְכַבְּדִין אֶת הַבַּיִת. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נֵר וּמְזוֹן בְּשָׁמִים וְהַבְדָּלָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: נֵר וּבְשָׂמִים מְזוֹן וְהַבְדָּלָה. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: "שֶׁבָּרָא מְאוֹר הָאֵשׁ", וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: "בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ". אֵין מְבָרְכִין לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל גּוֹיִם וְלֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל מֵתִים, וְלֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה. וְאֵין מְבָרְכִין עַל הַנֵּר עַד שֶׁיֵּאוֹתוּ לְאוֹרוֹ. מִי שֶׁאָכַל וְשָׂכַח וְלֹא בֵּירֵךְ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ וִיבָרֵךְ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יְבָרֵךְ בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכַּר. וְעַד מָתַי מְבָרֵךְ? - עַד כְּדֵי שֶׁיִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁבְּמֵעָיו. בָּא לָהֶן יַיִן אַחַר הַמָּזוֹן, אִם אֵין שָׁם אֶלָּא אוֹתוֹ כּוֹס - בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן. וְעוֹנִין "אָמֵן" אַחַר יִשְׂרָאֵל הַמְבָרֵךְ, וְאֵין עוֹנִין אָמֵן אַחַר כּוּתִי הַמְבָרֵךְ, עַד שֶׁיִּשְׁמַע כָּל הַבְּרָכָה כּוּלָּהּ. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן, דְּבָרִים שֶׁבֵּין בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל בַּפְּעוּדָה: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, שֶׁהַיּוֹם גּוֹרֵם לַיַּיִן שֶׁיָּבֹא, וּכְבָר קִדֵּשׁ הַיּוֹם וַעֲדַיִין יַיִן לֹא בָּא. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם, שֶׁהַיַּיִן גּוֹרֵם לְקִדּוּשָׁה שֶׁתֹּאמַר. דָּבָר אַחֵר: בְּרִכַּת הַיַּיִן תְּדִירָה וּבְרִכַּת הַיּוֹם אֵינָהּ תְּדִירָה. תָּדִיר וְשֶׁאֵינוֹ תָּדִיר - תָּדִיר קוֹדֵם. וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֵית הִלֵּל. מַאי "דָּבָר אַחֵר"? - וְכִי תֵּימָא הָתָם תְּרַתֵּי וְהָכָא חָדָא - הָכִי נַמִי תְּרַתֵּי נִינְהוּ: בְּרִכַּת הַיַּיִן תְּדִירָה וּבְרִכַּת הַיּוֹם אֵינָהּ תְּדִירָה, תָּדִיר וְשֶׁאֵינוֹ תָּדִיר - תָּדִיר קוֹדֵם. "וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֵית הִלֵּל" - פְּשִׁיטָא! דְּהָא נָפְקָא בַּת קוֹל! - אִיבָּעֵית אֵימָא: קוֹדֶם בַּת קוֹל, וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְאַחַר בַּת קוֹל,

ורבי

רש"י

אנן נעבד לחומרא. שלא תסייע שמאל לימין בשעת ברכה: **שמעה ילתא.** שלא ישגר לה כוס של ברכה: **קמה ביזהרא** = עמדה בבעט: **כל האי נבגא דברכתא היא** — כל יין שבחבית כבוס של ברכה הוא שתי ממנו: **נבגא** = כוס כמו: "לשתי מר אנבגא": **ממהדורי מילי.** ממחזירי בעיירות ירבו תמיד דברים: **ומסמרטוטי כלמי** — וממשחקי בגדים בלויים וממורטים ירבו כנים. "כנים" מתרגמינן "כלמתא": **אין מסיחין** — משאחזו עד שיברך: **כוס שני.** שהוא של זוגות והעומד על שלחנו ושתי זוגות ניזוק על ידי שדים: **כפלים.** זוגות: **הכון לקראת.** בדברים נאים ולא בדברי פורענות: **מסב.** במטה דרך הסבה: **והלכתא.** בבולהו יושב ומברך.

הדרן עלך שלשה שאכלו

משנה אלו דברים וכו' בסעודה. שנחלקו בהלכות סעודה: **מברך על היום.** בקידוש שבתות וימים טובים: **ואחר כך מזונין את הכוס.** יין הבא לפני המזון כדאמרינן בפרק "ביצד מברכין" (מגא): הסבו אף על פי שנטל בו' הביאו להם יין וכו' וקאמרי בית שמאי: נוטלין לידים ואחר כך שותים את הכוס ואוכלים סעודתם בההיא נטילה. ובית הלל אומרים: מוזגין את הכוס ושותין אותו ואחר כך נוטלין לידים. וטעמא דתרוייהו מפרש בגמרא: **ומקנח ידיו במפה.** מנטילת מים ראשונים: **ומניחה על השולחן.** ומקנח בה ידיו תמיד מזוהמת התבשיל: **ובית הלל אומרים.** על הכר או על הכסת יניחנה אחרי כן ושם יקנח בה ידיו תמיד. וטעמא מפרש בגמרא: **מכבדין את הבית.** מקום שאכלו שם אם הסבו על גבי קרקע מכבדים את הקרקע או אם הסבו על השלחן מכבדין את השלחן משיורי אוכלין שנתפזרו עליו: **ואחר כך נוטלין לידים.** מים אחרונים: **נר ומזון.** מי שאין לו אלא כוס אחד במוצאי שבת מניחו עד לאחר המזון וסודר עליו נר ומזון ובשמים והבדלה כו': **אין מברכים על הנר ועל הבשמים של גוים ושל מתים.** טעם דבולהו מפרש בגמרא: **שיאותו.** שיהו נהנים ממנו: **עד כדי שיתעכל המזון.** מפרש שיעורא בגמרא: **מברך על היין.** בגמרא מפרש פלוגתייהו: **עונין אמן אחר ישראל המברך** — אפילו לא שמע אלא סוף ברכה אבל לא לאחר כותי שמא ברך להר גריזים. **גמרא** שהיום גורם ליין **שיבא.** כוס זה לא בא אלא בשביל שבת לקידוש: **וכבר קדש היום** — משקבלו עליו או מצאת הכוכבים: **ועדיין יין לא בא.** לשלחן וכשם שקודם לכניסה כך קודם לברכה: **שהיין גורם לקדושה שתאמר.** שאם אין יין לא מקדשין והמקדש על הפת גם הוא במקום יין וברכת הפת קודמת: **תדיר קודם.** נפקא לן במסכת זבחים מהאי קרא דכתיב במוספין: "מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה". "מלבד" משמע: לאחר שהקרבתם התמיד תקריבו המוספין וקא דרשינן "אשר לעולת התמיד" קרא יתירה למילף דבשביל שהיא תמיד הקדימה הכתוב ומכאן אתה למד לכל התמידין.

ורבי

אֲנַן נְעֲבַד לְחוּמְרָא – אנו נעשה לחומרא, ללא סיוע שמאל.

שנינו בברייתא: וּמַגְּבִיהוּ מִן הַקַּרְקַע טֶפַח. מביאה הגמרא מקור לכך. מבררת הגמרא: אָמַר רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי קְרָאָה – מדוע הפסוק בו נרמז שיש להגביה את הכוס. משיבה הגמרא: שנאמר (תהילים קטו יג), 'כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא' שבשעה שקורא בשם ה', יגביה את הכוס [אשא, מלשון נשיאה והגבהה].

שנינו בברייתא: וְנוֹתֵן עֵינָיו בּוֹ – בכוס של ברכה. מבארת הגמרא את הטעם שיש להסתכל על הכוס: כִּי הֵיכִי דְּלֵא נִיסַּח דַּעְתֵּיהּ מִנֵּיהּ – כדי שלא יסיח דעתו מהכוס.

שנינו בברייתא: 'וּמְשַׁנְּרוּ לְאַנְשֵׁי בֵיתוֹ בְּמַתָּנָה'. מבארת הגמרא את הטעם שיש לשלוח כוס של ברכה לאשה: כִּי הֵיכִי דְּתִתְבָּרֵךְ דְּבִיתְהוּ – כדי שתתברך אשתו בפרי בטן על ידי שתיית הכוס של ברכה, כמבואר בגמרא להלן.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: עוּלָּא אִקְּלַע לְבֵי רַב נַחְמָן – עולא נזדמן לבית רב נחמן, כְּרִיךְ רִיפְתָּא – אכל עולא לחם, פָּרִיךְ בִּרְכַּת מְזוֹנָא – ובירך ברכת המזון, יָהַב לֵיהּ כָּסָא דְּבִרְכְתָּא לְרַב נַחְמָן – לאחר שבירך, נתן עולא את הכוס של ברכה לרב נחמן, אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן, לִישַׁדַּר מַר כָּסָא דְּבִרְכְתָּא לְיַלְתָּא – שלח נא כוס של ברכה לאשתי 'ילתא', כפי ששנינו שיש לשגר לאשה מכוס של ברכה. אָמַר לֵיהּ עולא, אין צורך לשלוח לה, דַּהֲכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין פְּרִי בִּטְנָהּ שֶׁל אִשָּׁה מִתְבָּרֵךְ אֶלָּא מִפְּרִי בִּטְנוֹ שֶׁל אִישׁ – פרי בטנה של האשה דהיינו הוולדות אינו מתברך אלא מתוך הברכה של בעלה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז יג), 'וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ', ומדייק רבי יוחנן, שפְּרִי בִּטְנָהּ של האשה לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא פְּרִי בִטְנְךָ, של האיש, הרי שברכת פרי בטן תלויה באיש ולא באשה. לפיכך אמר עולא, שדי שהבעל ישתה מכוס של ברכה ומתברך בפרי בטן, וזה ישפיע אף על האשה.

מביאה הגמרא ברייתא כדברי רבי יוחנן: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – שנינו כן בברייתא כרבי יוחנן, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאֵין פְּרִי בִטְנָהּ שֶׁל אִשָּׁה מִתְבָּרֵךְ אֶלָּא מִפְּרִי בִטְנוֹ שֶׁל אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר, 'וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ', ומדייק רבי נתן, פְּרִי בִטְנָהּ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא פְּרִי בִטְנְךָ, שברכת האשה תלויה בברכת הבעל.

מביאה הגמרא את המשך המעשה: אַדְּהָכִי – בינתיים, שָׁמְעָה יַלְתָּא מה שאמר עולא שלא צריך לשלוח לה מהכוס של ברכה, קָמָה ילתא בְּוִיהֲרָא – בבעס, וְעָלְתָה לְבֵי חַמְרָא – ועלתה למקום בו מונח היין, וְתַבְרָא אַרְבַּע מְאָה דָּנֵי דְּחַמְרָא – ושברה שם ארבע מאות חביות של יין. רצה רב נחמן לפייסה, לפיכך אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לעולא, נְשַׁדַּר לָהּ מַר כָּסָא אַחֲרִינָא שלח נא לילתא כוס אחר של יין. וּשְׁלַח לָהּ – שלח רב נחמן לומר לילתא, כָּל הַאי, נַבְנָא דְּבִרְכְתָא הִיא – כל היין שבחבית נחשב כבוס של ברכה, לכן תשתי ממנו. שָׁלְחָה לֵיהּ – שלחה ילתא להשיב לו, מִמְּהַדּוּרֵי מַיְלֵי – מהאנשים שמסתובבים בעיירות מתרבים דברי הבל, וּמִסְּמַרְטוּטֵי כַּלְמֵי – ומסמרטוטי בגדים ישנים מתרבים הכינים. כלומר, הדברים שאמרת אין בהם ממש, ודומים הם לדיבורי המחזרים בעיירות, ולבינים שמתרבים בבגדים שחורקים.

הלכה נוספת בכוס של ברכה: אָמַר רַב אַסִּי, אֵין מְסִיחִין – אין מדברים עַל כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה, כלומר, משאחז המברך את הכוס בידו לא ידבר עד שיברך.

במסכת פסחים (קטז:–קז.) נאמר, שלא יאכל אדם או ישתה 'זוגות', כגון שלא ישתה שתי כוסות יין בזה אחר זה, ואם שותה זוגות ועומד מעל שולחנו, דמו בראשו, והוא מסתכן על ידי מזיקים וכשפים.

מבארת הגמרא אופן שיש להיזהר בכוס של ברכה משום 'זוגות': וְאָמַר רַב אַסִּי, אֵין מְבָרְכִין ברכת המזון עַל כּוֹס שֶׁל פּוּרְעָנוּת. מבררת הגמרא: מַאי כּוֹס שֶׁל פּוּרְעָנוּת, שאין לברך עליו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, כּוֹס שֵׁנִי, שאם שתה כוס אחת בתוך הסעודה, לא יברך ברכת המזון על כוס שניה. שיש פורענות למי ששותה זוגות של כוסות, ועומד משולחנו.

ראיה מהברייתא להלכה הנזכרת: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – שנינו כן בברייתא שאין לברך על כוס שני, שכתוב בברייתא: הַשּׁוֹתֶה כְּפָלַיִם, כלומר, שאם יברך ברכת המזון על הכוס נמצא שהוא שותה שתי כוסות, לֹא יְבָרֵךְ על הכוס, אלא יברך ברכת המזון ללא כוס, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ד יב), 'הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל', דהיינו שיש לברך את השם בדברים נאים ולא בדברי פורענות, וְהָאי לֹא מְתַקַּן – והכוס של זוגות אינו דבר נאה לברך עליו.

הגמרא עוברת לדון איך יברך ברכת המזון, בעמידה, בישיבה או בהסיבה: אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, וְאָמְרִי לְהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא – ויש אומרים שהלכה זו ששמענו בשם רבי אבהו נשנתה בברייתא, הָאוֹכֵל וּמְהַלֵּךְ – האוכל פת בעודו מהלך, מְבָרֵךְ מְעוּמָּד – יפסיק מהילוכו ויברך מעומד, ואינו צריך לשבת. וּכְשֶׁהוּא אוֹכֵל בעודו מְעוּמָּד, מְבָרֵךְ מְיוּשָּׁב, ולא יברך מעומד. וּכְשֶׁהוּא מֵיסֵב וְאוֹכֵל – והאוכל בהסיבה על המיטה, יוֹשֵׁב וּמְבָרֵךְ – יזקוף את ישיבתו ולא יברך בהסיבה.

פוסקת הגמרא את ההלכה: וְהִלְכְתָא – וההלכה היא, בְּכוּלְּהוּ – בכל אופן שאכל, מהלך, מעומד או מיסב, לעולם בברכת המזון יוֹשֵׁב וּמְבָרֵךְ, ולא יברך כלל מעומד.

הדרן עלך שלשה שאכלו

פרק שמיני - אלו דברים

לאחר שסיים לבאר בפרק הקודם ענייני ברכת המזון, חוזר התנא לפרש עניינים השייכים לסדר הסעודה, ופירש דברים שקודם הסעודה ושלאחר הסעודה. וכן נשנו בו כמה דיני הבדלה, ברכה אחרונה, ועניית אמן.

משנה

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בהם מחלוקת בֵּין בֵּית שַׁמַּאי וּבֵין בֵּית הִלֵּל בְּהֲלָכוֹת סְעוּדָה.

א. בקידוש של ליל שבת או של ליל יום טוב, יש לברך שתי ברכות, ברכת הגפן על היין וברכה מענין היום, והיא ברכת קידוש היום. ונחלקו בסדר ברכתן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיָּיִן, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם.

ב. הרוצה לשתות יין קודם אכילת פת, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים נוֹטְלִין לְיָדַיִם וְאַחַר כָּךְ מוֹזְגִין ושותים אֶת הַכּוֹס, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים מוֹזְגִין ושותים אֶת הַכּוֹס וְאַחַר כָּךְ נוֹטְלִין לְיָדַיִם.

ג. רגילים היו להשתמש במגבת שניגבו בה ידים ממי הנטילה, כדי לקנח בה ידיו בתוך הסעודה כאשר מתלכלכות מן המאכל, ונחלקו היכן יש להניח את המגבת בשעת הסעודה. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מְקַנֵּחַ [–מנגב] יָדָיו בַּמַּפָּה [–מגבת] וּמַנִּיחָהּ עַל הַשֻּׁלְחָן כדי להשתמש בה בעת הסעודה לנקות ידיו מזוהמת המאכל, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים בעת הסעודה מניחה עַל הַכֶּסֶת – [–כסא או כרית] שיושב או נסמך עליה בשעת הסעודה, ולא על השולחן.

ד. לאחר הסעודה מצוי שנשארים שיירי מאכל במקום האכילה, ויש חשש שירטבו מחמת נטילת מים אחרונים ויתקלקלו, על כן בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים תחילה מְכַבְּדִין [–מטאטאין] אֶת הַבַּיִת – את הקרקע שאכלו עליה או את השולחן שאכלו עליו, וְאַחַר כָּךְ נוֹטְלִין לְיָדַיִם מים אחרונים, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים נוֹטְלִין לְיָדַיִם מים אחרונים, וְאַחַר כָּךְ מְכַבְּדִין אֶת הַבַּיִת.

ה. מצוה לברך ברכת המזון על כוס יין. המשנה עוסקת באדם שצריך לעשות הבדלה ולברך ברכת המזון, ויש לו רק כוס אחד של יין, באיזה סדר יאמר את ברכות ההבדלה וברכת המזון. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים תחילה מברך על היין בורא פרי הגפן, אחר כך מברך על הַנֵּר, וּלאחר מכן מברך על הַמָּזוֹן – ברכת המזון, לאחר מכן מברך על הַבְּשָׂמִים, וּלבסוף מברך ברכת הַבְדָּלָה, ושותה את

המשך בעמוד לא

וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא – וכשיטת רבי יהושע היא, **דְּאָמַר אֵין מַשְׁגִּיחִין בְּבֵית** קוֹל – אין פוסקים הלכה על פי בת קול, כיון שהתורה 'לא בשמים היא' (דברים ל יב), אלא נמסרה לחכמים להכריע בה את ההלכה, ולכן הוצרכה הברייתא לומר שהלכה כאן כבית הלל.

הגמרא מקשה סתירה בשיטת בית שמאי: **וְסָבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי דְּבִרְכַּת הַיּוֹם עֲדִיפָא** – האמנם סוברים בית שמאי שברכת היום קודמת לברכת היין, **וְהָתַנְיָא** – והלא שנינו בברייתא (תוספתא פ"ה הל"ב) [הגמרא להלן תוכיח שברייתא זו שנויה בדעת בית שמאי], **הַנִּכְנָס לְבֵיתוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת** ועליו לעשות הבדלה, כך סדר ברכותיה, **מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן** ועדיין אינו שותהו, **וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַמָּאוֹר** – על הנר, **וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַבְּשָׂמִים, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר** ברכת **הַבְדָּלָה** ושותה את היין. מוסיפה הברייתא: **וְאִם אֵין לוֹ אֶלָּא כּוֹס אֶחָד** של יין, ועומדות לפניו שתי מצוות, גם הבדלה וגם ברכת המזון, כיון שאף ברכת המזון טעונה כוס, **מַנִּיחוֹ לְאַחַר הַמָּזוֹן** – משאיר את הכוס עד לאחר ברכת המזון, **וּמְשַׁלְשֵׁלָן כּוּלָּן לְאַחֲרָיו** – סודר את שאר ברכות ההבדלה אחר ברכת המזון, ושותה את הכוס, ועל ידי כך נמצא שבירך ברכת המזון והבדיל על הכוס.

מבואר בברייתא שברכת היין קודמת לברכת הבדלה. וקשה מדוע בברייתא דעת בית שמאי שיש להקדים את ברכת היין לברכת הבדלה, ובמשנתנו הם סוברים שברכת היום בקידוש קודמת לברכת היין, הרי ברכת הבדלה ענינה לברך על יום השבת ביציאתו, וברכת היום שבקידוש ענינה לברך על היום בכניסתו, ודינם צריך להיות שוה.

הגמרא מבררת מנין ידע המקשה שברייתא זו היא דעת בית שמאי. שואלת הגמרא: **וְהָא** – ברייתא זו, **מִמַּאי דְּבֵית שַׁמַּאי הִיא, דִּלְמָא בֵּית הִלֵּל הִיא** – אולי היא דעת בית הלל, שאמרו במשנתנו שברכת היין קודמת לברכת היום, והוא הדין שקודמת לברכת הבדלה, ואין להקשות ממנה על בית שמאי.

משיבה הגמרא: **לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – אל תעלה על דעתך לומר כן, **דְּקָתָנֵי** – שהרי שנינו בברייתא זו, שמברך על **הַמָּאוֹר וְאַחַר כָּךְ** על **הַבְּשָׂמִים, וּמַאן שָׁמְעַת לֵיהּ דְּאִית לֵיהּ הַאי סְבָרָא** – ומי שמעת שסובר כן שברכת הנר קודמת לברכת בשמים, **בֵּית שַׁמַּאי**, אם כן מוכח שהברייתא שנויה בדעת בית שמאי. מביאה הגמרא היכן מצינו שבית שמאי סוברים שנר קודם לבשמים: **דְּתַנְיָא** בברייתא (תוספתא פ"ה הל"א), **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה**, באופן שאדם צריך לברך ברכת המזון ולהבדיל, ויש לו כוס יין אחד, **לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל** ברכת **הַמָּזוֹן שֶׁיֵּשׁ** לברכה **בַּתְּחִלָּה וְכֵן לֹא נחלקו עַל** ברכת **הַהַבְדָּלָה שֶׁהִיא בַּסּוֹף, עַל מָה נֶחְלְקוּ, עַל הַמָּאוֹר וְעַל הַבְּשָׂמִים, שבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים** מברך על **הַמָּאוֹר וְאַחַר כָּךְ** על **הַבְּשָׂמִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים** מברך על **הַבְּשָׂמִים וְאַחַר כָּךְ** על **הַמָּאוֹר**. וכיון שאמר רבי יהודה שלפי בית שמאי נר קודם לבשמים בהכרח שהברייתא של 'הנכנס לביתו במוצאי שבת המבורך על היין ועל המאור ועל הבשמים' כשיטת בית שמאי היא, שהרי לפי בית הלל יש להקדים בשמים למאור.

ממשיכה הגמרא ושואלת: **וּמִמַּאי דְּבֵית שַׁמַּאי הִיא וְאַלִּיבָּא** [–ולפי שיטתו] **דְּרַבִּי יְהוּדָה, דִּלְמָא בֵּית הִלֵּל הִיא וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר**. כלומר, הרי רבי יהודה חולק על משנתנו [שהיא דברי רבי מאיר], שאילו במשנתנו מבואר שבין לבית שמאי ובין לבית הלל ברכת הנר קודמת לברכת הבשמים, ואם כן נמצא שלפי רבי מאיר מצד מה ששנינו בברייתא שנר קודם לבשמים, אפשר להעמיד את הברייתא של 'הנכנס לביתו במוצאי שבת' וכו' אף כדברי בית הלל, ומעתה אפשר לומר שמה ששנינו בה שיש להקדים ברכת היין לברכת הבדלה הוא בדעת בית הלל, ואין להקשות ממנה סתירה בדברי בית שמאי.

משיבה הגמרא: **לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – אל תעלה על דעתך לומר שהברייתא היא כשיטת בית הלל וכפי שרבי מאיר פירש את שיטתם, **דְּקָתָנֵי הָכָא בְּמַתְנִיתִין** – שהרי שנינו כאן במשנתנו, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים נֵר וּמָזוֹן בְּשָׂמִים וְהַבְדָּלָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים נֵר וּבְשָׂמִים מָזוֹן וְהַבְדָּלָה**, כלומר, שמקדימים את ברכת הנר לברכת המזון, **וְאִילוּ הָתָם בְּבַרְייְתָא** – שם בברייתא של 'הנכנס לביתו במוצאי שבת' וכו', **קָתָנֵי אִם אֵין לוֹ אֶלָּא כּוֹס אֶחָד מַנִּיחוֹ לְאַחַר הַמָּזוֹן וּמְשַׁלְשֵׁלָן כּוּלָּן לְאַחֲרָיו**, כלומר, שמקדים ברכת המזון לכל ברכות ההבדלה, וזה שלא כשיטת בית הלל כפי שפירשם רבי מאיר במשנתנו. אם כן **שָׁמַע מִינָּהּ דְּהברייתא בבֵית שַׁמַּאי הִיא, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה**. כלומר, מכך ששנתה הברייתא שכשיש לו רק כוס אחד, ברכת המזון קודמת לכל ברכות ההבדלה, מוכח שהברייתא כרבי יהודה, ובהכרח שהיא לדעת בית שמאי שהרי שנינו בה שנר קודם לבשמים.

חוזרת הגמרא לקושיא הראשונה: **וּמִכָּל מָקוֹם קַשְׁיָא**. כלומר, אחר שהתברר שהברייתא היא כבית שמאי נשארת הקושיא שהקשינו לעיל, מדוע בברייתא שנינו בדעתם שברכת היין קודמת לברכת הבדלה, ובמשנתנו אמרו בית שמאי שיש להקדים את ברכת היום שבקידוש לברכת היין.

מתרצת הגמרא: **קָא סָבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, שָׁאנֵי עֵיוּלֵי יוֹמָא מֵאַפּוּקֵי יוֹמָא** – יש הבדל בין כניסת השבת לבין יציאתה, **עֵיוּלֵי יוֹמָא** – קידוש, שהוא ברכה בכניסת היום, **כַּמָּה דְּמַקְדִּימִינַן לֵיהּ עָדִיף** – ככל שמקדימים את ברכתו זה עדיף, ולכן אמרו בית שמאי שיש להקדים ברכת היום לברכת הגפן, אך **בְּאַפּוּקֵי יוֹמָא** – בהבדלה, שהיא ברכה ביציאת היום, **כַּמָּה דְּמְאַחֲרִינַן לֵיהּ עָדִיף** – ככל שמאחרים את ברכתה, עדיף, **כִּי הֵיכִי דְּלֵא לֶהֱוֵי עָלָן כְּמַשּׁוֹי** – כדי שלא יהיה נראה כאילו היתה השבת עלינו כמשא כבד שרצוננו להיפטר ממנו, ולכן אף שיש את הטעמים האמורים לעיל (נא:) להקדים ברכת היום לברכת הגפן, מכל מקום מאחרים את ברכת ההבדלה שהיא על יציאת השבת לאחר ברכת הגפן.

הגמרא מקשה סתירה בדעת בית שמאי בדין ברכת המזון האם טעונה כוס: מכך ששנינו בברייתא בדעת בית שמאי 'הנכנס לביתו במוצאי שבת' וכו' שכאשר יש לו רק כוס אחד, וצריך לברך ברכת המזון ולהבדיל, סודר שתיהן על כוס אחד, מוכח שסברו שברכת המזון טעונה כוס. שואלת הגמרא: **וְכִי סָבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי שבִּרְכַּת הַמָּזוֹן טְעוּנָה כּוֹס, וְהָא תְּנַן** – והרי שנינו במשנתנו (לעיל נא:), אנשים שהיו סועדים בפת, **וּבָא לָהֶם יַיִן לְאַחַר הַמָּזוֹן** – אחר שסיימו את הסעודה ועדיין לא בירכו ברכת המזון, **אִם אֵין שָׁם אֶלָּא אוֹתוֹ כּוֹס** יין בלבד, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן**. ולכאורה **מַאי** – מה כוונתם במה שאמרו 'מברך על היין', **לָאו** – האם אין כוונתם **דִּמְבָרֵךְ עִילָּוֵיהּ וְשָׁתֵי לֵיהּ** – שאם רוצה מברך עליו בורא פרי הגפן ושותה אותו, ואין צריך לשמור אותו לברכת המזון. ומכך שלא הצריכו לשמור אותו לצורך ברכת המזון, מוכח שלפי בית שמאי אין ברכת המזון טעונה כוס.

מתרצת הגמרא: **לֹא** – אין כוונתם שמברך ושותה את היין, אלא כוונתם **דִּמְבָרֵךְ עִילָּוֵיהּ וּמַנַּח לֵיהּ** – שמברך עליו ומניח אותו, כלומר שותהו לאחר ברכת המזון, כדי לברך ברכת המזון על הכוס.

מקשה הגמרא: כיצד אפשר לומר שכוונתם שמברך ולא שותה, **וְהָאָמַר מַר** – והלא נאמרה שמועה בשם אחד החכמים (פסחים קה:) **שהַמְבָרֵךְ** ברכת הנהנין **צָרִיךְ שֶׁיִּטְעוֹם** מאותו דבר שבירך עליו, שאם לא כן תהיה הברכה לבטלה. מתרצת הגמרא: אכן כוונתם **דְּטָעֵים לֵיהּ** – שטועם מעט מהיין מיד לאחר שבירך ברכת הגפן, ואת השאר שותה לאחר ברכת המזון כיון שברכת המזון טעונה כוס.

מקשה הגמרא: כיצד אפשר לומר שברכת המזון טעונה כוס ושטועם מן היין קודם לכן, **וְהָאָמַר מַר** (שם) **שטְעָמוֹ פְּגָמוֹ**. דהיינו, שאם אדם טועם מכוס של יין, הוא נפגם מחשיבותו ונפסל לשמש בכוס של ברכה. מתרצת הגמרא: אין הכוונה שטועם בפיו מן הכוס ממש, אלא **דְּטָעֵים לֵיהּ בִּידֵיהּ** – שופך מן הכוס מעט יין לתוך ידו, וטועם מידו, ובכך אין הכוס נפגמת.

מקשה הגמרא: כיצד יתכן שטועם ממנו, **וְהָאָמַר מַר** (שם) **כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה צָרִיךְ שִׁיעוּר** – צריך שיהיה בו יין בשיעור רביעית הלוג, **וְהָא קָא פָּחֵית לֵיהּ מִשִּׁיעוּרֵיהּ** – והרי בכך שטועם הוא מפחית משיעור

המשך בעמוד קצב

רש"י

ורבי יהושע היא. בבבא מציעא בתנורו של עכנאי בפרק "הזהב" (נטב): ומשלשלן — לשון "שלשלת" כלומר: סודרן לאחר המזון: **וממאי דבית שמאי היא כו'.** אלמא לבית שמאי מאור ואחר כך בשמים וכן ברייתא נמי מאור ואחר כך בשמים קאמר אלמא בית שמאי היא. וקתני יין ברישא מקמי הבדלה: **ודילמא בית הלל היא ואליבא דרבי מאיר.** דתנן במתניתין בית הלל אומרים: נר ובשמים ואמר בגמרא: רבי מאיר היא: **לא סלקא דעתך.** לאוקמי ברייתא כמתניתין; דמתניתין קתני מזון באמצע וברייתא קתני משלשלן כולן לאחריו כרבי יהודה דאמר על המזון שבתחלה ומדקתני לרבי יהודה מאור ואחר כך בשמים בית שמאי היא: **ומכל מקום קשיא.** דברכת היין קדמה להבדלה. קדוש עיולי הוא והבדלה אפוקי היא: **ברכה טעונה כוס.** ברכת המזון דקתני מניחו לאחר המזון: **והתנן.** מתניתין בפרקין: **בא** לחן. כל ימות השנה קאמר: **אחר המזון.** ובתוך המזון לא בא להם וכשגמרו סעודתם בא להם לפני ברכת המזון: **מאי לאו דשתי ליה** — והכי קאמרו בית שמאי: אם רצה מברך על היין ושותהו ואין צריך להניחו לברכת המזון: **טעמו פגמו.** לברכת המזון ולקדוש ולהבדלה בפרק "ערבי פסחים" (קהב). הכי גרסינן: **אלא תרי תנאי אליבא דבית שמאי** — תנא דמתניתין ותנא דרבי חייא. תנא דרבי חייא אליבא דבית שמאי אמר: אין ברכה טעונה כוס. ותנא דמתניתין דלעיל דרבי יהודה אליבא דבית שמאי סבר: ברכה טעונה כוס: **נזרה שמא יטמאו משקין.** שנפלו באחורי הכוס מחמת ידים. דתנן (פרה פרק ח משנה ז): כל הפוסל את התרומה מטמא משקים להיות תחלה ויחזורו ויטמאו את הכוס. ובית שמאי סברי: אסור להשתמש בכוס שאחוריו טמאות כדלקמן: **וליטמו ידים לכוס.** למה ליה דקאמר משקין שאחורי הכוס בלא משקין נמי מטמו ידים לכוס: **אלא על ידי משקין.** שהמשקין נעשית ראשונים מדרבנן. ואם תאמר: כלי אינו מקבל טומאה אלא מאב הטומאה! —הני מילי מדאורייתא וחכמים גזרו שיהו משקים ראשונים מטמאים כלי גזרה משום משקים זב וזבה שהן אבות הטומאה כגון רוקו ומימי רגליו: **ובית הלל אומרים כו'.** בתוספתא הכי גרסינן לה: ובית הלל אומרים: אחורי הכוס לעולם טמאים. דבר אחר: תכף לנטילת ידים סעודה. למאי דהיישיתו שלא יטמאו הידים את אחורי הכוס לאו חששא היא שאפילו לכתחלה מותר להשתמש בכלי שאחוריו טמאים ותוכו טהור כגון זה שמטמא אחוריו מחמת משקין דאמרינן בית שמעתין: תוכו טהור. הלכך מוזגין ושותין את הכוס תחלה קודם נטילה. שאם אתה אומר נוטלין לידים תחלה — שמא יהו אחורי הכוס טמאין גזרה שמא לא יהו הידים נגובות יפה ממי הנטילה ויטמאו המשקין שבידים מחמת כוס וזן נעשים תחלה ויחזורו ויטמאו את הידים ונמצא אוכל בידים מסואבות: **ונטמי כוס לידים.** למה לי משקין בידים אפילו ידים נגובות נמי יטמא כוס לידים! וכיון דהכי הוא נהי נמי דבכוס שלפני המזון עביד בית הלל תקנתא דשותהו קודם נטילה כוסות הבאין בתוך המזון מה תהא

תוספות

ורבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול — ואם תאמר: אם כן קשה הלכתא אהלכתא; דההיא דרבי יהושע דתנור של עכנאי קיימא לן כרבי יהושע, וקיימא לן בבית הלל! ויש לומר: דדוקא התם קאמר דאין משגיחין בבת קול, דהבת קול היה כנגד הרוב, וכבר אמרה תורה "אחרי רבים להטות" (שמות כג), אבל בית הלל היו רבים. אף על פי שמייתי רבי יהושע הכא, אף על גב דלא דמי דשאני התם דהבת קול היה כנגד הרוב, האי תנא סבר טפי מרבי יהושע דאמר אין משגיחין בבת קול, אף על פי שהרוב מסייע לבת קול דואיל ובית שמאי מחדדי טפי. ואם תאמר: מאי שנא דבקדוש והבדלה מברכין קודם על היין, ובברכת המזון אין מברכין עד לאחר שלש ברכות? ויש לומר: דהיכי נעביד, אם נברך קודם ברכת המזון — אם כן יהא ברכת המזון היסח הדעת; דבשלמא בשאר ברכות לא עקר נפשיה משתיה, דבקדוש היה רוצה לאכול, ובהבדלה היה רוצה לשתות, אבל בברכת המזון עקר נפשיה משתיה. **מניחו** עד לאחר המזון — הכא משמע שמותר לטעום קודם הבדלה. תימה, הא אמימר בת טוות (ערבי פסחים קו,א), פירוש: לן מעונה, לפי שלא היה לו יין להבדיל עליו! ויש לומר: דשאני אמימר שהיה סבור שיהיה לו כוס למחר, או מחמיר על עצמו היה, והכא שאני, דקסבר ברכת המזון טעונה כוס ולכך מניחו לברכת המזון. **טעמו** פגמו. פירש רשב"ם: דוקא לקדוש ולהבדלה צריך שלא יהא פגום, אבל לשתות — צריך לברך עליו אף על פי שהוא פגום, דאסור ליהנות מן הועלם הזה בלא ברכה. וקדוש והבדלה נמי לא אמרן אלא במקום דאפשר, אבל אי אפשר — מברך אפילו אפגום, ונותן לתוכו מים. כדאיתא בירושלמי: רבי יונה טעים אכסא ומתקן ליה, פירוש: לאחר ששתה ממנו הוסיף עליו כל שהוא מים או יין, והיה מברך עליו.

גזרה שמא יטמאו משקין שבידים — אבל בתוך הסעודה ליכא למיחש שהרי אדם מנגב ידיו יפה קודם אכילה, כדאמרינן: האוכל בלא ניגוב ידים וכו', אבל בשתיה אין אדם מדקדק לנגב ידיו כל כך.

וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא, דְּאָמַר: אֵין מַשְׁגִּיחִין בְּבַת קוֹל. וְסָבְרִי בֵּית שַׁמַּאי דְּבִרְכַּת הַיּוֹם עֲדִיפָא?! וְהָתַנְיָא: הַנִּכְנָס לְבֵיתוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת - מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְעַל הַמָּאוֹר וְעַל הַבְּשָׂמִים, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר הַבְדָּלָה, וְאִם אֵין לוֹ אֶלָּא כּוֹס אֶחָד - מַנִּיחוֹ לְאַחַר הַמָּזוֹן וּמְשַׁלְשְׁלָן כּוּלָּן לְאַחֲרָיו! - וְהָא, מִמַּאי דְּבֵית שַׁמַּאי הִיא, דִּלְמָא בֵּית הִלֵּל הִיא? - לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּקָתָנֵי מָאוֹר וְאַחַר כָּךְ בְּשָׂמִים, וּמַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאִית לֵיהּ הַאי סְבָרָא - בֵּית שַׁמַּאי; דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל הַמָּזוֹן שֶׁבַּתְּחִלָּה וְעַל הַבְדָּלָה שֶׁהִיא בַּסּוֹף, עַל מַה נֶּחְלְקוּ? עַל הַמָּאוֹר וְעַל הַבְּשָׂמִים - בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מָאוֹר וְאַחַר כָּךְ בְּשָׂמִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּשָׂמִים וְאַחַר כָּךְ מָאוֹר. - וּמִמַּאי דְּבֵית שַׁמַּאי הִיא וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה? דִּילְמָא בֵּית הִלֵּל הִיא, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר! - לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּקָתָנֵי הָכָא בְּמַתְנִיתִין: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נֵר וּמָזוֹן בְּשָׂמִים וְהַבְדָּלָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: נֵר וּבְשָׂמִים מָזוֹן וְהַבְדָּלָה; וְהָתָם בְּבָרַיְיתָא קָתָנֵי: אִם אֵין לוֹ אֶלָּא כּוֹס אֶחָד - מַנִּיחוֹ לְאַחַר הַמָּזוֹן וּמְשַׁלְשְׁלָן כּוּלָּן לְאַחֲרָיו, שְׁמַע מִינָּהּ דְּבֵית שַׁמַּאי הִיא וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה. וּמִכָּל מָקוֹם קַשְׁיָא! - קָא סָבְרִי בֵּית שַׁמַּאי: שָׁאנֵי עִיּוּלֵי יוֹמָא מֵאַפּוֹקֵי יוֹמָא, עִיּוּלֵי יוֹמָא - כַּמָּה דְּמַקְדְּמִינַן לֵיהּ עֲדִיף, אַפּוֹקֵי יוֹמָא - כַּמָּה דְּמְאַחֲרִינַן לֵיהּ עֲדִיף, כִּי הֵיכִי דְּלָא לֶהֱוֵי עֲלַן כְּמִשּׁוֹ. וְסָבְרִי בֵּית שַׁמַּאי בְּרִכַּת הַמָּזוֹן טְעוּנָה כּוֹס?! וְהָא תְּנַן: בָּא לָהֶם יַיִן לְאַחַר הַמָּזוֹן, אִם אֵין שָׁם אֶלָּא אוֹתוֹ כּוֹס - בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן. מַאי לָאו דִּמְבָרֵךְ עֲלֵיהּ וְשָׁתֵי לֵיהּ! - לָא, דִּמְבָרֵךְ עֲלֵיהּ וּמַנַּח לֵיהּ. - וְהָאָמַר מָר: הַמְבָרֵךְ צָרִיךְ שֶׁיִּטְעוֹם! - דְּטָעֵים לֵיהּ. - וְהָאָמַר מָר: טְעָמוֹ - פְּגָמוֹ! - דְּטָעֵים לֵיהּ בִּידֵיהּ. - וְהָאָמַר מָר: כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה צָרִיךְ שֵׁעוּר, וְהָא קָא פָּחֵית לֵיהּ מִשִּׁעוּרֵיהּ! - דְּנָפִיש לֵיהּ טְפֵי מִשִּׁעוּרֵיהּ. - וְהָא, "אִם אֵין שָׁם אֶלָּא אוֹתוֹ כּוֹס" קָתָנֵי! - תְּרֵי לָא הָוֵי, וּמֵחַד נָפִיש. - וְהָא תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, וְשׁוֹתֵהוּ, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן! אֶלָּא: תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּבֵית שַׁמַּאי. "בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים" וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נוֹטְלִין לְיָדַיִם וְאַחַר כָּךְ מוֹזְגִין אֶת הַכּוֹס, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר מוֹזְגִין אֶת הַכּוֹס תְּחִלָּה - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטְמְאוּ מַשְׁקִין שֶׁאַחֹרֵי הַכּוֹס מֵחֲמַת יָדָיו, וְיַחְזְרוּ וִיטַמְּאוּ אֶת הַכּוֹס. - וְלִיטַמּוּ יָדַיִם לַכּוֹס! - יָדַיִם שְׁנִיּוֹת הֵן, וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין אֶלָּא עַל יְדֵי מַשְׁקִין. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מוֹזְגִין אֶת הַכּוֹס וְאַחַר כָּךְ נוֹטְלִין לְיָדַיִם, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר נוֹטְלִין לְיָדַיִם תְּחִלָּה - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטְמְאוּ מַשְׁקִין שֶׁבַּיָּדַיִם מֵחֲמַת הַכּוֹס, וְיַחְזְרוּ וִיטַמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם. וְנִיטַמֵּי כּוֹס יָדַיִם! - אֵין כְּלִי מְטַמֵּא אָדָם. - וְנִיטַמֵּי לְמַשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ! - הָכָא בִּכְלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין עָסְקִינַן, דְּתוֹכוֹ טָהוֹר וְגַבּוֹ טָמֵא. דִּתְנַן: כְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין - אֲחוֹרָיו טְמֵאִים,

תוכ

תכף

עליהן הלא מטמאין את הידים: **אין כלי מטמא אדם.** כלומר: כלי כזה שנטמא בולד הטומאה אינו מטמא את הידים. דקיימא לן כרבנן דפליגי עליה דרבי יהושע במסכת ידים (פרק ג משנה א) בכלים שנטמאו במשקין ואומר: אחר שנטמא באב הטומאה מטמא את הידים ושנטמא בולד הטומאה אינו מטמא את הידים שאין שני עושה שני. ואף על פי שהספר מטמא את הידים אין למדים הימנו. הלכך כוסות שבתוך המזון שהידים נגובין אינן מטמאין את הידים. ואם תאמר: פעמים שיש משקין תבשיל טופח על הידים אין תורת משקין עליו אלא תורת אוכל: **כלי שנטמאו אחוריו במשקין.** בכלי שטף קאמר דאילו כלי חרס אין מטמאין מגבן אפילו בטומאה דאורייתא: **שנטמאו אחוריו במשקין.** אין לך משקה שאינו ראשון לטומאה שאף אם נגע בשני עשאוהו חכמים תחלה: **אחוריו טמאין.** אף על פי שאין אדם וכלים מקבלין טומאה מן התורה אלא מאב הטומאה גזרו חכמים שיהו משקין מטמאין כלים מפני שמצינו משקה שהוא אב הטומאה לטמא אדם וכלים מן התורה כגון זובו של זב ורוקו ומימי רגליו גזרו על כל המשקין שיטמאו כלים.

תוכו

תכף לנטילת ידים סעודה — והאי דלא חשיב ליה לעיל בפרק "ביצד מברכים" (מב,א) בהדי אידך תכיפות — משום דשנויה במשנה לא חש למתנייה. **דבר** אחר אין נטילת ידים לחולין מן התורה וכו' — יש ספרים שכתוב בהן: "הכי קאמרי להו בית שמאי לבית הלל, אפילו לדידהו דאמריתו אסור להשתמש בשלחן שני משום אוכלי תרומה, הא עדיפא דאין נטילת ידים לחולין מן התורה, מוטב וכו' ואל יטמא" וכו', ולא נראה, דהא קאמרי בית שמאי דאסור להשתמש בשלחן שני, ודוחק לומר כמו שפירש רש"י שמא במקרה בעלמא ישתמש. אלא נראה כספרים שכתוב בהן: "מאי דבר אחר, הכי קאמרי להו בית הלל לבית שמאי, וכי תימא מאי שנא גבי אוכלין דחיישינן ומאי שנא גבי ידים דלא חיישינן" וכו', והשתא לא הוי האי "דבר אחר" כי ההיא דלעיל שאינו צריך לטעם ראשון, אבל הכא האי דבר אחר לא בא אלא לפרש טעמא דבית הלל קאמר, ולישב דבריהם.

פירורין דלית בהו כזית מותר לאבדן ביד. מיהו, קשה לעניותא כדאמרינן בפרק "כל הבשר" (קה,ב). **כבוליה** פירקין הלכה כבית הלל לבר מהא — ואם תאמר: והא בההוא דיחזור למקומו ויברך משמע דהלכה כבית שמאי, לקמן (נג,ב) בשמעתין מדעבדי אמוראי בתרייהו! יש לומר: דלא חשיב לה, משום דהתם אפילו בית הלל מודו לבית שמאי, אלא שלא הטריחוהו לכך. **נהגו** העם כבית הלל אליבא דרבי יהודה — תימא: דאגן אפילו לכתחלה נוהגין כן, ובפרק "הדר" (סב,ב) אומר: נהגו — אורויי לא מורינן, ואי עבד הכי — לא מהדרינן ליה! ויש לומר: דהתם איכא אמוראי דפליגי, חד אמר הלכה, והוה פירוש הלכה לכתחלה, ומורינן הכי, אם כן נהגו דקאמר אידך — הוי דיעבד. אבל הכא יכול להיות דאין כאן אלא נהגו גרידא. **כברא** כולי עלמא לא פליגי — ואם תאמר: הואיל ולא פליגי בלשון "ברא", אמאי אמר "בורא"? ויש לומר: דלשון קרא עדיף.

וכי תוכו ואוגנו ואזנו וידיו טהורין. דכיון דטומאה זו דרבנן היא עבדו בה היכרא דלידעו דמדרבנן היא כי היכי דלא לשרוף עלה תרומה וקדשים והקילו בה וכן מפורש ב"בכורות" (לחא): **אוגנו.** שפתו הכפולה לצד חוץ הראוי לתשמיש: **אזנו** — כמו אזן החבית שקורין אנש"א בלעז: **וידיו.** כלי שיש לו יד כגון מחבת: **גזרה משום ניצוצות.** שמא יתזו ניצוצות מתוכה על אחוריו ויטמאו משקין שמאחוריו מחמת אחורים ויטמאו את הידים. הלכך נוטלים לידים תחלה שלא יטמאו את אחורי הכוס ולמאי דחיישי בית הלל מחמת אחוריו — לאו חששא הוא דהא אסור לאשתמושי ביה: **ובית** הלל **סברי מותר להשתמש בו.** הלכך לחששא דידן איכא למיחש אבל לחששא דידכו. ליכא למיחש דלא איכפת לן אם יטמאו אחוריו: **הא עדיפא.** למזוג הכוס תחלה ואחר כך נטילת ידים תכף לסעודה ולא אתיא חששא דניצוצות ומפקעה הלכתא. וזו מהלכות סעודה היא: **משקין שבמפה.** שמא יהיה משקה טופח עליה מחמת נגוב הידים ויחזורו ויטמאו את הידים כשיקנח בה תמיד בתוך הסעודה: **ונטמייה כסת למפה.** בלא משקים: **אין כלי.** שאינו אב הטומאה מטמא כלים ולא אדם והוא יזהר שלא יגעו ידיו בכסת אם ראשונה היא לטומאה: **מחמת שלחן.** כדמפרש לקמיה דסברי בית הלל מותר להשתמש בשלחן שני: **משום אוכלי תרומה** — שהשני פוסל את התרומה: **אפילו הכי הא עדיפא.** לחוש שמא אירע מקרה שישתמשו בשלחן שני ולא יניחנה על גבי השלחן שלא תטמא את האוכלין מחמת משקין שבה מלחוש שלא תטמא מחמת כסת ותחזור ותטמא את הידים: **מפסיד את האוכלין.** שמים אחרונים נתזין עליהם ונמאסים. הכי גרסינן בתוספתא: **בית הלל אומרים:** אם שמש תלמיד חכם הוא נוטל פירורין שיש בהן כזית ומניח פירורין שאין בה כזית: **מתני איפכא.** מפיך בהך סיפא דבית שמאי לבית הלל ודבית הלל לבית שמאי וקבע בהא נמי הלכה כבית הלל: **ואמר רבי יוחנן.** גרסינן: **דברא משמע.** לשעבר. ויפה לאומרו שעל בריית האור שברא בששת ימי בראשית משבחין אותו לפי שבמוצאי שבת נברא כדאמרינן בפסחים (נדא): **בורא.** דבר שהוא בורא תמיד והא לא שייכא הכא שהרי כבר נברא: **הרבה מאורות.** שלהבת אדומה לבנה וירקרקת: **משום דלא שבת.** ממלאכת עבירה שהגוי עושה מלאכה לאורו ותניא לקמן אור שלא שבת אין מברכין עליו הואיל ונעבדה בו עבירה: **בטבת גויים.** לאכילה לסעודה.

תוֹכוֹ וְאוֹגְנוֹ וְאָזְנוֹ וְיָדָיו טְהוֹרִין, נִטְמָא תּוֹכוֹ - נִטְמָא כּוּלּוֹ. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? - בֵּית שַׁמַּאי סְבְרִי: אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין, גְּזֵרָה מִשּׁוּם נִיצוֹצוֹת, וְלֵיכָּא לְמִגְּזַר שֶׁמָּא יִטְמְאוּ הַמַּשְׁקִין שֶׁבַּיָּדַיִם בַּכּוֹס. וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי: מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין, אָמְרֵי: נִיצוֹצוֹת לָא שְׁכִיחִי, וְאִיכָּא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא יִטְמְאוּ מַשְׁקִין שֶׁבַּיָּדַיִם מֵהַחֲמַת הַכּוֹס. דָּבָר אַחֵר: תֵּכֶף לְנְטִילַת יָדַיִם סְעוּדָה. מַאי "דָּבָר אַחֵר"? - הָכִי קָאָמְרִי לְהוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: לְדִידְכוּ דְּאָמְרִיתוּ "אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלִי שֶׁאֲחוֹרָיו טְמֵאִין" דְּגָזְרִינַן מִשּׁוּם נִיצוֹצוֹת, אֲפִילּוּ הָכִי - הָא עֲדִיפָא, דְּתֵכֶף לְנְטִילַת יָדַיִם סְעוּדָה. "בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מְקַנֵּחַ יָדָיו בַּמַּפָּה וּמְנַיְּחָהּ עַל הַשֻּׁלְחָן, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר עַל הַכֶּסֶת - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטְמְאוּ מַשְׁקִין שֶׁבַּמַּפָּה מֵחֲמַת הַכֶּסֶת, וְיַחֲזְרוּ וְיִטַּמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם. - וּנְטַמְּיֵיהּ כֶּסֶת לְמַפָּה! - אֵין כְּלִי מְטַמֵּא כְּלִי. - וּנְטַמְּיֵיהּ כֶּסֶת לְגַבְרָא גּוּפֵיהּ! - אֵין כְּלִי מְטַמֵּא אָדָם. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עַל הַכֶּסֶת, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר עַל הַשֻּׁלְחָן, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטְמְאוּ מַשְׁקִין שֶׁבַּמַּפָּה מֵחֲמַת הַשּׁוּלְחָן, וַיַּחֲזְרוּ וְיִטַּמְּאוּ אֶת הָאוֹכְלִין. - וּלְטַמֵּא שֻׁלְחָן לְאוֹכְלִין שֶׁבְּתוֹכוֹ! - הָכָא בְּשֻׁלְחָן שֵׁנִי עָסְקִינַן, וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין אֶלָּא עַל יְדֵי מַשְׁקִין. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? - בֵּית שַׁמַּאי סְבְרִי: אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשֻׁלְחָן שֵׁנִי, גְּזֵרָה מִשּׁוּם אוֹכְלֵי תְּרוּמָה. וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי: מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשֻׁלְחָן שֵׁנִי, אוֹכְלֵי תְּרוּמָה זְרִיזִין הֵם. דָּבָר אַחֵר: אֵין נְטִילַת יָדַיִם לְחוּלִּין מִן הַתּוֹרָה. מַאי "דָּבָר אַחֵר"? - הָכִי קָאָמְרִי לְהוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: וְכִי תֵּימְרוּ, מַאי שְׁנָא גַּבֵּי אוֹכְלִין דְּחִיישִׁינַן, וּמַאי שְׁנָא גַּבֵּי יָדַיִם דְּלָא חִיישִׁינַן? אֲפִילּוּ הָכִי הָא עֲדִיפָא, דְּאֵין נְטִילַת יָדַיִם לַחוּלִּין מִן הַתּוֹרָה; מוּטָב שֶׁיִּטַּמְּאוּ יָדַיִם דְּלֵית לְהוּ עִיקָּר מִדְּאוֹרַיְיתָא - וְאַל יִטַּמְּאוּ אוֹכְלִים דְּאִית לְהוּ עִיקָּר מִדְּאוֹרַיְיתָא. "בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מְכַבְּדִין" וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מְכַבְּדִין אֶת הַבַּיִת וְאַחַר כָּךְ נוֹטְלִין לְיָדַיִם, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר "נוֹטְלִין לְיָדַיִם תְּחִלָּה", נִמְצָא אַתָּה מַפְסִיד אֶת הָאוֹכְלִין. אֲבָל נְטִילַת יָדַיִם לְבֵית שַׁמַּאי תְּחִלָּה - לָא סְבִירָא לְהוּ, מַאי טַעְמָא - מִשּׁוּם פֵּירוּרִין. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אִם שֶׁמָּשׁ תַּלְמִיד חָכָם הוּא - נוֹטֵל פֵּירוּרִין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם כַּזַּיִת וּמַנִּיחַ פֵּירוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶן כַּזַּיִת. מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פֵּירוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶם כַּזַּיִת - מוּתָּר לְאַבְּדָן בַּיָּד. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? בֵּית הִלֵּל סָבְרִי: אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשַׁמָּשׁ עַם הָאָרֶץ, וּבֵית שַׁמַּאי סְבְרִי: מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשַׁמָּשׁ עַם הָאָרֶץ. אֲמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אֲמַר רַב הוּנָא: בְּכוּלֵּיהּ פִּרְקִין הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל, בַּר מֵהָא דַּהֲלָכָה כְּבֵית שַׁמַּאי. וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא מַתְנֵי אִיפְּכָא, וּבְהָא נַמִי הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל. "בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נֵר וּמָזוֹן" וכו'. רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אִיקְּלַע לְבֵי רָבָא, חַזְיֵיהּ לְרָבָא דְּבָרִיךְ אַבְּשָׂמִים בְּרֵישָׁא. אֲמַר לֵיהּ: מִכְּדֵי בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל אַמָּאוֹר לָא פְּלִיגִי, דְּתַנְיָא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נֵר וּמָזוֹן בְּשָׂמִים וְהַבְדָּלָה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: נֵר וּבְשָׂמִים מָזוֹן וְהַבְדָּלָה! עֲנִי רָבָא בַּתְרֵיהּ: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל הַמָּזוֹן שֶׁהוּא בַּתְּחִילָּה, וְעַל הַבְדָּלָה שֶׁהִיא בַּסּוֹף. עַל מַה נֶּחְלְקוּ - עַל הַמָּאוֹר וְעַל הַבְּשָׂמִים, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עַל הַמָּאוֹר וְאַחַר כָּךְ בְּשָׂמִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּשָׂמִים וְאַחַר כָּךְ מָאוֹר. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נָהֲגוּ הָעָם כְּבֵית הִלֵּל אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה. "בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שֶׁבָּרָא" כו'. אֲמַר רָבָא: בְּ"בָרָא" כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דִּבְרָא מַשְׁמַע, כִּי פְּלִיגִי בְּ"בוֹרֵא", בֵּית שַׁמַּאי סְבְרִי: "בוֹרֵא" - דְּעָתִיד לְמִבְרָא; וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי: "בוֹרֵא" נַמִי דִּבְרָא מַשְׁמַע. מְתִיב רַב יוֹסֵף: "יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ", "יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ", "בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם"! אֶלָּא אֲמַר רַב יוֹסֵף: בְּ"בָרָא" וּ"בוֹרֵא" כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דִּבְרָא מַשְׁמַע, כִּי פְּלִיגִי - בְּ"מָאוֹר" וּ"מְאוֹרֵי"; דְּבֵית שַׁמַּאי סְבְרִי: חֲדָא נְהוֹרָא אִיכָּא בְּנִבְרָא, וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי: טוּבָא נְהוֹרֵי אִיכָּא בְּנִבְרָא. תַּנְיָא נַמִי הָכִי, אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: הַרְבֵּה מְאוֹרוֹת יֵשׁ בָּאוּר. "אֵין מְבָרְכִין" כו'. בְּשִׁלְמָא נֵר - מִשּׁוּם דְּלֹא שָׁבַת, אֶלָּא בְּשָׂמִים מַה טַּעַם לֹא? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הָכָא בְּמִסְבַּת גּוֹיִם עָסְקִינַן, מִפְּנֵי שֶׁסְּתָם מִסְבַּת גּוֹיִם לַעֲבוֹדָה זָרָה הִיא. - הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: אֵין מְבָרְכִין לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, מִכְּלָל דְּרִישָׁא לָאו בַּעֲבוֹדָה זָרָה עָסְקִינַן! אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא מִסּוּרָא: "מַה טַּעַם" קָאָמַר, מַה טַּעַם אֵין מְבָרְכִין עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל גּוֹיִם - מִפְּנֵי שֶׁסְּתָם מִסְבַּת גּוֹיִם לַעֲבוֹדָה זָרָה. תָּנוּ רַבָּנַן: אוֹר שֶׁשָּׁבַת מְבָרְכִין עָלָיו, וְשֶׁלֹּא שָׁבַת - אֵין מְבָרְכִין עָלָיו. מַאי "שָׁבַת" וּמַאי "לֹא שָׁבַת"?

ואילו **תּוֹכוֹ** – דפנות הכלי מבפנים, **וְאוֹגְנוֹ** – שפת הכלי הכפופה כלפי חוץ, **וְאָזְנוֹ** – ידית העשויה לאחיזת הכלי, **וְיָדָיו** – ידית ארוכה ישרה כשל מחבת, **טְהוֹרִין**. ואם **נִטְמָא תּוֹכוֹ** – שנגעו משקים טמאים בדפנותיו מבפנים, **נִטְמָא כּוּלּוֹ**, בין מבפנים ובין מבחוץ.

הגמרא מבארת את שורש מחלוקת בית שמאי ובית הלל. מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי** – במה נחלקו בית שמאי ובית הלל. מבארת הגמרא: **בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי** [–סברו], **אָסוּר** מדרבנן **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ** בסעודת פת **בִּכְלֵי שֶׁנִּטְמְאוּ אַחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין** – שנגעו בגבו משקים ראשונים לטומאה, ומחמת כן נעשה גבו של הכלי שני לטומאה, והטעם שאסרו להשתמש בכלי זה, **גְּזֵרָה מִשּׁוּם נִיצוֹצוֹת**, כלומר, מחשש שמא באמצע הסעודה ינתזו טיפות משקה מתוך הכוס אל אחורי הכוס ויקבלו טומאה מן הכוס, וכשיאחז בכוס לשתות, יחזורו ויטמאו את ידיו, ונמצא אוכל בידים שאינן נטולות. ומאחר שישנו לאיסור זה ממילא **לֵיכָּא לְמִגְזַר** – אין לגזור את הגזירה שגזרו בית הלל שלא יטול ידיו קודם מזיגה ושתיה מחשש **שֶׁמָּא יִטַּמְּאוּ הַמַּשְׁקִין שֶׁבַּיָּדַיִם בַּכּוֹס**, כיון שאין אדם משתמש בסעודה בכוס טמא.

וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי [–סברו], **שמוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ** בסעודה **בִּכְלֵי שֶׁנִּטְמְאוּ אַחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין**, משום **דְּאָמְרֵי** [–אומרים] בית הלל **שִׁנִּיצוֹצוֹת לֹא שְׁכִיחִי** – לא מצוי שינתזו טיפות מתוך הכוס אל אחוריו, ומאחר שמותר להשתמש בכלי טמא, אם יטול ידיו קודם שימזוג וישתה את הכוס, **אִיכָּא** לְמֵימַר **שֶׁמָּא יִטַּמְּאוּ מַשְׁקִין שֶׁבַּיָּדַיִם מֵחֲמַת הַכּוֹס** ולכן יש ליטול ידים אחר המזיגה והשתיה.

הגמרא מביאה טעם נוסף שאמרו בית הלל: עוד שנינו בברייתא (תוספתא פ"ה הכ"ו), אמרו בית הלל לבית שמאי, **דָּבָר אַחֵר** – טעם נוסף לכך שיש למזוג ולשתות את הכוס ואחר כך ליטול את הידים, **תֵּכֶף לִנְטִילַת יָדַיִם סְעוּדָה** – יש לסמוך ולחבר את נטילת הידים לסעודה ולא שיפסיק דבר ביניהן, ושתיית הכוס היא הפסק בין הנטילה לסעודה.

מבררת הגמרא: **מַאי דָּבָר אַחֵר** – מדוע הוצרכו בית הלל לומר טעם נוסף. מבארת הגמרא: **הָכִי קָאָמְרִי לְהוּ** – כך אמרו להם **בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי, לְדִידְכוּ דְּאָמְרֵיתוּ** – לדבריכם שאמרתם **שֶׁאָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי שֶׁאַחוֹרָיו טְמֵאִין דְּגָזְרִינַן מִשּׁוּם נִיצוֹצוֹת, אֲפִילּוּ הָכִי הָא עֲדִיפָא** – על אף החשש שלכם, עדיף למזוג ולשתות את הכוס קודם הנטילה, משום שיש הלכה בהלכות סעודה **דְּתֵכֶף לִנְטִילַת יָדַיִם סְעוּדָה**, ואין לבטל הלכה מחמת חשש שמא ינתזו ניצוצות שהוא חשש רחוק.

שנינו במשנה: **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מְקַנֵּחַ וכו'** ידיו במפה ומניחה על השולחן, ובית הלל אומרים על הכסת. הגמרא מביאה ברייתא שמבוארת בה מחלוקתם: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא (תוספתא פ"ה הכ"ח), **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים,** לאחר שנטל ידיו לסעודה **מְקַנֵּחַ יָדָיו בְּמַפָּה** [–מגבת העשויה לנגב ידיו ממי הנטילה, וכן לקנח בה ידיו במשך הסעודה] **ובמשך הסעודה מַנִּיחָהּ עַל הַשֻּׁלְחָן** ולא על הכסת, לפי **שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר** שמניחה **עַל הַכֶּסֶת, גְּזֵרָה** – יש לגזור ולאסור זאת מחשש **שֶׁמָּא** יהיה משקה טופח במפה מחמת ניגוב הידים, ואם יארע שהכסת תהיה ראשונה או שניה לטומאה, **יִטַּמְּאוּ מַשְׁקִין שֶׁבַּמַּפָּה מֵחֲמַת הַכֶּסֶת,** שמשקים המקבלים טומאה חוזרים להיות ראשון לטומאה, **וְכאשר יקנח בה ידיו בסעודה יַחְזְרוּ** המשקים שבה **וְיִטַּמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם,** שיעשום שניות לטומאה, ונמצא אוכל בידים שאינן נטולות. לכן סוברים בית שמאי שמניח המפה על השלחן. והשלחן בודאי טהור הוא, שכן דעת בית שמאי שאסור להשתמש בשלחן טמא, כמבואר בגמרא להלן.

שואלת הגמרא: **וּנְטַמֵּייהּ כֶּסֶת לַמַּפָּה.** כלומר, מדוע אמרו בית שמאי שהחשש הוא שהידים יקבלו טומאה מחמת המשקים שבמפה שנטמאו מחמת הכסת, והלא היו יכולים לומר שהחשש הוא אף בלא משקים שעל המפה, שמא המפה תקבל טומאה מהכסת עצמה כשהכסת ראשונה לטומאה, וכאשר יקנח בה ידיו במשך הסעודה תטמא את הידים. משיבה הגמרא: **אֵין כְּלִי** שאינו אב הטומאה **מְטַמֵּא כְּלִי,** וכיון שאין חשש שהכסת תהיה אב הטומאה, אלא לכל היותר ראשונה לטומאה, אינה מטמאת את המפה.

מקשה הגמרא: **וּנְטַמֵּייהּ כֶּסֶת לְגַבְרָא גּוּפֵיהּ** – שהכסת תטמא את האדם עצמו. כלומר, כיון שהחשש הוא שמא ישתמש בכסת טמאה, גם אם יניח המפה על השלחן ואין חשש שיטמאו ידיו ממשקים שעליה, מכל מקום יִטמא האדם עצמו מחמת הכסת. מתרצת הגמרא: **אֵין כְּלִי** שאינו אב הטומאה **מְטַמֵּא אָדָם,** וכיון שאין חשש שהכסת תהיה אב הטומאה, אלא לכל היותר ראשונה לטומאה, אינה מטמאת את האדם.

הגמרא חוזרת לדברי הברייתא, ועתה עוסקת הגמרא בדברי בית הלל. ממשיכה הברייתא: **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים,** מניחה למפה **עַל הַכֶּסֶת** ולא על השלחן. לפי **שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר** שמניחה **עַל הַשֻּׁלְחָן, גְּזֵרָה** – יש לגזור ולאסור זאת מחשש **שֶׁמָּא** יהיה משקה טופח על המפה מחמת ניגוב הידים, ואם יארע שהשלחן יהיה טמא **יִטַּמְּאוּ מַשְׁקִים שֶׁבַּמַּפָּה מֵחֲמַת הַשֻּׁלְחָן** ויהיו ראשון לטומאה מדרבנן, **וְיַחְזְרוּ וְיִטַּמְּאוּ אֶת הָאוֹכָלִין.** לכן סוברים בית הלל שיש להניח את המפה על הכסת.

שואלת הגמרא: **וְלִיטַּמֵּא שֻׁלְחָן לָאוֹכָלִין שֶׁבְּתוֹכוֹ.** כלומר, כיון שחוששים שמא ישתמש בשלחן טמא, מדוע חששו בית הלל לטומאת האוכלים רק מחמת המשקים שבמפה, הלא אף בלא המפה יטמא השלחן את האוכלים שעליו. משיבה הגמרא: **הָכָא בְּשֻׁלְחָן שֵׁנִי עָסְקִינַן** – כאן בסוגיא מדובר בשלחן שיש חשש שהוא שני לטומאה, **וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין** – אין שני לטומאה מטמא חולין לעשותם שלישי לטומאה, כיון שאין בחולין שלישי לטומאה, **אֶלָּא** יכול לטמא חולין רק **עַל יְדֵי מַשְׁקִין** שנגעו בו, שהמשקים נעשים ראשון לטומאה, ומטמאים את האוכלים שעל השלחן לעשותם שני לטומאה.

מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – במה נחלקו בית שמאי ובית הלל. מבארת הגמרא: **בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי** [–סוברים] **שאָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ** בסעודה **בְּשֻׁלְחָן** שהוא **שֵׁנִי** לטומאה, **גְּזֵרָה מִשּׁוּם אוֹכְלֵי תְּרוּמָה** – שמא יבואו כהנים טהורים לאכול על שלחן זה תרומה, ואסור מן הדין לאכול תרומה על שלחן שהוא שני לטומאה, כדי שלא תקבל טומאה מהשלחן, שהרי בתרומה יש דרגת 'שלישי לטומאה'. **וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי, מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשֻׁלְחָן שֵׁנִי,** ואין לאסור זאת משום אוכלי תרומה, כיון **שאוֹכְלֵי תְּרוּמָה** שהם הכהנים, **זְרִיזִין הֵם,** כלומר, בני תורה וזהירים, ואין חשש שיכשלו באכילת תרומה על שלחן שהוא שני לטומאה.

הגמרא מביאה את המשך דברי בית הלל שבברייתא: **דָּבָר אַחֵר אֵין נְטִילַת יָדַיִם לְחוּלִּין מִן הַתּוֹרָה.** מבררת הגמרא: **מַאי דָּבָר אַחֵר** – מה כוונתם באומרם 'דבר אחר' וכו'. מבארת הגמרא: **הָכִי קָאָמְרִי לְהוּ** – כך אמרו להם **בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי, וְכִי תֵּימְרוּ** – ואם תשאלו על דברינו, **מַאי שְׁנָא גַּבֵּי אוֹכָלִין דְּחָיְישִׁינַן וּמַאי שְׁנָא גַּבֵּי יָדַיִם דְּלָא חָיְישִׁינַן** – במה שונה החשש לטומאת אוכלים מהחשש לטומאת ידים, שחששנו לטומאת האוכלים מחמת השלחן, ולכן אמרנו שיניח המפה על הכסת, ולא חששנו לכך שיטמאו המשקים שבמפה מחמת הכסת ויחזורו ויטמאו את הידים, נענה לכם, **אֲפִילּוּ הָכִי** – אף שלדברינו אכן יש חשש שיטמאו הידים, **הָא עֲדִיפָא** – כך עדיף, משום **דְּאֵין נְטִילַת יָדַיִם לְחוּלִּין מִן הַתּוֹרָה** – אין מהתורה נטילה לידים בלבד לטהרן לאכילת חולין, ולכן **מוּטָב שֶׁיִּטַּמְּאוּ הַיָּדַיִם דְּלֵית לְהוּ עִיקָּר מִדְּאוֹרַייְתָא** – שאין מן התורה טומאה על הידים בלבד, **וּבלבד שאַל יִטַּמְּאוּ אוֹכָלִים דְּאִית לְהוּ עִיקָּר מִדְּאוֹרַייְתָא** – שמצינו בהם טומאה מן התורה, שכן מן התורה ראשון לטומאה מטמא אוכל שהוא חולין לעשותו שני לטומאה.

שנינו במשנה: **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מְכַבְּדִין וכו'** את הבית ואחר כך נוטלין לידים, ובית הלל אומרים נוטלין לידים ואחר כך מכבדין את הבית. מביאה הגמרא ברייתא שמבוארת בה מחלוקתם: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים,** לאחר שסיימו את הסעודה, ורוצים לברך ברכת המזון, **מְכַבְּדִין אֶת הַבַּיִת** – מנקים תחילה את מקום האכילה, **וְאַחַר כָּךְ נוֹטְלִין לַיָּדַיִם** מים אחרונים. והטעם שיש

המשך בעמוד קצג

אי נימא – אם נאמר שהכוונה שלא שבת מחמת מלאכה, ואפילו מלאכה דהתירא, כגון נר שהודלק לצורך חולה וכדומה, יהיה קשה על כך, והתניא – הרי שנינו בברייתא, אור שהודלק לצורכם של חיה [–יולדת] ושל חולה, שיש בהם סכנה ומותר לחלל עבורם את השבת, מברכין עליו בהבדלה. אם כן לא יתכן לפרש ש'לא שבת' היינו שלא שבת ממלאכה שנעשתה בהיתר.

מבארת הגמרא: אלא אמר רב נחמן בר יצחק, מאי שבת – מהו ששנינו בברייתא 'נר ששבת', היינו ששבת מחמת מלאכת עבירה, כלומר, שלא נעשתה בו מלאכה האסורה בשבת.

מביאה הגמרא סיוע לביאור זה: תניא נמי הכי – אף בברייתא שנינו כך, עששית שהודלקה מערב שבת והיתה דולקת והולכת כל היום כולו, למוצאי שבת מברכין עליה – מותר לברך עליה בהבדלה. מבואר בברייתא, שכיון שלא הודלקה בשבת, דהיינו שלא נעשתה בה עבירה, היא נחשבת 'אור ששבת' ומותר לברך עליה.

הגמרא דנה האם ניתן לברך על נר שהודלק לאחר השבת מנר שהיה דולק בשבת: תנו רבנן בברייתא, נברי שהדליק נר במוצאי שבת מנר של ישראל שדלק בשבת, וכן ישראל שהדליק נר מנר של נברי שדלק בשבת, מברכין עליו בהבדלה. אבל נברי שהדליק נר במוצאי שבת מנר של נברי שדלק בשבת, אין מברכין עליו בהבדלה.

שואלת הגמרא: מאי שנא נברי מנברי דלא – מדוע השתנה דינו של נר שהדליק נברי מנברי, שאין לברך עליו, בודאי הוא משום דהנר של הנברי הראשון לא שבת ממלאכת עבירה בשבת, אי הכי – אם כך, בנר שהדליק ישראל מנברי נמי – גם בו צריך להיות הדין שאין לברך עליו, משום שהנר של הנברי הא [–הרי] לא שבת, ומדוע באופן זה שנינו בברייתא שמותר לברך עליו.

מביאה הגמרא אפשרות ליישב: וכי תימא – ואם תרצה לומר, שהטעם שמותר לברך על נר שהישראל מדליק מהגוי, משום דהך אינורא אזל ליה – האור שנולד באיסור והיה אסור לברך עליו הלך לו, כלומר שכל רגע ורגע השלהבת שדולקת הולכת לה, והא – ואור זה שעתה לפנינו אחרינא הוא – הוא אור אחר, ובידא דישראל קא מתילדא – וביד הישראל נולד במוצאי שבת בהיתר, ולכן מותר לברך עליו. דוחה הגמרא: אלא הא דתניא – והלא אם תאמר כן יש להקשות על מה ששנינו בברייתא, המוציא שלהבת [–רק אש, בלא גחלת ובלא כלי] מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת, חייב על כך משום הוצאה מרשות לרשות. ולכאורה אמאי חייב – מדוע חייב על הוצאה זו, והרי מה שעקר לא הניח ומה שהניח לא עקר. כלומר, כדי להתחייב בהוצאה מרשות לרשות הרי צריך 'עקירה והנחה', דהיינו, עקירת החפץ מרשות שמונח בה, והנחת החפץ ברשות השניה, ואם תרצה לומר שבכל רגע השלהבת מתחדשת וזאת שדלקה הלכה לה, מדוע חייב על הוצאת שלהבת בשבת, והרי השלהבת שעקר הלכה לה, והשלהבת שהניח היא שלהבת אחרת שנולדה לאחר העקירה. ומכיון ששנינו שחייב על הוצאת שלהבת, בהכרח שאין אנו דנים את השלהבת הראשונה כאילו הלכה לה, וחוזרת הקושיא מדוע מותר לברך על נר שהדליק ישראל מנברי.

הגמרא מבארת באופן אחר מדוע מותר לברך על נר שהישראל מדליק מהגוי: אלא לעולם דאיסורא נמי איתיה – באמת יש בשלהבת שהדליק הישראל גם מהשלהבת הראשונה [ולכן מתחייבים על כך לענין הוצאה בשבת], אך יש בה גם שלהבת חדשה, וכי קא מברך – ומה שמברך, אתוספתא דהתירא קא מברך – על תוספת האור שנולדה ביד הישראל הוא מברך, והחלק הזה הוא אור ששבת ממלאכת עבירה ורשאי לברך עליו.

מקשה הגמרא: אי הכי נברי מנברי נמי – אם כן, אף נברי המדליק מנברי יש לנו להתיר לברך על נרו, שהרי יש בנר השני שלהבת שהתחדשה במוצאי שבת. משיבה הגמרא: אין הכי נמי – אכן גם בנר זה מן הדין היה צריך להיות מותר לברך עליו, ולא זו בלבד, אלא אף על הנר הראשון שהודלק בשבת, מכיון שעבר שיהוי זמן כדי שתתחדש בו שלהבת חדשה במוצאי שבת היינו צריכים להתיר לברך עליו, אלא שאסרו לברך עליו גזרה משום נברי ראשון ועמוד ראשון. כלומר שאם יהיה מותר לברך על נר שהדליק נברי מנברי, יש חשש שיבואו לברך אף על הנר שהדליק הנברי הראשון בשבת, וכן יבואו לברך עליו אף ב'עמוד ראשון', כלומר על האש הראשונה שהודלקה בו לפני שהתווספה בו שלהבת חדשה, ועל כן גזרו אף על הנר של הנברי השני שלא יברכו עליו.

הגמרא דנה מה הדין כאשר אינו יודע אם האש שרואה הוא של גויים או של יהודים: תנו רבנן בברייתא, היה מהלך במוצאי שבת חוץ לכרך [–מחוץ לעיר], וראה אור [–אש], ואינו יודע האם זה אש של יהודי או גוי, אם רוב אנשי אותה העיר הם נכרים, אינו מברך על אש זו ברכת מאורי האש, ואם רוב אנשי העיר ישראל, מברך עליה. משום שאנו תולים שהאש באה מן הרוב.

מקשה הגמרא: הא גופא קשיא – בברייתא זו מצד עצמה קשה היא, מצד אחד אמרת 'אם רוב נכרים אינו מברך', ומכך שנקטה הברייתא 'רוב' יש לדייק, שדווקא ברוב אינו מברך, הא [–אבל] אם היו באותה העיר מחצה על מחצה – חצי יהודים וחצי גויים, מברך. והדר תני – ושוב חזרה הברייתא ואמרה 'אם רוב ישראל מברך', ומכך שנקטה הברייתא 'רוב' יש לדייק, שדווקא ברוב מברך הא [–אבל] אם היו באותה העיר מחצה על מחצה – חצי יהודים וחצי גויים, אינו מברך. ונמצא שיש סתירה בברייתא מה הדין במחצה יהודים ומחצה גויים.

מתרצת הגמרא: כדין הוא – באמת הדין הוא, דאפילו מחצה על מחצה נמי מברך, ומה ששנינו ברישא 'אם רוב נכרים אינו מברך' הוא בדווקא, שרק אם יש רוב נכרים אינו מברך אבל אם יש מחצה נכרים ומחצה יהודים מברך. אמנם מה ששנינו בסיפא 'אם רוב ישראל מברך' אין זה בדווקא, שכן אף במחצה על מחצה מברך, ואיידי (דתנא) ריש – ואגב שאמר התנא בתחילת הברייתא 'רוב נכרים', תנא סיפא – שנה בסיפא 'רוב ישראל'.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת באופן נוסף שאין אדם יודע האם האש היא של יהודי או גוי: תנו רבנן בברייתא, היה מהלך חוץ לכרך [–מחוץ לעיר] וראה בתוך העיר תינוק ואבוקה בידו, בורח אחריו – צריך לברר מהו התינוק, אם ישראל הוא, מברך על הנר שבידו, ואם נברי הוא, אינו מברך.

מבררת הגמרא: מאי אירייא תינוק – מדוע הזכירה הברייתא דווקא תינוק, והלא אפילו גדול נמי – גם בגדול צריך להיות הדין כן, שיהיה צריך לברר האם הוא ישראל ויכול לברך או שמא הוא גוי ואין לברך על הנר שבידו.

משיבה הגמרא: אמר רב יהודה אמר רב, הכא – כאן בברייתא בסמוך לשקיעת החמה עסקינן – מדובר באופן שרואהו אוחז את הנר מיד לאחר ששקעה החמה, ובאופן זה אם הוא גדול, מוכחא מילתא [–הדבר מוכיח] דודאי נברי הוא, שהרי ישראל מן הסתם לא היה ממהר לאחוז נר סמוך לחשכה, ואינו צריך לטרוח לבדוק שמא ישראל הוא. אבל כאשר האוחז את הנר הוא תינוק, אימר – יתכן לומר שישראל הוא, ואקרי ונקיט – במקרה אחז נר מיד לאחר שקיעת החמה. וכיון שכן צריך לברר מהו התינוק, שאם יתברר שהוא ישראל יוכל לקיים את המצוה לברך עליו.

הדין הוא שרק אש שהודלקה כדי להאיר מברכים עליה ברכת מאורי האש ולא אם הודלקה לצורך אחר. הגמרא דנה בכמה אופנים בדין זה: תנו רבנן בברייתא, היה מהלך חוץ לכרך [–חוץ לעיר] וראה אור [–אש], אם עבה כפי הכבשן – כמו האש שבפתח הכבשן, שהיא אש גדולה העושה אור טוב, מברך עליו, שכן בודאי נעשתה אש זו כדי להאיר, ואם לאו – אם אין האש גדולה כל כך, אינו מברך עליו. שכן מן הסתם לא נעשתה כדי להאיר אלא רק לבישול וכדומה, ואין מברכים אלא על אש שנעשתה כדי להאיר. הגמרא מבארת מה הדין ברואה את האש של הכבשן עצמו. אומרת הגמרא: תני חדא – שנינו בברייתא אחת, אור של כבשן מברכין עליו ברכת מאורי האש בהבדלה, ותניא אידך – ובברייתא אחרת שנינו, אור של כבשן אין מברכין עליו. מיישבת הגמרא את הסתירה בין הברייתות: לא קשיא, כלומר אין כאן סתירה, שכן הא

המשך בעמוד קצד

רש"י

אי נימא לא שבת מחמת מלאכה ואפילו היא מלאכה של היתר. כגון של חולה ושל חיה קאמר דאין מברכין: **עששית** = לנטרנ"א: **שהיתה דולקת והולכת.** מערב שבת ובבית ישראל: **למוצאי שבת מברכין.** לפי שלא נעבדה בה עבירה שלא הודלקה בשבת: **גוי שהדליק מישראל.** משהשכה מוצאי שבת: **הך איסורא אזלא.** מתוך ששלהבת דולקת והולכת קמא קמא פרח ליה: **המוציא שלהבת לרשות הרבים בשבת.** חייב. ומוקמינן לה במסכת ביצה כגון דשייפיה לחרס משחא ואתלי בה נורא דגחלת ליכא אלא שלהבת ומשום חרס לא מחייב דלית בה שיעורא: **מה שעקר לא חניח.** והוצאת שבת לא מחייבא עד דאיכא עקירה מרשות זו והנחה ברשות זו: **גזירה משום גוי ראשון ועמוד ראשון.** אי שרית בגוי שהדליק מנברי משחשכה אתי לברוכי בגוי שהדליק מבעוד יום ובאותו אור עצמו שלא נתוסף משחשכה בגון שמברך עליו סמוך לחשכה מיד: **גדול מוכחא מלתא דגוי הוא.** ואין צריך לבדוק אחריו דאי איתא דישראל הוא לא היה ממהר סמוך לחשכה מיד לאחוז האור בידו: **כפי הכבשן.** ששורפים בו אבנים לסיד: **אם עבה כאור היוצא מפי הכבשן.** נהורא בריא היא ולהשתמש לאורה היא נעשית: **ואם לאו.** לאו לאורה נעשית אלא לבשל ואין מברכין אלא על שנעשה להאיר: **בתחלה.** בתחלת שרפת אבנים אין האור להאיר: **בסוף.** לאחר שנשרפו האבנים רובן מדליקין אור גדול מלמעלה למרק שרפת האבנים ומשתמשין נמי לאורה: **של תנור.** בסוף מברכין עליו לאחר שהוסק התנור והפת בתוכה מדליקין קסמין דקין בפיו להאיר ולקלוט חומו לתוכו וכיון דמשתמש לאורו מברכין עליו: **אור של בית הכנסת.** בדאיכא אדם חשוב — לכבודו הדליקוה. ולא שצריך לאור אלא לכבוד בעלמא ואין מברכין עליו: **ליכא אדם חשוב.** להאיר להם הדליקוה ומברכין: **הא והא דאיכא אדם חשוב.** ואי איכא חזנא. שמש שאוכל בבית הכנסת — אף לאורה עשויה שיאכל החזן לאורה ומברכין: **הא והא דאיכא חזנא.** ואיכא סדרא שהחזן יכול לאכול לאורה. אין מברכין על הנר שלא להאיר הדליקוה אלא לכבוד אדם חשוב: **מפני בטול בית המדרש** — שבזמן שאחד מברך לכולם הם צריכים לשתוק מגרסתם כדי שיתכונו כולם וישמעו אליו ויענו "אמן": **מרפא.** לאדם המתעטש שרגילים לומר "אסותא". נר לכבוד המת עבידא: **בשמים.** עבידי לעבורי ריחא דסרחונו של מת עבידי ולא להריח: **כל.** מת שהוא חשוב להוציא לפניו נר ביום אם הוציאו בלילה במוצאי שבת לקבורה אין מברכין על אותו נר דלכבוד עבידא ולא להאיר: **וכל.** מת שאינו חשוב להוציא נר לפניו ביום אלא בלילה מברכין עליו אם הוציאוהו במוצאי שבת לקבורה: **מברכין עליו.** דלהאיר עבידא: **בשמים.** שמוליך אדם אסטניס לבית הכסא להעביר ממנו ריח רע של בית הכסא. אין מברכין עליו: **ושמן העשוי להעביר את הזוהמא.** שמביאים בסוף הסעודה לסוך ידים מזוהמות והוא מבושם בבשמים: **אין מברכין עליו** "בורא עצי בשמים" אלא "בורא שמן ערב" מברכין אם שמן של אפרסמון הוא והא דאמר ב"כיצד מברכין" (מגא) האי משחא כבישה וטחינה מברכין עליו "בורא עצי בשמים" לא בבא בתוך הסעודה קאמר אלא בבא להריח: **לגמר את הכלים.** לבשם בעשנו את הבגדים: **בטבריא.** היו רגילים לגמר ערבי שבתות ובצפורי במוצאי שבתות.

לא

אי נימא, לא שבת מחמת מלאכה אפילו מלאכה דהתירא - והתניא: אור של חיה ושל חולה - מברכין עליו! - אמר רב נחמן בר יצחק: מאי "שבת" - שבת מחמת מלאכת עבירה. תניא נמי הכי: עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו - למוצאי שבת מברכין עליה. תנו רבנן: גוי שהדליק מישראל, וישראל שהדליק מגוי - מברכין עליו, גוי מגוי - אין מברכין עליו. מאי שנא גוי מגוי דלא - משום דלא שבת, אי הכי ישראל מגוי נמי, הא לא שבת! וכי תימא, הך איסורא אזל ליה, והא אחרינא הוא, ובידא דישראל קא מתילדא - אלא הא דתניא: המוציא שלהבת לרשות הרבים חייב, אמאי חייב? מה שעקר לא הניח לעקר! אלא: לעולם דאיסורא נמי איתיה, וכי קא מברך - אתוספתא דהתירא קא מברך. - אי הכי, גוי מגוי נמי! - אין הכי נמי, גזירה משום גוי ראשון ועמוד ראשון. תנו רבנן: היה מהלך חוץ לכרך וראה אור, אם רוב גוים - אינו מברך, אם רוב ישראל - מברך. הא גופא קשיא! אמרת: אם רוב גוים - אינו מברך, הא מחצה על מחצה - מברך; והדר תני: אם רוב ישראל - מברך, הא מחצה על מחצה - אינו מברך! - בדין הוא דאפילו מחצה על מחצה נמי מברך, ואידי דתנא ריישא "רוב גוים" - תנא סיפא "רוב ישראל". תנו רבנן: היה מהלך חוץ לכרך וראה תינוק ואבוקה בידו, בודק אחריו, אם ישראל הוא - מברך, אם גוי הוא - אינו מברך. מאי איריא תינוק, אפילו גדול נמי! אמר רב יהודה אמר רב: הקא בסמוך לשקיעת החמה עסקינן, גדול - מוכחא מילתא דודאי גוי הוא, תינוק - אימר ישראל הוא, אקרי ונקיט. תנו רבנן: היה מהלך חוץ לכרך וראה אור, אם עבה כפי הכבשן - מברך עליו, ואם לאו - אינו מברך עליו. תני חדא: אור של כבשן מברכין עליו, ותניא אידך: אין מברכין עליו! - לא קשיא; הא - בתחילה, הא - לבסוף. תני חדא: אור של תנור ושל כירים מברכין עליו, ותניא אידך: אין מברכין עליו! - לא קשיא: הא בתחילה, הא לבסוף. תני חדא: אור של בית הכנסת ושל בית המדרש מברכין עליו, ותניא אידך: אין מברכין עליו! - לא קשיא: הא - דאיכא אדם חשוב, הא - דליכא אדם חשוב. ואי בעית אימא: הא והא דאיכא אדם חשוב, והא דליכא חזנא, הא דאיכא חזנא, ואי בעית אימא: הא והא דאיכא חזנא, ולא קשיא: הא דאיכא סהרא, והא דליכא סהרא. תנו רבנן: היו יושבין בבית המדרש והביאו אור לפניהם, בית שמאי אומרים: כל אחד ואחד מברך לעצמו. ובית הלל אומרים: אחד מברך לכולן, משום שנאמר: "ברב עם הדרת מלך". בשלמא בית הלל מפרשי טעמא, אלא בית שמאי מאי טעמא? - קסברי: מפני ביטול בית המדרש. תניא נמי הכי: של בית רבן גמליאל לא היו אומרים "מרפא" בבית המדרש מפני ביטול בית המדרש. "אין מברכין לא על הגר ולא על הבשמים של מתים". מאי טעמא? גר - לכבוד הוא דעבידא, בשמים - לעבורי ריחא הוא דעבידי. אמר רב יהודה אמר רב: כל שמוציאין לפניו ביום ובלילה - אין מברכין עליו, וכל שאין מוציאין לפניו אלא בלילה - מברכין עליו. אמר רב הונא: בשמים של בית הכסא, ושמן העשוי להעביר את הזוהמא - אין מברכין עליו. למימרא, דכל הייכא דלאו לריחא עבידא לא מברכין עלייה; מתיבי: הגבנם לחנותו של בשם והריח ריח, אפילו ישב שם כל היום כולו - אינו מברך אלא פעם אחד. נכנס ויצא, נכנס ויצא - מברך על כל פעם ופעם; והא הכא דלאו לריחא הוא דעבידא, וקמברך! - אין, לריחא נמי הוא דעבידא, כי היכי דנירחו איניש וניתו ונזבון מיניה. תנו רבנן: היה מהלך חוץ לכרך והריח ריח, אם רוב גוים - אינו מברך, אם רוב ישראל - מברך. רבי יוסי אומר: אפילו רוב ישראל - נמי אינו מברך, מפני שבנות ישראל מקטרות לכשפים. - אטו כולהו לכשפים מקטרן?! - הוה להו מיעוטא לכשפים, ומיעוטא נמי לגמר את הכלים, אשתכח רובא דלאו לריחא עביד, וכל רובא דלאו לריחא עביד - לא מברך. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: המהלך בערבי שבתות בטבריא ובמוצאי שבתות בציפורי, והריח ריח - אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמר בו את הכלים. תנו רבנן: היה מהלך בשוק של עבודה זרה, נתרצה להריח - הרי זה חוטא.

"ואין

תוספות

וכי תימא הך איסורא אזל ליה — הוה מצי לאקשויי: אי הכי גוי מגוי נמי! אלא עדיפא מיניה פריך, דהוה מצי לשנויי כדמשני בסמוך.

גזירה משום גוי ראשון וגוי ראשון משום עמוד ראשון וכו' — חדא גזרה היא דגזרו חכמים כל אש גוי שביד הגוי, דאי לא הא לא קיימא הא. אבל גוי שהדליק מישראל וישראל מגוי — מברכין עליו, והכי קיימא לן.

הא דאיכא אדם חשוב — אם כן משום כבודו של חשוב, ולא לאורה, כך פירש רש"י. ורבינו חננאל פירש איפכא: באדם חשוב — לאורה, ובדליכא אדם חשוב — עשוי לכבוד בית הכנסת.

אין מברכין עליו — פירש רש"י: מיהו מברכין עליו "ברוך שברא שמן ערב". והא דאמר לעיל ב"כיצד מברכין" (מג,א): האי משחא כבישא מברכין עליו "בורא עצי בשמים" — היינו בבא להריח, ולא מיירי בתוך הסעודה.

באבילה

תוספות

באכילה מרובה — ארבעה מילין, כך פירש רש"י. ולי נראה דזה מועט יותר מאכילה מועטת, אלא נראה לפרש איפכא: אכילה מרובה כל זמן שהוא צמא, דאין שם קצבה, אבל מועט — ארבעה מילין.

והייתם קדושים — אלו מים אחרונים. דוקא להם שהיו רגילין ליטול ידיהם אחר הסעודה, מפני מלח סדומית. אבל אנו שאין מלח סדומית מצוי בינינו, ואין אנו רגילין ליטול אחר הסעודה — אין הנטילה מעכבת עלינו לברך. ומיהו, אנשים מעונגים הרגילין ליטול ידיהן אחר הסעודה — ודאי להם מעכבת הנטילה לברך ברכת המזון, וצריכים ליטול את ידיהם קודם ברכת המזון.

הדרן עלך אלו דברים

רש"י

לא יאותו ממש. שאפילו לא נהנה ממנו מברכין עליו. ומאי "עד שיאותו" עד שיהא אורו ראוי ליהנות ממנו לעומדים סמוך לו ואז מברכים עליו אפילו הרחוקים ממנו ובלבד שיראוהו: **בפנם** = בעששית: **יאותו ממש.** עומד בסמוך: **וכמה.** הוא צריך להיות בסמוך: **מלוזמא.** משקל: **רב** יהודה. היה מברך על אור שבבית אדא דיילא. ורחוק מביתו היה רב יהודה לטעמיה דלא בעי סמוך: **רבא מברך אדבי גוריא בר חמא.** סמוך לביתו היה רבא לטעמיה דאמר סמוך בעינן: **אין מחזירין על האור.** אם אין לו אור אינו צריך לחזור אחריו: **חד עבד בשוגג כבית שמאי.** אף על פי ששגג ונעקר מן המקום על ידי שכחה החמיר על עצמו כבית שמאי וחזר למקום שאכל וברך: **חד עבד במזיד.** נעקר ממקום שאכל במזיד כדי לברך במקום אחר שהורצך לילך: **אנשאי יונה דדהבא** = שכחתי יונה של זהב: **יונה אינה נצולת אלא בכנפיה.** או בורחת או נלחמת בראשי אגפיה: **אכילה מרובה.** ארבעה מילין: **בא להם יין אחר המזון.** הא פריש לה בגמרא בריש פרקין; לבית שמאי אין ברכת המזון טעונה כוס ולבית הלל טעונה כוס: **היכי נפיק.** קא סלקא דעתך באחד מן המסובין עסקינן במתניתין: **חטוף ובריך.** כשמושיטין כוס של ברכה הוי מחזר שיתנהו לך ותברך: **במשמע.** העונה והמברך במשמע "קומו ברכו את ה' אלהיכם" בספר עזרא (נחמיה ט) ואומר "ויברכו שם כבודך" והיא עניית "אמן" שבמקדש. במסכת תענית (טזב ולקמן סגא) מפרש: "קומו ברכו" בתחלת ברכה "ויברכו שם כבודך" במקום עניית "אמן" שבמקדש אומר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד": **שממהרין למברך.** ליתן שכר: **אחר תינוקות.** בשלומדים ברכות מפי רבן: **הואיל ולהתלמד עשויין.** שאין מתכוונים לברך אלא ללמוד: **אבל בעידן מפטרייהו.** כשאומרים ההפטרה ומברכין בתורה ובנביא — עונים אחריהן "אמן": **שמן מעכב את הברכה.** שמן שהיו רגילין להביא בסוף הסעודה לסוך אחר הסעודה את הידים אחר מים אחרונים להעביר את זוהמתן: **מעכב את הברכה.** שאסור לזמן עד שיובא וכן לענין שמעכב ברכות כל דבר הבא בקנוח סעודה שמותר לאכלו בלא ברכה עד שיסכוהו: **שמן טוב.** שיש בו בשמים מעכב את הברכה למי שרגיל בו.

הדרן עלך אלו דברים

"וְאֵין מְבָרְכִין עַל הַנֵּר עַד שֶׁיֵּאוֹתוּ". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לֹא "יֵאוֹתוּ" יֵאוֹתוּ מַמָּשׁ, אֶלָּא: כֹּל שֶׁאֵילּוּ עוֹמֵד בְּקָרוֹב וּמִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, וַאֲפִילּוּ בְּרִיחוּק מָקוֹם. וְכֵן אָמַר רַב אַשִׁי: בְּרִיחוּק מָקוֹם שָׁנִינוּ. מֵיתִיבֵי: הָיְתָה לוֹ נֵר טְמוּנָה בְּחֵיקוֹ אוֹ בְּפָנָס, אוֹ שֶׁרָאָה שַׁלְהֶבֶת וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ וְלֹא רָאָה שַׁלְהֶבֶת - אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַד שֶׁיִּרְאֶה שַׁלְהֶבֶת וְיִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ; בִּשְׁלָמָא מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ וְלֹא רָאָה שַׁלְהֶבֶת מַשְׁכַּחַת לָהּ - דְּקַיְּימָא בְּקֶרֶן זָוִית, אֶלָּא רָאָה שַׁלְהֶבֶת וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ? לָאו דְּמִרַחֲקָא? - לָא, כְּגוֹן דְּעָמְיָא וְאָזְלָא. תָּנוּ רַבָּנַן: גֶּחָלִים לוֹחֲשׁוֹת, אוֹמְמוֹת - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן. הֵיכִי דָּמֵי לוֹחֲשׁוֹת? אָמַר רַב חִסְדָּא: כֹּל שֶׁאֵילּוּ מַכְנִים לְתוֹכָן קִיסָם וְדוֹלְקֶת מֵאֵילֶיהָ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: "אוֹמְמוֹת" אוֹ "עוֹמְמוֹת"? - תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא בַּר אַבְדִּימִי: "אֲרָזִים לֹא עֲמָמְהוּ בְּגַן אֱלֹהִים". וְרָבָא אָמַר: יֵאוֹתוּ מַמָּשׁ. וְכַמָּה? אָמַר עוּלָּא: כְּדֵי שֶׁיְּכִיר בֵּין אִיסָּר לְפוּנְדְּיוֹן; חִזְקִיָּה אָמַר: כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר בֵּין מְלוּזְמָא שֶׁל טִבֶּרְיָא לְמְלוּזְמָא שֶׁל צִיפּוֹרִי. רַב יְהוּדָה מְבָרֵךְ אַדְּבֵי אַדָּא דַּיְּילָא. רָבָא מְבָרֵךְ אַדְּבֵי גּוּרְיָא בַּר חָמָא. אַבַּיֵּי מְבָרֵךְ אַדְּבֵי בַּר אֲבוּהּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אֵין מְחַזְּרִין עַל הָאוֹר כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַזְּרִים עַל הַמִּצְוֹת. אֲמַר רַבִּי זֵירָא: מֵרֵישׁ הֲוָה מְהַדַּרְנָא, כֵּיוָן דִּשְׁמַעְנָא לְהָא דְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב - אָנָא נַמִי לָא מְהַדַּרְנָא, אֶלָּא אִי מִקְּלַע לִי מִמֵּילָא - מְבָרֵיכְנָא. "מִי שֶׁאָכַל" וכו'. אָמַר רַב זְבִיד וְאִיתֵימָא רַב דִּימִי בַּר אַבָּא: מַחֲלוֹקֶת בְּשָׁכַח, אֲבָל בְּמֵזִיד - דִּבְרֵי הַכֹּל יַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ וִיבָרֵךְ. פְּשִׁיטָא, "וְשָׁכַח" תְּנַן! - מַהוּ דְּתֵימָא: הוּא הַדִּין אֲפִילּוּ בְּמֵזִיד, וְהַאי דְּקָתָנֵי "וְשָׁכַח" - לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּבֵית שַׁמַּאי, קָמַשְׁמַע לָן. תַּנְיָא, אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: לְדִבְרֵיכֶם, מִי שֶׁאָכַל בְּרֹאשׁ הַבִּירָה וְשָׁכַח וְיָרַד וְלֹא בֵּרֵךְ, יַחֲזוֹר לְרֹאשׁ הַבִּירָה וִיבָרֵךְ?! - אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל: לְדִבְרֵיכֶם, מִי שֶׁשָּׁכַח אַרְנָקִי בְּרֹאשׁ הַבִּירָה, לֹא יַעֲלֶה וְיִטְּלֶנָּה?! לִכְבוֹד עַצְמוֹ הוּא עוֹלֶה - לִכְבוֹד שָׁמַיִם לֹא כָּל שֶׁכֵּן? הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי, חַד עָבִיד בְּשׁוֹגֵג כְּבֵית שַׁמַּאי - וְאַשְׁכַּח אַרְנְקָא דְּדַהֲבָא, וְחַד עָבִיד בְּמֵזִיד כְּבֵית הִלֵּל - וְאָכְלֵיהּ אַרְיָא. רַבָּה בַּר בַּר חָנָה הֲוָה קָאָזֵל בְּשַׁיָּירְתָּא, אֲכַל וְאִשְׁתְּלִי וְלָא בְּרִיךְ. אֲמַר: הֵיכִי אַעֲבִיד? אִי אֲמִינָא לְהוּ "אַנְשַׁאי לְבָרֵךְ" - אֲמַרוּ לִי: בְּרִיךְ, כָּל הֵיכָא דִּמְבָרְכַתְּ - לְרַחֲמָנָא מְבָרְכַתְּ. מוּטָב דְּאֵמִינָא לְהוּ אַנְשַׁאי יוֹנָה דְּדַהֲבָא. אֲמַר לְהוּ: אַנְטְרוּ לִי, דְּאַנְשַׁאי יוֹנָה דְּדַהֲבָא. אֲזִיל וּבְרִיךְ, וְאַשְׁכַּח יוֹנָה דְּדַהֲבָא; וּמַאי שְׁנָא יוֹנָה - דִּמְתִילִי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְיוֹנָה, דִּכְתִיב: "כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ", מַה יּוֹנָה אֵינָהּ נִיצּוֹלֶת אֶלָּא בִּכְנָפֶיהָ, אַף יִשְׂרָאֵל אֵינָן נִיצּוֹלִין אֶלָּא בְּמִצְוֹת. "עַד אֵימָתַי הוּא" וכו'. כַּמָּה שִׁיעוּר עִפּוּל? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל זְמַן שֶׁאֵינוֹ רָעֵב; וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: כָּל זְמַן שֶׁיִּצְמָא מֵחֲמַת אֲכִילָתוֹ. אֲמַר לֵיהּ רַב יֵימָר בַּר שִׁלְמְיָא לְמָר זוּטְרָא, וְאָמְרִי לָהּ רַב יֵימָר בַּר שִׁיזְבִי לְמָר זוּטְרָא: מִי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ הָכִי? וְהָאָמַר רַב אַמִּי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כַּמָּה שִׁיעוּר עִפּוּל - כְּדֵי לְהַלֵּךְ אַרְבַּע מִילִין! - לָא קַשְׁיָא: כָּאן בַּאֲכִילָה מְרוּבָּה, כָּאן בַּאֲכִילָה מוּעֶטֶת. "בָּא לָהֶן יַיִן" וכו'. לְמֵימְרָא, דְּיִשְׂרָאֵל אַף עַל גַּב דְּלָא שָׁמַע כּוּלָּהּ בְּרָכָה עוֹנָה; וְכִי לָא שָׁמַע הֵיכִי נָפִיק? אֲמַר חִיָּיא בַּר רַב: בְּשֶׁלֹּא אָכַל עִמָּהֶן. וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: בְּשֶׁלֹּא אָכַל עִמָּהֶן. אֲמַר לֵיהּ רַב לְחִיָּיא בְּרֵיהּ: בְּרִי, חַטּוֹף וּבְרִיךְ. וְכֵן אֲמַר רַב הוּנָא לְרַבָּה בְּרֵיהּ: חַטּוֹף וּבְרִיךְ. לְמֵימְרָא, דִּמְבָרֵךְ עֲדִיף מִמַּאן דְּעָנֵי "אָמֵן"? וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: גָּדוֹל הָעוֹנֶה "אָמֵן" יוֹתֵר מִן הַמְּבָרֵךְ! אָמַר לֵיהּ רַבִּי גְּהוֹרַאי: הַשָּׁמַיִם! כֵּן הוּא; תֵּדַע, שֶׁהֲרֵי גּוּלְיָרִין יוֹרְדִין וּמִתְגָּרִין בַּמַּלְחָמָה וְגִבּוֹרִים יוֹרְדִין וּמְנַצְּחִין. - תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא: אֶחָד הַמְּבָרֵךְ וְאֶחָד הָעוֹנֶה "אָמֵן" בְּמִשְׁמַע, אֶלָּא שֶׁמְּמַהֲרִין לַמְּבָרֵךְ יוֹתֵר מִן הָעוֹנֶה "אָמֵן". בְּעֵי מִינֵּיהּ שְׁמוּאֵל מֵרַב: מַהוּ לַעֲנוֹת "אָמֵן" אַחַר תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן? אֲמַר לֵיהּ: אַחַר הַכֹּל עוֹנִין "אָמֵן" חוּץ מִתִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, הוֹאִיל וּלְהִתְלַמֵּד עֲשׂוּיִין. וְהָנֵי מִילֵּי בְּדְלָא עִידָּן מִפַּטְרֵייהוּ, אֲבָל בְּעִידָּן מִפַּטְרֵייהוּ - עוֹנִין. תָּנוּ רַבָּנַן: שֶׁמֶן מְעַכֵּב אֵת הַבְּרָכָה, דִּבְרֵי רַבִּי זְיוֹאִי. רַבִּי זְיוֹאִי אוֹמֵר: אֵינוֹ מְעַכֵּב. רַב אַחָא אוֹמֵר: שֶׁמֶן טוֹב מְעַכֵּב. רַבִּי זוּהֲמַאי אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁמְּזוֹהָם פָּסוּל לַעֲבוֹדָה - כָּךְ יָדַיִם מְזוֹהָמוֹת פְּסוּלוֹת לִבְרָכָה. אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אֲנָא לָא זִילַאי וְלָא זִיוַאי וְלָא זוּהֲמַאי דָּעָנָא, אֶלָּא מַתְנִיתָא דָּעָנָא; דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תְּנָא: "וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם" - אֵלּוּ מַיִם רִאשׁוֹנִים, "וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים" - אֵלּוּ מַיִם אַחֲרוֹנִים, "כִּי קָדוֹשׁ" - זֶה שֶׁמֶן, "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" - זוּ בְּרָכָה.

הדרן עלך אלו דברים

שנינו במשנה (לעיל נא:): **וְאֵין מְבָרְכִין עַל הַנֵּר** ברכת בורא מאורי האש **עַד שֶׁיֹּאוֹתוּ** לאורו [–שיהיו נהנים ממנו].

הגמרא מבארת דין זה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא** התכוון התנא באומרו 'יֹאוֹתוּ' שצריך שיֹאוֹתוּ **מַמָּשׁ** – שיהנו ממש מאור הנר, **אֶלָּא** כוונתו, **כֹּל שֶׁאִילּוּ עוֹמֵד בְּקָרוֹב וּמִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ וַאֲפִילּוּ בְּרִחוּק מָקוֹם.** כלומר, צריך שיהיה אור בשיעור כזה שאם היה עומד קרוב לנר היה יכול ליהנות מאורו, ואף שעתה עומד בריחוק מקום ואינו יכול ליהנות ממנו, רשאי לברך, ובלבד שיראה את השלהבת. **וְכֵן אָמַר רַב אַשִּׁי, בְּרִחוּק מָקוֹם שָׁנִינוּ.** כלומר, דין המשנה נאמר אף עבור הרחוקים מן הנר, שאף הם רשאים לברך אם יש בנר אור בשיעור כזה שהקרובים אליו יכולים ליהנות מאורו.

מֵיתִיבֵי – הקשו בני הישיבה על רב יהודה ורב אשי, שנינו בברייתא, **הָיְתָה לוֹ נֵר טְמוּנָה בְּחֵיקוֹ אוֹ בְּפָנָס** [–עששית של זכוכית], שהנר והשלהבת מכוסים, **אוֹ שֶׁרָאָה** את **הַשַּׁלְהֶבֶת וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ וְלֹא רָאָה שַׁלְהֶבֶת, אֵינוֹ מְבָרֵךְ, עַד שֶׁיִּרְאֶה** את **הַשַּׁלְהֶבֶת וְיִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ.** ולפי מה שאמר רב יהודה בשם רב, **בְּשֶׁלָּמָא 'מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ וְלֹא רָאָה שַׁלְהֶבֶת' מַשְׁכַּחַת לָהּ** – מצאנו אופן שמתקיים דין זה, כגון **דְּקָרְיָמָא בְּקֶרֶן זָוִית,** שאינו רואה את השלהבת אך אורה מאיר עבורו, ואין לברך עליו כיון שאף לפי רב צריך לראות את השלהבת, **אֶלָּא** מה ששנינו **'רָאָה שַׁלְהֶבֶת וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ' הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ, לָאו** – האם לא מדובר באופן **דִּמְרַחֲקָא** – שהשלהבת רחוקה ממנו, והוא רואה אותה ואינו יכול ליהנות מאורה מחמת ריחוקה ממנו, אבל הקרובים אליה יכולים ליהנות מאורה. ושנינו שאינו מברך באופן זה, וקשה על דברי רב יהודה ורב אשי שאמרו שרשאי לברך באופן זה.

מתרצת הגמרא: **לֹא** – אין מדובר בברייתא באופן שמחמת המרחק לא נשתמש לאורה, אלא מדובר **בְּגוֹן דְּעָמְיָא וְאָזְלָא** – מחשיכה והולכת, וכיון שבהה אורה אף הקרובים אליה אינם יכולים ליהנות מאורה, ובאופן זה אף לפי רב אין מברכים עליה.

הגמרא מביאה ברייתא שבה מבואר הדין שעל שלהבת עמומה אין מברכים: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **גֶּחָלִים לוֹחֲשׁוֹת** [–בוערות] **מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן,** גחלים **אוֹמְמוֹת** [–שאינן בוערות] **אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן.** מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – איך מדובר בברייתא באומרה 'לוֹחֲשׁוֹת'. כלומר מהו השיעור שצריך שיבערו הגחלים כדי שיחשבו 'לוחשות' ויהיה אפשר לברך עליהם. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא, כֹּל שֶׁאִילּוּ מַכְנִים לְתוֹכָן קִיסָם** [–חתיכת עץ דקה] **וְדוֹלֶקֶת בּוֹ** האש **מֵאֵילֶיהָ.** באופן זה נחשבות הגחלים כשלהבת ולא רק כגחלת.

מסתפקת הגמרא באיזו לשון נשנתה הברייתא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, האם שנינו בברייתא גחלים **'אוֹמְמוֹת' אוֹ** גחלים **'עוֹמְמוֹת'.** כלומר לשון החשכה הוא באל"ף או בעי"ן.

פושטת הגמרא את הספק: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא בַּר אַבְדִּימִי,** נאמר (יחזקאל לא ח) **'אֲרָזִים לֹא עֲמָמוּהוּ בְּגַן אֱלֹהִים'** – כל הארזים לא הכהו את מראית הארז המיוחד המוזכר שם, לפי שהיה נאה מכל האילנות. והרי שלשון החשכה הוא 'עוממות' בעי"ן.

הגמרא מביאה שרבא חולק על רב יהודה ורב אשי בביאור דברי המשנה 'יאותו': **וְרָבָא אָמַר,** 'יאותו' פירושו **יֹאוֹתוּ מַמָּשׁ.** כלומר צריך המברך לעמוד בסמוך לנר באופן שיהיה יכול ליהנות ממש מאורו.

מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** סמוך לנר צריך להיות בכדי שיוכל לברך עליו. משיבה הגמרא: **אָמַר עוּלָּא, כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר** על ידי אורו **בֵּין אִיפָּר לְפוּנְדְּיוֹן** [–שני סוגי מטבעות הם]. **חִזְקִיָּה אָמַר, כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר בֵּין מְלוּזְמָא** [–משקל] **שֶׁל טִבְרִיָּא לְמְלוּזְמָא שֶׁל צִפּוֹרִי.**

הגמרא מביאה כיצד נהגו האמוראים בדין זה: **רַב יְהוּדָה הִיא מְבָרֵךְ** ברכת הנר **בְּהַבְדָּלָה אַדְּבֵי** – על נר הדלוק בביתו של **אַדָּא דַּיְילָא** [–שמש החכמים ו'אדא' שמו] אף שהיה גר רחוק ממנו. מפני שסבר כרב שאין צריך לעמוד סמוך לנר. **רָבָא הִיא מְבָרֵךְ אַדְּבֵי גּוּרְיָא בַּר חָמָא,** שהיה גר בסמוך אליו. לפי שרבא סובר שכדי לברך צריך לעמוד סמוך לנר. **אַבַּיֵי הִיא מְבָרֵךְ אַדְּבֵי בַּר אֲבוּהּ.**

הגמרא מביאה שאין חובה לחזור אחר נר להבדלה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֵין מְחַזְּרִין עַל הָאוּר כְּדֵרֶךְ שֶׁמְּחַזְּרִים עַל הַמִּצְוֹת.** כלומר אדם שאין לו נר להבדלה, אין לו חיוב לטרוח למצוא נר כדי לברך עליו.

אָמַר רַבִּי זֵירָא, מֵרֵישׁ – בהתחלה, קודם ששמעתי שמועה זו, **הֲוָה מְהַדְּרְנָא** – הייתי מחזור אחר הנר כדי לקיים את המצוה לברך עליו, **כֵּיוָן דִּשְׁמַעְנָא לְהָא** – ומאחר ששמעתי שמועה זו **דְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב** שאין צריך לחזור אחר הנר, **אֲנָא נַמִי לָא מְהַדַּרְנָא** – גם אני הפסקתי לחזור אחריו, **אֶלָּא** כך אני נוהג, **אִי מִקְּלַע לִי מִמֵּילָא מְבָרֵיכְנָא** – אם מזדמן לי נר אני מברך עליו.

שנינו במשנה (לעיל נא:): **מִי שֶׁאָכַל וכו'** ושכח ולא בירך [ברכה אחרונה], בית שמאי אומרים יחזור למקומו ויברך, ובית הלל אומרים יברך במקום שנזכר. הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו: **אָמַר רַב זְבִיד, וְאִיתֵּימָא** – ויש אומרים שאמר זאת **רַב דִּימִי בַּר אַבָּא, מַחְלוֹקֶת** בית שמאי ובית הלל היא **בְּשֶׁכַח** לברך, **אֲבָל** אם הלך ממקום אכילתו **בְּמֵזִיד, דְּבְרֵי הַכֹּל יַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ וִיבָרֵךְ.**

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שמחלוקתם היא רק באופן ששכח, שהרי **'וְשָׁכַח' תְּנַן** [–שנינו במשנה], ומה בא רב זביד להשמיענו. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר שהוא **הַדִּין אֲפִילּוּ בְּמֵזִיד** אין צריך לחזור למקומו לברך, **וְהַאי דְּקָתָנֵי** – ומה ששנינו במשנה **'וְשָׁכַח',** הוא כדי **לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּבֵית שַׁמַּאי** – ללמד כח חומרתם של בית שמאי, שאפילו בשוגג מחייבים לחזור ולברך, **קָא מַשְׁמַע לָן** רב זביד, שהקלו בית הלל רק בשכח, אבל במזיד מודים שצריך לחזור למקומו.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקתם: **תַּנְיָא, אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי, לְדִבְרֵיכֶם** שצריך לחזור למקומו לברך, **מִי שֶׁאָכַל בְּרֹאשׁ הַבִּירָה** [–בראש מגדל] **וְשָׁכַח וְיָרַד וְלֹא בֵּרַךְ,** וכי **יַחֲזוֹר לְרֹאשׁ הַבִּירָה וִיבָרֵךְ.** כלומר, הרי לא מסתבר שעד כדי כך הטריחוהו חכמים, וכיון שבטרחה גדולה לא הטריחוהו לחזור, בודאי לא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין, ובכל אופן לא הטריחוהו לחזור למקומו ולברך. **אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל, לְדִבְרֵיכֶם** – וכי לדעתכם **מִי שֶׁשָּׁכַח אַרְנְקִי** – כיס מלא מעות **בְּרֹאשׁ הַבִּירָה לֹא** יטריח עצמו **וַיַּעֲלֶה וְיִטַּלְנֶה,** והלא בודאי יטריח עצמו לצורך הפסד ממונו, ומאחר **שֶׁלְּכְבוֹד עַצְמוֹ הוּא** טורח **וְעוֹלֶה** בחזרה לראש הבירה, לצורך ברכה שהיא **לְכְבוֹד שָׁמַיִם לֹא כָּל שֶׁכֵּן** – האם אין זה קל וחומר שיש לו לטרוח ולחזור לברך במקום שאכל. כלומר, בודאי מסתבר לומר שהטריחוהו חכמים לחזור ולברך במקום שאכל, מפני שיש בזה כבוד שמים.

הגמרא מביאה כמה מעשים ללמדנו שיש להחמיר ולנהוג כבית שמאי: **הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי** – שני תלמידים היו, שלא בירכו במקום שאכלו, **חַד** – תלמיד אחד **עָבִיד** [–עשה] **כְּשׁוּגֵג כְּבֵית שַׁמַּאי,** כלומר, אף על פי שהלך ממקום אכילתו בלא ברכה בשוגג, מכל מקום החמיר על עצמו לנהוג כדברי בית שמאי, וחזר לברך במקום שאכל, ובזכות זה נעשה לו נס **וְאַשְׁכַּח אַרְנְקָא דְּדַהֲבָא** – ומצא ארנק של זהב. **וְחַד** – ותלמיד אחד **עָבִיד** [–עשה] **כְּמֵזִיד כְּבֵית הִלֵּל,** כלומר הלך במזיד ממקום אכילתו בלא ברכה, על מנת לברך במקום אחר, **וְאַכְלֵיהּ אַרְיָא** – אכל אותו אריה בדרך והרגו.

מעשה נוסף: **רַבָּה בַּר בַּר חָנָה הֲוָה קָאָזֵל בְּשַׁיֵּירְתָּא** – היה הולך בשיירה, וכאשר חנו במקום מסוים, **אָכַל, וְאִשְׁתְּלִי וְלֹא בָּרֵיךְ** – ושכח ולא בירך, והמשיך עם השיירה בדרכה, ורצה לחזור לברך במקומו אך חשש שהשיירה לא תמתין לו ויסתכן בכך. **אָמַר** לעצמו, **הֵיכִי אֶעֱבִיד** – כיצד אעשה, כלומר מה אומר להם כדי שיסכימו להמתין לי, **אִי אֲמִינָא לְהוּ אִנְשֵׁי לְבָרֵךְ** – אם אומר להם ששכחתי לברך, **אָמְרִי לִי בָּרֵיךְ** [**הָכָא**] – יאמרו לי תברך כאן, שהרי **כָּל הֵיכָא דִּמְבָרְכַת לְרַחְמָנָא מְבָרְכַת** – כל מקום שאתה מברך להקב"ה אתה מברך, והקב"ה שומע את הברכה בכל מקום ואינך צריך לחזור עבור כך, ולא יסכימו להמתין לי, אלא **מוּטָב דְּאֲמִינָא לְהוּ אִנְשֵׁי יוֹנָה דְּדַהֲבָא** – טוב יותר שאומר להם ששכחתי יונה של

המשך בעמוד קצה

משנה

המשנה מפרטת מקומות ומאורעות שיש לברך על ראייתם או שמיעתם: **הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹ נִסִּים לְיִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה.** והרואה **מָקוֹם שֶׁנַּעֲקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדָ"ם, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁעָקַר עֲבוֹדָ"ם מֵאַרְצֵנוּ.**

עַל הַזִּיקִין – כוכב שביט, **וְעַל הַזִּיעוֹת** – רעידת האדמה, **וְעַל הָרְעָמִים, וְעַל הָרוּחוֹת** – סופות שאינן מצויות, **וְעַל הַבְּרָקִים, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם,** שכל אלו נראים או נשמעים למרחוק.

עַל הֶהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת וְעַל הַיַּמִּים וְעַל הַנְּהָרוֹת וְעַל הַמִּדְבָּרוֹת, אוֹמֵר בָּרוּךְ עוֹשֵׂה בְרֵאשִׁית. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הָרוֹאֶה **אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל** – ים האוקיינוס שמקיף את העולם, **אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל,** ודווקא **בִּזְמַן שֶׁרוֹאֵהוּ לִפְרָקִים** – לאחר שלשים יום מהראייה האחרונה.

המשנה מפרטת את הברכות שיש לברך על מאורעות המשמחים או מעציבים את לב האדם: **עַל הַגְּשָׁמִים וְעַל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת אוֹמֵר בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. עַל בְּשׂוֹרוֹת רָעוֹת אוֹמֵר בָּרוּךְ דַּיָּן הָאֱמֶת.**

בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ, וְקָנָה [–או שקנה] **כֵּלִים חֲדָשִׁים, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה.**

מְבָרֵךְ עַל הָרָעָה מֵעֵין עַל הַטּוֹבָה – על רעה שתבוא לו ממנה טובה, כגון שהוצף שדהו מים, ונשטפה התבואה שהיתה בו, שאף על פי שהמים גורמים שאדמתו תשביח ויש לו בכך תועלת לשנים הבאות, כיון שכעת יש לו בכך רעה, שנשטפה תבואתו, מברך דיין האמת. **וְכֵן עַל הַטּוֹבָה מֵעֵין עַל הָרָעָה** – על טובה שאפשר שתבוא לו ממנה רעה, כגון שמצא מציאה במקום שהמוצא מציאה ואינו מביאה למלכות נענש ולוקחים אותה ממנו. ואף על פי שאם ישמע המלך שמצא מציאה ולא הביאה לו, ילקה וייסר אותו ויקח אותה ממנו, כיון שכעת המציאה טובה לו, מברך הטוב והמטיב.

המשנה מבארת שיש אופנים שבהם התפילה נחשבת לתפילת שוא: **וְהַצּוֹעֵק לְשֶׁעָבַר** – המתפלל על מה שכבר היה, **הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא,** לפי שמה שהיה כבר היה. כגון, אם **הָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת, וְאוֹמֵר יְהִי רָצוֹן שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי זָכָר, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא,** לפי שבדרך הטבע אי אפשר לעובר שיתהפך מנקבה לזכר. וכן אם **הָיָה בָא בַּדֶּרֶךְ, וְשָׁמַע קוֹל צְוָחָה בָּעִיר, וְאוֹמֵר יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא תְהֵא** צוחה זו **בְּתוֹךְ בֵּיתִי, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא,** לפי שמה שהיה כבר היה.

המשנה מבארת אלו תפילות המהלך בדרך צריך להתפלל: **הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ,** ובדרכו הוא **נִכְנָס לַכְּרַךְ,** שמצויים בו מושלים רעים המחפשים להעליל עלילות שוא על העוברים בו, **מִתְפַּלֵּל שְׁתַּיִם** – מבקש שתי בקשות, **אַחַת בִּכְנִיסָתוֹ** לכרך, שיכנס לשלום, **וְאַחַת בִּיצִיאָתוֹ** מהכרך, שיצא לשלום. **בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר,** מתפלל **אַרְבַּע** תפילות, **שְׁתַּיִם בִּכְנִיסָתוֹ** לכרך, **וּשְׁתַּיִם בִּיצִיאָתוֹ** מהכרך, שבכל פעם הוא **נוֹתֵן הוֹדָאָה עַל שֶׁעָבַר, וְצוֹעֵק עַל הֶעָתִיד,** ונמצא מתפלל ארבע תפילות.

האופן הרצוי בו יש לברך על מאורעות רעים: **חַיָּיב אָדָם לְבָרֵךְ** דיין האמת **עַל הָרָעָה** בשמחה ובלב טוב, **כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ** בשמחה הטוב והמטיב **עַל הַטּוֹבָה,** שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו ה) 'וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וגו' וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ'. ומה שנאמר 'בְּכָל לְבָבְךָ' היינו שתאהב את ה' **בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ, בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר הָרָע.** ומה שנאמר 'וּבְכָל נַפְשְׁךָ' היינו שתאהב את ה' **אֲפִילּוּ** אם **הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ.** ומה שנאמר 'וּבְכָל מְאֹדֶךָ' היינו שתאהב את ה' **בְּכָל מָמוֹנְךָ.** המשנה מבארת את המילים 'בכל מאדך' באופן נוסף, **דָּבָר אַחֵר,** 'בְּכָל מְאֹדֶךָ' פירושו **שֶׁבְּכָל מִדָּה** [–ענין] **וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ,** בין מדה טובה ובין מדת פורענות, **חַיֵּב מוֹדֶה לוֹ.**

ההנהגה הראויה כנגד שער המזרח של חומת הר הבית, ובהר הבית עצמו: **לֹא יָקֵל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ** – לא ינהג קלות ראש **כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמִּזְרָח** של חומת הר הבית, לפי **שֶׁהוּא** [–ששער זה] **מְכוּוָּן כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. וְלֹא יִכָּנֵס לְהַר הַבַּיִת בְּמַקְלוֹ, וּבְמִנְעָלוֹ** שברגלו, **וּבְפוּנְדָּתוֹ** [–חגור חלול שנותנים בו מעות], **וּבַאֲבָק שֶׁעַל רַגְלָיו, וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ** להר הבית **קַפְּנְדְּרְיָא** – קיצור דרך. **וּרְקִיקָה** בהר הבית, יש ללמוד **מִקַּל וָחֹמֶר** שהיא אסורה.

חתימת הברכות בבית המקדש היתה בנוסח מיוחד, שבחתימת הברכה היה אומר 'ברוך אתה ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך חונן הדעת', וכן בשאר הברכות.

המשנה מבארת את הנוסח המיוחד בו היו חותמים את הברכות בבית המקדש, ותקנת עזרא בזה: **כָּל חוֹתְמֵי בְּרָכוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ** – שבבית המקדש הראשון, **הָיוּ אוֹמְרִים** ברוך וכו' עד תיבות 'עַד הָעוֹלָם' בלבד, אבל **מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַצְּדוּקִים** שהיו כופרים בתחיית המתים ובעולם הבא **וְאָמְרוּ אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד** [–העולם הזה], **הִתְקִינוּ** עזרא ובית דינו **שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם,** כלומר, מן העולם הזה ועד העולם הבא, כדי להורות שיש שני עולמות, העולם הזה והעולם הבא, ולהוציא מלב הצדוקים שכופרים בתחיית המתים ובעולם הבא.

המשנה מביאה תקנה נוספת שתיקנו עזרא ובית דינו: **וְעוֹד הִתְקִינוּ** עזרא ובית דינו, **שֶׁיְּהֵא אָדָם שׁוֹאֵל אֶת שָׁלוֹם חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם** – בשמו של הקדוש ברוך הוא, ואין במה שמוציא שם שמים לכבודו של חבירו משום זלזול בכבודו של מקום, **שֶׁנֶּאֱמַר** (רות ב ד) 'וְהִנֵּה בֹעַז בָּא מִבֵּית לָחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים ה' עִמָּכֶם, וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרֶכְךָ ה'", הרי שבועז הזכיר שם שמים לכבודם של הקוצרים, **וְאוֹמֵר** – ועוד מצינו כן בדברי המלאך לגדעון (שופטים ו יב) 'ה' עִמְּךָ גִּבּוֹר הַחָיִל', הרי שהמלאך הזכיר שם שמים לכבודו של גדעון, **וְאוֹמֵר** – ועוד מצינו שאמר הכתוב (משלי כג כב) 'אַל תָּבוּז כִּי זָקְנָה אִמֶּךָ' – יש לך ללמוד מזקני אומתך, ולעשות כפי שראית שהם עשו [שהזכירו שם שמים לכבודם של הבריות], **וְאוֹמֵר** – ועוד מצינו שאמר הכתוב (תהלים קיט קכו) 'עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ' – שפעמים שמבטלים ומפירים את התורה כדי לעשות רצון ה', ואף השואל את שלום חבירו בשם ה', הרי הוא עושה בכך רצונו של מקום, וכפי שנאמר (שם לד טו) 'בקש שלום ורדפהו'. **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר,** יש לדרוש את הפסוק מסופו לתחילתו, 'הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ' – שפעמים שמבטלים את דברי התורה, **מִשּׁוּם** 'עֵת לַעֲשׂוֹת לַה'", ואף זה שמתכוין לשאול בשלום חבירו, שזהו רצונו של מקום, מותר לו להפר ולעבור על דברי תורה, ולעשות דבר הנראה אסור.

גמרא

במשנה מבואר שהרואה מקום שנעשו בו ניסים לישראל מברך. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו דברים אלו שמברכים על נס. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר קְרָא** – שנאמר בפסוק (שמות יח י) המתאר את מה שאמר יתרו כאשר שמע את כל הניסים שעשה ה' לבני ישראל ביציאת מצרים, 'וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הִצִּיל וגו' אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת הָעָם מִתַּחַת יַד מִצְרָיִם', ויש ללמוד מכאן שמברכים על נס.

מקשה הגמרא: **אַנִּיסָּא דְּרַבִּים מְבָרְכִינַן** – וכי דווקא על נס שנעשה לרבים כגון הניסים שעליהם בירך יתרו מברכים, **אַנִּיסָּא דְּיָחִיד לָא מְבָרְכִינַן** – ועל נס שנעשה ליחיד אין מברכים, **וְהָא הַהוּא גַּבְרָא** – והרי מעשה באדם אחד **דַּהֲוָה קָא אָזֵיל** – שהיה מהלך **בְּמָקוֹם** הנקרא **עֶכֶר יַמִּינָא, נְפַל עֲלֵיהּ אַרְיָא** – התנפל עליו אריה ורצה לטורפו, **אִתְעֲכִיד לֵיהּ נִיסָּא וְאִיתְּצַל מִינֵּיהּ** – נעשה לו נס וניצל ממנו. **אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּא** – בא אותו אדם לפני רבא, **וְאָמַר לֵיהּ** רבא, **כָּל אֵימַת דְּמָטֵית לְהָתָם** – בכל פעם שתזדמן לאותו מקום, **בָּרֵיךְ** [–יש לך לברך] 'בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה'. ונס זה הוא נס שנעשה ליחיד, ומוכח שגם על נס שנעשה ליחיד צריך לברך, ולא רק על נס שנעשה לרבים.

מוסיפה הגמרא להקשות: ועוד מעשה **בְּמַר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא דַּהֲוָה קָאָזֵיל** [–שהיה מהלך] **בְּפַקְתָּא דַּעֲרָבוֹת** – בבקעה של אותו מקום שנקרא ערבות, **וּצְחָא לְמַיָּא** – והיה צמא למים, **אִיתְעֲבִיד לֵיהּ נִיסָּא אִיבְּרֵי לֵיהּ עֵינָא דְּמַיָּא וְאִישְׁתֵּי** – נעשה לו נס ונברא לו מעין של

המשך בעמוד כב

רש"י

משנה הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל. כגון הנך דקתני לקמן: מעברות הים והירדן ונחלי ארנון כו': זיקין וזועות ורעמים. מפרש בגמרא: מלא עולם. לפי שאלו נראין או נשמעין למרחוק: ברוך עושה בראשית. ובגמרא (נטא) פריך: אטו הנך דלעיל לאו מעשה בראשית נינהו לפרקים. מפרש בגמרא (ברכות נטב). ולפי שהוא חשוב וגדול מכלן קבע ליה רבי יהודה ברכה לעצמו: מברך על הרעה מעין על הטובה. "דיין האמת": ועל הטובה מעין על הרעה. "הטוב והמטיב". ובגמרא מפרש היכי דמי: הנכנס לברך. המהלך בדרך וצריך לעבור כרך ושם מצויים מושלים רעים ומחפשים עלילות: אחת בכניסתו. מתפלל שיכנס לשלום: ביציאתו — מתפלל שיצא לשלום: ארבע. כדמפרש: נותן הודאה על שעבר וצועק על העתיד נמצאו ארבע כדמפרש בגמרא: חייב אדם לברך על הרעה כו'. מפרש בגמרא: דבר אחר בכל מאדך. מדות מדודות לך בין מדה טובה בין מדת פורענות: לא יקל ראש — לא ינהג קלות ראש: כנגד שער מזרחי. חוץ להר הבית אשר בחומה הנמוכה אשר לרגלי הבית במזרח לפי שכל השערים מכוונים זה כנגד זה שער מזרח שער עזרת נשים ושער עזרת ישראל ופתח האולם וההיכל ובית קדשי הקדשים בימי מקדש ראשון כשהיה אמה טרקסין: בפונדתו = חגור חלול ונותנין בו מעות: מקל וחומר. בגמרא מפרש ליה: כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם. במסכת תענית (טזב) אמרינן: אין עונין "אמן" במקדש המברך אומר בסוף כל ברכה "ברוך אתה ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך חונן הדעת" וכן בכולם. והעונין אומרים: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ולפינן לה מקרא דתפלת עזרא וסיעתו. ואשמעינן הכא דבמקדש ראשון לא היו אומרים אלא "ברוך ה' אלהי ישראל" עד "מן העולם": משקלקלו הצדוקים. ואמרו אין עולם אלא זה: התקינו. עזרא וסיעתו שיהו אומרים "מן העולם ועד העולם" לומר ששני עולמות יש להוציא מלב הצדוקים הכופרים בתחיית המתים: שיהא אדם שואל לשלום חבירו בשם. בשמו של הקדוש ברוך הוא ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עליו. ולמדו מבעז שאמר "ה' עמכם" ומן המלאך שאמר לגדעון "ה' עמך גבור החיל": ואומר אל תבוז כי זקנה אמך. למוד מדברי זקני אומתך לעשות מה שראית שעשו הם. ובגמרא מפרש מאי "ואומר": ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך. פעמים שמבטלים דברי תורה כדי לעשות לה'. אף זה המתכוין לשאול לשלום חברו: זה רצונו של מקום שנאמר "בקש שלום ורדפהו" מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור. **גמרא** הכי גרסינן. מנלן דמברכינן אניסא אמר רבי יוחנן דאמר קרא: "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם" וגו': בעבר ימינא. שם מדינה בדרומו של פרת: בפקתא = בקעה: ערבות — שם מקום: וצחא למיא = צמא למים: ברסתקא = בשוק: גמלא פריצא. גמל משוגע שעסקיו רעים: אתפרקא ליה אשיתא. נפלה חומת בית שהיה סמוך לו ונבנס לתוך הבית מפני הגמל: מעברות הים. מקום שעברו ישראל בים סוף: ומעברות הירדן. בימי יהושע: מעברות נחלי ארנון. לקמן מפרש מאי ניסא: במורד בית חורון בימי יהושע היה בספר יהושע (י): ואבן שזרק עוז. לקמן מפרש.

תוספות

הרואה וכו' אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו וכו'. פירש רבי שמעיה: דכל הני ברכות צריכות להזכרת שם ומלכות "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם". וכן כתב רבינו שמשון מקוצי, כי הרב רבינו יצחק היה רגיל לברך על הברקים "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שכחו וגבורתו מלא עולם". וכן פירש רבינו יצחק ומייתי ירושלמי דפירקין: רבי זעירא כו' כל ברכה שאין בה וכו'. ונראה לרבינו: דדוקא לרואה משלים יום לשלשים יום דומיא דרואה ים הגדול לפרקים. דאמר בירושלמי דפרקים היינו שלשים יום.

שעקר עבודה זרה מארצנו. בירושלמי מתני: "כשנעקרה עבודה זרה מכל ארץ ישראל".

על הנהרות — לאו על כל נהרות איירי, אלא ארבע נהרות דכתיבי בקרא, כמו חדקל ופרת.

אבני

הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹ נִסִּים לְיִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה". מָקוֹם שֶׁנֶּעֱקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... שֶׁעָקַר עֲבוֹדָה זָרָה מֵאַרְצֵנוּ". עַל הַזִּיקִין, וְעַל הַזִּוָּעוֹת, וְעַל הָרְעָמִים, וְעַל הָרוּחוֹת, וְעַל הַבְּרָקִים אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם". עַל הֶהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת, וְעַל הַיַּמִּים, וְעַל הַנְּהָרוֹת, וְעַל הַמִּדְבָּרוֹת אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... עוֹשֵׂה בְּרֵאשִׁית". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָרוֹאֶה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל", בִּזְמַן שֶׁרוֹאֵהוּ לִפְרָקִים. עַל הַגְּשָׁמִים, וְעַל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב". עַל בְּשׂוֹרוֹת רָעוֹת, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... דַּיָּן הָאֱמֶת". בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ, וְקָנָה כֵּלִים חֲדָשִׁים, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה". מִבְּרֵךְ עַל הָרָעָה מֵעֵין עַל הַטּוֹבָה, וְעַל הַטּוֹבָה מֵעֵין עַל הָרָעָה. וְהַצּוֹעֵק לְשֶׁעָבַר - הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא; הָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת, וְאוֹמֵר: "יְהִי רָצוֹן שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי זָכָר" - הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא; הָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ וְשָׁמַע קוֹל צְוָחָה בָּעִיר, וְאוֹמֵר: "יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא תְהֵא בְּתוֹךְ בֵּיתִי" - הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא. הַנִּכְנָס לִכְרַךְ מִתְפַּלֵּל שְׁתַּיִם, אַחַת בִּכְנִיסָתוֹ וְאַחַת בִּיצִיאָתוֹ. בֵּן עַזַאי אוֹמֵר: אַרְבַּע, שְׁתַּיִם בִּכְנִיסָתוֹ וּשְׁתַּיִם בִּיצִיאָתוֹ, נוֹתֵן הוֹדָאָה עַל שֶׁעָבַר וְצוֹעֵק עַל הָעָתִיד. חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ" וגו'. "בְּכָל לְבָבְךָ" - בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ, בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר הָרָע; "וּבְכָל נַפְשְׁךָ" - אֲפִילּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ, "וּבְכָל מְאֹדֶךָ" - בְּכָל מָמוֹנְךָ. דָּבָר אַחֵר: "בְּכָל מְאֹדֶךָ" - בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ הֱוֵי מוֹדֶה לוֹ. לֹא יָקֵל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ בְּנֶגֶד שַׁעַר הַמִּזְרָח, שֶׁהוּא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. וְלֹא יִכָּנֵס לְהַר הַבַּיִת בְּמַקְלוֹ, וּבְמִנְעָלוֹ, וּבְפוּנְדָּתוֹ, וּבְאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו, וְלֹא יַעֲשֵׂנוּ קַפֶּנְדְּרִיָּא; וּרְקִיקָה - מִקַּל וָחוֹמֶר. כָּל חוֹתְמֵי בְּרָכוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ אוֹמְרִים: "עַד הָעוֹלָם". מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַצְּדוּקִים וְאָמְרוּ אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד - הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים: "מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם". וְהִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם שׁוֹאֵל אֶת שְׁלוֹם חֲבֵרוֹ בַּשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִנֵּה בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים: ה' עִמָּכֶם, וַיֹּאמְרוּ לוֹ: יְבָרֶכְךָ ה'"; וְאוֹמֵר: "ה' עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל"; וְאוֹמֵר: "אַל תָּבוּז כִּי זָקְנָה אִמֶּךָ"; וְאוֹמֵר: "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: "הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ" מִשּׁוּם "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה'". **גְּמָרָא** מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר קְרָא: "וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הִצִּיל" וגו'. אַנִּיסָּא דְּרַבִּים מְבָרְכִינַן, אַנִּיסָּא דְּיָחִיד לָא מְבָרְכִינַן?! וְהָא הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָא אָזֵיל בַּעֲבַר יְמִינָא, נְפַל עֲלֵיהּ אַרְיָא, אִתְעֲבִיד לֵיהּ נִיסָּא, וְאִיתְצַל מִינֵּיהּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, וַאֲמַר לֵיהּ: כָּל אֵימַת דְּמָטֵית לְהָתָם - בָּרִיךְ "בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה"! וּמַר בְּרֵיהּ דְּרַבִּינָא הֲוָה קָאָזֵיל בְּפַקְתָּא דַּעֲרָבוֹת וּצְחָא לְמַיָּא, אִתְעֲבִיד לֵיהּ נִיסָּא אִיבְּרֵי לֵיהּ עֵינָא דְּמַיָּא, וְאִישְׁתֵּי. וְתוּ, זְמָנָא חֲדָא הֲוָה קָאָזֵיל בְּרִסְתְּקָא דְּמְחוֹזָא וּנְפַל עֲלֵיהּ גַּמְלָא פְּרִיצָא, אִיתְפַּרְקָא לֵיהּ אֶשְׁתָּא, עַל לְגַוֵּהּ. כִּי מְטָא לַעֲרָבוֹת, בָּרִיךְ: "בָּרוּךְ... שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּעֲרָבוֹת וּבְגָמָל", כִּי מְטָא לְרִסְתְּקָא דְּמְחוֹזָא, בָּרִיךְ: "בָּרוּךְ... שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בְּגָמָל וּבַעֲרָבוֹת"! אָמְרִי: אַנִּיסָּא דְּרַבִּים כּוּלֵּי עָלְמָא מִיחַיְּיבֵי לְבָרוּכֵי, אַנִּיסָּא דְּיָחִיד - אִיהוּ חַיָּב לְבָרוּכֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: הָרוֹאֶה מַעְבְּרוֹת הַיָּם, וּמַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן, מַעְבְּרוֹת נַחֲלֵי אַרְנוֹן, אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ בְּמוֹרַד בֵּית חוֹרוֹן, וְאֶבֶן שֶׁבִּקֵּשׁ לְזְרוֹק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן עַל יִשְׂרָאֵל, וְאֶבֶן שֶׁיָּשַׁב עָלֶיהָ מֹשֶׁה בְּשָׁעָה שֶׁעָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ מִלְחָמָה בַּעֲמָלֵק, וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט, וְחוֹמַת יְרִיחוֹ שֶׁנִּבְלְעָה בִּמְקוֹמָהּ - עַל כּוּלָּן צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן הוֹדָאָה וְשֶׁבַח לִפְנֵי הַמָּקוֹם. בִּשְׁלָמָא מַעְבְּרוֹת הַיָּם, דִּכְתִיב: "וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה"; מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן, דִּכְתִיב: "וַיַּעַמְדוּ הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן בְּרִית ה' בֶּחָרָבָה בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן הָכֵן וְכָל יִשְׂרָאֵל עֹבְרִים בֶּחָרָבָה עַד אֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל הַגּוֹי לַעֲבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן". אֶלָּא מַעְבְּרוֹת נַחֲלֵי אַרְנוֹן מְנָלָן? - דִּכְתִיב: "עַל כֵּן יֵאָמֵר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה' אֶת וָהֵב בְּסוּפָה" וגו'. תָּנָא: "אֶת וָהֵב בְּסוּפָה" - שְׁנֵי מְצוֹרָעִים הָיוּ דְּהָווּ מְהַלְּכִין בְּסוּף מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, כִּי הָווּ קָא חָלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֲתוּ אֲמוֹרָאֵי

תוספות

אבני אלגביש במורד בית חורון. והוא הדין מקום שנפל שם מחנה סנחריב, דלא גרע חזקיה מאדם המסוים, אלא לא חש לפרש לפי שידוע המקום סביב ירושלים. ושוב היה נראה לרבינו יהודה כיון שאין הנס ידוע על פי המקום כי הנך — אין מברכין עליו אלא אותם שנעשה להם הנס. וכן כל אדם מברך על ניסו, אף על פי שאינו ניכר מתוך המקום.

ארבעה צריכין להודות יורדי הים וכו' — ובתהלים לא חשיב כזה הסדר, אלא חשיב הולכי המדבר ראשון דקרא נקט סדר המסוכנין יותר תחלה, וגמרא נקט המצויין תחלה.

ואימא בי עשרה ותרי רבנן. ועבדי לחומרא, ואפילו ליכא תרי רבנן. ונהגו העולם לברך אחר שקורא בתורה. ודוקא בחולה שנפל למטה, אבל חש בראשו או במעיו ואינו מוטל למטה — לא. הרב רבינו יוסף. **פטרתן** יתי מלאודויי. ואם תאמר: והא אמרינן, ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה! ויש לומר: דרב יהודה היה מתלמידי דרב, ורב סבר לעיל בפרק "כיצד מברכין" (מ"ב) דלא בעינן אלא הזכרת השם (או מלכות ו"רחמנא" היינו מלכות).

רש"י

עבדי להון נקירותא. מערות מעברות נחלי ארנון עמק עמוק בין שני הרים גבוהים והיו ישראל צריכים לעבור באותו עמק עשו אמוריים מערות בצדי ההרים ונחבאו שם: **ומשו** = נחבאו: **מסני.** עובר: **ממיך טורי** = משפיל הרים ומתפשטין זה לצד זה עד שהעמק שוה: **חזו דמא.** כשחזרו ההרים למקומן: **ואשד.** ושפך: **אשר נטה לשבת ער.** ההר שבעבר העמק נטה ונתפשט לצד חברו ההר אשר לצד עבר מואב. ושם ארץ מואב ער: **שעמדו.** באויר: **לא נתך ארצה.** לא הגיע לארץ אלא עמד באויר: **מחנה ישראל כמה הוי תלתא פרסי** — עוג חשב כן בלבו: מחנה ישראל תלתא פרסי דכתיב (במדבר לג): "ויחנו מבית הישימות עד אבל השטים". ואמר רבה בר בר חנה: לדידי חזי לי ההוא דוכתא והוה תלתא פרסי אורכא ותלתא פרסי פותיא (עירובין נהב): **קמצי** = נמלים: **שרבבת.** לשון "אשתרבובי אשתרבוב" ירדו וגדלו למטה: **משה כמה הוי עשר אמין.** שהרי הוא הקים את המשכן ודרשינן הקים את עצמו לקומת המשכן וכתיב ביה: "עשר אמות אורך הקרש" (שמות לו): **שווי** = קפץ למעלה: **בקרסוליה** = קבילי"א בלעז: **וידי משה כבדים.** ואינו יכול לפושטן כל היום אלא אם כן תומכים בזרועותיו ויקחו אבן וישימו תחתיו: **תחתיה.** משמע: במקומה ואי אפשר זו אלא על ידי בליעה: **דאמר ברוך דיין האמת.** תירוצא הוא: **זוכר את הצדיקים.** שזכר את אברהם: **ביון דפותיה ורומה כי הדדי הוו.** ואין נפילה ניכרת בה אם לא נבלעה משום הכי אבלעה והוא דרך נפילה לחומה כזו: **צריכין להודות.** כשיוצאין מן הסכנה: **ויורוממוהו בקהל עם** — בסוף פרשת המזמור: **ואתפח** = נתרפא: **בגדתאה.** שם עירו בגדד היא עיר החשובה שבבבל משחרבה בבל: **שימור.** מן המזיקין: **חולה.** שהורע מזלו לפיכך השד מתגרה בו: **וכן חיה.** אשה שילדה וכן אבל: **חתן וכלה ותלמידי חכמים.** מקנאתו מתגרה בהם: **והמאריך על שלחנו** — שמתוך כך עניים באין ומתפרנסים: **והמאריך בבית הכסא.** רפואה היא לו.

מעיין

עֲבִדִי לְהוֹן נְקִירוֹתָא וְטָשוּ בְּהוֹן, אָמְרִי: כִּי חָלְפֵי יִשְׂרָאֵל הָכָא - נִקְטְלִינוּן, וְלָא הָווּ יָדְעֵי דְּאָרוֹן הֲוָה מְסַגֵּי קַמָּיְיהוּ דְּיִשְׂרָאֵל וַהֲוָה מַמִּיךְ לְהוּ טוּרֵי מִקַּמָּיְיהוּ; כֵּיוָן דַּאֲתָא אָרוֹן, אִדְּבְקוּ טוּרֵי בַּהֲדֵי הֲדָדֵי וּקְטַלִינוּן, וּנְחַת דְּמַיְיהוּ לְנַחֲלֵי אַרְנוֹן. כִּי אָתוּ אֶת וָהֶב, חָזוּ דְּמָא דְּקָא נָפִיק מִבֵּינֵי טוּרֵי, אֲתוּ וְאָמְרִי לְהוּ לְיִשְׂרָאֵל, וַאֲמַרוּ שִׁירָה, הַיְינוּ דִּכְתִיב: "וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב". אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ. מַאי אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ? תָּנָא: אֲבָנִים שֶׁעָמְדוּ עַל גַּב אִישׁ וְיָרְדוּ עַל גַּב אִישׁ; עָמְדוּ עַל גַּב אִישׁ - זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב: "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד", וּכְתִיב: "וַיַּחְדְּלוּ לָרֶדֶת". יָרְדוּ עַל גַּב אִישׁ - זֶה יְהוֹשֻׁעַ, דִּכְתִיב: "קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ", וּכְתִיב: "וַיְהִי בְּנוּסָם מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמוֹרַד בֵּית חוֹרֹן וַה' הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת". אֶבֶן שֶׁבַּקֶּשֶׁת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן לְזָרוֹק עַל יִשְׂרָאֵל - גְּמָרָא גְּמִירִי לָהּ. אָמַר: מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל כַּמָּה הָוֵי - תְּלָתָא פַּרְסֵי, אֵיזִיל וְאֵיעַקַּר טוּרָא בַּר תְּלָתָא פַּרְסֵי וְאִישְׁדֵי עֲלַיְיהוּ, וְאִיקְטַלִינְהוּ. אֲזַל עָקַר טוּרָא בַּר תְּלָתָא פַּרְסֵי וַאֲיֵיתֵי עַל רֵישֵׁיהּ, וַאֲיֵיתֵי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֲלֵיהּ קַמְצֵי וּנְקָבוּהּ, וְנָחֵית בְּצַוָּארֵיהּ; הֲוָה בָּעֵי לְמִשְׁלְפָהּ, מָשְׁכֵי שִׁינֵּיהּ לְהַאי גִּיסָא וּלְהַאי גִּיסָא וְלָא מָצֵי לְמִשְׁלְפָהּ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב: "שְׁנֵי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ"; וְכִדְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב "שְׁנֵי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ" - אַל תִּקְרֵי "שִׁבַּרְתָּ" אֶלָּא "שִׁרְבַּבְתָּ". מֹשֶׁה כַּמָּה הָוֵה - עֶשֶׂר אַמּוֹת, שָׁקֵיל נַרְגָּא בַּר עֲשַׂר אַמִּין שְׁוֵוי עֲשַׂר אַמִּין, וּמַחֲיֵיהּ בְּקַרְסוֹלֵיהּ וְקָטְלֵיהּ. וְאָבֵן שֶׁיָּשַׁב עָלֶיהָ מֹשֶׁה - דִּכְתִיב: "וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ". וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט - שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח". וְחוֹמַת יְרִיחוֹ שֶׁנִּבְלְעָה - דִּכְתִיב: "וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחְתֶּיהָ". בִּשְׁלָמָא כּוּלְּהוּ - נִיסָּא, אֶלָּא אִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט, פּוּרְעָנוּתָא הוּא! - דְּאָמַר "בָּרוּךְ... דַּיָּין הָאֱמֶת". - וְהָא "הוֹדָאָה וְשֶׁבַח" קָתָנֵי! - תְּנֵי: עַל לוֹט וְעַל אִשְׁתּוֹ מְבָרְכִים שְׁתַּיִם; עַל אִשְׁתּוֹ אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... דַּיָּין הָאֱמֶת", וְעַל לוֹט אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... זוֹכֵר אֶת הַצַּדִּיקִים". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִילּוּ בִּשְׁעַת כַּעַסוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, זוֹכֵר אֶת הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה" וגו'. וְחוֹמַת יְרִיחוֹ שֶׁנִּבְלְעָה - וְחוֹמַת יְרִיחוֹ נִבְלְעָה? וְהָא נָפְלָה! שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִשְׁמֹעַ הָעָם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיָּרִיעוּ הָעָם תְּרוּעָה גְּדוֹלָה, וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחְתֶּיהָ"! - כֵּיוָן דְּפוּתְיָהּ וְרוּמָהּ כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ, מִשּׁוּם הָכִי אִבְלְעָהּ בְּלוּעֵי. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אַרְבָּעָה צְרִיכִין לְהוֹדוֹת - יוֹרְדֵי הַיָּם, הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת, וּמִי שֶׁהָיָה חוֹלֶה וְנִתְרַפֵּא, וּמִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים וְיָצָא. יוֹרְדֵי הַיָּם מְנָלַן - "יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת וגו' הֵמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי ה'", וְאוֹמֵר: "וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה... יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת", וְאוֹמֵר: "יָחוֹגוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר", וְאוֹמֵר: "וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם וּמִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם", וְאוֹמֵר: "יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה", וְאוֹמֵר: "וַיִּשְׂמְחוּ כִי יִשְׁתֹּקוּ", וְאוֹמֵר: "יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם". הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת מְנָלַן - דִּכְתִיב: "הָעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא מָצָאוּ". "וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה'... וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה", "יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ". מִי שֶׁחָלָה וְנִתְרַפֵּא - דִּכְתִיב: "אֱוִילִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם וּמֵעֲוֹנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ. כָּל אֹכֶל תִּתְעַב נַפְשָׁם" וגו', "וַיִּזְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם" וגו', "יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם" וגו', "יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ". מִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין מְנָלַן - דִּכְתִיב: "יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת" וגו', "כִּי הִמְרוּ אִמְרֵי אֵל" וגו', וְאוֹמֵר: "וַיִּכְנַע בֶּעָמָל לִבָּם" וגו', וְאוֹמֵר: "וַיִּזְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם", וְאוֹמֵר: "יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת" וגו', וְאוֹמֵר: "יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ". מַאי מְבָרֵךְ? אָמַר רַב יְהוּדָה: "בָּרוּךְ... גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים". אַבָּיֵי אָמַר: וּצְרִיךְ לְאוֹדוֹיֵי קַמֵּי עֲשָׂרָה, דִּכְתִיב: "וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם" וגו'. מָר זוּטְרָא אָמַר: וּתְרֵין מִינַּיְיהוּ רַבָּנַן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ". מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: וְאֵימָא כּוּלְּהוּ רַבָּנַן! - מִי כְּתִיב "בִּקְהַל זְקֵנִים"?! "בִּקְהַל עָם" כְּתִיב. - וְאֵימָא: בֵּי עֲשָׂרָה שְׁאָר עַמָּא, וּתְרֵי רַבָּנַן! - קַשְׁיָא. רַב יְהוּדָה חֲלֵשׁ וְאִתְּפַח, עַל לְגַבֵּיהּ רַב חָנָא בַּגְדָתָאָה וְרַבָּנַן, אָמְרִי לֵיהּ: "בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דִּיהַבָּךְ נִיהֲלֵן וְלָא יַהְבָּךְ לְעִפְרָא". אָמַר לְהוּ: פְּטַרְתּוּן יָתִי מִלְּאוֹדוֹיֵי. וְהָא אָמַר אַבָּיֵי: בָּעֵי אוֹדוֹיֵי בְּאַפֵּי עֲשָׂרָה! - דְּהָווּ בֵּי עֲשָׂרָה. וְהָא אִיהוּ לָא קָא מוֹדֶה! - לָא צְרִיךְ, דְּעָנֵי בַּתְרֵייהוּ "אָמֵן". אָמַר רַב יְהוּדָה: שְׁלֹשָׁה צְרִיכִין שִׁימּוּר, וְאֵלּוּ הֵן: חוֹלֶה, חָתָן, וְכַלָּה. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: חוֹלֶה, חָיָה, חָתָן, וְכַלָּה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף אָבֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בַּלַּיְלָה. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַמַּאֲרִיךְ בָּהֶן מַאֲרִיכִין יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם: הַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, וְהַמַּאֲרִיךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ, וְהַמַּאֲרִיךְ בְּבֵית הַכִּסֵּא. וְהַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, מְעַלִּיוּתָא הִיא?! וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

עֲבָדֵי לְהוֹן נְקִירוּתָא – עשו לעצמם מערות בצידי ההרים שביניהם עברו נחלי ארנון, וְטָשוּ בְּהוֹן – ונחבאו בהם, אָמְרֵי – אמרו, כִּי חָלְפִי יִשְׂרָאֵל הָכָא נְקִטְלִינָן – כאשר יעברו כאן בני ישראל נהרוג אותם, וְלֵא הֲווּ יָדְעֵי – אלא שהאמוריים לא ידעו דְּאָרוֹן העדות הֲוָה מַסְגֵּי קַמַּיְיהוּ דְּיִשְׂרָאֵל – היה עובר לפני בני ישראל, וַהֲוָה מְמִיךְ לְהוּ טוּרֵי מִקַּמַּיְיהוּ – והיה משפיל את ההרים מפניהם, ועל ידי כך היו מתפשטים זה לצד זה עד שנעשים למישור. ואף כאן, כֵּיוָן דַּאֲתָא [–שבא] אָרוֹן העדות, השפיל את אותם ההרים שהאמוריים נחבאו בהם, והתפשטו זה לצד זה עד דאַדְבְּקוּ טוּרֵי בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – שנדבקו ההרים זה לזה, וְקָטְלִינָן – והרגו את האמוריים שנחבאו שם, וּנְחַת דְּמַיְיהוּ – ודמם ירד לְנַחֲלֵי אַרְנוֹן. כִּי אֲתוּ [–כאשר באו] אֶת וָהֵב לאחר שעברו בני ישראל, וחזרו ההרים למקומם, חֲזוּ דְּמָא דְּקָא נָפִיק מִבֵּינֵי טוּרֵי – ראו דם יוצא מבין ההרים, והבינו שנעשה להם נס, אָתוּ וְאָמְרֵי לְהוּ [–באו ואמרו להם] לְיִשְׂרָאֵל שנעשה להם נס זה, וְאָמְרוּ ישראל שִׁירָה על כך. מסיימת הגמרא: הֵיינוּ דִּכְתִיב – זהו שכתוב בפסוק (במדבר כא טו) 'וְאֶשֶׁד [–ושפך] הַנְּחָלִים שנשפך לשם דם האמוריים שנחבאו שם, אֲשֶׁר נָטָה – ההר שבעבר האחד של העמק נטה והתפשט לעבר ההר שכנגדו שהיה לְשֶׁבֶת עָר – לצד ארץ מואב ששמה 'ער', וְנִשְׁעַן [–ונדבק] לִגְבוּל מוֹאָב'.

הגמרא מבארת את ענין הנס שנעשה באבני אלגביש: שנינו בברייתא לעיל (ע"א), 'אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ', מבררת הגמרא: מַאי – מהו הנס שנעשה בַּאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ. מביאה הגמרא ברייתא שמבארת נס זה: תָּנָא – שנינו בברייתא, לשון 'אבני אלגביש' הוא נוטריקון, שאבנים אלו הן אֲבָנִים שֶׁעָמְדוּ – שפסקו מלירד לארץ ונשארו תלויות באויר, עַל גַּב – בזכות אדם שנקרא 'אִישׁ', וְיָרְדוּ עַל גַּב – ולאחר זמן המשיכו וירדו לארץ בזכות אדם שנקרא 'אִישׁ'. מבארת הגמרא את דברי הברייתא: 'אבנים שעָמְדוּ באויר עַל גַּב אִישׁ', 'איש' זֶה מֹשֶׁה, ומנין שנקרא איש, דִּכְתִיב (במדבר יב ג) 'וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד', הרי שקראו הכתוב למשה 'איש', וּכְתִיב לאחר שלקו מצרים במכת ברד, ופרעה הבטיח שישלח את בני ישראל (שמות ט לג), 'וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת הָעִיר, וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל ה' וַיַּחְדְּלוּ הַקּוֹלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא נִתַּךְ אָרְצָה' – לא הגיע לארץ, אלא עמד באויר, הרי שאבני הברד עמדו באויר בזכות משה.

הגמרא מוסיפה לבאר את המשך דברי הברייתא: 'אבנים שיָרְדוּ עַל גַּב אִישׁ'. 'איש', זֶה יְהוֹשֻׁעַ, ומנין שיהושע נקרא איש, דִּכְתִיב (במדבר כז יח), 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו', הרי שקראו הכתוב 'איש', וּכְתִיב כאשר יהושע ובני ישראל נלחמו עם מלכי האמורי שרצו לכבוש את גבעון, והכו אותם מכה גדולה (יהושע י יא), 'וַיְהִי בְּנוּסָם מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמוֹרַד בֵּית חוֹרוֹן וַה' הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם עַד עֲזֵקָה וַיָּמֻתוּ רַבִּים אֲשֶׁר מֵתוּ בְּאַבְנֵי הַבָּרָד מֵאֲשֶׁר הָרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בֶּחָרֶב', הרי שהאבנים ירדו בזכות יהושע.

הגמרא מבארת את ענין הנס שנעשה באבן שבקש עוג לזרוק על ישראל: שנינו בברייתא לעיל (ע"א), 'אֶבֶן שֶׁבִּקֵּשׁ עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן לִזְרוֹק עַל יִשְׂרָאֵל'. אומרת הגמרא: גְּמִירִי לַהּ – מסורת יש בידם שכך היה המעשה, אָמַר עוג בלבו, מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל כַּמָּה הָוֵי – מהו גודלו של מחנה ישראל, תְּלָתָא פַּרְסֵי – שלש פרסאות אורכו ושלש פרסאות רוחבו, אֵיזִיל וְאֶעֱקַר טוּרָא בַּר תְּלָתָא פַּרְסֵי וְאֶישְׁדֵּי עֲלַיְיהוּ וְאֶקְטְלִינְהוּ – אלך ואעקור הר בן שלש פרסאות ואזרוק עליהם ואהרגם, אֲזַל עָקַר טוּרָא בַּר תְּלָתָא פַּרְסֵי וְאַיְיתֵי עַל רֵישֵׁיהּ – הלך עוג ועקר הר בן שלש פרסאות ונתנו על ראשו כדי להביאו אל מחנה ישראל ולזורקו עליהם ולהורגם, וְאַיְיתֵי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֲלֵיהּ קַמְצֵי וְנַקְבֵיהּ – והביא הקדוש ברוך הוא על ההר נמלים שניקבוהו, וּנְחַת בְּצַוָּארֵיהּ – ונכנס ראשו של עוג בחור שניקבו הנמלים, וירד ההר על צוארו, הֲוָה כָּעֵי לְמִשְׁלְפָהּ – רצה עוג לשלוף את ההר מצוארו, מָשְׁכֵי שִׁינַיְיהוּ לְהַאי גִּיסָא וּלְהַאי גִּיסָא – ונעשה נס ונמשכו שיניו לצד זה ולצד זה, וְלֵא מָצֵי לְמִשְׁלְפָהּ – ולא יכל לשולפו. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב – וזהו שכתוב (תהלים ג ח) 'שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ', וְכִדְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ – וכפי שדרש רבי שמעון בן לקיש פסוק זה, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב – מהי כוונת הפסוק 'שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ', אַל תִּקְרֵי [–תקרא] את הפסוק כפי שכתוב בו 'שִׁבַּרְתָּ', אֶלָּא קרא את הפסוק כאילו כתוב בו 'שני רשעים שִׁרְבַבְתָּ' – הארכת, שירדו וגדלו למטה.

הגמרא ממשיכה בסיפור הנס: מֹשֶׁה כַּמָּה הֲוָה [–היה] גובהו, עֶשֶׂר אַמּוֹת, שְׁקִיל נַרְגָּא בַּר עֶשֶׂר אַמִּין – לקח גרזן שאורכו עשר אמות, שִׁעוּר עֶשֶׂר אַמִּין – וקפץ למעלה לגובה עשר אמות, וּמַחֲיֵיהּ בְּקַרְסוֹלֵיהּ וְקַטְלֵיהּ – והכה את עוג בקרסולו והרגו.

הגמרא מבארת את ענין הנס שנעשה באבן שישב עליה משה: שנינו בברייתא לעיל (ע"א) 'וְאֶבֶן שֶׁיָּשַׁב עָלֶיהָ מֹשֶׁה', מבארת הגמרא: דִּכְתִיב במלחמת עמלק עם ישראל ברפידים (שמות יז י–יב), 'וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה, וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק, וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים', ואינו יכול לפושטם ולהחזיקם כך כל היום, אלא אם כן יתמכו בזרועותיו, ולכן 'וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ, וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד, וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ', ועל ידי כך נצחו ישראל במלחמה. וזהו ששנינו שהרואה את האבן שמשה ישב עליה, מברך על נס זה.

הגמרא מבארת את ענין הנס שנעשה באשתו של לוט: שנינו בברייתא לעיל (ע"א) 'וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט', מבארת הגמרא: שֶׁבְּמַהְפֵּכַת סְדוֹם נֶאֱמַר (בראשית יט כו) 'וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח'.

הגמרא מבארת את ענין הנס שנעשה בחומת יריחו שנפלה: שנינו בברייתא לעיל (ע"א) 'וְחוֹמַת יְרִיחוֹ שֶׁנִּבְלְעָה', מבארת הגמרא: דִּכְתִיב במלחמת יהושע בירִיחוֹ (יהושע ו כ), 'וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ הָעָם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיָּרִיעוּ הָעָם תְּרוּעָה גְּדוֹלָה וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחְתֶּיהָ וַיַּעַל הָעָם הָעִירָה אִישׁ נֶגְדּוֹ וַיִּלְכְּדוּ אֶת הָעִיר', ומהלשון 'תחתיה' משמע שלאחר נפילתה נשארה כולה במקומה, ודבר זה אי אפשר אלא אם כן נבלעה במקומה.

הגמרא מבארת מדוע יש להודות בשעת ראיית אשתו של לוט. מקשה הגמרא: כִּשְׁלָמָא כּוּלְּהוּ, נִיסָּא – כל הדברים האמורים בברייתא לעיל (ע"א), מובן שיש להודות ולברך עליהם, הואיל ונעשה בהם נס, אֶלָּא הרואה את אִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט מדוע מברך, והרי דבר זה שנהפכה לנציב מלח פּוּרְעָנוּתָא הוּא. מתרצת הגמרא: דְּאָמַר רָבוּךְ דַּיָּין הָאֱמֶת – באמת הרואה את אשתו של לוט אינו מודה על הנס שנעשה לה, אלא מברך דיין האמת. שואלת הגמרא: וְהָא 'הוֹדָאָה וָשֶׁבַח' קָתָנֵי – והרי הברייתא אומרת שהרואה כל אלו צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום, וברכת דיין האמת אינה הודאה ושבח. משיבה הגמרא: תְּנֵי – יש לשנות כך את הברייתא, שעַל לוֹט וְעַל אִשְׁתּוֹ, מְבָרְכִים שְׁתַּיִם, כלומר, בשעת ראיית אשתו של לוט מברך שתים, עַל אִשְׁתּוֹ של לוט אוֹמֵר 'בָּרוּךְ דַּיָּין הָאֱמֶת' שהרי נעשה לה פורענות, וְעַל לוֹט אוֹמֵר 'בָּרוּךְ זוֹכֵר אֶת הַצַּדִּיקִים' – שזכר את אברהם והציל את לוט בזכותו.

הגמרא מביאה שמועה בענין זכירת הקב"ה את הצדיקים: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲפִילּוּ בִּשְׁעַת כַּעַסוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, זוֹכֵר הוּא אֶת הַצַּדִּיקִים, שֶׁבְּמַהְפֵּכַת סְדוֹם נֶאֱמַר (בראשית יט כט) 'וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה' וגו', הרי שמחמת זכירת הקב"ה את אברהם, הציל את לוט מתוך ההפכה.

מקשה הגמרא על דברי הברייתא 'וחומת יריחו שנבלעה': וְכִי חוֹמַת יְרִיחוֹ נִבְלְעָה במקומה, וְהָא נָפְלָה על צדה ולא נבלעה, כמו שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ו כ) 'וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ הָעָם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיָּרִיעוּ הָעָם תְּרוּעָה גְּדוֹלָה וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחְתֶּיהָ', ומהלשון 'ותפול' משמע שנפלה על צדה ולא נבלעה. מתרצת הגמרא: כֵּיוָן דְּפוּתְיָהּ וְרוּמָהּ כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ – שגובהה ורוחבה של חומת יריחו היו שוים, ואם היתה נופלת ולא נבלעת לא היתה נפילתה ניכרת בה, מִשּׁוּם הָכִי אִבַּלְעָה כֻּלּוּעֵי – לכן נבלעה במקומה, ובחומה כזו דבר זה נחשב

המשך בעמוד קצו

כָּל הַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ וּמְעַיֵּין בָּהּ – שאומר בלבו שבודאי בקשתו תתקבל לפני הקדוש ברוך הוא, לפי שהתפלל באריכות ובכוונה, **סוֹף** הדבר שבקשתו לא תתקבל, ומתוך כך **בָּא לִידֵי כַּאַב לֵב**, לפי שכשאדם מצפה לדבר שיבוא ואינו בא, יש לו מכך כאב לב, **שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי יג יב) 'תּוֹחֶלֶת מְמֹשָׁכָה מַחֲלָה לֵב' – תפילה ממושכת, בתקוה שתתקבל, מביאה חולי ללב. אם כן, ודאי שאין האריכות בתפילה נחשבת למעלה, וקשה, כיצד אמר רב יהודה שהמאריך בתפילתו מאריכים ימיו ושנותיו.

הגמרא מוסיפה להוכיח שעיון תפילה אינו גורם לאריכות ימים: **וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַזְכִּירִים עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם** – גורמים שיפשפשו למעלה במעשיו של האדם, שלפי שנראה שבוטח הוא בזכויותיו, אומרים למעלה נראה מה הם זכויותיו, **וְאֵלּוּ הֵן**, העובר **תחת קִיר נָטוּי**, שהוא מקום סכנה, שאומרים למעלה וכי ראוי זה שיעשו לו נס, ומתוך כך מפשפשים במעשיו, **וְעַיּוּן תְּפִלָּה** – והמאריך ומעיין בתפילתו, שסומך על תפילתו ובטוח שתהיה נשמעת, **וּמוֹסֵר דִּין עַל חֲבֵירוֹ לַשְּׁמָיִם** – והמבקש מהקדוש ברוך הוא שישפוט בדין ודברים שבינו לבין חבירו, ונראה שבוטח הוא בזכויותיו, שחבירו יענש על ידו, ואומרים למעלה וכי ראוי זה שיענש חבירו על ידו.

מתרצת הגמרא: **הָא לֹא קַשְׁיָא** – קושיא זו אינה קשה, לפי שיש לתרץ, **הָא דִּמְעַיֵּין בָּהּ** – מה שאמרו שהאריכות בתפילה מביאה לידי כאב לב ומזכירה עוונותיו של אדם, הוא כאשר מאריך בתפילתו ומעיין בה, ואומר בלבו שודאי שתתקבל בקשתו לפי שהתפלל בכוונה, **הָא דְּלֹא מְעַיֵּין בָּהּ** – ומה שאמרו שיש מעלה באריכות בתפילה, הוא כאשר מאריך בתפילתו ואינו מעיין בה. מבארת הגמרא: **וְהֵיכִי עָבִיד, דְּמַפֵּישׁ בְּרַחֲמֵי** – ומה עושה מי שמאריך בתפילתו ואינו מעיין בה, מרבה בבקשת רחמים, ומתוך כך הוא מאריך בתפילתו.

הגמרא חוזרת לבאר את דברי רב יהודה (לעיל נד:) שהמאריך על שלחנו מאריכים ימיו ושנותיו. אומרת הגמרא: ומה שאמר רב יהודה שהַמַּאֲרִיךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ מאריכים ימיו ושנותיו, הטעם לכך הוא **דִּלְמָא אָתֵי עָנְיָא וְיָהִיב לֵיהּ** – שמא בזמן שמאריך על שלחנו יבוא עני ויתן לו ממאכלו. מביאה הגמרא ראיה לכך, **דִּכְתִיב** (יחזקאל מא כב) **בצורת בית המקדש השלישי שהראה הקדוש ברוך הוא ליחזקאל, 'הַמִּזְבֵּחַ עֵץ שָׁלוֹשׁ אַמּוֹת גָּבֹהַּ', וּכְתִיב** בהמשך הפסוק 'וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'', וקשה, מדוע הפסוק שינה את לשונו, **תַּפְתָּח בְּמִזְבֵּחַ, וְסַיֵּים בְּשֻׁלְחָן, אלא רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ** – אמרו שניהם, הפסוק שינה את לשונו כדי ללמדנו ששלחנו של אדם דומה למזבח, **שכָּל זְמַן שֶׁהִיה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, הַמִּזְבֵּחַ היה מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל**, על ידי הקרבנות שהיו מקריבים בו, **וְעַכְשָׁיו** שאין בית המקדש קיים, **שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אָדָם מְכַפֵּר עָלָיו**, על ידי שמכניס אורחים ואוכלים על שלחנו.

הגמרא דנה בדברי רב יהודה (לעיל נד:) שהמאריך בבית הכסא מאריכים ימיו ושנותיו. מקשה הגמרא: **וְכי הַמַּאֲרִיךְ בְּבֵית הַכִּסֵּא מְעַלִּיוֹתָא** [–דבר מעולה] **הוּא, וְהָתַנְיָא** – והלא שנינו בברייתא, **עֲשָׂרָה דְּבָרִים מְבִיאִין אֶת הָאָדָם לִידֵי תַּחְתּוֹנִיּוֹת** – לחולי הטחורים, **וְהם, הָאוֹכֵל עֲלֵי קָנִים, וַעֲלֵי גְּפָנִים, וְלוּלְבֵי גְּפָנִים** [–קנוקנות הגדלים בגפן], **וּמוֹרִיגֵי כְּהֵמָה** [–כל מקום בבשר הבהמה שאינו חלק], **וְשִׁדְרוֹ** [–עצמות עמוד השדרה] **שֶׁל דָּג, וְדָג מָלִיחַ שֶׁאֵינוֹ מְבוּשָׁל כָּל צָרְכּוֹ, וְהַשּׁוֹתֶה שִׁמְרֵי יַיִן, וְהַמְקַנֵּחַ** עצמו **בבית הכסא בְּסִיד וּבְחַרְסִית** [–לבינה כתושה], **וְהַמְקַנֵּחַ** בבית הכסא **בְּצִרּוֹר** שֶׁקִּנַּח בּוֹ חֲבֵירוֹ, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף הַתּוֹלֶה עַצְמוֹ בְּבֵית הַכִּסֵּא יוֹתֵר מִדַּאי** – שאינו יושב, אלא נשען על ברכיו, ומתוך כך נקביו נפתחים יותר מדאי. ומבואר שאין מעלה באריכות בבית הכסא, וקשה על רב יהודה.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא דְּמַאֲרִיךְ וְתָלֵי** – דברי הברייתא שדבר זה מביא לתחתוניות, נאמרו במי שמאריך בבית הכסא ואינו יושב שם אלא נשען על ברכיו, **וְהָא דְּמַאֲרִיךְ וְלֹא תָלֵי** – ודברי רב יהודה שדבר זה מביא לאריכות ימים, נאמרו במי שמאריך בבית הכסא ויושב שם, ואינו נשען על ברכיו.

הגמרא מביאה ראיה שדבר זה מועיל לבריאות ומביא לאריכות ימים: **כִּי הָא** – כמעשה זה **דְּאָמְרָה לֵיהּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא** [–שרה נברית] **לְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אַלְעַאי, פָּנֶיךָ דּוֹמִים לִפְנֵידֶם** של **מְנַדְּלֵי חֲזִירִים** וְלִפְנֵיהם של **מַלְוֵי בְּרִבִּית**, שפניהם צהובים, לפי שמלאכות אלו שכרן מרובה ואין בהן טירחה, והם שמחים בחלקם, ואף אתה שפניך צהובים, בודאי הינך מגדל חזירים או מלוה בריבית. **אָמַר לָהּ** רב יהודה ברבי אלעאי למטרוניתא, **הֵימָנוּתָא** – באמונה, והוא לשון שבועה, **לְדִידִי תְּרֵוַיְיהוּ אֲסִירָן** – שתי מלאכות אלו אסורות עלי, **אֶלָּא** הטעם שפני צהובים הוא מפני **שֶׁעֲשָׁרִים וְאַרְבָּעָה בֵּית הַכִּסֵּא אִיכָּא מֵאוּשְׁפִּיזַאי לְבֵי מִדְרְשָׁא** – יש בדרכי ממקום לינתי לבית המדרש, **דְּכִי אָזִילְנָא בְּדִיקְנָא נַפְשָׁאי בְּכוּלְּהוּ** – וכאשר אני הולך לבית המדרש, אני בודק את עצמי שאיני צריך לנקביו, בכל אחד מהם.

שמועה נוספת בשם רב יהודה: **וְאָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְקַצְּרִים יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, מִי שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לִקְרוֹת בּוֹ וְאֵינוֹ קוֹרֵא**, כלומר שקוראים אותו לעלות לקריאת התורה, ואינו עולה, ומי שנותנים לו **כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ** עליו ברכת המזון **וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ, וְהַמְנַהֵיג עַצְמוֹ בְּרַבָּנוּת** ושררה.

הגמרא מבארת מנין ששלשה דברים אלו מקצרים ימיו ושנותיו של אדם. אומרת הגמרא: המקור שמי שנותנים לו **סֵפֶר תּוֹרָה לִקְרוֹת וְאֵינוֹ קוֹרֵא** מקצרים ימיו, הוא **מִדִּכְתִיב** (דברים ל ב) בתלמוד תורה, 'כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ'.

והמקור שמי שנותנים לו **כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ** מקצרים ימיו, הוא **מִדִּכְתִיב** (בראשית יב ג) שהקדוש ברוך הוא אמר לאברהם 'וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ', הרי שהקדוש ברוך הוא מברך את מי שמברך את אברהם או את זרעו, וכיון שאורח שמברך ברכת המזון על הכוס צריך לברך את בעל הבית, אם אינו רוצה לברך ברכת המזון על הכוס, אינו מתברך.

וְהמקור שהַמַּנְהִיג עַצְמוֹ בְּרַבָּנוּת מקצרים ימיו, הוא ממה **דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, מִפְּנֵי מָה מֵת יוֹסֵף קוֹדֶם לְאֶחָיו, מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג עַצְמוֹ בְּרַבָּנוּת**, ומכאן שמי שמנהיג עצמו ברבנות מקצרים ימיו.

שמועה נוספת בשם רב יהודה: **וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שְׁלֹשָׁה צְרִיכִים לבקש עליהם רַחֲמִים** כדי שיבואו, **מֶלֶךְ טוֹב, שָׁנָה טוֹבָה, וַחֲלוֹם טוֹב**, לפי שכל אלו הם ביד הקדוש ברוך הוא, ואין להם רשות לבא אלא ברשותו.

הגמרא מבארת מנין שצריך לבקש רחמים על שלשה אלו. אומרת הגמרא: **מֶלֶךְ טוֹב, דִּכְתִיב** (משלי כא א) 'פַּלְגֵי מַיִם לֶב מֶלֶךְ בְּיַד ה', עַל כָּל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַטֶּנּוּ', הרי שלב מלך נמשל לפלגי מים, שכשם שהם ביד האדם להטותם למקום שירצה, כך לב מלך הוא ביד הקדוש ברוך הוא להטותו אל כל אשר יחפוץ, ולכן צריך לבקש על כך רחמים.

שָׁנָה טוֹבָה, דִּכְתִיב (דברים יא יב) על ארץ ישראל, 'אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ, תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה', ומכאן שיש לבקש רחמים, שתהיה שנה טובה.

חֲלוֹם טוֹב, דִּכְתִיב (ישעיה לח טז), כאשר חזקיהו נרפא מחוליו, התפלל להקדוש ברוך הוא ואמר, 'וְתַחֲלִימֵנִי (וּתְחַיֵּנִי) [וְהַחֲיֵנִי'], ותיבת 'ותחלימני' מתפרשת מלשון חלום, והיינו שהקדוש ברוך הוא יביא עליו חלום טוב, ומכאן שחלום הוא דבר המסור ביד הקדוש ברוך הוא, ויש לבקש עליו רחמים.

שמועה נוספת: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַכְרִיז עֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ** שיבואו, **וְאֵלּוּ הֵן, רָעָב, וְשוֹבַע, וּפַרְנָס** [–ממונה על הציבור] **טוֹב**.

הגמרא מבארת מנין שהקדוש ברוך הוא מכריז על שלשה אלו בעצמו: **רָעָב, דִּכְתִיב** (מלכים ב' ח א) 'וֶאֱלִישָׁע דִּבֶּר אֶל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הֶחֱיָה אֶת בְּנָהּ לֵאמֹר, קוּמִי וּלְכִי אַתְּ וּבֵיתֵךְ וְגוּרִי בַּאֲשֶׁר תָּגוּרִי, כִּי קָרָא ה' לָרָעָב וגו' וְגַם בָּא אֶל הָאָרֶץ שֶׁבַע שָׁנִים', הרי שהקדוש ברוך הוא מכריז בעצמו על הרעב.

שׂוֹבַע, דִּכְתִיב (יחזקאל לו כט) בנבואת יחזקאל על העתיד לבא, 'וְקָרָאתִי אֶל הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב', הרי

המשך בעמוד סא

מעיין בה. אומר בלבו שתיעשה בקשתו לפי שהתפלל בכונה: **כאב לב.** שאין בקשתו נעשית: **תוחלת.** לשון תפלה כמו "ויחל משה" (שמות לב): **מזכירין עונותיו.** שעל ידיהן מפשפשים למעלה במעשיו לומר: בוטח זה בזכיותיו נראה מה הם: **קיר נטוי.** מקום סכנה: **מוסר דין.** בוטח הוא בזכיותיו שחברו יהיה נענש על ידו. הכי גרסינן: **הא דמעיין הא דלא מעיין.** לולבי **נפנים.** וידלי"ש בלעז: **מוריני בחמה.** כל בשר שבבהמה שאינו חלק אלא דומה למורג חרוץ שאינו חלק כמו החיך והלשון והכרס הפנימי ובית הכוסות: **התולה.** שאינו יושב אלא על ברכיו שמתוך כך נקביו נפתחין יותר מדאי. הכי גרסינן: **הא דמאריך ותלי הא דמאריך ולא תלי.** למגדלי חזירים ומלוי ברבית. שברן מרובה בלא טורח ושמחים בחלקם לכך פניהם צהובים: **הימנותא.** לשון שבועה. כלומר: באמונה שתיהן אסורות לי: **ואברכה מברכיך.** והמברך ברכת המזון מברך לבעל הבית: **יוסף מת קודם לאחיו.** דכתיב: "וימת יוסף וכל אחיו" (שמות א): **צריכים רחמים.** צריכים לבקש רחמים שיבואו לפי שהם בידו של הקדוש ברוך הוא ואין להם רשות לבא אלא ברשותו: **ראה קראתי בשם.** "ראה" משמע: היש בלבך תן עיניך בדבר: **לך אמור לו לבצלאל: עשה משכן ארון וכלים.** שכן הם סדורים בפרשת "כי תשא": "ראה קראתי בשם וגו' את אהל מועד ואת הארון לעדות" וכל הפרשה. ומשה אמר לו: עשה ארון וכלים כגון שלחן ומנורה ואחר כך משכן דסבירא ליה לרבי יונתן שכסדר שהם סדורים ב"ויקחו לי תרומה" אמר לו: **אותיות שנבראו בהן שמים וארץ.** על ידי צירופן. ובספר יצירה תני להו: **כל חלום ולא טוות.** כל חלומות יראה אדם ולא יראה אחד מאותן שהוא שרוי בתענית שאינו טוב: **טוות.** לשון תענית כמו "ובת טוותן" האמור בדריוש (דניאל ו): **דלא מפשר.** שלא פתרוהו: **כאגרתא דלא מקריא.** לא טוב ולא רע הוא שכל החלומות הולכין אחר הפתרון: **עדיף מחלמא טבא.** שמביא את האדם לידי תשובה: **עציבותיה מסתייה.** דיו עצבונו מה שאדם מתעצב עליו מבטל את החלום: **אפילו לדידי.** שאני מאור עינים: **בדיחותיה מפכחא ליה.** מבטליה: **מנגדא** — ממלקות. קשה לגוף האדם יותר ממלקות לפי שדואג ממנו: **זה חלום רע.** מיראתו ישוב ויבנע.

והתיא

**כָּל הַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ וּמְעַיֵּן בָּהּ - סוֹף בָּא לִידֵי כְּאֵב לֵב, שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה מַחֲלָה לֵב"! וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַזְכִּירִים עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, וְאֵלּוּ הֵן: קִיר נָטוּי, וְעָיוּן תְּפִלָּה, וּמוֹסֵר דִּין עַל חֲבֵירוֹ לְשֶׁמַּיִם! - הָא לָא קַשְׁיָא, הָא - דְּמְעַיֵּין בָּהּ, הָא - דְּלָא מְעַיֵּין בָּהּ. וְהֵיכִי עָבֵיד - דְּמַפֵּישׁ בְּרַחֲמֵי. וְהַמַּאֲרִיךְ עַל שֶׁלְּחָנוֹ - דִּלְמָא אָתֵי עַגְיָא וְיָהֵיב לֵיהּ. דִּכְתִיב: "הַמְזַבֵּחַ עֵץ שָׁלוֹשׁ אַמּוֹת גָּבֹהַּ", וּכְתִיב: "וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'", פָּתַח בְּמִזְבֵּחַ וְסִיֵּם בַּשֻּׁלְחָן! רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: כָּל זְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים - מִזְבֵּחַ מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל, וְעַכְשָׁיו - שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אָדָם מְכַפֵּר עָלָיו. וְהַמַּאֲרִיךְ בְּבֵית הַכִּסֵּא מְעַלְּיוֹתָא הוּא?! וְהָתַנְיָא, עֲשָׂרָה דְּבָרִים מְבִיאִין אֶת הָאָדָם לִידֵי תַּחְתּוֹנִיּוֹת: הָאוֹכֵל עֲלֵי קָנִים, וַעֲלֵי גְּפָנִים, וְלוּלְבֵי גְּפָנִים, וּמוֹרִיגֵי בְהֵמָה, וְשִׁדְרוֹ שֶׁל דָּג, וְדָג מָלִיחַ שֶׁאֵינוֹ מְבוּשָׁל כָּל צָרְכּוֹ, וְהַשּׁוֹתֶה שִׁמְרֵי יַיִן, וְהַמְקַנֵּחַ בְּסִיד וּבְחַרְסִית, וְהַמְקַנֵּחַ בִּצְרוֹר שֶׁקָּנַח בּוֹ חֲבֵרוֹ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף הַתּוֹלֶה עַצְמוֹ בְּבֵית הַכִּסֵּא יוֹתֵר מִדַּאי! - לָא קַשְׁיָא, הָא - דְּמַאֲרִיךְ וְתָלֵי, הָא - דְּמַאֲרִיךְ וְלָא תָלֵי. כִּי הָא דַּאֲמַרָה לֵיהּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא לְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אֶלְעַאי: פָּנֶיךָ דּוֹמִים לְמְגַדְּלֵי חֲזִירִים וּלְמַלְוֵי בְּרִבִּית. אָמַר לָהּ: הֵימְנוּתָא! לִדִידִי תַּרְוַיְיהוּ אָסִירָן; אֶלָּא, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה בֵּית הַכִּסֵּא אִיכָּא מֵאוּשְׁפִּיזַאי לְבֵי מִדְרָשָׁא, דְּכִי אֲזִילְנָא בָּדֵיקְנָא נַפְשַׁאי בְּכוּלְּהוּ. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְקַצְּרִים יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם: מִי שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לִקְרוֹת וְאֵינוֹ קוֹרֵא, כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ, וְהַמַּנְהִיג עַצְמוֹ בִּרְבָנוּת. סֵפֶר תּוֹרָה לִקְרוֹת וְאֵינוֹ קוֹרֵא - דִּכְתִיב: "כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ". כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ - דִּכְתִיב: "וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ". וְהַמַּנְהִיג עַצְמוֹ בִּרְבָנוּת - דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מִפְּנֵי מָה מֵת יוֹסֵף קוֹדֶם לְאֶחָיו - מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג עַצְמוֹ בִּרְבָנוּת. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שְׁלֹשָׁה צְרִיכִים רַחֲמִים: מֶלֶךְ טוֹב, שָׁנָה טוֹבָה, וַחֲלוֹם טוֹב. מֶלֶךְ טוֹב - דִּכְתִיב: "פֹּלְגֵי מַיִם לֵב מֶלֶךְ בְּיַד ה'". שָׁנָה טוֹבָה - דִּכְתִיב: "תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה". חֲלוֹם טוֹב - דִּכְתִיב "וְתַחֲלִימֵנִי וּתְחַיֵּנִי". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַכְרִיז עֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ, וְאֵלּוּ הֵן: רָעָב, וְשׂוֹבַע, וּפַרְנָס טוֹב. רָעָב - דִּכְתִיב: "כִּי קָרָא ה' לָרָעָב" וגו', שׂוֹבַע - דִּכְתִיב: "וְקָרָאתִי אֶל הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ", פַּרְנָס טוֹב - דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל" וגו'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵין מַעֲמִידִין פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן נִמְלָכִים בַּצִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: מֹשֶׁה, הָגוּן עָלֶיךָ בְּצַלְאֵל? אָמַר לוֹ: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם לְפָנֶיךָ הָגוּן - לְפָנַי לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אָמַר לוֹ: אַף עַל פִּי כֵּן, לֵךְ אֱמוֹר לָהֶם. הָלַךְ וְאָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל: הָגוּן עֲלֵיכֶם בְּצַלְאֵל? אָמְרוּ לוֹ: אִם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּלְפָנֶיךָ הוּא הָגוּן - לְפָנֵינוּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן! אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: בְּצַלְאֵל עַל שֵׁם חָכְמָתוֹ נִקְרָא. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: לֵךְ אֱמוֹר לוֹ לְבְצַלְאֵל "עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן אָרוֹן וְכֵלִים", הָלַךְ מֹשֶׁה וְהָפַךְ, וְאָמַר לוֹ: "עֲשֵׂה אָרוֹן וְכֵלִים וּמִשְׁכָּן". אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם - אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיס לְתוֹכוֹ כֵּלִים, וְאַתָּה אוֹמֵר: "עֲשֵׂה לִי אָרוֹן וְכֵלִים וּמִשְׁכָּן"? כֵּלִים שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה - לְהֵיכָן אַכְנִיסֵם? שֶׁמָּא כָּךְ אָמַר לְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "עֲשֵׂה מִשְׁכָּן אָרוֹן וְכֵלִים". אָמַר לוֹ: שֶׁמָּא בְּצֵל אֵל הָיִיתָ וְיָדַעְתָּ! אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: יוֹדֵעַ הָיָה בְּצַלְאֵל לְצָרֵף אוֹתִיּוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בָּהֶן שָׁמַיִם וָאָרֶץ; כְּתִיב הָכָא: "וַיְמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת", וּכְתִיב הָתָם: "ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה", וּכְתִיב: "בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן חָכְמָה אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין וּמַנְדְּעָא לְיָדְעֵי בִינָה". שְׁמַע רַב תַּחֲלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא וַאֲמָרָהּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, אֲמַר לֵיהּ: אַתּוּן מֵהָתָם מַתְנִיתוּ לָהּ, אֲנַן מֵהָכָא מַתְנִינַן לָהּ - דִּכְתִיב: "וּבְלֵב כָּל חֲכַם לֵב נָתַתִּי חָכְמָה". אָמַר רַב חִסְדָּא: כָּל חֲלוֹם וְלֹא טְוָות. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: חֶלְמָא דְּלָא מִפַּשַּׁר - כְּאִגַּרְתָּא דְּלָא מִקְרֵיָא. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: לָא חֶלְמָא טָבָא מִקַּיָּים כּוּלֵּיהּ, וְלָא חֶלְמָא בִּישָׁא מִקַּיָּים כּוּלֵּיהּ. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: חֶלְמָא בִּישָׁא - עֲצִיבוּתֵיהּ מִסְתַּיֵּיהּ, חֶלְמָא טָבָא - חֶדְוֵיהּ מִסְתַּיֵּיהּ. אָמַר רַב יוֹסֵף: חֶלְמָא טָבָא - אֲפִילּוּ לְדִידִי בְּדִיחוּתֵיהּ מְפַכְּחָא לֵיהּ. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: חֶלְמָא בִּישָׁא קָשֶׁה מִנַּגְדָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו", וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה חֲלוֹם רַע. "הַנָּבִיא אֲשֶׁר אִתּוֹ חֲלוֹם יְסַפֵּר חֲלוֹם וַאֲשֶׁר דְּבָרִי אִתּוֹ יְדַבֵּר דְּבָרִי אֱמֶת מַה לַּתֶּבֶן אֶת הַבָּר נְאֻם ה'", וְכִי מָה עִנְיַן בַּר וְתֶבֶן אֵצֶל חֲלוֹם? אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם בֶּן יוֹחַי: כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְבַר בְּלֹא תֶבֶן - כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לַחֲלוֹם בְּלֹא דְּבָרִים בְּטֵלִים. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה: חֲלוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתוֹ מִתְקַיֵּים - כּוּלּוֹ אֵינוֹ מִתְקַיֵּים, מִנָּא לָן - מִיּוֹסֵף, דִּכְתִיב: "וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ" וגו',

לך אמור לבצלאל: עשה משכן ארון וכלים — ואם תאמר: היכא אשכחן שצוה הקדוש ברוך הוא לעשות משכן תחלה? הרי בפרשת תרומה כתיב ארון תחלה! ויש לומר דבפרשת "כי תשא" כתיב "את אהל מועד ואת הארון לעדות".

שבע

והתיא

וההיא שעתא. דחלם אמיה לא הות: **יצפה.** שיתקיים: **מיוסף.** שלא נתקיימו השתחואות הללו עד עשרים ושתים שנה כשירד יעקב למצרים שכבר היה הרעב שתי שנים דכתיב "כי זה שנתים הרעב" (בראשית מה): **לאדם טוב מראין לו חלום רע.** כדי שידאג ולא יחטא ושיכפר לו עצבונו: **לאדם רע מראין לו חלום טוב.** כדי לשמחו שיאכל עולמו: **ודוד לא ראה חלום טוב והא כתיב וכו'.** לא גרסינן הכי אלא גרסינן: והא כתיב "לא תאונה אליך רעה" וגו'. קשיא לרב הונא דאמר: לאדם טוב מראין לו חלום רע. ומשני: איהו לא חזי אחריני חזו ליה חלום רע: **וכי לא חזי איהו מעליותא הוא.** כיון דלא חזי חלום רע בדקאמר "שלא יבהילוהו" וחלום טוב לא כל שכן דלא חזי דהא קתני "כל ימיו של דוד לא ראה חלום טוב" אם כן לא חזי חלום כלל: **אלא שבע.** שבעה לילות ילין ולא יפקד בשום חלום. הרי הוא רע ושונאים אותו ואין מראין לו כלום: **ומשני: דחזי ולא ידע מאי חזי.** אדם טוב מראין לו חלום טוב ועד שלא יקיץ משתכח ממנו כדי שלא ישמח: **זקפא.** גודל: **עלי עין עולי עין** — שליטין על העין ולא העין עולה בהן: **אטרפא דנחיריה דשמאליה.** דופן השמאלי של חוטמו: **האי מאן דחליש.** מי שחלה: **דסני לי לחדי לי.** ומתוך כך ישוב חרון אף מעלי: **הרהורי לבו.** מה שהוא מהרהר ביום: **מחשבותיך.** וכן כל לשון רעיון שבמקרא אינו לשון רצון אלא לשון מחשבה וזה יוכיח: "ורעיוניה יבהלוניה" (דניאל ד). וכי רצונו של אדם מבהלו אלא מחשבותיו מבהלין אותו: **דקלא דדהבא.** דבר שלא הורגל לראות ולא הרהר בו מעולם: **קופא דמחטא** = נקב המחט.

שבע זימנין לגזרו עלך — כך הוא הלחש: שבע זימנין לגזרו עלך. ויש מפרש: דשבע זימנין צריך לומר "חלמא טבא חזאי", וכן לענות אחריו. אבל רבינו יצחק לא היה רגיל לאומרו אלא שלש פעמים.

פותרי חלומות פירש רבינו יצחק: דמזל שעת הלידה גרים, ואין הדבר תלוי בחכמה. הרואה

וְהַהִיא שַׁעְתָּא אִמֵּיהּ לָא הֲוַת. אָמַר רַבִּי לֵוִי: לְעוֹלָם יְצַפֶּה אָדָם לַחֲלוֹם טוֹב עַד עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה. מְנָלַן - מִיּוֹסֵף, דִּכְתִיב: "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה" וגו', וּכְתִיב: "וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה" וגו'. מִן שַׁבְּסֵרֵי עַד תְּלָתִין כַּמָּה הֲוֵי - תְּלַת סְרֵי, וְשַׁב דְּשָׁבְעָא וְתַרְתֵּי דְּכַפְּנָא - הָא עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם. אָמַר רַב הוּנָא: לְאָדָם טוֹב אֵין מַרְאִין לוֹ חֲלוֹם טוֹב, וּלְאָדָם רַע אֵין מַרְאִין לוֹ חֲלוֹם רַע. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: כָּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל דָּוִד לֹא רָאָה חֲלוֹם טוֹב, וְכָל שְׁנוֹתָיו שֶׁל אֲחִיתוֹפֶל לֹא רָאָה חֲלוֹם רַע. - וְהָכְתִיב: "לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה", וְאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: שֶׁלֹּא יַבְהִילוּךָ לֹא חֲלוֹמוֹת רָעִים וְלֹא הִרְהוּרִים רָעִים, "וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ" - שֶׁלֹּא תִּמְצָא אִשְׁתְּךָ סָפֵק נִדָּה בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה בָּא מִן הַדֶּרֶךְ! אֶלָּא: אִיהוּ לָא חָזֵי לֵיהּ, אַחֲרִינִי חָזוּ לֵיהּ. - וְכִי לָא חָזָא אִיהוּ מְעַלְיוּתָא הוּא?! וְהָאָמַר רַבִּי זְעֵירָא: כָּל הַלֵּן שִׁבְעָה יָמִים בְּלֹא חֲלוֹם נִקְרָא רַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂבֵעַ יָלִין בַּל יִפְקֹד רָע", אַל תִּקְרֵי "שָׂבֵעַ" אֶלָּא "שֶׁבַע"! אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: דַּחֲזָא, וְלָא יָדַע מַאי חֲזָא. אָמַר רַב הוּנָא בַּר אַמִּי אָמַר רַבִּי פְּדָת אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָרוֹאֶה חֲלוֹם וְנִפְשׁוֹ עֲגוּמָה - יֵלֵךְ וְיִפְתְּרֶנּוּ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה. יִפְתְּרֶנּוּ?! וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא: חֶלְמָא דְּלָא מִפַּשַּׁר כְּאִגַּרְתָּא דְּלָא מִקְרֵיָא! אֶלָּא אֵימָא: יְטִיבֶנּוּ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה; לֵיתֵי תְּלָתָא וְלֵימָא לְהוּ: "חֶלְמָא טָבָא חֲזָאי". וְלֵימְרוּ לֵיהּ הָנָךְ: "טָבָא הוּא, וְטָבָא לֵיהֱוֵי, רַחֲמָנָא לְשַׁוְיֵיהּ לְטַב. שְׁבַע זִימְנִין לִגְזְרוּ עָלָךְ מִן שְׁמַיָּא דְּלֶהֱוֵי טָבָא, וְיֶהֱוֵי טָבָא". וְלֵימְרוּ שָׁלֹשׁ הֲפוּכוֹת, וְשָׁלֹשׁ פְּדוּיוֹת, וְשָׁלֹשׁ שְׁלוּמוֹת; שָׁלֹשׁ הֲפוּכוֹת: "הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה"; "אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן" וגו'; "וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ" וגו'. שָׁלֹשׁ פְּדוּיוֹת: דִּכְתִיב "פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְّרָב לִי" וגו'; "וּפְדוּיֵי ה' יְשֻׁבוּן" וגו'; "וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה" וגו'. שָׁלֹשׁ שְׁלוּמוֹת: דִּכְתִיב "בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאתִיו", "וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי" וגו'; "וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם" וגו'. אַמֵּימָר וּמָר זוּטְרָא וְרַב אַשִׁי הָווּ יָתְבִי בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, אָמְרִי: כָּל חַד וְחַד מִינַּן לֵימָא מִלְּתָא דְּלָא שְׁמִיעַ לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ. פְּתַח חַד מִינַּיְיהוּ וַאֲמַר: הַאי מַאן דַּחֲזָא חֶלְמָא, וְלָא יָדַע מַאי חֲזָא - לֵיקוּם קַמֵּי כָּהֲנֵי בְּעִידָּנָא דְּפָרְסִי יְדֵיהוּ, וְלֵימָא הָכִי: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי שֶׁלְּךָ וַחֲלוֹמוֹתַי שֶׁלְּךָ, חֲלוֹם חָלַמְתִּי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, בֵּין שֶׁחָלַמְתִּי אֲנִי לְעַצְמִי וּבֵין שֶׁחָלְמוּ לִי חֲבֵרַי וּבֵין שֶׁחָלַמְתִּי עַל אֲחֵרִים, אִם טוֹבִים הֵם - חַזְּקֵם וְאַמְּצֵם כַּחֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף, וְאִם צְרִיכִים רְפוּאָה - רְפָאֵם כְּמֵי מָרָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, וּכְמַרְיָם מִצָּרַעְתָּהּ, וּכְחִזְקִיָּה מֵחָלְיוֹ, וּכְמֵי יְרִיחוֹ עַל יְדֵי אֱלִישָׁע. וּכְשֵׁם שֶׁהָפַכְתָּ קִלְלַת בִּלְעָם הָרָשָׁע לִבְרָכָה כֵּן הֲפוֹךְ כָּל חֲלוֹמוֹתַי עָלַי לְטוֹבָה". וּמְסַיֵּים בַּהֲדֵי כָּהֲנֵי, דְּעָנֵי צִבּוּרָא "אָמֵן". וְאִי לָא - לֵימָא הָכִי: אַדִּיר בַּמָּרוֹם שׁוֹכֵן בִּגְבוּרָה, אַתָּה שָׁלוֹם וְשִׁמְךָ שָׁלוֹם, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתָּשִׂים עָלֵינוּ שָׁלוֹם. פְּתַח אִידָּךְ וַאֲמַר: הַאי מַאן דְּעָיֵיל לְמָתָא, וְדַחִיל מֵעַיְנָא בִּישָׁא - לִנְקוֹט זַקְפָּא דִּידֵיהּ דִּימִינֵיהּ בִּידֵיהּ דִּשְׂמָאלֵיהּ, וְזַקְפָּא דִּידֵיהּ דִּשְׂמָאלֵיהּ בִּידֵיהּ דִּימִינֵיהּ, וְלֵימָא הָכִי: אֲנָא פְּלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִי מִזַּרְעָא דְּיוֹסֵף קָאָתֵינָא דְּלָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא; שֶׁנֶּאֱמַר: "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן" וגו', אַל תִּקְרֵי "עֲלֵי עָיִן" אֶלָּא "עוֹלֵי עָיִן". רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר מֵהָכָא: "וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ", מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם - מַיִם מְכַסִּים עֲלֵיהֶם וְאֵין עַיִן רָעָה שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף - אֵין עַיִן רָעָה שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם. וְאִי דְּחִיל מֵעַיְנָא בִּישָׁא דִּילֵיהּ - לֶיחֱזֵי אַטַּרְפָא דִּנְחִירֵיהּ דִּשְׂמָאלֵיהּ. פְּתַח אִידָּךְ וַאֲמַר: הַאי מַאן דַּחֲלִישׁ, יוֹמָא קַמָּא - לָא לְגַלֵּי, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִתְרַע מַזָּלֵיהּ. מִכָּאן וְאֵילָךְ - לְגַלֵּי. כִּי הָא דְּרָבָא, כִּי הֲוָה חָלִישׁ - יוֹמָא קַמָּא לָא מְגַלֵּי, מִכָּאן וְאֵילָךְ אֲמַר לֵיהּ לְשַׁמְעָיֵהּ, פּוּק אַכְרִיז: רָבָא חָלֵשׁ. מַאן דְּרָחֵים לִי - לִבְעֵי עָלַי רַחֲמֵי, וּמַאן דְּסָנֵי לִי - לֶחֱדֵי לִי, וּכְתִיב "בִּנְפֹל אוֹיֶבְךָ אַל תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ. פֶּן יִרְאֶה ה' וְרַע בְּעֵינָיו וְהֵשִׁיב מֵעָלָיו אַפּוֹ". שְׁמוּאֵל כִּי הֲוָה חָזֵי חֶלְמָא בִּישָׁא, אֲמַר: "וַחֲלֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ". כִּי הֲוָה חָזֵי חֶלְמָא טָבָא, אֲמַר: וְכִי הַחֲלוֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבְּרוּ? וְהָכְתִיב: "בַּחֲלוֹם אֲדַבֶּר בּוֹ". רָבָא רָמֵי: כְּתִיב "בַּחֲלוֹם אֲדַבֶּר בּוֹ", וּכְתִיב "וַחֲלֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ"! - לָא קַשְׁיָא, כָּאן - עַל יְדֵי מַלְאָךְ, כָּאן - עַל יְדֵי שֵׁד. אָמַר רַבִּי בִּיזְנָא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר רַבִּי פַּנְדָּא אָמַר רַב נַחוּם אָמַר רַבִּי בִּירִים מִשּׁוּם זְקֵן אֶחָד, וּמִנּוּ - רַבִּי בְּנָאָה: עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פּוֹתְרֵי חֲלוֹמוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, פַּעַם אַחַת חָלַמְתִּי חֲלוֹם וְהָלַכְתִּי אֵצֶל כּוּלָּם, וּמַה שֶּׁפָּתַר לִי זֶה לֹא פָּתַר לִי זֶה, וְכוּלָּם נִתְקַיְּימוּ בִּי, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִים אַחַר הַפֶּה. - אַטּוּ "כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִים אַחַר הַפֶּה" קְרָא הוּא?! - אִין, וְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִנַּיִן שֶׁכָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִין אַחַר הַפֶּה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הָיָה". אָמַר רָבָא: וְהוּא דְּמִפַּשַּׁר לֵיהּ מֵעֵין חֶלְמֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ כְּחַלְמוֹ פָּתָר". "וַיֵּרֶא שַׂר הָאֹפִים" - מְנָא יָדַע? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִלְּמֵד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הֶרְאוּהוּ חֲלוֹמוֹ וּפִתְרוֹן חֲלוֹמוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַשְּׁכִים וְנָפַל לוֹ פְּסוּק לְתוֹךְ פִּיו - הֲרֵי זוֹ נְבוּאָה קְטַנָּה. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה חֲלוֹמוֹת מִתְקַיְּימִין: חֲלוֹם שֶׁל שַׁחֲרִית, וַחֲלוֹם שֶׁחָלַם לוֹ חֲבֵירוֹ, וַחֲלוֹם שֶׁנִּפְתַּר בְּתוֹךְ חֲלוֹם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף חֲלוֹם שֶׁנִּשְׁנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם" וגו'. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: אֵין מַרְאִין לוֹ לָאָדָם אֶלָּא מֵהִרְהוּרֵי לִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַנְתְּ מַלְכָּא רַעְיוֹנָךְ עַל מִשְׁכְּבָךְ סְלִקוּ", וְאִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: "וְרַעְיוֹנֵי לִבְבָךְ תְּנַדְּעָ". אֲמַר רָבָא: תֵּדַע, דְּלָא מַחֲווּ לֵיהּ לְאֵינָשׁ לָא דִּקְלָא דְּדַהֲבָא, וְלָא פִּילָא דְּעָיֵיל בְּקוֹפָא דְּמַחְטָא.

וְהַהִיא שַׁעְתָּא – והלא באותה שעה שיוסף חלם חלום זה, **אִמֵּיהּ לֹא חָיֵת** – רחל אמו כבר לא היתה בחיים, ואינה יכולה עוד להשתחוות לו, ומכאן שאף על פי שמקצת החלום התקיים, כולו לא התקיים.

עד מתי יש להמתין שיתקיים החלום: **אָמַר רַבִּי לֵוִי, לְעוֹלָם יְצַפֶּה אָדָם לְחֲלוֹם טוֹב** שיתקיים, וכמה ימתין, **עַד עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה**, שעד זמן זה אפשר שיתקיים. מבארת הגמרא, **מְנָלָן** – מהיכן למדנו דבר זה, מֵחלומותיו של **יוֹסֵף** שנתקיימו רק לאחר עשרים ושתים שנה, כמו שמבואר מִדִּכְתִיב (בראשית לז ב) **'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב, יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה'** וגו', ובהמשך הפסוקים (שם לז ה–ט) כתובים החלומות שחלם יוסף בעודו בן שבע עשרה שנה, וְכאשר נעשה משנה לפרעה מלך מצרים כְּתִיב (שם מא מו) **'וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה'** וגו', ומן שֶׁבְּסֵרֵי **עַד תְּלָתִין** – ומהזמן שהיה בן שבע עשרה, כשחלם את החלומות, עד הזמן שהיה בן שלשים שנעשה משנה לפרעה, **כַּמָּה הֲוֵי** – כמה שנים עברו, **תְּלַת סְרֵי** – שלש עשרה, וּכשנוסיף להם **שַׁב דְּשַׁבְעָא** – שבע שנות השבע, **וְתַרְתֵּי דְּכַפְנָא** – ושתי שנות הרעב שהיו עד שבאו יעקב ובניו למצרים והשתחוו לו, **הָא עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּי** – הרי עשרים ושתים שנה מהזמן שיוסף חלם את החלומות עד הזמן שהתקיימו.

הגמרא מבארת למי מראים חלום טוב, ולמי מראים חלום רע: **אָמַר רַב הוּנָא, לְאָדָם טוֹב, אֵין מַרְאִין לוֹ חֲלוֹם טוֹב**, אלא מראים לו חלום רע, כדי שידאג, ומתוך כך לא יחטא, וכדי שעצבונו יכפר לו על עוונותיו. וְכן, **לְאָדָם רָע אֵין מַרְאִין לוֹ חֲלוֹם רָע**, אלא חלום טוב, כדי לשמחו, ושמחה זו תחשב לו כשכר על המצוות שעשה.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רב הונא: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו בברייתא כמו שאמר רב הונא, **כָּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל דָּוִד לֹא רָאָה חֲלוֹם טוֹב**, ומכאן שלאדם טוב אין מראים חלום טוב, **וְכָל שְׁנוֹתָיו שֶׁל אֲחִיתוֹפֶל לֹא רָאָה חֲלוֹם רָע**, ומכאן שלאדם רע אין מראים חלום רע.

הגמרא מקשה על דברי רב הונא שלאדם טוב אין מראים חלום טוב, ומשמע שחלום רע כן מראים לו: **וְהָרִי כְּתוּב** (תהלים צא י) על מי שחוסה תחת כנפי השכינה, **'לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה'** – לא תזדמן אליך רעה, **וְאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא**, כוונת הפסוק היא **שֶׁלֹּא יַבְהִילוּךָ לֹא חֲלוֹמוֹת רָעִים, וְלֹא הִרְהוּרִים רָעִים**, ומה שנאמר בהמשך הפסוק (שם) **'וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ'**, דהיינו אשתך, היינו **שֶׁלֹּא תִּמְצָא אִשְׁתְּךָ** כשהיא **סָפֵק נִדָּה בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה בָּא מִן הַדֶּרֶךְ**, הרי שלאדם טוב אין מראים חלום רע.

הגמרא חוזרת בה ממה שסברה שמדברי רב הונא שלאדם טוב אין מראים חלום טוב יש לדקדק שמראים לו עצמו חלום רע: **אֶלָּא**, כוונת רב הונא שלאדם טוב אין מראים חלום טוב אינה שחלום רע מראים לו עצמו, אלא כוונתו, שחלום טוב, אין מראים לו, וגם לא לאחרים עליו, מה שאין כן חלום רע, **אִיהוּ לֹא חָזֵי לֵיהּ** – הוא עצמו אכן אינו רואה, וכמו שנלמד מהפסוק 'לא תאונה' וגו', אבל **אַחֲרִינֵי חָזוּ לֵיהּ** – אחרים רואים עליו חלום רע, ומספרים לו, ומתוך כך הוא דואג ועצב [אבל אינו נבהל].

נמצא עתה, שאדם טוב אינו רואה חלומות כלל, לא חלום טוב כדברי רב הונא, ולא חלום רע כמבואר בפסוק 'לא תאונה'.

מקשה הגמרא: **וְכִי לֹא חָזֵא אִיהוּ מְעַלְיוּתָא הוּא** – וכי מעלה יש בכך שאינו רואה חלומות כלל, **וְהָאָמַר** [–והלא אמר] **רַבִּי זְעֵירָא**, **כָּל הַלָּן שְׁבָעָה יָמִים בְּלֹא שִׁיראה חֲלוֹם, נִקְרָא רָע, שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי יט כג) **'וְשָׂבֵעַ יָלִין בַּל יִפָּקֵד רָע'**, **אַל תִּקְרֵי** [–תקרא] את הפסוק כפי שכתוב בו **'שָׂבֵעַ'**, **אֶלָּא** קרא את הפסוק כאילו כתוב בו **'שֶׁבַע'**, שאם ילון אדם שבעה ימים, ולא יפקד מן השמים בשום חלום, הרי זה סימן שהוא רע, ושונאים אותו, ולכן אין מראים לו דבר. ואם כן כיצד אפשר לומר שלאדם טוב אין מראים חלומות כלל, הרי מי שאינו רואה חלומות כלל נקרא רע.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא הָכִי קָאָמַר** – זו כוונת רב הונא, **דַּחֲזָא וְלֹא יָדַע מַאי חָזָא** – לאדם טוב מראים חלום טוב בשנתו, כדי שלא ילון בלא חלום, אבל הוא נשכח ממנו קודם שיקיץ משנתו, כדי שלא ישמח בכך.

הגמרא מבארת שיש להיטיב חלום שנפשו עגומה עליו מחמתו: **אָמַר רַב הוּנָא בַּר אַמִּי אָמַר רַבִּי פְּדָת אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָרוֹאֶה חֲלוֹם, וְנִפְשׁוֹ עֲגוּמָה** עליו מחמתו, **יֵלֵךְ וְיִפְתְּרֶנּוּ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה** אנשים. שואלת הגמרא: **יִפְתְּרֶנּוּ** – וכי יש לו ללכת ולפתור את חלומו בפני שלשה, אף שאפשר שיפתרוהו לרעה, **וְהָאָמַר** [–והלא אמר] **רַב חִסְדָּא, חֲלוֹמָא דְּלֹא מְפַשַּׁר** – חלום שאינו פתור, הרי הוא **כְּאִגַּרְתָּא דְּלֹא מִקַּרְיָא** – כאגרת שלא נקראה, שאינו לא טוב ולא רע, ואם כן עדיף שלא יפתרוהו, וישאר חלום שאינו לא טוב ולא רע. משיבה הגמרא: **אֶלָּא אֵימָא** – אמור בדברי רבי יוחנן, **יְטִיבֶנּוּ** לחלום **בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה** אנשים שאוהבים אותו.

הגמרא מבארת כיצד יש להיטיב חלום. אומרת הגמרא: **לֵיתֵי תְּלָתָא וְלֵימָא לְהוּ** – יביא שלשה אנשים, ויאמר להם כך, **חֲלֵמָא טָבָא חֲזָאי** – חלום טוב ראיתי, **וְלֵימְרוּ לֵיהּ הָנָךְ** – ואותם שלשה אנשים יאמרו לו, **טָבָא הוּא, וְטָבָא לֵיהֲוֵי** – טוב הוא החלום שראית, וקיומו לטוב יהיה, **רַחֲמָנָא לְשַׁוֵּיהּ לְטַב** – הקדוש ברוך הוא יעשהו לטובה, **שְׁבַע זִימְנִין לְגַזְרוּ עָלָךְ מִן שְׁמַיָּא דְּלֵהֲוֵי טָבָא** – שבע פעמים יגזרו עליך מן השמים שיהיה חלום טוב, **וְיֵהֲוֵי טָבָא** – ואכן יהיה חלום טוב.

הגמרא ממשיכה לבאר את סדר הטבת החלום: **וְלֵימְרוּ** – ויוסיפו ויאמרו, **שָׁלֹשׁ הֲפוּכוֹת** – שלשה פסוקים שמוזכר בהם לשון הפיכה מרעה לטובה, **וְשָׁלֹשׁ פְּדוּיוֹת** – ושלשה פסוקים שמוזכר בהם פדיון, **וְשָׁלֹשׁ שְׁלוֹמוֹת** – ושלשה פסוקים שמוזכר בהם שלום.

מבארת הגמרא: ואלו הן **שָׁלֹשׁ הֲפוּכוֹת** שעליהם לומר, הפסוק הראשון שמוזכר בו לשון הפיכה הוא **'הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי, פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה'** (תהלים ל יב), והפסוק השני שמוזכר בו לשון הפיכה, הוא **'אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל, וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו, וְהָפַכְתִּי אֲבֵלָם לְשָׂשׂוֹן** וגו' **וְנִחַמְתִּים, וְשִׂמַּחְתִּים מִיָּגוֹנָם'** (ירמיה לא יב). והפסוק השלישי שמוזכר בו לשון הפיכה הוא **'וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם, וַיַּהֲפֹךְ** וגו' **ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה, כִּי אֲהֵבְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ'** (דברים כג ו).

מוסיפה הגמרא ומבארת: ואלו הן **שָׁלֹשׁ הַפְּדוּיוֹת** שעליהם לומר, הפסוק הראשון שמוזכר בו לשון פדיון הוא, **הִכְתִיב** (תהלים נה יט) **'פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְّרֹב לִי** וגו' **כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי'**. הפסוק השני שמוזכר בו לשון פדיון הוא **'וּפְדוּיֵי ה' יְשֻׁבוּן** וגו' **וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה, וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם, שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה'** (ישעיה לה י). והפסוק השלישי שמוזכר בו לשון פדיון הוא **'וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת, אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה** וגו' **הִנְּאוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, חָלִילָה חַי ה' אִם יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה, כִּי עִם אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה, וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת יוֹנָתָן וְלֹא מֵת'** (שמואל א' יד מה).

מוסיפה הגמרא ומבארת: ואלו הן **שָׁלֹשׁ הַשְּׁלוֹמוֹת** שעליהם לומר, הפסוק הראשון שמוזכר בו לשון שלום הוא מה **הִכְתִיב** (ישעיה נז יט) **'בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם, שָׁלוֹם שָׁלוֹם, לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב, אָמַר ה' וּרְפָאתִיו'**. הפסוק השני שמוזכר בו לשון שלום הוא **'וְרוּחַ לְבָשָׂה אֶת עֲמָסַי** וגו' **רֹאשׁ הַשְּׁלִישִׁים, לְךָ דָוִיד, וְעִמְּךָ בֶן יִשַׁי, שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ, כִּי עֲזָרֶךָ אֱלֹהֶיךָ, וַיַּקְבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד'** (דברי הימים א' יב יט). והפסוק השלישי שמוזכר בו לשון שלום הוא **'וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לְחַי, וְאַתָּה שָׁלוֹם, וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם** וגו', **וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ שָׁלוֹם'** (שמואל א' כה ו).

הגמרא מביאה מעשה, בו עסקו אמוראים בענייני חלומות ועוד עניינים: **אַמֵּימַר וּמַר זוּטְרָא וְרַב אַשִּׁי, הֲווּ יָתְבֵי בַּהֲדֵי הָדָדֵי** – היו ישובים יחדיו, **אָמְרִי, כָּל חַד וְחַד מִינַּן** – כל אחד מאיתנו **לֵימָא מִלְּתָא דְּלֹא שְׁמִיעַ לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ** – יאמר דבר שחבירו עדיין לא שמע אותו.

פָּתַח חַד מִינַּיְיהוּ – פתח אחד מהם **וְאָמַר, הַאי מַאן דַּחֲזָא חֲלֵמָא** – מי שראה חלום, **וְלֹא יָדַע מַאי חָזָא** – ואינו יודע האם מה שראה בחלום הוא טוב או רע, **לֵיקוּם קַמֵּי כָּהֲנֵי** – יעמוד לפני הכהנים **בְּעִידְּנָא דְּפָרְסִי יְדֵיהוּ** – בשעה שפורסים את ידיהם ומברכים ברכת

המשך בעמוד קצז

אגב שנתבאר (לעיל נה:) שאין מראים לאדם בחלומו אלא מהרהורי לבו, מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **אָמַר** לֵיהּ **קֵיסָר** – מלך רומי, **לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי** (חנינא) [**חֲנַנְיָא**], **אָמְרִיתוּ דַּחֲכַמִּיתוּ טוּבָא** – אומרים אתם על החכמים שבעם ישראל, שהינם חכמים ביותר, אם כן, כיון שחכם אתה, **אֵימָא לִי מַאי חָזֵינָא בְּחֶלְמָאי** – אמור לי מה אראה בחלומי בלילה הקרוב.

אָמַר לֵיהּ רבי יהושע ברבי חנניא לקיסר, **חָזֵית דְּמִשַּׁחֲרֵי לָךְ פַּרְסָאֵי** – בחלומך תראה, שהפרסיים, שהינך שרוי במריבה עמהם, יעבידו אותך בעבודות הצריכות למלכם, **וְגָרְבֵי בָךְ** – וישדדו אותך, **וְרָעֵיי בָךְ שִׁקְצֵי בְּחוּטְרָא דְּדַהֲבָא** – ויתנו לך לרעות שקצים במקל של זהב. אומרת הגמרא, שאכן כך היה, הקיסר **הִרְהֵר כּוּלֵּיהּ יוֹמָא** – הרהר כל אותו היום בדברי רבי יהושע ברבי חנניא, **וּלְאוֹרְתָא חָזָא** – ולערב ראה כן בחלומו. וכדברי הגמרא לעיל, שאין מראים לו לאדם בחלומו אלא מהרהורי לבו.

מעשה נוסף בענין זה: **אָמַר** לֵיהּ **שָׁבוֹר מַלְכָּא** – מלך פרס, **לְשָׁמוּאֵל, אָמְרִיתוּ דַּחֲכַמִּיתוּ טוּבָא** – אומרים אתם על החכמים שבעם ישראל, שהינם חכמים ביותר, אם כן, כיון שחכם אתה, **אֵימָא לִי מַאי חָזֵינָא בְּחֶלְמָאי** – אמור לי מה אראה בחלומי בלילה הקרוב. **אָמַר** לֵיהּ שמואל לשבור מלכא, **חָזֵית דְּאָתוּ רוּמָאֵי וְשָׁבוּ לָךְ** – בחלומך תראה, שהרומאים יבואו ויקחו אותך בשבי, **וְטָחֲנִי בָךְ קַשְׁיָיתָא בְּרֵחֲיָיא דְּדַהֲבָא** – ויכפוך לעבוד בטחינת גרעיני תמרים ברחיים של זהב. אומרת הגמרא, שאכן כך היה, שבור מלכא **הִרְהֵר כּוּלֵּיהּ יוֹמָא** – הרהר כל אותו היום בדברי שמואל, **וּלְאוֹרְתָא חָזָא** – ולערב ראה כן בחלומו. ואף במעשה זה מבואר כדברי הגמרא לעיל, שאין מראים לו לאדם בחלומו אלא מהרהורי לבו.

הגמרא מביאה מעשה אודות ענין זה שכל החלומות הולכים אחר הפה: אדם ששמו **בַּר הֵדְיָא, מְפַשַּׁר חֶלְמֵי הֲוָה** – פותר חלומות היה. ודרכו היתה **דַּמַּאן דְּיָהִיב לֵיהּ אַגְרָא** – מי שהיה נותן לו שכר עבור פתרון החלום, **מְפַשַּׁר לֵיהּ לְטַעֲלִיוֹתָא** – היה פותר לו את חלומו לטובה, **וּמַאן דְּלָא יָהִיב לֵיהּ אַגְרָא** – ומי שלא היה נותן לו שכר עבור פתרון החלום, **מְפַשַּׁר לֵיהּ לְגַרְיעוּתָא** – היה פותר לו את חלומו לרעה.

הגמרא מספרת שאביי ורבא חלמו חלומות רבים, והלכו לבר הדיא שיפתרם: **אַבַּיֵי וְרָבָא חָזוּ חֶלְמָא** – אביי ורבא ראו את אותם חלומות, והלכו שניהם לבר הדיא כדי שיפתור להם אותם. אלא **שֶׁאַבַּיֵי יְהִיב לֵיהּ זוּזָא** – אביי נתן לו מטבע של זוז בשכר פתרון החלומות, **וְרָבָא לָא יְהִיב לֵיהּ** – ואילו רבא לא נתן לו דבר. ולכן בר הדיא נהג כדרכו, שאף על פי שאביי ורבא חלמו את אותם חלומות, מכל מקום לאביי שנתן לו שכר, פתר את חלומותיו לטובה, ולרבא שלא נתן לו שכר, פתר את חלומותיו לרעה.

החלום הראשון שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום, ובאו לפני בר הדיא **וְאָמְרֵי לֵיהּ, אַקְרִינָן בְּחֶלְמִין** – קראו לנו בחלומנו את הפסוק (דברים כח לא) **'שׁוֹרְךָ טָבוּחַ לְעֵינֶיךָ וגו' וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ'**, ומהו פתרון חלום זה. **לְרָבָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דַּפְסִיד עָסְקָךְ** – הינך עתיד להפסיד סחורתך, לפי שתתקלקל, **וְלֹא אַהֲנֵי לָךְ לְמֵיכַל מֵעוּצְבָא דְּלִבָּךְ** – ומרוב צערך ועצבון ליבך, לא יערב לך שום מאכל. **וּלְאַבַּיֵי אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּמְרַוּוּחַ עָסְקָךְ** – הינך עתיד להרויח בסחורתך, **וְלֹא אַהֲנֵי לָךְ לְמֵיכַל מֵחֶדְוָא דְּלִבָּךְ** – ומרוב שמחתך, תהיה שבע, ולא תתאוה לאכול.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא **וְאָמְרֵי לֵיהּ, אַקְרִינָן בְּחֶלְמִין** – קראו לנו בחלומנו את הפסוק (שם כח מא) **'בָּנִים וּבָנוֹת תּוֹלִיד וגו' וְלֹא יִהְיוּ לָךְ כִּי יֵלְכוּ בַּשֶּׁבִי'**, ומהו פתרון חלום זה. **לְרָבָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **כְּבִישׁוּתֵיהּ** – כרעתו, כלומר שהפסוק שקראו לו בחלומו יתקיים בו כפשוטו, שבניו ובנותיו ילכו בשבי. **וּלְאַבַּיֵי אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּבְנָךְ וּבְנָתָךְ נְפִישֵׁי** – בניך ובנותיך יהיו מרובים, **וּמִינַסְבָן בְּנָתָךְ לְעָלְמָא, וּמִדַּמְיָין בְּאַפָּךְ כִּרְקָא אָזְלָן בְּשִׁבְיָה** – ובנותיך ינשאו ויצאו מביתך, ויהיה הדבר נדמה לפניך כאילו הלכו בשבי, וכדברי הפסוק שקראו לך בחלומך שבנותיך ילכו בשבי.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא וסיפרו לו את החלום שחלמו. **אַקְרִינָן בְּחֶלְמִין** – קראו לנו בחלומנו את הפסוק (שם כח לב) **'בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ נְתוּנִים לְעַם אַחֵר'**, ומהו פתרון חלום זה. **לְאַבַּיֵי אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּבְנָךְ וּבְנָתָךְ נְפִישִׁין** – בניך ובנותיך יהיו מרובים, **אַתְּ אָמְרַת לְקַרְיָבָךְ** – אתה תאמר שינשאו לקרוביך, **וְהִיא אָמְרָה לְקַרְיָבָהּ** – ואילו אשתך תאמר שינשאו לקרוביה, **וְאִכְּפָה לָךְ וְיַהֲבַת לְהוֹן לְקַרְיָבָהּ** – ואשתך תכפה אותך לעשות כדבריה, ותשיאם לקרובי אשתך, **דְּהַיְיוּ כְּעַם אַחֵר** – שקרובי אשתך הם כעם אחר בעיניך, וכדברי הפסוק שקראו לך בחלומך שבנותיך יהיו נתונות לעם אחר. **וּלְרָבָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּבְיִתְהוּ שְׁכִיבָא** – אשתך תמות, **וְאָתוּ בְּנֵיהּ וּבְנָתֵיהּ לִידֵי אִיתְּתָא אַחֲרִיתִי** – ובניך ובנותיך יבואו לידיה של אשה אחרת שתשא תחת אשתך והיא תגדל אותם, ודבר זה נחשב כאילו יבואו לעם אחר, וכדברי הפסוק שקראו לך בחלומך שיהיו נתונים לעם אחר. וראיה לדבר שדבר זה נחשב כאילו באו לעם אחר, **דְּ'אָמַר רָבָא אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב, מַאי** [–מהו] **דִּכְתִיב** בפסוק (שם) **'בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ נְתוּנִים לְעַם אַחֵר'**, **זוֹ אֵשֶׁת הָאָב** – שכוונת הכתוב היא שבניך ובנותיך יהיו נתונים ביד אשת האב, והיינו שיגדלו אצל אשת האב, שאינה אמם.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא וסיפרו לו את החלום שחלמו. **אַקְרִינָן בְּחֶלְמִין** – קראו לנו בחלומנו את הפסוק (קהלת ט ז) **'לֵךְ אֱכוֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ'**, ומהו פתרון חלום זה. **לְאַבַּיֵי אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּמְרַוּוּחַ עָסְקָךְ** – הינך עתיד להרויח בסחורתך, **וְאָכְלַת וְשָׁתֵית בשמחה, וְקָרֵית פְּסוּקָא מֵחֶדְוָא דְּלִבָּךְ** – ותקרא פסוק זה מתוך שמחת הלב. **וּלְרָבָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דַּפְסִיד עָסְקָךְ** – הינך עתיד להפסיד סחורתך, **טָבְחַת וְלֹא אָכְלַת וְשָׁתֵית** – ואף שתשחט בהמה כדי לאוכלה, מרוב צערך לא תאכל ותשתה, **וְקָרֵית לְפַכּוּחֵי פַּחְדָּךְ** – ותקרא פסוק זה כדי להפיג את דאגתך.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא וסיפרו לו את החלום שחלמו. **אַקְרִינָן** – קראו לנו בחלומנו את הפסוק (דברים כח לח) **'זֶרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה וּמְעַט תֶּאֱסֹף כִּי יַחְסְלֶנּוּ הָאַרְבֶּה'**, ומהו פתרון חלום זה. **לְאַבַּיֵי אָמַר** לֵיהּ בר הדיא **מֵרִישֵׁיהּ** – פתרון החלום הוא, שדברי תחילת הפסוק **'זֶרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה'**, יתקיימו בך. **וּלְרָבָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא **מְסֵיפֵיהּ** – פתרון החלום הוא, שדברי סוף הפסוק **'וּמְעַט תֶּאֱסֹף כִּי יַחְסְלֶנּוּ הָאַרְבֶּה'**, יתקיימו בך.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא וסיפרו לו את החלום שחלמו. **אַקְרִינָן** – קראו לנו בחלומנו את הפסוק (שם כח מג) **'זֵיתִים יִהְיוּ לְךָ בְּכָל גְּבוּלֶךָ וגו' וְשֶׁמֶן לֹא תָסוּךְ כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ'**, ומהו פתרון חלום זה. **לְאַבַּיֵי אָמַר** לֵיהּ בר הדיא **מֵרִישֵׁיהּ** – פתרון החלום הוא, שדברי תחילת הפסוק **'זֵיתִים יִהְיוּ לְךָ בְּכָל גְּבוּלֶךָ'**, יתקיימו בך. **וּלְרָבָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא **מְסֵיפֵיהּ** – פתרון החלום הוא, שדברי סוף הפסוק **'וְשֶׁמֶן לֹא תָסוּךְ כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ'**, יתקיימו בך.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא וסיפרו לו את החלום שחלמו. **אַקְרִינָן** – קראו לנו בחלומנו את הפסוק (שם כח ז) **'וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ וגו' כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ'**, ומהו פתרון חלום זה. **לְאַבַּיֵי אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דִּנְפַק לָךְ שְׁמָא** – יצא לך שם טוב, **דְּרִישׁ מְתִיבְתָּא הֲוָיַת** – על ידי שתהיה ראש ישיבה, **וּאִימָתָךְ נָפְלַת בְּעָלְמָא** – ויפול פחדך ומוראך על הבריות, כדברי הפסוק שכל עמי הארץ יראו ששם ה' נקרא עליך ויראו ממך. **וּלְרָבָא אָמַר** לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, **דַּבְרֵיוָנָא דְּמַלְכָא אִתְּבַר** – האוצר שתכשיטי המלך שמורים בו, ישבר, ויגנבו התכשיטים שבו, **וּמִתַּפְסַת בְּגַנָּבֵי** – ויתפסו אותך ויעלילו עליך שאתה גנבתם, **וְדָיְינֵי כּוּלֵּי עָלְמָא** קָל וָחוֹמֶר מִינָּךְ – וכולם ידונו ממך קל וחומר, ויאמרו, אם רבא נחשד

רש"י

קיסר. מלך רומי והיה לו תגר עם פרסיים: מאי חזינא. מאי אראה בלילה בחלום משחרי לך פרסאי. עושים בך עבודת המלך. כמו: לא חמרא דחד מנהון שחרית (תרגום במדבר לז). ולשון חכמים (ספרי פרשת דברים): הדבק לשחוור וישתחוו לך: ושבו לך. ישללוך בשבי: ונחנו בך קשייתא. יכופו אותך לטחון גרעיני תמרים: שבור. מלך פרס: פסיד עסקך = תתקלקל פרקמטיא שלך: ולא אהני לך למיכל. מתוך צערך לא יטעם לך שום מאכל: מרווח עסקך. ומתוך שמחתך לא תתאוה לאכול שתהיה שבע בשמחתך: והיא — אשתך: לפכוחי פחדך. להפיג דאגתך. מרישיה "זרע רב תוציא השדה": בריינא דמלכא. אוצר שתבשיטי המלך שם ישבר על ידי גנבים ויעלילו עליך לומר שאתה גנבתם: קל וחומר מינך. אם רבא נחשד — כל שכן שיחשדונו וזהו "ויירא ממך": חסא — חזרת: עיף עסקך. כפול בריוח כחזרת שהיא רחבה וכפולה: מריר עסקך. שנאוי לכל ומר יהיה הסחורה שלך: חביתא. הם היו משתכרים ביין: חלי עסקך. מתוק כלומר: שתתן סחורתך בזול: דקדחי. גדלה: עשיק עסקך. ביוקר תמכרנו כמו "עשיק לגבך" (בבא מציעא נבא): לרבא אמר ליה: קאוי עסקך. לשון קהוי הכל ישנאוהו: מתבעי עסקך. יתבקש עסקך ויחזורו אחריו לקנות: דקאי אאיסדן. מראשותיו כדמתרגמינן "מראשותיו" — אסדוהי (בראשית כח): מלכא

רש"י

חוית. ראש ישיבה הדורש דרשות והמתורגמן עומד עליו באמורא להשמיע בקול רם לרבים בקול חמור הנוער: וי"ו דפטר חמור נהיט מתפילך. בפרשת "והיה כי יביאך": "וכל פטר חמר תפדה בשה" והוא חסר וי"ו ובתפילין של רבא כתבו הכותב מלא ואחר כך מחקו והיינו גהיט מחוק: דשא ברייתא. דלת חיצון שבבית: אתתך מתה — השומרת את הבית: כבי. שינים הפנימיות שקורין משילאר"ן: תרתי נשי מגרשת. שאשתו של אדם קרויה יונה דכתיב: "יונתי תמתי": תרין קולפי בלעת. מכת מקל עב בראשו כראשי לפתות: בלא מצרים. נחלה בלא מצרים כלומר קרקעות רחבים ורבים: ובסיין אבקיה. בסוי עפר הפורח ממפולת החומה: ונתר מוקרי. נשר מוחר: אודרא מבי סריא. המוכין יוצאין מן הכר שבמראשותיו: הללא מצראה. הלל שאנו קורין בפסח. לפי שיש הלל אחר הקרוי "הלל הגדול" קורין לזה "הלל המצרי": ניסי מתרחשי לך. שעל ידי נסים נקרא ניסן. שעל כל צרה הבאה לישראל אומרים אותו על גאולתן: הוה קא אויל. בר הדיא בהדיה דרבא: בארבא. בספינה: אמר בהדי גברא דמתרחיש ליה ניסא למה לי. שמא באן יארע לו הנס שתטבע הספינה והוא ינצל: בדידך קיימא. בך הוא תלוי הפתרון אם לטובה אם לרעה והפכת לי לרעה: אשתו של רבא. בת רב חסדא היתה: טורזינא דמלכא. שומר אוצר המלך: נפל תכלא. תולע.

אֲמַר לֵיהּ קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי חֲנַנְיָא: אָמְרִיתוּ דְּחָכְמִיתוּ טוּבָא, אֵימָא לִי מַאי חָזֵינָא בְּחֶלְמַאי? אֲמַר לֵיהּ: חָזֵית דְּמִשַּׁחֲרֵי לָךְ פַּרְסָאֵי וְגָרְבֵי בָּךְ, וּרְעָיֵי בָּךְ שַׁקְצֵי בְּחוּטְרָא דְּדַהֲבָא. הִרְהֵר כּוּלֵּיהּ יוֹמָא, וּלְאוֹרְתָּא חָזָא. אֲמַר לֵיהּ שָׁבוֹר מַלְכָּא לִשְׁמוּאֵל: אָמְרִיתוּ דְּחָכְמִיתוּ טוּבָא, אֵימָא לִי מַאי חָזֵינָא בְּחֶלְמַאי? אֲמַר לֵיהּ: חָזֵית דְּאָתוּ רוֹמָאֵי וְשָׁבוּ לָךְ, וְטַחֲנֵי בָּךְ קַשְׁיָיתָא בְּרֵחַיָּא דְּדַהֲבָא. הִרְהֵר כּוּלֵּיהּ יוֹמָא וּלְאוֹרְתָּא חָזָא. בַּר הָדְיָא מִפַּשַּׁר חֶלְמֵי הָוָה, מַאן דְּיָהִיב לֵיהּ אַגְרָא - מְפַשַּׁר לֵיהּ לְמִעֲלְיוּתָא, וּמַאן דְּלָא יָהֵיב לֵיהּ אַגְרָא - מְפַשַּׁר לֵיהּ לִגְרִיעוּתָא. אַבַּיֵי וְרָבָא חָזוּ חֶלְמָא, אַבַּיֵי יָהֵיב לֵיהּ זוּזָא וְרָבָא לָא יָהֵיב לֵיהּ. אָמְרִי לֵיהּ: אַקְרִינַן בְּחֶלְמִין "שׁוֹרְךְ טָבוּחַ לְעֵינֶיךָ" וגו'; לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: פָּסִיד עֵסְקָךְ, וְלָא אַהֲנֵי לָךְ לְמֵיכַל מֵעוּצְבָא דְּלִבָּךְ, לְאַבַּיֵי אֲמַר לֵיהּ: מַרְוַוח עֵסְקָךְ, וְלָא אַהֲנֵי לָךְ לְמֵיכַל, מֵחֶדְוָא דְּלִבָּךְ. אָמְרִי לֵיהּ: אַקְרִינַן "בָּנִים וּבָנוֹת תּוֹלִיד" וגו'; לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ כְּבִישׁוּתֵיהּ, לְאַבַּיֵי אֲמַר לֵיהּ: בִּנְךָ וּבְנָתְךָ נִפְּישׁ, וּמִינַסְבָּן בִּנְתָךְ לְעָלְמָא, וּמִדְּמִיָּין בְּאַפָּךְ כִּדְקָא אָזְלָן בְּשִׂבְיָה. אַקְרִיַּין "בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ נְתֻנִים לְעַם אַחֵר"; לְאַבַּיֵי אֲמַר לֵיהּ: בִּנְךָ וּבְנָתְךָ נִפְּישִׁין, אֵתָא אָמְרִתְּ לִקְרִיבָךְ, וְהִיא אֲמָרָה לִקְרִיבָהּ, וְאַכְּפָה לָךְ וִיהַבְתְּ לְהוֹן לִקְרִיבָהּ, דְּהֲוֵי כְּעַם אַחֵר. לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: דְּבִיתְהוּ שְׁכִיבָא, וְאָתוּ בְּנֵיהּ וּבְנָתֵיהּ לִידֵי אִיתְתָא אַחֲרִיתִי, דַּאֲמַר רָבָא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב "בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ נְתֻנִים לְעַם אַחֵר" - זוֹ אֵשֶׁת הָאָב. אַקְרִינַן בְּחֶלְמִין "לָךְ אֹכֵל בִּשְׂמְחָה לַחְמֶךָ"; לְאַבַּיֵי אֲמַר לֵיהּ: מַרְוַוח עֵסְקָךְ, וְאָכְלַתְּ וְשָׂתֵית, וְקָרֵית פִּסּוּקָא מֵהֲדָא דִּלִבָּךְ. לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: פָּסִיד עֵסְקָךְ, טָבְחַתְּ וְלָא אָכְלַתְּ וְשָׂתֵית, וְקָרֵית לְפִכּוּחֵי פַּחְדָּךְ. אַקְרִינַן "זֶרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה"; לְאַבַּיֵי אֲמַר לֵיהּ מֵרִישֵׁיהּ, לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ מִסֵּיפֵיהּ. אַקְרִינַן "זֵיתִים יִהְיוּ לְךָ בְּכָל גְּבוּלֶךָ" וגו'; לְאַבַּיֵי אֲמַר לֵיהּ מֵרִישֵׁיהּ, לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ מִסֵּיפֵיהּ. אַקְרִינַן "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ" וגו'; לְאַבַּיֵי אֲמַר לֵיהּ: נְפַק לָךְ שְׁמָא דְּרֵישׁ מְתִיבְתָּא הָוֵית, אֵימָתָךְ נָפְלַת בְּעָלְמָא. לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: בַּדְיָינָא דְּמַלְכָּא אִתְבַּר, וּמִתְפַּסְתְּ בְּגַנְבֵי, וְדָיְינֵי כּוּלֵּי עָלְמָא קַל וְחוֹמֶר מִינָּךְ. לְמָחָר אִתְבַּר בַּדְיָינָא דְּמַלְכָּא, וַאֲתוּ וְתָפְשִׁי לֵיהּ לְרָבָא. אָמְרִי לֵיהּ: חֲזַן חָסָא עַל פּוּם דָּנֵי; לְאַבַּיֵי אֲמַר לֵיהּ: עֵיף עֵסְקָךְ כְּחָסָא, לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: מָרִיר עֵסְקָךְ כִּי חָסָא. אָמְרִי לֵיהּ: חֲזַן בְּשָׂרָא עַל פּוּם דָּנֵי; לְאַבַּיֵי אֲמַר לֵיהּ: בְּסִים חֲמַרְךָ, וְאָתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְמִזְבַּן בְּשָׂרָא וְחַמְרָא מִינָּךְ. לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: תַּקִּיף חֲמַרְךָ, וְאָתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְמִזְבַּן בְּשָׂרָא לְמֵיכַל בֵּיהּ. אָמְרִי לֵיהּ: חֲזַן חָבִיתָא דְּתָלֵי בְּדִיקְלָא. לְאַבַּיֵי אֲמַר לֵיהּ: מִדְּלֵי עֵסְקָךְ כְּדִיקְלָא. לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: חָלֵי עֵסְקָךְ כְּתַמְרֵי. אָמְרִי לֵיהּ: חֲזַן רוּמְנָא דְּקָדְחִי אַפּוּם דָּנֵי. לְאַבַּיֵי אֲמַר לֵיהּ: עֲשִׁיק עֵסְקָךְ כְּרוּמְנָא, לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: קָאוֵי עֵסְקָךְ כְּרוּמְנָא. אָמְרִי לֵיהּ: חֲזַן חָבִיתָא דְּנָפַל לְבֵירָא. לְאַבַּיֵי אֲמַר לֵיהּ: מִתְבָּעֵי עֵסְקָךְ, כְּדַאֲמַר "נְפַל פִּתָּא בְּבֵירָא, וְלָא אִשְׁתַּכַּח". לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: פָּסִיד עֵסְקָךְ וְשַׁדִּית לֵיהּ לְבֵירָא. אָמְרִי לֵיהּ: חֲזִינַן בַּר חֲמָרָא דְּקָאֵי אַאִסְדַּן וְנוֹעֵר; לְאַבַּיֵי אֲמַר לֵיהּ: מַלְכָּא הָוֵית, וְקָאֵי אַמּוֹרָא עָלָךְ. לְרָבָא אֲמַר לֵיהּ: פֶּטֶר חֲמוֹר גְּהִיט מִתְּפִילָּךְ. אֲמַר לֵיהּ: לְדִידִי חָזֵי לִי, וְאִיתֵיהּ! - אֲמַר לֵיהּ: וַא"ו דְּ"פֶּטֶר חֲמוֹר" וַדַּאי גְּהִיט מִתְּפִילָּךְ. לְסוֹף אֲזַל רָבָא לְחוּדֵיהּ לְגַבֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי דָּשָׁא בְּרֵיתָא דִּנְפַל, אֲמַר לֵיהּ: אִשְׁתְּךָ שָׁכְבָא. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי כְּכֵי וְשִׁנַּי דִּנַּתּוּר, אֲמַר לֵיהּ: בְּנָךְ וּבְנָתְךָ שַׁכְבָן. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי תַּרְתֵּי יוֹנֵי דִּפְרָחָן, אֲמַר לֵיהּ: תְּרֵי נָשֵׁי מְגָרְשַׁת. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי תְּרֵי גַּרְגְּלִידֵי דִּלְפָתָא, אֲמַר לֵיהּ: תְּרֵין קוּלְפֵי בְּלַעַת. אֲזַל רָבָא הַהוּא יוֹמָא וְיָתֵיב בֵּי מִדְרְשָׁא כּוּלֵּיהּ יוֹמָא, אַשְׁכַּח הָנְהוּ גְּהוֹרֵי דְּהָווּ קָמְנְצוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, אֲזַל רָבָא לְפָרוּקְנְהוּ - וּמָחוּהוּ לְרָבָא תְּרֵי, דְּלוּ לְמָחוּיֵיהּ אַהֲרִיתִי, אֲמַר: מִסְתַּיֵּי, תְּרֵין חֲזַאי. לְסוֹף אֶתָא רָבָא וְיָהִיב לֵיהּ אַגְרָא, אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי אָשִׁיתָא דִּנְפַל. אֲמַר לֵיהּ: נְכָסִים בְּלֵא מְצָרִים קָנִיתָ. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי אַפַּדְנָא דְּאַבַּיֵי דִּנְפַל וְכַסְיָין אַבְקֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ: אַבַּיֵי שָׁכִיב וּמִתְיְבִתֵּיהּ אָתְיָא לְגַבָּךְ. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי אַפַּדְנָא דִּידִי דִּנְפִיל, וְאָתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא שָׁקִיל לְבִינְתָא לְבִינְתָא, אֲמַר לֵיהּ: שְׁמַעֲתָתָךְ מְבַדְּרָן בְּעָלְמָא. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי דְּאִבְקֵעַ רֵישֵׁי וּנְתַר מוֹקְרֵי. אֲמַר לֵיהּ: אוּדְרָא מִבֵּי סַדְיָא נָפִיק. אֲמַר לֵיהּ: אַקְרִיוּן הַלֵּלָא מִצְרָאָה בְּחֶלְמָא, אֲמַר לֵיהּ: נִיסָא מִתְרַחֲשִׁי לָךְ. הָוָה קָא אָזִיל בַּהֲדֵיהּ דְּמִתְרַחֵישׁ לֵיהּ נִיסָא לְמָה לִי? בַּהֲדֵי דְּקָא סָלִיק נְפַל סִיפְרָא מִינֵּיהּ, אַשְׁכְּחֵיהּ רָבָא וַחֲזָא דַּהֲוָה כְּתִיב בֵּיהּ: כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִין אַחַר הַפֶּה. אֲמַר: רָשָׁע! בְּדִידְךָ קַיְימָא וּצְעַרְתָּן כּוּלֵּי הַאי! כּוּלְּהוּ מָחֵילְנָא לְךָ, בַּר מִבְּרָתֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא. יְהֵא רַעֲוָא דְּלִמְסַר הַהוּא גַּבְרָא לִידֵי דְּמַלְכוּתָא דְּלָא מְרַחֲמוּ עֲלֵיהּ. אֲמַר: מַאי אַעֲבִיד? גְּמִירִי דְּקִלְלַת חָכָם אֲפִילּוּ בְּחִנָּם הִיא בָּאָה, וְכָל שֶׁכֵּן רָבָא דְּבִדְיָינָא קָא לֵיטֵ, אֲמַר: אִיקּוּם וְאִגְלֵי, דְּאָמַר מָר: גָּלוּת מְכַפֶּרֶת עָוֹן. קָם גְּלֵי לְבֵי רוֹמָאֵי, אֲזַל יְתִיב אַפַּתְחָא דְּרֵישׁ טוּרְזִינָא דְּמַלְכָּא. רֵישׁ טוּרְזִינָא חָזָא חֶלְמָא, אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי חֶלְמָא דְּעָיֵיל מַחֲטָא בְּאָצְבָּעָתִי, אֲמַר לֵיהּ: הַב לִי זוּזָא! וְלָא יְהַב לֵיהּ, לָא אֲמַר לֵיהּ וְלָא מִידֵּי. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי דִּנְפַל תִּכְלָא בְּתַרְתֵּין אֶצְבָּעָתִי, אֲמַר לֵיהּ: הַב לִי זוּזָא! וְלָא יְהַב לֵיהּ, וְלָא אֲמַר לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: חֲזַאי דִּנְפַל תִּכְלָא בְּכוּלֵּהּ יָדָא, אֲמַר לֵיהּ: נְפַל תִּכְלָא בְּכוּלֵּהּ וַאֲתִיוּהוּ לְרֵישׁ טוּרְזִינָא, קָא קָטְלֵי לֵיהּ. אֲמַר לְהוּ: אֲנָא אַמַּאי? אֵיתוּ לְהַאי דַּהֲוָה יָדַע וְלָא אֲמַר! אֵיתוּהוּ בַּר הָדְיָא, אָמְרִי לֵיהּ: אֲמַטוּ זוּזָא בִּידָךְ חָרְבוּ

רש"י

שירא דמלכא. מעילים של מלך: דאצטליק. נחלק לשנים. ודוגמתו ב"העור והרוטב" (קבדא): דצלקי מצלק: יעצו עליך רעה. והם הלחיים. פה שיעץ עליך רעה: חרון אף. ניכר בחוטם שמתחממם ומוציא הבל על כן הוא קרוי חרון אף: לא תצטרך למעשה ידיך. שתתעשר: כאדריותא מיתת. בכבוד ובהדר תמות: אמו בעל. דומיא דשמן שהוא בתוך הזית השקה את אמו: קטיף לי כוכבא. עקרתי כוכב בחלום: גנבת. שנמשלו לכוכבים: נערה המאורסה. היו רגילין לעשות לה חופה של הדס בכניסתה לחופה וקורין לה הינומא כדאמרינן ב"כתובות" (טוב): "שיצאתה בהינומא וראשה פרוע": טונא דאסא. טולא דאסא: שכבי משלחת. מתים הפשטת: אם כן. דלית לך התם נכסי ואבוך לא שכיב התם:

שִׁירָאֵי דְּמַלְכָּא! כְּפִיתוּ תְּרֵין אָרְזֵי בְּחַבְלָא, אֲסוּר חַד כַּרְעֵיהּ לְחַד אַרְזָא וְחַד כַּרְעֵיהּ לְחַד אַרְזָא, וְשָׁרוּ לְחַבְלָא עַד דְּאִצְטְלִיק רֵישֵׁיהּ, אֲזַל כָּל חַד וְחַד וְקָם אַדּוּכְתֵּיהּ וְאִצְטְלִיק וּנְפַל בִּתְרֵין. שָׁאַל בֶּן דָּמָא בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: רָאִיתִי שְׁנֵי לְחָיֵי שֶׁנָּשְׁרוּ. אָמַר: שְׁנֵי גְּדוּדֵי רוֹמִי יֵצְאוּ עָלֶיךָ רָעָה, וּמֵתוּ. אֲמַר לֵיהּ בַּר קַפָּרָא לְרַבִּי: רָאִיתִי חוֹטְמִי שֶׁנָּשַׁר, אָמַר לֵיהּ: חֲרוֹן אַף נִסְתַּלֵּק מִמְּךָ. אָמַר לֵיהּ: רָאִיתִי שְׁנֵי יָדַי שֶׁנִּחְתְּכוּ, אָמַר לֵיהּ: לֹא תִּצְטָרֵךְ לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ. אָמַר לֵיהּ: רָאִיתִי שְׁנֵי רַגְלַי שֶׁנִּקְטְעוּ, אָמַר לֵיהּ: עַל סוּס אַתָּה רוֹכֵב. חֲזָאי דְּאָמְרִי לִי: בַּאֲדָר מִיתַת וְנִיסָן לָא חָזֵית, אֲמַר לֵיהּ: בְּאַדְרוּתָא מִיתַת, וְלָא אָתֵית לִידֵי נִסָּיוֹן. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: רָאִיתִי שֶׁאֲנִי מַשְׁקֶה שֶׁמֶן לַזֵּיתִים, אָמַר לֵיהּ: בָּא עַל אִמּוֹ. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאי דְּקָטֵיף לִי כּוֹכְבָא, אָמַר לֵיהּ: בַּר יִשְׂרָאֵל גְּנַבְתָּ. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאי דִּבְלַעְתָּי לְכוֹכְבָא. אָמַר לֵיהּ: בַּר יִשְׂרָאֵל זְבַנְתֵּיהּ, וַאֲכַלְתָּ לִדְמֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאי עֵינַי דְּנַשְׁקָן אַהֲדָדֵי, אָמַר לֵיהּ: בָּא עַל אֲחוֹתוֹ. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאי דְּנָשְׁקִי סִיהֲרָא, אָמַר לֵיהּ: בָּא עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאי דְּדָרֵיכְנָא בְּטוּנָא דְּאָסָא, אָמַר לֵיהּ: בָּא עַל נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאי טוּנָא מְעִילָאי וְהוּא מִתַּתַּאי, אָמַר לֵיהּ: מִשְׁכָּבְךָ הָפוּךְ. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאי עוֹרְבֵי דְּהָדְרִי לְפוּרְיֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: אִשְׁתְּךָ זָנְתָה מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאי יוֹנֵי דְּהָדְרִי לְפוּרְיֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: נָשִׁים הַרְבֵּה טַמֵּאתָ. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאי דְּנָקִיט תְּרֵי יוֹנֵי וּפַרְחָן, אָמַר לֵיהּ: תַּרְתֵּי נָשֵׁי נִסַּבְתָּ וּפְטַרְתִּינוּן בְּלָא גֵּט. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאי דְּקָלַיְפְנָא בֵּיעֵי, אָמַר לֵיהּ: שָׁכְבֵי קָא מְשַׁלַּחַת. אָמַר לֵיהּ: כּוּלְּהוּ אִיתְּנְהוּ בִּי, בַּר מֵהָא דְּלֵיתֵיהּ! אַדְּהָכִי וְהָכִי אָתְיָא הַאי אִיתְתָא, וַאֲמָרָה לֵיהּ: הַאי גְּלִימָא דִּמְכַסָּא - דְּנַבְרָא פְּלוֹנִי הוּא, דְּמִית וְאִשְׁלַחְתֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: חֲזָאי דְּאָמְרִי לִי: שְׁבַח לָךְ אֲבוּךְ נִכְסֵי בְּקַפּוֹדְקִיָּא. אָמַר לֵיהּ: אִית לָךְ נִכְסֵי בְּקַפּוֹדְקִיָּא? אָמַר לֵיהּ: לָאו. אֲזַל אֲבוּךְ לְקַפּוֹדְקִיָּא? אָמַר לֵיהּ: לָאו. - אִם כֵּן, קַפָּא - כְּשׁוּרָא, דִּיקָא - עֲשָׂרָה, זִיל חֲזִי קַפָּא דְּרֵישׁ עֲשָׂרָה, שֶׁהִיא מְלֵאָה זוּזֵי, אֲזַל אַשְׁכַּח שֶׁהִיא מְלֵאָה זוּזֵי. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הָרוֹאֶה בְּאֵר בַּחֲלוֹם - רוֹאֶה שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּחְפְּרוּ עֲבָדֵי יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מָצָא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מֹצְאִי מָצָא חַיִּים", וּכְתִיב הָכָא: "בְּאֵר מַיִם חַיִּים". רָבָא אָמַר: חַיִּים מַמָּשׁ. אָמַר רַבִּי חָנָן, שָׁלֹשׁ שְׁלוּמוֹת הֵן: נָהָר, וּקְדָרָה, נָהָר - דִּכְתִיב: "הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם", צִפּוֹר - דִּכְתִיב: "כְּצִפֳּרִים עָפוֹת כֵּן יָגֵן ה' צְבָאוֹת" וגו', קְדָרָה - דִּכְתִיב: "ה' תִּשְׁפֹּת שָׁלוֹם לָנוּ". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: וּבִקְדָרָה שֶׁאֵין בָּהּ בָּשָׂר שָׁנִינוּ: "וּפָרְשׁוּ כַּאֲשֶׁר בַּסִּיר וּכְבָשָׂר בְּתוֹךְ קִלְּחַת". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הָרוֹאֶה נָהָר בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פְּסוּק אַחֵר - "כִּי יָבֹא כַנָּהָר צָר". הָרוֹאֶה צִפּוֹר בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "כְּצִפֳּרִים עָפוֹת כֵּן יָגֵן", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פְּסוּק אַחֵר - "כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן קִנָּהּ" וגו'. הָרוֹאֶה קְדָרָה בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "ה' תִּשְׁפֹּת שָׁלוֹם לָנוּ", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פְּסוּק אַחֵר - "שִׁפֹּת הַסִּיר שִׁפֹּת". הָרוֹאֶה עֲנָבִים בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פְּסוּק אַחֵר - "עֲנָבֶמוֹ עֲנָבֵי רוֹשׁ". הָרוֹאֶה הַר בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "מַה נָּאוּ עַל הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פְּסוּק אַחֵר - "עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי". הָרוֹאֶה שׁוֹפָר בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פְּסוּק אַחֵר - "תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּגִּבְעָה". הָרוֹאֶה כֶּלֶב בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פְּסוּק אַחֵר - "וְהַכְּלָבִים עַזֵּי נֶפֶשׁ". הָרוֹאֶה אַרְיֵה בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פְּסוּק אַחֵר - "עָלָה אַרְיֵה מִסְּבְכּוֹ". הָרוֹאֶה תִּגְלַחַת בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "וַיְגַלַּח וַיַּחֲלֹף שִׂמְלֹתָיו", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פְּסוּק אַחֵר - "כִּי אִם גִּלַּחְתִּי וְסָר מִמֶּנִּי כֹּחִי". הָרוֹאֶה בְּאֵר בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר "בְּאֵר מַיִם חַיִּים", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פְּסוּק אַחֵר - "בַּהֲקִיר בַּיִר מֵימֶיהָ". הָרוֹאֶה קָנֶה בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר "קָנֶה רָצוּץ לֹא יִשְׁבּוֹר", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פְּסוּק אַחֵר - "הִנֵּה בָטַחְתָּ לְךָ עַל מִשְׁעֶנֶת הַקָּנֶה הָרָצוּץ". תָּנוּ רַבָּנַן: הָרוֹאֶה קָנֶה בַּחֲלוֹם - יְצַפֶּה לְחָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "קָנֶה חָכְמָה", קָנִים - יְצַפֶּה לְבִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְכָל קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה". אָמַר רַבִּי זֵירָא: קָרָא, קוּרָא, קִירָא, קַנְיָא - כּוּלְּהוּ מִעֲלוּ לְחָלְמָא. תַּנְיָא: אֵין מַרְאִין דְּלוּעִין אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא יָרֵא שָׁמַיִם בְּכָל כֹּחוֹ. הָרוֹאֶה שׁוֹר בַּחֲלוֹם - יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ", קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פְּסוּק אַחֵר - "כִּי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ". תָּנוּ רַבָּנַן, חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בַּשּׁוֹר: הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ - מִתְעַשֵּׁר, נִגְחוֹ - הָוְיָין לֵיהּ בָּנִים שֶׁמְּנַגְּחִים בַּתּוֹרָה, נְשִׁכוֹ - יִסּוּרִין בָּאִים עָלָיו, בְּעָטוֹ - דֶּרֶךְ רְחוֹקָה נִזְדַּמְּנָה לוֹ, רְכָבוֹ - עוֹלֶה לִגְדוּלָּה. וְהָתַנְיָא: רְכָבוֹ - מֵת! - לָא קַשְׁיָא, הָא - דְּרָכִיב הוּא לְתוֹרָא, הָא - דְּרָכִיב תּוֹרָא לְדִידֵיהּ. הָרוֹאֶה חֲמוֹר בַּחֲלוֹם - יְצַפֶּה לִישׁוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ צַדִּיק וְנוֹשָׁע הוּא עָנִי וְרֹכֵב עַל חֲמוֹר". הָרוֹאֶה חִתּוּל בַּחֲלוֹם, בְּאַתְרָא דְּקָרוּ לֵיהּ "שׁוּנְרָא" - נַעֲשֵׂית לוֹ שִׁירָה נָאָה, "שִׁינְרָא" - נַעֲשֶׂה לוֹ שִׁינּוּי רַע. הָרוֹאֶה עֲנָבִים בַּחֲלוֹם, לְבָנוֹת, בֵּין בִּזְמַנָּן וּבֵין שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן - יָפוֹת. שְׁחוֹרוֹת, בִּזְמַנָּן - יָפוֹת, שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן - רָעוֹת. הָרוֹאֶה סוּס לָבָן בַּחֲלוֹם, בֵּין בְּנַחַת בֵּין בְּרִדּוּף - יָפֶה לוֹ. אָדוֹם, בְּנַחַת - יָפֶה, בְּרִדּוּף - קָשֶׁה. הָרוֹאֶה יִשְׁמָעֵאל בַּחֲלוֹם - תִּפְלַּטוּ נִשְׁמַעַת, וְדַוְקָא יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם, אֲבָל טַיָּיעָא בְּעָלְמָא - לָא. הָרוֹאֶה גָּמָל בַּחֲלוֹם - מִיתָה נִקְנְסָה לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם וְהִצִּילוּהוּ מִמֶּנָּה. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי קְרָאָה - "וְאָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַּם עָלֹה". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא: "גַּם ה' הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת". הָרוֹאֶה פִּינְחָס בַּחֲלוֹם - פֶּלֶא נַעֲשָׂה לוֹ, הָרוֹאֶה פִּיל בַּחֲלוֹם - פְּלָאוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ, פִּילִים - פִּלְאֵי פְּלָאוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ. - וְהָתַנְיָא: כָּל מִינֵי חַיּוֹת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִן הַפִּיל וּמִן הַקּוֹף! - לָא קַשְׁיָא,

קפא. דאמרי לך. היא כשורא שבלשון פרס ויון קורין לכשורא קפא: דיקא. הוא עשרה. שבלשון יוני קורין לעשרה דיקא. והכי אמרי לך: יש לך ממון בקורה עשירית: דריש עשרה. קורה שבראש עשרה: שלש שלומות הם. שלש חלומות המבשרים שלום: ופרשו כאשר בסיר. אלמא: פורענותא היא. ובכל קנינך. לשון מרובה הוא אף קנים הרבה קנה של בינה הוא: קרא קורא קירא קניא. קרא דלעת כדאמרינן לקמן: הרואה דלועין בחלום ירא שמים הוא לשון "דלו עיני למרום" (ישעיהו לח): קורא. רך הגדל בענפי הדקל בכל שנה בדרך שאר אילנות ולשנה שניה הוא מתקשה ונעשה עץ: קירא. שעוה: קניא. קנה: האוכל מבשרו. בחלום: בין ברדיף. כשהוא רץ: גם עלה. קרוב לנוטריקון של גמל: פלא נעשה לו. כמו שנעשה לפינחס כדאמרינן בסנהדרין (פבא).

שִׁירָאֵי דְּמַלְכָּא – מעילי המלך.

עונשו של בר הדיא היה, שאנשי המלך כְּפִיתוּ תְּרֵין אַרְזֵי בְּחַבְלָא – כפתו שני ראשי עצי ארז נטועים זה לזה, וקשרום בחבל, אָסוּר חַד כַּרְעֵיהּ לְחַד אַרְזָא – קשרו את רגלו האחת של בר הדיא לעץ הארז האחד, וְחַד כַּרְעֵיהּ לְחַד אַרְזָא – ואת רגלו השניה קשרו לעץ הארז השני, וּשְׁרוּ לְחַבְלָא עַד דְּאִצְטְלִיק רֵישֵׁיהּ – והתירו את החבל, עד שנחלק ראשו של בר הדיא לשנים, שכיון שהתירו את החבל, אֲזַל כָּל חַד וְחַד וְקָם אַדּוּכְתֵּיהּ – הלך כל אחד מהעצים וחזר למקומו, ומשך איתו את רגלו של בר הדיא שהיתה קשורה בו, ועל ידי זה נמשך גופו לכאן ולכאן עד שנחלק לשנים, וְעל ידי כך אף ראשו של בר הדיא אִצְטְלִיק וְנָפַל בִּתְרֵין – נחלק ונפל בשני חלקים.

חלומות שונים שנשאלו עליהם החכמים ופתרונם: שָׁאַל בֶּן דָּמָא שהיה בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֶת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רָאִיתִי בחלומי את שְׁנֵי לְחָיַי שֶׁנִּשְׁרוּ, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לו רבי ישמעאל, זה פתרונו, שתי הלחיים שראית הן רמז ששְׁנֵי גְּדוּדֵי רוֹמִי יָצְאוּ עָלֶיךָ רָעָה, כי הלחיים הן רמז לפה שיעץ עליך רעה, ונשירת הלחיים היא רמז לכך שאותם שני גדודים מֵתוּ.

אָמַר לֵיהּ בַּר קַפָּרָא לְרַבִּי, רָאִיתִי בחלומי את חוּטְמִי שֶׁנָּשַׁר, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ, זה פתרונו, החוטם שראית הוא רמז לחֲרוֹן אַף [–כעס] שהיה עליך בשמים, ונשירת החוטם היא רמז לכך שאותו חרון אף נִסְתַּלֵּק מִמְּךָ.

אָמַר לֵיהּ בר קפרא לרבי, רָאִיתִי בחלומי את שְׁנֵי יָדַי שֶׁנֶּחְתְּכוּ, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי, זה פתרונו, שתי ידיך שראית הן רמז למעשי ידיך, כלומר למלאכה שהינך עוסק בה לפרנסתך, ומה שראית שנחתכו הוא רמז לכך שלֹא תִּצְטָרֵךְ לְהִתְפַּרְנֵס מִמַּעֲשֵׂה יָדֶיךָ, לפי שתתעשר.

אָמַר לֵיהּ בר קפרא לרבי, רָאִיתִי בחלומי את שְׁתֵּי רַגְלַי שֶׁנִּקְטְעוּ, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי, זה פתרונו, שתי רגליך שנקטעו שראית הן רמז לכך שלא תצטרך ללכת ברגליך, לפי שעַל סוּס אַתָּה עתיד להיות רוֹכֵב.

הוסיף בר קפרא ושאל את רבי, חֲזַאי [–ראיתי בחלומי] דְּאָמְרִי לִי כַּאֲדָר מִיתַת וְנִיסָּן לֹא חָזֵית – באדר תמות ואת ניסן לא תראה, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי, זה פתרונו, מה שאמרו לך בחלום שבאדר תמות, הכוונה בזה ל'אדרותא' שהוא לשון הדר, כלומר דְּבַאדְרוּתָא מִיתַת – הנך עתיד למות בכבוד ובהדר, וְמה שאמרו לך שלא תגיע לניסן, הכוונה בזה ל'נסיון', כלומר דְּלֹא אָתֵית [–תבוא] לִידֵי נִסָּיוֹן.

חלומות שונים שנשאל עליהם רבי ישמעאל ופתרונם: אָמַר לֵיהּ הַהוּא צְדוּקִי לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רָאִיתִי בחלומי שֶׁאֲנִי מַשְׁקֶה שֶׁמֶן לְזֵיתִים, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, השקאת הזיתים בשמן שהיה בתוכם ויצא מהם, היא רמז לכך שאותו צדוקי בָּא עַל אִמּוֹ שהוא עצמו יצא ממנה, והשקה אותה.

אָמַר לֵיהּ אותו צדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי דְּקָטִיף לִי כּוֹכְבָא – ראיתי בחלומי שעקרתי כוכב, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, הכוכב שראית הוא רמז לאחד מבני ישראל שנמשלו לכוכבים [כמבואר לעיל], ובליעת הכוכב היא רמז לכך דַּבַּר יִשְׂרָאֵל זְכוּתֵיהּ וַאֲכַלְתְּ לְדִמְיֵהּ – שמכרת אחד מבני ישראל וכילית את המעות שקיבלת עבורו.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי עֵינַי דְּנָשְׁקָן אַהֲדָדֵי – ראיתי בחלומי ששתי עיני נושקות זו לזו, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, שתי העינים שהן מגוף אחד, הן רמז לאח ואחות שבאו ממקום אחד, כלומר לאותו צדוקי ולאחותו, ונשיקת העינים זו לזו היא רמז לכך שאותו צדוקי בָּא עַל אֲחוֹתוֹ.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי דְּנַשְׁקִי סִיהֲרָא – ראיתי בחלומי שנישקתי ירח, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, הירח שראית הוא רמז לאשה נשואה מבנות ישראל, ונשיקתו היא רמז לכך שאותו צדוקי בָּא עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי דְּדָרִיכְנָא בְּטוּנָא דְּאַסָּא – ראיתי בחלומי שאני דורך בתוך צל של הדסים, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, צל ההדסים שראית הוא רמז לנערה המאורסה, שבכניסתה לחופה היו רגילים לעשות לה חופה מהדסים, והדריכה בו היא רמז לכך שאותו צדוקי בָּא עַל נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי טוּנָא מֵעֵילַאי וְהוּא מִתַּתַּאי – באותו חלום שראיתי בו שאני דורך בצל של הדסים, צל ההדסים היה למעלה, ואני הייתי למטה, ואם כדבריך שפתרון חלום זה הוא שבאתי על נערה המאורסה, וההדסים הם רמז על הנערה המאורסה, היה צריך להיות להיפך, שצל ההדסים למטה ואני למעלה, כדרך כל הבא על אשה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, הטעם שהראו לך בחלומך כן הוא משום שמִּשְׁכָּבְךָ היה הָפוּךְ, כלומר שכשבאת על אותה נערה המאורסה היתה היא למעלה ואתה היית למטה.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי עוֹרְבֵי דְּהָדְרִי לְפוּרְיֵיהּ – ראיתי בחלומי עורבים שסובבו למיטתי, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, העורבים שראית הם רמז לאנשים רעים, וביאתם למיטתך היא רמז לכך שאִשְׁתְּךָ זָנְתָה מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי יוֹנֵי דְּהָדְרִי לְפוּרְיֵיהּ – ראיתי בחלומי יונים שסובבו למיטתי, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, היונים הן רמז לנשים של אחרים, וביאתן למיטתך היא רמז לכך שנָשִׁים הַרְבֵּה טְמֵאוֹת, כלומר שבאת עליהן.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי דְּנָקִיט תְּרֵי יוֹנֵי וּפָרְחָן – ראיתי בחלומי שאני אוחז שתי יונים והן עפות ממני, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, היונים שראית הן רמז לנשים וכאמור, ואחיזתן היא רמז לכך דִּתְרֵתֵי נָשֵׁי נְסַבְתְּ – ששתי נשים נשאת, ופריחתן היא רמז לכך דִּפְטַרְתִּינוּן [–גרשת אותן] בְּלֹא גֵּט.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי דְּקָלִיפְנָא בֵּיעֵי – ראיתי בחלומי שאני מקלף ביצים, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, זה פתרונו, קילוף הביצים מקליפתן שראית הוא רמז לכך דִּשְׁכֵבֵי קָא מְשַׁלְּחַת – הפשטת מתים ממלבושיהם.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, כּוּלְּהוּ אִיתְּנְהוּ בִּי – כל אותם מעשים רעים שאמרת שהחלומות הם רמז להם, ישנם בי, כלומר אמת הדבר שעשיתי מעשים אלו, בַּר מֵהָא דְּלֵיתֵיהּ – חוץ מדבר זה שאינו בי, כלומר שלא הפשטתי מתים.

אַדְּהָכִי וְהָכִי – בין כך ובין כך, אַתְיָא הַאי אִיתְּתָא – באה אותה אשה, וְאָמְרָה לֵיהּ לצדוקי, הַאי גְּלִימָא דְּמִכַּסָּא – טלית זו שהנך מכוסה בה, דְּנַכְרָא פְּלוּגֵי הוּא דְּמִית וְאַשְׁלְחֵתֵיהּ – של אדם פלוגי היא, שמת, והפשטת אותו ממנה. ונתגלה הדבר, שגם פתרון זה אודות הפשטת מתים ממלבושיהם, אמת הוא.

אָמַר לֵיהּ הצדוקי לרבי ישמעאל, חֲזַאי דְּאָמְרִי לִי שְׁכַן לָךְ אֲבוּךְ נִכְסֵי – ראיתי בחלומי, שאמרו לי שאבי הניח לי במותו נכסים שנמצאים בְּקַפּוֹדְקִיָּא, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, אִית לָךְ נִכְסֵי – האם יש לך נכסים בְּקַפּוֹדְקִיָּא, שיש לפתור את החלום אודותם. אָמַר לֵיהּ הצדוקי, לָאו. חזר רבי ישמעאל ושאלו, אֲזַל אֲבוּךְ – האם אביך הלך לְקַפּוֹדְקִיָּא. אָמַר לֵיהּ הצדוקי, לָאו. אמר לו רבי ישמעאל, אִם כֵּן, שאין לך שם נכסים, ואף אביך לא הלך לשם, יש לפתור את החלום כך, שתיבת 'קפודקיא' שאמרו לך בחלום כוללת שתי תיבות, האחת 'קַפָּא', שפירושה כְּשׁוֹרָא [–קורה], והשניה 'דִּיקָא', שפירושה עֲשָׂרָה, ומה שאמרו לך בחלום שהניח לך אביך נכסים בקפודקיא, הוא רמז לכך שיש לך ממון בקורה העשירית. זִיל חֲזֵי קַפָּא דְּרִישׁ עֲשָׂרָה – הלך ראה קורה שראש עשרה

המשך בעמוד קצט

הָא – זו שאמרו שהרואה פיל בחלום פלאות נעשו לו, היינו **בִּדְמִסְרַג** – שיש לפיל אוכף על גביו, **הָא** – וזו שאמרו בברייתא שפיל אינו סימן יפה לחלום, היינו **בִּדְלָא מִסְרַג** – שאין לפיל אוכף על גביו.

חלומות שראה בהם מילים שונות, ופתרונם: **הָרוֹאֶה** את המילה **'חוּנָא' בַּחֲלוֹם**, הרי זה סימן **שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ**, לפי שהאות נו"ן שבמילה 'הונא' היא כנגד האות נו"ן שבמילה 'נס'. והרואה בחלום את המילה **'חֲנִינָא'**, או את המילה **'חֲנַנְיָא'**, או את המילה **'יוֹחָנָן'**, הרי זה סימן **שֶׁנַּסֵּי נִסִּים** [–ניסים רבים] **נַעֲשׂוּ לוֹ**, לפי שבמילים אלו האות נו"ן נמצאת פעמיים, ולכן הן סימן לניסים רבים.

הָרוֹאֶה את המילה **'הֶסְפֵּד' בַּחֲלוֹם**, הרי זה סימן **שֶׁמַּה הַשָּׁמַיִם חָסוּ** [–ריחמו] **עָלָיו, וּפְרָאוּהוּ** ממיתה, שהאותיות 'הספד' רומזות לשתי מילים, 'חס', ו'פד', שהן ראשי המילים 'חסו' ו'פדאוהו'.

מבארת הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵי** – דברים אלו [שהרואה 'הונא' או 'חנינא' או 'חנניא' או 'יוחנן' או 'הספד', הרי זה רמז לדברים שנתבארו], אינם אלא כשראה מילים אלו **בִּכְתָבָא** [–בכתב], ולא כשראה אדם שזהו שמו.

חלומות אודות עניינים הקשורים לתפילה, ופתרונם: **הָעוֹנֶה** בחלומו **'יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא מְבָרַךְ** לעלם ולעלמי עלמיא', הרי זה סימן **שמוּבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא**, לפי שהזכיר בו 'לעלם ולעלמי עלמיא', שהוא רמז על העולם הזה ועל העולם הבא.

הַקּוֹרֵא קְרִיאַת **שְׁמַע** בחלומו, הרי זה סימן **שֶׁרָאוּי הוּא שֶׁתִּשָּׁרֶה עָלָיו שְׁכִינָה, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ זַכַּאי לְכָךְ.**

הַמַּנִּיחַ תְּפִילִּין בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לכך שיעלה לִגְדוּלָה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כח י) לעם ישראל, **'וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וגו' וְיָרְאוּ** מִמֶּךָּ', **וְתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, אֵלּוּ תְּפִילִּין שֶׁבְּרֹאשׁ**, כלומר, כאשר הגוים יראו את התפילין שבראשם של ישראל, יתיראו מהם. ולכן המניח תפילין בחלום יצפה לעלות לגדולה, שמתוך כך יתיראו ממנו.

הַמִּתְפַּלֵּל בַּחֲלוֹם, הרי זה **סִימָן יָפֶה לוֹ**. מוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵי** – ודבר זה איננו אלא **בִּדְלָא חַיֵּים** תפילתו בחלום, אלא נעור משנתו קודם שסיים תפילתו. שכיון שנעור מתוך חלום זה, שהתפלל בו והיה קרוב להקדוש ברוך הוא, לכן סימן הוא לו, שקרוב להקדוש ברוך הוא.

חלומות אודות ביאה על עריות, ופתרונם: **הַבָּא עַל אִמּוֹ בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה** לִזכות **בבִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי ב ג) **'כִּי אִם לַבִּינָה תִּקְרָא', ויש** לפרש פסוק זה כאילו תיבת 'אם' מנוקדת בציר"י ולא בחירי"ק, וכוונת הפסוק לומר, שהבינה תהא כמו אמך שמניקה אותך. ומכאן ש'אם' היא סימן לבינה, ולכן הבא עליה בחלומו יצפה לזכות בבינה.

הַבָּא עַל נַעֲרָה המְאוֹרָסָה לאיש בחלום, **יְצַפֶּה** לִזכות בתוֹרָה, שנמשלה לנערה המאורסה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים לג ד) **'תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב', אַל תִּקְרֵי** [–תקרא] את הפסוק כפי שכתוב בו 'מוֹרָשָׁה', כלומר מלשון ירושה, שהרי התורה אינה עוברת בירושה, **אֶלָּא** קרא את הפסוק כאילו כתוב בו 'מְאוֹרָשָׁה', כלומר מלשון אירוסין, שהתורה היא כמאורסת לעם ישראל.

ומכאן שהבא על נערה המאורסה בחלום, יצפה לתורה.

הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לִזכות בחָכְמָה, שנמשלה לאחות, **שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי ז ד) **'אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ'**, ומכאן שאחות היא סימן לחכמה.

הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ בַּחֲלוֹם, מוּבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא, ועתיד ליטול חלקו וחלק חבירו בגן עדן, כשם שנטל בחלומו את אשת חבירו. מוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵי** – ודברים אלו אינם אלא **בִּדְלָא יָדַע לָהּ** – שאינו מכיר אותה, **וְלֹא הִרְהֵר בָּהּ** מֵאוֹרְתָא – מהערב, כלומר שלא הרהר בה מבעוד יום.

חלומות אודות שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, ופתרונם: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, הָרוֹאֶה חִטִּים בַּחֲלוֹם, רָאָה** בזה **שְׁלוֹם** עתיד לבוא, **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים קמז יב, יד) **'שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלִַם אֶת ה', הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן וגו', הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם, חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ',**

וכוונת הפסוק היא, שהטעם לכך שהקדוש ברוך הוא 'שם גבולך שלום', הוא מפני ש'חלב חטים ישביעך', שכאשר יש שובע בעולם, יש שלום בעולם, שאין עינו של אדם צרה במה שיש לחבירו. ומכאן שהחטים [שמביאות לשובע] גורמות לשלום, ולכן ראייתן בחלום היא סימן לשלום.

הָרוֹאֶה שְׂעוֹרִים בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן **שסָרוּ** ממנו **עֲוֹנוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה ו ז) **'וְסָר עֲוֹנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תְּכֻפָּר'**. וראשי התיבות של 'סר עונך' הם כעין המילה 'שעורה', ולכן חלום זה הוא רמז לכך שסרו עונותיו.

אָמַר רַבִּי זֵירָא, אֲנָא לֹא סַלְקִי – אני לא עליתי **מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַד דַּחֲזַאי שְׂעֹרֵי בְּחֶלְמָא** – שראיתי שעורים בחלומי, ורמזו לי בכך שסרו עונותי, ואז עליתי לארץ ישראל בלא עונות.

הָרוֹאֶה גֶּפֶן טְעוּנָה [–מלאה ענבים] **בַּחֲלוֹם**, הרי זה סימן **שאֵין אִשְׁתּוֹ מַפֶּלֶת נְפָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים קכח ג) **'אִשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ'**, ופסוק זה נאמר על ירא ה' ההולך בדרכיו, שאחד מהדברים שזוכה להם הוא שאשתו תהיה כגפן המגדלת פירות שעומדת בירכתי [–בצדי] הבית, כדי שיהיה נקל להשגיח עליה ולזבלה ולהשקותה בעת הצורך, שעל ידי כך הפירות שגדלים בה מרובים וטובים, ואף אשתו תלד לו בנים מרובים וטובים. הרי שהאשה נמשלה לגפן והבנים נמשלו לפירות הגפן, ומכאן שראיית גפן טעונה בחלום היא רמז לכך שלא תפיל אשתו.

הרואה **שׁוֹרֵקָה** [–זמורת גפן ארוכה] בחלום, **יְצַפֶּה לְמָשִׁיחַ** שיבוא, **שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית מט יא) בברכת יעקב ליהודה, **'אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירֹה וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי אֲתֹנוֹ'**, ופסוק זה נאמר על מלך המשיח, ומכאן שראיית שורקה בחלום היא רמז למשיח.

הָרוֹאֶה תְּאֵנָה בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן **שתּוֹרָתוֹ** תהיה **מִשְׁתַּמֶּרֶת בְּקִרְבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי כז יח) **'נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ'**, ו'נוצר' היינו שומר, וכיון שנכתב בפסוק ענין שמירה אצל תאנה, לכן ראיית תאנה בחלום היא רמז לשמירה, שתורתו משתמרת בקרבו.

הָרוֹאֶה רִמּוֹנִים בַּחֲלוֹם, אם ראה רימונים **זוּטְרֵי** [–קטנים], הרי זה סימן **דפָרֵי עִסְקֵיהּ כִּרְמוֹנָא** – עסקו יפרה ויעשה פירות כרימון. ואם ראה רימונים **רַבְרֵבֵי** [–גדולים], הרי זה סימן **דרָבֵי עִסְקֵיהּ כִּרְמוֹנָא** – עסקו יגדל ויעשה פירות רבים כרימון. ואם ראה **פְּלָגֵי** [–חצאי רימונים], **אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא, יְצַפֶּה** לִזכות **בתוֹרָה** שנמשלה למשקה שיש ברימונים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שיר השירים ח ב) בדברי עם ישראל להקדוש ברוך הוא שנאמרו בלשון משל, כאשה האומרת לאהובה, **'אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֹקֵחַ מֵעֲסִיס רִמֹּנִי'**, ו'יין הרקח' [–יין שמעורבים בו בשמים] ו'עסיס רמוני' [–יין מתוק הנמצץ מן הרמונים], הם משל לתורה, שיהיה להקדוש ברוך הוא נחת מלימוד התורה של עם ישראל. **וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא, יְצַפֶּה** לִזכות **במִצְוֹת**, שהרי מצינו שהרימון הוא רמז למצוות, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם ד ג) על עם ישראל, **'כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ'**. מבארת הגמרא את כוונת הפסוק, **מַאי** – מהו שנאמר **'רַקָּתֵךְ'**, לומר **שאֲפִילּוּ** רֵיקָנִין **שֶׁבְּךָ מְלֵאִים מִצְוֹת, כְּרִמּוֹן** זה שמלא בגרעינים.

הָרוֹאֶה זֵיתִים בַּחֲלוֹם, אם ראה זיתים **זוּטְרֵי** [–קטנים], הרי זה סימן **דפָרֵי וְרָבֵי וְקָאֵי עִסְקֵיהּ** – עסקו יפרה וירבה ויתקיים **כְּזֵיתִים**. מוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵי** – ודבר זה איננו אלא אם ראה בחלומו **פֵּרֵי** – את פירות הזית, **אֲבָל** אם ראה בחלומו **אִילָנֵי** – את אילנות הזית, הרי חלום זה סימן לכך **דהָוְיָין לֵיהּ** [–שיהיו לו] **בָּנִים מְרוּבִּין, שֶׁנֶּאֱמַר 'בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים וגו'** סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ', ופסוק זה נאמר על ירא ה' ההולך בדרכיו, שאחד מהדברים שזוכה להם הוא שבניו יהיו כשתילי זיתים ויהיו סביב לשלחנו. הרי שהבנים נמשלו לשתילי זיתים, ולכן אילנות הזית שראה בחלום הם סימן לבנים מרובים.

אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, **הָרוֹאֶה זֵית בַּחֲלוֹם**, הרי זה סימן **שֶׁשֵּׁם טוֹב יוֹצֵא לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה יא טז) **'זַיִת רַעֲנָן יָפֵה פְּרִי תֹאַר קָרָא ה' שְׁמֶךָ'**, וכוונת הפסוק היא, שהקדוש ברוך הוא כינה את בית המקדש בשם 'זית רענן' [–רטוב ולחן], שהוא אילן מפואר, שפירותיו יפים ומהודרים. ומכאן ששבח הוא לקרוא

המשך בעמוד ר

רש"י

דמסרג. שיש לו אוכף על גביו. יפה: **נס נעשה לו.** נו"ן בנגד נו"ן וכגון שראה השם כתוב: **חנינא.** נוני"ן הרבה נסים רבים: **והני מילי בכתבא.** אבולהו קאי שראה הונא או חנינא או תיבה זו של הספד כתובה דמשמע חסו עליו ופדאוהו: **דלא סיים.** שנעור משנתו קודם שנסתלק סימן הוא שסמוך אצל הקדוש ברוך הוא: **מובטח לו שהוא בן העולם הבא.** ונוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן דדמי לאשת איש:

פלגי. רמונים שנחלקו: **יצפה לתורה.** שנאמר "אשקך מיין הרקח" היינו תורה: **מעסים רמוני.** הנמצע מן הרמונים: **נכסיו מצליחין.** כהדס זה שעליו משולשים זה על זה כמין קליעה: **בכנייהו.** על כנם במקומם במחובר. **הוי ראש ישיבה.** שמכריז ומצוה לרבים. **אני ראיתיה וכו'.** ועל כן נעשיתי ראש ישיבה במתא מחסיא. **תרביצא** = גינה אי נמי: בית המדרש. תרביצא נאה וגילה נוטריקון של תרנגול. תלויה בקשתו. בספק בציצים הללו שהאוכל סתום בם: **נשתברו.** נתגלה האוכל: **וינחם אל מחוז.** היינו כרך: **חפצם** — סימן הוא להיות חפציו נעשים: **המגלח** — סימן גדולה ותפארת היא לו כמו "וגלח ויחלף" וגו' (בראשית מא): **בעריבה** = בספינה: **דמדלי.** שהולכת בגובה של ים: **הנפנה.** סימן הוא שסרחונו וגנותו נפרש ויוצא מעליו: **והוא דלא קנח.** שלא המאיס ידיו: **בכבל עומד בלא חטא.**

הא - דמסרג, הא - דלא מסרג. הרואה הונא בחלום - **גם נעשה לו.** הרואה הסכפד בחלום - **מן השמים חסו עליו ופדאוהו.** והני מילי - בכתבא. **העונה "יהא שמיה רבא מברך"** - מובטח לו שהוא בן העולם הבא, **הקורא קריאת שמע** - ראוי שתשרה עליו שכינה, **אלא שאין דורו זכאי לכך.** המניח תפילין בחלום - **יצפה לגדולה, שנאמר:** "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך" וגו'. **ותניא, רבי אליעזר הגדול אומר:** אלו תפילין שבראש. המתפלל בחלום - **סימן יפה לו, והני מילי - דלא סיים.** הבא על אמו בחלום - **יצפה לבינה, שנאמר:** "כי אם לבינה תקרא". **הבא על נערה מאורסה - יצפה לתורה, שנאמר:** "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב", **אל תקרי "מורשה" אלא מאורשה.** הבא על אחותו בחלום - **לפי שחוץ לארץ אין לה זכיות אלא עון יש בישיבתה וזה עומד ערום בלא אותם עונות: בארץ ישראל.** שהרבה מצות תלויות בה וזה העומד ערום סימן שהוא ערום ממצותיה: **הנתפש לסרדיום.** שומרין אותו שלא יברח אלמא: סימן שמירה הוא ששומרים אותו מידי היזק: **אגם.** שיש בו קנים גדולים וקטנים וסמוכים זה לזה סימן לראש ישיבה שהגדולים והקטנים מתקבצים יחד קבוץ גדול ובאים לשמוע דרשה מפיו: **יער.** אילנות גדולים ואינן סמוכים זה לזה אף זה סימן לראש לתלמידי הרב והוא ראש לבני כלה שמפרש לתלמידים שמועתם אחר שעמד הרב והם מחזרין על שמועתם ויש תלמידים שלא יבינו בדברי הרב ככל הצורך וזה מבינה להם: **תלי טבלא.** נראה לו שהיה זוג ועבנל תלוי בצוארו ומשמיע קול והוא סימן לראש ישיבה שמשמיע קול לרבים: **ונבחי בה נבוחי.** קשקשתי בה בקול: **עונותיו** מחולין לו. לפי שהעונות קרויין אדומים שנאמר (ישעיהו א) "אם יאדימו כתולע" ואומר (ירמיהו ב) "נכתם עונך" וסימן הוא שפורשין ממנו: **פרנסתו מזומנת.** כנחש שעפר לחמו ומצוי לו בכל מקום: **הרנו.** לנחש: **כל שכן שנכפלה לו.** שהרי נתגבר עליו: **ולא היא.** אלא רב ששת דורש להנאתו לפתור חלומו לטובה: **יש שותהו כו'.** לפיכך אין לעמוד על פתרונו.

השכים

יצפה לחכמה, שנאמר: "אמר לחכמה אחתי את". הבא על אשת איש בחלום - מובטח לו שהוא בן העולם הבא, והני מילי - דלא ידע לה ולא הרהר בה מאורתא. אמר רבי חייא בר אבא: הרואה חתים בחלום - ראה שלום, שנאמר: "השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך". הרואה שעורים בחלום - סרו עונותיו, שנאמר: "וסר עונך וחטאתך תכפר". אמר רבי זירא: אנא לא סלקי מבבל לארץ ישראל עד דחזאי שערי בחלמא. הרואה גפן טעונה בחלום - אין אשתו מפלת נפלים, שנאמר: "אשתך כגפן פריה". שורקה - יצפה למשיח, שנאמר: "אסרי לגפן עירה, ולשורקה בני אתנו". הרואה תאנה בחלום - תורתו משתמרת בקרבו, שנאמר: "נוצר תאנה יאכל פריה". הרואה רמונים בחלום, זוטרי - פרי עסקיה כרמונא, רברבי - כי עסקיה כרמונא. פלגי, אם תלמיד חכם הוא - יצפה לתורה, שנאמר: "אשקך מיין הרקח מעסים רמני", ואם עם הארץ הוא - יצפה למצות, שנאמר: "כפלח הרמון רקתך". מאי "רקתך" - אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון. הרואה זיתים בחלום, זוטרי - פרי ורבי וקאי עסקיה כזיתים, והני מילי - פרי, אבל אילני - הויין ליה בנים מרובין, שנאמר: "בניך כשתלי זיתים" וגו'. איכא דאמרי: הרואה זית בחלום - שם טוב יוצא לו, שנאמר: "זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך". הרואה שמן זית בחלום - יצפה למאור תורה, שנאמר: "ויקחו אליך שמן זית זך". הרואה תמרים בחלום - תמו עונותיו, שנאמר: "תם עונך בת ציון". אמר רב יוסף: הרואה עז בחלום - שנה מתברכת לו, עזים - שנים מתברכות לו, שנאמר: "ודי חלב עזים לחמך". הרואה הדס בחלום - נכסיו מצליחין לו, ואם אין לו נכסים - ירושה נופלת לו ממקום אחר. אמר עולא, ואמרי לה במתניתא תנא: והוא דחזא בכסייהו. הרואה אתרוג בחלום - הדור הוא לפני קונו, שנאמר: "פרי עץ הדר כפת תמרים". הרואה לולב בחלום - אין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים. הרואה אגוז בחלום - יצפה לחכמה, שנאמר: "חכמות בחוץ תרנה". והבא עליה - הוי ראש ישיבה. אמר רב אשי: אני ראיתיה ובאתי עליה, וסלקית לגדולה. הרואה תרנגול בחלום - יצפה לבן זכר, תרנגולים - יצפה לבנים זכרים, תרנגולת - יצפה לתרביצה נאה וגילה. הרואה ביצים בחלום - תלויה בקשתו, נשתברו - נעשית בקשתו, וכן אגוזים, וכן קשואים, וכן כל כלי זכוכית, וכן כל הנשברים כאלו. הנכנס לכרך - נעשו לו חפציו, שנאמר: "וינחם אל מחוז חפצם". המגלח ראשו בחלום - סימן יפה לו, ראשו וזקנו - לו ולכל משפחתו. היושב בעריבה קטנה - שם טוב יוצא לו, בעריבה גדולה - לו ולכל משפחתו, והני מילי - דמדליה דילויי. הנפנה בחלום - סימן יפה לו, שנאמר: "מהר צעה להפתח", והני מילי - דלא קנח. העולה לגג בחלום - עולה לגדולה, ירד - יורד מגדולתו. אביי ורבא דאמרי תרוויהו: כיון שעלה - עלה. הקורע בגדיו בחלום - קורעים לו גזר דינו. העומד ערום בחלום, בבבל - עומד בלא חטא, באר"י ישראל - ערום בלא מצות. הנתפס לסרדיום - שמירה נעשית לו, נתנוהו בקולר - הוסיפו לו שמירה על שמירתו, והני מילי - בקולר, אבל חבלא בעלמא - לא. הנכנס לאגם בחלום - נעשה ראש ישיבה, ליער - נעשה ראש לבני כלה. רב פפא ורב הונא ברייה דרב יהושע חזו חבלמא, רב פפא דעייל לאגמא - נעשה ראש ישיבה, רב הונא ברייה דרב יהושע דעייל ליער - נעשה ראש לבני כלה. איכא דאמרי: תרוויהו לאגמא עיילי, אלא רב פפא דתלי טבלא - נעשה ראש ישיבה, רב הונא ברייה דרב יהושע דלא תלי טבלא - נעשה ראש לבני כלה. אמר רב אשי: אנא עיילית לאגמא, ותלאי טבלא ונבחי בה נבוחי. תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק: המקיז דם בחלום - עונותיו מחולין לו. והתניא: עונותיו סדורין לו? - מאי "סדורין" - סדורין ליטחל. תני תנא קמיה דרב ששת: הרואה נחש בחלום - פרנסתו מזומנת לו, נשכו - נכפלה לו, הרגו - אבדה פרנסתו. אמר ליה רב ששת: כל שכן שנכפלה פרנסתו! ולא היא, רב ששת הוא דחזא חויא בחלמיה וקטליה. תני תנא קמיה דרבי יוחנן: כל מיני משקין יפין לחלום חוץ מן היין, יש שותהו וטוב לו, ויש שותהו ורע לו; יש שותהו וטוב לו - שנאמר: "יין ישמח לבב אנוש", ויש שותהו ורע לו - שנאמר: "תנו שכר לאובד ויין למרי נפש", אמר ליה רבי יוחנן לתנא, תני: תלמיד חכם לעולם טוב לו, שנאמר "לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי".

תוספות

הרואה מרקוליס — בתוספתא תנן במקום מרקוליס דהכא עבודה זרה. ואם כן, לאו דוקא מרקוליס אלא לפי שבמקומו של תנא היו עובדים לה. ועתה אין אנו רגילים לברך לפי שאנו רואים אותה בכל יום, וכל הנך הרואים אמרו לעיל דהוי משלשים יום לשלשים יום. **הרואה** מרקוליס — פירש רבינו יצחק: לא ידענא אמאי נקט מרקוליס יותר משאר עבודה זרה. ונראה לי דאינו צריך לברך רק במקום שבונים עבודה זרה, או שהועמדה שם מחדש — ולכך נקט מרקוליס, שרוגמין בה אבנים בכל יום והוי כמגדל עבודה זרה. אבל לא על עבודה זרה קבועה שם מקודם. ובירושלמי יש נעקרה עבודה זרה ממקום אחד ונתנה למקום אחר, במקום שנתנה אומר "ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו", ובמקום שנעקרה אומר "ברוך שעקר עבודה זרה מן המקום הזה".

הרואה

רש"י

השכים. העומד ממטתו ונפל לו פסוק בפיו: **שיר השירים.** כולו יראת שמים וחבת המקום בלב כל ישראל: **רבי ישמעאל בן אלישע.** מהרוגי המלכות היה והפשיטו עור קרקפתו בחייו: **חוץ מן הפיל והקוף והקפוד.** שמשונין במראיהן: **קפוד.** חיה שדומה לקוף ויש לה זנב ארוך ושמה מרטינ"א: **המסרג.** אוכף על גביו ויש אומרים: נתון באפסר: **חוץ מטר** = פשו"ר בלעז: **פסל** = דוליי"ר: **דחזנהו בקתייהו.** שראויין למלאכתן לחבל ולהשחית: **פני תטרה.** שלא בשלו כל צרכן: **בכנייהו.** במחובר אבל בתלוש סימן הוא למכות כדפשר ליה בר הדיא לרבא קולפי בלעת: **תכלת.** ירוק הוא ומי שפניו ירוקים חולה הוא: **קריא** = יבב"ץ: **קפופא** = 5צואיט"א בלעז ויש לה לסתות כלחיי אדם לפיכך הן מגונים: **קורפראי.** 6טלפ"א: **גודגדניות** = לצירתי"ש: **כפניות** — מין תמרים רעים: **שמש.** חמה זורחת: **קול.** של מיני זמר או קול ערב של אשה: **עטוש** = 8אשטרנוד"ר: **מהר צועה.** מי שצריך להריק מעיו. הרקת כלי נקראת צעיה שנאמר (ירמיהו מח): "ושלחתי לו צועים וצעוהו וכליו יריקו" במואב כתיב: **ותחלימני וחהייני.** בחזקיה כתיב: **תרדין** = 9בלי"ץ: **מי סיסין** = בשול ספוליאנ"ל: **והרת** = וידלייר"א שהשליל בתוכה: **יותרת הכבד** = אייבר"ש של בהמה: **ומברין.** לשון בריאות: **ותגלחת.** אם מגלח: **זוטרי.** יפה: **מסאנא וסנדלא.** סימן יוצאי חוץ הוא שמוציא אחרים מן הבית: **עפרא.** סימן הוא שרמז להם קבורה: **לב עובריהם.** על פושעי ישראל מתפלל: **כבשן של אש.** חפירה שהוסק בה כבשנם של חנניה מישאל ועזריה: **מקום שנוטלין ממנו עפר.** מקום יש בבל שאין בהמה יוצאה משם אם אין נותנים עליה עפר מעפר המקום. והוא סימן השמד ומקללותיה של בבל היא. וביסוד מורנו הרב רבי יצחק ראיתי שנוטלים משם עפר לטיט לבניני המקום וסוף סוף אותו מקום אין בו ישוב ולא זרע ולא נטיעה:

גוזר ומקיים. שגזר להשמידה וקיים.
נתקללה

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַשְּׁכִים וְנָפַל פָּסוּק לְתוֹךְ פִּיו - הֲרֵי זֶה נְבוּאָה קְטַנָּה. תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁלֹשָׁה מְלָכִים הֵם: הָרוֹאֶה דָּוִד בַּחֲלוֹם - יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת, שְׁלֹמֹה - יְצַפֶּה לְחָכְמָה, אַחְאָב - יְדַאֵג מִן הַפּוּרְעָנוּת. שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים הֵם: הָרוֹאֶה סֵפֶר מְלָכִים - יְצַפֶּה לִגְדוּלָּה, יְחֶזְקֵאל - יְצַפֶּה לְחָכְמָה, יְשַׁעְיָה - יְצַפֶּה לְנֶחָמָה, יִרְמְיָה - יְדַאֵג מִן הַפּוּרְעָנוּת. שְׁלֹשָׁה כְּתוּבִים גְּדוֹלִים הֵם: הָרוֹאֶה סֵפֶר תְּהִלִּים - יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת, מִשְׁלֵי - יְצַפֶּה לְחָכְמָה, אִיּוֹב - יְדַאֵג מִן הַפּוּרְעָנוּת. שְׁלֹשָׁה כְּתוּבִים קְטַנִּים הֵם: הָרוֹאֶה שִׁיר הַשִּׁירִים בַּחֲלוֹם - יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת, קֹהֶלֶת - יְצַפֶּה לְחָכְמָה, קִינוֹת - יְדַאֵג מִן הַפּוּרְעָנוּת. הָרוֹאֶה מְגִלַּת אֶסְתֵּר - גֵּס נַעֲשָׂה לוֹ. שְׁלֹשָׁה חֲכָמִים הֵם: הָרוֹאֶה רַבִּי בַּחֲלוֹם - יְצַפֶּה לְחָכְמָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה - יְצַפֶּה לַעֲשִׁירוּת, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע - יְדַאֵג מִן הַפּוּרְעָנוּת. שְׁלֹשָׁה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הֵם: הָרוֹאֶה בֶּן עַזַּאי בַּחֲלוֹם - יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת, בֶּן זוֹמָא - יְצַפֶּה לְחָכְמָה, אַחֵר - יְדַאֵג מִן הַפּוּרְעָנוּת. כָּל מִינֵי חַיּוֹת יָפוֹת לַחֲלוֹם, חוּץ מִן הַפִּיל וְהַקּוֹף וְהַקִּפּוֹד. וְהָאָמַר מָר: הָרוֹאֶה פִּיל בַּחֲלוֹם - פֶּלֶא נַעֲשָׂה לוֹ! - לָא קַשְׁיָא, הָא - דִּמְסָרַג, הָא - דְּלָא מְסָרַג. כָּל מִינֵי מַתֶּכֶת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִמָּר פֶּסֶל וְקַרְדּוֹם, וְהָנֵי מִילֵּי - דַּחֲזַנְהוּ בְּקַתְּיֵיהוּ. כָּל מִינֵי פֵּירוֹת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִפִּגֵּי תְּמָרָה. כָּל מִינֵי יְרָקוֹת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מֵרָאשֵׁי לְפָתוֹת. וְהָאָמַר רַב: לֹא אִיעַתְּרִי עַד דַּחֲזַאי רָאשֵׁי לְפָתוֹת! - כִּי חֲזָא - בְּכַנַּיְיהוּ חֲזָא. כָּל מִינֵי צִבְעוֹנִין יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִן הַתְּכֵלֶת. כָּל מִינֵי עוֹפוֹת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִן קָרְיָא וְקִפּוֹפָא וְקוֹרְפְּרָאי. [הַגּוּף הַגּוּף מֵעֵין מְשִׁיבִין וּמַרְחִיבִין, סִימָן]. שְׁלֹשָׁה נִכְנָסִין לַגּוּף וְאֵין הַגּוּף נֶהֱנֶה מֵהֶן: גּוּדְגֻּדְנִיּוֹת, וְכַפְנִיּוֹת, וּפִגֵּי תְּמָרָה. שְׁלֹשָׁה אֵין נִכְנָסִין לַגּוּף וְהַגּוּף נֶהֱנֶה מֵהֶן, אֵלּוּ הֵן: רְחִיצָה, וְסִיכָה, וְתַשְׁמִישׁ. שְׁלֹשָׁה מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא, אֵלּוּ הֵן: שַׁבָּת, שֶׁמֶשׁ, וְתַשְׁמִישׁ. תַּשְׁמִישׁ דְּמַאי? אִילֵימָא תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה - הָא מִכְחַשׁ כָּחִישׁ! אֶלָּא: תַּשְׁמִישׁ נְקָבִים. שְׁלֹשָׁה מְשִׁיבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם, אֵלּוּ הֵן: קוֹל וּמַרְאֶה וְרֵיחַ. שְׁלֹשָׁה מַרְחִיבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם, אֵלּוּ הֵן: דִּירָה נָאָה, וְאִשָּׁה נָאָה, וְכֵלִים נָאִים. [חֲמִשָּׁה וְשִׁשָּׁה וַעֲשָׂרָה, סִימָן]. חֲמִשָּׁה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים, אֵלּוּ הֵן: אֵשׁ, דֶּבֶשׁ, וְשִׁבָּת, וְשִׁינָה, וַחֲלוֹם. אֵשׁ - אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לַגֵּיהִנֹּם, דֶּבֶשׁ - אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לְמָן, שַׁבָּת - אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לָעוֹלָם הַבָּא, שֵׁינָה - אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לְמִיתָה, חֲלוֹם - אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לְנְבוּאָה. שִׁשָּׁה דְּבָרִים סִימָן יָפֶה לַחוֹלֶה, אֵלּוּ הֵן: עִטּוּשׁ, זֵיעָה, שִׁלְשׁוּל, קֶרִי, וְשֵׁינָה, וַחֲלוֹם. עִטּוּשׁ - דִּכְתִיב "עֲטִישׁוֹתָיו תָּהֵל אוֹר", זֵיעָה - דִּכְתִיב "בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם", שִׁלְשׁוּל - דִּכְתִיב "מֵהַר צֹעָה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת", קֶרִי - דִּכְתִיב "יִרְאֶה זֶרַע יַאֲרִיךְ יָמִים", שֵׁינָה - דִּכְתִיב "יָשַׁנְתִּי אָז יָנוּחַ לִי", חֲלוֹם - דִּכְתִיב "וַתַּחֲלִימֵנִי וַהַחֲיֵנִי". שִׁשָּׁה דְּבָרִים מְרַפְּאִין אֶת הַחוֹלֶה מֵחָלְיוֹ וּרְפוּאָתוֹ רְפוּאָה, אֵלּוּ הֵן: כְּרוּב, וּתְרִדִין, וְסִיסִין יְבֵשִׁין, וְקִיבָה, וְהֶרֶת, וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף דָּגִים קְטַנִּים. וְלֹא עוֹד אֶלָּא, שֶׁדָּגִים קְטַנִּים מַפְרִין וּמַבְרִין כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם. עֲשָׂרָה דְּבָרִים מַחֲזִירִין אֶת הַחוֹלֶה לְחָלְיוֹ, וְחָלְיוֹ קָשֶׁה, אֵלּוּ הֵן: בְּשַׂר שׁוֹר, בָּשָׂר שָׁמֵן, בְּשַׂר צָלִי, בְּשַׂר צִפָּרִים, וּבֵיצָה צְלוּיָה, וְתִגְלַחַת, וְשַׁחֲלַיִם, וְהֶחָלָב, וְהַגְּבִינָה, וְהַמִּרְחָץ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף אֲגוֹזִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף קִשּׁוּאִים. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן "קִשּׁוּאִים" - מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָשִׁין לַגּוּף כַּחֲרָבוֹת. אִינִי? וְהָכְתִיב "וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בִּבְטְנֵךְ", אַל תִּקְרֵי "גוֹיִם" אֶלָּא "גֵּיאִים", וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אֵלּוּ אַנְטוֹנִינוֹס וְרַבִּי, שֶׁלֹּא פָּסַק מִשֻּׁלְחָנָם לֹא צְנוֹן וְלֹא חֲזֶרֶת וְלֹא קִשּׁוּאִין, לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים! - לָא קַשְׁיָא, הָא - בְּרַבְרְבֵי, הָא - בְּזוּטְרֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: מֵת בַּבַּיִת - שָׁלוֹם בַּבַּיִת, אָכַל וְשָׁתָה בַּבַּיִת - סִימָן יָפֶה לַבַּיִת, נָטַל כֵּלִים מִן הַבַּיִת - סִימָן רַע לַבַּיִת. תַּרְגְּמָא רַב פַּפָּא בִּמְסָאנָא וְסַנְדְּלָא. כָּל דְּשָׁקִיל שְׁכָבָא - מְעַלֵּי, בַּר מִמְּסָאנָא וְסַנְדְּלָא, כָּל דְּיָהֵיב שְׁכָבָא - מְעַלֵּי, בַּר מֵעַפְרָא וְחַרְדְּלָא. "מָקוֹם שֶׁנֶּעְקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדָה זָרָה". תָּנוּ רַבָּנַן, הָרוֹאֶה מָרְקוּלִיס, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן אֹרֶךְ אַפַּיִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ". מָקוֹם שֶׁנֶּעְקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדָה זָרָה אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁעָקַר עֲבוֹדָה זָרָה מֵאַרְצֵנוּ, וּכְשֵׁם שֶׁנֶּעְקְרָה מִמָּקוֹם זֶה כֵּן תֵּעָקֵר מִכָּל מְקוֹמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְהָשֵׁב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לְעָבְדֶךָ". וּבְחוּץ לָאָרֶץ אֵין צָרִיךְ לוֹמַר "וְהָשֵׁב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לְעָבְדֶךָ" - מִפְּנֵי שֶׁרוּבָּהּ גּוֹיִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף בְּחוּץ לָאָרֶץ צָרִיךְ לוֹמַר כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁעַתִּידִים לְהִתְגַּיֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר "אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה". דָּרַשׁ רַב הַמְנוּנָא: הָרוֹאֶה בָּבֶל הָרִשְׁעָה צָרִיךְ לְבָרֵךְ חָמֵשׁ בְּרָכוֹת; רָאָה בָּבֶל - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱרִיב בָּבֶל הָרִשְׁעָה"; רָאָה בֵּיתוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱרִיב בֵּיתוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע"; רָאָה גּוֹב שֶׁל אַרְיוֹת אוֹ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה"; רָאָה מַרְקוּלִיס - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן אֹרֶךְ אַפַּיִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ"; רָאָה מָקוֹם שֶׁנּוֹטְלִין מִמֶּנּוּ עָפָר - אוֹמֵר: "בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה גּוֹזֵר וּמְקַיֵּים". רָבָא כִּי הֲוָה חָזֵי חֲמָרֵי דְּשָׁקְלֵי עַפְרָא, טָרִיף לְהוּ יָדָא עַל גַּבֵּיהוּ וַאֲמַר: רְחוּטוּ צַדִּיקֵי לְמֶעֱבַד רְעוּתָא דְּמָרַיְיכוּ. מָר בְּרִיהּ דְּרַבִינָא כִּי הֲוָה מָטֵי לְבָבֶל, הֲוָה שָׁקִיל עַפְרָא בְּסוּדָרֵיהּ וְשָׁדֵי לְבָרָא, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "וְטֵאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְּׁמֵד". אֲמַר רַב אַשִׁי: אֲנָא הָא דְּרַב הַמְנוּנָא לָא שְׁמִיעַ לִי, אֶלָּא מִדַּעְתַּאי בְּרִיכְתִּינְהוּ לְכוּלְּהוּ.

אמר

שמועה נוספת בשם רבי יוחנן: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הִשְׁכִּים – עמד ממיטתו, וְנָפַל פָּסוּק לְתוֹךְ פִּיו, הֲרֵי דבר זֶה נְבוּאָה קְטַנָּה, כלומר, לפחות מקצת ממנו יתקיים.

ראיית מלכים שונים בחלום, למה היא רומזת: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, שְׁלֹשָׁה מְלָכִים הֵם לענין חלומות. הָרוֹאֶה את דָּוִד המלך בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת, לפי שדוד המלך היה חסיד גדול, וראייתו בחלום היא סימן שעתיד לזכות במעלת החסידות. הרואה את שְׁלֹמֹה המלך בחלום, יְצַפֶּה לְחָכְמָה, לפי ששלמה המלך היה חכם מכל אדם, וראייתו בחלום היא סימן שעתיד לזכות בחכמה. והרואה את המלך אַחְאָב, יְדֹאג מִן הַפּוּרְעָנוּת, לפי שלאחאב נעשתה פורענות, וראייתו בחלום היא סימן לפורענות.

ראיית נביאים שונים בחלום, למה היא רומזת: שְׁלֹשָׁה ספרי נְבִיאִים הֵם לענין חלומות. הָרוֹאֶה סֵפֶר מְלָכִים בחלום, יְצַפֶּה לִגְדוּלָּה, לפי שבספר מלכים כתובים ענייני המלכים שמלכו על עם ישראל וגדולתם, ולכן ראייתו בחלום היא סימן שיצפה לגדולה. הרואה ספר יְחֶזְקֵאל בחלום, יְצַפֶּה לְחָכְמָה. הרואה ספר יְשַׁעְיָה בחלום, יְצַפֶּה לְנֶחָמָה. והרואה ספר יִרְמְיָה בחלום, יְדֹאג מִן הַפּוּרְעָנוּת.

ראיית כתובים שונים בחלום, למה היא רומזת: שְׁלֹשָׁה ספרי כְּתוּבִים גְּדוֹלִים [–ארוכים] הֵם לענין חלומות. הָרוֹאֶה סֵפֶר תְּהִלִּים בחלום, יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת. הרואה ספר מִשְׁלֵי בחלום, יְצַפֶּה לְחָכְמָה. והרואה ספר אִיּוֹב בחלום, יְדֹאג מִן הַפּוּרְעָנוּת.

שְׁלֹשָׁה ספרי כְּתוּבִים קְטַנִּים [–קצרים] הֵם לענין חלומות. הָרוֹאֶה ספר שִׁיר הַשִּׁירִים בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת, לפי ששיר השירים כולו מלא בדברי יראת שמים וחיבת כל עם ישראל להקדוש ברוך הוא. הרואה ספר קֹהֶלֶת בחלום, יְצַפֶּה לְחָכְמָה. והרואה ספר קִינוֹת [–איכה] בחלום, יְדֹאג מִן הַפּוּרְעָנוּת.

הָרוֹאֶה מְגִלַּת אֶסְתֵּר בחלום, הרי זה סימן שנֵס נַעֲשָׂה לוֹ.

ראיית חכמים שונים בחלום, למה היא רומזת: שְׁלֹשָׁה חֲכָמִים הֵם לענין חלומות. הָרוֹאֶה את רַבִּי בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לְחָכְמָה, לפי שרבי היה חכם גדול. הרואה את רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה בחלום, יְצַפֶּה לַעֲשִׁירוּת, לפי שרבי אלעזר בן עזריה היה עשיר גדול. והרואה את רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע בחלום, יְדֹאג מִן הַפּוּרְעָנוּת, לפי שרבי ישמעאל בן אלישע הוא אחד מעשרה הרוגי מלכות, ומיתתו היתה בדרך פורענות, שהפשיטו עור קרקפתו ממנו בחייו.

ראיית תלמידי חכמים שונים בחלום, למה היא רומזת: שְׁלֹשָׁה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הֵם לענין חלומות. הָרוֹאֶה את בֶּן עַזַּאי בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לַחֲסִידוּת, שבן עזאי היה חסיד, ולכן ראייתו בחלום היא סימן לחסידות. הרואה את בֶּן זוֹמָא בחלום, יְצַפֶּה לְחָכְמָה, שבן זומא היה חכם, ולכן ראייתו בחלום היא סימן לחכמה. והרואה את אַחֵר [–אלישע בן אבויה] בחלום, יְדֹאג מִן הַפּוּרְעָנוּת.

ראיית חיות שונות בחלום, האם היא יפה לחלום: כָּל מִינֵי חַיּוֹת יָפוֹת לַחֲלוֹם, כלומר, ראייתן בחלום היא סימן טוב, חוץ מִן הַפִּיל וְהַקּוֹף וְהַקִּפּוֹד, שמראיהם משונה, ואין ראייתם סימן טוב, אלא סימן רע. מקשה הגמרא: וְהָאָמַר מַר – והלא נאמרה שמועה (לעיל נז:) בשם אחד החכמים, שהָרוֹאֶה פִּיל בַּחֲלוֹם הרי זה סימן שדבר פֶּלֶא נַעֲשָׂה לוֹ, לפי שהמילה 'פיל' דומה למילה 'פלא', ולכן ראיית הפיל היא סימן טוב. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא דִּמְסָרֵג – בשמועה זו שאמרו שראיית פיל בחלום היא סימן שפלא נעשה לו, מדובר שיש אוכף על גביו, וְהָא דְּלֵא מְסָרֵג – ובמה שאמרו שפיל אינו סימן יפה לחלום, מדובר שאין אוכף על גביו.

ראיית מתכות שונות בחלום, האם היא יפה לחלום: כָּל מִינֵי מַתֶּכֶת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִמַּר [–מעדר], פֶּסֶל [–כלי שמחליק בו נסרים], וְקַרְדּוֹם [–גרזן], שאף על פי שעשויים ממתכת, אינם יפים לחלום. מוסיפה הגמרא: וְהָנֵי מִילֵּי – ודברים אלו שמר פסל וקרדום אינם יפים לחלום, אינם אלא בְּדַחֲזִנְהוּ בְּקָתַיְיהוּ – שראה אותם בעודם בקת [–בית יד] שלהם, שבאופן זה הם ראויים למלאכתם, שהיא לחבל ולהשחית.

ראיית פירות וירקות שונים בחלום, האם היא יפה לחלום: כָּל מִינֵי פֵּירוֹת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִפַּגֵּי תְּמָרָה [–תמרים שלא הבשילו כל צרכם] שאינם יפים לחלום.

כָּל מִינֵי יְרָקוֹת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מֵרָאשֵׁי לְפָתוֹת שאינם יפים לחלום לפי שהם סימן למכות. מקשה הגמרא: וְהָאָמַר [–והלא אמר] רַב, לֹא אִיעַתְּרִי עַד דַּחֲזָאי – לא התעשרתי, עד שראיתי בחלומי רָאשֵׁי לְפָתוֹת, הרי שראשי לפתות יפים לחלום. מתרצת הגמרא: כִּי חֲזָא בְּכַנְיֵיהוּ חֲזָא – כשראה רב ראשי לפתות בחלומו, ראה אותם מחוברים לקרקע, ולכן הם סימן יפה לחלום, אבל ראשי לפתות תלושים אינם יפים לחלום.

ראיית צבעים שונים בחלום, האם היא יפה לחלום: כָּל מִינֵי צִבְעוֹנִין [–צבעים], יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִן צבע הַתְּכֵלֶת [–ירוק] שאינו יפה לחלום, לפי שהחולה פניו ירוקים, ולכן צבע התכלת אינו סימן טוב.

ראיית עופות שונים בחלום, האם היא יפה לחלום: כָּל מִינֵי עוֹפוֹת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִן קַרְיָא [–העוף הנקרא כוס], וְקִפּוֹפָא [–העוף הנקרא ינשוף] וְקוּרְפָּדַאי [–העוף הנקרא תנשמת], שאינם יפים לחלום.

כיון שהגמרא הזכירה לעיל מנין שלשה לענין חלומות, מביאה הגמרא מניינים נוספים הנוגעים לדברים אחרים: [הגמרא מביאה כמה שמועות אודות מניינים שונים, ותיבות הַגּוּ"ף, מַעֵ"ן, מְשִׁיבִי"ן, וּמַרְחִיבִי"ן, הן סִימָן לשמועות אלו].

שְׁלֹשָׁה דברים נִכְנָסִין לַגּוּף, וְאֵין הַגּוּף נֶהֱנֶה מֵהֶן. ואלו הם, גּוּדְגְּדָנִיּוֹת [–דובדבנים], וְכַפְּנִיּוֹת [–מין תמרים רעים, שלעולם אינן מבשילות כל צרכן], וּפַגֵּי תְּמָרָה [–תמרים שעדיין לא הבשילו כל צרכן].

שְׁלֹשָׁה דברים אֵין נִכְנָסִין לַגּוּף, וְהַגּוּף נֶהֱנֶה מֵהֶן. ואֵלּוּ הֵן, רְחִיצָה, וְסִיכָה, וְתַשְׁמִישׁ המטה.

שְׁלֹשָׁה דברים הם מַעֵין הָעוֹלָם הַבָּא, לפי שהנאתם מרובה. ואֵלּוּ הֵן, שַׁבָּת, שטעם התבשיל משובח בה ביותר, שֶׁמֵּשׁ זורחת, וְתַשְׁמִישׁ. מברר הגמרא: תַּשְׁמִישׁ דְּמַאי – באיזה תשמיש מדובר, אִילֵּימָא – אם נאמר שמדובר בתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, הָא מִכְחָשׁ כָּחִישׁ – הרי תשמיש המטה מכחיש כוחו של אדם, ואינו מעין עולם הבא. מבארת הגמרא: אֶלָּא מדובר בתַשְׁמִישׁ נְקֵבִים, כלומר אדם שנפנה לנקביו.

שְׁלֹשָׁה דברים מְשִׁיבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם – אם הוא שרוי בדאגה וביגון, הם מסירים הדאגה ממנו ומשיבים דעתו, ואֵלּוּ הֵן, קוֹל [–מיני זמר, או קול ערב של אשה], וּמַרְאֶה נעים, וְרֵיחַ ערב.

שְׁלֹשָׁה דברים מַרְחִיבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם – שאף שכבר יש לו נחת רוח, מרחיבים דעתו יותר, ואֵלּוּ הֵן, דִּירָה נָאָה, וְאִשָּׁה נָאָה, וְכֵלִים נָאִים. [הגמרא מביאה כמה שמועות אודות מניינים שונים, ותיבות חֲמִשָּׁ"ה, וְשִׁשָּׁ"ה, וַעֲשָׂרָ"ה, הן סִימָן לשמועות אלו].

חֲמִשָּׁה דברים יש בהם חלק אֶחָד מִשִּׁשִּׁים מדבר אחר, ואֵלּוּ הֵן, אֵשׁ, דְּבַשׁ, וְשַׁבָּת, וְשֵׁינָה, וַחֲלוֹם. מבארת הגמרא: אֵשׁ, היא אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לַגֵּיהִנֹּם. דְּבַשׁ, טעמו הוא אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לְמָן שאכלו בני ישראל במדבר. שַׁבָּת, היא אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לָעוֹלָם הַבָּא. שֵׁינָה, היא אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לַמִּיתָה. חֲלוֹם, הוא אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לַנְּבוּאָה.

שִׁשָּׁה דְּבָרִים הם סִימָן יָפֶה לַחוֹלֶה. ואֵלּוּ הֵן, עִטּוּשׁ, זִיעָה, שִׁלְשׁוּל, קְרִי, וְשֵׁינָה וַחֲלוֹם. מבארת הגמרא שיש לדברים אלו רמז בפסוקים: עִטּוּשׁ הוא סימן יפה לחולה, דִּכְתִיב (איוב מא ז) אודות הליויתן, 'עֲטִישֹׁתָיו יָהֵל אוֹר', והיינו שבכל עיטוש שמתעטש, זורח אור. הרי שעיטוש הוא דבר טוב, ומכאן רמז שעיטוש יפה לחולה. זִיעָה היא סימן יפה לחולה, דִּכְתִיב (בראשית ג יט) בקללת אדם הראשון לאחר שחטא ואכל מעץ הדעת, 'בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם', הרי שזיעה מביאה לאכילת לחם, ולכן היא סימן יפה לחולה. שִׁלְשׁוּל הוא סימן יפה לחולה, דִּכְתִיב (ישעיה נא יד) 'מַהֵר צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת'. קְרִי הוא סימן יפה לחולה, דִּכְתִיב (ישעיה נג י) 'יִרְאֶה זֶרַע יַאֲרִיךְ יָמִים', ומכאן רמז שראיית זרע [–קרי] היא סימן טוב, שמביאה לאריכות ימים. שֵׁינָה היא סימן יפה לחולה, דִּכְתִיב (איוב ג יג) 'שָׁכַבְתִּי אָז יָנוּחַ לִי'. חֲלוֹם הוא סימן יפה לחולה, דִּכְתִיב (ישעיה לח טז), כאשר חזקיהו נרפא מחוליו, התפלל להקדוש ברוך הוא ואמר, 'וְתַחֲלִימֵנִי וְהַחֲיֵנִי', וביקש בזה שבשנים אלו שהוסיף לו הקדוש

המשך בעמוד רא

המשך ביאור למס' ברכות ליום שני עמ' א

זה, וכשאין בכוס רביעית אי אפשר לקיים בו ברכת המזון על הכוס. מתרצת הגמרא: **דְּנִפְיֵשׁ לֵיהּ טְפֵי מִשִּׁעוּרֵיהּ** – מדובר באופן שהיה בו יותר מהשיעור הנצרך, ואף אחר שטעם ממנו עדיין יש בו שיעור רביעית, ועליו מברך ברכת המזון.

מקשה הגמרא: **וְהָא 'אִם אֵין שָׁם אֶלָּא אוֹתוֹ כּוֹס' קָתָנֵי** – והרי במשנתנו שנינו שאין שם אלא כוס אחד, ומשמע שיש לו יין כשיעור כוס אחד של ברכה, דהיינו כשיעור רביעית ולא יותר. מתרצת הגמרא: **תְּרֵי לָא הָוֵי וּמֵחַד נְפִיש** – כוונת המשנה ששיעור שני כוסות לא היה בו, אבל יותר מאחד היה בו. כלומר, כאשר התנא אמר שהיה לו רק 'אותו כוס', כוונתו היתה לומר שאין שם שתי רביעיות, אך מדובר שהיה שם יותר מרביעית אחת, ואף לאחר שטועם מהכוס עדיין נותר בו שיעור רביעית לברכת המזון.

מקשה הגמרא: כיצד אפשר לומר שלבית שמאי ברכת המזון טעונה כוס, ולפרש במשנה שכוונתם שרק טועם מן הכוס, **וְהָא תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא** – והרי רבי חייא שנה דין זה בלשון זו, **'בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְשׁוֹתֵהוּ וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן'**. ומהלשון 'שותהו' מבואר ששותה את כולו, ולא רק טועם, ואחר כך מברך ברכת המזון. מוכח מדברי רבי חייא שלדעת בית שמאי אין ברכת המזון טעונה כוס, וחוזרת הקושיא מהברייתא של 'הנכנס לביתו במוצאי שבת' וכו' ששם מבואר שלדעת בית שמאי ברכת המזון טעונה כוס.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא** רבי חייא והתנא של הברייתא הם **תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּבֵית שַׁמַּאי** – שני תנאים החולקים בדעת בית שמאי. רבי חייא סבר שלדעת בית שמאי אין ברכת המזון טעונה כוס, והתנא של הברייתא סבר שלפי בית שמאי ברכת המזון טעונה כוס.

שנינו במשנה: (לעיל נא:), **'בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים וכו'** נוטלין לידים ואחר כך מוזגין את הכוס, ובית הלל אומרים מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידים'. הגמרא מביאה ברייתא שמבוארת בה מחלוקתם. ותחילה דנה הגמרא בדברי בית שמאי: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא (תוספתא פ"ה הכ"ו), הרוצה לשתות יין קודם אכילת פת, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נוֹטְלִין לַיָּדַיִם וְאַחַר כָּךְ מוֹזְגִין** ושותים **אֶת הַכּוֹס**, והטעם לכך, לפי **שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר מוֹזְגִין אֶת הַכּוֹס תְּחִלָּה** ואחר כך נוטלים ידים לסעודה, **גְּזֵרָה** – יש לגזור ולאסור זאת מחשש **שֶׁמָּא יְטַמְּאוּ** [–יקבלו טומאה], **הַמַּשְׁקִין שֶׁבַּיָּדַיִם מֵחֲמַת הַכּוֹס וְיַחֲזִרוּ וִיטַמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם**. כלומר, חששו בית הלל שמא לא ינגב ידיו יפה ממי הנטילה, וכן חששו שהכוס יהיה טמא בדרגת שני לטומאה, וכאשר יאחז בכוס, המשקים שעל ידיו יקבלו טומאה מהכוס ויַעשו ראשון לטומאה מדרבנן [כמבואר לעיל], ויחזרו ויטמאו את ידיו, ונמצא אוכל סעודתו בידים שאינן נטולות. לכן אמרו שיש למזוג ולשתות תחילה, ורק לאחר מכן ליטול את הידים.

מקשה הגמרא: **וְנִיטַמֵּי כּוֹס לְיָדַיִם**. כלומר, מדוע חששו בית הלל לטומאה רק מחמת המשקים שעל הידים, הרי יש חשש שהכוס עצמו יטמא את הידים אף שהן נגובות, וכיון שכן קשה מה הועילו בית הלל בתקנתם למזוג ולשתות את הכוס ואחר כך ליטול ידים לסעודה, גם בתוך הסעודה כשיבוא לשתות יטמאו ידיו מחמת הכוס, אף שהן נגובות.

משיבה הגמרא: החשש היה שישתמש בכלי שנטמא מחמת משקין ונהיה שני לטומאה, **וְאֵין כְּלִי כזה מְטַמֵּא אָדָם**, משום שהכלי הוא שני לטומאה ואין שני לטומאה יכול לטמא את מה שהוא נוגע בו בטומאת שני לטומאה, שהרי בכל נגיעה יורדת הטומאה דרגה, ורק על ידי משקין המקבלים טומאה מהכלי ונהיים ראשון לטומאה מתקנת חכמים [כנזכר לעיל], יכולים הידים לקבל טומאת שני.

שואלת הגמרא: **וְנִיטַמֵּי לַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ**. כלומר, כיון שלפי בית הלל מותר להשתמש בכוס שהוא שני לטומאה, מה הועילו בית הלל בתקנתם שלא לטמא את הידים, הלא המשקים שבתוך הכלי יקבלו טומאה מהכלי, וכל מה שישתה בתוך הסעודה יהיה טמא. משיבה הגמרא: **הָכָא בִּכְלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אַחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין עָקְרִנַן** – שהכלי קיבל טומאה מחמת משקים טמאים ראשונים לטומאה שנגעו בגבו, ובאופן זה הדין הוא **דְּתוֹכוֹ טָהוֹר וְגַבּוֹ טָמֵא** – תוך הכוס טהור ורק גבו טמא, ועל כן המשקים שבתוכו אינם מקבלים טומאה, אבל משקין שבידים שיגעו בדפנות הכוס מבחוץ מקבלים טומאה וחוזרים ומטמאים את הידים. הגמרא מביאה את המקור לדין כלי שנטמאו אחוריו במשקין: **דִּתְנַן** (כלים פכ"ה מ"ו) **כְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אַחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין** – שנגעו משקים טמאים ראשונים לטומאה בדפנותיו מבחוץ, **אֲחוֹרָיו טְמֵאִים**, בלא משקים נאמר שהידים עצמן יטמאו את הכוס במגען.

משיבה הגמרא: **יָדַיִם שְׁנִיּוֹת הֵן** – התקנה היתה לעשותן בדרגת 'שני לטומאה', **וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין** – אין שני לטומאה יכול לטמא חולין לעשותם שלישי לטומאה, שאין בחולין שלישי לטומאה, **אֶלָּא** יכול לטמא חולין רק **עַל יְדֵי מַשְׁקִין**, שנגע במשקים והם נגעו בחולין, ומשום שהמשקים חוזרים להיות 'ראשון לטומאה' ומטמאים את החולין לעשותם 'שני לטומאה'. ולכן אין הכלי שהוא חולין יכול לקבל טומאה מהידים עצמן.

הגמרא חוזרת לדברי הברייתא, ועתה עוסקת הגמרא בדברי בית הלל. ממשיכה הברייתא: **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מוֹזְגִין** ושותים **אֶת הַכּוֹס וְאַחַר כָּךְ נוֹטְלִין לַיָּדַיִם**, והטעם לכך, לפי **שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר נוֹטְלִין לַיָּדַיִם תְּחִלָּה** ואחר כך מוזגים את הכוס, **גְּזֵרָה** – יש לגזור ולאסור זאת, מחשש **שֶׁמָּא יִטַּמְּאוּ** [–יקבלו טומאה] **הַמַּשְׁקִין שֶׁבַּיָּדַיִם מֵחֲמַת הַכּוֹס וְיַחֲזִרוּ וִיטַמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם**. כלומר, חששו בית הלל שמא לא ינגב ידיו יפה ממי הנטילה, וכן חששו שהכוס יהיה טמא בדרגת שני לטומאה, וכאשר יאחז בכוס, המשקים שעל ידיו יקבלו טומאה מהכוס ויַעשו ראשון לטומאה מדרבנן [כמבואר לעיל], ויחזרו ויטמאו את ידיו, ונמצא אוכל סעודתו בידים שאינן נטולות. לכן אמרו שיש למזוג ולשתות תחילה, ורק לאחר מכן ליטול את הידים.

מקשה הגמרא: **וְנִיטַמֵּי כּוֹס לְיָדַיִם**. כלומר, מדוע חששו בית הלל לטומאה רק מחמת המשקים שעל הידים, הרי יש חשש שהכוס עצמו יטמא את הידים אף שהן נגובות, וכיון שכן קשה מה הועילו בית הלל בתקנתם למזוג ולשתות את הכוס ואחר כך ליטול ידים לסעודה, גם בתוך הסעודה כשיבוא לשתות יטמאו ידיו מחמת הכוס, אף שהן נגובות.

משיבה הגמרא: החשש היה שישתמש בכלי שנטמא מחמת משקין ונהיה שני לטומאה, **וְאֵין כְּלִי כזה מְטַמֵּא אָדָם**, משום שהכלי הוא שני לטומאה ואין שני לטומאה יכול לטמא את מה שהוא נוגע בו בטומאת שני לטומאה, שהרי בכל נגיעה יורדת הטומאה דרגה, ורק על ידי משקין המקבלים טומאה מהכלי ונהיים ראשון לטומאה מתקנת חכמים [כנזכר לעיל], יכולים הידים לקבל טומאת שני.

שואלת הגמרא: **וְנִיטַמֵּי לַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ**. כלומר, כיון שלפי בית הלל מותר להשתמש בכוס שהוא שני לטומאה, מה הועילו בית הלל בתקנתם שלא לטמא את הידים, הלא המשקים שבתוך הכלי יקבלו טומאה מהכלי, וכל מה שישתה בתוך הסעודה יהיה טמא. משיבה הגמרא: **הָכָא בִּכְלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אַחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין עָקְרִנַן** – שהכלי קיבל טומאה מחמת משקים טמאים ראשונים לטומאה שנגעו בגבו, ובאופן זה הדין הוא **דְּתוֹכוֹ טָהוֹר וְגַבּוֹ טָמֵא** – תוך הכוס טהור ורק גבו טמא, ועל כן המשקים שבתוכו אינם מקבלים טומאה, אבל משקין שבידים שיגעו בדפנות הכוס מבחוץ מקבלים טומאה וחוזרים ומטמאים את הידים. הגמרא מביאה את המקור לדין כלי שנטמאו אחוריו במשקין: **דִּתְנַן** (כלים פכ"ה מ"ו) **כְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אַחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין** – שנגעו משקים טמאים ראשונים לטומאה בדפנותיו מבחוץ, **אֲחוֹרָיו טְמֵאִים**,

---

בריאת השמים והארץ וכל צבאיהם הייתה בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית.

ממאמר פרשת תרומה ה'תשד"מ

המשך ביאור למס' ברכות ליום שני עמ' ב

להקדים את כיבוד המקום, משום שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר נוֹטְלִין לַיָּדַיִם תְּחִלָּה, עלולים להנתז מים מהנטילה על שיירי המאכלים שנשארו מהסעודה וְנִמְצָא שאַתָּה מַפְסִיד אֶת הָאוֹכְלִין, שימאסו מאכלים אלו מאכילה. על כן צריך תחילה לכבד את מקום האכילה, ורק לאחר מכן ליטול מים אחרונים. ממשיכה הגמרא ומבארת בדברי הברייתא: אֲבָל נְטִילַת יָדַיִם לְבֵית שַׁמַּאי תְּחִלָּה לֹא סְבִירָא לְהוּ – בית שמאי סוברים שאין ליטול ידים תחילה קודם הכיבוד, מַאי טַעְמָא – ומה הטעם לכך, מִשּׁוּם פֵּירוּרִין – מחשש שמא ישארו פירורים במקום האכילה וימאסו מאכילה מחמת מים אחרונים שינתזו עליהם. ואף שבברייתא כבר מבוארת סברת בית שמאי, חוזרת הגמרא על סברתם כדי לומר שבדווקא אמרו שיש לכבד את הבית תחילה ואחר כך ליטול את הידים, ואין לעשות להיפך.

וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אין לחשוש לכך שימאסו האוכלים מחמת מים אחרונים שינתזו עליהם, שהרי אִם הַשָּׁמָשׁ – הממונה לשרת את הסועדים, תַּלְמִיד חָכָם הוּא, בודאי הוא יודע שאסור לאבד אוכלים, וקודם הנטילה כבר נוֹטֵל ומפנה מהמקום שאכלו שם את הַפֵּירוּרִין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כַּזַּיִת, שחשובים הם ואסור לאבדם, וּמַנִּיחַ [–משאיר] רק את הַפֵּירוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶן כַּזַּיִת. וממילא בסוף הסעודה לא מצוי שיהיו שם פירורים שיש בהם כזית, ועתה, אף אם ינתזו מים אחרונים על שיירי המאכל הפחותים מכזית, אין בזה איסור משום איבוד אוכלים כיון שאין בהם חשיבות. ולכן סוברים בית הלל שנוטלים מים אחרונים תחילה ואחר כך מכבדים את הבית.

מוסיפה הגמרא: ברייתא זו, שמבואר בה שתלמיד חכם מניח פירורים שאין בהם כזית אף שיאבדו, מְסַיַּיע לֵיהּ [–מסייעת] לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, פֵּירוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶם כַּזַּיִת מוּתָּר לְאַבְדָן בַּיָּד. מבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – במה נחלקו בית שמאי ובית הלל. מבארת הגמרא: בֵּית הִלֵּל סְבְרִי אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשַׁמָּשׁ עַם הָאָרֶץ, וכיון שמשתמש בשמש תלמיד חכם, יודע השמש שאסור להפסיד את האוכלים, ואין לחשוש שיניח פירורים שיש בהם כזית וימאסו ממי הנטילה, וּבֵית שַׁמַּאי סְבְרִי מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשַׁמָּשׁ עַם הָאָרֶץ, ושמש עם הארץ אינו מקפיד לפנות מאכלים שיש בהם כזית, ויש לחשוש שאותם שיירי מאכל יפסדו מחמת מים אחרונים שינתזו עליהם.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר רַב הוּנָא, בְּכוּלֵּיהּ פְּרִקָן – בכל המחלוקות המוזכרות בפרק שלנו, הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל, בַּר מֵהָא – חוץ ממחלוקת זו, דְּבמחלוקת זו הֲלָכָה כְּבֵית שַׁמַּאי שצריך לכבד את הבית לפני נטילת מים אחרונים.

וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא מַתְנֵי אִיפְּכָא – שנה במשנתנו את המחלוקת הזו באופן הפוך, שבית הלל הם שאמרו שיש לכבד את הבית לפני נטילת מים אחרונים, ובית שמאי אמרו שיש ליטול הידים תחילה, וּבְהָא נָמֵי – ואם כן גם במחלוקת זו נפסקה הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל, שיש לכבד את הבית לפני נטילת מים אחרונים.

שנינו במשנה לגבי סדר ברכות ההבדלה: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים נֵר וּמָזוֹן וכו' בשמים והבדלה, ובית הלל אומרים נר ובשמים מזון והבדלה. מבואר בדברי המשנה שלפי כולם ברכת הנר קודמת לברכת הבשמים. הגמרא מביאה מעשה שממנו יתבאר שהדבר שנוי במחלוקת: רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אִיקְלַע לְבֵי רָבָא – הזדמן לביתו של רבא במוצאי שבת, חַזְיֵיהּ לְרָבָא דְּבָרִיךְ אַבְשָׂמִים בְּרֵישָׁא – ראה שרבא בירך על הבשמים תחילה ואחר כך בירך על הנר. אָמַר לֵיהּ – אמר רב הונא בר יהודה לרבא, מִכְּדֵי [–הרי] בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל אַמְּאוֹר לֹא פְּלִיגִי – על ברכת הנר אינם חולקים שהיא ראשונה, (דתניא) [דְּתַנְיָא] – שכן שנינו במשנתנו, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים נֵר וּמָזוֹן בְּשָׂמִים וְהַבְדָּלָה וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים נֵר וּבְשָׂמִים מָזוֹן וְהַבְדָּלָה. הרי שבין לבית שמאי ובין לבית הלל ברכת הנר היא ראשונה, אם כן מדוע בירכת על הבשמים תחילה.

עֲנִי רָבָא בַּתְרֵיהּ – ענה רבא אחריו, כלומר הסביר לו רבא, שמשנה זו, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר היא, אֲבָל שנינו בתוספתא (פ"ה הל"א) שרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא נֶחֱלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל בְּרַכַת הַמָּזוֹן שֶׁהוּא בַּתְּחִלָּה, וְכן לא נחלקו עַל בְּרַכַת הַהַבְדָּלָה שֶׁהִיא בַּסּוֹף, עַל מָה נֶחֱלְקוּ, עַל בְּרַכַת הַמָּאוֹר [–הנר] וְעַל בְּרַכַת הַבְּשָׂמִים, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מברך עַל הַמָּאוֹר וְאַחַר כָּךְ מברך על הַבְּשָׂמִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים מברך על הַבְּשָׂמִים וְאַחַר כָּךְ מברך על הַמָּאוֹר. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, נָהֲגוּ הָעָם כְּבֵית הִלֵּל אֲלִיבָּא [–לפי שיטתו] דְּרַבִּי יְהוּדָה שיש לברך על הבשמים ואחר כך על הנר, ולא כפי ששנינו בשמם במשנתנו. ועל פי דברי רבי יוחנן מובן מדוע יש לברך על הבשמים בתחילה.

שנינו במשנה לגבי נוסח ברכת הנר בהבדלה: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שֶׁבָּרָא כו' מאור האש, ובית הלל אומרים בורא מאורי האש. הגמרא מבארת את מחלוקתם: אָמַר רָבָא, בְּלשון 'בָּרָא' כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּבָרָא מַשְׁמַע. כלומר, לפי כולם 'ברא' משמעותו לשון עבר, והוא נוסח נכון, משום שברכת הנר היא ברכה על בריאת האור שנברא במעשה בראשית במוצאי השבת הראשונה, ואם כן נכון לאומרה בלשון עבר. כִּי פְּלִיגִי – ומחלוקתם היא רק בְּלשון 'בּוֹרֵא', דבֵּית שַׁמַּאי סְבְרִי שהלשון 'בּוֹרֵא', משמעותו דְּעָתִיד לְמִבְרָא [–שעתיד לברוא], כלומר שבורא אותו תמיד, ובברכת ההבדלה לא נכון לומר לשון זו, משום שבהבדלה יש לברך על האור שכבר נברא במעשה בראשית, וּבֵית הִלֵּל סְבְרִי שהלשון 'בּוֹרֵא' נָמֵי דְּבָרָא מַשְׁמַע – גם היא משמעותה לשון עבר, ונכון לאומרה על בריאת מעשה בראשית.

רב יוסף מקשה על דברי רבא, וחולק עליו: מַתִּיב – מקשה רַב יוֹסֵף על דברי רבא, כיצד אתה אומר שלפי בית שמאי 'בורא' הוא לשון עתיד, והלא נאמר (ישעיה מה ז), 'יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ' וכן נאמר (עמוס ד יג) 'יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ' וכן נאמר (ישעיה מב ה) 'בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם', ופסוקים אלו עוסקים במעשה בראשית שהיה בעבר, אם כן מוכח מפסוקים אלו שהלשון 'בורא' בודאי לפי כולם משמעותו אף לשון עבר.

אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף, בְּלשון 'בָּרָא' ובלשון 'בּוֹרֵא' כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּבָרָא מַשְׁמַע – אין מחלוקת ששתי הלשונות משמעותן לשון עבר, ונכון לאומרם בברכת הנר, כִּי פְּלִיגִי – ומחלוקתם היא רק בְּלשון 'מָאוֹר' ובלשון 'מְאוֹרֵי', דְּבֵית שַׁמַּאי סְבְרִי חָדָא נְהוֹרָא אִיכָּא בְּנוּרָא – שלהבת אחת יש בנר, ויש לומר עליו לשון יחיד בורא 'מאור' האש, וּבֵית הִלֵּל סְבְרִי, טוּבָא נְהוֹרֵי אִיכָּא בְּנוּרָא – הרבה אורות יש בנר [כלומר השלהבת בכמה גוונים, אדומה לבנה וירוקה], ויש לומר עליו לשון רבים בורא 'מאורי' האש.

הגמרא מביאה ברייתא המסייעת לרב יוסף: תַּנְיָא נָמֵי הָכִי – בברייתא גם שנינו כך, שהמחלוקת שלהם היא לגבי לשון 'מאור' ו'מאורי', שכן שנינו בברייתא, אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי, הֲרֵבֵה מְאוֹרוֹת יֵשׁ בָּאוּר – כמה גוונים יש בשלהבת. ומכך שתשובת בית הלל לבית שמאי היתה מענין כמות המאורות שיש בנר, מוכח שבאו לחלוק על הלשון 'מאור' שאין ראוי לאומרה, אלא צריך לומר 'מאורי' כיון שיש כמה מאורות בנר.

שנינו במשנה: אֵין מְבָרְכִין כו' לא על הנר ולא על הבשמים של נכרים. שואלת הגמרא: בְּשֶׁלָּמָא נֵר – בנר של גוי מובן הדין שאין לברך עליו, מִשּׁוּם דְּלֹא שָׁבַת – שלא שבת ממלאכת עבירה בשבת, שכן הנכרי השתמש באורו בשבת לצורך מלאכה האסורה בשבת, ולכן נפסל לברכה כמבואר בברייתא להלן בסמוך, אֶלָּא בְּשָׂמִים – אבל בשמים של נכרים, מַאי טַעְמָא לֹא – מה הטעם שאין לברך עליהם.

משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הָכָא – כאן במשנתנו בְּמִסְכַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עָסְקִינַן – מדובר בבשמים הבאים מסעודה שהסבו בה גויים, ולכן אין מברכים עליהם מִפְּנֵי שֶׁפְּתָם מִסְכַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לַעֲבוֹדָה זָרָה הִיא. שבדרך כלל מביאים למסיבה את העבודה זרה שלהם, ובשמים אלו הביאו לכבודה למסיבה, ונאסרו בהנאה משום ששימשו לעבודה זרה, ודבר האסור אין מברכים עליו.

מקשה הגמרא: כיצד אפשר לפרש שהאיסור הוא מטעם עבודה

המשך בעמוד עו

בַּתְּחִלָּה – הברייתא שאסרה לברך עסקה בתחילת שריפת האבנים, שאז אין האש נעשית כדי להאיר אלא רק לצורך השריפה, **וְהָא לְבַסּוֹף** – הברייתא שהתירה לברך עסקה לאחר שנשרפו כבר האבנים ברובן [כלומר, רוב כל אבן ואבן], שאז היו עושים אש גדולה מלמעלה כדי לסיים את השריפה, ובאש זו היו משתמשים אף כדי להאיר.

הגמרא מבארת מה הדין ברואה אש של תנור או כיריים. אומרת הגמרא: **תָּנֵי חֲדָא** – שנינו בברייתא אחת, **אוּר** [–אש] **שֶׁל תַּנּוּר וְשֶׁל כִּירַיִם מְבָרְכִין עָלָיו** ברכת מאורי האש בהבדלה, **וְתַנְיָא אִידָּךְ** – ובברייתא אחרת שנינו, אור של תנור וכיריים **אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.** מיישבת הגמרא את הסתירה בין הברייתות: **לֹא קַשְׁיָא,** כלומר אין כאן סתירה, **הָא בַּתְּחִלָּה** – הברייתא שאסרה לברך עסקה בתחילת הסקת התנור קודם שהכניסו לתוכו את הפת, שאש זו נעשית רק כדי לחמם את התנור ולאפות ולא כדי להאיר, **וְהָא לְבַסּוֹף** – הברייתא שהתירה לברך עסקה לאחר שהוסק התנור והפת כבר בתוכו, שהיו מדליקים קסמים דקים בפתח התנור, כדי שהבל האש יעצור את חום התנור שלא יצא, ומשתמשים בו אף כדי להאיר, וכיון שנעשתה אף להאיר מברכים עליה.

הגמרא מבארת מה הדין ברואה נר של בית הכנסת. אומרת הגמרא: **תָּנֵי חֲדָא** – שנינו בברייתא אחת, **אוּר** [–נר] **שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת וְשֶׁל בֵּית הַמִּדְרָשׁ,** כלומר הרואים אותו במוצאי שבת דלוק בבית הכנסת, **מְבָרְכִין עָלָיו** ברכת מאורי האש, **וְתַנְיָא אִידָּךְ** – ובברייתא אחרת שנינו, **אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.** מיישבת הגמרא את הסתירה בין הברייתות: **לֹא קַשְׁיָא,** כלומר אין כאן סתירה, **הָא דְּאִיכָּא אָדָם חָשׁוּב** – הברייתא שאסרה לברך עסקה באופן שיש אדם חשוב בבית הכנסת, ובאופן זה מן הסתם הודלק הנר רק לכבודו ולא כדי להאיר, **וְהָא דְּלֵיכָּא אָדָם חָשׁוּב** – והברייתא שהתירה לברך, עסקה באופן שאין אדם חשוב בבית הכנסת, ובאופן זה בודאי הודלק הנר כדי להאיר.

יישוב נוסף לסתירה בין הברייתות: **וְאִי בָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה אמור **הָא וְהָא,** כלומר שתי הברייתות עוסקות באופן **דְּאִיכָּא** [–שיש] **אָדָם חָשׁוּב** בבית הכנסת, **וְלֹא קַשְׁיָא, הָא דְּאִיכָּא חֲזָנָא** – הברייתא שהתירה לברך עסקה באופן שיש שַׁמָּשׁ האוכל בבית הכנסת, והנר עשוי אף עבורו שיאכל לאורו, וכיון שנעשה אף להאיר מברכים עליו, **וְהָא דְּלֵיכָּא חַזָּנָא** – והברייתא האוסרת לברך עסקה באופן שאין שמש, וכיון שנעשה רק לכבוד האדם חשוב ולא כדי להאיר אין מברכים עליו.

יישוב נוסף לסתירה בין הברייתות: **וְאִבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה אמור **הָא וְהָא,** כלומר שתי הברייתות עוסקות באופן **דְּאִיכָּא חֲזָנָא** – שיש שמש האוכל בבית הכנסת וכן יש שם אדם חשוב, **וְלֹא קַשְׁיָא, הָא דְּאִיכָּא סְהָרָא** – הברייתא האוסרת לברך עסקה באופן שיש לבנה המאירה באופן שיכול השמש לאכול לאורה, ואם כן בודאי לא נעשה הנר להאיר עבורו שהרי אינו צריך לו, אלא נעשה רק לכבוד האדם חשוב, **וְהָא דְּלֵיכָּא סְהָרָא** – והברייתא המתירה לברך עסקה באופן שאין אור הלבנה מאיר לשמש, ובודאי נעשה הנר אף להאיר לשמש ולכן מברכים עליו.

הגמרא מביאה מחלוקת מה יעשו הציבור כאשר בא להם הנר באמצע לימודם: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הָיוּ יוֹשְׁבִין** כמה אנשים **בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ** ולומדים תורה, **וְהֵבִיאוּ אוּר לִפְנֵיהֶם** לברך עליו ברכת הנר במוצאי שבת, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אֶחָד מְבָרֵךְ לְכוּלָּן,** כלומר אחד מברך בקול והשאר מקשיבים ועונים אמן לברכתו ויוצאים בה. והטעם שיש לעשות כך: **מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי יד כח) **'בְּרוֹב עָם הֲדְרַת מֶלֶךְ'** – בריבוי העם ניכר כבודו והדרו של המלך, וכן במלכות שמים, כאשר רבים מקיימים מצוה ביחד יש בזה יותר כבוד שמים.

הגמרא מבארת את טעמם של בית שמאי. מבררת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא בֵּית הִלֵּל** – דברי בית הלל מובנים במה שאמרו שאחד מברך לכולם, שכן **מְפָרְשֵׁי טַעֲמָא** – פירשו את טעמם בברייתא, שהוא משום 'ברוב עם הדרת מלך', **אֶלָּא בֵּית שַׁמַּאי מַאי טַעֲמָא** – מה הטעם שאמרו שכל אחד ואחד יברך לעצמו.

משיבה הגמרא: בית שמאי **קָסָבְרֵי** [–סברו] שעדיף שכל אחד יברך לעצמו **מִפְּנֵי בִּטּוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ,** כלומר כדי למעט בביטול תורה. שאילו אחד מברך לכולם, מלבד שמתבטלים מלימודם בזמן שמיעת הברכה, עוד צריכים הם להתבטל מלימודם בכדי לענות אחריו 'אמן', ועל כן עדיף שכל אחד יברך לעצמו.

הגמרא מביאה ברייתא לסייע לסברא זו: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – בברייתא גם שנינו כן, **שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל** [–בבית מדרשו], **לֹא הָיוּ אוֹמְרִים 'מַרְפֵּא'** [–ברכת 'אסותא' למתעטש] **בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ מִפְּנֵי בִּטּוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ** – כדי שלא לבטל מלימודם. הרי שהקפידו על ביטול לימודם אפילו בתיבה אחת.

שנינו במשנה: **אֵין מְבָרְכִין לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל מֵתִים.** מבררת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** – מהו הטעם שאין מברכים עליהם. מבארת הגמרא: אין מברכים על **נֵר** של מת משום **דִּלְכָבוֹד הוּא דַּעֲבִידָא** – לכבודו של המת הוא עשוי ולא כדי להאיר, ואין מברכים אלא על נר שנעשה להאיר. ואין מברכים על **בְּשָׂמִים** של מתים, משום **דִּלְעַבּוּרֵי רֵיחָא הוּא דַּעֲבִידִי** – להעביר את הריח הרע של המת הוא עשוי, ואין מברכים אלא על בשמים הבאים כדי שיהנו מריחם.

הגמרא מביאה סימן כיצד לקבוע האם הנר נעשה לכבוד המת או להאיר: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כֹּל שֶׁמּוֹצִיאִין לְפָנָיו בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה,** כלומר אם המת היה אדם חשוב בשיעור כזה שרגילים בהלוויתו להדליק נרות אף אם ההלויה נעשית ביום ואין צריך לאורם, **אֵין מְבָרְכִין** ברכת מאורי האש **עָלָיו** – על הנרות שמביאים לפניו, מפני שמוכח שנרות אלו נעשו רק לכבוד ולא כדי להאיר. **וְכֹל** מת שאינו חשוב כל כך, **שֶׁאֵין מוֹצִיאִין לְפָנָיו** נרות **אֶלָּא** כאשר הלוויתו נעשית **בַּלַּיְלָה,** מוכח שנעשו כדי להאיר, **וּמְבָרְכִין עָלָיו** – על הנרות שמביאים לפניו בלילה.

הגמרא מביאה אופנים נוספים שאין לברך על הבשמים: **אָמַר רַב הוּנָא, בְּשָׂמִים שֶׁל בֵּית הַכִּסֵּא,** דהיינו בשמים שאדם לוקח עמו כאשר הולך לבית הכסא כדי לבטל את הריח הרע שיש שם, **וְכֵן שֶׁמֶן** המבושם בבשמים **הֶעָשׂוּי לְהַעֲבִיר אֶת הַזּוּהֲמָא,** שהיו מביאים אותו בסוף הסעודה כדי לסוך בו את הידים לנקותם מליכלוך המאכלים, **אֵין מְבָרְכִין עָלָיו** ברכת הריח. ואף שנהנה מריחם מכל מקום אין עיקר הכוונה בהבאתם להנאת הריח.

התבאר שאין מברכים על בשמים אלא אם כן באו לריח, הגמרא מקשה על כך מברייתא: **לְמֵימְרָא** – מהדינים המוזכרים לעיל מבואר שבאו ללמדנו **דְּכָל הֵיכָא דְּלָאו לְרֵיחָא עֲבִידָא** – שבכל אופן שהבושם לא נעשה לריח **לֹא מְבָרְכִין עָלָיוהּ** [–עליו]. **מֵיתִיבִי** – הקשו על כך בני הישיבה, שנינו בברייתא, **הַנִּכְנָס לְחַנּוּתוֹ שֶׁל בֹּשֶׂם** [–מוכר בשמים], **וְהֵרִיחַ רֵיחַ** של בשמים, **אֲפִילּוּ יָשַׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא פַּעַם אַחַת,** משום שכל זמן שלא הפסיק להריח הכל הנאה אחת ולכן נפטר בברכה אחת, אבל אם **נִכְנַס וְיָצָא נִכְנַס וְיָצָא, מְבָרֵךְ עַל כָּל פַּעַם וָפַעַם** שנכנס, משום שכל פעם שנכנס זו הנאה חדשה, ואין הנאה זו נפטרת במה שבירך על ההנאה הקודמת. מבארת הגמרא את הקושיא: **וְהָא הָכָא** – והרי כאן בחנותו של בשם, **דְּלָאו לְרֵיחָא הוּא דַּעֲבִידָא** – אין הבושם עומד לריח אלא עומד לסחורה, **וְקָמְבָרֵךְ.** אם כן מוכח שיש לברך אף על בושם שלא נעשה לריח.

מתרצת הגמרא: **אֵין** – אכן יש לברך על בשמים אלו, משום **דִּלְרֵיחָא נַמִּי הוּא דַּעֲבִידָא** – גם לריח הם עשויים, שכן כאשר המוכר מעמיד את סחורתו בחנות הוא ממשמש בה להפיץ ריחה, **כִּי הֵיכִי דְּנִרְחוּ אִינְשֵׁי וְנִיתוּ וְנִזְבּוּן מִינַּיהּ** – כדי שיריחו אנשים את ריח הבשמים ויבואו לקנותם.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת באדם המסופק איזה בשמים מריח: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הָיָה מְהַלֵּךְ** חוץ **לְבָרֵךְ וְהֵרִיחַ רֵיחַ** של בשמים, **אִם רוֹב** אנשי הכרך **הם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֵינוֹ מְבָרֵךְ,** משום

המשך ביאור למס' ברכות ליום שלישי עמ' ב

זהב, ולשם כך יסכימו להמתין לי. ואכן כך עשה רבה בר בר חנה, **אָמַר לְהוּ אַנְטְרוּ לִי** – שימרו לי, כלומר המתינו לי עד שאלך למקום שאכלנו שם ואשוב, משום **דְּאִנְשֵׁי יוֹנָה דְּדַהֲבָא. אֲזִיל וּבְרִיךְ** – הלך לשם ובירך, ובזכות זה נעשה לו נס **וְאַשְׁכַּח יוֹנָה דְּדַהֲבָא** – ומצא שם יונה של זהב.

מבררת הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא יוֹנָה** – במה שונה יונה משאר העופות, כלומר, מדוע אמר להם דווקא ששכח יונה. משיבה הגמרא: משום (תהלים סח יד) אם [–שנמשלה] **כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְיוֹנָה, דִּכְתִיב** [–שנמשלה] **כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְיוֹנָה, דִּכְתִיב** (תהלים סח יד) **אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ**, כלומר שאמר הקב"ה לאומות העולם בזמן שאתם שכבתם בין תחומיכם והתענגתם בתענוגים, עטפתי נוצותיה של יונתי כנסת ישראל בכסף ואת כנפיה בזהב משובח דהיינו בתורה ומצוות. בפסוק זה המשיל הקב"ה את עם ישראל ליונה ואת המצוות לכנפיה, **מַה יוֹנָה אֵינָהּ נִיצּוֹלֶת מִפְּנֵי אוֹיְבֶיהָ אֶלָּא בִּכְנָפֶיהָ**, שבורחת ונלחמת על ידם, **אַף יִשְׂרָאֵל אֵינָן נִיצּוֹלִין מֵאוֹיְבֵיהֶם אֶלָּא בְּמִצְוֹת.**

שנינו במשנה (לעיל נא:): **עַד אֵימָתַי הוּא וכו'** מברך, עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בשיעור זה. מבררת הגמרא: **כַּמָּה** זמן הוא **שִׁיעוּר עִכּוּל** המוזכר במשנה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל זְמַן שֶׁאֵינוֹ רָעֵב. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, כָּל זְמַן שֶׁיִּצְמָא מֵחֲמַת אֲכִילָתוֹ.**

הגמרא מקשה סתירה בדעת ריש לקיש: **אָמַר לֵיהּ** [–אמר לו] **רַב יֵימַר בַּר שִׁלְמְיָא לְמַר זוּטְרָא, וְאָמְרִי לְהּ** – ויש אומרים שאמר זאת **רַב יֵימַר בַּר שִׁזְבִּי לְמַר זוּטְרָא, מִי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ הָכִי** – וכי ריש לקיש אמר כך, **וְהָאָמַר** [–ודהרי אמר] **רַב אַמִּי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כַּמָּה שִׁיעוּר עִכּוּל, כְּדֵי לְהַלֵּךְ אַרְבַּע מִילִין** – זמן של הילוך ארבע מיל. הרי שריש לקיש אמר שיעור אחר בזמן העיכול.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא** – אין זו קושיא, **כָּאן בַּאֲכִילָה מְרוּבָּה כָּאן בַּאֲכִילָה מוּעֶטֶת.** באכילה מועטת השיעור הוא כל זמן שצמא מחמת אכילתו, ובאכילה מרובה השיעור הוא ארבע מיל.

שנינו במשנה (לעיל נא:): **בָּא לָהֶם יַיִן וכו'**.

עוד שנינו במשנתנו, ועונין אמן אחר ישראל המברך, ואין עונין אמן אחר כותי המברך, עד שישמע כל הברכה כולה. הגמרא הבינה שמדובר באופן שהעונה חייב באותה ברכה שהוא שומע, ורוצה לצאת ידי חובה על ידי עניית אמן. מקשה הגמרא: **לְמִימְרָא** – האם ניתן לומר **דְּיִשְׂרָאֵל** [–דכששומע מישראל] **אַף עַל גַּב דְּלֵא שָׁמַע כּוּלָּהּ בְּרָכָה, עוֹנֶה** אמן ויוצא בכך ידי חובת הברכה, **וְכִי לֹא שָׁמַע הֵיכִי נָפִיק** – והרי אם לא שמע את כל הברכה כיצד יוצא ידי חובה. מבארת הגמרא: **אָמַר חִיָּיא בַּר רַב**, מדובר במשנתנו **בְּשֶׁלֹּא אָכַל עִמָּהֶן**, ואין כוונתו לצאת ידי חובה בברכה זו, אלא בסתם אדם השומע ברכה מחבירו, ועונה אחריו אמן. **וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ**, שמדובר במשנתנו **בְּשֶׁלֹּא אָכַל עִמָּהֶן.**

הגמרא עוסקת עתה בשנים שחייבים בברכה, ואחד מברך ומוציא את חבירו ידי חובה. ודנה מי עדיף, המברך, או השומע שיוצא ידי חובה בברכת חבירו ועונה עליה 'אמן': **אָמַר לֵיהּ רַב לְחִיָּיא בְּרֵיהּ** [–בנו], **בְּרִי** [–בני] **חֲטוֹף וּבָרֵיךְ** – כאשר מביאים כוס של ברכה השתדל שיתנו לך לברך עליו, ואחרים ישמעו ויענו אמן על ברכתך. **וְכֵן אָמַר רַב הוּנָא לְרַבָּה בְּרֵיהּ** [–בנו], **חֲטוֹף וּבָרֵיךְ.** ומכך שאמרו האמוראים לבניהם כך, משמע שהמברך עדיף ממי שעונה אמן על ברכתו.

מקשה הגמרא: **לְמִימְרָא** – וכי ניתן לומר **דִּמְבָרֵךְ עָדִיף מִמַּאן דְּעָנֵי אָמֵן** – ממי שעונה אמן על ברכתו, **וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, גָּדוֹל הָעוֹנֶה אָמֵן יוֹתֵר מִן הַמְבָרֵךְ. וְאָמַר לֵיהּ רַבִּי נְהוֹרַאי, הַשָּׁמַיִם** – נשבע אני שאכן **כֵּן הוּא**, שהעונה אמן עדיף על המברך, **תֵּדַע** – וראיה לכך, ממנהגו של עולם, **שֶׁהַרֵּי גּוּלְיָירִין** [–משרתים של אנשי המלחמה] **יוֹרְדִין וּמִתְגָּרִין [בַּמִּלְחָמָה]**, כלומר בתחילה נלחמים החיילים החלשים, **וְלְאַחַר מִכֵּן הַגִּבּוֹרִים יוֹרְדִין** [–מצטרפים למלחמה] **וּמְנַצְּחִין.** הרי שהגומרים את הדבר משובחים הם מאותם שהתחילו. וכן המברך שמתחיל את הברכה, הוא כמו החלש שמתחיל את המלחמה, והעונה אמן שמסיים את הברכה, הוא כמו הגיבור שגומר מעשי הראשונים ומנצח את המלחמה. נמצאנו למדים שהעונה אמן עדיף מהמברך, וקשה על האמוראים שאמרו לבניהם 'חטוף וברך'.

מתרצת הגמרא: **תַּנָּאֵי הִיא** – יש בזה מחלוקת תנאים, שכן מצינו תנא שנחלק על הברייתא המובאת לעיל וסובר שגדול המברך יותר מן העונה. **דְּתַנְיָא, אֶחָד הַמְבָרֵךְ וְאֶחָד הָעוֹנֶה אָמֵן כְּמַשְׁמַע**, כלומר שניהם בכלל הפסוק האמור בנחמיה (ט ה) לענין הברכה, **אֶלָּא שֶׁמְּמַהֲרִין** לתת שכר **לַמְבָרֵךְ יוֹתֵר מִן הָעוֹנֶה אָמֵן.** והרי שתנא זה סבר שהמברך גדול מן העונה אמן. ואף האמוראים שאמרו לבניהם חטוף וברך, סברו כשיטת התנא הזה.

הגמרא מביאה דין בענין עניית אמן אחר ברכת קטן: **בָּעֵי מִינֵּיהּ שְׁמוּאֵל מֵרַב, מַהוּ** [–האם צריך] **לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן** – אחר קטנים בשעה שלמדים מהרב שלהם כיצד לברך. **אָמַר לֵיהּ** רב, **אַחַר הַכֹּל עוֹנִין אָמֵן, חוּץ מֵאַחַר תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, הוֹאִיל וּלְהִתְלַמֵּד עֲשׂוּיִין** – אומרים את הברכה לשם לימוד ואין להם כוונה כלל לשם השם. מוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו אמורים **בִּדְלֵא עָיְדִין מִפִּטְרֵיהוּ** – לא בזמן שמברכים את ברכות ההפטרה בבית הכנסת, **אֲבָל בְּעָיְדִין מִפִּטְרֵיהוּ** – בזמן שאומרים ההפטרה ומברכים ברכותיה **עוֹנִין** אחרידהם אמן.

הגמרא עוסקת בענין הנקיות שיש לנקות את הידים קודם ברכת המזון: **תָּנוּ רַבָּנָן, שֶׁמֶן שֶׁהִיו רגילים לסוך על ידיהם בסוף הסעודה אחרי מים אחרונים כדי לנקות את הידים מזוהמת המאכל, מְעַבֵּב אֶת הַבְּרָכָה** – אסור לברך ברכת המזון לפני שסכו אותו, **דִּבְרֵי רַבִּי זֵילַאי. רַבִּי זֵירָאי אוֹמֵר, אֵינוֹ מְעַכֵּב** את הברכה. **רַבִּי אֲחָא אוֹמֵר, שֶׁמֶן טוֹב** – שמן שיש בו בשמים לריח טוב, במקום שרגילים לסוך אותו קודם הברכה, **מְעַכֵּב** את הברכה ואין לברך קודם שיסוכו אותו. **רַבִּי זוּהֲמַאי אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁכֵּהן מְזוּהָם** – שנודף ממנו ריח רע **פָּסוּל לַעֲבוֹדָה** בבית המקדש, **כָּךְ יָדַיִם מְזוּהָמוֹת** מן המאכל **פְּסוּלוֹת לִבְרָכָה** – לברכת המזון.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אֲנָא לֹא זִילַאי וְלֹא זִיזַאי וְלֹא זוּהֲמַאי יָדַעְנָא, כלומר לא שמעתי מרבותי את דברי התנאים הנזכרים בברייתא זו, **אֶלָּא מַתְנִיתָא יָדַעְנָא** – אני יודע ברייתא אחרת שעסקה בענין זה, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאָמְרִי לְהּ** – ויש אומרים שדרשה זו **בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – בברייתא היא שנויה, נאמר (ויקרא יא מד) 'כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי' וגו', 'וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם' **אֵלּוּ מַיִם רִאשׁוֹנִים** – נטילת ידים שלפני הסעודה, 'וְהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים' **אֵלּוּ מַיִם אַחֲרוֹנִים** שבסוף הסעודה, 'כִּי קָדוֹשׁ [אָנִי'] **זֶה שֶׁמֶן [הַטּוֹב]**. 'אֲנִי יי' **אֱלֹהֵיכֶם'** זוֹ **בְּרָכָה** – ברכת המזון.

הדרן עלך אלו דברים

"כל המענג את השבת", ולא "כל המתענג בשבת" – שיהודי פועל תוספת תענוג ביום השבת.

ממאמר פרשת תרומה ה'תשד"מ

המשך ביאור למס' ברכות ליום רביעי עמ' ב

לדרך נפילה, ולכן אמר הכתוב 'ותפול החומה'.

הגמרא מבארת שארבעה חייבים להודות לאחר שיצאו מהסכנה שהיו בה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אַרְבָּעָה** אנשים שהיו בסכנה **צְרִיכִין לְהוֹדוֹת** ולברך לאחר שיצאו מהסכנה שהיו בה, ואלו הם, **יוֹרְדֵי הַיָּם, הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת, וּמִי שֶׁהָיָה חוֹלֶה וְנִתְרַפֵּא, וּמִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים וְיָצָא** משם.

המקור שיורדי הים צריכים להודות. שואלת הגמרא: **יוֹרְדֵי הַיָּם מְנָלָן** – מהיכן למדנו שיורדי הים צריכים להודות. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** (תהלים קז כג–כד) 'יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת וגו' עֹשֵׂי מְלָאכָה בְּמַיִם רַבִּים הֵמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי ה'", **וְעוד אוֹמֵר** הכתוב (שם כה–כו), 'וַיַּעֲמֹד רוּחַ סְעָרָה וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו, יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת', **וְעוד אוֹמֵר** הכתוב (שם כח), 'יָחוּגוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר', **וְעוד אוֹמֵר** הכתוב (שם כח), 'וַיְצַעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם וּמִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם', **וְעוד אוֹמֵר** הכתוב (שם כט), 'יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה', **וְעוד אוֹמֵר** הכתוב (שם ל), 'וַיִּשְׂמְחוּ כִּי יִשְׁתֹּקוּ וַיַּנְחֵם אֶל מְחוֹז חֶפְצָם', **וְעוד אוֹמֵר** הכתוב (שם לא), 'יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם', ומכאן שיורדי הים צריכים להודות.

המקור שהולכי מדברות צריכים להודות. שואלת הגמרא: **הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת מְנָלָן** – מהיכן למדנו שהולכי מדברות צריכים להודות. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** (שם קז ד, ו–ח) 'תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא מָצָאוּ, וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יַצִּילֵם, וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׁרָה לָלֶכֶת אֶל עִיר מוֹשָׁב, יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם'. ומכאן שהולכי מדברות צריכים להודות.

המקור שחולה שנתרפא צריך להודות. מבארת הגמרא: המקור **שמי שֶׁחָלָה וְנִתְרַפֵּא** צריך להודות, הוא ממה **דִּכְתִיב** (שם קז יז–כא) 'אֱוִילִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם וּמֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ, כָּל אֹכֶל תִּתְעַב נַפְשָׁם וגו' וַיִּגִּיעוּ עַד שַׁעֲרֵי מָוֶת, וַיִּזְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם וגו' מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם, יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וגו' וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם, יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם'. ומכאן שמי שחלה ונתרפא צריך להודות.

המקור שמי שהיה חבוש בבית האסורים צריך להודות. שואלת הגמרא: **מִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין מְנָלָן** – מהיכן למדנו שמי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא צריך להודות. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** (שם י–יא) 'יוֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת וגו' אֲסִירֵי עֹנִי וּבַרְזֶל כִּי הִמְרוּ אִמְרֵי אֵל וגו' וַעֲצַת עֶלְיוֹן נָאָצוּ', **וְעוד אוֹמֵר** הכתוב (שם יב) 'וַיִּכְנַע בָּעָמָל לִבָּם וגו' כָּשְׁלוּ וְאֵין עֹזֵר', **וְעוד אוֹמֵר** הכתוב (שם יג) 'וַיִּזְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם', **וְעוד אוֹמֵר** הכתוב (שם יד) 'יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת וגו' וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק', **וְעוד אוֹמֵר** הכתוב (שם טו) 'יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם'. ומכאן שמי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא צריך להודות.

הגמרא מבארת את נוסח ברכת ההודאה ולפני כמה אנשים צריך לברך. מבררת הגמרא: **מַאי מְבָרֵךְ** – מהו נוסח הברכה שבה צריך להודות להקדוש ברוך הוא על שיצא מן הסכנה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה** נוסח הברכה הוא **'בָּרוּךְ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים'**.

הגמרא מבארת את אופן הברכה: **אַבָּיֵי אָמַר** דין נוסף בברכת הגומל, **וְצָרִיךְ לְאוֹדוּיֵי** – לברך ברכת הגומל שהיא ברכת ההודאה, **קַמֵּי עֲשָׂרָה** – לפני עשרה אנשים, והמקור לכך הוא **דִּכְתִיב** בסוף המזמור (שם קז לב), 'וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם' וגו', ו'קהל' הוא כשיש שם עשרה. **וּמַר זוּטְרָא** הוסיף **וְאָמַר, וּתְרֵין מִינַיְיהוּ** – צריך ששנים מהשומעים יהיו **רַבָּנָן** [–חכמים], **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) 'וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ', ו'זקנים' הם חכמים, ש'זקן' הוא נוטריקון 'זה קנה חכמה' (קידושין לב:), ומיעוט 'זקנים' שנים.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִּׁי** – הקשה רב אשי על מר זוטרא שאמר שצריך שיהיו שם שני חכמים, **וְאִימָּא** – ושמא נדקדק מלשון הכתוב 'ובמושב זקנים יהללוהו' שצריך **שכּוּלְּהוּ רַבָּנָן** – שכל העשרה שמברך לפניהם יהיו חכמים, ומנין שדי בכך שיש שם שני חכמים. מתרצת הגמרא: **מִי כְּתִיב** – וכי בפסוק שממנו לומדים שצריך לברך לפני עשרה כתוב **'בִּקְהַל זְקֵנִים', הרי 'בִּקְהַל עָם' כְּתִיב,** ומלשון זה משמע שדי שיהיו שם עשרה אנשים, ואין צריך שיהיו שם עשרה חכמים.

מוסיף רב אשי ומקשה: **וְאִימָּא** – ושמא נאמר שצריך לברך **בֵּי עֲשָׂרָה שְׁאָר עַמָּא, וּתְרֵי רַבָּנָן** – גם לפני עשרה אנשים משאר העם [שאינם חכמים], וגם לפני שני חכמים. מסיקה הגמרא: **קַשְׁיָא** – אכן קשה הדבר.

הגמרא מביאה מעשה בענין ברכת הגומל: **רַב יְהוּדָה חֲלֵשׁ וְאִתְּפַח** – חלה ונתרפא, **עָל לְגַבֵּיהּ** – באו אצלו לבקרו **רַב חִנָּא בַּגְדָּתְּאָה** – שהיה גר בעיר בגדד, **וְרַבָּנָן** [–וחכמים], **אָמְרִי לֵיהּ** – אמרו רב חנא בגדתאה וחכמים לרב יהודה, **'בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דִּיהַבְךָ נִיהָלָן וְלֹא יְהַבְךָ לְעַפְרָא'** – ברוך הקדוש ברוך הוא שריפא אותך ונתנך לנו, ולא המיתך ונתנך לעפר. **אָמַר לְהוּ** – אמר להם רב יהודה, **פְּטַרְתּוּן יָתִי מִלְּאוֹדוּיֵי** – במה שאמרתם כן, פטרתם אותי מלהודות להקדוש ברוך הוא בברכת הגומל.

שואלת הגמרא: כיצד רב יהודה נפטר בכך מברכת הגומל, **וְהָא** [–והרי] **אָמַר אַבָּיֵי בְּעֵי אוֹדוּיֵי בְּאַפֵּי עֲשָׂרָה** – צריך לברך ברכת ההודאה לפני עשרה, ושם לא היו עשרה. משיבה הגמרא: **דַּהֲווּ בֵּי עֲשָׂרָה** – מדובר שהיו שם עשרה, ולכן נפטר בכך מברכת הגומל. ממשיכה הגמרא ושואלת: **וְהָא** [–והרי] **אִיהוּ לֹא קָא מוֹדֶה** – הוא לא הודה בעצמו, ורק שמע את ברכתם, ואם כן איך נפטר בכך מברכת הגומל. משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיךְ דַּעֲנִי בַּתְרֵיהוּ אָמֵן** – לא הוצרך רב יהודה לברך בעצמו את ברכת הגומל, כיון שענה אחריהם אמן, ונחשב כאילו בירך בעצמו.

הגמרא מביאה שמועה נוספת בשם רב יהודה: **אָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁלֹשָׁה** אנשים **צְרִיכִין שִׁימּוּר** מן המזיקין, **וְאֵלּוּ הֵן, חוֹלֶה, שלפי** שהורע מזלו השד מתגרה בו, **וְכַלָּה,** שהשד מתגרה בהם מחמת קנאתו. **כְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – בברייתא שנינו שאלו הם שצריכים שימור, **חוֹלֶה, חַיָּה** [–יולדת], שלפי שהורע מזלה השד מתגרה בה, **חָתָן וְכַלָּה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שאַף אָבֵל** צריך שימור, שהשד מתגרה בו לפי שהורע מזלו, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים שאַף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בַּלַּיְלָה** צריכים שימור, שהשד מתגרה בהם מחמת קנאתו.

שמועה נוספת בשם רב יהודה: **וְאָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הם ש**[**הַמַּאֲרִיךְ בָּהֶן**] **מַאֲרִיכִין יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם,** ואלו הם, **הַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, וְהַמַּאֲרִיךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ,** שעל ידי זה יכולים עניים ליהנות ממאכליו, **וְהַמַּאֲרִיךְ בְּבֵית הַכִּסֵּא,** שדבר זה הוא רפואה ומועיל לבריאותו.

מקשה הגמרא: **וְהַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ מְעַלִּיוּתָא הִיא** – וכי האריכות בתפילה נחשבת למעלה, **וְהָאָמַר** [–והרי אמר] **רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**

הקדוש־ברוך־הוא נתן כוח ליהודי להמשיך קדושה בדבר שמצד־עצמו אין בו קדושה (חולין).

ממאמר פרשת תרומה ה'תשד"מ

המשך ביאור למס' ברכות ליום חמישי עמ' ב

כהנים, **וְלֵימָא הָכִי** – ויאמר כך, **רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי שֶׁלְּךָ, וַחֲלוֹמוֹתַי שֶׁלְּךָ, חֲלוֹם חָלַמְתִּי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא,** ומבקש אני, שבין החלומות **שֶׁחָלַמְתִּי אֲנִי לְעַצְמִי** [–על עצמי], **וּבֵין** החלומות **שֶׁחָלְמוּ לִי** [–עלי] **חֲבֵרַי, וּבֵין** החלומות **שֶׁחָלַמְתִּי עַל אֲחֵרִים, אִם טוֹבִים הֵם** החלומות, **חַזְּקֵם וְאַמְּצֵם** שיתקיימו **כַּחֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף** שהיו טובים ונתקיימו, **וְאִם הם צְרִיכִים רְפוּאָה, רְפָאֵם כְּמֵי מָרָה** שנתרפאו **עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, וּכְמָרִים** שנתרפאה **מְצֹרַעְתָּהּ, וּכְחִזְקִיָּהוּ** שנתרפא **מֵחָלְיוֹ, וּכְמֵי יְרִיחוֹ** שנתרפאו **עַל יְדֵי אֱלִישָׁע, וּכְשֵׁם שֶׁהָפַכְתָּ** את **קְלָלַת בִּלְעָם הָרָשָׁע לִבְרָכָה, כֵּן הֲפוֹךְ** את **כָּל חֲלוֹמוֹתַי עָלַי לְטוֹבָה. וּמְסַיֵּים בַּהֲדֵי כָּהֲנֵי** – ויראה לסיים לומר בקשה זו יחד עם הכהנים, כלומר, כאשר הכהנים מסיימים לברך את העם בברכת כהנים, כדי **דְּעָנֵי צִבּוּרָא** – שיענה הציבור **אָמֵן** גם אחר בקשתו.

מוסיפה הגמרא: **וְאִי לֵא** – ואם לא סיים לומר בקשה זו יחד עם הכהנים, אלא סיים לאומרה קודם שסיימו הכהנים את ברכתם, **לֵימָא הָכִי** – בזמן שנותר, יוסיף ויאמר כך, **אַדִּיר בַּמָּרוֹם, שׁוֹכֵן בִּגְבוּרָה, אַתָּה שָׁלוֹם וְשִׁמְךָ שָׁלוֹם, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתָּשִׂים עָלֵינוּ שָׁלוֹם,** ויראה לסיים יחד עם הכהנים, כדי שהציבור יענה אמן גם על בקשתו.

הגמרא ממשיכה להביא מדברי האמוראים שישבו יחדיו: **פָּתַח אִידָּךְ** – פתח אמורא אחר [–השני] **וְאָמַר, הַאי מַאן דְּעָיֵיל לְמָתָא** – מי שנכנס לעיר, **וְדָחִיל מֵעַיְנָא בִּישָׁא** – ומפחד מעינם הרעה של אנשי העיר, **לִנְקוֹט זִקְפָא דִּידָא דִּימִינֵיהּ** – יקח את האגודל של ידו הימנית, **וְיֵאחֲזוּנוּ בִּידָא דִּשְׂמָאלֵיהּ** – בידו השמאלית, **וְזִקְפָא דִּידָא דִּשְׂמָאלֵיהּ** – ואת האגודל של ידו השמאלית יקח **וְיֵאחֲזוּנוּ בִּידָא דִּימִינֵיהּ** – בידו הימנית, **וְלֵימָא הָכִי** – ויאמר כך, **אֲנָא פְּלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִי, מִזַּרְעָא דְּיוֹסֵף קָאָתֵינָא** – מזרעו של יוסף אני בא, **דְּלָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עַיְנָא בִּישָׁא** – שאין עין הרע שולטת בו, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית מט כב) על יוסף, **'בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף, בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן** וגו'**,** בְּנוֹת צְעָדָה עָלֵי שׁוּר' – בן שחינו נטוי על העין הרואה אותו, **אַל תִּקְרֵי** [–תקרא] את הפסוק כפי שכתוב בו **'עֲלֵי עָיִן', אֶלָּא** קרא את הפסוק כאילו כתוב בו **'עוֹלֵי עָיִן',** כלומר שהם שליטים על העין ומסולקים ממנה, שאין העין שולטת בהם.

רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מֵהֵכָא – מכאן יש ללמוד שאין עין הרע שולטת בזרעו של יוסף, שיעקב בברכתו למנשה ואפרים בני יוסף אמר (שם מח טז), 'הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים, וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק, וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ', ומכך שנקט לשון 'וידגו' וגו', מבואר שזרעו של יוסף נמשלו לדגים, **וּמָה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, הַמַּיִם** של הים **מְכַסִּים עֲלֵיהֶם, וְלֵכֶן אֵין עַיִן רָעָה שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵין עַיִן רָעָה שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם.**

הגמרא ממשיכה לבאר את תקנתו של הנכנס לעיר: **וְאִי דָּחִיל מֵעַיְנָא בִּישָׁא דִּילֵיהּ** – ואם חושש הוא מעין הרע של עצמו, שיזיק בה אחרים, **לֵיחֲזֵי אֵטְרָפָא דְּנַחְרֵיהּ דִּשְׂמָאלֵיהּ** – יביט על הדופן השמאלי של חוטמו.

הגמרא ממשיכה להביא מדברי האמוראים שישבו יחדיו: **פָּתַח אִידָּךְ** – פתח אמורא אחר [–השלישי] **וְאָמַר, הַאי מַאן דַּחֲלִישׁ** – מי שחלה, **יוֹמָא קַמָּא לֵא לְגַלֵּי** – ביום הראשון לחוליו לא יגלה לאחרים שחלה, **כִּי הֵיכִי דְּלֵא לִיתְרַע מַזְּלֵיהּ** – כדי שלא יורע מזלו, אבל **מִכָּאן וְאֵילָךְ לְגַלֵּי** – אם חוליו ממשיך, יגלה שחלה, **כִּי הָא דְּרָבָא** – כמו שמצינו ברבא, **דְּכִי הֲוָה חֲלִישׁ** – כאשר היה חולה, **יוֹמָא קַמָּא לֵא מְגַלֵּי** – ביום הראשון לחוליו לא גילה שחלה, אבל אם חוליו המשיך **מִכָּאן וְאֵילָךְ, אָמַר לֵיהּ לִשְׁמָעֵיהּ** – היה אומר למשמשו, **פּוּק אַכְרֵיז, רָבָא חֲלַשׁ** – צא והכרז שרבא חלה, ויתפרסם הדבר שחליתי, **וּמַאן דְּרַחִים לִי, לִבְעֵי עָלַי רַחֲמֵי** – ומי שאוהב אותי, יתפלל ויבקש עלי רחמים, **וּמַאן דְּסָנֵי לִי, לְחֵדֵי לִי** – ומי ששונא אותי, ישמח על כך שחליתי, ועל ידי זה ישוב חרון האף מעלי, ודבר זה נלמד מדכתיב (משלי כד יז–יח) 'בְּנִפֹּל אוֹיְבְךָ אַל תִּשְׂמָח, וּבְכָשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ, פֶּן יִרְאֶה ה' וְרַע בְּעֵינָיו, וְהֵשִׁיב מֵעָלָיו אַפּוֹ', הרי שהשמחה בתקלת אויבו, גורמת להסרת חרון האף מאויבו.

הגמרא מבארת את מנהגו של שמואל כאשר היה רואה חלום טוב או רע, ומתוך כך מבארת מתי החלומות שוא ידברו: **שְׁמוּאֵל כִּי הֲוָה חָזֵי חֶלְמָא בִּישָׁא** – כאשר שמואל ראה חלום רע, שרצה שלא יתקיים, **אָמַר** את הפסוק (זכריה י ב) 'וְחֲלוֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ', וכוונתו היתה שהחלומות שקר ידברו, ולא יתקיימו דבריהם. **וכִי הֲוָה חָזֵי חֶלְמָא טָבָא** – וכאשר ראה חלום טוב, שרצה שיתקיים, **אָמַר וְכִי 'הַחֲלוֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ',** בלשון תמיהה, וכי החלומות שקר ידברו, ודאי שאינו כן, אלא אמת ידברו, ויתקיימו דבריהם.

מקשה הגמרא: מדוע אמר שמואל שדברי החלומות הם דברי שוא, **וְהָכְתִיב** (במדבר יב ו), 'וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ נָא דְּבָרָי, אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם ה', בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ', הרי שהקדוש ברוך הוא מדבר בחלום עם נביאיו, ודברי החלום הם דברי אמת.

הגמרא מביאה שרבא הקשה כן על הפסוקים עצמם: **רָבָא רָמֵי** [–הקשה], **כְּתִיב 'בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ',** הרי שהקדוש ברוך הוא מדבר בחלום עם נביאיו, ודברי החלום הם דברי אמת, **וּמאידך כְּתִיב 'וַחֲלוֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ',** ומבואר שדברי החלומות הם דברי שוא.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן עַל יְדֵי מַלְאָךְ** – בפסוק 'בחלום אדבר בו', מדובר שהחלום נאמר לאדם על ידי מלאך, ומלאך אינו משקר, ובאופן זה דברי החלום הם דברי אמת, **וכָּאן עַל יְדֵי שֵׁד** – ובפסוק 'וחלומות השוא ידברו' מדובר שהחלום נאמר לאדם על ידי שד, והשדים אינם מדברים אמת, ובאופן זה דברי החלום הם דברי שוא, ומיושבת הסתירה בין הפסוקים. ועל אופן זה אמר שמואל 'וחלומות השוא ידברו', כאשר ראה חלום רע.

שמועה נוספת, בה מתבאר שהאופן שבו החלום יתקיים תלוי בפתרון שיפתרוהו: **אָמַר רַבִּי בִּינָא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר רַבִּי פַּנְדָּא אָמַר רַבִּי נַחוּם אָמַר רַבִּי בִּירִים מִשּׁוּם זָקֵן אֶחָד, וּמִנּוֹ** [–ומיהו זקן זה] **רַבִּי בַּנָּאָה, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פּוֹתְרֵי חֲלוֹמוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, פַּעַם אַחַת חָלַמְתִּי חֲלוֹם, וְהָלַכְתִּי אֵצֶל כּוּלָּם** – אצל כל פותרי החלומות שהיו בירושלים, שיפתרוהו לי, **וּמַה** [–והפתרון] **שֶׁפָּתַר לִי** פותר חלומות **זֶה, לֹא היה כפתרון שֶׁפָּתַר לִי** פותר חלומות **זֶה, וְכוּלָּם** – וכל הפתרונות שפתרו לי, **נִתְקַיְּימוּ בִּי, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר 'כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִים אַחַר הַפֶּה'** – קיום החלומות הוא כפי שנפתרו בפיו של הפותר.

שואלת הגמרא: **אֲטוּ** [–וכי] **'כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִים אַחַר הַפֶּה' קְרָא** [–פסוק] **הוּא,** ומדוע אמר רבי בנאה שכך 'נאמר'.

משיבה הגמרא: **אִין** – אכן, דבר זה שכל החלומות הולכים אחר הפה נלמד מפסוק, **וּכְדִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִנַּיִן שֶׁכָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִין אַחַר הַפֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית מא יג) בדברי שר המשקים לפרעה אודות הפתרון שיוסף פתר את חלומו ואת חלום שר האופים, **'וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הָיָה',** כלומר, שהפתרון שיוסף פתר את החלומות, הביא לכך שיתקיימו כאשר פתר.

אָמַר רָבָא, וְהוּא – מתי אמרו שהחלומות הולכים אחר הפה, **דַּווּקָא אִם מְפַשֵּׁר לֵיהּ מֵעֵין חֶלְמֵיהּ** – שהפתרון הוא כפי החלום וקרוב לענייננו, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם מא יב) **'אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר',** כלומר, שהפתרון היה כפי החלום וקרוב לענייננו.

הגמרא מבארת פסוק נוסף שנאמר באותו ענין: כתוב בפסוק (שם מ טז) **'וַיַּרְא שַׂר הָאֹפִים** כִּי טוֹב פָּתָר', ופירוש הפסוק הוא ששר האופים ראה שהפתרון שפתר יוסף את חלומו של שר המשקים הוא פתרון נכון. שואלת הגמרא: **מָנָא יָדַע** – מנין ידע שר האופים שהפתרון שיוסף פתר הוא פתרון נכון. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִלְּמַד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מהם הֶרְאוּהוּ** את **חֲלוֹמוֹ** ואת **פִּתְרוֹן חֲלוֹמוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ,** ולכן כיון ששר האופים ראה שהפתרון שפתר יוסף את חלומו של שר המשקים, היה כפתרון שראה בחלומו, ידע שטוב פתר.

מלבד החלומות, ישנו אופן נוסף בו מגלים לאדם דברים: **אָמַר רַבִּי**

המשך בעמוד פב

המשך ביאור למס' ברכות ליום שישי עמ' א

כגנב, קל וחומר שבנו יחשדו, ויתקיים בזה הפסוק שראית בחלום 'ויראו ממך'. ואכן כך היה, שלְמָחָר אִתְּכַר בַּרְיָנָא דְּמַלְכָּא – למחר נשבר האוצר שבו תכשיטי המלך, ונגנבו התכשיטים שבו, וְאָתוּ – ובאו אנשי המלך וְתָפְשֵׁי לֵיהּ לְרָבָא – ותפסו את רבא והעלילו עליו שהוא גנב את תכשיטי המלך.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא, וְאָמְרֵי לֵיהּ, חֲזָן חַפָּא עַל פּוּם דָּנֵי – ראינו בחלומנו חזרת שנמצאת על פי החביות, ומהו פתרון חלום זה. לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ בר הדיא, עֵיף עַסְקָךְ כְּחַפָּא – החבית היא רמז לסחורתך, שהיא היין שנמצא בחבית, ופתרון החלום הוא, שהרווחים שיהיו לך מסחורתך, יוכפלו, כחזרת זו שעליה רחבים וכפולים. וּלְרָבָא אָמַר לֵיהּ בר הדיא, דְּמָרִיר עַסְקָךְ כִּי חַפָּא – החבית שראית היא רמז לסחורתך, שהיא היין שנמצא בחבית, והיינו שהסחורה שתמכור, תהיה מרה ושנואה על הקונים, כחזרת זו שהיא מרה.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא, וְאָמְרֵי לֵיהּ, חֲזָן בְּשָׂרָא עַל פּוּם דָּנֵי – ראינו בחלומנו בשר שנמצא על פי חביות, ומהו פתרון חלום זה. לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, דְּכַסִּים חֲמָרָךְ – יינך יהיה מבושם וטוב, וְאָתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְמִזְבַּן בְּשָׂרָא וְחַמְרָא מִינָּךְ – ויבואו כולם לקנות ממך בשר ויין. וּלְרָבָא אָמַר לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, דִּתְקִיף חֲמָרָךְ – יינך יחמיץ, וְאָתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְמִזְבַּן בְּשָׂרָא לְמֵיכַל בֵּיהּ – ויבואו כולם ויקנו בשר כדי לאוכלו יחד עם היין החמוץ שיקנו ממך.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא, וְאָמְרֵי לֵיהּ, חֲזָן חֲכִיתָא דְּתָלֵי בְּדִיקְלָא – ראינו בחלומנו חבית של יין שתלויה על עץ דקל, ומהו פתרון חלום זה. גם בחלום זה, בר הדיא פתר את ענין החבית שראו, שהיא רמז ליין שאביי ורבא סחרו בו לפרנסתם. לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, דִּמְדַלֵּי עַסְקָךְ כְּדִיקְלָא – סחורתך [כלומר היין שהינך מוכר], תמכר במחיר גבוה, כדקל זה שהוא גבוה. וּלְרָבָא אָמַר לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא דְּחָלֵי עַסְקָךְ כְּתַמְרֵי – סחורתך [כלומר היין שהינך מוכר], תהיה מתוקה על הקונים כתמרים הגדלים בדקל, שהם מתוקים, והיינו שיחפצו לקנותה מחמת שתמכרנה בזול, ותפסיד.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא ואָמְרֵי לֵיהּ, חֲזָן רוּמָנָא דְּקָדְחִי אַפּוּם דָּנֵי – ראינו בחלומנו רימונים שגדלים בפי החביות, ומהו פתרון חלום זה. גם בחלום זה, בר הדיא פתר את ענין החבית שראו, שהיא רומזת למסחר היין שאביי ורבא עסקו בו לפרנסתם. לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, דְּעָשִׁיק עַסְקָךְ כְּרִימָנָא – תמכור את סחורתך [–היין] ביוקר, כרימון זה שנמכר ביוקר, ותרויח בכך. וּלְרָבָא אָמַר לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, דְּקָאֵי עַסְקָךְ כְּרִימָנָא – סחורתך [–היין] תהיה שנואה על הקונים, כרימון זה שטעמו קהוי [–חלש], ותמכרנה בזול, ותפסיד.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא וְאָמְרֵי לֵיהּ, חֲזָן חֲכִיתָא דְּנָפֵל לְבִירָא – ראינו בחלומנו חבית שנפלה לבור, ומהו פתרון חלום זה. גם בחלום זה, בר הדיא פתר את ענין החבית שראו, שהיא רומזת למסחר היין שאביי ורבא עסקו בו לפרנסתם. לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, דִּמְתַבְּעֵי עַסְקָךְ – סחורתך [–היין] תהיה מבוקשת, ויחזרו אחריה לקנותה, כחבית זו שנפלה לבור שמחזרים אחריה למוצאה, וּכְדַאֲמַר הָעוֹלָם, נָפַל פִּתָּא בְּבִירָא וְלֹא אִשְׁתְּכַח – נפלה הפת בבור וחזרו אחריה ולא נמצאה. וּלְרָבָא אָמַר לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, דִּפְסִיד עַסְקָךְ וְשָׁדֵית לֵיהּ לְבִירָא – סחורתך [–היין] תפסד, ותשליכנה לבור.

חלום נוסף שחלמו, ופתרונו: אביי ורבא חלמו חלום נוסף, ובאו לפני בר הדיא וְאָמְרֵי לֵיהּ, חֲזִינַן בַּר חֲמָרָא דְּקָאֵי אַאִיסְדָּן – ראינו בחלומנו חמור שעומד למראשותינו וְנוֹעֵר, ומהו פתרון חלום זה. לְאַבַּיֵי אָמַר לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, דְּמַלְכָּא חֲיֵית – תהיה ראש ישיבה שדורש דרשות, וְקָאֵי אֲמוֹרָא עָלָךְ – והמתורגמן יעמוד לפניך וישמיע את דבריך לרבים בקול רם, כחמור זה שנוער בקול. וּלְרָבָא אָמַר לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, שהמילים 'פְּטַר חֲמוֹר' גְּהִיט מִתְּפִילָּךְ – נמחקו מהתפילין שלך. אָמַר לֵיהּ רבא לבר הדיא, לְדִידִי חָזֵי לִי וְאִיתֵיהּ – הרי אני ראיתי את הפרשיות שבתפילין שלי, והמילים 'פטר חמור' כתובות בהן. אָמַר לֵיהּ בר הדיא לרבא, וָא"ו דְּ'פְּטַר חֲמוֹר' וַדַּאי גְּהִיט מִתְּפִילָּךְ – האות וא"ו שבתיבת 'חמור' בודאי היא מחוקה. כלומר, המילה 'חמר' שבפסוק (שם יג יג) 'וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה' שכתוב בתפילין צריכה להיות כתובה בכתיב חסר, ללא האות וא"ו, ובתפילין של רבא טעה הסופר וכתב 'חמור', בכתיב מלא, ואחר כך מחק את האות וא"ו.

רבא סבר שאם יבא אליו לבדו, יפתור לו את חלומותיו לטובה: לַסּוֹף, אֲזַל רָבָא לְחוּדֵיהּ לְגַבֵּיהּ – לבסוף, לאחר שפתר את החלומות הראשונים לרעה, הלך רבא לבדו לבר הדיא, כדי לשאול על פתרון חלומות נוספים שחלם.

החלום שחלם רבא, ופתרונו: אָמַר לֵיהּ רבא לבר הדיא, חֲזַאי דָּשָׁא בְּרֵישְׁתָא דְּנָפַל – ראיתי בחלומי, שהדלת החיצונה של הבית נפלה, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא, שאִשְׁתָּךְ שָׁכְבָא – אשתך, שהיא שומרת את הבית כדלת השומרת את הבית, תמות.

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: אָמַר לֵיהּ רבא לבר הדיא, חֲזַאי כַּבֵּי וְשַׁנֵּי דְּנָתוּר – ראיתי בחלומי ששיני הפנימיות והחיצוניות נשרו, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא, דִּבְנָךְ וּבְנָתָךְ שָׁכְבָן – בניך ובנותיך ימותו.

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: אָמַר לֵיהּ רבא לבר הדיא, חֲזַאי תַּרְתֵּי יוֹנֵי דְּפָרְחָן – ראיתי בחלומי שתי יונים פורחות, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא, דְּתָרֵי נָשֵׁי מְגָרְשַׁת – שתי היונים שראית פורחות, הן רמז לשתי נשים שהינך עתיד לגרש, לפי שאשתו של אדם קרויה יונה, כמו שנאמר (שיר השירים ה ב) 'יונתי תמתי'.

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: אָמַר לֵיהּ רבא לבר הדיא, חֲזַאי תְּרֵי גַּרְגְּלִידֵי דְּלִפְתָּא – ראיתי בחלומי שני ראשי לפתות, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא, דְּתָרֵין קוּלְפֵי בְּלָעֵת – הינך עתיד לקבל שתי מכות, ממקל שראשו עבה כראשי לפתות.

הגמרא מספרת שאכן כך אירע: אֲזַל רָבָא הַהוּא יוֹמָא – אותו היום, הלך רבא וְיָתִיב בֵּי מִדְרְשָׁא כּוּלֵּיהּ יוֹמָא – וישב בבית המדרש כל היום. אַשְׁכַּח הַנָּהוּ תְּרֵי סַגֵּי נְהוֹרֵי – מצא שם שני עיורים, דַּהֲווּ קָמְנְצוּ בַּהֲדֵי הַדְּדֵי – שהיו רבים האחד עם השני. אֲזַל רָבָא לְפָרוּקְנְהוּ – הלך רבא כדי להפריד ביניהם, וּמְחוּהוּ לְרָבָא תְּרֵי – והכו את רבא שתי מכות במקל, על מרצה להפריד ביניהם. דְּלוּ לְמַחְוֵיהּ אַחֲרִיתִי – לאחר שהיכוהו שתי מכות במקל, הרימו את המקל כדי להכותו מכה נוספת. אָמַר להם רבא, מִסְּתָיֵי, תְּרֵין חֲזַאי – די לי בשתי המכות שכבר הכיתם אותי, שהרי בחלומי ראיתי רק שני ראשי לפתות, ופתרון החלום הוא, שיכו אותי שתי מכות, ולא יותר.

הגמרא מביאה שרבא נהג בדרך אחרת כדי לגרום שבר הדיא יפתור לו חלומות נוספים לטובה: לַסּוֹף, אֲתָא רָבָא וִיהִיב לֵיהּ אַגְרָא – לבסוף, לאחר שגם כשבא רבא לבדו, פתר לו בר הדיא את חלומותיו לרעה, בא רבא ונתן לו שכר, כדי שיפתור לו חלומות נוספים לטובה.

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: אָמַר לֵיהּ רבא לבר הדיא, חֲזַאי אֲשִׁיתָא דְּנָפַל – ראיתי בחלומי את חומת ביתי שנפלה, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא, שנְכָסִים

המשך בעמוד רב

המשך ביאור למס' ברכות ליום שישי עמ' ב

לך וראה את הקורה שנמצאת בראש עשר קורות, כלומר, הקורה העשירית מן הקרקע, שֶׁהִיא מְלֵאָה בוזוּז. ואכן כך היה, אֲזַל אַשְׁכַּח – הלך הצדוקי ובדק בקורה העשירית, ומצא שֶׁהִיא מְלֵאָה בוזוּז.

הרמז ברואה באר בחלומו: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הָרוֹאֶה בְּאֵר שיש בה מים חיים [–נובעים] בַּחֲלוֹם, רמזו לו בכך שעתיד הוא להיות רוֹאֶה שָׁלוֹם, שכן מצינו באר אצל שלום, כמו שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו יט) 'וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בְּנָחַל וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים', ולא נתקיימה הבאר ביד יצחק עד שעשה אבימלך שלום עמו, ולא רבו עליה עוד, ולכן הבאר היא סימן לשלום. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, ראיית הבאר שיש בה מים חיים היא רמז לכך שמְצָא [–זכה] תּוֹרָה שנמשלה למים חיים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח לה) על התורה 'כִּי מֹצְאִי מָצָא חַיִּים', וּכְתִיב הָכָא – כאן, אודות הבאר שחפרו עבדי יצחק, 'בְּאֵר מַיִם חַיִּים', ולכן ראיית הבאר שיש בה מים חיים, היא רמז לתורה שנמשלה למים חיים. רָבָא אָמַר, ראיית הבאר שיש בה מים חיים, היא רמז לַחַיִּים מַמָּשׁ, לפי שטבע העולם הוא שהחיים תלויים במים, שהם מקור החיים.

שלשה חלומות המבשרים על שלום: אָמַר רַבִּי חָנָן, שָׁלֹשׁ שְׁלוֹמוֹת הֵן – שלשה חלומות מבשרים על שלום, ואלו הם, הרואה בחלומו נָהָר, הרואה בחלומו צִפּוֹר, והרואה בחלומו קְדֵרָה. מבאר רבי חנן מנין ששלשה דברים אלו הם רמז לשלום, נָהָר הוא רמז לשלום, דִּכְתִיב (ישעיה סו יב) 'כִּי כֹה אָמַר ה' הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם'. וצִפּוֹר היא רמז לשלום, דִּכְתִיב (שם לא ה) 'כְּצִפֳּרִים עָפוֹת כֵּן יָגֵן ה' צְבָאוֹת וגו' עַל יְרוּשָׁלִָם גָּנוֹן וְהַצִּיל פָּסֹחַ וְהִמְלִיט', הרי שהציפור היא רמז להגנה ושלום. וקְדֵרָה היא רמז לשלום, דִּכְתִיב (שם כו יב) 'ה' תִּשְׁפֹּת שָׁלוֹם לָנוּ', הרי שנאמר לשון 'שפיתה' על שלום, ואף קדירה זו ששופתים אותה על גבי האש, היא רמז לשלום.

הגמרא מבארת איזו קדירה היא רמז לשלום: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, וּבְקֻדֵּרָה שֶׁאֵין בָּהּ כָּשֵׁר שֶׁנִּינוּ שהיא רמז לשלום, אבל קדירה שיש בה בשר אינה רמז לשלום, אלא היא רמז לפורענות, כמו שמצינו [שֶׁנֶּאֱמַר] (מיכה ג ג) 'וּפְרָשׂוּ כַּאֲשֶׁר בַּסִּיר וּכְבָשָׂר בְּתוֹךְ קַלָּחַת' [–מין קדירה], כלומר, הרשעים מרעים לצדיקים, והם משברים אותם לפרוסות, כאשר פורסים את הבשר כדי לתתו בסיר ובקלחת לבשלו. הרי שקדירה שיש בה בשר היא רמז לפורענות.

גם מי שראה חלומות טובים, יש לו להשכים ולומר פסוק שמוזכר בו הדבר שראה בחלום בענין טוב: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הָרוֹאֶה נָהָר בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכר בו נהר בענין שלום (ישעיה סו יב), 'הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכר בו נהר בענין רע, והוא 'כִּי יָבוֹא כַנָּהָר צָר' (שם נט יט).

הָרוֹאֶה צִפּוֹר בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכרות בו צפורים בענין טוב (ישעיה לא ה), 'כְּצִפֳּרִים עָפוֹת כֵּן יָגֵן וגו' ה' צְבָאוֹת עַל יְרוּשָׁלִָם גָּנוֹן וְהַצִּיל פָּסֹחַ וְהִמְלִיט', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכרת בו צפור בענין רע, והוא 'מִן קִנָּהּ וגו' כֵּן אִישׁ נוֹדֵד מִמְּקוֹמוֹ'.

הָרוֹאֶה קְדֵרָה בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכרת בו קדירה בענין שלום (ישעיה כו יב), 'ה' תִּשְׁפֹּת שָׁלוֹם לָנוּ', ו'תשפות' הוא מלשון שימה. ונתינת הקדירה על האש נקראת 'שפיתה', ולכן ראייתה בחלום היא רמז לשלום שאף בו מצינו לשון שפיתה. קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכר בו קדירה בענין רע, והוא 'שִׁפֹּת הַסִּיר שִׁפֹּת' (יחזקאל כד ג).

הָרוֹאֶה עֲנָבִים בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכרים בו ענבים בענין טוב (הושע ט י), 'כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר מָצָאתִי יִשְׂרָאֵל', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכרים בו ענבים בענין רע, והוא 'עֲנָבֵמוֹ עִנְבֵי רוֹשׁ אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ' (דברים לב לב).

הָרוֹאֶה הַר בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכרים בו הרים בענין שלום (ישעיה נב ז), 'מַה נָּאוּ עַל הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר, מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם, מְבַשֵּׂר טוֹב, מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה, אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכרים בו הרים בענין רע, והוא 'עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי' (ירמיה ט ט).

הָרוֹאֶה שׁוֹפָר בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכר בו שופר בענין טוב (ישעיה כז יג), 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם, וְהִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכר בו שופר בענין רע, והוא 'תִּקְעוּ שׁוֹפָר' (הושע ח ח).

הָרוֹאֶה כֶּלֶב בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכר בו כלב בענין טוב (שמות יא ז), 'וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכר בו כלב בענין רע, והוא 'וְהַכְּלָבִים עַזֵּי נֶפֶשׁ לֹא יָדְעוּ שָׂבְעָה וְהַמָּה רֹעִים לֹא יָדְעוּ הָבִין' (ישעיה נו יא).

הָרוֹאֶה אֲרִי בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכר בו אריה בענין טוב (עמוס ג ח), 'אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכר בו אריה בענין רע, והוא 'עָלָה אַרְיֵה מִסֻּבְכוֹ וּמַשְׁחִית גּוֹיִם נָסַע יָצָא מִמְּקֹמוֹ, לָשׂוּם אַרְצֵךְ לְשַׁמָּה עָרַיִךְ תִּצֶּינָה מֵאֵין יוֹשֵׁב' (ירמיה ד ז).

הָרוֹאֶה תִּגְלַחַת בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכרת בו תגלחת בענין טוב (בראשית מא יד), 'וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכרת בו תגלחת בענין רע, והוא (כִּי) 'אִם גִּלַּחְתִּי וְסָר מִמֶּנִּי כֹּחִי' (שופטים טז יז).

הָרוֹאֶה בְּאֵר בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכרת בו באר בענין טוב (שיר השירים ד טו), 'בְּאֵר מַיִם חַיִּים', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכרת בו באר בענין רע, והוא 'כְּהָקִיר בַּיִר מֵימָיהּ כֵּן הֵקִרָה רָעָתָהּ' (ירמיה ו ז).

הָרוֹאֶה קָנֶה בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכר בו קנה בענין טוב (ישעיה מב ג), 'קָנֶה רָצוּץ לֹא יִשְׁבּוֹר', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכר בו קנה בענין רע, והוא 'הִנֵּה בָטַחְתָּ לְךָ עַל מִשְׁעֶנֶת הַקָּנֶה הָרָצוּץ' (מלכים ב' יח כא).

הרואה קנה או קנים בחלומו, מה באו לרמוז לו בכך: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, הָרוֹאֶה קָנֶה בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לִזְכוּת לְחָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד ז) 'קְנֵה חָכְמָה', וכיון שנאמר 'קנה' בענין חכמה, לכן ראייתו בחלום היא סימן שיזכה לחכמה. והרואה קָנִים רבים בחלום, יְצַפֶּה לִזְכוּת בִּינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וּבְכָל קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה', וכיון שנאמר 'קנינך' בלשון ריבוי על הבינה, לכן ראיית קנים רבים בחלום היא סימן שיזכה לבינה.

עוד בענין חלומות: אָמַר רַבִּי זֵירָא, קָרָא – דלעת, או קוֹרָא – ענף דקל רך, או קִירָא – שעוה, או קַנְיָא – קנה, כּוּלְּהוּ מַעֲלוּ לְחָלְמָא – כולם מועילים לחלום, כלומר, ראייתם בחלום היא סימן טוב.

תַּנְיָא בברייתא, אֵין מַרְאִין דְּלוּעִין בחלום, אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא יָרֵא שָׁמַיִם בְּכָל כֹּחוֹ, לפי שהדלועים הם רמז לירא שמים, שדולה, כלומר נושא, את עיניו לשמים.

הגמרא חוזרת לענין הקודם, ומבארת איזה פסוק יאמר הרואה שור בחלומו: הָרוֹאֶה שׁוֹר בַּחֲלוֹם, יַשְׁכִּים וְיֹאמַר את הפסוק שמוזכר בו שור בענין טוב (דברים לג יז), 'בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ', קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ ויפול לו פָּסוּק אַחֵר שמוזכר בו שור בענין רע, והוא 'וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמֵת' (שמות כא כח).

עוד בענין הרואה שור בחלומו: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּמִי שרואה שׁוֹר בחלום, הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ של השור בחלום, הרי זה סימן שמִתְעַשֵּׁר. ואם נִגְּחוֹ השור בחלום, הרי זה סימן דְּהַוְיָין לֵיהּ [–יהיו לו] בָּנִים שֶׁמְּנַגְּחִים [–שמפלפלים] בַּתּוֹרָה. ואם נְשָׁכוֹ השור בחלום, הרי זה סימן שיִסּוּרִין בָּאִים עָלָיו. ואם בָּעֲטוֹ השור בחלום, הרי זה סימן שדֶּרֶךְ רְחוֹקָה נִזְדַּמְּנָה לוֹ – שעתיד הוא ללכת בדרך רחוקה. ואם רְכָבוֹ לשור בחלום, הרי זה סימן שהוא עוֹלֶה לִגְדוּלָּה.

מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא – והלא שנינו בברייתא, שאם רְכָבוֹ לשור בחלום הרי זה סימן שהוא מֵת. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114

בשם ״זית״, ולכן הזית שראה בחלום הוא סימן לשם טוב.

הָרוֹאֶה שֶׁמֶן זַיִת בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לְמֵאוֹר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כז ב) בענין ציווי לקידוח השמן למנורה שבמשכן, ״וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר״.

הָרוֹאֶה תְּמָרִים בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן **שֶׁתַּמּוּ עֲוֹנוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר** (איכה ד כב) ״**תַּם עֲוֹנֵךְ בַּת צִיּוֹן**״.

חלום אודות עז, ופתרונו: **אָמַר רַב יוֹסֵף, הָרוֹאֶה עֵז בַּחֲלוֹם**, הרי זה סימן שתהא **הַשָּׁנָה מִתְבָּרֶכֶת לוֹ**. והרואה כמה **עִזִּים** בחלום, הרי זה סימן שכמה **שָׁנִים** יהיו **מִתְבָּרְכוֹת לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי כז כז) ״**וְדֵי חֲלֵב עִזִּים לְלַחְמֶךָ**״, שהכתוב מזרז לעשיר, אל תניח ידך מלגדל צאן, כי פעמים שחלב העזים ישמש למאכל, לך ולאנשי ביתך. וכיון שחלב העזים יכול לשמש במזון, לכן ראיית העז בחלום היא רמז לכך ששנה מתברכת לו ויהיה מזונו מצוי.

חלומות אודות מינים הניטלים בחג הסוכות, ופתרונם: **הָרוֹאֶה הֲדַס בַּחֲלוֹם**, הרי זה סימן **שֶׁנְּכָסָיו** יהיו **מְצֻלִּיחִין לוֹ**, כהדס זה שעליו משולשים. **וְאִם אֵין לוֹ נְכָסִים**, הרי זה סימן **שִׁרְוּשָׁה נוֹפֶלֶת לוֹ מִמְּקוֹם אַחֵר**, ויהיו לו נכסים. מוסיפה הגמרא: **אָמַר עוּלָּא, וְאָמְרִי לָהּ בְּמַתְגִּיתָא תָּנָא** – ויש אומרים, ששנינו זאת בברייתא, **וְהוּא דַּחֲזָא בְּכַנְיֵיהוּ** – ולא אמרו כן, אלא כשראה את ההדסים על כנם, במקומם, כשהם מחוברים לקרקע.

הָרוֹאֶה אֶתְרוֹג בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן **שֶׁהָדוּר** [–חשוב] **הוּא לְפָנֵי קוֹנוֹ** [–הקדוש ברוך הוא], **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא כג מ) אודות האתרוג הניטל בחג הסוכות ״**פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים**״, הרי שאתרוג נקרא ״הדר״, ולכן ראייתו בחלום היא סימן לכך שהדור הוא לפני קונו.

הָרוֹאֶה לוּלָב בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן **שֵׁאֵין לוֹ אֶלָּא לֵב אֶחָד** [–רצון אחד] לעשות רצון **אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם**.

חלומות אודות בעלי חיים שונים, ופתרונם: **הָרוֹאֶה אַיָּוֵז בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה** לזכות **בְּחָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי א ב) ״**חָכְמוֹת בְּחוּץ תְּרַנָּה**״, ו״תרונה״ הוא ענין הכרזה והשמעת קול, שהחכמה מכריזה ומשמיעה קולה. והאווז הוא הקולני שבעופות הטהורים, ולכן ראייתו בחלום היא רמז לכך שיזכה לחכמה שמכריזה ומשמיעה קולה. מוסיפה הגמרא: **וְהָבָא עָלֶיהָ** [–על האווזה] בחלומו, הרי זה סימן **דְּחָיֵי** [–שיהיה] **רֹאשׁ יְשִׁיבָה**, שמכריז ומלמד את הרבים, ומשמיע קולו לרבים כאווז. מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **אָמַר רַב אַשֵׁי, אֲנִי רְאִיתִיהָ** לאווזה בחלומי, **וּבָאתִי עָלֶיהָ, וּלְבִסּוּף סַלְקִית** [–עליתי] **לְגַדּוּלָּה**, ונעשיתי ראש ישיבה.

הָרוֹאֶה תַּרְנְגוֹל בַּחֲלוֹם, יְצַפֶּה לְבֵן זָכָר. והרואה **תַּרְנְגוֹלִים** רבים בחלום, **יְצַפֶּה לְבָנִים זְכָרִים** רבים. והרואה **תַּרְנְגוֹלֶת** [–נקבה] בחלום, **יְצַפֶּה לְתַרְבִּיצָה** [–לגינה] **נָאָה**, וכן יצפה **לִגְלָה** [–לשמחה]. והתרנגולת היא רמז לדברים אלו, לפי שאותיות המילה ״תרנגולת״ הן נוטריקון [–ראשי תיבות] של המילים ״תרביצה נאה״ ו״גילה״.

הָרוֹאֶה בֵּיצִים בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן **שִׁתְּלוּיָה** [–ספק אם תתקבל] **בַּקָּשָׁתוֹ** מהקדוש ברוך הוא. שכשם שהאוכל שבביצים סתום ומכוסה בקליפה, כך ראייתן בחלום היא סימן לכך שספק אם תתקבל בקשתו, שאף דבר זה מכוסה וסתום. ואם ראה בחלום ביצים **שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ** ונתגלה האוכל שבהן, הרי זה סימן **שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּקָּשָׁתוֹ**. מוסיפה הגמרא: **וְכֵן אֲגוֹזִים, וְכֵן קִשּׁוּאִים, וְכֵן כָּל כֵּלֵי זְכוּכִית, וְכֵן כָּל** דברים **הַנִּשְׁבָּרִים**, הרי **הם כְּאֵלּוּ** – שאף ראייתם בחלום היא סימן לכך שתלויה בקשתו ואם נשתברו הרי זה סימן שנעשית בקשתו.

חלומות נוספים, ופתרונם: **הַנִּכְנָס לַכְּרַךְ** בחלום, הרי זה סימן **שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ חֲפָצָיו** [–רצונותיו], **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים קז ל) על יורדי הים, ״**וַיְנַחֵם אֶל מְחוֹז חֶפְצָם**״, וכוונת הפסוק שהביאם אל ״מחוז חפצם״, כלומר לכרך שחפצו להגיע אליו, וכיון שהפסוק נקט לשון זה על כרך, לכן הנכנס לכרך בחלום סימן הוא לכך שחפציו נעשים.

הַמְגַלֵּחַ רֹאשׁוֹ בַּחֲלוֹם, הרי זה **סִימָן יָפֶה לוֹ**, לפי שהגילוח הוא סימן גדולה ותפארת. ואם ראה בחלומו שגילח את **רֹאשׁוֹ** וגם את **זְקָנוֹ**, הרי זה סימן יפה **לוֹ, וְאַף לְכָל מִשְׁפַּחְתּוֹ**.

הַיּוֹשֵׁב בחלומו **בַּעֲרֵיבָה** [–בספינה], הרי זה סימן שיהיה **שֵׁם טוֹב יוֹצֵא לוֹ**, שהספינה רומזת לדבר ההולך למרחקים, ולכן היא סימן לשם טוב שיוצא למרחקים. ואם ראה בחלומו שישב **בַּעֲרֵיבָה** [–בספינה] **גְּדוֹלָה**, הרי זה סימן שיהיה שם טוב יוצא **לוֹ, וְאַף לְכָל מִשְׁפַּחְתּוֹ**. מוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודברים אלו אינם אלא אם ראה שיושב בספינה **דְּמִדְּלֵיהּ דְּלוּיֵי** – שהולכת בגובהו של ים, ונראית למרחוק, ולכן היא רמז שיצא לו שם טוב למרחקים.

הַנִּפְנֶה בַּחֲלוֹם, הרי זה **סִימָן יָפֶה לוֹ**, לפי שדבר זה הוא רמז לכך שסרחונו וגנותו פורשים ויוצאים ממנו. **שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה נא יד) ״**מְהֵר צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת**״ וגו׳, שכיון שנפתחו נקביו והתפנה במהירות לא ימות. הרי שהנפנה לנקביו ניצול ממיתה, ולכן הנפנה בחלומו הוא סימן טוב. מוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודברים אלו אינם אלא **בִּדְלָא קְנַח** עצמו לאחר שנפנה, ולא נתלכלכו ידיו ונמאסו, אבל אם קנח ונמאסו ידיו, אין חלום זה סימן יפה.

הָעוֹלֶה לַגַּג בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן שיהיה **עוֹלֶה לִגְדוּלָּה**. ואם ראה בחלום שלאחר שעלה לגג **יָרַד** ממנו, הרי זה סימן שיהיה **יוֹרֵד מִגְּדוּלָּתוֹ**. הגמרא מביאה דעה נוספת בזה: **אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ** – שאמרו שניהם בזה, **כֵּיוָן שֶׁעָלָה לגג, עָלָה**, ואף על פי שראה שירד מהגג, אין בכך סימן שירד מגדולתו.

הַקּוֹרֵעַ בְּגָדָיו בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן שיהיו **קוֹרְעִים לוֹ** את **גְּזַר דִּינוֹ**, שנגזר עליו לרעה.

הָעוֹמֵד עָרוֹם בַּחֲלוֹם, אם ראה עצמו עומד כך **בְּכֶבֶל**, הרי זה סימן **שֶׁעוֹמֵד עָרוֹם בְּלֹא חֵטְא**, לפי שאין מצוות שתלויות בישיבה בחוץ לארץ, והיושב בה אינו מקיים מצוות מיוחדות, ואדרבה, הוא חוטא בכך שאינו עולה לארץ ישראל כדי לקיים את המצוות שתלויות דווקא בארץ ישראל. וזה שראה עצמו עומד ערום בבבל, רמזו לו בכך שהוא ערום מאותם חטאים, והיינו שאין בו את אותם חטאים שיש בישיבה בחוץ לארץ. ואם ראה עצמו עומד ערום **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, הרי זה סימן שהוא **עָרוֹם בְּלֹא מִצְוֹת**, לפי שיש הרבה מצוות שתלויות בארץ ישראל, וזה שראה עצמו עומד ערום בארץ ישראל, רמזו לו בכך שהוא ערום מאותן מצוות, והיינו שאין בו את אותן מצוות התלויות בארץ ישראל.

הָרואה בחלומו **שנִתְפַּשׂ לְסַנְדְּרִיוֹט** – שתפסו השר הממונה לעשות דין בעבריינים, ושמר עליו שלא יברח אלא יענש, הרי זה סימן ששִׁמְירָה מהזיק **נַעֲשֵׂית לוֹ**, כשם שראה בחלומו שהסנדיוט שומר עליו. ואם ראה בחלומו שאף **נָתְנוּהוּ בְּקוֹלָר** – בשלשלת של ברזל, הרי זה סימן **שהוֹסִיפוּ לוֹ שְׁמִירָה עַל שְׁמִירָתוֹ**, כשם שראה בחלומו שמלבד שמירת הסנדיוט נתנוהו בקולר והוסיפו לו בכך שמירה על שמירה. מוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודברים אלו אינם אלא אם ראה בחלומו שנתנוהו **בְּקוֹלָר**, שהוא שמירה יתירה, **אֲבָל** אם ראה שנתנוהו **בַּחֲבָלָא בְּעָלְמָא** – בחבל בלבד, שאינו שמירה יתירה, **לֹא** – אין חלום זה סימן לכך שהוסיפו לו שמירה על שמירתו.

הַנִּכְנָס לַאֲגַם בַּחֲלוֹם, הרי זה סימן שיהיה **נַעֲשֶׂה רֹאשׁ יְשִׁיבָה**, לפי שבאגם גדלים קנים גדולים וקטנים, והם סמוכים זה לזה, ולכן הרואה בחלום שנכנס לאגם, סימן הוא שיעשה ראש ישיבה, שגדולים וקטנים מתקבצים יחד ובאים לשמוע דרשה מפיו. והרואה בחלומו שנכנס **לְיַעַר**, הרי זה סימן שיהיה **נַעֲשֶׂה רֹאשׁ לִבְנֵי כַלָּה** – ראש לתלמידי הרב, כי מנהגם היה, שלאחר סיום שיעורו של הרב, היו התלמידים [הנקראים ״בני כלה״] חוזרים על דבריו, והגדול שבהם [הנקרא ״ראש לבני כלה״] היה מבאר את דברי הרב לתלמידים שלא הבינום בכל הצורך. ולפי שביער יש אילנות גדולים בלבד, ואינם סמוכים זה לזה, לכן הרואה בחלום שנכנס ליער, סימן הוא שיהיה ראש לבני כלה בלבד שהם התלמידים הדומים לאילנות גדולים, ולא לקטנים ועמי הארץ שאף הם באים

המשך בעמוד סד

המשך ביאור למס' ברכות ליום שבת קודש עמ' ב

ברוך הוא, יחלימהו ויחייהו, ומכאן רמז שחלום הוא סימן יפה לחולה.

שֶׁשָּׁה דְּבָרִים מְרַפְּאִין אֶת הַחוֹלֶה מֵחָלְיוֹ, וּרְפוּאָתוֹ רְפוּאָה. וְאֵלּוּ הֵן, כְּרוּב, וּתְרִדִין, וְסִיסִין [–מין נענע] יְבֵשִׁין, וְקִיכָּה, וְהֶרֶת [–רחם של בהמה], וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד [–סרעפת] של בהמה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שאַף דָּגִים קְטַנִּים מרפאים את החולה ורפואתם רפואה, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁדָּגִים קְטַנִּים מַפְרִין [–מועילים לפריה ורביה] וּמַכְרִין [–מבריאים] את כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם.

עֲשָׂרָה דְּבָרִים מַחֲזִירִין אֶת הַחוֹלֶה לְחָלְיוֹ, וְלא די שהם מחזירים אותו לחליו, אלא שחָלְיוֹ נעשה קָשֶׁה יותר ממה שהיה מתחילה. וְאֵלּוּ הֵן, הָאוֹכֵל בְּשַׂר שׁוֹר, בָּשָׂר שָׁמֵן, בָּשָׂר צָלִי, בְּשַׂר צִפָּרִים, וּבֵיצָה צְלוּיָה, וְתַגְלַחַת [–אם החולה מתגלחן], וְשַׁחֲלַיִם, וְהַחָלָב, וְהַגְּבִינָה, וְהרחרִיצָה בבית הַמֶּרְחָץ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף אֲגוֹזִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף קִשּׁוּאִים.

כיון שהובאה דעת היש אומרים שקשואים קשים לחולה, מוסיפה הגמרא לבאר את טבע הקשואים: תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל ברייתא זו, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן של ירקות אלו בשם קִשּׁוּאִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָשִׁים לַגּוּף בֶּחָרְבוֹת. מקשה הגמרא: אִינִי – האם כך הוא, שקשואים קשים לגוף, וְהָכְתִיב [–והרי כתוב] (בראשית כה כג) על רבקה אמנו שכאשר היה צער עיבורה גדול, הלכה לבית מדרשו של שם לשאול מה יהיה בסופה, 'וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ', אלו יעקב ועשו, שעתידים לצאת מהם שתי אומות, ישראל ואדום. דורשת הגמרא, אַל תִּקְרֵי [–תקרא] את הפסוק כפי שכתוב בו 'גוֹיִם', שפירושו עמים, אֶלָּא קרא את הפסוק כאילו כתוב בו 'גֵּיִם', שפירושו גדולים וחשובים, וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אותם 'גיים' אֵלּוּ אַנְטוֹנִינוּס שהיה מצאצאי עשו, וְרַבִּי שהיה מצאצאי יעקב, שֶׁלֹּא פָּסַק מִשֻּׁלְחָנָם לֹא צְנוֹן וְלֹא חֲזֶרֶת וְלֹא קִשּׁוּאִין, לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, ודבר זה הוא גדולה וחשיבות. מעתה, אם הקשואים קשים לגוף, כיצד נשתבחו רבי ואנטונינוס בכך שלא פסקו קשואים משלחנם. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּרַבְּרֵי – דברי תנא דבי רבי ישמעאל שקשואים קשים לגוף, נאמרו בקישואים גדולים, וְהָא בְּזוּטְרֵי – ודברי רב שנשתבחו רבי ואנטונינוס בכך שלא פסקו קשואים משלחנם, נאמרו בקישואים קטנים.

הגמרא חוזרת לענייני חלומות: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, הרואה בחלומו מֵת בַּבַּיִת, הרי זה סימן שֶׁשָּׁלוֹם בַּבַּיִת. ואם המת שראה בחלומו אָכַל וְשָׁתָה בַּבַּיִת, הרי זה סִימָן רָעָה לַבַּיִת. ואם המת שראה בחלומו נָטַל כֵּלִים מִן הַבַּיִת, הרי זה סִימָן רָע לַבַּיִת. תַּרְגְּמָא [–העמיד וביאר] רַב פַּפָּא את דברי הברייתא שנטל כלים מן הבית הוא סימן רע לבית, כְּמַסָּאנָא וְסַנְדָּלָא [–במנעל וסנדל], שהיוצאים מחוץ לבית נועלים אותם על רגליהם, ולכן אם ראה בחלום שהמת נטלם, הוא סימן שהמת מוציא עמו אנשים אחרים מחוץ לבית, אבל אם ראה בחלום שהמת נטל כלים אחרים מהבית, אינו סימן רע. מוסיפה הגמרא: כֹּל דְּשָׁקִיל שַׁכְבָא מְעָלֵי – כל דבר שהמת נטלו בחלום, הוא סימן טוב, כַּר מִמַּסָּאנָא וְסַנְדָּלָא – חוץ ממנעל וסנדל, שאם נטלם המת בחלום הוא סימן רע, כמבואר בברייתא. וכֹל דְּיָהִיב שַׁכְבָא מְעָלֵי – וכל דבר שהמת נתנו בחלום, הוא סימן טוב, כַּר מֵעַפְּרָא – חוץ מעפר, שאם נתנו המת בחלום הוא סימן רע, לפי שרמז להם בכך שיקברו בעפר, וְחַרְדָּלָא – וחוץ מחרדל, שאם נתנו המת בחלום הוא סימן רע, לפי שהוא דק ודומה לעפר, ואף הוא רמז לקבורה.

שנינו במשנה (לעיל נד.); הרואה מָקוֹם שֶׁנֶּעֱקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים אומר, ברוך שעקר עבודה זרה מארצנו. תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, הָרוֹאֶה עבודה זרה הנקראת מַרְקוֹלִים, אוֹמֵר, בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן אֶרֶךְ אַפַּיִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, שאף שהם עובדים עבודת כוכבים, אינו נפרע מהם מיד. והרואה מָקוֹם שֶׁנֶּעֱקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אוֹמֵר, בָּרוּךְ שֶׁעָקַר עֲבוֹ"ם מֵאַרְצֵנוּ, ומוסיף ואומר, וּכְשֵׁם שֶׁנֶּעֱקְרָה מִמָּקוֹם זֶה, כֵּן תֵּעָקֵר מִכָּל מְקוֹמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְהָשֵׁב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לְעָבְדֶךָ, שמתפלל על פושעי ישראל שישובו בתשובה. וכשהוא רואה מקום שנעקרה ממנו עבודת כוכבים בְּחוּץ לָאָרֶץ, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר 'וְהָשֵׁב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לְעָבְדֶךָ', מִפְּנֵי שֶׁרוּבָּהּ עוֹבְדֵי כוֹכָבִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף בְּחוּץ לָאָרֶץ צָרִיךְ לוֹמַר כֵּן – והשב לב עובדיהם לעבדך, כשם שאומר בארץ ישראל, מִפְּנֵי שֶׁעָתִידִים כל העובדי כוכבים לְהִתְגַּיֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (צפניה ג ט), 'אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה, לִקְרֹא כֻּלָּם בְּשֵׁם ה', לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד', כלומר, שאחר מלחמת גוג ומגוג, אהפוך את לשון כל העמים ללשון הקודש, ועל ידי כך יקראו כולם בשם ה' ויעבדוהו יחד, וכיון שעתידים הם להתגייר, אפשר להתפלל שישיבם ה' לעבודתו.

אגב שהביאה הגמרא, שהרואה מרקוליס מברך, מביאה הגמרא את דברי רב המנונא שכלל ברכה זו עם ברכות אחרות. אומרת הגמרא: דָּרַשׁ רַב הַמְנוּנָא, הָרוֹאֶה את חורבות בָּבֶל הָרִשְׁעָה, צָרִיךְ לְבָרֵךְ חָמֵשׁ בְּרָכוֹת, כיצד, רָאָה את גופה של עיר בָּבֶל אוֹמֵר, בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱרִיב בָּבֶל הָרִשְׁעָה, רָאָה בֵּיתוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱרִיב בֵּיתוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע, רָאָה גּוֹב שֶׁל אַרְיוֹת שהושלך דניאל לתוכו, אוֹ ראה את המקום שהסיקו שם את כִּבְשַׁן הָאֵשׁ שהשליכו את חנניא מישאל ועזריה לתוכו, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה. רָאָה מַרְקוֹלִים, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן אֶרֶךְ אַפַּיִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ. רָאָה מָקוֹם שֶׁנּוֹטְלִין מִמֶּנּוּ עָפָר – מקום בבבל, שאין בהמה יוצאת משם, אלא אם נותנים עליה מעפר אותו מקום, והוא סימן לכליה שנגזרה על בבל, ומקללותיה, אוֹמֵר בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם, שמברך על שגזר להשמיד את בבל, וקיים גזירתו.

מספרת הגמרא: רָבָא, כִּי הֲוָה חָזֵי חֲמָרֵי דְּשָׁקְלִי עַפְרָא – כשהיה רואה חמורים שהיו נושאים את העפר מאותו מקום, טָרֵיף לְהוּ יְדָא עַל גַּבֵּיהוּ – היה מקיש בידו על גבם, וְאָמַר, רְהוּטוּ צַדִּיקֵי לְמֶעְבַּד רְעוּתָא דְּמָרֵיכוּ – רוצו צדיקים לעשות רצון קונכם.

עוד מספרת הגמרא: מַר בְּרֵיהּ [–בנו] דְּרַבִינָא, כִּי הֲוָה מְטֵי – כשהיה מגיע לְבָבֶל, הֲוָה שָׁקִיל עַפְרָא בְּסוּדְרֵיהּ וְשָׁדֵי לְבָרָא – היה נוטל מעפרה בסודרו, ומשליכו מחוץ לבבל, כדי לְקַיֵּים את מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (ישעיה יד כג) 'וְטַאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְּׁמִד', כלומר שאטטא אותה, במכבד של השמדה. אָמַר רַב אַשִׁי, אֲנָא הָא דְּרַב הַמְנוּנָא לֹא שְׁמִיעַ לִי – אני לא שמעתי את דברי רב המנונא, שאמר שמברך בבבל חמש ברכות, אֶלָּא, מַדַּעְתַּאי בָּרֵיכְתִּינְהוּ לְכוּלְּהוּ – מדעת עצמי ברכתי את כל חמשת הברכות.

ענוותנותו של משה רבינו הייתה כלפי הדור האחרון, בעקבתא דמשיחא, בראותו שמקיימים תורה־ומצוות מתוך תנועה של מסירת נפש!.

ממאמר פרשת תרומה ה'תשד"מ

המשך מעמוד קצח

בְּלָא מְצָרִים קָנִית – החומה שראית שנפלה עניינה שהינך עתיד לקנות נחלה ללא גבולות, כלומר קרקעות רבות ורחבות כל כך, כאילו אין להן מדה.

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: אָמַר לֵיהּ רבא לבר הדיא, חֲזַאי אַפַּדְנָא דְּאַבֵּי דְּנָפַל וְכַסְיָין אַבְקֵיהּ – ראיתי בחלומי את ארמונו של אביי נופל, והאבק שנוצר כתוצאה מנפילתו, כיסה אותי, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא, שאַבֵּי שָׁכִיב וּמִתִּיבְתֵּיהּ אַתְיָא לְגַבָּךְ – אביי ימות, ובני ישיבתו יבואו אליך, ללמוד ממך.

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: אָמַר לֵיהּ רבא לבר הדיא, חֲזַאי אַפַּדְנָא דִּידִי דְּנָפַיל – ראיתי בחלומי את ארמוני שנפל, וְאָתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא שָׁקִיל לְבֵינְתָא לְבֵינְתָא – ובאו כולם ולקחו ממנו לבנים, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא דִּשְׁמַעְתָּתָךְ מִבַּדְרָן בְּעָלְמָא – השמועות שיאמרו בשמך, יתפזרו ויתפרסמו בעולם.

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: אָמַר לֵיהּ רבא לבר הדיא, חֲזַאי דְּאִבְּקַע רֵישֵׁי וְנָתַר מוֹקְרֵי – ראיתי בחלום שראשי נבקע ומוחי נושר, כלומר יוצא ממנו, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא דאוּדְרָא מִבֵּי סַדְיָא נָפִיק – המוכין שבכר שתחת מראשותיך, יצאו ממנו.

חלום נוסף שחלם רבא, ופתרונו: אָמַר לֵיהּ רבא לבר הדיא, אַקְרְיוּן הַלֵּלָא מִצְרָאָה בְּחֶלְמָא – ראיתי בחלומי שקוראים לפני 'הלל המצרי' [הוא ההלל שקוראים בפסח על ניסי יציאת מצרים], ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ בר הדיא לרבא, פתרון החלום הוא, דניסָא מַתְרַחֲשֵׁי לָךְ – ההלל שקראו לפניך הוא רמז לכך שעתידים להתרחש לך ניסים, לפי שהלל זה נאמר על ניסים שנעשים לישראל.

הגמרא מספרת כיצד נתגלה לרבא שבר הדיא ברשעותו פתר לו את חלומותיו לרעה: הָוָה קָא אָזֵיל בַּהֲדֵיהּ בְּאַרְבָּא – בר הדיא היה הולך יחד עם רבא בספינה, אָמַר בר הדיא, כַּהֲדֵי נַבְרָא דְּמִתְרְחִישׁ לֵיהּ נִיסָא לָמָּה לִי – למה לי ללכת יחד עם אדם שעתידים להתרחש לו ניסים, שמא כאן יארע לו הנס, שהספינה תטבע והוא ינצל, ואילו אני אטבע. כיון שכך, עלה ויצא בר הדיא מן הספינה ליבשה. כַּהֲדֵי דְּקָא סָלִיק נָפַל סִיפְּרָא מִינֵּיהּ – בשעה שעלה בר הדיא מן הספינה ליבשה, נפל ספרו ממנו, אַשְׁכְּחֵיהּ רָבָא וַחֲזָא דַּהֲוָה כְּתִיב בֵּיהּ – מצא רבא את ספרו, וראה שכתוב בו 'כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִין אַחַר הַפֶּה', והיינו שקיום החלומות הוא כפי שנפתרו בפיו של הפותר אותם. מתוך כך הבין רבא, שבר הדיא ברשעותו פתר לו את חלומותיו לרעה, כיון שכך, אָמַר רבא לבר הדיא, רָשָׁע, בְּרִידְךָ קָיְימָא – בך היה פתרון החלומות תלוי, אם יהיה לטובה או לרעה, ואתה פתרת אותם לרעה, וְצִעֲרְתָּן כּוּלֵּי הַאי – וציערתני כל כך. הוסיף רבא ואמר לו, כּוּלְּהוּ מָחִילְנָא לָךְ – על כל הפתרונות שפתרת לי לרעה, ונתקיימו, אני מוחל לך, כַּד מִבְּרַתֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא – חוץ מהפתרון שפתרת לי שתמות אשתי שהיא בתו של רב חסדא. הוסיף רבא וקילל את בר הדיא, יְהָא רַעֲוָא דְּלִמְסַר הַהוּא נַבְרָא – יהי רצון שימסר אותו האיש [–בר הדיא] לִידֵי דְּמַלְכוּתָא דְּלָא מְרַחֲמוּ עָלֵיהּ – ביד מלכות שלא תרחם עליו.

בר הדיא חשש מקללת רבא: אָמַר בר הדיא, לאחר ששמע שרבא קללו, מַאי אֶעֱבִיד – מה אעשה, הרי גְּמִירִי [–קיבלתי מרבותי] דְּקִלְלַת חָכָם אַפִּילּוּ אם קלל בְּחִנָּם, הִיא בָּאָה על האדם, וְכָל שֶׁכֵּן שיש לי לחשוש מקללתו של רָבָא, דִּבְרִינָא קָא לָיֵיט – שבדין קלל אותי, לפי שגרמתי לו רעות רבות.

ולכן אָמַר בר הדיא, אֵיקוּם וְאֶגְלֵי – אקום ואצא לגלות, כדי לכפר בכך על מעשי, וגלות מכפרת, דְּאָמַר מַר – שנאמרה שמועה בשם אחד החכמים, גָּלוּת שאדם גולה, מְכַפֶּרֶת על עָוֹן שעשה. ואכן כך עשה, קָם, גָּלִי לְבֵי רוֹמָאֵי – וגלה אצל הרומאים.

הגמרא מספרת על סופו של בר הדיא: אֲזַל יְתִיב אַפִּתְחָא דְּרֵישׁ טוּרְזִינָא דְּמַלְכָּא – הלך בר הדיא, וישב על פתחו של שומר אוצר המלך. רֵישׁ טוּרְזִינָא חֲזָא חֶלְמָא – ואותו שומר אוצר המלך ראה חלום, אָמַר לֵיהּ ריש טורזינא לבר הדיא, חֲזַאי חֶלְמָא דְּעָיֵיל מַחָטָא בְּאֶצְבְּעָתִי – ראיתי בחלומי, שנכנסה מחט באצבעי, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ בר הדיא לריש טורזינא, הַב לִי [–תן לי] זוּזָא בשכרי, וְלָא יָהֵב לֵיהּ – ולא רצה לתת לו. ולכן לָא אָמַר לֵיהּ בר הדיא וְלָא מִידִי [–דבר], אודות פתרון חלומו.

הוסיף ריש טורזינא וביקש מבר הדיא שיפתור לו חלום נוסף: אָמַר לֵיהּ ריש טורזינא לבר הדיא, חֲזַאי דְּנָפַל תִּכְלָא בְּתַרְתֵּין אֶצְבְּעָתִי – ראיתי בחלומי, שנפלה תולעת בשתי אצבעותי [כלומר, אכלה מהן], ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ בר הדיא לריש טורזינא, הַב לִי זוּזָא בשכרי, וְלָא יָהֵב לֵיהּ – ושוב לא רצה לתת לו. ולכן לָא אָמַר לֵיהּ בר הדיא מהו הפתרון.

הוסיף ריש טורזינא וביקש מבר הדיא שיפתור לו חלום נוסף: אָמַר לֵיהּ ריש טורזינא לבר הדיא, חֲזַאי דְּנָפַל תִּכְלָא בְּכוּלְּהוּ יָדָא – ראיתי בחלומי, שנפלה תולעת בכל היד, ומהו פתרון חלום זה. אָמַר לֵיהּ בר הדיא, פתרון החלום הוא, שנָפַל תִּכְלָא בְּכוּלְּהוּ שֵׁירְאֵי – נפלה תולעת בכל מעילי המלך, ואכן כך היה, שנפלו תולעים והזיקו לכל מעילי המלך. כעת נתברר, שזהו פתרון כל החלומות שחלם ריש טורזינא, שמתחילה חלם שנכנסה מחט באצבעו, והוא רמז לכך שהתחילה התולעת להכנס ולאכול את מעילי המלך, ואחר כך חלם שנפלה תולעת בשתי אצבעותיו, והוא רמז לכך שהתולעת כבר אכלה חלק ממעילי המלך, והואיל ובר הדיא לא רצה לגלות שזהו פתרון החלומות, לא נעשה דבר כדי למנוע מהתולעת להמשיך ולהזיק, עד שלבסוף הזיקה לכל מעילי המלך.

שָׁמְעִי בֵּי מַלְכָּא – שמעו בבית המלך שאכלו תולעים את מעילי המלך, וחשבו שריש טורזינא פשע בשמירתו עליהם, וְאַתְיוּהָ לְרֵישׁ טוּרְזִינָא קָא קָטְלִי לֵיהּ – ולכן הביאו את ריש טורזינא ורצו להורגו על שפשע ולא שמר על מעילי המלך. אָמַר לְהוּ ריש טורזינא, אֲנָא אַמַּאי – מדוע אתם רוצים להרגני, הרי אני לא ידעתי שמעילי המלך התליעו, אֵיתוּ לְהַאי דַּהֲוָה יָדַע וְלָא אָמַר – יש לכם להביא ולדון את אותו אדם, כלומר את בר הדיא, שידע שהתליעו, ורק מחמת שלא קיבל זוז בשכרו, לא גילה שזהו פתרון החלומות, ולא הודיעני שיש למנוע מהתולעים להמשיך ולהזיק. ואכן כך עשו אנשי המלך, אַיְיתוּהוּ [–הביאוהו] לְבַר הַדְיָא, וְאָמְרִי לֵיהּ, אַמְטוּ זוּזָא דִּידָךְ – מחמת מעותיך, כלומר מחמת המעות שרצית לקבל בשכרך וכיון שלא קיבלתם לא אמרת את פתרון החלומות, חָרְבוּ [–ניזוקו]

הנשמה לא הייתה מעולם בגלות, שהרי נשמת איש ישראל היא "חלק אלוקה ממעל ממש", ניצוץ של הקדוש־ברוך־הוא.

משיחת פורים, ה'תשכ"ט

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

כא יוֹצֵאת בְּאֶצְעָדָה צה־צו] בִּזְרוֹעַ אוֹ בַּשּׁוֹק, וְהוּא שֶׁתְּהֵא דְּבוּקָה לַבָּשָׂר, וְלֹא תִּשָּׁמֵט וְתִפּוֹל וּתְבִיאָהּ בְּיָדָהּ:

הלכות שבת, חלק ב סימן שג, דיני תכשיטי אשה סעיף כא

ביאורי הלכה

צה] יוצאת באצעדה - צמיד.

צו] יוצאת באצעדה - אף אם עשויה מזהב וכסף - אינה נחשבת לתכשיט, ולא חוששים שמא תשלפנו[104].

ציונים והוספות

104) משום שעשויין רק לצניעות ולא לנוי כלל, כי הן במקום צנוע ואין דרכן להיות בגילוי אלא לכסות עליהן למעלה בבגדיה אבל הצעיף ומפתחי חלוק דלעיל סעיף יא שהן בגילוי עשויין גם לנוי. ועוד שעשוייה עבור בתי שוקים שלא יפלו משא"כ במחט שסוגר בה מפתחי החלוק בצוארו, שלא יפול החלוק כלל בלי המחט, אף אם יתגלה קצת מצוארו. (מהדו"ב לסי' שא (ד"ה וגם וד"ה ומיהו).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות נטילת ידים לפי לוח "רב יומי"

ח אחר נטילת מים שניים על ב' ידיו או רביעית בבת אחת ישפשף ידיו זו בזו.

ואם לא נטל אלא עד מקום חיבור האצבעות לכף היד יזהר כשמשפשפן זו בזו שלא תיגע זו בזו בכף היד במקום שלא נפלו שם מים ולא נטהר שמקום זה מטמא מים שעל ידו השנייה בנגיעתה בו והמים חוזרים ומטמאין את היד אע"פ שהם מים שניים אבל אם שפך רביעית בבת אחת א"צ ליזהר בזה שמי רביעית מי טהרה הם ואינן מתטמאין ויש אומרים שלא אמרו מי רביעית מי טהרה הם אלא במקום שהם מטהרים שאז אינן מתטמאין מאותו מקום כגון אם נטל רביעית עד מקום חיבור האצבעות ויצא משם לכף היד אין הכף מטמאתן לפי שמטהרים הם למקום שבאו שמה אבל אם יד אחת טמאה נגעה בהם טמאתם אע"פ שהם מי רביעית (ויש להקל בדברי סופרים):

ט אם שפשפן זו בזו אחר ששפך עליהם מים ראשונים פחותים מרביעית אפילו שפך על כל אחת בפני עצמה שטיפה אחת מרובה כשתים שנטהרו בהן חזרו ונטמאו בנגיעתן זו בזו.

ואפי' מים שניים אין מועילין לטהרן לפי שהמים שעל יד זו נטמאו בנגיעתן במי זו ושעל זו בנגיעת מי זו ואין מים שניים מטהרים אלא המים שנטמאו מיד זו עצמה שבאו עליה לטהרה ולא שנטמאו מיד אחרת וחוזרים ומטמאים את הידים לפיכך צריך לנגבן תחלה ויחזור ויטלם כראוי.

ואפי' אם שפך על אחת הראשונים ושניים שהמים שעליה טהורים חזרה ונטמאה אם נגעה בה חברתה שלא שפך עליה אלא ראשונים בלבד ואפילו היתה שטיפה אחת מרובה כשתים שהיד טהורה מכל מקום המים טמאים מטמאים המים שעל זו ומכל מקום יש אומרים שמים אחרים מועילים לטהרה כיון שהיתה כבר טהורה לגמרי עם המים שעליה:

* * *

י אפילו נגע בה יד שאינה נטולה כלל בין שהיא ידו בין ידו של אחר שלא נטל ידיו הרי המים שעליה מתטמאין מיד הטמאה שנגעה בהם וצריך ליתן עליה שניים אחרים ואם לא נתן עליה אלא הראשונים בלבד אין להם תקנה אלא בניגוב או בהשקה למי מקוה וגם היד שאינה נטולה אין לה תקנה אלא בניגוב לפי שנטמאה גם כן ממי חברתה הטמאים ואין מים שניים ואפילו רביעית בבת אחת מטהרים טומאה הבאה מחמת יד אחרת (אבל אם נגעה בשניים שטומאתן היא בנגיעתם אין צריך לנגבה).

וכבר נתבאר שבמי רביעית בבת אחת יש להקל ולומר שאינן מתטמאין כלל ולפיכך אם שפך על ידו אחת רביעית בבת אחת ונגעה בה ידו השניה שלא שפך עליה כלום ידו הראשונה טהורה (וגם השניה אף על פי שיש עליה לחלוחית מים מן הראשונים ולחלוחית זה שעליה נטמאה ממנה שהרי אין בו רביעית מכל מקום מיטהר הוא ע"י מים ראשונים ושניים או רביעית בבת אחת שישפוך עליה כיון שטומאתה היא מיד זו עצמה).

אבל אם נתן על ידו השניה מים הראשונים פחותים מרביעית ונגעה בזו שנתן עליה רביעית בבת אחת נטמאה יד זו ממימי (השניים) [השניה] הטמאים וצריך לשפוך עליה מים שניים לטהרה שכל מים טמאים מטמאים את היד הנוגעת בהם אפילו היא טהורה לגמרי ואפילו באמצע הסעודה:

יא וכל זה כשנוטל ידו אחת או שתיהן כל אחת בפני עצמה אבל אם מצרף ידיו זו לזו ונוטל שתיהן כאחת הרי הן נחשבות כיד אחת לגמרי ואינן מטמאות זו את זו בנגיעתן זו במים טמאים שעליהן משטיפה הראשונה ויכול לשפשפן זו בזו.

ונכון הדבר לשפשפן מיד אחר שטיפה הראשונה כדי לרחוץ יפה הזיעה קודם שיתן עליהם מים שניים לטהרן לפיכך כל הנוטל ידיו מרביעית או ישפוך לו אחר עליהן או יאחז הכלי בראשי אצבעותיו כדי שיטול ב' ידיו כאחת וישפשפם מיד אחר שטיפה הראשונה שאם יטול כל אחת בפני עצמה יש לחוש שמא תיגע יד בחברתה קודם שיתן מים שניים על שתיהן אבל אם נוטל כל יד מרביעית אין צריך לחוש לזה.

ואפי' ד' וה' שהניחו ידיהן זו בצד זו או זו על גבי זו כיד אחת חשובות ואינן מטמאות זו את זו כמו שנתבאר בסי' ק"ס:

* * *

יב נטל ב' ידיו זו לעצמה וזו לעצמה מים הראשונים פחותים מרביעית ונמלך כשנטל המים השניים והגיע ידיו זו לזו ושפך על שתיהן כאחת ידיו טמאות מפני שכשמצרף ידיו זו לזו לקבל מים השניים נטמאו ידיו בנגיעתן זו לזו כי מים שעל גב זו מטמאים המים שעל גב חברתה וגם היד עצמה וכשנוטל את השניים לא טיהרו את הראשונים כיון שנטמאו מיד אחרת אלא גם השניים נטמאו בהם וצריך לנגב ידיו ולחזור וליטלן כראוי:

יג כל טומאת המים מהידים אינה אלא במים שעל היד בשעת נטילה שאז בקל נטמאו המים בין מהיד עצמה כגון מים ראשונים בין מיד אחרת טמאה ואפילו הם מים שניים אבל מים שאינן על היד אף על פי שידים טמאות נוגעות בהם בשעת נטילה אינן מטמאות אותן שהרי לא אסרו ליתן מים בחפניו לחבירו אלא מפני שאין חפניו כלי אבל לא משום שנטמאו המים מחפניו וכן היוצא מבית הכסא יכול לשאוב בחפניו מן הדלי והמים הנשארים כשרים לנטילה ואפילו אם הנוטל עצמו בשעת נטילתו נוגע בידיו הטמאים במים שעל הכלי או שבתוך הכלי בין קודם מים ראשונים בין קודם שניים לא נטמאו מידיו.

לפיכך כלי שניקב בשוליו ותחב בו ברזא ודוחק אותה למעלה ויוצאים המים על ידו אף על פי שהברזא מלוחלחת במים ונוגע בהם בידו הטמאה לא נטמאו ויכול לחזור ולדוחקה בידו השניה שנטלה בראשונה ע"י דחיקת הברזא בידו הראשונה שלא היתה נטולה כלל.

ומכל מקום צריך שישפוך על כל אחד רביעית בבת אחת או שטיפה אחת מרובה כשתים שלא יצטרך למים שניים או שישפוך הראשונים ושניים על יד זו ואחר כך הראשונים ושניים על יד זו שאם ישפוך הראשונים על זו ועל זו ואחר כך השניים על זו ועל זו נמצא נוגע בברזא בידו לחה ממים הראשונים הטמאים ונדבקו מים טמאים בברזא וכשחוזר ודוחקה בידו השניה נטמאה ממים טמאים שנדבקו בה וצריך לנגבה.

וכן יזהר בכלי שאין לו אלא אוזן אחד שאם יאחזנה בידו לחה ממים טמאים לא יאחזנה בידו השניה אבל אם היתה האוזן מלוחלחת במים הטהורים אף על פי שנגעו בהם ידים טמאות אין לחוש ליגע בהם אפילו בשעת נטילה.

(ואפילו מים שעל גבי ידים טמאות אינן מתטמאים אלא בשעת נטילתן לאכילה אבל מי שידיו מלוחלחות במים שלא בשעת נטילתן לאכילה ונגע בהן מי שטיהר ידיו לאכילה ידיו טהורות):

* * *

יד כששופך מים ראשונים על ידיו צריך ליזהר שלא ישאר על ידיו צרור או קיסם או שום דבר אחר לפי שאין מים שניים מטהרים אלא מים שעל גב היד ולא המים שיצאו מהיד על גבי צרור או דבר אחר וחוזרים ומטמאים את היד שהיא נוגעת בהם.

ואפילו שלג וברד ושארי דברים שהם מבריית המים כיון שאינו מרוסק ופסול לנטילה אין מים שניים מטהרין אותן המים שע"ג ואם שופך רביעית מים כאחת על ידיו א"צ ליזהר בכך:

טו מי שיש לו מכה בידו ורטיה עליה ואינו יכול להסירה מחמת כאב המכה די לו שיטול שאר היד שלא במקום המכה ואין זו נטילה לחצאין כיון שאינו יכול ליטול חציה השניה ודומה למי שנקטע אצבעו שנוטל שאר היד אמנם צריך ליזהר שלא יגיעו המים לרטיה שלא יחזרו ויטמאו היד ומפני שקשה להזהר שיגיעו המים עד הרטיה ולא יפלו על הרטיה לכן ישפוך רביעית כאחת על כל היד שאז לא נטמאו המים.

במה דברים אמורים ברטיה שבודאי סופה להסירה אלא שאינו יכול להסירה עכשיו לכן אינה בטלה לגבי היד (שהרי אם היה יכול להסירה מתי שירצה היה צריך להסירה משום חציצה ואם היתה בטלה לגבי היד לא היתה חשובה חציצה) אבל דברים שאינן חוצצין מפני מיעוטן שאינן מקפידין עליהם להסירן לעולם הרי הם בטלים לגבי היד לגמרי ואין לחוש להמים שעליהם שיחזרו ויטמאו היד לפי שמים שניים מטהרים מים שעליהם כמים שעל היד עצמה:

* * *

טז מים ראשונים דהיינו מים שלפני המזון נוטלים בין על גבי כלים בין על גבי קרקע שאין רוח רעה שורה עליהם כמו על אחרונים שלאחר המזון.

(ואם נגע בשופכין שעל גבי קרקע או בכלי אם לא נטל רביעית בבת אחת נטמאו ידיו אע"פ ששפך שם גם מים שניים שאין מים שניים מטהרים אלא מים שעל גבי ידיו ולא שעל גבי קרקע או כלי ואפילו השניים מרובים מהראשונים ואפילו הן מי רביעית ולכן מי ששואב בכלי קטן מכלי גדול ואוחז בידו שפת הכלי הלחה ממים טמאים אע"פ שהטביל מקום אחיזתו במי רביעית כששאב מכלי הגדול לא הועיל כלום):

חלק א' סימן קסב דיני הגבהה ושיפשוף הידים בנטילה:

א אסור לאכול בלא נטילה אפילו אם רוצה לכרוך ידיו במפה או אוכל בכף שאינו נוגע בפת גזירה שמא יגע.

ואפילו המהלך בדרך והגיע עת האוכל ולא מצא מים אם יודע שיש לפניו מים ברחוק ד' מילין צריך להמתין עד שיגיע לשם ואם יש מים לאחריו בפחות ממיל צריך לחזור לשם אע"פ שנחוץ לדרכו.

אבל אם יש ברחוק מיל לאחריו ויותר מד' מילין לפניו יכרוך ידיו במפה ויאכל פתו או דבר שטיבולו במשקה או אוכל ע"י כף וכן אם הוא ספק אם ימצא מים בתוך ד' מילין.

ושומר גינה או פרדס דינו כלאחריו לפי שאי אפשר לו לעזוב שמירתו כל כך עד שילך מיל ויחזור אבל היושב בביתו צריך לילך ד' מילין אם יודע שימצא מים:

ב המאכיל לאחרים א"צ נטילת ידים והאוכל צריך נטילת ידים אע"פ שהמאכיל נותן הפת לתוך פיו והוא אינו נוגע בפת גזירה שמא יגע והמאכיל אף שנוגע לא גזרו עליו לפי שלא גזרו על נגיעת חולין אלא על אכילה משום סרך תרומה ובמאכיל שהוא דבר שאינו מצוי לא גזרו.

ואסור להאכיל למי שיודע בו שלא נטל ידיו משום ולפני עור לא תתן מכשול ואפילו הפת של האוכל רק שמושיטו לו אסור לסייע ידי עוברי עבירה כמו שיתבאר בסימן שמ"ז:

חלק א סימן קסג דין מי שאין לו מים והמאכיל לאחרים:

* * *

א נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהם לכל היום כולו אפילו שלא בשעת הדחק ובלבד שלא יסיח דעתו משמירתן מנגיעה במקום מטונף ואם הניחן בבתי ידים אין לך שמירה מעולה מזו ומכל מקום אם נזדמנו לו מים מוכנים לפניו וא"צ לטרוח אחריהם טוב שיחזור ויטול ולא יברך.

ולא בנטילת שחרית לבד מועיל תנאי אלא כל היום בכל זמן שנוטל ידיו שלא לצורך אכילת פת כגון לדבר שטיבולו במשקה או שיוצא מבית הכסא מתנה עליהן לאכילת פת שיאכל אח"כ לפי שנטילת ידים צריכה כוונה כמ"ש בסי' קנ"ח ואע"פ שלטיבול במשקה ויוצא מבית הכסא לא יברך על נטילת ידים ובשעת אכילה ג"כ לא יברך על נטילת ידים על זה שנטל כבר אין בכך כלום שהרי פטור הוא מן הנטילה כיון שידיו שמורות.

אבל אם אינו נוטל אלא לצורך אכילת פת שיאכל אח"כ אסור כי תקנת חכמים היא שתהא תיכף לנטילת ידים סעודה משא"כ כשנוטל שלא לצורך אכילת פת אלא שמתנה עליהן שיוכל לאכול ע"י זה אח"כ אינו מחוייב כלל לאכול עכשיו ואח"כ כשבא לאכול כבר הוא פטור מן הנטילה ולא חלה עליו תקנת החכמים כלל שלא תיקנו אלא בנוטל לאכילה שיאכל מיד וזה לא נטל לאכילה אלא לדבר אחר.

ואם נטל ידיו לאכילה מועלת נטילה זו גם לאכילה אחרת אם שמר ידיו ואפילו תנאי אין צריך שהתנאי אינו אלא משום כוונה וזה נתכוין (לנטילה באכילה) [לאכילה בנטילה] זו.

ועכשיו נהגו שלא להתנות על הנטילה לפי שיש אומרים שאין תנאי מועיל אלא בשעת הדחק לפי שחששו שמא יבואו להאכילו דבר האסור כשיראוהו אוכל בלא נטילה שיסברו שהוא נכרי ומכל מקום אם יושב בעגלה עם נכרי ואין ממתינים עליו הרי זה שעת הדחק:

* * *

ב מי שעומד בסעודה ונזכר שנגע במקום מטונף צריך לחזור וליטול ידיו ויברך על נטילת ידים ואם נגע בעוד הפרוסה בפיו לא יבלע עד שיטול ידיו ולא מקום הטינופת ממש אלא אפילו שוק וירך ומקומות המכוסים באדם לפי שיש בהם מלמולי זיעה וכן אם חיכך בראשו וכל כיוצא בזה (אבל אם שפשף ידיו על ראשו מלמעלה כגון לנגבה ולא חיכך בה תוך השער בראשו ממש אין לחוש).

ויש אומרים שאין לברך על נטילת ידים באמצע הסעודה כי לא תיקנו אלא בתחילתה אלא א"כ הפסיק סעודתו והלך להפליג בדבר אחר והסיח דעתו משמירת ידיו שצריך לחזור וליטול ולברך על נטילת ידים כי כסעודה אחרת היא הואיל והפליג בינתיים אבל משום נגיעה במקום הטינופת ואפילו עשה צרכיו אין לברך על נטילת ידים.

(שכל העושה מצוה אחת ב' פעמים אינו חוזר ומברך אלא א"כ הפליג בנתים או שהסיח דעתו ממנה וחזר ונמלך או שפסקה המצוה מעצמה וחוזר לעשותה כגון שנשמטה ונפלה טליתו מעליו כמ"ש סי' ח' אבל זה שהפסיק טהרת ידים בידים על מנת לחזור ולטהרן או שלא מדעת כלל ובדעתו לא היה מטמאן כי אם על דעת לחזור ולטהרן אין זה חשוב הפסק בטהרתן לחזור ולברך כשחוזר ומטהרן כיון שלא הסיח דעתו מלטהרן שהרי אפילו מי שמסיר טליתו מדעתו בסתם אין צריך לחזור ולברך אם נשאר עליו טלית קטן שיש בזה גילוי דעת שאינו מסיח דעתו ממצוה זו אע"פ שאין בדעתו כלום על טלית זו ואינו יודע אם יחזור ויתעטף בה כמו שנתבאר שם כ"ש זה שהדבר ידוע שבודאי יחזור למצותו לטהר את ידיו שהרי הוא מיסב בסעודה ודעתו לאכול).

(ויש לחוש לדבריהם להקל בספק ברכות):

חלק א סימן קסד שיכול להתנות על הנטילה:

'לקוטי תורה' שיר השירים – הפרשה החסידית

בֵּיאוּר עַל פָּסוּק הַנַּ"ל[1]

בֵּיאוּר עִנְיַן "שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה" – הוּא מַאֲמַר כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל לְ"בְנוֹת יְרוּשָׁלָיִם", הֵן הַנְּשָׁמוֹת הַמּוּפְשָׁטוֹת מִן הַגּוּף.

וְהָעִנְיָן: כִּי הַשְּׁכִינָה, הִיא מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּבִי"עַ, "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם" (תְּרוּמָה כה, ח); "הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טוּמְאוֹתָם" (אַחֲרֵי טז, טז) – הִיא הָאוֹמֶרֶת שֶׁ"שְׁחוֹרָה אֲנִי" וְאַף עַל פִּי כֵן "נָאוָה"!

וּבֵיאוּר "בְּנוֹת יְרוּשָׁלָיִם" הוּא:

כִּי הִנֵּה הַנְּשָׁמוֹת מִתְּחִלָּה הָיוּ כְּלוּלִים בְּבְחִינַת עִיבּוּר בַּאֲצִילוּת, וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁכִים בִּבְחִינַת לֵידָה בְּבִי"עַ[2]. וַאֲזַי נַעֲשׂוּ בַּעֲלֵי גְּבוּל, כִּי אֵין בְּחִינַת אֵין־סוֹף אֶלָּא בַּאֲצִילוּת, שֶׁשָּׁם מִסְתַּיֵּים הֶאָרַת הַקַּו וְחוּט מֵאוֹר אֵין־סוֹף כו'[3]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבִי"עַ,

– לא מִיבַּעְיָא מַלְאָכִים – מִיכָאֵל בְּאַהֲבָה, וְגַבְרִיאֵל בְּיִרְאָה וָפַחַד; גַּם כֵּן "קָדוֹשׁ" בִּי"ב שָׁעוֹת כו', הַכֹּל הֵם בְּבְחִינַת גְּבוּל כו'[4]. וְהַמַּלְאָכִים שֶׁקִּטְרְגוּ וְאָמְרוּ: "מָה אֱנוֹשׁ" (תְּהִלִּים ח, ה) – "הוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ כו'"[5], כִּי לֹא יוּכְלוּ לְקַבֵּל יוֹתֵר מִבְּחִינַת גְּבוּל וּמִדָּה שֶׁבָּהֶם.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו **וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ**" (תְּהִלִּים קמה, יב) – שֶׁלֹּא כָּל מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מְלוּבֶּשֶׁת בָּהֶם, אֶלָּא **כָּבוֹד** וְזִיו. וְאַף עַל פִּי כֵן, זִיו זֶה, הַמְּעַט מִזְעֵיר – **הֲדַר** הוּא לָהֶם כו';

אֶלָּא אֲפִילּוּ נְשָׁמוֹת כְּמוֹ נִשְׁמוֹת הָאָבוֹת – אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב – יֵשׁ בְּחִינַת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בַּאֲצִילוּת דְּ"אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חָד"; אֲבָל אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁבִּבְרִיאָה הֵם בְּבְחִינַת בַּעַל גְּבוּל כו'. וּבְחִינַת גְּבוּל זֶה הוּא בְּלֵידַת הַנְּשָׁמוֹת בְּבִי"עַ.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבְחִינַת עִיבּוּר בַּאֲצִילוּת, שָׁם "אִיהוּ וְחַיּוֹהִי וְגַרְמוֹהִי חָד"[6], כִּי שָׁם מֵאִיר אוֹר אֵין־סוֹף. וּנְשָׁמוֹת אֵלּוּ שֶׁבִּבְחִינַת עִיבּוּר נִקְרָאוּ "**בְּנוֹת יְרוּשָׁלָיִם**", שֶׁלְּפִי שֶׁהֵן בְּבְחִינַת עִיבּוּר בְּמַלְכוּת נִקְרָאוּ "בְּנוֹת", וְנִקְרָאוּ עַל שֵׁם "יְרוּשָׁלָיִם" – שֶׁמְּקַבְּלוֹת "יִרְאָה שָׁלֵם"[7] – שְׁלֵימוּת הַיִּרְאָה, בִּבְחִינַת בִּיטּוּל אֲמִיתִּי דְּ"אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חָד" שֶׁבִּבְחִינַת אֲצִילוּת.

וְהִנֵּה מַאֲמַר הַשְּׁכִינָה לָהֶם: "שְׁחוֹרָה אֲנִי" וְאַף עַל פִּי כֵן "נָאוָה". כִּי הִנֵּה "שְׁחוֹרָה אֲנִי" – בִּירִידָה בְּבַעַל גְּבוּל. כִּי נַעֲשָׂה שַׁחֲרוּת מֵחֲמַת מְרִירוּת עַל עוֹצֶם רִיחוּקָה מִיִּחוּדָא־עִילָּאָה. וְעַל זֶה נוֹפֵל רַחֲמָנוּת גְּדוֹלָה, כְּמַאֲמָר[8]: "אֲלֵקֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים כו'".

וַאֲזַי נִקְרָא הַמַּלְכוּת "שְׁחַרְחוֹרֶת"[9] – ב' בְּחִינוֹת שַׁחֲרוּת:

הָא' – מִמְּרִירוּת הַנַּ"ל. "וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה" (אִיּוֹב יט, כו) – מְרִירוּת הָאָדָם בְּנַפְשׁוֹ, לְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים עַל נַפְשׁוֹ. שֶׁמְּרִירוּת זוֹ מִשְּׁכָנָהּ בַּלֵּב בַּחֶלְבָּ הַשְּׁמָאלִי הַמָּלֵא דָּם כו'. וְעַל בְּחִינַת מְרִירוּת זוֹ שֶׁבְּמַלְכוּת כְּתִיב "שֶׁשְּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ", פֵּירוּשׁ: יִחוּדָא־עִילָּאָה שֶׁנִּקְרָא "שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן" (תְּהִלִּים פד, יב) – "שְׁזָפַתְנִי" – בְּזָכְרִי עַל בְּחִינַת־יִחוּדָא־עִילָּאָה נַעֲשָׂה בְּחִינַת שַׁחֲרוּת וּמְרִירוּת כַּנַּ"ל. וְכִדְפֵירַשׁ[10] בְּפָרָשַׁת תַּזְרִיעַ (דף מ"ה, עַמּוּד ב'): "שֶׁשְּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ" – "דְּאִסְתַּלָּק מִנִּי שִׁמְשָׂא מִלְּאַנְהָרָא לִי כו'"[11], עַיֵּין שָׁם. :

(וְזֶהוּ עִנְיַן מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[12]: "מִצְוַת נֵר חֲנוּכָּה מִשֶּׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה". פֵּירוּשׁ: כִּי עִיקַּר יְרִידַת הַמַּלְכוּת לְבִי"עַ הָיְינוּ בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, וְאָז הוּא בְּחִינַת "דְּאִסְתַּלָּק מִנִּי שִׁמְשָׂא כו'", וְזֶהוּ עִנְיַן "מִשֶּׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה". וּכְדֵי לְהָאִירָה, הוּא עַל יְדֵי נֵר חֲנוּכָּה. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מָזֶה בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן" כו' – אוֹר וְשָׁמָן וּפִתִּילָה כו' – הַכֹּל מַמְשִׁיכִים גַּם לְמַטָּה כו'. עַיֵּין שָׁם[13].

---

1. (נֶאֱמַר בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן, נֶחֱמוּ יג מְנַחֵם אָב תקע"א בְּוִויטֶעבְסְק – הַנְּדַחַת הַמַּהֲרַי"ל (גּוּף כְּתַב יָד קָדְשׁוֹ – 1101 עַמּוּד חצרת, א). נוֹסַח אַחֵר – הַנְּדַחַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי – מַאֲמָרֵי אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן כְּתוּבִים חֵלֶק ב עַמּוּד עג. וּרְאֵה הֶמְשֵׁךְ "בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ" תער"ב חֵלֶק א עַמּוּד שמא).

2. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מָזֶה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הַיָּם רָאָה וַיָּנוֹס" (לְעֵיל צוֹ טז, ג)).

3. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מָזֶה בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב" (לְעֵיל בְּלָק סח, ג־ד)).

4. (תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ רַבָּה פֶּרֶק ו. יז לא. תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ זוּטָא פֶּרֶק יב. הוּבָא לִקְמָן כט, ב. וְשָׁם בַּבֵּיאוּר ל, ד: דְּהַיְינוּ שֶׁהֵם בִּבְחִינַת בִּיטּוּל, מִיכָאֵל בִּיטּוּלוֹ בְּאַהֲבָה וּכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ וְגַבְרִיאֵל בְּיִרְאָה, "זְעוֹת מַחִיל כִּסֵּא כו'", וּמִכֹּל מָקוֹם הֵם בִּבְחִינַת גְּבוּל, כִּי גַּם בְּמַלְאָכִים יֵשׁ אוֹרוֹת וְכֵלִים וְהַכֵּלִים מַגְבִּילִים, וְלָכֵן "קָדוֹשׁ" שֶׁהֵם אוֹמְרִים פּוֹעֵל בָּהֶם כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ ד' שָׁעוֹת וְלֹא יוֹתֵר. וְאַחַר כָּךְ צָרִיךְ לוֹמַר עוֹד פַּעַם שֵׁנִי "קָדוֹשׁ" לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה וְהַכְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ וְהַבִּיטּוּל כו', וְלָכֵן בִּי"ב שָׁעוֹת הַיּוֹם אוֹמְרִים ג' פְּעָמִים "קָדוֹשׁ").

5. ("קְטַנָּה בֵּינֵיהֶן וּשְׁרָפָן". – סַנְהֶדְרִין לח, ב. וּרְאֵה לְעֵיל בְּרָכָה צז, ד וְאֵילָךְ וְשָׁם נִסְתָּם).

6. (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ג, ב).

7. (יְרוּשָׁלָיִם . . יִרְאָה שָׁלֵם: בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה נו, י. מִדְרַשׁ תְּהִלִּים עו, ג).

8. (נוֹסַח בְּרִכַּת "יוֹצֵר אוֹר").

9. (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ו: "אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת שֶׁשְּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ").

10. (בִּזֹהַר. וּרְאֵה לְעֵיל שְׁלַח מג, ב).

11. (שֶׁהִסְתַּלֵּק מִמֶּנִּי הַשֶּׁמֶשׁ לְהָאִיר לִי).

12. (שַׁבָּת כא, ב.)

13. (תּוֹרָה אוֹר מִקֵּץ לח, ב: "עִנְיַן נֵר חֲנוּכָּה שֶׁמִּצְוָתָהּ עַל פֶּתַח הַבַּיִת מִבַּחוּץ – בִּרְשׁוּת־הָרַבִּים: כִּי הַפֶּתַח הוּא "פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק" (תְּהִלִּים קיח, יט), "רְצִדְקָתְךָ

וְהִנֵּה, מִצְוַת נֵר חֲנוּכָּה הִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהוּא בְּחִינַת מְקוֹר הָאוֹר כו', שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא הַמְשָׁכַת בְּחִינַת "וְנָאוָה" בְּבְחִינַת "שְׁחוֹרָה אֲנִי" כַּנַּ"ל)

וְהַשַּׁחֲרוּת הַב' הוּא הַיְרִידָה עַצְמָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת. וְלֹא מֵחֲמַת "שֶׁשֶּׁזָּפַתְנִי הַשֶּׁמֶשׁ" לְבַד, אֶלָּא מֵחֲמַת גַּשְׁמִיּוּת הַיְרִידָה עַצְמָהּ, שֶׁמְּלוּבֶּשֶׁת בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁבָּהֶם נַעֲשׂוּ הַמִּצְוֹת – קָרְבָּנוֹת מִבַּעֲלֵי חַיִּים, צִיצִית מִצֶּמֶר, תְּפִילִין מִקֶּלֶף כו'.

(וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר כו' בְּמִדְבַּר סִינַי", מֵעִנְיַן בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת הָרַחֲמָנוּת דִּי"ב שְׁבָטִים, לְעוֹרֵר רַחֲמִים עַל נִיצוֹץ אֱלוּקוּת שֶׁיָּרַד מִמְּקוֹם כְּבוֹדוֹ כו', וְהָרַחֲמָנוּת דִּבְחִינַת "ע' נֶפֶשׁ יוֹצְאֵי יֶרֶךְ יַעֲקֹב"[14] – לְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים מְאֹד עַל נַפְשׁוֹ, וְלֹא בִּשְׁבִיל הַיְרִידָה לְבַדָּהּ שֶׁיָּרְדָה מִמְּקוֹם כְּבוֹדָהּ, אֶלָּא אַף גַּם זֹאת שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בַּגּוּף הַחוֹמְרִי. עַיֵּן שָׁם (לְעֵיל בַּמִּדְבָּר ג, א־ב).

וְזֶהוּ עִנְיַן ב' בְּחִינוֹת שַׁחֲרוּת הַנַּ"ל: הָא' – מַה שֶׁיָּרְדָה מִמְּקוֹם כְּבוֹדָהּ. הַב' – גַּם זֹאת שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בַּגּוּף הַחוֹמְרִי כו').

וְהִנֵּה זֹאת נֶחְמָתָהּ, הֲגַם כִּי "שְׁחוֹרָה אֲנִי", אַף עַל פִּי כֵן "וְנָאוָה" – שֶׁמִּזֶּה הַשַּׁחֲרוּת דַּוְקָא נַעֲשָׂה בְּחִינַת "וְנָאוָה":

כִּי הִנֵּה עַל יְדֵי הַשַּׁחֲרוּת שֶׁבִּמְרִירוּת הָרִיחוּק, הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר (מִשְׁלֵי יד, ד): "וְרָב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר", דְּ"כַד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא אִסְתַּלַּק כו'"[15]. וְעַל יְדֵי הַשַּׁחֲרוּת בְּהִתְלַבְּשׁוּת בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, הִנֵּה הַמִּצְוֹת הֵן תְּרֵי"ג אָרְחִין, וְעִם ז' דְּרַבָּנָן – תר"ך – בְּחִינַת כֶּתֶר[16], דְּהַיְינוּ רָצוֹן־עֶלְיוֹן. כִּי יֵשׁ רָצוֹן־תַּחְתּוֹן הַמִּתְפַּשֵּׁט מֵחָכְמָה וּבִינָה לַמִּדּוֹת, אֲבָל רָצוֹן־הָעֶלְיוֹן הוּא הַמְּמוּצָע בֵּין מַאֲצִיל לַנֶּאֱצָלִים כַּנּוֹדָע.

וְזֶהוּ "וְנָאוָה" יוֹתֵר "מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלָיִם", שֶׁהֵן הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבַּאֲצִילוּת, שֶׁעִם הֱיוֹת שֶׁמְּדוֹרָם וּמִשְׁכָּנָם בַּאֲצִילוּת עַצְמוֹ, וְאֵין לָהֶם יְרִידָה בְּבִי"ע, הִנֵּה חִיּוּתָם וְקִיּוּמָם הוּא מִבְּחִינַת אוֹתִיּוֹת. כִּי ס' רִבּוֹא נְשָׁמוֹת הֵן ס' רִבּוֹא אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה[17]. וְהָאוֹתִיּוֹת הֵן בְּחִינַת כֵּלִים. אֶלָּא שֶׁהַנְּשָׁמוֹת הֵן מִבְּחִינַת פְּנִימִית־הַכֵּלִים, וּמִכָּל מָקוֹם בְּחִינַת כֵּלִים הֵם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַל יְדֵי יְרִידַת הַמַּלְכוּת, הִנֵּה הִיא עוֹלָה בְּבְחִינַת הָאוֹרוֹת[18], וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁעוֹלָה מַעְלָה מַעְלָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, עַד עַצְמִיּוּת אֵין־סוֹף הַפָּשׁוּט כו'.:

"כִּאָהֳלֵי קֵדָר" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ה):

"אַבְרָהָם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ כו'[19]" בְּחִינַת "קֵדָר"[20], סִיגִים וּפְסוֹלֶת. אַךְ מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ בּוֹ אֵיזֶה חִיּוּת מוּעָט דִּקְדוּשָׁה, שֶׁאִם לֹא כֵּן הָיָה כָּלֶה וְנִפְסָד. אֶלָּא שֶׁהַחִיּוּת הַהוּא הוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף. וְהוּא עִנְיָן לְבוֹנָה שֶׁבִּי"א סַמְמָנֵי הַקְּטוֹרֶת. כִּי עֲשָׂרָה סַמְמָנִים – הֵן מִתְלַבְּשִׁים בַּקְּלִיפּוֹת, וְהַי"א הוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף, שֶׁהוּא בְּעֶצֶם לְבָן כו'. וְזֶהוּ "**כִּאָהֳלֵי** קֵדָר" שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֹהֶל וּמַקִּיף, כָּךְ יֵשׁ אֶצְלִי בְּחִינַת אוֹהֶל וּמַקִּיף מִבְּחִינַת יְחוּדָא־עִילָּאָה –"שֶׁשֶּׁזָּפַתְנִי הַשֶּׁמֶשׁ כו'" – "שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן כו'".

(וְרוֹצֶה לוֹמַר, דְּאִם יֵשׁ בְּחִינַת מַקִּיף הַמְּחַיֶּה אוֹתָם – שֶׁהֵם מִשְּׁבִירַת־הַכֵּלִים כו', מִכָּל שֶׁכֵּן וְקַל וָחֹמֶר שֶׁנִּמְשָׁךְ מַקִּיפִים עֶלְיוֹנִים בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֶׁהוּא תִּיקּוּן וּבֵירוּר קְלִיפַּת־נוֹגַהּ, וְלִהְיוֹת "וּבַעֲרָתָּ הָרָע" כו'[21]). :

"כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה" (שָׁם):

– מַקִּיפִים יוֹתֵר עֶלְיוֹנִים. כִּי יֵשׁ בְּחִינוֹת בְּמַקִּיפִים: הָאֶחָד – שֶׁמִּתְגַּלִּים עַתָּה. וְהַב' – שֶׁאֵין בָּאִים לִידֵי גִילוּי אֶלָּא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ[22]. וְאוֹתָן נִקְרָאִים "יְרִיעוֹת **שְׁלֹמֹה**", עַל שֵׁם הַפָּסוּק (יְשַׁעְיָה כו, ה): "אוֹ יַחֲזִיק בְּמָעוּזִּי, יַעֲשֶׂה **שָׁלוֹם** לִי". פֵּירוּשׁ: עִנְיַן שָׁלוֹם הוּא הִתְחַבְּרוּת ב' הַפְּכִיִּים. דְּהַיְינוּ, אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים שֶׁטִּבְעָם לַעֲלוֹת וּלְהִסְתַּלֵּק לְמַעְלָה יָאִירוּ לְמַטָּה.

וּב' פְּעָמִים שָׁלוֹם[23] – בְּפַמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וְשֶׁל מַטָּה: "פַּמַלְיָא שֶׁל מַטָּה" – הִתְחַבְּרוּת מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת לִהְיוֹת עַתִּיק לְבְרִיאָה. וּ"פַּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה" – לִהְיוֹת הַמְשָׁכָה וְהִתְחַבְּרוּת מִבְּחִינַת אֵין־סוֹף.

יְרַנְּנוּ". וּמִחוּץ לְפֶתַח הוּא בִּי"ע, "וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ כו'", וַאֲפִילוּ בִּרְשׁוּת־הָרַבִּים כו'. וְשָׁם מַמְשִׁיכִין הַנֵּר חֲנוּכָּה, שֶׁהוּא עִנְיַן יִחוּד אוֹר וְשֶׁמֶן וּפִתִּילָה; וּגְוָונִין שֶׁבָּאוּר – פְּנִימִיִּים וּמַקִּיפִים כו', הַכֹּל מַמְשִׁיכִים גַּם לְמַטָּה מַטָּה, וְהַיְינוּ בְּחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דְּלְעֵילָא בְּלִבָּד").

14. (שְׁמוֹת א, ה).

15. ("דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין". זֹהַר חֵלֶק ב קכח, ב).

16. (רְאֵה לְעֵיל בְּחָקּוֹתַי מז, ב. וְשָׁם נִסְמָן).

17. (נִסְמָן לְעֵיל ו, ג).

18. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פָּסוּק "וְשַׁמְתִּי כַּדְכֹּד" (לְעֵיל פָּרָשַׁת רְאֵה כו, א))

19. ("יִשְׁמָעֵאל". פְּסָחִים נו, א. סִפְרֵי דְּבָרִים ו, ד. לב, ט).

20. (חַיֵּי שָׂרָה כה, יג: "בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת וְקֵדָר". וּרְאֵה שְׁמוֹת רַבָּה בְּשַׁלַּח פָּרָשָׁה כג, י: "מַהוּ כְּאָהֳלֵי קֵדָר, מַה אֹהָלִים שֶׁל יִשְׁמָעֵאלִים כְּעוּרִים מִבַּחוּץ וְנָאִים מִבְּפְנִים כו'". וּרְאֵה רַשִׁ"י עֲבוֹדָה זָרָה כג, ב: כָּל צֹאן קֵדָר (יְשַׁעְיָה ס, ז); קֵדָר – יִשְׁמָעֵאל". וּרְאֵה מִדְרַשׁ הַגָּדוֹל עַל הַפָּסוּק. וּבְאוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים (כְּרַךְ ג) עַמּוּד תתלה: "אָהֳלֵי קֵדָר הֵם יִשְׁמָעֵאלִים שֶׁהֵם יוֹשְׁבֵי אוֹהָלִים". וּרְאֵה סֵפֶר הָעֲרָכִים חַב"ד עֶרֶךְ "אָהֳלֵי קֵדָר" – כְּרַךְ א עַמּוּד תרנט).

21. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְקַמָּן סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְסוּסָתִי בְּרִכְבֵי פַרְעֹה דִּמִּיתִיךְ" (יא, ד). וְעַיֵּן בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה" בְּעִנְיַן "לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה" (תּוֹרָה אוֹר בְּשַׁלַּח סא, ג).

22. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ כו'" (תּוֹרָה אוֹר נד, ג).

23. (רְאֵה סַנְהֶדְרִין צט, ב. וּרְאֵה גַּם תּוֹרָה אוֹר סז, ב).

דְ"כוּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ" (תְּהִלִּים קד, כד), שֶׁהַחָכְמָה נִקְרָא עֲשִׂיָּיה גַּשְׁמִיּוּת לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ לִהְיוֹת עַתִּיק לַאֲצִילוּת[24].

וְכָל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ עַל יְדֵי קְרִיאָה בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה מַמְשִׁיךְ זֹאת.

וְזֶהוּ "אֲשֶׁר **יִקְרָאוּהוּ בָאֱמֶת**" (תְּהִלִּים קמה, יח): "בָּאֱמֶת" זוֹ הַתּוֹרָה, כִּי חָכְמָה נִקְרָא אֱמֶת, "אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת כו'"[25]. וְ"יִקְרָאוּהוּ בָּאֱמֶת" – פֵּירוּשׁ: **בְּתוֹךְ** אֱמֶת יִקְרָאוּהוּ וְיִמְשִׁיכוּהוּ כו'.

וְנִקְרָא "יְרִיעוֹת שְׁלֹמֹה" בְּה' – ה' עִילָּאָה; ה' תַּתָּאָה.

וְהִנֵּה עִנְיַן שָׁלוֹם וּשְׁלֹמֹה עַצְמָן הַיְינוּ בְּבְחִינַת הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בָּעוֹלָמוֹת וְ"עוֹשֶׂה שָׁלוֹם" בֵּינֵיהֶם. אֲבָל "כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה" הַיְינוּ מַקִּיפִים עֶלְיוֹנִים, וְאֵין לְעוּמָּתָם בַּקְלִיפּוֹת כְּלָל. כִּי "אָהֳלֵי קֵדָר", בְּחִינַת לְבוֹנָה – נֶגֶד בְּחִינַת מַקִּיף דִּקְדוּשָׁה. אֲבָל נֶגֶד "יְרִיעוֹת שְׁלֹמֹה" אֵין לְעוּמַּת זֶה כְּלָל. וְזֶה יִתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא דַּוְקָא כו'. וְזֶהוּ "שְׁחוֹרָה אֲנִי" – בְּב' מִינֵי שַׁחֲרוּת הַנַּ"ל וְאַף עַל פִּי כֵן "וְנָאוָה" כַּנַּ"ל.

וְהִנֵּה כָּל זֶה מְרוּמָז גַּם כֵּן בַּפָּסוּק (קְדוֹשִׁים יט, לב): "**מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם** כו'"־ פֵּירוּשׁ[26]:

"**שֵׂיבָה**" הַיְינוּ מַה שֶׁכָּתוּב (דָּנִיֵּאל ז, ט): "וּשְׂעַר רֵישֵׁיהּ כַּעֲמַר **נְקֵא**"[27]. שֶׁהַשְּׂעָרוֹת הֵם בִּבְחִינַת **לַבְנוּנִית**, וְהֵן הַהֲלָכוֹת רַבּוֹת שֶׁבְּמִצְוֹת **עֲשֵׂה**.

"**וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן**" (קְדוֹשִׁים שָׁם), הַיְינוּ מַה שֶׁכָּתוּב: "קְווּצוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחוֹרוֹת כָּעוֹרֵב". וּכְמַאֲמַר רַז"ל[28] דְּפֵירוּשׁ "זָקֵן" – הַיְינוּ "שֶׁקָּנָה חָכְמָה". וְהֵן הַהֲלָכוֹת שֶׁנִּמְשְׁכוּ וְנִתְפַּשְּׁטוּ בְּ**מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה** כו'.

"**וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹקֶיךָ**" (שָׁם) הַיְינוּ דִּבְרֵי סוֹפְרִים וְז' מִצְוֹת דְּרַבָּנָן. וּכְמַאֲמַר רַז"ל[29]: "חֲמוּרִים דִּבְרֵי סוֹפְרִים מִדִּבְרֵי תּוֹרָה".

"**אֲנִי הַוִּיָּה**" (שָׁם) – דְּכוֹלָּא חָד[30]. :

24. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צְאֶינָה וּרְאֶינָה בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה" (לְקַמָּן כה, ג)).

25. (זֹהַר חֵלֶק ב קכא, א. רְאֵה שָׁם פה, א).

26. (רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן" – לְעֵיל אַחֲרֵי ל, ד. וּבַנִּסְמָן שָׁם).

27. (וּשְׂעַר רֹאשׁוֹ כַּצֶּמֶר נָקִי (לְבָן)).

28. (קִידּוּשִׁין לה, ב).

29. (סַנְהֶדְרִין פח, ב).

30. (נִתְבָּאֵר בְּסוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" – לְעֵיל בְּהַר מג, א).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(יב) **אך** הנה הגם שלכאורה היחוד דתחתון בעלותו ודאי יותר גבוה מיחוד דירידת עליון לתחתון כנ"ל. אבל כאן אין האמת כן דאל"כ מה זה שאנו מוצאים מעלה יתירה במ"ת יותר מקודם הבריאה עד שא' תנאי היה כו' כנ"ל ולא בראשית בשביל התורה שנקרא ראשית כנ"ל דלפי הנ"ל היה יחוד מ"ע ומ"ת קודם הבריאה יותר נעלה. אך הענין הוא דהגם שבאמת ירידה גדולה היא לבחי' ח"ע בח"ת ליתן כח ועוז לברר ברורים כו' אבל ירידה זו צורך עלייה היינו להיות תוס' אור בפנימיות ח"ע במקור חוצבה בעצמות יותר מגופה של אור ח"ע שהיה קודם ירידתה. והטעם הוא כי כח הבירור הזה אע"פ שנמשך מח"ע בח"ת כנ"ל אבל שרשה הוא במקור ח"ע יותר מגוף ח"ע דכתיב והחכמה מאין תמצא וכנ"ל במי שחכמתו עמדה לתקן דבר מה כמו לתרץ קושיא וטעות כנ"ל שכל שהוא חכם גדול יותר בעצם נמצא כח חכמתו יש ביכולתו יותר להשפיל עצמו למטה מטה ביותר לתקן הטעות והקלקולי' ולהסיר כל מכשול רק בעיון ודקדוק גדול שלא יוכל זה זולתו שאינו חכם כ"כ שאין מבחין בין טו"ר לברר כ"כ ולא לתקן הטעות כו' ונמצא שכח זה לתקן הוא בא ממקור פנימי' יותר ממקור השכל להשכיל מושכלות כמו שהוא טרם ירידתו לתקן כו' ועוד ראייה ממה שבמעשה נתבררה אמיתות השכל ממקורו יותר מכמו שנמצא נביעתו ממקורו בתחלה שהרי אין חכם כבעל הנסיון בפו"מ נתברר במה שלא נתברר במושכל עצמו כו' והכל ענין א' וד"ל:

בראשית ברא כו'. יהי רקיע בתוך המים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ג) וּבְזֶה[67] יוּבָן פֵּירוּשׁ בִּרְכַּת "**סְלַח לָנוּ**[68] **אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ כּוּ'**", דִּלְכְאוֹרָה "כִּי" זֶה אֵינוֹ מוּבָן – דְּמַשְׁמָע בְּאִילּוּ הוּא נִתְּינַת טַעַם לָמָּה יִסְלַח לוֹ – מִפְּנֵי שֶׁחָטָא, וְזֶה פֶּלְאִי, וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר "**אֲשֶׁר** חָטָאנוּ".

אַךְ הָעִנְיָן, דְּקָאֵי עַל מַה שֶׁאוֹמְרִים בַּבְּרָכָה הַסְּמוּכָה לָהּ לְפָנֶיהָ: "הַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵימָה לְפָנֶיךָ", וַאֲזַי מְבַקֵּשׁ עוֹד "סְלַח לָנוּ" – הוּא עִנְיַן הַמְּחִילָה, וְעִנְיָנָהּ הוּא הַחֲזָרַת הָרָצוֹן שֶׁנִּסְתַּלֵּק עַל יְדֵי הָעֲווֹנוֹת.

כִּי הִנֵּה הַמִּצְוֹת הֵם רָצוֹן הָעֶלְיוֹן, וּכְשֶׁחוֹטֵא אֲזַי מִסְתַּלֵּק הָרָצוֹן מִמֶּנּוּ; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "תַּרְעוּמוֹת"[69], שֶׁפֵּירוּשׁוֹ סִילּוּק הָרָצוֹן, שֶׁאֵינוֹ מְרוּצֶה עוֹד לְפָנָיו; הֲגַם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה לוֹ מַעֲשֶׂה כְּלָל, רַק שֶׁמִּסְתַּלֵּק רְצוֹנוֹ מִמֶּנּוּ. וְאַחַר־כָּךְ הַמְּחִילָה הִיא הַחֲזָרַת הָרָצוֹן. וְאָמְנָם, בְּחִינַת רָצוֹן זֶה אֵינוֹ אוֹתוֹ הָרָצוֹן שֶׁהָיָה תְּחִלָּה, מֵאַחַר שֶׁהוּא נִסְתַּלֵּק – לָמָּה עַתָּה יַחֲזוֹר; אֶלָּא מִבְּחִינַת "רַעֲוָא דִּרְעַוִּין", מְקוֹר הָרְצוֹנוֹת, שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הַשְׁרָאַת הָרָצוֹן מֵחָדָשׁ, וְאִם כֵּן, הוּא יוֹתֵר נַעֲלֶה מִן הָרָצוֹן שֶׁנִּסְתַּלֵּק.

וְזֶהוּ סוֹד "סְלַח לָנוּ אָבִינוּ", פֵּירוּשׁ: מְחוֹל, כְּלוֹמַר **גַּלֵּה לָנוּ רְצוֹנְךָ מֵחָדָשׁ**. וְהַיְינוּ מִבְּחִינַת "רַעֲוָא דִּרְעַוִּין" הַנִּקְרָא רָצוֹן הָעֶלְיוֹן. כִּי יֵשׁ גַּם רָצוֹן אַחֵר שֶׁלְּמַטָּה מִזֶּה, וְהוּא שֶׁבְּמִצְוֹת, וְכָל כָּךְ לָמָּה? "כִּי חָטָאנוּ" וְנִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ רָצוֹן שֶׁהָיָה נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, וּמֵאַחַר שֶׁעָשִׂינוּ תְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים "וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה כּוּ'", אִם כֵּן צָרִיךְ לְגַלּוֹת לָנוּ רְצוֹנוֹ הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא שֶׁזֶּהוּ סוֹד הַסְּלִיחָה.

וְזֶהוּ סוֹד שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת"[70], וְאִם כֵּן, כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְדוֹנוֹת יוֹתֵר הֲרֵי זְכֻיּוֹתָיו מְרוּבִּים, מֵאַחַר שֶׁעַל כָּל זָדוֹן צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן לִהְיוֹת מְחִילָה, וְהוּא בְּחִינַת זְכֻיּוֹת אֲחֵרִים; שֶׁלֹּא כְּשֶׁל הַצַּדִּיקִים שֶׁזְּכֻיּוֹתֵיהֶם הֵם רַק הַמְשָׁכַת הָרָצוֹן שֶׁבַּמִּצְוֹת. וְלָכֵן "בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵינָן יְכוֹלִים לַעֲמוֹד", וְכֵן כְּתִיב "שָׁלוֹם לָרָחוֹק" שֶׁנַּעֲשָׂה קָרוֹב – בְּרֵישָׁא, וְהָדָר "לַקָּרוֹב", כִּדְרָשַׁת רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[71].

וְיוּבָן כָּל זֶה עַל פִּי הַקַּבָּלָה[72]: כִּי הַזְּדוֹנוֹת הֵם מִמַּה שֶׁנָּפַל מִבְּחִינַת "אֵלֶּה הַמְּלָכִים"[73] לְמַטָּה מַטָּה, וְנִתְהַוּוּ מִזֶּה קְלִיפּוֹת הַטֻּמְאוֹת (שֶׁאֵין לָהֶם בֵּירוּר עַל פִּי מִצְוֹת הַתּוֹרָה, וְלָכֵן הִרְחִיקָה הַתּוֹרָה – לֹא תֹאכַל חֵלֶב וְדָם[74] וְכַיּוֹצֵא). וְלָכֵן כְּשֶׁמִּתְעַלִּים עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה – הוּא מְאֹד נַעֲלֶה, יוֹתֵר מִמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת שֶׁל הַצַּדִּיקִים (שֶׁבֵּירוּרָם מִקְּלִיפַּת נוֹגַהּ, כִּי כָּל מַה שֶׁנָּפַל לְמַטָּה בְּיוֹתֵר שָׁרְשׁוֹ גָבוֹהַּ בְּיוֹתֵר).

וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עַל פָּסוּק "אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם"[75], שֶׁהַ"תְּשׁוּבָה מְבִיאָה רְפוּאָה לָעוֹלָם"[76]: כִּי עִנְיַן הָרְפוּאָה – שֶׁטִּפָּה אַחַת מִסַּמְמָנֵי רְפוּאָה יֵשׁ בָּהּ כֹּחַ רַב לְחַזֵּק הַגּוּף – יוֹתֵר מֵהַרְבֵּה יַיִן וְשֶׁמֶן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְאִי אֶפְשָׁר לַגּוּף לְקַבֵּל וּלְהַחֲזִיק כָּל כַּךְ מִזּוֹנוֹת בְּתוֹכוֹ, מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּסַמְמָנִים – שֶׁפּוֹעֵל כְּזֹאת בְּטִפָּה אַחַת.

וְזֶהוּ סוֹד "יִשְׁלַח **דְּבָרוֹ** וִירְפָּאֵם"[77], שֶׁהֵם צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת וּ"דְבַר ה'" שֶׁנִּשְׁלְחוּ בִּרְפוּאוֹת סַארְסַ"ה פַּרִילֶ"ע[78] וְכִיּוֹצֵא לְהַווֹתָם, וְעַל יְדֵי שֶׁהָאָדָם מְקַבֵּל מֵהֶם, הוּא נִרְפָּא מִזֶּה הַדִּבֵּר ה' – שֶׁכֹּחוֹ רַב יוֹתֵר מֵאוֹתוֹ שֶׁבִּמְזוֹנוֹת.

וְכָךְ הוּא עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהִתְהַפְּכוּת זְדוֹנוֹת שֶׁל הַבַּעַל תְּשׁוּבָה – נַעֲלֶה יוֹתֵר מִמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת שֶׁל הַצַּדִּיקִים. כִּי לְפִי שֶׁהֵם לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, זֶהוּ הוֹרָאָה עַל

---

66. פֶּרֶק זֶה מְיוּסָּד, כַּנִּרְאֶה, עַל מַאֲמַר אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "סְלַח לָנוּ" – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקע"ב עַמּוּד סז. וְשָׁם נִסְמָן בְּהָעֶרָה 1.

67. פֵּירוּשׁ בִּרְכַּת סְלַח לָנוּ: עוֹד בְּפֵירוּשׁ "סְלַח לָנוּ" – רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַעֲלוֹתְךָ ל, ב. שַׁבָּת שׁוּבָה סה, ג.

68. רְאֵה רֵאשִׁית חָכְמָה שַׁעַר הַיִּרְאָה פֶּרֶק ה: "שֶׁכְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל חוֹטְאִים מַחְלִישִׁים כֹּחַ הַשְׁכִּינָה לִפְנֵי הָע' שָׂרִים, וְהוּא תַּרְעוֹמֶת הַשְׁכִּינָה (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ו): "שָׂמוּנִי נוֹטֵרָה אֶת הַכְּרָמִים", שֶׁהֵם הָע' שָׂרִים; "כַּרְמִי שֶׁלִּי" שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל "לֹא נָטָרְתִּי"". וּבְסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקע"ב שָׁם: "שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה לוֹ שׁוּם מַעֲשֶׂה כְּלָל רַק שֶׁמִּתְרַעֵם עָלָיו". וּרְאֵה כֶּתֶר שֵׁם טוֹב חֵלֶק שְׁנֵי סִימָן רצז.

69. יוֹמָא פו, ב

70. בְּרָכוֹת לד, ב: "דְּאָמַר רַב אַבָּהוּ, בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵינָם עוֹמְדִין, שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה נז, יט): שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב – לָרָחוֹק בְּרֵישָׁא וְהָדָר לַקָּרוֹב".

71. רְאֵה גַּם לְעֵיל בְּ"אִיסּוּר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בַּעַל מוּם".

72. וְיִשְׁלַח לוֹ, לא.

73. אַחֲרֵי יז, ב: "לֹא תֹאכַל דָּם". וַיִּקְרָא ג, יז: "כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ".

74. הוֹשֵׁעַ יד, ה.

75. יוֹמָא פו, א.

76. תְּהִלִּים קז, כ.

77. סָאר"ס"ה פַּרִי"ל"ע: – עַץ. מוּבָא בְּסִפְרֵי הָרְפוּאָה **הִקּוֹדְמִים** (גַּם בְּשֵׁם סָאלְסָא פַּאר־יִלֹא), וְגַם עַתָּה מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּהֵיוֹצֵא מִמֶּנּוּ, בְּשָׁרְשָׁיו – לִרְפוּאָה. וְצָרִיךְ עִיּוּן מִפְּנֵי מַה הוּבְאָה כָּאן דַּוְקָא רְפוּאָה זוֹ. – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוּ"ר.

(sarsaparilla. קִיסּוֹסִית. סאלְסָא פַּאר־יִלֹא – רְאֵה אוֹצַר הַחַיִּים לְרַבִּי יַעֲקֹב צַהֲלוֹן וִינִיצִיָּא תמ"ג – עֵרֶךְ עַץ, סֵפֶר ט חֲקִירָה הז).

78. עַל פָּסוּק וְיִכְתּוֹב מֹשֶׁה מַסְעֵי לג, ב. לִקּוּטֵי תּוֹרָה מַסְעֵי צה, א וְאֵילָךְ.

הֱיוֹת שֶׁרְשָׁם בַּתֹּהוּ לְמַעְלָה יוֹתֵר, וְלָכֵן גּוֹרֵם הִתְגַּלּוּת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן מִבְּחִינַת "רַעֲוָא דְּרַעֲוִין", וְאָז מְמַלֵּא כָּל הַפְּגָמִים בְּיִתְרוֹן אוֹר.

(וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פֶּרֶק ב' בְּעִנְיַן "אָנֹכִי אָנֹכִי מוֹחֶה פְּשָׁעֶיךָ", שֶׁהוּא הַמְשֻׁכַּת בְּחִינַת עַתִּיק יוֹמִין וְאַרִיךְ־אַנְפִּין, וְהַיְינוּ עַל יְדֵי שֶׁנִּמְשַׁךְ לְשָׁם גַּם כֵּן מִבְּחִינַת אַ"ק, שֶׁהוּא כֶּתֶר הַכְּלָלִי, רַעֲוָא דְּרַעֲוִין, וְשָׁם שֹׁרֶשׁ הָאָדָם. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם כֵּן בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם כו'"[79]).

מצות וידוי ותשובה, פרשת נשא

79. לְפֶרֶק זֶה רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה פִּנְחָס עה, א וְאֵילָךְ. עו, ג. וּבַמְּקוֹמוֹת שנסמנו לְקַמָּן הֶעָרָה 78.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

אמנם הנה את זלעו"ז עשה אלקי', וכמו שיש בחי' שלהובא דרחימותא בבחי' ואהבת דק"ש, כן יש בחי' חמימות התאוה בלעו"ז, שהוא בחי' אדמת בני חם, הוא בחי' חמימות התאוה בהבלי עולם בכל דברי' הגשמי' אשר לא לה' הנה, ונלקחי' מבחי' מ"ח צירופי' אחרוני' דשם אלקי' שנק' אדמת בני חם שמעלימי' ומסתירים לגמרי עד שיוכל לאמר כחי ועוצם ידי ח"ו. וע"ז נא' מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש שהוא בחי' העמל המסתיר ומעלים לגמרי על בחי' אלקותו ית'.

ונמצא יש בבחי' עמל מלאכה ב' בחי', הא' בחי' עמל מלאכה בלעו"ז המעלי' ומסתיר לגמרי, והוא בחי' העמל דעמלק שהוא ר"ת עמל לק"ה, ועל בחי' עמל זה דעמלק אמר בלעם ולא ראה עמל בישראל, שבישראל לא יש בחי' העמל זה המעלים ומסתיר עד שיוכל לאמר כחי ועוצם ידי ח"ו כו', שהוא המעלים ומסתיר על אור האלקי לגמרי ומפריד להיות אין השם שלם כו' ע' בת"א בד"ה לבסומי בפורי' דרוש הראשון דקנ"ח ע"ד. ועמל מלאכה הב' הוא בחי' העמל דאספת דגנך שבק"ש לאסוף כל דברי' הגשמיים לאלקות שהו"ע תורתן קבע ומלאכתן עראי שארז"ל ע"ז (ברכות פ"ו) שזה וזה נתקיימה בידן. והנה בחי' עמל מלאכה זו דואספת דגנך שבק"ש נכלל בכלל עמל פה שהוא בחי' עמל שיחה, שקאי על התפילה שנק' שיחה מל' וישח אדם וישפל איש שנת' במ"א בענין תבנה ותכונן עיר סיחון, שהרי מלאכה זו שאוסף כל דברי' הגשמיי' לאלקות ע"י שנכללים בק"ש ותפלה ותורה, שבכח האכילה לומד ומתפלל, והרי הק"ש היא בכלל התפילה שנק' עמל שיחה נא' בה ואספת דגנך כו'.

אך הנה עמל תורה שעל עמל זה נברא האדם, היא בחי' ומדריגה היותר גבוה, וכמ"ש בזהר ובגמ' הנ"ל שאני עמלא דאורייתא דלעילא מן שמשא הוא, פי' שזהו גבוה מבחי' ההתבוננות דשמש ומגן ה' אלקי' שהוא בחי' אור וזיו המחי' ומהוה, וכנ"ל שש' הוי' ל' מהוה והיו"ד דש' מורה על תמידות ההתהוות כמו ככה יעשה איוב כמ"ש במ"א, והגם כי ההתהוות דש' הוי' מה שהוא מהוה הוא בדרך ממילא ומאיליו כנ"ל, מ"מ ה"ז שייך לבחי' התהוות העולמות. אמנם על התורה הרי ארז"ל אלפי' שנה קדמה תורה לעולם, שקדמה למעלת ומדריגת העולם, וכמ"ש במ"א בענין מעלת המוחין על המידות, ולפי' האריז"ל ה"ז הוא ההפרש בין בחי' חיוהי לגרמוהי.

וביאור הענין יובן בהקדם מ"ש (קהלת ב' ך"א) כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו גם זה הבל ורעה רבה, ופי' רש"י והוא מהמד"ר במקומו דפ"ט ע"ג שהוא ד"ח ע"ג, כי יש אדם א"ר יודן גדול כוחן של נביאים שמדמי' את הצורה ליוצרה כו' ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם. שעמלו בחכמה, ה' בחכמה יסד ארץ. ובדעת, בדעתו תהומות נבקעו. ובכשרון, ר' ברכי' בשם ר"י בר"ס לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו אלא בדבר ה' שמי' נעשו. ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו, זה דור המבול. גם זה הבל ורעה רבה, וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ. וכ"ה בפ' בראשית ר"פ ך"ז. ולכאו' מדרש זה תמוה מיני' ובי' שמפרש על בכשרון שלא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו, והאיך דורש על תחלת הפסוק שעמלו בחכ' ה' בחכ' יסד ארץ.

לא הביט און ביעקב

בס"ד. (ש"פ בלק, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים – [הקדמת הרח"ו]

ד) וְהִנֵּה, עוֹד בְּאֵיזֶה שָׁנִים מִקֹּדֶם, הָיוּ אַבְרֵכִים, גַּם מִבַּעֲלֵי מִסְחָר, שֶׁהָיוּ מַאֲרִיכִים בִּתְפִילָּה בְּשַׁבָּת־קוֹדֶשׁ עַל כָּל פָּנִים, אֲשֶׁר לְבַד הַשָּׁעָה טוֹבָה הַזֹּאת בְּעוֹמְדָם לִפְנֵי ד' בִּתְפִילָּה בְּהִתְעוֹרְרוּת הַלֵּב בְּמִקְצָת עַל כָּל פָּנִים, הִנֵּה נִשְׁאַר מִזֶּה רוֹשֶׁם קְצָת עַל כָּל הַשְּׁבוּעַ. וְעַתָּה כִּמְעַט שֶׁזֶּה נִכְחַד לְגַמְרֵי.

וְיָדַעְתִּי אֶת מַכְאוֹב עַמֵּנוּ, אֲשֶׁר רַבִּים לִבָּם עוֹד יִכְאַב עַל זֶה, וּמַצְדִּיקִים אֶת עַצְמָם בִּטְעָנוֹת שׁוֹנוֹת, וּמֵהֶם שֶׁשּׁוֹקְלִים דָּבָר נֶגֶד דָּבָר, וְחוֹשְׁבִים שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה עִנְיָן לְשֵׁם שָׁמַיִם, וּמַה שֶּׁמַּפְסִידִים כָּאן מַרְוִיחִים בְּמָקוֹם אַחֵר, וְאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵט הַדְּבָרִים. אֲבָל יֵדְעוּ נֶאֱמָנָה, שֶׁכָּל זֶה הֵן טְעָנוֹת וּדְרָכִים שֶׁל שֶׁקֶר, וְיָצָא שְׂכָרָם בְּהֶפְסֵדָם, וְסוֹף סוֹף אֵין עֲבוֹדָה, וּמִתְגַּשֵּׁם וּמִתְעַבֶּה וּמִתְרַחֵק כו'.

אַךְ גַּם הַפְּנוּיִים מֵעֵסֶק, כְּמוֹ הָאֲנָשִׁים הַסְּמוּכִים עַל שׁוּלְחַן אֲבִיהֶם, וְגַם הַמְּלַמְּדִים וְהַזְּקֵנִים – רוּבָּם כְּכוּלָּם מִסְתַּפְּקִים בְּמַה שֶּׁמִּתְפַּלְּלִים עִם הַצִּיבּוּר, הֵן בַּחוֹל וְהֵן בְּשַׁבָּת־קוֹדֶשׁ וְיוֹם־טוֹב, וְאֵינָם נוֹתְנִים נַפְשָׁם כְּלָל עַל הָעֲבוֹדָה הַמּוּכְרַחַת וּנְחוּצָה לָהֶם בְּנַפְשָׁם מַמָּשׁ.

(וְגַם זוֹ רָעָה חוֹלִי בְּשָׁנִים אֵלּוּ, אֲשֶׁר הָאַבְרֵכִים אַחַר הַחֲתוּנָּה אֵינָם רוֹצִים לֶאֱכֹל מִשֶּׁל אֲבִיהֶם, וּמִיַּד מַטְרִידִין עַצְמָם בְּמִסְחָר. וְעַל פִּי הָרוֹב מְחַפְּשִׂים בַּתְּחִילָּה עִנְיָנִים כָּאֵלּוּ).

וְזֶה רַק מִצַּד הַנָּהוּג כָּךְ בַּדּוֹר הַזֶּה, לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וּמֵהֶם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם טְעָמִים עַל זֶה, אַךְ הָרָצוֹן קָדוּם אֶל הַטַּעַם (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הֶחָלְצוּ" רנ"ט[52]).

אֲבָל הֲכִי בִּשְׁבִיל זֶה נִבְרָא הָאָדָם בְּעוֹלָם, לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלַעֲשׂוֹת מִסְחָר – וַהֲלֹא כָּל אֶחָד וְאֶחָד צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ וּלְהַגִּיעַ אֶל הַתַּכְלִית, הֵיינוּ תַּכְלִית בְּרִיאָתוֹ בָּעוֹלָם.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָ"עִיקָּרִים"[53], דְּתַכְלִית כָּל דָּבָר הוּא לְהַגִּיעַ לְשִׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְתַכְלִית הַדּוֹמֵם שֶׁיִּהְיֶה מִמֶּנּוּ הַצּוֹמֵחַ, וְתַכְלִית הַצּוֹמֵחַ הוּא שֶׁנִּכְלָל בַּחַי, וְתַכְלִית הַחַי הוּא כְּשֶׁנִּכְלָל בַּמְדַבֵּר, וְתַכְלִית הַמְדַבֵּר הוּא הַדְּבֵקוּת בָּאֱלֹקוּת כו'.

וַהֲלֹא בִּימֵי עֲלוּמָיו עַל כָּל פָּנִים צָרִיךְ לִנְחוֹל כָּבוֹד בְּנַפְשׁוֹ, "אֵין כָּבוֹד אֶלָּא תּוֹרָה"[54], וַעֲבוֹדַת ה' דְּאָז, הִנֵּה גַּם כְּשֶׁיֵּלֵךְ אַחַר כַּךְ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, לֹא יָסוּר טַעְמוֹ וְלֵיחוֹ מִמֶּנּוּ.

וְהֶעְדֵּר הָעֲבוֹדָה מוּרְגָּשׁ עוֹד יוֹתֵר מֵהֶעְדֵּר הַלִּימוּד, וּמְעַט מִזְעִיר הֵמָּה הָעוֹסְקִים בַּעֲבוֹדָה. וְאִם יִמָּצֵא מִי שֶׁמַּאֲרִיךְ בִּתְפִילָּה קְצָת, קָלָא אִית לֵיהּ[55], וְאֵלּוּ לָאֵלּוּ מְמַלְּלִים: רְאוּ זֶה מִתְפַּלֵּל! (וְזֶה מַכְבִּיד עוֹד עַל הַמִּתְפַּלֵּל). אֲשֶׁר תְּמוּרַת זֶה הָיָה לָהֶם יוֹתֵר וְיוֹתֵר לְדַבֵּר עַל הֶעְדֵּר הַתְּפִילָּה, הֵיינוּ עַל הֶעְדֵּר עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב.

וְהַסִּיבָּה עַל כָּל זֶה הוּא הֶעְדֵּר לִימוּד הַחֲסִידוּת, וְאִם הָיוּ לוֹמְדִים חֲסִידוּת בְּלִימוּד הַנִּרְצָה, הֵיה גַּם כֵּן עֲבוֹדָה נְכוֹנָה, וְזֶה בָּזֶה תָּלוּי.

ה) וְהִנֵּה בַּשָּׁנִים הָאַחֲרוֹנוֹת, בְּכַמָּה עֲיָרוֹת קָבְעוּ אַנַ"ש שִׁיעוּרֵי לִימוּדִים בְּגַפָּ"ת, בִּכְנוּפִיָּה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. וַדַּאי טוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה, וְיֵישַׁר חֵילָם.

אֲבָל בָּזֶה אֵינָם יוֹצְאִים כְּלָל יְדֵי חוֹבָתָם בְּעֵסֶק הַחֲסִידוּת וַעֲבוֹדַת ה', זְמָן תּוֹרָה לְחוּד וּזְמַן תְּפִילָּה לְחוּד[56], דִּשְׁנֵיהֶם צְרִיכִים לִהְיוֹת (וְעֵסֶק הַחֲסִידוּת הוּא בְּכְלָל עֲבוֹדָה, כִּי הִיא הַמְּבִיאָה לִידֵי עֲבוֹדָה כַּנַ"ל). וְעִבְשָׁיו הָעִיקָּר הִיא הָעֲבוֹדָה, וּכְמוֹ שֶׁהוּבָא לְעֵיל בְּשֵׁם הָ"אִיגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ" בְּ"קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן".

וּבְוַדַּאי צָרִיךְ לִהְיוֹת לִימוּד הַנִּגְלֶה (וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בַּקּוּנְטְרֵס הַנַ"ל, דִּזְמַן הַלִּימוּד צָרִיךְ לִהְיוֹת בַּנִּגְלֶה יוֹתֵר, וְהוּא מֵהַמְּבוֹאָר בְּאִיגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ סִימָן כ"ו), אֲבָל דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר אִתָּהּ עִמָּהּ יִהְיֶה לִימוּד הַחֲסִידוּת וְהָעֲבוֹדָה עַל פִּי הַחֲסִידוּת. וְהֵן זֶהוּ עִיקַּר הָעֲבוֹדָה בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא. וּמִפְּנֵי שֶׁגַּם לְלִימוּד הַנִּגְלֶה בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹפֶן הַנִּרְצֶה מוּכְרָח לָזֶה עֵסֶק הַחֲסִידוּת. וְכַאֲשֶׁר מְבוֹאָר בַּקּוּנְטְרֵס הַנַ"ל.

וּבְדֶרֶךְ הֲלָצָה אָמַרְתִּי, אֲשֶׁר בְּהַשְׁלוֹשָׁה[57] עַמּוּדִים שֶׁעֲלֵיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד – תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים, עַל הַגְּמִילוּת־חֲסָדִים הִסְכִּים הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מִכְּבָר; וּבְשָׁנִים אֵלּוּ הִסְכִּים גַּם כֵּן עַל הַתּוֹרָה, כִּי גַּם זֶה אֵינוֹ מַפְרִיעַ אוֹתוֹ מֵעֲבוֹדָתוֹ עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, שֶׁמַּעֲבִיד אֶת הָאָדָם; רַק אֶת הָעֲבוֹדָה אֵינוֹ מַנִּיחַ, לְפִי שֶׁזֶּה הוּא נֶגְדּוֹ וּלְעוּמָּתוֹ מַמָּשׁ כו'. וְכֵן הוּא גַּם כֵּן בְּעֵסֶק הַחֲסִידוּת, שֶׁבִּכְלָל עֲבוֹדָה נֶחְשָׁב כַּנַ"ל.

וּבֵין כֹּה וְכֹה יַעַבְרוּ הַיָּמִים וְהַשָּׁנִים לְלֹא תּוֹרָה וְלֹא עֲבוֹדָה, וְהַדָּבָר מִתְעַלֵּם וּמִתְחַלֵּשׁ יוֹתֵר, וּמַה יִּהְיֶה הַסּוֹף מִזֶּה?!

52. פֶּרֶק ד. נִדְפַּס בְּקוּנְטְרֵס בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּבְסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ט – עַמּוּד רכז.

53. מַאֲמָר שְׁלִישִׁי פֶּרֶק א.

54. אָבוֹת ו, ג.

55. קָלָא אִית לֵיהּ: קוֹל יֵשׁ לוֹ. לְשׁוֹן הַשֵּׁ"ס יְבָמוֹת קכא, א. וְעוֹד.

56. זְמַן תּוֹרָה לְחוּד וּזְמַן תְּפִילָּה לְחוּד: שַׁבָּת י, א.

57. אָבוֹת א, ב.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

משל מג' לבושי הנפש, מחשבה – פנימית לגבי דיבור, והמעשה הוא חיצוני לגבי הדיבור. ובכל אחד מהם יש פנימיות וחיצוניות.

וְיוּבַן זֶה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, בְּג' לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה חֲרֵי הַמַּחֲשָׁבָה הִיא פְּנִימִיּוּת לְגַבֵּי הַדִּבּוּר, וְהַמַּעֲשֶׂה הִיא חִיצוֹנִיּוּת לְגַבֵּי הַדִּבּוּר, שֶׁהוּא פְּנִימִיּוּת לְגַבֵּי מַעֲשֶׂה וְחִיצוֹנִיּוּת לְגַבֵּי מַחֲשָׁבָה, וּבְכָל אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים אֵלּוּ יֵשׁ פְּנִימִיּוּת וְחִיצוֹנִיּוּת, דְּבַמַּחֲשָׁבָה חֲגַם שֶׁהִיא לְבוּשׁ הַפְּנִימִי הַמְיֻחָד עִם הַנֶּפֶשׁ, וְאֵינוֹ אֶלָּא רַק לְעַצְמוֹ, וּמִכָּל מָקוֹם חֲרֵי יֵשׁ בָּהּ פְּנִימִיּוּת וְחִיצוֹנִיּוּת, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁלִּפְעָמִים חֲרֵי הָאָדָם טָרוּד בְּטִרְדָה גְּדוֹלָה, וַחֲגַם שֶׁרוֹאֶה וְשׁוֹמֵעַ וּמְדַבֵּר, אָמְנָם רוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ מַה שֶּׁמְּדַבְּרִים וְאֵינוֹ רוֹאֶה מַה שֶּׁבְּעֵינָיו יַבִּיט עֲלֵיהֶם וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה שֶּׁהוּא מְדַבֵּר, וְטַעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ עֲסוּקָה בְּעִיּוּן דָּבָר הַנּוֹגֵעַ לְעַצְמוֹ וּבְעָצָם נַפְשׁוֹ, וּבְמַחֲשָׁבָה כָּזוֹ מֵאִיר גִּלּוּי הַנֶּפֶשׁ בְּיוֹתֵר, וְלִהְיוֹת דְּעֶצֶם נַפְשׁוֹ הוּא בְּגִלּוּי, לָזֹאת הִנֵּה הַכּוֹחוֹת הַגְּלוּיִים דִּרְאִיָּה שְׁמִיעָה וְדִבּוּר מִתְבַּטְּלִים, וְזֶהוּ פְּנִימִיּוּת הַמַּחֲשָׁבָה. וּמַחֲשָׁבָה חִיצוֹנִית, חֲגַם שֶׁהִיא גַּם כֵּן רַק לְעַצְמוֹ, אַךְ הוּא בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ לְעַצְמוֹ כָּל כָּךְ, אוֹ כְּשֶׁהוּא חוֹשֵׁב בְּדָבָר שֶׁל זוּלָתוֹ, דִּבְמַחֲשָׁבָה כָּזוֹ אֵין בָּזֶה גִּלּוּי אוֹר כָּל כָּךְ. וְכֵן הוּא בְּדִבּוּר, חֲגַם דִּבְכְלָלוּתוֹ הוּא אֶל הַזּוּלַת, וּמִכָּל מָקוֹם גַּם בָּהּ יֵשׁ פְּנִימִיּוּת וְחִיצוֹנִיּוּת, כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה הַמְדַבֵּר בְּהַשְׂכָּלָה חֲדָשָׁה שֶׁהִמְצִיא בְּעַצְמוֹ, אוֹ נִתְבַּע וְנִדּוֹן הַטּוֹעֵן לְהַצְדִּיק עַצְמוֹ לִפְנֵי הַשּׁוֹפְטִים, אוֹ מִי שֶׁהוּא מְסַפֵּר דְּבָרִים בְּעָלְמָא[ח] שֶׁהוּא חִיצוֹנִיּוּת בִּלְבַד. וַעֲשִׂיָּה, חֲגַם שֶׁגַּם בָּהּ יֵשׁ פְּנִימִיּוּת וְחִיצוֹנִיּוּת, אֲבָל בִּכְלָלוּתָהּ הִיא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת. וּכְמוֹ כֵן לְמַעְלָה יֵשׁ פְּנִימִיּוּת וְחִיצוֹנִיּוּת, וּכְמוֹ "עַל כָּל שֶׁבַח מַעֲשֵׂי יָדֶיךָ", זֶהוּ בְּחִינַת עֲשִׂיָּה חִיצוֹנִית, וּכְתִיב "מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ חֲוָיָ'" וּ"מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ", דְּ"מָה רַבּוּ" וּ"מַה גָּדְלוּ" הִנֵּה בִּכְלָלוּתָם הֵם כּוֹלְלִים צְבָא הָאָרֶץ וּצְבָא הַשָּׁמַיִם, גַּשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת, הִנֵּה שְׁנֵיהֶם נִקְרָאִים בְּשֵׁם "מַעֲשֶׂה" לְהוֹרוֹת שֶׁהֵם בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת לְבַד, וּבַמַּלְאָכִים נֶאֱמַר בָּהֶם "בְּקוֹל דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים" בְּחִינַת דִּבּוּר, וְהוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת. וְלָכֵן הַיְּרִאָה הַבָּאָה מֵהַהִתְבּוֹנְנוּת בְּהַהֶאָרָה הָאֱלֹקִית הַמַּחֲיָה אֶת הָעוֹלָם נִקְרֵאת בְּשֵׁם "מִפְּתְחוֹת הַחִיצוֹנִיִּים", דַּהֲגַם שֶׁהוּא יִרְא שָׁמַיִם בֶּאֱמֶת, אֲבָל כְּלָלוּת יִרְאָה זוֹ בָּאָה מִן הַהִתְבּוֹנְנוּת דְּהַהִתְהַוּוּת וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית. וְזֶהוּ "וְהָאֱלֹקִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו", דְּהַיִּרְאָה בָּאָה מִשֵּׁם אֱלֹקִים, דְּשֵׁם אֱלֹקִים הוּא מַסְתִּיר עַל הָעַצְמוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹקִים", דְּשֵׁם אֱלֹקִים הוּא מִדַּת הַדִּין וְצִמְצוּם שֶׁמְּכַסֶּה עַל שֵׁם חֲוָיָ', וְעִם הֱיוֹת דְּכַוָּנַת הַצִּמְצוּם הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּלּוּי, אֲבָל הַצִּמְצוּם עַצְמוֹ הוּא מְנִיעָה, וְנִמְשָׁךְ רַק בְּחִינַת הֶאָרָה חִיצוֹנִית. וְזֶהוּ "לֹא בָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו", דְּהַהִתְהַוּוּת בְּפֹעַל הִיא עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁהִיא מִדַּת הַדִּין וְצִמְצוּם הָרִאשׁוֹן.

עין ה' אל יריאיו – מפתחות החיצוניים, ועדיין אין עושין רצונו של מקום, ולכן רק בעין אחת. אבל ע"י תורה שהיא מפתחות הפנימיים, באה המשכת המוחין, חכמה ובינה בגילוי, ונקרא עושין רצונו של מקום, ו"עיני" ה' אל צדיקים.

וְזֶהוּ "עֵין ה' אֶל יְרֵאָיו", בְּחִינַת עַיִן אַחַת, וְנִתְבָּאֵר לְעֵיל דִּכְשֵׁם שֶׁהַהִתְהַוּוּת הִיא בְּדֶרֶךְ אֵין עֲרוּךְ, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הַהַשְׁגָּחָה הִיא בְּדֶרֶךְ אֵין עֲרוּךְ, וְהַיְנוּ דִּכְשֵׁם שֶׁהַהִתְהַוּוּת הִיא מֵאַיִן לְיֵשׁ, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הַהַשְׁגָּחָה הִיא מֵאַיִן לְיֵשׁ, וְנִתְבָּאֵר דְּהַהַשְׁגָּחָה עַצְמָהּ הוּא עִנְיַן הַשְׁפָּעָה, וְהָרְאִיָּה בְּעַיִן אַחַת הַכַּוָּנָה שֶׁהַהַשְׁפָּעָה בָּאָה בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם, וְזֶהוּ "עֵין ה' אֶל יְרֵאָיו", שֶׁמַּבִּיט עֲלֵיהֶם בְּעֵינוֹ אַחַת, וְנִקְרָא "מַפְּתְחוֹת הַחִיצוֹנִיִּים", וְהוּא עֲדַיִן "אֵין עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם", לְפִי שֶׁזֶּהוּ עֲדַיִן רַק כְּנִיסָה וּמָבוֹא לִהְיוֹת חָרֵד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת, וְהַהַמְשָׁכָה כְּלָלִית מִלְּמַעְלָה הִיא רַק הַהֶאָרָה אֱלֹקִית הַשַּׁיָּכָה אֶל הָעוֹלָמוֹת. אֲבָל תּוֹרָה הִיא מַפְתְּחוֹת הַפְּנִימִיִּים, הַיְנוּ הַמְשָׁכַת בְּחִינַת עַצְמוּת שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת מְקוֹר הָעוֹלָמוֹת, דְּהַמָּקוֹר לָעוֹלָמוֹת הוּא מֵהַמִּדּוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה הֲוָיָ'", שֶׁהֵן שִׁשָּׁה מִדּוֹת[ט] עֶלְיוֹנוֹת, וּכְתִיב "זְכֹר רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה", וּבְדֶרֶךְ

ח. בעולם (סתם דברים). ט. חסד, גבורה, תפארה, נצח, הוד ויסוד.

פְּרָט הִיא הֶאָרָה חִיצוֹנִית מִבְּחִינַת מַלְכוּת, אֲבָל עַל יְדֵי הַתּוֹרָה הִיא הַמְשָׁכַת הַמֹּחִין חָכְמָה וּבִינָה, וּכְמַאֲמַר "אַלְפַּיִם שָׁנָה קָדְמָה תּוֹרָה לָעוֹלָם", וְאוֹר זֶה הוּא שֶׁמֵּאִיר בְּגִלּוּי בְּלִי הֶסְתֵּר, וְהַיְנוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע בִּלְבוּשֵׁי הַטֶּבַע, וְלָכֵן הִנֵּה עַל יְדֵי קְבִיעַת עִתִּים לַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ שֶׁפַע בְּרָכָה הָעֶלְיוֹנָה. וְזֶהוּ "עֵינֵי הָוָי' אֶל צַדִּיקִים", שֶׁמַּבִּיט עֲלֵיהֶם בִּשְׁתֵּי עֵינָיו, וְיָדוּעַ דְּשֵׁם צַדִּיק הוּא לְשׁוֹן זַכַּאי, דְּעִקַּר עִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא קִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּהִדּוּר כְּמוֹ שֶׁהֵן עַל פִּי תּוֹרָה, וְאָז הוּא "עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם" בָּרוּךְ הוּא. נִמְצָא דְּהַבְּטָה בִּשְׁתֵּי עֵינָיו הוּא יִתְרוֹן לְגַבֵּי הַהַבָּטָה בְּעַיִן אַחַת, דְּהַבְּטָה בְּעַיִן אַחַת הִנֵּה כְּלָלוּת הָאוֹר הוּא הֶאָרָה בִּלְבַד שֶׁבָּא עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם, וְהוּא אוֹר הַשַּׁיָּךְ אֶל הָעוֹלָמוֹת, וּבָעֲבוֹדָה הוּא עָדִין "אֵין עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם", לְפִי שֶׁהִיא רַק הַמְּבוֹא וְהַכְּנִיסָה לִהְיוֹת חָרֵד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת, אֲבָל הַהַבָּטָה בִּשְׁתֵּי עֵינָיו, הִנֵּה כְּלָלוּת הָאוֹר הוּא אוֹר הַמֹּחִין, דְּמֹחִין לְגַבֵּי מִדּוֹת הוּא עַצְמוּת, וְלָכֵן נִקְרָא "מַפְתְּחוֹת הַפְּנִימִיִּים", וְהַהַבָּטָה בִּשְׁתֵּי עֵינָיו שֶׁמֵּאִיר בְּגָלוּי, וְכֵן בָּעֲבוֹדָה הוּא עִנְיַן "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם" בָּרוּךְ הוּא.

דרגה נעלית מזו: עין ה' אל יריאיו – אברהם אבינו בנסיון העקדה, כי יראה זו באה מהאהבה, שגם בהיותו למטה, עבד מאהבה כמו הנשמה למעלה, ועי"ז הגיע למעלת היראה העליונה

אֲבָל יֵשׁ עוֹד בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה הַנִּקְרֵאת גַּם כֵּן בְּשֵׁם "עַיִן אַחַת", וְהִיא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת "עֵינֵי הָוָי'" שֶׁהִיא הַבָּטָה בְּב' עֵינַיִם, וְהִיא בִּבְחִינַת עַיִן אַחַת דְּ"עַיִן ה' אֶל יְרֵאָיו" שֶׁנֶּאֱמַר גַּבֵּי אַבְרָהָם בְּנִסְיוֹן דַּעֲקֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ אָז "עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה", וְעַל בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה זוֹ הוּא שֶׁמַּכְרִיז ר' יַנַּאי "חֲבָל עַל דְּלִית לֵיהּ דִּרְתָּא, וְתַרְעָא לְדַרְתָּא עָבַד", שֶׁהִיא מַדְרֵגָה גְּבוֹהָה יוֹתֵר מֵהַמַּדְרֵגָה הַקּוֹדֶמֶת הַקּוֹדֶמֶת הִיא בְּחִינָה חִיצוֹנִית בְּעֶרֶךְ מַדְרֵגָה זוֹ, וְלָכֵן מַמְשִׁילֹהּ לְעִנְיַן מַפְתְּחוֹת, שֶׁאֵינָהּ מֵעִקְּרֵי הַדִּירָה, וּבַמַּדְרֵגָה הַהִיא הַיִּרְאָה הִיא מַפְתְּחוֹת הַחִיצוֹנִיִּים לְגַבֵּי הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מַפְתְּחוֹת הַפְּנִימִיִּים, אֲבָל מַדְרֵגָה זוֹ מַמְשִׁילֹהּ לְבַיִת וְדֶלֶת הַדִּירָה, שֶׁגַּם הַדֶּלֶת הִיא מֵעִקְּרֵי הַדִּירָה, אָמְנָם בְּמַדְרֵגָה זוֹ הֲרֵי הַתּוֹרָה הִיא רַק דֶּלֶת לְהַדִּירָה שֶׁהִיא הַיִּרְאָה, וְזֶהוּ "עֵין ה' אֶל יְרֵאָיו" – זֶה אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה", שֶׁבָּא לָזֶה עַל יְדֵי הַנִּסְיוֹן הָעֲקֵדָה. וְיִתְרוֹן יִרְאָה זוֹ הוּא לְפִי שֶׁבָּאָה מִן הָאַהֲבָה, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (סוֹטָה לא, א) דְּאַהֲבָה וְיִרְאָה הֵם קְרוּב וְרִחוּק, דְּבִכְלָלוּת הוּא הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עֲבוֹדַת הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף שֶׁעִקָּרָהּ בְּחִינַת אַהֲבָה וְקִרוּב, וַעֲבוֹדַת הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁיּוֹרֶדֶת לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף דְּעִקָּרָהּ בַּיִּרְאָה שֶׁבָּאָה מִן הָרְחוּק. וְזֶהוּ "לֹא בָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּירְאוּ מִלְּפָנָיו", שֶׁבְּהִתְהַוּוּת נִתְגַּלָּה עִנְיַן הָרְחוּק. וְעִם הֱיוֹת שֶׁיּוֹתֵר מִשֶּׁאֵין עֲרוֹךְ עֲשִׂיָּה לְגַבֵּי אֲצִילוּת הֲרֵי אֵין עֲרוֹךְ אֲצִילוּת לְגַבֵּי עַצְמוּת, וּמִכָּל מָקוֹם הִנֵּה עַל כָּל פָּנִים הוּא רַק רְחוּק רוּחָנִי, וְהָרְחוּק שֶׁבֵּין גַּשְׁמִי לְרוּחָנִי הֲרֵי אֵין דֶּגְמָתוֹ בָּרוּחָנִי כְּלָל, וְזֶהוּ מַה שֶׁנִּתְגַּלָּה בְּעִנְיַן הַהִתְהַוּוּת, וְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָיָה עוֹבֵד מֵאַהֲבָה, הַיְנוּ שֶׁגַּם לְמַטָּה בְּהִלְבָּשָׁה בַּגּוּף הָיָה בְּמַדְרֵגָה שֶׁלְּמַעְלָה מַמָּשׁ, וְעִם זֶה הֲרֵי עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ זֹאת הִגִּיעַ לְמַעֲלַת מַדְרֵגַת הַיִּרְאָה, שֶׁהִיא הַמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית.

התבוננות של "דעת תחתון", שלמטה יש ולמעלה אין, מביאה ליראה תתאה. התבוננות של "דעת עליון", שלמעלה יש ולמטה אין, מביאה ליראה עילאה, ביטול במציאות.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אִיתָא בַּמִּשְׁנָה דְּאָבוֹת (פֶּרֶק ג) "אִם אֵין חָכְמָה אֵין יִרְאָה וְאִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה", וְצָרִיךְ לְהָבִין דִּלְפִי זֶה הֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְהַתְחִיל, כִּי מֵאֵיזֶה עֲבוֹדָה יַתְחִיל. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה יֵשׁ ב' מִינֵי יִרְאָה, יִרְאָה תַּתָּאָה[י] וְיִרְאָה עִלָּאָה[יא], דְּהִנֵּה כָּל עִנְיַן הַיִּרְאָה בָּאָה עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת דַּוְקָא, כְּפֵרוּשׁ הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטְשׁ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בְּעִנְיַן וְאָהַבְתָּ כו'. וְיֵשׁ ב' מִינֵי הִתְבּוֹנְנוּת, הִתְבּוֹנְנוּת הַמְּבִיאָה יִרְאָה תַּתָּאָה וְהִתְבּוֹנְנוּת הַמְּבִיאָה יִרְאָה עִלָּאָה, דְּהִנֵּה כְּתִיב "כִּי אֵל דֵּעוֹת הָוָי'", בְּחִינַת דַּעַת תַּחְתּוֹן וְדַעַת עֶלְיוֹן, דַּעַת תַּחְתּוֹן הוּא שֶׁלְּמַטָּה יֵשׁ וּלְמַעְלָה אֵין, דְּהַהִתְהַוּוּת הִיא מֵאַיִן לְיֵשׁ, דְּהָאֱמֶת הוּא דְּמִחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית כַּנַּ"ל, אֲבָל הוּא בְּאֹפֶן מֵאַיִן לְיֵשׁ כַּנַּ"ל, וּכְשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בָּזֶה בָּאָה הַיִּרְאָה, אֲבָל הַיִּרְאָה הַבָּאָה [מִזֶּה] הִיא בְּחִינַת יִרְאָה תַּתָּאָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "יִירְאוּ מֵה' כָּל הָאָרֶץ" כו', וּכְתִיב "כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי", שֶׁזֶּהוּ

י. תחתונה. יא. עליונה.

הַהִתְבּוֹנְנוּת הַנַּ"ל, דְּכָל עִנְיַן הַהִתְהַוּוּת הִיא מֵהַהֶאָרָה חִיצוֹנִית לְבַד, וּבְדֶרֶךְ פְּרָט הִנֵּה "יִירְאוּ מֵה' כָּל הָאָרֶץ" הִיא הַיִּרְאָה הַבָּאָה מֵהַהִתְבּוֹנְנוּת בְּהַעֲמָקַת הַדַּעַת בְּהַשְׂגָּחָה פְּרָטִית, וּכְלָלוּת שְׁנֵיהֶם הֵם רַק בְּחִינַת יִרְאָה תַּתָּאָה, וְלָכֵן נֶאֱמַר בָּהֶם מֵה', לְשׁוֹן מִמֶּנּוּ, שֶׁמּוֹרֶה עַל הֶאָרָה וּבְלְשׁוֹן נִסְתָּר, אֲבָל דַּעַת עֶלְיוֹן הוּא שֶׁלְּמַעְלָה יֵשׁ וּלְמַטָּה אֵין, שֶׁאֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא הוּא יֵשׁ אֲמִתִּי, וּלְמַטָּה אֵין — דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיב[יב], דְּעַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת וְהַהֶרְגֵּשׁ, דְּעֶר דְּעֶר הָעֶר[יג], דְּאֵין סוֹף הוּא יֵשׁ הָאֲמִתִּי, נַעֲשֶׂה בְּחִינַת בִּטּוּל בִּמְצִיאוּת לְגַמְרֵי, וְהִיא בְּחִינַת יִרְאָה עִלָּאָה אֲשֶׁר תּוֹרָה הִיא הַקְדָּמָה לְיִרְאָה זוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַיְצַוֵּנוּ ה' אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה" כוּ', וּכְתִיב "יִרְאוּ אֶת ה' קְדֹשָׁיו", "אֶת" ה' הוּא שֶׁטָּפֵל וּבָטֵל לְשֵׁם הַוָיָ'. וְזֶהוּ בְּחִינַת יִרְאָה עִלָּאָה, וְהִיא בִּקְדוּשָׁיו דַּוְקָא, "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו", וְהַיְנוּ שֶׁעַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת בָּאִים לִבְחִינַת יִרְאָה זוֹ.

אם אין יראה — תתאה, אין חכמה. ורק עם יראת חטא, חכמתו מתקיימת. אם אין חכמה — פנימיות התורה, אין יראה — עילאה. יראת שמים־תורה ומצוות־ פנימיות התורה־יראה עילאה, הם ד' אותיות שם הוי'.

וְזֶהוּ "אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה", הַיְנוּ בְּחִינַת יִרְאָה תַּתָּאָה, וּכְמַאֲמַר (אָבוֹת פֶּרֶק ג) "כָּל שֶׁיִּרְאַת חֶטְאוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת", וּפֵרֵשׁ הָרַב עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא: "כָּל שֶׁיִּרְאַת חֶטְאוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ — שֶׁמַּקְדִּים בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ יִרְאַת חֶטְאוֹ לְחָכְמָתוֹ, שֶׁהוּא חוֹשֵׁב בְּלִבּוֹ אֶלְמֹד בִּשְׁבִיל שֶׁאֶחֱיֶה יְרֵא חֵטְא". "חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת — שֶׁהַחָכְמָה מְבִיאַתּוֹ לְמַה שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ, וְהוּא נֶהֱנֶה בָּהּ". וְהַיְנוּ יִרְאָה תַּתָּאָה שֶׁהִיא הַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "זֶה הַשַּׁעַר לַה'", וְאִיתָא בַּזֹּהַר "דָּא תַּרְעָא לְאַעֲלָא"[יד]. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ "אִם אֵין חָכְמָה אֵין יִרְאָה" הִיא בְּחִינַת יִרְאָה עִלָּאָה, שֶׁהַחָכְמָה הִיא כְּלִי לָזֶה, וְהַיְנוּ דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הִיא הַכָּנָה לְהַפְּנִימִיּוּת, וְהַפְּנִימִיּוּת הִיא הַיִּרְאָה, שֶׁד' מַדְרֵגוֹת אֵלּוּ, יִרְאַת שָׁמַיִם שֶׁהִיא יִרְאָה תַּתָּאָה, וְתוֹרָה וּמִצְוֹת הַבָּאִים מִיִּרְאָה תַּתָּאָה, חָכְמָה שֶׁהִיא פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, וְיִרְאָה עִלָּאָה, הֵם ד' אוֹתִיּוֹת דְּשֵׁם הַוָיָ', דְּחִילוּ וּרְחִימוּ וּדְחִילוּ[טו], שֶׁהַיִּרְאָה הָעֶלְיוֹנָה הִיא בְּחִינַת יו"ד, וְהַקּוּצוֹ שֶׁל יו"ד הוּא בְּחִינַת עַצְמוּת אֵין סוֹף,

ב' עיניים — חסד וגבורה, סדר השתלשלות. עין אחת — עינא דעתיקא, למעלה מהשתלשלות. ב' עיניים — שמות הוי' ואלקים, התורה — בשביל קיום המצוות, מ"ע — כלים אל אור התורה, מל"ת — לבער הרע ושיומשך האור. העבודה צ"ל בהרגש פנימי.

וְזֶהוּ עַיִן אַחַת שֶׁלְּמַעְלָה מִב' הָעֵינַיִם, דְּב' עֵינַיִם הֵן בְּחִינַת חֶסֶד וּגְבוּרָה, דְּזֶהוּ סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְהוּא בְּחִינַת צִיּוּר אָדָם הָעֶלְיוֹן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְּמַעְלָה", דְּאָדָם הוּא בְּחִינַת ב' קַוִּין חֶסֶד וּגְבוּרָה, וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ ג' קַוִּין חֶסֶד גְּבוּרָה תִּפְאֶרֶת, אָמְנָם קַו הָאֶמְצָעִי דְּתִפְאֶרֶת הוּא שֶׁכּוֹלֵל וּמְחַבֵּר ב' הַקַּוִּין דְּחֶסֶד וּגְבוּרָה, וְהוּא בְּחִינַת "כִּי לֹא אָדָם הוּא", שֶׁמֵּאִיר בִּבְחִינַת אָדָם, וְעַל כֵּן הוּא מְחַבֵּר, אֲבָל עִקַּר צִיּוּר אָדָם הוּא ב' קַוִּין, וּכְמוֹ יָד יָמִין וְיָד שְׂמֹאל בְּחִינַת חֶסֶד וּגְבוּרָה, וּכְמוֹ כֵּן עַיִן יָמִין וְעַיִן שְׂמֹאל גַּם כֵּן חֶסֶד וּגְבוּרָה, אֲבָל עַיִן אַחַת שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִב' הָעֵינַיִם הִיא בְּחִינַת עֵינָא דְּעַתִּיקָא, דְּבֵיהּ אִיתְּמַר[טז] "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל", שֶׁלְּפָעָמִים נֶאֱמַר "עוּרָה לָמָּה תִישַׁן" וְלִפְעָמִים נֶאֱמַר "לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן", וְאִיתָא בְּאִדְּרָא רַבָּה "כָּאן בִּזְעִיר אַנְפִּין[יז] וְכָאן בְּעַתִּיקָא קַדִּישָׁא"[יח], וְהַיְנוּ דְּבִזְעִיר אַנְפִּין שַׁיָּךְ בְּחִינַת הֶעְלֵם, וְכַנַּ"ל דְּמֵהַחָכְמָה וּלְמַטָּה הוּא עִנְיַן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וּבְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הֲרֵי שַׁיָּךְ הֶעְלֵם וְגִלּוּי, וְזֶהוּ "וּמַבִּיט עֲלֵיהֶם בְּעֵינוֹ אַחַת", דְּפוּתְחָא אַחַת וְסוֹגֵר אַחַת, שֶׁהוּא עִנְיַן הֶעְלֵם וְגִלּוּי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעַתִּיק אֵינוֹ שַׁיָּךְ בְּחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וּכְמַאֲמַר הַזֹּהַר "דְּלֵית גְּבִינִין דִּמְכַסִּין עֲלֵיהוֹן"[יט]. וְזֶהוּ דִּכְתִיב "רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹקִים עִמָּדִי", דְּב' הָעֵינַיִם הִנֵּה בְּשֵׁמוֹת הֵן הַב' שֵׁמוֹת הַוָיָ' וֵאלֹקִים, וְנִתְבָּאֵר דְּב' עֵינַיִם הֵן צִיּוּר אָדָם, וּכְתִיב "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם", דְּבַתּוֹרָה נֶאֱמַר "אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ", שֶׁהִיא הַהַבָּטָה בִּשְׁתֵּי עֵינָיו כַּנַּ"ל שֶׁהִיא בְּחִינַת גִּלּוּי, וְכָל עִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה קִיּוּם הַמִּצְוֹת, שֶׁהַמִּצְוֹת הֵם כֵּלִים לָאוֹר הָעֶלְיוֹן הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר", שֶׁהַמִּצְוֹת הֵם כֵּלִים שֶׁבָּהֶם מִתְקַבֵּל וְנִשְׁמָר הָאוֹר עַצְמִי שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה,

---

יב. הכל בפניו חשוב כלא (ככלום). יג. ההפנמה. יד. זה השער להכנס. טו. יראה ואהבה אהבה ויראה. טז. עין של עתיק יומין (דרגה גבוהה מאוד בהשפעת האור האלקי) שבו נאמר. יז. מדרגת ששת המדות. יח. בעתיק יומין הקדוש - מדריגת הכתר שלמעלה מהמדות. יט. שאין עפעפיים המכסים עליהם.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד", דְּהַמִּצְוֹת הֵם כֵּלִים רְחָבִים לְקַבֵּל מֵאוֹר הָעֶלְיוֹן, וּבַמִּצְוֹת יֵשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה וּמִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה, דְּמִצְוֹות עֲשֵׂה הֵן כֵּלִים אֶל הָאוֹר, וּמִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה הֵן לְבַעֵר הָרַע בִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת הָאוֹר, וּכְמוֹ דִּירַת הַמֶּלֶךְ שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת מְנֻקָּה מִכָּל לִכְלוּךְ וְאָז הִיא רְאוּיָה לְדִירַת הַמֶּלֶךְ, וּכְמוֹ כֵן בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה מְנֻקָּה מִכָּל רַע, הֵן בְּסוּר מֵרַע בַּאֲבַק אִסּוּר, וְהֵן בִּכְבִישַׁת הַמִּדּוֹת רָעוֹת כְּמוֹ כַּעַס וְגַאֲוָה דְּאֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִים לָדוּר, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בְּעוּר הָרַע, וְאַחַר כָּךְ הוּא הַ"וַעֲשֵׂה טוֹב", הַכַּוָּנָה עִנְיַן הָעֲבוֹדָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹות, וְהַיְנוּ דְּלֹא זוֹ בִּלְבַד דְּעִנְיַן לִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא רַק לָדַעַת אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא רַק הַקִּיּוּם בְּפֹעַל מַמָּשׁ, כִּי אִם שֶׁיִּהְיֶה עִנְיַן הָעֲבוֹדָה הַיְנוּ בְּהֶרְגֵּשׁ וְחִיּוּת פְּנִימִי, וְזֶהוּ דְּ"הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה אֲפִלּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ", שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הַמִּצְוֹת, וּכְמוֹ שֶׁמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרֻכָּה בְּפֵרוּשׁ עִנְיַן עֲבוֹדָה שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן עוֹרוֹת עֲבוּדִין, דִּלְרַכֵּךְ דָּבָר הַקָּשֶׁה צְרִיכִים עֲבוֹדָה וִיגִיעָה, וְכֵן הוּא בָּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית בְּשִׁעְבּוּד הַמֹּחַ וְהַלֵּב. וְזֶהוּ עִנְיַן עֲבוֹדַת הַמִּצְוָה, דְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה הִנֵּה מִלְּבַד הַקִּיּוּם בְּפֹעַל הֲרֵי צְרִיכָה לִפְעֹל חֲקִיקָה טוֹבָה בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת וּבְהֶרְגֵּשׁ חִיּוּת פְּנִימִי הוּא הַשָּׂגַת אֱלֹקוּת עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים[כ] פֶּרֶק ה מֵהַפְלָאַת הַיִּחוּד שֶׁבִּידִיעַת הַתּוֹרָה, אֲבָל לָזֶה צְרִיכִים מִצְוֹות, וְהַמִּצְוֹות הֵן מִצְוֹות עֲשֵׂה וּמִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה דְּזֶהוּ חֶסֶד וּמִשְׁפָּט, דְּחֶסֶד — מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּמִשְׁפָּט הֵם מִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה, וְהַמִּצְוֹת צְרִיכִים לִהְיוֹת בַּעֲבוֹדָה דַּוְקָא כַּנַּ"ל שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַצְּדָקָה, וְכָל זֶה הִיא הַהַבָּטָה בְּב' עֵינַיִם, ה' אֱלֹקִים, שֶׁהֵם עֵינֵי ה' אֶל צַדִּיקִים עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות כַּנַּ"ל. אֲבָל בְּעַתִּיק — "אֵין אֱלֹקִים עִמָּדִי", דְּלֵית שְׁמֵאלָא בְּהַאי עַתִּיקָא[כא] שֶׁהִיא הַהַבָּטָה בְּעַיִן אַחַת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָרְאִיָּה בְּב' עֵינַיִם דְּ"עֵינֵי ה' אֶל צַדִּיקִים". וְזֶהוּ "עֵין ה' אֶל יִרְאָיו" שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁהִיא עֵינָא פְּקִיחָא דְּעַתִּיקָא קַדִּישָׁא[כב].

כל אחד מישראל, בנקודת פנימיות לבבו, הוא ער, שלם, זך וטהור. והשימום הוא רק מבחוץ. תפלת דניאל בשם אד' – עולם העשיה, שע"י גילוי פנים העליונים וישועה כללית, יתבטל השימום הכללי והפרטי

וְזֶהוּ בַּקָּשַׁת דָּנִיֵּאל "פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה", בְּחִינַת עֵין ה', עֵינָא פְּקִיחָא דְּעַתִּיקָא קַדִּישָׁא, דְּבַקָּשַׁת דָּנִיֵּאל הִיא תְּפִלַּת הַגָּלוּת, וְהַבַּקָּשָׁה דְּגָלוּת הִיא "וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם לְמַעַן אֲדֹנָ"י", דְּהַבַּקָּשָׁה הִיא בְּב' פָּנִים וְכֹלָּא חַדכג. דְּהִנֵּה כְּתִיב "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", בְּתוֹכוֹ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הִנֵּה תּוֹכִיּוּת נְקֻדַּת פְּנִימִיּוּת לְבָבוֹ הוּא מִקְדָּשׁ לְשִׁכְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְהִנֵּה מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ הִנֵּה גַּם עַתָּה בִּזְמַן הַגָּלוּת וְהַשִּׁמּוּם הוּא קָדוֹשׁ כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּעֵת שֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (שְׁמוֹת פָּרָשָׁה ב, ב) "אָמַר רַבִּי אָחָא, לְעוֹלָם אֵין הַשְּׁכִינָה זָזָה מִכֹּתֶל מַעֲרָבִי", וְכָל עִנְיַן הַשִּׁמּוּם הוּא דְּהַבִּנְיָנִים שֶׁעַל גַּבֵּי יְסוֹד הַמִּקְדָּשׁ דְּכֹתֶל מַעֲרָבִי, אֲבָל מְקוֹם הַר הַבַּיִת וְיסוֹד כֹּתֶל הַמַּעֲרָבִי בִּקְדֻשָּׁתָם כְּמֵאז כֵּן עַתָּה, וּכְשֵׁם שֶׁהוּא בַּמִּקְדָּשׁ הַכְּלָלִי כֵּן הוּא גַּם בַּמִּקְדָּשׁ הַפְּרָטִי שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, דְּהַיְסוֹד הוּא שָׁלֵם זָךְ וְטָהוֹר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר", וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה "אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַמִּצְוֹת וְלִבִּי עֵר לִגְמִילוּת חֲסָדִים, אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַצְּדָקוֹת וְלִבִּי עֵר לַעֲשׂוֹתָן", דְּתוֹכִיּוּת נְקֻדַּת פְּנִימִיּוּת הַלֵּב בְּכָל יִשְׂרָאֵל הוּא עֵר, וְכָל עִנְיַן הַשִּׁמּוּם רַחֲמָנָא לִצְלָן שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל הוּא רַק כְּדֶגְמַת הַבִּנְיָנִים שֶׁמִּחוּץ לְהַיְסוֹד בִּמְקוֹם מִקְדָּשׁ הַכְּלָלִי, אֲבָל הַיְסוֹד דְּמִקְדָּשׁ הַפְּרָטִי שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא בִּקְדֻשָּׁתוֹ, וְעַל זֶה הוּא בַּקָּשַׁת דָּנִיֵּאל אִישׁ הַגָּלוּת וְתַחֲנוּנָיו "וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם לְמַעַן אֲדֹנָ"י", וּמִזְכִּיר שֵׁם אֲדֹנָ"י דְּוַקָּא, דְּהִנֵּה שֵׁם אֲדֹנָ"י הוּא בְּעוֹלָם הָעַשִׂיָּה, וְכַיָּדוּעַ דְּהַשֵּׁם דַּעֲשִׂיָּה הוּא אַ-ל אֲדֹנָ"י, וְדָנִיֵּאל יֵשׁ בּוֹ אוֹתִיּוֹת אֲדֹנָ"י בְּתוֹסֶפֶת אוֹת ל, וְעַל כֵּן הָיָה עִנְיַן תְּפִלָּתוֹ וּבַקָּשָׁתוֹ בְּתַחֲנוּנִים וּבְהִתְעוֹרְרוּת רַחֲמִים רַבִּים מִמְּקוֹר הָרַחֲמִים וְהַחֲסָדִים הָעֶלְיוֹנִים, לִהְיוֹת גִּלּוּי אֱלֹקוּת לְמַטָּה, שֶׁיִּגָּאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מֵהַגּוֹלָה וְיִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְזֶהוּ "וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם", דְּעַל יְדֵי גִּלּוּי הֶאָרַת פָּנִים הָעֶלְיוֹנִים בְּגִלּוּי אוֹר יְשׁוּעָה כְּלָלִית, הֲרֵי בַּדֶּרֶךְ מֵאֵלָיו וּמִמֵּילָא יְדֵחֶה כָּל הָעִנְיָן הַשִּׁמּוּם, הֵן בְּהַמִּקְדָּשׁ הַכְּלָלִי וְהֵן בְּהַמִּקְדָּשׁ הַפְּרָטִי, וְהַיְנוּ דְּמֵאַחַר שֶׁהַיְסוֹדוֹת בַּמִּקְדָּשׁ הַכְּלָלִי וְהַפְּרָטִי קְדוֹשִׁים וּטְהוֹרִים הֵם בִּקְדֻשָּׁתָם הָעַצְמִי גַּם עַתָּה כְּמֵאז וּמִקֶּדֶם, הִנֵּה כְּשֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי הֶאָרַת פָּנִים הָעֶלְיוֹנִים וְיִתְגַּלֶּה הַפְּנִימִיּוּת הַנֶּעְלָם, יִתְבַּטֵּל כָּל עִנְיַן הַשִּׁמּוּם הַכְּלָלִי וְהַפְּרָטִי.

כ. ספר התניא. כא. אין שמאל ב(מדריגת) עתיק זה, מדריגת הכתר. כב. עין פקוחה של (מדריגת) עתיק הקדוש. כג. והכל אחד.

זמן הגלות הוא זמן התשובה, ולכן "ועתה", וזה בזכות אברהם אבינו שפרסם אלקות בעולם, ובמסירות נפשו המשיך למטה יותר, מדרגה גבוהה יותר. שמיעה תופסת קול רוחני, ראיה תופסת דבר גשמי, כי הוא כח עליון יותר. וזהו הכח לברר בירורים קשים בזמן הגלות.

וְזֶהוּ "וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹקֵינוּ" וְגוֹ', וְאֵין "וְעַתָּה" אֶלָּא תְּשׁוּבָה, דְּזֶהוּ פֵּרוּשׁ "וְעַתָּה", דְּעַתָּה אֵינוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה תְּחִלָּה, וּזְמַן הַגָּלוּת בִּכְלָל הוּא זְמַן הַתְּשׁוּבָה, וְזֶהוּ "וְעַתָּה שְׁמַע" כוּ', דְּיִשְׂרָאֵל בַּגּוֹלָה הִנֵּה בְּדֶרֶךְ כְּלָל הֵם בִּתְנוּעָה שֶׁל תְּשׁוּבָה, דְּרִבּוּי הַגְּזֵרוֹת וְהַטִּלְטוּלִים רַחֲמָנָא לִצְלָן מְעוֹרְרִים אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּהִתְעוֹרְרוּת שֶׁל תְּשׁוּבָה, וְעִם הֱיוֹת דְּגְדוֹלָה תְּשׁוּבָה, מִכָּל מָקוֹם הִנֵּה אַף דָּנִיֵּאל לֹא נַעֲנָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל אַבְרָהָם שֶׁקָּרָאַךְ אָדוֹן, דְּהִנֵּה כָּל עִנְיַן עֲבוֹדַת אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָיָה לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי אֱלֹקוּת לְמַטָּה, וּפִרְסֵם אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּעוֹלָם, וּבַעֲבוֹדָתוֹ זֹאת הִגִּיעַ לִבְחִינַת עַצְמוּת אֵין סוֹף עֵינָא דְּעַתִּיקָא, וְזֶהוּ "יַעֲקֹב כוּ' מִמַּעַל לָעֵצִים", דְּעֵצִים עֵץ הַחַיִּים וְעֵץ הַדַּעַת, תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה הַמְבֹרֶרֶת עֵץ הַדַּעַת, וּמִמַּעַל לָעֵצִים הַיְנוּ בְּחִינַת עֵין ה' שֶׁלְּמַעְלָה מִבּ' הָעֵינַיִם דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת כַּנַּ"ל, וְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הִגִּיעַ לָזֶה עַל יְדֵי הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלּוֹ בְּמַסָּעָיו וְטִלְטוּלָיו, וּבִפְרָט הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ דַּעֲקֵדָה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר "עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה", הַיְנוּ בְּחִינַת יִרְאָה עִלָּאָה, וְעַל יְדֵי זֶה הִמְשִׁיךְ בְּחִינַת עֵינָא דְּעַתִּיקָא. וְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָיָה מֻכְרָח לָזֶה, כִּי בִּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי הָאוֹר לְמַטָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה מִמַּדְרֵגָה יוֹתֵר גְּבוֹהָה, וּכְמַאֲמַר "כָּל הַגָּבוֹהַּ גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר יוֹרֵד לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר", שֶׁכֵּן אָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ בְּב' הַכֹּחוֹת דִּרְאִיָּה וּשְׁמִיעָה, שֶׁעִם הֱיוֹת שֶׁשְּׁנֵיהֶם הֵם כֹּחוֹת הַמְחַבְּרִים, שֶׁבָּזֶה הוּא יִתְרוֹנָם עַל שְׁאָר הַכֹּחוֹת כַּנַּ"ל, מִכָּל מָקוֹם חֲרֵי יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם עַצְמָם, וּכְמַאֲמַר "אֵינָהּ דּוֹמָה שְׁמִיעָה לְרִאִיָּה", דִּשְׁמִיעָה תּוֹפֵס אֶת הַקּוֹל שֶׁהוּא רוּחָנִי, וּרְאִיָּה תּוֹפֶסֶת דָּבָר גַּשְׁמִי, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ, דְּכַאֲשֶׁר אָדָם שׁוֹמֵעַ אֵיזֶה דְּבַר סִפּוּר, וּבִשְׁמִיעָתוֹ זֹאת חֲרֵי מִצְטַיֵּר אֶצְלוֹ הַדָּבָר הַהוּא כְּמוֹ שֶׁהוּא בֶּאֱמֶת, מִכָּל מָקוֹם הִנֵּה אַחַר כָּךְ כְּשֶׁרוֹאֶה אֶת הַדָּבָר הִנֵּה אַף גַּם אִם בְּגוּף וְעֶצֶם הַצִּיּוּר חֲרֵי לֹא נִתּוֹסֵף לוֹ שׁוּם חִדּוּשׁ דָּבָר, וּמִכָּל מָקוֹם חֲרֵי הִתְפַּעֲלוּת הַנֶּפֶשׁ בָּרְאִיָּה הִיא בְּאֹפֶן אַחֵר, וְאַדְרַבָּה רוֹאֶה הַמַּעֲלָה וְהַיִּתְרוֹן שֶׁבָּרְאִיָּה עַל הַשְּׁמִיעָה, וְטַעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁרְאִיָּה הִיא כֹּחַ עֶלְיוֹן יוֹתֵר יוֹרֵד לְמַטָּה יוֹתֵר, דִּרְאִיָּה וּשְׁמִיעָה — חָכְמָה וּבִינָה, הַשְּׂכָלָה וְהַשָּׂגָה. וְהַדֵּגְמָא מִזֶּה יוּבַן בַּעֲבוֹדַת אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, בִּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ הַגִּלּוּי לְמַטָּה הוּא עַל יְדֵי הַמְּשָׁכַת אוֹר עֶלְיוֹן יוֹתֵר, וְהַיְנוּ שֶׁהִמְשִׁיךְ בְּחִינַת עֵינָא דְּעַתִּיקָא שֶׁאֵין שָׁם בְּחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר כְּלָל, וְיָדוּעַ דְּהַתְחָלַת גָּלוּת מִצְרַיִם הִיא מֵאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, דְּזֶהוּ כָּל עִנְיַן הַגָּלוּת לְבָרֵר הַבֵּרוּרִים הַיּוֹתֵר קָשִׁים, וְזֶהוּ בַּקָּשַׁת דָּנִיֵּאל אִישׁ הַגָּלוּת "וְהָאֵר פָּנֶיךָ", גִּלּוּי בְּחִינַת עֵינָא פְּקִיחָא דְּעַתִּיקָא, לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל וְלִבְנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, אָמֵן.

שבת קודש פרשת משפטים, פרשת שקלים [ת]רצ"ד

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

יט. בקובץ "היום יום" סודר שיעור לימוד "תניא" בכל יום. שיעור הלימוד המתחיל היום בפרק מ"א – עמוד נ"ז – בדיבור־המתחיל "והנה אף מי שגם במוחו ובמחשבתו אינו מרגיש שום יראה ובושה", הנה לפי המבואר לעיל, שסוף דבר הנסיון של מעלה – לסיבת הקטרוג שלמעלה שהיה על תורת ושיטת מורנו הבעל־שם־טוב – וסוף מסירות הנפש והגוף של הוד כ"ק מורנו על תורת חסידות חב"ד, היה המאסר הקשה ביסורי מוות בימים כמספר הפרקים שבספר ה"תניא", הרי שיעורי הלימוד מה שאנו –

כל הזוכים לקיים בפועל כל עניני השליחות הנמסרים על־ידי לדורו של משיח – ויתן השי"ת שנזכה אנחנו לביאת המשיח בקרוב ממש – אשר בכלל זה הוא שיעור זה שאנו –

לומדים היום ומהיום עד גמירא בחלק ראשון של ספר ה"תניא", הרי הם י"ג הפרקים שכנגדם ישב הוד כ"ק רבנו במאסר שלשה עשר הימים האחרונים וסבל עבורם יסורי מוות.

הרי ידוע ששנים עשר הימים האחרונים שישב הרבי במאסר, במבצר הפטרופובלבסקי, היו הימים המרים ביותר בשבילו. באותם ימים עינוהו בריבוי שאלות על היסוד: מה זה יהודי? מה זה "גימל־אלף־טית"[45]? מהי ההתקשרות של יהודים עם "גימל־אלף־טית", ומהי ההתקשרות של "גימל־אלף־טית"

45) כך ביטא כ"ק מו"ח אדמו"ר כדי שלא לאמר שם. ראה שו"ע או"ח - לרבנו הזקן - פ"ה ס"ג. וברה"נ פי"ג ס"ד. וע"ל אות כ.

עם יהודים. וכך ציערו את הרבי עד כדי כך שבשומעו את השאלות בכלל ובשפה מגושמת בפרט, היו פורצות ממנו דמעות מה"קרעו לבבכם"[46], ולבו נקרע בקרבו לשמע שאלות אלו, ועל הכל היה צריך לענות בהסברה טובה כדי שמוחותיהם המגושמים של מנהלי החקירה והדרישה יבינו זאת.

אחת השאלות היתה על מה שכתוב במדרש על הפסוק[47] "ה' אשר עשה את משה ואת אהרן" - "משה ואהרן אשר עשו את ה'". יכולים אנו לתאר לעצמנו איך מוח מגושם יכול להבין ענין זך ורוחני כזה ובאיזה ביטויים.

הרבי הסביר להם שהמדרש מפרש את הכתוב שבאותם הכוחות הקדושים שה' עשה את משה ואת אהרן, שקיבלו כוח אלוקי על כל הענינים הטבעיים, שבהרמת יד "יָעֶשֶׂה ממים דם, ושאר מכות מצרים - באותו כוח הכירו משה ואהרן את ענין האלוקות בעולם, להראות במוחש איך שהשי"ת בורא ומנהיג את העולם ומלואו. זה מה שהמדרש אומר על הכתוב "ה' אשר עשה את משה ואת אהרן" שהכוח מה שהשי"ת נתן להם, כוח זה עצמו שימש למשה ולאהרן לגלות אלוקות בעולם.

מפרקים מ"א עד נ"א, משתקפת התשובה על השאלה היסודית: מה זה "גימל־אלף־טית", מה זה יהודי ומהי ההתקשרות שלהם.

בפרקים אלה מסביר הרבי שלשה ענינים: א) עבודת בן. ב) עבודה מאהבה. ג) עבודה מיראה. ביאורו של הרבי בשלושת סוגי עבודה אלו, אינו רק כדי להסביר את הדבר, אלא יש בו גם משום תביעה, שאת מה שהוא מסביר יביאו ב'עבודה בפועל'.

בתביעתו של הרבי 'עבודה בפועל' בשלושת סוגי העבודה האמורים, הרי בחילוקי הדרגות שבשני הסוגים הראשונים, עבודת בן ועבודה מאהבה, למרות שהרבי תובע - אך אין הוא תקיף כל־כך בתביעתו. אבל בסוג העבודה השלישית, עבודה מיראה, הרבי תקיף מאד בתביעתו, שהעבודה מיראה יכולה ומוכרחה להיות אצל כל אחד.

העבודה מיראה יכולה להיות בקבלת־עול, והרבי תובע שענין היראה יהיה לכל־הפחות "כהאי תורא דיהבין עלי' עול בקדמיתא, בגין לאפקא מיני' טב לעלמא"[48]. כמו שבארץ ישנו ענין הזריעה, שממנו באה הצמיחה בתוספת מרובה, כך קבלת־עול היא ענין הזריעה, ולאחר מכן נעשה ענין הצמיחה בתוספת מרובה.

(כאן הרבה כ"ק אדמו"ר להפליג בענין יותר עול ויותר עבודה) -

וכשהרבי תובע - הריהו תובע.

שאלה: מהו ענין התביעה כאן?

תשובה: תביעתו של הרבי, יש בה משום סיוע ונתינת כוח בעבודה בפועל, שתהיה כפי שהוא תובע. על־דרך שנתבאר בדא"ח[49] בביאור ענין "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע"[50] ומסיים[51] "ובחרת בחיים", הרי זה עצמו שכתוב "ובחרת בחיים" הוא סיוע לבחור בחיים. כך גם כאן, תביעתו של הרבי - יש בה משום סיוע לבעלי־עבודה.

כ. אבי אמר, שכשאיש פשוט אומר "גימל־אלף־טית" מדבר כאן "עַצְמוּת", ואילו כשבן־תורה אומר "גימל־אלף־טית" זה שֵׁמוֹת, ובאמירת שֵׁם צריכים להיות זהיר מאד.

כא. המשכילים הגדולים ביותר לא הגיעו עד לפרק מ"ב (ב"תניא"), ואילו בעלי־עבודה עברו את כל ג"ן הפרקים.

כב. שורה ב"תניא" פועלת לא רק ברוחניות, אלא גם בגשמיות.

כג. כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר, שכשהוא מתבודד מאחורי דלת נעולה ולומד "לקוטי תורה" - הוא שומע "עַצְמוּת".

כד. כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש הסביר לכ"ק אאמו"ר הרה"ק ב"יחידות" את הענין של "עין רואה ואוזן שומעת"[52]: "אוזן שומעת" - שמיעת הדיבור "אנכי ה' אלקיך"[53], שמאותו רגע במתן־תורה שאמר הקב"ה "אנכי ה' אלקיך", עומד דיבור זה באויר בעולמות, וזקוקים ל"אוזן שומעת" כדי לשמוע ולהרגיש זאת בכוחות. "עין רואה" - רואים את דבר ה' ובמוחש.

וזה הספיק לכ"ק אאמו"ר הרה"ק עבודה לשני חודשים.

כה. בליובאוויטש היה אז בכלל זמן אחר. בליובאוויטש היה מקום אחר. זמן ומקום נוגעים ביותר ב'עבודה' בכלל וב'עובדים' בפרט. זמן ומקום אינם פועלים ח"ו שום שינוי בתורה ומצוות - פרט למצוות התלויות בארץ ובזמן - תורה ומצוות הן כמו

46) יואל ב, יג.
47) שמואל א. יב, ו.
48) זח"ב ר"פ בהר (קח).
49) ראה לדוגמא: ד"ה רבי אומר תש"ב.
50) דברים ל, טו.
51) שם, ל, יט.
52) אבות ב, א.
53) שמות כ, ב.

שהן בכל זמן ובכל מקום. אך כללות הענין של זמן ומקום נוגע ב'עבודה' בכלל וב'עובדים' בפרט.

עיקר החילוק שבין הזמן והמקום בימים עברו, לבין הזמן והמקום הנוכחיים - הוא האויר. פעם היה האויר בכל מקום מזוכך, וכיום האויר בכל מקום מעופש. פעם, כאשר הרוב בישראל, גם בערים הגדולות ובמיוחד בעיירות הקטנות יותר, היה הולך שלוש פעמים ביום להתפלל תפילה בציבור, כל היהודים הפשוטים, בעלי מלאכות ובעלי עסקים, היו חברים ב"חברה תהלים", "קיצור שולחן ערוך", "חיי אדם", שומעים "עין יעקב" בין מנחה למעריב, ומדרש ופרקי אבות בשבתות, וכל יהודי יודע־ספר היה חבר ב"חברה משניות", "חברה ש"ס" - היו אותיות התורה והתפילה והתהילים מזככות את האויר והאויר היה זך. אבל כיום שאנחנו עניים מאוד באותיות התורה, וחלק גדול מישראל שרוי באותיות של דברים בטלים, וחלק מסויים - באותיות של דברי כיעור או דברי איסור, שקר, רכילות ולשון הרע - הרי האויר בכללו הוא אויר מעופש. השי"ת יעזור לחברי "חברת משניות בעל־פה" שליד "מחנה ישראל" שיטהרו את האויר[54].

כו. על ה"תניא" מוכרחים לומר: בכל פינה שאתה פונה, רואים את 'אהבת ישראל' האלקית הגדולה של הוד כ"ק רבנו. בשיעור ה"תניא" היומי, דן הרבי בסוג של יהודי שמפאת פחיתות ערך נפשו, אינו מרגיש אפילו במוחו ובמחשבתו, יראה ובושה מהשי"ת. בכל זאת מוצא הרבי, ה'אוהב ישראל' האלוקי, מעלה בעבודתו, ומסיק שלאמיתו של דבר - גם לסוג יהודי זה ישנה המעלה של יראת שמים. ומסיים, שגם יהודי זה יש בכוחו להגיע לדרגת 'עבודת בן'.

כז. עבודת האדם צריכה להיות עם עצמו. כ"ק אאמו"ר הרה"ק לפני הבר־מצוה שלו, למד 'שולחן־ערוך אורח־חיים', ופעל שכל אבר יעשה את הדברים הקשורים בו כפי שהוא על פי־דין[55].

כח. עבודתו של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היתה בזהירות גדולה בכל הידור דהידור, ולא זו בלבד שזה היה בלי שום בליטות, אלא גם לא היה ניכר כלל, והיו צריכים להשתדלות גדולה להבין ולהכיר.

בכמה מחגי פסח הבחנתי, שאחרי 'מים אחרונים' אין הוא מנגב את שפתיו, ותמהתי על כך. אחר־כך הבנתי שהיה מדקדק מאד בענין "שרויה" - הוא פחד מ"שרויה" - וכידוע שלא היה אוכל "שמורה" רק עם "חלב שמורה" או עם יין[56], ומפני החשש שמא נשארה "שמורה" על שפתיו, לא היה שָׂם 'מים אחרונים' על שפתיו.

למרות שאי־אפשר להידמות ח"ו אליו ולחקותו, כי הוא הרי היה 'נשמה כללית', אבל ללמוד - אכן צריכים.

סעודת יום א' של פסח, תש"ג

54) ראה קובץ מכתבי כ"ק מו"ח אדמו"ר השני עד"ז.

55) ראה ר"פ מתולדות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע - בס' חנוך לנער - פ"ד.

56) בלי חשש תערובת מים.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

ההתגלות – פרק ג'

רבי בנימין הצטער מאד מכך שנתגלה דבר היותו צדיק נסתר ו"מקובל". השמועות שהגיעו אליו בדוברומיסל בדבר מופתיו הוא, הבהירו לו שכל הסביבה יודעת עליו. בדוברומיסל עצמה לא הִכִּירוֹ אמנם איש והיה באפשרותו להישאר שם כנסתר, אך עצם העובדה שכוחותיו הנסתרים הפכו לשיחת בני אדם - ציערה אותו מאד. הוא רצה לסיים את חייו עלי אדמות מבלי שאיש ידע עליו, ולהשתמש בכוחותיו הגדולים בהסתר בשעת הצורך.

יותר מכל ציערה אותו העובדה שעליו לחזור לליובאוויטש לאחר שידוע שם עליו לכל. מעתה לא יוכל להמשיך להיות נסתר. לא תהיה לו מנוחה; מכל הצדדים יבואו אליו בבקשות, והעיקר - יחלקו לו כבוד במידה גדושה. להימנע מלבוא לליובאוויטש לא היה יכול, כמובן,

שכן יש לו שם את אשתו וביתו. כך נאלץ לחזור לליובאוויטש בדיכאון רוח, כמי שנתפס בעבירה.

אם משום שצערו של הצדיק רבי בנימין נראה בשמים, או משום סיבה אחרת - אירע בליובאוויטש מאורע מסוים מיד כשחזר רבי בנימין אליה; בעיירה פרצה דליקה וכל בתיה עלו בלהבות. גם ביתו של רבי בנימין כלה בעשן, כך נהרס גם בית־המדרש היחיד שהיה אז לליובאוויטש. באסון הנורא שבו היו שרויים בני ליובאוויטש, נשכח רבי בנימין. לאחר שכבו האודים האחרונים של הבתים הנשרפים, החלו הנפגעים ההמונים לדאוג לקורת גג לעצמם - כך ששוב לא הוענקה תשומת לב מיוחדת לצדיק הנסתר.

כל הנפגעים נאלצו להתמסר לעבודת בנין בתיהם. הסביבה הייתה משופעת ביערות. היה רק צורך ללכת ליער לחטוב עצים, להביאם לעיירה ולבנות בהם בית חדש.

יהודי ליובאוויטש דאז היו אנשים חסונים. כל אחד מהם היה מוכשר "להחזיק" משור וגרזן. אלה מהם שלא היו להם אמצעים מספיקים לשכירת גויים לעבודת הבניה - עשו אותה, איפוא, בעצמם. מיד החלו להדהד ביערות מסביב נקישות כלי עבודה וקריאות העובדים. גזרי עצים הוסעו לעיירה ובמהרה החלו להיראות בתים גמורים ברחובות ליובאוויטש.

אף רבי בנימין החל לטפל בבניית ביתו. הוא היה אז כבר בגיל זקנה. בנים שיוכלו לעזור לו לא היו לו. שכר, איפוא, אנשים שיעזרו לו. בו בזמן שכל התושבים היו שקועים בבנין בתיהם - הרגישו שרבי בנימין בונה לעצמו בנין גדול. התפלאו האנשים: מה פירוש הדבר? האם חושב רבי בנימין לבנות לעצמו בית גדול ומפואר במקום ביתו הקטן? משכו האנשים בכתפיהם. הם לא העיזו לשאול את רבי בנימין, ואילו רבי בנימין מצדו לא אמר להם דבר.

אך ככל שהתקדמה בניית הבניין - כן גברו הספקות אם אמנם בונה רבי בנימין את הבית לעצמו. הדבר התברר במהרה: רבי בנימין אכן אינו בונה בית לעצמו כי־אם בית לה', בית־מדרש. עתה הבחינו כולם במה שהתרחש; תושבי ליובאוויטש שכחו להקים מחדש את בית המדרש, כיון שדאגו תחלה לעצמם. ודאי היו מתפנים לדבר מאוחר יותר, לאחר השלמת בתיהם הם, אלא שרבי בנימין חשב אחרת: בראש ובראשונה רצה להקים, לו ולאחרים, בית תפלה.

שוב התגלתה עתה לכל צדקותו של רבי בנימין, ובית המדרש שבנה נקרא על שמו: "השטיבל של רבי בנימין". עתה נזכרו גם כולם בכוחותיו הנסתרים של רבי בנימין אשר המקובל רבי בצלאל אורי מפולוצק דיבר עליהם בהתלהבות כה רבה.

"איני מקובל" - טען - "ואיני יותר מאשר בן כפר פשוט, שאינו יודע יותר מפרשה בחומש", וכמו רצה להוכיח לכל בני ליובאוויטש שאכן אינו יותר מאדם פשוט - התחיל להתחבר יותר ויותר עם בעלי המלאכה שבעיירה. במיוחד התחבר עם וולף הסנדלר, אשר עדיין העמיד פנים שאינו יודע אפילו את פירוש מלות התפלה.

לאמיתו של דבר, היה וולף הסנדלר בעצמו "מקובל" ו"בעל־שם" והחברות בינו לבין רבי בנימין הייתה אמנם למטרות נעלות. ברם איש לא ידע זאת ואיש לא יכול למצוא זאת, שכן שניהם התמסרו לתורה ועבודת ה' בצנעה, במיוחד כאשר עזבו את העיירה והסתתרו ביערות הסביבה שהיו מתאימים מאד להתבודדות.

רבי וולף הסנדלר היה אף הוא, כרבי בנימין, חשוך בנים. כאשר פרצה מגפת חולירע,

ובליובאוויטש, כבשאר עיירות הסביבה, נפלו אנשים כ"זבובים", נספתה גם אשתו של רבי וולף במגפה. רבי וולף, שהיה מוכר בין תושבי ליובאוויטש כסנדלר פשוט בלבד, נשא לאשה את בתו של חייט ליובאוויטשי שנתאלמנה מבעלה.

במשך הזמן הזקין רבי בנימין. הוא נחלש ורגליו לא היו מסוגלות לשרתו כמקדם. שוב לא היה ביכולתו לנדוד על פני הארץ כבשנים קודמות, וכן לא היה ביכולתו לעסוק ברוכלות בכפרים. גם רעייתו סבלה מחולשת זקנה, כך נוצר הכרח למצוא מישהו שישגיח עליהם וינהל את משק ביתם. הכניסו, אפוא, לביתם זוג צעיר שעדיין לא היו לו ילדים - צבי אריה ולאה בריינא. צבי אריה התפרנס מעבודה בטחנת קמח, סיבוב אדני הרחיים. הוא היה אדם פשוט אך ירא אלקים שנהנה תמיד רק מיגיע כפו. לא ברור אם השתייך צבי אריה לצדיקים הנסתרים מסוגם של רבי בנימין ורבי וולף הסנדלר או שרבי בנימין בחר בו רק משום פשטותו ויראת האלקים שלו. רבי בנימין בחר בצבי אריה ואשתו לא רק כמשענה לעת זקנה אלא אף כיורש לאחר מותו.

לפני פטירתו שלח רבי בנימין לקרוא את אנשי חברה־קדישא ונתן להם הוראות איך לקברו. כן ביקש להועיד ליד קברו אחוזת קבר עבור אשתו. אחר כך ציווה את רכושו לצבי אריה ולאה בריינא, בתנאי שיהא הבית פתוח לפני אורחים ושיקבלום בסבר פנים יפות. כן התנה איתם שיגדלו יתומים בביתם. עוד ביקש רבי בנימין מיורשיו שכאשר יזכם ה' בפרי בטן יתנו לילדיהם את השמות בנימין ושרה על שמו ושם אשתו.

לאחר שסיים רבי בנימין את סידוריו עם אנשי החברה־קדישא ועם צבי אריה ולאה בריינא - הזמין אליו את רבי וולף הסנדלר, שנשאר אתו עד רגע יציאת הנשמה. שעות מספר ישב רבי וולף הסנדלר ליד ערש הדווי של רבי בנימין. לא ידוע תוכן שיחתם רוויית המסתורין באותן שעות, האחרונות לחיי רבי בנימין בעולם הזה.

בהתאם לצוואתו של רבי בנימין נערכה לו הלוויה צנועה, ולא נשמעו בה כל הספדים. כעבור חודש נפטרה גם שרה, אשת רבי בנימין, והובאה לקבורה בחלקה שנועדה לה ליד קברו שלו, כצוואתו.

צבי אריה ואשתו קיבלו לרשותם את הירושה ומילאו אחרי כל משאלות רבי בנימין. הבית נעשה לאכסניה לכל עוברי אורח. צבי אריה ואשתו אף הכניסו יתומים לביתם וגידלום כילדים שלהם.

בינתיים אירע דבר בקשר לרבי וולף הסנדלר. שנתיים לאחר נישואיו השניים, נקלע לליובאוויטש עובר אורח, והלה הבחין ברבי וולף.

"הידוע לכם מי הוא"? - קרא ברגש לתושבי העיירה - "הרי הוא רבי וולף העילוי המפורסם מלוצק! זה שנים שנעלם לפתע עם רעייתו, בת הגאון ר' יצחק גרשון, רבה של לוצק, ומאז לא נודעו עקבותיהם"!

עתה נוכחו אנשי ליובאוויטש לדעת שרבי וולף הוא צדיק נסתר, שניהל כל השנים חיי הצנע לכת. הובנה עתה גם סיבת התרועעותו עם רבי בנימין.

העיירה ליובאוויטש הייתה כמרקחה. יקר וגדולה וכבוד רב ציפו מעתה לרבי וולף שהיה יכול גם להניח מידו את מקצוע הסנדלרות. ברם, רבי וולף סירב לשמוע מִזֶּה. כל חפצו ורצונו היו להישאר נסתר, ומאחר שבליובאוויטש כבר נודע סודו, החליט להיעלם מחדש.

אלא שעתה הוא נשוי לאשה שנייה. סוף סוף אין זו אשתו הראשונה, בתו של רבה של לוצק, שהייתה צדקנית לא פחותה ממנו וניאותה ללכת לגולה ולחיות חיי דוחק. ההיא הייתה מסוגלת להקריב קרבנות גדולים, ואילו זו, אשתו הנוכחית, אינה אלא בתו של בעל־מלאכה פשוט ואלמנתו של בעל־מלאכה פשוט. אין רבי וולף יודע איך תתייחס לעובדות החדשות שנתגלו לה, אך הוא הניח לפניה ברירה בין שתי האפשרויות בלבד: או ללכת אחריו למקומות גלותו או להתגרש ממנו. להישאר בליובאוויטש לא רצה ולא היה מסוגל. אורח החיים שהתווה לעצמו לא היה בכיוון לגדולה או כבוד, וכל־שכן לא בכיוון של עשיית התורה קרדום לחפור בו. היה עליו ליהנות מיגיע כפו, כמשמעות הפשוטה של "יגיע כפיך כי תאכל וגו'", שהפכה אצלו למציאות. יחד עם זה לא רצה אף להימצא בין אנשים היודעים שאינו בעל־מלאכה פשוט. כך היה מוכרח לעזוב שנית עיר בה הסתדר, כפי שעשה בפעם הראשונה בלוצק, שם היה חתנו המפורסם של חותן מפורסם. בליובאוויטש לא היה יכול כבר לחיות במנוחה תוך ניהול אורח חיים של סנדלר הדיוט.

אשתו לא רצתה להתגרש, היא הסכימה ללוותו לגלותו החדשה, ותוך מספר ימים נעלם הזוג מליובאוויטש.

אגרות קודש

ב"ה, ג' שבט, תש"ב
ברוקלין

אל התלמיד החשוב וו"ח אי"א מר
מרדכי שי'

שלום וברכה!

בזה הנני שולח לו טשעק על סף חמשים דאללאר לצרכיו הפרטיים וביחוד בשביל תקון מלבושים, ויבלה ויחדש מתוך פרנסה באהלה של תורה.

יכתוב לי בפרטיות עם כמה תלמידים הוא לומד, ומה הם הלימודים, כן אם מדריך אותם בעניני יר"ש, שיתפללו מתוך הסידור ובמקום קבוע וזהירות בעניני שבת, כן יכתוב לי מה הוא לומד בביהכנ"ס, ואם חוזר דא"ח ובאיזה זמן, כן מה הוא לומד עם האברכים ובאיזה זמן, את הכל יכתוב בפרטיות.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א, מזכיר

ח. ליבערמאן

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

תפקידנו אינו אלא להאיר את העולם . . אנן פועלי דיממא אנן – להאיר את העולם כולו באור התורה והיהדות, עד לאור דפנימיות התורה, בכל קצווי תבל.

ממאמר פרשת תרומה ה'תשד"מ

פרשת תרומה

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי: ג וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת: ד וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: ה וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים: (לוי) ו שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: ז אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן: ח וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם: ט כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: **ס** (ישראל) י וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: יא וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּית וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב: יב וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית: יג וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: יד וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם: טו בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ: טו וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 909)

וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה (כה, ב)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, לָמָּה נֶאֱמַר "וְיִקְחוּ לִי", שֶׁהַלְּקִיחָה תִּהְיֶה "לִשְׁמִי", וְלֹא "וְיִתְּנוּ לִי", שֶׁהַנְּתִינָה תִּהְיֶה "לִשְׁמִי". אֶלָּא רֶמֶז יֵשׁ כָּאן, שֶׁעָנִי צָרִיךְ לְקַבֵּל צְדָקָה "לִשְׁמִי", לְשֵׁם מִלּוּי הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁרָצָה הַקָּבָּ"ה שֶׁיִּהְיוּ בָּעוֹלָם עֲשִׁירִים וַעֲנִיִּים כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ הַשְׁפָּעַת צְדָקָה וָחֶסֶד. שֶׁכֵּן, כָּל דָּבָר שֶׁיְּהוּדִי עוֹשֶׂה, בְּלִי שׁוּם הֶבְדֵּל, צָרִיךְ לִהְיוֹת חָדוּר בִּקְדֻשָּׁה, לְשֵׁם ה'. כַּכָּתוּב: "בְּכָל דְּרָכֶיךָ - דָּעֵהוּ".

שני יג וְעָשִׂיתָ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ: יד וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת: טו וַעֲשֵׂה כְרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו: טז וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים: יח וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: יט וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **פ** כא וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: כב וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: כג וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב: כד וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו: כה לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיָן הַטַּבָּעֹת לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻّלְחָן: כו וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־הַשֻّלְחָן: כז וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ל וְנָתַתָּ עַל־הַשֻّלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד: **פ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1346)

וְעָשׂוּ אֲרוֹן (כה, י)

הָאָרוֹן הוּא סִימָן לַתּוֹרָה, כַּכָּתוּב (מ"א ח, ט) "אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לוּחוֹת הָאֲבָנִים". וְהִנֵּה, בָּאָרוֹן אֵין שׁוּם עֲבוֹדָה, כְּמוֹ בִּשְׁאָר כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, וְהוּא רַק כְּלִי לְגִלּוּי מִלְּמַעְלָה - "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם" (פסוק כב). הֲרֵי לָנוּ רֶמֶז, אִפּוֹא, לְלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל, "שֶׁאֵין הַדִּבּוּר בָּא מִצַּד עַצְמוֹ כְּלָל, אֶלָּא נִדְבַּר בּוֹ דְּבַר ה' . . מִמֵּילָא וּמֵאֵלָיו", בִּבְחִינַת "תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ", כְּעוֹנֶה אַחַר הַקּוֹרֵא.

שלישי לא וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ

מִמֶּנָּה יִהְיוּ: לב וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ
שְׁלֹשָׁה | קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי
מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי: לג שְׁלֹשָׁה גְּבִעִים מְשֻׁקָּדִים
בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשִׁשֶּׁת
הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה: לד וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה
גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ: לה וְכַפְתֹּר
תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי
הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה: לו כַּפְתֹּרֵיהֶם
וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב
טָהוֹר: לז וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה
אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ: לח וּמַלְקָחֶיהָ
וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר: לט כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה
אֹתָהּ אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה: מ וּרְאֵה וַעֲשֵׂה
בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר: ס

כו א וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ
מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים
מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ב אֹרֶךְ | הַיְרִיעָה
הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע
בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־
הַיְרִיעֹת: ג חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיךְנָ חֹבְרֹת אִשָּׁה
אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־
אֲחֹתָהּ: ד וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה
בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית:
ה חֲמִשִּׁים לֻלְאֹת תַּעֲשֶׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת
וַחֲמִשִּׁים לֻלְאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר
בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־
אֲחֹתָהּ: ו וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וְחִבַּרְתָּ
אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה
הַמִּשְׁכָּן אֶחָד: ז וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל
עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
ח אֹרֶךְ | הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב
אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת
לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת: ט וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ
הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ
אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל:
י וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלְאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה
הָאֶחָת הַקִּיצֹנָה בַּחֹבָרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלְאֹת עַל
שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית: יא וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי
נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת
וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד: יב וְסָרַח הָעֹדֵף
בִּיְרִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל
אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן: יג וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה
בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי
הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ: יד וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה
לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת
תְּחָשִׁים מִלְּמָעְלָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות א עמ' 172)

תַּעֲשֶׂה הַמְּנוֹרָה (כה, לא)

שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מִתְקַשֶּׁה בָּהּ (רש"י)

לְמֹשֶׁה הָיָה קָשֶׁה: אֵיךְ אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת מִדְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים מִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ לַהקָּבָּ"ה? וְהַשְּׁאֵלָה נִשְׁאֶלֶת בִּמְיֻחָד לְגַבֵּי הַמְּנוֹרָה, שֶׁהָיְתָה "עֵדוּת לְבָאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל" (שבת כב, ב). אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה: דָּבָר זֶה, אָכֵן, אֵינוֹ בְּכֹחוֹ שֶׁל אָדָם, אֶלָּא בְּכֹחוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא; הַשְׁלֵךְ אֶת הַכֶּסֶף לָאוּר וְהִיא נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ.

רביעי טו וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים
עֹמְדִים: טז עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי
הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: יז שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה
לְכָל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן: יח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים
לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה:
יט וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים
הַקֶּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי
יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי
יְדֹתָיו: כ וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן

עֶשְׂרִים קָרֶשׁ: כא וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: כב וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה
שִׁשָּׁה קְרָשִׁים: כג וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצֹעֹת
הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם: כד וְיִהְיוּ תְאֹמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו
יִהְיוּ תֵּמִים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן
יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ: כה וְהָיוּ
שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר
אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: כו וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם
עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד:
כז וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית
וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם
יָמָּה: כח וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מַבְרַחַ
מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה: כט וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה
זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים
לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב: ל וַהֲקִמֹתָ
אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ בָּהָר: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת קלה)

אַדְנֵי כֶסֶף (כו, יט)

כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן הָיוּ מְצֻפִּים זָהָב אוֹ עֲשׂוּיִים מִזָּהָב (מִלְּבַד הַכִּיּוֹר וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, שֶׁהָיוּ בֶּחָצֵר), וְרַק הָאֲדָנִים הָיוּ מִכֶּסֶף. וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל־פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל "לֹא הָיָה הָעוֹלָם רָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּזָהָב, וְלָמָּה נִבְרָא, בִּשְׁבִיל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ", וְאִלּוּ עַל כֶּסֶף לֹא נֶאֱמַר כֵּן, כִּי הוּא שַׁיָּךְ לָעוֹלָם. מוּבָן, אִפּוֹא, שֶׁהָאֲדָנִים, שֶׁעָמְדוּ עַל הַקַּרְקַע וְחִבְּרוּ אֶת קְדֻשַּׁת הַמִּשְׁכָּן לָעוֹלָם, נַעֲשׂוּ מִכֶּסֶף דַּוְקָא, לֹא מִזָּהָב.

חמישי לא וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ
כְּרֻבִים: לב וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי
שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב עַל־אַרְבָּעָה
אַדְנֵי־כָסֶף: לג וְנָתַתָּה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת
הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶת אֲרוֹן
הָעֵדֻת וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין
קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: לד וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן
הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: לה וְשַׁמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן
מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל
צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־צֶלַע
צָפוֹן: לו וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם:
לז וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ
אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי
נְחֹשֶׁת: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת קז)

וְשַׁמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת הַמְּנוֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן (כו, לה)

וּמִזְבַּח הַזָּהָב . . מָשׁוּךְ קִמְעָא כְּלַפֵּי הַמִּזְרָח (רש"י)

וְהַיְנוּ, שֶׁמִּי שֶׁנִּכְנָס לַהֵיכָל נִתְקַל בַּמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה, לִפְנֵי הַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה מִזְבֵּחַ רוֹמֵז לַתְּפִלָּה, כַּכָּתוּב "תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ", שֶׁהִיא הַתְּחָלַת עֲבוֹדַת הַיּוֹם. וְרַק לְאַחַר הַתְּפִלָּה נִתָּן לַעֲסֹק בַּמְּנוֹרָה – עֲבוֹדָה רוּחָנִית, לְמוּד הַתּוֹרָה וְכַדּוֹמֶה, אוֹ בַּשֻּׁלְחָן – עֲבוֹדָה גַּשְׁמִית, כְּגוֹן אֲכִילָה לְשֵׁם שָׁמַיִם.

ששי כז א וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ
אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה
הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ: ב וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו
עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיךָ קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ
אֹתוֹ נְחֹשֶׁת: ג וְעָשִׂיתָ סִּירֹתָיו לְדַשְּׁנוֹ וְיָעִיו
וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה
נְחֹשֶׁת: ד וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת
וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל
אַרְבַּע קְצוֹתָיו: ה וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב
הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי
הַמִּזְבֵּחַ: ו וְעָשִׂיתָ בַדִּים לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים
וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת: ז וְהוּבָא אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת
וְהָיוּ הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בִּשְׂאֵת
אֹתוֹ: ח נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֵׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֹרְאָה
אֹתְךָ בָּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 39)

וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ (כז, א)

מִזְבֵּחַ - מֵזִיחַ וּמַזִּין מְחַבֵּב וּמְכַפֵּר (כתובות י, ב)

לְפָנֵינוּ שָׁלֹשׁ פְּעֻלּוֹת. א. הַמִּזְבֵּחַ מַשְׁפִּיעַ מָזוֹן (מַזִּין). ב. הוּא מְבַטֵּל דְּבָרִים שְׁלִילִיִּים (מֵזִיחַ גְּזֵרוֹת רָעוֹת וּמְכַפֵּר עֲוֹנוֹת). ג. וְהוּא מְחַבֵּב אֶת יִשְׂרָאֵל עַל אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וְיֵשׁ לוֹמַר: מֵזִין – שְׁלָמִים. כְּשֵׁם שֶׁהַבְּעָלִים זוֹכִים בַּאֲכִילָתוֹ, כָּךְ בִּזְכוּת הַקָּרְבָּנוֹת הָעוֹלָם נִזּוֹן. מֵזִיחַ, מְכַפֵּר – חַטָּאת וְאָשָׁם, שֶׁבָּאִים לְכַפָּרָה. מְחַבֵּב – עוֹלָה, שֶׁהִיא כָּלִיל לַה' וּ"לְכָבוֹד הַקָּבָּ"ה בִּלְבַד" (מדרש תדשא).

שביעי ט **וְעָשִׂיתָ אֶת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן לִפְאַת נֶגֶב־**
תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָאַמָּה
אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת: י **וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וַאֲדָנֵיהֶם**
עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כֶּסֶף:
יא **וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ**
כתיב ועמדו קרי **וְעַמּוּדָיו עֶשְׂרִים וַאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרִים**
נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כֶּסֶף: יב **וְרֹחַב**
הֶחָצֵר לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם
עֲשָׂרָה וַאֲדָנֵיהֶם עֲשָׂרָה: יג **וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת**
קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה: יד **וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה**
אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַאֲדָנֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה: טו **וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים**
עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה: טו **וּלְשַׁעַר**
הֶחָצֵר מָסָךְ | עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם
אַרְבָּעָה וַאֲדָנֵיהֶם אַרְבָּעָה: יז **כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר**
סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כֶּסֶף וַאֲדָנֵיהֶם
נְחֹשֶׁת: יח **אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב |**
חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ
מָשְׁזָר וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: יט **לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן**
בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־יִתְדֹּת הֶחָצֵר
נְחֹשֶׁת: ססס

צ"ו פסוקים, יע"ו סימן.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת קז)

שֵׁשׁ מָשְׁזָר (כז, יח)

פִּשְׁתָּן נִקְרָא 'בַּד' מִשּׁוּם ש"צוֹמֵחַ בַּד בְּבַד" - קָנָה יְחִידִי מִכָּל גַּרְעִין (זבחים יח, ב). לָכֵן נַעֲשׂוּ הַקְּלָעִים מִפִּשְׁתָּן, שֶׁכֵּן הֵם הִבְדִּילוּ בֵּין הַמִּשְׁכָּן לָעוֹלָם, וְהֵגֵנוּ עַל הַנִּמְצָא בּוֹ מִפְּנֵי הַשִּׁפְעַת הָעוֹלָם; וְהָאֱמוּנָה בְּאַחְדוּת הַבּוֹרֵא, "ה' אֶחָד" – הִיא הַמַּבְדִּילָה בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָעוֹלָם וְהִיא הַמְּגִנָּה עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי הַשִּׁפְעָתוֹ הַשְּׁלִילִית.

מפטיר יז **כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף**
וָוֵיהֶם כֶּסֶף וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: יח **אֹרֶךְ הֶחָצֵר**
מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב | חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה
חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: יט **לְכֹל**
כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־
יִתְדֹּת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת: ססס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

כז) שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ, וְהֵם הָיוּ בַּעֲלֵי אֻמָּנוּת לִכְרִיתַת עֵצִים וּשְׁלָחָם לִלְבָנוֹן. כח) עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת, מִתּוֹךְ שְׁלֹשִׁים הָאֶלֶף הָיוּ עוֹבְדִים בְּכָל חֹדֶשׁ רַק עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים, וְהָיוּ מִתְחַלְּפִים בֵּינֵיהֶם. עַל הַמֵּס, לְהַכְרִיחַ כָּל אֶחָד שֶׁיֵּלֵךְ בַּחֹדֶשׁ שֶׁנִּקְבַּע לוֹ. כט) נֹשֵׂא סַבָּל, לָשֵׂאת אֶת הָאֲבָנִים מִן הָהָר לָעִיר. וְהַסַּבָּלִים וְהַחוֹצְבִים הָיוּ גֵּרִים, וְיִתָּכֵן שֶׁהָיוּ מֵהַגִּבְעוֹנִים. ל) מִשְׂרֵי הַנִּצָּבִים, הַמְמֻנִּים וְעוֹמְדִים אֵצֶל עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. הָרוֹדִים בָּעָם, הַנּוֹגְשִׁים אֶת הָעָם עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. לא) וַיַּסִּעוּ, עָקְרוּ אוֹתָן מִן הָהָר.

עטרת מרים

כו וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ וַיְהִי שָׁלוֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה כי מִפְּנֵי חָכְמָתוֹ אָהַב אוֹתוֹ חִירָם וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם: כז וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שֶׁנָּתְנוּ שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ לְלֶכֶת הַלְּבָנוֹן לִכְרוֹת הָעֵצִים עִם עַבְדֵי חִירָם: כח וַיִּשְׁלָחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ בְּכָל חוֹדֶשׁ לֹא עָבְדוּ כי־אם עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים חֲלִיפוֹת הָיוּ מִתְחַלְּפִים חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס לְהַכְרִיחַ לְכָל אֶחָד לְלֶכֶת בְּחָדְשׁוֹ: כט וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל לְהָבִיא הָאֲבָנִים מִן הָהָר לָעִיר וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר הַחוֹצְבִים אוֹתָם בָּהָר (ע' ד"ה ב (ב טז)): ל הַמִּסְפָּר הַזֶּה הָיָה לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הָיוּ מְמוּנִים עַל־הַמְּלָאכָה שֶׁהָיוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים הַמּוֹשְׁלִים וְנוֹגְשִׁים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה: לא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ וַיַּסִּעוּ צִוָּה לְהַסִּיעַ

הפטרה לפרשת תרומה לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

במלכים א פרק ה

ה כו וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ וַיְהִי שָׁלוֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם: כז וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ: כח וַיִּשְׁלָחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֳלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס: כט וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר: ל לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל־הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה: לא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ וַיַּסִּעוּ אֲבָנִים

גְּדֹלֹות אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיַסֵּד הַבָּיִת אַבְנֵי גָזִית: לב וַיִּפְסְלוּ בֹנֵי שְׁלֹמֹה וּבֹנֵי חִירוֹם וְהַגִּבְלִים וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבָּיִת: ו א וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבָּיִת לַיהוָה: ב וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שִׁשִּׁים־אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ: ג וְהָאוּלָם עַל־פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכּוֹ עַל־פְּנֵי רֹחַב הַבָּיִת: ד וַיַּעַשׂ לַבָּיִת חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים אֲטֻמִים: ה וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת יָצִיעַ סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב: ו הַיָּצִיעַ הַתַּחְתֹּנָה חֲמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבָּיִת:

עטרת מרים

אֲבָנִים גְּדֹלֹות בְּכַמּוּת וּבְגֹדֶל אֲבָנִים יְקָרוֹת בְּאֵיכוּת לְיַסֵּד הַבָּיִת אַבְנֵי גָזִית מְסֻתָּתוֹת בְּיוֹשֶׁר: לב וַיִּפְסְלוּ בֹּהֲרִים בֹּנֵי שְׁלֹמֹה וּבֹנֵי וְאוּמָנֵי בִנְיָן שֶׁל חִירוֹם וְהַגִּבְלִים אַנְשֵׁי גְבַל, וּבְקִיאִים לְסַתֵּת אֲבָנִים וְלִבְנוֹת (יחזקאל כז ט) וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבָּיִת שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם דָּבָר, רַק לְהַנִּיחָם בִּמְקוֹמָם: **א** וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְנִין הַחֳדָשִׁים, שָׁנָה הָרְבִיעִית לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל (ד"ה-ב ג ב) וַיִּבֶן הִתְחִיל לִבְנוֹת הַבָּיִת לַיהוָה: **ב** וְהַבַּיִת הַהֵיכָל עִם בֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שִׁשִּׁים־אַמָּה אָרְכּוֹ מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ: מְקוֹם קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים הָיָה לִפְנִים לִפְאַת מַעֲרָב אוֹכֵל מִזֶּה הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה, וְשָׁם הָיָה אָרוֹן בְּרִית ה', וְהָאַרְבָּעִים אַמָּה הַנִּשְׁאָרוֹת הֵם מְקוֹם הַקֹּדֶשׁ, וְשָׁם הָיָה הַשּׁוּלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וּמִזְבַּח הַזָּהָב. וּבָזֶה הַיַּחַס גַּם כֵּן הָיָה דְּבַר הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה: **ג** וְהָאוּלָם כְּמוֹ בֵּית שַׁעַר עַל־פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת לִפְנֵי הַהֵיכָל בִּכְנִיסָתוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכּוֹ שֶׁל הָאוּלָם עַל־פְּנֵי רֹחַב הַבָּיִת לְרוֹחַב הַהֵיכָל, הָאוּלָם עֶשֶׂר בָּאַמָּה רָחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבָּיִת נִמְשָׁךְ כְּלַפֵּי הַמִּזְרָח לְצַד חוּץ: **ד** וַיַּעַשׂ לַבָּיִת חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים רְחָבִים מִבַּחוּץ, אֲטֻמִים וְצָרִים מִבִּפְנִים, לוֹמַר שֶׁהַמִּקְדָּשׁ אֵינוֹ צָרִיךְ לְאוֹר הָעוֹלָם: **ה** וַיִּבֶן נִשְׁעָן עַל־קִיר הַבַּיִת סָבִיב מִבַּחוּץ יָצִיעַ חֶדֶר צָנוּעַ - וְנִקְרָא גַּם תָּא וְצֵלָע - בַּעַל שָׁלֹשׁ קִירוֹת וְהַקִּיר הָרְבִיעִי הָיָה קִיר הַבַּיִת סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת שֶׁבְּנֶגֶד הַהֵיכָל וְקָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים סָבִיב לַהֵיכָל מִצָּפוֹן וּמִדָּרוֹם וּלְמַעֲרָב וְלַדְּבִיר הַמִּחִיצָה הַמַּפְסֶקֶת בֵּין הֵיכָל וְקָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וַיַּעַשׂ אֲלֵיהֶם סָמוּךְ מַעֲשֵׂה צְלָעוֹת חֲדָרִים מֵעֵץ סָבִיב הַהֵיכָל וְהַדְּבִיר: **ו** הַיָּצִיעַ בְּסוֹף הַכֹּל הָיוּ ל"ח תָּאִים (מדות ד ג) ט"ו בַּדָּרוֹם וְט"ו בַּצָּפוֹן (ג' קוֹמוֹת וה' לְכָל קוֹמָה, כִּי הָיוּ מְשׁוּלָּשִׁים, תַּחְתִּים וּשְׁנִים וּשְׁלִישִׁים,) הַתַּחְתֹּנָה חֲמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ

שי למורא

אֲבָנִים יְקָרוֹת, אֲבָנִים כְּבֵדוֹת (בְּמַשְׁקָלָם הַפְּגָלִי) וְקָשׁוֹת. וְהַגִּבְלִים, אַנְשֵׁי גְּבָל, שֶׁהָיוּ בְּקִיאִים לְסַתֵּת אֲבָנִים וְלִבְנוֹת. **א) בְּחֹדֶשׁ זִו,** בְּחֹדֶשׁ אִיָּר, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זִו לְאִילָנוֹת. **הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי,** כְּלוֹמַר, חֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי מִנִּיסָן. לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה, זֶה מוּסָב עַל "בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית". **וַיִּבֶן הַבַּיִת,** הִתְחִיל לִבְנוֹת אֶת הַבַּיִת. **ב) שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ,** הַהֵיכָל עִם בֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב. **ג) עַל פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת,** לְמִזְרָחוֹ שֶׁל הַהֵיכָל. **עַל פְּנֵי רֹחַב הַבַּיִת,** מִצָּפוֹן לְדָרוֹם. **עַל פְּנֵי הַבַּיִת,** לְצַד מִזְרָח לְצַד חוּץ. **ד) שְׁקֻפִים אֲטֻמִים,** שְׁקוּפִים מִבַּחוּץ וַאֲטוּמִים מִבִּפְנִים, כְּלוֹמַר, שֶׁבְּצַד הַפְּנִימִי שֶׁל עֲבִי הַקִּיר הָיָה כָּל חַלּוֹן קָצָר, וּמִבַּחוּץ הָיָה הוֹלֵךְ וּמִתְרַחֵב. שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ שְׁאָר חַלּוֹנוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לְמָאוֹר. לְהַרְאוֹת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאוֹרָה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, אֲטוּמִים בְּמִחְצָה שְׁקוּפָה וּבְהִירָה, כְּמוֹ זְכוּכִית וְכִיוֹצֵא בָּזֶה. **ה) יָצִיעַ סָבִיב,** מִקִּירוֹת הַבַּיִת בָּלְטוּ יְצִיעִים כְּעֵין גְּזוּזְטְרָאוֹת, מְסֻבִּיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר שֶׁהוּא קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. (לפי פירוש הרמב"ם במשניות וב"משנה תורה"). **וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב,** אוֹתָם יְצִיעִים שֶׁבָּלְטוּ מֵהַקִּירוֹת הָיוּ כְּעֵין צְלָעוֹת סָבִיב לַבִּנְיָן. **ו) חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ,** לְאֹרֶךְ הַקִּיר הָיָה הַיָּצִיעַ בּוֹלֵט חָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב. **וְהַתִּיכֹנָה,** הַיָّצִיעַ הָאֶמְצָעִי. **שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ,** הָיְתָה בְּלִיטָתָהּ מִן הַקִּיר שֵׁשׁ אַמּוֹת רֹחַב עַל פְּנֵי אֹרֶךְ הַקִּיר. **וְהַשְּׁלִישִׁית,** הַיָּצִיעַ הָעֶלְיוֹנָה. **שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ,** הָיְתָה בְּלִיטָתָהּ מִן הַקִּיר שֶׁבַע אַמּוֹת רֹחַב עַל פְּנֵי אֹרֶךְ הַקִּיר. **כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת,** כִּי הַצְּלָעוֹת הָיוּ מְגֹרָעוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁהַיָּצִיעַ הַתִּיכוֹנָה הָיְתָה מְגֹרַעַת מִן הָעֶלְיוֹנָה אַמָּה אַחַת, וְכֵן הַתַּחְתּוֹנָה הָיְתָה מְגֹרַעַת אַמָּה מִן הַתִּיכוֹנָה. **סָבִיב חוּצָה,** סָבִיב לַקִּירוֹת מִבַּחוּץ. **לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבָּיִת,** כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְפְּסוּ וְלֹא יִשְׁעָנוּ אֲנָשִׁים בְּקִירוֹת הַבַּיִת וְיִהְיוּ מוֹעֲלִים בְּהִשְׁתַּמְּשָׁם בַּהֶקְדֵּשׁ שֶׁל הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהַיְּצִיעִים הָעֲשׂוּיִים בְּאֹפֶן זֶה לֹא נִתְּנוּ

שי למורא

לָאֲנָשִׁים לְהִתְקָרֵב לְקִירוֹת הַבַּיִת. ז) **אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע,** כְּמוֹ שֶׁהִסִּיעוּ אֶת הָאֲבָנִים מִן הָהָר עַל יְדֵי הַשָּׁמִיר, כָּכָה שְׁמוֹ אוֹתָן בְּחוֹמַת הַבִּנְיָן, וְלֹא סִתְּתוּ בִּכְלֵי בַרְזֶל בְּהַר הַבַּיִת. **וּמַקָּבוֹת,** מִינֵי פַּטִּישִׁים לְסִתּוּת. ח) **פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה,** פֶּתַח הָיָה בְּצַד הַבַּיִת, לִכְנִיסָה אֶל הַתָּאִים שֶׁהָיוּ בֵּין הַקִּירוֹת. **אֶל כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית,** בַּצַּד הַדְּרוֹמִי שֶׁל הַבַּיִת. **וּבְלוּלִים,** בְּמַדְרֵגוֹת לוּלְיָנִיּוֹת, וְהוּא בִּנְיָן עָמוּד אֲבָנִים עֲשׂוּי מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת. **אֶל הַשְּׁלִשִׁים,** שֶׁהַתָּאִים שֶׁהָיוּ בֵּין הַקִּירוֹת הָיוּ שָׁלֹשׁ קוֹמוֹת. **וַיְכַלֵּהוּ,** הַשְּׁלִים אוֹתוֹ. ט) **וַיִּסְפֹּן אֶת הַבַּיִת גֵּבִים,** כִּסָּה אֶת הַבַּיִת בְּתִקְרָה חֲקוּקָה וּמְצֻיֶּרֶת "גֵּבִים" (כְּעֵין גֻּמּוֹת וּבוֹרוֹת), לְנוֹי וּפְאֵר. **וּשְׁדֵרֹת בָּאֲרָזִים,** מַמְעַל לַתִּקְרָה הַמְצֻיֶּרֶת עָשָׂה תִּקְרָה מִלּוּחוֹת עֲצֵי אֲרָזִים סְדוּרִים. י) **וַיִּבֶן אֶת הַיָּצִיעַ** עַל כָּל הַבַּיִת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ, הַיְצִיעִים שֶׁהֵם הַצְּלָעוֹת שֶׁעָשָׂה מִסָּבִיב לַבַּיִת, הָיָה גֹּבַהּ כָּל יָצִיעַ חָמֵשׁ אַמּוֹת לְמַעְלָה מִשֶּׁלְּפָנָיו. **וַיֶּאֱחֹז אֶת הַבַּיִת בַּעֲצֵי אֲרָזִים,** לְכִסּוּי הַגַּג הָעֶלְיוֹן.

עטרת מרים

וְהַתִּיכֹנָה הָאֶמְצָעִית שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי מִגְּרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה הָיָה מְגֻרָע מַעֲבֵי הַכּוֹתֶל מוּל כְּלוֹת גְּבֹהֵי כָּל שׁוּרָה מִשּׁוּרוֹת הַיְצִיעִים אַמָּה לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבָּיִת לְכָל עֲשׂוֹת חוֹרִים וּנְקָבִים בַּבִּנְיָן, לְהַכְנִים בּוֹ קוֹרוֹת תִּקְרַת הַתָּאִים, וְעַל כְּנִיסַת הָאַמָּה הַהִיא, הִנִּיחוּ קוֹרוֹת תִּקְרַת הַתַּחְתִּיִּים, שֶׁהֵם רִצְפַּת הַשְּׁנִיִּים:

ז וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל־כְּלִי בַרְזֶל לֹא־נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ: ח פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה אֶל־כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית וּבְלוּלִים יַעֲלוּ עַל־הַתִּיכֹנָה וּמִן־הַתִּיכֹנָה אֶל־הַשְּׁלִשִׁים: ט וַיִּבֶן אֶת־הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסְפֹּן אֶת־הַבַּיִת גֵּבִים וּשְׁדֵרֹת בָּאֲרָזִים: י וַיִּבֶן אֶת־הַיָּצִיעַ עַל־כָּל־הַבַּיִת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ וַיֶּאֱחֹז אֶת־הַבַּיִת בַּעֲצֵי אֲרָזִים: יא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר: יב הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתָּה בֹנֶה אִם־תֵּלֵךְ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לָלֶכֶת בָּהֶם וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ: יג וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

הַתִּקְרוֹת אֲשֶׁר הִנִּחוּ עַל הַמִּגְרָעוֹת: **יא** בְּעֵת שֶׁגָּמַר תִּקְרַת הַיְצִיעַ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר כִּי אִו בְּצַד אֶחָד גִּגְמַר בִּנְיַן הַבַּיִת שֶׁהוּא הַבִּנְיָן הַחִיצוֹנִי שֶׁנִּבְנָה מֵאֲבָנִים וְקוֹרוֹת, וּבְצַד אֶחָד הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל הַבִּנְיָן הַשֵּׁנִי שֶׁנִּבְנָה בִּפְנִים מַעֲצִים: **יב הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתָּה בֹנֶה** אֵינוֹ הָעִיקָּר, הוּא רַק הַצִּיּוּר אֶל שֶׁיִּתְאַחֲדוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁכֻּם אֶחָד לַעֲבוֹד אֶת ה׳, מִכָּל־מָקוֹם לֹא אַשְׁרֶה בּוֹ שְׁכִינָתִי, רַק **אִם־תֵּלֵךְ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לָלֶכֶת בָּהֶם** וְזֶה תִּכְלִית הַבַּיִת **וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר שֶׁהִבְטַחְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ** לְהַשְׁרוֹת בָּהּ הַשְּׁכִינָה: **יג וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:**

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

כז כ וְאַתָּה תְּצַוֶּה | אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: כא בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **ס כח** א וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן: ב וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: ג וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי: ד וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וַאֲבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי: ה וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָّהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: (לוי) **פ** ו וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: ז שְׁתֵּי כְתֵפֹת חֹבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר: ח וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר: ט וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) י שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם: יא מַעֲשֵׂה חָרַשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חוֹתָם תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְסֻבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: יב וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרוֹן: **ס**

והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור, וידוע הפירוש בזה שכשהם נזכרים הרי הם גם ונעשים: שיהיה אורה ושמחה וששון ויקר, כדרשת רבותינו ז"ל וגם כפשוטו.

לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	06:15	06:08	08:29	08:25	09:03	08:59	10:01	09:58	12:24	12:23	17:34	17:39	18:00	18:04	17:18	18:15
חיפה (ח)	06:16	06:09	08:28	08:24	09:03	08:59	10:01	09:58	12:23	12:22	17:35	17:40	17:58	18:03	17:09	18:13
ירושלים (ח)	06:14	06:07	08:27	08:24	09:01	08:57	10:00	09:57	12:23	12:22	17:37	17:41	17:58	18:03	17:00	18:13
תל אביב (ח)	06:16	06:09	08:29	08:25	09:03	08:59	10:02	09:59	12:24	12:23	17:33	17:38	18:00	18:04	17:17	18:14
אוסטריה, וינה (ח)	06:48	06:37	08:42	08:36	09:26	09:20	10:22	10:17	12:38	12:37	17:28	17:38	18:02	18:11	17:18	18:24
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:57	07:04	09:34	09:38	10:13	10:16	11:21	11:23	14:07	14:05	20:10	20:02	20:38	20:30	19:46	20:41
אוקראינה, אודסה (ח)	06:49	06:38	08:45	08:39	09:28	09:22	10:23	10:19	12:41	12:40	17:33	17:42	18:06	18:14	17:23	18:27
אוקראינה, דונייצק (ח)	06:22	06:11	08:17	08:11	09:01	08:54	09:56	09:51	12:12	12:11	17:03	17:12	17:36	17:45	16:52	17:58
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	06:34	06:23	08:28	08:22	09:12	09:06	10:07	10:03	12:23	12:22	17:13	17:23	17:47	17:56	17:03	18:09
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:02	06:50	08:53	08:46	09:39	09:32	10:34	10:29	12:49	12:48	17:36	17:46	18:11	18:21	17:26	18:34
אוקראינה, קייב (ח)	06:55	06:43	08:45	08:39	09:32	09:25	10:26	10:22	12:41	12:40	17:28	17:38	18:03	18:13	17:19	18:27
איטליה, מילאנו (ח)	07:13	07:03	09:11	09:06	09:53	09:47	10:49	10:45	13:07	13:06	18:03	18:12	18:33	18:41	17:52	18:53
אקוואדור, קיטו (ח)	06:24	06:23	08:55	08:54	09:24	09:23	10:26	10:25	12:58	12:57	18:31	18:30	18:53	18:52	18:12	19:01
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:35	06:41	09:12	09:15	09:49	09:51	10:56	10:57	13:40	13:38	19:39	19:32	20:06	19:58	19:15	20:09
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:19	07:26	09:55	09:59	10:37	10:40	11:45	11:47	14:32	14:30	20:38	20:28	21:08	20:58	20:12	21:10
ארה"ב, בולטימור (ח)	06:48	06:40	08:55	08:50	09:32	09:27	10:30	10:26	12:50	12:49	17:52	17:58	18:21	18:27	17:39	18:38
ארה"ב, ברוקלין (ח)	06:39	06:30	08:44	08:39	09:22	09:17	10:19	10:16	12:39	12:38	17:40	17:47	18:09	18:16	17:27	18:27
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	06:40	06:31	08:44	08:40	09:23	09:18	10:20	10:16	12:40	12:39	17:40	17:47	18:10	18:16	17:28	18:28
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:18	07:08	09:20	09:15	10:00	09:55	10:56	10:53	13:16	13:15	18:14	18:22	18:44	18:52	18:02	19:03
ארה"ב, האוסטון (ח)	06:54	06:48	09:09	09:06	09:42	09:39	10:41	10:39	13:05	13:04	18:17	18:21	18:42	18:46	18:02	18:56
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:28	06:21	08:40	08:36	09:15	09:11	10:13	10:10	12:35	12:34	17:43	17:48	18:10	18:15	17:29	18:25
ארה"ב, מיאמי (ח)	06:50	06:45	09:08	09:05	09:40	09:37	10:40	10:37	13:04	13:03	18:19	18:23	18:44	18:47	18:04	18:57
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	06:36	06:27	08:40	08:35	09:19	09:14	10:16	10:12	12:35	12:34	17:35	17:42	18:05	18:11	17:23	18:23
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:03	06:54	09:08	09:03	09:46	09:41	10:43	10:40	13:03	13:02	18:04	18:11	18:33	18:40	17:52	18:51
ארה"ב, שיקגו (ח)	06:35	06:26	08:39	08:34	09:18	09:13	10:15	10:11	12:34	12:33	17:33	17:40	18:03	18:10	17:21	18:22
בוליביה, לה-פס (ח)	06:31	06:32	09:06	09:06	09:36	09:37	10:41	10:41	13:17	13:16	19:01	18:57	19:25	19:21	18:40	19:30
בלגיה, אנטוורפן (ח)	07:41	07:28	09:29	09:23	10:17	10:10	11:11	11:06	13:26	13:25	18:11	18:22	18:47	18:57	18:02	19:11
בלגיה, בריסל (ח)	07:41	07:28	09:30	09:23	10:16	10:10	11:11	11:06	13:26	13:25	18:12	18:23	18:48	18:58	18:03	19:12
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:59	06:02	08:35	08:36	09:07	09:08	10:13	10:13	12:52	12:50	18:45	18:40	19:06	19:00	18:23	19:10
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:47	05:50	08:24	08:25	08:56	08:57	10:01	10:01	12:40	12:38	18:28	18:23	18:53	18:48	18:06	18:57
בריטניה, לונדון (ח)	06:59	06:47	08:47	08:41	09:35	09:28	10:29	10:24	12:44	12:43	17:31	17:41	18:05	18:15	17:24	18:29
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	07:12	06:58	08:55	08:48	09:45	09:38	10:39	10:34	12:52	12:51	17:34	17:46	18:12	18:23	17:29	18:38
גרמניה, ברלין (ח)	07:07	06:54	08:53	08:47	09:42	09:35	10:36	10:31	12:50	12:49	17:35	17:46	18:10	18:21	17:26	18:35
גרמניה, פרנקפורט (ח)	07:22	07:10	09:13	09:06	09:59	09:52	10:54	10:49	13:09	13:08	17:56	18:06	18:31	18:41	17:47	18:55
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:57	06:00	08:34	08:35	09:07	09:08	10:13	10:13	12:53	12:51	18:51	18:45	19:09	19:04	18:28	19:13
הודו, מומבאי (ח)	07:02	06:58	09:25	09:22	09:55	09:53	10:56	10:54	13:22	13:21	18:42	18:44	19:05	19:07	18:25	19:16
הודו, פונה (ח)	06:58	06:54	09:21	09:18	09:51	09:49	10:51	10:49	13:18	13:17	18:38	18:40	19:02	19:04	18:22	19:13
הונגריה, בודפשט (ח)	06:36	06:25	08:32	08:26	09:15	09:09	10:10	10:06	12:27	12:26	17:18	17:28	17:52	18:00	17:08	18:13
טורקיה, איסטנבול (ח)	06:45	06:36	08:49	08:44	09:27	09:22	10:24	10:21	12:44	12:43	17:43	17:50	18:13	18:20	17:31	18:31
יוון, אתונה (ח)	07:06	06:58	09:13	09:09	09:50	09:46	10:48	10:44	13:09	13:08	18:12	18:18	18:40	18:46	17:59	18:57
מולדובה, קישינב (ח)	06:57	06:46	08:53	08:47	09:36	09:30	10:31	10:27	12:48	12:47	17:40	17:49	18:13	18:22	17:29	18:34

לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:00	06:56	09:22	09:20	09:53	09:50	10:53	13:19	18:39	18:41	19:02	19:05	18:23	19:14
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	05:56	06:04	08:31	08:37	09:17	09:21	10:27	13:17	19:29	19:19	20:02	19:51	19:02	20:04
נפאל, קטמנדו (ח)	06:35	06:29	08:51	08:48	09:24	09:21	10:23	12:47	18:00	18:04	18:25	18:29	17:45	18:39
סין, בייג'ין (ח)	06:58	06:49	09:03	08:58	09:41	09:36	10:38	12:58	17:58	18:05	18:28	18:34	17:44	18:45
סינגפור, סינגפור (ח)	07:16	07:14	09:46	09:45	10:15	10:14	11:17	13:48	19:20	19:20	19:43	19:42	19:02	19:51
פולין, ורשא (ח)	06:37	06:24	08:23	08:16	09:11	09:04	10:05	12:19	17:03	17:14	17:40	17:51	16:54	18:05
פרו, לימה (ח)	06:10	06:11	08:44	08:44	09:14	09:14	10:18	12:53	18:33	18:30	18:56	18:53	18:13	19:02
צרפת, ליאון (ח)	07:31	07:21	09:29	09:23	10:11	10:05	11:07	13:24	18:18	18:26	18:50	18:58	18:07	19:11
צרפת, פריז (ח)	07:45	07:34	09:38	09:32	10:23	10:17	11:18	13:34	18:25	18:35	18:58	19:07	18:15	19:20
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:10	06:08	08:39	08:38	09:08	09:06	10:10	12:40	18:10	18:10	18:32	18:32	17:52	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	07:05	06:55	09:06	09:00	09:46	09:41	10:42	13:01	18:00	18:08	18:29	18:36	17:49	18:48
קנדה, מונטריאול (ח)	06:44	06:33	08:42	08:37	09:24	09:18	10:20	12:38	17:33	17:42	18:04	18:12	17:22	18:25
קפריסין, לרנקה (ח)	06:23	06:16	08:34	08:30	09:09	09:05	10:07	12:29	17:35	17:41	18:02	18:08	17:22	18:18
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	08:02	07:48	09:42	09:35	10:34	10:26	11:27	13:40	18:18	18:31	18:58	19:09	18:11	19:24
רוסיה, מוסקבה (ח)	07:37	07:22	09:16	09:08	10:08	10:00	11:01	13:13	17:53	18:06	18:30	18:42	17:46	18:58
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	07:14	07:03	09:09	09:03	09:52	09:46	10:48	13:05	17:56	18:05	18:29	18:38	17:46	18:51
שווייץ, ציריך (ח)	07:18	07:07	09:14	09:08	09:57	09:51	10:53	13:09	18:05	18:14	18:34	18:43	17:55	18:56
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:38	06:35	09:03	09:01	09:33	09:31	10:34	13:02	18:25	18:27	18:48	18:49	18:08	18:58

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – *P.O.B* 373 *Kfar Chabad* 60840 *Israel*

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00721
23/02/2019

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים